

**NÁRODNÁ
A MEDZINÁRODNÁ
BEZPEČNOSŤ**

2017

**8. MEDZINÁRODNÁ
VEDECKÁ
KONFERENCIA**

26. - 27. októbra 2017 • Liptovský Mikuláš • Slovakia

**ZBORNÍK
VEDECKÝCH
A ODBORNÝCH PRÁC**

LIPTOVSKÝ MIKULÁŠ • SLOVAKIA

**Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika
v Liptovskom Mikuláši
Katedra bezpečnosti a obrany**

8. Medzinárodná vedecká konferencia

NÁRODNÁ A MEDZINÁRODNÁ BEZPEČNOSŤ 2017

26. - 27. októbra 2017

spoluorganizátori

**Ministerstvo obrany Slovenskej republiky
Generálny štáb OS SR
Univerzita obrany Brno
War Studies University Warsaw
APEIRON Academy of Security of Public and Individual Cracow
Univerzita Mateja Bela Banská Bystrica
Akadémia policajného zboru Bratislava**

Medzinárodná vedecká konferencia sa koná pod záštitou

**ministra obrany Slovenskej republiky
Ing. Petra GAJDOŠA**

a

**náčelníka Generálneho štábu OS SR
generála Ing. Milana MAXIMA**

Garanti konferencie:

- **doc. Ing. Jozef PUTTERA, CSc.,**
rektor, Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, Slovenská republika
- **brig. gen. prof. Ing. Bohuslav PŘIKRYL, Ph.D.,**
rektor, Univerzita obrany Brno, Česká republika
- **BG Prof. Eng. Ghiță BÂRSAN, PhD.,**
rektor, Land Forces Academy Sibiu, Rumunská republika
- **doc. JUDr. Lucia KURILOVSKÁ, PhD.,**
rektorka, Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Slovenská republika
- **Dr Juliusz PIWOWARSKI,**
rektor, APEIRON Academy of Security of Public and Individual in Krakow, Poľská republika
- **plk dr. hab. Dariusz MAJCHRZAK,**
prorektor pre vojenské veci, War Studies University Warsaw, Poľská republika
- **doc. PhDr. Branislav KOVÁČIK, PhD.,**
dekan, Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, Slovenská republika

Vedecký výbor konferencie:

- Ing. Vladimír ANDRASSY, PhD., AOS Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- doc. Mgr. Dr. Vladimír BLAŽEK, CSc., Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Slovenská republika
- doc. Ing. Pavel BUČKA, CSc., AOS Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- prof. PhDr. Ján BUZALKA, CSc., Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Slovenská republika
- COL Prof. Vasile CARUTASU, PhD., Land Forces Academy Sibiu, Rumunsko
- Dr. Wojciech CZAJKOWSKI, APEIRON Krakow, Poľská republika
- Dr. Tomasz DUKIEWICZ, University of Opole, Opole, Poľská republika
- PhDr. Libor FRANK, Ph.D., Univerzita obrany Brno, Česká republika
- LTC Assoc. Prof. Eng. Laurian GHERMAN, PhD., Air Force Academy Braşov, Rumunsko
- Assoc. Prof. Vasyl GULAY, Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukrajina
- prof. Ing. Ladislav HOFREITER, CSc., Žilinská univerzita v Žiline, Slovenská republika
- plk. doc. Ing. Vladan HOLCNER, PhD., Univerzita obrany Brno, Česká republika
- gen. mjr. Ing. Jindřich JOCH, Pozemné sily OS SR, Slovenská republika
- prof. Ing. Vojtech JURČÁK, CSc., AOS Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- doc. PhDr. Rastislav KAZANSKÝ, PhD., UMB v Banskej Bystrici, Slovenská republika
- COL prof. Klára S. KECSKEMÉTHY, PhD., University of Public Service, Budapest, Maďarská republika
- gen. mjr. Ing. Miroslav KORBA, Vzdušné sily OS SR, Slovenská republika
- doc. JUDr. Stanislav KRÍŽOVSKÝ, PhD., VŠBM v Košiciach, Slovenská republika
- Ing. Ivan MAJCHÚT, PhD., AOS Liptovský Mikuláš, Slovenská republika

- doc. RSDr. Jozef MATIS, PhD., AOS Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- prof. Ing. Pavel NEČAS, PhD., VŠBM v Košiciach, Slovenská republika
- plk. dr. hab. Wojciech NYSZK, War Studies University Warsaw, Poľská republika
- Dr. hab. Antoni OLAK, WSBiP Ostrowiec Swietokrzyski, Poľská republika
- plk. dr. hab. Przemyslaw PAŹDZIOREK, War Studies University Warsaw, Poľská republika
- doc. PhDr. Mária PETRUFOVÁ, PhD., AOS Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- plk. doc. Ing. Ivo PIKNER, Ph.D., Univerzita obrany Brno, Česká republika
- prof. JUDr. Ing. Viktor PORADA, DrSc., Vysoká škola finanční a správní Praha, Česká republika
- Ing. Josef PROCHÁDZKA, Ph.D., Univerzita obrany Brno, Česká republika
- Dr Mariusz ROZWADOWSKI, Cracow University of Economics, Poľská republika
- doc. Ing. Jozef SABOL, DrSc., Policejní akademie České republiky, Česká republika
- doc. Ing. Peter SPILÝ, PhD., AOS Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- Dr. hab. Henryk SPUSTEK, University of Opole, Opole, Poľská republika
- Mgr. Richard STOJAR, Ph.D., Univerzita obrany Brno, Česká republika
- doc. Ing. Miroslav ŠKOLNÍK, PhD., AOS Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- doc. PhDr. František ŠKVRNDA, PhD., EU Bratislava, Slovenská republika
- doc. Ing. Jaroslav VARECHA, PhD., AOS Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- Assoc. Prof. Vasyl ZAPLATINSKYI, PhD., National University Physical Education and Sports, Kiev, Ukrajina
- Dr. hab. Marian ŽUBER, Land Forces Military Academy, Wroclaw, Poľská republika

Organizačný výbor konferencie:

- Ing. Ivan MAJCHÚT, PhD. - predseda
- Ing. Vladimír ANDRASSY, PhD.
- Ing. Štefan GANOCZY, PhD.
- kpt. Ing. Michal HRNČIAR, PhD.
- Ing. Ondrej KREDATUS, PhD.
- Gabriela KREDATUSOVÁ
- por. Mgr. Jakub SASARÁK
- Mgr. Juraj ŠIMKO, PhD.
- doc. Ing. Jaroslav VARECHA, PhD.
- Ing. Lubomír BELAN, PhD.
- Ing. Stanislav MORONG, PhD.

Recenzenti:

- doc. Ing. Pavel BUČKA, CSc.
- doc. Ing. Jaroslav VARECHA, PhD.
- COL prof. Klára S. KECSKEMÉTHY, PhD.
- Ing. Štefan GANOCZY, PhD.

ISBN 978-80-8040-551-9

© Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika (2017)

PROGRAM KONFERENCIE

1. deň konferencie – 26. október 2017

OTVORENIE KONFERENCIE

- 13.30 - 13.45 **prof. Ing. Vojtech JURČÁK, CSc.**, vedúci katedry bezpečnosti a obrany,
Akadémie ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika
- 13.45 - 13.50 **SPOLOČNÉ FOTO**

Prednáškový blok I: Bezpečnostná teória a prax (26. október 2017, 13.50 – 16.00)

Miesto: **konferenčná miestnosť** Moderátor: **doc. Ing. Pavel BUČKA, CSc.**

Generál Ing. Milan MAXIM Generálny štáb OS SR Bratislava	Miesto a úlohy ozbrojených síl pri predchádzaní a riešení konfliktov
prof. JUDr. Ing. Viktor PORADA, DrSc. Vysoká škola finanční a správni Praha	The phenomenon of the concept of security, security sciences, security research
prof. Ing. Ladislav HOFREITER, CSc. Žilinská univerzita Žilina	Bezpečnostné výzvy v súčasnom svete

14.50 - 15.10 **Prestávka, občerstvenie**

Tibor FARKAS habil. PhD. National University of Public Service Budapest	Strengthening the info-communicational dimension of National Security in Hungary (Requirements and vocational training)
Mgr. Tomáš HROZENSKÝ Univerzita Mateja Bela Banská Bystrica	Current trends and developments in anti satellite Technologies
Ing. Petr KOVANDA Univerzita obrany Brno	Strategická komunikace - ovlivňování obyvatelstva

16.00 - 16.30 **Prestávka, občerstvenie**

Prednáškový blok II: NÁRODNÁ BEZPEČNOSŤ (26. október 2017, 16.30 – 18.00)

Miesto: **konferenčná miestnosť** Moderátor: **prof. Ing. Ladislav HOFREITER, CSc.**

doc. Mgr. Jaroslav UŠIAK, PhD. Univerzita Mateja Bela Banská Bystrica	Prognózy a perspektívy Vyšehradskej spolupráce
Andras TOTH, PhD. National University of Public Service Budapest	International information security in Hungary

JUDr. Miroslav BRVNIŠŤAN , PhD. Akadémia policajného zboru Bratislava	Rozhodnutie o utajení informácie ako základný predpoklad realizácie ochranných opatrení
Ing. Jozef ZIGRAY Univerzita Mateja Bela Banská Bystrica	Ideológia v súčasnej teórii a praxi vojenskej diplomacie ČR
Ing. Vladimír ZIKMUND Veliteľstvo pozemných síl Trenčín	Možné prístupy k vojenskej stratégii
Richard STOJAR , PhD. Univerzita obrany Brno	Typologie soudobých ozbrojených konfliktů

19.00 - 22.00 **SPOLOČENSKÝ VEČER**

2. deň konferencie – 27. október 2017

Prednáškový blok III a.: ASPEKTY ROZVOJA OZBROJENÝCH SÍL (27. október 2017, 08.30 – 09.50)

Miesto: **konferenčná miestnosť** Moderátor: **doc. Ing. Jaroslav VARECHA, PhD.**

Ing. Antonín NOVOTNÝ , Ph.D. Univerzita obrany Brno	Mezinárodní spolupráce při rozvoji a udržování schopností AČR v oblasti logistiky a dopravy
Ing. František GUBÁŠ Akadémia ozbrojených síl Liptovský Mikuláš	Možnosti slovenského vojenského zdravotníctva prispievať do vojenského zdravotníckeho zariadenia ROLE 2B budovaného v rámci konceptu FNC
Mgr. Erik GÖRNER Univerzita Mateja Bela Banská Bystrica	Dodatočné spôsoby dopĺňania ozbrojených síl v Slovenskej republike
doc. Ing. Miroslav ŠKOLNÍK , PhD. Akadémia ozbrojených síl Liptovský Mikuláš	Príprava odborníkov vojenskej logistiky na AOS

09.50 - 10.20 **Prestávka občerstvenie**

Prednáškový blok III b.: NÁRODNÁ BEZPEČNOSŤ (27. október 2017, 08.30 – 09.50)

Miesto: **salónik** Moderátor: **Ing. Vladimír ANDRASSY, PhD.**

Paweł DZIEKAŃSKI , PhD. Jan Kochanowski University Kielce	Local safety in spatial aspects infrastructure and environment municipalities basin Kamienna
PhDr. Veronika MARENČINOVÁ Univerzita Mateja Bela Banská Bystrica	Nové výzvy mierových misií OSN - účasť žien v peacekeepingu

prof. PhDr. Josef OBORNÝ , PhD. RSDr. Roman LAML , PhD. Univerzita Komenského Bratislava Fórum pre medzinárodnú politiku, o.z. Bratislava	The relationship of Islamism and sport: safety and social aspects
Mariusz ROZWADOWSKI , PhD. Uniwersytet Ekonomiczny Cracow	Territorial Defense Forces Guaranty of Local Community Safety in Poland

09.50 - 10.20 **Prestávka občerstvenie**

Prednáškový blok IV a.: BEZPEČNOSTNÁ TEÓRIA A PRAX (27. október 2017, 10.20 – 11.45)

Miesto: **konferenčná miestnosť** Moderátor: **prof. Zoltan KRAJNC, PhD.**

prof. Zoltan KRAJNC , PhD. Janos CSENGERI , PhD. student National University of Public Service Budapest	Hybrid Warfare from Military Air Perspective
Dr. Juliusz PIWOWARSKI Dr. Wojciech CZAJKOWSKI APEIRON Cracow	ПЕРВАЯ КОЛОННА КУЛЬТУРЫ БЕЗОПАСНОСТИ: БЕХАВИОРАЛЬНЫЕ И ЛИЧНОСТНЫЕ ФАКТОРЫ ПОВЕДЕНИЯ СУБЪЕКТА ПЕРЕД ЛИЦОМ ОПАСНОСТИ
Istvan PARADA MSc National University of Public Service Budapest	Penetration test via Webcam hack

Prednáškový blok IV b.: BEZPEČNOSTNÁ TEÓRIA A PRAX (27. október 2017, 10.20 – 11.45)

Miesto: **salónik** Moderátor: **doc. Ing. Stanislav PREČUCH, CSc.**

doc. Ing. Stanislav PREČUCH , CSc. Akadémia policajného zboru Bratislava	Aktuálne otázky vzdelávania študentov APZ v Bratislave v predmetoch manažmentu v podmienkach globalizácie
doc. JUDr. PhDr. Ivo SVOBODA , Ph.D. Akadémia policajného zboru Bratislava	Vybrané otázky oborové didaktiky výuky odborných predmetu práva a bezpečnosti při vzdělávání dospělých
JUDr. Peter TOMA Personálny úrad OS SR	Proces prípravy legislatívnych zmien vzhľadom na meniace sa bezpečnostné prostredie

UKONČENIE KONFERENCIE

11.45 - 12.00 **prof. Ing. Vojtech JURČÁK, CSc.**, vedúci katedry bezpečnosti a obrany,
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika
12.00 - 13.00 **SPOLOČNÝ OBED**

OBSAH

BAXA Fabian ROLE ÚROVNÍ MANAGEMENTU PŘI PLÁNOVÁNÍ SCHOPNOSTÍ <i>ROLE OF LEVELS OF MANAGEMENT AT CAPABILITY PLANNING</i>	16
BREZULA Ján KONCEPCIA KYBERNETICKEJ BEZPEČNOSTI NA SLOVENSKU A PRIPRAVOVANÉ LEGISLATÍVNE ZMENY V TEJTO OBLASTI <i>CONCEPTION OF THE CYBER SECURITY IN SLOVAKIA AND UPCOMING LEGISLATIVE CHANGES IN THIS REALM</i>	26
BREZULA Ján PRVKY OBRANNEJ INFRAŠTRUKTÚRY A ICH VEDENIE V ÚSTREDNEJ EVIDENCII <i>ELEMENTS OF DEFENCE INFRASTRUCTURE AND THEIR MANAGEMENT IN THE CENTRAL EVIDENCE</i>	32
BRVNIŠŤAN Miroslav ROZHODNUTIE O UTAJENÍ INFORMÁCIE AKO ZÁKLADNÝ PREDPOKLAD REALIZÁCIE OCHRANNÝCH OPATRENÍ <i>DECISION ON INFORMATION CLASSIFICATION AS AN ESSENTIAL PREREQUISITE FOR IMPLEMENTING PROTECTION MEASURES</i>	38
BUČKA Pavel, MAREK Ján OPATRENIA NATO KU NOVEJ BEZPEČNOSTNEJ SITUÁCII NA VÝCHODE EURÓPY <i>NATO MEASURES TO A NEW SECURITY SITUATION IN THE EAST OF EUROPE</i>	48
BUČKA Pavel, MARENČINOVÁ Veronika NOVÉ VÝZVY MIEROVÝCH MISÍÍ OSN – ÚČASŤ ŽIEN V PEACEKEEPINGU <i>NEW CHALLENGES OF UN PEACEKEEPING – PARTICIPATION OF WOMEN</i>	56
BUČKA Pavel, TOMA Peter AKTUÁLNE PROBLEMY PRIJÍMANIA VOJENSKEHO PERSONÁLU DO OZBROJENÝCH SÍL SLOVENSKEJ REBUBLIKY <i>ACTUAL PROBLEMS RECEIVING MILITARY PERSONAL IN ARMED FORCES OF THE SLOVAK REPUBLIC</i>	67
BUČKA Pavel, TRNKA Maroš VNUTROPOLITICKÉ PRÍČINY OBČIANSKEJ VOJNY V SÝRII <i>THE INTERNAL POLITICAL CIRCUMSTANCES OF CIVIL WAR IN SYRIA</i>	76
DROPOVÁ Miriam ZMENY V PRÁVNÝCH PREDPISOCH V SÚVISLOSTI S EXTRÉMIZMOM <i>CHANGES IN LEGAL REGULATIONS IN RELATION TO EXTREMISM</i>	85

DZIEKAŃSKI Paweł LOCAL SAFETY IN THE ASPECTS OF SPATIAL INEQUALITIES OF INFRASTRUCTURE AND ENVIRONMENT OF KAMIENNA RIVER BASIN	91
FRIANOVÁ Viera EKONOMICKÉ ASPEKTY CIVILNÉHO DEMOKRATICKEHO RIADENIA A DEMOKRATICKEJ KONTROLY OZBROJENÝCH SÍL <i>ECONOMIC ASPECTS OF CIVIL DEMOCRATIC MANAGEMENT AND DEMOCRATIC CONTROL OF ARMED FORCES</i>	100
GÖRNER Erik DODATOČNÉ SPÔSOBY PERSONÁLNEHO DOPŔŔANIA OZBROJENÝCH SÍL V SLOVENSKEJ REPUBLIKE <i>ADDITIONAL WAYS OF MILITARY RECRUITMENT IN THE SLOVAK REPUBLIC</i>	108
GUBÁŠ František MOŽNOSTI SLOVENSKEHO VOJENSKÉHO ZDRAVOTNÍCTVA PRISPIEŤ DO VOJENSKÉHO ZDRAVOTNÍCKEHO ZARIADENIA ROLE 2B BUDOVANÉHO V RÁMCI KONCEPTU FNC <i>POTENTIALS OF SLOVAK HEALT CARE SERVICE TO CONTRIBUTE TO MEDICAL TREATMENT FACILITY ROLE 2B BUILT BASED ON THE CONCEPT FNC</i>	118
HANKO Milan VÝVOJ SÚČASNÉHO OPERAČNÉHO PROSTREDIA <i>DEVELOPMENT OF THE CURRENT OPERATIONAL ENVIRONMENT</i>	129
HEGER Miroslav, NOVOTNÝ Antonín MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE PŘI ROZVOJI A UDRŽOVÁNÍ SCHOPNOSTÍ AČR V OBLASTI LOGISTIKY A DOPRAVY <i>INTERNATIONAL COOPERATION IN THE DEVELOPMENT AND SUSTAINABILITY OF THE CZECH ARMED FORCES CAPABILITIES IN LOGISTICS AND TRANSPORTATION</i>	137
HOFREITER Ladislav BEZPEČNOSTNÉ VÝZVY V SÚČASNOM SVETE <i>SECURITY CHALLENGES IN THE CONTEMPORARY WORLD</i>	150
HREHA Ľubomír VPLYV EXTRÉMIZMU NA TRESTNÚ POLITIKU ŠTÁTU <i>THE IMPACT OF EXTREMISM ON THE CRIMINAL POLICY OF THE STATE</i>	159
HRNČIAR Michal SPÔSOBILOSTI BOJOVÝCH JEDNOTIEK POZEMNÝCH SÍL OS SR V OPERÁCIÁCH PROTI POVSTANIU <i>CAPABILITIES OF COMBAT UNITS OF GROUND FORCES OF THE ARMED FORCES OF SLOVAK REPUBLIC IN COUNTERINSURGENCY OPERATIONS</i>	165

HROZENSKÝ Tomáš CURRENT TRENDS AND DEVELOPMENTS IN ANTI-SATELLITE TECHNOLOGIES	173
JANČOŠEK Matej CHARAKTERISTIKA SÚČASNÉHO BEZPEČNOSTNÉHO PROSTREDIA PODĽA ZÁVEROV SUMMITU NATO VO VARŠAVE: VZŤAHY NATO - RUSKO <i>CHARACTERISTICS OF THE CURRENT SECURITY ENVIRONMENT BASED ON THE CONCLUSIONS OF THE NATO SUMMIT IN WARSAW: NATO - RUSSIA RELATIONS</i>	182
JOŠČÁK Martin SÚČASNÁ EKONOMICKÁ SITUÁCIA V REGIÓNE STREDNEJ ÁZIE <i>CURRENT ECONOMIC SITUATION IN CENTRAL ASIA REGION</i>	190
JURČÁK Vojtech, TURAC Jozef VONKAJŠIA BEZPEČNOSŤ AKO KATEGÓRIA <i>EXTERNAL SECURITY AS A CATEGORY</i>	200
KAŠELÁKOVÁ Petra ĽUDSKÁ BEZPEČNOSŤ V KONTEXTE VOJNY V SÝRII <i>HUMAN SECURITY IN CONTEXT OF THE WAR IN SYRIA</i>	207
KEŠEĽ Juraj BEZPEČNOSTNÉ ASPEKTY MIGRÁCIE A OPATRENIA NA JEJ ELIMINÁCIU V REGIÓNE EURÓPY <i>SECURITY ASPECTS OF MIGRATION AND MEASURES FOR ITS ELIMINATION IN THE REGION OF EUROPE</i>	212
KOLLÁR Dávid, RAJDA Zdeněk SELECTED IMPACTS ON THE FORMATION OF RUSSIAN FOREIGN AND SECURITY POLICY FROM A THEORETICAL PERSPECTIVE	222
KOSÁROVÁ Dominika THE CORRELATION BETWEEN THE RAISE OF ISLAMIST TERRORISM AND ANTI-ISLAMIC EXTREMISM	235
KOVANDA Petr STRATEGICKÁ KOMUNIKACE - OVLIVŇOVÁNÍ OBYVATELSTVA <i>STRATEGIC COMMUNICATIONS-INFLUENCING THE POPULATION</i>	247
KRAJNC Zoltan, CSENGERI Janos HYBRID WARFARE FROM MILITARY AIR PERSPECTIVE	254
KREDATUS Ondrej, TOMAŠEKOVÁ Lenka MOŽNOSTI VYUŽITIA PROGRAMU EXPERT CHOICE VO VOJENSKOM PLÁNOVACOM A ROZHODOVACOM PROCESE <i>POSSIBILITIES OF USE THE EXPERT CHOICE PROGRAM IN THE MILITARY PLANNING AND DECISION-MAKING PROCESS</i>	262

LAML Roman, OBORNÝ Josef ISLAMIZMUS A ŠPORT: BEZPEČNOSTNÉ A SOCIÁLNE ASPEKTY <i>THE RELATIONSHIP OF ISLAMISM AND SPORT: SECURITY AND SOCIAL ASPECTS</i>	270
MAJCHÚT Ivan ROLA USA V CYPERSKOM KONFLIKTE <i>THE ROLE OF USA IN CYPRUS CONFLICT</i>	280
MANDELÍK Ján, HAVAJ Peter, KRÍŽOVSKÝ Stanislav MOŽNOSTI ZVÝŠENIA KVALITY LEKÁRSKEHO HODNOTENIA POŠKODENIA ZDRAVIA V KONTEXTE S TRESTNÝMI ČINMI UBLÍŽENIA NA ZDRAVÍ <i>OPTIONS TO INCREASE THE QUALITY OF MEDICAL HEALTH EVALUATION IN CONTEXT OF PUBLIC HEALTH CARE</i>	284
MAREK Ján GLOBALIZÁCIA AKO AKTÉR MEDZINÁRODNEJ BEZPEČNOSTI 21. STOROČIA <i>GLOBALIZATION AS THE ACTOR OF INTERNATIONAL SECURITY AT THE TIME OF THE 21st CENTURY</i>	297
MARCHEVKA Martin SPRACOVANIE PREHLADU ZÁSOB V BEZPEČNOSTNÝCH INFORMAČNÝCH SYSTÉMOCH <i>STOCKS PROCESSING IN SECURITY INFORMATION SYSTEM</i>	304
MARTAUS Tomáš, KAŠELÁKOVÁ Petra ZÁVÄZNOSŤ BEZPEČNOSTNEJ, OBRANNEJ A VOJENSKEJ STRATÉGIE SR <i>THE AUTHORITY OF THE SECURITY, DEFENSE AND MILITARY STRATEGY OF SLOVAK REPUBLIC</i>	310
MASARIKOVÁ Monika, NAĎ Jaroslav DLHO OČAKÁVANÁ AKTUALIZÁCIA: BEZPEČNOSTNÁ A OBRANNÁ STRATÉGIA SR 2017 <i>LONG-AWAITED UPDATE: SECURITY AND DEFENCE STRATEGY OF THE SR 2017</i>	314
MAŠĽAN Martin PERSPEKTÍVY TRVALEJ SLOBODY V AFGANISTANE <i>PERSPECTIVES OF ENDURING FREEDOM IN AFGHANISTAN</i>	324
MELICHAR Josef RÁMEC PRO PLÁNOVÁNÍ SCHOPNOSTÍ V PROSTŘEDÍ JEDNOTLIVÉHO STÁTU <i>FRAMEWORK FOR CAPABILITIES PLANNING IN A SINGLE STATE ENVIRONMENT</i>	331

PALKO Peter ŠPECIFICKÉ ÚČINKY STRELIVA KRÁTKYCH PALNÝCH ZBRANÍ <i>SPECIFIC EFFECTS OF SHORT FIREARMS</i>	339
PARADA Istvan SOCIAL ENGINEERING IN INFORMATION INFRASTRUCTURE - CYBERSPACE	344
PETRUFOVÁ Mária MANAŽMENT SOCIÁLNYCH RIZÍK A ĽUDSKÁ BEZPEČNOSŤ <i>MANAGEMENT OF SOCIAL RISKS AND HUMAN SECURITY</i>	352
PIWOWARSKI Juliusz, MACIEJCZYK-CIEŃ Piotr TERRITORIAL DEFENSE FORCES AS THE FIFTH BRANCH OF THE MILITARY FORCES OF THE REPUBLIC OF POLAND	360
ПИВОВАРСКИ Юлиуш, ЧАЙКОВСКИ Войцех ПЕРВАЯ КОЛОННА КУЛЬТУРЫ БЕЗОПАСНОСТИ: БЕХАВИОРАЛЬНЫЕ И ЛИЧНОСТНЫЕ ФАКТОРЫ ПОВЕДЕНИЯ СУБЪЕКТА ПЕРЕД ЛИЦОМ ОПАСНОСТИ	370
PORADA Viktor, HOLCR Květoň FENOMÉN POJMU BEZPEČNOST, BEZPEČNOSTNÍ VĚDY, BEZPEČNOSTNÍ VÝZKUM <i>THE PHENOMENON OF THE CONCEPT OF SECURITY, SECURITY SCIENCES, SECURITY RESEARCH</i>	381
PREČUCH Stanislav AKTUÁLNE OTÁZKY VZDELÁVANIA ŠTUDENTOV APZ V BRATISLAVE V PREDMETOCH MANAŽMENTU V PODMIENKACH GLOBALIZÁCIE <i>CURRENT ISSUES FOR THE EDUCATION OF APZ STUDENTS IN BRATISLAVA IN THE SUBJECT OF MANAGEMENT IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION</i>	392
RAJDA Zdeněk, JAKABOVIČ Štefan NĚKTERÁ OPATŘENÍ EVROPSKÉ UNIE V BOJI PROTI TERORISMU <i>SOME OF THE MEASURES OF THE EUROPEAN UNION IN THE FIGHT AGAINST TERRORISM</i>	401
REGENDA Ladislav, KAZANSKÝ Rastislav BEZPEČNOSTNÁ HROZBA NÁBOŽENSKÉHO RADIKALIZMU V BOSNE A HERCEGOVINE V KONTEXTE TERORIZMU <i>SECURITY THREAT OF RELIGIOUS RADICALISM IN BOSNIA AND HERTSEGOVINA IN THE CONTENT OF TERRORISM</i>	408

ROZEMBERG Peter	416
VÝZNAM MORGENTHAUOVHO DIELA POLITIKA MEDZI NÁRODMI PRE FORMOVANIE MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV POVOJNOVÉHO OBDOBIA 20. STOROČIA <i>SIGNIFICANCE OF MORGENTHAU'S WORK POLITICS AMONG NATIONS FOR FORMING OF INTERNATIONAL RELATIONS AFTER WORLD WAR II PERIOD OF THE 20th CENTURY</i>	
ROZWADOWSKI Mariusz	426
TERRITORIAL DEFENSE FORCES GUARANTY OF LOCAL COMMUNITY SAFETY IN POLAND	
SASARÁK Jakub	434
ŠTRUKTÚRA HYBRIDNÝCH HROZIEB <i>HYBRID THREAT STRUCTURE</i>	
SCIGELOVÁ Janka	441
EXTRÉMIZMUS - AKTUÁLNA BEZPEČNOSTNÁ HROZBA VYPLÝVAJÚCA Z NÁSILNÝCH ČINOV <i>EXTREMISM - CURRENT SECURITY THREAT RESULTING FROM VIOLENT ACTS</i>	
SPILÝ Peter	452
VYBRANÉ ASPEKTY OPERAČNÉHO PLÁNOVANIA <i>SELECTED ASPECTS OF THE OPERATIONS PLANNING</i>	
STANĚK Jaroslav	461
NOVÉ POHLEDY NA MOBILIZACI A ROZVINUTÍ OZBROJENÝCH SIL <i>NEW VIEWS ON MOBILIZATION AND DEVELOPMENT OF ARMED FORCES</i>	
STOJAR Richard	470
TYOLOGIE SOUDOBÝCH OZBROJENÝCH KONFLIKTŮ <i>TYOLOGIES OF CONTEMPORARY ARMED CONFLICTS</i>	
SUJA Marian, ANDRASSY Vladimír	476
STAVBY NA BÝVANIE A UBYTOVANIE A ICH POŽIARNA OCHRANA <i>BUILDINGS FOR LIVING AND ACCOMODATION AND OUR FIRE PROTECTION</i>	
SVOBODA Ivo	485
VYBRANÉ OTÁZKY OBOROVÉ DIDAKTIKY VÝUKY ODBORNÝCH PŘEDMĚTŮ PRÁVA A BEZPEČNOSTI PŘI VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH <i>SELECTED QUESTIONS OF FIELD DIDACTICS OF TEACHING OF SUBJECTS OF LAW AND SECURITY IN ADULT EDUCATION</i>	
ŠAHIN Slavomír	496
PUBLIC INTERNATIONAL LAW AND THE SELF-PROCLAIMED NEWLY- DECLARED REPUBLICS	

ŠIMKO Juraj DIMENZIE VÝVOJA VONKAJŠEJ A VNÚTORNEJ BEZPEČNOSTI PRVÝCH SLOVANSKÝCH ÚTVAROV NA NAŠOM ÚZEMÍ <i>DIMENSIONS OF EXTERNAL AND INTERNAL SECURITY DEVELOPMENT OF EARLY SLAVIC STATHOODS ON OUR TERRITORY</i>	502
ŠKOLNÍK Miroslav PRÍPRAVA ODBORNÍKOV VOJENSKEJ LOGISTIKY NA AKADÉMII OZBROJENÝCH SÍL GMRŠ <i>TRAINING OF MILITARY LOGISTICS EXPERTS AT THE ACADEMY OF THE ARMED FORCES GMRŠ</i>	508
ŠVARNÝ Jozef HISTORICKO-GEOGRAFICKÉ DETERMINANTY OVPLYVNŮJÚCE ZAHRANIČNOPOLITICKÚ IDEOVÚ ORIENTÁCIU RUSKEJ FEDERÁCIE <i>HISTORICAL AND GEOGRAPHICAL DETERMINANTS INFLUENCING FOREIGN POLICY ORIENTATION OF RUSSIAN FEDERATION</i>	517
TARCSI Gustáv ANALÝZA KOORDINÁCIE PROCESOV JEDNOTLIVÝCH ETÁP OBRANNÉHO PLÁNOVANIA <i>ANALYSIS OF THE COORDINATION OF PROCESSES OF THE INDIVIDUAL PHASE OF DEFENSE PLANNING</i>	531
TOMA Peter PROCES PRÍPRAVY ZMIEN PRÁVNÝCH PREDPISOCH VZHLADOM NA MENIACE SA BEZPEČNOSTNÉ PROSTREDIE <i>PROCESSING OF LEGAL REGULATIONS IN RELATION TO THE SAFETY ENVIRONMENT</i>	539
TOTH Andras INTERNATIONAL INFORMATION SECURITY IN HUNGARY	548
TREBULA Martin AKTUÁLNE NÁROKY NA MANAŽÉRA MATERIÁLU LETECTVA A PROTIVZDUŠNEJ OBRANY V OBLASTI LOGISTICKÝCH INFORMAČNÝCH SYSTÉMOV <i>THE CURRENT CLAIMS ON THE AVIATION AND AIR DEFENCE MATERIAL MANAGER IN THE FIELD OF LOGISTICS INFORMATION SYSTEMS</i>	558
UŠIAK Jaroslav, KOSÁROVÁ Dominika PROGNÓZY A PERSPEKTÍVY VYŠEHRADSKEJ SPOLUPRÁCE <i>PREDICTION AND PERSPECTIVE OF THE VISEGRAD GROUP COOPERATION</i>	568
VARECHA Jaroslav NOVÉ VÝZVY PRE OZBROJENÉ SILY SLOVENSKEJ REPUBLIKY <i>NEW CHALLENGES FOR THE ARMED FORCES OF THE SLOVAK REPUBLIC</i>	576

VASILKOVÁ Adriana HROZBA NEOFAŠIZMU V SÚČASNEJ EURÓPE <i>THREAT OF NEO-FASCISM IN CONTEMPORARY EUROPE</i>	583
ZIKMUND Vladimír MOŽNÉ PRÍSTUPY K VOJENSKEJ STRATÉGII <i>ALTERNATIVE APPROACH TO MILITARY STRATEGY</i>	589
ŽIGRAY Jozef, KOLLÁR Dávid IDEOLÓGIA V TEÓRII A PRAXI VOJENSKEJ DIPLOMACIE ČĽR <i>IDEOLOGY IN THEORY AND PRACTICE OF THE PRC MILITARY DIPLOMACY</i>	594
OLAK Antoni, OLAK Karolina OSOBNOSŤ MANAŽÉRA, SOCIÁLNA ROLA, POZÍCIA MANAŽÉRA <i>THE PERSONALITY OF THE MANAGER, THE ROLE, THE POSITION OF THE MANAGER</i>	605

ROLE ÚROVNÍ MANAGEMENTU PŘI PLÁNOVÁNÍ SCHOPNOSTÍ

ROLE OF LEVELS OF MANAGEMENT AT CAPABILITY PLANNING

Fabian BAXA

ABSTRACT

Reading national documents, Capability planning is regularly included into national planning processes in case of many NATO or EU member states. There is no exception within the Czech Ministry of Defence. In this concrete case a practice is a bit behind wishes. Although some activities linked to capability planning are usual part of routine staff works the process as a whole is not set up yet. One of obstacles impeding proper adjustment of this process is ambiguous responsibility of various levels of management in general and command and control levels conditions within Armed Forces of the Czech Republic in concreto. Applying capability planning principles into common formulation of management responsibilities at all levels to the planning capability, this article offers well-founded background information to supplement official responsibilities of management levels of the Czech MOD and ACR appropriately.

Keywords: capability, capability management, levels of management, capability planning, capability life cycle

ÚVOD

Plánování schopností se po ukončení studené války stalo odlišným přístupem k plánování vlastností ozbrojených sil [8], obecněji jednotlivých členských zemí nezbytných k reagování na existující a budoucí předpokládané krize ohrožující společné zájmy NATO a jeho jednotlivých členů. Plánování schopností s využíváním jejich externích dodavatelů z komerční sféry, z dalších státních organizací na národní i mezinárodní úrovni nabízí mnohem širší spektrum možností, než jenom na úrovni ozbrojených sil. Současně při akceptování skutečností, že současné i budoucí předpokládané krize nelze řešit pouze vojenskými nástroji, nabízí tento přístup k plánování zmíněné mnohem širší spektrum možností.

Poté, co se pojem „*plánování na základě schopností*“ (Capability Based Planning – CBP)¹ objevil v dokumentech Aliance, se tento přístup k plánování začal také objevovat v národních dokumentech členských zemí Aliance. V některých dokumentech, aliančních nebo národních se také vyskytuje pojem „*plánování schopností*“ bez vyjádření jejich vzájemné souvislosti. Možné vysvětlení těchto souvislostí je uvedeno v článku autora [3]. Pojem „*plánování schopností*“ se také objevuje v dokumentech Evropské unie (EU). Z obsahové analýzy aliančních, unijních i dokumentů jejich jednotlivých členských zemí není ale zřejmé, jak jsou oba zmíněné přístupy k plánování schopností promítnuty v plánovacích procesích těchto zemí, jejich ministerstev obrany nebo ozbrojených sil. Ne jinak je tomu v případě České republiky (ČR), jejího ministerstva obrany (MO) a Armády České republiky (AČR). Ačko-

¹ Často citovaným zdrojem pojmu „Capability Based Planning, využívaným v souvislosti s obranným plánováním, je dílo Paula K. Davise Analytic Architecture for Capability-Based Planning, Mission-System Analysis, and Transformation [8].

liv je plánování schopností zakotveno ve vnitřní normě rezortu MO, lze konstatovat, že sice některé činnosti tohoto procesu jsou bezpochyby realizovány, proces jako celek, včetně jeho atributů, není formulován. Z toho vyplývají nejasnosti v odpovědnosti jednotlivých úrovní managementu a konkrétních funkcionářů při procesu plánování schopností, obsahu a formy vstupů a výstupů tohoto procesu a jeho dalších atributů.

Cílem tohoto článku je přispět ke kodifikaci procesu plánování schopností v podmínkách rezortu MO i AČR. Obecně také řeší působnosti jednotlivých úrovní řízení a vnitřní strukturu procesu plánování schopností, zabývá se jejich propojením a navrhuje možné upřesnění působností jednotlivých orgánů řízení rezortu MO a velení AČR.

Po objasnění vybraných pojmů využívaných v této práci se článek ve své první části zabývá uvedením teoretických východisek a možnými subprocessy procesu plánování schopností. Druhá část článku je zaměřena na řízení a plánování jako jeho základní funkci a jejich aplikací na jednotlivé úrovně řízení. Účelem třetí části je návrh úpravy stávajících působností jednotlivých úrovní řízení rezortu MO se zaměřením na jednotlivé subprocessy procesu plánování schopností.

Tento článek je zaměřen na konkretizaci obecně známých pojmů a východisek na podmínky rezortu MO a na AČR jako jeho nejrozsáhlejší organizační součást. Ačkoliv plánování schopností je často spojováno s obranným plánováním a tím propojeno dalšími subjekty činnými při zajišťování obranyschopnosti státu, článek se zabývá pouze plánováním schopností na úrovni rezortu MO.

Základní metodou práce na tomto článku je obsahová analýza dostupných dokumentů, zmiňovaných přístupů k plánování, dedukce údajů týkajících se úrovně managementu a plánování schopností obecně. Na základě analogie s jinými procesy, s jinými přístupy k plánování a s procesem plánování na úrovni NATO a jsou zobecnělé poznatky podrobeny syntéze k formulování dopadů na strukturu procesu plánování schopností a na odpovědnosti jednotlivých úrovní managementu v podmínkách rezortu MO ČR.

Celý článek vychází z metody řízení pomocí cílů (Management By Objectives) determinující také jeho základní funkci, tedy plánování. Na plánování je v tomto článku nahlíženo z procesního hlediska.

1. TEORETICKÁ VÝCHODISKA

Účelem této kapitoly je uvést vybrané pojmy související s tématem práce sloužící jako podklad pro další části práce. Podrobněji jsou uvedeny pojmy související s plánováním schopností, se životním cyklem schopností a s posláním managementu na jednotlivých úrovních řízení.

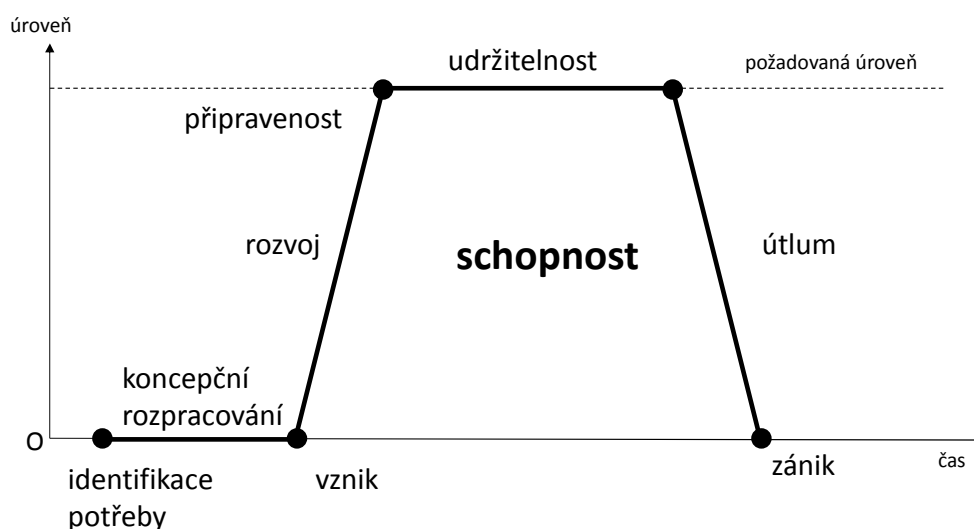
Plánování schopností.

S plánováním schopností se v aliančních i národních dokumentů objevuje několik přívlastků. Samotným Davisem je pojem „*plánování schopností*“ rozšířen o neshodný přívlastek na pojem „*plánování na základě schopností*“ [8], který je spojen s obranným plánováním země. Samotný autor tohoto pojmu se ale nezabývá rozpracováním požadavků na schopnosti vyplývající z obranného plánování na úrovni jednotlivých zemí a jejich rezortů MO. Davisem zmiňovaný předchozí přístup k plánování využíván v období studené války lze analogicky k „*plánování na základě schopností*“ nazvat jako „*plánování na základě sil*“. Tento přístup je v pozadí plánování možností k reagování na stávající a předpokládané možné krize běžně využívaný v mnoha zemích, dokonce i těch, které se přihlašují k plánování na základě schopností.

V podmínkách rezortu MO ČR je pojem „plánování schopností“ rozšířen na „plánování rozvoje schopností“, přičemž věcně je „rozvoj schopností“ pouze cestou k dosažení připravenosti schopnosti k případnému použití a k zajištění její udržitelnosti po stanovenou dobu. Právě „připravenost“ a „udržitelnost“ schopností jsou dvě ze sedmi hlavních oblastí schopností (Main Capability Areas) [3]. Vyšší věcná významnost „udržitelnosti“ oproti „rozvoji“ je podpořena vyšší zdrojovou náročností udržitelnosti schopnosti po dobu její využití v rámci jejího životního cyklu na úrovni ozbrojených sil. Jednoduché porovnání zdrojové náročnosti udržitelnosti lze ilustrovat na porovnání osobních mandatorních výdajů znamenajících více než 50% rozpočtu rezortu MO společně s výdaji na udržování materiální stránky schopností oproti cca 20% procenty rozpočtu na pořizování nové výzbroje, techniky a materiálu. Ostatně proporce 50% rozpočtu MO na personál, 20% na akvizice nové VTM a 30% na běžné výdaje jsou doporučovány orgány NATO i národní Bílou knihou o obraně [4]. Přesnější ilustraci nabízí autor ve svém článku „*Jsou ambice nejvhodnějším podkladem pro rozvoj schopností ozbrojených sil?*“ [2].

Životní cyklus schopnosti

Běžně uváděný životní cyklus schopnosti obsahující vznik schopnosti, její rozvoj, udržování, útlum a zánik je nezbytné doplnit o další fázi, o fázi přípravy. Životní cyklus schopnosti je uváděn jak v českých národních dokumentech, tak i v dokumentech jiných zemí [6]. V případě pořizování VTM pro požadovanou schopnost je uvažována přípravná fáze zahrnující koncepční a přípravné práce včetně rozhodování o strategii zajištění potřebné VTM [7]. Analogicky před zahájením vytvoření a rozvoje požadované schopnosti, je nezbytné počítat s přípravnou fází. Účelem této fáze je koncepčně zplánovat a zrealizovat dostupnost všech nezbytných složek v jednotlivých funkčních oblastech tak, aby byly k dispozici před zahájením jejího rozvoje. Přípravná fáze je zahájena vznikem požadavku na schopnost a zveřejněním tohoto požadavku v souvisejícím koncepčním dokumentu. V rámci této fáze probíhá rozhodování o způsobu pořízení požadované schopnosti cestou externího poskytovatele nebo interního nositele včetně identifikace konkrétního organizačního prvku jako budoucího nositele. Rozhodovací proces je spojený s nezbytnými kalkulacemi zdrojové a časové náročnosti ukončenými zahrnutím všech souvisejících aktivit v příslušných plánovacích dokumentech. Úplný životní cyklus s fází přípravy je uveden na obrázku číslo 1.

Obrázek 1 Životní cyklus schopnosti
Zdroj: Vlastní zpracování

Orientační vnitřní struktura procesu plánování schopností

Proces plánování schopností, na rozdíl od procesu plánování na základě schopností není zatím detailně teoreticky rozpracován. Přesto na základě širšího chápání jiných přístupů k plánování a možnostem, které plánování sil nabízí, lze formulovat jeho základní vnitřní strukturu, která je zobrazena v tabulce číslo 1.

Tabulka 1 Navrhované subprocesy procesu plánování schopností

číslo	Název subprocesu	Cíl	Poznámka
1.	Volba cesty dosažení stavu	Nalezení vhodné cesty dosažení požadovaného cílového stavu předpokládaného požadovanou schopností	Vždy existuje řada cest, řada možností jak docílit požadovaného účinku, jak dosáhnout požadovaného cíle
2.	Sladění požadavků na schopnosti	Vzájemné sladění všech požadavků a vyloučení multiplicit, které nejsou nezbytně nutné	Sladění případná redukce je možná na základě souběhu scénářů možného využití těchto schopností
3.	Volba mezi externím a interním dodavatelem/nositelem schopnosti	Volba mezi externím a interním způsobem zajištění dostupnosti požadované schopnosti	V praxi existují dvě základní možnosti (externí nebo interní dodavatel/nositel schopnosti) a jejich kombinace
4.	Výběr nejvhodnějšího interního nositele	Rozhodnutí o rozšíření spektra schopností u stávajícího, nebo vytvoření zcela nového interního nositele schopností	Na základě rozhodnutí o využití vnitřního nositele schopností v předešlém subprocesu
5.	Volba cesty vyřešení rozdílu	Volba cesty vyřešení rozdílu mezi stávající a požadovanou úrovní požadované schopnosti	Rozdíl je zpravidla plusový, v ojedinělých případech může být také minusový.
6.	Rozpracování zvolené cesty	Rozplánování zvolené cesty dosažení požadované úrovně požadované schopnosti do dílčího stromu cílů, opatření a úkolů	Rozpracování využívá analytický nástroj funkční oblasti (DOTLMPFI ²)
7.	Zpracování dílčího stromu cílů do plánovacích dokumentů rezortu	Zakomponování dílčího stromu cílů do stromu cílů, opatření a úkolů rezortu	Související zdrojová a časová náročnost je zpracována do zdrojových částí plánovacích dokumentů pro jednotlivé časové horizonty

Zdroj: Vlastní zpracování.

Úrovně managementu

Teorie managementu obecně uznává tři úrovně řízení, vrcholovou, střední a operativní (první, liniovou) [11], [15]. Vrcholová úroveň řízení v souladu se svým posláním ovlivňuje „*dlouhodobou výkonnost organizace*“ [10, s. 11]. Strategická úroveň řízení, strategické řízení

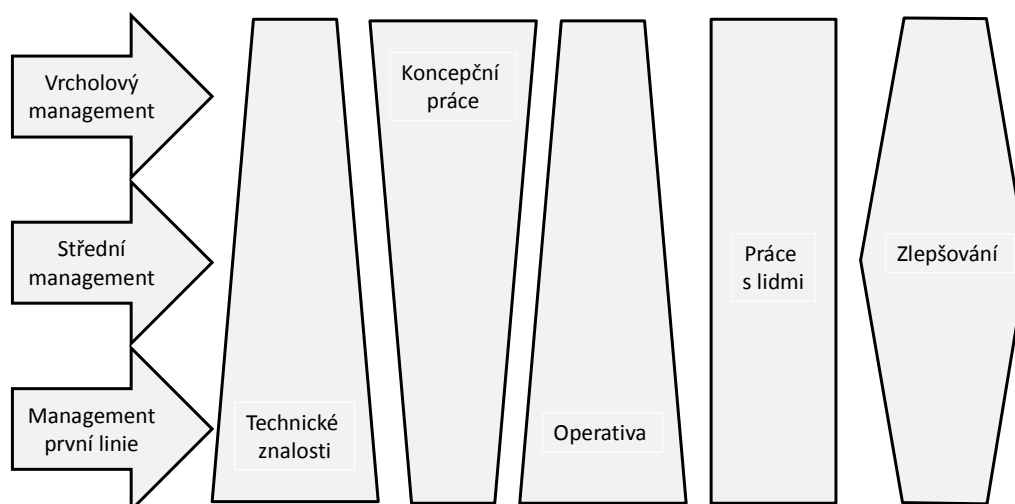
² Funkční oblasti Doctrine, Organisation, Training, Leadership, Materiel, Personnel, Facility, Interoperability využívané jak v dokumentech NATO, tak v národních dokumentech [14] a studiích [1].

je podle Grasseové [11, s. 16], “zaměřeno na udržování dlouhodobého souladu mezi posláním organizace, jejími strategickými cíli a disponibilními zdroji a rovněž mezi organizací a vnějším prostředím”. V stejném zdroji je také uvedeno, že vrcholový management se zabývá nejzásadnějšími aktivitami organizace a vytyčováním jejího směřování.

Střední úroveň managementu podle Vebera [15, s.29] v praxi může zahrnovat několik stupňů řízení mezi vrcholovým managementem a managementem liniovým, od mistrů řídicích výrobní pracovníky až po vedoucí provozoven nebo závodů v rámci rozsáhlé organizace. Hlavní náplň práce je podle stejného autora řízení podřízených organizačních prvků, zprostředkování styku mezi vrcholovým managementem a managementem liniovým včetně výměny a informací a zabezpečování dostatečných podmínek pro dosahování stanovených cílů.

Působnost operativní, podle jiných zdrojů první, nebo-li liniové úrovně řízení a její určující náplň pregnančně vyjadřuje Veber jako „jen stupínek výše na výkonnými pracovníky“ [15, s.29]. V praxi tato působnost znamená řízení výrobních procesů, tedy procesů souvisejících s přímým dosahováním cílů organizace, s jejím posláním, organizace práce, což znamená přímá komunikace s výkonnými pracovníky.

Podle Vebera [15, s.30], na každé úrovni řízení se realizují všechny manažerské funkce a využívá metody všech úrovní managementu, některé však jsou pro něj typické a určující. I na strategické úrovni je možné se setkat s řízením přímého výkonu, ne sice spojeného s hlavními procesy organizace, ale například s praktickým zpracováváním konkrétních dokumentů v rámci řídicích procesů organizace. Pro úplnost, i na první, liniové úrovni řízení, pro kterou je typické přímé řízení výkonu, se jistým způsobem řeší plánování plnění úkolů, provádí se volba pracovníka, který konkrétní úkol bude plnit, což je více typické pro jiné úrovně řízení. Z hlediska procesního přístupu k řízení, při realizaci procesů řízení i podpůrných procesů, můžou konkrétní činnosti liniového managementu realizovat i vyšší úrovně řízení (managementu) v rámci naplňování jejího poslání. Veber ilustruje typické rysy manažerské práce na jednotlivých úrovních řízení ve svém díle Management: základy, moderní manažerské přístupy, výkonnost a prosperita [15, s.30].

Obrázek 2 Typické rysy manažerské činnosti na jednotlivých úrovních řízení.

Zdroj: Veber [15, s.30]

Uvedené vybrané pojmy a teoretické základy uvedené v této kapitole ve spojení s další kapitolou jsou dále využívány jako základ pro další kapitoly této práce, především pro její návrhovou část.

2. MANAGEMENT A JEHO ZAMĚŘENÍ NA PLÁNOVÁNÍ SCHOPNOSTÍ

V souladu se svým názvem účelem této kapitoly je stručně pojednat o aspektech teorie řízení s jejím zaměřením na plánování schopností. Pro potřeby plánování schopností je možné vycházet ze dvou hledisek plánování schopností. Prvním z nich je fakt, že plánování schopností je svým charakterem spojeno s plánování směřování a rozvoje organizace, tedy se strategickou úrovní řízení [10, s.14-17]. Druhým hlediskem je skutečnost, že plánování je jednou ze základních funkcí řízení [15, s.109].

Jak bylo zmíněno v první kapitole, pojem „plánování schopností“ je již znám odborné veřejnosti. Pokud tedy v souladu s teorií řízení existuje plánování, tak musí existovat také nadřazený pojem řízení, jenž zahrnuje také svou základní funkci, tedy plánování. Jednoduché znázornění vztahu řízení a plánování nabízí Deming se svým cyklem řízení PDCA³. A vskutku, v dostupných zdrojích lze najít zmínky o řízení schopnosti, dokonce o řízení životního cyklu schopnosti, v anglickém originálu Capability Management nebo Capability Life-Cycle Management [6]. Při využití cyklu PDCA by řízení schopnosti mělo zahrnovat plánování schopností, dosahování požadované úrovně (přípravenosti) schopností, sledování a kontrola dosahování a udržování požadované úrovně schopnosti a reagování na odchylky mezi požadovanou úrovní a stávající úrovní dotyčné schopnosti.

Vzhledem k zaměření tohoto článku, další text se zabývá především plánováním schopností, jako základní funkce řízení schopnosti obecně. Plánování schopností probíhá na všech úrovních řízení

Z hlediska použitého přístupu k řízení a vzhledem k tomu, že jde obvykle o jednorázovou a neopakovatelnou činnost, zplánování životního cyklu schopnosti je vhodné využívat projektový přístup k řízení. Ostatní funkce řízení, tedy realizace naplánovaných aktivit, sledování této realizace a obvykle i reagování na nežádoucí vzniklé odchylky jsou obvykle rutinní a opakovanou činností, lze na tyto činnosti aplikovat procesní přístup k řízení tak, jak o tom píše Grasseová v [11].

V tabulce 2 je uveden přehled obecných působností jednotlivých úrovní řízení se zaměřením na plánování schopností.

Tabulka 2 Aplikace obecné působnosti jednotlivých úrovní řízení na podmínky rezortu MO a proces plánování schopností

.č.	Úroveň řízení	Obecná působnost	Aplikace na plánování schopností
1.	vrcholová	Formulování strategických a specifických cílů na podmínky organizačních součástí organizace (rezortu MO)	Úroveň vlády, vedení rezortu a velení AČR Podíl na rozhodování o akceptování vyžadovaných schopností Rozhodování o způsobu dosažení požadovaného cíle, o způsobu pořízení požadované schopnosti na mezinárodní, státní nebo rezortní úrovni Ve spolupráci se střední úrovní řízení rozhodnutí o případném vytvoření nového nositele požadované schopnosti, rozpracování požadované schopnosti do jednotlivých funkčních oblastí

³ Demingův cyklus řízení (PDCA) zahrnuje čtyři fáze; konkrétně plánuj (Plan – P), prováděj (Do – D), kontroluj (Check – C) a konej (Act – A) [11, s.79],

2.	střední	Rozpracovávání strategických a specifických cílů na specifické cíle a na podmínky podřízených organizačních celků (svazků, útvarů a uskupení)	Rozpracování rozhodnutí o cestě zajištění požadované schopnosti cestou interního nositele na podmínky konkrétního druhu sil, druhu vojska nebo služby, stanovení gestora odpovědného za připravenosti požadované schopnosti Hodnocení stávajícího stavu požadované schopnosti ve spolupráci s operativní úrovní řízení Podíl na rozpracovávání zvolené cesty zajištění požadované schopnosti přes funkční oblasti
3.	operativní	Řízení přímého výkonu, realizace hlavních procesů organizace	Organizační celek (svazek, útvar, uskupení) a jeho podřízené prvky (jednotky) Rozpracování nařízených opatření a úkolů v čase a na konkrétní činnost podřízených prvků Podíl na hodnocení dosažené úrovně požadovaných schopností

Zdroj: Vlastní zpracování

Management schopností ve stávajících dokumentech

Ačkoliv plánování schopností by již několik let mělo být běžnou praxí v působnosti ministerstev obrany členských zemí NATO i EU, realita ne vždy odpovídá očekávání. V jednotlivých zemích je situace obdobná, oficiálně je často plánování schopností politicky proklamováno, ale nejsou k dispozici konkrétní řídicí dokumenty rozpracovávající tyto proklamace do plánovací praxe.

Také v rezortu MO ČR je v oficiálních, spíše politických dokumentech, je uvedeno, že plánování na základě schopností, nebo plánování schopností je zavedeno [9], [12]. Konkrétně není k dispozici metodika plánování schopností předpokládaná základním vnitřním předpisem řešícím plánování činnosti a rozvoje rezortu [14] a obecně není taky zřejmé, jaká jsou specifika plánování schopností využitelná pro podmínky rezortu MO. Společným jmenovatelem těchto skutečností je absence teoretických východisek plánování schopností včetně působností jednotlivých úrovní řízení v procesu plánování schopností.

Závěrem lze konstatovat, že plánování schopností, ačkoliv je svou podstatou v působnosti vrcholové úrovně řízení, nižší úrovně řízení se podílejí na rozpracování rozhodnutí o způsobu zajištění požadované schopnosti ve své působnosti.

3. DOPADY PLÁNOVÁNÍ SCHOPNOSTÍ NA PŮSOBNOSTI JEDNOTLIVÝCH ÚROVNÍ ŘÍZENÍ REZORTU MINISTERSTVA OBRANY

Na základě specifík jednotlivých úrovní stávajícího systému řízení rezortu ministerstva obrany a Armády České republiky jsou poznatky získané v předešlé kapitole aplikovány na podmínky zmíněných organizací. Součástí této kapitoly je také návrh působností jednotlivých orgánů řízení s cílem zajistit plánování rozvoje schopností na všech úrovních řízení.

V souladu s Organizačním řádem ministerstva obrany ČR [8] je v podmínkách rezortu MO nastavena působnost jednotlivých stupňů řízení, kdy pro podmínky AČR je pojem „řízení“ nahrazován pojmem „velení“. Za strategickou úroveň řízení je považována politická úroveň řízení na úrovni celého rezortu a vojenská strategická úroveň řízení zabývající se velením AČR. V tabulce 3 je u jednotlivých subprocessů procesu plánování schopností uveden návrh odpovídající úrovně řízení se stručným zdůvodněním.

Tabulka 3 Navrhovaná působnost jednotlivých úrovní řízení

číslo	Název subprocesu	Úroveň řízení	Poznámka
1.	Volba cesty dosažení stavu	Vrcholová	Politická i vojenská vrcholová úroveň řízení kvůli možnosti využívání vojenských i nevojenských, národních i mezinárodních cest
2.	Sladění požadavků na schopnosti	Vrcholová	Provádí orgán řízení rezortu v součinnosti s generálním štábem na základě souběhu možných scénářů
3.	Volba mezi externím a interním dodavatelem/nositелеm schopnosti	Vrcholová	Provádí orgán řízení rezortu v součinnosti s generálním štábem na základě možnost využívání komerčních i státních organizací na národní i mezinárodní úrovni
4.	Výběr nejvhodnějšího interního nositele	Vrcholová	Na základě rozhodnutí o využití vnitřního nositele schopností v předšlém subprocesu provádí civilní nebo vojenská část podle charakteru požadované schopnosti
5.	Volba cesty vyřešení rozdílu	Střední	Orgán řízení druhu sil, druhu vojska nebo služby – gestor za danou schopnost
6.	Rozpracování zvolené cesty	Střední	Orgán řízení druhu sil, druhu vojska nebo služby – gestor za danou schopnost
7.	Zpracování dílčího stromu cílů do plánovacích dokumentů rezortu	Střední a operativní	Řídící orgán dotčeného organizačního celku ve spolupráci s orgány řízení druhu sil, vojska nebo zabezpečení

Zdroj: Vlastní zpracování

Uvedené rozdělení působností pro jednotlivé subprocesy procesu plánování schopností vychází z převažujícího charakteru činnosti dané úrovně řízení a z charakteru aktivit předpokládaných v konkrétním subprocesu.

ZÁVER

Tento článek si dal za cíl pojednat o poslání jednotlivých úrovní řízení při plánování schopností. Vycházejíce z vybraných teoretických východisek plánování schopností jako jsou fáze životního cyklu schopnosti, základní vnitřní struktury tohoto procesu a obecných funkcí řízení článek se zabývá o využití těchto teoretických podkladů k upřesnění působnosti strategické, střední a první, liniové úrovně managementu v procesu plánování schopností.

Zjištění uvedená v tomto článku je možné využít nejen k posouzení stávajících působností jednotlivých úrovní řízení rezortu obrany jednotlivých zemí obecně, ale také k zpracování nebo zdokonalení metodiky plánování schopností, která by měla tyto působnosti obsahovat.

Další činnost k využívání poznatků z tohoto článku může být zaměřena v několika směrech. Prvním z nich může být již zmíněná úprava působností jednotlivých úrovní řízení

v rámci rezortu MO nebo AČR. Druhým krokem může být rozpracování náplně jednotlivých subprocesů do jednotlivých, vzájemně provázaných činností. Třetím krokem může být definování dalších nezbytných atributů procesního řízení procesu plánování schopností, jejich zpracování do jednotlivých modelů procesního řízení [8]. Výsledkem těchto kroků může být zpracování celé metodiky procesu plánování schopností na úrovni rezortu MO, případně jeho jednotlivých organizačních součástí.

Využitím poznatků uvedených v tomto článku se může plánování schopností stát realitou v jednotlivých zemích a tím naplnit mezeru mezi oficiálními prohlášeními a skutečností.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZŮ

- [1] BAXA, Fabian. *Jak rozumět zkratce DOTLMPFI v podmínkách Armády ČR: Trendy výstavby ozbrojených sil České republiky ve vazbě na vývoj bezpečnostního prostředí*. Brno: CBVSS, 2015, 30 s.
- [2] BAXA, Fabian. Jsou ambice nejvhodnějším podkladem pro rozvoj schopností ozbrojených sil?. In: *New Approaches to the National Security*. Brno: Univerzita obrany, 2017, s. 31-39. ISBN 978-80-7231-402-7
- [3] BAXA, Fabian. Plánujeme schopnosti nebo na základě schopností? In: *7th International Scientific Conference - National and International Security 2016*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála Rastislava Štefánika, 2016. ISBN 978-80-8040-534-2.
- [4] *Bílá kniha o obraně*. Praha: OKP MO ČR, 2011, 167 s. ISBN 978-80-7278-564-3. Dostupné také z: http://www.mocr.army.cz/assets/informacni-servis/bila-kniha/dokumenty/ceske-dokumenty/bila_kniha_o_obrane.pdf
- [5] *Bi-SC Capability Hierarchy*. Brusel, 2015, 17 s. Neutajovaný dokument pro vnitřní využívání v rámci NATO
- [6] *Capability Management: Coast Guard Publication 7-0*. Washington, DC, 2013. Dostupné také z: https://www.uscg.mil/doctrine/CGPub/CG_Pub_7_0.pdf
- [7] *Capability System Life Cycle Simulation Support: Acquisition Phase Guide Version*. Version 2.1. Canberra: Department of Defence, 2013. Dostupné také z: <http://www.defence.gov.au/vcdf/docs/ADSO/Acquisition%20Phase%20Guide.pdf>
- [8] DAVIS, Paul K. Rand Corporation: Analytic Architecture for Capabilities-Based Planning, Mission-System Analysis, and Transformation. *Http://www.rand.org* [online]. 2005 [cit. 2015-05-27]. Dostupné z: http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monograph_reports/2005/MR1513.pdf
- [9] *Dlouhodobý výhled pro obranu 2030*. Praha: VHÚ, 2015. ISBN 978-80-7278-666-4. Dostupné také z: http://www.mocr.army.cz/images/id_40001_50000/46088/Dlouhodob_v_hled_pro_obranu_2030.pdf
- [10] GRASSEOVÁ, Monika, Radek DUBEC a David ŘEHÁK. *Analýza podniku v rukou manažera: 33 nejpoužívanějších metod strategického řízení*. Brno: Computer Press, 2010, 325 s. ISBN 978-80-251-2621-9.

- [11] GRASSEOVÁ, Monika, Radek DUBEC a Roman HORÁK. *Procesní řízení ve veřejném sektoru: teoretická východiska a praktické příklady*. Brno: Computer Press, 2008, v, 266 s. ISBN 978-80-2511-987-7.
- [12] *Metodika střednědobého a ročního plánování rezortu MO*. Praha: MO, 2013, 40 s. vnitřní dokument rezortu MO ČR
- [13] *Organizační řád MO: rozkaz MO č. 92/2015 ve znění pozdějších předpisů*. Praha: Ministerstvo obrany, 2015, vnitřní dokument MO ČR
- [14] *Rozkaz Ministra obrany č. 66/2012: Plánování činnosti a rozvoje v rezortu Ministerstva obrany*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2012, 11 s. vnitřní dokument rezortu MO ČR
- [15] VEBER, Jaromír. *Management: základy, moderní manažerské přístupy, výkonnost a prosperita*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Management Press, 2009, 734 s. ISBN 978-80-7261-200-0.

Ing. Fabian BAXA
Univerzita obrany, Kounicova 65
662 10 Brno, Česká republika
fabian.baxa@unob.cz

KONCEPCIA KYBERNETICKEJ BEZPEČNOSTI NA SLOVENSKU A PRIPRAVOVANÉ LEGISLATÍVNE ZMENY V TEJTO OBLASTI

CONCEPTION OF THE CYBER SECURITY IN SLOVAKIA AND UPCOMING LEGISLATIVE CHANGES IN THIS REALM

Ján BREZULA

ABSTRACT

Cyber security involves protecting information and systems from major cyber threats, such as cyber terrorism, cyber warfare, and cyber espionage. In their most disruptive form, cyber threats take aim at secret, political, military or infrastructural assets of a nation or its people. Cyber security is therefore a critical part of any governments' security strategy. IT specialists from both private and government sector responsible for cyber security are aware of increasing number of sophisticated threats in recent years. This change is caused by the change of the global security space. Therefore cyber security is apprehended as the subsystem of the national security and the cyber space such as new operational domain.

Keywords: cyber security, cyber space, cyber threat, cyber terrorism, cyber attack, human security, critical infrastructure, cyber warfare

ÚVOD

Kybernetická bezpečnosť je v súčasnosti jedným z rozhodujúcich prvkov bezpečnostného prostredia Slovenskej republiky. Kybernetická bezpečnosť predstavuje súhrn organizačných, politických, právnických, technických a vzdelávacích opatrení a nástrojov smerujúcich k zaisteniu chráneného a odolného kyberpriestoru v Slovenskej republike pre subjekty verejného a súkromného sektoru.

Kybernetická bezpečnosť pomáha identifikovať, hodnotiť a riešiť hrozby v kyberpriestore, znižovať kybernetické riziká a eliminovať dopady kybernetických útokov, ktoré sa realizujú prostredníctvom informačnej kriminality, kyberterorizmu a kybernetickej špionáže v zmysle posilňovania dôvernosti, integrity a dostupnosti dát, systémov a ďalších prvkov informačnej a komunikačnej infraštruktúry. Kybernetická bezpečnosť sa stáva jednou z najvýznamnejších výziev dnešnej doby a jej hlavným zmyslom je ochrana prostredia k realizácii informačných práv človeka.

1. KYBERNETICKÉ HROZBY A JEJ ŠPECIFIKÁ

Kybernetické hrozby sa od tradičných hrozieb ľudskej bezpečnosti líšia niekoľkými špecifikami. Prvým špecifikom je to, že sa týka obrovského počtu ľudí, pričom sú omnoho bezprostrednejšie v porovnaní s tradičnými vojenskými hrozbami. Nedostupnosť internetbankingu, výpadok internetu, e-mailu či telekomunikačnej siete sú občanmi Slovenskej republiky vnímané oveľa osobnejšie a citlivejšie ako ozbrojené konflikty v Európe a vo svete.

Ďalším špecifikom kybernetických hrozieb je skutočnosť, že si útoky v kybernetickom priestore nevyžadujú organizované skupiny ľudí a ani náročné materiálne zabezpečenie, pričom k ich vykonaniu je potrebný zväčša len počítač s pripojením na internet a schopnosti

útočníka útok vykonať. Povaha kybernetického priestoru mu umožňuje nasadiť svoje ofenzívne kapacity v priebehu niekoľkých minút prakticky kdekoľvek, bez nutnosti fyzického prístupu k obeti či prítomnosti ozbrojených skupín alebo jednotiek. Kybernetické útoky teda majú vyšší potenciál z hľadiska ohrozenia nášho každodenného života ako hrozby, ktoré sú síce závažnejšie, no ich výskyt je menej častý a je obmedzenejší aj geograficky. Bežný človek sa dokáže pred útokmi brániť avšak miera jeho ochrany závisí na počítačovej gramotnosti a ochote rešpektovať pravidlá používania moderných technológií. Veľmi často je možné stretnúť sa aj s tým, že bežní používatelia informačných technológií neovládajú základy informačnej bezpečnosti a nedodržiavajú jednoduché pravidlá a opatrenia zamerané na zníženie pravdepodobnosti jeho vzniku.

Problémom kybernetickej bezpečnosti je fakt, že kybernetické hrozby sú v súčasnej dobe mimoriadne sofistikované a preto je obtiažne predpokladať a v konečnom dôsledku určiť, kto je jej skutočným vinníkom. Ešte ťažšie je to dokázať. Bežní užívatelia internetu mnohokrát ani len netušia, že ich počítače boli napadnuté a zneužitie hackermi, ako útočníkov spoločnosť nazýva. Väčšinu svojich kybernetických útokov hackeri vykonávajú na iných miestach než na tých, kde sa reálne nachádzajú.

Vznik bezpečnostnej hrozby môže zapríčiniť nielen vedomé konanie útočníka, ale aj systémová chyba, čo predstavuje ďalšie špecifikum kybernetickej bezpečnosti. Zraniteľnosť v systéme môže vzniknúť neúmyselne, napr. počas vývoja bežne používaného softvéru, prípadne pri jeho nedostatočnom zabezpečení a táto zraniteľnosť môže byť využitá potenciálnym útočníkom. V súčasnej dobe je existencia systémov a softvérov bez využiteľných zraniteľností prakticky nedosiahnuteľná. Jednou z možností jej eliminácie je dostatočný bezpečnostný audit v procese vývoja softvéru, aplikácie, či operačného systému. Takisto je nevyhnutné softvér priebežne aktualizovať a nepoužívať jeho zastaranú verziu. Ako dobre vieme, toto nie je problém len z hľadiska finančného (výmena operačného systému alebo prechod na vyššiu verziu vyžaduje ďalšie finančné náklady), ale niektoré špeciálne aplikácie sú vyvinuté len pre konkrétnu verziu operačného systému alebo hardvéru.

Z pohľadu dôležitosti je v prípade kybernetických hrozieb jednou z najviac ohrozených oblastí kritická infraštruktúra. Kritickú infraštruktúru môžeme charakterizovať ako objekty osobitnej dôležitosti, ďalšie dôležité objekty, vybrané informačné a komunikačné prostriedky, zariadenia na výrobu a zásobovanie vodou, elektrickou energiou, ropou a zemným plynom a ďalšie časti majetku štátu a podnikateľských právnických a fyzických osôb určené vládou SR alebo iným kompetentným orgánom štátnej správy, ktoré sú nevyhnutné na zvládnutie krízových situácií, ochranu obyvateľstva a majetku, na zaistenie minimálneho chodu ekonomiky a správy štátu, ako aj jeho vonkajšej a vnútornej bezpečnosti a ktoré je nutné špeciálne ochraňovať.¹ Všetky zložky kritickej infraštruktúry sú pri správe informácií, komunikácií a kontrolných funkciách závislé na informačnej infraštruktúre, pričom kombinácia počítačov a komunikačných systémov tvoria základnú infraštruktúru pre ekonomiku a priemysel a sú aj hlavnou zložkou bezpečnostného prostredia².

2. KONCEPCIA KYBERNETICKEJ BEZPEČNOSTI NA SLOVENSKU

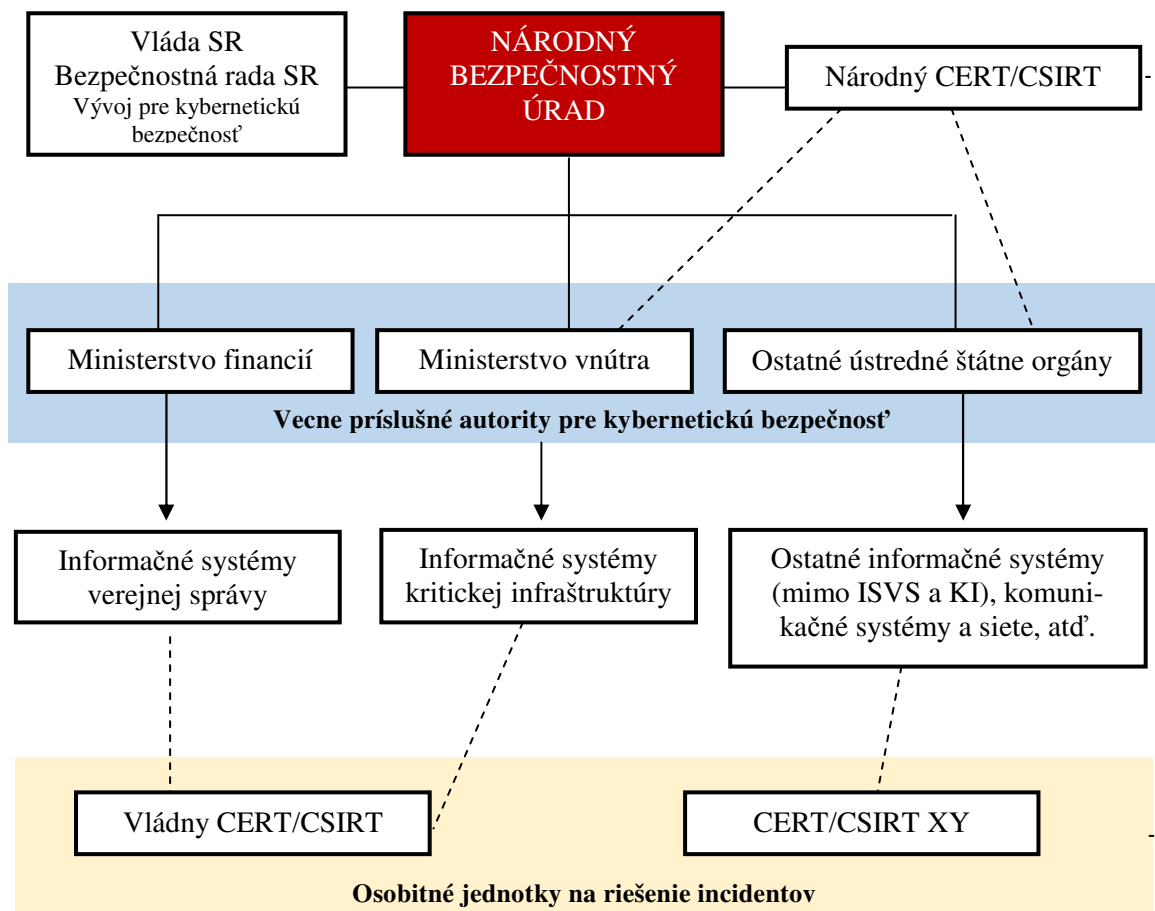
Ústredným orgánom štátnej správy pre oblasť kybernetickej bezpečnosti na Slovensku bol na základe Konceptie kybernetickej bezpečnosti Slovenskej republiky na roky 2015 –

¹ ŠIMÁK L. - HORÁČEK J. - NOVÁK L. - NÉMETH L. - MÍKA V.: Terminologický slovník krízového riadenia. s. 13.

² CAVELTY M. - HENSEL S. - MAUER V.: Power and Security in the Information Age. s. 67.

2020, určený Národný bezpečnostný úrad³. V rámci svojich kompetencií je zodpovedný najmä za:

- koordináciu, sledovanie, kontrolu a vyhodnocovanie plnenia úloh v oblasti kybernetickej bezpečnosti na národnej úrovni;
- vypracovanie Správy o stave kybernetickej bezpečnosti v Slovenskej republike a jej predloženie na schválenie Výboru pre kybernetickú bezpečnosť Bezpečnostnej rady SR;
- návrh a predloženie postupu v prípade kybernetického útoku v rámci krízového riadenia Slovenskej republiky;
- priebežné monitorovanie národného kybernetického priestoru a analýzu potenciálnych a aktuálnych hrozieb;
- je národným kontaktným bodom pre EÚ a NATO v oblasti kybernetickej bezpečnosti/obrany.

CERT – Community Emergency Response Team
CSIRT – Computer Security Incident Response Team

Obrázok 1 Rámcová štruktúra riadenia kybernetickej bezpečnosti.

Zdroj: Koncepcia kybernetickej bezpečnosti Slovenskej republiky na roky 2015 – 2020. s. 11.

³ Koncepcia kybernetickej bezpečnosti Slovenskej republiky na roky 2015 – 2020. s. 12.

V súvislosti s určením Národného bezpečnostného úradu za ústredný orgán štátnej správy pre kybernetickú bezpečnosť prevádzkuje od 1. januára 2016 špecializovaný útvar pre riešenie počítačových incidentov s názvom Slovak Computer Security Incident Response Team (SK-CSIRT). Útvar zabezpečuje služby spojené najmä s riadením bezpečnostných incidentov, odstraňovaním ich následkov a následnou obnovou činnosti informačných systémov v spolupráci s vlastníkmi a prevádzkovateľmi týchto systémov.

Jednou z činností tohto špecializovaného útvaru je aj participácia na medzinárodných cvičeniach. Jedným z tých cvičení bolo aj najväčšie medzinárodné cvičenie zamerané na kybernetickú ochranu s názvom Locked Shield 2017, ktoré prebiehalo v apríli tohto roku v estónskom Talline a participovalo na ňom viac ako 800 účastníkov z 25 krajín sveta⁴. Cvičenie Locked Shields je simuláciou útokov tzv. červeného tímu na systémy a siete tzv. modrých tímov zložených z expertov, ktorí v reálnom svete IT systémy každodenne chránia. Svoje zástupenie malo v tomto roku aj Slovensko, ktoré neobhájilo svoje prvenstvo z minulého roku⁵.

Koncepcia kybernetickej bezpečnosti Slovenskej republiky na roky 2015 – 2020 je základným a východiskovým dokumentom pre tvorbu právnych predpisov, štandardov, metodických pokynov, pravidiel, bezpečnostných politík a iných nástrojov potrebných k zabezpečeniu kybernetickej bezpečnosti v rámci Slovenskej republiky.

3. ZÁKON O KYBERNETICKEJ BEZPEČNOSTI

Od vzniku Koncepcie kybernetickej bezpečnosti Slovenskej republiky na roky 2015 – 2020 naďalej pokračovala práca na tvorbe legislatívneho rámca pre kybernetickú bezpečnosť a v súčasnej dobe je v medzirezortnom pripomienkovom konaní návrh Zákona o kybernetickej bezpečnosti. Jeho príprava bola komplikovaná, nakoľko sa na jeho reálnej podobe podieľali nie len odborníci zo štátnej správy, ale aj z akademickej obce či mimovládni experti a analytici, ktorí vznášali pripomienky k jeho obsahu. Centrálnym orgánom určujúcim štandardy, operačné postupy, zásady predchádzania kybernetickým bezpečnostným incidentom a zásady riešenia kybernetických bezpečnostných incidentov sa podľa návrhu zákona stane Národný bezpečnostný úrad.

Národný bezpečnostný úrad má podľa tohto návrhu postavenie jednotky CSIRT⁶, ktorá je nadradená ostatným jednotkám s rovnakým zameraním, ktoré už na Slovensku pôsobia. Jednotka CSIRT vo svojej pôsobnosti bude zodpovedať za riešenie kybernetických bezpečnostných incidentov a vykonávať reaktívne a preventívne služby.

Preventívne služby sa budú zameriavať najmä na prevenciu kybernetických bezpečnostných incidentov vytváraním bezpečnostného povedomia, výcvikom a spoluprácou s ostatnými jednotkami CSIRT.

Reaktívne služby budú určené na riešenie kybernetických bezpečnostných incidentov a to najmä na analýzu kybernetických bezpečnostných incidentov, podporu reakcie na kybernetické bezpečnostné incidenty, koordináciu reakcií na kybernetické bezpečnostné incidenty a návrhov opatrení na zabránenie ďalšiemu pokračovaniu, šíreniu a opakovanému výskytu kybernetických bezpečnostných incidentov.

Okrem posilneného postavenia Národného bezpečnostného úradu zavádza navrhovaný zákon taktiež pojem „Stav kybernetického ohrozenia“, ktorý nastáva v prípade závažného zníženia úrovne kybernetickej bezpečnosti alebo bezprostrednej hrozby alebo rizika ohrozenia

⁴ Slovak Shield 2017. Dostupné na internete: <https://ccdcoe.org/locked-shields-2017.html>.

⁵ KAČMÁR, R. Kybernetická bezpečnosť: Slovenský inštitút pre bezpečnostnú politiku. s. 10.

⁶ Návrh zákona o kybernetickej bezpečnosti. s. 5.

kybernetickej bezpečnosti, ak by v jeho dôsledku mohlo dôjsť k narušeniu bezpečnosti. Stav kybernetického ohrozenia vyhlasuje Národný bezpečnostný úrad najdlhšie na 10 za sebou nasledujúcich dní s možnosťou jeho opakovaného predĺženia najviac na dobu 30 za sebou nasledujúcich dní⁷.

Návrh zákona ďalej určuje Ministerstvu obrany SR vykonávať v potrebnom rozsahu štátnu správu na úseku kybernetickej bezpečnosti a to najmä⁸:

- po vypovedaní vojny alebo vyhlásení vojnového stavu;
- v čase krízovej situácie, ak kybernetický bezpečnostný incident ohrozuje systém obrany štátu a spôsobilosť zabezpečiť obranu štátu;
- ak informácie o kybernetickom bezpečnostnom incidente nasvedčujú, že kybernetický bezpečnostný incident môže byť kybernetickým terorizmom, alebo môže byť použitý ako prostriedok teroristického útoku a prijaté opatrenia nevedli k jeho odstráneniu v čase, ustanovenom pre daný typ ohrozenia alebo daný sektor všeobecne záväzným právnym predpisom.

Návrh zákona tvorí dobrý základ pre ďalšie legislatívne snahy v oblasti kybernetickej bezpečnosti. Jasne rozdeľuje kompetencie a určuje práva a povinnosti do právnej praxe a zavádza terminológiu používanú EÚ, čím uľahčuje medzinárodnú spoluprácu, pričom treba oceniť aj zapojenie súkromných spoločností do procesu jeho prípravy a jeho finálneho návrhu.

ZÁVER

Enormné zavádzanie informačných a komunikačných technológií prináša mnohé pozitíva, ktoré vedú k rozvoju informačnej spoločnosti, urýchleniu komunikácie a rozvoju služieb. Na druhej strane závislosť spoločnosti a jej fungovanie na týchto technológiách prináša so sebou mnoho hrozieb v podobe kybernetických útokov, ktoré sú čím ďalej sofistikovanejšie a komplikovanejšie. Preto je nevyhnutné, aby štáty na národnej úrovni prijímali záväznú právnu reguláciu v oblasti ochrany národného kybernetického priestoru, ktorá by zabezpečila primeranú úroveň ochrany kritickej infraštruktúry a základných bezpečnostných oblastí fungovania štátu. Koncepcia kybernetickej bezpečnosti Slovenskej republiky na roky 2015 – 2020 predstavuje východiskový dokument pre pripravovanú legislatívnu zmenu v oblasti kybernetickej bezpečnosti, ktorou je návrh Zákona o kybernetickej bezpečnosti s navrhovanou platnosťou účinnosti od 1. januára 2018. Cieľom zákona je vytvorenie jednotných legislatívnych podmienok na zabezpečenie primeranej ochrany kybernetického priestoru štátu pred potenciálnymi hrozbami, ktorých existenciou by mohli vzniknúť Slovenskej republike nenahraditeľné škody a tak by mohla byť narušená dôveryhodnosť štátu či organizácie. Prijatím navrhovaného zákona sa Slovenská republika zaradí medzi ostatné vyspelé štáty, ktoré majú zákon o kybernetickej bezpečnosti dlhodobo v platnosti, napr. Česká republika má Zákon č. 181/2014 Sb., o kybernetickej bezpečnosti platný od 1. januára 2015.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

CAVELTY, Myriam - HENSEL, Sai - MAUER, Victor. *Power and Security in the Information Age*. Hampshire : Ashgate Publishing, 2007. 167 s. ISBN 978-0-7546-4947-2.

⁷ Návrh zákona o kybernetickej bezpečnosti. s. 19.

⁸ Návrh zákona o kybernetickej bezpečnosti. s. 19.

KAČMÁR, Rastislav. Kybernetická bezpečnosť [online]. Bratislava : Slovenský inštitút pre bezpečnostnú politiku. 2016. [cit. 2017-07-10]. Dostupné na internete: <https://slovaksecurity.org/wp-content/uploads/2016/10/Kyberneticka-bezpecnost_SSPI.pdf>.

Koncepcia kybernetickej bezpečnosti Slovenskej republiky na roky 2015 – 2020.

Návrh zákona o kybernetickej bezpečnosti.

Slovak Shield 2017. [online]. [cit. 2017-07-11]. Dostupné na internete: <<https://ccdcoe.org/locked-shields-2017.html>>.

ŠIMÁK, Ladislav - HORÁČEK, Jiří - NOVÁK, Ladislav - NÉMETH, Ľudovít - MÍKA, Vladimír. *Terminologický slovník krízového riadenia*. Žilina : Fakulta špeciálneho inžinierstva Žilinskej univerzity v Žiline, 2005. 44 s. ISBN 80-88829-75-5.

mjr. Ing. Ján BREZULA, doktorand externého štúdia Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika,
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš
jan.brezula@mil.sk

**PRVKY OBRANNEJ INFRAŠTRUKTÚRY A ICH VEDENIE
V ÚSTREDNEJ EVIDENCII**

**ELEMENTS OF DEFENCE INFRASTRUCTURE AND THEIR MANAGEMENT
IN THE CENTRAL EVIDENCE**

Ján BREZULA

ABSTRACT

Critical infrastructure is inescapable for the preservation of the essential functions of society, health, safety and life quality of the population from an economic and social point of view and its disruption or destruction would have serious consequences for the Slovak Republic due to the impossibility of preserving its functions. The defence infrastructure, as the part of the critical infrastructure, is necessary element of supporting state defence and it is formed by the services and activities provided to the Slovak Armed Forces for ensuring effective protection and defence of the Slovak Republic.

Keywords: defence infrastructure, critical infrastructure, central evidence, element of defence infrastructure, object of defence infrastructure

ÚVOD

Slovenská republika sa stala vstupom do NATO súčasťou systému kolektívnej obrany a bezpečnosti ako piliera transatlantickej bezpečnosti a stability a prijatím za člena Európskej únie získala záruky politickej a ekonomickej stability, ako aj možnosť aktívne sa podieľať na formovaní, plnení a posilňovaní Európskej bezpečnostnej a obrannej politiky. Tento fakt neznamenal pre Slovenskú republiku len zaradenie do vyhraneného spoločenstva západoeurópskych štátov, ale okrem výhod a širších možností znamenal tiež prihlásenie sa k spoločnému smerovaniu a k napĺňaniu ich ambícií, vrátane obrany a ochrany kritickej infraštruktúry. Na uvedené zmeny reagovala Slovenská republika prípravou a prijatím nových strategických dokumentov - bezpečnostnej a obrannej stratégie.

Dôležitou súčasťou efektívne fungujúceho systému obrany Slovenskej republiky je podpora obrany, ktorej súčasťou je aj kritická infraštruktúra. Poslaním podpory obrany v systéme obrany štátu je zabezpečiť zodpovedajúce prostriedky, služby a činnosti v prospech plnenia úloh týkajúcich sa ozbrojených síl Slovenskej republiky v rámci obrany suverenity štátu a takisto aj počas činnosti spojeneckých síl na území Slovenskej republiky. Úlohy a smerovanie prípravy ozbrojených síl Slovenskej republiky budú v nasledujúcich rokoch závisieť od bezpečnostného prostredia Slovenskej republiky – vnútorného, ako aj od bezpečnostného prostredia v rámci NATO a EÚ.¹ Ozbrojené sily sú povinné plniť úlohy kladené zákonom č.321/2002 Z.z. o ozbrojených silách Slovenskej republiky a zákonom č.319/2002 Z.z. o obrane Slovenskej republiky v nadväznosti na Ústavný zákon č.227/2002 Z.z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu.²

¹ ŠKOLNÍK, M., TREBULA, M. Tvorba a udržiavanie zásob materiálu letectva a protivzdušnej obrany pre čas krízovej situácie, s. 397.

² TREBULA, M. Metódy optimalizácie materiálového manažmentu aplikovateľné v podmienkach vzdušných síl Ozbrojených síl Slovenskej republiky, s. 533.

1. VYMEDZENIE ZÁKLADNÝCH POJMOV

Pojem kritickej infraštruktúry sa týka mnohých oblastí ľudskej spoločnosti, ktorá si vyžaduje širokú spoluprácu a partnerstvo veľkého množstva odvetví a aktérov, ktorí túto infraštruktúru tvoria, alebo ju využívajú. Pod pojmom kritická infraštruktúra sa v Zákone o kritickej infraštruktúre³ rozumie systém, ktorý sa člení na sektory a prvky, pričom prvkom kritickej infraštruktúry je najmä inžinierska stavba, služba vo verejnom záujme a informačný systém v sektore kritickej infraštruktúry, ktorých narušenie alebo zničenie by malo závažné nepriaznivé dôsledky na uskutočňovanie hospodárskej a sociálnej funkcie štátu, a tým na kvalitu života obyvateľov z hľadiska ochrany ich života, zdravia, bezpečnosti, majetku ako aj životného prostredia.

Na základe uvedenej definície je zrejmé, že kolaps kritickej infraštruktúry by mal veľmi negatívne následky nielen v regionálnom rozsahu a v širšom geografickom priestore v rámci nášho teritoriálneho územia, ale aj za hranicami nášho štátu, nakoľko je Slovenská republika súčasťou integračného zoskupenia Európskej únie, členských štátov Európskeho združenia voľného obchodu a súčasťou Schengenského priestoru. Zodpovednosť v otázkach ochrany kritickej infraštruktúry sa teda týka nielen územia Slovenskej republiky ako takej, ale aj území ostatných členských krajín Európskej únie i krajín, ktoré nie sú v súčasnej dobe jej súčasťou.

Súčasťou kritickej infraštruktúry je obranná infraštruktúra⁴. V zmysle zákona o obrane Slovenskej republiky⁵, podporu obrany štátu tvorí obranná infraštruktúra, služby a činnosti poskytované ozbrojeným silám na zabezpečenie obrany štátu vrátane ich udržiavania, rozvoja, ochrany a obrany, ktoré sa uhrádzajú zo štátneho rozpočtu. Pri zabezpečovaní obrany štátu je veľmi dôležitá komplexnosť a čo najvyššia efektívnosť fungovania systému obrany štátu. Tieto vlastnosti systému sa dosahujú aj silami a prostriedkami organizácií pôsobiacich mimo ozbrojených síl⁶.

Obrannú infraštruktúru treba chápať ako základnú súčasť podpory obrany štátu. Tvoria ju pozemky, stavby, budovy a zariadenia, telekomunikačné, energetické a dopravné systémy, informačné siete a zásoby štátnych hmotných rezerv, ktoré slúžia v čase vojny alebo vojnového stavu na zabezpečenie obrany štátu. Služby a činnosti poskytované ozbrojeným silám na zabezpečenie obrany štátu zahŕňajú najmä finančné, zdravotné, veterinárne, dopravné, prepravné, telekomunikačné, poštové, zásobovacie, ubytovacie, výskumné a vedecké služby, výrobnú, opravárenskú a stavebnú činnosť.

2. OBJEKTY OBRANNEJ INFRAŠTRUKTÚRY

V rámci prípravy na obranu štátu sa jednotlivé prvky obrannej infraštruktúry rozdeľujú do kategórie objektov osobitnej dôležitosti alebo do kategórie ďalších dôležitých objektov⁷. Objekty osobitnej dôležitosti sú strategické objekty obrannej infraštruktúry, ktorých poškodenie alebo zničenie obmedzí zabezpečenie obrany štátu. Ďalšie dôležité objekty sú objekty obrannej infraštruktúry, ktorých poškodenie alebo zničenie obmedzí činnosť ozbrojených síl alebo chod hospodárstva Slovenskej republiky.

³ Zákon č. 45/2011 Z. z. o kritickej infraštruktúre.

⁴ Zákon č. 45/2011 Z. z. o kritickej infraštruktúre, §1 ods. 2.

⁵ Zákon č. 319/2002 Z. z. o obrane Slovenskej republiky.

⁶ ZIBRÍK, P. Podpora obrany štátu v podmienkach SR na začiatku 21. storočia, s. 462.

⁷ Zákon č. 319/2002 Z. z. o obrane Slovenskej republiky, §27.

Aktualizácia zaradenia prvkov obrannej infraštruktúry do jednotlivých kategórií a spôsob ich ochrany a obrany je vykonávaná každoročne k 31. augustu. V zozname zaradenia je uvedený spôsob ochrany a obrany prvku obrannej infraštruktúry v čase bezpečnosti, výnimčnom stave, vojnovom stave, v čase vojny a v boji proti terorizmu. Prílohou tohto zoznamu je Metodické usmernenie na ochranu a obranu strategických objektov. Poskytuje vlastníkovi a správcom strategických objektov metodickú pomoc pri zabezpečovaní ochrany kategorizovaných objektov a spresňuje hlavné zásady a súčinnostné otázky pri obrane strategických objektov.

Ochrana objektov osobitnej dôležitosti a ďalších dôležitých objektov je zabezpečovaná prostredníctvom moderných technológií a to najmä s využitím elektronických zabezpečovacích systémov, ktoré sú prepojené na pult centralizovanej ochrany Policajného zboru Slovenskej republiky za účelom vykonania efektívneho zákroku predurčených síl a prostriedkov v prípade ich narušenia. Mechanické zábranné prostriedky, musia byť vybudované tak, aby ich nebolo možné neoprávnene prekonať v čase kratšom, ako je čas potrebný na spoľahlivú detekciu a spozorovanie narušiteľa priemyselnou televíziou alebo členmi fyzickej ochrany. Zároveň je ustanovený rozsah dokumentácie, ktorá sa vedie na zabezpečenie ochrany a obrany objektov. Plány ochrany a obrany objektov sú utajovanou skutočnosťou, pričom informácie z týchto plánov sú citlivé informácie a sprístupňujú sa podľa osobitného predpisu⁸.

3. URČENIE ZODPOVEDNOSTI ZA RIADENIE OBRANNEJ INFRAŠTRUKTÚRY

Na základe Rozvojového plánu podpory obrany štátu s výhľadom do roku 2024 je zodpovednosť za vedenie ústrednej evidencie objektov a zariadení obrannej infraštruktúry a jej každoročné spresňovanie v spolupráci s ostatnými ministerstvami delegovaná na Ministerstvo obrany Slovenskej republiky. V súlade s Organizačným poriadkom Ministerstva obrany Slovenskej republiky⁹ zodpovedá za oblasť obrannej infraštruktúry Sekcia obrannej politiky Ministerstva obrany Slovenskej republiky, v súčasnej dobe zmenená na Sekciu riadenia obrany, výstavby ozbrojených síl a obranného plánovania Ministerstva obrany Slovenskej republiky. V rámci tejto sekcie pôsobí odbor Výstavby ozbrojených síl a obranného plánovania, ktorý najmä:

- vypracováva podklady a zabezpečuje aktualizáciu katalógu HNS (NATO);
- riadi vypracovanie dlhodobého plánu rozvoja prvkov podpory obrany štátu a jeho hodnotenie;
- vypracováva súbor požiadaviek na udržanie štátnych hmotných rezerv podľa potrieb ozbrojených síl Slovenskej republiky.

Na základe Rozvojového plánu podpory obrany s výhľadom do roku 2024 vyplývajú v oblasti obrannej infraštruktúry úlohy aj pre náčelníka Generálneho štábu Ozbrojených síl Slovenskej republiky. Ten prostredníctvom Štábu strategického plánovania Generálneho štábu Ozbrojených síl Slovenskej republiky vydáva každoročne Nariadenie na údržbu a kontrolu objektov a zariadení obrannej infraštruktúry v Ozbrojených silách Slovenskej republiky. Štáb strategického plánovania Generálneho štábu Ozbrojených síl Slovenskej republiky odborne riadi oblasť údržby obrannej infraštruktúry v ozbrojených silách, spracúva požiadavky a koordinuje ich realizáciu vo svojej pôsobnosti.

⁸ Nariadenie ministra obrany Slovenskej republiky č. 37/2015, ktorým sa mení a dopĺňa rozkaz ministra obrany Slovenskej republiky č. 36/2004 o zozname utajovaných skutočností v znení neskorších predpisov.

⁹ Organizačný poriadok Ministerstva obrany Slovenskej republiky č. OOd-37/2012, čl. 29.

Na základe rozhodnutia náčelníka Generálneho štábu Ozbrojených síl Slovenskej republiky¹⁰, bolo z dôvodu organizačných zmien v Ozbrojených silách Slovenskej republiky k 1. júlu 2002 vytvorením Veliteľstva síl výcviku a podpory Ozbrojených síl Slovenskej republiky, vykonané prevzatie ústrednej evidencie objektov a zariadení obrannej infraštruktúry (ozbrojených síl a mimorezortných inštitúcií) s názvom štátny projekt „OBJEZA“ od Veliteľstva pozemných síl Ozbrojených síl Slovenskej republiky.

Od uvedeného termínu Veliteľstvo síl výcviku a podpory viedlo, vykonávalo zmeny a záznamy v ústrednej evidencii určeným funkcionárom podľa rozkazov a nariadení náčelníka Generálneho štábu Ozbrojených síl Slovenskej republiky v súlade s platnou legislatívou. Zrušením Veliteľstva síl výcviku a podpory k 30. novembru 2014 bola zodpovednosť za riadenie obrannej infraštruktúry (projekt OBJEZA) stanovená veliteľovi Úradu logistického zabezpečenia Ozbrojených síl Slovenskej republiky, prostredníctvom Zásobovacej základne II. Martin. V rámci schválenia organizačných zmien u Úradu logistického zabezpečenia Ozbrojených síl Slovenskej republiky je jeho veliteľ od mesiaca november 2016 za uvedenú oblasť osobne zodpovedný.

4. VEDENIE ÚSTREDNEJ EVIDENCIE V PROJEKTE OBJEZA

Vedenie ústrednej evidencie objektov a zariadení obrannej infraštruktúry v programe OBJEZA bolo uložené ministrom obrany Slovenskej republiky v Dlhodobom pláne prípravy a rozvoja podpory obrany štátu s výhľadom do roku 2015 a následne aj v Rozvojovom pláne podpory obrany s výhľadom do roku 2024.

Objekty a zariadenia obrannej infraštruktúry vedené v ústrednej evidencii sú pripravované do prevádzky, nevyhnutnej pri rozvinutí Ozbrojených síl Slovenskej republiky a spojeneckých ozbrojených síl, na zabezpečenie ich činnosti v krízových situáciách, v čase vojny a vojnového stavu v zmysle zákona č. 319/2002 Z. z.¹¹, zákona č. 45/2011 Z. z.¹² a Rozvojového plánu podpory obrany s výhľadom do roku 2024.

V ústrednej evidencii OBJEZA sa vedú:

a) objekty obrannej infraštruktúry Ozbrojených síl Slovenskej republiky:

- 35 železobetónových úkrytov (ÚŽ-6);
- 13 brodových prepravísk (B);
- 9 viacúčelových spevnených vrtuľníkových plôch (L), ktoré sú súčasťou letiskovej siete.

b) objekty a zariadenia obrannej infraštruktúry ústredných orgánov štátnej správy:

- 7 letiskových úsekov (D);
- 108 letiskových sietí (L);
- 346 stálych osobitných zariadení na objektoch pozemných komunikácií (C);
- 42 stálych osobitných zariadení na objektoch železničných dopravných ciest (Z);
- 305 odberných miest pitnej vody (V);
- 50 pohotovostných čerpacích staníc PHM (S);
- 25 náhradných premostení (N);
- 11 staníc technickej pomoci (T).

¹⁰ Prerozdelenie zodpovednosti za riadenie obrannej infraštruktúry č.: ŠbPDP-D-113-33/2002.

¹¹ Zákon č. 319/2002 Z. z. o obrane Slovenskej republiky, §26.

¹² Zákona č. 45/2011 Z. z. o kritickej infraštruktúre, §1.

Plánovanie, financovanie, riadenie výstavby a údržby nevojenskej obrannej infraštruktúry bolo uložené ústredným orgánom štátnej správy ako integrálnej súčasťou plánovania obrany Slovenskej republiky za koordinácie Ministerstva obrany Slovenskej republiky. Finančné prostriedky na podporu obrany štátu vychádzajú z Návrhu medzirezortného programu na roky 2015 až 2020¹³. Za každoročné spresňovanie ústrednej evidencie zodpovedá Sekcia riadenia obrany, výstavby ozbrojených síl a obranného plánovania Ministerstva obrany Slovenskej republiky s ďalšími ministerstvami na základe požiadavky ozbrojených síl a ich zámeru použitia v čase vojny a vojnového stavu.

ZÁVER

Vzhľadom na súčasné bezpečnostné riziká a z dôvodu zhoršujúcej sa bezpečnostnej situácie v strednej Európe je nutné riešiť problematiku ochrany a obrany kritickej, resp. obrannej infraštruktúry prioritne. Jej narušenie, zničenie alebo znefunkčnenie by totiž spôsobilo čiastočné alebo úplné zlyhanie bezpečnosti štátu. Preto je nevyhnutné v stave bezpečnosti koncepcie riešiť a zabezpečiť pripravenosť ochrany a obrany obrannej infraštruktúry vo všetkých oblastiach.

Bezpečnostné prostredie bude aj v budúcnosti charakterizované predovšetkým rastúcou komplexnosťou, vysokou dynamikou zmien a vzájomnou previazanosťou politických, vojenských a ekonomických faktorov. Tieto vplyvy sa budú rovnako premietat' aj do zmien v koncepcii efektívnej realizácie obranného plánovania a projektovania¹⁴.

Problematika ochrany a obrany kritickej infraštruktúry je nesmierne široká, napriek tomu sa v Slovenskej republike v priebehu niekoľkých rokov podarilo jasne identifikovať prvky kritickej infraštruktúry a úlohy potrebné pre jej ochranu a obranu.

Je potrebné si však uvedomiť, že ochrana kritickej resp. obrannej infraštruktúry nie je jednorazová činnosť, ale sa jedná o proces, ktorý vyžaduje priebežnú pozornosť. To znamená, že rezorty zodpovedné za jednotlivé sektory kritickej infraštruktúry, či samotní prevádzkovatelia prvkov kritickej / obrannej infraštruktúry musia tejto problematike venovať trvalú pozornosť a neustále rozvíjať jej metódy a do jej vylepšovania zahŕňať najnovšie trendy a poznatky v tejto oblasti.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Dlhodobý plán prípravy a rozvoja podpory obrany štátu s výhľadom do roku 2015.

Medzirezortný program 06 E - Podpora obrany štátu na roky 2015 až 2020.

Nariadenie ministra obrany Slovenskej republiky č. 37/2015, ktorým sa mení a dopĺňa rozkaz ministra obrany Slovenskej republiky č. 36/2004 o zozname utajovaných skutočností v znení neskorších predpisov.

Organizačný poriadok Ministerstva obrany Slovenskej republiky č. OOd-37/2012.

Prerozdelenie zodpovednosti za riadenie obrannej infraštruktúry č.: ŠbPDP-D-113-33/2002.

Rozvojový plán podpory obrany štátu s výhľadom do roku 2024.

¹³ Medzirezortný program 06 E - Podpora obrany štátu na roky 2015 až 2020.

¹⁴ ŠKOLNÍK, M., BELAN, L. Obranné plánovanie, s. 7.

ŠKOLNÍK, Miroslav, BELAN, Lubomír. Obranné plánovanie. Základy plánovania a projektovania v systéme obrany a bezpečnosti SR. 1. vydanie. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika. 189 s. ISBN 978-80-8040-522-9.

ŠKOLNÍK, Miroslav, TREBULA, Martin. Tvorba a udržiavanie zásob materiálu letectva a protivzdušnej obrany pre čas krízovej situácie. In Zborník vedeckých a odborných prác „KOŠICKÁ BEZPEČNOSTNÁ REVUE 2/2016“. Košice: Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, 2016, s. 476. ISSN 1338-4880.

TREBULA, Martin. Metódy optimalizácie materiálového manažmentu aplikovateľné v podmienkach vzdušných síl Ozbrojených síl Slovenskej republiky. In Zborník vedeckých a odborných prác „Národná a medzinárodná bezpečnosť 2016“. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši, 2016, s. 615. ISBN 978-80-8040-534-2.

Zákon č. 319/2002 Z. z. o obrane Slovenskej republiky.

Zákon č.45/2011 Z. z. o kritickej infraštruktúre.

ZIBRÍK, Peter. Podpora obrany štátu v podmienkach SR na začiatku 21. storočia. In Manažment, teória, výučba a prax 2011. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedecko-odbornej konferencie. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši, 2011, s. 30 – 36. ISBN 978-80-8040-427-7.

mjr. Ing. Ján BREZULA, doktorand externého štúdia Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika,
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš
jan.brezula@mil.sk

ROZHODNUTIE O UTAJENÍ INFORMÁCIE AKO ZÁKLADNÝ PREDPOKLAD REALIZÁCIE OCHRANNÝCH OPATRENÍ

DECISION ON INFORMATION CLASSIFICATION AS AN ESSENTIAL PREREQUISITE FOR IMPLEMENTING PROTECTION MEASURES

Miroslav BRVNIŠŤAN

ABSTRACT

The protection of information legislation foresees the implementation of specific safeguards aimed at the security of classified information throughout its life cycle. A decision on confidentiality is a specific act governed by applicable law. The article analyzes the current legal status determining the emergence of classified information that confronts with logically derived theoretical principles, assumptions and suggests possible solutions.

Keywords: information protection, confidentiality, proces of classification, critical time, emergence of classified information

ÚVOD

Ochrana utajovaných informácií, ako špecifický režim ochrany informácií štátu, zohráva významnú úlohu pri plnení tých základných funkcií štátu, ktorých realizácia už zo svojej podstaty predpokladá systémovú ochranu. Predpokladom je vytvorenie efektívneho a komplexného systému ochrany informácií.

Právna úprava ochrany utajovaných informácií a jej inštitucionálny rámec sú jedným zo základných predpokladov zabezpečujúcich podmienky pre správnu funkčnosť režimu utajenia, čím sa priamo prispieva k napĺňaniu a realizácii bezpečnostných záujmov štátu a v medzinárodnom kontexte aj bezpečnostných záujmov štátu realizovaných prostredníctvom nadnárodných zoskupení, ktorých je Slovenská republika členom.

To, že ochrana informácií nadobúda v súčasnej modernej dobe na význame, je reálnym dôsledkom nielen exponenciálneho rastu množstva informácií a ich charakteru, ale aj zmenami a vývojom bezpečnostného prostredia v ktorom sa Slovenská republika nachádza. Ako subsidiárne je možné vnímať v tomto kontexte technologický pokrok a technický vývoj prostriedkov a nástrojov určených na ochranu informácií, respektíve ich protiprávne získavanie. Správne nastavenie systému ochrany informácií utajením, jeho teoretických a právnych základov tak, aby zodpovedali požiadavkám modernej spoločnosti je dnes, ako aj v budúcnosti kľúčovým.

Ochrany informácií prostredníctvom režimu utajenia je jediným komplexným nástrojom ochrany informácií štátu. Pri zabezpečovaní ochrany informácií štátu utajením je potrebné jednotlivé opatrenia citlivo zvažovať, aby miera utajovania informácií neprekročila únosnú hranicu medzi potrebou utajiť dôležité informácie štátu a na druhej strane, umožnila občanom aktívne sa zúčastňovať na spravovaní štátu a spoločnosti, čoho základným predpokladom je primeraný prístup občanov k informáciám. Zároveň je potrebné zohľadniť ekonomickosť a primeranosť nákladov na realizáciu ochranných opatrení s ohľadom na možný neželaný následok.

Rozhodnutie o utajení je z hľadiska režimu utajenia pravdepodobne najdôležitejší akt, zakladajúci celý rad vzájomne podmienených krokov a ich dôsledkov, ktoré podmieňujú

účinnosť ochrany informácií utajením. To aký spôsobom je realizovaný režim utajenia súvisí so správnym pochopením základných princípov ochrany informácií ako takej. Pre bližšie objasnenie samotnej podstaty utajenia informácií bude dôležité pokúsiť sa odpovedať na nasledujúce otázky:

1. Čo je to režim utajenia a aké sú jeho východiská?
2. Kedy a ako vzniká utajovaná informácia?
3. Čo je podstatou rozhodnutia o utajení informácie a aké sú dôsledky takéhoto rozhodnutia?

Vzhľadom na neexistenciu odbornej literatúry týkajúcej sa oblasti utajovaných informácií budeme pri hľadaní relevantných odpovedí na stanovené otázky aplikovať najmä analytický prístup a kritické myslenie.

Napriek tomu, že platný zákon č. 215/2004 Z.z. o ochrane utajovaných skutočností a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len zákon o OUS) zavádza pojem "skutočnosť", budeme pre účely tohto článku používať pojem informácia. Podľa nášho názoru cielenejšie vystihuje podstatu režimu utajenia a činností s tým spojených.

1. VZNIK UTAJOVANEJ INFORMÁCIE PODĽA USTANOVENÍ PLATNÉHO ZÁKONA Č. 215/2004 Z. Z. O OCHRANE UTAJOVANÝCH SKUTOČNOSTÍ A O ZMENE A DOPLNENÍ NIEKTORÝCH ZÁKONOV

Pri bližšej analýze právnych predpisov SR, upravujúcich ochranu utajovaných informácií je zrejmé, že základ je tvorený zákonom o OUS. Zároveň je potrebné uviesť, že Slovenská republika je členom nadnárodných integračných zoskupení - Severoatlantická Aliancia (NATO) a Európska únia (EÚ). Predpisy týchto integračných zoskupení sú pre SR záväzné¹ a upravujú ochranu informácií EÚ a NATO. Naším cieľom je analyzovať a popísať samotný proces utajenia, a preto zastávame názor, že na pochopenie základných princípov utajenia je postačujúce analyzovať proces vzniku utajovanej skutočnosti, tak ako je upravený zákonom o OUS. Predpisy NATO a EÚ sa podrobne nezaobierajú procesom utajenia, tento ponechávajú spravidla na národné právne predpisy jednotlivých členských štátov. Zákomom o OUS je vytvorený vcelku sofistikovaný mechanizmus umožňujúci poskytnúť potrebnú úroveň ochrany vybraným informáciám prostredníctvom ich utajenia. Utajenie samotné je pritom realizované komplexom špecifických opatrení², ktoré zabezpečujú to, že daná informácia je prístupná len určitému presne definovanému okruhu dôveryhodných (preverených) osôb. Predpokladá sa, že režim utajenia následne eliminuje celé spektrum rôznych bezpečnostných rizík, medzi ktoré môžeme zaradiť napr. stratu informácie, špionáž alebo jej možné vyzradenie a využíva na to špecifické formy a metódy činnosti, vrátane spravodajských. Z tohto hľadiska štát využíva, teda má vytvorený „systém“, ktorý zabezpečuje potrebnú úroveň bezpečnosti vybraných informácií. Zároveň je evidentné, že štát v súčasnosti nemá inú možnosť ochrany

¹ Napr. Rozhodnutie Rady z 23. septembra 2013, č. 2013(488)EU o bezpečnostných predpisoch na ochranu utajovaných informácií, OJ L 274/1 z 15.10.2013.

Rozhodnutie vysokej predstaviteľky Únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku z 15. júna 2011 o bezpečnostných pravidlách Európskej služby pre vonkajšiu činnosť č. (2011/C 304/05), C 304/7.

Rozhodnutie Komisie z 13.3.1015 o bezpečnostných pravidlách na ochranu EÚ utajovaných informácií č. 2015/444/EC, ECSC, Euratom, OJ L 72/53.

² § 6 ods.2 zákona č. 215/2004 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností a o zmene a doplnení niektorých zákonov znie: Ochranou utajovaných skutočností je vytváranie podmienok na personálnu bezpečnosť, administratívnu bezpečnosť, šifrovú ochranu informácií, fyzickú bezpečnosť, objektívnu bezpečnosť, bezpečnosť technických prostriedkov a na priemyselnú bezpečnosť.

informácií okrem ich utajenia. Ide pritom zároveň o nákladný a komplikovaný systém, ktorý by mal byť využívaný v primeranej (nevyhnutnej) miere.

Konštrukcia samotného systému ochrany informácií utajením vychádza priamo z ustanovení Ústavy SR – zák. č. 460/1992 Zb. (Ústava SR), ktorá definuje, kedy je možné obmedziť právo na informácie³. Zákon o ochrane utajovaných skutočností, umožňuje realizáciu tohto ustanovenia v praxi, vytvorením uceleného právneho rámca. Bezpečnosť informácií je Ústavou SR povýšená nad akýkoľvek iný záujem, vrátane Ústavou SR garantovanému slobodnému prístupu k informáciám⁴, ako aj prostredníctvom ustanovení Listiny základných práv a slobôd⁵. Z pohľadu štátu je teda zabezpečené, že občan má vo všeobecnosti prístup k všetkým informáciám, okrem tých, o ktorých bolo rozhodnuté, že budú chránené utajením. Z pohľadu občana je to možné vnímať naopak a teda, že okrem utajovaných informácií má prístup k všetkým ostatným informáciám štátu⁶.

Na začiatku režimu utajenia by malo byť rozhodnutie (akt) o utajení informácie, ako zásadné rozhodnutie, ktoré zabezpečí ochranu informácie tak, aby táto bola prístupná len definovanému okruhu osôb.

Zákon o OUS rámcovo vytvára mechanizmus, ktorý umožňuje informácie utajiť pri súčasnom splnení dvoch základných podmienok: informácia musí byť spôsobilá ohroziť záujmy štátu⁷, a zároveň táto vzniká v oblasti, ktoré ustanovila vláda SR svojim nariadením⁸. Predmetné nariadenie vlády SR zároveň v § 2⁹ stanovuje podmienku vymedzenia utajovaných skutočností vedúcim vznikajúcich v právnickej osobe. Výsledkom je verejný (!) zoznam utajovaných skutočností¹⁰, určený ich stupeň utajenia, vrátane dôvodov utajenia (!). Znamená to, že je explicitne pomenovaný mechanizmus umožňujúci utajiť vybrané informácie?

Po podrobnejšej analýze možno konštatovať, že tento mechanizmus je síce pre laikov v poriadku, no v skutočnosti je príliš vágny a nekonzistentný, vo svojej podstate umožňuje utajiť akúkoľvek informáciu. Uvedené je síce v príkrom rozpore s princípmi utajenia, ktoré budeme popisovať neskôr, ale nie priamo v rozpore so zmienenými ústavnými garanciami. De jure je pravdepodobne všetko v poriadku, vrátane verejných rezortných zoznamov utajovaných skutočností, ktoré však de facto nie sú zoznamy utajovaných skutočností. Tento stav je ešte umocnený tým, že pravdepodobne neexistuje mechanizmus, ktorý by umožňoval rozhodnutie o utajení informácie spochybníť, respektíve korigovať. Takéto konštatovanie je založené pritom priamo na ustanoveniach zákona o ochrane utajovaných skutočností, ktoré

³ Čl. 26 ods. 4 Ústavy SR „Slobodu prejavu a právo vyhľadávať a šíriť informácie možno obmedziť zákonom, ak ide o opatrenia v demokratickej spoločnosti nevyhnutné na ochranu práv a slobôd iných, bezpečnosť štátu, verejného poriadku, ochranu verejného zdravia a mravnosti“.

⁴ Čl. 26, 45 a 34 zák. č. 460/1992 Zb. Ústava SR (Ústava SR).

⁵ Čl. 17,25 a 35 ústavný zák. č. 23/1991 Zb. Listina základných práv a slobôd.

⁶ Takto bol pôvodne formulovaný zámer zákona o OUS. V súčasnosti už existujú aj iné režimy ochrany informácií štátu napr. ochrana citlivých informácií podľa zákona č. 45/2011 o kritickej infraštruktúre - pozn. autora.

⁷ Pozri bližšie §3 Stupne utajenia zákona č. 215/2004 Z.z. o ochrane utajovaných skutočností a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

⁸ Nariadenie vlády SR č. 216/2004 Z.z. ktorým sa ustanovujú oblasti utajovaných skutočností.

⁹ §2 nariadenia vlády č. 216/2014 Z.z. znie:

(1)Vedúci vymedzí podľa §1 tohto nariadenia utajované skutočnosti vznikajúce v právnickej osobe v rámci pôsobnosti ustanovenej podľa osobitného predpisu. Určené utajované skutočnosti vedúci zaraďuje do zoznamu utajovaných skutočností právnickej osoby.

(2) Zoznam utajovaných skutočností právnickej osoby podľa odseku 1 vydáva vedúci písomne. Jeho obsahom je konkrétne určenie utajovaných skutočností s príslušným stupňom utajenia podľa § 3 zákona, zaradených do oblastí podľa § 1 tohto nariadenia a odôvodnenie potreby ich označenia príslušným stupňom utajenia.

(3) Zoznam utajovaných skutočností právnickej osoby je verejný.

¹⁰ Pozri napr. Zoznam utajovaných skutočností Ministerstva vnútra SR, Nariadenie MV SR z 30.6.2015 o zozname utajovaných skutočností v znení nariadenia MV SR č. 112/2015 a nariadenia MV SR č. 14/2016.

ani v prípade súdneho konania neumožňujú bez súhlasu pôvodcu odtajniť informáciu. Vychádza z predpokladu, že napr. prípadný súd by bol pri svojom rozhodovaní viazaný už zmieneným mechanizmom utajenia informácie a išlo by teda vo svojej podstate len o posúdenie dodržania procesných pravidiel utajenia informácie.

Prax však ukazuje, že samotné posúdenie či informácia je alebo nie je spôsobilá ohroziť záujmy štátu je ťažko realizovateľné a v súčasnosti ani nie je vytvorený potrebný hodnotiaci mechanizmus, respektíve metodický postup. Posudzovanie prípadnej ujmy ako podmienky stanovenia stupňa utajenia (rozumej stupňa ochrany) je sotva hodnotiteľné pokiaľ k nej skutočne nedošlo. Samotný vznik ujmy závisí od množstva nepredpokladateľných špecifických okolností, ktoré môžu zásadným spôsobom ovplyvniť jej výšku alebo rozsah. Posúdenie ujmy bude takisto ovplyvnené schopnosťou systému ochrany informácií napraviť neželaný následok. Zastávame preto názor, že takéto posudzovanie možnej ujmy je aj vzhľadom na uvedené okolnosti a všeobecné definovanie záujmov štátu nerealizovateľné v procese utajenia informácie. No pripúšťame, že môže byť orientačným indikátorom stanovenia stupňa utajenia, v prípade vypracovania príslušných metodík posudzovania možnej ujmy na záujmoch štátu.

Obdobne zložitá situácia by nastala aj v prípade posudzovania vzťahu konkrétnej utajovanej informácie, zoznamov utajovaných skutočností a oblastí utajovaných skutočností stanovených nariadením vlády SR, v ktorých tieto môžu vzniknúť. Jednotlivé zoznamy utajovaných skutočností a oblastí, v ktorých môžu vzniknúť utajované skutočnosti sú tak vágne definované, že pod tieto je možné zaradiť prakticky akúkoľvek informáciu týkajúcu sa činnosti štátu. Aj v tomto prípade zastávame názor, že posudzovanie vzájomného súladu je prakticky nerealizovateľné.

Kedy vzniká utajovaná skutočnosť podľa platných predpisov? Pri logickej analýze citovaných právnych predpisov a vybraného zoznamu utajovaných skutočností MV SR¹¹ je možné konštatovať nasledovné:

1. Zákon o OUS presne nestanovuje vznik utajovanej skutočnosti. Uvedené konštatovanie vyplýva z § 2 zákona o OUS, ktorý definuje čo je utajovanou skutočnosťou¹². Je pritom zrejmé, že pôvodca by mal po vyhodnotení určených podmienok určiť či daná informácia vyžaduje ochranu a zároveň, že táto patrí do oblastí stanovených citovaným nariadením vlády SR. Teoreticky by uvedené mohlo byť momentom vzniku utajovanej skutočnosti, zároveň však platí aj nasledujúci bod.
2. Z podstaty zoznamov utajovaných skutočností sú zrejmé dva možné momenty týkajúce sa vzniku utajovanej skutočnosti:
 - a) utajovaná skutočnosť vzniká rozhodnutím vedúceho, ktorý ju vymedzil v zozname utajovaných skutočností - v zásade je tento predpoklad neuskutočiteľný (nie je možné dopredu predpokladať a vymedziť utajované skutočnosti),
 - b) zoznam utajovaných skutočností de facto nie je zoznamom utajovaných skutočností i keď to zákon o OUS a nariadenie vlády vyžaduje, ale je len zoznamom "oblastí" utajovaných skutočností.

S uvedeného je zrejmé, že zákon o OUS explicitne nerieši vznik utajovanej skutočnosti ako kľúčového momentu, v ktorom dochádza k aplikácii špecifických ochranných opatrení. Je to rozhodnutie pôvodcu podľa § 2 zákona o OUS alebo rozhodnutie príslušného vedú-

¹¹ Zoznam slúži len ako základ analýzy, všetky relevantné subjekty štátu majú v zásade obdobné zoznamy utajovaných skutočností.

¹² § 2 Základné pojmy: Na účely tohto zákona je a) utajovanou skutočnosťou informácia alebo vec určená pôvodcom utajovanej skutočnosti, ktorú vzhľadom na záujem Slovenskej republiky treba chrániť pred vyzradením, zneužitím, poškodením, neoprávneným rozmnožením, zničením, stratou alebo odcudzením (ďalej len „neoprávnená manipulácia“) a ktorá môže vzniknúť len v oblastiach, ktoré ustanoví vláda Slovenskej republiky svojím nariadením.

ceho podľa nariadenia vlády SR, alebo konkrétnej oprávnenej (fyzickej) osoby, ktorá informáciu vytvorila? Z hľadiska aktu utajenia ide o nejednoznačnosť kompetencií medzi vedúcim, pôvodcom a oprávnenou osobou. Zákon o OUS nejasným a zastávame názor, že aj nekontrolovateľným definovaním procesu vzniku utajovanej skutočnosti vytvára priestor pre svojvôľu a nepresnosti, čím priamo ohrozuje samotný systém a podstatu ochrany informácií režimom utajenia. Uvedené znamená však nie len to, že samotný proces vzniku utajovanej skutočnosti je nejasný, ale nejasný a pravdepodobne preto aj nerealizovateľný je systém kontroly procesu utajenia. Posudzovanie a kontrola vzájomného súladu medzi zákonom o OUS, nariadením vlády SR a zoznamami utajovaných skutočností je nerealizovateľné¹³ a teda nesprávne utajenie je nepostihnuteľné. Vice versa je nepostihnuteľným a nekontrolovateľným aj neutajenie informácie.

V súlade v uvedených vyhodnotením súčasného právneho stavu upraveného zákonom o OUS možno konštatovať, že ak bolo z úrovne štátu rozhodnuté o utajení informácie, akokoľvek je tento proces nejasný, tak k takejto informácii nemá občan prístup, a ani neexistuje pre neho reálna možnosť rozhodnutie o utajení napadnúť. Zároveň je nespochybniteľné, že pokiaľ je rozhodnutie o utajení informácie základným predpokladom jej ochrany, tak takýto postup by mal mať jednoznačné a kontrolovateľné pravidlá. Je to potrebné nielen preto, že môže dochádzať k zneužitiu utajovania informácií, tak aby k nim občan nemal prístup, no zároveň to znamená, že nie je možná ani kontrola správnosti - efektívnosti procesu utajenia z hľadiska napr. stanovovania primeraného stupňa utajenia informácie. Oveľa závažnejším je však fakt, že ak nie je možné proces utajenia hodnotiť, tak nevieme či je efektívny a dostávajúci na ochranu záujmov štátu pred existujúcimi bezpečnostnými rizikami.

Záverom tejto časti možno konštatovať, že na základe analýzy platných právnych predpisov SR nie je možné jednoznačne definovať proces utajenia z hľadiska vzniku utajovanej skutočnosti. Súčasne, i keď predpisy EU a NATO neboli predmetom cielenej analýzy, tieto takisto bližšie nešpecifikujú akt rozhodnutia o utajení, len popisne vymedzujú čo je to utajovaná informácia¹⁴.

2. TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ PROCESU UTAJENIA

V tejto časti by sme sa chceli zaoberať niektorými vybranými procesmi a aspektami režimu utajenia, ktoré sú integrálnou i keď nie celkom správne chápanou súčasťou ochrany informácií utajením. Dokonca, s ohľadom na závery predchádzajúcej časti možno tvrdiť, že nie je celkom zrejmé, či súčasný systém ochrany utajovaných skutočností pripúšťa existenciu samotného procesu utajenia, keďže platný zákon tento proces explicitne nepopisuje. Proces utajenia je síce možné čiastočne odvodiť, no je evidentné, že nie je konzistentný, a ani správne definovaný. Z teoretického hľadiska však predpokladáme, že proces utajenia by mal byť čo najpresnejšie ohraničený časový úsek, ktorý má zásadný vplyv na realizáciu ochranných opatrení režimu utajenia. Zároveň je potrebné konštatovať, že téma utajenia informácií nie je predmetom rozpracovania na teoretickej úrovni a nie je dostupná relevantná literatúra, ktorá by sa touto problematikou zaoberala. Východiskom pre odvodenie teoretických aspektov procesu utajenia bude predpoklad, že rozhodnutie o utajení informácie je proces, ktorého cieľom je ochrana informácie prostredníctvom režimu utajenia (realizáciou špecifických ochranných opatrení). Existencia samotného procesu utajenia je základným predpokladom

¹³ Na základe praktických skúseností autora sa takáto kontrola prakticky ani nevykonáva.

¹⁴ Napr. v článku 2 ods. 1 Rozhodnutia Rady z 23. septembra 2013, č. 2013(488)EU o bezpečnostných predpisoch na ochranu utajovaných informácií sa uvádza: Vymedzenie utajovanej skutočnosti EÚ, stupne utajenia a označenia:

1. „Utajovaná skutočnosť EÚ“ je každá informácia alebo vec označená stupňom utajenia EÚ, neoprávnená manipulácia s ktorou by mohla v rôznej miere poškodiť záujmy Európskej únie alebo jedného alebo viacerých členských štátov.

plnenia funkcií systému OUS. Z pohľadu efektivity možno predpokladať, že samotné utajenie, respektíve proces utajenia, bude akýmsi elementárnym filtrom určujúcim charakter predmetu ochrany (napr. stupeň ochrany US v systéme OUS a ich množstvo). Z hľadiska teoretického sa pojmy ako „utajenie“, „utajovanie“, „tajný“, prípadne „tajenie“ v spoločnosti používajú v rôznych oblastiach a veľmi často, no nie vždy s vedomím toho, čo presne znamenajú. Z pohľadu štátu sa uvedené pojmy historicky spájajú s ochranou záujmov štátu. Typické je napr. spojenie štátne tajomstvo alebo tajná služba. Pri pohľade do odborných slovníkov možno nájsť viacero výkladov súvisiacich s pojmom utajovanie, tajný a tajit¹⁵. Podstatou zostáva, že pre všetky existuje spoločný menovateľ, a tým je dôsledok utajenia, a teda fakt, že určitá skutočnosť (informácia) je známa alebo prístupná len presne stanovenému okruhu osôb. To je zabezpečené prostredníctvom spektra ochranných opatrení pokrývajúcich komplexne bezpečnosť informácie - personálna bezpečnosť, fyzická a objektová bezpečnosť, administratívna bezpečnosť, informačná bezpečnosť, šifrová ochrana.

Cieľom týchto opatrení je eliminovať identifikované bezpečnostné riziká tak, aby bol zabezpečený cieľ utajenia a teda, že s utajovanou informáciou je nakladané v súlade s požiadavkami jej pôvodcu. Na samotný proces utajenia je možné nazerať minimálne prostredníctvom nasledujúcich dvoch pohľadov:

1. utajovanie ako akt (výsledok procesu alebo cielenej činnosti), v dôsledku ktorého sa z „obyčajnej“ informácie (skutočnosti) stáva utajovaná skutočnosť,
2. utajovanie ako režim, do ktorého takáto informácia vstupuje, a počas ktorého sa aplikujú špecifické postupy na zabezpečenie jej ochrany.

Je zrejmé, že základným predpokladom pre ochranu informácie prostredníctvom režimu utajenia bude uvedenie si základných predpokladov (dôvodov), prečo by mala informácia byť v utajovanom režime. Tento základný predpoklad je možné považovať za prvý krok v procese utajenia.

Pri spätnom pohľade na pravidlá stanovené zákonom o OUS by sme mohli jednoducho konštatovať, že ak pôvodca vyhodnotí stanovené podmienky, informáciu utají. To však prakticky, s ohľadom na súčasný právny stav znamená, že v prípade zamestnanca napr. MV SR, ktorý spĺňa podmienky stanovené zákonom o OUS, tento si najskôr musí uvedomiť informáciu a jej obsah a v príslušnom zozname utajovaných skutočností identifikovať zodpovedajúcu informáciu (de facto oblasť utajovaných skutočností)¹⁶. Následne by mal vyhodnotiť možnú ujmu, ktorá by mohla vzniknúť na záujmoch SR a na základe výsledkov stanoviť stupeň utajenia. Takýto postup je však (ako sme si už v predchádzajúcej časti uviedli) prakticky nerealizovateľný a podľa skúseností autora tohto článku sa v praxi ani nerealizuje. Reálne sa pri stanovovaní stupňa utajenia vychádza skôr zo skúseností a praxe, alebo sa len automaticky pokračuje v zavedenom stupni utajenia. Vzhľadom na nejasnosti v princípoch utajenia definovaných zákonom o OUS zastávame názor, že v súčasnej situácii je takáto prax logická, nakoľko striktný postup podľa platných právnych predpisov je nerealizovateľný. Takýto stav pretrváva napriek tomu, že náklady na ochranu informácií utajením rastú a efektívnosť systému OUS nie je možné kontrolovať a ani reálne vyhodnotiť.

¹⁵ Utajit' - podržať v tajnosti, zatajiť,

Tajomstvo - niečo neznáme, ťažko poznateľné, , niečo čo nemá byť prezradené, čo má ostať skryté,

Tajit' - zabraňovať iným spozorovanie istej veci, faktu, javu, chrániť ako tajomstvo,

Tajný - ktorý nie je obyčajne úmyselne vystavovaný pozornosti iných, ktorý je známy, prístupný iba zasväteným, kompetentným, Krátky slovník slovenského jazyka, SAV, Bratislava 1997.

Utajit' - zachovať v tajnosti,

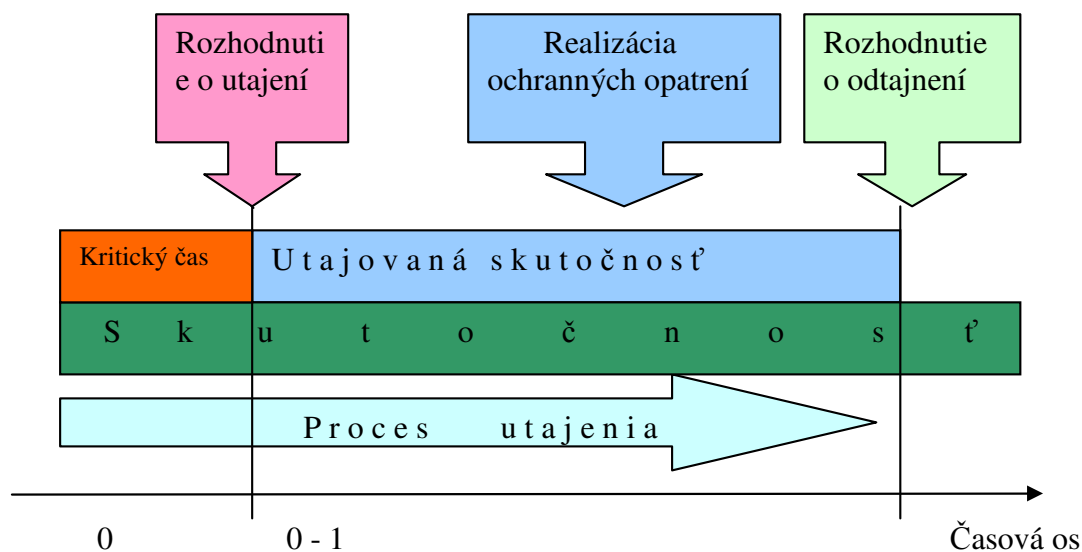
Citované podľa: Synonymický slovník slovenčiny, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra a Veda, SAV 1995.

¹⁶ Napr. v bode 6 Zoznamu utajovaných skutočností MV SR je uvedené: "dislokácia záložných miest riadenia a ich prehľad, V, D, T.

Z hľadiska logickej postupnosti procesu utajenia informácie je zrejmé, že najskôr je potrebné si určitú informáciu (jej existenciu) uvedomiť a až následne je možné zvažovať jej potrebu ochrany utajením a adekvátne ju s ohľadom na jej formu (napr. ústna, písomná) označiť príslušným stupňom utajenia.

Tento proces sa v zásade uskutočňuje osobou pôvodcu informácie (osoba, ktorá informáciu vytvorila, resp. uvedomila si potrebu jej ochrany), ktorý si by si mal v určitom momente uvedomiť, že informácia, ktorou disponuje je v prípade, že sa dostane do “nepovolaných rúk” spôsobilá ohroziť záujmy SR. Po takomto “uvedomení si hodnoty informácie” by mal vykonať všetky potrebné opatrenia na jej utajenie. Až následne možno aplikovať režimové opatrenia na dosiahnutie stavu, že táto bude v prípade potreby sprístupnená určitej, presne definovanej skupine osôb a nie nepovolaným osobám. Podstata takejto utajovanej informácie zostáva pritom zachovaná. Takisto však treba zachovať jej integritu a celistvosť tak, aby v režime utajenia nedošlo k prípadnej modifikácii¹⁷. V dôsledku rozhodnutia o utajení je potrebné aplikovať špecifické opatrenia určené na zabezpečenie základného cieľa utajenia, ktorým je sprístupnenie danej utajovanej skutočnosti len určitému okruhu osôb. To však platí najmä v prípade, že sa osoba-pôvodca rozhodol informáciu zdieľať. Zároveň platí, že utajovanú informáciu je povinný pôvodca chrániť aj v prípade, že táto nie je, a ani nebude zdieľaná (ostáva len vo vedomí), no napriek jej nezdieľaniu má potrebné atribúty ohroziť záujmy štátu. Ochranné opatrenia potom vykonáva pôvodca “voči sebe” tak, aby utajovanú informáciu nevyzradil napr. nedopatrením alebo ako dôsledok nepriateľských sofistických postupov sociálneho inžinierstva.

Proces utajenia informácie (skutočnosti) možno schématicky znázorniť nasledovne:

Ako z grafického znázornenia procesu utajenia vyplýva, rozhodnutím o utajení je informácia v režime utajenia, je utajovanou informáciou a podlieha ochranným opatreniam. Po skončení režimu utajenia (napr. uplynutím lehoty utajenia alebo rozhodnutím pôvodcu) sa stane „iba“ informáciou. Len čo sa odtajnením ukončí režim utajenia, môže sa takáto informácia stať napr. verejne prístupnou, prípadne ju možno zaradiť do iného režimu ochrany¹⁸.

¹⁷ Bližšie pozri: Utajovanie ako špecifický režim, ktorý zaisťuje dôvernosť, integritu a dostupnosť, Musil, R.: Ochrana utajovaných skutočností, Eurounion, s.r.o., Praha 2001, str. 26.

¹⁸ Predpokladá sa tu základný súlad zákona o OUS a zákona č. 395/2002 Z.z. o archívoch a registratúrach a o doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov -pozn. autora.

Samotný proces vzniku utajovanej informácie je zaujímavý najmä z hľadiska popisu momentu jej vzniku, a teda presného stanovenia okamihu aplikácie ochranných opatrení. Ako sme uviedli, ide v prvom rade o uvedenie si potreby chrániť určitú informáciu v čo najkratšom časovom úseku - tzv. *kritický čas*. Presnejšie ide o špecifický časový priestor medzi samotným vznikom informácie (napr. jej vymyslením) a uvedením si jej obsahu a možných negatívnych dôsledkov na záujmoch štátu, na základe vyhodnotenia ktorých je prijaté rozhodnutie - záver, že daná informácia by mala byť chránená utajením. Čas medzi vytvorením-vznikom informácie a uvedením si, že ide o informáciu, ktorú je potrebné chrániť utajením, je pravdepodobne najdôležitejším faktorom zohrávajúcim podstatnú úlohu v procese ochrany informácie. Čím kratší je tento časový úsek, tým skôr môže dôjsť k realizácii ochranných opatrení. Počas tohto kritického času je informácia najzraniteľnejšia. Cieľom systému OUS by preto malo byť skrátenie tohto kritického času na minimum, či jeho prípadné úplné vylúčenie. Kritický čas je charakteristický tým, že určitá informácia s možnými atribútmi utajovanej informácie existuje, avšak nebolo prijaté rozhodnutie o utajení - realizácii ochranných opatrení, čo môže predstavovať závažné bezpečnostné riziko. V tomto kritickom čase môže byť informácia ohrozená, bez uvedenia si možných dôsledkov. Ak by sme chceli poukázať na samotný akt vzniku informácie z hľadiska miesta vzniku, tak zastávame názor, že vždy je vo svojej podstate výsledkom tvorivej činnosti človeka¹⁹.

Pri porovnaní uvedených teoretických aspektov procesu utajenia s platným zákonom o OUS, prostredníctvom osoby pôvodcu²⁰, ktorý má špecifické postavenie, je opätovne zrejmé, že moment vzniku utajovanej skutočnosti je potrebné definovať. Ak prijmeme všeobecný predpoklad, že takéto informácie vznikajú myslením v hlave pôvodcu - ako osoby fyzickej, možno vyvodíť logický záver, že rozhodnutie o utajení určitej informácie musí prijať práve osoba označená ako pôvodca. Pôvodca si musí uvedomiť relevantné skutočnosti a teda, že existuje potreba ochrany určitej konkrétnej informácie, nakoľko pozná možné riziká, vie posúdiť možnú ujmu, ktorá by mohla vzniknúť na záujmoch SR, rozhodnúť o utajení stanovením stupňa utajenia a adekvátnym označením utajovanej informácie berúc v úvahu jej formu (písomná, ústna, elektronická). Uvedené rozhodnutie nie je možné urobiť vopred, ako to nesprávne predpokladá platný zákon o OUS a nariadenie vlády SR.

Kedy teda vzniká utajovaná informácia? Na takto položenú otázku je podľa nášho názoru možné odpovedať nasledovne: utajovaná informácia vzniká u pôvodcu (fyzickej osoby) procesom myslenia, uvedením si potreby jej ochrany pred existujúcimi rizikami a možnými negatívnymi dôsledkami na záujmoch štátu. V okamihu uvedenia si uvedených okolností rozhodne o utajení, informáciu primerane označí. Následne dochádza k aplikácii ochranných opatrení, ktoré zabezpečia cieľ utajenia²¹.

ZÁVER

Ochrana utajovaných informácií je nesporne komplexná činnosť, ktorá je podmienená realizáciou špecifických krokov. Jedným z kľúčových momentom je nesporne správna realizácia procesu utajenia - rozhodnutia o utajení informácie. Z analýzy platných právnych

¹⁹ Ak by sa aj vyskytol hypotetický prípad, že určité zariadenie produkuje skutočnosti klasifikované ako utajovaná skutočnosť, za rozhodnutím o tom, že ide o utajovanú skutočnosť zostáva opäť človek – pozn. autora.

²⁰ Pôvodca utajovanej skutočnosti je právnická osoba alebo fyzická osoba, ktorá je oprávnená rozhodnúť, že daná informácia alebo vec je utajovanou skutočnosťou, určiť stupeň utajenia a rozhodnúť o zmene alebo zrušení stupňa jej utajenia (§ 2 písm. e) zákona o OUS).

²¹ Často sa v praxi pritom stretávame s mylným názorom, že utajovaná skutočnosť vzniká, keď je listina „opečiatkovaná“ pečiatkou napr. „TAJNÉ“ a je jej pridelené číslo - pozn. autora.

predpisov vyplýva, že realizácia procesu utajenia má viaceré nedostatky. Týkajú sa najmä absencie jednoznačného a kontrolovateľného postupu pri rozhodovaní o utajení informácie. Z hľadiska zákona o OUS a nariadenia vlády SR je proces utajenia informácie nejasný a nekontrolovateľný. Je evidentné, že predpokladané plnenie kritérií stanovených platnými predpismi ešte neznamená, že bude naplnený cieľ utajenia a teda bezpečnosť informácie počas jej životného cyklu. Vágne stanovenie pravidiel procesu utajenia informácií naopak vplyva na celkovú efektívnosť ochrany informácií, rozvoja tejto oblasti, vrátane kontrolných mechanizmov.

V súlade s teoretickými úvahami je možné konštatovať, že samotná existencia informácie ešte nezakladá jej potrebu ochrany prostredníctvom režimu utajenia. Uvedenie si potreby ochrany informácie v procese jej vzniku, vyhodnotenie možných negatívnych dôsledkov, známych rizík a čo najskoršie rozhodnutie o utajení je základným faktorom bezpečnosti informácie počas jej životného cyklu. Analýzou platných právnych predpisov a porovnaním s odvodenými teoretickými aspektami procesu utajenia sa podarilo identifikovať viaceré nedostatky súčasného právneho stavu procesu utajenia. Navrhované konštatovania a závery je možné využiť pri príprave nového zákona o OUS, ktorý by mal byť s ohľadom na systémové nedostatky v súčasnosti platného zákona o OUS pripravený čo najskôr. V kontexte posudzovaného stavu procesu utajenia navrhujeme nasledujúce zmeny:

- definovať proces utajenia informácie,
- definovať zodpovednosti jednotlivých účastníkov procesu utajenia - vedúci, pôvodca, oprávnená osoba,
- vypracovať odborné metodiky poskytujúce návod k rozhodnutiu o utajení informácie a stanovovaniu stupňa utajenia,
- zrušiť nariadenie vlády SR č. 216/2004 Z. z. ktorým sa ustanovujú oblasti utajovaných skutočností pre obsoletnosť a nekontrolovateľnosť jeho ustanovení,
- prepracovať systém rezortných zoznamov utajovaných skutočností a zaviesť zoznam oblastí utajovaných informácií s odporúčaným stupňom utajenia,
- prehodnotiť zverejňovanie zoznamov utajovaných skutočností,
- zaviesť kontrolné mechanizmy procesu utajenia a pravidelné hodnotenie efektívnosti systému ochrany utajovaných informácií.

Navrhované zmeny majú oveľa širšie súvislosti a praktické konzekvencie na systém ochrany utajovaných skutočností, tieto nie je možné uskutočniť bez systémových a zásadných zmien v zákone o OUS. Súčasný stav je však neakceptovateľný a ako taký predstavuje ohrozenie bezpečnosti informácií štátu a realizácie záujmov štátu.

Záverom si dovoľíme konštatovať, že rozhodnutie o utajení informácie je základný, najdôležitejší krok v procese utajenia umožňujúci realizáciu komplexných ochranných opatrení. Porozumenie tomuto procesu na teoretickej a praktickej úrovni je základným predpokladom správneho nastavenia.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV:

Musil, R. : Ochrana utajovaných skutočností, Eurounion, s.r.o., Praha 2001, 380 str. ISBN 80-85858-93-2

Kolektív autorov SAV : Krátky slovník slovenského jazyka, Veda , Bratislava 1997, 943 str., ISBN 80-224-0464-0

Kolektív autorov SAV : Synonymický slovník slovenčiny, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra a Veda, SAV 1995, 998 str., ISBN 80-224-0427-6

Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava SR

Ústavný zákon č. 23/1991 Zb. Listina základných práv a slobôd

Zákon č. 215/2004 Z.z. o ochrane utajovaných skutočností a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Nariadenie vlády SR č. 216/2004 Z.z. ktorým sa ustanovujú oblasti utajovaných skutočností

Nariadenie MV SR z 30.6.2015 o zozname utajovaných skutočností v znení nariadenia MV SR č. 112/2015 a nariadenia MV SR č. 14/2016

Rozhodnutie Rady z 23. septembra 2013, č. 2013(488)EU o bezpečnostných predpisoch na ochranu utajovaných informácií, OJ L 274/1 z 15.10.2013

Rozhodnutie vysokej predstaviteľky Únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku z 15. júna 2011 o bezpečnostných pravidlách Európskej služby pre vonkajšiu činnosť č. (2011/C 304/05), C 304/7

Rozhodnutie Komisie z 13.3.2015 o bezpečnostných pravidlách na ochranu EÚ utajovaných informácií č. 2015/444/EC, ECSC, Euratom, OJ L 72/53

Tento príspevok je podporovaný Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV – 16-0521.

JUDr. Miroslav BRVNIŠŤAN, PhD.
Akadémia Policajného zboru v Bratislave,
Sklabinská 1, 835 17 Bratislava
brvnistan@yahoo.com

OPATRENIA NATO KU NOVEJ BEZPEČNOSTNEJ SITUÁCIÍ NA VÝCHODE EURÓPY

NATO MEASURES TO A NEW SECURITY SITUATION IN THE EAST OF EUROPE

Pavel BUČKA, Ján MAREK

ABSTRACT

Military actions occurred in eastern Europe have forced NATO to take appropriate measures in response to the new security situation. NATO Summit in Wales was crucial to the planning and response process that resulted into the military strengthen of the Alliance eastern borders. Readiness Action Plan (RAP) has created the assumptions for a common NATO's response to Russian policy, which significantly worsened the security environment in Europe.

Keywords: NATO, Alliance, security environment, response process.

ÚVOD

Severoatlantická Aliancia (NATO) svojou činnosťou napomáha udržať mier v Európe už takmer 70 rokov. Dá sa povedať, že bola kľúčovou pre ukončenie studenej vojny, a že priniesla slobodu pre desiatky miliónov ľudí vo východnej Európe. Aliancia prispela k prevencii konfliktov na Balkáne a vedie 50 člennú vojenskú koalíciu v Afganistane, ktorá pomáha stabilizovať krajinu viac ako dekádu.

S blížiacim sa koncom kampane NATO v Afganistane, diskutovali v rokoch 2010 až 2012 hlavy štátov o bezpečnostnom prostredí s predpokladom strategického partnerstva s Ruskom. Na začiatku roku 2014, po zimných olympijských hrách v Soči, ruské agresívne akcie na Ukrajine (Kryme) odhalili nový znepokojujúci vývoj v oblasti bezpečnosti v Európe.

Na základe ruskej agresie prijali štáty NATO na samite vo Wales¹ Readiness Action Plan (RAP)² vrátane posilnenej NATO Response Force (NRF). Úlohou RAP bolo adaptácia jednotiek NATO na možné hrozby ruskej agresie. Tieto akcie zahŕňali vytvorenie Very High Readines Joint Task Force (VJTF)³.

RAP pozostáva z dvoch hlavných častí:

- *assurance measures* (opatrenia na podporu spojencov),
- *adaptation measures* (adaptačné opatrenia).

¹ BARTHA, Dániel, KUFČÁK, Jakub, MAJER, Marian and NICOLINI, Mário. From Wales to Warsaw: NATO's radically adapted posture – or lost in between? GLOBSEC 2015 Policy Papers [online]. [cit. 31. 7. 2015]. Available at: <http://www.cepolicy.org/sites/cepolicy.org/files/attachments/8_bartha_from_wales_to_war_saw.pdf>

² GLAVIN, Nicholas A. NATO's New Readiness Action Plan: Allied Response To Hybrid Warfare. Atlantic Voices [online]. 2015, vol. 5, no. 2, p. 7-11 [cit. 31. 7. 2015]. Available at: <<http://www.ata-sec.org/index.php/publications/atlantic-voices/61-nato-readiness-actionplan-1/file>>

³STOUP, David. NATO Unveils Rapid-Response Force to Counter Russian Troops in Ukraine. Time.com [online]. 2. 9. 2014 [cit. 31. 7. 2015]. Available at: <<http://time.com/3254711/nato-ukraine-russia-war-summit/>>

Opatrenia na podporu spojencov zahŕňajú, na rotačnej báze, pokračujúcu vzdušnú, pozemnú a námornú prezentáciu vojenských aktivít vo východnej časti Aliancie zatiaľ čo adaptačné opatrenia sú určené na zvýšenie schopností a kapacít Aliancie potrebných ako odpoveď na bezpečnostné výzvy. Po prijatí RAP, sú jednotky NATO neustále prítomné vo východných krajinách Aliancie kde vykonávajú výcvik miestnych jednotiek a rôzne cvičenia. Slovensko prispelo v roku 2017 svojou účasťou na výcvikovej aktivite v partnerskej krajine Lotyšsko v sile mechanizovanej roty. Adaptačné opatrenia zahŕňajú zvýšenie kapacít NRF a vytvorenie NATO Force Integration Units (NFIU). Šesť NFIU je v súčasnosti dislokovaných vo východnej časti Aliancie a sú určené na zabezpečovanie, plánovanie a nasadzovanie NRF a ďalších jednotiek NATO. Jedno z nich je umiestnené na území Slovenska. Z dôvodu zabezpečenia stáleho dohľadu nad severovýchodnou hranicou, navýšilo NATO počet jednotiek a zvýšilo pripravenosť Multinational Corps Northeast v Poľsku.⁴

Aliancia taktiež zriadila Multinational Division Southeast v Rumunsku, ktorá je určená na zabezpečovanie stáleho dohľadu nad juhovýchodnou hranicou. Navyše NATO presúva vojenskú techniku a materiál na územia svojich východných členských krajín, zlepšuje schopnosť podpory prostredníctvom investovania do infraštruktúry a zrealňovania spoločných plánov obrany implementovaním Graduated Response Plan (GRP). Každé z týchto adaptačných opatrení bolo navrhnuté z toho dôvodu, aby malo NATO adekvátne jednotky v správnom čase na správnom mieste a s nevyhnutým vybavením. Výsledkom je, že členské krajiny sú v krátkom čase pripravené k nevyhnutným akciám na obranu spojencov proti potencionálnym hrozbám.

1. SILA A RÝCHLOSŤ

Proces adaptácie pozemných síl NATO za posledný rok vyústil do silných a rýchlych jednotiek, ktoré znížili pravdepodobnosť vzniku potenciálnej vojny. Je zjavné, že prijaté opatrenia k zvýšeniu pripravenosti jednotiek NATO, by zohrali rozhodujúcu úlohu pri riešení možného konfliktu. Vojenský plánovači analyzujú koreláciu síl (correlation of forces, COF) na strategickú aj taktickú úroveň, aby určili možné silné stránky medzi potenciálnymi protivníkmi. Na strategickú úroveň sa hodnotia faktory, ako napríklad veľkosť ozbrojených síl krajiny a ich zloženie, vojenský rozpočet, veľkosť populácie, hrubý domáci produkt (GDP) a politickú legitimitu. Porovnanie týchto strategických faktorov predstavuje strategickú silu NATO.

V prospech Aliancie vo vzťahu k Rusku hovoria tieto štatistické výhody: jednotky NATO sú viac ako štyrikrát väčšie, kombinované obyvateľstvo je viac ako šesťkrát väčšie, rozpočty na obranu sú viac ako osemnásť krát väčšie a kombinovaný GDP štátov NATO je dvadsaťkrát vyšší. Nepriaznivé demografické a ekonomické trendy v Rusku naznačujú, že tieto pomery zostanú v dohľadnej budúcnosti zachované bez ohľadu na súčasnú plánovanú modernizáciu ozbrojených síl Ruska⁵.

Jedna z oblastí strategickú parity je vlastníctvo jadrových zbraní, ktoré predstavujú existenciálnu hrozbu pre členov Aliancie. Nepredpokladá sa však, že držanie týchto zbraní môže predstavovať strategickú výhodu, pokiaľ nedôjde k ich nekontrolovateľnému použitiu.

⁴ Wales Summit Declaration. Nato.int [online]. 5. 9. 2014 [cit. 31. 7. 2015]. Available at: <http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm>

NATO's Readiness Action Plan

⁵ BLOME, Nikolaus et al. Failed Diplomacy: NATO Hardliners Push for Firmer Stance against Russia. Spiegel Online International [online]. 1. 9. 2014 [cit. 31. 7. 2015]. Available at: <<http://www.spiegel.de/international/world/pressure-mounts-for-more-aggressive-stance-against-russia-a-989216.html>>

Diskusia o jadrovej politike a ochota využívať tieto schopnosti sú dôležitými pre prevenciu konfliktu. Riziko, že Rusko môže vystupňovať pozemnú vojnu do použitia jadrových zbraní nie je nulové, preto je dôležité, aby sme zabránili konvenčným konfliktom a predišli možnému použitiu jadrových zbraní.

Hybridné vojny s nejednoznačnou agresiou a popieraním hodnôt sú v súčasnosti najčastejšími formami konfliktov, avšak vzhľadom k aktuálnej situácii na východnej hranici Aliancie je pre nás dôležité určiť a zaoberať sa reálnymi hrozbami konvenčných útokov. Ak chceme určiť a rozpoznať konvenčný konflikt, musíme preskúmať taktické korelácie síl, ktoré sú obmedzené v čase, rozsahu a účelu. Zatiaľ čo na strategickej úrovni môže mať Rusko nevýhodu, môže byť schopné na taktickej úrovni generovať pozitívne korelácie síl na konkrétnom mieste a v obmedzenej dobe.

Ak sa uvažuje o útoku s pomerom menej ako 3 ku 1, nemôžu vojenski plánovači zaručiť úspech. Preto sa spoločné obranné plány (GRP) NATO zaväzujú dodať pre akéhokoľvek východného spojencu obranné sily, ktoré dosahujú pomer 1 ku 3 proti potenciálnej ruskej agresie.

V rámci existujúceho súboru podmienok na severovýchodnej hranici medzi NATO a Ruskom, využíva Rusko určité výhody, ktoré mu umožňujú vytvárať priaznivé pomery sily na útočné akcie. Ak by boli úspešní pri využívaní dočasnej taktickej výhody, následne by hrozili eskaláciou jadrového napätia, na základe čoho by mohli narušiť oblasti strategickej parity - jadrových zbraní - a obmedzená taktická výhoda by prerástla na trvalú strategickú výhodu, čo by mohlo mať za následok narušenie súdržnosti Aliancie.

2. TAKTICKÁ VÝHODA RUSKA

Vnútorňa línia: V analýze korelácie síl je schopnosť Ruska takticky pôsobiť na určené body rýchlejšia ako Aliancie. Určené body sa predpokladajú na hraniciach krajín NATO (Pobaltie, Poľsko). Rusko má tri armády umiestnené v západnom vojenskom okruhu. Do 48 hodín môžu nasadiť na hranice Aliancie 13-16 bojových skupín v celkovom počte približne 35 000 vojakov a ďalších 90 000 vojakov do 30 dní.

Rýchlosť v procese rozhodovania: ruské jednotky majú jednotné velenie čo umožňuje rýchlu činnosť celej vlády. Rozhodnutia NATO majú legitimitu 28 národov čo si vyžaduje konsenzus všetkých. Na získanie dohody je potrebný nevyhnutný čas.

Dostupnosť obrnených prostriedkov v Európe: ruské jednotky, aj keď štyri krát menšie ako kombinácia ozbrojených síl NATO, disponujú dostatočným množstvom obrnených prostriedkov, protivzdušnej obrany, rakiet krátkeho a dlhého doletu a vojakov základnej služby na generovanie početnej výhody na určitých miestach pozdĺž spoločnej hranice štátov NATO.

Možným príkladom taktickej výhody Ruska oproti Aliancii je nasadenie obrnenej techniky. Zatiaľ čo Aliancia od konca studenej vojny znížila množstvo obrnených síl, Rusko sa zameralo na skladovanie a modernizáciu obrnených síl. Z dôvodu zlepšenia vzťahov s Ruskom, stiahlo USA do roku 2013 časť svojich obrnených síl z Európy. Preto, aj keď má Aliancia viac aktívnych síl ako Rusko, sú rozptýlené medzi členov Aliancie. To znamená, že Rusko môže vytvárať taktickú výhodu v obrnených silách, v určitých oblastiach, na obmedzenú dobu. Ak by sa Rusko rozhodlo použiť skladovanú obrnenú techniku, mohla by sa narušiť parita a získalo by početnú výhodu oproti spojeneckým silám.

Cvičenia na zistenie pripravenosti Aliancie: Rusko použitím nejednoznačných vojenských cvičení opakovane testuje slabé stránky východnej hranice NATO. Tieto cvičenia

umožňujú Rusku študovať reakciu Aliancie na možné taktické situácie, zlepšiť mobilizáciu síl a generovať taktickú koreláciu sily na kľúčové body⁶.

Snaha o znemožnenie prístupu: Prostredníctvom vytvorenia integrovanej protivzdušnej obrany sa ruské jednotky snažia znemožniť prístup Aliancie ku kľúčovým oblastiam hraničiacich s NATO, ako je: Čierne more, Baltické more, Severné more, východ Stredozemného mora. Rusko sa pokúša znovu vytvoriť hĺbku obrany o ktorú prišlo po rozpade Sovietskeho zväzu.

3. VOJENSKÉ SCHOPNOSTI A ZAMERANIE ALIANCIE DO BUDÚCNOSTI

Napriek celkovej strategickej dominancii NATO, má Rusko schopnosť z hľadiska taktickej korelácie sily vytvárať miestne výhody a využiť jadrovú kapacitu na eskaláciu dominancie. Vzhľadom k uvedenému, ako môžu jednotky Aliancie odradiť ruské jednotky?

Odradenie je v konečnom dôsledku politický výsledok dosiahnutý v mysli potenciálneho protivníka tým, že sa presvedčí, že nevýhody z určitej činnosti prevážia výhody. Cieľom opatrení na podporu spojencov je prispieť k odstrašovaniu Ruska prítomnosťou malých jednotiek Aliancie, cvičeniami a prezenciou vojenskej prítomnosti na východnej hranici NATO. Nevýhodou tohto prístupu je to, že tieto sily nie sú dostatočne silné, aby v krátkom čase odradili operácie ruských jednotiek.

Alternatívnou možnosťou k opatreniam na podporu spojencov je odstrašovanie prostredníctvom posilnenej predsunutej prítomnosti (eFP)⁷. Umiestnenie vojenskej sily na dosiahnutie výhodnej taktickej korelácie síl pre obranu v pomere 1 ku 3, by vyvolávali vážne pochybnosti u politických predstaviteľov Ruska, čím by mohli byť dosiahnuté ciele Aliancie.

To nás vedie k hybridnej možnosti, v ktorej sme pripravení udržať odstrašenie a zároveň schopní zlepšiť našu pripravenosť, rýchlo posilniť a vytvoriť efektívny obranný manévrový priestor tak, ako to podmienky vyžadujú. Odstrašovanie je možné v tejto konfigurácii dosiahnuť tým, že Aliancia preukáže schopnosť rýchlo presunúť adekvátne sily na obranu všetkých ohrozených štátov v rámci NATO. V skratke, odradenie kombináciou sily a rýchlosti.

Aliancia má svoje sily a schopnosti proti vedeniu operácii hybridným spôsobom, tieto však musia byť použité inak, ako tomu bolo na konci studenej vojny. Zároveň musí NATO zmeniť chápanie kolektívnej obrany s dôrazom na reálne budovanie a rozvíjanie potrebných vojenských kapacít, bez ktorých nie je možné čeliť súčasným bezpečnostným výzvam.

Indikátory a Upozornenia: Spravodajské služby Aliancie sú povinné poskytnúť primerané indikátory a upozornenia na možné agresie, ktoré by mali za následok ozbrojený útok podľa Článku 5 Washingtonskej zmluvy. Indikátory a upozornenia obsahujú nie len skryté spravodajstvo, ale taktiež použitie otvorených zdrojov a diplomatických hodnotení.

Sily vysokej pripravenosti: NRF môžu byť nasadené na základe jednomyselného politického rozhodnutia severoatlantickej rady, nasadenie začína vyslaním VJTF v počte

⁶ DEARDEN, Lizzie. Full list of incidents involving Russian military and NATO since March 2014. The Independent [online]. 10. 11. 2014 [cit. 31. 7. 2015]. Available at: <<http://www.independent.co.uk/news/world/europe/full-list-of-incidents-involving-russianmilitary-and-nato-since-march-2014-9851309.html>>

⁷ STRAUS, Ira Louis. The Myth that NATO Committed to Having No Permanent Troops in Eastern Europe. Atlantic Community [online]. 4. 9. 2014 [cit. 31. 7. 2015]. Available at: <<http://www.atlantic-community.org/-/the-myth-that-nato-committed-to-having-nopermanent-troops-in-eastern-europe>>

8 000 vojakov a to do piatich až siedmich dní. Nasadenie zvyšku NRF sa vykoná do 30-45 dní.

Okrem NRF si väčšina členských štátov Aliancie udržuje sily vysokej pripravenosti. Tieto sily sú udržiavané ako národné rezervy, nie sú poskytované ako stály príspevok pre NATO, ale mohli by byť použité v prípade možného scenára Článku 5 Washingtonskej zmluvy. V každom prípade, tieto NRF môžu byť nasadené v priebehu niekoľkých dní alebo týždňov. Nasadením týchto síl v ohrozených oblastiach by sa dosiahlo generovanie síl potrebných na obranu a tak by bola zabezpečená eliminácia akejkoľvek ruskej taktickej výhody.

Rýchlosť s akou sa tieto sily môžu nasadiť umožňuje Aliancii úspešne čeliť ruskému politickému rozhodovaciemu systému. Táto schopnosť umožňuje Aliancii reagovať na viaceré hrozby súčasne pre prípad, ak by sa Rusko pokúsilo o horizontálnu eskaláciu napätia vo viacerých oblastiach.

Predpripravená technika a vybavenie: Ťažká obrnená technika Aliancie má väčšiu obrannú schopnosť proti ťažkým obrneným prostriedkom Ruska. Dlhší čas nasadenia 30-90 dní však znižuje jej odstrašujúci účinok v čase krízy. Predprípravou tankov a inej obrnenej techniky môže Aliancia čeliť vnútorným líniam Ruska, vytvoriť rýchlejšie odradzujúce sily spojencov v Európe a zároveň vytvoriť dostatok času na diplomatické riešenie krízy. Rozhodnutie a prijatie súboru opatrení USA o nasadení ťažkej techniky v Európe výrazne zvyšuje odradzujúcu schopnosť pozemných síl Aliancie tým, že umožňuje rýchlejšie posilnenie rozvíjajúcich síl s ťažkými bojovými schopnosťami⁸.

Eliminácia znemožnenia prístupu: Pre zachovanie slobody konania na území Aliancie a okolitého vzdušného a námorného priestoru, musí Aliancia vyvinúť efektívne systémy na vylepšenie schopností k prekonaniu ruských prostriedkov. Tieto schopnosti existujú, ale ešte neboli preverené v reálnej akcii proti Rusku. Pretrvávajúca ruská expanzia vyžaduje, aby Aliancia vypracovala plány pre zabezpečenie nevyhnutnej obrany. Napríklad nedávne použitie radarov a raketových systémov SA-21 vo východnej Sýrii rozširuje pole pôsobnosti pre ruskú vzdušnú obranu a narušuje suverénny turecký vzdušný priestor, vrátane leteckej základne Incirlik (priestor využívaný NATO), z ktorej americké lietadlá pôsobia proti teroristom v Sýrii.

Prehodnotenie spôsobilostí a vybavenia Aliancie: Koniec studenej vojny a vedenie desaťročnej kampane v Afganistane pochopiteľne optimalizovali spôsobilosti armád Aliancie pre vykonávanie protiteroristických operácií, ale nie pre možné medzištátne konflikty s vysokou intenzitou a symetrickým protivníkom. V dôsledku toho napriek celkovej strategickej výhode NATO v oblasti veľkosti ozbrojených síl a obranných rozpočtov existujú určité medzery a nedostatky v konvenčných spôsobilostiach Aliancie. Tieto je potrebné zväziť v kontexte posledného obranného plánovania Aliancie, GRP. Na vedenie účinnej a efektívnej obrany sa bude potrebné zamerať na: strategickú prepravu, obranné systémy pre mechanizované jednotky, obrnenú techniku, protivzdušnú obranu, delostrelecké systémy, spravodajstvo, prieskum, elektronický boj atď. Generálny sekretár NATO apeluje na krajiny Aliancie ohľadom výdavkov na obranu a na zabezpečenie plnenia 2 % výdavkového cieľa.

⁸ DE FRANCE, Olivier. Defence budgets in Europe: Downturn or U-turn? EUISS [online]. May 2015 [cit. 31. 7. 2015]. Available at: <http://www.iss.europa.eu/uploads/media/Brief_12_Defence_spending_in_Europe.pdf>

Plnenie uvedeného cieľa má priamy vplyv na schopnosť Aliancie reagovať na bezpečnostné výzvy v Európe a vo svete⁹.

Vzdelávanie a doktríny: Pripravenosť na vysokú intenzitu kolektívnej obrany proti symetrickému protivníkovi si vyžaduje nepretržité skúmanie existujúcich doktrín a vzdelávania. Napríklad hybridná vojna je predmetom intenzívnej štúdie o tom, ako vojenské sily podporujú rozhodovací proces vlád členských štátov Aliancie v reakcii na možné hrozby. Zahŕňajú aj kontrolu hraníc, presadzovanie práva, spravodajské a strategické komunikačné informácie, atď. Tieto úvahy sa integrujú do NATO cvičení na všetkých úrovniach.

Pre úspešné odvrátenie hybridných hrozieb je kľúčové vytvorenie preskúmaných a bezpečných zón za podpory ozbrojených síl členských štátov Aliancie. Bezpečné zóny budú vytvorené za pomoci nasadenia vojenskej sily, ktorá musí disponovať dostatočnou širokospektrálnou ochranou a spôsobilosťami nutnými na plnenie úloh súdobého boja. Navyše, aby sa integrovali s ťažkými obrnenými jednotkami nasadenými na územiach Aliancie, musia byť vycvičené v kombinovaných vojenských operáciách.

4. BALTICÝ SCENÁR

Jeden z hypotetických scenárov, ktorý kombinuje ruské využitie taktickej výhody COF(correlation of forces) s eskaláciou, je obrana pobaltských štátov. V tomto scenári by bola kľúčovým prvkom reakcia Aliancie v prvých kritických dňoch a týždňoch nevyhnutná na odstrašenie a predchádzanie konfliktom. Použitie síl s vysokou pripravenosťou na začiatku krízy by umožnilo Aliancii dosiahnuť pomer 1 ku 3 COF do dvoch týždňov a pomer 1 ku 2,5 COF krátko potom. Toto by bolo rozhodujúce pre vytvorenie nevyhnutného času a priestoru potrebného na vyriešenie akejkoľvek krízy diplomatickými prostriedkami¹⁰.

Okrem vojenskej rýchlosti musíme zväžiť aj rýchlosť politického rozhodovania. Politická rýchlosť je potrebná na zachovanie možností, ktoré nemožno získať bojovými činnosťami. Podrobné plánovanie informuje o dialógu medzi vojenským a civilným vedením vo vzťahu k možnostiam a umožňuje vzájomnú kooperáciu medzi vojenskými silami, čo tiež vytvára priaznivé možnosti pre politických vodcov. To znamená, že sila a rýchlosť nasadenia jednotiek NATO vytvárajú priestor pre jednanie politických predstaviteľov, ktoré môžu zabrániť vojne.

ZÁVER

Prvoradým cieľom NATO je predchádzanie konfliktom. Vojenské sily k tomu prispievajú odrádzaním pred konvenčným konfliktom. Predchádzanie konfliktom je v každom prípade politickým, ale aj diplomatickým úsilím, ktoré podporujú vojenské organizácie z dôvodu ochrany našich životných záujmov. Odrádzanie je vykonávané prostredníctvom našej sily a rýchlosti, ktorej použitie je umožnené vďaka ich vysokej pripravenosti.

⁹ The Secretary General's Annual Report 2014. Nato.int [online]. 30. 1. 2015 [cit. 31. 7. 2015]. Available at: <http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_116854.htm>

¹⁰ WINNER, Andrew C. The Baltic States: Heading West. The Washington Quarterly [online]. Volume 25, Number 1, Winter 2002 [cit. 31. 7. 2015]. Available at: <http://muse.jhu.edu/login?auth=0&type=summary&url=/journals/washington_quarterly/v0_25/25.1winner.pdf>

Na záver dúfame, že budeme môcť spolupracovať s Ruskom v oblastiach spoločného záujmu. Ak odradenie zlyhá, strategické výhody, ktorými NATO disponuje, by mali umožniť ovládnutie možného konfliktu¹¹

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BARTHA, Dániel, Jakub KUFČÁK, Marian MAJER and Mário NICOLINI. From Wales to Warsaw: NATO's radically adapted posture – or lost in between? GLOBSEC 2015 Policy Papers [online]. [cit. 31. 7. 2015]. Available at: <http://www.cepolicy.org/sites/cepolicy.org/files/attachments/8_bartha_from_wales_to_war_saw.pdf>

GLAVIN, Nicholas A. NATO's New Readiness Action Plan: Allied Response To Hybrid Warfare. Atlantic Voices [online]. 2015, vol. 5, no. 2, p. 7-11 [cit. 31. 7. 2015]. Available at: <<http://www.ata-sec.org/index.php/publications/atlantic-voices/61-nato-readiness-actionplan-1/file>>

STOUP, David. NATO Unveils Rapid-Response Force to Counter Russian Troops in Ukraine. Time.com [online]. 2. 9. 2014 [cit. 31. 7. 2015]. Available at: <<http://time.com/3254711/nato-ukraine-russia-war-summit/>>

Wales Summit Declaration. Nato.int [online]. 5. 9. 2014 [cit. 31. 7. 2015]. Available at: <http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm>

NATO's Readiness Action Plan

DEARDEN, Lizzie. Full list of incidents involving Russian military and NATO since March 2014. The Independent [online]. 10. 11. 2014 [cit. 31. 7. 2015]. Available at: <<http://www.independent.co.uk/news/world/europe/full-list-of-incidents-involving-russianmilitary-and-nato-since-march-2014-9851309.html>>

STRAUS, Ira Louis. The Myth that NATO Committed to Having No Permanent Troops in Eastern Europe. Atlantic Community [online]. 4. 9. 2014 [cit. 31. 7. 2015]. Available at: <http://www.atlantic-community.org/-/the-myth-that-nato-committed-to-having-nopermanent-troops-in-eastern-europe>

DE FRANCE, Olivier. Defence budgets in Europe: Downturn or U-turn? EUISS [online]. May 2015 [cit. 31. 7. 2015]. Available at: <http://www.iss.europa.eu/uploads/media/Brief_12_Defence_spending_in_Europe.pdf>

The Secretary General's Annual Report 2014. Nato.int [online]. 30. 1. 2015 [cit. 31. 7. 2015]. Available at: <http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_116854.htm>

WINNER, Andrew C. The Baltic States: Heading West. The Washington Quarterly [online]. Volume 25, Number 1, Winter 2002 [cit. 31. 7. 2015]. Available at: http://muse.jhu.edu/login?auth=0&type=summary&url=/journals/washington_quarterly/v025/25.1winner.pdf

¹¹ BLOME, Nikolaus et al. Failed Diplomacy: NATO Hardliners Push for Firmer Stance against Russia. Spiegel Online International [online]. 1. 9. 2014 [cit. 31. 7. 2015]. Available at: <<http://www.spiegel.de/international/world/pressure-mounts-for-more-aggressive-stanceagainst-russia-a-989216.html>>

BLOME, Nikolaus et al. Failed Diplomacy: NATO Hardliners Push for Firmer Stance against Russia. Spiegel Online International [online]. 1. 9. 2014 [cit. 31. 7. 2015]. Available at: <<http://www.spiegel.de/international/world/pressure-mounts-for-more-aggressive-stanceagainst-russia-a-989216.html>>

doc. Ing. Pavel BUČKA, CSc.

Katedra bezpečnosti a obrany, Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš
pavel.bucka@aos.sk

Ing. Ján MAREK, doktorand externého štúdia Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika,
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš
jan.marek@aos.sk

NOVÉ VÝZVY MIEROVÝCH MISÍ OSN – ÚČASŤ ŽIEN V PEACEKEEPINGU

NEW CHALLENGES OF UN PEACEKEEPING – PARTICIPATION OF WOMEN

Pavel BUČKA, Veronika MARENČINOVÁ

ABSTRACT

Peacekeeping, as one of the most effective tools of the UN in helping countries to move from conflict to peace, has passed through a development and faces new challenges with the changing nature of conflicts. One of them is use of potential of women who are engaged in peacekeeping only in very limited numbers, despite the fact that the UN bodies have in many resolutions stressed the need to involve women in the peace process and call on the Member States to enlarge their numbers in international crisis management. Women proved to have the ability to perform the same tasks as their male colleagues. Still, gender stereotypes persist and many female peacekeepers are deployed where the level of danger is the lower, not where they are most needed.

Keywords: peacekeeping, UN, gender, culture, peace, security, women

ÚVOD

Podstata ozbrojených konfliktov sa mení. Kým v minulosti prevládali konflikty medzi štátmi, od deväťdesiatych rokov dvadsiateho storočia začali prevládať vnútroštátne konflikty. Obeťami týchto konfliktov sú vo veľkej miere civilisti, z ktorých 75 až 90 percent predstavujú ženy a deti. Tie sú často cieľovými terčmi útokov ozbrojených síl, rebelských skupín, ako aj miestnych milícií. Čeliac tejto realite stála pred OSN výzva, ako zabezpečiť ich ochranu počas konfliktu. Peacekeeping, ako jeden z najúčinnějších nástrojov OSN v pomoci prechodu krajín od konfliktu k mieru, prešiel tiež vývojom a s meniacou sa podstatou konfliktov čelí novým výzvam. Jednou z nich je využívanie potenciálu žien, ktoré sú do peacekeepingu stále zapájané len vo veľmi obmedzených počtoch a to aj napriek skutočnosti, že orgány OSN v mnohých rezolúciách zdôrazňujú potrebu zapojenia žien do mierového procesu a apelujú na členské štáty, aby rozširovali ich rady aj v operáciách medzinárodného krízového manažmentu.

1. PEACEKEEPING AKO VÝZNAMNÝ MIEROTVORNÝ FAKTOR

Dejiny ochraňovania mieru a bezpečnosti sa od najstarších civilizácií vyznačovali sofistikovanou terminológiou, ktorá vychádzala z dobovo platných právnych noriem a predpisov. Podstatou komunikácie medzi národmi, ríšami a neskôr štátmi boli zmluvné pravidlá. Známe sú napr. Hraničná zmluva medzi Lagašom a Ummou z roku 2600 p. n. l. o nutnosti dodržiavať vytýčené hranice, ako aj spôsob, akým budú trestaní narušitelia, alebo Egyptsko-chetitská zmluva o mieri a spojení z roku 1273 p. n. l., ktorá zaväzovala dve vtedajšie veľmoci k spojenectvu v čase napadnutia krajiny nepriateľom a k opatreniam na ochranu mieru¹.

¹ VESELÝ, Z. Přehled dejin mezinárodních vztahů III.

Ak máme priradiť k zmluvnému systému na ochranu mieru a bezpečnosti primerané adjektívum, ktoré sa stalo súčasťou systému v priebehu tisícročí, je potrebné k slovu bezpečnosť dodať, že niekde v najstarších zmluvných systémoch sa už formovala idea kolektívnej bezpečnosti². Kolektívna bezpečnosť je produktom humánnej potreby spoločnosti, ktorá veľmi rýchlo pochopila, že spojenie síl viacerých útvarov, či už to boli národy, alebo ríše, prináša dvojaký efekt – eliminuje počet konfliktov zo strany susedov, či súperiacich krajín, ale tiež vytvára možnosti, ako sa konfliktom vyhnúť a ako udržať mier. Teda už v staroveku sa vytvárali podmienky na vznik toho, čo dnes nazývame strategickým plánovaním a strategickou kultúrou. Tento proces bol nezvratný, aj keď počas historického vývoja dochádzalo často k stagnácii tohto trendu práve preto, že svet medzinárodnej politiky je anarchický a veľmi často sa nielen štáty, ale celé geografické regióny mocensky preskupujú. Formy usporiadania prelínajúce sa v čase boli rôzne. Najčastejšie sa vyskytovali tie tradičné – unipolarita, bipolarita a multipolarita. Princípy kolektívnej bezpečnosti fungovali vo všetkých troch, aj keď za iných podmienok, ale vždy tak, že v priestore anarchie vytvárali dočasnú – dlhodobú, alebo krátkodobú mocenskú rovnováhu.

Vznik inštitútu peacekeepingu, ktorý je súčasťou kolektívnej bezpečnosti, tak môžeme v zhode s dvoma prúdmi teoretických koncepcií explikovať v dvoch analytických rovinách:

1. Ako mierové hnutia/aktivity, ktoré vyúsťujú do eliminácie príčin, ale najmä dôsledkov vojen, vyvolávajú nutnosť medzikultúrneho dialógu a tiež nutnosť vytvorenia zmluvného systému v zmysle rímskeho dedičstva *pacta sunt servanda* (zmluvy je nutné dodržiavať). Táto koncepcia pokračuje v dejinách prostredníctvom nutnosti odstrániť štrukturálne násilie, aké prináša vojna. Svoje vyjadrenie našla v gréckom koncepte *eirené*, hebrejskom *shalom* a arabskom *salám*, čo sú lingvistické vyjadrenia pre spravodlivý mier. Spravodlivý mier nastáva vtedy, ak sú všetky zúčastnené strany nápomocné eliminácii násillia v postkonfliktnom období.

Tejto koncepcii, ktorá je dodnes živá a reflektovaná v rôznych mierových hnutiach a mimovládnych organizáciách, však chýbajú dva podstatné faktory, hoci jej nemožno poprieť súvislosť s akceptáciou kolektívnej bezpečnosti. Prvým faktorom je absencia dôkladnejšieho rozpracovania pojmov, ktoré s mierom úzko súvisia. Sú to: prítomnosť štrukturálneho násillia v postkonfliktnom období a jeho príčiny, neúnosné operovanie s pojmom kultúra, ktorá by mala mať najväčší vplyv na ukončenie konfliktu (ale nemá) a tiež vymedzenie právnych predpokladov, ich vymožitelnosť (často neexistuje), ktoré by zúčastnené strany zaväzovali. Istou alternatívou k mierovým hnutiam boli *mierové zbory*, ktoré boli v roku 1901 sformované v USA, ako pomoc pre ťažko skúšané Filipíny po španielsko-americkej vojne (1898 až 1902) s podporou prezidenta W. McKinleya. Zbory boli zložené z učiteľov, zdravotníkov, pracovníkov civilnej správy tak, aby mohli udržať mier a stabilizovať krajinu. Podstatnou črtou mierových zborov však bola idea naučiť obyvateľov postihnutých vojnou flexibilnejšiemu správaniu, aby sa mohli rýchlejšie adaptovať na zmenenú geopolitickú situáciu.

Viaceré pokusy zo strany USA uplatniť mierové zbory aj počas prvej svetovej vojny, v medzivojnovom období a počas druhej svetovej vojny sa už stretli aj so súperením zo strany Sovietskeho zväzu. Ten mal najmä v medzivojnovom období veľký záujem aktivovať tzv. technických poradcov v štátoch tretieho sveta. Ich úlohy však boli najmä strategické a spravodajské, čím sa vôbec neodlišovali od príslušníkov mierových zborov z USA. Takéto aktivity už len málo súviseli s ideou kolektívnej bezpečnosti³.

² Idea kolektívnej bezpečnosti má teda oveľa staršiu históriu, ako sa uvádza v bežne dostupnej literatúre, časovo vymedzujúcej kolektívnu bezpečnosť buď od Vestfálskeho systému, alebo až od vzniku Spoločnosti národov. ORFORD, A. Reading Humanitarian Intervention. Humanitarian Rights and the Use of Force in International Law.

³ BERDAL, M. Lessons not learned: The use of force in „peace operations“ in the 1990s.

Idea kolektívnej bezpečnosti už pre aktivity mierových zborov nebola relevantná, najmä nie po druhej svetovej vojne. Odkaz mierových zborov je aktivovaný v organizáciách ako *Amnesty International* (AI) a *Medzištátne združenie pre rozvoj* (AID). AI je v súčasnosti zameraná na ochranu ľudských práv a ochranu tzv. väzňov svedomia, čo sú osoby v krajinách, kde buď prebiehajú konflikty, alebo postkonfliktná éra s nevyhranenou politickou situáciou, alebo sú to krajiny v tranzičnom procese. Spolupráca AI s peacekeepingovými misiami je častá a úspešná. Rovnako duálne pôsobí aj AID, ale viac sa venuje postkonfliktným ekonomickým problémom⁴. Ak máme zhrnúť názory o vzniku a pôsobení peacekeepingu z pohľadu uvedeného konceptu, je tu vzťah medzi donorm pomoci a prijímateľom pomoci takmer vždy unilaterálny, pretože vychádza z historicky doložených aktivít, ktoré prezentovali najmä USA ako „svoj program“ a „svoju ideu“.

2. Ako aktivity na ochranu mieru a bezpečnosti súvisiace so vznikom Organizácie spojených národov (OSN) a s úlohou, akú OSN zohralo v druhej polovici dvadsiateho storočia. Zakladateľský zámer OSN z roku 1945 definovaný Chartou OSN ešte nebol priamo orientovaný na kreovanie nástrojov udržiavajúcich mier. Charta sa nezmieňovala ani o potrebe špecificky zameraných pozorovateľských misií. Veľmi skoro sa však ukázalo, že tieto nástroje sú nevyhnutné, pretože ak majú byť rezolúcie Bezpečnostnej rady (BR) kompetentné a účinné, musia mať aj silový ekvivalent⁵.

Rok 1956 bol z hľadiska frekvencie využívania OSN ako nástroja na udržanie mieru kľúčový. Odohrala sa kríza na Strednom východe, ale aj udalosti v Maďarsku. Obe mali z hľadiska kompetencie OSN rozdielny priebeh. Misia - vtedy nazývaná Organizácia - UNTSO (United Nations Truce Supervision Organisation), ktorá od roku 1948 pôsobila na Strednom východe, bola v roku 1956 doplnená vyslaním Pohotovostných síl OSN UNEF – 1 (United Nations Emergency Force) do oblasti Sinaja, Gazy a Suezského priepľavu. V tomto roku došlo aj k reakcii zo strany Valného zhromaždenia (VZ) k situácii v Maďarsku za účelom stiahnutia Sovietskej armády z Maďarska. Ani rezolúcia BR, ani rezolúcia VZ však nezmenili situáciu, obe boli odignorované.

V nasledujúcich desaťročiach bolo z iniciatívy a pod záštitou OSN sformované veľké množstvo mierových misií. Väčšinou išlo o pozorovateľské misie, rôzne dozorné misie a misie, ktoré dnes nazývame peacekeeping. Ich financovanie zabezpečuje VZ, kompetencie zostávajú na BR. Princípy, na ktorých peacekeeping stavia, sú zakotvené v Charte OSN a prijímanie nových členov má pevné pravidlá. Najdôležitejší je však princíp multilateralizmu. Znamená to, že organizačné predpisy vedú k nedeliteľnosti zodpovednosti, čo je v podstate sociálna konštrukcia, ktorá do veľkej miery ruší americký unilateralizmus⁶.

Peacekeepingové operácie sú operácie účelové. Ich cieľom je vždy konjunkcia záujmov rozličných aktérov. Ich slabým miestom je, že hoci majú presne stanovené limity, pôsobenie a jasné ciele, nie je vždy ľahké predvídať ich účinok. Okrem toho, ak uznáme realistickú tézu, že medzinárodná politika je anarchická, dochádza pri pôsobení peacekeepingu k stretu záujmov národných a medzinárodných. Tento nástroj má však dva silné faktory:

- 1) Možnosť realizovať aktivity v spolupráci s inými medzivládnyimi organizáciami (OBSE, NATO, EÚ a ďalšie), čiže dochádza k rozširovaniu konsenzu;

⁴ BLOOMFIELD, L. P. Collective Security and US Interests.

⁵ Keď 25. júna 1950 začala Kórejská vojna, už po dvoch rokoch vydala BR Rezolúciu č. 83, v ktorej odporučila, aby jej členovia poskytli Kórejskej republike takú pomoc, aká je nevyhnutná k odrazeniu ozbrojeného útoku. 7. júla 1950 vydala BR ďalšiu Rezolúciu č. 84, v ktorej schválila zjednotené velenie pre členov Bezpečnostnej rady pod názvom *Uniting for Peace*, na schválenie Valnému zhromaždeniu.

⁶ RUGGIE, J. G. The Structure of International Organisation: Contingency, Complexity and Post-modern Form.

- 2) Možnosť pôsobiť ako fórum pre použitie rôznych národných aplikácií pri obrane medzinárodnej bezpečnosti. Táto možnosť sa týka najmä normatívnej architektúry, ako je zrejmé z vývoja po roku 1990, keď vznikla nová modifikácia udržiavania mieru nazvaná *responsibility to protect* (zodpovednosť ochraňovať), v ktorej sú ešte viac posilňované základné prvky peacekeepingu: ochrana, rozširovanie kompetencií, inovatívnosť, flexibilita vzhľadom ku geografickému profilu, ale aj iniciovanie a podpora morálnej odvahy⁷.

Význam odborného termínu peacekeeping je širší ako to naznačuje spojenie dvoch slov *peace* a *keeping*. Zahŕňa široké dimenzie operácií, ktorých samotná podstata sa začala meniť v súvislosti s geopolitickými zmenami po roku 1990. Dôležitý je aj teoretický aspekt. Kodanská škola priniesla mnohé nové poznatky, ale aj upozornila na lingvistické nedostatky a nepresnosť terminológie, ktoré spôsobujú, že pri výskume bezpečnosti dochádza k mnohým dichotómiám, až oxymorónom. Ako príklad môžeme uviesť slovo mier, jeho význam sa vníma ako „realita bez vojny“. Ale poznáme viaceré vulgarizácie pojmu, napr. v socialistickej vede sa skúmal „boj za mier“⁸, alebo výraz z vojenskej doktríny USA, že peacekeeping je „kategóriou operácií iných než vojna“, čo však neznamená, že sa odohrávajú počas mieru, alebo sú to operácie tzv. negatívnej vojny, či operácie potláčajúce negatívnu moc⁹. Sémantická logika potom určuje, že takto sa môžu označovať aj operácie, ktoré istou mierou násilia či nátlaku pomáhajú „priniesť mier, alebo posilniť mier“¹⁰. Pretože termín mierové operácie zahŕňa široké spektrum aktivít, je potrebné analyzovať základné rozdiely a špecifiká medzi nimi, ako ich uvádza OSN:

- *Prevenia konfliktov* – štrukturálne, alebo diplomatické nástroje aplikované v medzinárodnej/medzištátnej komunikácii pri stavoch napätia a kríz;
- *Peacemaking* – nástroje využívané pri negociáciách, obvykle diplomatické a ekonomické, s presne určenými aktérmi a cieľmi rokovaní;
- *Peacekeeping* – aktivity a techniky vypracované na ochranu mieru s tým, že silové prostriedky môžu byť len vo forme argumentov a nie vo forme boja. Podstatou je zabrániť zväčšovaniu ohnísk konfliktov a separovať od seba strany konfliktu pomocou rôznych flexibilných modelov vzhľadom k rôznorodosti podmienok konfliktného územia. Na tejto aktivite sa ale podieľajú aj vojenské sily (s vyššie uvedeným obmedzením), policajné a poriadkové sily, civilní zamestnanci rôznych agentúr prospešných pre postkonfliktný vývoj a všetky ostatné zložky medzinárodného spoločenstva, ktoré môžu prispieť k tranzičnému procesu na konfliktnom devastovanom území;
- *Peace enforcement* – aplikovanie nástrojov a metód autorizovaných BR OSN, vrátane vojenskej sily určenej na obranu mieru;
- *Peacebuilding* – nástroje nasmerované na redukciiu rizík prostredníctvom posilňovania národných obranných kapacít, kontrola všetkých úrovní krízového manažmentu s tým, že pozornosť bude venovaná najmä príčinám konfliktu a metódam, ako zabrániť tomu, aby sa tieto príčiny znovu neaktivovali¹¹.

2. KULTÚRNE ASPEKTY A VČLENENIE PRVKU GENDER DO PEACEKEEPINGU

⁷ THAKUR, R. The United Nations, Peace and Security.

⁸ BUTVIN, J., KOSTICKÝ, B., VARTÍKOVÁ, M. Cestou k slobode a socializmu.

⁹ PUGH, M. Peace Operations, s. 395.

¹⁰ Ibid.

¹¹ UN Peacekeeping.

Z hľadiska štruktúry, ktorá vzniká vždy na novej úrovni, ak sa na základe vyššie uvedených aktivít vytvorí nový kauzálny vzťah medzi štátom postihnutým konfliktom a niektorým typom mierovej operácie, je potrebné brať do úvahy niektoré dôležité faktory, ktoré na prvý pohľad s mierovými operáciami nesúvisia. Ide tu o tzv. „kultúrnu citlivosť“. Pri jej absentovaní sa veľmi podstatne znižuje efektivita medzinárodných mierových misií, najmä pri peacebuildingu a peacekeepingu. Nakoľko v nasledujúcej časti textu si analýzu predurčíme len na peacekeeping, budeme sa venovať pojmu kultúrna citlivosť v tejto aktivite.

V prípade peacekeepingu dochádza k tomu, čo S. Huntington nazval stretom civilizácií. Účastníci misie (dislokované vojenské sily, ktoré majú presne vymedzené úlohy) a aktéri misie (medzinárodné organizácie, ktoré nesú etickú, vojenskú a materiálnu zodpovednosť za ich plnenie, v prípade peacekeepingu je to OSN) operujú na území, ktoré nie je z hľadiska národnej identity zhodné. Aktéri misie odvodzujú svoje kompetencie od zodpovednosti, ktorú im zverilo medzinárodné spoločenstvo prostredníctvom medzinárodného práva. V oboch prípadoch je nutné mať k dispozícii analýzu podmienok na postihnutom území, aby bolo možné účinne plniť úlohy. Okrem efektivity, ktorá je očakávaná, je tu aj druhý dôvod a to vlastná bezpečnosť účastníkov, fyzický a psychický komfort vojenských aj civilných pracovníkov, ktorým práve poznanie „kultúry“ pomáha správne odhadnúť bezpečnostné riziká, spoľahlivo získavať a spracovávať bezpečnostné informácie a čiastočne aj predvídať reakcie jednotlivých skupín obyvateľstva na svoje konanie¹².

Ak máme zhrnúť najdôležitejšie aspekty, ktoré ovplyvňujú efektivitu operácií prostredníctvom kultúrnej citlivosti, budeme aj naďalej vychádzať z analýzy uvedenej autorky, ktorá ich definuje ako:

- precízne poznanie potrieb konkrétnej lokality, najmä v sociálnej oblasti (miera chudoby, efektivita rodinných a klanových väzieb, miestne tradície a zvyklosti týkajúce sa zaradenia detí do širšieho sociálneho kontextu a iné);
- znalosť systému fungovania štátnych aj neformálnych inštitúcií (napr. vzťahy medzi štátnym právom, náboženským právom, rodinným právom, tzv. kmeňovým a klanovým právom, ako aj ich naviazanosť na rôzne etnické štruktúry). Pomáha to pri akomkoľvek vyjednávaní;
- znalosť každodennej medziľudskej komunikácie v príslušnom štáte, kde môže byť odkázanosť misie len na domácich tlmočníkoch a „kultúrnych poradcoch“ často zavádzajúca a zmanipulovateľná;
- kultúrna citlivosť musí byť zameraná na existujúce domáce formálne i neformálne inštitúcie. Ich ignorovanie môže negatívne pôsobiť na plnenie strategických cieľov misie¹³.

Uvedená problematika je podstatnou agendou v každej peacekeepingovej misii. Existuje však aj špecifické preverovanie efektivity misií a to aj z hľadiska štruktúry, aj z hľadiska kompetencií. Nastáva vtedy, ak sú účastníkmi peacekeepingu ženy, čím agenda dostáva nový rozmer smerom k *gender studies*. Žiaľ, táto časť agendy je z hľadiska vedeckého výskumu značne poddimenzovaná. Je to na jednej strane historická zaujatosť vedcov voči feminizácii modernej vedy, najmä z toho dôvodu, že je mnoho teoretikov, ktorí neuznávajú možný prínos teoretičiek v iných ako im priradených vedných disciplínach (kulturoológia, etika, estetika, kultúrna antropológia, umenoveda, medicína). Najmä bezpečnostná veda však zaznamenala v poslednom štvrtstoročí zvýšenie počtu autoriek na tradičné „mužské“ témy, akými sú vojaci, konflikt, ale aj teória mieru a sektorovej bezpečnosti. Doménou však stále zostáva

¹² FIALOVÁ, Z. Kultúrna citlivosť a jej význam pre pôsobenie mierových misií v islamských krajinách: Príklad Afganistan.

¹³ *Ibid*, s. 518 – 519.

feminizmus ako vedecká teória, ktorá obsahuje veľké množstvo subsystémov a odnoží, od skúmania rodovej rovnosti, cez kultúrne a sociálne štúdie, až k bezpečnostnej problematike¹⁴.

Hlavnou prekážkou pri skúmaní agendy týkajúcej sa vzťahu bezpečnosť a žena je predpojatosť vypovedajúca o tom, že žena akoby mala predurčené submisívne postavenie v spoločnosti. Tým, že je vlastne na okraji záujmu, ak sa chce na vzťahu bezpečnosť a žena podieľať ako aktér a rovnocenný partner, dostáva sa do inej, krajnej polohy, či opozície voči vláde mužského princípu vo vede. V euroatlantickom priestore to platí len relatívne, ale v niektorých iných častiach sveta absolútne.

V podstate je situácia daná aj tým, že v minulosti sa nešpecifikovali oblasti, kde sú ženy úspešné. Existuje oveľa menej odbornej literatúry o konkrétnych výsledkoch práce žien v rôznych štruktúrnych či inštitucionálnych aktivitách. Každý pokus odstrániť túto nerovnosť vedie k mylnému záveru, že ženy – akademičky, ktoré iniciujú a uskutočňujú takéto výskum, sú nezmieriteľne radikálne, až extrémne feministky. Pritom už existujú štúdie i knihy, kde sa vzťah medzi ženou a bezpečnosťou rieši ako systémový a nie genderový problém. Primárnym cieľom spracovávanej analýzy v tejto oblasti nie je zdôrazňovanie rozdielov medzi účastníkmi peacekeepingu, ak sú angažovaní muži aj ženy, cieľom je vyššia efektivita peacekeepingu a zapájanie žien v tejto oblasti je len jednou z možností ako to dosiahnuť.

3. ZAPOJENIE ŽIEN DO PEACEKEEPINGU

V posledných rokoch vynakladala OSN nemalé úsilie na to, aby boli ženy a ich agenda začlenené do riešenia konfliktov a zamerala sa aj na uplatňovanie a vyváženie rodového (gender) hľadiska. V roku 2000 BR OSN schválila Rezolúciu 1325 o ženách, mieri a bezpečnosti, v ktorej zdôraznila potrebu včleniť gender perspektívu do udržiavania a presadzovania medzinárodného mieru a bezpečnosti, vrátane peacekeepingových operácií. Nasledovali rezolúcie 1820, 1888, 1889 a 1960, ktoré označili špecifické potreby žien a ich podiel na post-konfliktnej obnove za kľúčový v súvislosti so snahou o nastolenie a udržanie medzinárodného mieru a bezpečnosti. Napriek tomu pôsobí v mierových operáciách OSN len mizivé percento žien. V rokoch 1957 až 1989 slúžilo v peacekeepingových misiách len 20 žien (z približne 20 tisíc členov personálu), prevažne ako zdravotné sestry v lekárskech jednotkách. V roku 1993 tvorili ženy približne 1 percento uniformovaného personálu. Od roku 2014 tvoria ženy v peacekeepingových operáciách OSN približne 3 percentá vojenského personálu a 10 percent policajnej zložky. Rodová rovnosť je dôležitá v zložení peacekeepingových operácií OSN, ako aj pre úlohy, ktoré misia plní v prijímajúcom štáte. Cieľom je zlepšenie chápania skúseností mužov aj žien, potrieb a priorít, pretože aj tie súvisia s mandátom misie¹⁵.

Napriek tomu, že sa OSN snaží o zvýšenie podielu žien v uniformách, zodpovednosť za zvýšenie počtu vysielaných žien je stále v rukách členských štátov, ktorých priority nemusia byť vždy v súlade s prioritami OSN. Aj keď je za posledné roky viditeľný nárast počtu vysielaných žien, čísla stále zostávajú nízke. Vysvetliť sa to môže dvoma spôsobmi:

- 1) odrážajú charakteristiky armády vysielajúcich krajín, ženy – peacekeeperky sú vysielané, ak ich je v armáde dostatok;
- 2) pri rozhodovaní o vysielaní žien zohľadňuje vysielajúca krajina riziká a hrozby, ktoré žene hrozia. Kritéria vstupu do armády, ktoré sú spájané s mužskosťou, posilňujú predstavu, že bezpečnostný sektor je priestor ovládaný mužmi, ktorý nie je vhodný pre

¹⁴ Konkrétne pri výskume bezpečnosti a teda aj pri výskume mierových misií majú už etablovanú pozíciu napr. autorky: Sandra Whitworth, Cynthia Enloe, Laura J. Shepherd, Weronia Giles, Jennifer Hyndmann (pozn. autorky).

¹⁵ DHARMAPURI, S. Not Just a Numbers Game: Increasing Women's Participation in UN Peacekeeping.

ženy. Pre vysielajúce krajiny je tiež prioritou bezpečnosť ich armád, čo v prípade žien platí ešte viac¹⁶.

Ženy sú rozmiestnené vo všetkých zložkách misie – vojenskej, policajnej, ako aj civilnej. Vo všetkých oblastiach peacekeepingu ženy dokázali, že majú schopnosť vykonávať rovnaké úlohy na takej istej úrovni a za rovnako ťažkých podmienok ako ich mužskí kolegovia. Napriek tomu stále pretrvávajú predsudky a rodové stereotypy o zdatnosti žien v bezpečnostných zložkách. Mnoho žien – peacekeeperiek je nasadzovaných tam, kde je úroveň nebezpečenstva najnižšia a nie tam, kde sú najviac potrebné. Viac žien je napr. v Kosove a v Libérii ako v Strednej Afrike a Demokratickej republike Kongo, kde by boli potrebné viac kvôli vysokému percentu sexuálneho a rodovo podmieneného násillia páchaného prevažne na ženskej časti populácie v týchto krajinách. Avšak kvôli zaužívaným normám „gender ochrany“, čiže vnímaniu, že ženy musia byť chránené, aj keď sú vojačky či policajtky, nie sú ženy – peacekeeperky umiestnené do terénu, kde sú potrebné, ale plnia administratívne úlohy (to je prípad aj Izraelskej armády, ktorá je považovaná za jednu z najvyrovnanějších armád s ohľadom na gender. Ženy sú často odsúvané na plnenie administratívnych úloh a považované za slabé pohlavie)¹⁷.

Medzi krajiny, ktoré vysielajú najvyšší počet príslušníkov do peacekeepingových operácií, patria od roku 2000 India, Bangladéš a Pakistan. V roku 2013 boli na vedúcich priečkach v počte vyslaných žien do peacekeepingových operácií OSN Etiópia (360), Južná Afrika (338), Ghana (269), Nigéria (263), Rwanda (231), Bangladéš (224)¹⁸.

Účasť žien v peacekeepingu by sa mala zvyšovať z nasledovných dôvodov:

- *ochrana*: peacekeepingové operácie, v ktorých je vyšší podiel žien, sú schopné lepšie ochrániť obyvateľov, obzvlášť ženy a deti, pretože ženy prinášajú väčšie povedomie a citlivosť a sú schopné lepšie pochopiť ich potreby a úlohy, a pôsobia menej odstrašujúco, alebo provokačne ako muži; tiež môžu sledovať nepotrebané nevhodné správanie ostatných príslušníkov misie a zvyšovať dôveru a reputáciu bezpečnostných zložiek u miestneho obyvateľstva;

- pomoc obetiam sexuálneho násillia: ženy - peacekeeperky sú pri komunikácii s obeťami súcitnejšie a empatickejšie, obzvlášť v prípade sexuálneho násillia, často krát je pre znásilnenú ženu jednoduchšie hovoriť o skutku s inou ženou. V súvislosti s problémom sexuálneho využívania a zneužívania páchaného príslušníkmi OSN, ktorého sú ženy menej často páchatelkami, sa znižuje celková úroveň páchaného sexuálneho využívania a zneužívania¹⁹;

¹⁶ KARIM, S., BEARDSLEY, K. Female Peacekeepers and Gender Balancing: Token Gestures or Informed Policymaking?

¹⁷ Ibid.

¹⁸ V posledných rokoch začali členské štáty vysielat' vyšší počet žien do policajných zložiek misí a niektoré vytvorili výlučne ženské policajné jednotky. Ako prvá tak učinila India, ktorá v roku 2007 vyslala takúto jednotku do Libérie. Príklad Indie nasledoval Bangladéš, ktorý vyslal dve ženské policajné jednotky – jednu na Haiti a jednu do Demokratickej republiky Kongo, Samoa zasa vyslala jednotku do Timor–Leste a Peru na Haiti. Jedným z dôvodov tohto trendu je argument, že v policajných zložkách je vyšší podiel žien ako v armáde, čo vedie k tomu, že je aj väčší výber kandidátok na vyslanie. Ženské policajné jednotky sú vysielané ako jednotka z jediného členského štátu, pozostávajú z minimálne 120 členiek a sprevádza ich 30 – 40 členov podporného personálu. Sú vyškolené na udržiavanie verejného poriadku, chránia personál a zariadenia OSN a podporujú policajné akcie (DHARMAPURI, S. Not Just a Numbers Game: Increasing Women's Participation in UN Peacekeeping).

¹⁹ V súvislosti s neustálym zvyšovaním násillia páchaného na ženách spustili UN Women v spolupráci s Center for United Nations Peacekeeping v roku 2015 v Indii pilotný projekt nazvaný *Special Female Military Officers Training Course*, ktorého cieľom je vyškoliť ženy – vojačky ako riešiť rodovo podmienené násillie v ozbrojenom konflikte a predchádzať mu a ako pristupovať k obetiam a rozpoznať varovné signály o výskyte rodovo podmieneného násillia v konflikte. Jedným z kľúčových prvkov kurzu je naučiť sa reagovať a predchádzať násilliu a porušovaniu ženských práv.

Tabuľka 1 Podiel žien slúžiacich v peacekeepingových operáciách OSN

Názov misie/krajina	Začiatok misie	Počet žien vo vojenskej zložke/celkový počet*	Počet žien v policajnej zložke/celkový počet*	Počet žien - civilistiek**
UNTSO/Stredný Východ	máj 1948	14/151	0/0	údaj nedostupný
UNMOGIP/India a Pakistan	január 1949	4/44	0/0	17
UNFICYP/Cyprus	marec 1964	86/887	17/69	41
UNDOF/Sýria	jún 1974	27/829	0/0	údaj nedostupný
UNIFIL/Libanon	marec 1978	431/10 503	0/0	208
MINURSO/Západná Sahara	apríl 1991	16/228	0/0	45
UNMIK/Kosovo	jún 1999	0/8	1/8	111
UNMIL/Libéria	september 2003	47/433	35/309	255
UNOCI/Pobrežie Slonoviny	apríl 2004	údaj nedostupný	údaj nedostupný	údaj nedostupný
MINUSTAH/Haiti	jún 2004	70/1 419	213/2 288	271
UNAMID/Darfúr	júl 2007	486/13 626	248/3 047	482
MONUSCO/Dem. Rep. Kongo	júl 2010	629/17 481	107/1 090	576
UNISFA/Abyei	jún 2011	353/4 512	7/24	údaj nedostupný
UNMISS/Južný Sudán	júl 2011	430/11 834	228/1 590	318
MINUSMA/Mali	apríl 2013	235/11 104	101/1 711	283
MINUSCA/Stredoafrická republika	apríl 2014	215/10 503	135/1 846	251

Zdroj: UN Peacekeeping - Gender Statistics, UN Peacekeeping - Fact Sheet for the Month of June, vlastné spracovanie

* údaj z júna 2017

** údaj z novembra 2016

- *výhody pri práci v teréne*: ženy – peacekeeperky môžu pomôcť pri fyzických prehliadkach žien na kontrolných bodoch, domových prehliadkach, pri práci v ženských väzniciach, sprevádzať obeť, alebo svedkov. Tiež môžu nadviazať dobré vzťahy s miestnymi skupinami žien, môžu napomôcť zbieraniu spravodajských informácií o miestnej komunite, tým, že majú lepší prístup k ženám a / alebo širšie chápanie bezpečnostnej hrozby;

- *inšpirácia*: ženy prispievajú k spravodlivejším rodovým vzťahom v miestnej komunite tým, že predstavujú vzory, alebo mentorky pre miestne ženy a dievčatá;

- prítomnosť žien prispieva k zvýšeniu akceptácie misie u miestneho obyvateľstva: ženy sú vnímané ako menej ohrozujúce, ochotnejšie počúvať a lepšie rozptýliť potenciálne násilné situácie;

- všetky spoločnosti sú tvorené mužmi aj ženami: zmiešané tímy tak môžu lepšie odzrkadľovať realitu mimo misie, ženy majú na správanie mužov „civilizačný“ vplyv, prítomnosť žien zaisťuje lepšie správanie mužov, znižuje agresivitu a hypermaskulinitu²⁰.

Podľa OSN patrí medzi najaktívnejšie spôsoby, akými ženy – peacekeeperky prispievajú k misii, posilňovanie postavenia žien v miestnych komunitách, monitorovanie bývalých ženských bojovníčok a riešenie ich špecifických potrieb počas procesu demobilizácie a reintegrácie do civilného života, rozširovať sieť na zhromažďovanie informácií, uľahčenie rozhovorov a nahlasovanie zločinov pre obeť rodovo podmieneného násillia a sexuálneho násillia, napomáhanie väčšej dostupnosti misie pre miestne ženy, vedenie a učenie kadetiek na miestnych policajných a vojenských školách, komunikácia s miestnymi ženami v spoločnostiach, kde majú ženy zakázanú komunikáciu s mužom a zvyšovanie pocitu bezpečia u miestnej komunity, obzvlášť pre ženy a deti²¹.

ZÁVER

V priebehu rokov prešli transformáciou nielen mierové misie OSN, ale zmenil sa aj podiel v zastúpení mužov a žien, ktorých do nich vysielajú jednotlivé členské štáty. Ukázalo sa, že ženy sú nenahraditeľnou zložkou peacekeepingových misií, ako aj celého procesu vedúceho k budovaniu medzinárodného mieru a bezpečnosti a v nijakom prípade by z týchto aktivít nemali byť vylúčené. Zvyšovanie účasti žien v peacekeepingových operáciách môže byť výhodou pre všetky strany: miestnych obyvateľov, misiu, ako aj samotných príslušníkov misie – ženy aj mužov. Vzťahy medzi príslušníkmi misie a miestnymi obyvateľmi môžu byť veľmi krehké. Mnoho krát nie je bariérou len jazyk, vzdelanie, kultúra, či uniforma, ale aj pohlavie. Aj keď často ženy nedisponujú rovnakou fyzickou silou ako muži, ich prítomnosť môže viesť k zlepšeniu vzťahov s miestnou komunitou, ako aj vo vnútri misie a viesť k uľahčeniu práce a naplňania mandátu misie.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BERDAL, M. 2001. Lessons not learned: The use of force in „peace operations“ in the 1990s. In: ADEBAJO, A., SRIRAM, C. H. *Managing Armed Conflicts in 21. century*. London and New York: Routledge, 2001. S. 55-74. ISBN 978-0714681368.
- BERTOLAZZI, F. 2010. *Women with a Blue Helmet: The Integration of Women and Gender Issues in UN Peacekeeping Missions* [online]. UN-INSTRAW, 2010. 41 s. [cit. 09.06.2017] Dostupné na internete: <http://www.peacewomen.org/assets/file/Resources/UN/unbalpk_integrationwomengender_unpeacekeeping_instraw_aug_2010.pdf>
- BLOOMFIELD, L. P. 1993. Collective Security and US Interests. In: WEISS, T. G. (ed.) *Collective Security in a Changing World*. Boulder & London: Lynne Rienner Publishers, 1993. S. 198-208. ISBN 978-1-55587-555-8.
- BUTVIN, J., KOSTICKÝ, B., VARTÍKOVÁ, M. 1981. Cestou k slobode a socializmu. In: *Dejiny Slovenska slovom a obrazom II*. Martin: Vydavateľstvo Osveta, 1981. s 264-303. ISBN 70-029-81.

²⁰ BERTOLAZZI, F. *Women with a Blue Helmet: The Integration of Women and Gender Issues in UN Peacekeeping Missions*. JENNINGS, K. M. *Women's participation in IN peacekeeping operations: agents of change or stranded symbols?* KARIM, S., BEARDSLEY, K. *Female Peacekeepers and Gender Balancing: Token Gestures or Informed Policymaking?*

²¹ *Women in Peacekeeping*.

- DHARMAPURI, S. 2013. *Not Just a Numbers Game: Increasing Women's Participation in UN Peacekeeping* [online]. International Peace Institute. 2013. 32 s. [cit. 09.06.2017] Dostupné na internete: <https://www.ipinst.org/wp-content/uploads/publications/ipi_epub_not_just_a_numbers_game.pdf>
- FIALOVÁ, Z. 2007. Kultúrna citlivosť a jej význam pre pôsobenie mierových misií v islamských krajinách: Príklad Afganistan. In: *Panoráma, mapping security discourse*. Bratislava: CENAA, 2007 – 2008. s. 515-523. ISBN 978-80-970041-0-1.
- JENNINGS, K. M. 2011. *Women's participation in IN peacekeeping operations: agents of change or stranded symbols?* [online]. Norwegian Peacebuilding Research Centre, 2011. 11 s. [cit. 09.06.2017] Dostupné na internete: <<https://www.files.ethz.ch/isn/137505/Women%E2%80%99s%20participation%20in%20UN%20peacekeeping.pdf>>
- KARIM, S., BEARDSLEY, K. 2013. Female Peacekeepers and Gender Balancing: Token Gestures or Informed Policymaking? In: *International Interactions. Empirical and Theoretical Research in International Relations* [online]. 2013. Vol. 39. Issue 4. S. 461-488. [cit. 09.06.2017] Dostupné na internete: <<https://people.duke.edu/~kcb38/II%20Paper%20FINAL%203-2-13%20with%20contact.pdf>>
- KARIM, S., BEARDSLEY, K. 2017. *Equal Opportunity Peacekeeping: Women, Peace, and Security in Post-Conflict States*. Oxford: Oxford University Press, 2017. 296 s. ISBN 9780190602420.
- ORFORD, A. 2003. *Reading Humanitarian Intervention. Humanitarian Rights and the Use of Force in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. 243 s. ISBN 978-0-521-04766-1.
- PUGH, M. 2008. Peace Operations. In: WILLIAMS, P. D. *Security Studies: An Introduction* [online]. London and New York: Routledge, 2008. S. 407-421. ISBN 0-203-92660-9. [cit. 09.06.2017] Dostupné na internete: <[file:///C:/Users/vgazova/AppData/Local/Temp/2/Williams,%20P.%20D.%20\(ed.\)._Security%20Studies,%20An%20Introduction.pdf](file:///C:/Users/vgazova/AppData/Local/Temp/2/Williams,%20P.%20D.%20(ed.)._Security%20Studies,%20An%20Introduction.pdf)>
- RUGGIE, J. G. 1971. The Structure of International Organisation: Contingency, Complexity and Post-modern Form. In: *Peace Research Society (International) Papers*. Vol. XVIII., n. p.: The London Conference. 1971. S. 73 – 91.
- THAKUR, R. 2006. *The United Nations, Peace and Security*. Cambridge: Cambridge University Press. 1 edition, 2006. 406 s. ISBN 978-0-521-67125-5.
- UN Peacekeeping [online]. [cit. 09.06.2017] Dostupné na internete: <<http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/peace.shtml>>
- UN Peacekeeping - Fact Sheet for the Month of April* [online]. [cit. 09.06.2017] Dostupné na internete: <http://www.un.org/en/peacekeeping/resources/statistics/factsheet_archive.shtml>
- UN Peacekeeping - Gender Statistics* [online]. [cit. 09.06.2017] Dostupné na internete: <<http://www.un.org/en/peacekeeping/resources/statistics/gender.shtml>>
- VESELÝ, Z. 2004. *Přehled dejin mezinárodních vztahů III*. Praha: Vysoká škola mezinárodních a veřejných vztahů. 2004. 340 s. ISBN 80-86747-19-0.

Women in Peacekeeping [online]. [cit. 09.06.2017] Dostupné na internete:
<<http://www.un.org/en/peacekeeping/issues/women/womeninpk.shtml>>

doc. Ing. Pavel BUČKA CSc.
Katedra bezpečnosti a obrany,
Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš
pavel.bucka@aos.sk

PhDr. Veronika MARENČINOVÁ, externá doktorandka Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika,
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš
weron0605@gmail.com

AKTUÁLNE PROBLEMY PRIJÍMANIA VOJENSKEHO PERSONÁLU DO OZBROJENÝCH SÍL SLOVENSKEJ REUBLIKY

ACTUAL PROBLEMS RECEIVING MILITARY PERSONAL IN ARMED FORCES OF THE SLOVAK REPUBLIC

Pavel BUČKA, Peter TOMA

ABSTRACT

The article deals with the issue of the current replenishment of the armed forces of the Slovak Republic by military personnel. The content of the article deals with the reasons for not wanting to be a professional soldier, points out the possible causes and the starting point for the future. From the point of view of the current legislation, the basic elements of the selection procedure for the state service of a professional soldier of the armed forces of the Slovak Republic are pointed out.

Keywords: professional soldier, remuneration, law, legal environment, economic environment, social security

ÚVOD

Ozbrojené sily obrany Slovenskej republiky (OS SR) sú rozhodujúcim výkonným prvkom systému obrany Slovenskej republiky. Hlavnou úlohou OS SR je zaručovať obranu Slovenskej republiky a bezpečnosť štátu pred vonkajším ozbrojeným napadnutím cudzou mocou a plnenie záväzkov vyplývajúcich z medzinárodných zmlúv, ktorými je Slovenská republika viazaná, a podieľať sa na zachovávaní verejného poriadku a bezpečnosti štátu, jeho zvrchovanosti, územnej celistvosti a nedotknuteľnosti hraníc.¹

V zmysle definície prioritnej úlohy vyplývajúcej pre OS SR zo zákona je samozrejmosťou, že plnenie tejto úlohy, ktorú od ozbrojených síl spoločnosť očakáva je založená najmä na kvalitnom personálnom zabezpečení, ktorý je vycvičený a zabezpečený potrebnou technikou, finančné a sociálne zabezpečenie z tohto nevynímajúc. Trend v oblasti personálneho zabezpečenia OS SR v kontexte vývoja zamestnanosti a štatistikami deklarovaného hospodárskeho rastu Slovenskej republiky však najmä od r. 2013 nevykazuje požadované predpoklady a potreby, ktoré by OS SR v oblasti stavu doplňovania personálom vyžadovali.

Článok v ďalšom poukáže na problémové oblasti, ktoré znižujú možnosti ministerstva obrany uspieť v konkurenčnom boji o kvalitnú „pracovnú silu“, zároveň sa poukáže na opatrenia a návrhy na zlepšenie situácie v oblasti doplňovania vojenského personálu pre OS SR.

1. DOPLŇOVANIE OS SR Z POHLADU PLATNEJ PRÁVNEJ ÚPRAVY

Právnym základom pre fungovanie a zriadenie OS SR je zákon č. 321/2002 Z. z. o ozbrojených silách v znení neskorších predpisov, kde z § 2 citovaného zákona vyplýva:

¹ § 4 ods. 1, zákona č. 321/2002 Z.z. o ozbrojených silách

- 1) *Na zachovanie mieru a bezpečnosti Slovenskej republiky a na plnenie záväzkov vyplývajúcich z medzinárodných zmlúv, ktorými je Slovenská republika viazaná, sa vytvárajú ozbrojené sily.*
- 2) *Personálne zloženie ozbrojených síl a ich organizačné zloženie v mieri, v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu upravuje ústavný zákon.*
- 3) *Na plnení úloh ozbrojených síl sa podieľajú aj štátni zamestnanci a zamestnanci, ktorí tvoria civilný personál ozbrojených síl (ďalej len „zamestnanec“).*

Ďalej zákon o ozbrojených silách vo vzťahu k ich dopĺňovaniu určuje konkrétne úlohy určeným subjektom nasledovne. V § 2 - Ozbrojené sily, ods. 4 citovaného zákona je uvedené *„Vnútorne organizačné členenie zväzkov, útvarov, jednotiek, úradov a zariadení ozbrojených síl a ich logistické zabezpečenie určuje na návrh náčelníka Generálneho štábu ozbrojených síl minister obrany Slovenskej republiky.“*

V § 6 - Riadenie ozbrojených síl, ods.2. v pís. c) citovaného zákona je uvedené: *„Vláda pri riadení ozbrojených síl, rozhoduje o rozmiestnení zväzkov, útvarov, úradov a zariadení ozbrojených síl a o celkových početných stavoch vojakov a zamestnancov v súlade s potrebami zabezpečenia obrany Slovenskej republiky, ako aj v súlade s medzinárodnými zmluvami, ktorými je Slovenská republika viazaná, ak tento zákon neustanovuje inak.“*²

V § 6 - Riadenie ozbrojených síl, ods.3. citovaného zákona je uvedené: Ministerstvo obrany pri riadení ozbrojených síl:

*písm. d) navrhuje rozmiestnenie zväzkov, útvarov, úradov a zariadení ozbrojených síl a celkové početné stavy vojakov a zamestnancov v súlade s potrebami zabezpečenia obrany Slovenskej republiky a bezpečnosti štátu a s medzinárodnými zmluvami, ktorými je Slovenská republika viazaná, a predkladá ich vláde na rozhodnutie*³,

*písm. e) zodpovedá za dopĺňovanie ozbrojených síl vojakmi a zamestnancami*⁴.

Na základe právneho vymedzenia kompetencií v oblasti personálneho dopĺňovania možno jednoznačne konštatovať, že OS SR sú z pohľadu vytvárania podmienok a samotného dopĺňovania personálom odkázané na vládu Slovenskej republiky a Ministerstvo obrany Slovenskej republiky. Toto postavenie OS SR, keď oni samotné, pre neexistenciu samostatnej právnej subjektivity, samostatným nedisponovaním rozpočtových zdrojov, nemôžu ovplyvniť a vytvoriť podmienky, ktoré by vytvárali konkurencie schopné prostredie s civilným sektorom v oblasti odmeňovania, sociálnych podmienok a podobne. Z pohľadu platnej právnej úpravy je personálne dopĺňovanie OS SR úlohou vlády a ministerstva obrany.

2. AKTUÁLNY VÝVOJ V OBLASTI DOPLŇOVANIA OS SR VOJENSKÝM PERSONÁLOM

Ministerstvo obrany Slovenskej republiky je v nadväznosti na stabilný hospodársky rast a zlepšujúcu sa ekonomickú situáciu v Slovenskej republike vystavené v posledných rokoch čoraz vyššiemu tlaku na získavanie (regrutáciu) kvalitných a kvalifikovaných mladých ľudí na pozície profesionálnych vojakov v OS SR a na udržanie si skúseného, vzdelaného a vycvičeného vojenského personálu. Na základe aktuálneho demografického a sociálno-ekonomického vývoja spoločnosti a prognóz vypracovaných v rámci ministerstva obrany

² § 6 ods.2 písm. d) zákona č. 321/2002 Z. z. o ozbrojených silách

³ § 6 ods.3 písm. d) zákona č. 321/2002 Z. z. o ozbrojených silách

⁴ § 6 ods.3 písm. e) zákona č. 321/2002 Z. z. o ozbrojených silách

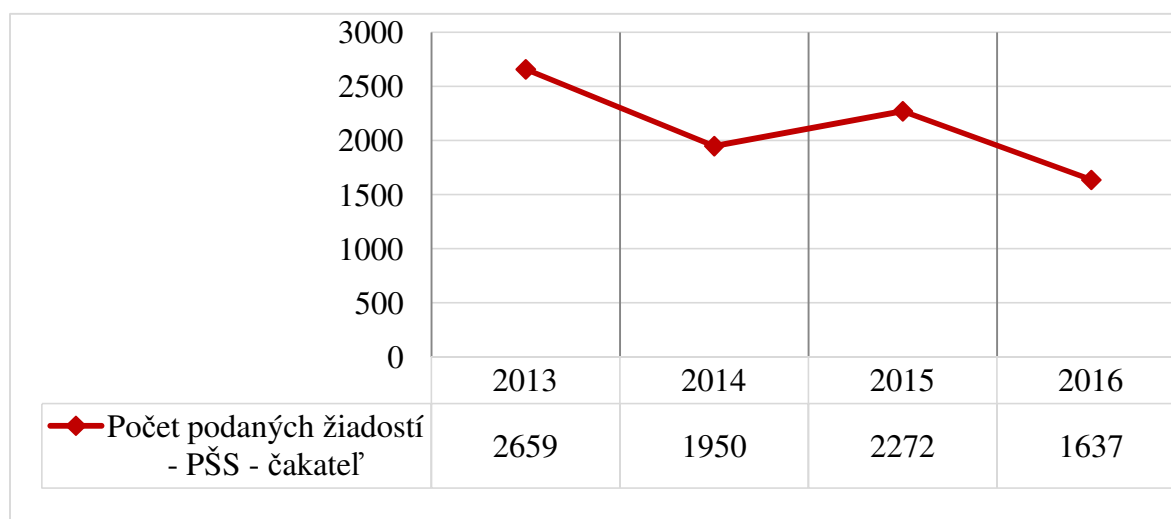
existuje reálny predpoklad, že v nasledujúcich rokoch sa bude tento tlak na rezort obrany zvyšovať.

Vojenský personál OS SR tvoria profesionálni vojaci v režime výkonu štátnej služby. Profesionalizácia OS SR je riešená od r. 2005, kedy bol prijatý zákon č. 346/2005 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov OS SR (účinný od 01.10.2005).

Od 01.01.2016 bol zákon č. 346/2005 Z. z. nahradený zákonom č. 281/2015 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov, ktorý platí doposiaľ.⁵

Je potrebné zdôrazniť, že štátnu – profesionálnu službu vojakov OS SR výrazne ovplyvňuje aj zákon č. 328/2002 Z. z. o sociálnom zabezpečení policajtov a vojakov v znení neskorších predpisov. Tento zákon, ktorý bol novelizovaný v roku 2013, výraznou mierou ovplyvnil aj nábor a prijímanie nového personálu do OS SR. Dôvody sú najmä v tom, že novelizácia zákona č. 328/2002 Z.z. dost' zásadným spôsobom zasiahla do úrovne sociálneho zabezpečenia vojakov, ktoré dovtedy výrazne ovplyvňovalo záujemcov o vstup do OS SR. Uvedené konštatovanie je možné pozorovať na počtoch prihlásených občanov do OS SR.

Graf 1 Prehľad počtu podaných žiadostí do prípravnej štátnej služby – čakateľ v rokoch 2013 - 2016

Zdroj: MO SR/PÚ OS SR 2017

V prvom polroku roku 2017 bol zaznamenaný ďalší 18%-ný pokles podaných žiadostí o vstup do OS SR v porovnaní s rovnakým obdobím roku 2016. Dá sa preto reálne očakávať, že počet záujemcov o štátnu službu profesionálnych vojakov bude v roku 2017 a v nasledujúcich rokoch nižší ako v roku 2016 a pravdepodobne bude ďalej klesať.

Proces prijímania je zabezpečený z úrovne Personálneho úradu, ktorý je súčasťou OS SR. Personálny úrad je vytvorený na základe podzákonného predpisu, ktorý je vydaný na základe splnomocňujúceho ustanovenia v zákone. Proces výberu personálu bol popísaný v predchádzajúcej kapitole. Táto kapitola pojednáva o aktuálnych problémoch spojených s nezáujmom o vojenské povolanie.

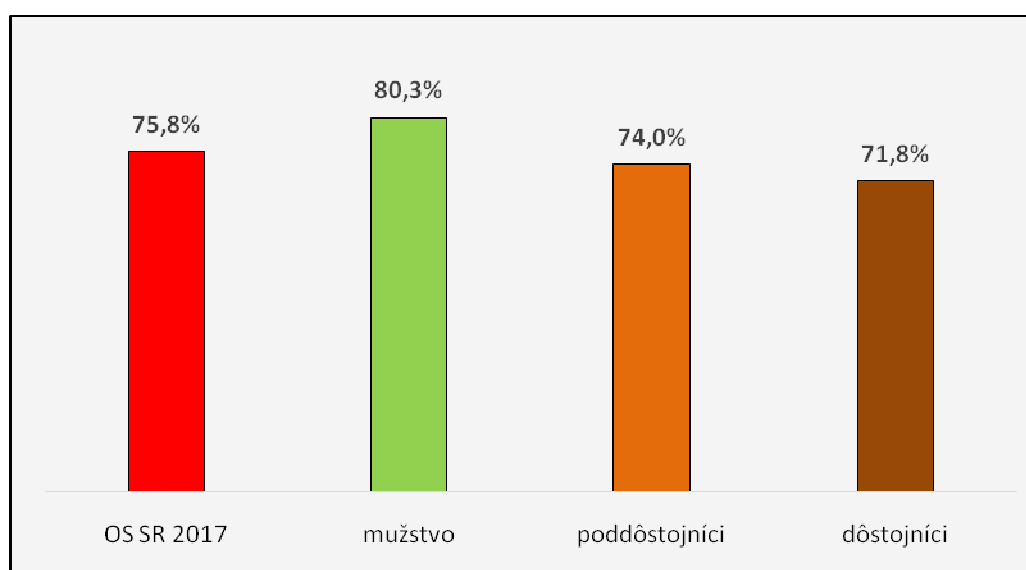
Jednou z úloh Personálneho úradu OS SR (PÚ OS SR) je zabezpečovanie doplňovania najmä vojenských útvarov občanmi prejavujúcimi záujem o štátnu službu profesionálneho vojaka. Zároveň PÚ OS SR zabezpečuje prijímací proces do dobrovoľnej vojenskej prípravy a zaradenie vojakov v zálohe do aktívnych záloh v určenom čase a kvalite. Mierové

⁵ I napriek krátkej dobe účinnosti vyvstáva potreba jeho rozsiahlejšej novelizácie.

doplňovanie OS SR sa zabezpečuje prostredníctvom regrutačných skupín (RSk), ktoré sídlia v krajských mestách.

V OS SR je aktuálna tabuľková naplnenosť 75,8 %, chýba 24,2 % personálu čo nie je priaznivým stavom pre bojovosť jednotiek OS SR. Hlavným dôvodom tohto nepriaznivého stavu je pokračujúci pokles atraktivity vojenského povolania a konkurencieschopnosti ministerstva obrany ako zamestnávateľa na trhu práce, zapríčinený rastúcimi rizikami ohrozenia života a zdravia profesionálnych vojakov pri plnení služobných úloh v rámci domáceho a medzinárodného krízového manažmentu, zvyšujúcimi sa požiadavkami na výkon vojenského povolania a taktiež postupne sa zväčšujúcim rozdielom medzi výškou finančného ohodnotenia profesionálnych vojakov v rezorte obrany a rastom miezd v civilnom sektore.

Graf 2 Prehľad personálnej naplnenosti tabuľkových funkcií OS SR podľa hodnostných zborov

Zdroj: MO SR/PÚ OS SR 2017

Situácia v oblastiach doplňovania (regrutácie) a udržiavania vojenského personálu OS SR sa tak stáva postupne stále vážnejšou, pričom z vykonaných prognóz vyplýva, že v nasledujúcich rokoch sa môže ešte viac zhoršovať. Bez prijatia systémových opatrení môže v budúcnosti prehĺbovanie nerovnováhy medzi objektívne rastúcimi požiadavkami na počet a kvalitu príslušníkov OS SR a znižujúcim sa počtom a kvalitou záujemcov o vojenskú službu dosiahnuť až kritickú úroveň.

Problematika personálneho doplňovania OS SR naberá na vážnosti a táto skutočnosť bola predmetom rokovania vlády Slovenskej republiky dňa 27.09.2017, kedy minister obrany vládu SR informoval o týchto skutočnostiach v materiáli „Informácia o aktuálnom vývoji v oblasti doplňovania (regrutácie) vojenského personálu ozbrojených síl Slovenskej republiky“. Citovaná správa za riziká považuje:

- klesajúci záujem mladých ľudí o vstup do OS SR,
- klesajúca kvalita záujemcov o štátnu službu profesionálneho vojaka,
- klesajúci záujem a klesajúca kvalita záujemcov o štúdium na AOS,
- klesajúca miera naplnenosti funkcií profesionálnych vojakov OS SR,

- zvyšujúca sa odchodovosť profesionálnych vojakov do zálohy.

Informácia súčasne poukazuje na to, že hospodársky rast a pokles nezamestnanosti, zlepšujúca sa sociálno-ekonomická situácia a rast priemernej mzdy v národnom hospodárstve ovplyvňujú súčasnú situáciu v oblasti vojenského personálu OS SR. A to aj napriek tomu, že v oblasti personálnej politiky bolo v posledných rokoch vykonaných viacero opatrení, napr. v podobe niekoľkých novelizácií zákona č. 346/2005 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov OS SR a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení účinnom do 31. decembra 2015 (zákon č. 346/2005 Z. z.), alebo v prijatí nového zákona č. 281/2015 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (zákon č. 281/2015 Z. z.) a s tým súvisiacich služobných predpisov.

Pokračujúce zaostávanie úrovne odmeňovania profesionálnych vojakov za úroveň odmeňovania v civilnom sektore však spôsobuje, že atraktivita vojenského povolania a konkurencieschopnosť ministerstva obrany na trhu práce v posledných rokoch klesá, s čím veľmi úzko súvisia čoraz väčšie problémy so získaním a udržaním kvalitných, zdravotne, fyzicky a psychicky zdatných jednotlivcov s požadovaným vzdelaním, predpokladmi a schopnosťami, resp. už získanými skúsenosťami a spôsobilosťami. V prípade, že nebudú prijaté adekvátne opatrenia smerujúce k zvýšeniu atraktivity vojenského povolania a konkurencieschopnosti ministerstva obrany na trhu práce, existuje reálny predpoklad ďalšieho prehľbovania týchto negatívnych trendov, čo negatívne ovplyvní činnosť a plnenie úloh OS SR⁶.

Dnešné príčiny možno vidieť aj v mozgnej nedôslednej legislatívnej príprave, kedy zákon nebol pripravovaný okrem iných kritérií aj s nadčasovým kritériom. V štádiu prijímania zákona predkladateľ nekalkuloval s potrebou vypracovať zákon nadčasovo a to tak, aby tento pružne a najmä s predstihom reagoval na hospodársku a ekonomickú situáciu. Je možné konštatovať, že hospodárske výsledky Slovenskej republiky a situácia na pracovnom trhu nevznikli z večera do rána a vývoj sa dal a mal predpokladať. Predkladateľ zákona mohol mať skúsenosti z roku 2004–2005 kedy bol prijímaný zákon predchádzajúcej právnej úpravy výkonu štátnej služby profesionálnych vojakov t.j. zákon č. 346/2005 Z.z. o štátnej službe profesionálnych vojakov ozbrojených síl SR. V tej dobe zákon nadčasovo „aspoň“ na obdobie cca 8 rokov dostatočne vymedzil a upravil hlavné motivačné faktory výkonu štátnej služby, ktoré sú spoločné pre celé spektrum pracovného trhu, ktorým je systém a výška odmeňovania. Tým, že novo prijímaný zákon v roku 2015 túto otázku vôbec neriešil a ak áno tak len veľmi opticky. Prijímaný zákon navyše nereagoval ani na zmenu v oblasti sociálneho zabezpečenia, ktorú v máji roku 2013 priniesol zákon č. 328/2002 Z.z. o sociálnom zabezpečení policajtov a vojakov. Tieto zmeny, z mája 2013, vnímajú profesionálni vojaci negatívne, pretože zhoršili sociálne zabezpečenie týkajúce sa najmä výsluhových náležitostí, rekreačnej a kúpeľnej starostlivosti.

Zákon č. 281/2015 Z. z. bol prijatý NR SR 25.09.2015, vyhlásený v zbierke zákonov bol 29.10.2015 a účinnosť nadobudol 01.01.2016. Cieľom bolo prispôsobiť štátnu službu profesionálnych vojakov novým podmienkam na trhu práce, zabezpečiť vhodné právne prostredie pre lepší manažment vojenského personálu, získať nových kvalitných mladých ľudí a zároveň stabilizovať kvalifikovaných a skúsených profesionálnych vojakov v služobnom pomere s filozofiou vykonávania vojenského povolania ako celoživotného povolania. Na

⁶ <http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=26867>

Informácia o aktuálnom vývoji v oblasti dopĺňovania (regrutácie) vojenského personálu ozbrojených síl Slovenskej republiky, č. UV-41334/2017, na programe rokovania vlády SR na deň 27.09.2017

príklade dátumov prijatia zákona v NR SR, jeho vyhlásenia v zbierke zákonov a doby nadobudnutia jeho účinnosti sa dá polemizovať aj na dĺžke tzv. legisvakačnej lehoty t.j. či doba od platnosti zákona po nadobudnutie jeho účinnosti bola dostatočná na vytvorenie podmienok vedúcich k uvedeniu zákona do aplikačnej praxe.

Jediným možným východiskom ako zastabilizovať personál a zamedziť zvýšenej odchodovosti profesionálnych vojakov do zálohy a zatraktívniť vojenské povolanie je zlepšenie systému odmeňovania, ktorý či chceme či nie je základným motivačným kritériom pre udržanie personálu ale aj pre nábor a výber nového a najmä kvalitného personálu. Toto je jediným východiskom, pretože ohlásené investičné zámery veľkých nadnárodných firiem v automobilovom priemysle či logistickom biznise ešte len budú mať za príčinu veľký odliv personálu z OS SR. Tieto skutočnosti si uvedomuje aj súčasné vedenie ministerstva obrany a preto si dalo cieľ a úlohu do legislatívneho plánu úloh na rok 2018 vytvoriť novelu súčasne platného a účinného zákona s cieľom zvýšiť atraktivnosť vojenského povolania, konkurencieschopnosť rezortu obrany na trhu práce a zlepšiť úroveň odmeňovania, motivácie a kvality života profesionálnych vojakov.

Na záver, v súvislosti s uvedením si dĺžky času potrebného na legislatívny proces sa v tejto súvislosti „natíska“ otázka a nebude to neskoro?

3. PROCES PRIJÍMANIA VOJENSKÉHO PERSONÁLU DO OS SR

Výkon štátnej služby profesionálnych vojakov OS SR je upravený zákonom č. 281/2015 Z. z., ktorý nadobudol účinnosť 1. januára 2016. Citovaný zákona v príslušných ustanoveniach (§ 16 a nasl.) ustanovuje podmienky pre prijatie občanov do štátnej služby.

Podmienky prijatia do štátnej služby sú zákonom upravené nasledovne:

- a) požiadal o prijatie do štátnej služby,
- b) ku dňu prijatia do štátnej služby dosiahol najmenej 18 rokov veku,
- c) má spôsobilosť na právne úkony v plnom rozsahu,
- d) má štátne občianstvo Slovenskej republiky alebo štátne občianstvo Slovenskej republiky a štátne občianstvo štátu, ktorý je 1. členským štátom Európskej únie, alebo 2. členom medzinárodnej organizácie zabezpečujúcej spoločnú obranu proti napadnutiu, ktorej členom je Slovenská republika,
- e) má trvalý pobyt na území Slovenskej republiky,
- f) je bezúhonný, (bezúhonnosť sa preukazuje odpisom z registra trestov, ktorý za občana vyžiada príslušná regrutačná skupina, za bezúhonného sa nepovažuje občan, ktorý bol právoplatne odsúdený za trestný čin vojenský alebo úmyselný trestný čin, a v prípade trestného činu vojenského a zločinu aj občan, ktorému bolo odsúdenie za takýto trestný čin zahladené alebo na ktorého sa hľadá, akoby nebol za takýto trestný čin odsúdený),
- g) je spoľahlivý, (občan poskytuje čestné vyhlásenie, spoľahlivosť je ďalej definovaná v ust. § 16 ods. 5 cit. zákona),
- h) ovláda štátny jazyk, (overuje sa z maturitného vysvedčenia, resp. z vysvedčenia z posledného ročníka strednej odbornej školy),
- i) dosiahol vzdelanie na vojenskú hodnosť a na výkon funkcie, do ktorej má byť po skončení prípravnej štátnej služby ustanovený; to neplatí, ak ide o profesionálneho vojaka, ktorý počas prípravnej štátnej služby absolvuje vysokoškolské štúdium, na ktoré bol prijatý,

- j) ku dňu prijatia do štátnej služby nie je evidovaný ako občan, ktorý odoprel výkon mimoriadnej služby podľa osobitného predpisu,
- k) je zdravotne spôsobilý, psychicky spôsobilý a fyzicky zdatný, (občan sa podrobuje zdravotnej prehliadke, psychodiagnostickému vyšetreniu a previerke fyzickej zdatnosti),
- l) spĺňa predpoklady ustanovené osobitným predpisom, ak sú požadované na výkon funkcie, do ktorej bude ustanovený vo Vojenskom spravodajstve,
- m) ku dňu prijatia do štátnej služby skončil činnosti, ktorých vykonávanie je obmedzené alebo zakázané podľa § 12 a ku dňu prijatia do štátnej služby skončil, prerušil alebo pozastavil výkon činností, ktorých vykonávanie je zakázané podľa § 13, (napr.: profesionálny voja má obmedzené petičné právo vo veciach súvisiacich s výkonom štátnej služby, členstvo v politických stranách alebo hnutiach, zákaz združovaní sa v odborových organizáciách, nesmie podnikat'),
- n) nie je voči nemu vedené trestné stíhanie,
- o) súhlasí s výkonom štátnej služby podľa potrieb služobného úradu,
- p) úspešne absolvoval výberové konanie alebo prijímacie konanie.

Zákon č. 281/2015 Z.z. o štátnej službe profesionálnych vojakov oproti predchádzajúcej právnej úprave, ktorá rozoznával dva druhy štátnej služby v OS SR (prípravnú štátnu službu a dočasnú štátnu službu) sa rozšíril a ustanovil štyri druhy štátnej služby:

- prípravná štátna služba § 22,
- dočasná štátna služba, § 27,
- stála štátna služba, § 29,
- krátkodobá štátna služba, § 30.

Proces samotného výberového konania je upravený v § 18 citovaného zákona, kde je proces definovaný ako overenie splnenia podmienok prijatia do štátnej služby. Výberovým konaním sa overuje aj splnenie podmienok, ktoré sú potrebné vzhľadom na povahu činností, ktoré má profesionálny vojak vykonávať bezprostredne po vymenovaní do dočasnej štátnej služby alebo krátkodobej štátnej služby alebo po prijatí do dočasnej štátnej služby, stálej štátnej služby alebo krátkodobej štátnej služby. Výberové konanie je verejné a začína sa vyhlásením vo všeobecne prístupných prostriedkoch masovej komunikácie.

Výberové konanie vyhlasuje služobný úrad s uvedením údajov, ktorými sú⁷ :

- a) názov funkcie,
- b) druh štátnej služby,
- c) podmienky prijatia do štátnej služby,
- d) zoznam požadovaných dokladov,
- e) termín a miesto na podanie žiadosti o prijatie do štátnej služby,
- f) doba trvania štátnej služby, ak ide o krátkodobú štátnu službu.

Výberové konanie je dvojkoľové a po vyhlásení výberového konania a podaní písomnej žiadosti na regrutačnej skupine v sídle kraja podľa miesta bydliska občana. Po

⁷ § 18 zákona č. 281/2015 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov

predložení a vyhodnotení požadovanej dokumentácie sa občan na regrutačnom stredisku podrobuje zdravotnej prehliadke. V prípade, že občan neuspeje a nie je mu priznaná vyhovujúca zdravotná klasifikácia, ďalej vo výberovom konaní nepokračuje. V prípade, že občan úspešne absolvuje zdravotnú prehliadku bude pozvaný Personálnym úradom OS SR na vykonanie psychodiagnostického vyšetrenia a k preskúšaniam z fyzickej zdatnosti. V prípade, že občan neuspeje na psychodiagnostickom vyšetrení ďalej nepokračuje a preskúšania z fyzickej zdatnosti sa nezúčastňuje, je vyradený z výberového konania. Následne je u úspešných občanov vykonaná skúška na prítomnosť omamných a psychotropných látok a iných metabolitov v organizme, ktorých používanie je zakázané. Z občanov, ktorí úspešne absolvovali zdravotnú prehliadku, zvládli psychodiagnostické preskúšania a splnili normy z fyzickej zdatnosti, výberová komisia na základe ich kvalifikácie a splnenia jednotlivých podmienok výberového konania navrhuje riaditeľovi personálneho úradu OS SR na prijatie do prípravnej štátnej služby.

Prípravná štátna služba je doba, po ktorú sa profesionálny vojak pripravuje v základnom kurze (spoločný kurz pre všetky odbornosti v trvaní 7 týždňov) a v odbornom kurze (dĺžka v závislosti od pripravovanej odbornosti cca od 2 týždňov do cca 12 týždňov), po úspešnom zvládnutí základného a odborného kurzu cca 6 mesiacov (v závislosti od pripravovanej odbornosti) je profesionálny vojak menovaný do vojenskej hodnosti vojak 2. Stupňa a zaradený do dočasnej štátnej služby k niektorému z vojenských útvarov OS SR.

Mierne odlišnosti vo výberových konaniach sú pre prijímanie do dočasnej štátnej služby resp. stálej štátnej služby t.j. u bývalých profesionálnych vojakov, ktorí sa rozhodli opätovne vstúpiť do štátnej služby ale táto možnosť je aj pre bývalých príslušníkov iných ozbrojených bezpečnostných zboroch, ktorí si chcú vyskúšať resp. nájsť uplatnenie v OS SR. Systém krátkodobej štátnej služby ešte nebol od účinnosti zákona vyskúšaný resp. takéto výberové konanie ešte nebolo vyhlásené.

ZÁVER

V zložitom globálnom bezpečnostnom prostredí, ktoré ovplyvňuje aj Slovenskú republiku majú nezastupiteľnú úlohu aj OS SR. Spoločnosť vzhľadom na kredit a dobré meno OS SR očakáva kvalitné a včasné splnenie úloh pre ktoré tu OS SR sú. Ak majú byť zo strany OS SR tieto úlohy na požadovanej úrovni splnené nepôjde to bez dobrého a kvalitne vycvičeného personálu. Darmo budú OS SR disponovať špičkovou technikou, keď ju nebude mať kto obsluhovať. Keď profesionálny vojak bude zápasíť s myšlienkou, ako zaplatí nájom, ako splatí hypotéku ako a začo kúpy lieky svojím blízkym a podobne nebude sa môcť sústrediť na plnenie svojich úloh a bude sa obzerať po okolí keď jeho susedia, priatelia, známi pôsobiaci v súkromnom sektore disponujú lepším ohodnotením za vykonanú prácu. I keď mnohí, najmä politológovia, v tejto súvislosti s vojenským povolaním dávajú do popredia vlastnenctvo- patriotizmus, nie je to celkom pravda, vždy platilo a platí, že vojak nemôže byť hladný, smädný, nesmie mu byť zima a musí načas dosť „žold“ len vtedy je spokojný a poslušný. S trochou nadsázky a možno odľahčenejším pohľadom na záver len treba dúfať, že politické vedenie ministerstva dodrží závery obsiahnuté v Bielej knihe o obrane a to konkrétne čl. 193 a 194, že pravidelne sa budú vyhodnocovať poznatky z aplikačnej praxe všeobecne záväzných právnych predpisov a interných predpisov v oblasti štátnej služby profesionálnych vojakov, na základe čoho sa budú navrhovať opatrenia so zameraním na stabilizačné a motivačné faktory, súvisiace s výkonom štátnej služby profesionálneho vojaka, ktoré ju zatraktívnia a zvýšia jej konkurencieschopnosť na trhu práce. Podstatný vplyv na zabezpečenie stability a motivácie profesionálnych vojakov, ich riadenú rotáciu a napĺňanie cieľov regrutácie občanov bude mať systém odmeňovania profesionálnych vojakov, ktorý

bude prehodnocovaný a upravovaný na základe poznatkov z aplikačnej praxe a vývoja minimálnej mzdy a priemernej mzdy v národnom hospodárstve, s prihliadnutím na vykonávané funkcie a činnosti.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Ústava Slovenskej republiky 460/1992 Zb.

Zákon č. 346/2005 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov ozbrojených síl Slovenskej republiky, v znení neskorších predpisov,

Zákon č. 281/2015 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov, v znení neskorších predpisov,

Zákon č. 321/2002 Z. z. o ozbrojených silách, v znení neskorších predpisov,

<http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=26867>

Informácia o aktuálnom vývoji v oblasti doplňovania (regrutácie) vojenského personálu ozbrojených síl Slovenskej republiky, č. UV-41334/2017, na programe rokovania vlády SR na deň 27.09.2017,

doc. Ing. Pavel BUČKA CSc.

Katedra bezpečnosti a obrany, Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš

pavel.bucka@aos.sk

JUDr. Peter TOMA, externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany

Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš

peter.toma13@gmail.com

VNUTROPOLITICKÉ PRÍČINY OBČIANSKEJ VOJNY V SÝRII

THE INTERNAL POLITICAL CIRCUMSTANCES OF CIVIL WAR IN SYRIA

Pavel BUČKA, Maroš TRNKA

ABSTRACT

The Syrian uprising has defied conventional expectations and patterns established elsewhere in the region from the outset. The regime was not alone in believing in a form of Syrian exceptionalism that would shield it from serious popular unrest. Once the uprising began, it did not develop quickly, as in Egypt or Tunisia. Although it did not remain peaceful, it did not descend into a violent civil war, as in Libya, or sectarian affair, as in Bahrain. To this day, the outcome remains in doubt. Regime support has been declining as the security services' brutality has intensified, but many constituents still prefer the status quo to an uncertain and potentially chaotic future.

Keywords: Syria, the civil war, the Arab spring, conflict

ÚVOD

Sýrska občianska vojna je konflikt, ktorý pretrváva už skoro šesť rokov. Z dlhodobého hľadiska má potenciál na ovplyvnenie celého Blízkeho Východu a už teraz redefinuje viaceré mocenské väzby v regióne. Pre medzinárodné spoločenstvo predstavuje výzvu v podobe utečeneckej krízy, hospodárskych dôsledkov, rastúceho extrémizmu a hrozieb pre medzinárodnú bezpečnosť a mnoho ďalších faktorov. Fenomén sýrskej občianskej vojny je mnohoštruktúrný a viacvrstevný s priamym dopadom na okolité krajiny. Sektársky charakter konfrontácii aktérov konfliktu tento jav ešte viac znásobuje.

1. REGIONÁLNE PREDPOKLADY VZNIKU KONFLIKTU - ARABSKÁ JAR

Sýrsky konflikt vypukol v období vyznačujúcom sa politickými otrasmi v Severnej Afrike a na Blízkom Východe, v kontexte regionálnych ekonomicko-politických a sociálnych reálií tohto storočia v období prebiehajúcej takzvanej arabskej jari, kedy sa obyvateľstvo v jednotlivých krajinách dožadovalo politických, ale i celospoločenských zmien, z dôvodu nespokojnosti so svojou vtedajšou situáciou. Z dlhodobého hľadiska možno menovať niekoľko príčin.

Významným faktorom bola nedostatočná ekonomická rozvinutosť. Rozvoj spojený s aplikáciou ekonomických modelov a politikou Washingtonského konsenzu vyvrcholil v roku 2008 ekonomickou krízou, ktorá sa výrazne podpísala pod všeobecný nárast nespokojnosti. Aj keď arabské štáty (najmä v súvislosti so zvýšeným záujmom o ropné produkty) sú považované za rozvinuté, profitujúce z predaja ropy a rozvoja turizmu, bohatstvo v regióne nie je distribuované rovnomerne. Z liberalizácie obchodu ťažili iba úzke vrstvy obyvateľstva. Viac ako 50% obyvateľstva nemá príjmy vyššie ako 2 americké doláre za deň. Nezamestnanosť mladistvých (vo veku do 24 rokov) presahuje 40 %¹. Globálna ekonomická kríza v roku 2008 tieto pomery ešte prehĺbila a zhoršila. Arabské krajiny boli priamo

¹ Drine, Imed, 2009. Impact of the Global Economic Crisis on the Arab Region.

zasiahanuté zníženým záujmom po fosílnych palivách a poľnohospodárskych výrobkoch, poklesom turistického ruchu i zníženým dopytom po lacnej pracovnej sile v rozvinutejších regiónoch². V kontexte arabskej jari sa negatívny efekt ekonomickej depresie pochopiteľne prejavil v miere frustrácie širokých vrstiev obyvateľstva, čím sa mocenské ukotvenie režimov zreteľne oslabilo.

Ďalším faktorom je politická situácia v jednotlivých krajinách. Historicky je región úzko spätý s vládami silných jednotlivcov, nacionalistických strán alebo úzko profilovaných elít. Mocensky, s výnimkou Libanonu, boli autokratické režimy a monarchie relatívne stabilné. Asadovci v Sýrii vládnu od roku 1970, Kaddáfi v Líbyi od roku 1969, Mubarak v Egypte od roku 1981, tuniský prezident Ben Ali nastúpil do úradu v roku 1987. Saudská monarchia je pri moci od roku 1932, jordánska kráľovská rodina od roku 1920³. Priemerná dĺžka vládnutia jedného lídra sa v arabských krajinách pohybovala na úrovni 22 rokov. Arabské obyvateľstvo je preto viac či menej vylúčené z politického procesu. Existujúce demokratické inštitúcie prešpikované politickými nomináciami sú neschopné hájiť záujmy občanov a zabezpečiť nenásilné prerozdelenie moci medzi jednotlivými aktérmi. Následkom nepružnej štruktúry boli režimy v arabskom svete častejšie vystavené výzvam ozbrojeného odporu, ktoré násilne potláčali.

Štrukturálnou slabinou v regióne je i vzdelávací systém. Na prelome 21. storočia bolo negramotných viac ako 70 miliónov Arabov, z toho dve tretiny žien. V rámci mladej populácie tvoril podiel negramotných asi 20%⁴. V kontraste so situáciou sa postupne znižoval podiel vládnych investícií do školstva na úkor súkromného vzdelávania. Paradoxne s rozvojom súkromného školstva bol spojený horší prístup sociálne slabších vrstiev k vzdelaniu, vytváraniu exkluzívnych školských inštitúcií a tým pádom prehlbovaniu nerovnosti príležitostí a uplatnenia⁵. Následkom je oslabený pocit národnej identity, frustrácia z nedostatku príležitostí a radikalizácia najmä mladších skupín obyvateľstva.

Posledným faktorom, ktorý umožnil, respektíve uľahčil nástup a následnú akceleráciu Arabskej jari bol rozvoj sociálnych médií a jednoduchá dostupnosť informácií. Sociálne médiá ako Facebook, Twitter a Youtube, využívané relatívne vzdelanou mestskou populáciou a najmä ženami umožnili jednoduchú a ťažko kontrolovateľnú mobilizáciu aktivistov, zdieľanie údajov a udalostí. Výrazne uľahčili šírenie demokratických myšlienok v krajinách, dovolili poukazovať na jednotlivé nepravosti a šíriť aktuálne dianie v spoločnosti. Autoritatívne režimy, i vďaka obmedzenej slobode slova a silnej kontrole médií, nedokázali predvídať silu nových trendov a včas zaviesť opatrenia, ktoré by zabránili internetovej komunikácii. To, nakoľko sú sociálne médiá efektívne, je možné poukázať na rýchlosti, akou sa rozšírili správy o smrti istého tuniského podnikateľa.

Za iniciátora sociálnych nepokojov v oblasti sa považuje práve akt upálenia tuniského drobného podnikateľa Mohammeda Bouazizihho na protest proti policajnej útlaku, šikane a neochote oficiálnych orgánov zaoberať sa jej vyšetrovaním. Na následky svojich zranení zomrel 4. januára 2011. Informácie o tomto čine sa rýchlo rozšírili prostredníctvom sociálnych sietí a viedli v Tunisku k rozsiahlym nepokojom, ktoré vyvrcholili útekem tuniského prezidenta Zine el-Abidine Ben Aliho do Saudskej Arábie a neskoršie k vyhláseniu

² Habibi, Nader, 2009. The Impact of the Global Economic Crisis on Arab Countries: A YearEnd Assessment In: *Middle East Brief*.

³ Gause, F., Gregory, 2011. Why Middle East Studies Missed the Arab Spring: The Myth of Authoritarian Stability. In: *Foreign Affairs July/August 2011*.

⁴ YOUSEF, T & Dhillon, N., 2009. Generation in Waiting: The Unfulfilled Promise of Young People in the Middle East. Brookings Institution press.

⁵ Fergany, Nader., 2008. Educational Reform can empower youth in Arab countries and help build human development.

nových volieb⁶. Správy o udalostiach v Tunisku sa rýchlo rozšírili aj do ostatných krajín a vlna nepokojov sa ešte v januári 2011 postupne preliala do Jordánska, Alžírsku, Egypta, Jemenu, vo februári 2011 do Bahrajnu, Líbye a Maroka. Prvé ľudské obeť v Sýrii boli hlásené už v marci 2011.

2. SOCIÁLNO-EKONOMICKÉ PRÍČINY ARABSKEJ JARI V SÝRII

V krátkosti boli vyššie analyzované základné štrukturálne predpoklady vzniku fenoménu arabskej jari v regióne a jeho postupného prelievania do krajín Blízkeho Východu. V prípade Sýrie sa príčiny výrazne neodlišovali od tých v ostatných krajinách. Prezident Bašár al-Asad od roku 2000, po smrti otca Háfiza al-Asada, viedol v krajine ekonomicky proreformnú politiku. Umožnil privatizáciu v poľnohospodárstve, vstup súkromných bánk na trh krajiny, zredukoval colnú politiku a podporoval rast súkromných investícií v krajine. Spolu s priaznivou situáciou na trhoch s ropou vytvoril v krajine podmienky na znovu oživenie ekonomiky. Tá sa na konci 20. storočia nachádzala v depresii a vyznačovala sa ročným poklesom HDP na úrovni 1%, od roku 2004 do roku 2010 rástla na úrovni 5% HDP ročne⁷. Rast HDP sa ale reálne neodzrkadľoval na životnej úrovni obyvateľstva ako celku. Od roku 2001 do roku 2005 sa sýrska vláda snažila znižovať nezamestnanosť expanziou a vytváraním pracovných miest v štátnej správe⁸. Sprievodným javom negujúcim tieto snahy bola neschopnosť (alebo neochota) politických elít obmedziť korupčný charakter štátu, zabezpečiť spravodlivý prístup k príležitostiam a delenie pracovných miest i na základe sektárskeho kľúča, respektíve preferovanie alavitov⁹.

Ekonomickou výzvou boli čoraz väčšie príjmové rozdiely, nerovnomerný rozvoj v jednotlivých regiónoch, kedy najmä sunnitský východ krajiny zaostával za bohatšími západnými oblasťami. Ďalším problémom bol pokles kúpyschopnosti obyvateľstva, kvôli inflácii na úrovni 10 až 15% ročne. V roku 2010, teda tesne pred vypuknutím prvých nepokojov sa viac ako 30% obyvateľstva nachádzalo na úrovni chudoby, vo vidieckych oblastiach dokonca 65%¹⁰

Ďalším sociálnym problémom bol demografický vývoj. Demograficky rast krajiny bol v predvojnovom období 23. najvyšší na svete a sýrski ekonómovia predpokladali, že do roku 2025 pribudne v Sýrii 10 miliónov obyvateľov oproti stavu v roku 2005 (podľa údajov bol v roku 2007 prirodzený prírastok obyvateľstva cca na úrovni 2% ročne). Tento tlak sa prejavil na zníženej a rozptýlenej dostupnosti zdrojov a najmä úrovni nezamestnanosti, ktorá sa v krízovom roku 2009, kedy sa regionálne znížil dopyt po pracovnej sile, pohybovala na úrovni 24%¹¹. Pred občianskou vojnou demografický vývoj v krajine viedol k dopytu 250 000 pracovných miestach ročne. Ekonomika nerástla dostatočne rýchlo, aby dokázala vytvoriť možnosti uplatnenia pre mladšie generácie a i sociálna politika sa v podstate nevenovala ochrane sociálne slabších vrstiev a integrácii nových uchádzačov do pracovného trhu. Najmä v menej rozvinutých oblastiach sa preto vytváralo podhubie pre revolučné myšlienky, ktoré nachádzali odozvu vo frustrovanej mladej populácii neschopnej sa v krajine reálne uplatniť.

V súlade s vyššie spomenutým, počiatočné protesty podporované naprieč širokými spektrami obyvateľstva, neboli vymedzované nábožensky alebo etnicky, ale vypukli najmä v oblastiach obývanými sunnitmi. Podobne ako v iných krajinách Blízkeho Východu, boli

⁶ UCDP, Arab Spring Timeline.

⁷ Matar, Linda, 2012. The Socioeconomic Roots of the Syrian Uprising. In: *Middle East Insight*.

⁸ Barroust, Jamal, Mohammad, 2011. The Past Decade in Syria: The Dialectic of Stagnation and Reform.

⁹ Alavití sú moslimská náboženská skupina, ktorá patrí do šiítskej vetvy islamu.

¹⁰ Berzins, Janis, 2013. Civil War in Syria: Origins, Dynamics and Possible Solutions. [online]

¹¹ Barroust, Jamal, Mohammad, 2011. The Past Decade in Syria: The Dialectic of Stagnation and Reform.

smerované najmä voči zlej sociálnej a ekonomickej situácii v krajine. Demonstranti jasne odmietli „sektárske označenie“ a vystupovali s heslami ako: „*Žiadni sunniti, alaviti, Kurdi a Arabi, všetci chceme slobodu.*“¹². Napriek tomu, nepokoje obsahovali istý náboženský presah, keďže inštitúcie, ktorých zmenu a reformu protestujúci vyžadovali, boli fakticky ovládané alavitmi¹³.

3. FAKTOR SEKTÁRSTVA VO VNÚTORNEJ POLITIKE

Aj keď náboženstvo nehralo dominantnú úlohu v prípade počiatkových nepokojov, postupne sa sektárska príslušnosť stala dominantným spojivom jednotlivých frakcií. Predtým, než súčasný konflikt vyvolal exodus obyvateľstva, asi 74% obyvateľov Sýrie sa hlásilo k sunnitským moslimom. Šiítske sekty, vrátane alavitov a izmaelitov tvorili 13%, rozličné kresťanské skupiny tvorili 10% a drúzi 3% obyvateľstva. Židovská komunita v Sýrii bola nepatrná, tvorená len niekoľkými desiatkami ľudí. Konfliktný potenciál pozdĺž sektárskych línií v krajine sa dal predpokladať už roky pred vypuknutím konfliktu a tiahne sa už k vláde Bašárovho otca Háfiza. Príslušníci strany Baas boli arabskí nacionalisti, ktorí inklinovali k sekulárnemu smeru. Súčasťou tejto ideológie bol arabský nacionalizmus (Panarabizmus). Panarabská idea v poňatí sýrskeho režimu mala sekulárnu identitu, kde každý občan bez ohľadu na náboženstvo mal formálne rovnaké postavenie. Ideou sekulárneho socialistického arabského sveta so Sýriou ako centrom hľadal sýrsky režim oporu a legitimitu svojej moci. Ako uvádza Benedikt Anderson¹⁴, sýrsky režim sa snažil vytvoriť arabskú komunitu so spoločnou identitou rovnosti a slobody, ktorá však nikdy reálne nevznikla. V rámci moslimských komunít sa pokusy o vyradenie náboženstva pri tvorbe štátu nestretli s pochopením.

Podobne ako u iných arabských režimov sa vládna politika vyvíjala, modifikovala a v spoločnosti postupne implementovala svoju víziu náboženstva, ktorá vyhovovala politickým potrebám. Na rozdiel od tvrdej wahabistickej odnože islamu koncentrovaného v Saudskej Arábii, sýrsky režim sa rozhodol pre homogénnejšiu a menej militantnú verziu islamu a odmietal jeho sektárske členenie.¹⁵

V kontraste s touto politikou bola dominantná pozícia alavitov, ku ktorým mali Asadovci úzke väzby a o ktorých sa mocensky opierali. Práve to z dlhodobého hľadiska predstavovalo treciu plochu, využiteľnú politickými oponentmi- napríklad pre sunnitov, boli alaviti postavení na úroveň kacírov. Háfiz al-Asad sa pokúsil sunnitskú časť obyvateľstva rozdeliť a obmedziť vplyv sunnitského duchovenstva v politickej sfére tým, že duchovným dával väčšiu moc v sociálnej oblasti. V uvedenom kontexte namiesto budovania skutočne svetskej spoločnosti, štát zostával sekulárnym iba na povrchu, ale nie v záležitostiach rodiny a osobného práva. Ďalšou črtou náboženskej stratégie Háfiza al-Asada bolo predefinovať alaviti na pravých moslimov patriacich k hlavnému prúdu islamu. V tomto smere napríklad alaviti nemohli mať svoje náboženské súdy (aj keď boli považovaní za šiítskych moslimov) a mali platiť pre nich rovnaké šaria pravidlá ako pre sunnitov. Z hľadiska každodenného života obyvateľstva systém neriešil problém reálnej náboženskej segregácie v mestách a oblastiach, ktoré neoficiálne patrili k jednej či druhej sekte. Toto do značnej miery vyhovovalo potrebám

¹² International Crisis Group, *The Syrian People's Slow-motion Revolution*, July 6, 2011, Middle East/ North Africa Report N°108,

originál text str. 8: “*They scrutinise the regime's every move and pre-empt any attempt to play up divisions. Take their slogans for example, such as “no Sunni, no Allawi, no Kurd and no Arab, we all want freedom”*“

¹³ Lund, Aron, 2015. *The Political Geography of Syria's War: An Interview With Fabrice Balanche.*

¹⁴ Anderson, Benedict. 1991. *Imagined Communities. Reflections on the Origin and the Spread of Nationalism.* (Revised Edition). London & New York: Werso, 1991.

¹⁵ Whitaker, Brian, 2014. How the Asad Regime's Policies Nurtured Sectarianism in Syria. In: *Muftah.*

režimu, ktorý sa snažil ovládať náboženské skupiny a interakcie medzi nimi. Sýrsky režim nemal záujem na tom, aby prebiehali diskusie o rozdieloch medzi sektami. V tejto súvislosti je potrebné zdôrazniť, že čím menej medzi sebou jednotlivé sekty komunikovali, tým ťažšie sa medzi nimi budoval dialóg a priestor vzájomného rešpektu a akceptácie.

Pod vládou Asadovcov sa Sýria nestala nábožensky harmonickou a občianska vojna tak zvýraznila a eskalovala problém sektárstva, ktorý je produktom sýrskej politiky niekoľkých desaťročí. Systém vlády bol postavený na alavitskom bezpečnostnom etablamente. Jadrom režimu bol tzv. vnútorný okruh riadenia. Vnútorný okruh riadenia je založený na etnickej povahe režimu, pričom ústavné orgány (parlament, vláda) alebo ideologické orgány (strana Baas), nezohrávajú v Sýrii kľúčovú úlohu. *„Mocenské inštitúcie režimu nie sú hierarchicky organizované, ale sú priamo, často aj neformálne, podriadené vodcovi. Medzi najvplyvnejšie osobnosti sýrskeho režimu tradične patria šéfovia bezpečnostných služieb, elitných vojenských zložiek a čiastočne strany Baas. Tieto osoby medzi jednotlivými postami rôzne migrujú, aby si nemohli vybudovať mocenskú základňu konkurujúcu vodcovi a aby sa medzi sebou vzájomne vyvažovali.“*¹⁶ Vodcom režimu a najvyšším vládcom je prezident, ktorý je v režime vždy alavita. Funkcie viceprezidentov sú mocensky obmedzené, keďže majú len formálne navonok vyvažovať silové zložky, štátostranu a štátnu byrokráciu. *„Funkcia viceprezidenta je tradične sunnitskou fasádou, náznakom symbolického „vyváženia“ alavitského prezidenta. Preto ju tradične zastávajú sunniti - viceprezidentom pre zahraničie a politiku boli bývalí dlhoroční ministri zahraničia Abd al-Halím Chaddám (1984-2006) a Farúk al-Šará (od roku 2006), zatiaľ čo viceprezidentom pre vnútro a stranu bol stranícky boss Zuhajr Mušáriqa (1984-2006) a sestra bývalého vodcu sýrskeho Moslimského bratstva z prominentnej damasskej rodiny, Nadžáh alAttár (po roku 2006). Z nich len Chaddám, ktorého manželka patrí k alavitom, patrila do vnútorného kruhu režimu.“*¹⁷ Medzi viceprezidentmi sú menovaní aj alaviti, a to vo funkciách zameraných na bezpečnosť. Na čele strany Baas (Socialistická strana arabskej obrody) stojí najmocnejší muž krajiny – alavita – vodca - Bašár al-Asad. Jeho zástupcom bol tradične predstaviteľ sunnitov. Rovnako predseda vlády pochádzal zo sunnitskej komunity, podobne ako ministri zahraničia a obrany, ktorí mali blízko k vodcovi, ale boli príslušníci ne-alavitských menšín. Pre silové zložky sýrskeho režimu je charakteristické, že ak je náčelníkom niekto z väčšinovej sunnitskej skupiny, jeho zástupcami boli alaviti. Na podobnom princípe boli budované aj spravodajské služby. Najvýznamnejšie ozbrojené zložky režimu vedú zásadne alaviti. Ide napríklad o štvrtú ozbrojenú divíziu, republikánsku gardu, špeciálne jednotky, bojové roty, prezidentskú bezpečnosť a pod.

4. PRECHOD OD PROTESTOV K SEKTÁRSKEJ VOJNE

Prvé znaky občianskeho odporu, ktoré je možné dávať do spojitosti s arabskou jarou, boli zaznamenané v marci 2011. V prevažne sunnitskom meste Daraa bolo 15 neplnoletých prichytených pri sprejovaní protivládnych grafitov. Po zadržaní políciou boli pravdepodobne mučení, čím si policajné zložky vyslúžili tvrdú kritiku od rodín a stali sa dôvodom prvej série demonstrácií proti vládnej garnitúre. Sýrske bezpečnostné zložky sa pokúsili tvrdo zakročiť a v období 18. – 23. marca 2011 zastrelili 9 demonštrantov¹⁸. Bašár al-Asad sa pokúsil situáciu upokojiť zrušením stanného práva, ktoré v krajine trvalo vyše 48 rokov a vytvorením komisie pre zlepšenie životnej úrovne obyvateľstva. Podniknuté kroky ale neboli dostatočné a demonstrácie sa postupne rozšírili do väčšiny Sýrie – do predmestí Damasku, Homsu, miest

¹⁶ Garassy, Ladislav. 2012. Je sýrsky režim sektársky?

¹⁷ Garassy, Ladislav. 2012. Je sýrsky režim sektársky?

¹⁸ UCDP, Arab Spring Timeline.

Banias a Rastan, pričom hlavnými ohniskami protivládneho odporu zostávali Daraa a Douma.¹⁹

Prezident Asad sa následne pokúsil demonštrácie potlačiť stratégiou použitou už jeho otcom proti Moslimskému bratstvu. Tá bola založená na trojakom využití vojenskej sily:

1. Masívnom nasadení najvernejších politicky spoľahlivých vojenských jednotiek,
2. Posilnení prorežimných milícií,
3. Vytlačení povstalcov mimo hlavných mestských oblastí.

Využitá stratégia ale s časovým odstupom vykazovala dve fatálne slabiny. Spoliehaním iba na sektársky spriaznenú časť armády a alavitské milície (sahiba) Asad výrazne obmedzil pôsobnosť vojenských zložiek, ktoré neboli schopné efektívne kontrolovať široké oblasti a museli prispôbiť svoju prítomnosť iba do strategických oblastí ako napr. Damask alebo Homs²⁰. Zároveň tým výrazne prispel k atomizácii spoločnosti. Sunnitské oddiely, odsunuté od ohnisk odporu začali čoskoro dezertovať. Alavitské militantné skupiny sa vyznačovali tvrdosťou, ktorá v sunnitskej časti obyvateľstva vyvolávala silný pocit krivdy a túžbu po reciprocite. Následná eskalácia násilností, podporená tvrdými vládnymi zásahmi vrátane ťažkých zbraní na jednej strane a ozbrojeným odporom obyvateľstva na strane druhej, postupne spustila špirálu násilností a vojenskú mobilizáciu odporcov i prívržencov režimu pozdĺž sektárskych a etnických liniek.

Už v decembri 2011 sa začali pod záštitou dezertujúcich dôstojníkov formovať prvé ozbrojené jednotky a zároveň pod záštitou Slobodnej Sýrskej Armády (Free Syrian Army) centralizovať a koordinovať spoluprácu veľmi rôznorodej skupiny odporu. Konflikt naberal podobu otvorenej občianskej vojny so sýrskymi vládnymi silami na jednej strane a inštitucionalizovanou základňou rebelov na strane druhej²¹.

Asad, zápasiaci s čoraz silnejším odporom, sa snažil zabezpečiť podporu svojho režimu podnecovaním strachu a obáv v alavitskej komunite. Jedna zo správ International Crisis Group (ICG) to v novembri 2011 zachytila nasledovne: „*Režim si v skutočnosti vzal alavitov za menšinových rukojezníkov, pričom ich osud spájal so svojím vlastným prežitím... Urobil tak zámerne a cynicky. Sektárske incidenty v nábožensky zmiešaných oblastiach využíval ako prostriedok na to, aby vniesol medzi alavitov hlboké pocity neistoty. Režim šíril strach, úrady distribuovali zbrane a vrecia piesku na stavbu opevnení alavitov vo vidieckych oblastiach ešte predtým, než objektívne existovala reálna hrozba.*“²² Bezpečnostné služby podsúvali príbehy i videá o násilnostiach povstalcov a systematicky opisovali protestujúcich ako salafistických extrémistov zakladajúcich islamský kalifát v regiónoch Sýrie, ktoré majú

¹⁹ UCDP, Arab Spring Timeline.

²⁰ HOLLIDAY, Joseph. 2013. The Asad Regime. From Counterinsurgency to Civil War. Middle East Security Report 8. Washington: Institute of the Study of War, 2013.

²¹ O'Bagy, Elizabeth, 2013. The Free Syria Army. In: *Middle East Security Report 9*.

²² International Crisis Group Uncharted Waters: Thinking Through Syria's Dynamics, November 24, 2011, Middle East Briefing N°31

originál text str. 2 „*Asad has registered only two achievements, albeit highly ambivalent ones. First, the regime in effect took the Alawite minority hostage, linking its fate to its own. It did so deliberately and cynically, not least in order to ensure the loyalty of the security services which, far from being a privileged, praetorian elite corps, are predominantly composed of underpaid and overworked Alawites hailing from villages the regime has left in a state of abject underdevelopment. As unrest began, the regime staged sectarian incidents in confessionally-mixed areas as a means of bringing to the surface deeply-ingrained feelings of insecurity among Alawites who, in centuries past, had been socially marginalised, economically exploited and targets of religious discrimination. To stoke fear, authorities distributed weapons and bags of sand – designed to erect fortifications – to Alawites living in rural areas long before any objective threat existed; security services and official media spread blood-curdling, often exaggerated and sometimes wholly imaginary stories of the protesters' alleged sectarian barbarism.*“ .

pod svojou kontrolou. Aj keď časť alavitov zaujala nejednoznačný postoj, väčšina z nich videla v režime najväčšiu šancu na svoje prežitie.

Vyústením tejto stratégie bol vzostup ozbrojených a režimu oddaných milícií sabiha. Už na začiatku povstania režim využíval milície sabiha ako civilné jednotky snažiace sa potlačiť protivládne aktivity. Ich činnosť sa postupne rozširovala, neskôr začali postupovať autonómne. V tejto súvislosti sa objavil názor, že medzi sabihou a režimom bola uzavretá nepísaná dohoda, v rámci ktorej sabiha má voľné pole pôsobnosti pri bránení protivládnym demonštráciám. Sabiha sa stali zodpovedné za násilnosti páchané na sunnitskej väčšine, napríklad v dedinách Houla a Daraya, kde zabili stovky civilistov. Stali sa tak symbolom režimu, ktorý využíval sektárske napätie. Recipročným správaním opozície bola jej rastúca radikalizácia. Radikalizáciu opozície správa ICG z novembra 2011 zachytila slovami: „Časom sa alavitská úloha v potláčaní protestov, šírení propagandy, angažovaní sa v prorežimných demonštráciách viedla k zvýšeniu proti alavitských nálad... Spočiatku v latentnej podobe, neskôr to už bola nebezpečná realita. S eskaláciou represíi veľá Sýrčanov sa posunulo od obviňovania niektorých prvkov režimu k obviňovaniu režimu ako takého, prípadne k obviňovaniu alavitskej komunity ako celku.“²³. Od februára 2012 sa začala prejavovať nervozita vlnou násilia páchanou proti ostatným sektám - napríklad proti šiítom v Hatle²⁴. V auguste 2012 sa podľa ICG nepriateľstvo voči alavitom stalo samozrejmosťou, pričom sunniti čoraz častejšie využívali rétoriku zameranú na alavitské barbarstvo a ich „inakosť“ v spoločnosti.²⁵. Spolu s rastúcou intenzitou bojov a čoraz ťažšou kontrolou hraníc sa do krajiny postupne presúvali salafistické a džihádistické skupiny, ktoré chápu konflikt v Sýrii ako povstanie utlačovaných Sunnitov proti alavitskému režimu - čím potvrdili význam náboženskej otázky v konflikte²⁶, ktorého pôvodná príčina mala sociálno-ekonomický charakter.

ZÁVER

Sýrska občianska vojna umocnila náboženskú a etnickú problematiku v susedných krajinách. Nepochybniteľné sú aj ekonomické dopady na susedné krajiny a obrovská záťaž migračnej krízy. Zároveň ale problémy v krajinách existovali už pred vypuknutím konfliktu. Vo všetkých troch krajinách predstavuje problém náboženská, etnická alebo národnostná otázka. Líši sa ale vplyv na následnú radikalizáciu obyvateľstva. V Turecku sýrsky konflikt

²³ International Crisis Group Uncharted Waters: Thinking Through Syria's Dynamics, November 24, 2011, Middle East Briefing N°31

originál text str. 2 „With time, the Alawites' conspicuous role in putting down protests, disseminating propaganda and staging pro-regime demonstrations transformed anti-Alawite feelings – initially latent and largely repressed – into a perilous reality. The regime's behaviour conformed to the worst anti-Alawite stereotypes. It revived age-old prejudices about the community's "savagery". It exacerbated historic grievances regarding ownership of land, which in some parts of the country had been transferred from Sunni feudal elites to Alawite serfs during the agrarian reform that began in the 1950s. It intensified resentment over the inequitable use of state institutions, which have been a key source of employment for Alawites and, over time, have become an instrument with which to plunder the public while serving the ruling family's interests. As repression escalated in recent months, many Syrians have shifted from blaming elements of the regime, to blaming the regime as a whole and, finally, to blaming the Alawite community itself. As a result, many Alawites are now in a state of panic, leading them to embrace a regime for which most, at the start of the crisis, evinced little sympathy. Sharing analogous fears born of their minority status, large swathes of the Christian community appear to be following a similar path.“

²⁴ HOLLIDAY, Joseph. 2013. The Asad Regime. From Counterinsurgency to Civil War. Middle East Security Report 8. Washington: Institute of the Study of War, 2013.

²⁵ International Crisis Group, *Syria's Mutating Conflict*, August 1, 2012, Middle East Report N°128.

²⁶ Kazanský, R. 2013. *Súčasný problémy výskumu medzinárodných konfliktov a kríz a ich riešenia*. Banská Bystrica: FPVaMV UMB, 2013, ISBN 978-80-557-0573-6 s. 64

zabránil vyriešeniu pretrvávajúcej kurdskej otázky. V kombinácii so zmenou smerovania krajiny pod vedením Strany spravodlivosti a rozvoja (AKP – Adalet ve Kalkinma Partisi) prezidenta Recepta Tayyip Erdogana a migračnou krízou zároveň prehĺbil krízu postavenia alavitov v spoločnosti. V Libanone konflikt umocnil existujúce napätie a viedol k vlne teroristických útokov proti šiítom, v Jordánsku mal sýrsky konflikt na radikalizáciu miestneho obyvateľstva veľmi malý vplyv a ten je dobre kontrolovaný bezpečnostným aparátom.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- ANDERSON, Benedict. 1991. Imagined Communities. Reflections on the Origin and the Spread of Nationalism. (Revised Edition). London & New York: Werso, 1991. 256 s. ISBN 978-1-84467086-4.
- BARROUTT, Jamal, Mohammad, 2011. The Past Decade in Syria: The Dialectic of Stagnation and Reform. [online] Dostupné z: <http://english.dohainstitute.org/release/178025b6-8cd7-4eb7-b544-fb991f80d840>
- BERZINS, Janis, 2013. Civil War in Syria: Origins, Dynamics and Possible Solutions. [online] Dostupné z: <http://www.naa.mil.lv/~media/NAA/AZPC/SA-07p.ashx>
- DRINE, Imed, 2009. Impact of the Global Economic Crisis on the Arab Region. [online] Dostupné z: <https://www.wider.unu.edu/publication/impact-global-economic-crisis-arab-region>
- FERGANY, Nader., 2008. Educational Reform can empower youth in Arab countries and help build human development. [online] Dostupné z: <http://unesdoc.unesco.org/images/0017/001780/178011e.pdf>
- GAUSE, F., Gregory, 2011. Why Middle East Studies Missed the Arab Spring: The Myth of Authoritarian Stability. In: Foreign Affairs July/August 2011. [online] Dostupné z: <http://www.campus-watch.org/article/id/11467>
- GARASSY, Ladislav. 2012. Je sýrsky režim sektársky? 09.08.2012. [online] Dostupné z: <http://garassy.blog.sme.sk/c/305157/Je-syrsky-rezim-sektarsky.html>
- HABIBI, Nader, 2009. The Impact of the Global Economic Crisis on Arab Countries: A Year End Assessment In: Middle East Brief. [online] Dostupné z: <http://www.brandeis.edu/crown/publications/meb/MEB40.pdf>
- HOLLIDAY, Joseph. 2013. The Assad Regime. From Counterinsurgency to Civil War. Middle East Security Report 8. Washington: Institute of the Study of War, 2013. [online] Dostupné z: <http://www.understandingwar.org/sites/default/files/The AsadRegime-web.pdf>
- KAZANSKÝ, Rastislav. Súčasné problémy výskumu medzinárodných konfliktov a kríz a ich riešenia. Banská Bystrica: FPVaMV UMB, 2013, ISBN 978-80-557-0573-6.
- LUND, Aron, 2015. The Political Geography of Syria's War: An Interview with Fabrice Balanche. [online] Dostupné z: <http://carnegie-mec.org/diwan/58875>
- MATAR, Linda, 2012. The Socioeconomic Roots of the Syrian Uprising. In: Middle East Insight. [online] Dostupné z: <https://www.mei.nus.edu.sg/wp-content/uploads/2012/03/Download-Insight-58-Matar-HERE.pdf>

O'BAGY, Elizabeth, 2013. The Free Syria Army. In: Middle East Security Report 9. [online] Dostupné z: <http://www.understandingwar.org/sites/default/files/The-Free-Syrian-Army-24MAR.pdf>

UCDP, Arab Spring Timeline, Dostupné z: http://www.pcr.uu.se/digitalAssets/87/87711_chronologic_timeline_arabian_spring.pdf

WHITAKER, Brian, 2014. How the Asad Regime's Policies Nurtured Sectarianism in Syria. In: Muftah. [online] Dostupné z: <http://muftah.org/Asad-regimes-policies-nurtured-sectarianism-syria/#.VziQPOSTP4b>

YOUSEF, T & DHILLON, N., 2009. Generation in Waiting: The Unfulfilled Promise of Young People in the Middle East. Brookings Institution press. [online] Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/10.7864/j.ctt6wpgg5>

International Crisis Group, The Syrian People's Slow-motion Revolution, July 6, 2011, Middle East/ North Africa Report N°108. [online] Dostupné z: <https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/108-popular-protest-in-north-africa-and-the-middle-east-vi-the-syrian-people-s-slow-motion-revolution.pdf>

International Crisis Group, Uncharted Waters: Thinking Through Syria's Dynamics, November 24, 2011, Middle East Briefing N°31, [online] Dostupné z: <https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/b31-uncharted-waters-thinking-through-syria-s-dynamics.pdf>

International Crisis Group, Syria's Mutating Conflict, August 1, 2012, Middle East Report N°128. [online] Dostupné z: <https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/128-syria-s-mutating-conflict.pdf>

doc. Ing. Pavel BUČKA CSc.

Katedra bezpečnosti a obrany, Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš
pavel.bucka@aos.sk

Ing. Maroš TRNKA, doktorand externého štúdia Katedry bezpečnosti a obrany,
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika,
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš
maros.trnka@aos.sk

ZMENY V PRÁVNÝCH PREDPISOCH V SÚVISLOSTI S EXTRÉMIZMOM

CHANGES IN LEGAL REGULATIONS IN RELATION TO EXTREMISM

Miriam DROPOVÁ

ABSTRACT

The article deals with changes in different legal regulations concerning extremism such as Criminal Code, Code of Criminal Procedure, Misdemeanour Code etc. It also concerns actual practical problems of the changes found by experts on law as well as the other relevant specialists involved. The article also deals with establishing of a new area of expert witnesses, legal responsibility of artificial persons etc.

Keywords: Criminal Code, Code of Criminal Procedure, Misdemeanour Code

ÚVOD

Možností na boj proti prejavom extrémizmu je niekoľko – právnych aj mimoprávnych. Vo svojom príspevku som sa venovala práve prvej skupine. Táto totiž v sebe prostredníctvom právnych noriem obsiahnutých v právnych predpisoch a ich aplikáciou obsiahne nielen preventívnu, ale hlavne represívnu zložku. Skutkové podstaty deliktných činov sa nachádzajú v právnych predpisoch vo forme zákonov, keďže sankcie v nich obsiahnuté môžu dosiahnuť až trest odňatia slobody, pokiaľ je skutok kvalifikovaný ako trestný čin v rámci Trestného zákona posudzovaný v medziach a podľa Trestného poriadku. Ďalším dôležitým predpisom je tzv. priestupkový zákon, v ktorom sú tiež obsiahnuté skutkové podstaty spoločensky nežiadúceho správania – avšak menšej spoločenskej nebezpečnosti. Tieto právne predpisy boli napríklad v súvislosti s extrémizmom nepriamo novelizované inými zákonmi, inokedy sa pri aplikácii úplne nového zákona počíta s ich subsidiárnym použitím.

1. ZMENY V RÁMCI ZÁKONA O PRIESTUPKOCH

Deliktné konanie, ktorého spoločenská závažnosť z materiálnej stránky je nižšia možno v súvislosti s extrémizmom postihovať od 1. februára 2014 ako priestupky podľa zákona č. 372/1990 Zb. - Zákon Slovenskej národnej rady o priestupkoch. Extrémizmus totiž doteraz nebol považovaný za priestupok a niektoré aktivity radikálov muži zákona museli zaradiť medzi priestupky proti verejnému poriadku či občianskemu spolunažívaniu.

Za daný priestupok možno uložiť pokutu do 500 eur. Na zodpovednosť za priestupok stačí zavinenie z nedbanlivosti, ak zákon výslovne neustanoví, že je potrebné úmyselné zavinenie.¹

Vyšetrovatelia takéto prípady často klasifikujú ako priestupky, lebo nepreukážu páchatel'ov úmysel, alebo poukazujú na údajnú nepatrnú nebezpečnosť konania a prípad klasifikujú ako priestupok.

¹ Zákon č. 372/1992 o priestupkoch

Je tu debata, či vôbec treba priestupky extrémizmu, alebo či by opakované priestupky nemali znamenať už kvalifikáciu trestného činu extrémizmu. Ministerka spravodlivosti si myslí, že to bude témou na debatu s políciou a prokuratúrou aj naďalej.“

2. ZMENY V RÁMCI TRESTNÉHO PRÁVA

2.1 ZMENY V TÝKAJÚCE SA TRESTNÉHO PROCESU

S účinnosťou od 1.1.2017 všetky trestné činy extrémizmu bude riešiť Špecializovaný trestný súd. Špecializovaný trestný súd dnes v zásade rieši úkladné vraždy, mafiánske skupiny, či korupciu. Extrémistické skutky by tak mali spadať aj pod Úrad špeciálnej prokuratúry. Naskytá sa ale otázka, či Špecializovaný trestný súd a prokuratúra nebudú zahŕňať aj banálnymi prípadmi. Už samotné konanie na okresnom resp. krajskom súde je veľmi nákladné. Spisová agenda musí byť zabezpečená organizačne, odborne a technicky.

Je faktom, že sudcovia a prokurátori špecializovaného trestného súdu a prokuratúry majú vyššie platy, zvýšenú ochranu a pôsobnosť pre celé Slovensko, čo je prirodzene nákladnejšie. Jeden prípad môže vyjsť rádovo tisíce až desaťtisíce eur. V prípade odvolania sa náklady ďalej navyšujú.²

Ak by sme mali postupovať férovo a systematicky a súdne riešiť každý rasistický príspevok na sociálnej sieti, činnosť špecializovaného súdu by bola prakticky znemožnená.

Rozmach sociálnych sietí (diskusie, fotografie, videá na facebooku) prispel k tomu, že za extrémizmus v zmysle trestného zákona sú považované aj banálne alebo absurdné prípady, ktorých sa dopustili mladí ľudia. Je otázne, či by takéto prípady nemal riešiť rodič, výchovný poradca, prípadne psychológ a hľadať príčiny. Či patria naozaj na súd možno polemizovať, pretože v spomínanom kontexte je ich spoločenská závažnosť minimálna. Prejednávanie týchto nerozvážností mladých ľudí na súdoch je stigmatizujúce, prípadný pobyt vo väzení ich môže ešte viac predisponovať ku kriminálnej budúcnosti. Pravdou však je, že výkon tohto trestu je skôr výnimočná.

Zákomom č. 316/2016 Z.z. o uznávaní a výkone majetkového rozhodnutia vydaného v trestnom konaní v Európskej únii a o zmene a doplnení niektorých zákonov sa uskutočnila novelizácia viacerých ustanovení zákona č. 300/2005 Z.z. - Trestný zákon. Problematickým je bod č. 9 novelizácie, ktorý značnou mierou pozmenil doterajšie znenie § 130 ods. 8 Trestného zákona, ktorý špecifikuje extrémistický materiál. Mení sa dôkazné bremeno pri dokazovaní skutkov v súvislosti s extrémistickým materiálom.

Po novom bude potrebné preukázať, že materiál preukázateľne slúži na vzdelávacie, zberateľské alebo výskumné aktivity, aby nešlo o extrémistický materiál. Z uvedeného vyplýva, že §130 ods. 8 Trestného zákona používa negatívne vymedzenie tohto aj bez toho zložitého pojmu, čo je v tomto ponímaní o to nešťastnejšie, keďže práve trestné právo si vyžaduje presnosť, jasnosť a zrozumiteľnosť v definícii pojmov.

"Uvedený text nahradil pôvodné znenie ods. 8, ktoré bolo formulované pozitívne a ktoré súčasne vyžadovalo preukázanie spojitosti extrémistického materiálu s podnecovaním zo strany páchatel'a: *za extrémistický materiál sa považuje materiál podľa odseku 7, ak sa vyrába, rozširuje, uvádza do obehu, robí verejne prístupným alebo prechováva v úmysle podnecovať nenávisť, násilie... atď.* Úmysel sa z nového ustanovenia vytratil.³

² <https://ippr.sk/c/189-novela-trestneho-zakona-extremizmus>

³ <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a528-extremisticky-material-a-obratene-dokazne-bremeno>

„Aj práve pre toto bude zaujímavé sledovať, ako sa so zmenou právnej úpravy vysporiada slovenský filmový (divadelný) priemysel (čo nespadá pod žiadnu z troch kategórií), ktorý už po novom pravdepodobne nebude môcť produkovať diela z obdobia napr. druhej svetovej vojny za použitia čo možno najviac autentických dobových kostýmov. V zmysle doslovného výkladu sa po novom dopúšťajú trestného činu aj slovenské televízie vysielajúce danú filmovú klasiku.

„Čo však zákonodarca opomenul zdôvodniť boli dopady, ktoré pre trestné konanie predstavuje slovo „preukázateľne“. Či už si to poslanci uvedomili alebo nie, zakotvili do slovenského trestného práva výrazný inkvizičný prvok - dôkazné bremeno zaťažujúce obvineného (obžalovaného). Je síce pravdou, že takýto zásah do trestného procesu by bolo na mieste učiniť právnou normou z oblasti trestného práva procesného. Je preto na mieste otázka, v koľko záujme bude preukazovať manipuláciu s inak extrémistickým materiálom.“⁴ Na to, aby mohol byť materiál definovaný ako extrémistický už nebude nevyhnutné, aby orgány činné v trestnom konaní dokázali jeho spojenosť s podnecovaním k nenávisti, násiliu a ďalším nežiaducim javom.

„Procesné pravidlo, že obvinený (obžalovaný) nie je povinný dokazovať svoju nevinu je súčasťou zásady prezumpcie neviny, ktorá je vyjadrená v § 2 ods. 4 Trestného poriadku, v čl. 50 ods. 2 Ústavy SR, v čl. 40 ods. 2 Listiny základných práv a slobôd ...atď. Obvinený nie je povinný dokazovať svoju nevinu a nesmie byť donucovaný k výpovedi alebo priznaniu.[9] Ako uvádza doc. Kurilovská „obvinený má právo navrhnúť dôkazy, podčiarkujúc právo, čiže nie povinnosť, čím sa zaisťuje úplné a efektívne právo na obhajobu.“ Poukazujúc na pertraktované znenie § 130 ods. 8 Trestného zákona však obvinený (obžalovaný) nemá inú možnosť než sa aktívne brániť a preukázať neextrémistickú povahu sporných materiálov.“⁵

Na druhej strane, pri ideálnom rešpektovaní vyhľadávacej zásady v zmysle § 2 ods. 10 zákona č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok by nemal v praxi nastať žiaden problém, pretože orgány činné v trestnom konaní by objasnili aj túto okolnosť svedčiacu v prospech obvineného. V praxi je však možné badať neochotu zo strany orgánov činných v trestnom konaní vyhľadávať aj dôkazy svedčiace v prospech obvineného (obžalovaného), nakoľko tým môže policajť spochybníť výsledky svojho (skráteneho) vyšetrovania. U prokurátora je v rámci prípravného konania situácia obdobná.⁶

V súvislosti s novelou trestných kódexov, ktorá je účinná od 1. januára 2017 vznikol aj nový znalecký odbor. Dôvodom jeho vzniku je účinnejšie vyšetrovanie trestných činov extrémizmu a rasovo motivovaných trestných činov. Absencia znalcov orientovaných na túto problematiku tomuto cieľu podľa ministerstva bránila.

Oficiálny názov nového znaleckého odboru je spoločenské a humanitné vedy. Delí sa na dve oblasti - politický extrémizmus a náboženský extrémizmus. Podmienkou na zápis do zoznamu znalcov je vzdelanie v odbore spoločenské a humanitné vedy, napríklad v politológii, sociológii, práve, histórii, religionistike. Súdni znalci zapísaní v novom odbore budú spolupracovať predovšetkým s orgánmi činnými v trestnom konaní a súdmi pri prešetrovaní trestných činov extrémizmu, ako aj orgánmi verejnej moci pri prešetrovaní priestupkov extrémizmu. Zaoberať sa budú charakteristikou skupín a hnutí, ktoré možno zaradiť pod pojem politický extrémizmus a pod pojem náboženský extrémizmus. Charakteristika spočíva predovšetkým v popise ideológie, cieľov a vonkajších prejavov

⁴ http://www.ulpianus.sk/blog/extremisticky-material-a-obratene-dokazne-bremeno/#_ftn4

⁵ <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a528-extremisticky-material-a-obratene-dokazne-bremeno>

⁶ http://www.ulpianus.sk/blog/extremisticky-material-a-obratene-dokazne-bremeno/#_ftn4

jednotlivých extrémistických subjektov, ako sú napr. symboly, zástavy, odznaky, rovnošaty, heslá.⁷

V rozlišovaní materiálu – či už extrémistického alebo len kvázi extrémistického ostáva ťažkosť pre fyzickú osobu bez znalca vopred zistiť, čo si môže svojim konaním privodiť deliktne konanie – priestupkové resp. trestné.

2.2 ZMENY TRESTNÉHO PRÁVA V HMOTNOPRÁVNOM POŇATÍ

Od 1. júla 2016 nadobudol účinnosť zákon č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov. V zmysle neho sa bude na právnické osoby vzťahovať zodpovednosť aj za trestné činy extrémizmu, ktoré sú v zákone zahrnuté v rámci taxatívneho výpočtu. Trestná zodpovednosť právnických osôb sa tak nevyhne ani politickým stranám a hnutiam.⁸

Od 1. januára 2017 je účinná novela trestných kódexov, ktorej cieľom je účinnejšie vyšetrovanie trestných činov extrémizmu a rasovo motivovaných trestných činov.

Rozšírila sa definícia extrémistického materiálu: trestné bude ním popierať aj genocídy a vojnové zločiny, ktorých páchatel'a odsúdil slovenský súd (predtým to musel byť medzinárodný súd uznaný Slovenskou republikou).

Trestná je po novom nielen podpora a propagácia hnutia smerujúceho k potlačeniu základných práv a slobôd. V § 421 sa do názvu skutkovej podstaty trestného činu vkladá „založenie“ a jej objektívna stránka sa analogicky dopĺňa o konanie spočívajúce v založení skupiny alebo hnutia, ktoré preukázateľne smeruje k potlačeniu základných práv a slobôd osôb. Súčasne sa pre komplexnosť dopĺňa znak „hlásania“ rasovej, etnickej, národnostnej alebo náboženskej nenávisťi alebo nenávisťi voči inej skupine osôb.⁹

Na to, aby bolo možné trestný čin klasifikovať ako rasovo motivovaný, už nebude nevyhnutná len skutočná, ale aj domnelá príslušnosť jednotlivca alebo osôb k niektorej rase, národu, národnosti, etnickej skupine, a pod.¹⁰

Pred novelizáciou bola prax taká, že ak sa pri vyšetrovaní ukázalo, že napadnutý nebol v skutočnosti Žid alebo Róm, skutok už nebol rasovo motivovaný, hoci útočníkova motivácia bola presne takáto.

Pribudol nový trestný čin – apartheid a rasová segregácia.

Apartheid je v rámci medzinárodného trestného práva vnímaný ako zločin proti ľudskosti. Neľudské činy vyplývajúce z politiky a praktík rasovej segregácie a diskriminácie sú zločiny, ktoré sú v rozpore so zásadami medzinárodného práva, predovšetkým s cieľmi a zásadami charty OSN a vážne ohrozujú medzinárodný mier a bezpečnosť.

Apartheid je možné definovať ako konanie jednotlivca v rámci inštitucionalizovaného režimu systematického útlaku a nadvlády jednej rasovej skupiny nad inou rasovou skupinou alebo skupinami, ktoré je páchané s úmyslom zachovať tento režim.

Pod rasovou, etnickou, národnostnou, náboženskou alebo triednou segregáciu je možné chápať akékoľvek rozlišovanie, obmedzovanie alebo zvýhodňovanie založené na

⁷ <http://www.parlamentnelisty.sk/arena/monitor/Zitnanska-Sudni-znalci-pre-oblast-politického-extremizmu-mozu-v-lete-zacat-posobit-290129>

⁸ Zákon č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov

⁹ <http://www.najpravo.sk/clanky/8-zasadnych-zmien-v-trestnom-zakone-od-1-januara-2017.html>

¹⁰ <https://www.aktuality.sk/clanok/365617/kotleba-a-extremisti-rozsudky-pri-ktorych-sa-zastavoval-rozum/>

príslušnosti jednotlivca k niektorému národu, etnickej skupine, rase, náboženstvu, triednej príslušnosti alebo k inej podobnej skupine osôb (vymedzenej napr. jazykom, pohlavím alebo sexuálnou orientáciou), ktorej cieľom alebo následkom je znemožniť alebo obmedziť uznanie, výkon alebo uskutočňovanie garantovaných ľudských práv a základných slobôd na základe rovnosti v politickej, hospodárskej, kultúrnej, sociálnej alebo ktorejkoľvek inej oblasti verejného života.

Inou rozsiahlou alebo systematickou diskrimináciou skupiny osôb je zaobchádzanie porovnateľné svojou intenzitou alebo účinkami so segregáciou. Z hľadiska subjektívnej stránky sa vyžaduje úmyselné zavinenie. Trestný čin apartheidu a diskriminácie skupiny osôb je vo svojej základnej skutkovej podstate zločinom. Uplynutím premlčacej doby nezaniká trestnosť trestného činu apartheidu a diskriminácie skupiny osôb a súčasne sa výkon trestu uloženého za trestný čin apartheidu a diskriminácie skupiny osôb nepremlčuje.¹¹

Trestná bude už propagácia, podporovanie a prejavovanie sympatií hnutiam, ktoré smerujú k potláčaniu základných práv a slobôd – doteraz to bolo trestné, len ak dané hnutie používalo násilie, hrozbu násillia alebo hrozbu inej ťažkej ujmy.¹²

Kritici zákona vyčítajú, “že ide o veľmi nejasnú formuláciu, ktorá pripúšťa príliš voľné uplatnenie a trestanie politických oponentov”. Podľa nich je zákon protiústavný a naráža na slobodu prejavu, je otázne, ako by v danej veci rozhodol Ústavný súd SR v prípade podania naň.¹³

„Začaté trestné stíhania vo veciach pre trestné činy extrémizmu zaznamenali číselne prudký nárast, čo vyplýva aj zo štatistík k 30. septembru. Začatých bolo 130 trestných stíhaní vo veciach extrémizmu. Obžalované boli dve osoby, dohodu o vine a treste uzatvorili dve osoby a jedna osoba bola odsúdená,“ uviedla pre TASR Jana Tökölyová, hovorkyňa Úradu špeciálnej prokuratúry (ÚŠP). Podľa jej slov stále dominuje problematika trestných činov pravicového extrémizmu, neofašizmu, ako aj rad nenávistných trestných činov proti príslušníkom rómskej či židovskej komunity. Z trestných činov extrémizmu dominujú nasledovné skutky: „Prezentácia fašistickej symboliky na sociálnych sieťach (hákové kríže, fašistická/nacistická symbolika z druhej svetovej vojny), rôzne komentáre k týmto symbolom, navádzajúce na akceptáciu tejto zvrátenej ideológie, ktorá v minulosti spôsobila smrť miliónov ľudí, verejná propagácia rasistických myšlienok - najmä prostredníctvom internetu, schvaľovanie a nabádanie na potláčanie práv jednotlivých menšín, verbálne útoky na Rómov, utečencov, židovskú komunitu, narušovanie verejného poriadku v štáte,“ objasnila ďalej hovorkyňa ÚŠP.¹⁴

ZÁVER

Trestný zákon ako súhrn hmotnoprávných ustanovení je spolu s Trestným poriadkom s procesnými pravidlami špecifický tým, že sú v nich inkorporované zásady trestného práva, ktorým nemôže iné ustanovenie odporovať. To ani v prípade transpozície európskeho práva. Práve v prípade trestnoprávných predpisov treba byť obzvlášť opatrný, keďže ich aplikáciou dochádza k výkonu trestov, ktoré sú zásahom do osobnej integrity každej fyzickej osoby a po novom aj do integrity právnických osôb. Zásady trestného práva musia byť dodržané za každých okolností.

¹¹ <http://www.najpravo.sk/clanky/8-zasadnych-zmien-v-trestnom-zakone-od-1-januara-2017.html>

¹² <http://ippr.sk/c/189-novela-trestneho-zakona-extremizmus>

¹³ <http://www.hlavnespravy.sk/prisnejsie-opatrenia-proti-extremizmu-vstupili-do-ucinnosti-zakon-je-na-us/879079>

¹⁴ <http://www.teraz.sk/najnovsie/extremizmus-zaznamenal-na-slovensku-prud/284911-clanok.html>

Zavedenie trestnoprávnej zodpovednosti aj pre právnické osoby znamená, že politické strany a hnutia sa už za porušenie ustanovení o extrémizme vo všeobecnosti nemusia obávať už len ich rozpustenia, ale aj trestov. V oblasti priestupkového práva je otázne, či priestupky vo veciach extrémizmu ostanú súčasťou slovenského právneho poriadku. Zavedenie nového znaleckého odboru pod názvom spoločenské a humanitné vedy zameraného na politický extrémizmus a náboženský extrémizmus je aktuálny od júla 2017 a uvidíme, aký progres v riešení problematiky nastane.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Zákon č. 372/1992 Z.z. o priestupkoch

Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon

Zákon č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok

Zákon č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 316/2016 Z.z. o uznávaní a výkone majetkového rozhodnutia vydaného v trestnom konaní v Európskej únii a o zmene a doplnení niektorých zákonov

<https://www.aktuality.sk/clanok/365617/kotleba-a-extremisti-rozsudky-pri-ktorych-sa-zastavoval-rozum/>

<http://www.hlavnespravy.sk/prisnejsie-opatrenia-proti-extremizmu-vstupili-do-ucinnosti-zakon-je-na-us/879079>

<https://ippr.sk/c/189-novela-trestneho-zakona-extremizmus>

<http://www.najpravo.sk/clanky/8-zasadnych-zmien-v-trestnom-zakone-od-1-januara-2017.html>

<http://www.pravnelisty.sk/clanky/a528-extremisticky-material-a-obratene-dokazne-bremeno>

http://www.ulpianus.sk/blog/extremisticky-material-a-obratene-dokazne-bremeno/#_ftn4

<http://www.teraz.sk/slovensko/ms-sr-trestne-kodexy-extremizmus/203975-clanok.html>

Mgr. Miriam DROPOVÁ, externá doktorandka Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši
Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš 6
miriam.droppova.1@gmail.com

LOCAL SAFETY IN THE ASPECTS OF SPATIAL INEQUALITIES OF INFRASTRUCTURE AND ENVIRONMENT OF KAMIENNA RIVER BASIN

Paweł DZIEKAŃSKI

ABSTRACT

Local governments have instruments to ensure local security, balancing environmental and social dimensions with local and regional infrastructure and economic policies. The aim of the study is to evaluate the local security of communes in Kamienna River Basin (Świętokrzyskie voivodeship) in 2009 and 2015. 102 communes of the voivodeship were analyzed. The study presents an analysis of 16 units. Selected variables describing the phenomenon were divided into demography, economy, infrastructure, environment and finance. Local security is determined by many factors. A synthetic measure of local security indicates different levels of units tested. The value of the indicator ranged from 0.30 to 0.41 in 2009, from 0.32 to 0.40 in 2015. The results of the analysis confirm slight differences in the local risk assessment of Kamienna River Basin communes.

Keywords: local security, synthetic measure, integrated governance

INTRODUCTION

Local governments have instruments to ensure local security, balancing ecological and social dimensions with local and regional infrastructure and economic policies. The inadequate financial decentralization of the public administration¹ and the lack of information on the local economy are the barriers to create integrated governance through balanced development processes at the level of local government units. The commune's socio-economic potential is a synthesis of four components: economic, social, technical and ecological. These areas must be conducive to technical and social infrastructure and a complex system of relations functioning in the region².

Meeting the needs of the community belongs to the municipality's own tasks, as indicated by the law on local self-government. Tasks within the competence of the municipality include all public matters of local importance, not reserved to other entities (presumption of competence). Its tasks can be divided into those in the field of technical and social infrastructure, public order and security and spatial and ecological order³.

Security (eg financial, economic, environmental, etc .; Figure 1) is a basic human (and social groups) need. It is both a prime need of states (regions, societies, individuals), and its lack causes anxiety and sense of threat⁴.

¹ JAŃCZUK, L. Samorząd terytorialny jako benchmark ładu zintegrowanego w procesie rozwoju zrównoważonego, p. 248-256.

² KLAMUT, M. (ed.). Konkurencyjność regionów. p. 7.

³ USTAWA o samorządzie gminnym (Dz.U. 1990 nr 16 poz. 95 z późn. zmian.)

⁴ PAŹDZIÓR, M. SZMULIK, B. (ed.). Instytucje bezpieczeństwa narodowego. p. 2.

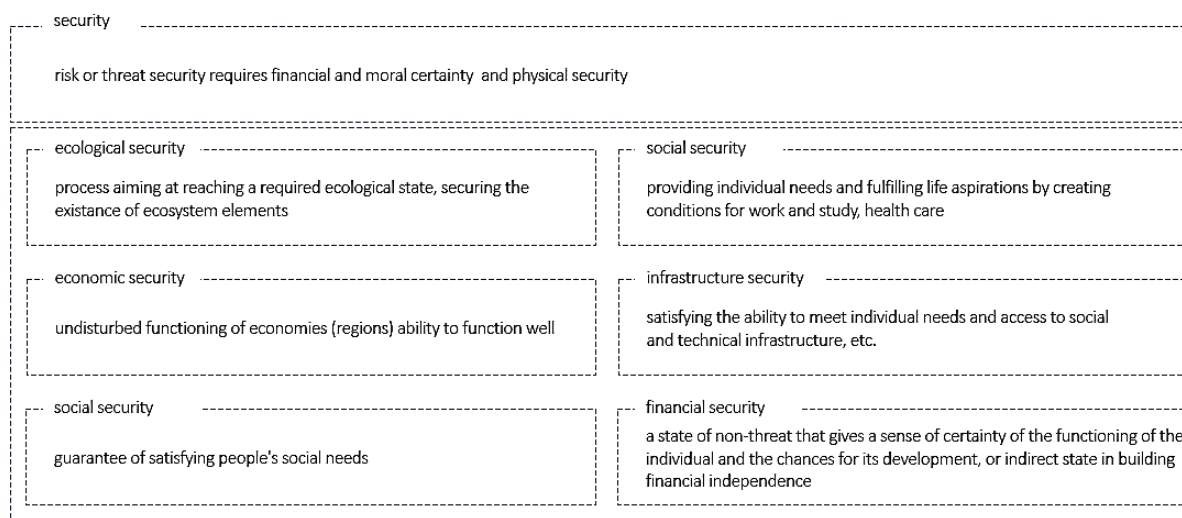

Figure 1 Elements of local economy security
Source: own elaboration based on Węgrzyńska, Dziekański⁵.

1. AIM AND RESEARCH METHOD

The aim of the study is to assess the local security of Kamienna River Basin (Świętokrzyskie voivodship) communes in 2009 and 2015. The survey covered 102 communes in Świętokrzyskie voivodship. The article presents an analysis for 16 units of the River Basin (ie. rural, urban, rural-urban). Selected variables describing the phenomenon were divided into the following groups: demography, economy, infrastructure, environment (creating integrated governance) and finance. Variables (stimulants, destimulants) were normalized by the zero unitary method, correlation and variability⁶. In the next stage of the study of multidimensional phenomena (local security), a synthetic measure was built (the inverse method)⁷. It allowed the linear ordering of the examined objects due to the level of the analyzed phenomenon (eg. by quartile groups)⁸. Lastly, the results were analyzed and the proposals were formulated⁹ and a graph of the distribution of the measure of synthetic security and infrastructure and environment was presented¹⁰.

2. INTEGRATED ORDER IN THE LOCAL SAFETY CONTEXT

The local security policy pursued by the municipality is expressed through the idea of sustainability, visible in the planning and implementation of strategic tasks. Transformations of Poland's social and economic life brought new threats, including threats to local (including

⁵ WĘGRZYŃSKA, M.A. Identyfikacja bezpieczeństwa ekonomicznego w literaturze i regulacjach prawnych. p. 261-272. DZIEKAŃSKI, P. Bezpieczeństwo ekonomiczne wyzwaniem współczesnego regionu – próba oceny syntetycznej. p. 121-140.

⁶ GRABIŃSKI, T. WYDYMUS, S. ZELIAŚ, A. Metody taksonomii numerycznej w modelowaniu zjawisk społeczno-gospodarczych..

⁷ WYSOCKI, F. LIRA, J. Statystyka opisowa..

⁸ ZELIAŚ, A. MALINA, A. O budowie taksonomicznej miary jakości życia. Syntetyczna miara rozwoju jest narzędziem statystycznej analizy porównawczej.

⁹ KACHNIARZ, M. Efektywność usług publicznych – teoria i praktyka.

DZIEKAŃSKI, P. Diversification synthetic indicator for evaluating the financial capacity of local government.

DZIEKAŃSKI, P. Spatial Differentiation of the Financial Condition of the Świętokrzyskie Voivodship Counties.

¹⁰ MŁODAK, A. Analiza taksonomiczna w statystyce regionalnej.

ecological) security. It can affect both the ecosystem and the area of the country or region, the continent or the whole globe¹¹. The main task for achieving ecological security is to maintain a balance between natural resources and human activities, namely the respect of the principle of sustainable development¹². Activities in this area may include, among others, the rational development of environment and management of environmental resources in accordance with the principle of sustainable development¹³, or prevention of pollution.

The positional rent, as a development factor, is defined as the potential more or less tangible benefits of the location of a given unit in space¹⁴. In this regard, we can assess phenomena such as the influence of natural conditions, the influence of regions (cities) and communication nodes on the areas or the influence of location factors on their functioning (Figure 2) [Czarnecki 2009]¹⁵.

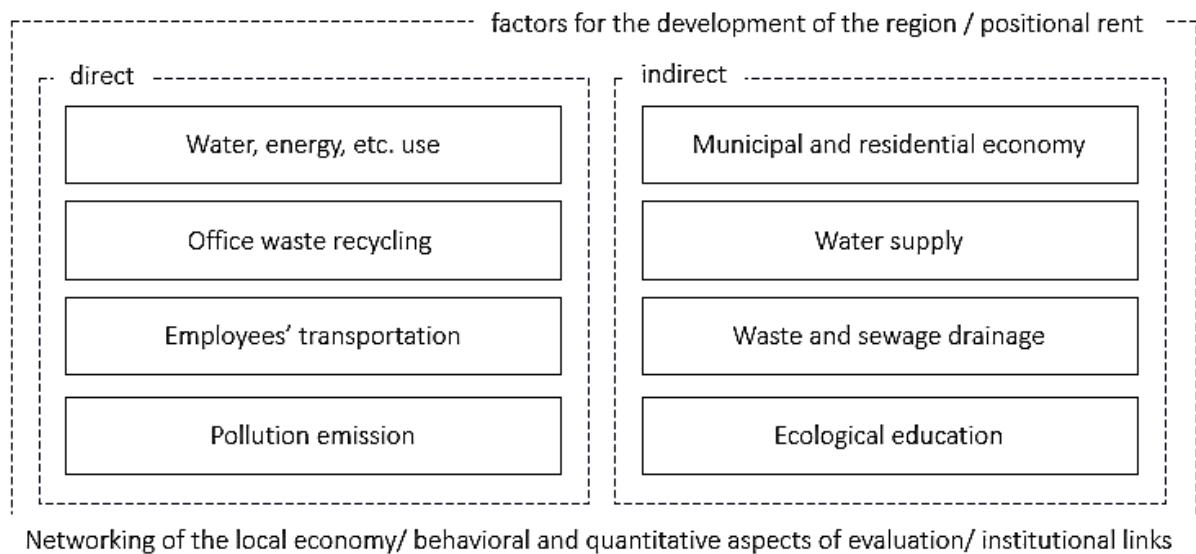

Figure 2 Impact of the municipality on the environment
Source: own study based on Toruński¹⁶ and Sekuła¹⁷.

Sustainable development is most often understood as activities aimed at safeguarding prosperity and peace in present and future generations, taking into account the environmental situation and demographic and economic dynamics. Its indispensable element is safety: ecological, economic, food, demographic, health, social or energetic (Figure 3)¹⁸.

¹¹ ŚLADKOWSKI, S. Bezpieczeństwo ekologiczne Rzeczypospolitej Polskiej. p. 10.

PIETRAŚ, M. Bezpieczeństwo ekologiczne w Europie. Studium politologiczne. p. 85.

¹² GRUNT-MEJER, I. Promocja bezpieczeństwa ekologicznego w Gminie Warszawa-Bielany..

¹³ PRUS, P. Marszewska, A. Perspektywy zrównoważonego rozwoju gminy Bytoń w opinii mieszkańców. p. 267-271.

OLAK, A. PAWLIK, A. (ed.) Wrażliwość regionu na zmiany.

¹⁴ OSSOWSKA, L. POCZTA, W. Poziom uwarunkowań pozaprzyrodniczych renty położenia obszarów wiejskich w Polsce. p. s. 187-195.

¹⁵ CZARNECKI, A. Rola urbanizacji w wielofunkcyjnym rozwoju obszarów wiejskich..

¹⁶ TORUŃSKI, J. Wpływ zarządzania środowiskiem w gminie na jej rozwój.

¹⁷ SEKUŁA, A. Wpływ ekologicznej polityki lokalnej na działalność przedsiębiorstw. p. 47-56.

¹⁸ BOJAR-FIJAŁKOWSKI, T. Bezpieczeństwo ekologiczne. p. 159-168.

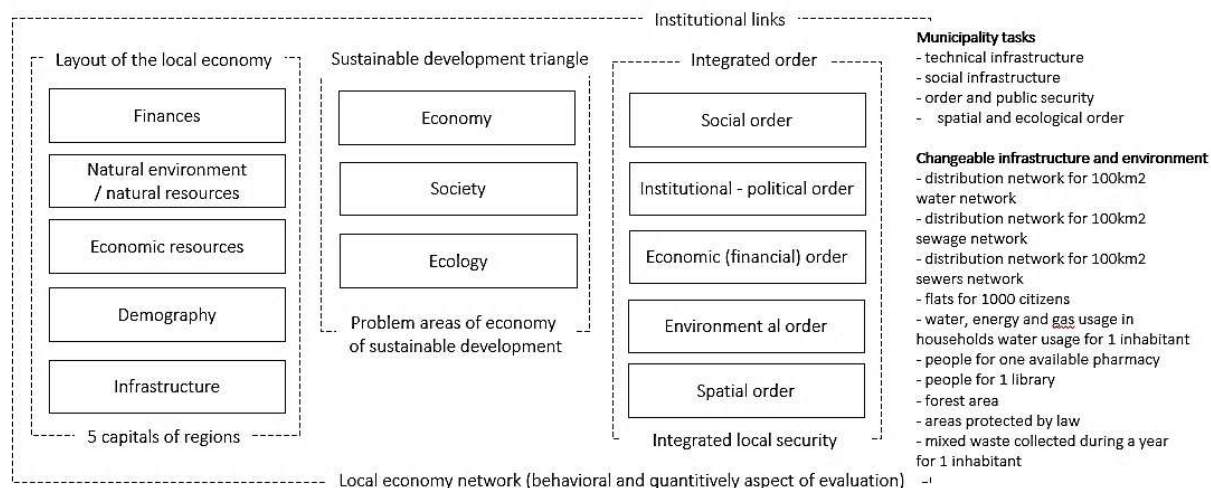

Figure 3 Integrated governance in the concept of sustainable development of the local economy
Source: own study based on Borys¹⁹.

Regional development is determined by many factors (multi-factor phenomenon). One of its defining elements is security, understood as a state of non-threat, guaranteeing uninterrupted development. Local government management and quality can become important determinants of sustainable development in individual economies²⁰. Security is one of the basic functions of the state (region) and is considered a public good as a prerequisite for public policy intervention. Economic security is a state of reality in which harmonious economic development and the right livelihood of citizens can be achieved through uninterrupted access to raw materials, markets, capital, modern technology or information²¹.

Correlation between the process of implementing local security and socio-economic development is the result of many variables describing them. We observe the changing nature of security threats that are increasingly social and economic in nature. Economic development, as well as the quality of the region's economic policy, provide resources and tools to eliminate emerging threats. Realizing the development process enables shaping of values protected by local security. Local security constitutes a balance of development needs and opportunities for satisfaction; it is expedient to distinguish four areas of the functioning of its determinants, namely: 1) development opportunities, 2) development needs, 3) infrastructure, 4) financial resources²².

In local security policy infrastructure plays an important role. Its significance is primarily due to the fact that the level of land use and the accessibility to services are one of the basic conditions for economic development (local safety). Areas with high infrastructural facilities are considered by potential investors as a good location for business. It is worth pointing out that there is a specific backwardness between these features²³. The structure and level of infrastructure is a factor shaping the living standards of the population and makes the region more or less attractive to potential residents and investors²⁴. Utilizing infrastructure as a

¹⁹ BORYS, T. Zrównoważony rozwój – jak rozpoznać ład zintegrowany. p. 75-81.

²⁰ WOLSKA, G. (ed). Współczesne problemy ekonomiczne. Polityka państwa a proces globalizacji.

²¹ SZUBRYCHT, T. Współczesne aspekty bezpieczeństwa państwa.

²² DZIEKAŃSKI, Paweł. Bezpieczeństwo ekonomiczne wyzwaniem współczesnego regionu – próba oceny syntetycznej. p. 121-140.

WYSZKOWSKA, D. WYSZKOWSKI A. Samorząd terytorialny jako inwestor publiczny w Polsce na tle innych krajów OECD. p. 58-69

²³ SATOŁA, Ł, LUTY, L. Poziom wyposażenia w infrastrukturę komunalną a sytuacja finansowa gmin. p. 101-110.

²⁴ DOLATA, M. Infrastruktura gospodarcza jako czynnik kształtujący rozwój regionu. p. 63-67

factor of space security is associated with a proper local investment policy in this area. Its purpose is to increase the attractiveness and credibility of the municipality as a place of residence and job creation, which determines opportunities for further development. Implementing the investment policy in the area of infrastructure is currently a special domain of the activity of local government, and its effectiveness depends on knowledge of needs and financial resources²⁵. The level of infrastructure development of a given local system in terms of its structure, location, quality and availability has a very strong impact on its development. It determines the investment costs of local development, ie. investment development costs for enterprises, development of social infrastructure and environmental protection. The resources of the natural environment (exhaustible, irreproducible) form the basis of the linkages between the economy and the environment, as they provide the source of supply for industry and construction in raw materials. The environment is a factor in satisfying some of the needs, it is the environment of human life, and it is also an aspect that is reflected in the values. The functions of the natural environment are often divided into two basic groups, economic and non-economic (biological) functions. The role of the environment in human life, however, has a broader dimension; hence, it is often said about the third group of utility of the environment: culture and civilization [Kruk 2010; Harasimowicz 2015]²⁶.

3. SYNTHETIC DESCRIPTION OF LOCAL SAFETY

The measure of local security ranged from 0.30 - Wąchock (Starachowice - county, town municipality) to 0.41 - Ostrowiec Świętokrzyski (Ostrowiec district, town municipality) in 2009, 0.32 - Łączna (district of Skarżysko, town municipality) to 0.40 - Starachowice (Starachowice county, town municipality) in 2015 (Table 1). Its level was influenced by economy, demography and own incomes as well as infrastructure and environment, investment expenditures.

Stable levels of variation may indicate a small variation in the units of the examined population in terms of local security. This is the classic volatility factor, which in 2015 will not change much in relation to 2009. For a small variation, the rates also indicate a standard deviation that falls down (0.05 in 2009 and 0.04 in 2015) and the value of the stretch, which in 2015 was slightly lower (0.23) than in 2009 (0.27) (Table 2).

Table 1. Groups of municipalities according to the measure of local security

	Synthetic measure Local security S_{bl}		Synthetic measure Infrastructure and environment S_{is}	
	2009	2015	2009	2015
A	Ostrowiec Św. 0,41 Starachowice 0,40	Starachowice 0,40	Bodzechów 0,46 Bliżyn 0,45 Pawłów 0,44 Brody 0,42	Bliżyn 0,46 Pawłów 0,44
B	Skarżysko-Ka. 0,37 Suchedniów 0,36 Pawłów 0,36 Bodzechów 0,36 Bliżyn 0,35 Brody 0,35	Ostrowiec Św. 0,37 Skarżysko-Ka. 0,37 Suchedniów 0,36 Brody 0,36 Pawłów 0,35	Starachowice 0,38 Waśniów 0,38 Bałtów 0,38 Kunów 0,38	Bodzechów 0,42 Starachowice 0,42 Ostrowiec Św. 0,42 Brody 0,41 Skarżysko-Ka. 0,41 Waśniów 0,41 Suchedniów 0,39

²⁵ KOŁODZIEJCZYK, D. Infrastruktura w rozwoju społeczno-gospodarczym gmin w Polsce.

²⁶ KRUK, H. Przyrodnicza konkurencyjność regionów. p. 166-167.

HARASIMOWICZ, A. Rola regionalnego programu operacyjnego województwa podlaskiego w kształtowaniu środowiska przyrodniczego regionu.

C	Kunów 0,34 Skarżysko Ko. 0,34 Łączna 0,33 Bałtów 0,33 Waśniów 0,32	Bliżyn 0,35 Kunów 0,35 Wąchock 0,35 Bodzechów 0,35 Bałtów 0,34 Skarżysko Ko. 0,33	Mirzec 0,37 Ostrowiec Św. 0,37 Suchedniów 0,37 Łączna 0,37 Skarżysko Ko. 0,36 Ćmielów 0,34 Skarżysko-Ka. 0,34	Kunów 0,38 Mirzec 0,38 Wąchock 0,38 Bałtów 0,37 Skarżysko Ko. 0,35 Łączna 0,34
D	Ćmielów 0,32 Mirzec 0,32 Wąchock 0,30	Mirzec 0,33 Waśniów 0,33 Ćmielów 0,32 Łączna 0,32	Wąchock 0,31	Ćmielów 0,32

The table shows the communes of Kamienna River Basin, the communes belonging to the poviats of Ostrowiec, Skarżysko, Starachowice; They are rural, rural, urban-rural municipalities; Source: own elaboration based on GIS CSD data

Table 2. Diversity of synthetic measure (for all municipalities in Świętokrzyskie voivodeship)

	S_{bl}		S_{is}	
	2009	2015	2009	2015
average	0,35	0,36	0,37	0,38
median	0,34	0,35	0,38	0,39
standard deviation	0,05	0,04	0,06	0,07
Classic coefficient of variation	0,13	0,12	0,17	0,18
min	0,26	0,26	0,26	0,26
max	0,52	0,48	0,65	0,64
gap	0,27	0,23	0,39	0,38

Source: own elaboration based on GIS CSD data

Correlation between the synthetic values of the sustainable development measure and the elements is presented in Table 4. For the synthetic measure and its variations, the correlation was -0.059 (in 2009) and -0.433 (in 2015), this may indicate that during this period we had to deal with convergence (table 3).

Table 3. Value of the correlation coefficient of the synthetic equation Sustainable development with elements of its structure in 2015 and 2009

	S_{is}	d. w.	w. i.	dS_{bl} 2009/2008	dS_{bl} 2015/2014
S_{bl} 2015	0,573	0,731	-0,470	-	-0,433
S_{bl} 2009	0,307	0,750	0,298	-0,059	-

d. w. (own income / total income); w. i. (investment expenditure / total expenditure); Change of synthetic measure; The correlated correlations are significant with $p < 0.050$

Source: own elaboration based on GIS CSD data

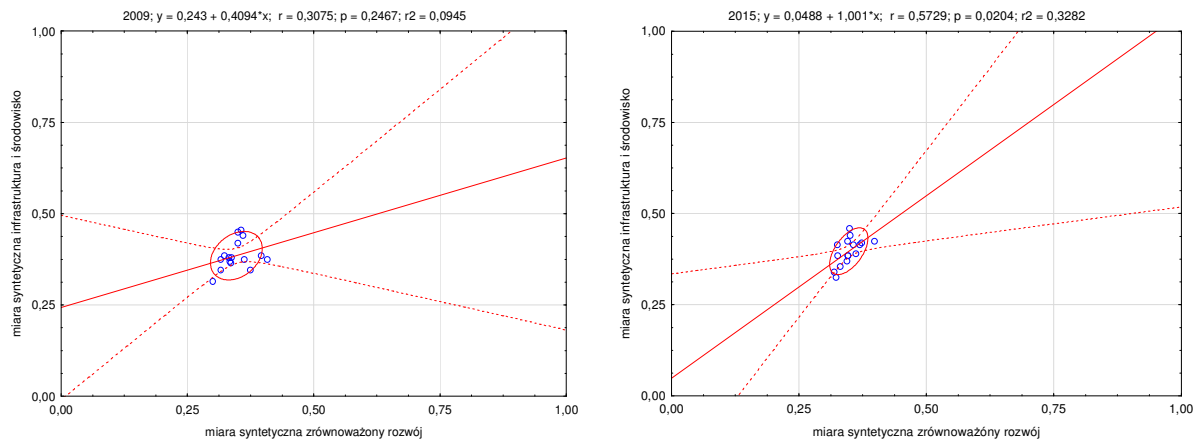

Figure 4 Synthesis chart of sustainable development and measures of infrastructure and environment

Source: own elaboration based on GIS CSD data

From Figure 4, which shows the relationship between the local security measure and infrastructure and the environment, it is concluded that the measure was within the range of 2009-2015 (coefficients of Pearson correlation 0.307 and 0.572 (2009, 2015)).

SUMMARY

Local development (and local security) takes place in four dimensions: economic, political, civic and cultural. The process of sustainable development (local security) goes beyond the protection of the environment, clearly correlating with social and economic development. Although it comes from politics and international law, it has a strong local authority, also among local acts, and it is at the level of local government units that its effective implementation can take place²⁷.

If the public sector is active and involved in initiating, planning and implementing the development process, then macroeconomic, environmental, etc. factors should be taken into account, including local development strategies, the need to combat unemployment, and the possible effects of uncontrolled economic development of selected areas. One can, however, indicate a specific set of criteria that are common to both types of initiatives related to the creation of logistic service centers. These are in particular: the economic development of the region, the volume of trade in goods with other regions, the type structure of transported goods, the nature, condition and availability of transport infrastructure, legal status, purchase price and availability of land, market size and potential, level of competition²⁸.

BIBLIOGRAPHY

- BOJAR-FIJAŁKOWSKI, Tomasz. 2007. Bezpieczeństwo ekologiczne. [in:] Bezpieczeństwo w administracji i biznesie. M. Grzybowski, J. Tomaszewski (red.). Gdynia. pp. 159–168.
- CZARNECKI, Adam. 2009. Rola urbanizacji w wielofunkcyjnym rozwoju obszarów wiejskich. IRWiR. Warszawa.

²⁷ WIERZBICKA, W. Czynniki lokalizacji przedsiębiorstw w warunkach zmienności otoczenia.

²⁸ KAŹMIERSKI, J. Determinanty decyzji lokalizacyjnych centrów logistycznych na poziomie regionalnym.

- GRABIŃSKI, Tadeusz. WYDYMUS, Stanisław. ZELIĄS, Aleksander. 1989. Metody taksonomii numerycznej w modelowaniu zjawisk społeczno-gospodarczych. PWN. Warszawa.
- KACHNIARZ, Marian. 2012. Efektywność usług publicznych – teoria i praktyka. Wyd. UE we Wrocławiu. Wrocław.
- KLAMUT, Mirosława. (ed.). 1999. Konkurencyjność regionów. Wyd. AE im. O. Langego we Wrocławiu. Wrocław. p. 7.
- KRUK, Hanna. 2010. Przyrodnicza konkurencyjność regionów. Wyd. TNO. Toruń.
- MŁODAK, Andrzej. 2006. Analiza taksonomiczna w statystyce regionalnej. Difin. Warszawa.
- OLAK, Antoni. PAWLIK, Andrzej. 2013. Wrażliwość regionu na zmiany, WSBiP w Ostrowcu Św
- PAŹDZIÓR, Marek. SZMULIK, Bogumił (ed.). 2012. Instytucje bezpieczeństwa narodowego. Wyd. C.H.Beck sp. z o.o. Warszawa, p. 2.
- PIETRAŚ, Marek. 2000. Bezpieczeństwo ekologiczne w Europie. Studium politologiczne. Wyd. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej. Lubin. p. 85.
- SEKUŁA, Alicja. 2002. Wpływ ekologicznej polityki lokalnej na działalność przedsiębiorstw. [in:] Współczesne problemy zarządzania przedsiębiorstwem, (red.) A. Tubielewicz, Politechnika Gdańska. Gdańsk. pp. 47-56.
- ŚLADKOWSKI, Stanisław. 2004. Bezpieczeństwo ekologiczne Rzeczypospolitej Polskiej. AON. Warszawa. p. 10.
- WOLSKA, Grazyna. (ed). 2013. Współczesne problemy ekonomiczne. Polityka państwa a proces globalizacji. Wyd. Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach. Katowice.
- WYSOCKI, Feliks. LIRA, Jarosław. 2005. Statystyka opisowa. Wyd. AR. Poznań.
- BORYS, Tadeusz. Zrównoważony rozwój – jak rozpoznać ład zintegrowany. Problemy Ekorozwoju – Problems Of Sustainable Development. vol. 6, no 2/2011. pp. 75-81.
- DOLATA, Małgorzata. Infrastruktura gospodarcza jako czynnik kształtujący rozwój regionu. Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu. 15. z. 3/2013.
- DZIEKAŃSKI, Paweł. Bezpieczeństwo ekonomiczne wyzwaniem współczesnego regionu – próba oceny syntetycznej. Kultura Bezpieczeństwa Nauka – Praktyka – Refleksje. WSBPiI „Apeiron” w Krakowie. nr 16 / 2014. pp. 121-140.
- DZIEKAŃSKI, Paweł. Diversification synthetic indicator for evaluating the financial capacity of local government. The case of polish voivodeships. Acta Universitatis Agriculturae Et Silviculturae Mendelianae Brunensis. Volume 65 Number 2/2017.
- DZIEKAŃSKI, Paweł. Spatial Differentiation of the Financial Condition of the Świętokrzyskie Voivodship Counties. Barometr Regionalny. Vol 14 nr 3/2016.
- GRUNT-MEJER, Iwona. Promocja bezpieczeństwa ekologicznego w Gminie Warszawa-Bielany. Studia Ecologiae et Bioethicae. 1/2003.
- HARASIMOWICZ, Aldona. Rola regionalnego programu operacyjnego województwa podlaskiego w kształtowaniu środowiska przyrodniczego regionu. Ekonomia i Środowisko. 2 (53)/2015.

- JJAŃCZUK, Lech. Samorząd terytorialny jako benchmark ładu zintegrowanego w procesie rozwoju zrównoważonego Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Gospodarka lokalna w teorii i praktyce. nr 391 / 2015. pp. 248-256.
- KAŹMIERSKI, Jan. Determinanty decyzji lokalizacyjnych centrów logistycznych na poziomie regionalnym. Acta Universitatis Lodziensis Folia Oeconomica. 258/2011.
- KOŁODZIEJCZYK, Danuta. Infrastruktura w rozwoju społeczno-gospodarczym gmin w Polsce. Research Papers of Wrocław University of Economics. Agrobiznes 2014. Problemy ekonomiczne i społeczne. nr 360/2014.
- OSSOWSKA, Luiza. POCZTA, Walenty. Poziom uwarunkowań pozaprzyrodniczych renty położenia obszarów wiejskich w Polsce. Journal of Agribusiness and Rural Development. 4(30) 2013. pp. s. 187-195.
- PRUS, Piotr. Marszewska, Agata. 2009. Perspektywy zrównoważonego rozwoju gminy Bytoń w opinii mieszkańców. Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu, tom 11, zeszyt 4, 267-271.
- SATOŁA, Łukasz, LUTY, Lidia. 2016. Poziom wyposażenia w infrastrukturę komunalną a sytuacja finansowa gmin, Metody ilościowe w badaniach ekonomicznych, Tom XVII/2, pp. 101–110.
- SZUBRYCHT, Tomasz. Współczesne aspekty bezpieczeństwa państwa. Zeszyty Naukowe Akademii Marynarki Wojennej. rok XLVII NR 4 (167) 2006.
- TORUŃSKI, Janusz. Wpływ zarządzania środowiskiem w gminie na jej rozwój Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach. Seria: Administracja i Zarządzanie. Nr 94/2012.
- WEGRZYŃSKA, Małgorzata, Anna. Identyfikacja bezpieczeństwa ekonomicznego w literaturze i regulacjach prawnych, Research Papers of Wrocław University of Economics. Rachunkowość – polityka makroekonomiczna – globalizacja. nr 390 / 2015. pp. 261-272.
- WIERZBICKA, Wioletta. Czynniki lokalizacji przedsiębiorstw w warunkach zmienności otoczenia. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach. Seria: Administracja i Zarządzanie. Nr 106/2015.
- WYSZKOWSKA, Dorota. WYSZKOWSKI Adam. 2016. Samorząd terytorialny jako inwestor publiczny w Polsce na tle innych krajów OECD. Wiadomości Statystyczne. Nr 12 (667). s. 58-69
- ZELIAŚ, Aleksander. MALINA, Anna. O budowie taksonomicznej miary jakości życia. Syntetyczna miara rozwoju jest narzędziem statystycznej analizy porównawczej, Taksonomia z. 4/1997.
- USTAWA z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. 1990 nr 16 poz. 95 z późn. zmian.)

Paweł Dziekański, PhD.
Jan Kochanowski University in Kielce
pdzikan@interia.eu

EKONOMICKÉ ASPEKTY CIVILNÉHO DEMOKRATICKEHO RIADENIA A DEMOKRATICKEJ KONTROLY OZBROJENÝCH SÍL

ECONOMIC ASPECTS OF CIVIL DEMOCRATIC MANAGEMENT AND DEMOCRATIC CONTROL OF ARMED FORCES

Viera FRIANOVÁ

ABSTRACT

This article deals with the issue of Civil Democratic Management and Democratic Control of Armed Forces (commonly called only “Democratic Control of Armed Forces”). Author of the paper focuses her attention on economic aspects of these processes, mainly on one of the goals of Democratic Control of Armed Forces – providing defense capabilities with minimal defense spending. The importance of Democratic Control of Armed Forces the author sees, on the one hand, in ensuring the transparency of financial flows and decision-making processes, as well as in ensuring the defense capabilities and capacities with the optimized size and structure of the military budget.

Keywords: management, control, democratic control, armed forces, economic aspects

1. VÝCHODISKÁ SKÚMANEJ PROBLEMATIKY

Termín demokratické riadenie a demokratická kontrola ozbrojených síl/armády¹ síce nie je doslovným prekladom termínu „Democratic Control of Armed Forces“ používaným v anglickej písanej literatúre, ale po demokratických zmenách, ktoré nastali v 90. rokoch minulého storočia ho odborníci v tejto podobe bežne používajú nielen na zvýraznenie procesu riadenia, ale aj kontroly ozbrojených síl (ďalej len OS). Navyše tento termín bežne rozširujú o prívlastok „civilné“, zdôrazňujúci zmenu postavenia OS v spoločnosti. V súvislosti s termínom „demokratická kontrola“ sa v odbornej literatúre používa aj termín „civilná kontrola“ alebo „verejná kontrola“.

Civilné demokratické riadenie a demokratická kontrola OS je súčasťou civilno-vojenských vzťahov, ktoré sú utvárané prostredníctvom komplexného systému vzájomných väzieb medzi OS a zvyškom spoločnosti. Zakladateľom civilno-vojenských vzťahov ako politicko-vednej disciplíny bol Samuel Huntington, ktorý už v roku 1957 vo svojej práci „The Soldier and the State“ predstavil základný teoretický rámec pre skúmanie interakcie ozbrojených síl a spoločnosti a sformuloval elementárne princípy civilno-vojenských vzťahov. Huntington spolu s ďalšími významnými teoretikmi ako M. Janowitz, A. Perlmutter a ďalší sa zhodli na tom, že práve demokratické riadenie a civilná kontrola predstavujú základný princíp vzájomnej interakcie OS a spoločnosti. Teória civilno-vojenských vzťahov sa už viac ako päť desaťročí venuje základnému princípu rovnováhy medzi efektívnosťou OS a ich podriadenosťou demokratickému riadeniu a civilnej kontrole, resp. civilnému riadeniu a demokratickej (verejnej) kontrole. Táto rovnováha spočíva v zosúladení požiadaviek, aby ozbrojené sily boli zodpovedné voči politickej autorite a transparentné voči verejnosti, a zároveň aby bola plne zachovaná ich funkčnosť v zmysle účelu, za akým boli vytvorené.²

¹ Poznámka: Pojmy ozbrojené sily a armáda chápeme v tomto príspevku ako synonymá.

² KORBA, M. Od teórie civilno-vojenských vzťahov ku koncepcii bezpečnostného sektora. s. 13-14.

Termín civilné demokratické riadenie a demokratická kontrola ozbrojených síl predstavuje sústavu inštitúcií, mechanizmov a procesov, prostredníctvom ktorých je zabezpečené, že predstavitelia spoločnosti, ktorí disponujú istou legitimitou, ozbrojené sily: riadia – zadávajú im úlohy, a kontrolujú ich plnenie.³ „Riadenie predstavuje určovanie cieľov pre ozbrojené sily, vymedzenie ich úlohy v spoločnosti, úloh, ktoré majú plniť, ako aj definíciu podmienok a spôsobov, ako dané ciele dosiahnuť. Jedným zo základných predpokladov riadenia je schopnosť politickej reprezentácie prevziať zodpovednosť, stanoviť požadovanú podobu ozbrojených síl a následne realizovať kroky k ich dosiahnutiu. Kontrola predstavuje dohľad nad plnením poslania a stanovených cieľov ozbrojenými silami, ale i nad prostriedkami, ktoré majú ozbrojené sily k dispozícii na splnenie stanovených úloh. Významnou súčasťou kontroly je zabezpečenie transparentnosti ozbrojených síl, toku finančných prostriedkov a zabezpečenie ich apolitického charakter.“⁴ „Demokratická kontrola sa v priebehu 20. storočia vyprofilovala ako doktrinálna zásada vzťahu politických orgánov demokratického štátu k jeho ozbrojeným silám, ktorá vymedzuje nedeliteľnú zodpovednosť politického vedenia štátu za strategické rozhodovanie o výstavbe, rozvoji, použití ozbrojených síl, ako i o ich zdrojovom zabezpečení. I keď neexistuje univerzálne platný model zaisťovania demokratickej kontroly ozbrojených síl, existujú zovšeobecňujúce zásady demokratickej kontroly, ktorých obsahom je: ústavná (právna) garancia podriadenosti ozbrojených síl politickým orgánom štátu, kombinované zastúpenie civilného a vojenského personálu v štruktúre ministerstva obrany, parlamentný dohľad nad výstavbou a použitím ozbrojených síl, maximálna transparentnosť ozbrojených síl a ich prístupnosť médiám.“⁵

Všeobecne používaný pojem civilného demokratického riadenia a kontroly ozbrojených síl v sebe obsahuje štruktúrovaný a zložitý proces riadenia, vytyčovania cieľov a kontroly vykonávaný v dvoch vzájomne previazaných rovinách - formálnej a neformálnej, na ktorých sa zúčastňuje celý rad aktérov. Je to proces dvojsmerný, pôsobiaci z jednej strany od politických a civilných orgánov k ozbrojeným silám, a z druhej strany od vojenských expertíz smerom k politickej sfére. Pri bližšom skúmaní obsahovej náplne uvedeného pojmu možno konštatovať, že vo formálnej rovine ide o civilné demokratické riadenie aj civilnú kontrolu a v neformálnej rovine spravidla iba o civilnú kontrolu ozbrojených síl. Civilné demokratické riadenie a kontrola ozbrojených síl sa dajú v rámci bezpečnostnej politiky charakterizovať ako dominantné postavenie civilných politických predstaviteľov voči profesionálnym vojakom v sfére rozhodovania. Civilnú kontrolu je zas možné interpretovať ako prevahu, resp. dohľad verejnej sféry nad ozbrojenými silami.⁶ Formálna rovina predstavuje civilné riadenie a demokratickú kontrolu ozbrojených síl v rámci legislatívneho rámca, ktorý je definovaný ústavou a zákonmi. Jednoznačne definuje kompetencie jednotlivých štátnych inštitúcií vo vzťahu k ozbrojeným silám. V rámci tejto roviny je civilné demokratické riadenie a demokratická kontrola ozbrojených síl uskutočňovaná jednak zákonodarnou mocou – parlamentom, a to nasledujúcimi formami: legislatívnou cestou (zákonodarné orgány schvaľujú branno-bezpečnostné dokumenty štátu ovplyvňujúce postavenie a úlohy OS v demokratickej spoločnosti, parlament prijíma a mení zákony ovplyvňujúce miesto OS v spoločnosti, stanovuje pravidlá ich použitia, systém prípravy a zabezpečenia ich príslušníkov), rozpočtom (tým, že o výške rozpočtu pre OS rozhodujú delegovaní zástupcovia občanov, je daná i transparentnosť vojenského rozpočtu, táto rovina kontroly zároveň zabezpečuje, že demokratický štát má len takú armádu, akú si môže dovoliť vzhľadom k zdrojom, ktorými jeho národné hospodárstvo disponuje), cestou kontroly predstaviteľa výkonnej moci, ktorému sú

³ NEČEJ, E. Transparentnosť bezpečnostnej a obrannej politiky štátu ako východisko pre demokratické riadenie a kontrolu ozbrojených síl. s. 71.

⁴ HOLCNER, V., OLEJNÍČEK, A., HORÁK, R., MUSIL, P. Základy ekonomiky obrany štátu. s. 111.

⁵ ŽÍDEK, R., MAJCHÚT, I. Ozbrojené sily demokratického štátu. s. 25-27.

⁶ EDMUNDS, T. Security Sector Reform: Concepts and Implementation. p. 8.

OS podriadené (prezident ako vrchný veliteľ OS a rezortný minister – minister obrany, Národný kontrolný úrad, ktorý zabezpečuje, aby nedochádzalo k nezodpovedajúcim manipuláciám s verejnými prostriedkami vyčlenenými pre OS prostredníctvom vojenského rozpočtu alebo prostredníctvom iných nástrojov financovania OS a ich aktivít), svojím vlastným kontrolným orgánom (napr. Výbor NR SR pre obranu a bezpečnosť a i.), ustanovenými komisiami ad hoc (pracujú so špecifickými právomocami a poverením parlamentu vyšetriť citlivé aféry či kauzy v oblasti pôsobenia OS). Okrem parlamentu je ďalším subjektom civilného demokratického riadenia a demokratickej kontroly OS výkonná moc – vláda. Výkonná moc disponuje pri kontrole OS radom prostriedkov a inštitúcií, ktorých prvým článkom je minister obrany. V štruktúre personálneho zloženia ministerstva obrany je dôsledne rešpektovaná požiadavka oddelenia civilných a vojenských právomocí, pričom funkcie ministra sú na Ministerstve obrany SR vyhradené civilným osobám, len miesto náčelníka Generálneho štábu je vyhradené profesionálnemu vojakovi, ktorý je podriadený ministrovi obrany a funguje v podstate ako jeho vojenský profesionálny poradca. Súčasťou formálnej roviny je v neposlednej miere aj súdna moc, ktorá má zabrániť orgánom vojenského rozhodovania v obmedzovaní občianskych práv a slobôd príslušníkov OS a dohliadať na súlad činností OS so zákonmi štátu. Dohľad nad dodržiavaním zákonov v OS spadá do kompetencie civilných súdnych senátov a civilných štátnych zastupiteľstiev. Neformálna rovina sa viac viaže, ako sme už naznačili, na demokratickú kontrolu a reflektuje skutočnosť, že ozbrojené sily a ich príslušníci sú zakotvení v širokej sieti spoločenských vzťahov. K základným aktérom neformálnej roviny demokratickej kontroly OS patria subjekty, ktoré nemajú vo vzťahu k OS vopred vymedzenú rolu, ale disponujú nástrojmi na presadzovanie svojho vplyvu. Jedná sa pritom o verejnosť, politické strany, novinárov, výskumné inštitúcie, nevládne neziskové organizácie, ale aj o civilných pracovníkov ministerstva obrany a vojakov z povolania. Súhrnne teda neformálnu rovinu tvorí verejnosť, resp. jednotlivé komponenty občianskej spoločnosti, ktoré môžu vykonávať kontrolu OS, avšak už nie ich riadenie. Najväčší význam majú neformálne kontakty a interakcie vytvárajúce sieť spoločenských vzťahov, do ktorých sú zakotvení tak príslušníci ozbrojených síl, ako aj armáda ako celok. Fungovanie neformálnych vzťahov pritom môže mať negatívny vplyv prípadne pozitívny vplyv na fungovanie kontroly v rovine formálnej.⁷ Neformálna rovina je v rovnakej miere ako formálna determinovaná historickými a politickými tradíciami, hodnotovými orientáciami a kultúrnymi faktormi. V dôsledku nich každá krajina vytvorila špecifický model civilno-vojenských vzťahov.⁸

Tým, že bezpečnostné stratégie (obranne stratégie) vytvárajú politický rámec aj pre stanovenie poslania a úloh ozbrojených síl, stávajú sa základným predpokladom civilného riadenia a demokratickej kontroly OS. V tejto problematike vystupuje do popredia dôležitosť prepojenia minimálne nasledujúcich faktorov: – parlamentov; – vládnych štruktúr; – občianskej spoločnosti v širšom slova zmysle, prípadne mimovládnych organizácií ako predstaviteľov špecifických skupín občianskej spoločnosti; – štruktúr zaoberajúcich sa teoretickou činnosťou (napr. univerzity, výskumné ústavy, mimovládne organizácie); – médií.⁹

Z teoretického hľadiska sú známe tri dôvody vysvetľujúce opodstatnenosť civilného demokratického riadenia a kontroly ozbrojených síl. Prvý dôvod sa dá charakterizovať ako ideologický, keďže podriadenosť OS politickému vedeniu je jednou zo základných podmienok fungovania demokracie. Druhým dôvodom je užitočnosť demokratického riadenia a civilnej kontroly OS, pretože prostredníctvom nich je umožnená zvýšená miera transparentnosti, ktorá následne zvyšuje funkčnosť a efektivitu OS. Ak by naopak vonkajšia otvorenosť

⁷ HOLCNER, V., OLEJNÍČEK, A., HORÁK, R., MUSIL, P. Základy ekonomiky obrany štátu. s. 112-114.

⁸ KORBA, M., KMEC, V. Civilno-vojenské vzťahy a scenáre ich vývoja v SR. s.21-24.

⁹ NEČEJ, E. Transparentnosť bezpečnostnej a obrannej politiky štátu ako východisko pre demokratické riadenie a kontrolu ozbrojených síl. s. 72.

chýbala, tak by OS, ako každá iná organizácia s byrokratickými prvkami, boli náchylné k zneužívaniu moci a pridelených finančných prostriedkov. Zároveň tendenciami k potvrdzovaniu vlastnej existenčnej opodstatnenosti by bola limitovaná aj ich funkčnosť. Tretím, rovnako významným, dôvodom potrebnosti civilného demokratického riadenia a kontroly OS je, že poskytujú ozbrojeným silám legitimitu prostredníctvom štandardných mechanizmov demokratických volebných procesov. Táto legitimita vytvára podmienky na adekvátne postavenie OS v spoločnosti, ako aj v rámci politického systému v hierarchii ostatných štátnych inštitúcií. Najdôležitejším predpokladom civilného demokratického riadenia a kontroly OS je nepochybne existencia jasného ústavného rámca, ktorý definuje základné vzťahy medzi ozbrojenými silami a štátom, respektíve zvyškom spoločnosti. Tento legislatívny rámec je v parlamentnej demokracii schvaľovaný parlamentom, čím je zvýraznený veľký význam zákonodarného orgánu. Parlament má rozhodujúce slovo vo vymedzovaní pravidiel pre ozbrojené sily v rámci branno-bezpečnostnej politiky, pri schvaľovaní rozpočtu pre rezort obrany i pri kontrole dodržiavania schválených dokumentov pre ozbrojené sily.¹⁰

S ohľadom na všetky doposiaľ uvedené poznatky, sa možno prikloniť k názoru skupiny odborníkov¹¹, podľa ktorých poslaním a cieľom civilného demokratického riadenia a demokratickej kontroly ozbrojených síl je:

- zmenšenie rizika narušovania nadradenosti politiky,
- zabezpečenie štátneho monopolu na ozbrojené násilie,
- ochrana pred zneužitím armády,
- zabezpečenie obranných schopností pri minimálnych výdavkoch,
- riadenie armády prostredníctvom nadradenosti politiky,
- stabilizácia civilno-vojenských vzťahov.

Napriek tomu, že civilné demokratické riadenie a kontrola ozbrojených síl je vnímaná skôr ako doména politickej vedy, hlbším skúmaním danej problematiky nachádzame viaceré spojitosti poukazujúce na jej ekonomickú dimenziu, ktorú sa pokúsime objasniť v ďalšej časti predkladaného príspevku.

2. EKONOMICKÁ DIMENZIA CIVILNÉHO DEMOKRATICKEHO RIADENIA A DEMOKRATICKEJ KONTROLY OZBROJENÝCH SÍL

Ekonomická dimenzia civilného demokratického riadenia a demokratickej kontroly ozbrojených síl sa odvíja najmä od jedného z ich vyššie uvedených cieľov, a to: zabezpečiť obranné schopnosti pri minimálnych výdavkoch.

Na základe aplikácie poznatkov verejnej ekonómie¹² môžeme na ozbrojené sily z ekonomického pohľadu nazerať ako na časť národného hospodárstva, ktorá je financovaná z verejných financií, rozhoduje sa o nej verejnou voľbou, je riadená verejnou správou a podlieha verejnej kontrole. Keďže sú ozbrojené sily súčasťou verejného sektora spĺňajú všetky príčiny¹³ tendencií k neefektívnosti. Ozbrojené sily a vojenské štruktúry vystupujú v roli producenta čisto verejného kolektívneho statku, kedy producent tohto statku je svojím

¹⁰ KMEC, V. Parlamentné riadenie a kontrola Ozbrojených síl Slovenskej republiky. s. 64.

¹¹ HOLCNER, V., OLEJNÍČEK, A., HORÁK, R., MUSIL, P. Základy ekonomiky obrany státu. s. 111-112.

¹² STRECKOVÁ, Y., MALÝ, I. Veřejná ekonomie pro školu i praxi. s. 12.

¹³ Poznámka: Medzi všeobecné príčiny tendencií verejného sektora k neefektívnosti, a tým teda aj ozbrojených síl a rezortu obrany ako celku patria: neexistencia kategórie zisku, neexistencia konkurencie a v neposlednom rade skutočnosť, že vo verejnom sektore užívateľ statkov či služieb ich spotrebou nesignalizuje mieru úžitkov jemu z nich plynúcich (táto skutočnosť vedie k situácii, kedy vyjadrenie poskytovaného úžitku musí najst' samotný producent statkov a služieb, v našom prípade teda OS).

spôsobom v postavení jediného poskytovateľa – monopolu. Tento sa prejavuje dvojakým spôsobom, jednak právom použitia sily a existenciou armádneho zriadenia (establishmentu), ktorý má svoj vlastný pohľad na najlepší spôsob ochrany národných záujmov, jednak monopolom armádnych štruktúr na expertné znalosti v oblasti vojenstva, ktoré tento vlastný pohľad aprobujú. „Práve monopol expertných znalostí môže narúšať nadradenosť legitímnej politickej moci pri tvorbe bezpečnostnej a obrannej politiky a stanovovanie úloh armáde v prospech civilného riadenia a demokratickej kontroly armády a to tým, že dostáva politickú reprezentáciu do závislosti od profesijnej autonómie vojakov, ktorej udržanie je zároveň nevyhnutným predpokladom účinnosti, bojovej pripravenosti a efektívnosti fungovania armády.“¹⁴ Monopolné postavenie sa môže tiež prejavovať v snahe nadhodnocovať poskytovaný úžitok spoločnosti a požadovať rozpočet väčší ako potrebné optimum. Ozbrojené sily ako producent obrany budú pôsobením rôznych záujmových skupín nadhodnocovať hodnotu poskytovaného úžitku, a tým aj svoje potreby, a v súlade s týmito potrebami tak následne bude zostavovaný aj národný obranný rozpočet.

„Armáda je svojím spôsobom uzavreté a špecifické prostredie, ktoré vytvára výhodné podmienky pre neprehľadné a netransparentné hospodárenie s verejnými prostriedkami. A aj keď je v súčasnej dobe snaha uplatňovať princíp publicity verejných rozpočtov nie je toto nebezpečenstvo netransparentnosti úplne zažehnané, pretože aktivity viacerých záujmových skupín operujúcich v oblasti branno-bezpečnostnej politiky, presadzujúcich svoje záujmy voči demokraticky zvoleným predstaviteľom štátnej moci, môžu dosiahnutie maximálneho možného obranného efektu pri minimálnych výdavkoch, výrazne narušovať.“¹⁵

Práve v tejto súvislosti o to viac vystupuje do popredia požiadavka civilného riadenia a demokratickej kontroly ozbrojených síl, ktoré by mali nielen balansovať vojensko-civilné vzťahy, ale aj vytvárať prostredie transparentnosti a trvať na povinnosti skladať účty aj vo vzťahu k OS, obrane a bezpečnosti. Vo väčšine demokratických štátov sa preto snažia nebezpečenstvu netransparentnosti vojenských výdavkov čeliť zavádzaním adekvátneho systému riadenia obranných zdrojov, ktorých princíp spočíva v alokácii obranných zdrojov vo vzťahu ku konkrétnym rizikám a hrozbám, ktoré sú eliminované prostredníctvom výdavkov na programy, ktoré optimalizujú štruktúru a bojovú pripravenosť armády.

Základným systémom riadenia obranných zdrojov Slovenskej republiky je systém obranného plánovania, ktorý predstavuje špecifický systém plánovania a alokácie finančných, materiálnych a ľudských zdrojov na zabezpečenie obrany, slobody, nezávislosti, územnej celistvosti a demokratického systému štátu, základných práv a slobôd a jeho občanov zaručených ústavou štátu, duchovných hodnôt spoločnosti, životov, zdravia a majetku osôb, ako i verejného majetku a životného prostredia v prípade napadnutia alebo ohrozenia cudzou mocou. Jeho cieľom je najmä sprehľadnenie systému hospodárenia v OS, dosiahnutie transparentnosti vojenských výdavkov, a súčasne zabezpečenie dostupnosti a efektívnosti využívania zdrojov, ktoré sú na zabezpečenie obrany vyčlenené. Systém umožňuje racionálne vyvažovanie požiadaviek zabezpečenia obrany s dostupnými finančnými, materiálnymi a ľudskými zdrojmi, pričom kalkulácia prevádzkových nákladov a analýza požiadaviek na úrovni Ministerstva obrany SR a Generálneho štábu OS SR je vykonávaná s využitím programu Model manažmentu obranných zdrojov DRMM (Defence Resource Management Model).¹⁶

Ekonomické aspekty civilného demokratického riadenia a demokratickej kontroly OS sú veľmi tesne späté najmä s vyššie uvedenou požiadavkou zabezpečenia transparentnosti vo sfére obrany a armády, čo podľa českých ekonómov¹⁷ súvisí najmä s nasledovnými oblasťami:

¹⁴ HOLCNER, V., OLEJNÍČEK, A., HORÁK, R., MUSIL, P. Základy ekonomiky obrany štátu. s. 119.

¹⁵ Tamtiež, s. 120.

¹⁶ Komplexná metodika obranného plánovania.

¹⁷ HOLCNER, V., OLEJNÍČEK, A., HORÁK, R., MUSIL, P. Základy ekonomiky obrany štátu. s. 122.

- vplyvom na rozpočtový proces,
- charakterom vojenských akvizícií,
- skrytými vojenskými výdavkami
- privatizáciou obranných funkcií.

Rozpočtový proces vychádza z princípu: exekutíva navrhuje, legislatíva schvaľuje. Tento princíp znamená, že je to vždy výkonná moc, ktorá navrhuje rozpočet alebo žiada o zdroje pre akvizíciu¹⁸ či iné špecifické účely, avšak zmeniť, upraviť a nakoniec aj schváliť tieto požiadavky môže len parlament. Od poslancov ako od zástupcov občanov sa očakáva, že zabezpečia, aby boli brané do úvahy priority verejné záujmy. Vo vzťahu k rozpočtu by tak mali zabrániť nehospodárnemu¹⁹ čerpaniu verejných financií, učiniť opatrenia na podporu transparentnosti pri alokácii zdrojov a zabezpečiť, že verejnosť bude dostatočne a vhodnou formou v danej oblasti informovaná. Zároveň zohrávajú dôležitú rolu pri kontrole plnenia rozpočtu prostredníctvom auditov, hlásení a správ.²⁰ Nepravdivé informovanie o skutočnej veľkosti obranného rozpočtu, zmenách v štruktúre vojenských výdavkov oslabujú dôveru spoločnosti v ozbrojené sily. Pokiaľ občania nebudú pravdivo informovaní o skutočných potrebách, t. j. štruktúre, rozsahu a potrebnom vybavení ozbrojených síl, bude ich ochota niesť bremeno obranných výdavkov klesať. Špecifickým problémom spojeným s vojenskými výdavkami je potreba modernizácie a obnovy výzbroje armády, od ktorej sa očakáva jej odolnosť a dlhá životnosť. To znamená, že nové akvizície vojenskej výzbroje môžu mať zásadný dopad na budúcnosť armády, ktorá hovorí v prospech takej výzbroje, ktorá má rastový potenciál a bude schopná obnovy prostredníctvom programov modernizácie, ktoré predĺžia jej životnosť. Rovnako tak je dôležité posúdenie celoživotných nákladov, t. j. nákladov na celý životný cyklus, s alternatívnymi variantmi výzbroje. Tu zohráva transparentnosť dôležitú úlohu z dôvodu odhadov a vyjadrenia celkových nákladov na novo obstarávanú výzbroj, ktorých súčasťou by mali byť aj náklady potrebné na nevyhnutné úpravy existujúcej infraštruktúry, náhradné komponenty a opravy, personál a jeho výcvik. Čím sa otvára opäť priestor pre aktérov ako formálnej, tak predovšetkým neformálnej roviny demokratickej kontroly. Ďalším ekonomickým aspektom civilného demokratického riadenia a demokratickej kontroly OS je otázka transparentnosti vo vzťahu k vojenským výdavkom špecifického charakteru. Skutočnosť, že nie všetky vládne výdavky majúce väzbu na zabezpečenie vonkajšej bezpečnosti (obranu) sú do nich zahrnuté, vedie k ich optickému zníženiu, a tým možno aj zámernému klamaniu verejnosti. Transparentnosť sa znižuje aj s narastajúcou tendenciou k privatizácii funkcií vo vnútri armádnych štruktúr, funkcií, ktoré v minulosti boli považované za neoddeliteľnú náplň hlavnej činnosti armád. Výrazné redukcie v početných stavoch armád viedli mnohokrát k chybnému záveru, že určité funkcie nevyžadujú permanentnú dostupnosť v operačných podmienkach, a teda môže byť ich výkon delegovaný na súkromné vojensko-bezpečnostné spoločnosti. V podmienkach obrany sa s takouto privatizáciou stretávame pri zabezpečovaní (kontrahovaní) služieb od stravovania, údržby, logistiky až po ochranné, prieskumné a bojové operácie. Skúsenosti z danej oblasti však prinášajú množstvo príkladov neakceptovania základných ekonomických princípov (efektívnosti, hospodárnosti, účinnosti a účelnosti) v praxi. Zabezpečenie transparentnosti vo vzťahu armáda – súkromné vojenské spoločnosti, je základným predpokladom pre zabezpečenie požadovaných služieb za zodpovedajúcu cenu.

¹⁸ Poznámka: Akvizícia je proces, ktorý zabezpečuje nákup výzbroje, výstroja a služieb potrebných pre zabezpečenie ozbrojených síl.

¹⁹ Poznámka: Hospodárnosťou sa v zmysle Zákona č. 357/2015 Z.z. o finančnej kontrole a audite rozumie vynaloženie verejných financií na vykonanie činnosti alebo obstaranie tovarov, prác a služieb v správnom čase, vo vhodnom množstve a kvalite za najlepšiu cenu.

²⁰ FLÜCKIGER, S. Armed Forces, Civil Society and Democratic Control: Concepts and Challenges. p. 18.

Z dôvodu snahy o racionálne využitie vojenských výdavkov, tak opäť narastá rola demokratickej kontroly armády.²¹

ZÁVER

Problematika civilného demokratického riadenia a demokratickej kontroly ozbrojených síl je vo svete stále aktuálna, hoci názory na jej dôležitosť sa celkom prirodzene môžu rôzniť. Aj v podmienkach Slovenskej republiky možno v tejto oblasti zaznamenať určitý vývoj, či už v oblasti teoretickej alebo praktickej. V súvislosti s úsilím zabezpečiť obranné schopnosti krajiny pri minimálnych výdavkoch, resp. širšie pri odčerpaní minimálnych ľudských, materiálnych a finančných zdrojov z ekonomiky, sa pozornosť odborníkov upriamuje práve na ekonomickú dimenziu civilného demokratického riadenia a demokratickej kontroly ozbrojených síl.

Závery skúmania danej problematiky naznačujú, že ekonomický význam civilného demokratického riadenia a demokratickej kontroly ozbrojených síl spočíva predovšetkým:

- v zabezpečení transparentnosti finančných tokov a rozhodovacích procesov ako nevyhnutného predpokladu zvyšovania efektívnosti v podmienkach ozbrojených síl a obrany a zároveň vytvárania bariéry vzniku korupcie,
- v zabezpečení obranných schopností a kapacít pri optimalizovanej veľkosti a štruktúre vojenského rozpočtu.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

EDMUNDS, Timothy. Security Sector Reform: Concepts and Implementation, Workshop paper for Geneva Centre for Democratic Control of Armed Forces, 20-23 November 2001.

FLÜCKIGER, Samuel. Armed Forces, Civil Society and Democratic Control: Concepts and Challenges²². Geneva : International Peace Bureau, 2008. 31 s.

HOLCNER, Vladan, OLEJNÍČEK, Aleš, HORÁK, Roman., MUSIL, Petr. Základy ekonomiky obrany štátu. Brno : UNOB, 2011. 135 s. ISBN 978-80-7231-817-9.

KMEC, Vladimír. Parlamentné riadenie a kontrola Ozbrojených síl Slovenskej republiky. In TARASOVIČ, V. a kol. Demokratické riadenie a kontrola ozbrojených síl. Bratislava : Inštitút obrany a bezpečnosti Ministerstva obrany SR Friedrich Ebert Stiftung, 2004, s. 61-70.

Komplexná metodika obranného plánovania. Bratislava 2010.

KORBA, Matúš. Od teórie civilno-vojenských vzťahov ku koncepcii bezpečnostného sektora. In TARASOVIČ, V. a kol. Demokratické riadenie a kontrola ozbrojených síl. Bratislava : Inštitút obrany a bezpečnosti Ministerstva obrany SR Friedrich Ebert Stiftung, 2004, s. 12-22.

KORBA Matúš, KMEC, Vladimír. Civilno-vojenské vzťahy a scenáre ich vývoja v SR. Bratislava : Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku a Friedrich Ebert Stiftung 2000.

NEČEJ, Elemír. Transparentnosť bezpečnostnej a obrannej politiky štátu ako východisko pre demokratické riadenie a kontrolu ozbrojených síl. In TARASOVIČ, V. a kol. Demokratic-

²¹ HOLCNER, V., OLEJNÍČEK, A., HORÁK, R., MUSIL, P. Základy ekonomiky obrany štátu. s. 122-123.

ké riadenie a kontrola ozbrojených síl. Bratislava : Inštitút obrany a bezpečnosti Ministerstva obrany SR Friedrich Ebert Stiftung, 2004, s. 71-81.

STRECKOVÁ, Yvonne., MALÝ, Ivan. Veřejná ekonomie pro školu i praxi. Praha : Business Books, Computer Press, 1998. 214 s. ISBN 80-7226-112-6.

Zákon č. 357/2015 Z.z. o finančnej kontrole a audite.

Žídek, Rudolf., Majchút, Ivan. Ozbrojené sily demokratického štátu. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2015. 253 s. ISBN 978-80-8040-521-2.

Ing. Viera FRIANOVÁ, PhD.

Katedra manažmentu, Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika

Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš

viera.frianova@aos.sk

**DODATOČNÉ SPÔSOBY PERSONÁLNEHO DOPĽŇANIA
OZBROJENÝCH SÍL V SLOVENSKEJ REPUBLIKE**
**ADDITIONAL WAYS OF MILITARY RECRUITMENT IN THE SLOVAK
REPUBLIC**

Erik GÖRNER

ABSTRACT

The main aim of this paper is to assess the effectiveness and justification of voluntary military service and active reserves initiatives on basis of currently available data and to provide some recommendations to improve military recruitment in the Slovak Republic. First of all, we will analyse each of these initiatives separately. We will describe both initiatives on basis of existing law and complete information by analysing facts and numbers available on this topic. The methodology of this paper is based on a comparison of voluntary military training and active reserves praxis with public opinion on these initiatives and chosen scholarly articles available on additional ways to bolster recruitment into armed forces. Both initiatives seem to be appropriate even though it is difficult to assess their effectiveness after a short period of existence. Additional initiatives like state militias would further improve the recruitment.

Keywords: voluntary military training, active reserves, the Armed Forces of the Slovak Republic, conscription

INTRODUCTION

There had been a long tradition of peacetime conscription in the armed forces of the Slovak Republic. It secured the mass participation of masculine part of society on military training and thus also the connection between armed forces and society. Conscription has never been abolished. After the amendment of the legislation that came into force on 1st January 2006, it is just not exercised during peacetime. Though, it might be utilized any time during wartime or time of crisis.

The trend of reduction of the percentage of GDP on military together with the downsizing of armed forces lasted for more than two decades and the end of peacetime conscription was one of the results of it. But what is the reasoning behind this process? Surely, after the end of the Cold War, the ever-persisting threat of territorial war was on the decline and highly unlikely. Russian Federation resigned from its power interests in the region and no other territorial threat seemed present. Though, the security situation in the Slovak Republic was not ideal. After gaining independence it found itself in the security vacuum and dependent only on itself in terms of protection of its borders and safety of its population. Peacetime conscription was still there to create reserves that would be able to support professional armed forces core. Insecurity in terms of insufficient security assurances for small states in the arena of international relations forced Slovakia to seek for alliances.

Even though it was not clear what are the intentions of Slovakia in the field of international security after political stabilization Slovakia finally chose the integration process into NATO and EU. Slovakia became the member of NATO on 29th March 2006 and EU on 1st May 2004. The membership in NATO was one of the main reasons to transform armed forces into modern, well-functioning, professional unit and there seemed to be no reason to keep

peacetime conscription. The role of armed forces has become much different. Soldiers are mainly trained to take part in international crisis management mission. Except for long lasting positive security environment, the 2007 financial crisis is one of the reasons armed forces never got 2% of GDP for defence as NATO requires¹. The economy in a global world which Slovakia is part of became more important than security.

Recently the security environment in our part of the world is changing rapidly. What seemed to be secure environment quickly changed into unpredictable one. The challenges are on many fronts. There is still a need for international crisis management missions. Almost whole the Middle East turned into turmoil with the centre of conflict in Syria. North of Africa, especially Libya, turned into the poorly regulated area. Europe has to face an influx of refugees. Further, there is a conflict in Ukraine. The hostility between the NATO, especially the United States, and the Russian Federation is raising. The blurring of boundaries between war and peace is probably the best term to describe current security environment².

The internal security environment in Slovakia also took a turn. After the end of the peacetime conscription society lost its ties with the military and thus also interest about international security was reduced. The void that came into existence was partly filled by radical groups and paramilitary organizations. On the other hand, so called European migrant crisis revealed xenophobic tendencies and intolerance. The Slovak nation is not unified at all when it comes to security.

Mass reserves that have been created by the system of peacetime conscription are diminishing each year. The Ministry of Defence of the Slovak Republic answered this problem and problems described above by enabling a possibility to accomplish military training voluntarily in peacetime. The first possibility of such a kind came in 2016. A year later The Armed Forces of the Slovak Republic were bolstered by another initiative- active reserves.

The main aim of this paper is to assess the effectiveness and justification of voluntary military service and active reserves initiatives on basis of currently available data and to provide some recommendations to improve military recruitment in the Slovak Republic. First of all, we will analyse each of these initiatives separately. We will describe both initiatives on basis of existing law and complete information by analysing facts and numbers available on this topic. The methodology of this paper is based on a comparison of voluntary military training and active reserves praxis with public opinion on these initiatives and chosen scholarly articles available on additional ways to bolster recruitment into armed forces.

1. VOLUNTARY MILITARY TRAINING

When trying to define the target group of voluntary military training one of the most reliable sources is the web page of the Ministry of Defence. Simply it is meant for: *“young people who want to absolve military training and gain basic knowledge and skills needed to complete armed forces and crisis management tasks”*³. When we think about motive why such an initiative came into existence we see many reasons, most of which were explained in the introduction. The absence of compulsory military service has created two problems. Reserves now compose only of soldiers who fill this specification: *“citizen whose service duty of professional soldier has expired and his liability for enlistment is still ongoing, ... or a citizen who finished extraordinary service and his liability for enlistment is still ongoing, or a citizen whose service duty of officer of the Police Force, Fire and Rescue Corps, National Security*

¹ UŠIAK, Jaroslav and IVANČÍK, Radoslav. Economy and Defence in the NATO Member States.

² GODA, Samuel and UŠIAK, Jaroslav. What is the threat perception of the Slovak Republic?

³ MOSR. *Dobrovoľná vojenská príprava* [online]. [cit. 2017-05-09]. Available on internet: <<http://www.mosr.sk/dvp/>>.

*Office and Custom officer has expired and his liability for enlistment is still ongoing*⁴. Another means to fill the ranks of reserve soldiers is using voluntary military training.⁵

There is no doubt that numbers are diminishing. Another, before unresolved, the problem was the inability of the country to train those who were voluntarily willing to. As current Minister of Defence Peter Gajdoš said: *“One of the aims of voluntary military preparation is to enhance patriotism and national defence awareness of citizens because the defence is not a concern of an individual rather it concerns all of us. Among our priorities which we want to push through in upcoming period is an enhancement of readiness of armed forces reserves. The key element for the creation of armed forces reserves might be the voluntary military service. Volunteers might also be the great source of manpower for security forces*⁶”. Such an initiative is not meant to attract soldiers for financial reasons. Though there is and will be the financial aspect to it. The pilot project lasted for 12 weeks and soldier of voluntary military training got 4,5 euro per day. Training was divided into two phases. The first phase was meant for basic military training (9 weeks) and another three for professional training (3 weeks). Only 129 people were interested in taking part in the training. Many were excluded for a variety of reasons. Finally, only 31 finished the training and 10 decided to join professional armed forces. That is rather a decent number compared to the possibility of 150 voluntary trained soldier a year estimated by then Ministry of Defence Martin Glváč⁷.

Even the numbers were decent the pilot project was still proclaimed a success. The reason we consider pilot project useful is the initiative was tested and it opened space for further improvement. All the changes to the voluntary military training that were implemented are written in the law that regulates the voluntary military training, law number 378/2015 – Law on voluntary military training and on change and amendment of some laws that came into force on 2nd of January 2016⁸. Now the financial contribution for soldiers of voluntary military training is 7,2% of living wage per day of training. Currently, the living minimum in the Slovak Republic is 199,48 EUR. So contribution for a soldier is approximately 1106 EUR for whole training⁹. The training lasts shorter and soldiers get almost three times higher contribution than before. The division into basic and professional training still exists but there is no exact time division. Also, the interest in finishing voluntary military training has risen almost two times to 246 citizens interested. Of 246, 108 were chosen and finally, 73 men and 21 women started training. That means that number of soldiers of currently absolving voluntary military training is three times higher¹⁰.

According to law on voluntary military training a soldier gains habits, knowledge, and skills in following fields: tactics; shooting; physical training; drill; engineering; communica-

⁴ Law nr.570/2005 Zb. On conscription and on change and amendment of some laws

⁵ To be completely correct reserves are also created by those whose military training was postponed but their liability for enlistment is still ongoing and those who were drafted but never started military training and their liability for enlistment is still ongoing.

⁶ TOPKY.sk. *Dobrovoľná vojenská príprava neláka: Prihlásilo sa do nej iba toľkoto záujemcov* [online]. 2016 [cit.15.04.2017]. Available at :< <http://www.topky.sk/cl/10/1541281/Dobrovolna-vojenska-priprava-nelaka--Prihlasilo-sa-do-nej-iba-tolkoto-zaujemcov>>

⁷ AKTUALITY.sk. *Do dobrovoľnej vojenskej prípravy sa zapojí 50 ľudí, minister očakával viac* [online]. 2016 [cit. 2017-05-09]. Available on internet: <<https://www.aktuality.sk/clanok/343267/do-dobrovolnej-vojenskej-pripravy-sa-zapoji-50-ludi-minister-ocakaval-viac/>> ;SITA, PLUSKA. *Pot, prekážky a množstvo výhod: Započala dobrovoľná vojenská príprava!* [online]. 2016 [cit. 2017-05-09]. Available on internet: <<http://www.pluska.sk/spravy/z-domova/pot-prekazky-mnozstvo-vyhod-zapocala-dobrovolna-vojenska-priprava.html>>

⁸ Law nr.378/2015 Zb. On on voluntary military training and on change and amendment of some laws

⁹ After the first assesment of the pilot project there was a plan to rise contribution only by 200 EUR.

¹⁰ TASR. *Na dobrovoľnú vojenskú prípravu nastúpilo 73 mužov a 21 žien* [online]. 2017 [cit. 2017-05-09]. Available on internet: <<https://www.teraz.sk/slovensko/martin-na-dobrovolnu-vojensku-pripr/273745-clanok.html>>

tional and informational systems; medical training; topography; psychology; logistics; radiation, chemical and biological defence; military-ethical education and law - during the basic training. During professional training further habits, knowledge, and skills important to fulfil the tasks of armed forces are gained. There might be an objection that only military fanatics or even extremists would join the voluntary military service. That is, however, highly unlikely. Only persons that graduated at least from technical high school are allowed to join. Furthermore, participants have to be irreproachable, clean from abusing any kind of narcotic or alcohol, they should have never been cured of addiction, they cannot be members or supporters of any kind of group suppressing fundamental rights and freedoms¹¹.

2. ACTIVE RESERVES

According to the law on conscription, reserves are divided into active reserves and other reserves. Active reserves are those that on basis of agreement for inclusion into active reserves prepare to perform extraordinary service in armed forces or fulfil tasks of armed forces during the safety state. Other reserves do not fulfil any tasks of armed forces and neither they prepare to perform extraordinary service. Each of the reservists might request to be allowed to active reserves. Only those who fulfil set of requirements for a specific post like rank qualification, professionalism, health, irreproachability, psychical health etc. might enter the active reserves. Each of the soldiers in active reserves is eligible for a motivational contribution of 600 EUR a year. To get the contribution, active reservist has to be present for training and fulfilment of tasks at least 75% of the set amount of time. Active reservist also gets a part of the payment equivalent to his rank and period of time spent in duty. Active reservists are usually full-time employees, so their employer gets refunds for the time they spend on active duty. Preparing active reserves for the performance of extraordinary service is conducted through regular training and it lasts for a maximum of 30 days in the first year of duty in active reserves. In consequent years the maximum amount of time decreases to 15 days a year. An active reservist might also be summoned to fulfil tasks of armed forces which is resolving of extraordinary situations. If an active reservist fulfils these tasks for 30 days he will not be required to be present for regular training. In case of the state of emergency, state of war, or war - soldiers in an active reserve shall continue in regular exercise or in the performance of the tasks of the armed forces unless extraordinary service is ordered¹².

The initiative of active reserves became reality on 16th May 2017 when historically first training started in Sered'. It lasted until 26th of May. The first year of initiative attracted 37 soldiers of that 8 ex-professionals, 24 that absolved compulsory military training and 5 that finished voluntary military training¹³.

3. ASSESSMENT OF VOLUNTARY PARTICIPATION IN THE ARMED FORCES OF THE SLOVAK REPUBLIC

Since both of the initiatives to bolster armed forces by additional means of recruitment, based rather on patriotism and voluntarism than on financial motives, are in action only

¹¹ Law nr.378/2015 Zb. On on voluntary military training and on change and amendment of some laws

¹² Law nr.570/2005 Zb. On conscription and on change and amendment of some laws

¹³ IVANKOVÁ, Stanislava. *Ukladanie mín, strelba, príprava na povodne. Takto cvičia aktívne zálohy* [online]. SME. 2017 [cit. 2017-05-09]. Available on internet: <<https://domov.sme.sk/c/20540036/aktivne-zalohy-sa-pripravuju-na-povodne-a-ine-kalamity.html#ixzz4ruJganRG>>

for a short period of time it is quite difficult to say whether these initiatives are a success. What we know is that both initiatives are still active.

Firstly, there is no space for assessment of active reserves since they came into existence only very recently. It is certain that 37 soldiers won't change a security potential of the Slovak Republic but years to come will tell us more about this initiative. Even the numbers are decent it got attention from media. Also, the Ministry of Defence already took some steps to make the public informed about the initiative.

The first voluntary military training is over and during its period 31 soldiers were trained. We know that the second training attracted more people than the first one. One of the possibilities why numbers rose is much better financial contribution than in the pilot project. On the other hand, it still didn't attract enough people to fill the upper limit of 150 soldiers of voluntary military training trained per year. Even though it is just a beginning of the initiative it is almost certain that 31 soldiers won't change the safety and striking power of the Slovak Republic too much.

There is quite enough information available on voluntary military training on internet, newspapers, radio, and television. Except for self-interest of media towards voluntary military training, because it is a novelty there has been also an effort from the Ministry of Defence of the Slovak Republic. To demonstrate these efforts, we present events focused on voluntary military training organized by the Ministry of Defence. They are listed in Table 1. All of these events were either meant for public presentation of voluntary military service (patriotism and military education) or for presentation in media. The form was either formal in case of presentation in media or informal during public presentations. Many of the events were attended by the Minister of Defence.

Table 1 Events organized by the Ministry of Defence of the Slovak Republic focused on voluntary military training¹⁴

Date	Name	Place
23.01.2016	“Show me what you got”	Levice
06.02.2016	“Show me what you got”	Nové Mesto nad Váhom
13.02.2016	“Show me what you got”	Brezno
18.02.2016	The start of the admission into voluntary military training	Bratislava
20.02.2016	“Show me what you got”	Humenné
02.06.2016	Control of the readiness of the pilot project of voluntary military training	
15.07.2016	KEMP 2016	Lešť
30.09.2016	Closing ceremony of training of first voluntary military service absolvents	Martin
02.12.2016	Press conference on assessment of voluntary military training	Bratislava
12.05.2017	Military activities of students	Trnava
04.08.2017	Opening ceremony for soldiers of voluntary military training and basic training	Martin

We take part of our article about the promotion of voluntary military training in the media as an argument that despite huge efforts of the Ministry of Defence and many articles,

¹⁴ Table is made by author of the paper from information about public activities of the Ministry of Defence of the Slovak Republic available on internet [cit. 2017-05-09]: <<http://www.mod.gov.sk/26010/planovane-akcie-a-ocakavane-udalosti/>>

tv and radio broadcast programs the number of 150 soldiers trained per year was not met. Even according to brigadier-general Vladimír Kubáň the interest of people in voluntary military service was high. He said that people asked many questions on this topic through email or telephone. He added that also women are interested. He also said that exact numbers were not available that time¹⁵.

It seems that people are interested in voluntary military service but only superficially. To assess this assumption it is important also to take the public opinion into consideration. Probably, the best document in this regard is Opinion poll report elaborated by the Ministry of Defence in 2016. Only 26,2% of respondents answered positively when asked about interest in issues of security. Of that 60,3% of respondents said they have some information, but they would like to have more. From these, 63,1% wanted to know more information on military training (voluntary military training, active reserves and similar). A question was asked about chosen means to bolster the striking power of the Slovak Republic. Risen number of the professional soldier was chosen as important by 64,1%. Reestablishment of peacetime conscription was qualified as important by only 44,1% of respondents¹⁶. Both voluntary military training and active reserves initiatives are marked as important by more than 50% of respondents (consequently 54,8% and 59,2%). A bit more than 70% of respondents answered positively when asked whether is it the duty of each citizen to protect its country. Respondents (62,7%) also think the readiness of citizens to manage extraordinary situations and security threats should rise. There was also a question what forms of training citizens prefer in this case. Exercise and courses to protect life and health were marked as important by 52,2%; voluntary military training by 49,6%; military training organized by associations and organizations with the support of state 41,1%; regular training of civil defence organized by the employer on workplace 39,9%. When it comes to question whether each able-bodied citizen should enter voluntary military training, 56,3% of respondents say yes. But the poll shows also the biggest paradox. 72,4% of respondents consider the continuation of voluntary military training initiative as important. When it comes to interest in absolving voluntary military service in the future only 18,3% of respondents showed some interest. Questions about active reserves were part of the poll as well. When people were asked what is the best motivational factor to join active reserves 76,1% chose financial aspect. Other motivations were better social coverage 47%, gaining new special skills 39,9%, and adventure 30,8%. Patriotism turned out to be not very motivating- 22,9%¹⁷.

It is obvious that citizens of the Slovak Republic want the country safe and admit that it is important for each able bodied citizen to serve the country by means of completing voluntary military service. On the other hand, the interest in doing so is low. For purposes of this paper, we consider the answers on how should people be prepared for extraordinary situations and security threats very interesting. All of the four possibilities should be taken into consideration. Especially the one that is not utilized yet: military training organized by associations and organizations with the support of the state.

Many scholars and researchers dealt with the topic of what we call in this paper “additional ways of military recruitment.”¹⁸ Christopher Dandeker in his article *The Military in Democratic Societies* wrote about four types of armies existing in democracies. The first one was militia model that is based on compulsory military service with the small professional

¹⁵ JANEČKOVÁ, Aneta. *Záujem o dobrovoľnú vojenčinu je veľký* [online]. Pravda. 2016 [cit. 2017-05-09]. Available on internet: < <https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/381025-zaujem-o-dobrovolnu-vojencinu-je-velky/> >

¹⁶ But when another question was asked: “Would the reestablishment of compulsory military service be good for security of the Slovak republic?” – 55,4% said yes.

¹⁷ MOSR. *Správa z výskumu verejnej mienky*. Bratislava : 2016. 21 s.

¹⁸ By this we mainly mean the recruitment praxis which support the professional armed forces. We also mean other means of civil support like membership in state approved militia.

army. All volunteer force backed by reserves. Huge professional army backed by conscription. The model that was the best according to him was a model of all volunteer force backed by reserves with a higher portion of reserve component than in the first example¹⁹.

The Slovak Republic does not match any of these types. It is somewhere in between, it has a rather small all-volunteer force with decent reserves. It is evident though that with current reforms it strives to become the model that was designated as the most proper for today's democracies.

Charles Moskos is a long time backer of civil participation in states defence. However, in his article *A New Concept of the Citizen Soldier* he presents the very interesting concept of military recruitment. It is all clear that professional soldiers are more expensive than active reserves which have a long tradition in the United States. There are many differences between serving in reserves in the United States and Slovakia, though, the most crucial one seems to be that Slovak active reservists are intended mainly for disaster relief and operations within Slovakia. Though, in the United States reserves were sent overseas to take part missions of crisis management (for example in Iraq). The idea of Moskos was to create a possibility for short time enlistment. Enlistees would be mainly pulled out of college graduates. In return, they would get financial contributions and further economic benefits²⁰.

This initiative might not fit the conditions of the Slovak Republic. But what might be important is the idea to address college graduates and students. They might be offered financial contributions and further benefits that would allow them to earn enough money to study on each of the schools. Their service training must be simpler and less time consuming, compatible with a college education. It is certain that they would not become regular soldiers capable of each of the tasks required, but they would complete basic training and become part of the regular reserves. The training might be split into shorter periods of time during whole college education.

The importance of reserves is stressed in an article from Ben-Ari and Lomsky-Feder. In all-volunteer armed forces, reservists are many times the only link between military and society. Thus, reservists are the only source of legitimacy of armed forces. There is a difficult relationship between professionals and reservists because professionals perceive reservists as a useless burden. Reserves represent a supply of manpower that might or might not be financially advantageous. Even though the ability of reserve force to act is questionable, reserves provide the army with additional skills and specializations that might be otherwise too expensive. The potential of reserves rises with the decreasing number of the population willing to join armed forces. That happens mainly when the population is decreasing or the conditions on the labour market are improving²¹.

That is an argument for voluntary military training and active reserves in the Slovak Republic. The population is decreasing and the public poll shows there is not a huge interest in joining armed forces.

Long and comprehensive article about voluntary participation in defence of the country was written by Stejskal. He provides theoretical knowledge on this topic and also lists forms of voluntary participation in defence in the chosen European countries. He concludes that nowadays there are four theoretical models of voluntary involvement of citizens on defence. The first one is traditional, intensive and broad, decentralized but under the supervision of state that is strongly supported by civil culture (Germany, Austria, Switzerland, Finland, Sweden, and Denmark). The second is traditional, intensive and broad Anglo-Saxon model. There are civil defence initiatives that work in bottom-up and also top-down manner. The third is post-communist with very weak features of voluntary civil participation which is

¹⁹ DANDEKER, Christopher. *The military in democratic societies.*

²⁰ MOSKOS, Charles. *A new concept of the citizen-soldier.*

²¹ BEN-ARI, Eyal, and Edna LOMSKY-FEDER. *Epilogue: theoretical and comparative notes on reserve forces.*

the group where Slovakia belongs. The last one is post- communist with romantic and nostalgic features. Estonia and Latvia with its defence guards and legions are examples. There is still a place for civil participation since it is not certain whether the country will have to protect its territory one day²². Civil participation helps to reach following goals. It increases the pool of citizens that would be able to participate in easier or more difficult tasks of national defence and disaster relief. It saves finances because it is cheaper to train active reserves for special tasks than to keep professionals with analogical capabilities. Last but not least, it provides a broader link between armed forces and society. It bolsters the identification of citizens with the military environment, civilian control and it might also create an ethos of defence understood as civilian value. On the other hand, civilians participating on defence will never be so effective and they will also never reach the same state of readiness as professionals. In the end, Stejskal gives recommendations for the Czech Republic. First of all, it is important to make reserves a place where people get trained not just keep it as manpower to mobilise. Another important step is to create militia element on territorial principle. It is important to attract young people (scholarships for students, financial support for graduates) and also eliminate barriers for employees (agreements with employers). The last important thing is to harmonize initiatives with requirements of a country²³.

Creating voluntary militias on the level of lower administrative units was also an idea of Pernica. His reasoning behind the creation of such a unit was decreasing number of citizens in the Czech Republic and consequent inability of the Ministry of Defence and the Ministry of Interior to recruit enough man power for armed forces, police and other power elements like city police. Even the willingness of young citizens to serve in police or armed forces is decreasing. There is a crisis management decentralized to lower administrative units ending with the municipality, but when it comes to enforcement all administrative units depend on state forces. People should be motivated to join militias for certain benefits provided by the state²⁴.

All of these arguments support the activities that recently take place in Slovakia to support armed forces with additional manpower.

CONCLUSION

As we witness in Slovakia the change of security environment and changing society forced the Ministry of Defence to start new initiatives in the sphere of additional ways of military recruitment. When we confront both initiatives- voluntary military training and active reserves with theoretical knowledge and with the results of the public poll we find out that they have justification. As we already mention it is difficult to assess the effectiveness of both of the initiatives because they are in action only for a short period time (especially active reserves). The only thing that might be criticized regarding voluntary military training is the fact it trained only 31 persons until the present day and the number of persons finishing second training is still not certain. The only thing that is certain is that the number won't be 150, the upper limit of soldiers of voluntary military training that could be trained per year.

As poll showed, the citizens of Slovakia support idea of voluntary military training and they support Slovak armed forces as well. Citizens though do not want to serve. There might be many reasons. One is economic. People do not want to serve because they have other better possibilities to earn money than armed forces. Also, the end of compulsory military service shows that young people were not willing to serve anymore. It is almost a cliché to say that it is a waste of time for them. Another reason that is also being stressed nowadays

²² Reasons for this statemnt are listed in the Introduction of this paper.

²³ STEJSKAL, Libor. Dobrovolná občanská participace při zajišťování obrany: Koncept, zkušenosti a perspektivy.

²⁴ PERNICA, Bohuslav. Dobrovolná milice–doplněk zajištění bezpečnosti územně samosprávných celků.

is the lack of patriotic and military or national defence education. The situation is not completely under control. There are many people who want to train military skills in one way or another and possibly also to be a contribution to the safety of the country. The evidence is growing number of paramilitary organizations out of states control. Nevertheless, there is no possibility for such people to serve the country in a legal way. Active reserves are only for those who already finished military training. But not everyone who wants to contribute to the safety of the state has a possibility or even a will to become professional soldier or soldier of the voluntary military training. There might be a myriad of reasons. For example, employment, one does not match the criteria for voluntary military service, family. A great idea would be to create militias under the administration of lower administrative units as mentioned by Stejskal and Pernica. Such units would be able to absorb illegal paramilitary units and utilize their abilities for the tasks designated by local administration. It is very likely that such militias would bolster the safety of the country and could even help in some of the tasks of local crisis management. As it was mentioned, to fill such units, people might get certain benefits like discounts for local public transport, small financial contributions, and scholarships for students. It would be also necessary to elaborate a law that would protect the rights of employees once they need to perform tasks required by the militia.

BIBLIOGRAPHY

- AKTUALITY.sk. *Do dobrovoľnej vojenskej prípravy sa zapojí 50 ľudí, minister očakával viac* [online]. 2016 [cit. 2017-05-09]. Available on internet: <<https://www.aktuality.sk/clanok/343267/do-dobrovolnej-vojenskej-pripravy-sa-zapoji-50-ludi-minister-ocakaval-viac/>>
- BEN-ARI, Eyal, and Edna LOMSKY-FEDER. Epilogue: theoretical and comparative notes on reserve forces. In *Armed Forces & Society* 2011, 37, 2, pp. 361-371.
- DANDEKER, Christopher. The military in democratic societies. In *Society*, 2001, 38, 6, pp. 16-24.
- GODA, Samuel and UŠIAK, Jaroslav. What is the threat perception of the Slovak Republic? In *Central European journal of international and security studies*, 2016, 10, 1, pp. 61-87.
- IVANKOVÁ, Stanislava. *Ukladanie mŕn, streľba, príprava na povodne. Takto cvičia aktívne zálohy* [online]. SME. 2017 [cit. 2017-05-09]. Available on internet: <<https://domov.sme.sk/c/20540036/aktivne-zalohy-sa-pripravuju-na-povodne-a-ine-kalamity.html#ixzz4ruJganRG>>
- JANEČKOVÁ, Aneta. *Záujem o dobrovoľnú vojenčinu je veľký* [online]. Pravda. 2016 [cit. 2017-05-09]. Available on internet: <<https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/381025-zaujem-o-dobrovolnu-vojencinu-je-velky/>>
- Law nr.378/2015 Zb. On on voluntary military training and on change and amendment of some laws*
- Law nr.570/2005 Zb. On on conscription and on change and amendment of some laws*
- MOSKOS, Charles. A new concept of the citizen-soldier. In *Orbis* 2005, 49, 4, p. 663-676.
- MOSR. *Dobrovoľná vojenská príprava* [online]. [cit. 2017-05-09]. Available on internet: <<http://www.mosr.sk/dvp/>>.
- MOSR. *Správa z výskumu verejnej mienky*. Bratislava: 2016. 21 p.

PERNICA, Bohuslav. Dobrovolná milice–doplňěk zajištění bezpečnosti územně samosprávných celků. In *Increasing Competitiveness or Regional, National, and International Markets Development–New Challenges*, 1, p. 281.

SITA, PLUSKA. *Pot, prekážky a množstvo výhod: Započala dobrovoľná vojenská príprava!* [online]. 2016 [cit. 2017-05-09]. Available on internet: <<http://www.pluska.sk/spravy/z-domova/pot-prekazky-mnozstvo-vyhod-zapocala-dobrovolna-vojenska-priprava.html>>

STEJSKAL, Libor. Dobrovolná občanská participace při zajišťování obrany: Koncept, zkušenosti a perspektivy. In *Defense & Strategy/Obrana a strategie* 2014, 14, 2, pp. 119-133.

TASR. Na dobrovoľnú vojenskú prípravu nastúpilo 73 mužov a 21 žien [online]. 2017 [cit. 2017-05-09]. Available on internet: <<https://www.teraz.sk/slovensko/martin-na-dobrovolnu-vojensku-pripr/273745-clanok.html>>

TOPKY.sk. *Dobrovoľná vojenská príprava neláka: Prihlásilo sa do nej iba tol'koto záujemcov* [online]. 2016 [cit. 15.04.2017]. Available at : <<http://www.topky.sk/cl/10/1541281/Dobrovolna-vojenska-priprava-nelaka--Prihlasilo-sa-do-nej-iba-tolkoto-zaujemocov>>

UŠIAK, Jaroslav and IVANČÍK, Radoslav. Economy and Defence in the NATO Member States. In: *ECONOMIC ANNALS – XXI*, 2014, 7-8, 2, pp.8-12.

Článok vznikol v rámci (This article is written within the) Projektu VEGA č. 1/0545/17 – Transformácia bezpečnostného prostredia: aplikácia skúseností štátov Vyšehradskej štvorky na príklade Ukrajiny.

Mgr. Erik GÖRNER
Univerzita Mateja Bela, Kuzmányho 1,
97401 Banská Bystrica
erik.gorner@umb.sk

MOŽNOSTI SLOVENSKEHO VOJENSKÉHO ZDRAVOTNÍCTVA PRISPIEŤ DO VOJENSKÉHO ZDRAVOTNÍCKEHO ZARIADENIA ROLE 2B BUDOVANÉHO V RÁMCI KONCEPTU FNC

POTENTIALS OF SLOVAK HEALTH CARE SERVICE TO CONTRIBUTE TO MEDICAL TREATMENT FACILITY ROLE 2B BUILT BASED ON THE CONCEPT FNC

František GUBÁŠ

ABSTRACT

Limited expenditures spent on defence by NATO member states place emphasis on effective utilization of human, material and financial resources which have individual countries at disposal. Within EU and NATO are realised several projects - „Pooling and Sharing“, „Smart Defence“, or „The Framework Nations Concept“ – for building of one consistent capability with usage of partial capabilities of its individual member countries. Germany introduced “The Framework Nations Concept” in 2013 which aim is to integrate capabilities of smaller countries under backbone of a framework country. Development of the concept is realised in various spheres, one of them is military health service. Pilot project become building of Medical Treatment Facility ROLE 2B. Aim of this paper is therefore to analyse potentials of the Slovak Armed Forces to contribute to the creation of Medical Treatment Facility ROLE 2B. Presented knowledge, but as well formulated conclusions are based not only on theoretical sources, but also on the empirical research which included execution of expert interviews. Based on gained results of the research the author identifies medical capabilities (modules) which can be used to the building of Medical Treatment Facility ROLE 2B based on the concept. Research results were verified during international military exercise.

Keywords: Framework Nations Concept, medical support, Medical Treatment Facility

ÚVOD

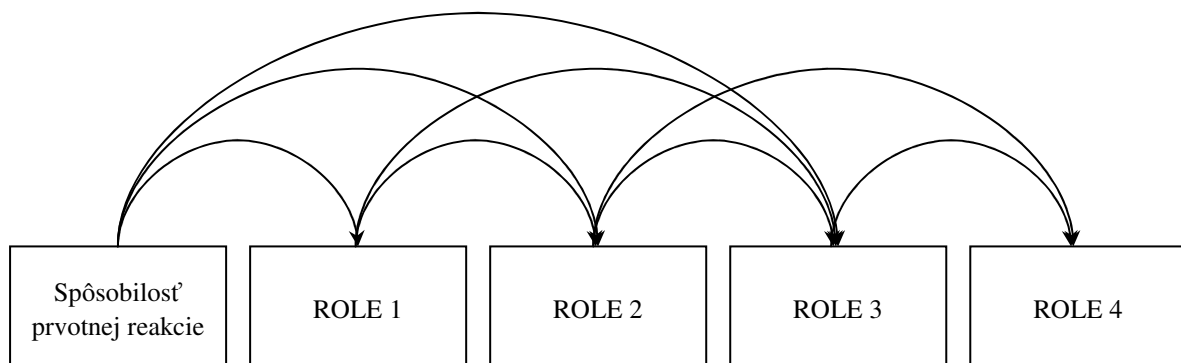
Prezidenti a predsedovia vlád členských krajín NATO vo svojej deklarácii Waleského summitu v článku 70 deklarovali pokračovanie projektu „Smart Defence“ a projektu EÚ „Pooling and Sharing“, ktoré sa vzájomne dopĺňajú, v snahe podporovať rozvoj spôsobilostí a interoperability maximalizujúc efektívnosť vynaložených nákladov. Zároveň vítajú úsilie členských krajín NATO a EÚ k vzájomnej spolupráci mimo iných aj v oblasti zdravotníckej podpory. Z uvedeného vyplýva, že zdravotnícka podpora je jednou z oblastí, kde je rozvoj medzinárodnej spolupráce realizovateľný a kde už v súčasnej dobe možno sledovať hmatateľné výsledky.

Ďalším konceptom, ktorý bol uvedený článkom 67 deklarácie Waleského summitu a nesie potenciál pre rozvoj medzinárodnej spolupráce je „Framework Nations Concept“ (ďalej len „FNC“). Podľa FNC by mali európske štáty vytvoriť klastre, skupiny „menších“ a „väčších“ štátov, ktoré by ďalej koordinovali, rozvoj vojenskej techniky a vojenských jednotiek v dlhodobom horizonte. Rámcová krajina preberá vodcovstvo v danom klastri, ktorá poskytne záštitu, napríklad v oblasti riadenia a velenia, logistiky a podobne. Menšie krajiny

tak môžu poskytovať svoje spôsobilosti zastrešené rámcovou krajinou. Takto sa môžu stať vytvorené klastre efektívne a udržateľné, schopné realizovať dlhšie a zložitejšie operácie. Praktickou realizáciou konceptu FNC bolo vytvorenie zdravotníckeho zariadenia ROLE 2B pod záštitou Nemecka a verifikovať a následne demonštrovať jeho funkčnosť v rámci najväčšieho medzinárodného vojenského cvičenia v roku 2017 zameraného na zdravotnícku podporu Vigorous Warrior 2017.

1 ZDRAVOTNÍCKE ZARIADENIE ROLE 2B A JEHO MIESTO V SYSTÉME ZDRAVOTNÍCKEJ PODPORY

Zdravotnícka podpora je realizovaná rôznymi zdravotníckymi spôsobilosťami, viď obrázok č. 1. Tieto zdravotnícke spôsobilosti zahŕňajú všetky nevyhnutné zdravotnícke zdroje a aktíva nevyhnutné na vykonávanie liečby, evakuácie, zásobovania a ďalších funkcií nevyhnutných na udržanie zdravia vojenského personálu na určitej, vopred definovanej úrovni. Úroveň zdravotníckych spôsobilostí definuje aký rozsah a úroveň zdravotnej starostlivosti určité zdravotnícke spôsobilosti môžu poskytovať, vzostupne od spôsobilosti prvotnej reakcie až po finálnu zdravotnú starostlivosť poskytovanú zdravotníckou spôsobilosťou ROLE 4.

Obrázok 1 Zdravotnícke spôsobilosti v rámci nepretržitej starostlivosti.
Zdroj: vlastné spracovanie.

Zdravotnícke zariadenia sú kategorizované do štyroch úrovní (ROLE 1 - 4), definovaných podľa nevyhnutných klinických spôsobilostí, ktoré musia zabezpečovať. Minimálne spôsobilosti každého zdravotníckeho zariadenia nižšej úrovne sú v princípe obsiahnuté v každom zdravotníckom zariadení vyššej úrovne. To znamená, že zdravotnícke zariadenie ROLE 3 má schopnosť plniť funkcie ROLE 1 a ROLE 2.¹

Spôsobilosť prvotnej reakcie často tiež označovaná ako taktická starostlivosť o zranených v boji (Tactical Combat Casualty Care - TCCC) zahŕňa najmä kontrolu krvácania a dýchacích ciest pre najzávažnejšie zranených a je vykonávaná prostredníctvom svojpomoci a vzájomnej pomoci v oblasti prvej pomoci a bojovými záchranármi v oblasti rozšírenej prvej pomoci.

Najnižšia úroveň zdravotnej starostlivosti, na ktorej je spravidla k dispozícii lekár a poskytuje základnú zdravotnú starostlivosť, špecializovanú prvú pomoc, triedenie, resuscitáciu a stabilizáciu ranených v rámci časových obmedzení pre poskytovanie zdravotnej

¹ NATO. AJP 4.10(B) Allied Joint Doctrine for Medical Support. s. 31.

starostlivosti je označovaná ako **ROLE 1** a je charakteristická pre vojenské jednotky na stupni prápor, alebo jednotky postavené na ich úrovni. Zdravotnícka podpora na úrovni ROLE 1 je integrálna súčasť vojenských jednotiek, alebo je im pričlenená a je v zásade národnou zodpovednosťou.²

Predsunutá chirurgická jednotka (FSE – Forward Surgical Element) – je špeciálne, vysoko mobilné zdravotnícke zariadenie schopné vykonávať urgentné chirurgické zákroky. FSE je spravidla pričleňované k zdravotníckemu zariadeniu ROLE 1.³

Zdravotnícke zariadenie **ROLE 2** môžeme ďalej rozčleniť na základnú ROLE 2 označovanú ako ROLE 2 Basic a rozšírenú ROLE 2 označovanú ako ROLE 2E. Pojmy „základná“ a „rozšírená“ označujú klinické spôsobilosti a nie mobilitu zdravotníckych zariadení ROLE 2. OSN rozoznáva iba zdravotnícke zariadenie ROLE 2 bez ďalšej špecifikácie. Zdravotnícke zariadenia sú charakteristické realizovaním zdravotníckej podpory na úrovni brigáda.

Zdravotnícke zariadenia ROLE 2 Basic (ďalej len „ROLE 2B“) sú jednoduché a vysoko mobilné zdravotnícke zariadenia určené k realizácii zdravotníckej podpory vojenských jednotiek na úrovni brigáda, alebo jednotiek postavených na ich úrovni. Zdravotnícke zariadenie ROLE 2B povinne zahŕňa všetkých 7 základných modulov:

1. urgentná starostlivosť,
2. spôsobilosť prvotnej chirurgickej reakcie,
3. spôsobilosť špecifickej diagnostiky,
4. sústredenie pacientov,
5. pooperačná starostlivosť (so strednou, vysokou mierou závislosti),
6. riadenie, velenie, komunikačno-informačné systémy (vrátane telemedicíny),
7. zdravotnícke zásobovanie.

Zdravotnícke zariadenia ROLE 2 Enhanced (ďalej len „ROLE 2E“) sú malé poľné nemocnice poskytujúce základnú zdravotnú starostlivosť s chirurgickou spôsobilosťou, jednotkou intenzívnej starostlivosti a lôžkovou kapacitou. V porovnaní s ROLE 2B je zdravotnícke zariadenie ROLE 2E schopné stabilizovať pacientov po chirurgických zákrokoch a pripraviť ich na odsunu do zdravotníckeho zariadenia ROLE 4 bez potreby ich odsunu do ROLE 3.

Zdravotnícke zariadenia ROLE 3 poskytujú najvyššiu úroveň zdravotnej starostlivosti vojenským jednotkám na bojisku⁴ a je určené na poskytovanie sekundárnej zdravotnej starostlivosti v rámci obmedzení predpísaných zásadami o dočasnej hospitalizácii na bojisku. V závislosti na type vojenskej operácie zahŕňa široké spektrum klinických špecialistov.⁵

Zdravotnícke zariadenia ROLE 4 poskytujú úplné spektrum definitívnej zdravotnej starostlivosti. Zdravotná starostlivosť na úrovni ROLE 4 štandardne zahŕňa finálnu zdravotnú starostlivosť s aplikáciou špeciálnych chirurgických a liečebných postupov, rekonštrukčnú chirurgiu a rehabilitáciu.⁶ Je spravidla vysoko špecializovaná a časovo náročná a je

² GUBÁŠ, F. Medical Support of Military Operations Led by Organization of International Crisis Management. s. 26.

³ NATO. AJP 4.10(B) Allied Joint Doctrine for Medical Support.. s. 37.

⁴ UN. Medical Support Manual for United Nations Field Missions. s. 25.

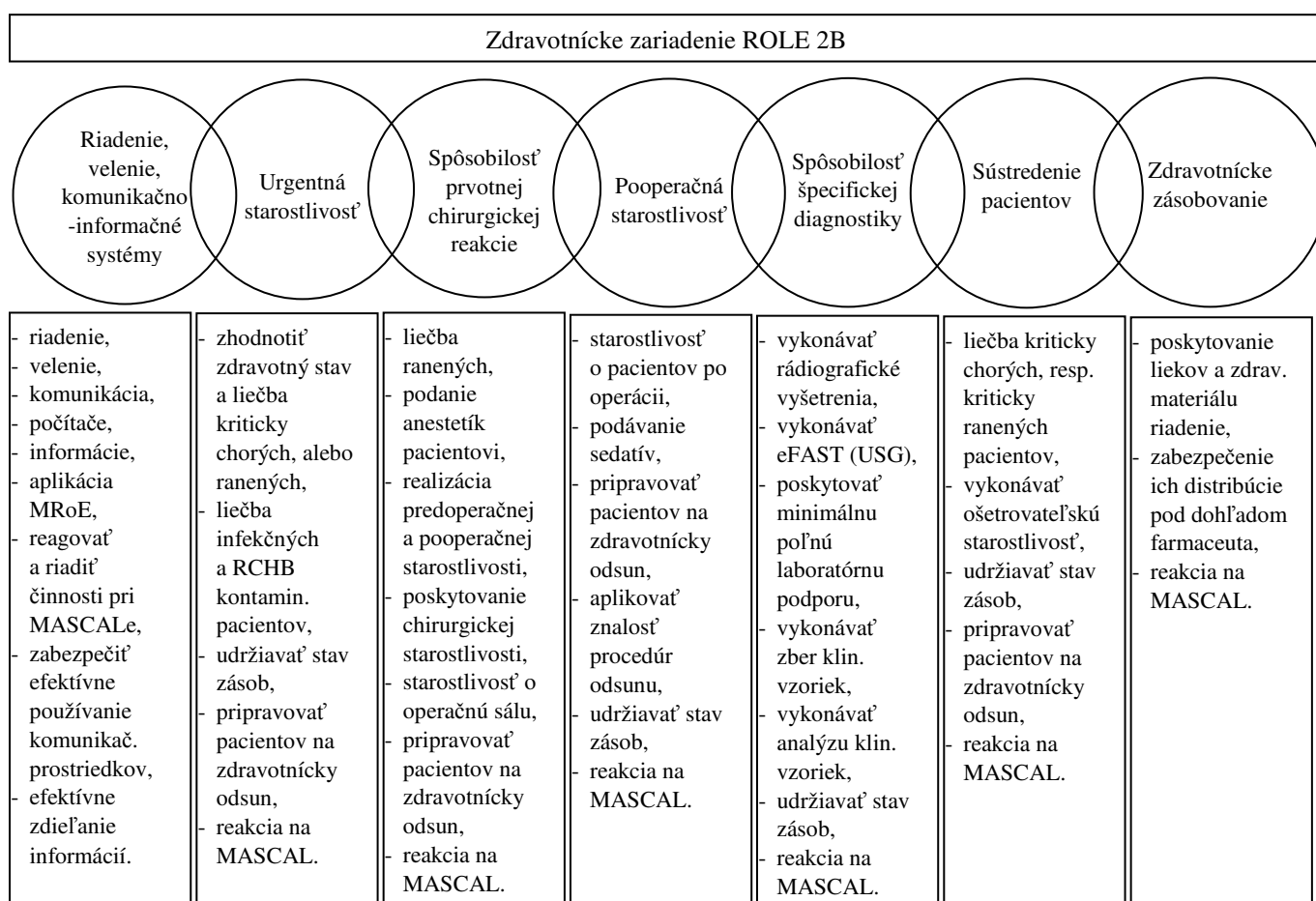
⁵ EU. Comprehensive Health and Medical Concept for EU-led Crisis Management Missions and Operation.

⁶ NATO. AJP 4.10(B) Allied Joint Medical Doctrine. s. 38.

poskytovaná v domácej krajine pacienta. Vo výnimočných prípadoch môže byť zdravotná starostlivosť na úrovni ROLE 4 poskytovaná inými krajinami na základe dohôd.⁷

2 MOŽNOSTI PRÍSPEVKU VOJENSKÉHO ZDRAVOTNÍCTVA DO ZDRAVOTNÍCKEHO ZARIADENIA ROLE 2B

Z hľadiska schopnosti analyzovať možnosti vojenského zdravotníctva je nevyhnutné definovať nevyhnutné požiadavky na jednotlivé moduly zdravotníckeho zariadenia ROLE 2B. Tak ako sme už uviedli v predchádzajúcej kapitole zdravotníckeho zariadenia je tvorené minimálne 7 základnými modulmi, tak ako ich definuje AJP-4.10(B). Požiadavky na spôsobilosti jednotlivých modulov sú definované v AMedP 9.1 „Modular Approach for Multinational Medical Treatment Facilities“, ktorý je v súčasnosti v ratifikačnom procese.

Obrázok 2 - Zdravotnícke zariadenie ROLE 2B – moduly a ich základné zručnosti.

Zdroj: vlastné spracovanie.

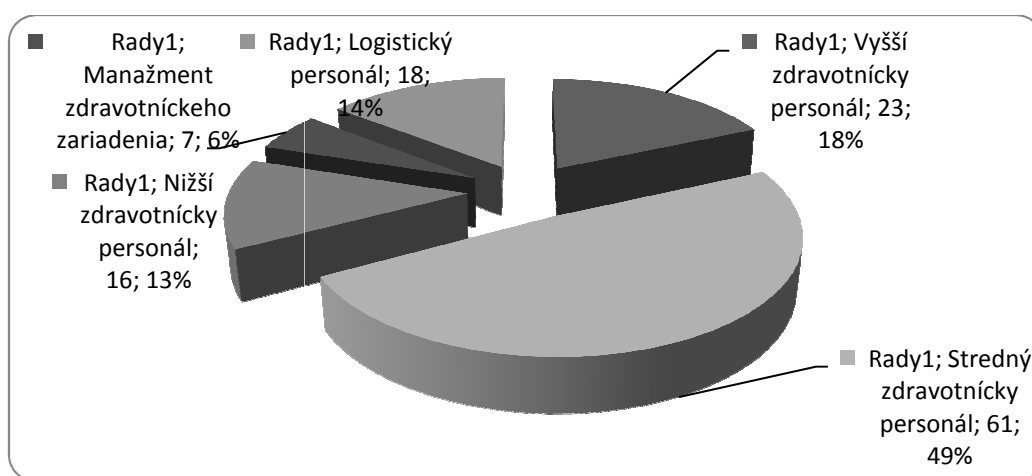
Nasaditeľné spôsobilosti vojenského zdravotníctva mimo najnižšej úrovne zdravotníckej podpory - zdravotníckych zariadení ROLE 1 - sú sústredné v podriadenosti Úradu hlavného lekára OS SR, preto bol náš prieskum formou expertných rozhovorov realizovaný s vybranými funkcionármi uvedeného úradu. OS SR v súčasnosti nemajú vybudované zdravotnícke zariadenie ROLE 2B, preto bolo cieľom expertných rozhovorov

⁷ GUBÁŠ, F. Medical Support of Military Operations Led by Organization of International Crisis Management. s. 26-27.

stanoviť aktuálny stav spôsobilostí (modulov), ktoré by bolo možné využiť ako príspevok do zdravotníckeho zariadenia ROLE 2B vybudovaného v rámci projektu FNC. Analýza každej spôsobilosti bola vykonávaná v personálnej a materiálnej oblasti.

2.1 ANALÝZA VÝSLEDKOV PRIESKUMU V PERSONÁLNEJ OBLASTI

S cieľom zistiť aktuálny stav pripravenosti personálu boli realizované expertné rozhovory s príslušníkmi personálneho manažmentu Úradu hlavného lekára OS SR. Z expertných rozhovorov vyplynulo, že cieľovým personálom sú príslušníci Poľnej mobilnej zdravotníckej jednotky ROLE 2E „PMZJ ROLE 2E“ a oblasťami, ktoré odrážajú aktuálny stav pripravenosti personálu sú odborná pripravenosť, ktorá môže byť reprezentovaná absolvovanými špecializáciami a jazyková pripravenosť. Personál je možné podľa kategórií rozčleniť na vyšší zdravotnícky personál, stredný zdravotnícky personál, nižší zdravotnícky personál, manažment zdravotníckeho zariadenia a logistický personál (Graf 1).

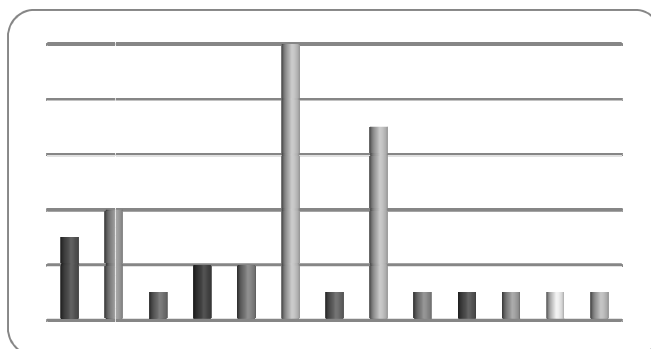

Graf 1 Štruktúra personálu PMZJ ROLE 2E

Zdroj: vlastné spracovanie.

2.1.1 VYŠŠÍ ZRAVOTNÍCKY PERSONÁL

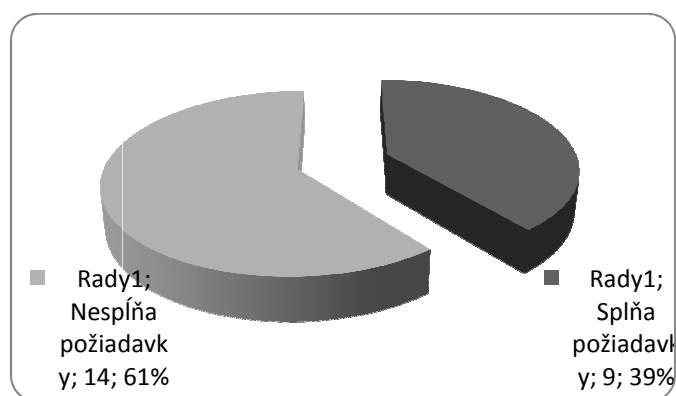
Z celkového počtu personálu PMZJ ROLE 2E, t. j. z 125 osôb je vyšší zdravotnícky personál reprezentovaný 23 profesionálnymi vojakmi. V priemere má každý profesionálny vojak vyššieho zdravotníckeho personálu 1,73 ukončenej špecializácie. Prehľad špecializácií je zobrazený v grafe 2.

Graf 2 Špecializácie vyššieho zdravotníckeho personálu

Zdroj: vlastné spracovanie.

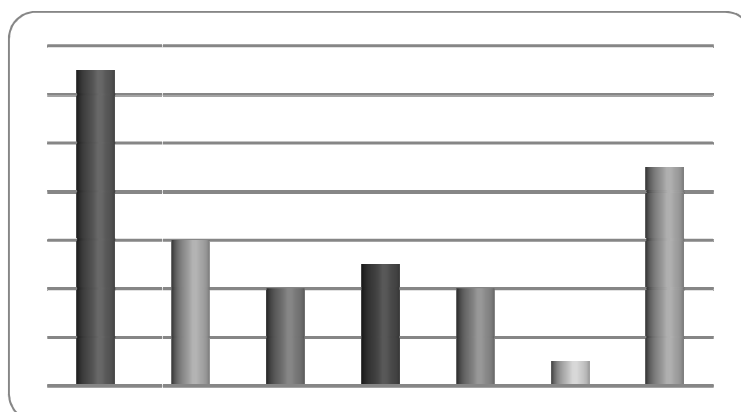
Jazyková pripravenosť je tiež jednou z rozhodujúcich zručností najmä v prípade pôsobenia personálu v medzinárodnej zdravotníckej jednotke. Pri definovaní požiadaviek na jazykovú pripravenosť sme vychádzali zo „Služobného predpisu hlavného služobného úradu č.111/2015 o požiadavkách na vojenskú hodnosť a odborných požiadavkách na výkon funkcie, o úrovni znalosti cudzieho jazyka na vojenskú hodnosť a na výkon funkcie, o spôsobe ich získavania, o podmienkach uznávania požiadaviek na vojenskú hodnosť a odborných požiadaviek na výkon funkcie dosiahnutých pred účinnosťou zákona č. 281/2015 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov“, kde sú v čl. 3 uvedené požiadavky na jazykovú spôsobilosť profesionálnych vojakov podľa hodnosti. Záverečné hodnotenie (Graf 3) pre každého profesionálneho vojaka preto bolo: spĺňa, alebo nespĺňa požiadavky v oblasti jazykovej pripravenosti.

Graf 3 Jazyková pripravenosť vyššieho zdravotníckeho personálu
Zdroj: Vlastné spracovanie.

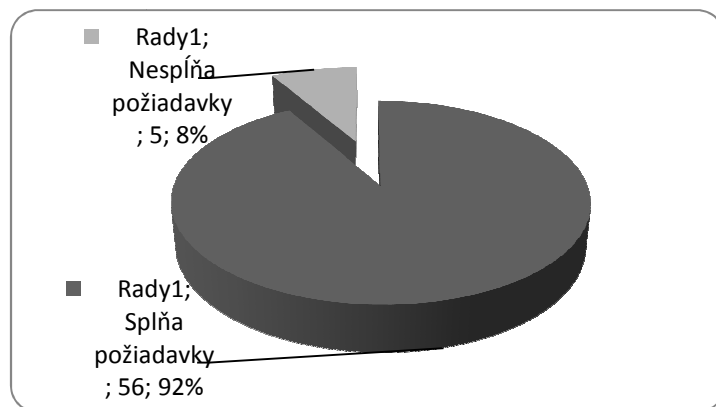
2.1.2 STREDNÝ ZDRAVOTNÍCKY PERSONÁL

Z celkového počtu personálu PMZJ ROLE 2E, t. j. z 125 osôb je stredný zdravotnícky personál reprezentovaný 61 profesionálnymi vojakmi. V zdravotníckych povolaniach sestra a laborant je 51 profesionálnych vojakov a v priemere má každý z nich 0,82 ukončenej špecializácie. Prehľad špecializácií je zobrazený v grafe 4.

Graf 4 Špecializácie stredného zdravotníckeho personálu
Zdroj: Vlastné spracovanie.

Jazyková pripravenosť bola posudzovaná rovnako ako pri vyššom zdravotníckom personále.

Graf 5 Jazyková pripravenosť stredného zdravotníckeho personálu
Zdroj: vlastné spracovanie.

2.1.3 ZÁVERY Z ANALÝZY V PERSONÁLNEJ OBLASTI

Syntézou získaných údajov o personále PMZJ ROLE 2E a ich aplikáciou na podmienky zdravotníckeho zariadenia ROLE 2B tak ako je charakterizované jednotlivými doktrínami NATO v oblasti zdravotníckej podpory po jednotlivých moduloch a kategóriách personálu sme zhodnotili ich spôsobilosť, resp. nespôsobilosť použitia v takomto zdravotníckom zariadení. Celkové hodnotenie za modul bol spôsobilý v prípade, že všetky kategórie personálu potrebné na výkon požadovaných činností boli hodnotené ako spôsobilé. V prípade, že čo i len jedna kategória personálu bola hodnotená ako nespôsobilá, celkové hodnotenie možnosti pôsobenia v zdravotníckom zariadení ROLE 2B bolo nespôsobilý.

Kategórie personálu nižší zdravotnícky personál, manažment zdravotníckeho zariadenia a logistický personál boli taktiež analyzované avšak z dôvodu limitovanej možnosti dĺžky článku ich neuvádzame.

Tabuľka 1 Zhodnotenie spôsobilostí personálu pre použitie v zdravotníckom zariadení ROLE 2B

	Vyšší zdravotnícky personál	Stredný zdravotnícky personál	Nižší zdravotnícky personál	Manažment	Logistický personál	Celkovo spôsobilý/ nespôsobilý
Urgentná starostlivosť	nespôsobilý	spôsobilý	spôsobilý	nevyžaduje sa	nevyžaduje sa	nespôsobilý
Spôsobilosť prvotnej chirurgickej reakcie	spôsobilý	spôsobilý	nevyžaduje sa	nevyžaduje sa	nevyžaduje sa	spôsobilý
Spôsobilosť špecifickej diagnostiky	spôsobilý	spôsobilý	nevyžaduje sa	nevyžaduje sa	nevyžaduje sa	spôsobilý
Sústredenie pacientov	nespôsobilý	spôsobilý	nevyžaduje sa	nevyžaduje sa	nevyžaduje sa	nespôsobilý
Pooperačná starostlivosť	spôsobilý	spôsobilý	nevyžaduje sa	nevyžaduje sa	nevyžaduje sa	spôsobilý
Riadenie, velenie	spôsobilý	nespôsobilý	nevyžaduje sa	spôsobilý	nevyžaduje sa	nespôsobilý
Zdravotnícke zásobovanie	nevyžaduje sa	nevyžaduje sa	nevyžaduje sa	nevyžaduje sa	nespôsobilý	nespôsobilý

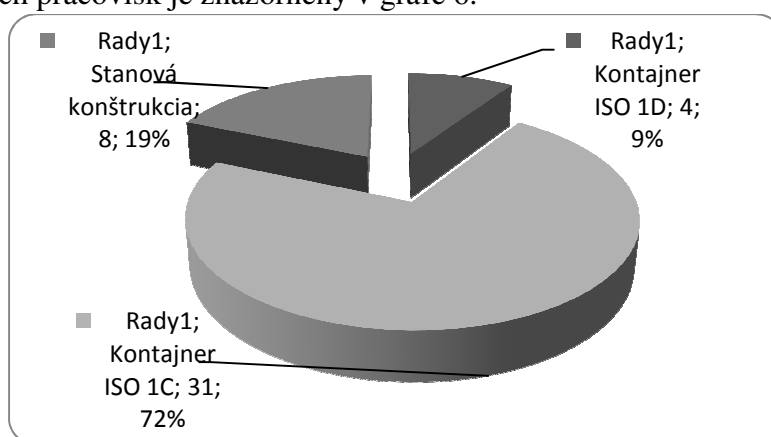
Zdroj: vlastné spracovanie.

2.2 ANALÝZA VÝSLEDKOV PRIESKUMU V MATERIÁLNEJ OBLASTI

Pri realizovaní prieskumu v materiálnej oblasti boli expertné rozhovory realizované s profesionálnymi vojakmi Oddelenia logistiky Poľnej mobilnej zdravotníckej jednotky ROLE 2E. Rovnako ako pri personále je zdrojovou základňou v materiálnej oblasti technika a materiál PMZJ ROLE 2E. Ako vyplynulo z expertných rozhovorov je v materiálnej oblasti nevyhnutné posudzovať spôsobilosť jednotlivých pracovísk a prístrojového vybavenia jednotlivých spôsobilostí (modulov).

2.2.1 PRACOVISKÁ PMZJ ROLE 2E

Jednotlivé moduly PMZJ ROLE 2E majú svoje pracoviská troch typov konštrukcií. Buď sa jedná o kontajnery ISO 1D, kontajnery ISO 1C, alebo stanové konštrukcie. Prehľad počtu jednotlivých pracovísk je znázornený v grafe 6.

Graf 6 Pracoviská PMJ ROLE 2E.

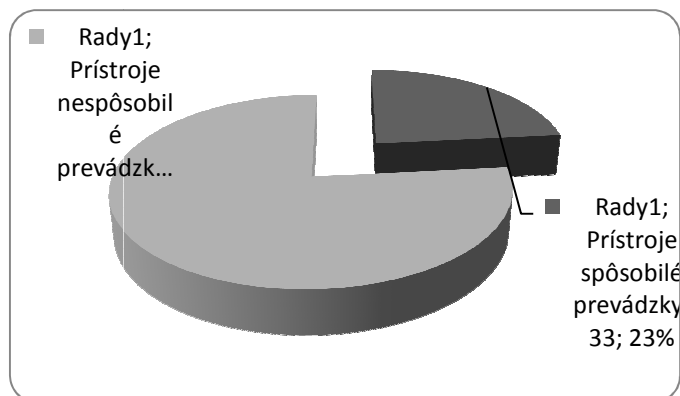
Zdroj: Vlastné spracovanie.

Na kontajneroch ISO 1C aj ISO 1D sú pravidelne realizované revízie elektrických zariadení a sú spôsobilé na ich použitie v zdravotníckom zariadení ROLE 2B. Vzhľadom ku skutočnosti, že stanové dielce v stanovvej konštrukcii sú po dobe životnosti, nie je ich možné použiť v zdravotníckom zariadení ROLE 2B.

2.2.2 PRÍSTROJOVÉ VYBAVENIE JEDNOTLIVÝCH MODULOV PMZJ ROLE 2E

Pri analýze vhodnosti použitia prístrojového vybavenia pre potreby zdravotníckeho zariadenia boli hodnotiacimi kritériami vykonanie revízií elektrických zariadení, revízií tlakových zariadení, vykonanie kalibrácií, validácií a posúdenie morálnej zastaranosti.

Jednotlivé prístroje boli hodnotené ako spôsobilé prevádzky, len v prípade, že na nich boli vykonané revízie elektrických zariadení, a v prípade potreby aj revízie tlakových zariadení, a/alebo vykonanie kalibrácií, validácií a nie sú morálne zastarané.

Graf 7 Možnosti využitia prístrojového vybavenia PMJ ROLE 2E.

Zdroj: Vlastné spracovanie.

2.1.3 ZÁVERY Z ANALÝZY V MATERIÁLNEJ OBLASTI

Syntézou získaných údajov o materiále a ich aplikáciou na podmienky zdravotníckeho zariadenia ROLE 2B tak ako je charakterizované jednotlivými doktrínami NATO v oblasti zdravotníckej podpory po jednotlivých moduloch a kategóriách personálu sme zhodnotili ich spôsobilosť, resp. nespôsobilosť použitia v takomto zdravotníckom zariadení. Celkové hodnotenie za modul bol spôsobilý v prípade, že boli súčasne pracovisko aj prístrojové vybavenie hodnotené ako spôsobilé, v opačnom prípade bolo celkové hodnotenie nespôsobilý.

Tabuľka 2 Zhodnotenie spôsobilostí v materiálnej oblasti pre použitie v zdravotníckom zariadení ROLE 2B

	Pracovisko	Prístrojové vybavenie	Celkovo spôsobilý/ nespôsobilý
Urgentná starostlivosť	nespôsobilý	nespôsobilý	nespôsobilý
Spôsobilosť prvotnej chirurgickej reakcie	Spôsobilý	nespôsobilý	nespôsobilý
Spôsobilosť špecifickej diagnostiky	Spôsobilý	spôsobilý	spôsobilý
Sústredenie pacientov	nespôsobilý	nespôsobilý	nespôsobilý
Pooperačná starostlivosť	Spôsobilý	nespôsobilý	nespôsobilý
Riadenie, velenie	Spôsobilý	nespôsobilý	nespôsobilý
Zdravotnícke zásobovanie	Spôsobilý	nespôsobilý	nespôsobilý

Zdroj: vlastné spracovanie.

Z tabuľky 2 vyplýva jedinou spôsobilosťou (modulom), ktorá je po materiálnej stránke spôsobilá na použitie v zdravotníckom zariadení ROLE 2B je spôsobilosť špecifickej diagnostiky.

2.3 SYNTÉZA ZÁVEROV V PERSONÁLNEJ A MATERIÁLNEJ OBLASTI

Syntézou záverov v personálnej a materiálnej oblasti sme hodnotili spôsobilosť (modul) ako spôsobilú v prípade, že bola spôsobilá súčasne v personálnej aj materiálnej oblasti.

Z tabuľky 3 vyplýva, že spôsobilosťou (modulom), ktorá je vhodná pre použitie v zdravotníckom zariadení ROLE 2B a po personálnej aj materiálnej stránke plne pripravená na použitie v zdravotníckom zariadení ROLE 2B je **spôsobilosť špecifickej diagnostiky**.

Tabuľka 3 Celkové hodnotenie spôsobilostí pre použitie v zdravotníckom zariadení ROLE 2B

	Personálna oblasť	Materiálna oblasť	Celkovo spôsobilý/ nespôsobilý
Urgentná starostlivosť	nespôsobilý	nespôsobilý	nespôsobilý
Spôsobilosť prvotnej chirurgickej reakcie	spôsobilý	nespôsobilý	nespôsobilý
Spôsobilosť špecifickej diagnostiky	spôsobilý	spôsobilý	spôsobilý
Sústredenie pacientov	nespôsobilý	nespôsobilý	nespôsobilý
Pooperačná starostlivosť	spôsobilý	nespôsobilý	nespôsobilý
Riadenie, velenie	nespôsobilý	nespôsobilý	nespôsobilý
Zdravotnícke zásobovanie	nespôsobilý	nespôsobilý	nespôsobilý

Zdroj: vlastné spracovanie.

ZÁVER

Verifikácia výsledkov prieskumu bola realizovaná počas vojenského medzinárodného cvičenia VIGOROUS WARRIOR 2017, ktoré sa uskutočnilo v mesiaci september 2017 vo výcvikovom priestore LEHNIN v Nemecku pod záštitou Centra výnimočnosti pre vojenské zdravotníctvo. Zdravotnícke zariadenie FNC ROLE2B pozostávalo zo spôsobilostí 8 krajín vrátane Slovenskej republiky. Rámcovou krajinou bolo Nemecko. Slovenským príspevkom do zdravotníckeho zariadenia FNC ROLE 2B bol Diagnostický modul s RTG pracoviskom a laboratóriom s 5 profesionálnymi vojakmi. V závere cvičenia bola na zdravotníckom zariadení FNC ROLE 2B vykonaná zdravotnícka evaluácia (MEDEVAL) v zmysle Stanagu 2560. Pripravenosť diagnostického modulu bola vo First Impression Report komisie vykonávajúcej MEDEVAL hodnotená pozitívne. Personál bol hodnotený ako odborne pripravený s obmedzeniami v jazykovej oblasti. Čiastočným negatívom bolo paradoxne až príliš sofistikované prístrojové vybavenie laboratória, ktoré by v prípade nasadenia mohlo limitovať zdravotnícke zariadenie v mobilite a neprímerane zaťažiť zásobovanie zdravotníckeho zariadenia.

Celkovo zdravotnícke zariadenie FNC ROLE 2B preukázalo v priebehu cvičenia svoju životaschopnosť, bolo schopné poskytovať zdravotnú starostlivosť na adekvátnej úrovni napriek vysokému počtu krajín tvoriacich toto zdravotnícke zariadenie. Rozvoj projektov zdravotníckej podpory v rámci FNC má preto určite svoju budúcnosť.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

EU. Comprehensive Health and Medical Concept for EU-led Crisis Management Missions and Operations (10530/14). Brussels: Council of the European Union, 2014. 73 p.

GUBÁŠ, František. Medical Support of Military Operations Led by Organizations of International Crisis Management. In Science and Military 1/2015, 2015, 1/2015, Liptovský Mikuláš: AOS síl gen. M. R. Štefánika. s. 25-29. ISSN 1335-8885.

NATO. AJP-4.10(B) - Allied Joint Medical Support Doctrine. Brussels: NATO Standardization Office, 2015. 170 p. STANAG 2228.

NATO. Wales Summit Declaration. [cit. 9.10.2017] Dostupné na internete: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm

ŠKOLNÍK, Miroslav - GUBÁŠ, František. Aeromedical Evacuation in NATO Led Military Operations. In: Review of the Air Force Academy - The Scientific Informative Review, Vol. II, No 2 (26/2014). Brašov: Air Force Academy, s. 35 - 40. ISSN 1842-9238.

ŠKOLNÍK, Miroslav – GUBÁŠ, František. Zdravotnícka podpora v rezorte Obrany Slovenskej republiky. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2017, 157 s. ISBN 978-80-8040-542-7.

UN. Medical Support Manual for United Nations Field Missions. New York: UN, Department of Peace-keeping Operations, 2015. 264 p.

František GUBÁŠ, doktorand externého štúdia Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika,
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš

VÝVOJ SÚČASNÉHO OPERAČNÉHO PROSTREDIA

DEVELOPMENT OF THE CURRENT OPERATIONAL ENVIRONMENT

Milan HANKO

ABSTRACT

The paper identifies the extent of changes in the current operational environment and tracks them throughout the strategic documents of NATO and some of its members, as well as the military strategy and doctrines of the Russian Federation. Paper also evaluate the development of the NATO's comprehensive approach concept as characteristic part of nowadays operational environment. The conclusion focuses on cyber domain as one of the most significant variable of current operational environment.

Keywords: operational environment, comprehensive approach, cyber domain, doctrine

ÚVOD

Čo je príčinou súčasnej potreby adaptácie vojenskej zložky, resp. vojenstva na nové operačné prostredie? Príčina pravdepodobne nie je len jedna, aj letný pohľad do problematiky dáva tušiť, že ich je hneď niekoľko. Pravdepodobne tou najvýraznejšou, resp. najčastejšie opakujúcou sa je technologický vývoj a jeho vplyv, ktorý za posledné dve dekády prekročil hranice evolučného vývoja a je možné ho charakterizovať skôr ako revolučný. Jednoduchým príkladom tohto vývoja je kybernetický priestor. Zaujímavým je tiež pozorovanie, kto je dnes nositeľom technologického pokroku. Nie je to už dnes vojenstvo, resp. vojenský sektor bezpečnosti, ako tomu bolo ešte niekoľko dekád dozadu. Rýchlosť a rozsah vývoja technológií je tak veľká a revolučná, že vo vojenstve sa v porovnaní s civilnou modernou spoločnosťou zväčšuje technologická zaostalosť. V civilnej spoločnosti dochádza pod vplyvom technologického pokroku k výrazným zmenám sociálnych vzorov celých civilizácií, spoločností a jednotlivcov. To všetko spolu so zmenami v geopolitickom prostredí generuje zmeny v bezpečnostnom prostredí a formuje operačné prostredie. Adaptácia vojenskej zložky na súčasné operačné prostredie znamená modernizáciu zbraní a zbraňových systémov, budovanie nových spôsobilostí a zdefinovanie nových doktrinálnych rámcov pre ozbrojenú silu (OS).

1. OPERAČNÉ PROSTREDIE V DOKTRÍNACH NATO

Ešte do konca roku 2016 platná najvyššia spojenecká doktrína NATO AJP – 01 D (2010) nedefinovala priamo, čo je to operačné prostredie, napriek tomu sa na neho odvolávala a v rámci vojenskej zložky stanovovala prístupy k nemu, pričom pojednávala o potrebe jeho poznania, formovania a vyhodnocovania. Kvalitatívne odlišný prístup k ponímaniu a rozsahu operačného prostredia prináša nové vydanie najvyššej spojeneckej doktríny NATO AJP – 01 E. platnej od roku 2017. Tá už priamo definuje operačné prostredie ako: a composite of the conditions, circumstances and influences that affect the employment of capabilities and bear on the decisions of the commander¹. Ďalej identifikuje vplyvy, ktoré pôsobia na operačné

¹ NATO, Allied Joint Doctrine, Edition E Version 1- Draft. s. 1-5.

prostredie: It is the environment directly affected by the crisis in which the instruments of power are employed. It is inclusive of all actors and actions². Dôležitou je časť, ktorá pojednáva a zasadzuje operačné prostredie NATO do reality vývoja súčasného bezpečnostného prostredia. Identifikuje jeho zložitosti, rozsah, a domény kde všade sa rozprestiera a z čoho pozostáva: It encompasses the physical and non - physical areas and factors relating to air and space, land, maritime, information and cyberspace³.

Nová doktrína NATO AJP – 01 E vhodne a zároveň zrozumiteľne identifikuje a popisuje tiež vzájomné prepojenie medzi nástrojmi národnej štátnej moci (national power) jednotlivých členov NATO a prvkami operačného prostredia NATO. The operating environment is usually described by a number of interconnected elements including political, military, economic, social, information and infrastructure (PMESII)⁴. Akronymom PMESII, resp. prvky operačného prostredia, ktoré sa pod týmto akronymom skrývajú umožňujú veliteľom a štábom vojenských jednotiek pochopiť a rozumieť operačnému prostrediu v ktorom vedú ťaženia a operácie. Takto definované operačné prostredie s prepojením na nástroje národnej štátnej moci poskytuje možnosť synchronizácie medzi národnými záujmami členov a NATO.

2. OPERAČNÉ PROSTREDIE V DOKTRÍNACH OS SR

V súčasnosti stále platná doktrína OS SR C (2009) v značnom rozsahu implementuje vo svojom obsahu aliančnú spojeneckú doktrínu AJP-01D. Tiež priamo nedefinuje čo je operačné prostredie. Viac sa zameriava na deriváciu a opis aktuálneho prostredia (aktuálneho na počiatku 21. storočia) v ktorom operujú OS SR a konštatuje, že operačné prostredie je komplexné⁵. V doktrinálnych dokumentoch OS SR, ktoré sú verejne dostupné autor nenašiel, žiadnu relevantnú definíciu operačného prostredia. Jedinou zmienkou je vojenský terminologický slovník OS SR z roku 2008, ktorý uvádza: Operačné prostredie (v angličtine operational environment) je súbor činiteľov, okolností a vplyvov, určujúcich podmienky, v ktorých prebieha vojenská operácia. Medzi ne patria: nepriateľ, terén, klimatické podmienky, miestne obyvateľstvo so svojou sociálno-politickou a kultúrnou štruktúrou a históriou, ekologické prostredie, technologické faktory, vlastné sily a pod.⁶

NATO aktualizuje pravidelne svoje doktríny a obsah tej najnovšej NATO AJP – 01 E je odrazom zmien v rámci širšieho bezpečnostného prostredia a z neho vychádzajúceho operačného prostredia, vývoja vojenského umenia a získaných ponaučení zo skúseností pri vedení predovšetkým expedičných operácií NATO za poslednú dekádu. V prípade OS SR je možné konštatovať, že súčasné znenie najvyššej doktríny OS SR s označením (C) z roku 2009 už má v sebe značný doktrinálny deficit, ktorý sa neustále zväčšuje a stále viac nepokrýva realitu súčasného a aj potenciálneho operačného prostredia v ktorom môžu byť už dnes OS SR použité. To však neznamená, že OS SR o tomto vývoji nevedia a v jej zložkách neprebieha minimálne diskusia, a teoretické objasňovanie týchto zmien. Dobrým príkladom je publikácia autorov z AOS v L. Mikuláši Žideka a Majchúta z roku 2015 Ozbromené sily demokratického štátu. V nej sa autori hlbšie venujú teórii súčasného operačného prostredia, jeho vymedzeniu a charakteristike s aplikáciou do praxe.

² Ibidem, s. 1-5.

³ Ibidem, s 1-5.

⁴ Ibidem, s 1-5.

⁵ OS SR. Doktrína Ozbromených síl SR (C), s. 8.

⁶ GŠ OS SR. Vojenský terminologický slovník OS SR, s. 57.

3. OPERAČNÉ PROSTREDIE V DOKTRÍNACH NIEKOTRÝCH ĎALŠÍCH OS

Pre porovnanie v Českej republike posledné vydanie doktríny Armády Českej republiky (AČR) z roku 2013 už priamo definuje operačné prostredie ako: operační prostředí je tvořeno souborem faktorů vyplývajících z charakteru prostoru, ve kterém je operace prováděna nebo bude probíhat. Operační prostředí je tvořeno i charakterem potenciálního protivníka, možnostmi působení v technologické a informační oblasti, terénem, klimatickými podmínkami a úrovní vlastních sil a sil spojenců⁷. Navyše vníma potrebu prístupu veliteľov k jeho formovaniu. Cílem je utváření operačního prostředí k tomu, aby bylo pro vlastní síly výhodné a nevýhodné pro protivníka. Úspěšné ovlivňování vývoje operací může vést k zastrašení protivníka a tím zabránění eskalace krize. Toto ovlivňování zahrnuje identifikaci oblastí, ve kterých vojenské síly dokáží využít svých silných stránek a získat informační převahu, zatímco protivníkovy silné stránky jsou potlačeny⁸.

V Poľskej republike (PR) vychádzajú obranné a doktrinálne dokumenty platné pre OS PR z aktuálnej bezpečnostnej stratégie prijatej v roku 2014. Tá vo svojom rozsahu vyčerpávajúco definuje súčasné bezpečnostné prostredie. Zároveň vecne stanovuje aj rozsah adresátov a úloh vo sfére bezpečnosti a obrany v Poľsku. Jeden príklad za všetky. V súčasnosti toľko spomínaná nová časť operačného prostredia, kybernetická doména. Poľská bezpečnostná stratégia ju identifikuje ako bezprostrednú súčasť operačného prostredia OS PR takto: Cyberprzestrzeń stała się kolejnym środowiskiem walki zbrojnej. Siły Zbrojne RP muszą dysponować zdolnościami defensywnymi i ofensywnymi w tej sferze, tak aby realizować funkcję odstraszania potencjalnego przeciwnika. W szczególności muszą być one gotowe, samodzielnie i we współpracy z sojusznikami, do prowadzenia operacji ochronnych i obronnych na większą skalę w razie cyberkonfliktu lub cyberwojny⁹. Pri celkom hodnotení prístupu Poľska v prístupe k svojej bezpečnosti a obrane treba konštatovať, že patrí k členským krajinám NATO, ktoré pravidelne aktualizujú svoje stratégie a doktríny. OS PR majú v súčasnosti jasne definované operačné prostredie v ktorom by mali plniť svoje úlohy.

Ruská federácia (RF) a jej doktrinálne prostredie v ktorom pôsobia OS RF, či skôr vnímanie súčasného operačného prostredia je zrejmý z Ruskej vojenskej doktríny (2014) a ďalších strategických dokumentov¹⁰. Prelomom zmeny vnímania novej reality, kvality a rozsahu operačného prostredia pre OS RF bol pravdepodobne rok 2008, keď bolo Rusko v ozbrojenom konflikte s Gruzínskom. Práve tento konflikt veľmi zreteľne ukázal, že vnímať operačné prostredie len cez prizmu dovtedajšej tzv. vojenskej bezpečnosti, je nedostatočné a neumožňuje dosiahnutie vytýčených vojenských cieľov, ktoré vojsko plní. Od spomínaného konfliktu s Gruzínskom OS RF prešli značným modernizačným a aj doktrinálnym vývojom, ktorý v roku 2013 verejne deklaroval aj vtedajší náčelník generálneho štábu, generál Gerasimov. Postupný vývoj od ruskej vojenskej doktríny prijatej v roku 2010 až po udalosti v roku 2014 (Krym) a neskôr konflikt na Východnej Ukrajine analyzuje autor Joščák, keď hodnotí Gerasimovovu interpretáciu princípov moderného vojenského konfliktu ako komplexné použitie vojenskej sily a nevojenských (politických, ekonomických, informačných a ďalších) nástrojov¹¹. V Ruskom ponímaní operačného prostredia sa mení vnímanie použitia sily, resp. mož-

⁷ AČR, Doktrína Armády České republiky, s. 8.

⁸ Ibidem, s. 70.

⁹ BBN. Strategię Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, s. 32.

¹⁰ Koncepcia dlhodobého sociálno-ekonomického rozvoja RF na obdobie do roku 2020, Stratégia národnej bezpečnosti RF do 2020, Koncepcia zahraničnej politiky RF, Námorná doktrína RF na obdobie do roku 2020 (v súčasnosti už revidovaná), Stratégia rozvoja Arktickej zóny RF a zabezpečenia národnej bezpečnosti na obdobie do roku 2020 a ďalších dokumentov strategického plánovania.

¹¹ JOŠČÁK, MARTIN. Koncept hybridnej vojny v doktrínach Ruskej Federácie, s. 251.

ností a efektivity jej použitia, zmena rozsahu nástrojov no a napokon aktérov. Noví hráči a to ilegálne vojenské zoskupenia, súkromné vojenské spoločnosti a použitie politických síl a spoločenských hnutí financovaných a riadených zo zahraničia. Spomínaná doktrína tiež pomenúva možnosti použitia nepriamych a asymetrických spôsobov vedenia bojovej činnosti, použitie vysoko presných, nadzvukových zbraní a prostriedkov elektronického boja¹². Ruské vnímanie súčasného operačného prostredia ponúka pohľad na vedenie vojny v ňom, ako vojny novej generácie, kde je možné poraziť nepriateľa prostredníctvom kombinácie politických, hospodárskych, informačných, technologických a ekologických operácií. Pričom predpokladá, že takáto vojna sa nebude odohrávať len vo fyzickom priestore (bojisku), ale aj v tzv. psychologickom priestore. To dáva predpoklad, že vojny sa nebudú viesť tradičným spôsobom len na bojisku, ale najmä v ľudských myšliach. Rozhodujúcimi operáciami pre dosiahnutie úspechu sa stanú informačno-psychologické operácie. To všetko za intenzívneho využitia kybernetickej domény. Takto vedená vojna, môže značne zredukovať nutnosť mohutného nasadenia veľkého počtu vojenských jednotiek a vojenskej techniky, minimálne v jej počiatkových fázach. Súčasný vývoj operačného prostredia napreduje rovnakým tempom, ako vývoj celosvetovej čoraz viac globalizujúcej sa spoločnosti a prostredia v ktorom žijeme. Je rýchly, tiež v mnohých aspektoch nepredvídateľný a hlavne nezastavujúci sa, charakteristický stále väčšou spleťnosťou a prepojenosťou jeho vzťahov, aktérov, premenných a množstvom dostupných informácií. To pred súčasných bezpečnostných a vojenských stratégií stavia výzvu, ako si udržať a mať k dispozícii dostatočné aktuálne poznanie o operačnom prostredí. Tento vývoj tiež spôsobuje zmenu vnímania realizovateľnosti a platnosti stratégií a doktrín pre budovanie, rozvoj a moderných ozbrojených síl a ich nasadenie do boja. Platnosť a hlavne aktuálnosť dlhodobých stratégií a doktrín sa výrazne skracuje a je a bude potrebná ich čoraz častejšia aktualizácia.

4. KOMPLEXNÝ PRÍSTUP

Je zrejmé, že v podmienkach NATO a tým aj v OS SR je už minimálne jednu dekádu známy, a často spomínaný a hlavne vyžadovaný tzv. komplexný prístup k vedeniu operácií. Z čoho vyplynula potreba komplexného prístupu sú jednak skúseností NATO z expedičných operácií v Kosove, Afganistane, Líbyi, ale predovšetkým potreba efektívne vedieť plniť hocijaký typ operácie v rámci troch kľúčových úloh NATO, ktorými sú kolektívna obrana, krízový manažment a kooperatívna bezpečnosť. V strategickej úrovni je to schopnosť napĺňania zámerov a úloh NATO strategického konceptu z roku 2010. Asi najjednoduchším zdôvodnením potreby prečo vojenská zložka potrebuje a musí uplatňovať a poznať komplexný prístup, je vývoj súčasného operačného prostredia. A obzvlášť akcelerácia zmien v posledných dvoch, troch rokoch. Rečou doktríny NATO: v NATO vojenská zložka v rámci súčasného operačného prostredia nebude operovať samostatne, ale ako súčasť širšej kolektívnej stratégie v ktorej majú zastúpenie diplomatické a ekonomické nástroje¹³. Komplexný prístup nie je ani v NATO vnímaný ako dogma, ale tiež podliehal vývoju. Minimálne badateľné sú dve, možno v súčasnosti v roku 2017 už tri vývojové štádia. V úplnom začiatku to bol silný vplyv rokov operácií pre udržanie mieru a stabilizácie *peacekeeping and peacebuilding* v operáciách na Balkáne od (IFOR v roku 1995 a SFOR v roku 1996). Už pri týchto operáciách sa ukázalo, že dovtedy vyslovene len vojenské ponímanie bezpečnosti, resp. vplývajúce na bezpečnosť len za pomoci vojenských prostriedkov a nástrojov, teda tzv. vojenskej bezpečnosti pri riešení konfliktu zlyháva. Pre plnenie úloh a naplnenie cieľov v rámci SFOR nebude stačiť, len striktné vojenský prístup bolo zrejme, čo ukázal aj jeden z hlavných cieľov misie a ten bol poskytovať

¹² Ibidem, s. 251.

¹³ NATO, Allied Joint Doctrine, Edition E Version 1- Draft. s. 2-4.

podporu civilným organizáciám pôsobiacim v oblasti. Tlak na prijatie, resp. zmenu dovtedajšieho prístupu na tzv. komplexný prístup posilnila skúsenosť NATO v operácii KFOR (od roku 1999). Tlak pre zavedenie komplexného prístupu do praxe plánovania a vedenia operácií sa v operáciách na Balkáne v deväťdesiatich rokoch zvyšoval. V podstate bez výraznejšej doktrinálnej podpory a s určitou mierou improvizácie bol aj na všetkých stupňoch velenia realizovaný a implementovaný. Neskôr v expedičnej operácii NATO v Afganistane ISAF (od roku 2001), sa ukázalo používanie komplexného prístupu ako vitálne nevyhnutné pre dosiahnutie úspechu splnenia vojenských cieľov. Jednoduchým zistením v tom čase bolo, že dovtedy ešte platné doktríny pre vedenie ťažení, operácií a boja v členských armádach NATO nepokrývali, nové operačné prostredie v ktorom sa ocitli. V doktrinálnych dokumentoch pre plánovanie a vedenie operácií došlo k výraznej a podstatnej zmene až v roku 2010, keď NATO prijalo novú smernicu pre komplexné plánovanie operácií pod spojeneckým velením (COPD 1.0). Tá vcelku dobre pokryla novú rôznorodosť operačného prostredia, ktorej NATO čelilo v Kosove, ale predovšetkým v Afganistane. Jej takpovediac ďalšie vylepšenie a vnesenie nových získaných ponaučení zo skúseností NATO implementovalo do verzie COPD 2.0 v roku 2013. Výrazným prelom v implementácii komplexného prístupu do doktrín a hlavne operácií pod velením NATO bolo v roku 2008 prijatie dokumentu "Comprehensive Approach Action Plan", ktorý bol už niekoľkokrát aktualizovaný a stal dôležitým dokumentom pre pochopenie a hlavne postupnú implementáciu zmien operačného prostredia, do doktrín a operačných postupov NATO. Komplexný prístup pri plánovaní a vedení vojenských operácií je už minimálne jednu dekádu neoddeliteľnou súčasťou doktrinálneho, ale aj reálneho operačného prostredia NATO a stále sa vyvíja, tak ako sa menia aktéri a parametre súčasného operačného prostredia.

Aké sú zmeny operačného prostredia pre NATO nepredvídateľné, nezadržateľné a hlavne ako veľmi je dnes už operačné prostredie komplexné ukázala v roku 2014 blesková anexia Krymu a neskorší ozbrojený konflikt na Východnej Ukrajine. Približne od tohto času je NATO viditeľne konfrontované s novou kvalitou, ale aj intenzitou jeho operačného prostredia. Práve udalosti z roku 2014 na Ukrajine a potom neskorší vývoj celého strategického prostredia ukázal niekoľko nových vývojových momentov v komplexnosti súčasného operačného prostredia a vo vývoji potreby komplexného prístupu k nemu. Tu je niekoľko z nich:

- zmenil sa pomer používania mäkkej a tvrdej sily (hard, soft power) pri dosahovaní určitých politických cieľov v súčasných konfliktoch v prospech mäkkej sily,
- výrazným spôsobom sa mení spôsob a rozsah projekcie vojenskej sily. Je požadovaná viac presná a obmedzená vojenská sila a to jednak v sile, špecializácii, požadovanom efekte a čase,
- tzv. "game changer" je kybernetická doména, a to nielen pre podporu doteraz používaných konvenčných zbraňových systémov a operačných postupov, ale aj pre možnosť plnenia vojenských úloh a cieľov novým, nekinetickým spôsobom prostredníctvom kybernetických operácií,
- silnú úlohu zohráva tzv. militarizácia naratívov¹⁴ k čomu je využívané psychologicko-informačné pôsobenia na aktérov prítomných v operačnom prostredí,
- širšia škála neštátnych aktérov majúci priamy vplyv na operačné prostredie.

5. ĎALŠIE SMEROVANIE VÝVOJA OPERAČNÉHO PROSTREDIA

Operačné prostredie, v ktorom moderné ozbrojené sily dnes operujú získalo aj vznikom tzv. piatej domény na svojej komplexnosti. Počet aktérov a hrozieb vplyvujúcich na operačné prostredie sa zvýšil. Bezpečnosť štátu a dnešné Ozbrojené sily sú vystavené tzv. zlož-

¹⁴ BRAD ALLENBY, Weaponized Narrative is the new battlespace.

ným a početným (multiple) dilemám, hrozbám, doménam, partnerom v rámci komplexného prostredia¹⁵. Adaptácia neobchádza ani NATO, ktoré na svojich posledných dvoch samitoch vo Wales¹⁶ a Varšave¹⁷ potvrdilo platnosť čl. 5 Washingtonskej zmluvy (kolektívnej obrany) aj pre kybernetickú doménu, ktorá je dnes už považovaná za pevnú súčasť operačného prostredia NATO so vzrastajúcim významom.

Vedenie kybernetických operácií a kybernetického boja¹⁸ v súčasnom operačnom prostredí mení zaužívané vnímanie, charakter a parametre operačného prostredia. Niektoré z tých najpodstatnejších sú zväčšovanie prítomnosti tzv. rozvracajúcich hrozieb¹⁹, zmena spektra aktérov, zväčšovanie asymetrie, zvyšovanie rýchlosti šírenia informácií a ich dostupného množstva, zvyšovanie závislosti ozbrojených síl a domén operačného prostredia na komunikačných a informačných systémoch, znižovanie možností identifikácie nepriateľa-hrozby a ich aktivít, zväčšenie možností vedenia nekinetických operácií, neexistencia noriem a pravidiel pre kybernetickú doménu, možnosť vedenia vojny medzi štátmi bez jej vyhlasovania a priznávania prípadnej porážky, nepredvídateľnosť sily útočníka, znižovanie možností predpovedanie útoku-agresie, znižovanie možností demonštrácie sily a odstrašovania.

Napriek novému a rýchlo meniacemu sa charakteru operačného prostredia kde dominantným faktorom zmien sa stáva kybernetická doména, nie je v súčasnosti a ani v blízkej budúcnosti možné očakávať vedenie tzv. hlavných bojových operácií²⁰ a vojny výhradne len prostredníctvom kybernetickej domény. Kybernetickú doménu je zatiaľ nutné považovať len za komplementárnu k ostatným štyrom ďalším už skôr existujúcim doménam operačného prostredia, ktoré sú ale dnes už v plnej miere závislé od tej kybernetickej. Táto závislosť a komplementárnosť je viditeľná a zrejmá pri analýze a poznaní napríklad potrieb a prostriedkov a zbraňových systémov používaných pre účel velenia a spojenia (C2), spravodajstva, sledovania, určovania cieľov a prieskum (ISTAR), riadenia a navádzania leteckej podpory (CAS), bojovej podpory a zabezpečenia, či pri stratégii A2AD.

Zvyšovanie dominancie kybernetickej domény so sebou prináša mnoho nových a modifikovaných javov a ich kombinácií, ktoré už sú ale budú stále viac viditeľné v rámci potreby prispôsobenia sa operačnému prostrediu, zmeny stratégií, taktík a postupov. Niektoré najpodstatnejšie z nich sú:

- zrýchlenie operačného procesu (plánovanie, príprava, vykonanie a neustále vyhodnocovanie),
- zmena foriem a metód vedenia ťažení a operácií (väčší mix kinetických a nekinetických operácií),
- zväčšenie možností vedenia ťažení a operácií nekinetickým spôsobom,
- zmena požiadaviek na ochranu vlastných síl,
- nové možnosti vedenia elektronického boja,
- rozšírenie možností vedenia umožňujúcich a podporných operácií,
- rozšírenie možností ISTAR,
- rozšírenie možností strategickej komunikácie (STRATCOM),
- nový druh vojska, resp. kybernetických vojakov (vojak bez vojenského výcviku)²¹.

¹⁵ TRADOC. Win in a Complex World, s iii.

¹⁶ NATO. Wales Summit Declaration, čl. 72.

¹⁷ NATO. NATO, Warsaw Summit Declaration, čl. 70.

¹⁸ DOD. Joint Publication 1-02 (JP 1-02), s. 58.

¹⁹ ZIKMUND, VLADIMÍR. Možnosti vojenského príspevku k medzinárodnej bezpečnosti, s. 73.

²⁰ NATO, AJP-01(D) Allied Joint Doctrin, s. 2-15.

²¹ THE TELEGRAPH. Google generation US Army cyber warriors may be excused combat training.

ZÁVER

Je zrejme, že prudké zmeny a vývoj operačného prostredia v poslednej dekáde prekonal aj tie najodvážnejšie predstavy obranných stratégov z pred 10 až 15 rokov. Adaptácia doktrinálneho prostredia a samotných OS k týmto zmenám vo všeobecnosti nie je tak rýchla, ako vývoj samotný. Z pomedzi hodnotených štátov a ich ozbrojených síl, ako najflexibilnejšie sa v súčasnosti javia ozbrojené sily Ruskej federácie. Vcelku dostatočné, avšak pomalšie zmeny prebiehajú aj v inštitucionálnom prostredí NATO. Pomalým tempom sú však implementované zmeny súčasného operačného prostredia v OS členských štátov NATO. Nezvratným trendom v súčasnosti je posilňovanie dôležitosti kybernetickej domény, ako neoddeliteľnej časti operačného prostredia z čoho plynie potreba budovania a implementácie kybernetických spôsobilostí a celkovo adaptácie OS na ne. Adaptácia na zmenené operačné prostredie pre moderné OS už dnes nie je voľbou, ale jednou z prioritných nutností, ak OS majú zostať relevantným prvkom architektúry národnej bezpečnosti štátu, schopné plniť svoje funkcie a úlohy v stave bezpečnosti a krízových situáciách v súčasnom operačnom prostredí. Nevšimanie si a nereflaktovanie zmien súčasného operačného prostredia môže mať za následok rapídne zníženie bojového potenciálu a bojovej sily, ktorejkoľvek modernej armády.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

OXFORD DICTIONARIES. *Oxford dictionaries*. 18. November 2015.

<http://www.oxforddictionaries.com/>.

BBN. *Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego RP*. Varšava: BBN Prezidenta RP, 2013.

BBN. *Strategię Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*. 2014. [online].

[Varšava (Poľská republika)]: bbn.gov.pl [cit. 2017-21-01]. Dostupné na internete: <<http://koziej.pl/wp-content/uploads/2015/09/Strategia-BN-pol.pdf>>.

BRAD ALLENBY, JOEL GARREAU. *Weaponized Narrative Is the New Battlespace*.

[online] defenceone.com, 3. januar 2017 [cit. 2017-01-17]. Dostupné na internete: <http://www.defenseone.com/ideas/2017/01/weaponized-narrative-new-battlespace/134284/?oref=d-topstory&&utm_term=Editorial%20-%20Early%20Bird%20Brief>.

BUSINESS DICTIONARY. *Business dictionary*. [online]. [San Antonio St., Austin (USA)]:

WebFinance Inc. [cit. 2017-10-09]. Dostupné na internete:

<<http://www.businessdictionary.com/definition/digital-media.html>>.

CLARKE, KNAKE. *Cyber War*. New York: ECCO, 2010.

DOD. *Joint Publication 1-02 (JP 1-02)*. Washington: Department of Defense USA, 2015.

DOD. *Joint Publication 1-02 (JP 1-02)*. Washington: Department of Defense USA, 2014.

GERASIMOV. *Необходимо переосмыслить формы и способы ведения боевых действий*. [online]. [Moskva (Ruská federácia)]: army-news.ru [cit. 2015-18-10]. Dostupné na internete: <<http://army-news.ru/2013/02/neobходимо-pereosmyslit-formy-i-sposoby-vedeniya-boevyx-dejstvij/>>.

GŠ OS SR. *Vojenský terminologický slovník OS SR*. Bratislava: GŠ OS SR, 2008.

HOFFMAN, FRANK. *Hybrid Warfare and Challenges*. [online]. [St.Louis (USA)]: Joint

Force Quarterly, január 2009 [cit. 2015-09-12]. Dostupné na internete:

<<http://ndupress.ndu.edu/portals/68/Documents/jfq/jfq-52.pdf>>.

- CHEKINOV, BOGDANOV. *The Nature and Content of a New-Generation War*. [online]. [Moskva (Ruská federácia)]: Military thought a Russian journal of military theory and strategy [cit. 2015-18-10], East view press 2013. Dostupné na internete: http://www.eastviewpress.com/Files/MT_FROM%20THE%20CURRENT%20ISSUE_No.4_2013.pdf.
- JOŠČÁK, MARTIN. *Koncept hybridnej vojny v doktrínach Ruskej Federácie. Zborník vedeckých a odborných prác zo 6. Medzinárodnej a národnej konferencie 2015 konanej 22 – 23.10.2015*. v Liptovskom Mikuláši: AOS GMRŠ Liptovský Mikuláš, 2015.
- MINISTERSTWO OBRONY NARODOWEJ. *Strategia obronności Rzeczypospolitej Polskiej*. Varšava, Poľsko: MINISTERSTWO OBRONY NARODOWEJ, 2009.
- MO ČR. *Doktrína Armády České republiky 2. Vydanie*. Praha: MO ČR, 2010.
- AČR, *Doktrína Armády České republiky 3. vydanie*. Praha: MO ČR, 2013.
- NATO. *AJP-01(D) Allied Joint Doctrine*. NATO, 21. Novembra 2010.
- NATO. *AJP-01(E) Allied Joint Doctrine, Edition E Version 1 - Draft*. NATO 2016.
- NATO. *Wales Summit Declaration*. Wales: NATO, 5. September 2014.
- NATO. *Warsaw Summit Declaration 2016*. [online]. [Varšava (Poľská republika)]: NATO 2016 [cit. 2017-22-01]. Dostupné na internete: http://www.mfa.gov.pl/en/foreign_policy/nato_2016/warsaw_summit_communique;jsessionid=BD050FC17669BC95277BE2A5F13560C9.cmsap1p.
- OS SR. *Doktrína Ozbrojených síl SR (C)*. Bratislava: GŠ OS SR, 2009.
- THE TELEGRAPH. *Google generation US Army cyber warriors may be excused combat training*. [online]. [cit. 2015-14-01]. Dostupné na internete: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/northamerica/usa/11289977/Google-generation-US-Army-cyber-warriors-may-be-excused-combat-training.html>.
- TRADOC. *Win in a Complex World. TRADOC Pamphlet 525-3-1*. Washington: TRADOC US ARMY, 7. Október 2014.
- VOTEL, GENERAL JOSEPH L. *Statement of general Joseph L. Votel, U.S. Army commander United States special operations command*. [online]. [Washington (USA)]: *White House*. 18. marec 2015. [cit. 2015-07-12] Dostupné na internete: http://fas.org/irp/congress/2015_hr/031815votel.pdf.
- ZIKMUND, VLADIMÍR. *Možnosti vojenského príspevku k medzinárodnej bezpečnosti. Bezpečnostné fórum 2014*. Banská Bystrica: Bealium, 2014. s. 68-79.
- ŽIDEK, RUDOLF. *Teória stratégie v systémovom prostredí*. Liptovský Mikuláš: AOS GMRŠ, 2008.

Ing. Milan HANKO, externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémie ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, Liptovský Mikuláš
milan.hanko123@gmail.com

MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE PŘI ROZVOJI A UDRŽOVÁNÍ SCHOPNOSTÍ AČR V OBLASTI LOGISTIKY A DOPRAVY

INTERNATIONAL COOPERATION IN THE DEVELOPMENT AND SUSTAINABILITY OF THE CZECH ARMED FORCES CAPABILITIES IN LOGISTICS AND TRANSPORTATION

Miroslav HEGER, Antonín NOVOTNÝ

ABSTRACT

The article deals with the use and future prospect of international cooperation for its further development in the field of logistics and movement and transportation. It describes the current state of some types of shared cooperation, the reason for their establishment and the main focus of the cooperation. In the document are evaluated the advantages and disadvantages of membership in some contemporary international logistics and movement organizations where the Czech Armed Forces acts as an active member.

Keywords: Multinational cooperation; logistics; movement and transportation; capabilities sharing and development; strategic transportation.

ÚVOD

Česká republika je aktivním členem NATO, EU, Organizace spojených národů a dalších mezinárodních organizací. Z hlediska svých závazků vyplývajících především z členství v NATO a EU je důvěryhodným a spolehlivým členem a partnerem a aktivně a zodpovědně se podílí na budování vojenských schopností NATO i EU. Současné schopnosti obou organizací a jejich další rozvoj vychází především z možných předpokladů současných hrozeb, které odrážejí celkovou bezpečnostní situaci ve světě. Jejich výstavba a rozvoj také odráží jednotlivé zájmy nebo specializace členských států. Za posledních několik let došlo k zásadním změnám v trendech, které měly dopad i na schopnosti Armády České republiky (AČR). Budování a rozvoj vojenských schopností je proto jedním z úkolů AČR, který přímo podporuje zajištění bezpečnosti ČR a ochranu teritoria ČR a EU.

V uplynulé dekádě docházelo u většiny států NATO i EU k omezování rozpočtů na obranu a snižování početního stavu ozbrojených sil. Jako jedno z opatření na eliminaci negativních důsledků z tohoto vyplývajících, bylo zvýšení tlaku na budování společných mezinárodních schopností, iniciativ a programů, uzavírání společných kontraktů a k celkovému rozvoji mezinárodní spolupráce.

V rámci členství v NATO probíhá mezinárodní spolupráce v oblasti logistiky a dopravy mezi členskými státy a také s partnery. Tato spolupráce je organizována na dobrovolném základu a je řešena v příslušných oblastech podle zájmů a potřeb členských států. Jako příklad této spolupráce členských zemí NATO lze uvést projekty Smart Defence a Framework Nations Concept. Jako další příklady této spolupráce lze uvést účast v programu SALIS, SAC, MOVCON MILU, v mezinárodních organizacích MLCC, MCCE a ASMCC nebo členství v OLSP.

1. VYBRANÉ FORMY MNOHONÁRODNÍ SPOLUPRÁCE PŘI SDÍLENÍ A ROZVOJI SCHOPNOSTÍ V OBLASTI LOGISTIKY A DOPRAVY

1.1. Smart Defence

Koncept SD byl oficiálně představen v rámci summitu NATO v Chicagu v květnu 2012.¹ V podstatě koncept nepředstavoval žádnou novou progresivní myšlenku v budování a rozvoji schopností NATO, ale spíše další pokus jak využít již dříve představené koncepty, které poukazovaly na takovýto možný přístup. Koncept SD je členěn na příslušné projekty, které jsou potřebné k zabezpečení nejkritičtějších schopností, jako je například projekt přesně naváděné munice, kybernetické obrany, protiraketové obrany, společné zpravodajské a průzkumné schopnosti a také i budování logistických schopností. V oblasti logistiky a dopravy bylo navrženo přibližně čtyřicet logistických projektů v rámci iniciativy „Building Capability through Multinational and Innovative Approaches.“

V těchto logistických projektech má významnou úlohu MLCC, které převzalo v roce 2012 vedoucí roli ve čtyřech logistických projektech:

- Multinational Functional Partnership for Fuel Handling (Mnohonárodní projekt v oblasti manipulace s palivem).
- Multinational Partnership for Water Distribution (Mnohonárodní projekt pro zabezpečení těžby, zpracování a distribuce pitné vody).
- Multinational Logistics Operations and Maintenance (Mnohonárodní projekt k zabezpečení údržby a oprav techniky).
- Multinational Partnership for Deployable Ammunition Storage (Mnohonárodní projekt pro zabezpečení muničního skladu k nasazení v operacích).

AČR se v rámci těchto čtyřech oblastí aktivně zapojovala v rámci konání cvičení Capable Logistician v roce 2013 na Slovensku a následně v roce 2015 v Maďarsku. Spolupráce v uvedených oblastech nadále pokračuje v rámci pracovních jednání a kromě oblasti v zabezpečení palivem, vedené Francií, nedošlo k vytvoření dalších MILU podle očekávání.

Dalším projektem SD, na kterém se AČR podílí je projekt Joint Logistics Support Group (JLSG HQ). Celkově se však nejedná pouze o zapojení AČR, ale spolupráce v této oblasti zahrnuje vytvoření JLSG v rámci regionální spolupráce zemí V4. Celkově se státy V4 podílí na vytvoření V4 JLSG HQ, kde se na hlavní koordinační úloze podílí i MLCC.

1.2. Framework Nations Concept Cluster Logistics (FNC-CL)

Koncept FN vznikl v roce 2014 pod záštitou NATO a jeho hlavním účelem je podpora členskými státy pro budování požadovaných schopností a to jak z kvalitativního, tak i kvantitativního hlediska, které jsou definovány v NATO Defence Planning Process (NDPP)² k dosažení ambicí NATO. FNC lze chápat také jako potřebu některých významnějších států Evropy jak zefektivnit budování a rozvoj vojenských schopností, jejich akceschopnost, nasazení a udržitelnost se zapojením menších členských států a celkově tak přispět k naplnění potřebných schopností NATO. Současně hledá dosažení lepší synergie v množství dostupných sil a schopností NATO a pro usnadnění jejich použití pro mnohonárodní uskupení

¹ NATO. Summit Declaration on Defence Capabilities: Toward NATO Forces 2020. [online].

² NATO. NATO Defence Planning Process. [online].

v dlouhodobém hledisku. Dále se rozvíjí na jednotlivé podoblasti tzv. „clustery“. V oblasti logistiky, tak vznikl pod FNC-CL,³ ve kterém je vedoucí zemí Německo. Jeho cílem je umožnění rozvoje logistických schopností pro operační nasazení a působení v souladu s NDPP a následnými Capability Targets 2013 zaměřené především na výstavbu schopností pro RSOM a výstavbu JLSG HQ.

Výstavba těchto schopností je v FNC-CL rozfázována na dvě fáze. V první fázi je řešeno JLSG HQ, v rámci kterého je připravena členskými státy databáze předurčených osob na příslušné pozice v JLSG HQ pro jeho nasazení v rámci NATO operace. V rámci první fáze byl koncem roku organizován společný výcvik předurčených osob.

V druhé fázi budou řešeny schopnosti RSOM a logistických jednotek. Tato fáze v současné době nebyla detailněji rozpracována. V současné době je členy FNC-CL šestnáct států - Belgie, Bulharsko, ČR, Dánsko, Německo, Estonsko, Chorvatsko, Maďarsko, Lucembursko, Litva, Lotyšsko, Nizozemí, Norsko, Polsko, Rumunsko a Slovensko.

2. MOVEMENT CONTROL MILITARY INTEGRATED LOGISTICS UNIT (MOVCON MILU)

V rámci spolupráce pro rozvoj schopností a kapacit v dopravě v roce 2005 projednalo šest členských zemí NATO - Bulharsko, Kanada, Litva, Rumunsko, Slovensko a Chorvatsko, možnost vytvoření iniciativy, která měla v rámci svých národních kapacit předurčit osoby pro skupinu řízení dopravy v rámci možných operací NATO. V roce 2007 tyto členské státy došly k závěru, že z hlediska budování společných logistických (dopravních) schopností bude výhodnější vytvořit mezinárodní dopravní iniciativu, která by poskytovala pro NATO operace schopnosti k řízení a koordinaci přeprav v rámci strategické dopravy a následného procesu pro přijetí, soustředění a následný přesun osob, techniky a materiálu (Reception, Staging and Onward Movement – RSOM). Na základě tohoto závěru vytvořilo těchto šest států v roce 2010 společnou „MOVCON MILU.“⁴ V současné době má iniciativa jedenáct členských států - Bulharsko, Kanada, Česká republika, Chorvatsko, Maďarsko, Litva, Velká Británie, Polsko, Rumunsko Slovensko a USA. V rámci této iniciativy byly vypracovány koncepty použití⁵ a příslušné společné operační postupy (SOP). Základní jednotkou prvkem/schopností jsou skupiny pro řízení přesunů a přeprav – Movement Kontrol Team (MCT), který je zpravidla tvořen z příslušníků členského státu. Pro každý kalendářní rok je z členských států určena vedoucí země, která je zodpovědná za provedení společného cvičení iniciativy. V roce 2016 bylo vedoucí zemí Rumunsko a v roce 2017 je to Velká Británie. Podle celkového přehledu by ČR měla být vedoucí zemí v roce 2019.

MOVCON MILU byla jedna z funkčních oblastí v rámci cvičení Capable Logistician v roce 2013 na Slovensku a v roce 2015 v Maďarsku. Z hlediska budování společných mezinárodních logistických kapacit v rámci NATO se jedná o úspěšný projekt, který se aktivně zapojuje od roku 2012 v operaci KFOR poskytováním jednoho dopravního týmu složených z příslušníků členských států.

2.1. STRATEGIC AIRLIFT INTERNATIONAL SOLUTION (SALIS)⁶

Z důvodu nedostatku vlastních strategických leteckých přepravních kapacit a zamezení vzniku soutěžení mezi státy o dostupné civilní letecké strategické prostředky a tím

³ Framework Nations Concept Cluster Logistics. Terms of Reference.

⁴ NATO. Six Allies agree to cooperation on movement control for NATO operations. [online].

⁵ Movement Control Multinational Integrated Logistics Unit. Concept of Operations 2008.

⁶ Název platí od roku 2017, předtím bylo Strategic Airlift **Interim** Solution

i „umělému“ navyšování cen, vznikl požadavek států na smluvní zajištění kapacit pro strategickou leteckou přepravu pro nadrozměrnou a těžkou techniku a materiál. Za tímto účelem bylo uzavřeno mezi členskými státy Strategic Airlift Interim Solution (SALIS) Memorandum of Understanding.

Výsledkem tohoto požadavku byla jednání států, které projevíly zájem o smluvní zajištění letecké přepravy a zástupců NATO Support and Procurement Agency (NSPA), která měla kontrakt připravit, provést výběrové řízení a zastupovat členské státy na jednáních s možným poskytovatelem. Na základě výsledků výběrového řízení byla vybrána v roce 2004 nově vytvořená společnost Ruslan SALIS GmbH v Německo, Lipsko, která do roku 2016 sdružovala dva vlastníky (operátory): Volga-Dněpr Airlines, Uljanovsk, (RUS) a Antonov Design Bureau, Kyjev, (UKR).

Smlouva byla ratifikována všemi členskými státy SALIS a vstoupila v platnost v roce 2006 a je postupně prodlužována.

Prvotním záměrem členských států programu SALIS bylo pouze dočasně překlenutí doby, než budou dodány státům, které plánovaly pořídit dopravní letouny typu Airbus A400. Z důvodu, že termín dodání letadel objedávajícím státům se neustále prodlužoval a současně, že z kapacitní specifikace nelze tímto letounem přepravovat objemnější a těžší techniku a materiál je program SALIS v souladu s legislativou dále obnovován a nelze ho již považovat pouze za dočasné řešení, tak jak vyplývalo z jeho předcházejícího názvu - Strategic Airlift Interim Solution.

Současná smlouva je uzavřena se dvěma společnostmi:

- Antonov SALIS, GmbH,
- RUSLAN SALIS GmbH.

a je platná do konce roku 2018.⁷ Současně s novou smlouvou bylo znovu podepsáno Memorandum of Understanding.⁸

Projekt poskytuje tzv. zajištěný přístup k šesti velkokapacitním transportním letounům typu An-124-100, které jsou ve vlastnictví výše uvedených leteckých společností. Současný kontrakt doposud neumožňuje přístup k An-225 a Il-76, tak jak tomu bylo v předcházející smlouvě.⁹

Systém plateb za poskytnutí služeb je řešen ujednáním řídicí skupiny SALIS, které je organizováno dvakrát ročně. Skupina je složena z představitelů účastnických států a schvaluje procentní dělbu letových hodin – „Flying Hours“ (FH) podle návrhu členských států, ceny za předplacené FH, podíl na provozování letecké základny v Lipsku a na provozu koordinačního střediska „Strategic Airlift Coordination Cell“ (SALCC), v Nizozemí, ve městě Eindhoven, které koordinuje požadavky účastníků SALIS s dodavatelem služby.

Program v současné době tvoří třináct států - jedenáct členských států NATO – Belgie, ČR, Francie, Maďarsko, Německo, Řecko, Polsko, Lucembursko, Slovensko, Slovinsko a Norsko a dva partnerské státy – Švédsko a Finsko.

⁷ SALIS. Contract No LS-SA/4600003173.

⁸ SALIS. Strategic Airlift Interim Solution. Memorandum of Understanding.

⁹ NATO. Strategic Airlift Interim Solution. [online].

2.2. STRATEGIC AIRLIFT CAPABILITIES (SAC)

Další obdobnou iniciativou k zajištění strategické letecké přepravy jako je SALIS, je smlouva na mnohonárodním pořízení, provozování a logistické podpoře tří letounů typu C-17 Globmaster v rámci programu SAC.¹⁰

Tento program byl zahájen v roce 2008 jako nezávislý mezinárodní projekt členských států, který je založen na smluvním přístupu ke třem letounům C-17 Globmaster, které mají domovskou leteckou základnu v Maďarsku, ve městě Papa. Tyto tři letouny jsou plně provozované členskými státy a na jejich zabezpečení včetně provozu se podílí cca 130 osob. Tyto osoby jsou převážně poskytovány od členských států programu.

V současné době je členskými státy programu SAC deset NATO zemí - Bulharsko, Estonsko, Nizozemí, Maďarsko, Rumunsko, USA, Polsko, Litva, Norsko a Slovinsko a dva partnerské státy Švédsko a Finsko. Česká republika se podílela na zahajovacích jednáních přípravy tohoto projektu, avšak po předběžných vyčísleních prvotních základních nákladů na jednu letovou hodinu letounu C-17 si ČR provedla finanční analýzu výhodnosti možného členství v tomto projektu a na základě této analýzy z projektu vystoupila. V rámci stanovení finanční náročnosti programu došlo ještě k dalšímu navýšení ceny o náklady spojené především s výcvikem osádek letounu a jeho vlastním provozem.

Z pohledu finanční nákladovosti na přepravu jednoho kontejneru při plné vytiženosti letounů C-17 (projekt SAC) v porovnání s An-124 (projekt SALIS) není a nebylo pro ČR členství v SAC výhodné.

V případě, že by došlo k neplánovanému ukončení programu SALIS nebo k jeho omezení, ČR bude nucena znovu vyhodnotit dostupné možnosti garantovaného přístupu ke strategickým leteckým kapacitám a jednou z možností by bylo aktivní zapojení se do projektu SAC.

2.3. OPERATION LOGISTICS SUPPORT PARTNERSHIP (OLSP)

Program OLSP byl založen v rámci agentury NSPA v roce 2009. OLSP poskytuje členským státům logistickou podporu navazující na základní služby NSPA. V rámci její struktury je program řešen v rámci prvku pro plánování logistických operací. OLSP poskytuje členským státům předpřipravení kontraktů mezi možnými dodavateli a členskými státy. Tato předběžná příprava spočívá ve výběru potenciálních dodavatelů a provedení předběžné soutěže podle stanovených kritérií a požadavků, které slouží k vytvoření tzv. základního kontrakčního nástroje „Basic Contractual Instruments” pro jednotlivé členské státy.

Členské státy své požadavky pravidelně upřesňují v rámci svých pravidelných pracovních jednání OLSP, které se konají dvakrát ročně nebo jsou tyto požadavky řešeny podle naléhavosti.

V rámci programu OLSP je pro zabezpečení operací především poskytováno zabezpečení v oblastech:

- materiál a služby (zabezpečení palivem a elektrickou energií, zdravotní zabezpečení, stravování, praní a žehlení, ubytování apod.),
- výstavba a provoz základen včetně ekologických služeb,
- strategická doprava včetně RSOM,

¹⁰ NATO. Strategic Airlift Capability. A key capability for the Alliance. [online].

- skladování;
- jiné specifikované na základě národních potřeb.

OLSP se rozvíjí na základě změn aliančního prostředí a požadavků členských států. V uplynulém období se rozrostl počet členů OLSP na třináct, což je vnímáno jak členskými státy OLSP, tak i NATO jako potvrzení významu tohoto partnerství. V současné době, i přes rozšiřující se počet členských států, se daří plnit jeho náplň v rámci schváleného rozpočtu.

Členství AČR v OLSP je velmi důležité pro současnou i budoucí podporu operací a dalších projektů AČR jako „investice“ k realizaci chybějících kapacit a schopností logistiky AČR. Vzhledem k omezeným schopnostem logistiky AČR k podpoře zejména zahraničních operací je účast ČR v programu nezastupitelná.

Program OLSP má v současné době třináct členských států - Rakousko, Kanada, ČR, Německo, Dánsko, Velká Británie, Maďarsko, Itálie, Nizozemí, Norsko, Finsko, Turecko a Řecko. V souladu s posledním jednáním OLSP o členství projeví zájem Polsko, Srbsko, Švédsko a USA.

2.4. EU – POOLING & SHARING

Stejně jako v NATO projekt SD, tak v Evropské unii byl představen obdobný projekt Pooling & Sharing pro rozvoj a sdílení schopností. Tak jako pro NATO SD, tak pro Evropskou unii to nebyla žádná nová myšlenka pro rozvoj schopností. V září 2010 na summitu EU v Belgii, ve městě Ghent rozhodli ministři obrany zemí EU vypracovat seznam oblastí, v rámci kterých by bylo možno vzájemně sdílet a rozvíjet potřebné schopnosti.

Přípravou prioritních oblastí a možných projektů spolupráce byla pověřena Evropská obranná agentura (EDA) včetně dalších expertů v této problematice. V listopadu 2011 byly identifikované prioritní oblasti spolupráce předloženy ke schválení řídicím výborem EDA na úrovni ministrů obrany členských států EU.

Česká republika se v rámci tohoto konceptu v oblasti logistiky a dopravy zapojila do projektu evropských dopravních uzlů, pořízování inteligentní munice a v projektu pro zajišťování diplomatických povolení pro vojenská dopravní letadla. Všechny tyto projekty jsou řešeny v rámci Evropské obranné agentury (EDA) a členských států příslušných projektů.

2.5. PROJEKT „EU MULTIMODAL TRANSPORT HUB“

V rámci působnosti a zaměření EDA je dále řešen v rámci konceptu Pooling & Sharing projekt k řešení problematiky dopravních multimodálních HUBs v rámci Evropské unie (EDA Category B Projects and Programs – EU MULTIMODAL TRANSPORT HUB).¹¹ Oblast „evropských dopravních uzlů“ byla identifikována jako jedna z oblastí zaměření spolupráce.

V současné době je strategická doprava a udržitelnost nasazených sil a prostředků v operaci EU považována za národní zodpovědnost. Tyto zásadní činnosti zahrnující jejich plánování a vlastní realizace jsou z hlediska Common Security and Defence Policy¹² prováděny multinárodně. Z tohoto důvodu se zvyšuje potřeba členských států na jejich koordinaci a součinnost, tak aby nedocházelo ke zbytečné duplicitě vykonávaných činností, soutěžení mezi státy o dostupné strategické dopravní prostředky a dopravní infrastrukturu.

¹¹ EDA. EU Multimodal Transport Hubs. [online].

¹² EDA. Military and civilian missions and operations. [online].

V závislosti na okolnostech a povaze jednotlivých operací včetně efektivitě vynaložených finančních prostředků by bylo možné využít v rámci území Evropské unie existující multinárodní dopravní uzly, v rámci kterých by byly koordinovaly různé druhy doprav a dostupné dopravní a manipulační kapacity.

V rámci projektu byla zmíněná oblast zájmu dále rozšířena o přípravu projektové dohody k překračování státních hranic v rámci členských států projektu. Tato potřeba vznikla jako reakce na současné nebo budoucí regionální konflikty nebo krizové situace v blízkosti hranic NATO nebo EU.

Oblast překračování státních hranic vojenskými vozidly je významná, a to především vzhledem k současné politické situaci v Evropě. Z tohoto důvodu je nezbytné řešit vzájemný pohyb vojenských vozidel a nastavit postupy vedoucí ke zjednodušení, sjednocení a vydávání notifikačních povolení pro vojenská vozidla.

Přijetím dohody dojde k úpravě postupů při podávání žádosti při překračování státních hranic mezi jednotlivými státy dohody, které jsou na dnešní potřeby zdlouhavé a administrativně náročné.

Přestože je uvedená problematika řešená i v NATO, v příslušných normách STANAG, členské státy až na výjimky používají odlišné postupy, formuláře, omezení a rozhodné doby k oznamování nebo schvalování mezinárodních přeprav. Jelikož úprava jednotlivých STANAG a následně jejich schvalování je v NATO několikaletou záležitostí, jeví se sjednání dohody v rámci projektu EDA jako nejvýhodnější řešení.

ČR vystupuje v této oblasti velmi aktivně, a to především z výše uvedeného důvodu zapojení partnerských států NATO - Rakousko, Finsko a Švédsko. Současně je v projektu zapojeno Polsko a jako pozorovatel Německo, které svoje aktivní zapojení zvažuje. Z hlediska našich sousedících států je Slovensko tak jedinou zemí, která se projektu nezúčastňuje, ale z důvodu výborné bilaterální spolupráce mezi ČR a Slovenskem se tento fakt nejvíe jako zásadní překážka.

3. ČLENSTVÍ ČESKÉ REPUBLIKY V MEZINÁRODNÍCH DOPRAVNÍCH KOORDINAČNÍCH CENTRECH

V rámci mezinárodní spolupráce v oblasti dopravy byla na území Evropy v posledních několika letech založena tři vojenská dopravní koordinační centra, kterými je člen i ČR. Prvním z nich je SALCC (jeho zaměření je uvedeno v rámci programu SALIS v části 2.1), druhým je MCCE a třetím centrem je AMSCC.

3.1. Movement Coordination Centre Europe (MCCE)

MCCE¹³ je nezávislým mezinárodním vojenským dopravním centrem, které bylo založeno v roce 2007 a je dislokováno v Eindhovenu v Nizozemí, ve stejných prostorech jako centrum zřízené členskými státy SALIS – SALCC.

MCCE vzniklo sloučením evropského leteckého centra s námořní koordinační skupinou za účelem vytvoření mezinárodního multimodálního koordinačního centra. Jeho počátky tedy sahají již do roku 2000, kdy na základě EU summitu v Helsinkách a NATO summitu v roce 1999 ve Washingtonu, kde byly identifikovány základní nedostatky v kapacitách strategické dopravy a nedostatečné koordinační mechanismy, tak vzniklo evropské koordinační centrum a námořní koordinační skupina.

¹³ MCCE. Movement Coordination Centre Europe. [online].

Základní působností MCCE je řešení nedostatečných strategických dopravních kapacit (letecké a povrchové) tím, že poskytuje multinárodní koordinaci pro optimalizaci dopravních kapacit v celém spektru druhů dopravy.

Zjednodušeně lze jejich hlavní činnost vyjádřit jako zprostředkovávání řešení pro zabezpečení efektivní strategické dopravy všemi druhy doprav a to kapacitami přímo vlastních nebo komerčně pronajatých členskými státy MCCE nebo agenturami (NSPA, EDA).

MCCE je za celou dobu své existence úspěšnou organizací, které v rámci svých koordinačních činností pro své členy vytvořilo systémy ATARES (letecká doprava) a SEOS (povrchová doprava) v rámci, kterých probíhá bezhotovostní vyúčtování mezi členskými státy (zabezpečení/získání přepravní kapacity).

V systému ATARES je účtovanou jednotkou jedna ATARES hodina (jedna letová hodina C-130 Hercules) a v systému SEOS je touto jednotkou přeprava jednoho dvacetistopového kontejneru na 100 kilometrů.

V současné době má MCCE dvacet sedm členských států (Belgie, Kanada, Dánsko, Francie, Německo, Maďarsko, Itálie, Lotyšsko, Nizozemí, Norsko, Slovinsko, Španělsko, Švédsko, Turecko, Velká Británie, Lucembursko, Estonsko, Finsko, Polsko, Rumunsko, USA, Rakousko, Portugalsko, ČR, Chorvatsko, Slovensko a Litva.

3.2. Athens Multinational Sealift Coordination Centre (AMSCC)

AMSCC je dalším nezávislým vojenským mezinárodním dopravním centrem založeným v roce 2004, které působí pod záštitou řeckého ministerstva obrany a řeckého národního generálního štábu. Současně je AMSCC podporováno řeckou komorou plavby a svazem řeckých majitelů lodí.

AMSCC sídlí v Řecku, ve městě Atény. K 1. listopadu 2016 je členy centra deset států a to na základě podepsaného MOU¹⁴ a tři mezinárodní organizace, které podepsaly bilaterální dohodu s řeckým ministerstvem obrany o vzájemné spolupráci. V současné době probíhají rozhovory o přístupu do AMSCC se třemi dalšími evropskými státy.

Hlavním cílem centra je hledání řešení/zabezpečení strategické námořní přepravy pro své členské státy a mezinárodní organizace. Nalezení vhodných řešení za tržní konkurence schopné ceny na základě výběrového řízení v souladu s evropskou směrnicí.

Současně centrum pro svou činnost vede databázi plavidel, které mohou být osloveny pro případ bezprostřední potřeby (např. odstraňování následků pohrom, evakuace osob z ohrožených oblastí apod.). Nicméně pro zabezpečení námořní přepravy výběr vhodného plavidla není omezen pouze na tuto databázi, ale využívá dostupná plavidla na celosvětovém trhu.

Veškeré tyto služby jsou poskytovány členskými státy AMSCC zdarma a náklady spojené se samotným zabezpečením centra jsou hrazeny z rozpočtu řeckého ministerstva obrany. Současně mají členské státy vyhrazeno právo odmítnout jakoukoliv nabídku centra a využít svoje kapacity popř. využít jiné řešení.

AMSCC tvoří jedenáct členských států - Řecko, Bulharsko, Portugalsko, Maďarsko, Slovensko, Kypr, Rumunsko, Polsko, ČR, Slovinsko, a Itálie.

¹⁴ AMSCC. Memorandum of Understanding Concerning Cooperation with the Athens Multinational Sealift Coordination Centre.

3.3. Mnohonárodní logistické koordinační centrum (MLCC)

MLCC je nezávislé mezinárodní vojenské logistické centrum, které bylo založeno v roce 2011 v Praze. MLCC bylo vytvořeno pod záštitou MO ČR a je součástí generálního štábu AČR. Úkolem MLCC je koordinace mnohonárodní logistické podpory, poskytování pomoci koaličním partnerům, koordinace v oblasti výcviku a vzdělávání v oblasti logistiky, rozvoje standardizace a interoperability a spolupráce v rámci NATO, EU a dalšími organizacemi.

Vizí MLCC je expertní centrum pro rozvoj, koordinaci poskytování efektivních a účelných národních vojenských logistických řešení.

Jeho prioritní úkoly v současnosti jsou rozloženy do tří základních oblastí:

1. Mnohonárodní logistické kapacity. V rámci tohoto pilíře jsou řešeny oblasti pro podporu rozvoje a zvyšování logistických schopností.
2. Logistické vzdělávání a výcvik. (Od roku 2016 bylo MLCC určeno jako „Department Head for Logistics Education and Training“ v NATO).
3. Mezinárodní logistická spolupráce. V rámci třetího pilíře se MLCC podílí na koordinaci ke zvyšování a prohloubení mezinárodní spolupráce mezi NATO, EUMS a EDA, NATO Partnery (Partnership for Peace), Mediterranean Dialog apod.

Koncem roku 2016 mělo MLCC šestnáct členských států - Rakousko, Bosna a Hercegovina, Chorvatsko, ČR, Gruzie, Řecko, Maďarsko, Itálie, Litva, Černá Hora, Polsko, Srbsko, Slovensko, Španělsko, Velká Británie a USA.

3.4. Regionální spolupráce - Visegrádská čtyřka (V4)

Visegrádská čtyřka je regionální uskupení čtyř středoevropských států: ČR, Maďarska, Polska a Slovenska. Vznikla v roce 1991 podepsáním deklarace členských zemí o úzké spolupráci na jejich cestě k evropské integraci. Spolupráce probíhá již více jak dvacet pět let a je naší nejvýznamnější regionální spoluprací. Je rozvíjena na nejvyšší politické úrovni, na vojenské úrovni i v oblasti logistiky.

V logistice je spolupráce řízena z úrovně ředitelů logistik států V4, kteří se pravidelně setkávají dvakrát ročně, vždy v jiné zemi, na tzv. „V4 Logistics Principals Meeting.“ Na těchto jednáních jsou řešeny zásadní aktuální oblasti v logistice, jsou sdíleny informace a postoje jednotlivých států a předávány zkušenosti v zájmových oblastech. V současné době je především řešena v rámci V4 Logistics Principals Meeting spolupráce v následujících oblastech:

- budování společných kapacit v souladu podle NDPP (výstavba V4 JLSG HQ),
- výstavba a příprava V4 EUBG 2019 (AČR převzala vedoucí úlohu za logistiku),
- společné vzdělávání a výcvik (společné kurzy a příprava cvičení Capable Logician v roce 2019 v Polsku),
- předávání zkušeností s pořizováním a užíváním majetku a služeb,
- předávání zkušeností s budováním logistických schopností.

3.5. MOVEMENT CONTROL MILITARY INTEGRATED LOGISTICS UNIT (MOVCON MILU)

MOVCON MILU je úspěšná mezinárodní iniciativa, která v současné době může být příkladem pro vytvoření dalších mezinárodních schopností nejen v logistice a dopravě. Česká

republika vstoupila do této iniciativy v roce 2011. Z hlediska fungování iniciativy vystupuje jako aktivní člen a v rámci této iniciativy má vytvořeny dva týmy pro řízení přesunů a přeprav. Pro nasazení týmů na národní nebo mezinárodní úrovni je kromě předurčených osob vyčleněna technika a materiál. Počty dvou týmů vycházejí z přijatých CT2013 a následných CT2017.

Z hlediska konceptu iniciativy a pravidel generování sil pro operace nevystupuje tato iniciativa nezávisle, ale vyslání národních týmů nebo příslušníků do operace podléhá schválení podle národní legislativy. Iniciativa tak poté vystupuje jako společná schopnost členských států.

Z hlediska důležitosti této schopnosti v rámci CT 2017 pro zabezpečení procesu RSOM a ke koordinaci strategických přesunů a přeprav je členství v této iniciativě pro AČR velice přínosné a nadále by se mělo dále rozvíjet, a to především ve zvyšování kapacit jak pro národní, tak i mezinárodní použití.

Předpokládaným zdrojem sil a prostředků jsou v současné době osoby, technika a materiál vyčleňovaná od orgánů vojenské dopravy v rámci ALog, ale z hlediska dalšího rozvoje, z důvodu omezené kapacity kvalifikovaných osob u součástí ALog by bylo vhodné tyto kapacity rozšiřovat i v rámci jiných součástí AČR (např. z podřízenosti velitele vzdušných nebo velitele pozemních sil).

3.6. STRATEGIC AIRLIFT INTERNATIONAL SOLUTION (SALIS)

Česká republika je členem programu od roku 2006. Členství v programu využívá k zabezpečení strategické letecké přepravy v rámci plnění svých úkolů a zájmů.

Pro zabezpečení našich požadavků má AČR svého zástupce v koordinačním středisku SALCC v Eindhovenu, který v rámci své činnosti může zkoordinovat náš požadavek s požadavky jiných členských států a to nejen z časového hlediska, ale i možné vytěžování prázdných letů (např. AČR využije let z Prahy do Kábulu a zpáteční cestu z Kábulu do Evropy využije jiný členský stát, který spolu s AČR se podílí na finančním vyrovnání).

V rámci plněných úkolů AČR jsou především řešeny letecké přepravy k nasazení a udržení techniky a materiálu u našich zahraničních operací. SALIS je využíván k nasazení do operací v Iráku, Mali a Afghánistánu. Mimo zahraničních operací byl využitý k letecké přepravě techniky a materiálu na zahraniční cvičení.

Programy jako je SALIS nebo SAC jsou tak jednou a v současné době jedinou z možností, jak mít smluvně zajištěnou strategickou leteckou přepravu pro nadrozměrné náklady.

3.7. ATHENS MULTINATIONAL SEALIFT COORDINATION CENTER (ASMCC)

Z hlediska geografického umístění ČR bez přímého přístupu k námořním přístavům a tím využití námořní dopravy je pro ČR zásadní spolupracovat s partnerem, který v této oblasti poskytuje nebo má zkušenosti s prostředkováním námořní přepravy. Z tohoto důvodu se stala ČR členem ASMCC na základě podepsání memoranda o porozumění mezi MO ČR a MO Řecka. Od roku 2011 má AČR v AMSCC svého zástupce, který se aktivně podílí na veškerých činnostech poskytovaných AMSCC.

Zabezpečení námořní dopravy prostřednictvím AMSCC ve prospěch AČR nicméně nebylo doposud realizováno. I přes předpokládanou časovou náročnost na zabezpečení realizace strategické námořní přepravy lze považovat AMSCC pro ČR jako důležitého partnera.

3.8. MOVEMENT COORDINATION CENTRE EUROPE (MCCE)

Česká republika se stala členem MCCE v září 2010 a od listopadu 2011 se zapojila do systému ATARES. Hlavním důvodem byl důvod nedostatečných strategických dopravních kapacit především pro přepravu techniky nákladu. Současně členství v MCCE a systému ATARES umožňuje přístup k zajištění tankovacích letounů pro JAS-39 Gripen, které má ČR pronajaté od Švédska. Zajištění těchto prostředků využívají příslušníci vzdušných sil AČR k výcviku tankování za letu našich pilotů JAS-39 a pro zajištění tankovacích letadel při plnění jejich úkolů. AČR dále využívá MCCE koordinační úlohy pro zajištění konkrétních požadavků k zajištění přepravy. Systém funguje, že AČR předá na MCCE požadavek s konkrétními požadavky (den, místo nakládky, vykládky, počet osob, upřesňující informace k nákladu). MCCE osloví členské státy a v případě zájmu členský stát připraví kalkulaci na tento požadavek v systému ATARES. V případě zájmu AČR je doprava realizovaná a AČR jsou načítované zkalkulované a odsouhlasené záporné letové hodiny ATARES a státu, který přepravu poskytuje připsaná kladné letové hodiny ATARES.

Pro zabezpečení systému zabezpečování požadavků AČR na leteckou přepravu prostřednictvím MCCE byla vydána směrnice NGŠ AČR,¹⁵ kterou byly stanoveny příslušné odpovědnosti pro jednotlivé zainteresované složky AČR. Náklady spojené s fungováním MCCE v Eindhovenu jsou rozpočítávány mezi členské státy.

Spolupráce v rámci členství MCCE a zapojení se do systému ATARES je pro AČR jednoznačně výhodné, perspektivní a nezbytné.

ZÁVĚR

Pro rozvoj a zabezpečení AČR, bude zapojení v rámci mnohonárodního sdílení schopností důležité a v některých oblastech přímo zásadní. Jedná se především o oblasti rozvoje cílů schopností 2017 (CT2017), kde se AČR zavázala, k výstavbě a držení schopností pro strategickou dopravu a pro proces RSOM a udržitelnosti nasazení našich sil a prostředků v operaci.

Současné formy a druhy spolupráce jsou z hlediska současných kapacit, schopností a plněných úkolů dostačující a lze doporučit: rozvíjet a plně využívat především současné, než hledat další možnosti.

Z hlediska omezených dopravních leteckých kapacit AČR bude nadále nezbytné členství v programu SALIS a v dopravním koordinačním centru MCCE. Na základě členství v SALIS bude zabezpečen smluvní přístup ke strategickým leteckým kapacitám pro přepravu nadrozměrné a těžké techniky a materiálu. V případě omezení nebo ukončení programu je doporučováno pro AČR možné členství v programu SAC, který by však pravděpodobně nebyl schopen zabezpečit dopravní požadavky stávajících členů a s rozšířením účasti o členy z programu SALIS.

Členství v MCCE je pro AČR nezbytné z důvodu koordinace požadavků, které nelze zabezpečit prostřednictvím národních leteckých kapacit a především pro zabezpečení tankování za letu pro letouny JAS-39 Gripen.

Současná bezpečnostní situace především v souvislosti s uprchlickou krizí, nadále potvrdila důležitost existence regionální spolupráce V4 a také dalšího budování společných vojenských kapacit v rámci EU jako byla V4 EUBG v roce 2016, kde za oblast logistiky byla

¹⁵ MO ČR. Směrnice NGŠ AČR k systému zabezpečování a čerpání letových hodin v souladu se členstvím ČR v systému The Air Transport, Air to Air Refuelling and other Exchanges of Services.

vedoucí zemí ČR. Z tohoto důvodu bude nadále prioritou vzájemná spolupráce zemí V4 s využitím prvotní koordinační role MLCC.

Z hlediska bilaterální spolupráce je dále doporučována spolupráce s Ozbrojenými silami Slovenské republiky, která bude nadále prioritou do budoucna v oblasti vzájemné výpomoci nebo sdílení zkušeností. Současně bude nadále velmi důležitá celková koordinace mezinárodní spolupráce v oblasti logistiky a dopravy v rámci celého resortu obrany. Tato koordinace bude nezbytná z dlouhodobého výhledu na základě politicko-vojenských ambicí a priorit České republiky.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZŮ

- [1] AMSCC. Memorandum of Understanding Concerning Cooperation with the Athens Multinational Sealift Coordination Centre, 2007. Dostupné na: ŠIS.
- [2] EDA. EU Multimodal Transport Hubs. [online]. 14. 8. 2012. [cit. 2017-10-4]. Dostupné na: <https://www.eda.europa.eu/what-we-do/activities/activities-search/eu-multimodal-transport-hubs>
- [3] EDA. Military and civilian missions and operations. [online]. 3. 5. 2016. [cit. 2017-10-04]. Dostupné na: https://eeas.europa.eu/topics/military-and-civilian-missions-and-operations/430/military-and-civilian-missions-and-operations_en
- [4] Framework Nations Concept Cluster Logistics, Terms of Reference, 16. 3. 2016. Dostupné na: ŠIS.
- [5] MCCE. Movement Coordination Centre Europe. [online]. [cit. 2017-10-04]. Dostupné na: <http://mcce-mil.com/>
- [6] MO ČR. Směrnice Náčelníka Generálního štábu AČR k systému zabezpečování a čerpání letových hodin v souladu se členstvím České republiky v systému The Air Transport, Air to Air Refuelling and other Exchanges of Services, 13.1 2014. Dostupné na: ŠIS.
- [7] Movement Control Multinational Integrated Logistics Unit. MOVCON MILU Concept of Operations 2008. 24.10 2008. Dostupné na: ŠIS.
- [8] NATO. Summit Declaration on Defence Capabilities: Toward NATO Forces 2020. [online]. [cit. 2017-10-04]. Dostupné na: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87594.htm?mode=pressrelease
- [9] NATO. NATO Defence Planning Process. [online]. Aktualizované 30. 1. 2017 [cit. 2017-10-04]. Dostupné na: http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49202.htm
- [10] NATO. Six Allies agree to cooperation on movement control for NATO operations. [online]. Aktualizované 23. 3. 2010. [cit. 2017-08-14]. Dostupné na: http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_62284.htm?selectedLocale=en
- [11] NATO. Strategic Airlift Interim Solution. [online]. [cit. 2017-10-04]. Aktualizované 7. 9. 2015. Dostupné na: http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50106.htm

- [12] NATO. Strategic Airlift Capability (SAC). A key capability for the Alliance. [online]. Aktualizované 7. 9. 2015 [cit. 2017-10-04]. Dostupné na:
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50105.htm
- [13] SALIS. Contract No LS-SA/4600003173. 22. 12. 2016. Dostupné na: ŠIS.
- [14] SALIS. Strategic Airlift Interim Solution (SALIS) Memorandum of Understanding (MOU), 26. 11.2016. Dostupné na: ŠIS.

plk. gšt. Ing. Miroslav HEGER
Generální štáb AČR
Praha
hegerm@army.cz

Ing. Antonín NOVOTNÝ, Ph.D.
Centrum bezpečnostních a vojenskostrategických studií
Univerzita obrany, Kounicova 65, 662 10 Brno
antonin.novotny@unob.cz

BEZPEČNOSTNÉ VÝZVY V SÚČASNOM SVETE

SECURITY CHALLENGES IN THE CONTEMPORARY WORLD

Ladislav HOFREITER

ABSTRACT

The security of the contemporary world and the future world is affecting by many security challenges. These security challenges have a social, political, economic and military character. In this article we will characterize the essence of current security challenges and their impact on developments in the security environment,

Keywords: security, challenge, environment, security situation

ÚVOD

Bezpečnostné prostredie súčasného sveta je zložitý, komplexný systém, ktorého štruktúru tvoria subsystémy sociálnej, prírodnej a technickej (technologickej) povahy a ich vzájomné interakcie. Bezpečnostné prostredie súčasného sveta nie je prostredím, ktoré by sme mohli definovať ako systém, ktorý sa riadi deterministickými zákonmi, majúcimi charakter lineárnych procesov smerujúcich do rovnováhy. Procesy v reálnom svete a jeho bezpečnostnom prostredí neprebiehajú podľa deterministických modelov. Neplatí, že to, čo bolo v minulosti existuje i v prítomnosti a toto bude logicky pokračovať i do budúcnosti. Nie vždy má jeden a ten istý jav, udalosť i rovnaký následok. Budúci stav nemôžeme uvažovať len ako výsledok akejsi dohody, pôsobenia pravidiel, ako následok spracovania súčasných stavov, hodnôt.

Reálne bezpečnostné prostredie existuje v priestore a v čase, má svoju vnútornú dynamiku vývoja štruktúry aktérov, činiteľov, ich stavov i ich vzájomných vzťahov. V každom bode trajektórie jeho vývoja môže dôjsť k neočakávaným, dramatickým javom, ktoré môžu vyvolať odchýlky od očakávaného stavu alebo trendu vývoja a môžu dramaticky zmeniť bezpečnostnú situáciu v danom prostredí.

Bezpečnostná situácia je dynamický a zložitý systém stavov, podmienok a okolností, ktoré sú výsledkom pôsobenia činiteľov prostredia. Činitele prostredia, či už sociálne, prírodné alebo technogénne majú potenciál samostatne, izolovane alebo vo vzájomnej interakcii vyvolať javy alebo procesy, ktoré ovplyvnia mieru bezpečnosti referenčných objektov v danom prostredí.

Podľa paradigmy securitológie¹ je bezpečnosť referenčného objektu (S) kategória z kauzálneho hľadiska sekundárna, ktorá je výsledkom pôsobenia primárnych príčin, vyvolávajúcich vznik/zánik ohrozenia (T) alebo zníženie/zvýšenie odolnosti (zraniteľnosti - V) referenčného objektu v danom čase (t). Symbolické vyjadrenie tohto modelu je v tvare:

$$S(t) = f(T(t), V(t)) \quad (1)$$

Vonkajším činiteľom, ovplyvňujúcim bezpečnosť referenčného objektu je ohrozenie, hrozba, vnútorným činiteľom je zraniteľnosť, resp. odolnosť referenčného objektu. Avšak nie

¹ Hofreiter, L. Bezpečnostná veda – minulosť, súčasnosť a perspektívy, 2011.

všetky javy a procesy, ktoré by mohli ohroziť referenčný objekt, majú charakter bezprostrednej hrozby.

V reálnom prostredí, rovnako tak aj v bezpečnostnom prostredí, vznikajú v dôsledku existencie, vplyvu a vzájomnej interakcie sociálnych, prírodných i technogénnych činiteľov javy a procesy, ktoré môžu mať v sebe akceleračný alebo retardačný, deštruktívny potenciál. Vždy je to spojené s kategóriou miery vlastností daného javu, procesu. Ak tieto prekročia únosnú, akceptovateľnú mieru, stávajú sa javmi a procesmi s negatívnym vplyvom – sú ohrozením pre referenčné objekty. Vo svojom počiatočnom stave môžeme ovplyvniť proces ich kulminácie a zamedziť tak ich deštruktívnemu pôsobeniu. V bezpečnostnej komunite sa pre toto štádium javov a/alebo procesov zaviedol pojem *bezpečnostná výzva*.

V poslednej doba sa však tento pojem v bezpečnostno-politických dokumentoch používa len v obmedzenej miere, reálne alebo potenciálne bezpečnostné problémy sú výlučne označované ako ohrozenia. Výnimku predstavuje aktuálny návrh Bezpečnostnej stratégie Slovenskej republiky, kde sa už tento pojem objavuje.

V tomto článku chceme poukázať na potrebu používania tejto kategórie bezpečnostného výskumu, pretože vyjadruje evolúciu vývoja javov a procesov v bezpečnostnom prostredí a ovplyvňuje výber a použitie adekvátnych metód a prostriedkov na ich zvládanie, resp. riadenie.

1. BEZPEČNOSTNÉ VÝZVY

Výzva vo všeobecnosti predstavuje časovo a vecne identifikovateľný podnet, na ktorého riešenie je nevyhnutné prijať konkrétne opatrenia. Označuje také skutočnosti, ktoré aktuálne aktivizujú spoločenské subjekty na činnosť, na prijímanie opatrení zameraných na využitie príležitostí a eliminovanie vzniku ohrození².

Bezpečnostná výzva vzniká, keď si subjekt bezpečnosti (referenčný objekt) uvedomí a vníma také zmeny v bezpečnostnom prostredí, ktoré majú destabilizujúci vplyv na neho a preto vyžadujú adekvátnu reakciu (konanie) na zabezpečenie požadovanej (potrebnej) úrovne jeho bezpečnosti, jeho aktív či chránených záujmov

So vznikom a existenciou bezpečnostnej výzvy sú spojené dve podmienky:

1. Zmeny môžu vznikať ako vo vonkajšom, tak aj vo vnútornom bezpečnostnom prostredí referenčného objektu.
2. Zmeny si musí referenčný objekt uvedomiť a vnímať ich ako iniciáciu jeho konania. Ak si referenčný objekt neuvedomuje, nevníma zmeny v prostredí, neuvedomil si ich možné negatívne následky a nereagoval na ne, potom vzhľadom k takému referenčnému objektu nemôžeme hovoriť o výzvach.

Bezpečnostné výzvy sú často stotožňované s ohrozením, čo však nie je pravidlom. Pri včasnej a adekvátnej reakcii na bezpečnostné výzvy môže referenčný objekt nielen zachovať svoju bezpečnosť, ale dokonca jej úroveň aj zvýšiť. Príčinou vzniku ohrozenia pre referenčný objekt je jeho pasivita, nereagovanie alebo nedostatočné reagovanie na zmeny v bezpečnostnom prostredí. Čo však platí je, že každé ohrozenie je bezpečnostnou výzvou, vyžadujúcou adekvátnu reakciu, či už vo forme proaktívnych alebo preventívnych opatrení.

Bezpečnostné výzvy môžeme kategorizovať z hľadiska priestorového, geografického, tak i z hľadiska sektorového. Bezpečnostné výzvy môžu mať charakter globálny, regionálny

² Slovník krízového riadenia, 2017, s. 31.

alebo subregionálny a z hľadiska sektorov môžu mať charakter environmentálnych, sociálno-ekonomických, politických alebo vojenských výziev.

2. GLOBÁLNE BEZPEČNOSTNÉ VÝZVY

Jedným z hlavných výstupov Svetového ekonomického fóra, ktoré sa každoročne schádza v švajčiarskom Davose, je i Global Risks Report³. V tohtoročnej edícii reportu definovali päť hlavných trendov, ktoré budú determinovať globálny vývoj v nasledujúcom období. Sú to :

1. Zvyšovanie príjmovej nerovnosti a rozdielov v bohatstve.
2. Klimatické zmeny.
3. Zvyšujúca sa polarizácia spoločnosti.
4. Rastúca počítačová závislosť.
5. Starnúca populácia.

Každý z týchto trendov môžeme považovať za bezpečnostnú výzvu. Sústreďme sa najmä na tie trendy, ktoré súvisia s prehľbovaním príjmových nerovností a s klimatickými zmenami. Význam týchto trendov zvyrazňuje aj identifikovanie globálnych rizík s najväčšou pravdepodobnosťou výskytu. V tabuľke 1 je uvedený prehľad za posledných 6 rokov.

Tabuľka 1 Hodnotenie globálnych rizík podľa pravdepodobnosti.

Zdroj : Vlastné spracovanie podľa Global Risks Report 2017.

Por.	Rok					
	2012	2013	2014	2015	2016	2017
1	príjmová nerovnosť	príjmová nerovnosť	príjmová nerovnosť	medzištátny konflikt s regionálnymi následkami	masívna nedobrovoľná migrácia	extrémne poveternostné javy
2	chronická fiškálna nerovnováha	chronická fiškálna nerovnováha	extrémne poveternostné javy	extrémne poveternostné javy	extrémne poveternostné javy	masívna nedobrovoľná migrácia
3	zvyšovanie skleníkových plynov	zvyšovanie skleníkových plynov	Nezamestnanosť alebo podzamestnanosť	zlyhanie štátnej správy	zlyhanie zmierňovania dôsledkov zmeny klímy	vážne prírodné katastrofy.
4	kybernetické útoky	kríza zásobovania vodou	klimatické zmeny	kolaps alebo kríza štátov	medzištátny konflikt s regionálnymi následkami	teroristické útoky
5	kríza zásobovania vodou.	starnutie populácie	kybernetické útoky	vysoká nezamestnanosť alebo podzamestnanosť	vážne prírodné katastrofy.	Zneužitie alebo krádeže dát

Už pred štyrmi rokmi označilo Svetové ekonomické fórum rastúcu **ekonomickú nerovnosť** za hlavnú hrozbu pre zaistenie sociálnej stability v globálnom rozsahu. Odvtedy, aj napriek dohode na zníženie nerovnosti, sa rozdiel medzi bohatými a zvyškom sveta len prehľboval. V januári 2014 iba 85 ľudí malo rovnaké bohatstvo ako dolná, chudobnejšia polovica ľudstva. V posledných troch rokoch sa trend globálneho rozloženie bohatstva vyvíjal rov-

³ The Global Risks Report, 2017.

nakým smerom. V správe Credit Suisse z októbra 2015 vlastnilo 1% najbohatších rovnaké bohatstvo ako ostatných 99% obyvateľov sveta⁴.

Prehlbovanie globálnych príjmových nerovností dokumentujú aj tieto údaje:

- 2 % najbohatších obyvateľov sveta vlastní viac než 51 % svetového bohatstva,
- 10 % najbohatších vlastní 85 % svetového bohatstva,
- 50 % obyvateľov sveta vlastní menej než 1 % svetového bohatstva,
- 125 dolárových multimilionárov vlastní 4 krát viac než 50% obyvateľov sveta.
- Od roku 2015 1% najbohatších disponuje väčším bohatstvom ako zvyšok planéty.
- Osem mužov vlastní rovnaké bohatstvo ako najchudobnejšia polovica sveta.
- Počas nasledujúcich 20 rokov 500 ľudí odovzdá svojim dedičom 2,1 bilióna dolárov - čo je suma väčšia ako HDP Indie, krajiny s 1,3 mld. ľudí.
- Príjmy najchudobnejších 10% ľudí vzrástli medzi rokmi 1988 a 2011 o menej ako 3 doláre ročne, zatiaľ čo príjmy najbohatších 1% sa zvýšili 182 krát.

V hodnotení britskej mimovládnej organizácie Oxfam sa uvádza, že 62 najbohatších ľudí sveta vlastní majetok v takej hodnote ako chudobnejšia polovica svetovej populácie, teda 3,6 miliardy ľudí. Ako uvádza vo svojej správe Credit Suisse, od roku 2000 50% chudobnejších nikdy nevlastnilo viac ako 1,5% svetového bohatstva a 1% najbohatších nikdy nevlastnilo menej ako 46% svetového bohatstva.

Bohatstvo 62 ľudí najbohatších sa v priebehu piatich rokov zvýšilo o 44%, čo predstavuje nárast 542 mld. USD, pričom hodnota majetku spodnej polovice klesla o 41%. Od prelomu storočia najchudobnejšie polovica svetovej populácie získala len 1% z celkového nárastu svetového bohatstva, zatiaľ čo polovicu tohto nárastu získalo 1% najbohatších ľudí sveta. Priemerný ročný príjem 10% najchudobnejších ľudí vo svete vzrástol o menej ako 3 USD za každý rok, ich denný príjem sa každý rok zvýšil o menej ako jeden cent.⁵

Aktuálne počet tých, ktorí žijú v extrémnej chudobe, sa pohybuje na úrovni okolo 900 miliónov, čo predstavuje 12,8 percenta svetovej populácie. Nielen zmena klímy, ale aj prudký nárast majetkovej nerovnosti brzdí boj proti globálnej chudobe v čase, keď v priemere jeden z 9 ľudí na svete nemá dostatok jedla a takmer miliarda ľudí stále žije z menej než 1,25 dolára denne, čo je v prepočte 1,15 EUR na deň⁶.

Dôsledok tohto extrémneho globálneho bohatstva na strane jednej a nesmiernej lokálnej chudoby na strane druhej sa prejavuje vo výraznej polarizácii a stratifikácii svetového obyvateľstva na globalizovaných bohatých a lokalizovaných chudobných, ktorí nemajú rovnaké šance a sú v konflikte, jednak medzi sebou, ale aj s prostredím. Bohatí majú neobmedzenú možnosť pohybu, všade sú vítaní, na druhej strane chudobných nikto nechce a sú prijímané administratívne opatrenia na obmedzenie ich pohybu. Snaha prekonať tieto prekážky má odraz v nelegálnej migrácii, v obchodovaní s ľuďmi, ktoré kontroluje organizovaný zločin a mafie.

Rast nestability a nerovnomernosť vývoja však môže vyvolať nespokojnosť v zaostávajúcich oblastiach a môže oslabiť, otriasť alebo priviesť k rozpadu súčasnú vnútornú kooperáciu hospodársky silných štátov. Problémy globalizácie zviditeľňuje i široko rozvinuté hnutie antiglobalistov (alterglobalistov), ktoré predstavuje najradikálnejší odpor voči globalizácii. Sú v zásadnom konflikte s ideou globalizácie, ktorú pokladajú za neokolonializmus. Alterglobalisti pokladajú globálny priestor a globálnu inštitucionálnu organizáciu, tvorenú

⁴ An economy for the 99%, 2017.

⁵ 210 Oxfam briefing paper, 2016.

⁶ Tamtiež.

transnacionálnymi korporáciami, za nedemokratickú štruktúru, ktorá ovláda najdôležitejšie svetové prírodné zdroje, určuje pravidlá svetovej ekonomiky a politiky bez volieb a volených orgánov⁷. Ich aktivity vyvolávajú trvalé konflikty s oficiálnymi štruktúrami štátov, nútia k mobilizácii silové štruktúry bezpečnostných systémov štátov a sú zdrojom ohrozenia pre verejný poriadok i bezpečnosť občanov.

K druhej, ale nie významovo, skupine globálnych bezpečnostných výziev môžeme zaradiť **vplyv klimatickej zmeny** na podmienky života už v globálnom rozsahu. Environmentálne zmeny a problémy sú prirodzenou súčasťou života každej planéty. Hoci je klimatická zmena prirodzený proces, vplyvom ľudskej činnosti nadobúda rýchlejší a ráznejší spád⁸. Ľudské aktivity spôsobujú vyčerpávanie prírodných zdrojov, degradáciu životného prostredia a klimatickú zmenu. Spaľovaním fosílnych palív pri priemyselnej výrobe a s vypúšťaním skleníkových plynov do ovzdušia sa mení chemické zloženie atmosféry. Dôsledkom vypúšťania týchto plynov je napríklad globálne otepľovanie. Globálne otepľovanie má vplyv na lokálne horúčavy a suchá, dezertifikáciu a vysychanie vodných zdrojov. Na druhej strane roztápanie ľadovcov spôsobuje zvyšovanie hladín svetových morí a oceánov. Krajínám ako Vanuatu či Maldivy hrozí v dôsledku globálneho otepľovania a zvyšovania sa hladiny oceánov zánik. Najvyššie položený prírodný bod súostrovia Maldivy sa nachádza vo výške len niečo cez dva metre nad hladinou mora. Pri súčasnom otepľovaní klímy a zvyšovaní sa hladiny oceánov by súostroviu hrozil čoskoro zánik. Do roku 2100 totiž klimatológovia predpokladajú nárast hladiny oceánov až o dva metre.

Erózia a znečistenie pôdy, dezertifikácia a vysychanie vodných zdrojov je príčinou environmentálnej migrácie. Už v súčasnosti sú štáty severnej Afriky, Blízkeho a Stredného Východu postihnuté nedostatkom pitnej vody alebo trpia vodným stresom. Sahelizácia a dezertifikácia, ako priamy následok klimatických zmien postihuje čoraz viac krajín strednej Afriky. Nedostatok vody ovplyvňuje aj nízku potravinovú bezpečnosť ľudí v týchto oblastiach, čoho logickým vyústením je ich exodus do prostredia s prijateľnými životnými podmienkami.

Medzi globálne bezpečnostné výzvy môžeme zaradiť aj demografický vývoj a **starnutie populácie vo vyspelom svete**. V 21. storočí nebude bezpečnostnou hrozbou veľkosť svetovej populácie, ale jej demografická štruktúra a priestorová distribúcia : determinujúcimi činiteľmi bude, kde sa počet obyvateľstva zvyšuje, kde sa znižuje, kde populácia starne, kde je populácia mladá, odkiaľ a kam smerujú migračné prúdy. V nasledujúcich rokoch sa obraz sveta zmení. Rozdelenia sveta známe z obdobia Studenej vojny nadobudne iný obsah⁹.

Prvý svet, tvorený najvyspelejšími krajinami sveta, bude svetom starnúcej populácie, s nedostatkom pracovnej sily, s ohrozeným dôchodkovým systémom, ktorý by mali zachraňovať imigranti.

Druhý svet, zložený z dynamicky sa rozvíjajúcich krajín (Brazília, Irán, Mexiko, Thajsko, Turecko, Vietnam, Čína), bude so svojou optimálnou vekovou štruktúrou populácie motorom rastu svetovej ekonomiky.

Tretí svet budú tvoriť krajiny čoraz ľudnatejšie, s vekovo mladou populáciou, veľmi rýchlo sa urbanizujúce, ale s málo výkonnými ekonomikami, slabými štátnymi štruktúrami, s nízkou úrovňou školstva, s nedostatkom kapitálu a pracovných príležitostí pre mladých ľudí.

⁷ Ivanička, K. Globalistika 2006, s.42

⁸ Šťastný, P. Klimatické zmeny vo svete. Čo nás čaká a neminie . 2016.

⁹ Hofreiter, L. Krízy z preľudnenia? 2013

Práve tento svet bude vytvárať väčšinu prírastku svetového obyvateľstva. Z toho môžeme vyvodit' nasledujúce závery:

- Nie preľudnenosť, ani globálna populačná explózia, ale nerovnomerný populačný rozvoj sveta predstavuje globálne riziko.
- Váha prvého sveta na tvorbe svetovej politiky bude v dôsledku negatívneho populačného vývoja upadať.
- Početná mladá populácia tretieho sveta bude mať minimálnu šancu získať prácu na domácom trhu a bude odkázaná na emigráciu alebo bude predstavovať regrutačné zdroje pre organizovaný zločin a teroristické skupiny. Jej deprivácia bude príčinou mnohých sociálnych konfliktov .
- Staršia populácia prvého sveta predstavuje čoraz väčšiu ekonomickú záťaž, vyvoláva negatívne ekonomické dôsledky a bude spôsobovať zaostávanie prvého sveta.
- Udržateľnosť dôchodkového systému prvého sveta vyspelých krajín bude závislá od prívihu imigrantov, ktorému sa ale bráni.
- Majoritné obyvateľstvo prvého sveta sa bude cítiť prílivom imigrantov ohrozované, čo bude vyvolávať vnútorné sociálne konflikty.

K významnej vojensko-bezpečnostnej výzve treba zaradiť **vývoj autonómnych systémov** vedenia ozbrojených konfliktov. Použitie umelej inteligencie v autonómnych zbraňových systémoch vyraduje z rozhodovania človeka. Vynárajú sa tak otázky, čo sa stane, keď bude o spôsobe a cieľoch vedenia operácií rozhodovať výlučne umelá inteligencia¹⁰.

Automatizácia a komputerizácia zbraňových systémov už existuje aj v súčasnosti. Rozhodnutie o tom, či a ako použiť zbraň či zbraňový systém zostáva ale na človekovi. Človek musí rozhodnúť, či akciu vykonať alebo nie. Človek so svojimi morálnymi a etickými zásadami, so znalosťou právnych predpisov a noriem mal a doteraz má plnú kompetenciu rozhodovať o existencii či neexistencii iných ľudí, ba dokonca celého ľudstva. Dôkazy o tom sú. Tak napr. v r. 1962 kapitán Vasilij Archipov nedopustil odpálenie jadrových torpéd proti americkým plavidlám a zabránil tak rozpútaniu jadrového konfliktu. Rovnako tak aj plukovník Petrov v r. 1983 správne vyhodnotil situáciu a nedal pokyn na odpálenie balistických rakiet. Ako by asi reagovali systémy s umelou inteligenciou? Uvažovali by o tom, že je možno v systéme chyba?

Druhou stránkou aplikácie umelej inteligencie v systémoch a prostriedkoch na vedenie vojny je, že vyradením človeka z vedenia vojny sa umožní technologicky vyspelým krajinám omnoho ľahšie rozhodovať o vedení vojny voči technologicky slabšiemu protivníkom. Politické reprezentácie budú ľahšie rozhodovať o vojenských akciách, pretože sa znížia ľudské náklady na vedenie vojny, vo vojne so slabšími nebudú umierať „vlastní“ ľudia, len sa budú spotrebúvať materiálne prostriedky.

3. EURÓPSKE BEZPEČNOSTNÉ VÝZVY

Pri uvažovaní o európskych bezpečnostných výzvach treba špecifikovať pojem Európa. Či je to Európa ako pojem geografický, alebo politický. Geograficky je Európa od Atlantiku po Ural, politicky – ak pod Európou rozumieme Európsku úniu- musíme akceptovať i zámorské teritória Francúzska, Španielska a Portugalska, ale i pridružené územia a územia pod správou Európskej únie.

¹⁰ Podstupka, O. Elon Musk chce zastaviť zabijácke stroje. s. 12 2017

Z hľadiska precizovania objektu skúmania sa budeme zaoberať bezpečnostnými výzvami, relevantnými k politickej jednotke - Európskej únii (ďalej len EÚ).

Pre členské krajiny EÚ v plnej miere platia globálne bezpečnostné výzvy. Okrem vyššie spomenutých výziev považujeme za aktuálne a naliehavé tieto bezpečnostné výzvy:

- zmena Európy spolupracujúcej na Európu súperiacu. Po počiatkovej eufórii z rozširovania priestoru „mieru a spolupráce“ sa vplyvom egoistických národných záujmov vytvára vnútorná opozícia štátov voči „bruselskému diktátu“. Tieto nálady využívajú antisystémové, extrémistické politické strany a hnutia, aby spochybňovali opodstatnenosť členstva národných štátov v tomto integračnom zoskupení. Tieto disparity sa prejavujú aj pri riešení problému migrácie.
- Prístup k vybudovaniu reálnych spôsobilostí efektívne a účinne ovplyvňovať bezpečnostnú situáciu v blízkom i širšom bezpečnostnom prostredí. Súčasne postoje síce v deklaratívnej rovine, pri prijímaní spoločnej stratégie, sú kladné, realizácia a vytvorenie potrebných vojenských spôsobilostí je stále problematická.
- Prehlbovanie separatistických a autonomistických tendencií. V 16 členských štátoch je aktívnych 45 strán a hnutí, združených v European Free Alliance (EFA), tiež aliancia neštátnych národov, ktoré usilujú o nezávislosť alebo autonómiu. Ich programovým cieľom je nezávislosť, autonómia, alebo iná forma samosprávy určitého regiónu alebo určitej skupiny obyvateľstva. EFA je zastúpená v Európskom parlamente a presadzuje myšlienku „Európy národov“. Je zrejmé, že fragmentácia Európy by znamenala podstatné zníženie možností a potenciálu EÚ ako celku. Procesy negociácie a hľadania spoločných riešení by boli organizačne i časovo podstatne náročnejšie, čo by fakticky znížilo akcieschopnosť Únie.

4. VNÚTORNÉ BEZPEČNOSTNÉ VÝZVY SLOVENSKEJ REPUBLIKY

V Bezpečnostnej stratégii Slovenskej republiky 2017, v časti III sú v nadväznosti na úrovne bezpečnostného prostredia v širokom spektre identifikované a popísané kľúčové bezpečnostné hrozby a ďalšie výzvy. V Bezpečnostnej stratégii 2017 sa odráža reálne zhodnotenie vonkajšieho i vnútorného bezpečnostného prostredia a činiteľov, ktoré ovplyvňujú alebo môžu ovplyvniť bezpečnostnú situáciu¹¹.

Z hľadiska vnútorného prostredia za významné považujeme identifikáciu týchto hrozieb a výziev:

- pokles dôvery verejnosti v národné, európske a transatlantické hodnoty, princípy a inštitúcie, na ktorých spočíva bezpečnosť, stabilita a prosperita Slovenska, čo zároveň oslabuje budovanie pozitívneho vzťahu občana k štátu.
- šírenie intolerancie, neznášanlivosti, extrémizmu a nárast prejavov radikalizácie a násillia v spoločnosti,
- narastajúca podpora extrémizmu spojená s kritikou štátnych inštitúcií a medzinárodných organizácií, ktorých je Slovenská republika členom,
- šírenie propagandy prostredníctvom elektronických foriem komunikácie, najmä sociálnych sietí, smerovanej proti záujmom Slovenskej republiky a jej spojencov v euroatlantických štruktúrach.

¹¹ Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky 2017.

- vplyv sociálnych faktorov, ako sú nízka úroveň sociálnej súdržnosti, prehlbovanie sociálnej nerovnováhy, nerovnomerný ekonomický rozvoj, príjmové a regionálne rozdiely, vzťah k menšinám, demografické zmeny, obmedzená dostupnosť k zdravotnej starostlivosti, nedostatky vo vzdelávacom systéme a korupcia.
- vplyv politických faktorov ako dôveryhodnosť politickej reprezentácie, stabilita demokratického právneho štátu, vymožitelnosť práva, ako aj zodpovedné a profesionálne pôsobenie všetkých aktérov verejného života, vrátane médií, akademického a mimovládneho sektora.

Okrem uvádzaných bezpečnostných hrozieb a výziev sa žiada upozorniť ešte na jeden bezpečnostný problém. Tým je vytváranie paralelných, v podstate nelegálnych bezpečnostných štruktúr, prezentovaných polovojenskými, militantnými skupinami. Tieto skupiny sa rady označujú vlastenecké, národnoobranárske, v prípade vážnych situácií by chceli prebrať úlohu polície či armády. Pre niekoho sa môžu javiť ako prejav zdravého občianskeho aktivizmu a patriotizmu, ale sú predovšetkým výcvikovým centrom extrémistov idúcich proti aktuálnemu politicko-právnomu usporiadaniu, ľudským právam a slobode. Významnosť tejto výzvy spočíva aj v to, že podobné typy polovojenských, extrémistických skupín začínajú spolupracovať aj v medzinárodnom rozsahu, čoho príkladom je zámer spoločných „cvičení“ s maďarskými a poľskými polovojenskými skupinami.

ZÁVER

V reálnom bezpečnostnom prostredí vždy existujú či už v aktuálnej alebo latentnej forme javy a procesy, ktoré môžu ovplyvňovať bezpečnosť referenčných objektov.

Z hľadiska zaistenia reálnej bezpečnosti, či už na medzinárodnej, národnej alebo lokálnej úrovni, je schopnosť včas identifikovať bezpečnostné výzvy v ich počiatkovej fáze vývoja, adekvátne na ne reagovať a zamedziť ich eskalácii do formy bezprostrednej bezpečnostnej hrozby. Včasným a adekvátnym reagovaním na bezpečnostné výzvy nielen ovplyvníme stabilitu bezpečnostného prostredia, prijateľnú úroveň bezpečnostnej situácie, ale aj zamedzíme vzniku kríz, konfliktov a potrebe vynakladania prostriedkov na riešenie a odstraňovanie následkov pôsobenia bezpečnostných hrozieb.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

An economy for the 99%. [online]. Feb.2017 [cit. 2017-10-5]. Dostupné na internete: https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/file_attachments/bp-economy-for-99-percent-160117-en.pdf

Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky. Návrh. 2017

HOFREITER, L. Bezpečnostná veda – minulosť, súčasnosť a perspektívy. Národná a medzinárodná bezpečnosť, 2011, Liptovský Mikuláš, 2011. ISBN ISBN 978-80-8040-429-1

HOFREITER, L. Krízy z preľudnenia? In: Krízový manažment. Roč.12, čís.1/2013, s.5-11. ISSN 1336-0019

IVANIČKA, K. Globalistika. Poznávanie a riešenie problémov súčasného sveta. IURA Edition, 2006, ISBN 80-8078-028-5

PODSTUPKA, O. Elon Musk chce zastaviť zabijacké stroje. SME, 22.8.2017. s.12

Slovník krízového riadenia, 2017. Bezpečnostná rada Slovenskej republiky, Bratislava, 2017.

ŠŤASTNÝ, P. Klimatické zmeny vo svete. Čo nás čaká a neminie. [online]. Jan..2016 [cit. 4.10.2017]. Dostupné na internete: <http://vedanadosah.cvtisr.sk/klimaticke-zmeny-vo-svete-co-nas-caka-a-neminie>

The Global Risks Report 2017. [online]. 2017 [cit. 5.10.2017]. Dostupné na internete http://www3.weforum.org/docs/GRR17_Report_web.pdf

210 Oxfam briefing paper, 2016. An Economy for the 1% how privilege and power in the economy drive extreme inequality and how this can be stopped. [online]. 2016. [cit. 2017-10-04]. Dostupné na internete: <https://www.oxfam.org/>

prof. Ing. Ladislav HOFREITER, CSc.
Fakulta bezpečnostného inžinierstva ŽU v Žiline
ladislav.hofreiter@fbi.uniza.sk

VPLYV EXTRÉMIZMU NA TRESTNÚ POLITIKU ŠTÁTU

THE IMPACT OF EXTREMISM ON THE CRIMINAL POLICY OF THE STATE

Lubomír HREHA

ABSTRAKT

The security of the state and state-protected interests against the phenomena and attacks against the fundamental values of a democratic society provides criminal law with a criminal law whose primary role is not repressive, but primarily serves as a means of prevention. Significantly increasing extremism undoubtedly belongs to such a negative phenomenon. On the issue of combating rising extremism, the Slovak Republic adopted several amendment to the Criminal Code at the beginning of 2017. In this paper, we will address the accepted amendments to the Criminal Code in the fight against extremism.

Keywords: security, extremism, criminal policy, criminal law

ÚVOD

Fenoménu v podobe extrémizmu venuje v ostatnom čase odborná i laická verejnosť značnú pozornosť napriek skutočnosti, že extrémizmus, ako uvádza Lebeda je antropologickou konštantou a sprevádza nás po celé dejiny ľudstva.¹ V postsocialistických krajinách, kde bola spoločnosť po roku 1989 prehnane idealistická a žiadostivá po ideáloch západného sveta dnes začína rezignovať a prestáva byť schopná stotožniť s demokratickým systémom, ktorý následne nedokáže svojim konaním posilňovať.² Príčin prečo sa dnes výraz extrémizmus objavuje v každodennej komunikácii možno spojiť s aktuálnym dňom doma i vo svete, migračnej vlne, politickými kauzami, korupciou i narastajúcim počte teroristických útokov v Európe čo vedie k zvyšujúcej sa nespokojnosti populácie a hľadaniu nových ideálov. Podľa Dunaja sa jedná o viacrozmerne a nie vždy navzájom súvisiace procesy, ktoré sa od seba v niektorých prípadoch kauzálné líšia, napriek tomu to vníma najmä ako dôsledok neoliberalnej politiky.

Otázke citeľne narastajúceho extrémizmu nevyhla ani Slovenská republika. Z dielne Ministerstva spravodlivosti na čele s ministerkou Luciou Žitňanskou bola koncipovaná nová zákonná úprava týkajúca sa trestných činov súvisiacich s extrémizmom, ktorú v druhej polovici roka 2016 NR SR s účinnosťou od 1. januára 2017 schválila. Cieľom novely bolo podľa Ministerstva spravodlivosti boj proti extrémizmu a rasovo motivovaných trestných činov a ich účinnejšie vyšetrenie.³ V tomto príspevku sa budeme venovať hlavným zmenám v boji proti extrémizmu v novele Trestného zákona, ktorú vnímame ako reakciu na narastajúce extrémistické nálady v spoločnosti.

¹ LEBEDA, D.: Úvod do problematiky extrémizmu. Príručka pro pedagogy. Praha: Wolter Kluwer ČR, 2013. 7s.

² DUNAJ, L.: K niektorým deficitom demokratického myslenia na Slovensku ako zdrojom nárastu radikalizmu a extrémizmu. In: Extrémizmus a radikalizmus - Staré fenomény v nových kontextoch. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2016. 70-71s.

³ Dostupné na: <http://www.najpravo.sk/clanky/8-zasadnych-zmien-v-trestnom-zakone-od-1-januara-2017.html>. 01.10. 2017

1. PROBLÉM MENOM EXTRÉMIZMUS

Napriek skutočnosti, že boj a ochrana proti narastajúcemu extrémizmu je v súčasnosti jednou z hlavných tém pre Európu, Slovensko nevynímajúc, legálnu definíciu extrémizmu v našich trestných kódexoch nenájdeme. Neobjavila sa ani po novele Trestného zákona v januári 2017 a predpokladáme, že sa takáto definícia extrémizmu neobjaví ani po nasledujúcej novele. Podľa Štefana Danicsa, ktorý hovorí o extrémizme ako o hrozbe demokracie, možno za extrémizmus považovať vyhradené a nekompromisné postoje jednoznačne smerujúce k modifikácii či až absolútneho odstránenia demokracie, na čo sú využívané všetky dostupné zákonné aj nezákonné prostriedky.⁴ Lebeda zase vníma extrémizmus z viacerých pohľadov. Akademické obec podľa neho vníma extrémizmus ako rizikové správanie, či inak, z normálu vybočujúce správanie sa. Ponuka tiež pohľad polície Českej republiky, ktorá extrémizmus vníma ako akúkoľvek aktivitu, ideológiu namierenú proti ústave a demokracii s cieľom nastoliť vlastnú nedemokraciu a napokon ponúka vlastný pohľad na extrémizmus ktorom hovorí, že neexistuje univerzálna definícia extrémizmu a môžeme hovoriť len o „Hate crime“ teda kriminalite z nenávisti.

2. NIEKOĽKO POZNÁMOK K NAJDÔLEŽITEJŠÍM ZMENÁM V PRIJATEJ NOVELE TRESTNÉHO ZÁKONA S ÚČINNOSŤOU 1.1.2017 V BOJI PROTI EXTRÉMIZMU

Aktuálna novela Trestného zákona v boji proti extrémizmu nemení revolučne protiextrémistickú právnu úpravu od základov, zavádza však niektoré sprísnenia, ktorých cieľom je zastaviť nárast extrémizmu a extrimizáciu parlamentnej politiky.⁵ Zmeny v Trestnom zákone sa týkali najmä :

1. rozšírení definície extrémistického materiálu
2. nových formulácii už existujúcich trestných činov extrémizmu
3. zavedenia nového trestného činu apartheidu a diskriminácie skupiny osôb
4. rozšírenie ustanovenia, ktoré taxatívne vymenúva trestné činy pri ktorých nezaniká trestnosť uplynutím premlčacej doby

Za spomenutie stojí aj skutočnosť, že všetky trestné činy extrémizmu patria do pôsobnosti Špecializovaného trestného súdu.

2.1 ZALOŽENIA, PODPORA A PROPAGÁCIA HNUZIA SMERUJÚCEHO K POTLAČENIU ZÁKLADNÝCH PRÁV A SLOBÔD

„(1)Kto založí, podporuje alebo propaguje skupinu, hnutie alebo ideológiu, ktorá smeruje k potlačeniu základných práv a slobôd osôb, alebo ktoré hlása rasovú, etnickú, národnostnú alebo náboženskú nenávisť alebo nenávisť voči inej skupine osôb alebo kto propaguje skupinu, hnutie alebo ideológiu, ktorá v minulosti smerovala k potlačeniu základných práv a slobôd osôb, potrestá sa odňatím slobody na jeden rok až päť rokov.“⁶

4 DANICS, Š.: Extremismus, hrozba demokracie. Praha: POLICE HISTORY, 2002. 10s.

5 Programové vyhlásenie vlády. Dostupné na: http://www.vlada.gov.sk/data/files/6483_programove-vyhlasenie-vlady-slovenskej-republiky.pdf

6 Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon, §421

Zmeny oproti legislatívnej úprave pred zavedenou novelou z januára 2017 zavádzajú novú formuláciu trestných činov extrémizmu. Pri trestnom čine založenia, podpore a propagácii hnutia smerujúceho k potlačeniu základných práv a slobôd podľa §421 Trestného zákona (ďalej aj TZ) sa do názvu skutkovej podstaty trestného činu vkladá „založenie“ a je odstránený násilný element konania a v praxi to znamená, že osoba bude páchatelom trestného činu podľa §421 TZ vtedy ak svoj postoj k potláčaniu základných ľudských práv bude prejavovať hoci aj nenásilným spôsobom konania. V praxi to môže vyzerat' napríklad tak, že bude ponúkať či roznášať letáky, ktorých obsahom bude podpora ideológie, ktorá v minulosti potláčala základné ľudské práva. Trestná sadzba za tento trestný čin ostala nezmenená a páchatelovi tak hrozí trest odňatia slobody na jeden až päť rokov. Právna prax pri tomto trestnom čine ukázala, že násilný prvok v minulosti spôsoboval ťažkosti orgánom činným v trestnom konaní pri dokazovaní a v tomto prípade bola predmetná skutková podstata prakticky nepoužiteľná okrem prípadov, že sa páchatel sám priznal.

2.2 PREJAV SYMPATIE K HNUTIU SMERUJÚCEMU K POTLAČENIU ZÁKLADNÝCH PRÁV A SLOBÔD

„(1) Kto verejne alebo na mieste verejnosti prístupnom, najmä používaním zástav, odznakov, rovnošiat alebo hesiel, prejavuje sympatie k skupine, hnutiu alebo ideológii, ktorá smeruje alebo v minulosti smerovala k potlačeniu základných práv a slobôd osôb, alebo ktorá hlása rasovú, etnickú, národnostnú, náboženskú nenávisť alebo nenávisť voči inej skupine osôb, potrestá sa odňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky.“⁷

Zákonodarca obdobne pozmenil aj ustanovenie §422 TZ a aj tu odstránil násilný prvok konania. V tomto ustanovení by sme chceli dať do pozornosti spáchanie trestného činu verejným spôsobom, teda aj prostredníctvom internetu. Vzhľadom na skutočnosť, že online priestor dnes viac pripomína obdobie z čias Divokého západu ako to, že je súčasťou demokratickej spoločnosti, je priam až nemožné sledovať a trestne stíhať každý prejav smerujúci k potláčaniu základných ľudských práv a slobôd. Z tohto pohľadu sa online priestor sa stáva živnou pôdou pre takýto druh páchania trestnej činnosti a podľa nášho názoru je potrebné sa primárne zamerať na otázky smerujúce k regulácii internetu ako prevencii proti páchaniu trestných činov extrémizmu.

2.3 PODNECOVANIE K NÁRODNOSTNEJ, RASOVEJ A ETNICKEJ NENÁVISTI

„(1) Kto verejne podnecuje k násiliu alebo nenávisti voči skupine osôb alebo jednotlivcovi pre ich skutočnú alebo domnelú príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, etnickej skupine, pre ich skutočný alebo domnelý pôvod, farbu pleti, sexuálnu orientáciu, politické presvedčenie, náboženské vyznanie alebo preto, že sú bez vyznania, alebo verejne podnecuje k obmedzovaniu ich práv a slobôd, potrestá sa odňatím slobody až na tri roky.“⁸

Pri trestnom čine podnecovania k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti došlo pri novele Trestného zákona k niekoľkým podstatným zmenám, pričom v minulosti bolo potrebné pre spáchanie tohto trestného činu páchatelovo vyhrážanie sa jednotlivcovi alebo skupine osôb spáchaním zločinu, alebo obmedzovaním práv pre ich príslušnosť k rase, národu, národnosti, etnickej príslušnosti, vierovyznania či farbe pleti, v súčasnosti zákon hovorí o verejnom podnecovaní k násiliu alebo nenávisti voči jednotlivcovi alebo skupine

7 Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon, §422

8 Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon, §424

pre ich skutočnú alebo čo i len domnelú príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, vierovyznania, alebo pre to, že sú bez vierovyznania, ich sexuálnej orientácie či politického presvedčenia.

Pozoruhodné je to, že trestného činu podnecovania k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti sa môže páchatel' dopustiť aj v domnení, že sa jedná o príslušníka inej národnosti, národa, vierovyznania a pod.

2.4 APARTHEID A DISKRIMINÁCIA SKUPINY OSÔB

„(1) Kto uplatňuje apartheid alebo rasovú, etnickú, národnostnú alebo náboženskú segregáciu, alebo inú rozsiahlu alebo systematickú diskrimináciu skupiny osôb, potrestá sa odňatím slobody na štyri roky až desať rokov.“⁹

Prísnejšia skutková podstata sa trestá trestom odňatia slobody na osem rokov až pätnásť rokov. Opisovaná novela Trestného zákona priniesla so sebou aj úplne novú definíciu trestného činu apartheidu a diskriminácie skupiny osôb. Zavedením tohto trestného činu do slovenského Trestného zákona je vyjadrením, že Slovenská republika si plní záväzky vyplývajúce z Medzinárodného dohovoru o potláčaní a trestaní zločinu apartheidu a Medzinárodného dohovoru o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie a rovnako je to vyjadrením princípu rovnosti a zákazu akejkoľvek diskriminácie garantovanej Listinou základných práv a slobôd. Dôležitým faktom je aj to, že trestný čin apartheidu a diskriminácie osôb je nepremlčateľný a teda trestnosť trestného činu apartheidu nezaniká uplynutím premlčacej doby.

Stotožňujeme sa tiež s názorom JUDr. Šamka, ktorý pripomína, že pokiaľ ide o zavedenie trestného činu podľa §424a TZ ods. 1 tak je pri najmenšom zaujímavé, že ...“kto uplatňuje apartheid alebo rasovú (a inú) segregáciu“, pričom apartheid sa definuje ako politika rasovej segregácie, základná skutková podstata fakticky hovorí o tom istom. Z uvedeného tak nie je zrejme prečo zákonodarca postavil tieto pojmy vedľa seba, keď v praxi vyjadrujú to isté.¹⁰

2.5 EXTRÉMISTICKÝ MATERIÁL

Účinnosťou novely Trestného zákona sa zmenila aj definícia extrémistického materiálu. V predchádzajúcej právnej úprave bolo potrebné páchatel'ovi dokázať úmysel spáchať extrémistický trestný čin, čo je v právnej praxi veľmi zložitá. Ustanovenie §130 ods. 8 hovorí, že za extrémistický materiál sa nepovažuje písomne, grafické, zvukové, obrazové alebo zvukovo-obrazové vyhotovenie textov, vyhlásení, zástav, odznakov, hesiel alebo symbolov, skupín alebo hnutí smerujúcich k potláčaniu základných ľudských práv alebo podnecujúcich nenávisť, ospravedlňujú holokaust či iný čin, ktorý zákon zakazuje popierať, ak sa preukázateľne vyrába, rozširuje či uvádza do obehu, prechováva, robí verejne dostupným za účelom vzdelávania, výskumu alebo na zberateľské účely.

9 Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon, §424a

10 ŠAMKO, P.: Poznámky k návrhu zákona, ktorým sa má meniť Trestný zákon a poriadok. 2016. Dostupné na: <http://www.pravnelisty.sk/zakony/a474-poznamky-k-navrhu-zakona-ktorym-sa-ma-menit-trestny-zakon-a-trestny-poriadok>

Tým, že osoba je povinná preukázať účel na ktorý takýto extrémistický materiál slúži sa mení dôkazne bremeno, ktoré je trestnom konaní povinné znášať štát a nie osoba podozrivá zo spáchania trestného činu. Týmto ustanovením sa podľa nášho názoru popiera jeden zo základných princípov demokratického a právneho štátu, ktorým je princíp prezumpcie nevinny. Článok 50 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky jasne hovorí, že len súd rozhodne o vine a treste za trestné činy.¹¹ Teda nie zákon predpokladá vinu, a kladie dôkazne bremeno na páchatel'a ale naopak, je potrebné, aby bol vina páchatel'ovi dokázaná. Ak by obvinený využil svoje ústavné právo odoprieť výpoveď, bol by odsúdený za niektorý extrémistický trestný čin? Takého definovanie extrémistického materiálu je podľa nášho názoru veľmi nebezpečným javom a ohrozením základných pilierov demokracie a tým aj bezpečnostným rizikom pre Slovensko.

ZÁVER

V predchádzajúcom popise aktuálneho stavu Trestného zákona po novele účinnej od 1.januára 2017 v otázke boji proti extrémizmu sme identifikovali niekoľko problémov súvisiacich so samotným znením zákona. Reakcie na aktuálnu protiextrémistickú legislatívu sa rôznia. Komentátor Dag Daniš vo svojom komentári hovorí o tom, že protiextrémistické zákony sú verejnosťou citlivo vnímané, lebo narážajú na slobodu prejavu a možné zneužitie proti politickej opozícii.¹² Právnik a bývalí minister spravodlivosti a minister vnútra Daniel Lipšic taktiež kriticky nazerá na spomínanú novelu. Podľa neho novela postihuje aj najviac chránenú formu slobody slova a to politický prejav.¹³ Pozitívne sa k novele stavia Irena Biháriová, predsedníčka organizácie Ľudia proti rasizmu, ktorá hovorí, že novela nás posúva vpred a zmeny, ktoré boli prijaté prinášajú nádej, že extrémistické trestné činy sa dostanú do rúk elitných špecializovaných odborníkov z radov polície, prokuratúry a súdov.¹⁴

Sme toho názoru, že sa nám v tomto príspevku podarilo poukázať na nedokonalosti prijatej novely. Otázka riešenia extrémizmu je veľmi citlivá a v záujme ochrany spoločnosti pred tak vážnym problémom ako extrémizmus je, je laxný prístup zákonodarcu v niektorých jeho ustanoveniach neprijateľný. Už aj samotné časté novelizácie tak dôležitého zákona ako je Trestný zákon vnášajú do právnej praxe chaos, v ktorom orgány činné v trestnom konaní spolu so súdmi častokrát oprávnené nedokážu promptne reagovať na každú novelu, čo vnáša do spoločnosti určitú traumu ohľadne otázky rýchlosti a hospodárnosti konania. Aj to môže viesť k nespokojnosti občanov a hľadaniu nových „spasiteľov“, ktorí prichádzajú s príslubom tieto problémy spoločnosti odstrániť.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

CIRNER, M., MARADYK, N.: Zmeny v protiextrémistickej legislatíve na Slovensku: Spor nielen o slobodu slova. In: Extrémizmus a radikalizmus – staré fenomény v nových

11 Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky

12 Komentár Daga Daniša: Žitňanská bič na extrémistov odflákla. Dostupné na: <https://www.aktuality.sk/clanok/384508/komentar-daga-danisa-zitnanska-bic-na-extremistov-odflakla/>. 08.10.2017

13 CIRNER, M., MARADYK, N.: Zmeny v protiextrémistickej legislatíve na Slovensku: Spor nielen o slobodu slova. In: Extrémizmus a radikalizmus – staré fenomény v nových kontextoch. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity. 2016. 140-141 s.

14 BIHÁRIOVÁ, I.: Dag Daniš sa mýli. Protiextrémistická novela nás posúva vpred. Dostupné na: <https://dennikn.sk/blog/dag-danis-sa-myli-protiextremisticka-novela-nas-posuva-vpred/> 10.10.2017

kontextoch. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity. 2016. 200s. ISBN 9788055517650

DUNAJ, L.: K niektorým deficitom demokratického myslenia na Slovensku ako zdrojom nárastu radikalizmu a extrémizmu. In: Extrémizmus a radikalizmus - Staré fenomény v nových kontextoch. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2016. 200s. ISBN 9788055517650

LEBEDA, D.: Úvod do problematiky extrémizmu. Příručka pro pedagogy. Praha: Wolter Kluwer ČR, 2013. 99s. ISBN 9788074783944

DANICS, Š.: Extremismus, hrozba demokracie. Praha: POLICE HISTORY, 2002. 128s. ISBN 808647707X

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon

Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky

BIHÁRIOVÁ, I.: Dag Daniš sa mylí. Protiextrémistická novela nás posúva vpred. Dostupné na: <https://dennikn.sk/blog/dag-danis-sa-myli-protiextrémisticka-novela-nas-posuva-vpred/>

DANIŠ, D.: Žitňanská bič na extrémistov odflákla. Dostupné na: <https://www.aktuality.sk/clanok/384508/komentar-daga-danisa-zitnanska-bic-na-extremistov-odflakla/>. 08.10.2017

Programové vyhlásenie vlády. Dostupné na: http://www.vlada.gov.sk/data/files/6483_programove-vyhlasenie-vlady-slovenskej-republiky.pdf

ŠAMKO, P.: Poznámky k návrhu zákona, ktorým sa má meniť Trestný zákon a poriadok. 2016. Dostupné na: <http://www.pravnelisty.sk/zakony/a474-poznamky-k-navrhu-zakona-ktorym-sa-ma-menit-trestny-zakon-a-trestny-poriadok>

Ing. Mgr. Ľubomír HREHA, externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémie ozbrojených síl generála M. R. Štefánika
Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš
hrehalubomir@centrum.sk

SPÔSOBILOSTI BOJOVÝCH JEDNOTIEK POZEMNÝCH SÍL OS SR V OPERÁCIÁCH PROTI POVSTANIU

CAPABILITIES OF COMBAT UNITS OF GROUND FORCES OF THE ARMED FORCES OF SLOVAK REPUBLIC IN COUNTERINSURGENCY OPERATIONS

Michal HRNČIAR

ABSTRACT

The article deals with the capabilities of the combat units of ground forces of the Armed forces of Slovak republic in counterinsurgency operations. The article presents general results from empirical research that was thematic oriented towards the use of these combat units in counterinsurgency operations. The article focuses on the semantic perception of key concepts, the relevance and timeliness of these operations in the current operating environment, the identification of decisive capabilities and the quality of building the relevant capabilities of the combat units of ground forces of the Armed forces of Slovak republic into these operations.

Keywords: insurgency, counterinsurgency operations, military training

ÚVOD

Cieľom článku je prezentovať zovšeobecnené výsledky empirického výskumu, ktorý bol zrealizovaný za účelom získania hodnotných názorov, postojov a skúseností výberového výskumného súboru expertov v oblasti použitia ozbrojených síl v operáciách medzinárodného krízového manažmentu (ďalej len MKM), a to v špecifickej oblasti operácií proti povstaniu (Counterinsurgency – COIN). Výstupy z tohto výskumu spolu s ďalšími poznatkami tvorili vstupné dáta, ktoré boli použité pri spracovaní dizertačnej práce autora článku¹.

Výskumným problémom bolo budovanie spôsobilostí bojových² jednotiek pozemných síl ozbrojených síl Slovenskej republiky (ďalej len PS OS SR) ako vojenského príspevku do koalíčných operácií COIN. Relevantnosť výskumného problému vyplývala najmä z nasledovných skutočností:

- 1) Tento typ operácií predstavuje model prístupu k súčasnému asymetrickému operačnému prostrediu. Operácie COIN v súčasnosti tvoria jednu z operačných línií námetu ťaženia (operačnej témy³) Bezpečnosť (Security), tzn. operácií proti neregulárnym hrozbám (Counter irregular activities), kde typologicky patria napr. ukončená operácia ISAF (International Security Assistance Force), aktuálna operácia Rozhodná podpora (Resolute Support – RS), obidve v Afganistane, resp. operácia Iracká sloboda (Operation Iraqi Freedom - OIF) alebo pripravovaná operácia NATO Training and Capacity Building in Iraq (NTCB-I) v Iraku, ktoré sa zároveň týkali, resp. týkajú aj OS SR.
- 2) Predmetná oblasť s konkrétnymi spôsobilosťami je mechanizovaným jednotkám PS OS SR v zmysle platných riadiacich dokumentov (napr. výcvikové nariadenie veliteľa

¹ HRNČIAR, M. Možnosti zvýšenia efektívnosti operácií proti povstaniu. 2017.

² Výskumným objektom boli len mechanizované jednotky PS OS SR do stupňa rota.

³ Z angl. (Operations themes). Zdroj: AJP-01 *Allied Joint* 2017, s. 2-18.

mechanizovanej brigády⁴ a veliteľov mechanizovaných práporov⁵ na výcvikový rok 2017) a podporných výcvikových dokumentov (napr. programy veliteľskej prípravy veliteľov⁶, programy výcviku mechanizovaných jednotiek⁷) stále nariadovaná, resp. odporúčaná budovať.

Je však v súčasnosti, v dobe návratu v obsahu prípravy OS SR ku svojej základnej úlohe, tzn. k obrane SR, čoho príkladom je aj séria cvičení s názvom Slovenský štít, možné i napriek vyššie uvedeným skutočnostiam tento výskumný problém označiť za aktuálny? Ako sú povstalectvo a operácie COIN z hľadiska sémantiky, kľúčových prvkov a osobitostí, ale i relevantnosti v OS SR vnímané? Aké rozhodujúce vojenské spôsobilosti koalíčných síl je obvykle potrebné nasadiť, aby bolo povstanie potlačené? Akými spôsobilosťami sú v súčasnosti vybrané bojové jednotky PS OS SR schopné do koalíčných operácií COIN prispieť? Sú jednotlivé zložky bojového potenciálu pre nasadenie týchto jednotiek OS SR do prostredia COIN rozvíjané v dostatočnej miere? Ako tieto prípadné nedostatky eliminovať? A najmä, aké sú možnosti na zvýšenie kvality prípravy týchto jednotiek OS SR na ich nasadenie do operácií COIN? Predmetný výskum mal ambíciu odpovedať aj na tieto otázky.

1. VÝSKUMNÝ SÚBOR

Výskumný súbor bol za účelom získania relevantných poznatkov vytvorený zámerným výberom príslušníkov OS SR a Akadémie ozbrojených síl generála M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši (ďalej len AOS) s predpokladom odbornej znalosti problematiky COIN a funkčným prepojením na stanovený výskumný problém. Títo respondenti navyše spĺňali minimálne jedno z nasledujúcich kritérií:

- 1) Nasadenie v operácii COIN (OIF, ISAF, RS) alebo účastník odborného vzdelávania, kurzu, školenia, výcviku doma alebo v zahraničí, ktoré bolo tematicky orientované na predmetnú problematiku.
- 2) Veliteľ, riadiaci pracovník, náčelník, príslušník štábu, príslušník jednotky, lektor alebo iný personál OS SR alebo AOS zodpovedný, alebo priamo podieľajúci sa na príprave (teoretickej príprave a/alebo praktickom výcviku) príslušníkov bojových jednotiek PS OS SR v predmetnej oblasti.

Vzhľadom na obmedzený počet respondentov spĺňajúcich stanovené kritériá výskumný súbor obsahoval 17 respondentov, z 31 oslovených, ktorí prejavili ochotu podieľať sa na predmetnom výskume.

S cieľom dosiahnutia čo najväčšej miery zovšeobeciteľnosti zistení bolo do výskumu zapojených spektrum fundovaných odborníkov z praxe pôsobiacich na rôznych úrovniach velenia a riadenia v OS SR, od taktickej, cez operačnú až po strategickú úroveň. Zároveň, aby výskum dosiahol čo najvyššiu mieru všeobecnej platnosti výstupov boli do výskumu zámerne oslovení experti zastupujúci obidve mechanizované brigády PS OS SR, pôsobiaci na stupňoch rota až brigáda.

⁴ Výcvikové nariadenie veliteľa 1. mechanizovanej brigády na obdobie január 2017 – marec 2018. 2016.

⁵ Výcvikové nariadenie veliteľa 11. mechanizovaného práporu na výcvikový rok 2017. 2016.

Nariadenie veliteľa 22. mechanizovaného práporu pre výcvik na obdobie január 2017... 2016.

⁶ SPG-3-57/Všeob Programy veliteľskej prípravy veliteľov mechanizovaných.... 2014.

⁷ SPG-3-50/1/Vševojisk Programy výcviku mechanizovaného práporu. 2012.

Do výskumu bol zapojený aj expert z Výcvikovej jednotky vojenských misí (VJVM), zo Základne výcviku a mobilizačného doplňovania v Martine, ktorý sa priamo podieľal na príprave príslušníkov OS SR počas výcviku kľúčového personálu pred ich nasadením do operácií COIN. Taktiež aj odborníci z AOS (bývalí príslušníci mechanizovaných práporov, resp. VJVM, účastníci operácie ISAF, OIF), v súčasnosti sa venujúci predmetnej problematike v rámci vzdelávania a/alebo výcviku v AOS v Liptovskom Mikuláši.

Za účelom umožnenia komparácie výstupov z výskumu, identifikácie ich spoločných, tzn. prienikových názorov a zároveň aj kontrastov bol výskumný súbor respondentov zámerne rozdelený do dvoch skupín:

- **skupina A** (8 respondentov), ktorú tvorili vrcholoví a hlavní funkcionári GŠ OS SR, veliteľstva PS OS SR (strategická a operačná úroveň) a vrcholový funkcionár mechanizovanej brigády PS OS SR,
- **skupina B** (9 respondentov), do ktorej boli zaradení výkonní funkcionári z vybraných podriadených útvarov PS OS SR a z AOS, ktorí sa priamo podieľajú na vzdelávaní a/alebo riadení výcviku vo svojej pôsobnosti (taktická úroveň).

2. METODIKA VÝSKUMU

V záujme efektívneho vedeckého poznania, objektívnosti výskumu a dosiahnutia aplikovateľnosti jeho výsledkov, najmä v praktickej rovine, bol výskumný problém skúmaný prostredníctvom empirickej kvalitatívnej výskumnej metódy expertný rozhovor.

Vlastný výskum bol zrealizovaný v období od 26. 01. 2017 do 03. 04. 2017. V úvodnej fáze výskumu boli jednotliví respondenti oslovení osobne, telefonicky alebo elektronickou poštou. Po odsúhlasení spolupráce boli následne zoznámení s tematikou, účelom, formou a metódou vykonania samotného výskumu.

Z dôvodu veľkého časového vyťaženia respondentov bol výskum u desiatich osôb zrealizovaný elektronickou poštou. U štyroch z nich boli jednotlivé vypracované odpovede po ich spätnom doručení odosielateľovi (organizátorovi výskumu) detailne rozanalyzované a prediskutované, a to telefonicky alebo prostredníctvom elektronickej pošty. U siedmich respondentov bol vykonaný individuálny expertný rozhovor na ich alebo autorovom pracovisku. Forma výskumu prostredníctvom elektronickej pošty sa ukázala ako vhodnejšia, a to z dôvodu, že respondentom poskytla väčší časový a psychický komfort, čo sa odzrkadlilo na rozsahu ich odpovedí na jednotlivé otázky.

Respondentom bol položený identický súbor deviatich otvorených otázok. Otázky boli respondentom kladené v stanovenom poradí 1 až 9. Počet a rozsah otázok bol formulovaný tak, aby ich zodpovedanie nepresiahlo 60 minút. Vykonané individuálne expertné rozhovory boli v závislosti od situácie účelovo moderované tak, aby bolo možné hlbšie preniknúť do postojov respondentov. Odpovede respondentov boli počas rozhovorov priebežne zaznamenávané do elektronickej podoby.

Skladba otázok expertného hĺbkového rozhovoru bola diferencovaná do troch skupín. Prvú skupinu tvorili otázky č. 1 až č. 3. Tieto úvodné otázky boli zámerne koncipované veľmi všeobecne. Účelom bolo preniknúť do postojov jednotlivých respondentov týkajúcich sa sémantického vnímania základného pojmového aparátu predmetnej témy vrátane jeho kľúčových prvkov a osobitostí, ale najmä názorov respondentov vzťahujúcich sa na relevantnosť, aktuálnosť a miesto operácií COIN v súčasnom komplexnom operačnom prostredí.

Druhá časť otázok, otázky č. 4 až č. 6, bola konkrétnejšia, najskôr obsahovo zameraná na identifikáciu rozhodujúcich úloh vojenského príspevku v rámci komplexného prístupu do operácií COIN. Nasledujúce otázky boli orientované ešte užšie, a to len na bojové jednotky PS OS SR ako príspevku do koaličných operácií COIN. Cieľom bolo z celého spektra rozpoznaných rozhodujúcich úloh koaličných vojenských síl identifikovať tie relevantné taktické aktivity a úlohy, ktoré sú bojové jednotky PS OS SR reálne spôsobilé v týchto operáciách v súčasnosti plniť a ktoré sú pre ich prípadné budúce nasadenie rozhodujúce.

Následne tretia skupina otázok, otázky č. 7 až č. 9, už smerovala ku konkrétnym poznatkom a skúsenostiam respondentov so systémom budovania, resp. udržiavania vojenských spôsobilostí bojových jednotiek PS OS SR v oblasti COIN, ktoré boli identifikované predchádzajúcom okruhu otázok. Cieľom tretej skupiny otázok bolo uvedený systém kriticky posúdiť, poukázať na hlavné problémy a získať názory respondentov na opatrenia, ktorých aplikácia by mohla pozitívne ovplyvniť efektivitu systému prípravy bojových jednotiek PS OS SR na ich nasadenie do operácií COIN.

3. VÝSLEDKY VÝSKUMU

Z vyhodnotenia vykonaných rozhovorov vyplývajú nasledovné závery:

- 1) Ako vnímate význam pojmov „povstanie“ (insurgency) a „operácie proti povstaniu“ (counterinsurgency – COIN), ktoré sú používané v aliančnom doktrinálnom prostredí?
 - Za čiastočne problematickú je možné označiť oblasť sémantického vnímania základnej terminológie riešenej témy, a to z nasledovných dôvodov:
 - Vo väčšine vyjadrení respondentov bola zastúpená značná miera všeobecnosti.
 - Len minoritná časť respondentov, zastúpených v oboch skupinách, sa v tejto otázke vyjadrila v súlade s prijatými dokumentmi v národnom či aliančnom prostredí.
 - Viackrát sa v odpovediach respondentov skupiny „A“ objavili nesúhlasné stanoviská súvisiace s výkladom vybraného pojmového aparátu v slovenskom jazyku (napr. povstalec, terorista, povstanie, medzinárodný krízový manažment apod.).
 - Povstanie (insurgency) je chápané, ako aktivity rôznorodo (politicky, nábožensky, etnicky, ideologicky...) motivovaného obyvateľstva alebo hnutia, ktorého cieľom je destabilizovať alebo zvrhnúť legitímne zvolenú vládu, a to s použitím regulárnych a neregulárnych aktivít (podvratníctva, kriminálnych, teroristických aktivít a pod.) proti vládnym zložkám, ale najmä civilnému obyvateľstvu.
 - Operácie COIN predstavujú realizáciu vojenských, politických, ekonomických, psychologických a sociálnych aktivít, ktorých cieľom je potlačiť povstanie a odstrániť príčiny jeho vzniku, čiže zdroj nespokojnosti.
 - Dôležitým aspektom týchto pojmov je význam miestneho obyvateľstva („mysle a srdcia ľudí“), ktoré sa stáva ťažiskom, alebo dokonca prostriedkom konfliktu.
 - Významným aspektom v týchto operáciách je bezprostredná nutnosť vnímania operačného prostredia (mindset), jeho jednotlivých operačných/taktických premenných.
 - Operácie COIN vyžadujú aplikáciu komplexného prístupu, kde vojenská sila predstavuje „len“ jednu zložku (zo svojimi typickými vojenskými aktivitami) z množstva generovaných síl a aktivít podieľajúcich sa na dosiahnutí stanoveného cieľa.

- 2) Ako, vzhľadom na zmeny v súčasnom komplexnom operačnom prostredí, hodnotíte relevantnosť operácií COIN v medzinárodnom krízovom manažmente?
- Relevantnosť operácií COIN je v súčasnom a pravdepodobne aj v budúcom operačnom prostredí nespochybniteľná, a to z dôvodu, že vojenské konflikty tejto doby nie sú vedené na konvenčnom, ale na nepravidelnom bojisku (Irregular Warfare).
- 3) Ako hodnotíte aktuálnosť a vzťah operácií COIN vzhľadom na operácie vedené proti hybridným hrozbám?
- Operácie COIN aj napriek tomu, že v OS SR im nie je v súčasnosti venovaná patričná pozornosť, sú považované za aktuálne a predstavujú základný vojenský prístup pri riešení krízových situácií vo svete.
 - Aj keď operácie COIN v súčasných konfliktoch nepredstavujú hlavný námet ťaženia, tvoria integrálnu, aj keď nie prevažujúcu súčasť hybridných konfliktov.
- 4) Aké úlohy koalíčných síl považujete za rozhodujúce v rámci vojenského príspevku do operácií COIN?
- Konkretizácia úloh vojenského príspevku do koalíčných operácií COIN je spravidla závislá od fázy ťaženia, tzn. v zmysle operačného/taktického rámca pre COIN („Vyčistiť – Udržať – Budovať“ / „Zaistiť – Formovať – Rozvinúť“). Medzi rozhodujúce úlohy vojenského príspevku koalíčných síl do operácií COIN patria:
 - Úlohy súvisiace s vytvorením bezpečného prostredia („Vyčistiť - Clear“), tzn. ofenzívne taktické aktivity, ktorých účelom je eliminovať povstalcov.
 - Úlohy súvisiace s udrжанím bezpečného prostredia a formovaním mienky a postoja obyvateľstva („Udržať - Hold“), tzn. defenzívne a vybrané stabilizačné taktické aktivity a úlohy, ktorých účelom je ochrániť obyvateľstvo a udržať bezpečnosť a kontrolu v priestore operácie.
 - Úlohy súvisiace s podporou reformy bezpečnostného sektora („Budovať - Build“), tzn. vybrané stabilizačné taktické aktivity a úlohy, ktorých účelom je poskytovať podporu pri výcviku alebo poradenstvo a asistenciu bezpečnostným silám hostiteľského štátu.
- 5) Aké taktické aktivity a úlohy sú v súčasnosti, podľa Vášho názoru, bojové jednotky PS OS SR reálne spôsobilé plniť v koalíčných operáciách COIN?
- Rozsah reálnych spôsobilostí, ktoré v súčasnosti môže objekt výskumu v týchto operáciách plniť je z materiálnych, technických a technologických dôvodov výrazne obmedzený. Vzhľadom na uvedené nedostatky sú bojové jednotky PS OS SR v súčasnosti spôsobilé plniť len:
 - Vybrané úlohy súvisiace s udrжанím bezpečného prostredia:
 - stráženie a ochrana základní,
 - sprevádzanie konvojov,
 - hliadkovanie (vo vnútornom a na vonkajšom perimetri základne),
 - kontrola ciest, cestná kontrola (kontrola osôb a vozidiel na kontrolných miestach – ECP a CP),
 - vytváranie kordónov a prehľadávanie,

- kontrola a ovládnutie davu.
 - Vybrané úlohy súvisiace s podporou reformy bezpečnostného sektora:
 - výcvik, poradenstvo a odovzdanie zodpovednosti miestnym bezpečnostným silám.
- 6) Aké taktické aktivity a úlohy bojových jednotiek PS OS SR považujete za rozhodujúce pre ich budúce pôsobenie v koalíčných operáciách COIN?
- Rozhodujúcimi úlohami bojových jednotiek PS OS SR v budúcich možných operáciách COIN sú okrem vyššie spomenutých úloh rozšírené o:
 - Úlohy súvisiace s vytvorením bezpečného prostredia:
 - celá škála ofenzívnych, defenzívnych, vrátane umožňujúcich aktivít (táto operačná spôsobilosť je však výrazne závislá od ich bezpodmienečného materiálneho, technického a technologického vybavenia, ktoré v súčasnosti v podmienkach PS OS SR takmer neexistuje).
- 7) Vzhľadom na Vami identifikované vojenské aktivity a taktické úlohy v otázkach č. 5 a 6, ako hodnotíte stav a úroveň rozpracovania aktuálnej doktrinálnej podpory (rôzne vojenské publikácie) vzťahujúcej sa na prípravu a pôsobenie bojových jednotiek PS OS SR v koalíčných operáciách COIN?
- Väčšina respondentov zo skupiny „A“ hodnotí stav a úroveň rozpracovania doktrinálnej podpory za dostatočnú.
 - Všetci respondenti zo skupiny „B“ hodnotia stav a úroveň rozpracovania doktrinálnej podpory za nedostatočnú.
 - Respondenti z oboch skupín identifikovali, že v OS SR sa monotematicky problematike povstania (insurgency) a operáciám COIN venuje jediná vojenská doktrína, a to SVD-30-44/Oper Vedenie operácií proti povstaniu. Táto je z hľadiska jej účelu pri príprave jednotiek hodnotená ako postačujúca, resp. ako využiteľná.
 - Doktrinálna podpora v OS SR pojednávajúca o identifikovaných rozhodujúcich taktických aktivitách a úlohách objektu výskumu v koalíčných operáciách COIN je všetkými respondentmi zo skupiny „B“ označená ako nedostatočná a u niektorých tém dokonca až ako neexistujúca. Služobné a metodické pomôcky a SOP v OS SR sú veľmi všeobecné, totálne absentujú taktiky, metodiky a postupy (Tactics, Techniques, Procedures – TTP), ktoré sú pre prípravu nevyhnutné, a tým je použiteľnosť týchto publikácií v príprave výrazne obmedzená.
- 8) V čom vidíte hlavné problémy v príprave bojových jednotiek PS OS SR na ich nasadenie do operácií COIN?
- Zastarané alebo neinteroperabilné materiálne, technické, technologické a nedostatočné finančné zabezpečenie.
 - Nedostatok, resp. úbytok „všeobecného“, ale aj skúseného personálu.
 - Nedostatočná až neexistujúca doktrinálna podpora (najmä z pohľadu respondentov na taktickej úrovni):
 - Predmetnej oblasti sa v OS SR venuje jediná doktrína (SVD-30-44/Oper Vedenie operácií proti povstaniu).

- Odborné publikácie, tzn. služobné a metodické pomôcky a SOP v OS SR venujúce sa v predchádzajúcom okruhu otázok identifikovaným rozhodujúcim taktickým aktivitám a úlohám sú veľmi všeobecné, totálne absentujú TTP, ktoré sú pre prípravu nevyhnutné, čím je použiteľnosť týchto publikácií v príprave výrazne obmedzená.
- Výrazne nízka úroveň využívania nadobudnutých poznatkov a ponaučení zo skúseností (Lessons Learned – LL):
- Absentuje publikovanie nadobudnutých LL z operácií, cvičení, kurzov (príslušníci OS SR získali pôsobením v operáciách MKM nemalé skúsenosti, avšak tieto poznatky a skúsenosti neboli publikované). Velitelia bojových jednotiek PS OS SR sú preto nútení využívať publikácie AČR a iných zahraničných partnerov, ktoré však neodzrkadľujú špecifiká OS SR.
- Odovzdávanie poznatkov a LL je veľmi neefektívne, spravidla len v „domácej“ jednotke.
- Nedostatočný obsah a nevhodná forma prípravy:
- V OS SR je problematika povstalectva a operácií COIN aj napriek jej aktuálnosti značne zanedbaná.
- Nedostatočne koncipovaný obsah veliteľsko-štábnych kurzov, ktoré iba v minimálnej miere riešia prípravu veliteľov a štábnych dôstojníkov na vedenie operácií.
- Noví dôstojníci nemajú dostačujúce teoretické vedomosti, nevedia akým spôsobom pripravovať, viesť a hodnotiť výcvik.
- Príprava do operácií COIN nie je komplexná, v prevažnej miere je selektívne zameraná na plnenie predpokladaných úloh.
- Nedostatočná úroveň jazykovej pripravenosti kľúčového personálu.
- Príprava a vysielanie neorganických jednotiek do operácií.

9) Aké opatrenia, vzhľadom na zvýšenie efektivity prípravy (vzdelávania a výcviku) bojových jednotiek PS OS SR na ich nasadenie do operácií COIN, považujete za významné?

- Vypracovať hodnotnú a využiteľnú literatúru (doktríny, služobné pomôcky, metodiky, SOP).
- Efektívne využívať LL.
- Zlepšiť komplexné materiálne, technické a finančné zabezpečenie prípravy.
- Zvýšiť personálnu naplnenosť prípravy.
- Vyslať vybraný personál do odborných kurzov.
- Účasť pripravovaných jednotiek na rôznych výcvikoch a cvičeniach.
- Teoretickú prípravu realizovať komplexne, pozornosť orientovať na získanie COIN mindset, tzn. komplexné vnímanie operačného prostredia, jeho operačných a taktických premenných, vrátane pochopenia účelnosti a spôsobu ako použiť jednotlivé zručnosti).
- Prehodnotiť programy kariérnych kurzov a vysokoškolského vzdelávania v AOS tak, aby boli primárne orientované na vojenské operácie.

ZÁVER

Cieľom expertného rozhovoru bolo získať subjektívne názory, postrehy a skúsenosti výberového výskumného súboru expertov v skúmanej oblasti. Z komparácie odpovedí jednotlivých skupín je možné konštatovať, že úroveň znalosti riešenej problematiky je rozdielna v závislosti na zastávanej funkcii. Okrem oblasti týkajúcej sa úrovne rozpracovania rôznej doktrínálnej podpory v OS SR týkajúcej sa prípravy týchto jednotiek do predmetných operácií vrátane využívania LL, kde boli identifikované výrazne odlišné názory, však neboli pozorované markantné rozdiely.

V článku, z dôvodu obmedzenia jeho rozsahu, nebolo možné interpretovať detailné výstupy z expertných rozhovorov, ktoré sú však s vzhľadom na ich vysokú reliabilitu veľmi podstatné. Z tohto dôvodu budú vybrané podstatné citácie jednotlivých odpovedí respondentov na položené otázky publikované v sérii vedeckých článkov, ktoré budú po ich úspešnom recenznom konaní uverejnené v nasledujúcich číslach vedecko-odborného časopisu *Vojenské reflexie*, ktorý je dostupný na internetovej stránke: http://www.aos.sk/?page=cas_reflexie.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

HRNČIAR, M. Možnosti zvýšenia efektívnosti operácií proti povstaniu : dizertačná práca [1. vyd.] - Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2017. 195 s. : 1 CD-ROM

Nariadenie veliteľa 22. mechanizovaného práporu pre výcvik na obdobie január 2017-december 2017. Michalovce : 22. mechanizovaný prápor, 2016. 48 s. Č.: 22.mpr-197/2016-PAB

SPG-3-50/1/Vševojsk *Programy výcviku mechanizovaného práporu, časť 1 (Spoločné ustanovenia. Mechanizované jednotky)*. Trenčín : Veliteľstvo pozemných síl OS SR, 2012. 413 s.

SPG-3-57/Všeob *Programy veliteľskej prípravy veliteľov mechanizovaných (tankových, motorizovaných) jednotiek mechanizovanej brigády*. Trenčín : Veliteľstvo pozemných síl OS SR, 2014. 80 s.

Výcvikové nariadenie veliteľa 1. mechanizovanej brigády na obdobie január 2017 – marec 2018. Topoľčany : Veliteľstvo 1. mechanizovanej brigády pozemných síl OS SR, 2016. 49 s. Č.: 1.mb-649/2016

Výcvikové nariadenie veliteľa 11. mechanizovaného práporu na výcvikový rok 2017. Martin : 11. mechanizovaný prápor, 2016. 38 s. Č.: 11.mpr – 1371/2016

kpt. Ing. Michal HRNČIAR, PhD., Katedra bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši
Demänovská 393, 031 06 Liptovský Mikuláš 6
michal.hrnciar@aos.sk

CURRENT TRENDS AND DEVELOPMENTS IN ANTI-SATELLITE TECHNOLOGIES

Tomáš HROZENSKÝ

ABSTRACT

The value of satellite infrastructures in different economic sectors has been continuously growing over past several decades. Emergence of space-related economy caused space systems to achieve a level of critical infrastructures. This value has been confronted by vulnerability of these systems against possible attacks on these, either kinetic or electronic by so called anti-satellite weapons or anti-satellite technologies. Demonstration of ASAT capabilities by China and USA in 2007 and 2008 respectively created a case for a discussion about the technical, economic and political rationale behind the use of anti-satellite weapons. Presented study will be focusing on status quo in development and deployment of ASAT weapons in the world with goal to identify contemporary trends - if deployment and usage of anti-satellite technologies constitutes a valuable political tool in a potential armed conflict.

Keywords: space, security, ASAT, counterspace, anti-satellite, weapon

INTRODUCTION

Resilience and security of space infrastructures for the purposes of national security or security-related policies has over the past decades became integral part of effective security policy of a state, particularly of a one, which relies heavily on services and applications, which are brought by satellites and satellite constellations on Earth orbits. The fact that space technologies are becoming parts of critical infrastructures further underlines the importance of them as providers of crucial capabilities for armed services and other branches relevant in security policy objectives of a country. Furthermore, this trend could also be visible in inclusion of services provided by space technologies in other sectors of national economies, such as transport, finance or meteorology. In addition, As Xavier Pasco suggests, relevance of the topical issue has also been increased in recent months and years due to the change of strategic landscapes, which can be attributed to downgrading of nuclear order, increasing vulnerability of national spatial means and a pair of openly demonstrated tests of anti-satellite (ASAT) capabilities by the China and USA in 2007 and 2008 respectively¹.

The dual-use potential of space technologies broadens the topical agenda even further. Discussion about counterspace capabilities have been in the history, mainly related to technologies reliant on direct kinetic energy or explosions caused by rocket technologies when travelling through outer space. Recently, more developed, more modern concepts have begun to be taken into account - mainly directed-energy variants of counterspace operations, cyber threats and on-orbit manoeuvring capabilities, where the dual-use nature of space technologies could be visible probably the most when discussing counterspace agenda. Several media report from past months and years have brought the topic of possible anti-satellite attacks to broader public attention and shed critical light on growing technological feasibility and political potential, which could be attributed to counterspace capabilities. The fact is, that a hypothetical attack on space systems, physical or electronic would probably cause a cascade effect

¹ PASCO, X. Counterspace capabilities

with significant negative impact on other security-related issues inherent to national security policies or broader international security connotations. As such, proper debate about the status quo and way forward with regards to development and utilization of counterspace capabilities is timely and necessary. This paper will not delve deeper into normative debate on space security but is rather aimed at providing realistic overview of current developments with attention being paid to strong political aspect of counterspace agenda.

Structure of the presented article is divided into 2 chapters. The first one is dedicated to basic definitions and working terms of the topic of counterspace capabilities, and it will also offer brief historical perspective of counterspace agenda. Second chapter will provide overview of current counterspace capabilities, that relevant countries possess in their arsenals. Taking into account existing political and technological realities of world politics as well as space politics, major focus will be given to activities of 3 main players in this particular arena - United States of America, Russian Federation and People's Republic of China. However as recent media monitoring and some analytical reports pointed out, several new actors are entering the arena of development and utilization of counterspace and this trend will have to be reflected as well. Concluding remarks of the article will be dealing with an effort to identify major current trends in discussion related to counterspace capabilities - both in terms of their technological feasibility and practical political value they constitute in a potential armed or hybrid conflict in world politics. With regards to methodology of the Paper, the emphasis will be given to gathering of reliable media resources and analytical reports that are mapping the technological dimension of counterspace operations and capabilities - mainly latest developments, their tests or operational utilization. There will be need to gather relevant data in order to draw conclusions about prevailing current trends in development and utilization of anti-satellite technologies. A comparison with technological and political dimension of anti-satellite technologies from the Cold-war period and from the 2007-2008 era will be offered in order to identify possible similarities and differences in political dynamics of counterspace capabilities.

1. WORKING TERMS AND HISTORICAL PERSPECTIVE

For the purposes of presented paper, terms counterspace and anti-satellite will be used as synonyms. Several basic definitions could be offered to illustrate the technicalities of anti-satellite technologies. The term anti-satellite or counterspace suggests their disruptive or destructive potential against space technologies, primarily satellites and satellite infrastructures. In order to better understand their technical nature, 2 fundamental divisions of counterspace capabilities could be done. The first one refers to the way, how and in what form could their disruptive or destructive potential be utilized. Based on such typology 2 (or even 3) basic types of such technologies are to be pointed out - counterspace capabilities reliant on kinetic energy, such as direct-hit adjusted rocket technologies, and ASAT capabilities based on directed-energy capabilities, such as lasers or types of energy beams. In fact, taking into account currently growing intersections between space security and cybersecurity, specific form of possible attacks on satellites could also be pointed out and that is a cyber threat. Each space systems does include also a ground segment used for communication and either this ground segment or communication link between space and ground segment is vulnerable to hostile cyber attack. The other possible and relatively widely used typology refers to the location of counterspace technology. Using this typology two basic types of ASAT capabilities could be identified - earth-based and space-based counterspace capabilities.

The idea of potentially using some existing technologies or developing new concepts in order to possess the capability to attack space infrastructures of the adversary dates several

decades back to the 20th century. Space Security Index 2016 points out in this matter, that ground-based anti-satellite weapons employing conventional, nuclear and directed energy capabilities date back to the Cold War, however, no hostile use of them have yet occurred. In similar manner, no hostile use of space-based ASATs has been recorded². Taking into account specific of Cold War era, just two countries, superpowers are to be taken into account at this point in history - United States and Soviet Union. Although there was not an open competition in development of space weaponry, with the dawn of the space age comes also the idea of militarization of space. It is important not to assess this topic with negative assumptions, in fact militaries of both countries represented strong driving forces of innovation and progress in both space programs. One particular term often attributed as related to militarization of space is the weaponization of space, in other words development of space weapons. This particular type of activities throughout the history needs to be perceived individually as it does not represent the same topic as counterspace capabilities, but rather R&D conducted on systems that could be used from space to target terrestrial targets, aerial or space targets. Arbatov and Dvorkin argue in this regard, that the U.S. and Soviet Union commenced work on space weapons as early as the first half of the 1960s, with actual implementation being visible also in commissioning few ASAT systems. The phase of space weapons development began to deescalate in the 1990s with the end of Cold war and Collapse of Soviet Union³. Back in 1980s, in 1983, the USSR has also issued an unilateral moratorium on ASAT tests. On both sides of the Cold War world, growing intersections between potential applications of space systems started to change the momentum in favor of dual-use technologies, whose services and applications could be utilized by both civilian and military customers. The use of military and dual-use satellites remained relevant ever since. The word dual-use should be highlighted for the time being in presented argument. It continues to be an important feature of space technology also today and to a significant level is shaping the discussion about counterspace capabilities of contemporary era. If one thinks about what can constitute an ASAT weapon, we come to realize that not necessarily technologies aimed explicitly at such goal can come into one's mind. In fact, anything carrying a potential to disrupt the function of a satellite or destroy it can be considered as an ASAT weapon. Even technologies like space station, space shuttle, nano-satellite... each space object is, to a certain extent potential tool to harm a functioning spacecraft if certain criteria and circumstances are met. ASAT capabilities have been one of the main reasons for the emergence of talks and activities aimed at mitigating the risk of growing amount of space debris, which is inherently created as a results of kinetic or explosive damage done to the spacecraft. What is more, "the debris created by the destruction of satellites forms a significant environmental hazard for all countries with business in space"⁴.

2. COUNTERSPACE CAPABILITIES, STATUS-QUO

The just above-mentioned train of thought related to the dual-use nature of space systems needs to be grasped when observing current debate on counterspace technologies. The era has changed, what once used to be a discussion mainly about adjusted ballistic missile defense (BMD) or other rocket-type technologies being used to intercept satellite trajectories has shifted towards: a) more directed-energy oriented approach, b) approach dealing with potential cyber-attacks on space systems or c) approach pointing out in inherent or latent dual-use on-orbit manoeuvring capabilities of existing spacecraft or spacecrafts in development. The historical perspective shows us in this regard, that technological improvements have a

² Space Security Index 2016: Executive Summary

³ ARBATOV, A - DVORKIN, V. Outer Space: Weapons, Diplomacy, Security

⁴ STRATFOR. The Real Danger from Space Weapons

meaningful impact on how policy is reflecting advances in the domain of counterspace capabilities. Three countries, all of them prominent space powers are usually taken into account in discussion about the use of counterspace technologies in real-world operations - USA, Russia and China. Due to the rather diminishing outlook for the future of Russian space program, especially in the light of recent financial and organizational changes inside Russian space sector, more direct and straightforward dilemma could be highlighted in U.S.-China relations. This could also be evidenced by the events from 2007 and 2008, when both countries demonstrated their ASAT capabilities by hitting their own satellites with adjusted ballistic missiles. The idea about potential U.S.-China conflict involving space has been on the discussion table even sooner, mostly because of rapidly growing Chinese space program since 1990s. The 2007 ASAT test (followed by several other demonstrations, which, however were not officially presented as ASAT tests) sparked the attention of relevant U.S. stakeholders and recreated a sense of vulnerability against hostile actions aimed at U.S. space infrastructures. What is needed to be taken into account at this point is the fact that the U.S. continues to remain country with deepest reliance on space technologies, due to ever-lasting presence of U.S. economic or military interests in the world. Space technologies provide communication, imagery or navigation services and thus virtually represent eyes and ears for U.S. interests and presence abroad. Should this cease to be available, the power projection of the United States would probably be severely harmed and thus open political openings for others to fill in would emerge.

Looking at current dynamics in ASAT-related talks, the starting point for further elaboration could be recent changes in U.S. policies on perception of space dynamics and threats posed to U.S. space infrastructures. Some of recent U.S. actions on a policy level (e.g. Space Enterprise Vision, Space Mission Force...) are suggesting that the country is virtually preparing to be ready for actual warfighting in space. Bettman dates this ongoing policy adjustment back to 2014. According to him, the strategy of strategic restraint had failed, given the continued testing of counterspace capabilities by both China and Russia, which reached a qualitatively new level in 2013. Instead, the US now appears to have settled on a strategy of actively responding to these challenges, a strategy that Sen. John McCain Chairman of the Senate Armed Services Committee has recently referred to as counterspace awakening⁵. The United States have for long been a country that possessed significant ASAT capability and this situation is valid even today, as M. Krepon, U.S. analyst suggest.⁶ Having such capability, however, does not necessarily means an effective defense against it, if it was to be targeted at U.S. space infrastructures. The ongoing change of strategic landscape, which was mentioned already in the introduction of this article also deals with the fact, that growing number of states are seeking to obtain counterspace capabilities and the two countries, which has been taken into equation already - China and Russia, have been recently reported to be continuing in developing and testing capabilities with counterspace potential. In terms of China, Lele points out to at least 4 different occasions from the period 2010 - 2013, that strongly resembled testing of technologies with ASAT capability. These were mostly exercises with adjust BMD technologies, what also catches attention of security analysts, are close-proximity operations of Chinese satellites as well as still recently begun mission of a space debris clean-up satellite in 2016.⁷ In terms of Russian activities, concerns have been recently voiced about the testing of PL-19 Nudol interceptor, that took place, according to Russianforces.org projects, at least three times in last two years - in November 2015, May

⁵ BETMANN, M. A Counterspace awakening? (part 1).

⁶ DANIELS, J. Space arms race as Russia, China emerge as 'rapidly growing threats' to US.

⁷ LELE, AJEY. China's 2016 Space White Paper: An Appraisal.

2016 and December 2016.⁸ The triangular perspective resemble a spiralling effect with all three largest space powers pursuing activities related to enhancement of their counterspace capabilities. This all is happening without any significant explicit and dedicated foundation in official high-level policy documents. The USA and China do not have particular parts of their national space policies (USA - 2010, 2011, China - 2016) dedicated to present their positions on development of counterspace capabilities. Implicitly, one can argue however, that positions taken by the U.S. in their national security space strategy (detering and prevention aggression against U.S. space infrastructures, are referring also to having one own's capabilities of such potential). The official Russian space policy is not available in a form of single strategic document and statements from Russian space officials on issues related to counterspace agenda are scarcely available in non-confidential sources. When looking at the military dimension of Russian space program, Jana Honkova interestingly pointed out similarities in U.S. and Russian approach to strategic value of space, claiming that their "approach to military space is in a surprising congruence. The United States and Russia concur in first, the understanding of the importance of space assets in contemporary warfare, second, the desire to assure an independent access to space, and third, the desire to assure undisturbed use of space assets".⁹ Honkova further argues that despite ongoing problems within Russian space program, it continues to slowly reform its army and gradually improve its military space and counterspace capabilities¹⁰. Looking back at the U.S. perspective, these developments have been causing concerns over the intentions and capabilities of Russia and China in U.S. intelligence and security community, as could be evidenced e.g. by congressional testimony of Daniel Coats, director of National Intelligence from May 2017.¹¹

It is suitable to mention at this point that it is not the purpose of this article to present the topical issue through the lens of good vs. bad. The author builds upon and departs from the perception of dependence and risk in relation to service provided by space infrastructures and vulnerabilities of such systems against possible attacks. Currently, it is the United States of America, that can objectively argue to be in a situation with highest dependence on space systems and as such could feel threatened by activities of its potential rivals in world politics. The same rationale could be applied to both Russia and China, the case of the USA is however, much more prevailing. To put this into quantitative perspective - out of more than 1100 satellites in the orbit, more than 500 of them do, in terms of operationality, belong to the USA or U.S. subjects, Russia and China operates each approx. 130 satellites. From the general military perspective or foreign policy interests abroad, the USA is unquestionably country with the most intense presence of both interests as well as power capabilities in the world. Continuing technological progress allowed for other countries to participate in development of counterspace capabilities. Several analysts have acknowledged some of space activities of India and Japan to be resembling development of counterspace capabilities¹², relatively well-known is also the case of Iran jamming signal from foreign satellites overflying its territory¹³. All of these cases reaffirms the notion, that counterspace capabilities transcends the space domain and usually is undertaken as a tool in much wider foreign policy or security policy objectives.

Identifying specific contemporary up-to-date developments could help us obtain complex view of whole counterspace agenda. In order to accomplish this, let's look at the trends from past two years. The Space Security Index projects could come helpful in this regard, it is

⁸ RUSSIANFORCES.ORG. Successful Nudol ASAT test reported.

⁹ HONKOVA, J. The Russian Federation's Approach to Military Space and Its Military Space Capabilities.

¹⁰ *ibid.*

¹¹ MAJUMDAR, D. How Russia and China Would Wage War Against America: Kill the Satellites.

¹² VASANI, H. India's Anti-Satellite Weapons, and PEKKANEN, S. All Eyes On China, But Japan May Be The Space Power To Watch.

¹³ KLINGLER, D. Satellite-jamming becoming a big problem in the Middle East and North Africa.

annually monitoring global space security environment through almost 20 indicators. With regards to the topic of this paper, two particular indicators could be highlighted and showcased - earth-based capabilities to attack satellites and space-based negation capabilities. The trends that Space Security Index 2016 and 2017 identified, are as follows:¹⁴

Table 1: Contemporary trends and developments in counterspace capabilities:

Indicators	Earth-based capabilities to attack satellites	Space-based negation capabilities
Space Security Index 2016 trends	Deployment of electronic warfare systems in Ukraine, Syria Development of hit-to-kill technology continues Work on high-energy lasers continues, but technological barriers remain	The United States signals greater focus on space control capabilities Ongoing maneuvers in space by the United States and Russia
Space Security Index 2017 trends	Development and testing of exoatmospheric anti-missile technology continues Interest in directed energy applications rekindles, but capabilities for use against space objects remain nascent	Military, civilian, and commercial actors demonstrate advancing capabilities for on-orbit maneuvering and proximity operations

In addition to these trends, it would be worth mentioning two other indicators. First one, Space-based military systems - can not be directly attributed to the counterspace agenda but outlines also several issues that are relevant for counterspace-related. Findings of the 2016 and 2017 Space Security Indexes highlighted relatively high number of new military trends in space utilization as well as growing number of countries interested in military applications of space. Second one, Vulnerability of satellite communications, broadcast links, and ground stations, highlights growing concerns over electromagnetic interference (either intentional or unintentional) and cyber threats posed to satellites systems (all 3 segments - ground, space and communication link).¹⁵

Based on above-mentioned information, one can argue that the counterspace agenda has acquired much broader security perspectives in comparison to periods in history where it represented an acute topic. Currently, ASAT-related talks do not necessarily encompass just the BMD-type kinetic direct-ascent rockets used to target and destroy specific target on orbit. The issue of space debris is posing too high of a risk to not be considered in decision-making process related to deployment of ASAT capabilities. As such, we now see different types of activities being mentioned in counterspace-related discussion - electromagnetic interference, cyber attacks (jamming, spoofing, hijacking...), directed-energy beams, or even dual-use nature of close proximity on-orbit operations (e.g. nature of space debris clean-up missions - is it targeted just for cleaning up the debris or can such activity be creating capability to damage or destroy functioning spacecraft?). And it is not only the spectrum of activities that has broadened. The same could be applied to potential actors employing counterspace methods. Cyber threats, electromagnetic warfare or on-orbit operations are easily acquired not just by states but also by non-state actors - terrorist groups, private sector, or even individuals. With regards

¹⁴ Space Security Index 2016: Executive Summary, and Space Security Index 2017: Executive Summary.
¹⁵ *ibid.*

to space activities, particularly the private sector is important in this matter, as it is a significant actor in global space sector by its own means even today.

CONCLUSION

Multitude of several relevant media reports in recent years as well as ambitious technological designs for future on-orbit operations are certainly creating solid momentum for continuing debates about the potential counterspace operations taking place in foreseeable future. For the time being, the fact remains, that open hostile demonstration of counterspace capabilities has not yet been reported. At the same time however, continuing technological developments, feasibility studies and other relevant R&D activities continue to take place in space programs of relevant space powers today. Dedicated strategic policy documents for space activities or national security may not be explicitly dealing with these types of capabilities, but they do remain relevant. The deterrent potential of ASAT has been omnipresent across the space community and it has been so ever since the Cold War era, when national security goals and economies began to be more dependant on services provided by space technologies. This trend is even more valid today, when space systems are becoming parts of critical infrastructures. Counterspace agenda has thus gotten broader security implications, which are transcending the primarily affected topics such as space security or resiliency of space systems. And in such case, when potential attack on space systems could possess serious threats in a broader perspective, having the capability of destroying enemy's satellites is certainly adding to the power projection and contributes to the overall perception of a country as a regional or even global power.

Currently, dedication to continue with R&D on counterspace capabilities is not being presented by states openly as a policy objective, yet the actions undertaken in order to achieve the goal of having such capability, such as continued development and testing, suggest otherwise. The strong deterrent potential would probably not allow for an open demonstration, in a way, in which the counterspace capability was demonstrated openly by China or the USA in 2007 and 2008. At least not in the way of direct-hit, kinetic-energy based interceptors. The issue of space debris and threats it poses to global community is too significant to not be taken into account in decision-making process. On the other hand, in the time of growing political tensions across the globe, it is understandable that countries are willing to pursue activities inherent to building up their power potential. Possession of counterspace capabilities certainly has a positive impact in this regard. Significant negative side-effects which are inherent to deployment of kinetic-energy based counterspace operation will lead to this having minimal real potential for practical usage. If one country eventually decides to employ anti-satellite capabilities, this will most probably happen through the electro-magnetic spectrum, in order to minimize possible side effects, mainly in terms of space debris. Daniels highlights in this sense availability, efficiency and growing probability of such non-kinetic, stating that biggest threats seen today are non-kinetic threats such as jamming of satellite-based capabilities such as GPS and communications. And the threat isn't limited to space-faring countries since the satellite jamming technology is relatively inexpensive¹⁶.

Even though several reports from recent months and years are clearly demonstrating willingness of countries to pursue counterspace capabilities, author of this paper holds the primary value of ASAT technologies in their deterrent perspective. The political realities inherent to the principles of balance-of-power, zero-sum-game or security dilemma brought by the scholars of international relations theories several decades ago, are appearing to be still

¹⁶ DANIELS, J. Space arms race as Russia, China emerge as 'rapidly growing threats' to US.

valid and whole counterspace agenda could be also perceived from such perspective. Actual hostile usage of counterspace capabilities, if it actually happens in foreseeable future, would probably be included in much wider confrontational perspective with space being just one of several dimensions, in which such confrontation or conflict would take place. Using the typology of conflicts as presented by Kazansky¹⁷, counterspace capabilities could have a political rationale in both symmetric and asymmetric conflict, depending on individual circumstances. As it was already mentioned, direct-hit variants of ASAT weapons, in a form of specifically adjusted ballistic missiles constitutes risks too high to be actually used and essence of their possession lies in their deterrent capability. On the other hand, targeting satellites with directed energy or using cyber techniques to disrupt, damage or destroy the service provided by a satellite systems could much easily become a reality. Difficulty to predict the behaviour of some actors in a reliable way further underlines the importance of keeping the discussion related to counterspace alive on high-level policy forums, both national and international.

In this paper, the author presented contextual overview of contemporary trends and developments related to development and utilization of counterspace capabilities with particular focus given to offer such elaboration a foreign policy and security policy relevant framework. The article does not contain exhaustive information about the actual technical details behind counterspace capabilities but rather focuses on portraying the whole counterspace agenda in broader security-related context. Difficulties in efforts to predict future developments could serve as an evidence of complex and diverse nature of ASAT technologies. The political context of ASAT remained to a certain extent the same - serving policy objectives through its deterrent potential, yet at the same time, technological changes created new ways and means in the functionality of counterspace capabilities and as such created new policy and politics dimension in which they still need to be properly reflected.

BIBLIOGRAPHY

- ARBATOV, Alexei - DVORKIN, Vladimir. 2010. *Outer Space : Weapons, Diplomacy, Security*. Washington DC : Carnegie Endowment for International Peace. 118 p. ISBN 978-0-87003-250-9.
- BETMANN, Maximilian. 2017. A counterspace awakening? (part 1). [online]. *The Space Review*: Available online: <<http://www.thespacereview.com/article/3247/1>>.
- DANIELS, Jeff. 2017. Space arms race as Russia, China emerge as 'rapidly growing threats' to US. [online]. *CNBC*: Available online: <<https://www.cnn.com/2017/03/29/space-arms-race-as-russia-china-emerge-as-rapidly-growing-threats-to-us.html>>.
- HONKOVA, Jana. 2013. *The Russian Federation's Approach to Military Space and Its Military Space Capabilities*. [online]. The George C. Marshall Institute. Available online: <<http://marshall.org/wp-content/uploads/2013/11/Russian-Space-Nov-13.pdf>>.
- KAZANSKÝ, Rastislav. 2013. *Súčasný problémy výskumu medzinárodného riešenia a kríz a ich riešenia*. Banská Bystrica : Vydavateľstvo UMB - Belianum. 211 p. ISBN 978-80-557-0573-6
- KLINGLER, Dave. 2012. *Satellite-jamming becoming a big problem in the Middle East and North Africa*. [online]. *Ars Technica*. Available online:

¹⁷ KAZANSKÝ, R. *Súčasný problémy výskumu medzinárodného riešenia a kríz a ich riešenia*.

<<https://arstechnica.com/science/2012/03/satellite-jamming-becoming-a-big-problem-in-the-middle-east/>>.

LELE, Ajey. 2017. China's 2016 Space White Paper: An Appraisal. [online]. Institute for Defence and Studies and Analyses. Available online: <https://idsa.in/issuebrief/china-2016-space-white-paper_avlele_060117>.

MAJUMDAR, Dave. 2017. How Russia and China Would Wage War Against America: Kill the Satellites. [online]. Nationalinterest.org. Available online: <<http://nationalinterest.org/blog/the-buzz/how-russia-china-would-wage-war-against-america-kill-the-20658>>.

PASCO, Xavier. 2017. Counterspace Capabilities. [online]. United Nations Institute for Disarmament Research. Available online: <<http://www.unidir.ch/files/conferences/pdfs/counterspace-capabilities-en-1-1229.pdf>>.

PEKKANEN, Sadia. 2015. All Eyes On China, But Japan May Be The Space Power To Watch. [online]. Forbes. Available online: <<https://www.forbes.com/sites/saadiampekkkanen/2015/05/30/all-eyes-on-china-but-japan-may-be-the-space-power-to-watch/#74f6f4d64a8f>>.

RUSSIANFORCES.ORG. 2016. Successful Nudol ASAT test reported. [online]. Russianforces.org. Available online: <http://russianforces.org/blog/2016/12/successful_nudol_asat_test_rep.shtml>.

Space Security Index 2016: Executive Summary. 2016. Kitchener : Pandora Print Shop. 18 p. ISBN: 978-1-927802-13-7.

Space Security Index 2017: Executive Summary. 2017. Kitchener : Pandora Print Shop. 19 p. ISBN 978-1-927802-16-8.

STRATFOR. 2017. The Real Danger From Space Weapons. [online]. STRATFOR. Available online: <<https://www.stratfor.com/analysis/real-danger-space-weapons>>.

VASANI, Harsh. 2016. India's Anti-Satellite Weapons. [online]. The Diplomat. Available online: <<https://thediplomat.com/2016/06/indias-anti-satellite-weapons/>>.

Článok vznikol v rámci (This article is written within the) Projektu VEGA č. 1/0545/17 – Transformácia bezpečnostného prostredia: aplikácia skúseností štátov Vyšehradskej štvorky na príklade Ukrajiny.

Mgr. Tomáš Hrozenský, interný doktorand Katedry bezpečnostných štúdií
Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzita Mateja Bela
Kuzmányho 1, 974 01 Banská Bystrica
tomas.hrozensky@umb.sk

CHARAKTERISTIKA SÚČASNÉHO BEZPEČNOSTNÉHO PROSTREDIA PODĽA ZÁVEROV SUMMITU NATO VO VARŠAVE: VZŤAHY NATO-RUSKO

CHARACTERISTICS OF THE CURRENT SECURITY ENVIRONMENT BASED ON THE CONCLUSIONS OF THE NATO SUMMIT IN WARSAW: NATO-RUSSIA RELATIONS

Matej JANČOŠEK

ABSTRACT

The basic premise of the key documents of the Warsaw NATO Summit 2016 is that the security environment in which the North Atlantic Treaty Organization finds itself has become more diverse, unpredictable and demanding. This finding, in connection to the crisis in Ukraine and the Middle East, forced the members of the alliance to reassess the security situation in the world, reconsider its risks and prepare timely and adequate responses that could minimize or even eliminate those risks. When correctly assessing the nature of the current security environment, it is important that the identified security risks and determinants that have caused them are identified, as well as the factors that can make them more dynamic. From this point of view, in the characterization of the security environment for the needs of the NATO Summit in Warsaw, it was necessary to take into account the behaviour of military powers such as the Russian Federation, the nature of military actors such as the so-called Islamic State and perceive this international state of affairs through the prism of the latest technological innovations in the areas of hybrid threats, cyber security, weapon systems modernization, etc. Based on the identification of the security risks and the trends that have led to the current situation and which will further influence it, it is possible to predict the consequences of this development and prepare or modify a strategy that is in line with the security environment's trends. Exactly that is what the Member States have been trying to achieve in the conclusions of the NATO summit. This paper aims to analyse the characteristics of the security environment based on the conclusions of the NATO summit in Warsaw with a focus on NATO-Russia relations.

Keywords: NATO, Russia, security environment, Warsaw NATO Summit 2016, characteristics

ÚVOD

Všetky kľúčové dokumenty prijaté na summite Organizácie Severoatlantickej zmluvy (NATO) vo Varšave z 9. júla 2016 vyjadrujú základnú premisu, že bezpečnostné prostredie v ktorom sa členské krajiny NATO nachádzajú, sa stalo rôznorodejším, nepredvídateľnejším a náročnejším.¹ Toto hodnotenie, pod ktoré sa podpísali všetci členovia NATO na najvyššej úrovni, vychádza z percepcie komplexného obrazu globálneho bezpečnostného prostredia, z identifikácie rizík, potenciálnych hrozieb, determinantov, ktoré tento stav spôsobili a činiteľov, ktorí tento vývoj dynamizujú. Podľa paragrafu 38. komuniké zo summitu NATO vo Varšave, má vývoj v globálnej bezpečnostnej situácii za následok, že bezpečnostné

¹ NATO. *Warsaw Summit Communiqué*, 9.7.2016, [cit. 2017-10-8]. Para. 4. Dostupné na internete: <http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm>.

prostredie je zmenené, nové a bude si vyžadovať ešte rozsiahlejšiu adaptáciu členov Aliancie naň, ako tomu bolo v minulosti. Všeobecné požiadavky kladené na Alianciu sa zvýšili a stále nestabilnejšie globálne bezpečnostné prostredie si vyžaduje posilnenie odstrašujúceho a obranného potenciálu svojich členov ako aj kladenie dôrazu na premietanie stability poza svoje hranice.² Takto by sa dala vo všeobecnosti zhrnúť charakteristika bezpečnostného prostredia ako je zachytená v kľúčových dokumentoch NATO zo summitu vo Varšave.

V záveroch zo summitu NATO vo Varšave je venovaný priestor aj na podrobnejšie opísanie bezpečnostnej situácie a pomenovanie jednotlivých činiteľov bezpečnosti, ktoré najdramatickejším spôsobom ovplyvnili bezpečnostné prostredie Aliancie a najvýznamnejšou mierou pôsobia na zraniteľnosť jej členov, resp. predstavujú pre nich závažné ohrozenie. Jedným z takýchto činiteľov je Ruská federácia, jej aktivity a politiky.³ Podľa komuniké z Varšavy sa Rusko dopustilo porušenia princípov, hodnôt a medzinárodných záväzkov, ktoré sú základňou pre vzťahy medzi NATO a Ruskom. Na základe tohto správania NATO vyvodilo závery, že Rusko, ako aktér v globálnom bezpečnostnom prostredí, a k tomu ako aktér v okamžitej blízkosti vonkajších hraníc NATO, je nepredvídateľnejšie, znižuje stabilitu a bezpečnosť vo svojom okolí a vo svete a tým pôsobí ako dôležitý činiteľ zhoršujúcej sa kvality bezpečnostného prostredia NATO. Druhým takýmto činiteľom je kyberpriestor. Kybernetické útoky dokážu svojou povahou spôsobiť škody v podobnom rozsahu ako konvenčné útoky.⁴ V komuniké zo summitu NATO vo Varšave a v *Cyber Defense Pledge*, dokumente o angažovanosti členov Aliancie v kybernetickej obrane, je kyberpriestor považovaný za nové, štvrté bojisko, tak ako zemský povrch, vzdušný priestor a námorný priestor. Toto významné povýšenie kyberpriestoru na roveň vzduchu, súše a mora, znamená historický posun v obranno-vojenských reáliách, ako aj pri plánovaní a vykonávaní operácií a významnou mierou dotvára komplexnosť potenciálu hybridných hrozieb. Ďalším dôležitým činiteľom, ktorý ovplyvnil závery summitu NATO vo Varšave, je rastúca moc a vplyv neštátnych aktérov, ktorí sú nositeľmi rôznych druhov rizík. Niektorí z nich dokonca majú aspirácie, schopnosti a prostriedky podobné tým aké majú k dispozícii štáty. K tejto kategórii sa radia hrozby a riziká ako medzinárodný terorizmus, nepravidelná migrácia, pašovanie malých a ľahkých zbraní, ľudí, chemických, biologických, rádiologických a nukleárných materiálov, neštátny aktéri sa podieľajú na cezhraničnej difúzii konfliktov, uchylujú sa k asymetrickému vedeniu vojny, apod.

Pre potreby tohto príspevku, ktorý má za cieľ charakterizovať súčasné bezpečnostné prostredie podľa záverov summitu NATO vo Varšave so zreteľom na konfrontáciu s Ruskom, sa práca bude sústreďovať na definovanie bezpečnostného prostredia cez prizmu teoretických východísk popísaných v monografii L. Hofreitera, *Bezpečnostné prostredie súčasného sveta* (2016).

1. VZŤAHY NATO – RUSKÁ FEDERÁCIA

Vzťahy medzi NATO a Ruskou federáciou sú v kľúčových dokumentoch zo summitu NATO vo Varšave jedným z najdynamickejších determinantov, ktorý dotvára celkovú podobu bezpečnostného prostredia NATO. Rusko je v nich označované za agresívne, je obviňované

² NATO. *Warsaw Summit Communiqué*, 9.7.2016, [cit. 2017-10-8]. Para. 80. Dostupné na internete: <http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm>.

³ NATO. *Warsaw Summit Communiqué*, 9.7.2016, [cit. 2017-10-8]. Para. 9. Dostupné na internete: <http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm>.

⁴ NATO. *Warsaw Summit Communiqué*, 9.7.2016, [cit. 2017-10-8]. Para. 70. Dostupné na internete: <http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm>.

z provokatívnych akcií na perifériách NATO, z použitia sily na dosahovanie svojich cieľov, zo súperenia s Alianciou a z poškodzovania globálnej a euro-atlantickej bezpečnostnej architektúry.⁵ Najkritizovanejšími krokmi Ruska sú anexia Krymu, destabilizácia východnej Ukrajiny, provokatívne vojenské cvičenia pri vonkajších hraniciach NATO s častým narušovaním vzdušného priestoru členov Aliancie, posilňovanie obranných spôsobilostí v oblastiach Baltského mora, Čierneho mora a východného Stredomoria a podpora Sýrskeho režimu Baššára Al-Asada. V skratke, Rusko je považované za hlavného geopolitického súpera pozdĺž celého vonkajšieho juho-východného oblúku NATO. Pre účely charakterizácie bezpečnostného prostredia v ktorom sa NATO spolu s Ruskom nachádzajú, budeme vychádzať z teoretických východísk pre definovanie bezpečnostného prostredia, ktoré L. Hofreiter klasifikuje do troch celkov: Priestor, Prostredie a Situácia.

1.1 PRIESTOR

Podľa L. Hofreitera „v geografii je priestor, z hľadiska videnia fyzikálnej reality, chápaný ako fyzická oblasť, v ktorej objekty existujú a javy sa objavujú.“⁶ Geografický priestor je „hracou plochou“, materiálnym prostredím pre človeka, ktoré určuje podstatu a charakter udalostí, ktoré sa v ňom odohrávajú. Geografický priestor vo vzťahu k NATO a Rusku je možné rozdeliť do dvoch úrovní. Tá prvá je globálna – obaja aktéri sú spôsobilí premietnuť svoju moc a silové zložky nad rámec svojho územia a najbližšieho okolia. V tomto zmysle je „hracou plochou“ oboch aktérov planéta. Druhá úroveň je kontinentálna, alebo presnejšie transkontinentálna. Územie členov NATO sa rozkladá prevažne⁷ na severoatlantickom a európskom kontinente. Územie Ruskej federácie sa rozkladá na európskom a ázijskom kontinente. K fyzickému stretu pozemného, námorného a vzdušného priestoru dochádza v Berinskej úžine medzi Čukotkou a Aljaškou, v Barentsovom mori, na rusko-nórskych, rusko-estónskych, rusko-lotyšských, rusko-litovských a rusko-poľských hraniciach, ako aj v Baltskom a Čiernom mori. Možný priestor pre ruskú expanziu (ak vylúčime útok na jadrové veľmoci) sa črtá smerom na juh (Kaukaz, Stredná Ázia) a na Západ (Východná a Stredná Európa, Východný Balkán, Pobaltie, Škandinávia).

Je potrebné si uvedomiť, že z hľadiska obranných potrieb Ruska, nie je jeho terajšia západná hranica ideálna. Začína neďaleko od Petrohradu, jedného z najdôležitejších ekonomických centier Ruska, a ťahá sa dlhé kilometre naprieč rovinatým terénom až k Donu. Oveľa priaznivejšia situácia pre Rusko by nastala ak by sa dĺžka hranice skrátila a mohla sa oprieť o prírodné prekážky, kde by sa dali vybudovať pevné obranné línie. Prvým momentom pri ktorom sa dá tento stavu dosiahnuť je, ak by západná hranica Ruska viedla od Gdaňska po Odesu. Aj keď na severe by táto pomyselná čiara viedla naprieč Epihercynskou nížinou (rovinatá povaha terénu) na juhu už by bolo možné oprieť obranu o Karpatský oblúk. Ešte kratšia hranica by viedla po priamke Štetín-Terst (druhý moment). Už spomenutá Epihercynská nížina, ktorá sa ťahá od Belgického pobrežia, sa napája na tzv. Eurázijskú stepnú „diaľnicu“, ktorá končí ďaleko na Sibíri. Aj historicky sa týmto priestorom viedli „bleskové“ vojenské akcie, či už smerom východ-západ (Mongoli) alebo západ-východ (Grande Armée, Wehrmacht), keďže to terénne vlastnosti tohto priestoru umožňujú.

⁵ NATO. *Warsaw Summit Communiqué*, 9.7.2016, [cit. 2017-10-8]. Para. 5. Dostupné na internete: <http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm>.

⁶ HOFREITER, L. 2016. *Bezpečnostné prostredie súčasného sveta*. Zlín : Radim Bačuvčík- VerBuM, 2016. ISBN 978-80-87500-79-8. Kapitola 2, s. 46.

⁷ Ázijská časť Turecka a námorské teritória Francúzska, či Veľkej Británie sa nachádzajú mimo menovaných kontinentov.

Udalosti z roku 2014 vytvorili na území Ukrajiny neuralgickú zónu. Tento priestor má relatívne vysoký ekonomický potenciál, dochádzalo v ňom k častým cezhraničným sociálnym interakciám a absentuje na ňom jadrový arzenál. Keď do toho zahrnieme „citlivosť“ ruských západných hraníc, naskytá sa nám obraz priestoru, ktorý v sebe nesie zárodoky príležitostí a pokušení expandovať naprieč ním, čo sa aj historicky vždy dialo. NATO, ktoré v posledných dekádach úspešne expandovalo na východ, sa takto rozšírilo až k „citlivým“ hraniciam samotného Ruska. Vplyv priestoru na vzťahy NATO-Rusko je markantný, keďže práve ten určuje podstatu a charakter udalostí, ktoré sa v ňom odohrávajú. Fyzický dotýkanie sa týchto aktérov na európskom kontinente je jedným z určujúcich faktorov ich konfliktných vzťahov.

1.2 PROSTREDIE

Prostredie „predstavuje súbor podmienok, v ktorých existujú a formujú sa sociálne subjekty: jednotlivci, sociálne skupiny, jednotlivé spoločnosti ako aj celé generácie ľudí.“⁸ Prostredie v sebe zahŕňa širokú škálu činiteľov, s ktorými je referenčný objekt v interakcii a ktoré na referenčný objekt vplyvajú.

Prírodné prostredie Ruska je rozľahlé, z veľkej časti neobývatel'né či neobývané a je vystavené nehostinným klimatickým podmienkam pre život človeka. Rusko síce disponuje veľkým prírodným bohatstvom, to však často spôsobuje nižšiu mieru diverzifikácie ekonomiky, čo má tak isto dopad na celkovú bezpečnosť. Prírodné prostredie členských štátov NATO je rozmanitejšie, v priemere je teplejšie, úrodnejšie, lákavejšie pre život aj prácu, s otvorenejším prístupom k svetovým oceánom a teda k obchodovaniu a cestovaniu. Táto charakteristika má vplyv na psychológiu, kultúru a sociálne väzby jednotlivca a spoločnosti. Konfliktné vzťahy medzi posudzovanými aktérmi môže vyplývať aj z tejto diskrepancie, keďže uspokojovanie potrieb a záujmov sociálnych aktérov v predmetných prostrediach predstavuje zrejme disproporcie.

Aj keď prírodné prostredie má istý vplyv na sociálnych aktérov, sociálne prostredie je stále vo väčšej miere (a to aj vďaka rozvoju technológií) ovplyvňované kultúrou, ale i politickým a hospodárskym systémom. Sociálne prostredie členov NATO je heterogénnejšie ako ruské sociálne prostredie. Ruská federácia predstavuje jadro jednej ríše, ktorej populácia prechádzala historickými zmenami politických režimov a ekonomických podmienok v posledných storočiach spoločne. NATO je alianciou 29-tich štátov, ktoré zažívali historický vývoj oddelene, prípadne v komplexoch, a v rôznom čase si spoločnosti týchto území prechádzali rôznymi zmenami. Takmer každý člen aliancie má svoj vlastný jazyk, svoju históriu, svoju kultúru, ktoré boli formované cez odlišné udalosti. Členovia NATO z bývalého „východného bloku“ majú za sebou politickú, hospodársku a inštitucionálnu skúsenosť, ktorú napr. zakladajúci členovia NATO nemajú. Z tohto hľadiska vyplýva, že sociálne prostredie posudzovaných aktérov nie je totožné, v niektorých aspektoch je dokonca diametrálne odlišné. Preto inštitucionálne, právne a hodnotové predstavy a požiadavky ruskej spoločnosti, sú odlišné a v niektorých prípadoch až nekompatibilné či antagonistické voči predstavám a požiadavkám národov, ktoré sú súčasťou Aliancie. Zhoršená kvalita vzťahov a zúžený priestor pre spoluprácu je výsledkom aj týchto diskrepancií.

⁸ HOFREITER, L. 2016. *Bezpečnostné prostredie súčasného sveta*. Zlín : Radim Bačuvčík- VerBuM, 2016. ISBN 978-80-87500-79-8. Kapitola 2, s. 50.

Technogénne prostredie je „tvorené súhrnom technických a technologických výrobných systémov.“⁹ Tu je potrebné posúdiť rozvoj infraštruktúry, jej kvalitu a kvantitu, možnosť využitia moderných technológií priemerným obyvateľom, technologickú vybavenosť a úroveň výrobných systémov, ozbrojených síl, atď. Technogénne prostredie v rámci NATO a v Rusku nie je rovnaké. Ak sa pozrieme na štatistiky OECD vzťahujúce sa na technológie, zistíme, že vo väčšine prípadov Rusko stále zaostáva za priemerom členských krajín NATO¹⁰. Vzdialenosti v Rusku medzi urbánnymi centrami sú na priemer väčšie ako v členských krajinách Aliancie, opravovanie a modernizovanie infraštruktúry je náročnejšie, čím trpí jej kvalita. Z technogénneho hľadiska je nesmierne dôležitá výrobná infraštruktúra, ktorá slúži na produkciu tovarov a zaisťuje potreby jedinca a spoločnosti. Miera technologickej modernizácie, aj vďaka následkom plánovaného hospodárstva Sovietskeho zväzu, zaostáva, napriek tomu, že v podmienkach trhovej ekonomiky dostáva priestor sa doťahovať na úroveň priemeru členov NATO. Technogénne prostredie má priamy vplyv aj na technologickú úroveň ozbrojených síl, čo je v kontexte súperenia s NATO a pretekmi v zbrojení, zásadný moment. Tak ako veľké rozdiely v rozložení príjmov medzi sociálnymi vrstvami, či štátmi vedie k narastaniu sociálneho napätia a zvyšovaniu bezpečnostných rizík, tak aj rozdiely v technogénnom prostredí znižujú úroveň vnútornej a vonkajšej bezpečnosti.

1.3 SITUÁCIA

„Pod pojmom situácia rozumieme časovo usporiadanú štruktúru vzťahov, interakcií a väzieb medzi subjektom a objektom, viazanej na určitý priestor, ktorého parametre spolu s charakterom činnosti naplňujúcich tieto vzťahy určujú špecifikum situácie.“¹¹ Súčasná bezpečnostná situácia v ktorej sa ocitá NATO je v zásadnej miere ovplyvnená interakciami a väzbami s jej vonkajším juho-východným oblúkom. Pozdĺž celého tohto oblúku je, medzi inými, významným aktérom Ruská federácia.

Po rozpade Sovietskeho zväzu vznikli v rámci periférií tohto štátu samostatné republiky a Organizácia Varšavskej zmluvy sa rozpustila, čím sa vytvoril priestor pre nové usporiadanie síl. NATO získalo možnosť rozšíriť sa o krajiny bývalého bloku Varšavskej zmluvy, zatiaľ čo Ruská federácia sa konsolidovala smerom dovnútra. Spolupráca medzi NATO a Ruskom bola nadviazaná už v roku 1991 v rámci multilaterálneho fóra Severoatlantickej rady pre spoluprácu a neskôr bola táto spolupráca prehĺbená v roku 1994 vstúpením Ruska do programu Partnerstvo za mier, podpísaním Zakladajúceho aktu medzi NATO a Ruskom v roku 1997 a vznikom Rady NATO-Rusko v roku 2002. Po ukončení hlavných bojových akcií druhej čečenskej vojny Rusko postupne naberalo sebavedomie a etablovalo sa na medzinárodnej scéne ako mocenský hráč. Piatym rozšírením NATO sa vonkajšia hranica Aliancie posunula priamo na hranice ruské. V tom čase už Rusko pod vedením Vladimíra Putina zrejme hľadalo s podozrením na ambície NATO a s nevoľovou na jeho ďalšie rozširovanie smerom k ruským hraniciam. Vojna v Južnom Osetsku (2008) nenávratne poškodila vzťahy medzi Ruskom a NATO, kedy došlo k závažnému konfliktu záujmov. Rusko dalo najavo, že nemieni tolerovať pro-NATO orientáciu ďalších svojich susedov. Zároveň z tohto obdobia pochádza aj roztržka ohľadne plánovanému inštalovaniu

⁹ HOFREITER, L. 2016. *Bezpečnostné prostredie súčasného sveta*. Zlín : Radim Bačuvčík- VeRBuM, 2016. ISBN 978-80-87500-79-8. Kapitola 2, s. 51.

¹⁰ Ruská federácia vedie napr. v podiele štátom zamestnaných vývojárov. Dostupné na internete: <<https://data.oecd.org/government-researchers.htm>>.

¹¹ HOFREITER, L. 2016. *Bezpečnostné prostredie súčasného sveta*. Zlín : Radim Bačuvčík- VeRBuM, 2016. ISBN 978-80-87500-79-8. Kapitola 2, s. 54.

protiraketovej obrany NATO v krajinách, ktoré boli kedysi členmi Organizácie Varšavskej zmluvy. V tom období boli ešte ústupky možné, keďže nebol zjavný záujem konflikt ďalej eskalovať. To sa však zmenilo s krízou na Ukrajine v roku 2014, kedy sa zdalo, že Ukrajina sa neodvratne orientuje pro-Západne. Došlo k anexii polostrova Krym a všetka spolupráca medzi NATO a Ruskom bola prerušená.

Bezpečnostná situácia v ktorej sa dnes nachádza NATO v interakcii s Ruskom v sebe zahŕňa mnoho prijatých opatrení, ktoré menia celkové strategické prostredie. Keďže od NATO summitu vo Walese (2014) nedošlo k významnejšiemu posunu vo vzťahoch medzi NATO a Ruskom, naopak došlo k ďalšiemu eskalovaniu napätia pri riešení vojny v Sýrii, vzťahy oboch aktérov zotrúvajú na „bode mrazu“. Na summite vo Varšave NATO potvrdilo svoj zámer premietiť stabilitu poza svoje vonkajšie hranice¹², aby minimalizovalo riziko vzniku obdobnej situácie akou bola kríza na Ukrajine. Členovia Aliancie ponechávajú politické kanály komunikácie s Ruskom naďalej otvorené a pozývajú Rusko na konštruktívny dialóg v záujme zvýšenia transparentnosti, predvídateľnosti a znižovania bezpečnostných rizík. Aj keď sa na základe vyjednávania v Normandskom formáte podarilo podpísať Minské dohody, tie však stále nie sú naplnené, z čoho sa obviňujú obe strany navzájom. NATO posilnilo svoju spoluprácu s Európskou úniou, čo odráža aj Spoločné vyhlásenie EÚ-NATO.¹³ S ohľadom na Rusko táto spolupráca zahŕňa spoločný postup EÚ a NATO pri opatreniach ako sú napr. sankcie. Ďalším záväzkom Aliancie zo summitu vo Varšave je, že Aliancia podporí krajiny južného Kaukazu a Moldavska, ak by mala byť ohrozená ich územná celistvosť.¹⁴ NATO navyše neopúšťa politiku „otvorených dverí“. Veľmi dôležitým momentom je rozhodnutie významne posilniť východné krídlo NATO cez *Enhanced Forward Presence* (eFP), ktoré v spoločnom vyhlásení ministrov obrany z 29.6.2017 zúčastnené strany označili za priamu odpoveď na ruskú agresiu, ktorá spôsobila zmenu bezpečnostného prostredia. Na základe eFP boli do Estónska, Lotyšska, Litvy a Poľska vyslané 4 viacnárrodné bojové skupiny s vysokou úrovňou spôsobilosti a s okamžitým reakčným využitím.¹⁵

Aktivity NATO vo vzťahu k činiteľom prostredia sú svojím charakterom naozaj rôznorodé, komplexné a nové, tak ako je charakterizovaná celková bezpečnostná situácia vo svete. Ak sa sústredíme iba na činitele vyplývajúce zo vzťahov s Ruskom, jedná sa primárne o modernizáciu ruských ozbrojených síl, prekvapivé vojenské cvičenia pri vonkajších hraniciach NATO, zvýšená pravdepodobnosť agresívneho a nepriateľského správania sa Ruska, no hlavne ide o využitie netradičných spôsobov útoku hybridnej povahy, ako sú napr. kybernetické útoky. Tieto činitele sú v istých ohľadoch bezprecedentné, kvôli čomu kľúčové dokumenty zo summitu NATO vo Varšave právom označujú súčasnú bezpečnostnú situáciu za prelomovú a súčasné bezpečnostné prostredie za nové. Rozšírená škála činiteľov a technologických možností vytvorila situáciu v ktorej sú hrozby ťažšie identifikovateľné, aktéri rôznorodejší a početnejší, spôsoby útokov sú rozmanitejšie a ich ničivá sila má vysokú intenzitu. Čoraz viac útokov mieri na civilné objekty a civilné obyvateľstvo a voči niektorým hrozbám ešte stále nejestvuje účinná obrana.

¹² NATO. *Warsaw Summit Communiqué*, 9.7.2016, [cit. 2017-10-8]. Para. 4. Dostupné na internete: <http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm>.

¹³ NATO. *NATO-EU Joint Declaration*, 9.7.2016, [cit. 2017-10-8]. Dostupné na internete: <<https://nato.usmission.gov/joint-declaration-nato-european-council-european-commission/>>.

¹⁴ NATO. *Warsaw Summit Communiqué*, 9.7.2016, [cit. 2017-10-8]. Para. 24. Dostupné na internete: <http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm>.

¹⁵ NATO. *Common Declaration of the Defence Ministers of the Enhanced Forward Presence Host and Framework Nations on the Implementation of Enhanced Forward Presence*, 29.9.2017 [cit. 2017-10-8]. Dostupné na internete: <<https://nato.usmission.gov/june-29-2017-efp-common-declaration/>>.

ZÁVER

Kľúčové dokumenty summitu NATO vo Varšave vyvodzujú záver, aj na základe horeuvedených činiteľov a rizík, ktoré vývoj bezpečnostného prostredia dynamizujú, že:

1. nové bezpečnostné prostredie neposkytuje podmienky pre to aby bolo možné odzbrojovať
2. bezpečnostné výzvy sú dlhodobé a treba k nim pristupovať so zreteľom na dlhodobý horizont
3. NATO sa musí novému prostrediu prispôbiť, aby zaručilo dostatočný odstrašujúci a obranný potenciál, ktorý by bol schopný vysporiadať sa s novými možnými rizikami, hrozbami a spôsobilosťami.

Napriek tomu, že táto práca je zameraná iba na činitele vyplývajúce zo vzťahov NATO-Rusko, konečné závery, t.j. charakteristika bezpečnostného prostredia sa v ničom podstatnom nelíši od charakteristiky, ktorá by detailnejšie analyzovala aj iné determinanty, vzťahy, činitele a to z toho dôvodu, že Ruská federácia, ako svetový mocenský hráč, disponuje plným potenciálom zbraní, hrozieb, opatrení a taktík použiteľných pri konfrontácii s Alianciou, ktoré v 21. storočí jestvujú.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

NATO. Warsaw Summit Communiqué, 9.7.2016, [cit. 2017-10-8]. Dostupné na internete: <http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm>.

HOFREITER, L. 2016. Bezpečnostné prostredie súčasného sveta. Zlín : Radim Bačuvčík-VeRBuM, 2016. ISBN 978-80-87500-79-8.

OECD. Štatistiky – Ruská federácia, [cit. 2017-10-8]. Dostupné na internete: <<https://data.oecd.org/russian-federation.htm>>.

NATO. NATO-EU Joint Declaration, 9.7.2016, [cit. 2017-10-8]. Dostupné na internete: <<https://nato.usmission.gov/joint-declaration-nato-european-council-european-commission/>>.

NATO. Common Declaration of the Defence Ministers of the Enhanced Forward Presence Host and Framework Nations on the Implementation of Enhanced Forward Presence, 29.9.2017 [cit. 2017-10-8]. Dostupné na internete: <<https://nato.usmission.gov/june-29-2017-efp-common-declaration/>>.

NATO. Warsaw Declaration on Transatlantic Security, 9.7.2016 [cit. 2017-10-8]. Dostupné na internete: <<https://nato.usmission.gov/warsaw-declaration-transatlantic-security/>>.

NATO. Commitment to Enhance Resilience, 9.7.2016, [cit. 2017-10-8]. Dostupné na internete: <<https://nato.usmission.gov/commitment-enhance-resilience/>>.

NATO. Cyber Defense Pledge, 9.7.2016, [cit. 2017-10-8]. Dostupné na internete: <<https://nato.usmission.gov/cyber-defense-pledge/>>.

NATO. NATO Policy for the Protection of Civilians, 9.7.2016, [cit. 2017-10-8]. Dostupné na internete: <<https://nato.usmission.gov/nato-policy-protection-civilians/>>.

NATO. Joint statement of the NATO-Ukraine Commission at the Level of Heads of State and Government, 9.7.2016, [cit. 2017-10-8]. Dostupné na internete: <
<https://nato.usmission.gov/joint-statement-nato-ukraine/>>.

NATO. Joint statement of the NATO-Georgia Commission at the Level of Foreign Ministers, 9.7.2016, [cit. 2017-10-8]. Dostupné na internete: <
<https://nato.usmission.gov/joint-statement-nato-georgia-commission-level-foreign-ministers/>>.

MSc. Matej JANČOŠEK
Mikulášska 6651/1A, Bratislava
jancosekmat@gmail.com

SÚČASNÁ EKONOMICKÁ SITUÁCIA V REGIÓNE STREDNEJ ÁZIE

CURRENT ECONOMIC SITUATION IN CENTRAL ASIA REGION

Martin JOŠČÁK

ABSTRACT

The purpose of this article is to describe economic situation in the Central Asia region. From the political and economical point of view Central Asia is considered to be a region of strategic importance with the rich energy resources. From the geographical point of view, region is situated at the crossroad of Asia, Europe, and the Middle East. The region becomes a theatre of geopolitical rivalry of global and regional powers since the collapse of the Soviet Union. Region is surrounded by the regional powers, Russia and China, countries with a huge economic and trade interests in the region. The article is focused on region's strategic position, its economy, as well as national interests of external actors.

Keywords: Central Asia, Economy, Resources, National Interests

ÚVOD

Stredná Ázia¹ (SA) je z politického a ekonomického hľadiska regiónom strategického významu. Z geografického hľadiska sa rozprestiera na križovatke Ázie, Európy a Blízkeho a Stredného východu. Nachádzajú sa v ňom bohaté zdroje ropy a plynu. Súčasne je tento región obklopený regionálnymi mocnosťami - Ruskom a Čínou, ktoré majú v regióne ekonomické a geopolitické záujmy. Po rozpade sovietskeho zväzu krajiny regiónu trpeli vážnou ekonomickou recesiou. V tomto období bola SA považovaná za nestabilnú zónu z dôvodu etnicky súvisiacich konfliktov.

Región sa nachádza uprostred euroázijského kontinentu a mal by mať prospech z užšej vnútroregionálnej prepojenosti, hlbších vzťahov s tradičnými partnermi a rastúcich obchodných vzťahov s niektorými rýchlo rastúcimi ekonomikami, ako je Čína, India a Turecko. Napriek dlhej histórii ako centra globálneho obchodu je dnešná hospodárska štruktúra SA charakterizovaná nízkou hustotou a veľkými vzdialenosťami. Spoločná populácia krajín SA je približne 68 miliónov. Je rozložená nerovnomerne v pomerne veľkej geografickej oblasti vrátane veľkých púští a vysokých hôr s obmedzenou konektivitou. Napriek týmto podmienkam krajiny SA v poslednej dekáde profitovali zo zvýšenej integrácie do globálnej ekonomiky a to predovšetkým z dôvodu prírodných zdrojov a pracovnej sily. Región sa zotavil z prechodnej hospodárskej recesie na konci 90. rokov a začiatkom tisícročia sa stal jedným z najdynamickejších hospodárskych regiónov na svete².

Kazachstan je najbohatší a najviac ekonomicky rozvinutý medzi piatimi krajinami SA a má mnohostranné vzťahy ku globalizácii. Veľa pracovníkov z Tadžikistanu, Uzbekistanu a Kirgizska sú zamestnaní v Kazachstane a v Rusku ako migrujúci pracovníci. Z tohto dôvodu

¹ Z dôvodu, že existuje viacero definícií regiónu SA, v článku sa odkazujeme na geografický priestor vymedzený štátnymi hranicami 5 postsovietskych republík – Kazachstan, Kirgizsko, Tadžikistan, Turkménsko a Uzbekistan.

² JHA, S. K. 21st Century Silk Road: Trade integration in Central Asia.

miera migrácie a odosielanie peňazí (remitencií) je veľmi vysoké. Ruská a Kazašská ekonomika má tak významný vplyv na ekonomiky ostatných stredoázijských krajín³.

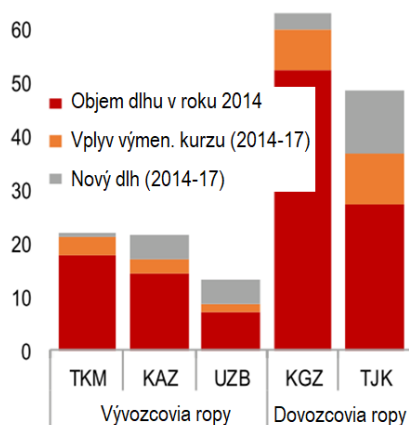
Kazachstan je tiež spoločne s Kirgizskom členským štátom Euroázijskej ekonomickej únie (EAEU) a obe krajiny spoločne s Tadžikistanom členským štátom Svetovej obchodnej organizácie (WTO). Uzbekistan má vo WTO štatút pozorovateľa. Krajiny z ekonomického pohľadu a energetického potenciálu je možné deliť na vývozcov (Kazachstan, Uzbekistan a Turkménsko) a dovozcov ropy (Kirgizsko a Tadžikistan).

1. SÚČASNÁ EKONOMICKÁ SITUÁCIA V REGIÓNE

Región SA začal predchádzajúcu dekádu so silnými väzbami na Európu a dôležitými, hoci klesajúcimi vzťahmi so Spoločenstvom nezávislých štátov. V poslednom desaťročí sa však tento trend otočil. Čína sa súčasne stala dôležitým obchodným partnerom SA hlavne z dôvodu bohatých prírodných zdrojov regiónu. Zintenzívnili sa aj vzťahy s Tureckom, obchod je však stále pod svojim potenciálom. Okrem uhl'ovodíkov a kľúčových komodít (bavlna, hliník, zlato atď.) sú výrobné štruktúry vo väčšine krajín dosť podobné, čo obmedzuje potenciál pre obchod v rámci regiónu⁴.

Tabuľka 1 Hlavné ekonomické ukazovatele stredoázijských krajín⁵

Krajina/rok	Miera rastu HDP (% ročne)				Inflácia (% ročne)				Saldo bežného účtu (% HDP)			
	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018
Kazachstan	1,2	1,1	2,7	3,0	6,6	14,6	8,0	7,0	-2,8	-6,3	-4,5	-3,5
Kirgizsko	3,9	3,8	4,0	4,0	6,5	0,4	3,5	5,0	-15,2	-10,0	-13,0	-13,5
Tadžikistan	6,0	6,9	5,0	5,5	5,1	6,1	8,0	7,5	-5,9	-4,8	-5,5	-6,0
Turkménsko	6,5	6,3	6,5	6,5	6,4	6,0	5,7	5,5	-12,3	-18,5	-12,8	-12,4
Uzbekistan	8,0	7,8	6,8	7,5	8,5	8,0	11,5	12,0	0,3	0,1	0,1	0,5

Obrázok 1 Verejný dlh citlivý na kolísanie výmenného kurzu⁶ (% HDP)⁷

Verejný dlh, hoci je stále relatívne nízky v porovnaní s medzinárodnými štandardmi, výrazne narástol a v nasledujúcich rokoch sa očakáva jeho ďalšie zvýšenie. Obzvlášť znepo-

³ Profile: Central Asian Countries.

⁴ JHA, S. K. 21st Century Silk Road: Trade integration in Central Asia.

⁵ Asian Development Outlook 2017 Update. s. 219-221.

⁶ Kumulatívna výška troch stĺpcov reflektuje úroveň dlhu projektované pre rok 2017. Verejný dlh zahŕňa aj domáci aj vonkajší verejný dlh.

⁷ Regional Economic Outlook: Middle East and Central Asia. s. 5.

kojujúci je podiel verejného dlhu denominovaného v cudzej mene. V priemere takmer polovica nárastu verejného dlhu odzrkadľuje zmeny ocenenia od odpisov v miestnej mene⁸.

Režimy obchodnej politiky v regióne sa líšia od liberálnej v Kirgizsku až po značne liberálnu v Kazachstane a Tadžikistane a dosť reštriktívnu v Uzbekistane. Zatiaľ čo sadzby nie sú obzvlášť reštriktívne pokiaľ hovoríme o globálnych normách, tarifné štruktúry sú však zložité a ich zmeny nie sú transparentné alebo predvídateľné. Netarifné opatrenia sú rozsiahle a všadeprítomné⁹.

Tabuľka 2 Export stredoázijských krajín¹⁰ (USD¹¹)

Krajina	Hodnota exportu	Hlavný exportovaný tovar	Exportní obchodní partneri
Kazachstan (2016) HDP – 133 M HDP/osobu – 25 300	36,8 M	ropa (19,4 M), rafinovaná meď (1,82 M), rádioaktívne chemikálie (1,77 M), zemný plyn (1,74 M) a ferozliatiny (1,4 M)	Taliansko (7,47 M), Čína (4,21 M), Rusko (3,51 M), Holandsko (3,26 M) a Švajčiarsko (2,69 M)
Kirgizsko (2016) HDP – 6,55 M HDP/osobu – 3 550	1,42 M	zlato (701 m), vzácne kovy (67,8 m), potraviny (55 m), lietadlá, vrtuľníky (43,3 m)	Švajčiarsko (648 m), Kazachstan (151 m), Rusko (145 m), Uzbekistan (125 m) a Turecko (90 m)
Tadžikistan (2015) HDP – 7,85 M HDP/osobu – 2 830	846 m	surový hliník (257 m), zlato (140 m), bavlna (83 m), olovená ruda (57,1 m) a zinková ruda (55,9 m)	Turecko (198 m), Kazachstan (155 m), Švajčiarsko (140 m), Alžírsko (54,5 m) a Afganistan (50,6 m)
Turkménsko (2015) HDP – 35,9 M HDP/osobu – 16 500	8,94 M	zemný plyn (7,17 M), rafinovaná ropa (447 m), rašelina (252 m), ropa (243 m) a bavlna (236 m)	Čína (7M), Afganistan (549m), Turecko (542m), Taliansko (169m) a Gruzínsko (111m)
Uzbekistan (2015) HDP – 66,7 M HDP/osobu – 6 090	5,85 M	zlato (1,88 M), zemný plyn (577 m), čistá bavlnená priadza (484 m), rádioaktívne chemikálie (432 m) a rafinovaná meď (341 m)	Švajčiarsko (1,88 M), Čína (1,21 M), Turecko (703 m), Kazachstan (690 m) a Rusko (570 m)

Tabuľka 3 Import stredoázijských krajín¹² (USD)

Krajina	Hodnota importu	Hlavný importovaný tovar	Importní obchodní partneri
Kazachstan (2016)	25,1 M	rafinovaná ropa (777 m), balené liečivá (695 m), oceľové rúry (525 m), ventily (483 m) a zemný plyn (473 m)	Rusko (9,4 M), Čína (8,29 M), Nemecko (1,26 M), USA (1,11 M) a Taliansko (931 m)
Kirgizsko (2016)	3,84 M	rafinovaná ropa (328 m), gumová obuv (202 m), syntetické výrobky (110 m) a balené liečivá (106 m)	Čína (5,61 M), Rusko (1,03 M), Kazachstan (376 m), Turecko (308 m) a Južná Kórea (63,8 m)
Tadžikistan (2015)	3,54 M	rafinovaná ropa (315 m), pšenica (184 m), gumová obuv (97,7 m), zemný plyn (92,2 m) a pletené pánske obleky (91 m)	Čína (1,8 M), Rusko (758 m), Kazachstan (418 m), Turecko (162 m) a Švajčiarsko (42,5 m)
Turkménsko (2015)	5,54 M	železné konštrukcie (351 m), železné tyče (175 m), izolovaný drôt (173 m), železné trubice (136 m) a dodávkové vozidlá (128 m)	Turecko (1,85 M), Rusko (843 m), Čína (813 m), Nemecko (329 m) a Južná Kórea (182 m)
Uzbekistan (2015)	10 M	balené liečivá (570 m), automobilové diely (551 m), rafinovaná ropa (493 m), pokovované valcované železo (248 m) a rezivo (212 m)	Čína (2,24 M), Rusko (2,22 M), Južná Kórea (1,28 M), Kazachstan (940 m), Turecko (487 m)

⁸ Ibidem.

⁹ JHA, S. K. 21st Century Silk Road: Trade integration in Central Asia.

¹⁰ OEC - The Observatory of Economic Complexity.

¹¹ M – miliarda amerických dolárov (USD), m – milión USD.

¹² OEC - The Observatory of Economic Complexity.

1.1 KAZACHSTAN

Rast ekonomiky v prvej polovici roka 2017 bol v dôsledku expanzie ťažobného priemyslu a vyšších cien ropy a kovov na úrovni 4,2 %. So stabilným vonkajším prostredím a obnovou produkcie ropy sa prognózy rastu zvýšili na 2,7 % v roku 2017 a 3,0 % v roku 2018, zatiaľ čo prognózy inflácie sa udržali na úrovni 8,0 % (2017) a 7,0 % (2018). Predpokladaný deficit bežného účtu sa pre rok 2017 predpokladá na úrovni 4,5 % a 3,5 % pre rok 2018. Vyššia súkromná spotreba zvyšuje prognózy dovozu¹³.

Príjmy z ropy prevedené z Národného fondu Kazachstanu do štátneho rozpočtu v prvej polovici roka 2017 boli vyššie o 50,9 % ako v rovnakom období roku 2016. Celkové príjmy vzrástli o 21,2 %, pričom dane vzrástli o 14,1 %. V prvom polroku 2017 sa priemysel rozšíril o 7,8 % (odzrkadľujúci zisk 9,4 % v odvetví ťažby a 6,5 % vo výrobe), metalurgia vzrástla o 7,9 %, vyššia živočíšna produkcia prispela k rastu poľnohospodárstva o 3,1 %, stavebníctvo vzrástlo o 5,9 % a služby vzrástli o 2,3 %, čo odzrkadľovalo zisky 2,4 % v obchode, 3,9 % v doprave a 2,5 % v informačných a výpočtových technológiách¹⁴.

Ekonomika krajiny aj naďalej závisí od potenciálne nestáleho vonkajšieho vývoja. Zvýšenie obchodných tokov je pravdepodobne spôsobené zlepšením ekonomických podmienok v eurozóne, miernym oživením v Rusku a stabilným rastom v Číne. Súčasná cena ropy naďalej obmedzuje vyhliadky na výrazne rýchlejšiu rast, pričom zdôrazňujú potrebu diverzifikácie ekonomiky¹⁵.

1.2 KIRGIZSKO

Rast ekonomiky dosiahol v prvých 8 mesiacoch roka 2017 hodnotu 6,0 %, pričom rast mimo významného sektora zlata bol 3,6 %. Priemysel sa medziročne zvýšil o 26,4 %, čo odzrkadľovalo výrazné zisky z ťažby zlata o 91,2 %, priemyselnej výroby o 24,0 % a výroby elektrickej energie o 12,2 %. Výstavba sa zvýšila o 5,6 %, čo bolo podporené zvýšením investícií o 4,1 % a rastom v poľnohospodárstve o 1,1 % zo zisku v chove zvierat¹⁶.

Priemerná ročná miera inflácie zaznamenaná od januára do augusta 2017 predstavovala 3,0 %. Odrážala zvyšovanie cien o 1,3 % v prípade potravín a 6,0 % za služby, ako aj pokles cien o 0,5 % za iné tovary ako potraviny. Očakáva sa, že dovozné sadzby v roku 2018 vzrastú na miery prevažujúce v EAEU. Tým sa prognóza inflácie na rok 2018 zvýši o 1,0 percentuálneho bodu. Zvyšovanie daňových príjmov, zníženie mzdových nákladov a zefektívnenie menej podstatných výdavkov zostáva vysokými vládnymi prioritami. Zahranichný dlh, ktorý je verejne garantovaný, na konci roka 2016 mierne klesol na úroveň 59 % HDP. Ak by sa kirgizský SOM značne znehodnotil, zahraničný dlh by sa v roku 2017 alebo 2018 mohol zvýšiť až na viac ako 63 % HDP¹⁷.

1.3 TADŽIKISTAN

Rast ekonomiky sa v prvom polroku 2017 spomalil na 6,0 % z úrovne 6,5 % v rovnakom období roku 2016. Priemysel sa rozrástol o 21,3 % z 12,1 % v minulom roku o zisk 26,3 % v baníctve, 20,9 % v priemyselnej výrobe a 16,2 % vo výrobe elektrickej energie. Z dôvodu nestabilných globálnych cien a poškodeniu viacerých výrobných zariadení následkom

¹³ Asian Development Outlook 2017 Update. s. 131.

¹⁴ Ibidem. s. 131.

¹⁵ Ibidem. s. 132.

¹⁶ Ibidem. s. 136-137.

¹⁷ Ibidem. s. 137.

výpadku elektrickej energie v októbri 2016 produkcia hliníka klesla o takmer tretinu. Ťažba zlata a striebra sa však zvýšila o 70 %. Priaznivé počasie udržalo expanziu v poľnohospodárstve na úrovni 6,4 %¹⁸.

V prvých 8 mesiacoch roku 2017 sa priemerná ročná inflácia zrýchlila na 7,7 %. Spotrebiteľské ceny sa v prvej polovici roku 2017 zvýšili kumulatívne o 5,9 %. Na obmedzenie inflácie Národná banka Tadžikistanu zvýšila refinančnú sadzbu o 5 percentuálnych bodov v dvoch krokoch z 11,0 % na 12,5 % vo februári 2017 a v marci na 16,0 % a viac ako zdvojnásobila tržby na voľnom trhu cenných papierov a štátnych dlhopisov na zmiernenie likvidity. Napriek týmto opatreniam sa tadžický SOMONI v prvej polovici roku 2017 znehodnotil voči americkému doláru o 11,9 %¹⁹.

1.4 TURKMÉNSKO

Napriek nízkym globálnym cenám energií a stagnácii obchodných partnerov Turkménska vláda v prvom polroku 2017 zaznamenala stabilný rast na úrovni 6,5 %, čo je o 0,4 % viac oproti rovnakému obdobiu minulého roka (6,1 %). Na strane ponuky došlo predovšetkým k rozšíreniu odvetvia uhl'ovodíkov. Služby vzrástli o 9,0 % pri ziskoch 10,9 % v doprave, 9,4 % v obchode, 4,1 % v stavebníctve a 10,3 % v ostatných službách. Poľnohospodárstvo sa zvýšilo o 3,8 % a priemysel o 3,2 %²⁰.

Na konsolidáciu rozpočtu vláda obmedzila niektoré verejné investičné projekty a znížila dotácie pri súčasnej ochrane sociálnych programov. V záujme posilnenia substitúcie dovozu a podpory vývozu vláda podporuje súkromný sektor mimo ekonomiky uhl'ovodíkov. Uviedla, že už takmer dosiahla cieľ rozširovania súkromnej aktivity na zabezpečenie 70 % „ne-uhl'ovodíkovej ekonomiky“ do roku 2020. Očakáva sa, že vývoz plynu do Číny sa zvýši. Silné priame zahraničné investície, ktoré sa odhadujú na úrovni 6 % HDP v roku 2017, budú aj naďalej podporovať rozvoj infraštruktúry pre uhl'ovodíky. Predpokladá sa, že zahraničný dlh zostane udržateľný na úrovni 21,9 % HDP v roku 2017 a 23,6 % v roku 2018²¹.

1.5 UZBEKISTAN

Hlavnými impulzmi zahraničných investícií bola nedávna investičná dohoda s energetickým gigantom Ruska GAZPROM, ktorá rozšírila regionálnu investičnú spoluprácu v SA. 2. 9. 2017 vláda iniciovala komplexnú reformu²², ktorá liberalizovala prístup k devízam a zjednotila oficiálne a paralelné devízové trhy. V dôsledku toho bol uzbecký SUM voči doláru USA devalvovaný o 92,4 %. Z tohto dôvodu sa v krátkodobom horizonte očakáva znižovanie súkromnej spotreby a pomalý rast služieb²³.

Podľa vládnych zdrojov HDP krajiny v prvej polovici roku 2017 vzrástlo o 7 %, čo je menej oproti rovnakému obdobiu roku 2016 (7,8 %). Medziročne sa inflácia odhaduje na úrovni 11,5 %. Je výsledkom zrýchleneho odpisovania uzbeckého SUMu a zodpovedajúceho rastu cien potravín o 5,9 % v prvej polovici roku 2017. V rámci priemyselnej výroby produkcia strojov a zariadení (predstavuje 80 % priemyslu) vzrástla o 33,0 % z dôvodu zvýšeného vonkajšieho dopytu po osobných vozidlách, najmä v Rusku. Rast stavebníctva a služieb bol

¹⁸ Ibidem. s. 137.

¹⁹ Ibidem. s. 138.

²⁰ Ibidem. s. 138.

²¹ Ibidem. s. 138-139.

²² Ide o reformu výmenných kurzov s cieľom riešiť dlhotrvajúce ťažkosti spojené s obmedzeným prístupom k devízam a podpore zahraničných investícií, rozvoja súkromného sektoru a exportu.

²³ Asian Development Outlook 2017 Update. s. 139-140.

nižší oproti rovnakému obdobiu roku 2016. Dôvodom sú zvýšené dovozné náklady spôsobené rýchlejším znehodnotením uzbeckého SUMu a s tým súvisiacej inflácie. Výsledné spomalenie spotrebiteľského dopytu znížilo obchodný rast takmer na polovicu (7,7 %) oproti úrovni v predchádzajúcom roku (14,1 %). Poľnohospodárstvo sa zvýšilo o 5,8 %, čo je mierne pod úrovňou 6,8 % v rovnakom období roku 2016²⁴.

2. HODNOTENIE INVESTIČNÉHO POTENCIÁLU REGIÓNU

V roku 2016 všetkých päť stredoázijských krajín oslavovalo 25 výročie ich nezávislosti. Počas tohto obdobia takmer všetky krajiny regiónu zlyhali pri vytváraní konkurencieschopných, diverzifikovaných a otvorených ekonomík s efektívnou ochranou aj pre súkromný majetok aj práva investorov²⁵.

Výskumné centrum pre Euroázijský rozvoj v Moskve vytvorilo „Investičnú mapu pre Strednú Áziu a krajiny Južného Kaukazu“. Hodnotenie bolo podľa centra vykonané na základe analýzy regionálneho rozvoja každej krajiny, odhadu udržateľnosti súčasných politických inštitúcií, odhadu ekonomického potenciálu a hodnotenia otvorenosti voči vnútorným a vonkajším investorom. Jedným z najdôležitejších faktorov investičnej príťažlivosti, ktorý bol posudzovaný je odhad politického rizika. Po analýze týchto faktorov bolo zostavené nasledovné finálne hodnotenie investičného potenciálu krajín SA²⁶:

1. Na prvom mieste je **Kazachstan**. Najväčšia krajina (rozlohou) SA má niekoľko silných stránok: veľký ekonomický potenciál, obsiahly vnútorný trh (18,556 milióna obyvateľov²⁷), legislatívny rámec zameraný na prítiahnutie investorov, komplexný program rozvoja ekonomiky nezaloženej na ťažbe ropy a vytvorenie priaznivých podmienok pre investície. Avšak, z dôvodu, že sa v krátkodobom až strednodobom horizonte predpokladá odovzdanie moci v krajine (súčasný prezident Nursultan Nazarbajev vo veku 77 rokov je najstarším lídrom v krajinách SA) perspektíva pre Kazachstan je skôr negatívna.
2. **Uzbekistan** s jeho rozsiahlym vnútorným trhom (29,748 miliónov obyvateľov), diverzifikovanou ekonomikou, personálnou zdrojovou bázou a politickou stabilitou (následok nedávneho odovzdania moci po smrti Islama Karimova) je na druhom mieste. Nový prezident Šavkat Mirzijojev načrtnul veľa plánov na systematickú ekonomickú reformu²⁸ a vytvorenie priaznivých podmienok pre investorov. Stále je však v krajine silné vládne zasahovanie do ekonomiky vyplývajúce z neliberalizovaného valutového trhu, časté porušovania práv investorov, korupcia a skostnatená byrokracia. Krajina zostáva nerozvinutá s nízkou kúpnu silou, avšak vzhľadom na vládne plány je perspektíva pre Uzbekistan pozitívna.
3. **Kirgizsko** sa pýši relatívne liberálnou legislatívou a jej vláda vypracovala priaznivé podmienky pre investície. Krajina je dobrým zdrojom lacnej pracovnej sily a priaznivých podmienok pre rozvoj poľnohospodárstva, ľahkého priemyslu a turizmu. Súčasne však štátne zasahovanie do ekonomiky nastavilo niekoľko vážnych precedensov vytvárajúcich ťažkosti pre zahraničných investorov pri implementácii projektov. Dôvodom sú mnohonásobné revízie skorších dohôd so zahraničnými investormi. Nedostatok politickej kontinuity, vysoké riziko politickej nestability a šírenie islamskej ideológie predstavujú vážnu výzvu. Kirgizsko tiež trpí z malého vnútorného trhu (5,789 milióna obyvateľov) a nízko kvalifikovanej pracovnej sily. Krátkodobá perspektíva pre Kirgizsko je negatívna z dôvo-

²⁴ Ibidem. s. 139-140.

²⁵ PRITCHIN, S. Ranking the Central Asian States as Investment Destinations.

²⁶ Ibidem.

²⁷ Počet obyvateľov krajín SA - odhad z júla 2017. The World Factbook.

²⁸ Prijatá 2. 9. 2017, rok po smrti Islama Karimova (2. 9. 2016).

du prezidentských volieb (15. október 2017) a súčasnej neistoty budúceho politického smerovania.

4. Pozitívnu stránkou **Tadžikistan** je, že krajina môže poskytnúť lacnú pracovnú silu, minerálne bohatstvo a priaznivé podmienky pre poľnohospodársky rozvoj. Krajina je však charakterizovaná nerozvinutou infraštruktúrou, obmedzeným vnútorným trhom (8,468 milióna obyvateľov) a vysokým rizikom politickej nestability. Vďaka korupcii a nadmernej byrokracii kombinovanej s vládnu intervenciou do ekonomiky existujú len malé reálne mechanizmy pre podnikateľov a investorov na ochranu ich práv. Perspektíva pre Tadžikistan je negatívna.
5. Investičný potenciál **Turkménska** napriek dostupnosti rozsiahlych rezerv uhl'ovodíkov, prepravného potenciálu, politickej stability a ekonomickej kontinuity je hodnotený na poslednom mieste. Dôvodom je, že politický model Turkménska síce umožňuje prijímať opatrenia na reformu ekonomiky a udržanie stability v spoločnosti, avšak pevná politická kontrola tiež umožňuje zasahovanie do ekonomických aktivít v krajine. Krajina má obmedzený vnútorný trh (5,351 milióna obyvateľov) a je charakterizovaná slabou ochranou vlastníckych práv, vysokou korupciou a byrokraciou, ekonomickou závislosťou na vývoze uhl'ovodíkov a riziku destabilizácie z dôvodu pretrvávajúcej nestability v Afganistane. Perspektíva pre Turkménsko je negatívna.

3. ZÁUJMY EXTERNÝCH AKTÉROV

Nové globálne projekty ako čínska iniciatíva „jeden pás, jedna cesta“ (označovaná tiež Ekonomický pás Hodvábnej cesty²⁹) či EAEU pod vedením Ruska dáva krajinám regiónu nové možnosti pre ekonomický rozvoj a prístup na nové trhy. Najvýznamnejší ekonomický vplyv na región má Čína a Rusko. Do regiónu však vstupujú aj ďalší aktéri, akými sú napr. USA a Európska únia (EÚ) a v menšej miere aj Turecko, Irán, India a Pakistan.

3.1 RUSKÁ FEDERÁCIA

Rusko má výrazný a dynamický vzťah so SA z dôvodu ich spoločnej histórie. Je tiež destináciou pre veľa migrujúcich pracovníkov z regiónu neschopných si nájsť zamestnanie v domovských krajinách. Rozvoj Euroázijského integračného projektu ovplyvňuje investičné klímu v regióne, vytvára príležitosti, ale súčasne aj riziká pre rozvoj ekonomík jednotlivých krajín. Ponúka vytvorenie najdôležitejších spoločných trhov v rámci EAEU do roku 2025 (elektrická energia, zemný plyn, ropa a ropné produkty) ako aj spoločný vstup na trhy tretích krajín, s ktorými EAEU uzavrela dohodu o vytvorení zóny voľného obchodu. Umožňuje tiež prístup k ďalším zdrojom financovania – pôžičky z Euroázijskej rozvojovej banky a Euroázijského stabilizačného a rozvojového fondu. Na druhej strane posilňovanie vzájomnej závislosti ekonomík zvyšuje pravdepodobnosť negatívnych dopadov krízových javov v jednej krajine EAEU na ostatné štáty. Zachovávanie veľkého množstva bariér, výnimiek a obmedzení v práci integračného zväzu redukuje výhody partnerstva v rámci EAEU. Súčasnú ekonomiku ovplyvňuje aj prítomnosť vážnych politických rizík – trenia a spory medzi účastníkmi EAEU, ako aj vzťah Ruska so Západom – pretrvávajúce ekonomické sankcie³⁰.

Kontrola exportu uhl'ovodíkov dominuje ruským regionálnym stratégiám, ale obchod so SA zahŕňa aj iné dôležité priemyselné odvetvia: urán, elektrinu, hydroenergiu, telekomunikácie, železnice, vojensko-priemyselný komplex a niektoré odvetvia agrobiznisu. Rusko zostáva dominantným ekonomickým aktérom v oblasti nerastných surovín a ťažkého priemyslu.

²⁹ Odkaz na starovekú Hodvábnu cestu do Strednej Ázie a Európy.

³⁰ PRITCHIN, S. Ranking the Central Asian States as Investment Destinations.

Je však relatívne obmedzené a nekonkurencieschopné pokiaľ ide o malé a stredné podniky a nové technológie³¹.

3.2 ČÍNA

Čína, Rusko aj USA sú označovaní za hlavných aktérov novej „veľkej hry“ o vplyv v SA. Čína však hrá vo väčšine úlohu investora, pričom poskytuje financie na ropné projekty a na výstavbu priehrad, ciest a elektrickej rozvodnej siete. Čína je najvýznamnejším ekonomickým obchodným partnerom regiónu.

Čínska iniciatíva „Jeden pás, jedna cesta“ sa stala hlavnou prioritou zahraničnej politiky Číny. Pozemný ekonomický pás hodvábnej cesty má za cieľ expandovať čínske ekonomické prepojenie a politický vplyv naprieč veľkej časti Eurázie prostredníctvom rozsiahlej infraštruktúry a investičných schém, potenciálne zahrňujúc viac ako 40 krajín. Tento rozsiahly ekonomický koridor a sieť infraštruktúry dá potenciálne Číne neporovnateľný prístup k 60 % svetovej populácie a tretine svetového bohatstva³². Čínska nová hodvábna cesta je navrhnutá tak, aby vynechala Rusko z Eurázijského obchodu.

3.3 SPOJENÉ ŠTÁTNY AMERICKÉ

USA má mierne obmedzené možnosti na pôsobenie v regióne hlavne z dôvodu jej geografickej vzdialenosti oproti Rusku a Číne, ktoré ležia v priamom susedstve regiónu. Ciele USA v regióne majú niekoľko rovín. Región má strategickú polohu, keďže susedí s Afganistanom a zohral významnú úlohu v prvých rokoch operácie Enduring Freedom a misie NATO ISAF v Afganistane. Je tiež regiónom najviac postihnutým šírením islamského fundamentalizmu a nezákonným obchodovaním s narkotikami z Afganistanu.

Záujmy USA však vyplývajú hlavne z geopolitického hľadiska. Ak chcú byť súčasťou novej veľkej hry, musia pôsobiť v regióne tak, aby vytvorili priaznivé prostredie pre svoje národné záujmy. To znamená zamedziť obom veľkým regionálnym mocnostiam, Rusku aj Číne, byť hegemónom v regióne. V záujme USA však nie je vytlačiť Rusko alebo Čínu úplne z oblasti. USA si uvedomuje významnú úlohu oboch aktérov pre stabilitu a rozvoj regiónu.

3.4 EURÓPSKA ÚNIA

EÚ spolupracuje s krajinami SA, odkedy získali svoju nezávislosť. Z dôvodu zvýšenia svojej energetickej bezpečnosti sú energetické zdroje SA jej osobitným záujmom, keďže EÚ je závislá na externých zdrojoch energie³³. Ruský a čínsky vplyv v SA je však bezkonkurenčný, vplyv EÚ je skromný. Vedúci predstavitelia SA využívajú vzťahy s Bruselom a európskymi mocenskými centrami ako protiváhu pri vyjednávaniach s Pekingom a Moskvou³⁴.

Stratégia EÚ pre SA z roku 2007 bola štyrikrát revidovaná. Od vtedy EÚ úspešne vytvorila niekoľko mechanizmov na posilnenie vzťahov a prácu s jednotlivými vládami. Napriek tomu je angažovanosť EÚ v SA obmedzená a len s minimálnym vplyvom. Región sa stal nestabilnejším; predpokladané dodávky plynu z regiónu do Európy sa doteraz neuskutočnili; obchod je minimálny s výnimkou prepojením medzi EÚ a Kazachstanom. Demokraciu

³¹ PEYROUSE, S., BOONSTRA, J. a LARUELLE, M. Security and development approaches to Central Asia, The EU compared to China and Russia. s. 9.

³² NISHTHA, C. Will Central Asia Water Wars Derail China's Silk Road?

³³ The European Union and Central Asia: the new partnership in action.

³⁴ BOONSTRA, J. a TSERTSVADZE, Tika. Implementation and review of the European Union - Central Asia Strategy: Recommendations for EU action. s. 11.

propagovanú EÚ považujú stredoázijské režimy za hrozbu pre ich prežitie. Korupcia vážne ohrozuje ekonomický rozvoj a odstraňuje veľkú časť rozvojovej pomoci³⁵.

ZÁVER – PERSPEKTÍVA EKONOMICKÉHO VÝVOJA REGIÓNU

Podľa Medzinárodného menového fondu sa po výraznom spomalení ekonomiky regiónu v roku 2016 v roku 2017 očakáva rast a ďalšie zrýchlenie v roku 2018. Globálne faktory ovplyvňujúce svetový ekonomický výhľad do roku 2017 ovplyvnia hospodársku činnosť v regióne prostredníctvom ich vplyvu na ceny komodít, dopyt po exporte, toky peňažných prostriedkov, výmenné kurzy a finančné podmienky. Globálny rast nadobúda dynamiku a predpokladá sa, že dosiahne v roku 2017 úroveň 3,5 % a v roku 2018 3,6 %, čo je trvalé zlepšenie rastu z roku 2016 (3,1 %). Dôvodmi sú obnovený rast ekonomiky v Rusku (kľúčovú hybnú silu toku peňažných prostriedkov a exportu regiónu SA) a stúpajúci rast v Číne (kľúčového investora a čoraz dôležitejšieho obchodného partnera regiónu)³⁶. Na zlepšený celosvetový výhľad majú pozitívny dopad aj o niečo vyššie ceny komodít. Všetky tieto faktory podporia rast v regióne v krátkodobom horizonte a predstavujú pre krajiny príležitosť implementovať dlhodobější reformy potrebné na zabezpečenie vyššieho, trvalejšieho a inkluzívneho rastu. Vyhliadky však tiež znamenajú vyššie úrokové sadzby, ktoré by mohli spôsobiť zraniteľnosť dlhov a v niektorých prípadoch sprísniť likviditu³⁷.

Zabezpečenie pokroku si bude vyžadovať modernizáciu aktív, ako je infraštruktúra, inštitucionálny a ľudský kapitál a diverzifikácia obchodu mimo tradičných komodít. Súčasne je nutné aj oživenie obchodnej politiky prostredníctvom zlepšenia prístupu na trhy SA a to aj cez pristúpenie všetkých krajín do WTO³⁸. Hodnotenie ekonomickej situácie jednotlivých krajín regiónu a národných záujmov externých aktérov je dôležité z dôvodu získania obrazu o ekonomickej bezpečnosti regiónu ako jedného zo sektorov bezpečnosti. Región má geostrategický význam a bohaté zdroje uhl'ovodíkov. Súčasne je však náchylný na destabilizáciu, či už z dôvodu vnútorných trení medzi jednotlivými krajinami regiónu (obzvlášť viditeľné medzi Uzbekistanom, Kirgizskom a Tadžikistanom), ale aj z dôvodu šírenia islamského fundamentalizmu, nezákonnej migrácie a obchodovaniu s narkotikami z Afganistanu.

Vzhľadom na aktivity externých aktérov je možné hodnotiť, že v ekonomickom sektore – významnou časťou zahraničnej politiky štátu – Rusko postupne stráca na Čínu, ktorá sa stáva hlavným ekonomickým partnerom regiónu. Zväzovaním krajín SA do EAEU sa vytvárajú možnosti pre ekonomický rast krajín regiónu, na druhej strane však posilňovanie vzájomnej závislosti ekonomík zvyšuje pravdepodobnosť negatívnych dopadov krízových javov v jednej krajine EAEU na ostatné členské krajiny. Navyše súčasný vzťah Rusko-Západ má sekundárne negatívny dopad aj na krajiny regiónu, hlavne Kirgizsko a Tadžikistan. Naopak Čína ako najväčší investor regiónu rozvíja svoje bilaterálne vzťahy veľmi pragmaticky podľa vlatných národných záujmov, či už ide o dovoz zemného plynu z Turkménska alebo skupovanie strategických podnikov, investície a ekonomický rozvoj regiónu, vytváranie závislostí na dotáciách z Číny a následný export čínskeho tovaru na trhy SA. EÚ napriek veľkému ekonomickému potenciálu výrazne zlyháva v súboji s Čínou a Ruskom. Šírenie demokracie a ochrany ľudských práv ako podmienok rozsiahlych investícií EÚ v krajinách SA vytvára prostredie, v ktorom sa krajiny regiónu obracajú na Čínu alebo Rusko, ktorí sa nevmiešavajú do vnútorných záležitostí jednotlivých krajín.

³⁵ Ibidem. s. 5.

³⁶ Regional Economic Outlook: Middle East and Central Asia. s. 1-3.

³⁷ Ibidem.

³⁸ JHA, S. K. 21st Century Silk Road: Trade integration in Central Asia.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Asian Development Outlook 2017 Update [online] : Sep. 2017 [cit. 2017-10-09]. Dostupné na internete: <<https://www.adb.org/publications/asian-development-outlook-2017-update>>.

Boonstra, Jos a Tsertsvadze, Tika. *Implementation and review of the European Union - Central Asia Strategy: Recommendations for EU action* [online] : EUCAM : Feb. 2016 [cit. 2017-10-09]. ISBN: 978-92-823-8691-0 (pdf) Dostupné na internete: <http://www.eucentralasia.eu/uploads/tx_ictcontent/Implementation-EU-Central-Asia-Strategy-Recommendations-2015.pdf>.

Jha, Saroj Kumar. *21st Century Silk Road: Trade Integration in Central Asia: Overview of trade policy developments in Central Asia*. [online] : World Trade Organization : Jun 2015 [cit. 2017-10-09]. Dostupné na internete: <https://www.wto.org/english/thewto_e/acc_e/Session1SarojKumarJha21stCenturySilkRoad.pdf>.

NISHTHA, Chugh. *Will Central Asia Water Wars Derail China's Silk Road?* [online] : The Diplomat : Mar 2017 [cit. 2017-10-09]. Dostupné na internete: <<http://thediplomat.com/2017/03/will-central-asia-water-wars-derail-chinas-silk-road/>>.

OECD - The Observatory of Economic Complexity. [online] : 2017 [cit. 2017-10-09]. Dostupné na internete: <<http://atlas.media.mit.edu>>.

Peyrouse, Sébastien, Boonstra, Jos a Laruelle, Marlène. *Security and development approaches to Central Asia, The EU compared to China and Russia*. [online] : EUCAM : May 2012 [cit. 2017-10-09]. ISBN (Online): 978-84-614-6870-6 Dostupné na internete: <http://www.eucentralasia.eu/uploads/tx_ictcontent/WP11.pdf>.

Pritchkin, Stanislav. *Ranking the Central Asian States as Investment Destinations*. [online] : Expert Center for Eurasian Development : Apr 2017 [cit. 2017-10-09]. Dostupné na internete: <<http://e-ced.ru/en/insights/karta-investitsionnoy-privlekatelnosti-stranstvennoy-azii-i-yuzhnogo-kavkaza/>>.

Profile: Central Asian Countries. [online] : Business Reference Services : Nov 2014 [cit. 2017-10-09]. Dostupné na internete: <<https://www.loc.gov/rr/business/asia/CentralAsia/centralasian.html#top>>

Regional Economic Outlook: Middle East and Central Asia. [online] : International Monetary Fund : May 2017 [cit. 2017-10-09]. Dostupné na internete: <<https://www.imf.org/en/Publications/REO/MECA/Issues/2017/04/18/mreo0517>>.

The European Union and Central Asia: the new partnership in action. [online] : European Union External Action : Jul 2016 [cit. 2017-10-09]. Dostupné na internete: <https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/4890/the-european-union-and-central-asia-the-new-partnership-in-action_en>.

The World Factbook. [online] : CIA : Jul 2017 [cit. 2017-10-09]. Dostupné na internete: <<https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/>>.

Ing. Martin JOŠČÁK, externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémie ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika,
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš
martin.joscak81@gmail.com

VONKAJŠIA BEZPEČNOSŤ AKO KATEGÓRIA

EXTERNAL SECURITY AS A CATEGORY

Vojtech JURČÁK, Jozef TURAC

ABSTRACT

The article defines the concept of external security and its characteristics. By analysis of the current knowledge of this category in the Czech Republic, Poland, Slovakia we defined external security and pointed to some of its characteristics.

Keywords: External Security, Security Environment, External Security Environment.

ÚVOD

Problematika bezpečnosti je stále aktuálna. Aktuálnosť jej riešenia sa odzrkadľuje v identifikovaní nových bezpečnostných hrozieb, spravidla nevojenského charakteru, na ktoré je však potrebné nazerať i z pohľadu vedenia operácií ozbrojenými silami (napr. hybridné hrozby a hybridné vojny)^{1,2}. Z pohľadu eliminácie bezpečnostných hrozieb je pre štát, ako nositeľa funkcie zaistenia jeho obrany a ochrany, potrebné zaistiť ako vnútornú, tak aj vonkajšiu bezpečnosť. Problematike hodnotenia zaistenia vnútornej bezpečnosti je venovaná pozornosť napr. tým, že vláda každoročne berie na vedomie Správu o hodnotení bezpečnosti Slovenskej republiky. Vo vzťahu k vonkajšej bezpečnosti je to už zložitejšie, pretože v rámci hodnotenia vonkajšieho bezpečnostného prostredia tu vstupuje rad faktorov, pozitívnych i negatívnych, ktoré vonkajšiu bezpečnosť dynamicky pretvárajú a nie je jednoduché definovať relácie, ktoré sa uskutočňujú medzi prostredím a objektom bezpečnosti – štátu. Preto sme sa v prezentovanom článku venovali práve tejto problematike.

1. DEFINÍCIA VONKAJŠEJ BEZPEČNOSTI

Z pohľadu systémového prístupu k skúmaniu bezpečnosti referenčného systému (systému, ku ktorému vzťahujeme bezpečnosť, t. j. objekt bezpečnosti) môžeme hovoriť o jeho vnútornej a vonkajšej bezpečnosti (obr. 1).

Systémový prístup k problematike bezpečnosti spočíva v tom, že všetka spoločenská činnosť pri zaisťovaní bezpečnosti je posudzovaná ako otvorený dynamický systém so sústavou vnútorných a vonkajších väzieb. Je to dané najmä tým, že:

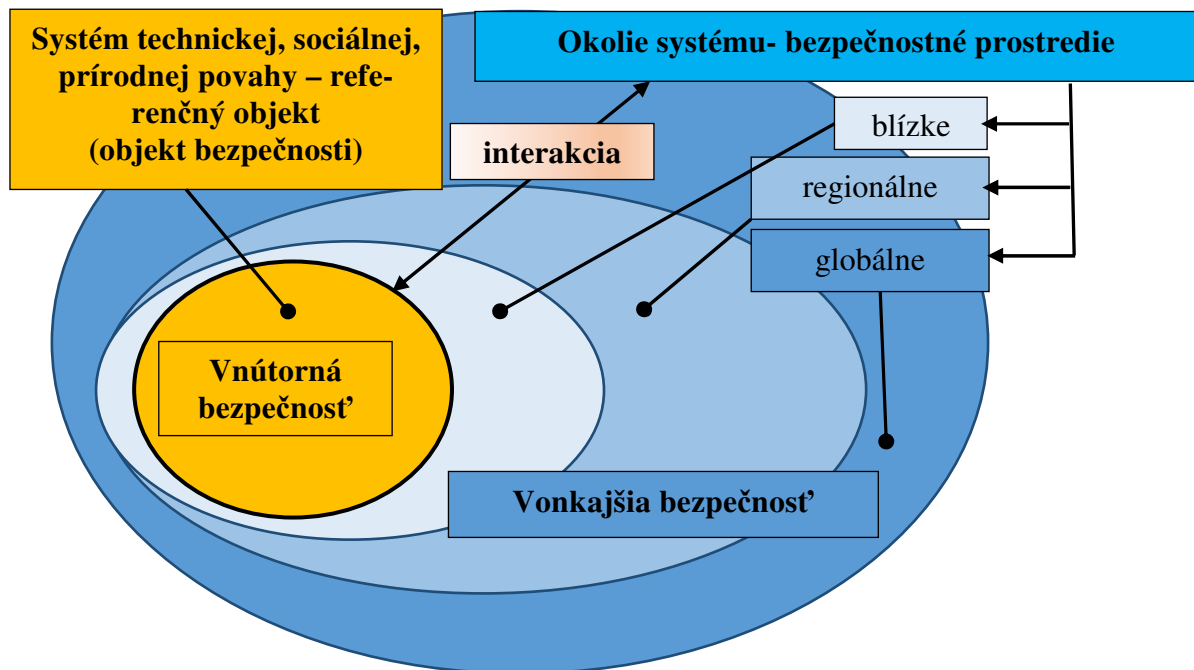
- objekt bezpečnosti, posudzovaný ako systém, obsahuje v sebe celý rad podsystémov a vzťahov (relácií) medzi nimi, ktoré si vyžadujú samostatné skúmanie,
- objekt bezpečnosti, definovaný ako systém, je v trvalej interakcii so svojim okolím (bezpečnostným prostredím), ktoré je tiež charakterizované systémovým usporiadaním,

¹ SASARÁK, J. 2016. Hybridné hrozby – analýza pojmu. *Zborník vedeckých a odborných prác*. 7. medzinárodná vedecká konferencia Národná a medzinárodná bezpečnosť 2016. Akadémia ozbrojených síl gen. Milana Rastislava Štefánika, Liptovský Mikuláš. 2016. ISBN 978-80-8040-534-2

² JOŠČÁK, M. 2015. Koncept hybridnej vojny v doktrínálnych dokumentoch Ruskej federácie. *Zborník vedeckých a odborných prác*. 6. medzinárodná vedecká konferencia Národná a medzinárodná bezpečnosť 2015. Akadémia ozbrojených síl gen. Milana Rastislava Štefánika, Liptovský Mikuláš. 2016. ISBN 978-80-8040-515-1

- každý objekt bezpečnosti i jeho okolie sa rozvíjajú a menia v čase, aj keď časový interval vzniku a priebehu zmien môže byť rôzny - od sekúnd až po desiatky či stovky rokov,
- objekt bezpečnosti i jeho okolie sú zdrojom i cieľom bezpečnostných hrozieb; na objekt môžu negatívne pôsobiť hrozby z jeho okolia, zároveň môže objekt predstavovať hrozbu i pre svoje okolie.

Vonkajšia bezpečnosť nie je jednoznačne v bezpečnostnej terminológii definovaná, avšak môžeme tvrdiť, že je výsledkom relácie medzi okolím a objektom bezpečnosti (referenčným objektom). Hlavný problém v tejto typológii bezpečnosti spočíva v skúmaní relácií medzi prvkami tvoriacimi vnútrajšok objektu bezpečnosti, alebo objektu bezpečnosti ako celku a jeho vonkajškom, bezpečnostným prostredím ktoré ho obklopuje. Príslušné relácie potom predstavujú bezpečnostné hrozby vojenskej i nevojenskej povahy, ktorými môže akýkoľvek subjekt bezpečnosti pôsobiť na referenčný objekt (objekt bezpečnosti). Cieľom tohto subjektu je narušiť stabilitu objektu bezpečnosti alebo ho degradovať. Subjektom bezpečnosti môže byť v tomto prípade človek, skupina ľudí (politická strana, sociálna skupina), štát, národ, civilizácia, medzinárodná organizácia, ľudstvo ako celok a tiež príroda. Bezpečnostné hrozby nevojenskej povahy môžu predstavovať napr.: terorizmus, proliferácia zbraní hromadného ničenia, organizovaný zločin, regionálne konflikty, zlyhávajúce štáty, nekontrolovateľná migrácia, kybernetické útoky, klimatické zmeny, narušenie trás prísunu energetických zdrojov, chudoba, demografický vývoj, živelné pohromy, katastrofy a havárie, atď.

Obrázok 1 Vzťah vnútornej a vonkajšej bezpečnosti referenčného objektu k bezpečnostnému prostrediu.

Zdroj: vlastná konštrukcia

Uvedené myšlienky sú základným obsahom definícií v rôznych slovníkoch a publikáciách. Napr. v publikácii Mareša, M. je vonkajšia bezpečnosť definovaná ako: *vnější bezpečnost je stav, kdy jsou na nejnížší možnou míru eliminovány hrozby zvnějšku pro objekt*

(zpravidla národní stát, popř. mezinárodní organizaci) a jeho zájmy a tento objekt je k eliminaci stávajících i potenciálních vnějších hrozeb efektivně vybaven a ochoten.³

Vonkajšia bezpečnosť je založená na úrovni a charaktere vonkajšej hrozby a na druhej strane na pôsobení ochranných prvkov spoločenského života (vojenských, politických, ...) Spočíva teda v pripravenosti a schopnosti subjektu pôsobiť voči objektom, ktoré ovplyvňujú jeho bezpečnosť, a zároveň v kvalite objektu bezpečnosti schopného podieľať sa na zabezpečení požadovanej úrovne bezpečnosti.

Najvýznamnejším a najčastejším referenčným objektom pre zaistenie bezpečnosti je štát, ktorý je v súlade s vestfálskym vymedzením jediným legitímnym vykonávateľom sily. Štát je definovaný predovšetkým na základe ideí suverenity, ktorá je pre štát životným záujmom. Žiadnemu štátu ako referenčnému objektu nemožno zaručiť absolútnu bezpečnosť. Jeho bezpečnosť je vždy relatívna, priamo úmerná hrozbám. Štát môže byť pritom vystavený ako vonkajším, tak i vnútorným hrozbám. Vonkajšiu hrozbu pre štát predstavuje agresia zo strany iných štátnych alebo neštátnych aktérov. Identifikácia a následná eliminácia vonkajšej hrozby je základnou požiadavkou pre zaistenie vonkajšej bezpečnosti štátu. Vnútornú hrozbu pre štát môžu predstavovať rôzne nacionalistické, extrémistické hnutia, teroristické skupiny, gerily, ekonomická nestabilita, nezamestnanosť, chudoba, korupcia, kriminalita, prírodné katastrofy a ďalšie. Referenčnými objektmi môžu byť podľa J. Eichlera (EICHLER, J., 2006) aj niektoré dôležité princípy, napr.: princíp rovnováhy síl, princípy dodržiavania základných ľudských práv a slobôd, za veľmi dôležitý je možné považovať i princíp nešírenia zbraní hromadného ničenia s dôrazom na nešírenie jadrových zbraní, ktorého porušenie by predstavovalo hrozbu pre celý systém medzinárodnej bezpečnosti.

Terminologický slovník krízového riadenia a zásady jeho používania vydaného Bezpečnostnou radou Slovenskej republiky definuje **vonkajšiu bezpečnosť štátu** ako stav, v ktorom sú na minimálnu mieru eliminované vojenské, ekonomické a ďalšie špecifické ohrozenia štátu a jeho záujmov zvonku a štát má vytvorené dostatočné mechanizmy na ich eliminovanie. Je to tiež súhrn medzinárodnopolitických, ekonomických a vojenských vzťahov štátu s okolitými štátmi a koalíciami, ktorých prostredníctvom presadzuje svoje štátne záujmy.⁴

Poľskí odborníci prof. Witold Pokruszyński a doc. Juliusz Piwowarski vo svojej publikácii *Teoria bezpieczeństwa*⁵ uvádzajú, že v teórii slúži vonkajšia bezpečnosť pre vykonávanie analýz a hodnotení javov v rozsahu medzinárodnom alebo v aliančnom, vo vzťahu k aktuálnym alebo predpokladaným hrozbám. Jej podstata vyplýva z rôznych aspektov v úrovni národnej, medzinárodnej, strategickej, geostrategickej, politickej, ekonomickej alebo vojenskej. Preto sa má zaistenie vonkajšej bezpečnosti opierať o široko chápanú silu a vierohodnosť v podmienkach medzinárodných a tiež o aktívnu činnosť v rámci aliancií alebo zoskupení štátov. V tejto súvislosti definujú vonkajšiu bezpečnosť (štátu) nasledovne: *bezpieczeństwo zewnętrzne to stan gwarantujący trwanie na wypadek różnych zagrożeń państwa osadzonego w sojuszach (vonkajšia bezpečnosť je stav, ktorý garantuje funkčnosť v prípade rôznych hrozieb proti štátu, začleneného v alianciách)*. Podstatu vonkajšej bezpečnosti vnímajú ako politicko-vojenskú garanciu pre štát, ktorá zaručuje, že sa tento štát nestane objektom napadnutia, ozbrojenej agresie alebo nátlaku politického, ideologického, hospodárskeho, kultúrneho alebo akéhokoľvek iného. Autori v tomto prípade už priamo predpokladajú, že štát je členskou krajinou aliancie (bezpečnostného komplexu), ktorý garantuje jeho vonkajšiu bezpečnosť. Všeobecná definícia s touto alternatívou nemôže uvažovať, pretože nie

³ Mareš, M.: *Bezpečnost*. Dostupné na internete:

https://is.mendelu.cz/eknihovna/opory/zobraz_cast.pl?cast=69511

⁴ Terminologický slovník krízového riadenia a zásady jeho používania Bezpečnostnej rady Slovenskej republiky

⁵ Pokruszyński, W.; Piwowarski, J.: *Teoria bezpieczeństwa*. Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego APEIRON, Kraków 2014. ISBN 978-83-64035-19-7. s. 40

všetky štáty tento predpoklad spĺňajú, na druhej strane však tento komponent zvyšuje vonkajšiu bezpečnosť štátu.

V súvislosti s uvedenými definíciami môžeme definovať vonkajšiu bezpečnosť ako: ***vonkajšia bezpečnosť je istota, že sa v blízkom i vzdialenejšom prostredí objektu bezpečnosti nenachádzajú žiadne subjekty, entity, vzťahy a procesy, ktoré by mu mohli spôsobiť ujmu na jeho hodnotách, alebo ho degradovali (vlastná konštrukcia).***

2. VONKAJŠIA BEZPEČNOSŤ A BEZPEČNOSTNÉ PROSTREDIE

V 21. storočí sa pojem bezpečnostné prostredie skloňuje takmer vo všetkých strategických dokumentoch, študijných materiáloch a literatúre, ktorá sa venuje bezpečnosti, ako aj v diskusiách a textoch z tejto oblasti. Analýza bezpečnostného prostredia má kľúčový význam pre prácu bezpečnostných analytikov, pretože len na základe tejto analýzy sa môže hovoriť o bezpečnostných hrozbách, ktoré pôsobia - alebo by pri ich prípadnej aktivácii pôsobili - na objekt bezpečnosti. Pojem bezpečnostné prostredie však nie je jasne definovaný v oficiálnych dokumentoch Slovenskej republiky strategického významu.

Prostredie zo sémantického hľadiska je definované⁶ *ako situácia, okolnosti, v ktorých niekto žije, niečo sa deje: pracovné, rodinné, spoločenské prostredie*. Môžeme ho teda chápať ako súhrn entít a relácií, ktoré obklopujú ľudskú bytosť, skupinu, spoločnosť a pre ich rozvoj, pre ich činnosť, majú veľký význam – životný význam. Na vzájomnú interakciu ľudská bytosť – prostredie vplýva veľké množstvo faktorov. Ak sa na tento pojem pozrieme zo všeobecného pohľadu, prostredie je súbor vplyvov, podmienok, faktorov, pôsobiacich na určitý objekt, ktoré sú schopné meniť jeho charakter.

Vo vzťahu k ľuďom rozlišujeme prostredie: prírodné a umelé (sociálne, kultúrne). Prostredie samo o sebe nie je konštantnou veličinou, ale sa postupne mení a vyvíja. Z hľadiska jeho vývoja prvotné bolo prírodné prostredie (nazývané tiež aj *fyzikálne prostredie*), ktoré nebolo vytvorené človekom, ani jeho vývoj človek neovplyvňoval. Toto prostredie bolo charakterizované najmä formou geografického usporiadania, ktoré vytvorila príroda.

V priebehu vývoja si človek toto prostredie prispôboval a postupom času vytvoril tzv. umelé prostredie. Tak sa postupne prostredím pre život človeka stalo jeho životné prostredie, ktoré obsahuje ako pôvodné, tak aj človekom pozmenené prírodné prostredie a človekom vytvorené umelé – sociálne prostredie, ktoré má rozhodujúci vplyv na vývoj sociálneho objektu. Spravidla sú ním označovaní ľudia, sociálne skupiny a spoločenské vzťahy, ktoré obklopujú jednotlivca. Patria sem aj širšie vplyvy kultúrneho prostredia, ako aj politický a hospodársky systém.

Bezpečnostné prostredie je definované v „Terminológii bezpečnostného manažmentu“, výkladovom slovníku, vypracovanom na Fakulte špeciálneho inžinierstva Žilinskej univerzity⁷ *ako časť spoločenského prostredia, v ktorom sú podmienky existencie a vývoja sociálnych subjektov, ich činnosti, vzťahy a záujmy determinované v prvom rade bezpečnosťou*. Bezpečnostné prostredie charakterizujeme prostredníctvom vyčlenenia určitého územia, geopoliticky relatívne uceleného, ktoré je spravidla podmienené aj ďalšími sociálno-ekonomickými, vojensko-strategickými a kultúrno-historickými činiteľmi.

Z hľadiska geografického a geopolitického rozsahu je definované bezpečnostné prostredie (obrázok 2, 3, 4):

- globálne (celosvetové),
- regionálne,
- lokálne.

⁶ Elektronický lexikón slovenského jazyka. <http://www.slex.sk/index.asp>

⁷ Terminológia bezpečnostného manažmentu, výkladový slovník. Fakulta špeciálneho inžinierstva, Žilinská univerzita. http://www.securityrevue.com/tbm/part1_b.html

Vymedziť bezpečnostné prostredie znamená vytvoriť účelový mentálny model, v ktorom abstrahujeme len tie súčasti reálneho sveta, ktoré pozitívne alebo negatívne pôsobia na bezpečnostné záujmy objektu bezpečnosti. V procese takéhoto modelovania zaznamenáme len tie komponenty a vzťahy (súvislosti), ktoré z hľadiska bezpečnosti objektu považujeme za podstatné, súvzťažné a naopak, vypúšťame z pozornosti tie charakteristiky, ktoré považujeme za okrajové, viac menej nepodstatné. Je prirodzené, že do bezpečnostného prostredia nezahrňujeme len to, čo „obklopuje“ objekt bezpečnosti, ale i samotný objekt bezpečnosti. Z hľadiska teórie systémov môžeme bezpečnostné prostredie vnímať ako celok, pozostávajúci z objektu bezpečnosti, jeho prírodného prostredia a súboru ďalších spoločenských subjektov, ktoré vo vzájomnej interakcii vytvárajú určitú bezpečnostnú situáciu. To znamená, že v štruktúre bezpečnostného prostredia rozlišujeme „spoločenskú“ a „prírodnú“ zložku. Za účelom analytickej činnosti členíme bezpečnostné prostredie objektu bezpečnosti na **vnútorné** a **vonkajšie**. Vymedziť vonkajšie bezpečnostné prostredie znamená zvoliť jeho geografickú alebo geopolitickú dimenziu t. j. analytickú rovinu. Vnútorné bezpečnostné prostredie je vymedzené sociálnymi a fyzikálnymi činiteľmi vzťahujúcimi sa k objektu bezpečnosti.

Každý objekt bezpečnosti (štát) bude v rámci svojej zahraničnej bezpečnostnej politiky rozvíjať komponenty subjektov s pozitívnym vplyvom na bezpečnostné záujmy a potlačovať komponenty nositeľov vonkajších bezpečnostných hrozieb. Rozhodujúce z hľadiska hodnotenia bezpečnostného prostredia bude definovanie týchto komponentov a to v príslušnej analytickej rovine. B. Buzan vo svojom diele „Bezpečnosť: Nový rámec pre analýzu“ hovorí o piatich analytických rovinách:

1. **Medzinárodné systémy** – označujúce najrozsiahlejšie zoskupenie integrujúcich sa, či vzájomne závislých jednotiek, nad ktorými sa už nenachádza žiadna ďalšia systémová rovina. V súčasnosti sa táto rovina prekrýva s planétou Zem.
2. **Medzinárodné subsystemy** – ktoré zahrňujú skupiny jednotiek v rámci medzinárodného systému, ktoré je možné od celku odlíšiť na základe zvláštného charakteru alebo intenzity ich interakcií alebo vzájomnej závislosti. Subsystemy môžu byť teritoriálne koherentné a potom je ich možné označiť za regióny (napr. Európska únia, Združenie národov juhovýchodnej Ázie, Organizácia pre ekonomickú spoluprácu a rozvoj a pod.).
3. **Jednotky** – ktoré označujú aktérov zložených z najrôznejších podskupín, organizácií a jednotlivcov. Títo aktéri musia disponovať vnútornou jednotou a nezávislosťou, aby ich bolo možné odlíšiť od ostatných aktérov na tejto úrovni a aby sa mohli samostatne pohybovať na úrovni vyššej (napr. národy, štáty nadnárodné firmy).
4. **Podjednotky** – ktoré zahrňujú organizované skupiny jednotlivcov v rámci jednotiek, ktorí sú schopní ovplyvňovať chovanie a jednanie svojej jednotky alebo sa aspoň o to usilujú.
5. **Jednotlivci** – ktorí tvoria najnižšiu rovinu analýzy.

Z obsahu jednotlivých analytických rovín vo vzťahu k štátu môžeme dedukovať, že 1. a 2. analytická rovina sa dotýka analýzy jeho vonkajšieho bezpečnostného prostredia a 3. – 5. analytická rovina vnútorného bezpečnostného prostredia. Tieto analytické roviny predstavujú rámec, ktorý umožňuje ďalej rozvíjať teóriu a pomocou nich je možné lokalizovať zdroje teoretických poznatkov a výsledky výskumu.

Bezpečnostné prostredie *nie je prázdny priestor, ale určitá kvalita, ktorá nielenže limituje možnosti spoločenského rozvoja, ale svojím kritickým stavom odráža a signalizuje kritický stav samotnej spoločnosti*. Základnou tendenciou vývoja súčasného bezpečnostného prostredia je prehlbovanie instability, neurčitosti a nepredvídateľnosti jeho vývoja, ako dôsledok neriešenia globálnych problémov ľudstva. Reakciou na túto tendenciu je rastúca snaha medzinárodného spoločenstva hľadať spoločné, efektívne a najmä preventívne prostriedky, ako týmto prejavom čeliť.

Vývoj vonkajšieho bezpečnostného prostredia objektu bezpečnosti významné ovplyvňuje vonkajšiu bezpečnosť štátu. Riešenie globálnych problémov ľudstva vytvára predpoklad pre stabilitu a predikovateľný vývoj vonkajšieho bezpečnostného prostredia a teda aj stabilitu vonkajšej bezpečnosti.

Analyzovať bezpečnostné prostredie v závislosti na analytických rovinách znamená predovšetkým definovať v ňom:

- bezpečnostných aktérov (geostrategickí hráči)
- bezpečnostné hrozby
- bezpečnostné komplexy
- možnosti zaistenia udržateľného rozvoja pre referenčný objekt.

Uvedené faktory rozhodujúcim spôsobom ovplyvňujú vonkajšiu bezpečnosť. Ich identifikácia a následná analýza predstavuje významnú funkčnosť príslušného bezpečnostného systému a prijatia rozhodnutí kompetentných orgánov pre zaistenie vonkajšej bezpečnosti štátu prípadne regiónu.

ZÁVER

Je všeobecne známe, avšak prakticky nie jednoduché, že pri vzniku problému je potrebné tento problém dôkladne charakterizovať, popísať ho a ostatné je už len vecou metodík (algoritmov), spôsobov a foriem riešení. Problematika zaistenia vonkajšej bezpečnosti objektu bezpečnosti, ako sme v článku ukázali, nie je jednoduchá. Ovplyvňuje ju rad faktorov, ktoré treba pomenovať, charakterizovať ich a nájsť spôsob ako ich eliminovať alebo využiť v prospech zaistenia vonkajšej bezpečnosti. Vonkajšia bezpečnosť priamo súvisí so zaistením mieru a bezpečnosti v danom bezpečnostnom prostredí. Na záver je potrebné povedať i ten fakt, že pre zaistenie vonkajšej bezpečnosti (mieru a bezpečnosti) má svetové spoločenstvo ako v rámci medzinárodných systémov, tak i podsystémov k dispozícii vojenská, policajná, civilná i diplomatická spôsobilosť a možnosť tento problém riešiť cestou organizácií medzinárodného krízového manažmentu i iných bezpečnostných komplexov vytvorených na základe zmlúv a dohovorov.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

EICHLER, J.: *Medzinárodní bezpečnost na počátku 21. století*. Ministerstvo obrany České republiky – AVIS, Praha, 2006. ISBN 80-7278-326-2.

POKRUSZYŃSKI, W.; PIWOWARSKI, J. 2014. *Teoria bezpieczeństwa*. Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego APEIRON, Kraków 2014. ISBN 978-83-64035-19-7.

ŽÍDEK, R.; CIBÁKOVÁ, S. 2009. *Bezpečnost štátu*. Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2009. ISBN 978-80-8040-375-1.

JOŠČÁK, M. 2015. Koncept hybridnej vojny v doktrínálnych dokumentoch Ruskej federácie. *Zborník vedeckých a odborných prác*. 6. medzinárodná vedecká konferencia Národná a medzinárodná bezpečnosť 2015. Akadémia ozbrojených síl gen. Milana Rastislava Štefánika, Liptovský Mikuláš. 2016. ISBN 978-80-8040-515-1.

SASARÁK, J. 2016. Hybridné hrozby – analýza pojmu. *Zborník vedeckých a odborných prác*. 7. medzinárodná vedecká konferencia Národná a medzinárodná bezpečnosť 2016.

Akadémia ozbrojených síl gen. Milana Rastislava Štefánika, Liptovský Mikuláš. 2016. ISBN 978-80-8040-534-2.

JURČÁK, V. a kol.: *Analýza bezpečnostného prostredia, rizík a možnosti eliminácie hrozieb: Analýza bezpečnostného prostredia a bezpečnostných hrozieb v priestore nasadenia ozbrojených síl v rámci operácií MKM. Závěrečná správa vedeckého projektu AGMO 8. AOS, 2010.*

Terminologický slovník krízového riadenia a zásady jeho používania Bezpečnostnej rady Slovenskej republiky. Bratislava, 2016.

Perspektívy vývoje bezpečnostní situace, vojenství a obranných systémů do roku 2015 s výhledem do roku 2025. Česká bezpečnostní terminologie. Výklad základních pojmů. Vědecký projekt S-1-031. Ústav strategických studií. Vojenská akademie v Brně, 2002.

MAREŠ, M.: Bezpečnost. Dostupné na internete:
https://is.mendelu.cz/eknihovna/opory/zobraz_cast.pl?cast=69511

Elektronický lexikón slovenského jazyka. <http://www.slex.sk/index.asp>

Terminológia bezpečnostného manažmentu, výkladový slovník. Fakulta špeciálneho inžinierstva, Žilinská univerzita. http://www.securityrevue.com/tbm/part1_b.html

prof. Ing. Vojtech JURČÁK, CSc., Katedra bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl gen. Milana Rastislava Štefánika
Demänová 393, Liptovský Mikuláš
vojtech.jurcak@aos.sk

Ing. Jozef TURAC, MBA, doktorand externého štúdia Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika,
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš
jozef.turac@gmail.com

ĽUDSKÁ BEZPEČNOSŤ V KONTEXTE VOJNY V SÝRII

HUMAN SECURITY IN CONTEXT OF THE WAR IN SYRIA

Petra KAŠELÁKOVÁ

ABSTRACT

The emergence of the human security discourse was the result of a convergence of factors at the end of the Cold War. The concept of the human security has developed particularly within the domain of United Nations development policy, but it has also made headway in security policy, being advocated as potential approach in peacekeeping and international crisis management. Unfortunately, less attention has been paid to its application and adaptability in forming the basis for the internal security policy of the states, what we can see principally in the case of Syria. However, the paper suggests that the rebuilding of security sectors must be based on the principles of human security. This argument is presented by opinion, that the human security principles can be cornerstones of state security, that could potentially prevent security issues that could lead to societal upheaval.

Key words: Human security, Syria, Arab Human Development Report

ÚVOD

Občianska vojna v Sýrii, označovaná ako najhoršia humanitárna katastrofa od konca Studenej vojny¹, trvá už dlhé roky. Hoci medzinárodné úsilie vyústilo do opätovného získania kontroly nad najdôležitejšími mestami, násilie, ktoré znášajú predovšetkým nevinní civilisti, sa neustále stupňuje. Pretrvávajúce neistoty negatívne ovplyvňujú životy, slobodu, dôstojnosť a rozvoj ľudí. Podľa údajov Organizácie spojených národov z krajiny zo strachu utieklo už viac ako 5 miliónov Sýrčanov a 6,3 milióna sa interne presídlilo.

Bezpečnostná paradigma v Sýrii zohrávala významnú úlohu pri prispievaní k stavu, v akom sa dnes krajina a jej obyvatelia nachádzajú. Možno tvrdiť, že táto autoritárska bezpečnostná paradigma, vynucovaná v Sýrii už celé desaťročia, pri poskytovaní bezpečnosti úplne zlyhala. Čo však skutočne prispelo k tomuto neúspechu? Na túto otázku sa pokúsi načrtnúť odpoveď predkladaný príspevok.

1. POZADIE UDALOSTÍ V SÝRII

Koncom roka 2010 sa v Tunisku na protest proti zlým životným podmienkam a nezamestnanosti upálil pouličný predavač Muhammad Buazízí. Tento jeho čin vyvolal vlnu verejných nepokojov na celom Blízkom východe, ktoré označujeme spoločným názvom "Arabská jar". Priebeh a výsledky nepokojov boli v jednotlivých krajinách rôzne, no takmer vo všetkých krajinách sa snažili vládnuce režimy potlačiť protesty silou, čo však zväčša viedlo k ešte väčšiemu zostreniu napätia a v Sýrii dokonca až k otvorenej občianskej vojne. Tu sa vládny režim snažil o potlačenie protestov zavádzaním násilných metód (napr. otvorenou strelbou do protestujúceho davu, používaním nášľapných mín, chemických zbraní, či zhromažďovaním a mučením väzňov v hladových táborech). Takto nastolené podmienky v Sýrii viedli nielenže

¹ BERTI, B.: *The Syrian refugee crisis: Regional and human security implications*. Strategic Assessment. 2015. Dostupné na internete: http://www.inss.org.il/he/wp-content/uploads/sites/2/systemfiles/SystemFiles/adkan17_4ENG_7_Berti.pdf

k destabilizácii bezpečnosti, ale aj k vytvoreniu prostredia pre extrémistické skupiny, akými je napríklad Islamský štát. Islamský štát, operujúci prevažne na území Sýrie a Iraku, používa brutálne taktiky ako bombové útoky, únosy, či znásilnenia. Bezpečnostný systém, vrátane mechanizmov a metód, ktoré ho tvoria, poskytol bezpečnostným orgánom nekontrolované právomoci. To sa naplno prejavilo vo februári 2011, kedy boli počas demonštrácie zabití desiatky ľudí protestujúce proti zatknutiu skupiny mladistvých. Tí boli zatknutí za to, že po stenách budov popísali antirežimové grafity. Ľudia, ktorí vyšli do ulíc, boli povzbudzovaní a motivovaní povstaniami v Tunisku, Egypte a Líbyi. Faktor strachu nefungoval tak, ako režim očakával a sýrsky ľud sa začal domáhať hmatateľných reforiem politického systému a ukončenia korupcie aj zo strany samotného prezidenta.

Bezpochyby, hlavnú zodpovednosť za krvavú a nákladnú občiansku vojnu má režim a jeho počiatočná násilná reakcia na spočiatku nenásilné pouličné protesty volajúce po reformách a demokracii, ako aj po zrušení výnimočného stavu, ktorý v krajine platil od roku 1963 a na základe ktorého dochádzalo v krajine k obmedzovaniu väčšiny občianskych slobôd, k svojvoľnému zatýkaniu a politicky motivovaným procesom pred tribunálmi, voči verdiktom ktorých nejestvovala možnosť odvolania. Násilný cyklus sa naďalej zintenzívňoval. Ozbrojení odporcovia režimu s logistickou a finančnou podporou niektorých cudzích štátov úmysel chrániť ľudské bytosti neprejavovali.

Často sa v médiách stretávame s názorom, že Bashar al-Asad možno je diktátor, ale aspoň je to sekularista, predstavuje stabilizujúci prvok v regióne, a koniec koncov, je menšie zlo, než Islamský štát. Mnohí Sýrčania Asadom neustále zdôrazňovanú stabilitu vnímajú ako znak bezpečnosti, pretože sám Bashar al-Asad sa snažil svoj boj o zotrvanie pri moci prezentovať ako boj proti džihádistom. Nezostal však len pri propagande a tento scenár sa rozhodol skutočne realizovať. Avšak, čím viac sa snažil potlačiť umiernenú opozíciu, tým väčší priestor prenechal džihádistom.

2. ĽUDSKÁ BEZPEČNOSŤ V PERSPEKTÍVE VEDECKÉHO SKÚMANIA

Koncom osemdesiatych rokov sa spolu so zrútením komunistického sveta stal históriou aj medzinárodný systém studenej vojny. Na sklonku studenej vojny však bolo čím ďalej, tým viac zjavné, že tradičné poňatie bezpečnosti v zmysle zaistenia teritoriálnej integrity a nezávislosti štátu, už pre zaistenie bezpečnosti obyvateľov nie je dostatočné. To bolo jedným z impulzov, ktorý viedol akademikov k prehodnoteniu tradičného poňatia bezpečnosti. K týmto snahám prispelo i rastúce uvedomenie si, že práve štáty samotné sú v niektorých prípadoch pre svoje obyvateľstvo tou najväčšou hrozbou.² Za najväčší prínos koncepcie ľudskej bezpečnosti je preto možné považovať skutočnosť, že do popredia záujmu medzinárodného spoločenstva sa priniesla otázka bezpečnosti jednotlivca, oproti doby prevažujúcemu záujmu o bezpečnosť štátu. Nádeje spojené s koncom studenej vojny a tým i veľmocenského súperenia prispeli k možnosti formulovať novú koncepciu bezpečnosti. Medzi zástancami tejto koncepcie prevažoval optimistický pohľad do budúcnosti, príslub nového medzinárodného systému, v ktorého strede mala byť bezpečnosť ľudských bytostí.

Koncepcia ľudskej bezpečnosti doposiaľ nenadobudla podobu, ktorá by bola všeobecne prijatá. Mnohí autori ju dokonca považujú za príliš obširnú a vágnu, pretože na jednej strane síce vypočítava celý rad hrozieb, no na druhej strane prináša rôznorodý a niekedy nie zlučiteľný súbor implementačných opatrení a politických riešení. Aj napriek tejto skutočnosti však autori pripúšťajú, že ľudská bezpečnosť môže slúžiť ako určité „označenie“ pre širokú kategóriu výskumu pre oblasť bezpečnostných štúdií, ktorá sa zaoberá primárne nevojenský-

² HOFREITER, L.: *Bezpečnostná veda na počiatku milénia*. In: HOFREITER, L.: *Bezpečnosť a bezpečnostná veda*. Zborník vedeckých a odborných prác. Liptovský Mikuláš – Liptovský Ján: Akadémia ozbrojených síl M. R. Štefánika. 2009. s. 13-20.

mi hrozbami, na rozdiel od tradičných prístupov k bezpečnostným štúdiám zameraných na ochranu pred externými hrozbami.³

Za zváženie v danom kontexte stojí aj názor Kylea Graysona, podľa ktorého by mala byť ľudská bezpečnosť z etického hľadiska chápaná v reálnych kontextoch podľa individuálnych situácií a mala by byť „uvedená do prevádzky“ tak, aby ľudia považovali tieto bezpečnostné záležitosti nielen za abstraktné koncepcie, ale predovšetkým za základný dopyt, ľudské právo a osobnú zodpovednosť, čo je nevyhnutné na dosiahnutie lepšieho života. Grayson sa domnieva, že koncepcia ľudskej bezpečnosti vychádza z predpokladu, že rešpekt voči každému jedincovi je eticky dobrý, na základe čoho je potom logické, že odňatie ľudskej bezpečnosti prostredníctvom zanedbávania individuálnych ľudských práv kvôli národnej stabilite je vystavené etickým chybám. Uznávanie etiky ľudskej bezpečnosti ako kľúčového princípu pre trvalo udržateľnú reformu sektora bezpečnosti môže byť dôležitejšie ako sporná definícia. Podľa neho sú obavy, že ľudská bezpečnosť ohrozuje štátnu suverenitu veľmi zveličené tými, ktorí nemajú čestné úmysly, pretože dodržiavanie zásad bezpečnosti ľudí by síce mohlo obmedziť konkrétne typy politických možností, no účinný a silný štát by mal získavať svoju legitimitu práve prostredníctvom zodpovednosti voči vlastným občanom a občanom iných štátov.⁴

Mám za to, že kritika koncepcie ľudskej bezpečnosti, či už pre jej vágnosť, alebo nedostatočnú schopnosť jej implementácie do praxe, by nemali byť ospravedlňovaním jej nepraktizovania. Ak prax preukazuje opodstatnenosť konceptu, potom dôležitosť „dohodnutej“ definície sa stáva druhoradou.

Faktom však zostáva, že v praktickej rovine už boli na základe koncepcie ľudskej bezpečnosti dosiahnuté hmatateľné úspechy, čo je tým najlepším dôkazom použiteľnosti tejto koncepcie. Mám však za to, že analýza ľudskej bezpečnosti zlyháva najmä v dôsledku rozdielnosti v chápaní pojmu bezpečnosti. Bezpečnosť je polysémantickým a relatívnym pojmom. Preto nemusí byť celkom jasné, koľko „dávkou bezpečnosti“ je potrebnej na dosiahnutie individuálnej miery bezpečnosti. Pre objasnenie, rodina žijúca v Etiópii alebo Sýrii môže mať od ľudskej bezpečnosti odlišné očakávania ako rodina žijúca v Egypte, či v Európe. Obyvatelia žijúci v rozvinutom svete majú obavy predovšetkým z globálnych hrozieb, ako napríklad terorizmus alebo globálne otepľovanie. Obyvatelia v rozvojovom svete sa však obávajú iného, a to chudoby či nedostatočného rozvoja.⁵ No zdá sa, že v nadväznosti na nedávny vývoj medzinárodnej politiky, kedy zahájenie „vojny proti terorizmu“ odsunulo pokusy upozorniť na bezpečnosť jedinca do pozadia, je na úkor ľudskej bezpečnosti opäť zdôrazňovaná najmä národná bezpečnosť.

3. IMPLEMENTÁCIA PROGRAMU ĽUDSKEJ BEZPEČNOSTI V SÝRII

Komplexná ľudská bezpečnosť je vyjadrovaná prostredníctvom zaistenia bezpečnosti v dimenziách ekonomickej, politickej, osobnej, potravinovej, sociálnej, bezpečnosti komunity a environmentálnej bezpečnosti. Podľa prof. Hofreitera sa však toto zaistenie nemá vzťahovať

³ PARIS, R.: *HUMAN SECURITY: Paradigm shift or hot air?* In: Quarterly Journal: International Security, vol. 26. no. 2. (Fall 2001). s. 87-102. Dostupné na internete:

<http://aix1.uottawa.ca/~rparis/Paris.2001.IS.Human%20Security.pdf>

⁴ Pozri napríklad: GRAYSON, K.: *Human security in the global era*. Robarts Working Papers. 2001. Dostupné na internete:

http://www.academia.edu/2079397/9_Human_security_in_the_global_era

alebo UNESCO: *Promoting Human Security: Ethical, Normative and Educational Frameworks in East Asia*. Seoul: Korean National Commission. Dostupné na internete:

<http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001388/138892e.pdf>

⁵ KAY, S.: *Global security in the 21. century. The Quest for power and the search for peace*. Lanhan: Rowman and Littlefield Publishers, Inc. 2006. ISBN: 0-7425-3767-6. s. 259.

len na stav v mieri, ale aj na ťažké, krízové situácie. Ochrana človeka má byť aj v takejto situácii zaistená tak, aby bol jednotlivec zbavený strachu, že bude žiť v nedostatku a že mu nebude poskytnutá pomoc vtedy, keď ju bude reálne potrebovať.⁶

I keď sa domnievam, že by ľudská bezpečnosť nemala a ani nemohla nahradiť národnú bezpečnosť, v konečnom dôsledku by sa mohlo zdať, že absencia ľudskej a „prebytok“ tej národnej bezpečnosti spôsobuje absolútny kolaps bezpečnosti ako takej, čoho príkladom je predovšetkým Sýria. Rozdiel medzi bezpečnosťou štátu a individuálnou bezpečnosťou ľudí neznamená, že jedno je nevyhnutne v rozpore s druhým, alebo že dosiahnutie jedného vylučuje dosiahnutie druhého. Naopak, mám za to, že pre bezpečnosť jednotlivcov je bezpečnosť štátu nevyhnutná. Ak by štát upadol do zahraničnej okupácie a stratil tak svoju autonómiu alebo územnú celistvosť, malo by to negatívny vplyv na bezpečnosť jednotlivca. K tomu dochádza vtedy, keď sa štátne orgány uchýlia k mimoriadnym opatreniam a obmedzia slobody tých, ktorých podozrievajú z ohrozovania národnej bezpečnosti. Takéto obmedzovanie slobôd však môže vyústiť do stavu, kedy sa vlastní občania v snahe zvrhnúť vládu spoja s cudzou mocou.

Jednotlivec môže byť zabezpečený iba v silnom, zodpovednom a dobre riadenom štáte, pretože proces ochrany ľudí pred nezamestnanosťou, chudobou, hladom a zhoršujúcimi sa zdravotnými podmienkami môže mať úspech iba v štáte, ktorý môže riadiť svoje hospodárstvo, inštitúcie a infraštruktúru spôsobom, ktorý zaručuje svojim občanom primerané zamestnanie, primerané príjmy a primeranú úroveň výživy a zdravia. Takýto štát plní svoju zodpovednosť za zachovanie bezpečnosti a poriadku a úspešne si udržiava svoju politickú autonómiu a územnú celistvosť. Nie je pochyb o tom, že úspech štátu pri zodpovednom plnení všetkých týchto funkcií je základom jeho schopnosti získať legitimitu a podporu svojich občanov, čo je jedným z hlavných kritérií merania bezpečnosti ľudí podľa Arab Human Development Report z roku 2009. Podľa prof. Krskovej je v každom procese legitimizácie moci prítomný prvok donútenia, lebo ide vždy o získanie súhlasu podriadených so vzťahom radikálnej nerovnosti medzi tými, ktorí rozkazujú, a tými, ktorí poslúchajú. Schopnosť moci dosiahnuť akceptáciu svojich rozhodnutí jej dáva legitimitu, tá však musí mať nielen nejaký racionálny, ale aj morálny základ. Moc, schopná odmenami a trestami ovplyvňovať správanie iných, musí byť zároveň autoritou pre podriadené subjekty, ktoré dobrovoľne uznávajú povinnosť poslúchať nie v dôsledku manipulácie a donútenia, ale preto, že im moc poskytuje vedenie a podporu, pretože ju považujú za nevyhnutnú na zachovanie stabilnej a zdravej spoločnosti.⁷

Ani niektoré pozitívne udalosti počas vlády Bashara al-Asada nestačili na to, aby sa sýrsky ľud neodcudzil režimu. Nútenosť vytvára nespokojnosť, čo vedie k nestabilite a neistote a logicky vyvoláva voči režimu odpor. Endemická korupcia a nátlak boli pre širokú verejnosť najviditeľnejšie prejavy zneužívania moci, a to oveľa viac ako stovky politických väzňov. V Sýrii štát stratil podporu značnej časti obyvateľstva, čím sa zdá, že legitimita, zásada koncepcie ľudskej bezpečnosti, bola stratená.⁸

ZÁVER

V Sýrii boli v dôsledku bojov zničené nemocnice i školy. Zopár tých, ktoré ostali, už neplnia svoju pôvodnú funkciu, ale slúžia už len ako prístrešky pre tých, ktorí ostali bez do-

⁶ HOFREITER, L.: *Nerovnosť a asymetria bezpečnosti ako konfliktogénne činitele*. In: Krízový manažment - 1/2014, elektronický časopis. Dostupné na internete:

<http://fsi.uniza.sk/kkm/files/admincasopis/KM%201%202014/08%20Hofreiter.pdf>

⁷ KRŠKOVÁ, A.: *Krotká úvaha k jubileu Jozefa Prusáka*. In: Exemplo Ducti: Pocta k životnému jubileu Jozefa Prusáka. Trnava: Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave. 2012. ISBN: 978-80-8082-540-9. s. 10-22.

⁸ Arab Human Development Report. Challenge to Human security in Arab countries. United Nations Development Programme. 2009. ISBN: 978-92-1-126211-7. s. 24. Dostupné na internete: <http://www.arab-hdr.org/reports/2009/English/ahdr2009e.pdf?download>

mová. Dodávky elektriny alebo vody je ťažko predvídať. Nebezpečenstvo v niektorých častiach krajiny, nedostatok pracovných miest, služieb alebo infraštruktúry, životné podmienky Sýrčanov a ich perspektívy na živobytie sa výrazne zhoršili, čím sa zvýšila ich zraniteľnosť a oslabil sa ich schopnosť vyrovnáť sa s krízou.

Sýria je príkladom toho, ako absencia určitých kľúčových bezpečnostných zásad v celej svojej histórii prispela k zlyhaniu bezpečnostnej paradigmy - samotného princípu, na ktorom bol postavený štát a spoločnosť. Z hľadiska ľudského rozvoja bol vplyv konfliktu katastrofálny. Hospodársky, sociálny a ľudský kapitál krajiny bol zničený, súčasné a budúce generácie sú vystavené nedostatočnému rozvoju a hlbokkej chudobe.

Bez ohľadu na kritiku ľudskej bezpečnosti, že nie je jednoznačne definovaná, ľudská bezpečnosť obsahuje dôležité prvky, ktoré byť solídny základom pre vytvorenie a udržiavanie skutočne reprezentatívnych a legitímnych inštitúcií. Domnievam sa, že uplatňovanie ľudskej bezpečnosti nevyžaduje a priori akceptovanie posunu v rámci medzinárodného bezpečnostného systému, pretože bezpečnosť človeka môže v priebehu času transformovať medzinárodný bezpečnostný systém skôr prostredníctvom praxe. A napriek tomu, že ju mnohí analytici a politickí činitelia odmietajú, udalosti na svete nám neustále dokazujú, že bezpečnosť ľudí je nevyhnutná. Potenciálne najhoršie argumenty sú tie, ktoré tvrdia, že ľudská bezpečnosť narušuje štátnu suverenitu. Na čo nám však je štátna zvrchovanosť, keď autorita štátu nie je v očiach svojich občanov legitímna, pretože občanom nie je schopná poskytnúť tu najzákladnejšiu ochranu - ochranu proti strachu a nedostatku?

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Arab Human Development Report. Challenge to Human security in Arab countries. United Nations Development Programme. 2009. ISBN: 978-92-1-126211-7.

KAY, S.: Global security in the 21. century. The Quest for power and the search for peace. Lanhan: Rowman and Littlefield Publishers, Inc. 2006. ISBN: 0-7425-3767-6.

KRSKOVÁ, A.: Krotká úvaha k jubileu Jozefa Prusáka. In: Exemplo Ducti: Pocta k životnému jubileu Jozefa Prusáka. Trnava: Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave. 2012. ISBN: 978-80-8082-540-9.

LOUW, L. – LUBBE, H.: Threats to Security Posed by ISIS in Syria: A Human Security Approach. In: Journal of Human Security. 2017. Vol. 13. Issue 1. ISSN: 1835-3800.

WEISS, M. – HASSAN, H.: ISIS, Inside the army of terror. New York: Simon and Schuster. 2016 ISBN: 978-1-941393-71-0.

JUDr. Petra KAŠELÁKOVÁ, externá doktorandka Katedry bezpečnosti a obrany Akadémie ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši
petra.kaselakova@mod.gov.sk

BEZPEČNOSTNÉ ASPEKTY MIGRÁCIE A OPATRENIA NA JEJ ELIMINÁCIU V REGIÓNE EURÓPY

SECURITY ASPECTS OF MIGRATION AND MEASURES FOR ITS ELIMINATION IN THE REGION OF EUROPE

Juraj KEŠEL

ABSTRACT

The phenomenon of migration has been enormous in recent years. Thousands of migrants (refugees) who are heading to Europe by their actions polarize the Member States of the European Union. The economic interests of the "travelers" are likely to outweigh the interests of the existential, which is directly related to the increase in the activities of the smugglers. In order to eliminate the evolving migration, measures are taken at land borders and in waters especially in the Mediterranean.

Keywords: migration, terrorism, security

ÚVOD

Mocenské záujmy a prirodzená vlastnosť človeka zlepšovať svoje životné podmienky dotlačili za posledné roky migračnú problematiku na popredné priečky svetového diania. Honba za ekonomickým rastom, čoraz viac konzumný životný štýl, klimatické zmeny a vznik nových konfliktných zón postupne vyberajú svoju daň v podobe úteku ľudí za lepším životom. Strach zo straty osobnej bezpečnosti a majetku pomáhajú šíriť médiá, čím u tých „vyspelejších“ obyvateľov utvrdzujú myšlienku uzatvorenia sa v bezpečí svojho domova, krajiny. Naopak tým, ktorí nemali to šťastie na pokojný a spokojný život, sa migráciou otvárajú nové možnosti životnej zmeny. Migranti opúšťajú svoje domovy z ekonomických dôvodov alebo existenčných, kedy ich z domu vyháňa vojna, neznesiteľné klimatické podmienky, spoločenské či náboženské prenasledovanie.

V širšom kontexte dnes Európa patrí k bezpečnejším a pravdepodobne najstabilnejším regiónom. Ekonomický rast, životná úroveň, sociálne zabezpečenie, takmer celoplošný moderný spôsob života alebo stredné klimatické pásmo, idealizujú postoj migrantov z tretích krajín. Tí v snahe dosiahnuť tento cieľ neváhajú zveriť svoj život prevádzачom a prekonávať stovky kilometrov v neľudských podmienkach. Reakciou európskych krajín na takýto prílev migrantov z tretích krajín je sprísnenie bezpečnostných opatrení v súlade s morálnymi a humanitárnymi princípmi. Na hraniciach sa dočasne obnovujú hraničné kontroly, stavajú sa ploty, na moriach intenzívnejšie hliadkujú pobrežné stráže. Uzatvárajú sa dohody o obmedzení migrácie a pomoc smeruje nie len do postihnutých štátov, ktoré sú tranzitnými krajinami alebo priamo krajinami pôvodu migrantov. Aj takýmto spôsobom sa chráni starý kontinent pred bezpečnostnými hrozbami násilia a terorizmu, ktoré so sebou priniesli vlny migrantov.

1. MIGRÁCIA AKO PRÍLEŽITOSŤ NA ZVÝŠENIE BEZPEČNOSTI HRANÍC

Migračná kríza, ktorá v roku 2015 naplno zasiahla Európu, využívala už časom overené migračné trasy. Tie môžeme vo všeobecnosti rozdeliť na námorné a pozemné, pričom ako námorné trasy chápeme tie, pri ktorých prekonanie záverečnej fázy cesty pred

vstupom do krajín EÚ prebieha vo väčšej časti na mori. Naopak pozemné trasy tvoria takmer výlučne cesty po súši s možnou výnimkou krátkeho úseku cesty po vode.

Pre vstup migrantov do EÚ existovali pred migračnou krízou tri hlavné trasy nelegálnej migrácie: JUŽNÁ TRASA (z Afriky, cez Stredozemné more do Španielska, Francúzska a Talianska), JUHOVÝCHODNÁ TRASA (cez Turecko, Balkán a štáty bývalej Juhoslávie) a z pohľadu SR najdôležitejšia - SEVERNÁ TRASA (z Ázie, cez Rusko, Ukrajinu, na územie Slovenska a do ďalších krajín EÚ). Konečnou stanicou pre väčšinu migrantov tvorili bohaté štáty západnej Európy¹ (Nemecko, Francúzsko a pod.) Postupným vývojom hraničnej, politickej, medzinárodnej a bezpečnostnej situácie sa tieto trasy geograficky transformovali. V kontexte migračnej krízy je pôvodná SEVERNÁ TRASA nevyužívaná. Migranti si našli *novú severnú trasu*, ktorou prichádzali do Európy najmä cez Švédsko.

Prijímaním opatrení na štátnych hraniciach sa najvýznamnejšie zmenila balkánska trasa. Dôležitú úlohu zohrávali Turecko a Grécko, ktoré tvorili vstupné brány migrantov na tomto smere. Migračným tlakom boli najviac zasiahnuté štáty Maďarsko, Grécko, Macedónsko, Rakúsko a ako finálny štát Nemecko. Z pohľadu regionálneho (krajiny V4) bola migračná vlna Slovensku najbližšie v Maďarsku, ktoré na túto situáciu reagovalo pozastavením Dublinskej zmluvy a výstavbou pohraničného plotu na hraniciach so Srbskom a Chorvátskom. Maďarská vláda vyhlásila v dôsledku migračnej krízy stav núdze v dvoch južných oblastiach susediacich so Srbskom, čím posilnila právomoci polície a ďalších štátnych orgánov. Takýto stav v Maďarsku umožnil vyslanie armády na pomoc polícii so strážením hraníc, prípadne inými činnosťami súvisiacimi s prichádzajúcimi migrantmi.

S migračným tlakom v týchto krajinách súvisí aj politika prerozdelenia utečencov podľa tzv. migračných kvót. Krajiny V4 doposiaľ nemajú ambície prijať systém kvót, voči čomu sa v Bruseli razantne ohradili. Krajiny Vyšehradskej štvorky zdieľajú rovnaký postoj v oblasti spolupráce na problematických hraniciach balkánskej trasy, kde vypomáhajú aj príslušníci policajného zboru Slovenskej republiky². Výstavby plotov, družnosť, menej štedré sociálne benefity a najmä jednotný skeptický postoj k migrantom odrádzajú týchto cestovateľov od usadenia sa v tomto regióne.

2. OPATRENIA K ZAMEDZENIU MIGRÁCIE

Zúfalá situácia migrantov snažiacich sa dostať k brehom Európy prinútila členské krajiny EÚ zmeniť systém zabezpečenia vonkajších hraníc EÚ a schengenského priestoru. Ako kritické sa ukazovalo dodržiavanie Dublinskej zmluvy na pozemných hraniciach, kde nastali problémy s prvotnou evidenciou migrantov. Narýchlo zriadené hotspoty v Grécku, Francúzsku, či Taliansku nerefletovali reálnu potrebu. Neskôr sa vlny migrantov presúvali do vnútrozemia Európy, kde na svojej ceste spôsobovali nepríjemnosti všetkým dotknutým krajinám. Ich nedôslednou, v niektorých prípadoch povrchnou, evidenciou pri vstupe do krajín schengenského priestoru vznikol priestor na ich voľný a nekontrolovateľný pohyb v rámci tohto priestoru. Následné teroristické útoky vo Francúzsku alebo Belgicku, prejavy násilností v Nemecku, Švédsku, Maďarsku, Grécku...zreteľne naznačili, že riešenie musí byť v prvom rade na vonkajšej hranici, v tranzitnej krajine a v krajine pôvodu. Nezanedbateľným

¹ Štáty východnej a strednej Európy spája niekoľko spoločných ukazovateľov. Vo všeobecnosti je tu veľmi nízka ochota prijímať utečencov zo strany politickej, ako aj zo strany verejnosti. Opatrenia prijaté počas migračnej krízy sa sústredili hlavne na posilnenie ochrany hraníc, o migrácii sa hovorí hlavne z pohľadu bezpečnostnej situácie a ochota spolupracovať na spoločných európskych riešeniach je tu ďaleko nižšia ak v ostatných krajinách EÚ. Nezanedbateľným ukazovateľom je životná úroveň a štedrosť sociálneho systému, ktoré sú v západných krajinách migrantom prijateľnejšie.

² Slovenskí policajti vypomáhali a vypomáhajú na hraniciach v Maďarsku, Slovinsku a Macedónsku.

aspektom pri potláčaní a riešení migračnej krízy je boj proti organizovaným skupinám prevádzačov, ktoré operujú najmä v severnej Afrike a vo vodách Stredozemného mora.

Rozhodujúcim dokumentom pre tieto kroky sa stala Európska migračná agenda z roku 2015. Agenda pri spájaní vnútorných a vonkajších politík využíva potenciál agentúr a nástrojov EÚ a do svojich aktivít zapája členské štáty, medzinárodné organizácie, či tretie krajiny. V agende načrtla EÚ okamžité opatrenia ktoré budú prijaté s cieľom reagovať na krízovú situáciu v Stredozemí, ako aj kroky, ktoré sa v nasledujúcich rokoch majú prijať s cieľom lepšie riadiť migráciu vo všetkých jej aspektoch. Agenda sa tak stala prioritným dokumentom na riešenie migrácie, čo potvrdila aj vysoká predstaviteľka a podpredsedníčka Komisie **Federica Mogheriniová**, ktorá uviedla: „*Týmto rúznym programom Európska únia dokázala, že je pripravená riešiť situáciu ľudí utekajúcich pred vojnami, prenasledovaním a chudobou. Za migráciu zodpovedajú všetky členské štáty spoločne, a preto sa teraz všetky vyzývajú, aby prispeli k riešeniu tohto historického problému. Nie je to len problém európsky, ale celosvetový: touto agendou potvrdzujeme a rozširujeme našu spoluprácu s krajinami pôvodu a tranzitu s cieľom zachrániť ľudské životy, zabrániť činnosti prevádzачských sietí a chrániť ľudí v núdzi. Všetci však vieme, že skutočná a dlhodobá reakcia vznikne len vtedy, keď sa vyriešia hlavné príčiny – počnúc hladom až po nestabilnú situáciu spôsobenú vojnami, po kríze v Lýbii a Sýrii. Ako Európska únia sme angažovaní a odhodlaní spolupracovať v tejto oblasti s medzinárodným spoločenstvom.*“³.

Európska migračná agenda reagovala na migračnú krízu s tzv. *okamžitými opatreniami a dlhodobými opatreniami, nazývanými aj ako štyri piliere migrácie.*

Medzi sériu **okamžitých opatrení** zahrnula agenda v roku 2015 nasledujúce aktivity⁴:

- Trojnásobok kapacít a zdrojov na spoločné operácie agentúry Frontex Triton a Poseidon v rokoch 2015 a 2016.
- Aktivácia núdzového systému podľa článku 78 ods. 3 zmluvy s cieľom lepšej distribúcie uchádzačov o azyl v Európe.
- Nová koncepcia problémových oblastí (Hotspot): pod koordináciou Komisie, EASO, Frontex a Europol budú pracovať v teréne v členských štátoch prvej línie, aby rýchlo identifikovali migrantov, zaregistrovali ich, urobili im odtlačky prstov a koordinovali návraty.
- Mobilizácia ďalších 60 miliónov EUR v rámci núdzového financovania pre členské štáty prvej línie.
- Systém presídľovania s rozpočtom 50 miliónov EUR na presun 20 000 osôb do Európy bezpečným a zákonným spôsobom.
- 30 miliónov EUR na regionálne programy rozvoja a ochrany (RDPP), ktoré sa začnú vykonávať v severnej Afrike a Africkom rohu v rokoch 2015/2016.
- Výmena spravodajských informácií, riadená Europolom za pomoci všetkých agentúr EÚ, ktorej cieľom je rozkladať zločinecké siete. Frontex a Europol vytvoria profily plavidiel, ktoré by prevádzači mohli potenciálne použiť.
- Operácie spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky (SBOP) v Stredozemnom mori na záchyťovanie a ničenie plavidiel.
- Migrácia sa stane osobitnou súčasťou prebiehajúcich misií spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky (SBOP) už vykonávaných v Nigeri a Mali, ktoré budú posilnené, pokiaľ ide o riadenie hraníc.
- Vytvorenie pilotného viacúčelového strediska v Nigeri v spolupráci s IOM a UNHCR.
- Nasadenie európskych migračných úradníkov do delegácií EÚ v kľúčových krajinách tranzitu.

3. European commission. Lepšie riadenie migrácie vo všetkých jej aspektoch: Európska migračná agenda.

4. Európska komisia. Európska migračná agenda 2015 – štyri piliere na lepšie riadenie migrácie.

Nosným prvkom Európskej migračnej agendy boli štyri piliere migrácie, ktoré nasmerovali aktivity EÚ na riešenie migračnej krízy na ďalšie obdobie nasledovne:

1. PILIER Obmedzenie stimulov na nelegálnu migráciu. 283 532 odhalených nezákonných prekročení hraníc v roku 2014 (164 % nárast oproti predchádzajúcemu roku)

- Akčný plán na zintenzívnenie vyšetrovania a stíhania zločineckých prevádzočských sietí, pomoc pri ich rozkladaní, postavenie páchatel'ov pred súd a zabavenie ich majetku.
- Príručka o návrate na zosúladienie postupov v oblasti návratu vo všetkých členských štátoch.
- Silnejšie partnerstvá s tretími krajinami v oblasti prevádzočstva a návratu.
- Intenzívnejšie zapojenie delegácií EÚ v kľúčových krajinách.
- Silnejšia úloha agentúry Frontex pri operáciách návratu.

2. PILIER Záchrana životov a zabezpečovanie vonkajších hraníc. Z 24 000 migrantov zachránených v Sicílskom prielive od začiatku roka 2015 bolo takmer 7 300 osôb zachránených prostredníctvom síl nasadených agentúrou Frontex

- Upravený návrh týkajúci sa "inteligentných hraníc".
- Financovanie iniciatív s cieľom posilniť kapacity krajín severnej Afriky pri zásahoch a záchrane životov migrantov v núdzi.
- Zváženie zriadenia európskeho systému pohraničnej stráže.
- Silnejšia úloha agentúry Frontex.

3. PILIER Silná azylová politika. 626 715 žiadateľ'ov o azyl v roku 2014 (45 % nárast oproti minulému roku)

- Úplné vykonávanie spoločného európskeho azylového systému prostredníctvom nového mechanizmu monitorovania.
- Vyhodnotenie dublinského systému do polovice roku 2016 so zreteľom na jeho revíziu.
- Rozhodné iniciatívy na boj proti zneužívaniu azylového systému.
- Zváženie zavedenia jednotného azylového konania, aby sa zaručilo rovnaké zaobchádzanie s uchádzačmi o azyl v celej Európe.

4. PILIER Nová politika v oblasti legálnej migrácie 17 miliónov schengenských víz vydaných v roku 2013 a 2,3 milióna povolení na pobyt vydaných v roku 2013

- Preskúmanie smernice o modrej karte.
- Vytvorenie špecializovanej platformy spolupráce s členskými štátmi, podnikmi a odborovými organizáciami v oblasti ekonomickej migrácie.
- Lacnejšie, rýchlejšie a bezpečnejšie prevody remitencií.
- Zváženie rozvoja „systému vyjadrenia záujmu“, ktorý by využíval overiteľné kritériá na automatický počítačový výber potenciálnych migrantov.
- Maximalizácia výhod pre rozvoj krajín pôvodu.

Dôležitú úlohu pri ochrane hraníc zabezpečuje agentúra Frontex, kde príslušníci spoločných operácií pôsobia v Grécku, Taliansku, Španielsku, Bulharsku a v oblasti západného Balkánu. V Grécku vykonáva agentúra rôzne operácie. Spoločná operácia *Poseidon* v Egejskom mori podporuje Grécko v oblasti kontroly hraníc a pri vykonávaní prístupu založeného na hotspotoch na ostrovoch v Egejskom mori a pri vykonávaní vyhlásenia EÚ a Turecka. V súvislosti so spoločnou operáciou *Poseidon* agentúra nasadila 866 príslušníkov vrátane podpory činností v oblasti readmisie a 280 bezpečnostných úradníkov spolufinancovaných agentúrou nasadila grécka polícia. Operačnými činnosťami v severnom Grécku sa konkrétne posilní hraničný dozor a zabráni neregulárnym sekundárnym pohybom, čím sa ešte viac posilní reakcia EÚ na výzvy na západobalkánskej trase. V súčasnosti je nasadených 17 príslušníkov, zatiaľ čo v odsúhlasenom operačnom pláne sa predpokladá vyše 60 príslušníkov, čo znamená, že naďalej chýba približne 40 príslušníkov. V rámci spoločnej operácie *Triton* v Taliansku a v strednom Stredozemnom mori agentúra nasadila 345 príslušníkov vrátane členov posádky nasadených prostriedkov a expertov, ktorí

pomáhajú pri uplatňovaní prístupu založeného na hotspotoch. Dňa 3. mája 2017 sa v prospech Španielska začala uskutočňovať spoločná operácia *Indalo 2017* na podporu koordinovaných operačných činností na vonkajších námorných hraniciach regiónu západného Stredozemia, a to s cieľom kontrolovať neregulárne migračné toky smerujúce do EÚ a riešiť cezhraničnú trestnú činnosť. Agentúra naďalej pomáha Bulharsku pri kontrole pozemných hraníc aj s cieľom zabrániť neregulárnym sekundárnym pohybom. Podpora sa poskytuje prostredníctvom spoločných operácií – flexibilných operačných činností a koordinačných stredísk na bulharských pozemných hraniciach s Tureckom a Srbskom. V súčasnosti je nasadených 149 príslušníkov s podporou 11 tímov psovodov. K najdôležitejším nasadeniam dochádza v rámci spoločných operácií – flexibilných činností na pozemných hraniciach Chorvátska a Maďarska so Srbskom⁵.

V rámci 1. piliera o obmedzení stimulov nelegálnej migrácie vyvstalo predsavzatie EÚ bojovať so zločineckými a prevádzачskými skupinami. Reakciou na tento závažný druh nelegálnej činnosti sa stal v októbri 2015 vznik spoločnej námornej operácie *EUNAVFOR MED Sophia*. Odvtedy táto operácia prispela k zadržaniu 110 podozrivých prevádzачov a obchodníkov a ich odovzdaniu talianskym orgánom a k neutralizácii 470 plavidiel. Táto operácia okrem toho pomohla zachrániť takmer 40 000 životov. Úlohou operácie Sophia je narúšať obchodný model prevádzачov migrantov a obchodníkov s ľuďmi v južnej časti centrálneho Stredozemia. Operácia má dve podporné úlohy: výcvik líbyjskej pobrežnej stráže a námorníctva a prispievanie k vykonávaniu zbrojného embarga OSN na šírom mori pri pobreží Líbye v súlade s rezolúciami BR OSN č. 2292 (2016) a 2357 (2017). V júli tohto roka Rada zmenila mandát operácie s cieľom⁶:

- Zaviesť **monitorovací mechanizmus účastníkov výcviku**, aby sa zabezpečila dlhodobá efektívnosť výcviku líbyjskej pobrežnej stráže.
- Vykonávať **nové činnosti dohľadu** a zhromažďovať informácie o **nezákonnom obchodovaní s vývozom ropy z Líbye** v súlade s rezolúciami BR OSN č. 2146 (2014) a č. 2362 (2017).
- Zlepšiť možnosti **výmenny informácií** s orgánmi presadzovania práva členských štátov, FRONTEX-om a EUROPOL-om v oblasti obchodovania s ľuďmi.

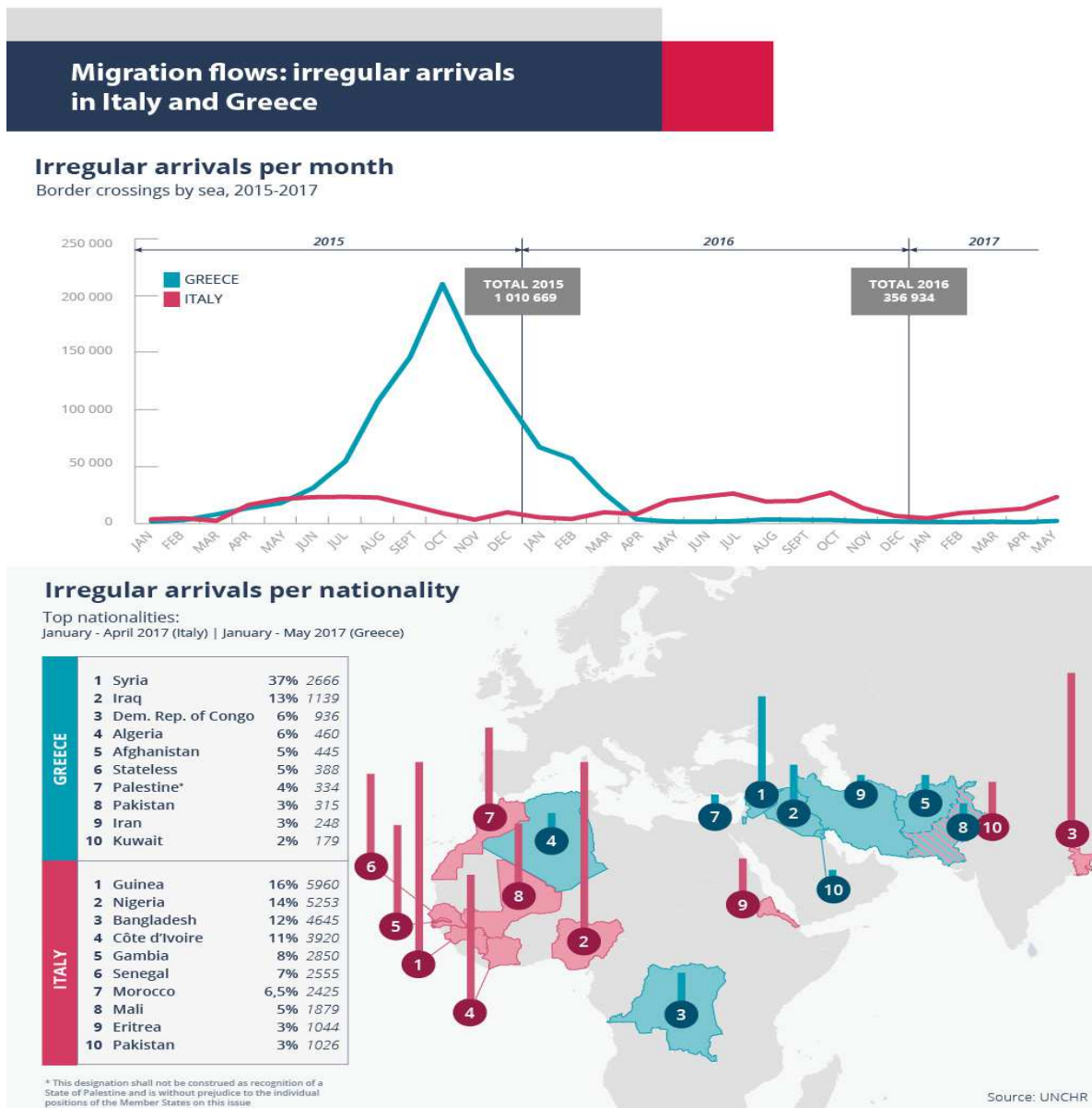
Pohľad na pohyb migrantov do krajín EÚ (Talianska a Grécka) v časovom horizonte po jednotlivých národnostiach poskytuje obrázok 1.

Pre porovnanie nárastu migrácie do Európy prišlo po námornej trase od začiatku roku 2017 do 5. júna do Talianska 60.338 migrantov, čo predstavuje nárast oproti rovnakému obdobiu minulého roka o 24%. Až 96% týchto migrantov pochádza z Líbye. Naopak prílev migrantov z Turecka má len mierne vzrastajúcu tendenciu a predstavuje len 2% oproti rovnakému obdobiu v predchádzajúcom roku. V prípade Líbye je tento nárast spôsobený priaznivým počasím a nárastom aktivít prevádzачov, ktorí opätovne získavajú lode ponechané na mori po vydarených záchranných operáciách. Podľa zdrojov IOM, v januári tohto roku bolo 3.312 migrantov repatriovaných z Líbye do krajín ich pôvodu (tento počet značne

5.Európska komisia. Tretia správa komisie Európskemu parlamentu, Európskej rade a Rade o sfunkčnení európskej pohraničnej a pobrežnej stráže.

6.European Council. Operácia EUNAVFOR MED SOPHIA: mandát predĺžený do 31. decembra 2018.

prekračuje počet repatriovaných za rok 2016, ktorý v danom období predstavoval 2.775 osôb). Hlavnými krajinami, kam repatriácia smerovala boli Nigéria, Gambia, Mali, Pobrežie slonoviny, Bangladéš.

Obrázok 1 Migračné cesty do Grécka a Talianska

V období od júla 2017 počet migrantov smerujúcich do Talianska prudko klesol. V tomto mesiaci sa k brehom Talianska priplavilo 10.160 migrantov, čo predstavuje v porovnaní s júlom 2016 pokles o 57 % a najnižší počet za daný mesiac od roku 2014. Migrantov od cesty do Talianska odrádzalo najmä zlé počasie a nárast násilia v líbyjskom prístave Sabráta, ako aj intenzívnejšie aktivity líbyjskej pobrežnej stráže. Migračný tlak sa naopak presunul

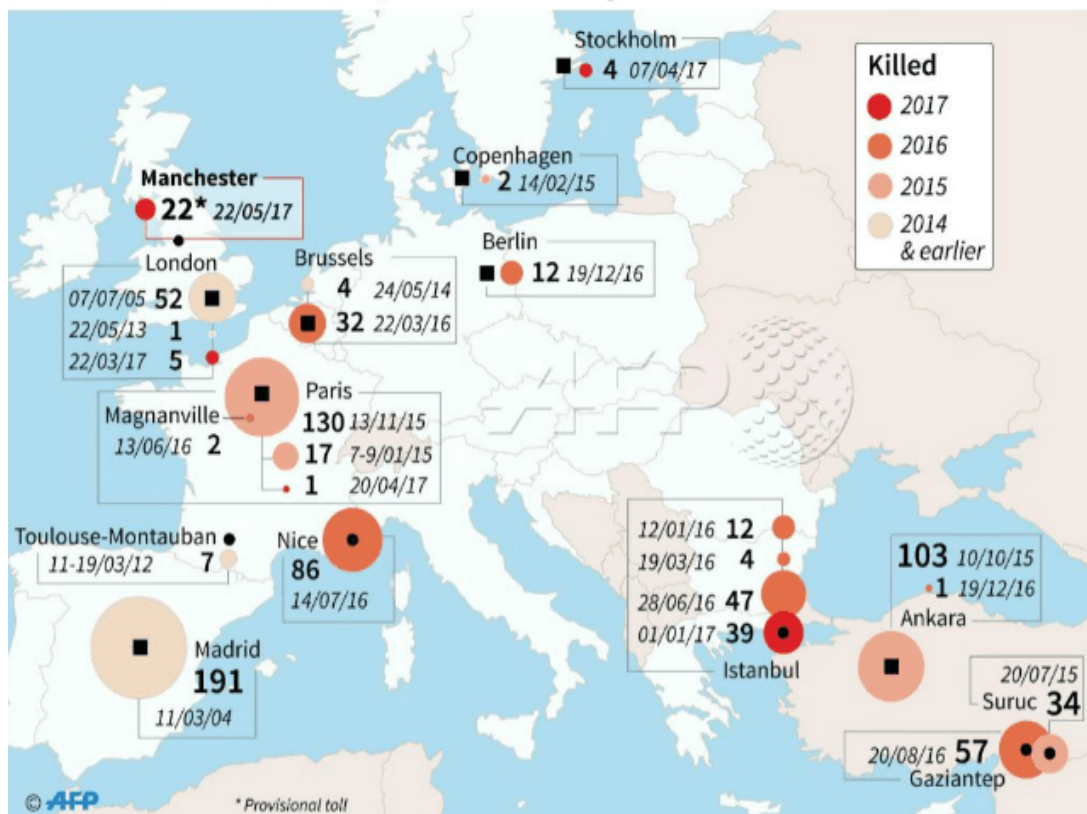
7.Európske noviny. Prehľad: Pozrite si koľko migrantov prišlo do Talianska a ostatných krajín.

k hraniciam Španielska, ktoré zaznamenalo najvyšší nápor od roku 2009. Podľa údajov z agentúry Frontex sa v júli tohto roku doplavilo do Španielska približne 2.300 migrantov, čo predstavuje oproti roku 2016 za rovnaký mesiac viac ako štvornásobok. Od začiatku roka 2017 dosiahol celkový počet migrantov smerujúcich do Španielska približne 11.000. Podľa údajov UNHCR sa za posledné dva roky dostalo cez Stredozemné more do Európy takmer 1,4 milióna migrantov⁸.

3. MIGRÁCIA VERZUS TERORIZMUS

Čoraz intenzívnejšie vystupuje nielen do mediálneho popredia rezonujúca spojitosť medzi migráciou a terorizmom. Akcie takzvaných osamelých vlkov, prejavy skupinového terorizmu alebo kybernetické útoky ochromujú a nateraz ohrozujú bezpečnosť obyvateľov prevažne západnej Európy. Masívny prílev migrantov do krajín EÚ od roku 2015 a s ním spojené teroristické útoky, prinútili členské štáty a vedenie EÚ prijať razantné opatrenia.

Main attacks in Europe and Turkey

Obrázok 2 Hlavné útoky v Európe a Turecku

Terorizmus ako jedna z mnohých podôb ozbrojeného násilia nie je novým javom. Mimoriadne dynamickým vývojom prešiel najmä v spojitosti so vznikom a zánikom bipolárneho bezpečnostného usporiadania sveta. Za medzník nielen vo vývoji terorizmu ale aj bezpečnosti sveta, sa považuje 11. september 2001⁹. Prekvapivá sila septembrového teroristického útoku zdôraznila potrebu boja s terorizmom. Do popredia reakcie na terorizmus

8.Euractiv. Nelegálna migrácia sa presúva z talianskej na španielsku cestu.

9. Niektorí autori považujú za začiatok novodobého prejavu terorizmu Mníchovský masaker z Olympiády v roku 1972, kde pri teroristickom útoku palestínskej skupiny Čierny september a nevydarenej oslobodzovacej akcii prišlo o život 11 izraelských športovcov.

sa však nesmie dostať snaha o pomstu, ktorá vo svojej historickej krutosti postihuje najčastejšie nevinných ľudí. Vhodné nie je ani vyvolávanie atmosféry napätia a hrôzy. V nej sa totiž, paradoxne, nielen dáva za pravdu teroristom, ale vytvára sa aj priestor pre sily, ktoré môžu násilie ešte stupňovať¹⁰. Grafické znázornenie teroristických útokov za posledné obdobie v Európe a Turecku znázorňuje obrázok 2.

Aj v súvislosti so spomínaným útokom z 11. septembra prijala v roku 2005 Rada EÚ stratégiu EÚ na boj proti terorizmu s cieľom bojovať proti nemu v celosvetovom meradle a zvýšiť bezpečnosť Európy. Stratégia sa zameriava na štyri oblasti:

- *prevencia*
- *ochrana*
- *stíhanie*
- *reakcia*

V rámci *prevencie* je kľúčovou prioritou EÚ riešiť príčiny radikalizácie a náboru teroristov. Rada EÚ na tento účel prijala v roku 2008 stratégiu EÚ na boj proti radikalizácii a náboru teroristov. V súvislosti s vývojom bezpečnostnej situácie (najmä útoky osamelých a zahraničných bojovníkov alebo využívanie sociálnych médií teroristami) bola táto stratégia zrevidovaná v júni 2014. Druhou prioritou stratégie EÚ v oblasti *ochrana* je ochrana občanov a infraštruktúry, ako aj zníženie zraniteľnosti voči útokom. Patrí sem ochrana vonkajších hraníc, zvýšenie bezpečnosti dopravy, ochrana strategických cieľov a zníženie zraniteľnosti kritickej infraštruktúry. V tejto oblasti prijala EÚ v apríli 2016 smernicu upravujúcu používanie údajov zo záznamov o cestujúcich, kde členské štáty budú musieť dosiahnuť súlad s touto úpravou do dvoch rokov. V rámci tretej oblasti *stíhanie* je snahou EÚ obmedzovať plánovacie a organizačné kapacity teroristov a zároveň postaviť týchto teroristov pred súd. Pre dosiahnutie týchto cieľov sa EÚ zamerala na posilnenie vnútroštátnych spôsobilostí, zlepšenie spolupráce a výmeny informácií medzi policajnými a justičnými orgánmi, boj proti financovaniu terorizmu a zbavovanie teroristov ich prostriedkov podpory a komunikácie. Pre riešenie tejto problematiky prijali Rada EÚ a Európsky parlament v máji 2015 nové pravidlá na zabránenie praniu špinavých peňazí a financovaniu terorizmu. Štvrtým cieľom stratégie na boj proti terorizmu v oblasti *reakcia* je pripraviť sa na následky teroristického útoku, zvládnuť a minimalizovať ich. Má sa tak diať cestou zlepšovania spôsobilostí na riešenie situácie po útoku, na zaistenie koordinovanej reakcie a na zabezpečenie potrieb obetí. Priority v tejto oblasti zahŕňajú vypracovanie pravidiel EÚ pre krízovú koordináciu, revíziu mechanizmu civilnej ochrany, vývoj nástrojov na posudzovanie rizika a výmenu najlepších postupov týkajúcich sa pomoci obetiam terorizmu¹¹.

V súčasnosti nič nemôže ospravedlniť terorizmus, ktorý sa však nedá poraziť bez toho, aby sa nereagovalo na jeho príčiny. Je však všetko, čo označujeme za terorizmus skutočne terorizmom? Veľkou otázkou pri boji s ním je aj dodržiavanie ľudských práv. Boj s terorizmom sa nesmie stať zámenkou na ich porušovanie. Príliš ďaleko zachádzajúce opatrenia nie sú zárukou vyššej úrovne bezpečnosti, ale môžu poškodiť základy fungovania súčasnej spoločnosti¹².

ZÁVER

V súčasnosti môžeme hovoriť, že migračná vlna do Európy pravdepodobne kulminovala v jeseni 2015, kedy v mesiaci október prekročilo hranice Grécka viac ako 200 tisíc migrantov. Dohoda EÚ s Tureckom o riešení migračnej krízy z marca 2016 postupne

10.ŠKVRNDA, F. Terorizmus. Najvýznamnejšia nevojenská bezpečnostná hrozba súčasnosti.

11. Európska Rada. Stratégia EÚ na boj proti terorizmu.

12.ŠKVRNDA, F. Terorizmus. Najvýznamnejšia nevojenská bezpečnostná hrozba súčasnosti.

odľahčovala situáciu na balkánskej trase. Následne sa migračný tlak presunul k brehom Talianska a Španielska. V tom čase už boli vnútorné krajiny EÚ a schengenského priestoru zaplavené stovkami tisíc migrantov. S malým časovým odstupom migračnej krízy sa začal násilne prejavovať islamský štát. Teroristické útoky vo Francúzsku a Belgicku urýchlili pochopiť vážnosť situácie aj v európskom parlamente a prijať tak opatrenia na ochranu hraníc a zachovanie bezpečnosti. Bola prijatá migračná agenda, spustili sa spoločné námorné a pozemné operácie na posilnenie ochrany hraníc a potláčanie prevádzachstva a pašeráctva. Materiálne, technicky a personálne sa posilnili bezpečnostné zložky a bezpečnostnej situácii sa čiastočne prispôsobila platná právna úprava. Pri pohľade na migračnú krízu z humanitárneho aspektu je základnou povinnosťou poskytnúť pomoc najmä utečencom, ktorí mali na svoju cestu existenčné dôvody. Naopak ekonomickým migrantom sa podarilo polarizovať štáty západnej a východnej Európy. Osobitný postoj zaujali krajiny bývalej Vyšehradskej štvorky, ktoré zásadne odmietli migračné kvóty a ako prvé sa zasadzovali za radikálnejšie riešenie ochrany vonkajších hraníc už v počiatku krízy.

Pre Európu sa stala migračná kríza v niečom nápomocná – neberúc do úvahy vylepšenie demografickej krivky v budúcnosti a obsadenia slabo platených pracovných miest na trhu práce. Nebyť kolízneho stavu v prenesenom slova zmysle, pravdepodobne by spoločnosť naďalej strácala ostražitosť, blahobyť by mal navrch pred bdelosťou a bezpečnosť by bola vnímaná ako všedná samozrejmá. Zviazanosť a podriaďovanie sa spoločným bezpečnostným riešeniam vo veci migrácie viedlo spolu s ekonomickými dôvodmi k hlasovaniu Britov za odchod z EÚ. Migračná kríza naštartovala dôležité rozhovory o budúcnosti Európy a možnostiach regionálnej spolupráce, ktoré by mali posilniť bezpečnosť v možnom budúcom strete civilizácií.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- ŠKVRNDA, F., 2002. *Terorizmus. Najvýznamnejšia nevojenská bezpečnostná hrozba súčasnosti*. Bratislava: Generálny štáb ozbrojených síl Slovenskej republiky, štáb personálneho manažmentu, 2002, 130 s. ISBN 80-968855-2-9.
- Európska migračná agenda 2015 – štyri piliere na lepšie riadenie migrácie* [online].: Európska komisia [cit.2.9.2017]. Dostupné na internete: http://www.hrl.sk/sites/default/files/files_downloads/summary_european_agenda_on_migration_sk.pdf
- Lepšie riadenie migrácie vo všetkých jej aspektoch: Európska migračná agenda* [online].: European commission: Brusel, 13. Máj 2015 [cit.2.9.2017]. Dostupné na internete: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-4956_sk.htm
- Nelegálna migrácia sa presúva z talianskej na španielsku cestu* [online].: EurActiv: 15. Augusta 2017 [cit.7.10.2017]. Dostupné na internete: <https://euractiv.sk/clanky/zahranicie-a-bezpecnost/nelegalna-migracia-sa-presuva-z-talianskej-na-spanielsku-cestu/>
- Operácia EUNAVFOR MED SOPHIA: mandát predĺžený do 31. decembra 2018* [online].: European Council: 25. Júl 2017 [cit.2.10.2017]. Dostupné na internete: <http://www.consilium.europa.eu/sk/press/press-releases/2017/07/25-eunavformed-sophia-mandate-extended/>
- Prehľad: Pozrite si koľko migrantov prišlo do Talianska a ostatných krajín* [online].: Európske noviny: 27. Jún 2017 [cit.8.10.2017]. Dostupné na internete: <https://europskenoviny.sk/2017/06/27/prehľad-pozrite-si-kolko-migrantov-prislo-talianska-ostatnych-krajin/>

Stratégia EÚ na boj proti terorizmu [online].: Európska Rada [cit.2.9.2017]. Dostupné na internete: <http://www.consilium.europa.eu/sk/policies/fight-against-terrorism/eu-strategy/>
Tretia správa komisie Európskemu parlamentu, Európskej rade a Rade o sfunkčnení európskej pohraničnej a pobrežnej stráže [online].: Európska komisia – Správa komisie: Brusel, 2. Máj 2017 [cit.3.9.2017]. Dostupné na internete: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX:52017DC0219>

Infografika – irregular arrivals in Italy and Greece [online].:Európska rada [cit.4.10.2017]. Dostupné na internete: <http://www.consilium.europa.eu/sk/infographics/irregular-arrivals-italy-greece-06-2017/>

Kassam, R. – V. Friedman, 2017. *Update:2017 has seen a terror attack attempted in Europe every seven days* [online]. 23.Máj 2017 [cit.7.10.2017]. Dostupné na internete: <http://www.breitbart.com/london/2017/05/23/2017-seen-terror-attack-attempted-europe-every-nine-days/>

Ing. Juraj KEŠEL, externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika,
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš
juraj.kesel@centrum.sk

SELECTED IMPACTS ON THE FORMATION OF RUSSIAN FOREIGN AND SECURITY POLICY FROM A THEORETICAL PERSPECTIVE

Dávid KOLLÁR, Zdeněk RAJDA

ABSTRACT

Russian foreign policy development can be analyzed also through the events happening in the given period and influencing it. Sakarychev and Morozov bring a comprehensive point of view on such development. They see the change in Russian pro-Western orientation as a more independent form of the foreign and security policy. Pro-Western steps of the Soviet, mainly Russian foreign and security policy can first of all be considered as consent of the Soviet Union to the unification of Germany and the support of the coalition in the first Gulf War. These steps are at the same time seen as proof of Soviet weakness. After the Soviet Union collapsed, Russia lost their geopolitical hegemony but not the will to obtain influence in the world. It is the geopolitical thinking that supports that, because it underlines Russian foreign policy and contains elements of all three approaches to the geopolitical thinking.

Keywords: Security Policy, Foreign Policy, Russian Federation, Geopolitics

ÚVOD

After the dissolution of the Soviet Union, Russia saw significant changes in its foreign policy. Since the second half of the 1990s, Russian foreign policy has been reflecting more and more on geopolitics as a concept. Regardless of the fact that the Russian Federation as the USSR successor faced many economic and political problems, their foreign policy was still based on geopolitical thinking. It is necessary to show to what extent the geopolitical thinking is rooted in Russian foreign policy. We will do so firstly, by identifying the geopolitics as a concept and secondly, by analyzing Russian geopolitical thinking.

According to Ronald Suny there were three ideological approaches to Russian foreign policy in the 1920s. The first, liberal approach saw the future in pro-European orientation as a counter-pole to the Soviet past. The second was the conservative that, based on the Soviet era, saw the future of Russia only in regaining superpower status. The last was the centrist drawing on European social democracy principles and on the idealized Soviet past. Tension among liberal and conservative currents could be observed in the 1990s, when at the beginning of Yeltsin's era it led to the October 1993 events and eventually to the conservative camp defeat. The Liberals paved the way for privatisation efforts, this current, however, compromised itself by Russian economy collapse and increase in criminality and corruption. The end of the 1990s therefore saw the rise of the centrist current represented by Vladimir Putin. The Russian Federation saw itself as a superpower that might become the deciding element in the international system equilibrium.¹

¹ LEGVOLD, R. Russian Foreign Policy in the 21st Century & the Shadow of the Past

1. GEOPOLITICAL THINKING IN RUSSIA AND THE NEW CONCEPT OF FOREIGN POLICY

Geopolitics is a wide term used mainly at the end of the 19th century due to global thinking and behavioral tendencies at the time. However, geopolitics in practice was not seen until the beginning of the European conflict with the end of the world. According to John Agnew, geopolitics concerns visualization of the world, i.e. states' geographical locations, natural resources and access to the sea. The state is seen as the highest form of organization competing with other states for the said locations and resources. In his *Geopolitics and Globalization in the Twentieth Century*, Brian Blouet writes about geopolitical policies striving for national or imperial control over space and resources, roads, industrial capacity and population located in a given territory. He explains geopolitics by giving examples of the historical, firmly controlled geopolitical states, such as Nazi Germany, the Soviet Union, communist China and North Korea. They wanted to take control of strategic territories and their resources. Alexander Dugin, on the other hand, offers a different view on geopolitics and considers it "re-consideration of international relations history". His view is based on the dualism concept reflected in Earth geography and in historical typology of civilizations where continental power was opposed by naval.²

Geopolitical thinking in Russia is based on Eurasianism. This means that Russia as an Eurasiatic state composed of different nationalities should proceed along their own social and geopolitical road taken from the West. Eurasianism as an idea is supported by three important geopolitical approaches described by Graham Smith.

1. New Right geopolitical thinking is based on Russian nationalism and emerged at the beginning of the 1920s. Classification of Russian geopolitical thinking is associated with political geographer A. Dugin and geopolitical novelist A. Prokhanov, who were mostly inspired by Peter Savitski and Nikolaj Trubetzkoy. New Right sees Russia as a part of important Eurasian civilization. According to Dugin's new geopolitical theory, there is a geopolitical struggle between two civilizations, those living in the Heartland (Eurasia) and those inhabiting the Rimland (Western Europe and Middle East), and the World-Island (Americas). He says that Eurasia is the mother of all civilization and Russia is obliged to protect its uniqueness. However, a constant "dominance" of Rimland over Heartland is still observed. According to Dugin, it is expressed by NATO expansion and by the increase of worldwide USA influence. He proposes a new way of perceiving Russian geopolitics. He thinks Russia should build on significant imperial, geopolitical and ideological principles by the new Eurasian empire. It would be an inshore country with allies having access to the sea. It should not be materialistic and its political and administrative organization should be a subtle differential system, ethnic and religious. The New Russian Empire must be strategically and geopolitically wider than the USSR and hold worldwide importance. Dugin examines theories of cooperation with and integration of the other states. The so-called "western axis" implies a cooperation with Berlin aiming for greater influence in Europe. What is more, the Eurasian strategic bloc axis includes Berlin, Moscow, Teheran and Tokyo. According to Dugin, such cooperation with the Middle East and Japan can be an alternative in order to ensure the Heartland's control over the Rimland and the World-Island. This would therefore be a union of three large territories against the US.³

The author also supports the idea of a nuclear superpower and intercontinental potential as a priority. He states that the New Empire should increase and improve its nuclear po-

² KAZANSKÝ, R. – IVANČÍK, R. Základné teoretické východiská pre štúdium geopolitiky

³ DUGIN, A. Základy geopolitiky

tential and not local armament. Only when Moscow has large strategic nuclear potential, the integration of states and large territories around the nuclear area (Russia) will be possible. Dugin's ideas are also supported by A. Prokhanov who adds that the New Eurasian Empire should be based on a multi-ethnic, rather than mono-ethnic society. He considers a developed cooperation with the South the key element, i.e. for Russia to be able to concentrate their power and increase their influence, they must have good relations with Iran, Iraq and Turkey. He goes a step further and calls Russia the only country that can ensure stability in the south of the region.⁴

Another representative of the New Right Eurasian geopolitical approach is Leonid Ivashov, the Academy on Geopolitical Affairs vice-president. His views include the opinion about Russia's important geopolitical role and the possibility to influence the global process being attributable to their location in Eurasia. He considers it the core of Eurasia that should strive to ally with states sharing the Eurasian civilization values and looking for ways to balance the US out. A similar view can be found in Viktor Sokolov, who says that Russia should (and already have started to) become the center of the anti-American axis supported by powers concerned about the way the US and Washington conduct their policies in terms of interference with internal relations of various states. He thinks that apart from the historical allies of the Soviet Union such as Cuba, North Korea or Libya, cooperation with Iran, Syria and Venezuela should be deepened. He also promotes the anti-American approach in Latin America and supports the creation of the anti-American axis by countries opposed to the US. Sergej Brezkun from the Academy of Military Sciences shares the same Eurasian geopolitical views. He supports Dugin in his Berlin-Moscow-Tokyo axis ideas and thinks that Russia should become the "nuclear umbrella" over Japan and Europe represented by Germany. The axis would act as a counterbalance to American hegemony and might include also China, the Islamic world and Latin America. Brezkun moreover supports the idea of the Russian geopolitical territory, i.e. the former USSR area that he considers to be the natural borderline of Russia. Control over this territory would make Russia a superpower functioning on solely internal resources - civilization, natural, economical, human, and technological. Similarly Tichomirov claims that Russia must create the Eurasian bloc in order to account for the American influence. The country, as a leader of the Eurasian bloc with sufficient military power, can form alliances with the anti-American countries. He writes about a nuclear shield for allies that can be compared to the aforementioned Brezkunov's nuclear umbrella.

The above described group of New Right thinkers is associated with one of the Russian foreign policy approaches described by A. Tsygankov, the Revolutionary Expansionism approach having foreseen their principles. Expansionists (Kurginian, Panarin, Dugin, Shtepa) support radical foreign policy doctrine aiming for security and dominance. Revolutionary Expansionism sees the Russian Federation as:

- Eurasian, anti-American country (cultural image),
- Superpower, one in two (international image),
- Constantly expanding empire (type of state),
- Permanent geopolitical expansion (internal stability maintenance method),
- spreading further than the former Soviet Union did (geopolitical borders).

Revolutionary Expansionism is based on the ambitious and only hardly achievable New Right geopolitical thinking. Eurasian Communists' nostalgic geopolitical ideas are expressed in a less ambitious way.

⁴ DUGIN, A. Základy geopolitiky.

2. Eurasian Communists, the second geopolitical thinking approach is represented by the neo-Soviet or Communist vision of Russia within the USSR. They support the Eurasianism idea and refer to the period of internationally respected Soviet Union. The main representative of this geopolitical thinking is the Communist Party of the Russian Federation (CPRF) and its leader Gennady Zyuganov. He considers the future of Russia to be only in a return to the Soviet Union and in becoming the Eurasian and later global superpower. This can be achieved only by nationalizing the economy, increasing nuclear potential, returning to Socialism and rejoining forces with closely neighboring countries. He refuses market economy and also opposes liberal intellectuals and oligarchs. The only possible Eurasian geopolitical future of the country is in returning to communism, renewal of the USSR and in creation of a counterbalance to the US. Communist Party of the Russian Federation, despite representing one of the influential geopolitical approaches, has only a limited leverage in the State Duma.

Zyuganov introduces a “new geopolitics” concept based the neo-Soviet vision, but it is in fact only a toned-down version of Dugin’s New Empire and Heartland civilization theory. He claims that the Russian Federation must, based on history, secure its natural hegemonic position as a Eurasian continental power. What is more, according to him Russia should fight globalization and capitalism by returning to communism, social welfare and military power in order to ensure their geopolitical dominance in Eurasia. Pan-Slavism as an idea is another characteristic trait of Russian communists. It comprises the notion of all Slavs living in the post-Soviet territory voluntarily joining forces in order to succeed in the accomplishment of the geopolitical mission. Creation of the Socialist Eurasian Union is therefore necessary to ensure geopolitical power of Russia, to connect the Slavs and all the communist sympathizers.

Zyuganov sees a certain legitimate common base in all communist geopolitical ideas. The base has three main aspects. Firstly, there is a relationship between Eurasian Communism and nationalism - nationalist praise after the 1917 revolution, fast industrialization, defeat of Germany, subduing of Siberia, social and economic development, power of hegemony, etc. These are the main aspects of the Russian nationalism characteristic by traits and social values similar to Zyuganov’s policy and geopolitical thinking. He, moreover, blames selling Russia to the West that resulted in the demise of the Soviet Union and weakening Russia on liberals, Jews and oligarchs. Secondly, Zyuganov sees the Russian nation as a nation created primarily under communism. He claims that Russian communist values date 2000 years back to Russian society, collectivism and keeping “fatherland” safe. Eurasian Communists see the Russian nation as a unique and communism-oriented nation that holds important the ideas of collectivism and community. This nation has a mentality that is completely different compared to the West and its values based on individualism and ownership. In this way he therefore endorses the Eurasian civilization embodied in the Russian nation and tainted with the spirit of communism. Thirdly, Zyuganov thinks that a new geopolitical revision is possible through the recreation of the communist Eurasia via voluntary reincorporation. Russia is considered a country that would absorb all the Russians and communists to strengthen its statehood, power and Soviet hegemony. Zyuganov claims that the newly formed Eurasian communism will win and create the base for the continuing geopolitical policy.⁵

According to A. P. Tsygankov, Eurasian communism can be compared to the Aggressive Realism Approach within Russian foreign policy thinking. The Aggressive Realists blame Gorbatshev, his strategy and team for the Soviet Union dissolution and see the deterrence doctrine as the best way to deal with the lack of counterbalance to the US and the West and to protect the Russian security interests. Compared to the Revolutionary Expansionists,

⁵ TSYGANKOV, A. P. Mastering Space in Eurasia: Russia’s Geopolitical Thinking After the Soviet Break-up

the image of Russia according to the Aggressive Realists is limited by former Soviet geopolitical borders and centralized to a high extent and defined by a high level of economic and military modernization and careful leadership.⁶

3. The Democrats, another approach to geopolitical thinking, consider Russia a unique and significant civilization with its own geopolitical ways to join Europe and Asia, to stabilize Eurasia and to increase the geopolitical influence. Russian cultural values, interests, and politics are not compatible with the West. The Russian Federation has for their aim to act along the lines of their own culture by developing national traditions and the cooperation of Eurasian nationalities. The Democrats support Russian economic development within the market economy framework and consider cooperation with the West and its international organizations. Instead of geopolitical emotions, they claim that the place of Russia is in between the US and their rivals. Russian geopolitical power and Eurasian dominance is therefore perceived through cooperation or influencing closely neighboring countries, the West, and Asia in order to increase the geopolitical power.

Vladimir Ostankov, the director of the Centre for Military-Strategic Studies of the General Staff says that Russia should reassess its priorities and new geopolitical potential considering the changing international relations landscape. Russia, in the middle of Eurasia, is, according to him, a tie and at the same time one of the geopolitical areas in the Atlantic - Pacific - Indian Ocean triangle. The Russian Federation must use their geopolitical territory, economic potential, transport network, gas and oil pipelines to the fullest in order to ensure their economic growth and interaction with various other cultures and civilizations. The interaction is considered a must for the Russian foreign policy, whether with the European Union or the US. Ostankov, however, also claims that long-term collaboration with the US is dangerous as both Russia and the US have interests in Eurasia. He does not agree with the NATO enlargement either and supports close political and economic cooperation with the Middle East.

The Democrats can be to a certain extent compared with the third approach to the foreign and political thinking in Russia - International Institutionalism. The Institutionalists are associated with Gorbachev's new way of thinking that includes international cooperation and democratic values. The Russian Federation must become an active participant in international political and economic organizations, they should cooperate with the West and help implement the "mutual security" idea. After the Cold War ended and the international system changed, Russian president Boris Yeltsin and the foreign affairs minister Andrey Kozyrev supported the international institutionalism vision and were declaring the cooperation of Russia with the West on the basis of democracy, human rights and a liberal market. However, 1994 saw the end of the International Institutionalism, Kozyrev as a main supporter of the western ideology was made redundant and the official foreign policy orientation of Russia changed, all due to domestic political and economic problems and NATO enlargement. Close cooperation strategy had proven ineffective and the International Institutionalism was succeeded by other thinking approaches.

After the Soviet Union collapsed, Russia lost their geopolitical hegemony but not the will to obtain influence in the world. It is the geopolitical thinking that supports that, because it underlines Russian foreign policy and contains elements of all three approaches to the geopolitical thinking. Opinions and theories explored by the New Right approach are widely present in the Russian foreign policy. These are, however, purely futuristic and attainable only in a much stronger Russia than it is today. Russian leaders must adapt to the world and try to use visions based on rational thinking. Moscow cannot control the Heartland anymore, as Russia

⁶ TSYGANKOV. A. P. Mastering Space in Eurasia: Russia's Geopolitical Thinking After the Soviet Break-up

has been losing its influence in the post-Soviet area since the beginning of the 21st century. The scope of the Orange Revolution and tense relationships with Georgia, Ukraine and Moldova show that Russia is giving up their geopolitical influence. We think this might be caused mainly by a strong orientation on domestic development as a priority, not geopolitics. Geopolitics, however, still plays an important role in Russian foreign policy. Geopolitical thinking determines many aspects regarding general principles of the Russian Federation foreign policy concept, according to which Russia is required to reassess the overall situation in order to strengthen their international position and to deal with negative development and tension. Their main aim is to ensure security in the country and to obtain the prestigious position of a superpower and influential player. We can see that some of the geopolitical thinkers' visions are still present; the Russian leaders still consider Russia to be the leading power and Heartland. The general concept of foreign policy also contains some elements of the geopolitical approaches. The intention to support rights and interests of Russian speaking minorities, for example, are evident in Zyuganov's Pan-Slavic vision. The Democrats, on the other hand, have set cooperation with the UN, economic development and collaboration with other countries as their priorities. At the same time, Russia perceives new international threats and challenges. It opposes the idea of the unipolar world dominated by the US and asserts its foreign policy as balanced and multi-polar. What is more, Russia as the biggest Eurasian power talks about using their geopolitical power to the maximum extent possible in all directions. They also support the idea of a Eurasian superpower connecting Europe, Asia, and other territories.⁷

When analyzing the Russian foreign policy, it is easily observable that its basis is in fact the geopolitical thinking. Attempts to recreate the Eurasian Heartland are represented by creation of the Commonwealth of Independent States (CIS), the European Economic Community and the Collective Security Treaty Organization. Russia's geopolitical impact in these organizations is indeed significant but at the same time complicated by CIS member states having created their own types of cooperation and influence (GUAM – Organization for Democracy and Economic Development). Moreover, the re-creation of the Heartland is further complicated by color revolutions having happened in several post-Soviet countries.

According to Ronald Suny there were three ideological approaches to Russian foreign policy in the 1920s. The first, liberal approach saw the future in pro-European orientation as a counter-pole to the Soviet past. The second was the conservative that, based on the Soviet era, saw the future of Russia only in regaining superpower status. The last was the centristic drawing on European social democracy principles and on the idealized Soviet past. Tension among liberal and conservative currents could be observed in the 1990s, when at the beginning of Yeltsin's era it led to the October 1993 events and eventually to the conservative camp defeat. The Liberals paved the way for privatisation efforts, this current, however, compromised itself by Russian economy collapse and increase in criminality and corruption. The end of the 1990s therefore saw the rise of the centristic current represented by Vladimir Putin. The Russian Federation saw itself as a superpower that might become the deciding element in the international system equilibrium.⁸

Christian Thorun introduces another point of view on Russian foreign and security policy development. He focuses on changes in the policy caused by its main representatives. His division of the 1990s foreign policy development entails two periods. The first, starting in 1991 and lasting until 1993/1994, was still idealistic and strongly influenced by Gorbachev's "New Thinking". At the turn of 1993 and 1994, however, Russian foreign policy started to turn away from idealism and to pursue purely Russian interests more. This policy change was

⁷ KOPER, J. – ONDRIA, P. Bezpečnostné stratégie Ruskej federácie

⁸ LEGVOLD, R. Russian Foreign Policy in the 21st Century & the Shadow of the Past

of course connected to personal changes in government. Andrei Kozyrev was succeeded by Yevgeny Primakov and many saw it as a sign of abandoning the previous Liberal Institutionalism and returning to the idea of a superpower.⁹ Foreign policy in the Andrei Kozyrev era (1991 – 1996) tried to reconcile national interests with the West. Given the negative experience in this regard, Yevgeny Primakov's politics (1996 – 1999) steered towards focusing on obtaining sustainable hegemony in the post-Soviet landscape in order to counteract the West and act as a means to support Russia as a superpower.¹⁰

Russian foreign policy development can be analysed also through the events happening in the given period and influencing it. Makarychev and Morozov bring a comprehensive point of view on such development. They see the change in Russian pro-Western orientation as a more independent form of the foreign and security policy. Pro-Western steps of the Soviet, mainly Russian foreign and security policy can first of all be considered as consent of the Soviet Union to the unification of Germany and the support of the coalition in the first Gulf War. These steps are at the same time seen as proof of Soviet weakness. They started Russian participation and cooperation with the Western multilateral organizations in the name of long-term Russian interests. Reactions to the pro-Western policy were, after the Soviet Union dissolution and during the Yeltsin presidency, bordering on reluctant consent and pure dissent.¹¹ Nevertheless, Russia was admitted to the Council of Europe (1996), the G8 (Group of Eight, in 1997), signed extensive treaties with the European Union (1994) and NATO (1997), played an active part in the OSCE and inherited the Soviet Union's UN Security Council membership. Makarychev and Morozov claim discontent with such a relation to the West. Moscow, however, had no other alternative to the integration into the transatlantic multilateral organizations in that era. The discontent was mainly connected to the development in the Balkans or the Western criticism of the First Chechen War. The Kosovo War that destroyed last remains of trust for Western politics and institutions was the proverbial last straw. It was then that the Russian foreign and security policy, also thanks to the increase in oil prices, turned towards a more assertive and independent foreign and security policy. Russia also started to strive for a more multi-polar form of international politics and the multilateralism connected to it, as a reaction to Western unilateralism and American unipolarity. Yevgeny Primakov, the former Prime Minister of Russia and Foreign Minister was the face of the idea of multi-polarity as a world order ideal.¹²

2. INTERNAL INFLUENCES ON THE FOREIGN POLICY

Political process in Russia is represented by a wide variety of political interactions among stakeholders, media and governmental institutions, based on roles and functions defined by a societal network of culture, traditions, religion, mentality, historical development, psychological nature of various ethnic groups, etc. The determined social variables suppose an interpretation of political roles and functions: the one that differs significantly to the one adopted in the modern democracies. Behavior of power subjects and institutes in Russia has a different logic and roots.

The first feature of political process in Russia is the inseparability of politics, economy, social and personal relations. Politics is not separated from other areas of life and this is

⁹ THORUN, CH. Explaining Change in Russian Foreign Policy: The Role of Ideas in Post-Soviet Russia's Conduct Towards the West

¹⁰ ROWE, E. W. – TORJESEN, S. The Multilateral Dimension in Russian Foreign Policy

¹¹ MAKARYCHEV, A. – MOROZOV, V. Multilateralism, Multipolarity and Beyond: A Menu of Russia's Policy Strategies

¹² MAKARYCHEV, A. – MOROZOV, V. Multilateralism, Multipolarity and Beyond: A Menu of Russia's Policy Strategies

due to the fact that the civil society institutions that should control and supervise it are in fact immature. Underdeveloped civil society is therefore one of Russia's political development features. In such a situation the political process is characteristic by the presence of strong power policies in all areas of life of the society. Such differentiation is accompanied by social-economic and class differentiation during periods of Russia's transformation to market economy. Redistribution of state's owned assets via privatization and corporatization caused an increase in economic inequality of Russian society, and it is this inequality that has been forming a mixture of political interests and power streams representing them. Once existing political homogeneity does not exist anymore, and is confronted with the state as a form of organized power. Despite the state's monopoly over its assets and decrease in resources, the ruling class still wants to keep its economic and political influence and it thus tries to organize and form its own strong political party.¹³

The second feature of the political process in Russia is the non-existent consensus among those participating in political life. There is no tradition of consensus in Russia and that is why it is impossible to create it in only a couple of years of reforms. Another problem causing phenomena is the difference in how the rising political forces understand freedom and democratic values and that they only have unequal opportunities to participate in reforms. The new political forces represent the rising class of entrepreneurs and public sector employees (teachers, doctors, engineers, technicians, etc.) and their interests. Their starting position during transformation to a market economy was more difficult than let's say the position of government employees, ruling elite and shadow economy participants. It is these differing starting positions that eventually formed opposing efforts and goals of the above-mentioned political forces. Political forces (parties, movements, pressure groups) use a wide variety of means to achieve their goals and implement their requirements. They include also the illegal, such as corruption, blackmail, forgery, violence, etc.¹⁴

The third feature of the political process in Russia is the loss of structure and high level of political combination and interchangeability of political roles. Diversity of Russian political life participants is deceptive, as their real roles and political functions are mostly limited. Political parties are only relatively able to represent the interests of civil society. Firstly, formation of civil society interests is only at its very beginning, the parties, therefore, do not really represent anyone apart from leaders and their direct supporters. Secondly, the parties nowadays more resemble a loosely connected group of people who gather around a political personage and share their opinions and not a form of interaction between political and civil society. The lack of differentiation and specialization of political roles and functions of power subjects and bearers resulted from the Russian political tradition that ends with power concentration and a sole center domination. Before the Revolution the center was the ruler who held all power and in the Soviet era it was the leading Communist party. Whenever there was a weakening of the ruling body dominance monopoly, it led to conflicts, loss of control over social processes and eventually to revolution. The political power concentration issue in Russia still has not been solved, even despite the existence of a formal legal declaration of the separation of power and functions principle. The majority of all political functions according to the Constitution lie with the President. The extent of power in his hands is mostly the result of an insufficient degree of civil society institution development and lack of interest group differentiation.

The fourth feature of political process in Russia is the absence of integration among its members, being the result of the unique communication network non-existence in Russian

¹³ KOVALEV, V. Rossiiskaya fantastika kak politologiya/Politicheskiĭ klass.

¹⁴ HOREMUŽ, M. 2011. Politický systém Ruskej federácie 20 rokov po rozpade ZSSR

society. A vertically organized political process generally works based on dialogue between the government and society. Society makes claims to the power structures via an extensive representation system. Such system, however, is not possible in Russia, as the dialogue tradition has never existed there. The underdeveloped civil society institutes have never created a structure for getting the citizens' claims to government bodies. The only legal means to communicate with the government in Soviet times was the Communist Party. Such a situation has allowed the power structures to control the thinking of the majority of society and to intentionally form it. During the so-called Khrushchev's Thaw the representation system was widened and many forms of latent communication were added. Dissident organizations indirectly representing the power interests of a certain part of country's intelligence appeared. Interest groups interconnected with shadow economy were actively forming in this era. An extensive system of interest's representation has not been formed up to now. Ruling elite and bureaucracy apparatus controlling resources and political influence have the widest possibilities, of course. The party-based system in Russia still has not achieved the state where it would be able to act as an effective channel for transfer of requirements from a wide variety of social groups to the power structures. That might be the reason why the interest groups have become the dominant form of political representation. They reflect on the specific interests of industrial, regional and ethnic character. The real differences in physical, cultural, ethnic, social and territorial aspects of the groups and communities thus become only a latent type of representation.¹⁵

The fifth feature of the Russian political process is that it is based on an active political style ending with innovations being introduced to the society by the government. The active role of the state in the formation of problems and the integration of various groups' interests stems from the cultural, religious, ethnic and political heterogeneity of the society. Such integration of various subcultures of participants into the political process is enabled by the state introducing values and standards of political activity. In this way the power structures cause foreseeability of political players' behavior. Political initiative should lie with the state, especially when talking about the "power - society" axis, as it disposes with power and resources. The decision-making process, however, is anonymous and this is caused by the lack of differentiation of political roles and government institutional functions. The collective responsibility principle creates the traditional political power not taking responsibility for the impact various decisions have made. Unstructured political process is, moreover, conditioned by creation of non-constitutional structures that have exclusive right to make strategic decisions.¹⁶

The sixth feature of the Russia political process is a high concentration of political power and resources in the ruling elite hands. This pushes the opposition to form and act as a radical movement instead of behaving as political opponents. Current ruling elite and opposition antagonism is caused by the cultural and political heterogeneity of the elite itself, as it entails various groups oriented to both liberal and socialist values. The ideological confrontation goes hand in hand with various interests based on economic factor such as private ownership, competition, market, etc. The increasing property inequality deepens the political interactions conflict. Integration of the ruling elite supporters and the opposition is not rational, but based on emotions and symbols (sympathy and antipathy towards leaders, image, symbolism, etc.). The ruling elite desires to control the political process, and this in turn causes the opposition to want to use radical means in order to coerce the ruling power to recognize and legitimize the opposition and to take into consideration their opinions on policy creation. The emotional and symbolical factors of political interaction are made more important by the cur-

¹⁵ HOREMUŽ, M. 2011. Politický systém Ruskej federácie 20 rokov po rozpade ZSSR

¹⁶ UŠIAK, J. – NEČAS, P. Societálny a politický sektor v kontexte bezpečnosti štátu

rently maintained society marginalization. Their dominance overshadows acceptance and implementation of decisions.¹⁷

The seventh feature is that the absolute marginalization of post-communist societies led to leaders calling for help to the more developed western countries, only because they wanted to keep the power in their hands. Mikhail Gorbachev opened his reforms with changes in foreign policy, he declared a new way of thinking and human values, all this based on a foreign political orientation. Yeltsin's Partnership for Peace doctrine went along the same lines, it stipulated partnerships with the Western states. Compromises and leeway in foreign policy in exchange for financial support for the ruling regime did not allow the country's progress by means of reforms, but only increased financial and economic dependency of Russia on foreign countries. In this way they weakened the national economy. The West obviously did not offer technological support and investments, as this might make Russia a competitive country. The modern Russian bodies, fully realizing this, started to pursue an independent foreign policy oriented mainly towards Russian society interests.

Global conditions for states establishment have changed and now determine conversion of regions into active political subjects. Regionalization gives regions enough resources and power to deal with issues that can be better solved at the regional rather than at the state's level. It is, however, unstable and contradictory. That means that what is needed to divide the power among various levels is contradictory to the federal government's aim to build vertical power. Mutual relationship of these trends is one of the most important factors in the Russian political process. State development is based on historical experience and its political institutions can be viewed through it. Federations with regions holding important roles in political process, compared with unitary states, react more promptly to new challenges and adapt easily to unstable circumstances. According to the Constitution, the Russian Federation consists of 83 regions, namely: 21 republics, 9 territories, 46 regions, 1 autonomous region, 4 autonomous areas and 2 cities of federal importance. The government bodies system of Russian Federation subjects is determined by general principles established by the Federation. Every region has its legislative and executive body. In each region, there is a chief representative (Head of Region, President or Governor) who is authorized by a legislative body of the Federation subject in question to propose the Russian Federation president. Russia is also divided into eight federal districts with one Plenipotentiary of the Russian Federation President assigned to each of them. Federation subjects have their own system of administrative-territorial division.¹⁸

The process of Russian integration into the international community has been significantly slower than in the case of other Eastern European countries. One of the reasons might be the specific role of the army and the intelligence services in social and political life. The conventional explanation – imperial past and authoritative traditions, Russian leaders wanting to achieve the superpower status - albeit a correct one is, however, too general. It does not allow us to understand specific protection mechanisms. Another paradox is that while being weak and inefficient in battle (and this could have been observed in the two Chechen wars), the modern Russian army and proven press releases regarding the regularity of accidents and military equipment failures, do not influence the perception of its role and importance for society, nor they impede people's trust in it. The social role of the military in Soviet society has never been limited solely to defence against external aggressors. If that were the case, the current Russian army as a social organisation would have collapsed a long time ago. However, it has been functioning in a rather stable form since the Soviet era and this is thanks to its keep-

¹⁷ DANKS, C. Politics of Russia

¹⁸ Constitution of the Russian Federation. 1993

ing the other roles indirectly connected to defence of national security. The army in its wider sense is not only the basic power source for backing-up certain policies or strategies, but also the pool of managers, both for the highest state management and the middle management, regional, sectorial, etc. That is why it, as a whole, acts as a very important social control mechanism present in relations with the political leadership of the country. This ability to influence recruitment and choose experts instead of using the army solely for strength is what determines its role in internal tangle of political groups and their dodges. It also ensures maintenance of conditions supporting the reproduction of values and standards that let the army remain a symbolical model for identification in the collective consciousness.

The key Soviet state institutions having to do with power structures reproductions and with repressive control (the army, judicial system and the police) have remained virtually the same despite the visible changes having occurred in Russia over the last years. Soviet control mechanisms collapsed and this caused many changes, among them also reductions in the army's size (when compared with the Soviet era) that led to cuts in finances. Competences and activities of various KGB departments were more strictly separated; new laws differently defining the army structural arrangement were adopted. None of this, however, influenced the armed forces or the law enforcement bodies.

The Democrats planned to radically change the nature and position of society power structures, to lift the taboo over the army and security services and everything connected to it. Their plans, however, were not successful. The army was criticised mainly due to corrupted older military officers, extensive violence, mass desertion, low material security of security personnel, and lack of legal protection. The criticism, however, did not influence the nature and basis of the obsolete form of social organization of the armed forces. In the years shortly after the Soviet Union dissolution, there were no discussions about the military doctrine in Parliament or in the press. Nor were there discussions about the issues and problems in military budget transparency or about the control mechanisms. In other words, the conceptual problems of the army and the role of the armed forces in the changed world were not reconsidered at all. The Soviet Union collapse showed, apart from other things, that the nature of late stages of a totalitarian society had not been grasped at all. The end of 1991 events was declared the "democratic revolution" against the totalitarian regime. They resulted in great hopes for quick integration of Russia into the international community of "developed" countries. However, several years later, the country's euphoria was replaced by much more sceptical perspectives on post-Communist society. It was clear that the totalitarian regime collapse should not inevitably result in society westernisation and creation of democracy and market institutes, as had been the case in Poland, the Czech Republic and other Eastern European countries. Totalitarian regime collapse led to suspension of modernizing Soviet-style processes, army and industry modernisation and to long-term social-political instability. It also caused rapidly progressing regressive nationalism, sometimes even religious fundamentalism containing strong neo-traditionalist elements. Furthermore also the increase in post-totalitarian semi-authoritative regimes based on situational or random composition of social currents or corporate interests (military, industrial, religious, etc.). Moreover, this unstable scrummage is supported by the anti-Western ideology or the local versions of special, either religious or secular, National Socialism.¹⁹

The high hopes of rapid Soviet society democratisation were not fulfilled. Claims about market economy automatically leading to political liberalisation, welfare and better human rights protection were not correct at all, nor were they excused by ideological specula-

¹⁹ MOROZOV, V.. Sovereignty and Democracy in Contemporary Russia: a Modern Subject Faces the Post-modern World

tions or supported by a serious analysis. The current Russian economy is critically dependent on high oil and gas prices, and that limits the internal economic development potential. Energetic export is beneficial only to the state and the bureaucracy depending on the state. The income from mineral resources export is controlled by a small monopoly of groups narrowly connected to the presidential administration and the government. A unique alliance of three industrial monopolies appeared, composed of pragmatically thinking people with background in the formal Soviet nomenclature and secret services. The alliance allowed them to protect the country against the decomposition and deconstruction of the former system. However, it at the same time blocked any westernisation or modernisation possibilities.²⁰

Active frustration of certain ideological liberal groups in post-Communist Russian development led to opinions about Putin's regime being predetermined to stability and long-term survival. Trust in Putin is at a high level, preferences during his presidency never fell under 75 – 80 %. Combined with intensive distrust of institutions (government, parliament, political parties, courts, public prosecutor's office, police, economical institutions), i.e. distrust of all forms of social-political organizations apart from the Federal Security Service and army, it provokes many Russian scholars to claim the emergence of a new "people's monarchy" phenomenon: a monarchy stable and immune to political competition criticism. According to the Russian Public Opinion Research Centre analysts internal chronic power instability in Russia determines the conditions for weak and ineffective institutions. In this way the dependency on the traditional Soviet power tools (army, secret political police, the Ministry of Interior, etc.) is created.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- Constitution of the Russian Federation. 1993. [online]. kremlin.ru. [cit. 2015-02-12]. Dostupné na internete: <http://archive.kremlin.ru/eng/articles/ConstIntro01.shtml>
- DANKS, C. 2014. Politics of Russia. New York: Routledge, 2014. 488 p. ISBN 978-0-582-89433-4.
- DUGIN, A. 2000. Osnovy geopolitiki. (Základy geopolitiky). [online]. [cit. 2015-02-12]. Dostupné na internete:
- HOREMUŽ, M. 2011. Politický systém Ruskej federácie 20 rokov po rozpade ZSSR. In Slovak Journal of Political Sciences. ISSN 1335-9096 , 2011, vol. 11, No. 4, pp. 296 – 320. http://vk.com/doc30346088_291076828?hash=3626160104000a7637&dl=c7f1f7052845ad93
- KAZANSKÝ, R. – IVANČÍK, R. 2016. Základné teoretické východiská pre štúdium geopolitiky. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum: Univerzita Mateja Bela, 2016. 171 s. ISBN 978-80-557-1088-4
- KOPER, J. – ONDRIA, P. Bezpečnostné stratégie Ruskej federácie In Politické vedy: časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy, bezpečnostné štúdiá. Banská Bystrica: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB, 2010. ISSN 1335-2741. Roč. 13, č. 1 (2010), s. 6-28.
- KOVALEV, V. 2008. Rossiiskaya fantastika kak politologiya/Politicheskiï klass. In Politicheskii klass, 2008, No 38, pp. 92 – 118.

²⁰ DANKS, C. Politics of Russia

- LEGVOLD, R. 2007. Russian Foreign Policy in the 21st Century & the Shadow of the Past. New York and Chichester: Columbia University Press, 2007. 544 p. ISBN 978-0-231-14122-2.
- MAKARYCHEV, A. – MOROZOV, V. 2011. Multilateralism, Multipolarity and Beyond: A Menu of Russia's Policy Strategies. In Global Governance: A Review of Multilateralism and International Organizations. ISSN 1075-2846, 2011, vol. 17, No. 3, pp. 353 – 373.
- MOROZOV, V. 2008. Sovereignty and Democracy in Contemporary Russia: a Modern Subject Faces the Post-modern World. In Journal of International Relations and Development. ISSN 1408-6980, 2008, vol. 11, No. 2, pp. 152 – 180.
- ROWE, E. W. – TORJESEN, S. (eds.). 2009. The Multilateral Dimension in Russian Foreign Policy. London and New York: Routledge, 2009. 240 p. ISBN 978-0-415-47199-2.
- THORUN, CH. 2009. Explaining Change in Russian Foreign Policy: The Role of Ideas in Post-Soviet Russia's Conduct Towards the West. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2009. 203 p. ISBN 9780230553729.
- TSYGANKOV, A. P. – FOMINYKH, F. 2010. The Anti-Russian Discourse of the European Union. In Russian Politics & Law. ISSN 1558-0962, 2010, vol. 48, No. 6, pp. 19-34.
- TSYGANKOV, A. P. 2003. Mastering Space in Eurasia: Russia's Geopolitical Thinking After the Soviet Break-up. In Communist and Post-Communist Studies. ISSN 0967-067X, 2003, vol. 36, No. 1, pp. 101 – 127.
- UŠIAK, J. – NEČAS, P. 2011. Sociálny a politický sektor v kontexte bezpečnosti štátu. In Politické vedy : časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy, bezpečnostné štúdiá. Banská Bystrica : Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB, 2011. ISSN 1335-2741. Roč. 14, č. 1 (2011), s. 30-49.

This article is published within the project VEGA 1/0545/17 – Transformation of the Security Environment: Application of the Experience of the V4 Countries on the Example of Ukraine.

Mgr. Dávid KOLLÁR, PhD.
Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB v Banskej Bystrici
Katedra bezpečnostných štúdií
Kuzmányho 1, 974 01 Banská Bystrica
david.kollar@umb.sk

JUDr. Ing. Zdeněk RAJDA, externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany,
Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši
Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš
zdenek@ak-judrrajda.cz

THE CORRELATION BETWEEN THE RAISE OF ISLAMIST TERRORISM AND ANTI-ISLAMIC EXTREMISM

Dominika KOSÁROVÁ

ABSTRACT

Nowadays Europe faces an increasing threat of Islamist terrorism and Islamophobia that escalates into anti-Muslim extremism. This article aims to define the correlation between these two phenomena. Although a number of studies suggest that there is a causal link between the rise of terrorism and anti-Muslim hostility, we proceed further in our research and we explore also the feedback reaction of the Muslim community to anti-Islamic extremism. The article provides two models suggesting that there is a mechanism of reciprocal radicalization between the two threats. It concludes that Islamist terrorism will not be suppressed without dealing adequately with anti-Muslim animosity which is the consequence as well as a trigger factor of violent Islamist attacks. The article also points to double standard in regard to the depiction of violent attacks perpetrated by Islamists and anti-Muslim extremists as acts of terrorism and hate crimes, respectively.

Keywords: terrorism, extremism, Islamophobia, hate crime, hate speech, radicalization

INTRODUCTION

The contemporary European security environment is characterized by increasing threat of extremism that manifests in two different forms: Islamist and anti-Islamic. Islamist extremists often use the tactics of terrorism, hence in this context, we talk about the threat of Islamist terrorism. The term *Islamist* will be used throughout the article to emphasize that not Islam as a religion yet the radicalized ideology of Islamism is at the origin of the threat. Despite this, Islam is often mistakenly blamed for the actions of radical Islamists by a significant part of the Western society. This misperception and generalization provokes anti-Muslim sentiments within the states that have a direct experience or that fear of a potential terrorist attack. Such a religiously based fear, prejudice and hostility are necessary preconditions for right-wing radicalization and extremism. In this context, we will use the term anti-*Islamic* extremism to emphasize that extremists regard the religion of Islam and its worshippers indiscriminately as hostile.

Far-right extremists have adopted Islamophobic attitudes (expressed by means of anti-Islamic hate speech) that eventually escalate into anti-Muslim practices (including violent hate crimes¹). The term *hate crime* is the most frequently used in the literature as well as by law enforcement agencies when dealing with the right-wing extremism. Therefore, in order to study the rise in anti-Islamic extremism, we have to focus on anti-Islamic hate crimes. We do not restrict hate-crimes to violent attack exclusively, instead, we claim that hatred may manifest in a violent as well as a non-violent way (hate speech and graffiti included). Its most extreme manifestation includes the use of violence and it may be classified even as far-right anti-Islamic terrorism. In this context, we suggest that there is a certain evolution of anti-Islamic hate crimes from more moderate and non-violent ones (hate speech, cyber

¹ Hate crime may be defined as a criminal act motivated by hostility or prejudice perceived against the victim and its social group on the ground of religious, racial or other identity. (AWAN, I., ZEMPI, I. The affinity between online and offline anti-Muslim hate crime: Dynamics and impacts.)

harassment, verbal abuse) through vandalization and destruction of Muslim property into more extreme forms, including physical aggression, ultimately right-wing terrorism.

It is undeniable that the number of Islamist terrorist attacks as well as anti-Muslim hate crimes has been on the rise in Europe, which evokes that there may be a certain link between the two phenomena. The aim of our research is to define this relation. However, different states and institutions apply different definitions, classification and methodology when dealing with terrorism and especially with hate crime and right-wing extremism which makes quantitative data incomparable between states.² Taking this limitation into account, we opted for a combination of quantitative and qualitative research based on several case studies. Our aim is not to compare absolute numbers of anti-Muslim incidents between particular states, rather we will observe how the number of hate crimes changed within particular states after the major incidents of Islamist terrorism. This approach will enable us to study how Islamist terrorism influences anti-Islamic extremism. However, we consider this relation as only a partial finding. It has been already suggested by a number of authors that terrorist attacks serve as a trigger event for the rise of Islamophobia.³ However, at this point, most studies conclude their research and do not deal with the feedback impact of anti-Muslim extremism to the threat of Islamist terrorism. Therefore, we would like to proceed in the research further to include also the influence of anti-Islamic hate crimes on the Muslim community and its potential radicalization. By this mean we aim at providing a complete image of mutual relation between Islamist terrorism and anti-Islamic extremism that we believe is not unidirectional.

We focus on the evolution of anti-Muslim attitudes and practices after the major terrorist attacks of 9/11 with a particular focus on the recent development. Three states are of our major concern: Great Britain, France, and Germany, all of them with a significant Muslim population and experience with terrorist attacks on their territory. This allows us to observe in the first place how Islamist terrorism influences anti-Islamic extremism. Afterwards, we focus on Denmark and Netherlands. These two cases enable us to point out dangerous consequences of anti-Muslim hostility in form of feedback reaction and thus make our causal equation complete. At the end of the article, we apply our findings to the case of the Slovak Republic which is a specific (but not exceptional) country with no terrorist experience and small Muslim population, yet strong Islamophobia.

Throughout the article we combine the data provided by European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia with report on Islamophobia released by Foundation for Political, Economic and Social research and studies published by D. Koehler, I. Awan, E. Abdelkader or L. Stevkovski. Given the topic of the research, we had to look for up-to-date information also online on relevant news portals.

1 ANTI-ISLAMIC TENDENCIES IN THE ERA OF ISLAMIST TERRORISM

Historically, origins of the contemporary Muslim population in Europe date back to the 20th century.⁴ Already at that time, there was a number of anti-Muslim stereotypes and prejudice within the European society that contributed to the negative perception of Muslim

² RAVNDAL, J. Right-Wing Terrorism and Violence in Western Europe: Introducing the RTV Dataset.

³ ALLEN, C., NIELSEN, J.S. Summary Report on Islamophobia in the EU after 11 September 2001, KAYAOGLU, A., KAYA, A. A Quantitative Analysis of Islamophobia in EU-15. NESSER, P. Islamist Terrorism in Europe, ABDELKADER, E. A Comparative Analysis of European Islamophobia

⁴ Despite the lack of precise statistics, it is estimated that about 17 million Muslims live in today in the European Union. (RABASA, A., BENARD, C. Eurojihad. Patterns of Islamist Radicalization and Terrorism in Europe.)

community.⁵ However, they were not yet linked to the threat of terrorism and they did not manifest in what we call today extremism. Instead, the prejudice stemmed from cultural and socio-economic issues.⁶ The securitization of Muslims has increased in the aftermath of 9/11 terrorist attacks when Europe has recognized Islamist terrorism as a serious security threat. This threat gained real contours only after European states became involved in the war in Iraq which changed the status of Europe from the sanctuary to a potential target of jihadists. Since then, Europe has witnessed major terrorist attacks attributed to al-Qaeda (Madrid 2004, London 2005) and Islamic state (France 2015 and 2016, Belgium 2016, Germany 2016, Great Britain 2017, Spain 2017). These attacks have influenced public opinion and political narrative in relation to Islam and Muslim worshippers. Islam has started to be increasingly portrayed as a militant religion, while Muslims are often depicted as terrorists or criminals.⁷

It is widely accepted that the transformation of anti-Muslim prejudice into hostility and violence is related to increasing threat of Islamist terrorism in Europe.⁸ However, the radical anti-Muslim narrative would not have such a support within society if two other issues did not come into play: economic and migration crisis. After financial crisis broke out in 2008, populists blamed economic migrants for the high unemployment rate and they regarded them as a burden for national economies. In addition, Europeans became even more afraid of their socio-economic and security prospects as a result of massive immigration from Muslim developing countries. The narrative depicting migrants as “job stealers” and Muslims as a security threat and criminals combined with the increasing number of Islamist terrorist attacks resulted in deepening xenophobia, Islamophobia, and radicalization of anti-Muslim opinions. These conditions represent a breeding ground for nationalist, racist, anti-immigration and anti-Muslim attitudes and far-right groups/movements that have emerged throughout Europe and claim that their goal is to protect Europeans against “criminal immigrants” and “Islamization”. Among such movements, the European Counter-Jihad has been on the rise in Western Europe since 9/11 and especially in reaction to increasing threat of Islamist terrorism in the recent years. Its agenda is based on strong Islamophobia and it regards Islam and Muslim immigration as a security threat to Europe.⁹

The increase in Islamophobia as a reaction to terrorism and its transformation into acts of hatred may be well portrayed on the British, French and German examples. Great Britain was directly involved in the invasion of Iraq in 2003, which made her prime enemy of al-Qaeda beside the US. It experienced its first major terrorist attack in 2005 when al-Qaeda stroke in London. Consequently, the rate of anti-Muslim violence raised sixfold.¹⁰ Anti-Muslim hostility further increased after the murder of British soldier Drummer Lee Rigby in 2013 in revenge to Muslims killed by British armed forces. In a survey conducted that same year, more than three-quarters of respondents perceived Islam as incompatible with British

⁵ A survey conducted in 2000 compared anti-immigrant and anti-Muslim prejudice in 30 European countries. It revealed that in 21 of them, Islamophobia was considerably higher than xenophobia. (STRABAC, Z., LISTHAUG, O. *Anti-Muslim prejudice in Europe*.) These results point to the fact that Muslims were regarded in a more negative light as other immigrants already before the events of 9/11. The survey also revealed no relation of anti-Muslim attitudes to the size of Muslim population in particular states.

⁶ In the 20th century, radical Islamists did not pose a direct threat to Europe. Europe served as a safe place to terrorists, who focused on the fight in their country of origin and did not intend to attack their sanctuary. Anti-Muslim prejudice at that time related especially to cultural differences with a particular focus on gender issues (perceived oppression of Muslim women), perception of Muslim immigrants from developing countries as stealing jobs to Europeans, and finally to the so called “clash of civilizations” which emerged on the background of several conflicts in the second half of the 20th century when Muslims were fighting non-Muslim nations.

⁷ AWAN, I. *Islamophobia on Social Media: A Qualitative Analysis of Facebook’s Walls of Hate*.

⁸ AWAN, I., ZEMPI, I. *The affinity between online and offline anti-Muslim hate crime: Dynamics and impacts*.

⁹ KOEHLER, D. *Right-Wing Extremism and Terrorism in Europe*, p. 92.

¹⁰ KOEHLER, D. *Right-Wing Extremism and Terrorism in Europe*, p. 87.

values and there were 193 anti-Muslim hate crimes reported (including a murder and attacks against mosques).¹¹ Another brutal Islamist act occurred in 2014 when militants of ISIS beheaded British aid worker David Haines, which further exacerbated anti-Muslim attitudes.¹² In the period from July 2014 to July 2015, the number of anti-Muslim hate crimes exceeded 800 only in London (corresponding to the annual increase by 70%).¹³ Islamophobia is reinforced also by the fact that nine out of ten news reporting about Muslims or Islam relate to violence or terrorism. However, a significant role in the increase of anti-Muslim hatred was played by the combination of terrorist threat with economic and migration crisis¹⁴ as well as the upsurge of populist groups that blamed immigrants of British socio-economic and security problems. Among these group, Britain First or the English Defence represented prominent far-right movements that employed a strong anti-Islamic rhetoric and the later even called for deportation of all Muslims from Europe.¹⁵

Islamophobic hate speech is proliferated especially via Internet and social media. In Britain, 162 Facebook pages were identified in 2017 as supporting far-right ideologies related to patriotism and Islamophobia.¹⁶ Dissemination of hate speech on the internet contributes to radicalization of the mainstream and it incites further hate crimes. Up to March 2017, London police recorded in one single year 1260 Islamophobic incidents (compared to 193 in 2013).¹⁷ This number further increased with a series of terrorist attacks inspired by Islamist ideology that occurred from March to June 2017 (the car attack on the Westminster Bridge and the knife attack near the Houses of Parliament, the bomb attack in Manchester, the van attack on London Bridge). After the bombing in Manchester, there were five times as much Islamophobic attacks reported in Manchester as the previous week (139 compared to 25).¹⁸ A similar tendency was observed in London, where Islamophobic attacks raised fivefold after the incident on the Westminster Bridge.¹⁹ Muslims were verbally attacked, they were labelled as terrorists and women wearing veil often became victims of harassment. Anti-Muslim hostility escalated into violent aggression when a British citizen drove a van into a group of Muslim worshippers near the mosque in Finsbury Park in London. The attacker shouted that he wanted to kill all Muslims and was arrested on suspicion of terrorism.²⁰ British case hence points to the escalation of Islamophobia from prejudice to hate speech, violent hate crime and eventually to right-wing terrorism.²¹

Similar trends may be observed in France and Germany – both of them have direct experience with Islamist terrorism on their territory, both are engaged in international coalition in crisis regions (fighting terrorists) and both have a large Muslim population that is becoming increasingly victim of far-right extremism. France has the largest Muslim population in Europe due to immigration from former colonies. At the same time, it has past experience with activities of Algerian terrorist groups FLN and GIA which may explain the presence of Islamophobia within the society.²² Yet, anti-Muslim sentiments have deepened

¹¹ ABDELKADER, E. A Comparative Analysis of European Islamophobia.

¹² AWAN, I., ZEMPI, I. The affinity between online and offline anti-Muslim hate crime: Dynamics and impacts.

¹³ ABDELKADER, E. A Comparative Analysis of European Islamophobia.

¹⁴ The most recent survey conducted in 2016 showed that 52% of respondents believed that influx of Muslim refugees would increase the threat of terrorism.

¹⁵ NESSER, P. *Islamist Terrorism in Europe*, p. 271.

¹⁶ AMARASINGAM, A., DAVEY, J. *What About the Terrorism of the Far Right?*

¹⁷ TRAVIS, A. Anti-Muslim hate crime surges after Manchester and London Bridge attacks.

¹⁸ TRAVIS, A. Anti-Muslim hate crime surges after Manchester and London Bridge attacks.

¹⁹ SHAPIRO, B. With Anti-Muslim Terror Attack In London, The Left Builds A Narrative.

²⁰ Finsbury Park attack: What we now so far, 2017.

²¹ Already in 2013 Britain uncovered plots to bomb several mosques in order to instigate war between races.

²² At the beginning of the 21st century, about 74% of French citizens regarded Islam as incompatible with French values. (ABDELKADER, E. A Comparative Analysis of European Islamophobia)

and transformed in anti-Muslim hate crimes especially in reaction to the recent terrorist incidents.²³ After the attack against Charlie Hebdo in 2015, the rate of right-wing anti-Muslim violence increased in France by 223%.²⁴ In the absolute numbers, whereas there were 133 hate crimes reported in 2014, the number increased to 400 the following year. These crimes include attacks at mosques by grenades, gunshots, bomb explosions at places symbolizing Muslim culture where Muslims regularly gather (such as mosques but also kebab restaurants), or insulting and intimidating notes and graffiti.²⁵

As far as Germany is concerned, it has been also facing strong Islamophobia²⁶ and anti-Muslim extremism. In the past few years, police uncovered several terrorist cells that intended to attack mosques, Muslim preachers, and refugee shelters. In 2011, German Minister of Interior even recognized that some extreme right-wing groups used the tactics of terrorism (including illegal group National Socialist Underground that had conducted deadly attacks on ten people most of them of Turkish origins or extremist group Old School Society that allegedly planned to attack mosques, refugee shelters and Muslims by explosives).²⁷ The situation has further exacerbated in relation to the massive influx of Muslim refugees. A far-right anti-Islam political movement was founded in 2014 – Patriotic Europeans against the Islamization of the Occident (PEGIDA). It regularly organizes anti-Islam marches and demonstrations that are regarded as justified by 30% of the German population.²⁸ Yet, several PEGIDA members have been charged even for violent assaults on mosques and refugee shelters.²⁹ In 2015, when Germany accepted more than one million refugees (most of them Muslims from Syria, Afghanistan and Iraq – countries exploited by jihadists), 1,031 violent attacks against asylum shelters were reported (compared to 199 attacks in 2014 and 58 in 2013). Attackers often opted for weapons such as arson, car bombs or explosives.³⁰ Given the international security environment and the threat of global jihadi movement, Muslim refugees have been perceived through the lenses of national security and they have been indiscriminately depicted as terrorists or rapists. The aim of right-wing extremists is to protest against the immigration policy of Germany as well as to incite fear and force refugees to leave the country, eventually to discourage others from arriving and thus to stop so-called Islamization of Germany. Hence, in terms of objectives (send a message to a wider audience, intimidate, stimulate the climate of fear, influence political decision-making), these acts are comparable even to terrorist incidents perpetrated by radical Islamists.

However, the major wave of Islamophobia in Germany emerged in 2016 as a reaction to several violent incidents attributed to radicalized Muslims. At first, Muslim immigrants were blamed for assaults during New Year's celebration in Cologne. Afterwards, a series of attacks was perpetrated by radical Islamists in July 2016 (two of them were committed by

²³ In 2014 with the expanding ISIS movement, 40% of French saw Islam as a threat. In 2016, on the background of migration crisis and increasing threat of terrorism, 46% of respondents believed that the influx of refugees will increase the likelihood of a terrorist attack on the French soil. (ABDELKADER, E. A Comparative Analysis of European Islamophobia.)

²⁴ ABDELKADER, E. A Comparative Analysis of European Islamophobia.

²⁵ ABDELKADER, E. A Comparative Analysis of European Islamophobia.

²⁶ A recent study showed that in 2015, 57% of Germans considered Islam to be a threat (STEVKOVSKI, L. The Rise of Right-Wing Extremism in European Union) and 61% thought it was not compatible with Western values. Another survey conducted in 2016 revealed that 60% of Germans believe that Islam does not belong to German society (ABDELKADER, E. A Comparative Analysis of European Islamophobia) and 40% would ban Muslim immigration to Germany. (LEWICKI, A. Islamophobia in Germany.)

²⁷ Idem.

²⁸ ABDELKADER, E. A Comparative Analysis of European Islamophobia.

²⁹ LEWICKI, A. Islamophobia in Germany.

³⁰ LEWICKI, A. Islamophobia in Germany. KOEHLER, D. Right-Wing Extremism and Terrorism in Europe.

supporters of ISIS)³¹ and finally, the major attack occurred on the Berlin's Christmas Market in December 2016. In parallel to these incidents, 1 963 assaults on refugees and their shelters were reported on the national and local level throughout the year 2016. A significant increase is observed also in the number of attacks against mosques. From 2014 to 2015 the number increased from 23 to 75 and in the critical year of 2016, it further escalated to 91 attacks.³² Islamist terrorism contribute also to higher support for far-right movements and parties, such as PEGIDA and Alternative for Germany, whose anti-immigration and anti-Muslim ideology has found support even within the mainstream.

What makes the situation worse is that far-right groups often have political ambitions and in a number of countries they are even represented in the parliament (including National Front in France, Alternative for Germany, Party for Freedom in Netherlands led by Geert Wilders or Danish People's Party). These far-right political parties are highly populist and make profit of the ongoing migration crisis, socio-economic insecurity and threat of terrorism to promote their nationalist cause. After the terrorist attacks in Paris in November 2015, Marine Le Pen's National Front observed a significant increase in support and it gained more than 27% of votes in the local elections in December 2015 (a considerable increase in comparison to 2010 elections, when her party obtained 11%).³³ Similarly, Alternative for Germany appealed to alarmed Germans with declarations such as "Islam does not belong to Germany" and it won a significant number of seats in five regional parliaments in the elections of 2016.³⁴ Moreover, after the parliamentary elections in September 2017, it has become the third strongest party in Germany. Even though Islamophobic political parties and social movements may not directly participate in the overt racial crimes, their xenophobic language and Islamophobic propaganda establish the environment of racial hatred and may indirectly instigate radicalized persons to commit such hate crimes.

The above-analyzed case studies illustrate the causal relation between the rise of Islamist terrorism in Europe (*cause*) and anti-Muslim attitudes/hate crimes/extremism (*consequence*) within the Western society. Although unregulated immigration from Muslim countries and socio-economic issues contribute to the spread of Islamophobic propaganda, Islamist terrorism remains a direct trigger of radicalization and anti-Muslim hate crimes. The relation between Islamist terrorism and anti-Islamic extremism is undeniable and today generally accepted. However, this is not where the action-reaction premise ends. Instead, we suggest that anti-Muslim hatred may have a direct impact on the Muslim community and a counter-reaction from Muslims could be anticipated.

2 MUSLIM COUNTER-REACTION TO ISLAMOPHOBIA

Increasing Islamophobia, hate speech, harassment of veiled women, degradation of Muslim property, violent attacks and aggression lead to a perception that Muslims are unwelcome in the West, that the West treats them unjustly and with animosity, eventually that it is in the war with Islam. Such perception provokes feelings of alienation, frustration, non-belonging and fear within the Muslim society. These sentiments create preconditions for potential radicalization of disaffected individuals who may ultimately opt for violence in their fight against the West – perceived enemy of Islam.

³¹ LEWICKI, A. Islamophobia in Germany.

³² Idem.

³³ Résultats des élections régionales.

³⁴ LEWICKI, A. Islamophobia in Germany.

Muslim radicalization in reaction to perceived oppression may be explained by the violation of the covenant of security. The covenant of security stems from Islamic hadith and it is used by Salafi preachers to enable Muslims to live in a non-Muslim state despite their belief that Muslims should be governed exclusively by Islamic law. According to the covenant, such a situation is acceptable if both parties agree not to harm each other. However, if the covenant is violated, it becomes invalid.³⁵ Salafi preachers and radical ideologues claim that violation of the covenant may be caused by military engagement of the West in a Muslim country (such as the invasion of Iraq), insult of Islam, verbal or physical harassment, assault or discrimination. Once the covenant becomes invalid, Muslims are allowed and even encouraged by radical Islamists to fight against the offender.

From this perspective, anti-Muslim hate speech and hate crimes may be interpreted as a violation of the covenant of security. Contemporary radical Islamists call upon Muslims to take up arms and join the global jihad against the West that, according to them, hates and mocks at Islam and treats Muslims unjustly. Anti-Islamic practices are thus exploited by radical Islamists to spread anti-Western sentiments and to instigate and legitimize terrorist attacks against Western targets. Two examples may be introduced to support this argument.

At first, outrage spread throughout the Muslim world after the Danish newspaper Jyllands-Posten published in 2005 cartoons depicting Prophet Mohammad, which is forbidden in Islam (especially in a ridiculous way). The cartoons were published in reaction to increasing threat of Islamist terrorism and they suggested the links between Islam and terrorism. Consequently, mass demonstrations broke out in Muslim countries (supported by mainstream Muslims as well as radicals and jihadists) and bin Laden even called Muslims to punish the Danish government and kill the cartoonists. He referred to Islamist ideologue Ibn Taymiyyah who considered insult against the Prophet as the major sin that deserved to be punished by death. Cartoons thus served al-Qaeda to justify attacks in Europe and to recruit disgruntled Muslims. Anger over the cartoons resulted in violent riots and flag burnings and culminated in the attack on the Danish embassy in Syria and Pakistan by al-Qaeda affiliate terrorists.³⁶ In addition, in 2015 a Swedish artist who had also published cartoons of the Prophet was shot dead in Copenhagen by a radicalized Muslim. Although, from the Western perspective, cartoons are not regarded as a form of extremism, it shows how Islamophobia exists within the society and how even its minor manifestation risks to be misunderstood as an act of hatred, or it may be deliberately portrayed in this way by terrorists in order to further deepen anti-Western sentiments and motivate Muslims to adopt violence against the West.

This observation may be illustrated as a linear causality between *action* (Islamist terrorist attack) – *reaction* (raise in Islamophobia and anti-Islamic extremism) and *counter-reaction* (Muslim radicalization and the threat of Islamist terrorism) as visualized below.

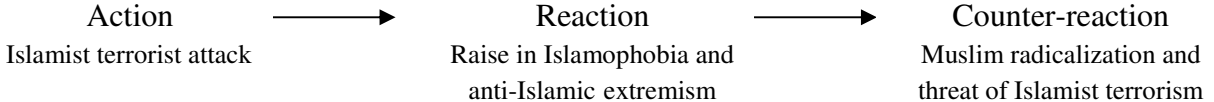

Figure 1: Linear visualization of causality between Islamist terrorism and anti-Islamic extremism

Another example of the action-reaction-counter-reaction pattern may be observed in the case of Netherlands. Although Netherlands did not have a direct experience with any

³⁵ NESSER, P. Islamist Terrorism in Europe.

³⁶ KAYAOGULU, A., KAYA, A. A Quantitative Analysis of Islamophobia in EU-15. NESSER, P. Islamist Terrorism in Europe.

Islamist terrorist attack on its soil, anti-Muslim narrative has emerged soon after 9/11 in reaction to the global threat of terrorism. This rhetoric was adopted also by political figures, such as Geert Wilders, the prominent critic of Islam, and Ayaan Hirsi Ali, member of right-wing populist party People's Party for Liberty and Democracy. Hirsi Ali collaborated with Theo Van Gogh, the Dutch filmmaker, on a satirical film that ridiculed Islamist fundamentalists. Similarly to Danish cartoons, the film was perceived by Muslims as an insult to Islam and it resulted in the assassination of its producer in 2004 by members of Hofstatgroep, a terrorist cell that operated in Netherlands and maintained connections to al-Qaeda. This assassination aimed at intimidating the Dutch politicians, such as Greet Wilders and Hirsi Ali, who were instigating xenophobic and anti-Islamic attitudes. The murderer of Van Gogh even left a letter pinned to his body, where he accused Hirsi Ali of leading a "crusade against Islam".³⁷ Both, Hirsi Ali and Geert Wilders, faced death threats in the wake of filmmaker's murder. However, the murder of Van Gogh made Wilders even more radical in his anti-Islamic proclamations and he even produced a film which portrayed Islam as a militant religion.³⁸ This series of events fits in the second model that portrays the relation between Islamist terrorism and anti-Islamic hate speech/extremism as a vicious circle based on reciprocal radicalization between the two phenomena (as depicted in figure 2).

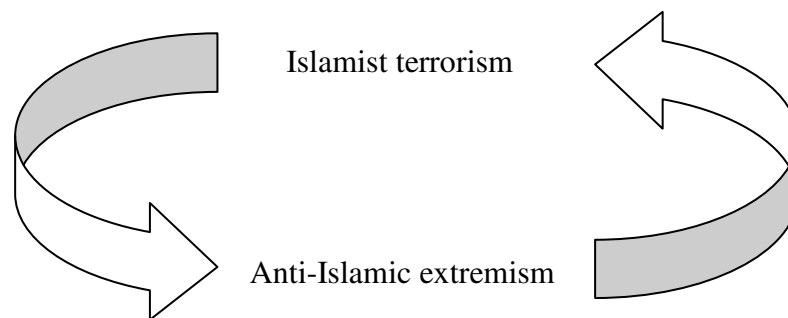

Figure 2: Cyclic visualization of causality between Islamist terrorism and anti-Islamic extremism

In both models, the trigger event that launches the linear or cyclic progression of reciprocal radicalization in the first place is an Islamist terrorist attack. We suggest that Islamist terrorism and anti-Islamic extremism are two mutually dependent phenomena, therefore, one cannot be solved without confronting the other. The Dutch and Danish cases reveal also another important fact: the terrorist attack does not have to be directly experienced by the country in question in order to serve as a trigger event of anti-Muslim radicalization. Even a state that does not have a direct experience with terrorism may face rise in anti-Muslim attitudes as a reaction to international terrorism and changes in the wider security environment. This suggestion may be further elaborated in the case of the Slovak Republic.

3 IMPLICATIONS TO SLOVAKIA

Slovakia is an interesting case because not only it has not experienced any Islamist terrorist attack, but it does have only a minor Muslim population, and still, it encounters Islamophobe tendencies.³⁹ The recent increase in anti-Muslim sentiments may be explained

³⁷ NESSER, P. Islamist Terrorism in Europe.

³⁸ Idem.

³⁹ From the historical perspective, Slovakia was for decades part of the Soviet bloc where cross-border movement was very limited and people in the country had no opportunity to experience multiculturalism. Xenophobia had been thus enrooted and unconsciously bred within the Slovak society for decades. In addition,

by several factors. First of all, Slovakia makes an integral part of the European security and it is a member state of security organizations such as NATO. The state is thus expected to react to changes in the international security environment.⁴⁰ In addition, Slovakia participates in field operations in crisis regions (including Afghanistan) where the threat of terrorism is considerably higher. Hence, international obligations and adaptation to the changes in the global security environment explain why Slovakia cannot ignore the threat of terrorism, even if the probability of an attack within the Slovak borders is rather low.

Moreover, Slovak public has become more aware of the threat of Islamist terrorism especially since the upsurge of migration crisis and its subsequent securitization and politicization by extreme far-right parties, such as Kotleba's People's Party Our Slovakia. In reaction to the contemporary European security environment, Kotleba's party has adopted an offensive anti-Islamic and xenophobic narrative and it emphasizes links between migration and terrorism. It exploits terrorist incidents to criticise standard political parties, the Western concept of multiculturalism and the policy of open (eventually non-existent) borders which according to the party leads to Islamization of Europe and increases the threat of terrorism. The party calls to protect Slovakia against "dangerous migrants", and in this context, its leader, Marián Kotleba, declared that even one migrant is too much for Slovakia.⁴¹ According to the party, Slovakia would be safer if it left from the EU and NATO and abandoned international obligations or so-called dictate of Brussels and Washington (for example in regard to accepting migrants). One of its prominent Islamophobe, Milan Mazúrek, depicted Islam as a "cruel, hideous and inhuman political system, a system of beheadings, mangling and whipping women, raping children, or as a slavish system that has nothing to do with the European democracy and that simply does not belong to our continent".⁴² During the protest against Islamization that occurred in Bratislava in 2015, he verbally harassed a Muslim family and expressed himself in a pejorative way with regard to Allah, while some participants even threw stones against the family.⁴³ Another Islamophobe, Stanislav Mizík, stated that Islam was a "Satanic-paedophile product of Devil".⁴⁴ Such rhetoric is not uncommon for members and supporters of Kotleba's party and it stimulates hatred and fear within the society. This aggressive anti-Muslim rhetoric contributes to the perception of Muslims in the security realm as a threat to national security and to the Slovak way of life.

Regularly held polls reveal that support base for Kotleba's party has further expanded since the parliamentary elections of 2016. This may be caused by a continuous debate about accepting refugees, increasing number of terrorist incidents in Europe, but also by dissatisfaction with standard parties. Supporters of far-right nationalist and xenophobe movements usually believe that protecting nation against foreign influence and perceived Islamization would enable the state to prosper. However, over-estimation of Islamist threat and fabrication of the threat of Islamization may serve politicians to overshadow real problems in the society. Moreover, with respect to the second part of the causality proposed in

Muslims were of a particular concern because of their visibility (especially veil is an easy identifier of Muslim worshippers). This observation was confirmed by the survey conducted in 2000. More than 24% of Slovak respondents had anti-Muslim prejudice compared to 23% with anti-immigration prejudice). (STRABAC, Z., LISTHAUG, O. *Anti-Muslim prejudice in Europe*, p. 278.)

⁴⁰ This expectation stems especially from the NATO principle of collective defence that evokes that an attack against one ally is regarded as an attack against all. Accordingly, even a terrorist attack against any NATO member state may require an appropriate reaction from all members (as has been evidenced after 9/11).

⁴¹ Vyhlásenie ĽS-Naše Slovensko k masakru v Nice, 2016.

⁴² NRSR – 10. schôdza, 2016.

⁴³ DUGOVIČ, M. Kotlebov agresívny poslanec sa vzdal mandátu, nahradí ho ďalší, ktorý útočil na moslimskú rodinu.

⁴⁴ NRSR – 10. schôdza, 2016.

the previous chapter, Islamophobic rhetoric may eventually reinforce the threat that it was originally aimed at fighting.

The Slovak case serves as an example of how hate speech, securitization and politicization of an issue may influence the perception of threats within wider public. Anti-Islamic narrative managed to incorporate in Slovakia despite having no experience with Islamist terrorism and only a small size of Muslim immigrants. Hate speech emerged in the first place as a reaction to increasing threat of terrorism in Europe and it has been further reinforced on the background of mass influx of Muslim refugees to Europe. The first part of the equation (the progression from Islamist terrorism to anti-Islamic extremism) thus proved to be valid, even though in this case, terrorism has not been experienced by the country in question, but anti-Islamic extremism has emerged rather in reaction to international trends. However, it has been suggested, that anti-Islamic tendency may provoke alienation of Muslims and their radicalization against perceived oppression, insult or discrimination. Therefore, there is a risk that aggressive anti-Muslim propaganda and hate speech of far-right extremists would radicalize Muslims and ultimately it may increase the risk of Islamist attack against the perceived oppressor, in this case Slovakia. Such a violent counter-reaction might not be necessarily committed by jihadists and might not occur in form of a terrorist attack. Instead, it may emerge as a spontaneous hate-crime provoked by anti-Islamic hate speech. At this point it is important to avoid double-standard in regard to automatic depiction of most violent attacks committed by Muslims as acts of terrorism, while attacks against Muslims are usually referred to as hate-crimes, although they may comply with the attributes of terrorism.

CONCLUSION

Islamist terrorism and anti-Islamic hate crimes are two opposite manifestations of extremism, yet both of them inter-dependent and closely related to each other. They represent serious challenges in the contemporary security environment in many European countries irrespective of their experience with terrorism and size of Muslim population. Even though anti-Muslim attitudes are not new within the European society, given the contemporary security environment (a combination of increasing number of terrorist incidents with the socio-economic insecurity and migration crisis), they have become much more openly and violently expressed. Although, there is only a very thin line between violent hate crime and far-right terrorism, there is a tendency within the society to associate terrorism first of all with attacks of radical Islamists, while violent acts of anti-Muslim extremists are instead regarded as hate crimes. This creates a double standard in evaluating violence and unconsciously it underestimates the threat of far-right extremism and far-right terrorism.

However, it has been pointed out that anti-Muslim extremism is particularly dangerous especially because of its impact on Muslim community. It is based on prejudice and generalization, which creates the perception of injustice and oppression within Muslim society. These sentiments may lead to further radicalization of Muslims and to exploitation by terrorist groups to recruit new members. Hence, anti-Islamic extremism has a double role to play in the contemporary terrorist movement. It is a by-product provoked by Islamist terrorism, but at the same time, it is a trigger factor that contributes to its raise. Therefore, it can be claimed that Islamist terrorism and anti-Islamic extremism are in a relation of reciprocal radicalization which may be portrayed by a cyclic model (in form of a vicious circle) or by a linear model of mutual causality. In both cases, an act of Islamist terrorism serves as a trigger event that radicalizes already existing anti-Muslim sentiments and leads to anti-Islamic extremism, which may provoke a violent counter-reaction by radicalized

Muslims. Due to the mutual reciprocity and causality between the two phenomena, it may be concluded that one cannot be suppressed while ignoring the other.

REFERENCES:

- ABDELKADER, Engy. A Comparative Analysis of European Islamophobia: France, UK, Germany, Netherlands and Sweden. In *UCLA Journal of Islamic and Near Eastern Law*. 2016, vol. 16.
- ALLEN, C., NIELSEN, J.S. *Summary Report on Islamophobia in the EU after 11 September 2001*: report. Vienna: European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia, 2002.
- AMARASINGAM, Amarnath, DAVEY, Jacob. *What About the Terrorism of the Far Right?* [online] The New York Times, 21.6.2017 [cit. 13.9.2017] Available at: <https://www.nytimes.com/2017/06/21/opinion/finsbury-park-terrorist-attack-far-right.html?mcubz=0>
- AWAN, Imran. Islamophobia on Social Media: A Qualitative Analysis of Facebook's Walls of Hate. In *International Journal on Cyber Criminology*. 2016, vol. 10, no. 1, pp.1-20.
- AWAN, Imran, ZEMPI, Irene. The affinity between online and offline anti-Muslim hate crime: Dynamics and impacts. In *Aggression and Violent Behaviour*. 2016, vol. 27, pp.1-8.
- DUGOVIČ, M. *Kotlebov agresívny poslanec sa vzdal mandátu, nahradí ho ďalší, ktorý útočil na moslimskú rodinu*. [online] DenníkN, 11.3.2016 [cit. 13.9.2017] Available at: <https://dennikn.sk/402505/kotlebov-agresivny-poslanec-sa-vzdal-mandatu-nahradi-ho-dalsi-rasistickymi-recami/>
- Finsbury Park attack: What we now so far*. [online] BBC, 19.6.2017 [cit.13.9.2017] Available at: <http://www.bbc.com/news/uk-40323769>
- KAYAOGLU, Aysegul, KAYA, Ayhan. 2012. *A Quantitative Analysis of Islamophobia in EU-15*. [online] [cit. 13.9.2017] Available at: https://cream.conference-services.net/resources/952/3365/pdf/MGDNF2013_0440.pdf
- KOEHLER, Daniel. Right-Wing Extremism and Terrorism in Europe. In *PRISM*, 2016, vol. 6, no. 2, p. 85-104.
- LEWICKI, Aleksandra. Islamophobia in Germany: National Report. In BAYRAKLI, Enes, HAFEZ, Farid. (eds.) *European Islamophobia Report 2016*. Istanbul: SETA, 2017. ISBN 978-975-2459-00-7. pp. 215-236.
- NESSER, Petter. 2015. *Islamist Terrorism in Europe*. New York: Oxford University Press, 2015. 371 p. ISBN 978-80190264024.
- NRSR – 10. schôdza. [online] 26.10.2016 [cit.13.9.2017] Available at: <http://tv.nrsr.sk/archiv/schodza/7/10?page=76>
- Résultats des élections régionales. [online] Ministère de l'intérieur, 2015 [cit.24.9.2017] Available at: [https://www.interieur.gouv.fr/Elections/Les-resultats/Regionales/elecresult__regionales-2015/\(path\)/regionales-2015/index.html](https://www.interieur.gouv.fr/Elections/Les-resultats/Regionales/elecresult__regionales-2015/(path)/regionales-2015/index.html)
- RABASA, Angel, BENARD, Cheryl. 2015. *Eurojihad. Patterns of Islamist Radicalization and Terrorism in Europe*. New York: Cambridge University Press, 2015. 229 p. ISBN 978-1-107-43720-3.

- RAVNDAL, Jacob. Right-Wing Terrorism and Violence in Western Europe: Introducing the RTV Dataset. In *Perspectives on Terrorism*. 2016, vol. 10, no. 3, pp. 2-15.
- SHAPIRO, Ben. *With Anti-Muslim Terror Attack In London, The Left Builds A Narrative*. [online] The Daily Wire, 19.6.2017 [cit.13.9.2017] Available at: <http://www.dailywire.com/news/17672/anti-muslim-terror-attack-london-left-builds-ben-shapiro#>
- STEVKOVSKI, Ljupcho. The Rise of Right-Wing Extremism in European Union. In *International Studies*, 2015, vol. 17, no. 1, pp. 43-57.
- STRABAC, Zan, LISTHAUG, Ola. Anti-Muslim prejudice in Europe: A multilevel analysis of survey data from 30 countries. In *Social Science Research*. 2008, vol. 37, no. 1, pp. 268-286.
- TRAVIS, Alan. *Anti-Muslim hate crime surges after Manchester and London Bridge attacks*. [online] The Guardian, 21.6.2017 [cit.13.9.2017] Available at: <https://www.theguardian.com/society/2017/jun/20/anti-muslim-hate-surges-after-manchester-and-london-bridge-attacks>
- Vyhlasenie LS Naše Slovensko k masakru v Nice*. [online] ESNS, 15.7.2016 [cit.13.9.2017] Available at: <http://www.naseslovensko.net/nase-nazory/vyhlasenie-ls-nase-slovensko-k-masakru-v-nice/>

This article was written within the project VEGA 1/0545/17 Transformácia bezpečnostného prostredia: aplikácia skúseností štátov Vyšehradskej štvorky na príklade Ukrajiny.

Mgr. Dominika KOSÁROVÁ, M.A.
Faculty of Political Science and International Relations, Matej Bel University
Kuzmányho 1, 974 01 Banská Bystrica
dominika.kosarova@umb.sk

STRATEGICKÁ KOMUNIKACE - OVLIVŇOVÁNÍ OBYVATELSTVA

STRATEGIC COMMUNICATIONS-INFLUENCING THE POPULATION

Petr KOVANDA

ABSTRACT

Current military conflicts are no longer a mere conflict of the armed forces. It is hard to find a conflict where the population is not at least in some way involved in an armed struggle. All activity of the armed forces sends certain information to the environment. It is obvious that it is advantageous for the armed forces to favour the local population and thus to gain its support. One way to influence the civilian population is StratCom - Strategic Communication

Keywords: StratCom, INFOOPS, PSYOPS, CIMIC

ÚVOD

Úspěch v ozbrojeném konfliktu, který je zasazen do hustě zalidněné oblasti, vyžaduje nové používání ozbrojených sil. To znamená pochopit, že nelze vyhrát válku s městem, ale konečným cílem bude vyhrát válku v myslích obyvatelstva. Již v 5. století před naším letopočtem filosof a historik Thucydides moudře zmiňuje: „Lidé to jsou, kdo tvoří obec (město), nikoli zdi.“ Tento citát neztrácí nic na své hloubce v případě jakéhokoli nasazení ozbrojených sil, ať už je jeho cíl vojenský nebo humanitární a vojska jsou zasazována doma nebo v zahraničí.¹ Je možno říci, že dochází ke změně cílů vedeného ozbrojeného konfliktu. Už není cílem pouhé získání nějaké výhody, například ovládnutí území, které například poskytuje nerostné suroviny a zdroje energie, ale do popředí vystupuje snaha ovlivnit určité skupiny populace pro prosazení vlastních zájmů. Význam informací a schopnost šířit informace pro soudobou společnost tedy neustále nabývá na významu. Díky rozvoji informačních technologií a především díky rozvoji internetu se dostáváme do stavu, kdy nelze opomíjet sílu a důležitost informačního toku. Ve vojenských operacích se stále vyvstává nutnost se zabývat, jaké informace emitují nasazená vojska vůči místnímu obyvatelstvu. Jelikož konflikty, do kterých jsou dnes vysílány ozbrojené síly, vyžadují pro úspěšné řešení zahrnout, taktéž aspekty civilního prostředí.² Ozbrojené síly NATO pro ovlivňování civilního prostředí realizují informační operace a v neposlední řadě se na ovlivňování obyvatelstva podílejí i jednotky CIMIC. Strategická komunikace (StratCom) byla donedávna považována za oblast, jejíž organizace a provádění náleželo spíše do politické sféry a ozbrojené síly se spíše soustřeďovaly na aktivity spojené s informačními operacemi. Avšak v poslední době se stále více smazává linie mezi politickým a vojenským působením na informace a je potřeba koordinovat veškeré komunikační aktivity mezi příslušnými aktéry.

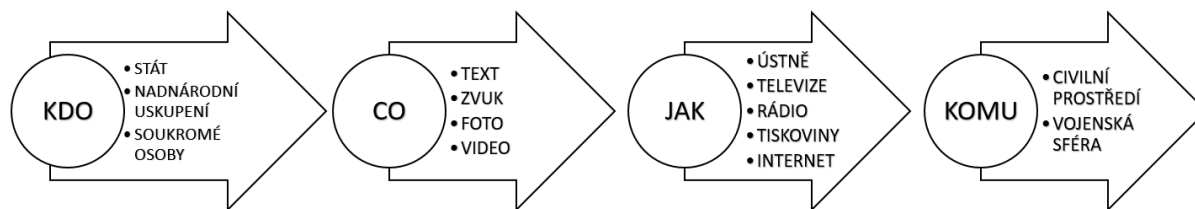
¹ ZONA, Pavel. 2009. *Aktéři CIMIC a jejich vztahy ve vojenských operacích*. Brno, 99 s. Dizertační práce. Univerzita obrany. Vedoucí práce Doc. Ing. Milan KUBEŠA, CSc.

² PIKNER, Ivo a Vlastimil GALATÍK. 2010. Future operational environment and military concepts. In: *The 16th International Conference: The Knowledge-Based Organization management and military sciences*. Sibiu, Romania: NICOLAE BĂLCESCU” Land Forces Academy, s. 157-162. ISSN 1843-6722.

INFORMAČNÍ PROSTŘEDÍ

Informační prostředí je tvořeno samotnými informacemi, jednotlivci, organizacemi a systémy. Hlavní aktéři jednotlivé informace vysílají a tím se snaží ovlivňovat. A na straně druhé musíme mít příjemce těchto zpráv, který je přijme za své a na jejich základě modifikuje svoje chování. K přenosu zpráv lze používat nejrůznější způsoby, od komunikace „face to face“ až po komunikaci pomocí nových technologií, jako jsou například sociální sítě. Informační prostředí si tedy můžeme představit jako dimenzi, kterou lidé a v poslední době i automatizované systémy sledují, orientují se v ní, rozhodují se a jednají na základě informací v té dimenzi obsažené. Pokud chceme identifikovat postup šíření informací, tak si musíme odpovědět na tyto základní otázky.

- Kdo šíří informace?
- Co je příjemci předkládáno?
- Jak je informace příjemci doručena?
- Komu je informace určena?

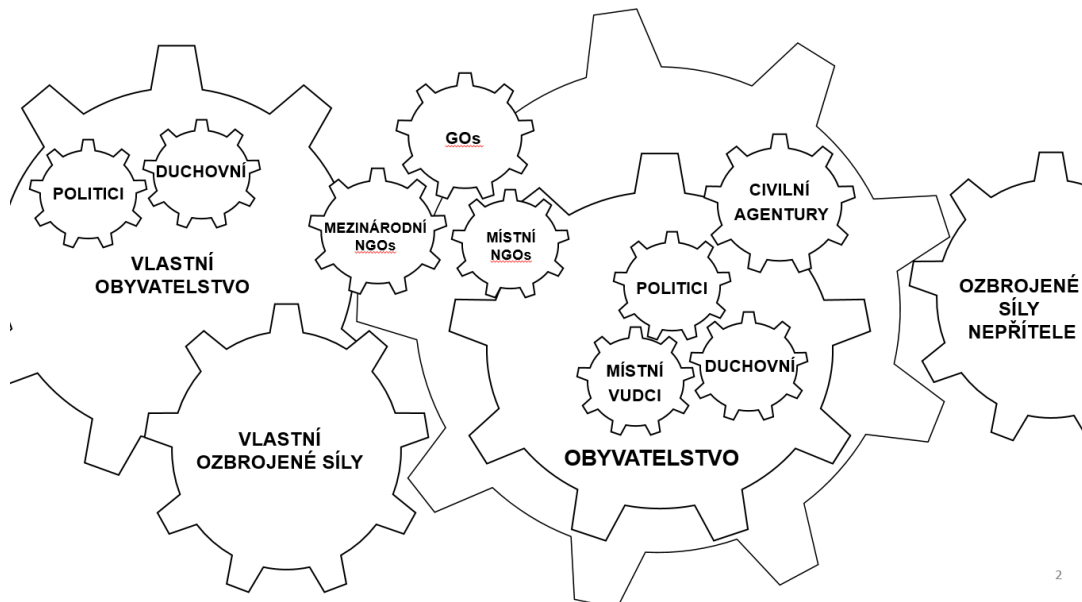
Obrázek 1 Šíření informací.

Dnešní informační prostředí se vyznačuje 24 hodinovým zpravodajským cyklem. Vzestupem sociálních sítí dochází k vzájemné propojitelnosti publika přímo na nadnárodní úrovni a informace se šíří nekontrolovatelným způsobem. Vzestupem sociálních sítí a propojeností jednotlivých aktérů informačního prostředí v celosvětovém měřítku, se dostáváme do informačního věku, kde již ztrácí na významu vlastnictví tradičních sdělovacích prostředků, jako jsou tiskoviny, rozhlas a televize. Pomocí novodobých sociálních médií dokáží aktéři prostřednictvím internetu ovlivňovat široké masy cílových skupin. Příjemci je předkládána informace buď v textové, zvukové, obrazové nebo v audiovizuální podobě.

Zde musíme konstatovat, že dostupnost technologií, která umožňují vytvářet informaci, jsou dostupné širokým masám. I při doručování informací příjemci stát ztrácí monopol a bohužel musíme prohlásit, že díky internetu mohou své zprávy šířit i anonymní jednotlivci. Základní rozdělení příjemců ve vojenských operacích lze definovat jako vojenské prostředí a civilní prostředí. Mezi příjemce informace v rámci civilního prostředí patří vůdčí osobnosti, osoby výkonné moci s rozhodovací pravomocí, jednotlivci, společenské entity a organizace. Pokud se soustředíme na vojenské působení ozbrojených sil, tak jako cílovou skupinu můžeme uvažovat civilní prostředí operace. Člověk je součástí určitých komunit, které mají rozdílné cíle, metody, priority, mandát, kulturu atd. Tyto všechny faktory je nezbytné brát v potaz, při ovlivňování cílových skupin.

Hlavním aktérem civilního prostředí je místní obyvatelstvo se svými vůdci a duchovními. Další neopomenutelnou složkou jsou civilní organizace a civilní agentury, které prosazují své zájmy. Pokud ovšem uvažujeme o strategické komunikaci, tak musíme rozšířit skupiny, na které pomocí informací působíme. Již nám nestačí identifikovat a

vyhodnotit civilní prostředí v prostředí probíhající operace, která je omezena mandátem, časem a místem. Ale mezi cílové publikum musíme, zahrnou také vlastní obyvatelstvo, vlastní politické představitele. Je tedy nutno brát zřetel na všechny spolupracující partnery a to jak doma, tak v oblasti nasazení.

Obrázek 2 Civilní prostředí

Prostředí, ve kterém se šíří informace tedy není v současné době spojeno pouze s technologiemi, které používáme k přenosu zpráv. Informace se přímo vztahují k člověku. Nelze, však zapomenout na zpětnou vazbu, čili ověření zda daná zpráva dokázala ovlivnit cílovou skupinu.

2. STRATEGICKÁ KOMUNIKACE NATO

Jak jsem již uvedl v úvodu, tak StratCom byl donedávna spíše oblastí, ve které se realizovali jednotliví politici a diplomaté. Jejich jednotlivá vyjádření v rámci mezinárodní politiky poté ovlivňovala použití a výstavbu a nasazení ozbrojených sil. Úkolem ozbrojených sil bylo vést informační operace. Změna přístupu k této problematice nastala eskalací bojů na Ukrajině. Vzhledem k tomu, že informační technologie a aplikace jsou nyní přístupné do té míry, že každý může sledovat, zachycovat, zobrazovat a sdělovat informace o aktivitách NATO, ať už přesně nebo nepřesně, s cílem propagovat své vlastní pohledy, včetně klamného projevu. Aliance byla nucena přizpůsobit a zvýšit rychlost, spojitelnost a efektivitu svého informačního toku pro obhájení svých aktivit. Tímto se linie mezi vojenským a politickým zcela ztrácí.

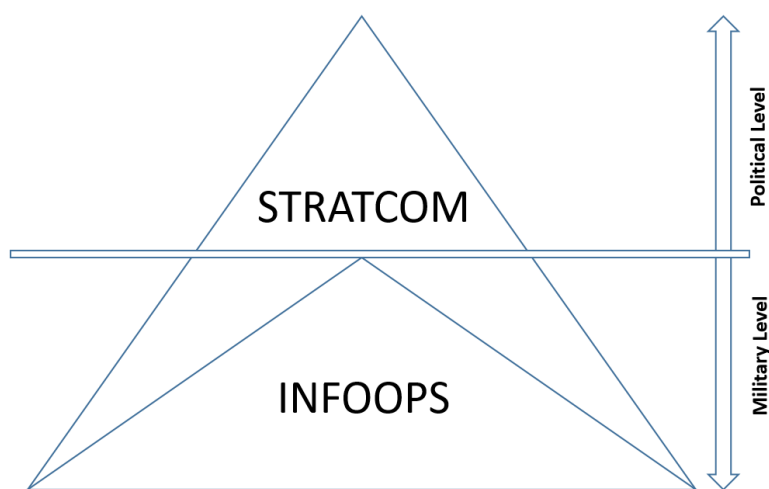
Dle NATO Military Policy on Strategic Communications z roku 2009³ je základní definice strategické komunikace tato: Strategická komunikace NATO je koordinované a adekvátní použití komunikačních aktivit a schopností NATO s jinými vojenskými aktivitami

³ <https://www.stratcomcoe.org/about-strategic-communications>

k podpoře a formování informační prostředí na podporu aliančních politik, operací a aktivit k prosazování cílů NATO. Mezi nástroje strategické komunikace patří:

- Veřejná diplomacie - Public Diplomacy
- Veřejné záležitosti - Public Affairs
- Vojenské veřejné záležitosti – Military Public Affairs
- Informační operace – Information Operation
- Psychologické operace – Psychological Operation

Tyto aktivity lze rozdělit do dvou oblastí. Na aktivity, které informují a snaží se cílové publikum přesvědčit pouze hodnotou a silou informace na široké obecnost - Public Diplomacy, Public Affairs, Military Public Affairs. Na straně druhé jsou zde aktivity jako INFOOPS a PSYOPS, které působí na schválené cílové publikum a je přímo nežádoucí aby působilo na domácí publikum z důvodu jejich diskretizace.

Obrázek 3 Vztah mezi StratCom a INFOOPS

2.1. INFORMAČNÍ OPERACE

Jedním ze základních vojenských aktivit StratCom jsou informační operace (INFOOPS), jejíž základní zásadou je koordinace a řízení vojenských nástrojů, jejichž cílem ovlivňování rozhodování potencionálního nebo reálného protivníka, případně i obyvatelstva v krizové oblasti a v ostatních angažujících se státech ⁴. Cílem INFOOPS je dosažení informační dominance nad protivníkem. Tuto výhodu lze použít v efektivnějším provedení mise, není tedy sama o sobě cílem. INFOOPS jsou tedy jakýmsi deštníkem zastřešujícím vojenské funkce používající metody k ovlivňování cílových skupin. Mezi nástroje INFOOPS dle AJP 3. 10. ⁵ tedy řadíme:

- Psychologické operace (Psychological operation - PSYOPS).
- Přítomnost, Postoj, Profil (Presence Posture Profile - PPP).
- Operační bezpečnost (Operational Security - OPSEC).

⁴ AJP-3.10.: ALLIED JOINT DOCTRINE FOR INFORMATION OPERATIONS. 2009. s 1-3.

⁵ AJP-3.10.: ALLIED JOINT DOCTRINE FOR INFORMATION OPERATIONS. 2009. s 1-8

- Informační bezpečnost (Information Security – INFOSEC).
- Klamání (Military Deception - MD).
- Elektronický boj (Electronic Warfare -EW).
- Fyzické ničení (Physical Destruction - PD).
- Ovlivňování klíčových postav (Key leader engagement - KLE).
- Operace v počítačových sítích (Computer Network Operations - CNO).

Mezi další vojenské schopnosti, které se sice nehodí z důvodu diskretizace přímo zařazovat do INFOOPS, ale je vhodné, aby činnosti, které jsou prováděny orgány odpovědnými v těchto oblastech, byly s nimi koordinovány, jsou:

- Civilně vojenská spolupráce (Civil military operation - CIMIC)
- Informování veřejnosti (Public activities – PA)

2.2. PSYCHOLOGICKÉ OPERACE

Další vojenskou aktivitou StratCom jsou psychologické operace (PSYOPS). Lze říci, že PSYOPS je jednou z nejdůležitějších aktivit INFOOPS. Definice PSYOPS jsou plánované a cílevědomé psychologické působení, prováděné v době míru, za stavu vnějšího ohrožení státu a v době války, zaměřené na cílové skupiny k ovlivnění jejich postojů a chování, pro dosažení politických a vojenských cílů.⁶ Díky médiím a bohužel i díky renomovaným pracovištím je PSYOPS je v mnoha případech zaměňován za INFOOPS. Pro splnění svých úkolu PSYOPS používá zprávy, které jsou distribuovány pomocí televize, rozhlasu, tisku ale především komunikací face – to – face. Tyto tradiční metody jsou díky novým technologiím rozšířeny o komunikaci a šíření zpráv pomocí internetu. Pro plánované a cílevědomé psychologické působení na cílové skupiny PSYOPS používá k šíření informací produkty, které rozdělujeme do těchto skupin:⁷

- Audiovizuální produkty – televizní vysílání, internet.
- Audio produkty – rozhlasové vysílání, internet.
- Tiskové produkty – noviny, časopisy, letáky, billboardy (internet)
- Softwarové produkty – internet.

3. PRINCIPY STRATEGICKÉ KOMUNIKACE

Jako každá oblast lidského konání má své principy činnosti, tak i problematika StratCom se řídí určitými pravidly. Je zcela zřejmé, že v této oblasti se tyto pravidla neustále vyvíjejí v závislosti na prostředí a situaci. Implementace StratComu vyžaduje jednotnost úsilí a spoléhá se na následující principy:

- Veškerá činnost je založena na hodnotách NATO.
- Aktivita je řízena cíli odvozenými z daného příběhu, politiky a strategie vydané v rámci politického a vojenského směru.

⁶ AJP-3.10.1. Dostupné z:

https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/450521/20150223-AJP_3_10_1_PSYOPS_with_UK_Green_pages.pdf

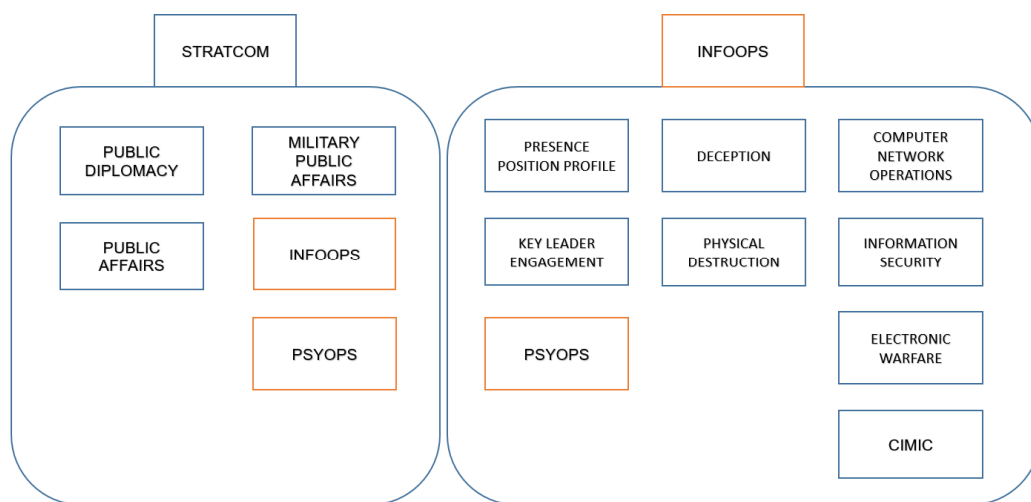
⁷ KOVANDA, Petr. *Základy informačních operací*. In: *TAKTIKA 2016*. Brno: Univerzita obrany, 2016, s. 77-83. ISBN 978-80-7231-398-3.

- Důvěryhodnost a důvěra jsou životně důležité atributy a musí být chráněny.
- Slova a akce musí být v souladu.
- Informační prostředí musí být srozumitelné.
- Komunikace je kolektivní a úsilí je sjednocené.
- Zaměřuje se na dosažení požadovaného účinku a výsledků.
- Komunikace je vedena na všech úrovních.

Při definování jednotlivých principů lze dojít k závěru, že tyto principy jsou již využívány a jsou již obsaženy v principech, kterými se řídí jednotky CIMIC.⁸

4. STRATEGICKÁ KOMUNIKACE VERSUS INFORMAČNÍ OPERACE.

Při porovnání jednotlivých definic StratCom, INFOOPS a PSYOPS, lze zjistit, že dochází k určitým disproporcím v samotném určení jednotlivých aktivit. Na obr. 4 jsou graficky znázorněny jednotlivé nástroje StratCom a INFOOPS.

Obrázek 4 Nástroje StratCom a INFOOPS.

Některé aktivity jsou obsaženy v obou zastřešujících funkcích. Samotná definice StratCom obsahuje například aktivity INFOOPS a PSYOPS a přitom psychologické operace jsou již součástí informačních operací. Na základě toho by mohlo docházet k dvojímu úkolování a tím i k rozporům při samotném plánovacím procesu.

ZÁVĚR

Tatham ve své knize „Strategic communication: A primer“ uvádí, že hlavní chybou, které se můžeme dopustit je chápání strategické komunikace jako pouhé interakce s médii nebo nový termín pro informační operace, ty jsou totiž jednou z jejích podřízených schopností.⁹ Pokud si ovšem uvědomíme podobnost jednotlivých aktivit lze k tomuto závěru celkem snadno dojít. Z hlediska vojenských činností je StratCom, zcela nová aktivita. Cílem

⁸ KOVANDA, Petr; ZONA, Pavel. Civilně vojenská spolupráce. Praha: ASTRON studio CZ, a. s., 2016, 72 s. ISBN 978-80-906148-5-7.

⁹ TATHAM, S.A., 2008. *Strategic communication: a primer*. Shrivenham: Defence Academy of the United Kingdom, Advanced Research and Assessment Group. ISBN 9781905962594.

ozbrojených sil mimo ničení protivníka se stává podporovat chování u cílového publika, které je příznivé pro splnění jejich cílů a tím formovat civilní prostředí, které je přátelské. Stále více při plnění bojových úkolů musí ozbrojené síly brát v potaz dopad na civilní prostředí. Jakékoliv negativní účinky se díky novým technologiím šíří velice rychle a mohou mít nepříznivý dopad na vztahy mezi ozbrojenými silami a civilním obyvatelstvem, a to na cizím území, tak i obyvatelstvem vlastním. Již nestačí pro šíření informací používat jenom tradiční média a je třeba se orientovat také na internetová média s cílem rozvíjet povědomí, porozumění a podporu svých rozhodnutí a operací.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZŮ

- AJP - 3.4.9: ALLIED JOINT DOCTRINE FOR CIVIL-MILITARY COOPERATION. 2013. Edition A Version 1. NSA. Dostupné z: <http://www.cimic-coe.org/wp-content/uploads/2014/06/AJP-3.4.9-EDA-V1-E1.pdf>
- AJP-3.10: ALLIED JOINT DOCTRINE FOR INFORMATION OPERATIONS. 2009. Dostupné také z: <https://info.publicintelligence.net/NATO-IO.pdf>
- KOVANDA, Petr. 2015. The Relation between Military and Civilian Actors in Military Operations. In: The 21th International Scientific Conference Knowledge-Based Organization: Management and Military Sciences. Sibiu, Romania: Nicolae Balcescu Land Force Academy Publishing House, s. 62-65. ISSN 1843-6722.
- KOVANDA, Petr; ZONA, Pavel. Civilně vojenská spolupráce. Praha: ASTRON studio CZ, a. s., 2016, 72 s. ISBN 978-80-906148-5-7.
- PIKNER, Ivo a Vlastimil GALATÍK. 2010. Future operational environment and military concepts. In: The 16th International Conference: The Knowledge-Based Organization management and military sciences. Sibiu, Romania: NICOLAE BĂLCESCU” Land Forces Academy, s. 157-162. ISSN 1843-6722.
- TATHAM, S.A., 2008. Strategic communication: a primer. Shrivenham: Defence Academy of the United Kingdom, Advanced Research and Assessment Group. ISBN 9781905962594
- ZONA, Pavel. 2009. Aktéři CIMIC a jejich vztahy ve vojenských operacích. Brno, 99 s. Dizertační práce. Univerzita obrany. Vedoucí práce Doc. Ing. Milan KUBEŠA, CSc.

Ing. Petr KOVANDA
Univerzita obrany Brno, Kounicova 65
662 10 Brno, Česká republika
petr.kovanda@unob.cz

HYBRID WARFARE FROM MILITARY AIR PERSPECTIVE

Zoltan KRAJNC, Janos CSENGERI

ABSTRACT

In the paper the authors examine the relations between hybrid warfare and air power. First, they provide an overview on hybrid warfare in general, than they interpret the core air power roles and types of air operations. The final and substantive two chapters are about the significant features of air power related to employment in hybrid warfare and they provide instances what sort of irregular threat from the air the joint force may face with.

Keywords: hybrid warfare; air power; irregular threat; core air power roles

INTRODUCTION

As we will see the definitions later hybrid warfare consists of several aspects which are related to airspace and aerial warfare. Our topic (hybrid warfare) is not a completely new category, but an addition to the existing warfighting phenomenon: non-state actors possess sophisticated weapon systems with which they are able to conduct regular warfare and state actors might utilize irregular warfighting techniques. Clearly, these attributes are not the only ones of hybrid warfare, but these are which exclusively define it.

In order to present a comprehensive overview we need to examine several approaches. First of all, we have to define the attributes and essence of hybrid warfare, after that we have to sum up the core functions and capabilities of air power with which the regular challenges can be answered. Elaborating the experiences so far and applying the so called “thinking out of the box” method we may characterize the irregular air threats as well. In this paper we perform a thorough attempt to this not only by a “thought experiment” but also by interpreting relevant aspects of recent conflicts.

1. BASICS OF HYBRID WARFARE

The concept of hybrid war is closely related to military theorist William Lind’s concept of *Fourth Generation Warfare*. *Fourth Generation Warfare* marks what Lind calls the “most radical” change from the Westphalian tradition because in it, the “state loses its monopoly on war.”¹ Retired US Marine Corps Lieutenant Colonel Frank Hoffman was among the first military theorists to use the term *hybrid war*. Hoffman writes:

“Hybrid Wars can be conducted by both states and a variety of non-state actors. Hybrid Wars incorporate a range of different modes of warfare, including conventional capabilities, irregular tactics and formations, terrorist acts including indiscriminate violence and coercion, and criminal disorder.”²

Earlier the term *total war* was used to describe the struggle of a nation with all possible national resources (manpower, industry, infrastructure, etc.) in order to countervail the adversary. As we can see above the term *hybrid war* is to subscribe the phenomenon when a political will employs all available means to master the enemy (its legal, national resources and involves non-state actors as well; nevertheless utilizes a mixture of tactics).

¹ Michael MILLER: *Hybrid Warfare: Preparing For Future Conflict*. p.6.

² Frank G. HOFFMAN: *Conclit in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*. p.14.

Hybrid warfare is also understood as the use of covert or deniable activities, supported by conventional or nuclear forces, to influence the domestic politics of target countries.³ During a hybrid war the aggressor might use the minorities to gain influence in the country, use covert action to seize territory or use subversion to justify a conventional attack. “Hybrid” activities in that sense involve a combination of different tactics: conventional forces may be used to shield, support, or defend irregular forces; nuclear forces may be used to deter a response; security services and propaganda apparatus may seek to legitimize military action by conventional forces.⁴

William J. Nemeth, during his examination of modern, regular armed forces, declares several statements on what kind of handicaps these forces have against hybrid warfighting organizations. These handicaps are as following: severely bureaucratic and slow decision making system, long reaction time and rigidity as consequence. Further disadvantage of modern regular armed forces the over dependency on state-of-the-art technology, the thinking in solid paradigms and the lack of innovation.⁵

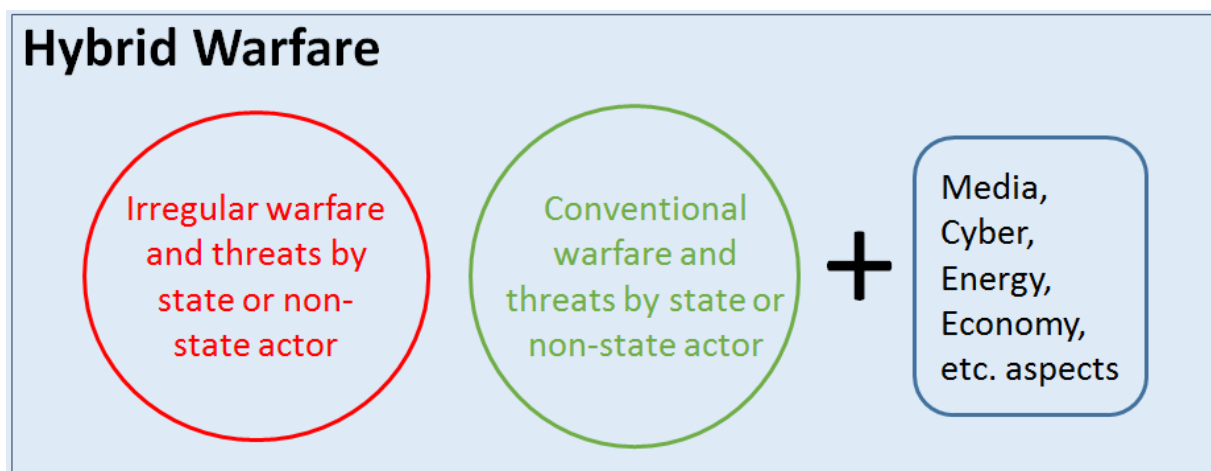

Figure 1 Elements of Hybrid warfare
Source: own product of the authors

2. WHY AIR POWER?⁶

Power is the capacity to influence the behaviour of others or course of events. We achieve influence when we have affected the character or behaviour of someone or something. This leads to a revised definition. Air power is using air capabilities to influence the behaviour of actors and the course of events.

Air power is inherently joint, because although it operates in the air, we seek to create effects and exert influence primarily in other environmental domains (on land, over and under seas or in space). However it has the ability to achieve goals independently like in Kosovo in 1999 or in Libya in 2011. Air power is also pervasive (inherently strategic force) because aircraft are not physically impeded by natural terrain or physical barriers, so potentially allowing us access to any point on the surface of the earth.

Air power’s core and additional attributes allows it to create a wide range of effects at tactical, operational or strategic level. Historically, we thought of strategic air power only as

³ Andrew RADIN: Hybrid War in the Baltics. p.5.

⁴ ibid.

⁵ FEKETE Csanád: A hibrid hadviselés elméleti kérdései. p.68.

⁶ UK Air and Space Doctrine. p.1-1 – 1-7.

strategic bombing and also as born to seek centers of gravity, where targets are located in the enemy's homeland rather than on the battlefield, or at sea. However strategic attack remains a vital function of air power, it is important to understand that we can seek to create precise strategic effects using a much wider range of air activities. For instance, rapidly deploying air assets to deter aggression or using aircraft to protect vital sea lanes are both air operations with strategically significant implications. We can also mention the strategic air mobility or ISR (Intelligence, Surveillance and Reconnaissance) operations which core capabilities further widening the perspective of air power.

3. CORE AIR POWER ROLES AND TYPES OF AIR OPERATIONS⁷

3.1. COUNTER-AIR

Control of the air helps shape the operational area wherein friendly operations can proceed at the optimum place and time without prohibitive air interference, while providing force protection. Gaining control of the air is not an end in itself, but is only useful if it is then exploited as a means to a greater end. Once sufficient control of the air has been achieved, air power provides the possibilities to project military power where and when needed; however, control of the air is not a permanent state and has to be constantly fought for if it is to be assured. There are two levels of control of the air: air superiority and air supremacy.⁸

The required degree of control of the air is achieved through counter-air operations. This is to allow all friendly forces greater freedom of action, while minimizing their vulnerability to detection and attack. Counter-air operations also include all actions, taken by any component, to gain and maintain control of the air using a variety of integrated weapon systems and sensors to counter threats that include manned or unmanned aircraft (UA), ballistic missiles and air, land or sea launched cruise missiles, both before and after launch. Counter-air operations may be offensive or defensive in nature; the balance between which will be dependent upon the nature and stage of a campaign, the depth, density and capabilities of an adversary's integrated air defense system (IADS) as well as their offensive air and missile capabilities.

3.2. ATTACK

Attack lies at the heart of air power's capacity to create influence by changing behaviors or the course of events. Air attack is coercive in the broadest sense of the term as it creates tactical, operational and strategic effects through the threat, and use, of force. The Alliance uses air-attack capabilities to target adversaries through strategic attack, counter-surface force operations and information activities.

Strategic attacks seek to weaken the adversary's ability or will to engage in conflict or continue an action and as such, could be part of a campaign, major operation, or conducted independently. A key advantage of air power, over many other military forces, is the ability to strike directly at the heart of the adversary, disrupting critical leadership functions, war-sustaining resources and strategy, while avoiding the need to sequentially fight through layers of surface forces to get there. Expected effects, not the specific weapon systems, delivery platform or the type of target attacked, define strategic attack.

Counter-surface force operations comprise counter-land and counter-maritime operations and are conducted to: defeat an adversary's fielded forces; destroy their supporting infrastructure; or generate psychological effects to shatter their cohesion or will to fight.

⁷ AJP 3.3 B Allied Joint Doctrine for Air and Space Operations. p.1-8 – 1-16.

⁸ CSENGERI János: One of the Basic Questions of Warfare: The Levels of Control of Airspace. p.332.

Air power contribution to counter-land operations (APCLO) generally fall under two mission types: air interdiction (AI) and close air support (CAS). Air interdiction is air operations conducted to divert, disrupt, delay, degrade or destroy an adversary's military potential before it can be brought to bear effectively. Close Air Support is an air action against hostile targets which are in close proximity to friendly forces and which require detailed integration of each air mission with the fire and movement of those forces for fratricide avoidance and targeting guidance performed by a certified and qualified Forward Air Controller (FAC).

Air-delivered Information Activities primarily focus on non-lethal effects to influence an adversary's will, understanding and subsequent behavior. Information Operations staff coordinates the different and sometimes competing activities to support the commander's overarching campaign objectives. Beyond the broad Air Power attributes of presence, posture and profile, Air-delivered Information Activities commonly precede, lead or support the following objectives:

- a) Changing, influencing, or reinforcing perceptions and attitudes of adversaries;
- b) Preserving and protecting Alliance freedom of manoeuvre in the information environment;
- c) Countering command functions and capabilities by affecting the data and information that support adversaries.

3.3. AIR MOBILITY

Air mobility enables the deployment, sustainment and recovery of military and civilian personnel and material by air; it is critical to the success of joint operations. The speed and responsiveness of air mobility provides political flexibility, thereby offering options to create immediate strategic influence. At the operational level air mobility operations fall into two fundamental categories: air transport (AT) (sometimes referred to as airlift) and air-to-air refueling (AAR).

3.4. CONTRIBUTION TO JOINT INTELLIGENCE, SURVEILLANCE AND RECONNAISSANCE

Joint intelligence, surveillance and reconnaissance (JISR) is an integrated intelligence and operations set of capabilities, which synchronizes and integrates the planning and operations of all collection capabilities with processing, exploitation, and dissemination of the resulting information in direct support of planning, preparation, and execution of operations. Air and space based ISR-assets can be used strategically to build an early understanding of potential crisis points and enhance the quality of political and high-level military decision-making. At the operational and tactical level it allows observation of an adversary's actions and dispositions thereby enabling commanders to identify dependencies, vulnerabilities and strengths. As a summary of the content above see Figure 2.

<p>Counter-air</p> <ul style="list-style-type: none"> • Offensive Counter-air <ul style="list-style-type: none"> • Fighter Sweep • Fighter Escort • SEAD • Attack • Defensive Counter-air <ul style="list-style-type: none"> • Active Air Defense • Passive Air Defense 	<p>Attack</p> <ul style="list-style-type: none"> • Strategic attack • Counter-Surface Force Operations <ul style="list-style-type: none"> • Air Power Contribution to Counter-Land Operations (APCLO) <ul style="list-style-type: none"> • Air Interdiction • Close Air Support • Air Power Contribution to Counter-Maritime Operations (APCMO) <ul style="list-style-type: none"> • Anti-Surface Warfare • Antisubmarine Warfare 	<p>Air mobility</p> <ul style="list-style-type: none"> • Air Transport <ul style="list-style-type: none"> • Air-Land Delivery / Airdrop • Inter- or Intra-Theatre • Five types of AT: <ul style="list-style-type: none"> • Routine AT • Air Logistic Support • Airborne Operations • Aeromedical Evacuation • Support to Other Missions • Air-to-Air Refueling - AAR <ul style="list-style-type: none"> • 7 types of AAR 	<p>Contribution to Joint Intelligence, Surveillance and Reconnaissance</p> <ul style="list-style-type: none"> • Intelligence • Surveillance • Reconnaissance <p>+ Space Operational Mission Areas Applicable to Supporting NATO</p> <ul style="list-style-type: none"> • Space Situational Awareness • Space Force Enhancement • Space Control
--	---	---	--

Figure 2 Core Air Power Roles and Types of Air Operations

Source: own product of the authors

4. SIGNIFICANT FEATURES OF AIR POWER RELATED TO EMPLOYMENT IN HYBRID WARFARE⁹

We can divide significant features of air power related to employment in hybrid warfare as the following four: persistent awareness, rapid air mobility, precision strikes, and integrated networks that pull together all force elements and coordinate execution. The air power component of the joint force provides unique access to these following capabilities.

4.1. PERSISTENT AWARENESS

Airborne ISR forces can collect a broad array of information. The information must be gained against a background of dynamic and complex human, urban, and informational terrain as well as bare mountains and dense jungles. They seek to understand the planning, force disposition, operations, and lethality of potential threats that endanger their operating environment. How this information is gained requires a disciplined and extensive collection network. No single sensor or approach can provide all the necessary information. Commanders value and need a “layered” ISR architecture to meet varied requirements.

Gaining and maximizing situational awareness starts with being alerted or tipped off on an activity somewhere. Wide area surveillance (WAS), preferably with multiple sensors, is required to gain the persistent search capability to find and fix activities or persons of interest. Multiple sensors allow a blanketing of the largest area possible. The two dominant WAS techniques are SIGINT and moving target indicator (MTI). Both techniques scan a wide area and discriminate the target or person, based on exploiting the communications, signal, or movement against the background. Both have the ability to pinpoint an activity for further exploitation or to cross-cue another ISR sensor.

4.2. RAPID AIR MOBILITY

Airpower’s speed, range, flexibility, and survivability are valued for their ability to deploy and sustain forces. Foremost is the assured and rapid response to reach any part of the

⁹ Michael W. ISHERWOOD: Airpower for Hybrid Warfare. p.13-25.

globe on short notice, even under a day.¹⁰ While surface transportation remains the efficient means to deploy large size forces globally, air mobility aircraft are the most effective when personnel or equipment are needed immediately, such as when moving relief supplies and personnel after an industrial or natural disaster. Rapid air mobility is also vital when bringing injured personnel to treatment. Aeromedical evacuation often starts with rotary-wing assets and ends with mobility aircraft landing half the world away with the injured person arriving at a trauma center in the hinterland nation.

Rapid, assured air mobility is vital to any campaign in a hybrid warfare contingency. It places the force into the region where and when needed while also sustaining a critical lifeline into and out of the theater. Within the theater or country, it reduces the risk to the force while enabling logistical operations in general. Without it, any campaign is difficult to imagine as possible.

4.3. PRECISION STRIKE

Hybrid warfare seems tailor-made for close air support (CAS) operations. This perception reflects a vital role air power plays in the hybrid environment; nonetheless a hybrid campaign often will involve warfare among a civilian population. Armed with 20 mm or 30 mm weapons, CAS aircraft can have pinpoint accuracy and low collateral damage effects. Likewise, the advent of the small diameter bomb, the GBU-39, allows US forces to strike within four feet or less of a target. The reputation of CAS aircraft and precision attack may deny the adversary the chance to employ a highly mobile defense where engaged units would benefit from mutual support of nearby forces.

In addition to lethal effects, airpower's precision engagement creates a variety of nonlethal yet beneficial outcomes. The presence of overhead attack aircraft has a powerful deterrent effect. The aircraft persistence, speed, and survivability enable that effect. The aircraft's ability to close distances quickly and employ weapons unconstrained by the terrain and obstacles on the Earth's surface, gives it a unique position and value in the hybrid campaign.

4.4. NETWORK INTEGRATION

ISR forces teamed with rapid air mobility and precision strike capabilities are only effective if orchestrated and focused in a coherent manner. Such unity of effort is not unique to air operations but necessary for all components for all operations. Airpower has extensive experience in linking and commanding organizations over great distances. Space-based communications and state-of-the-art information technology and planning tools enable the unity of effort. While all warfighting components rely on these resources, air power forces are unique in their daily use of such extended and integrated networks. Air power can soon provide ground units with access to an extensive data base of tactical information as well. The advanced information management system (AIMS) will give ground personnel immediate access to resident information created in a file library.

5. WHAT IRREGULAR THREATS FROM THE AIR WE MAY FACE WITH?

On the weapons black-market stolen, distressed, smuggled or repaired attack aircraft are not unusual items, furthermore SAMs (Surface-to-Air Missiles) or MANPADs (Man Portable Air Defense) are ordinary products. Utilizing these assets significant air-to-air (offensive counter air) and surface-to-air (air defense – defensive counter air) capabilities

¹⁰ János CSENGERI: Material Management and Transportation Procedures in Air Force Logistic Operations. p.224.

could be established. This phenomenon might be enhanced by modified (enhanced) ammunition like air-to-air, air-to-surface, surface-to-air rockets and improvised ammunition or explosive devices, etc.¹¹ By the employment of modified commercial drones (Unmanned Aircraft Systems – UAS) considerable air-to-surface (air-to-ground attack) capacity might be possessed. This could be realized by enhancing commercial drones with ammunition transport and release capability, upgraded performance, precision ammunition direction, etc. The former and the latter cases are instances for regular and irregular warfare which can be performed a state or non-state actor as well.

After all we also need to mention the different kinds of irregular tactics which can be applied in the air. Aircraft without registration number on it may attack or perform other air operation which is a deniable (covert) action. The opposing forces cannot counter it or perform offensive actions because they not able to identify the aggressor (they might not more than suspect the identity), such a phenomenon even more suitable for offensive air actions conducted by small, commercial unmanned aerial vehicles (drones). Other sort of employment of irregular tactics (perhaps now we should say strategy) may cause even more serious consequences. Aircraft with fake registration number (for instance with a registration number of a third, yet uninvolved party) on it attack or perform other air operation. If the opposing forces counter it or perform offensive actions a disastrous, uncontrolled chain reaction may commence.

CONCLUSION

When we talk about our examination in this topic to our colleagues or other audience, they usually wonder what kind of relation could be there between air power and hybrid warfare. Well, after all indeed vast connection can be seen. Since we are talking about an inherently unobstructed capacity, which means area access is the easiest from air domain, it is essential to be aware of the possible regular and irregular threats which might be conducted by either a state or a non-state actor. First and last we think that special capabilities of air power can give enough possibilities for decision makers to react against hybrid threats from air and land as well. We cannot forget that hybrid threats and materialized hybrid warfare are extremely complex, diversified phenomenon so response is also have got to multiple: interagency actions, joint warfare, adapted and imaginative procedures, active cooperation with all potential actors.

BIBLIOGRAPHY

- AJP 3.3 B Allied Joint Doctrine for Air and Space Operations. NSO, Brussels, 2016.
- Andrew Radin: Hybrid War in the Baltics. RAND Corp., Santa Monica, 2017.
- Canadian Forces Aerospace Doctrine. Air Force Doctrine and Training Division, Winnipeg, 2010.
- Csengeri János: One of the Basic Questions of Warfare: The Levels of Control of Airspace. In: Academic and Applied Research in Public Management Science 14:(4) pp. 331-340. 2015.
- Csengeri János: Repülőterek távoli környezetének megfigyelési lehetőségei. In: Honvédségi Szemle: A Magyar Honvédség Központi Folyóirata 143:(6) pp. 63-74. 2015.
- David E. Johnson: Military Capabilities for Hybrid War. RAND Corp., Santa Monica, 2010.

¹¹ CSENGERI JÁNOS: Repülőterek távoli környezetének megfigyelési lehetőségei. p.70.

- Fekete Csanád: A hibrid hadviselés elméleti kérdései. In: Napjaink biztonsági kihívásai, veszélyei és fenyegetései, Tanulmányok a Biztonságpolitikai Szakkollégium tagjainak írásaiból, Budapest, 2016.
- Frank G. Hoffman: Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars. Potomac Institute for Policy Studies, 2007.
- Frank G. Hoffman: Hybrid Warfare and Challenges. In: JFQ, issue 52, 1st quarter 2009.
- János Csengeri: Material Management and Transportation Procedures in Air Force Logistic Operations. In: Milan SOPÓCI, Mária et al. (ed.) Manažment - teória, výučba a prax 2014: zborník príspevkov z medzinárodnej vedecko-odbornej konferencie. 380 p.: Liptovsky Mikulas, Slovakia, 2014.09.24-2014.09.26. Liptovsky Mikulas: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2014. pp. 222-233.
- László Ruttai, Zoltán Krajnc, István Kalmár: A ballisztikus rakéták elleni aktív védelem eszközei (I. rész) Új Honvédségi Szemle, 2004/5. pp. 52-71. 2004.
- László Ruttai, Zoltán Krajnc, István Kalmár: A ballisztikus rakéták elleni aktív védelem eszközei (II. rész) Új Honvédségi Szemle, 2004/6. pp. 44-67. 2004.
- László Ruttai, Zoltán Krajnc, Tamás Papp, Sándor Bunkóczi, Gábor Koós: A légvédelmi rakéta- és tüzérsapatok alkalmazásának alapjai, Budapest: Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, 109 p. 2003.
- Michael Miller: Hybrid Warfare: Preparing For Future Conflict. Research Report, Air War College, Air University. 2015.
- Michael W. Isherwood: Airpower for Hybrid Warfare. Mitchell Institute Press, 2009.
- P. A. Cole: The Utility of Airpower in Hybrid Warfare; Is UK Future Force 2020 Airpower Correctly Configured? Defense Research Paper, Advanced Command and Staff Course, RAF, 2012.
- UK Air and Space Doctrine (Joint Doctrine Publication 0-30). The Development Concepts and Doctrine Centre, Ministry of Defence, Shrivenham, 2013.
- Zoltán Krajnc: Alakulóban a Magyar Honvédség doktrinális irodalomrendszere, Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények 3: pp. 5-23, 2003.
- Zoltán Magyar, Tamás Révai, József Padányi: The Usability and Significance of Tests Using Live Subjects for Measuring the Thermal Insulation Ability of Military Clothing. In: Földi László, Padányi József (ed.) Effects of Climate Change on Security and Application of Military Force. 270 p. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2014. pp. 97-122.
- Zoltán Magyar, Tamás Révai: Thermal Insulation of the Clothing 2nd Royal Hungarian Army in Winter Campaign in the Light of Thermal Manikin Measurements, Acta Polytechnica Hungarica 11:(7) pp. 197-207. 2014.

Col. Prof. Dr. Zoltan KRAJNC, PhD;
1st Lt. Janos CSENGERI, PhD aspirant
Hungaria Blvd. 9-11. Budapest, Hungary, 1101
krajnc.zoltan@uni-nke.hu
csengeri.janos@uni-nke.hu

MOŽNOSTI VYUŽITIA PROGRAMU EXPERT CHOICE VO VOJENSKOM PLÁNOVACOM A ROZHODOVACOM PROCESSE

POSSIBILITIES OF USE THE EXPERT CHOICE PROGRAM IN THE MILITARY PLANNING AND DECISION-MAKING PROCESS

Ondrej KREDATUS, Lenka TOMAŠEKOVÁ

ABSTRACT

The aim of the paper is point to possible use and application of Expert Choice program in the military planning and decision-making process. Due to the constant increase of pressure on efficient use of resources in the defence sector, this program can also be used in other areas such as budgeting, human resource management and other areas.

Keywords: military planning and decision-making process, preferences, priority, Saaty method, Expert choice program

ÚVOD

Každý, určitým spôsobom sa správajúci, subjekt je nevyhnutne subjektom rozhodovania (prijímania jedného z viacerých možných variantov na základe vopred zvolených kritérií). Rozhodovanie prebieha na rôznych úrovniach, počnúc rozhodovaním jednotlivca, končiac rozhodovaním top manažérov na strategickej úrovni riadenia podniku a odohráva sa vo všetkých sférach spoločenského diania, najmä v politickej, ekonomickej aj vo vojenskej oblasti.

S rozhodovaním sa stretáva každý človek a inak tomu nie je ani v prípade veliteľov pri vojenskom plánovacom a rozhodovacom procese. Môžeme povedať, že rozhodovanie je jednou z hlavných činností veliteľov. Vojenské rozhodovanie je špecifické tým, že veliteľ má nedeliteľnú veliteľskú právomoc. S touto právomocou sú však spojená trestno-právna zodpovednosť, ktorú nesie každý veliteľ na svojich pleciach sám.

1. ROZHODOVANIE ZA PODPORY PROGRAMU EXPERT CHOICE

Rozhodovaním rozumieme proces výberu jedného z viacerých variantov. Rozhodujúcim sa subjektom je zvyčajne človek alebo jednomyseľne vystupujúci kolektív ľudí, ktorý ako reprezentant vlastných záujmov alebo záujmov nejakej organizácie vykonáva výber variantov.¹s.32

Význam rozhodovania sa prejavuje v kvalite a výsledkoch týchto procesov, veľmi dôležité je pri strategických rozhodovacích procesov, ktoré prebiehajú na popredných úrovniach riadenia organizácií, ktoré zásadným spôsobom ovplyvňujú celý chod a budúcnosť danej organizácie.

V rozhodovacom procese veliteľa (taktiež manažéra) existujú situácie, ktoré vyžadujú rýchle rozhodnutia. V prípade veliteľa sú jeho jedinou pomôckou jeho skúsenosti prípadne jeho vlastná intuícia. V prípade rozhodovacích problémov zložitejšieho charakteru je možné

¹ CHOBOT, M. a kol. Teória hier a rozhodovania. 1991

na podporu rozhodovania využiť exaktné matematické metódy. Využitie týchto metód však vyžaduje viac času. Z dôvodu časovej úspory sú tieto metódy implementované v počítačových programoch. V tejto kapitole sa budeme zaoberať popisom a využitím programu Expert Choice, ktorý je možno využívať pri multikriteriálnom rozhodovaní.

Základné prvky a vznik programu Expert Choice

EXPERT CHOICE je počítačový program určený na podporu multikriteriálneho rozhodovania. Pomáha pri rozhodovaní o výbere z alternatív, ktoré sú charakteristické hierarchickým rozložením kritérií a priorít pre výber. Využíva pri tom Saatyho metódu analytických hierarchických procesov (AHP), ktorá uľahčuje rozhodovanie pri stanovení dôležitosti rôznych cieľov a ich preferencií v rôznych alternatívach riešenia a ktorá sa stala jedným zo základných pilierov metód operačného výskumu. AHP a matematická teória bola prvýkrát vyvinutá v roku 1970 na univerzite Wharton School of the University v Pensylvánii v USA doktorom Thomasom L. Saatyom. V roku 1983 doktor Saaty spolu s doktorom Ernestom Formanom, profesorom fakulty vedeckého managementu Univerzity Georga Washingtona, vyvinuli software Expert Choice, v ktorom je Saatyho metóda aplikovaná. Aplikácia Expert Choice využíva unikátnu metódu pre párovanie porovnávaných kritérií v rámci stanovených priorít. Expert Choice umožňuje do modelu zaznamenať hierarchicky členené kritéria a ich priority k jednotlivým hodnoteným alternatívam. Expert Choice zlučuje hierarchické priority do celkových priorít všetkých hodnotených alternatív hodnoteného problému. Vykonaním zmeny hodnôt priorít môžeme vykonať citlivostnú analýzu a zistiť aký vplyv bude mať zmena na celkový výber alternatív.² Tento program má veľmi širokú škálu využitia.

K základným prvkom programu patria varianty, kritériá, priority a preferencie.

Varianty (alternatívy) sú hodnotené možnosti riešenia rozhodovacích problémov. Hodnotenie sa realizuje na základe kritérií stanovených pre výber s požadovanými prioritami dôležitosti. Cieľom rozhodovania je stanoviť poradie na základe výpočtu vzájomných preferencií a na základe toho vybrať najvýhodnejší (optimálny) variant riešenia rozhodovacieho problému. V našom prípade pôjde o výber najvýhodnejšieho úverového produktu ponúkaného štyrmi rôznymi bankovými inštitúciami.

Kritériá sú všetky vlastnosti, parametre a ostatné údaje jednotlivých variantov, ktoré majú vplyv na rozhodovanie o výbere najvýhodnejšieho variantu. Kritériá majú spravidla hierarchickú štruktúru a rozpadajú sa od obecných k detailnejším. V hodnotenom príklade hodnotíme varianty podľa celého radu kritérií. Ide napríklad o nákladové kritériá, kvalitu doplnkových služieb, ktoré sú ďalej členené na podriadené kritériá.

Priority charakterizujú vzťahy medzi jednotlivými kritériami a majú vplyv na celkové vyhodnotenie výhodnosti jednotlivých variantov. Priority sa stanovujú podľa dôležitosti kritérií pre splnenie cieľa. Celkový súčet hodnôt priorít na rovnakej úrovni kritérií je 100 %.

Preferencie vyjadrujú vzájomnú výhodnosť (váhu) pri párovaní kritérií medzi dvojicami alternatív. Určením vzájomných preferencií jednotlivých alternatív v rámci kritérií a jej ich priorít dostaneme výsledné preferencie jednotlivých alternatív. Program EXPERT CHOICE využíva metódu párového porovnávania kritérií v rámci stanovených priorít. Umožňuje do modelu zaznamenať hierarchicky členené kritériá a ich priority. Zároveň zlučuje hierarchické priority do celkových priorít všetkých hodnotených alternatív hodnoteného problému. Pri hodnotení variantov hodnotiaci postupne stanovuje veľkosti preferencií jednotlivých dvojíc variantov pre každé hodnotiace kritérium.

² Expert Choice pdf

EXPERT CHOICE je možné využiť v týchto oblastiach:

- optimalizácia zdrojov,
- strategické plánovanie a rozpočtovanie,
- hodnotenie rizík,
- manažment ľudských zdrojov,
- prieskum trhu,
- procesný manažment
- rozhodovanie o strategických lokalitách a podobne.

Program Expert Choice má veľmi široké spektrum využitia. Tento program je možné využiť v rezorte Ministerstva obrany Slovenskej republiky (MO SR) v oblasti verejného obstarávania pri hodnotení verejných zákaziek podľa ekonomicky najvýhodnejšej ponuky. Tento program je možné využiť aj v plánovacom a rozhodovacom procese veliteľa.

2. APLIKÁCIA PROGRAMU EXPERT CHOICE DO VOJENSKÉHO PLÁNOVACIEHO A ROZHODOVACIEHO PROCESU.

Pri aplikácii využitia programu sme vychádzali z námetu konkrétneho cvičenia konaného na Akadémii ozbrojených síl. Použité hodnoty a dáta, sú iba fiktívne a slúžia na predvedenie možného využitia programu Expert Choice.

Variety boja

Podkapitola variety boja, sa zaoberá vlastnými variantmi boja, ktoré sú označené V1-V3. Variety sa tvoria na základe získaných informácií o činnosti nepriateľských vojsk a samozrejme na základe znalosti štruktúra a dispozícií vlastných vojsk. Hodnoty pri jednotlivých kritériách sú v rozpätí 1-9. V tabuľke 1 je znázornená intenzita relatívnych dôležitosť spolu so slovným vyjadrením, ktorá sa taktiež používa pri Saatyho metóde.

Tabuľka 1 Intenzita relatívnych dôležitosť

Intenzita relatívnych dôležitosť	Definícia dôležitosť
1	Rovnaká (rovná)
3	Slabá (jeden nad iným)
5	Silná
7	Prvotriedna (jeden nad ostatné)
9	Absolútna
2, 4, 6, 8	Medzihodnoty medzi 1, 3, 5, 7, 9

Hodnoty v jednotlivých variantoch k daným kritériám sú ohodnotené podľa tabuľky 1. Z dôvodu zjednodušenia výpočtov a zadávania hodnôt do programu Expert Choice, sú hodnoty upravené a takto sú uvedené v Tabuľke 2.

Tabuľka 2 Varianty s hodnotami

Kritéria	VARIANT 1	VARIANT 2	VARIANT 3
	V1	V2	V3
Bojová efektívnosť	6	7	6
Podmienky boja			
Prekvapivosť úderu	2	3	5
Vplyv terénu	5	4	5
Poveternostné podmienky	3	2	3
Straty			
Na živej sile	3	4	5
Na technike	4	3	5
Možnosti dopĺňovania			
Živou silou	5	7	5
MTZ	4	5	7
Logistická podpora	4	4	3
Možnosti presunu			
Čas presunu	4	6	5
Priechodnosť terénu	3	7	4

V tabuľke 3 sú hodnoty už prekonvertované na hodnoty, ktoré budú priamo zadávané do programu Expert Choice do Saatyho matice. Hodnoty sú v troch stĺpcoch kde sú vzájomne závislosti. Prvý stĺpec nám udáva vzťah V1 ku V2, druhý stĺpec V1 ku V3 a v treťom stĺpci vzťah V2 ku V3.

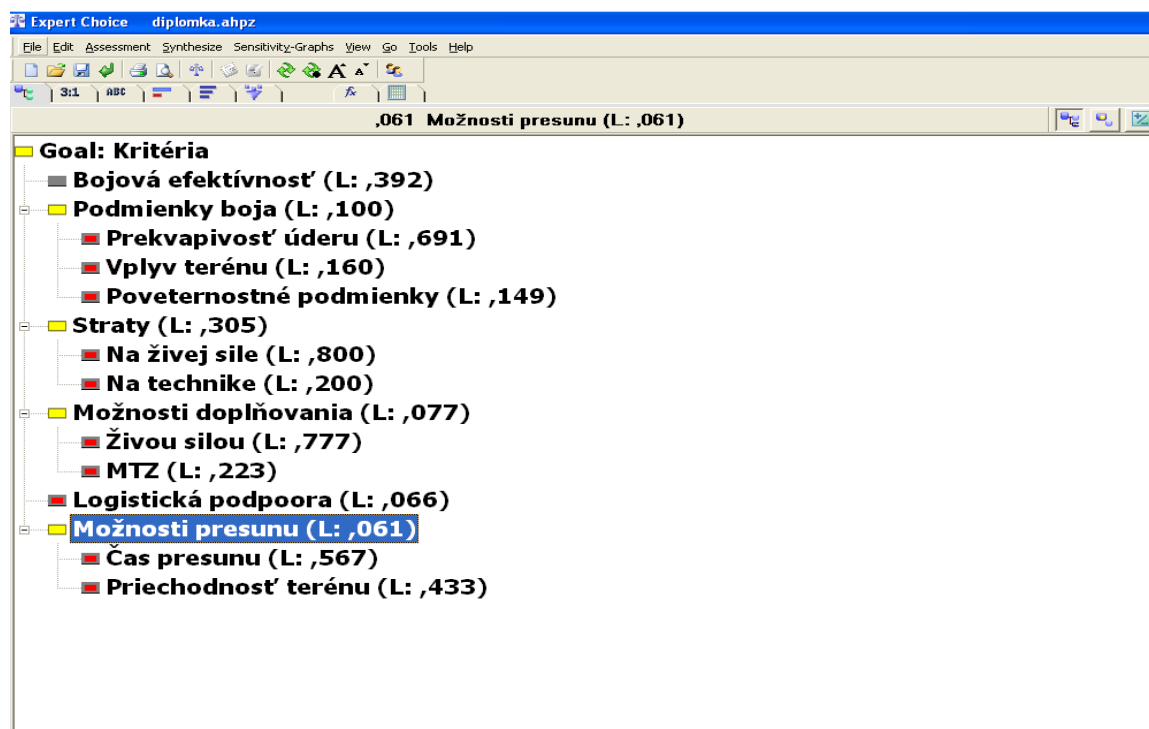
Tabuľka 3 Hodnoty prekonvertované pre program Expert Choice

Kritéria	V1 / V2	V1 / V3	V2 / V3
Bojová efektívnosť	1,17	1	1,17
Podmienky boja			
Prekvapivosť úderu	1,5	2,5	1,67
Vplyv terénu	1,25	1	1,25
Poveternostné podmienky	1,5	1	1,5
Straty			
Na živej sile	1,33	1,67	1,25
Na technike	1,33	1,25	1,67

Kritéria	V1 / V2	V1 / V3	V2 / V3
Možnosti dopĺňovania			
Živou silou	1,4	1	1,4
MTZ	1,25	1,75	1,4
Logistická podpora	1	1,3	1,3
Možnosti presunu			
Čas presunu	1,5	1,25	1,2
Priechodnosť terénu	2,33	1,25	1,75

Stanovenie váh kritérií

Keďže využívame multikritériálne hodnotenie, kritéria boli stanovené tak aby zohľadňovali viacero oblastí, ktoré môžu ovplyvniť činnosť vojsk. Kritéria by mali taktiež vychádzať s dostupných informácií o zložení a činnosti nepriateľských vojsk.. Po stanovení kritérií je dôležité stanoviť váhy zvolených kritérií. Váhy týchto kritérií budú stanovené za pomoci programu Expert Choice. Na obrázku 1. môžete vidieť váhy jednotlivých kritérií stanovené v programe ECH.

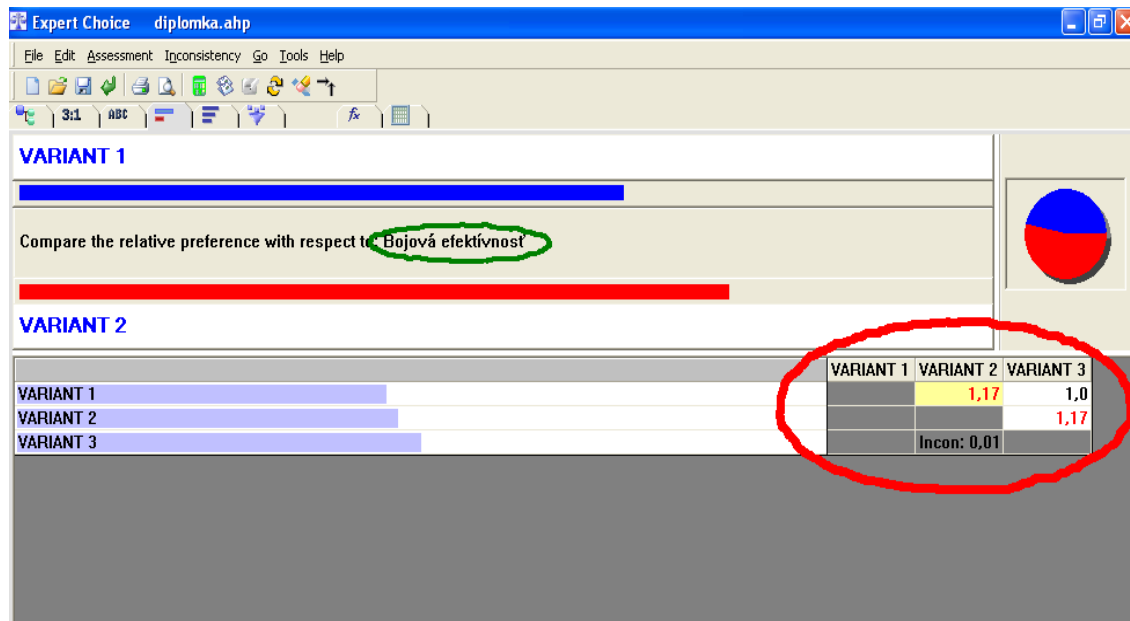

Obrázok 1 Váhy kritérií

Zadávanie údajov do programu Expert Choice

Zadávanie údajov do programu Expert Choice je názorne ukázané na obrázku 2. pre kritérium bojová efektívnosť. Na tomto obrázku je vyobrazený názov kritéria (v zelenej

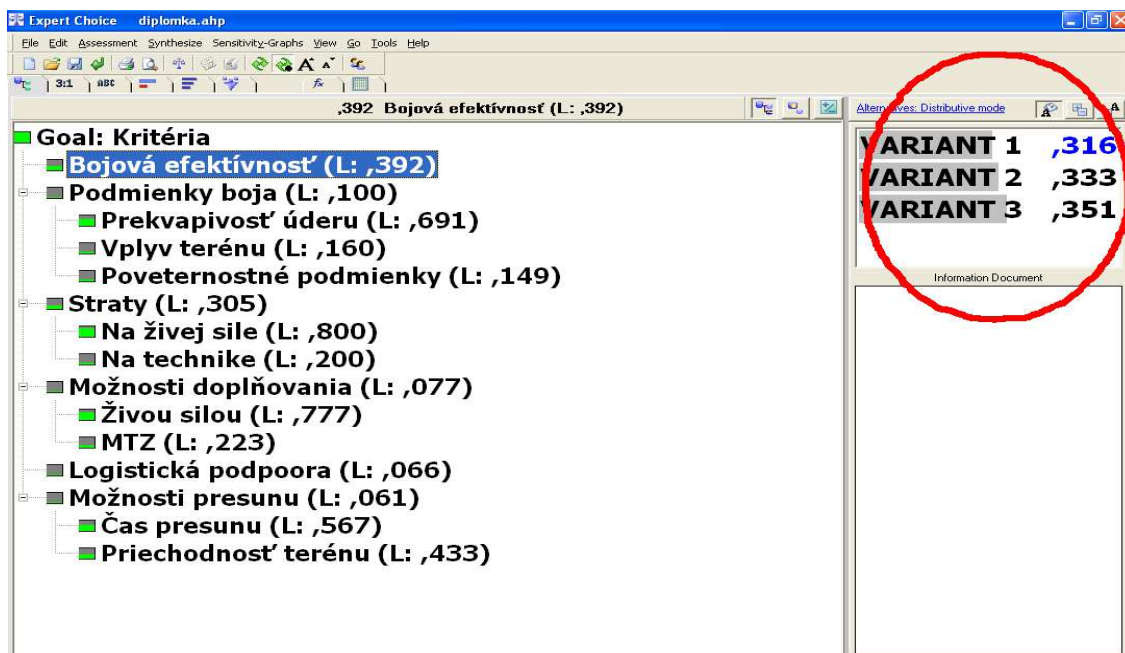
elipse) a Saatyho matica(v červenej elipse) do ktorej boli vpisované hodnoty z Tabuľky 3

z riadku, ktorý zodpovedá kritériu bojová efektívnosť.

Obrázok 2 Zadávanie hodnôt pre kritérium *Bojová efektívnosť*

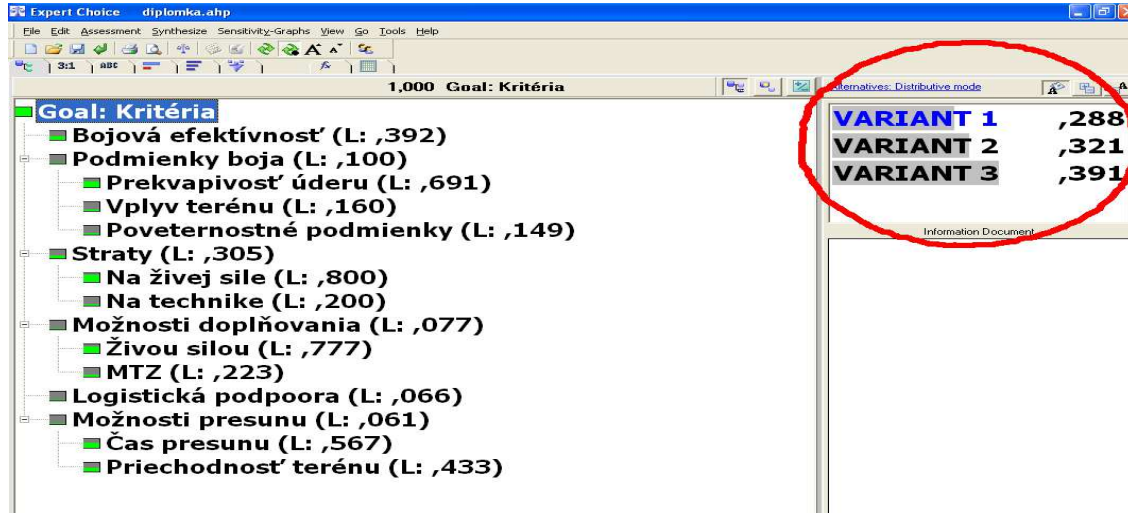
Na Obrázku 3. je vyobrazené hodnotenie jednotlivých variantov, ktoré prislúcha pre konkrétne kritérium alebo podkritérium. V našom prípade je na Obrázku 3 vyobrazené čiastkové hodnotenie variantov pre kritérium: Bojová efektívnosť. Toto čiastkové hodnotenie je zobrazené v pravom hornom rohu Obrázku 3, ktoré sa nachádza vo vnútri červenej elipsy. Tento postup je analogický pre všetky kritéria a podkritéria.

Obrázok 3 Čiastkové hodnotenie variantov pre kritérium *Bojová efektívnosť*

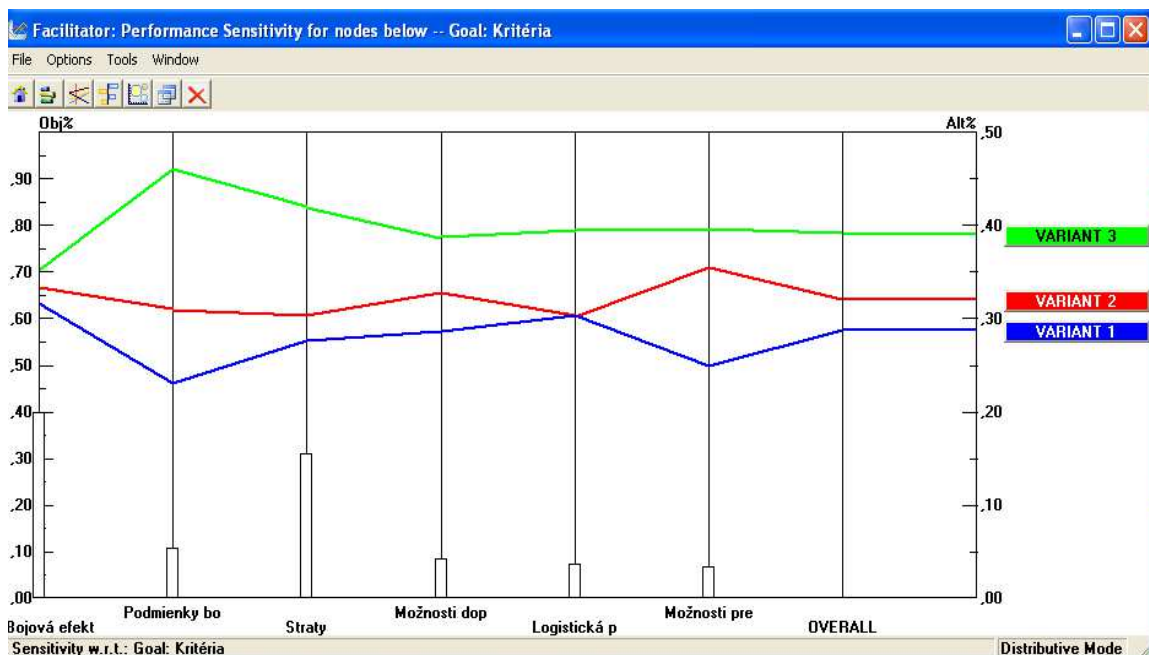
Určenie optimálneho variantu

Na Obrázku 4 môžeme vidieť výsledok hodnotenia variantov V1 – V3 (výsledok je zobrazený v červenej elipse, variant, ktorému prináleží najvyššie s čísiel je hodnotený ako najlepší).

Obrázok 4 Určenie optimálneho variantu

Ako je vidieť na obrázku 4. pre nami stanovené kritéria bol ako optimálny variant vybraný Variant 3. Toto odporúčenie je možné potvrdiť taktiež grafmi, ktoré vykresľuje program Expert Choice. Program vykresľuje niekoľko rôznych typov grafov, ktoré je možné vidieť na Grafe obrázok 5. Do hodnotenia variantu boja bol vybraný jeden z grafov na ktorom je najlepšie vidieť výsledok výberu optimálneho variantu. Na Grafe je taktiež vidieť celý priebeh hodnotenia pre jednotlivé kritéria i podkritéria a taktiež celkové ohodnotenie variantov.

Obrázok 5. Záverečné hodnotenie

Údaje pre program Expert Choice boli upravené tak, aby sa jednoduchšie vkladali a jednoduchšie sa s nimi pracovalo. Samotný výsledok vypočítaný programom EC je veľmi prehľadný a je k dispozícii aj v grafickej forme.

ZÁVER

Cieľom príspevku bolo poukázať na možné využitie a aplikácie programu Expert Choice vo vojenskom plánovacom a rozhodovacom procese. Z dôvodu neustáleho zvyšovania tlaku na efektívne využitie zdrojov i v rezorte obrany má tento program využitie aj v iných oblastiach napríklad: rozpočtovaní, manažmente ľudských zdrojov a iných oblastiach,

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

CHOBOT, M a kol. Teória hier a rozhodovania, 1991

ŽÁK, M., JIRÁSKOVÁ, S., FRIANOVÁ, V., Manažérske rozhodovanie a ekonomické nástroje v praxi. Liptovský Mikuláš, 2006.

ŽÁK, M. a kol. 2009. Simulačné technológie pre podporu výcviku. Modelovanie a simulácia maximálneho účinku pri riešení krízových situácií. Záverečná výskumná správa o riešení projektu ŠPP: 852_08-RO02_RU21-240 projekt č.6 „Simulačné technológie pre podporu výcviku - modelovanie a simulácia maximálneho účinku pri riešení krízových situácií“. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš, 2009. 137 s.

TOMÁŠEKOVÁ, L., Optimalizácia postupov pri hodnotení bezpečnostnej situácie a rizík v podmienkach asymetrických operácií. Písomná práca k dizertačnej skúške. Liptovský Mikuláš 2014. 45s.

SAATY, T. L. 1980. The Analytic Hierarchy Process. New York : Mc. Graw-Hill Publishing, 1980.

www.expertchoice.com

Ing. Ondrej KREDATUS, PhD., Katedra Bezpečnosti a obrany,
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika
Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš
ondrej.kredatus@aos.sk

Mgr. Lenka TOMÁŠEKOVÁ, doktorand externého štúdia Katedry bezpečnosti a obrany,
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, Demänová 393, 031 01
Liptovský Mikuláš,
lenka.tomasekova@gmail.com

ISLAMIZMUS A ŠPORT: BEZPEČNOSTNÉ A SOCIÁLNE ASPEKTY

THE RELATIONSHIP OF ISLAMISM AND SPORT: SECURITY AND SOCIAL ASPECTS

Roman LAML, Josef OBORNÝ

ABSTRACT

The paper is devoted to examining the issue of the relationship of Islamism and sports. Islamism as a radical interpretation of Islamic religion creates an alternative interpretation of the functioning of society. Islamist movements seek to apply their rules to all areas of social life, including sport. The diversity of the Islamist movement, however, is manifested through various approaches to sport as a natural and cultural physical activity, but also as a social phenomenon, entertainment and commercial activity.

Keywords: Islamism, Islamic Extremism, Security, Sport, Terrorism.

ÚVOD

Príspevok je venovaný skúmaniu problematiky vzťahu islamizmu a športu a hlavnú pozornosť venuje radikálnej forme islamu. Islamizmus ako radikálny výklad islamu vytvára alternatívny výklad fungovania spoločnosti. Islamistické hnutia sa usilujú o aplikáciu svojich pravidiel na všetky oblasti spoločenského života, vrátane športu. Rôznorodosť islamistického hnutia sa však prejavuje aj rôznymi prístupmi k športu ako prirodzenej a kultúrnej fyzickej aktivite, ale aj ako k spoločenskému fenoménu, zábave a komerčnej aktivite. Konkrétne problémy tohto príspevku sú nasledovné: vymedzenie pojmu „islamizmus“, charakteristika športu ako spoločenského a kultúrneho fenomén s poukazom na športy, ktoré majú pôvod v islamskej kultúre, vymedzenie miesta športu z hľadiska jeho podstatných aspektov v islamistickej spoločnosti a deskripcia konsekvencií islamistického nazerania na šport pre svetovú alebo regionálnu bezpečnosť.

1. VYMEDZENIE POJMU ISLAMIZMUS

Termín islamizmus nie je jednoznačne definovaný a ani jednoznačne prijímaný. Podľa niektorých názorov je pojem islamizmus zavádzajúci a nepresný. Dochádza aj k prekryvaniu a zamieňaniu pojmu islamizmus s termínmi ako „politický islam“, islamský fundamentalizmus, islamský neofundamentalizmus, islamský extrémizmus, islamský radikalizmus alebo aj islamský terorizmus. Podľa nášho názoru ale vždy záleží na definícii pojmov a na ich používaní v konkrétnom kontexte.

V našom ponímaní je islamizmus spoločenský jav, ktorý má nasledujúce charakteristické črty:¹

- Absolutizácia islamu v živote spoločnosti, politického systému a štátu;
- Boh ako základ legitimity;

¹ PFAHL-TRAUGHBER, A.: Islamismus - Was ist das überhaupt?

- Prienik náboženstvá do všetkých oblastí života spoločnosti aj človeka, úplná kontrola spoločnosti;
- Snaha o homogenitu spoločnosti v duchu islamu;
- Odmietanie demokracie a oddelenie náboženstva od politiky;
- Potenciál k fanatizmu a násiliu.

Islamizmus je v tomto zmysle hybridnou kategóriou, v ktorej sa do určitej miery stretávajú aj ďalšie koncepčné, náboženské a ideologické postoje, ktoré principiálne odmietajú aj minimálne podmienky demokratickej spoločnosti. Ide najmä o extrémizmus (pravicový aj ľavicový), fašizmus, fundamentalizmus, totalitarizmus.

Za čistý prejav islamizmu môžeme považovať tzv. Islamský štát², ktorý v plnej miere naplnil vyššie uvedené charakteristické črty islamizmu. Významne posilnil a rozšíril význam násillia vo svojom videní spoločnosti, kde sa fyzické násillie a fyzická likvidácia oponentov stalo regulárnym nástrojom riadenia spoločnosti a terorizmus legitímny nástrojom komunikácie s vonkajším spoločenským priestorom.

Časopis Islamského štátu Dabiq, vo vzťahu k teroristickým činnom na západe uvádza: „A napriek ich biednemu stavu nevedomosti a arogancie, berieme túto príležitosť viacnásobných masakrov, spôsobených ich občanom a záujmom, aby sme ich opäť zavolali k náboženstvu čistého monoteizmu, pravdy, milosrdenstva, spravodlivosti a meča.... V podstate vysvetľujeme, prečo musia opustiť svoju neveru a prijať islam, náboženstvo úprimnosti a podriadenie Pánovi nebies a zemi.“³

Islamizmus môžeme pre naše potreby definovať ako spoločný pojem pre všetky politicko-ideologické názory a činy, ktoré sa na základe vlastného výkladu Islamu usilujú o vytvorenie nábožensky legitimovaného sociálneho a politického usporiadania spoločnosti.

Islamizmus predstavuje radikálnu alternatívu aj široko ponímanej civilizácie ako takej, pretože principiálne odmieta akúkoľvek názorovú pluralitu v spoločnosti, rešpektuje len vlastný výklad islamu a všetko ostatné považuje nie len za neprijateľné, ale za nezlučiteľné s právom na život. Inými slovami povedané, právo na život je podmienené prijatím ich náboženského názoru. V tomto duchu píše aj ďalší časopis Islamského štátu Rumiayah: „Moslimom je treba pripomenúť, že krv neveriacich je halal (povolená) a ich zabíjanie je formou uctievania Alaha, Pána, kráľa a Boha ľudstva. Patrí sem aj podnikateľ, ktorý sa pohybuje v taxíku, mládež, ktorá sa venuje športovým aktivitám v parku, a starý muž, čakajúci v rade, aby si kúpil sendvič.“⁴

Islamizmus musí nielen vytvárať vlastnú verziu fungovania spoločnosti, ale musí sa aj vyrovnávať s ich pohľadom cudzorodými prvkami, ktoré v súčasnej spoločnosti jestvujú a ktoré islamizmus odmieta. Medzi ne patrí aj šport, ktorý je okrem iného aj globálnou zábavou a ktorého rozličné formy a druhy sú rozšírené aj v moslimských krajinách, v ktorým sa islamizmus usiluje posilňovať svoje postavenie. Dokonca aj v rámci doposiaľ najvýznamnejšieho pokusu vytvoriť islamistickú spoločnosť, v tzv. Islamskom štáte, bolo potrebné prijímať usmernenia a opatrenia smerom k vymedzeniu postavenia športu v tomto spoločenstve.

² V rámci práce je používaný termín „Islamský štát“, tento pojem vyjadruje to isté ako pojmy „ISIS“, „ISIL“, „Daesh“.

³ Dabiq číslo 15, s. 33

⁴ Rumiayah číslo 1, s. 36.

2. ŠPORT AKO SPOLOČENSKÝ FENOMÉN V KONTEXTE PRÍSLUŠNEJ KULTÚRY

Športy vznikli na pôde určitej civilizácie v príslušnom historickom období ako určitá prehistorická forma súčasnej športovej disciplíny. Športy nesú veľa podstatných znakov príslušnej civilizácie⁵.

V každej kultúre zreteľne vidíme a v zásade môžeme rozlíšiť materiálne a duchovné prvky. Preto sa domnievame, že šport sa stal kultúrnym fenoménom (v širokom slova zmysle toho pojmu) až vtedy, keď sa v ňom objavili napríklad písané pravidlá a civilizačným fenoménom vtedy, keď sa začali postupne tieto pravidlá používať v širšom až globálnom meradle ako prejav gramotnosti človeka a ako prejav komunikácie jednotlivých civilizačných prúdov prostredníctvom športu.⁶

Interpretácia športu v islame je ovplyvnená všeobecnými črtami vzťahu športu a náboženstva. „Šport je úzko prepojený aj s náboženstvom. ... Náboženské prvky sú medzi fanúšikmi súčasťou zažívania pocitu spoločenstva. ... Šport a náboženstvo sú tvorené jasnými pravidlami a vytvárajú dojem nadpozemského a nadľudského. ... Šport a náboženstvo môžu vytvoriť nábožné pocity od inšpirácie, prebudenia a entuziazmu až k úplnému vytrženiu.“⁷

Pre špecifikáciu vyššie uvedeného chceme načrtnúť formy športových aktivít a so športom súvisiacich aktivít, ktoré sú predmetom záujmu islamského myslenia:

- Prirodzená fyzická aktivita človeka
- Súperenie a športový úspech – amatérsky, profesionálny
- Komerčná činnosť v športovej oblasti
- Pasívne sledovanie športových aktivít (fandenie, zábava)

Všetky tieto formy športových aktivít sú prítomné vo väčšine spoločností v globálnom kontexte. V rámci kultúrnych špecifik sú ale samozrejme uvedené formy regulované a usmerňované legislatívnymi ale aj zvykovými pravidlami a sociálno-kultúrnymi špecifikami konkrétnej spoločnosti.

3. MIESTO ŠPORTU V ISLAMSKEJ A ISLAMISTICKEJ SPOLOČNOSTI

Islam má v zásade pozitívny postoj k športu, respektíve k športovaniu a pohybovým aktivitám, ktoré nesú znaky športovania. Šport má v islame rôzne podoby. Islamské povinnosti vedú „duše“ aj správanie k disciplíne a navyše obsahujú fyzický tréning. Umývanie pred modlitbou a modlitba sama precvičujú celé telo. Tiež púť a jej rituály, alebo príležitosti k chôdzi spojené s návštevou blízkych alebo chorých alebo cestou do mešity. Ďalej existujú v spoločnosti ďalšie športy, ktoré sú pre človeka dobré, pokiaľ sa im venuje rozumným spôsobom. Islam netoleruje odchýlky od slušnosti ani keď športujeme, ani keď sa zúčastníme športovej súťaže ako diváci. Islam nepripúšťa, aby sa mladí ľudia zaujímali o šport do takej miery, že by neplnili svoje náboženské povinnosti, povinnosti voči svojej vlasti a ostatné povinnosti. Islam tiež nepripúšťa, aby sa športu venovala prehnaná pozornosť, ktorá zakryje dôležitejšie veci.

Úmerne tomu, ako narastá „viditeľnosť“ islamu v súčasnom svete, vzrastá moslimská populácia a moslimské krajiny „súťažia“ o to, aby sa stali súčasťou globálneho športu, stále

⁵ OBORNÝ, J. Šport a civilizácie, s. 128.

⁶ Tamtiež, s. 130.

⁷ ŠTULAJTER, M. Interdisciplinarita v športovej diplomacii, s. 105.

podrobnejšie sa „presvetľuje“ vzájomná súvislosť medzi islamom a športom. Objektívne potreby vedú moslimských aj nemoslimských autorov k postupnému riešeniu problémov aká je úloha športu v optike genderu, v živote mladej populácie, akú má šport úlohu vo formovaní politickej identity moslimských spoločností, ako sa bude utvárať športová politika v moslimských krajinách, aká bude úloha športu v moslimských menšinách v nemoslimských spoločnostiach a aktuálne sú aj marketingové aspekty športu v moslimských kultúrach.⁸

Islam nezakazuje, aby sme športovali a posilňovali si telo. Islam totiž naopak chce, aby jeho veriaci boli silní telom, rozumom, morálkou aj dušou. Islam oslavuje silu a Silný je dokonca jednou z vlastností Alláha. Alláh je totiž Ten, ktorému patrí sila, Ten, ktorého nič nemôže poraziť. Jeden hadís hovorí: „Silný veriaci je lepší a Alláh ho viac miluje než slabého“⁹.

Kto má silné telo, môže lepšie plniť svoje náboženské aj svetské povinnosti. Islam nepredpisuje nič, čo by oslabilo ľudské telo do takej miery, že by človek nebol schopný plniť svoje náboženské povinnosti. Práve naopak, v mnohých zákonoch poskytuje úľavu, aby človeka nepreťažil. Napríklad ľudia, ktorí by neboli schopní sa postiť, majú dovolené jesť. Tí, ktorí nemajú peniaze, nemusia vykonať púť. Preto Prorok (nech mu Alláh žehná a dá mu mier) povedal Abdalláhovi Ibn Amr Ibn al-Ásovi, ktorý bol príliš unavený, pretože sa celé dni postil a celé noci sa modlil: „Posti sa a potom sa najedz. Modli sa a potom spi. Pretože tvoje telo má nad tebou právo. A tvoje oči majú nad tebou právo.“¹⁰

Islam nepripúšťa kolektívne športy zmiešaných družstiev, v ktorých sú odkryté časti tela, ktoré by mali byť zahalené, a nepripúšťa športy, v ktorých sa dejú veci zakázané náboženstvom. Taktiež islam nepripúšťa športy, ktoré vzbudzujú vášne a pokušenie, napríklad určité typy ženského tanca, pokiaľ sú predvádzané na verejnosti.

Islamská kultúra a civilizácia dala ľudstvu špecifický šport – ťavie dostihy – divácky obľúbený šport, ktorý vznikol pred niekoľkými storočiami v beduínskych kmeňoch. Profesionálne ťavie dostihy sa zvyčajne konajú v severnej Afrike, na Arabskom polostrove (Spojené arabské emiráty, Katar), ale aj v Austrálii. V Perzii vzniklo 600 rokov pred naším letopočtom konské pólo.¹¹

Islamské politické myslenie obsahuje od istej doby (približne od 18. storočia) aj niektoré modernistické prvky. Avšak tradície z čias konštitúcie islamu sú silnejšie. „Význačnejší než završený islámský modernizmus je dnes radikálny islamizmus, nesmiřitelný k jakémukoli kompromisu se zkaženou přítomností.“¹² Šport v jeho západných evolučných formách je v mnohých ohľadoch pre islamský extrémizmus príkladom a prípadom „spustnutej přítomnosti“. Predovšetkým šport v podaní žien a vo všeobecnosti športovanie žien.

V spoločnosti, v ktorej islam má dominantné (pokiaľ nie až absolútne) duchovné postavenie sú akceptované, aj keď nie v rovnakej miere, identické formy pohybových aktivít, ktoré sú typické pre šport rovnako ako v spoločnosti západnej. Jedna z podmienok tohto javu je kultúrna globalizácia, univerzalizácia športu a v konečnom dôsledku aj existencia internetu:

- Predovšetkým je to poňatie pohybových aktivít ako prirodzenej fyzickej aktivity človeka, samozrejme, predovšetkým v maskulínnej optike pohľadu na problém.

⁸ TESTA, A. AMARA, M. Sport in Islam and in Muslim Communities .

⁹ SAQR, A. Islam a šport.

¹⁰ Tamtiež

¹¹ OBORNÝ, J. ŠAFÁRIK, M. Kultúrno-civilizačné peripetie vo vývine športu.

¹² AZIZ AL –AZMEH, Islámské politické myšlení 2000, s. 202.

- Islam v „otvorených“ formách akceptuje šport ako aktívnu „ľudovú“ zábavu, akceptuje v športe aj to, čo je pre šport typické - súperenie a športový úspech, či už je to amatérsky alebo profesionálny šport.
- Podľa poznatkov z novšej literatúry akceptuje islam aj (často všeobecne) kritizovaný komerčný aspekt v športovej oblasti.
- Objektívne okolnosti „prinútili“ islam pripustiť aj masové tzv. pasívne, lepšie povedané divácke, sledovanie športových aktivít (fandenie, zábava).

Určité rozdiely sa týkajú odlišností vyplývajúce z islamského náboženstva najmä vo vzťahu k oblečeniu a účasti žien v niektorých športových disciplínach. Akceptácia športu vo vyššie uvedených formách najlepšie dokazuje účasť moslimských krajín na olympijských hrách ako aj na ďalších vrcholných športových podujatiach.

V spoločnosti islamistickej je tento prístup odlišný. Napriek tomu, že islamizmus nie je ucelený a jednotný duchovný a politický smer, dajú sa vymedziť tieto charakteristické prístupy. V plnej miere je akceptovaný šport ako prirodzená fyzická aktivita človeka. Čiastočne a s miestnymi diferenciami je akceptovaný šport ako aktívna zábava a s určitou mierou súperenia. Napríklad v Mosule bol počas nadvlády Islamského štátu, počiatkom roku 2017 bol opätovne povolený futbal. Hráči ale na dresoch nesmeli mať emblémy klubov, museli hrať v dlhých nohaviciach, rozhodca nemohol používať píšťalku, nemohlo sa hrať o ceny alebo organizovať turnaje, pretože tieto povzbudzujú chamtivosť. Zo štadiónu bolo odstránených päť olympijských kruhov, pretože to sú symboly neveriacich. Hra bývala prerušená na modlitbu a pri hracej ploche boli pripravené modlitebné koberčeky. V Rake (Raqqah-Sýria), ktorý bol taktiež pod nadvládou Islamského štátu, bol ale organizovaný šport zakázaný a niekoľko futbalistov bolo obvinených zo špionáže a následne popravených.

Odmiataný je šport ako neprípustná komerčná činnosť a napríklad v opäť v Rake boli zakázané produkty americkej športovej firmy Niké. Podľa letáku distribuovaného ISIS zákaz značky bol odôvodnený podobnosťou názvu firmy s arabským slangovým slovom pre pohlavný styk. Obdobne nie je žiaduce pasívne sledovanie športových televíznych prenosov najmä z významných podujatí, pretože toto je považované za prenikanie nepriateľskej kultúry. Napríklad v Mosule bolo popravených niekoľko mladých chlapcov za sledovanie futbalu v televízii.

Islamizmus ale vytvoril aj celkom novú formu športových aktivít a to je šport ako nástroj džihádu. Ide o prípravu islamistov najmä v bojových umeniach, ktoré v konečnom dôsledku majú byť využité pri boji s nepriateľom. „Ako trénujem pre džihád?...základom je fyzický tréning a členstvo v klube bojových umení, aby sa získala sebadisciplína a sebakontrola“.¹³ Tento aspekt sa širšie začal skúmať od roku 2015 vo Francúzsku, kde spravodajská služba „Service central du renseignement territorial“ upozornila na problém radikalizácie amatérskych športovcov, najmä v rôznych kluboch bojových umení v sociálne vylúčených oblastiach s prevahou moslimského obyvateľstva.

Rozdielne ponímanie športu v islamských krajinách a radikálnym islamizmom je aj priestorom ich ideového súperenia a má aj konkrétne prejavy. V roku 2014 iracké ministerstvo športu a mládeže zorganizovalo masové sledovanie zápasu majstrovstiev sveta vo futbale na medzinárodnom štadióne Al-Shaab v Bagdade, aby vyjadriло široké spoločenské odmietnutie zákazu Islamského štátu na sledovanie futbalu.¹⁴

Islamistická interpretácia islamského práva ohľadom športových aktivít má svoje špecifiká, ktoré ju odlišujú od liberálnejších foriem islamu a vyžaduje:

¹³ THE TIMES OF ISRAEL. Radicalisation islamiste : ‘Le sport, une faille dans la sécurité de l’Etat’, 19.5.2016.

¹⁴ AL – SHORFA. Life under ISIL caliphate: Sports are banned, but Iraqis persist. 15. 6. 2014.

- Vykonávanie športových pohybových aktivít na účely získania (obranných) zručností a techník, na ciele dosiahnutia fyzického a fyziologického stavu a výsledkov veriaceho podľa potrieb džihádu (svätá vojna).
- Športové aktivity by nemali byť oslavované viac ako tradičné hodnoty islamskej kultúry a ani prinášať finančné a iné ocenenia, ktoré ohrozujú islamskú identitu človeka; nesmú narúšať povinnosti (ako modlitby) a podporovať zakázané aktivity (hazardné hry).
- Segregácia podľa pohlavia (hráčov, trénerov, rozhodcov a divákov), povolené je striktne predpísané oblečenie.¹⁵

Islamský a islamistický prístup k športovým aktivitám je napriek spoločnému ideovému základu diametrálne odlišný. Islam akceptuje široký význam športu a fyzických aktivít od zdravého životného štýlu, cez zábavu a súperenie až po šport ako komerčnú činnosť. Islamizmus šport podriaďuje vlastnému ideovému konceptu sveta a spoločnosti. Šport akceptuje len ako nástroj fyzického zdravia a džihádu. V obmedzenej miere aj ako zábavu, ale tu ide skôr o ústupok spoločensky zaužívanej potrebe hry a zábavy.

4. KONSEKVENCIE PRE BEZPEČNOSŤ

Šport, okrem individuálneho telesného cvičenia v rámci zvyšovania, respektíve udržiavanie telesnej kondície, predstavuje pre islamizmus veľkú bezpečnostnú hrozbu. Ide o hrozbu podobného charakteru ako je západná kultúra, hudba, filmy a podobne. Šport je v tomto smere špecifický a do určitej miery aj nebezpečnejší. Šport a športové podujatia majú jedinečnú úlohu pri preklenutí diferenciácii medzi západnou a moslimskou civilizáciou. Významné športové podujatia, ako sú olympijské hry, majstrovstvá sveta vo futbale ale aj iných športov majú reálne globálny dopad a vyvracajú tak jednu zo základných islamistických téz o nekompatibilitate islamu a moslimov so zvyškom sveta. Šport v tomto zmysle vytvára platformu na spravodlivé a rovnocenné súperenie a potláča etnické, náboženské, rasové a iné rozdiely. Súčasne taktiež vytvára vzťah a rešpekt medzi odlišnými entitami. Napätie, ktoré sa pri športovom súperení vytvára je ďaleko menej významné, ako už vyššie spomínané pozitívne dopady športu.

Šport taktiež umožňuje úspech v globálnej konkurencii, ktorý je podmienený najmä vlastnými schopnosťami. Na rozdiel od hudby, filmu a iným globálnym fenoménom, kde fungujú odlišné kritéria výberu a cesty k úspešnosti, je šport do veľkej miery spravodlivý. Zjednodušene povedané, stačí len rýchlo bežať, alebo byť vynikajúci futbalista a úspech je možný aj pre ľudí u chudobných a zaostalých krajín, pre Afričanov, Arabov, pre moslimov aj nemoslimov. Šport je v tomto smere možno najspravodlivejšou oblasťou v globálnom kontexte. V praxi tak vyvracia islamistické tézy o nemožnosti spolužitia pravoverných moslimov s ostatnými.

Jedným z najrozšírenejších športov je futbal. Členom medzinárodnej futbalovej federácie je v súčasnosti 211 futbalových zväzov, čo je viac ako je členských štátov OSN, ktorých je v súčasnosti 193. Futbal je populárnym športom aj v moslimských krajinách a aj v nich je futbal nie len masovou ľudovou hrou, ale aj zábavou, súperením a komerčnou aktivitou, čo je v zásadnom rozpore s islamistickým ponímaním spoločnosti. Z komerčného hľadiska – najvýznamnejšie kluby a súťaže, výrobcovia športového materiálu vo futbale výrazne dominuje západná, respektíve kresťansko-židovská civilizácia. Na druhej strane

¹⁵ KAHAN, D. Islam and physical activity: Implications for American sport and physical educators, s.48

zmeny formátu majstrovstiev sveta podporujú rozvoj futbalu v Ázii a Afrike a zvyšuje sa tak spoločenský význam futbalu aj v moslimských krajinách.

V rámci Európy je futbal možným príkladom úspešnej medzikultúrnej asimilácie nie len na klubovej, ale aj na národnej úrovni. Vo veľkej časti európskych futbalových klubov hrajú futbalisti z celého sveta, ktorí vyznávajú islam. Za reprezentácie Francúzska, Anglicka, Nemecka, ale aj Českej republiky hrajú futbalisti černej pleti, moslimského vyznania a aj mimoeurópskeho pôvodu. Ako už bolo uvedené, tento proces vyvracia tvrdenie o nekompatibilitate medzi neveriacimi a pravovernými moslimami a súčasne je významným nástrojom boja proti xenofóbnym, protimigrantským a rasistickým náladám v celej Európe.

Uvedený problém má však aj inú stránku. Autor Amara¹⁶ v časti svojho článku „Moderate” versus „Radical” Islam (Umiernený verzus radikálny islam) opisuje „stret civilizácií“ vo futbale na základe kauzy Zidane. V známej futbalovej kauze stojí na jednej strane Zidane, s alžírskym imigrantským pôvodom, ktorý istým spôsobom reprezentuje moslimský svet. Zidane vyrástol na predmestí Marseille, ktoré je známe svojou multikultúrnou populáciou. Na druhej strane stál taliansky hráč Metarazzi, ktorý kvázi reprezentoval „Západ“. Zidanova reakcia bola často vysvetľovaná v orientalistickom móde ako "iracionálna" a symptomatická pre jeho „hyper – mužskú“ severoafrickú kultúru a delikventnú kultúru predmestia Marseille. Summa summarum, podobne sú niektorí autori náchylní reprodukovat' incident v orientálnych rámcoch (animálne vzorce konania, násilie a iracionalita), ale tiež sa zdôrazňuje združovanie medzi moslimami a teroristami v podobe špekulácie, ktorú k tejto kauze vyslovil Marco Materrazi, že vyvoláva „zidanovské činy“.

Psychologicky významným prvkom, ktorý môže byť vnímaný aj ako emancipačný aspekt islamského sveta vo vzťahu k západu, je vlastníctvo významných západných športových klubov islamskými vlastníkmi. Napríklad futbalový klub Paríž Saint-Germain vlastní katarská Qatar Investment Authority.

Šport v tom najširšom ponímaní preto predstavuje a bude predstavovať antagonistickú hrozbu islamistickému ponímaniu spoločnosti, proti ktorej bude islamizmus bojovať všetkými dostupnými prostriedkami, vrátane terorizmu. Islamizmus je z historického hľadiska, podľa niektorých autorov, prejavom jednej z kľúčových dichotómii Západu (Okcidentu) a Východu (Orientu). Táto dichotómia sa vyprofilovala aj v dôsledku kolonizácie pôvodne tradičných islamských enkláv (Balkán, severná Afrika). Táto kolonizácia mala pre islamskú kultúru katastrofálne následky a okrem iného viedla k vzniku hnutí, ktoré usilovali o obrodu islamu a upevnenie moslimskej kultúrnej identity. „V druhej polovici 20. storočia došlo k výraznému nárastu islamských náboženských i politických revitalizačných hnutí, vrátane radikálneho náboženského fundamentalizmu“.¹⁷

V rámci vzťahu islamu a islamizmu je postoj k športu v rámci islamských krajín aj dôležitým indikátorom islamizácie spoločnosti, respektíve vplyvu islamistov na spoločnosť. Prípadné prispôbovanie športových aktivít islamistickým pravidlám môže byť aj jeden z možných zdrojov vnútornej nestability/odporu v rámci spoločnosti. Islamizmus sa bude usilovať o potlačovanie rôznych športových aktivít, najmä komerčného charakteru, v rámci islamských krajín, o elimináciu športu v ich živote a naďalej bude využívať aj teroristické útoky proti športovým podujatiam aktívneho aj pasívneho charakteru (sledovanie športových podujatí). Pakistanský autor M. Wasim v svojej knihe „Dreams & Nightmares: Perils of Sports Terrorism“¹⁸ upozorňuje na situáciu v svojej krajine, kde je šport pod silným tlakom

¹⁶ AMARA, M. Sport, Islam, and Muslims in Europe: in between or on the Margin?

¹⁷ SOUKUP, V. Antropologie. Teorie člověka a kultury.

¹⁸ WASIM, M. Dreams & Nightmares: Perils of Sports Terrorism.

islamistických síl a cieľom teroristických útokov. Podľa jeho názoru bez úsilia štátnych orgánov, oživenie kriketu a ďalších športov v Pakistane nie je možné.

Vo vzťahu k západnej civilizácii je veľmi pravdepodobné pokračovanie teroristických útokov na športové podujatia, s dôrazom na významné, mediálne a spoločensky sledované akcie. Úspešný teroristický útok je islamistami veľmi cenený. O význame tohto problému svedčí napríklad aj to, že futbalový klub Manchester United od tohto roku zamestnáva manažéra na boj proti terorizmu na plný úväzok.¹⁹ Športové podujatia ako najdôležitejšie teroristické ciele udávajú Al-Káida aj Islamský štát „...zacielenie na ľudské davy, aby boli spôsobené maximálne ľudské straty...je to veľmi jednoduché, pretože existuje mnoho takých cieľov, ako sú preplnené športové arény...“²⁰

Významným aspektom tohto problému je aj návrat bojovníkov Islamského štátu do krajín svojho pôvodu. Tento proces prebiehal priebežne, ale so stále slabnúcou pozíciou islamského štátu sa predpokladá návrat väčšieho počtu islamistických bojovníkov do Európy. Ich vycvičenosť a pripravenosť je veľká a predstavujú veľké riziko uskutočnenia teroristických útokov aj proti športovým cieľom.

Jednou z krajín, z ktorej pochádza veľké množstvo bojovníkov Islamského štátu je Ruská federácia. Rusku sa na budúci rok uskutočnia majstrovstvá sveta vo futbale a táto udalosť predstavuje potenciálny cieľ teroristického útoku. Podľa niektorých odhadov v radoch Islamského štátu bolo približne 5 – 7 tisíc bojovníkov z Ruska a bývalých krajín ZSSR²¹, čo predstavuje vysoký rizikový potenciál po ich návrate domov.

Doba ešte nedozrela na celosvetovú kultúrnu civilizačnú harmóniu. Existuje názor, že nebezpečné konflikty budúcnosti pravdepodobne vzídu zo západnej arogancie, islamskej netolerancie a čínskej asertivity.²² Domnievame sa, že migrácia športovcov tzv. „nezápadných krajín“, stojacich mimo hranice euroamerickej civilizácie, za hodnotami materiálneho charakteru, ktoré sú typické pre naturel západných krajín bude rovnako poznamenaná týmto javom.

ZÁVER

Islamizmus sa usiluje o komplexné podriadené života spoločnosti svojmu ideovému videniu sveta. Šport je v tomto ich koncepte zúžený na fyzickú aktivitu prípustnú len v smere podpory fyzického zdravia individua a získavania schopností pre boj vo svätej vojne. Šport ako spoločenský fenomén slúžiaci na súperenie, zábavu a ako komerčná aktivita je principiálne odmietaný. Nakoľko šport je aj globálnym kultúrnym fenoménom zasahujúcim aj islamské, ale nie islamistické krajiny, je na jednom z prvých miest faktorov nepriateľských k islamizmu a tým je aj na jednom z prvých miest prípadných teroristických cieľov.

V rámci islamského sveta je miesto športu v týchto spoločnostiach aj významným znakom miery islamizácie spoločnosti. Prienik islamistických prvkov do života spoločnosti nutne prináša aj zmeny v športovej oblasti (oblečenie, obmedzenia pre ženy a pod.). Tento aspekt môžeme preto považovať za dôležitý analytický nástroj hodnotenia šírenia, prípadne ústupu islamizmu v jednotlivých moslimských krajinách.

¹⁹ THE GUARDIAN, Manchester United to employ full-time counter-terrorism manager. 18.01. 2017. <https://www.theguardian.com/football/2017/jan/18/manchester-united-counter-terrorism-manager>

²⁰ CNSNews .16.04. 2013.

²¹ THE SOUFAN GROUP, Foreign Fighters - An Updated Assessment of the Flow of Foreign Fighters into Syria and Iraq. s.14.

²² HUNTINGTON, S. Střet civilizací. Boj kultur a proměna světového řádu.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- AL – SHORFA. *Life under ISIL caliphate: Sports are banned, but Iraqis persist*. 15. 6. 2014. [online]. Pro Quest. Al-Shorfa, Tampa, 15. 6. 2014. [cit.2017-08-09]. Dostupné na internete: <<https://search-proquest.com.ezproxy.members.marshallcenter.org/docview/1545349003/722B7B198141404CPQ/2?accountid=31553>>.
- AMARA, Mahfoud. *Sport, Islam, and Muslims in Europe: In between or on the Margin?* In Religions, 2013, 4, 644–656. ISSN 2077-1444.
- ATIYYAH SAQR. *Islam a šport*. [online]. podľa BUCHÁRÍ-AL a MUSLIM. [cit.2017-10-01]. Dostupné na internete: <www.islamweb.sk/stranky/premusli/Fatwy/fatwa32.htm>.
- AZIZ AL –AZMEH. Islámské politické myšlení. In MILLER, David (ed.). *Blackwellova encyklopedie politického myšlení*. S. 198-203. Brno: Barrister & Principal, 2000. 581 s. ISBN 80-85947-56-0.
- DABIQ, číslo 15 /archív autora/
- THE GUARDIAN, *Manchester United to employ full-time counter-terrorism manager*. [online]. The Guardian 18.01. 2017. [cit.2017-09-19]. Dostupné na internete: <<https://www.theguardian.com/football/2017/jan/18/manchester-united-counter-terrorism-manager>>.
- HUNTINGTON, Samuel P. *Střet civilizací. Boj kultur a proměna světového řádu*. Praha: Rybka Publishers, 2001. ISBN 80-86182-49-5.
- KAHAN, David. *Islam and physical activity: Implications for American sport and physical educators*, Journal of Physical Education, Recreation & Dance, March 2003.
- OBORNÝ, Josef & ŠAFÁRIK, Michal. Kultúrne-civilizačné peripetie vo vývine športu. In *Tělesná kultura*, 2017 (roč. 40), číslo 1, s. 33-44.
- OBORNÝ, Josef. Šport a civilizácie = Sport and civilizations. In Kultúrna antropológia a šport = Cultural anthropology and sport [elektronický zdroj]. Bratislava: Univerzita Komenského v spolupráci s Fakultou telesnej výchovy a športu UK, 2015. S. 125-140 [CD-ROM]. ISBN 978-80-223-3952-0.
- PFAHL-TRAUGHBER, Armin. *Islamismus - Was ist das überhaupt?* [online]. Bundeszentrale für politische Bildung, Bonn, Germany. [cit.2017-09-28]. Dostupné na internete: <<http://www.bpb.de/politik/extremismus/islamismus/36339/islamismus-was-ist-das-ueberhaupt>>.
- RUMIYAH, číslo 1 /archív autora/
- SOUKUP, Václav. *Antropologie. Teorie člověka a kultury*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-432-8.
- ŠTULAJTER, Matúš. Interdisciplinarita v športovej diplomacii. In ŠTULAJTER, Ivan; BARTEKOVÁ, Danka & ŠTULAJTER, Matúš. *Športová diplomacia*. Banská Bystrica: Belianum, 2013. S. 84-114. ISBN 978-80-557-0693-1.
- THE TIMES OF ISRAEL. *Radicalisation islamiste : 'Le sport, une faille dans la sécurité de l'Etat' français*, [online]. The Times of Israel 19.5.2016. [cit.2017-10-02]. Dostupné na internete: <<http://fr.timesofisrael.com/radicalisation-islamiste-le-sport-une-faille-dans-la-securite-de-letat-francais/>>.

TESTA, Alberto, AMARA, Mahfoud (Eds.). *Sport in Islam and in Muslim Communities*.
Routledge, 2016.

WASIM, M. *Dreams & Nightmares: Perils of Sports Terrorism*. Royal Book Company, 2013.
ISBN : 978-969-407-413-9

RSDr. Roman LAML, PhD.
Fórum pre medzinárodnú politiku o.z.
Ľ. Fullu 23, 841 05 Bratislava
laml.roman@gmail.com

prof. PhDr. Josef OBORNÝ, PhD.
Fakulta telesnej výchovy a športu, Univerzita Komenského
Nábr. arm. gen. L. Svobodu 9, 814 69 Bratislava
josef.oborny@uniba.sk

ROLA USA V CYPERSKOM KONFLIKTE

THE ROLE OF USA IN CYPRUS CONFLICT

Ivan MAJCHÚT

ABSTRACT

USA is also interested in solution of Cyprus conflict. USA is not only one actor who is interested in this process but it is since 1950's the agenda for American foreign policy. Despite some American initiatives, their plans for solution of the Cyprus conflict were not accepted and conflict is still not solved. The large efforts and amount of financial resources are still failed.

Keywords: USA, Cyprus, Cyprus conflict

ÚVOD

USA už mnoho rokov vstupujú do celosvetovej politiky a presadzujú svoje záujmy po celom svete. Intenzita presadzovania svojich záujmov v jednotlivých častiach sveta podlieha dôležitosti príslušnej lokality. Tá sa v závislosti na celosvetovom dianí, alebo dianí v príslušnom regióne mení. Nebolo a nie je tomu inak ani v prípade cyperského konfliktu.

1. VSTUP USA DO RIEŠENIA CYPERSKÉHO KONFLIKTU

Viditeľné prvopočiatky záujmu USA o dianie vo Východnom Stredomorí v súvislosti s ostrovom Cyprus sú badateľné v päťdesiatych rokoch minulého storočia. Nepokoje na ostrove (v tom čase ešte pod koloniálnou nadvládou Veľkej Británie) v uvedenom desaťročí nabrali masívny charakter, zvyšoval sa medzinárodný politický tlak a prestíž Veľkej Británie sa na Blízkom Východe znižovala. Britská vláda si uvedomila, že jej koloniálna nadvláda na ostrove nie je udržateľná.¹ Na Cypre prebiehala občianska vojna a NATO a USA sa obávali novej vojny medzi dvomi spojencami vo vnútri aliancie (Grécko a Turecko). Kvôli cyperskej otázke vzrastala obava ohrozenia južného krídla aliancie.

Prekvapivo, asi predovšetkým vzhľadom na aliancie vytvorené v OSN a vzhľadom na zhoršujúcu sa regionálnu bezpečnostnú situáciu na Blízkom Východe, došlo v roku 1959 ku kompromisu, ktorý žiadna zo strán konfliktu na ostrove v skutočnosti nechcela. S účinnosťou od augusta 1960 vznikla Cyperská republika. Veľká Británia sa síce vzdala svojho postavenia koloniálnej mocnosti nad Cyplom, avšak na ostrove si zachovala dve britské suverénne územia (vojenské základne). Cyperský konflikt, ako ho dnes poznáme, sa stal svetovou politickou agendou v roku 1963. Štát dvoch komunít, ktorý existoval iba tri roky, politicky zlyhal keď sa grécki Cyperčania pokúšali ostrov pripojiť ku grécku (myšlienka *enosis*) a tureckí Cyperčania sa pokúšali o jeho rozdelenie (politika *taksim*). Medzikomunitný spor sa rozhorel na Vianoce roku 1963.²

¹ STOJAR, R. *Balkan na velmocenske šachovnici: imperialni politika, boj o sfery vlivu ...* 2015, s. 35.

² HRNČIAR, M. *Ozbrojené sily Slovenskej republiky ako spolugarant bezpečnosti na Cypre*. 2014, s. 505.

USA čiastočne na seba prevzali pôvodnú rolu Veľkej Británie a vstúpili síce do procesov riešenia cyperského konfliktu, ale v podstate stáli iba v pozadí jeho riešenia. USA po celý čas vstupovali do riešenia konfliktu na Cypre predovšetkým formou diplomatickej intervencie. Prioritne sa venovali otázkam zachovania mieru v regióne a snahe odvrátiť konfliktnú situáciu medzi Gréckom a Tureckom. Dá sa konštatovať, že Cyprus nezohrával v agende americkej vlády prvoradé miesto. Bolo tomu tak v podstate počas celého obdobia Studenej vojny, najmä v šesťdesiatych a sedemdesiatych rokoch minulého storočia.

2. ACHESONOV PLÁN

Do histórie ostrova sa USA zapísali najmä v súvislosti s Achesonovým plánom. Dean Acheson bol americký diplomat, ktorý stál za tvorbou Trumanovej doktríny a preto bol známou osobnosťou v Grécku a Turecku. Aj to bol jeden z dôvodov, prečo ho USA do procesov riešenia cyperského konfliktu angažovali.

Dean Acheson predložil svoj plán na riešenie cyperského konfliktu v roku 1964. USA dospeli k presvedčeniu, že najlepším riešením cyperského konfliktu by bol koniec cyperskej suverenity, rozpustenie republiky Cyprus a následné rozdelenie ostrova medzi Gréckom a Tureckom, tzv. „dvojitý enosis“. Zjednotením grécko-cyperskej časti ostrova s Gréckom by podstatná časť Cypru spadala pod kontrolu NATO. Na myšlienke enosis v konečnom dôsledku stál boj za nezávislosť Cypru a tak by sa uspokojili nacionalistické ciele gréckych Cyperčanov. Zostávalo už len vyriešiť postavenie turecko-cyperskej komunity na ostrove. Preto vo svojom pláne uvažoval s územným rozdelením. Plán získal súhlas zástupcov gréckej aj tureckej vlády, pretože v zásade splnil ich národné ciele, enosis aj takšim. Jeho prijatie by zároveň eliminovalo väčšinu zdrojov grécko-tureckého etnického napätia.³

Nosnou myšlienkou Achesonovho plánu bolo vymedzenie územia v severovýchodnej časti Cypru, v ktorom by bola vymedzená oblasť pre tureckú suverénnu základňu a priestor vyhradený pre turecko-cyperskú komunitu. Navyše by vo vymedzenom území pre grécko-cyperskú komunitu vznikli dve autonómne oblasti pre tureckých Cyperčanov. Tureckí Cyperčania, ktorí by ostrov opustili, dostali by kompenzáciu a Grécko by zároveň odstúpilo Turecku malý ostrov Castorizo. Okamžite po predstavení plánu sa objavili rozpory v súvislosti s veľkosťou územia pre tureckú základňu. Acheson upravil svoj plán a navrhol, že vymedzené územie pre tureckú vojenskú základňu by nebolo pod tureckou zvrchovanosťou, ale Cyprus by ju Turecku prenajal na 25 rokov. Plán však nebol ani po niekoľkých zmenách prijatý.⁴ Cyperský prezident Makarios v tom čase už nemal záujem o enosis a nevidel dôvod územie ostrova rozdeľovať. Hľadal cesty ako dosiahnuť neobmedzenú nezávislosť ostrova. Podporu pre svoje zámery hľadal predovšetkým na pôde OSN. Makariove aktivity spôsobili, že USA po roku 1964 prestali cyperskému konfliktu venovať pozornosť. Je možné skonštatovať, že Achesonov plán predstavoval posledný návrh, v ktorom sa objavoval koncept vytvorenia únie s Gréckom.

3. USA A CYPERSKÝ KONFLIKT PO ROZDELENÍ OSTROVA

Keď v roku 1974 došlo na Cypre k prevratu, od americkej administratívy nebolo badať žiadnu zásadnú reakciu. Obdobne USA situáciu sledovali z po vzdialia aj vtedy keď Turecko silou reagovalo na uvedený prevrat. Čiastočná reakcia USA v roku 1975 bola z veľkej časti

³ BRINKLEY, D. *The Cyprus Question: Dean Acheson as Mediator*. 1988, s.11 – 14.

⁴ HAKKI, M. M. *The Cyprus Issue: A Documentary History, 1878 – 2006*. 2007, s. 129.

spôsobená tlakom gréckej loby v Kongrese USA, ktorý prijal proti Turecku embargo v súvislosti s jeho intervenciou na ostrove v roku 1974.

V 80-tych rokoch 20. storočia sa USA aktívnejšie angažovali do riešenia cyperského konfliktu a to v súvislosti s rastúcim strategickým významom ostrova v americkej zahraničnej politike. Spôsobili to udalosti v Strednom Východe v roku 1979, predovšetkým iránska revolúcia a sovietska invázia do Afganistanu. To sprostredkovane vyvolávalo záujem USA o urovanie cyperského konfliktu a podnecovalo Kongres USA k prijímaniu účinných opatrení v tejto súvislosti. USA uznávali rolu OSN v urovnávacom procese a súčasne kalkulovali s nevyhnutnou podporou urovnania. Na tento účel vytvoril Kongres USA v roku 1985 Fond na mier a obnovu urovnania na Cypre (Peace and Reconstruction Fund for Settlement in Cyprus).⁵

Blízky Východ a Východné Stredomorie vždy predstavoval región so zdrojom celosvetovej nestability a tak Cyprus predstavoval do značnej miery záujmy v agende americkej zahraničnej politiky. Skončenie Studenej vojny predznamenáva nárast ekonomických a strategických záujmov USA na Cypre tým aj ich angažovanosti v súvislosti s cyperským konfliktom. Cyprus považovali za „cenného partnera v boji proti novým globálnym hrozbám šírenia teroru, nelegálnych narkotík, a medzinárodnej kriminality.“

Z pohľadu USA predstavoval Cyprus po ukončení Studenej vojny niekoľko vzájomne previazaných oblastí záujmu:

- Obmedzenie vplyvu dobre vyzbrojených a agresívnych štátov Stredného Východu,
- Nerušený tok ropy zo Stredného Východu na Západ,
- Stabilita vo Východnom Stredomorí.

Stabilita v Stredomorí je nevyhnutná pre regionálnu stabilitu v juhovýchodnej Európe a na Blízkom a Strednom Východe. Cyperský konflikt ovplyvňuje grécko-turecké vzťahy a to ohrozuje a oslabuje juhovýchodné krídlo Severoatlantickej aliancie. Cyprus leží na ropných cestách s možnosťou ovplyvniť tok ropy na Západ. Rusko sa snaží zvyšovať svoj vplyv v regióne (a na Cypre) čo nie je v záujme USA. Z týchto dôvodov sa od 90-tych rokov 20. storočia stala podpora trvalého a životaschopného usporiadania cyperského konfliktu cieľom americkej zahraničnej politiky.

4. HOLBROOKEOV PLÁN

V júni 1997, Clintonova administratíva vytvorila pozíciu Osobitného vyslanca pre Cyprus (Special Envoy to Cyprus). Do tejto funkcie bol ustanovený Richard Holbrooke. Bol to americký diplomat, ktorý bol okrem iného známy ako tvorca Daytonskej zmluvy v súvislosti s krízou v Bosne a Hercegovine. Aj to bol jeden z dôvodov, prečo USA do tejto funkcie vymenovali osobu so skúsenosťami pri riešení etnických konfliktov.

Holbrooke vytvoril plán, ktorý sa opieral o vzájomné uznanie suverenity obomi stranami. Jeho podstatou bolo vytvorenie dvojzónovej federácie. Okrem iného navrhoval štvorstrannú konferenciu v „daytonskom štýle“.

Tieto pokusy však zlyhali. Jedným z dôvodov bola požiadavka tureckých Cyperčanov uznať Tureckú republiku Severného Cypru (ďalej len TRNC⁶) ako podmienku pre akékoľvek rozhovory. To grécki Cyperčania kategoricky odmietli. Uznanie TRNC bola pre gréckych

⁵ MÚFTÜLER-BAÇ, M. *The Cyprus debacle: what the future holds*. 1999, s. 567

⁶ Z anglického TRNC - Turkish Republic of North Cyprus)

Cyperčanov záležitosť, ktorej sa snažili vyhnúť za každú cenu. Takýto plán bol odsúdený na neúspech. Sprostredkovanie dohody v agende USA teda narazilo na rovnakú prekážku ako tomu bolo v agende OSN: koncepcia suverenity.

ZÁVER

Patová situácia v cyperskom konflikte zásadne ovplyvňuje vzájomné vzťahy medzi bezprostredne zainteresovanými krajinami. Avšak ovplyvňuje vzájomné vzťahy aj medzi ďalšími aktérmi vo Východnom Stredomorí (Turecko - Európska únia, Turecko – USA, Turecko – Rusko).

Situácia v Turecku, situácia v Sýrii, situácia na Blízkom a Strednom Východe a hrozby vyplývajúce z pôsobenia islamského štátu poukazujú na potrebu vyriešiť cyperský konflikt. O to viac, že Východné Stredomorie (vrátane Cypru) má vzrastajúci potenciál zohrávať dôležitú rolu v rozvoji regionálnej energie a zásob. To všetko poukazuje na naliehavú potrebu dosiahnuť riešenie. Je evidentné, že USA chcú byť pri tom či už v záujme dosiahnutia politickej stability v regióne, alebo v záujme presadzovania svojich politických (a ekonomických) záujmov v zmienenom regióne.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BRINKLEY, Douglas. The Cyprus Question: Dean Acheson as Mediator. In: Journal of the Hellenic Diaspora. Roč. XV. č. 3&4. 1988, s. 5 – 18.
- HAKKI, Murat Metin. The Cyprus Issue: A Documentary History, 1878 – 2006. Oxford: Oxford Publishing Services, 2007. ISBN 10: 1845113926.
- HRNČIAR, Michal. Ozbrojené sily Slovenskej republiky ako spolugarant bezpečnosti na Cypre. In: Bezpečnostné fórum 2014 : zborník vedeckých prác. Banská Bystrica : Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov, Univerzita Mateja Bela, Slovenská republika, 2014. - ISBN 978-80-557-0678-8, II. zväzok, s. 504 - 511.
- MŮFTŮLER-BAÇ, Meltem. The Cyprus debacle: what the future holds. [online]. 1999 [cit. 2017-09-09]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/222492410_The_Cyprus_Debacle_What_the_Future_Holds
- STOJAR, Richard. Balkán na velmocenské šachovnici: imperiální politika, boj o sféry vlivu a kolonizační snahy v 19. a 20. století. In: Prekolonialismus, kolonialismus a postkolonialismus: Impéria a ti ostatní ve východní a jihovýchodní Evropě. Praha: Univerzita Karlova, 2015. ISBN 978-80-7308-582-7, s. 17-35.

Ing. Ivan MAJCHÚT, PhD.
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika
Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš
ivan.majchut@aos.sk

MOŽNOSTI ZVÝŠENIA KVALITY LEKÁRSKEHO HODNOTENIA POŠKODENIA ZDRAVIA V KONTEXTE S TRESTNÝMI ČINMI UBLÍŽENIA NA ZDRAVÍ

OPTIONS TO INCREASE THE QUALITY OF MEDICAL HEALTH EVALUATION IN CONTEXT OF PUBLIC HEALTH CARE

Ján MANDELÍK, Peter HAVAJ, Stanislav KRIŽOVSKÝ

ABSTRACT

The article points to the possibility of non-uniform, subjective and non-standard interpretation of the type and extent of injuries to injured persons in criminal proceedings if the qualification is based on the concept of "harm to health". It is clear that the current state of treatment only does not help the objectivity and speed of the proceedings on the ground that the traces of the body are not documented in the investigation of the use of the criminological methods as traces and are not evaluated in relation to the degree of violence necessary to their occurrence, which also affects the possibilities of proving and assessing the matter.

Keywords: injury, FORTIS, documentation, criminal proceedings

ÚVOD

U trestných činov ublíženia na zdraví sa jedná o trestné činy, objektom ktorých je ľudské zdravie. Zdravím rozumieme stav, ktorý býva charakterizovaný ako normálne telesné i duševné fungovanie organizmu, ľudského tela. Objektívna stránka trestných činov proti zdraviu spočíva v konaní, ktoré naruší normálne fungovanie ľudského organizmu, spôsobením ujmy na zdraví. Pritom je nutné pre správnu kvalifikáciu skutku rozlišovať medzi rôzne závažnými druhmi ublíženia na zdraví, ktoré rozoznáva Trestný zákon. Jedná sa o dva právne pojmy, a sice ťažkú ujmu na zdraví a ublíženie na zdraví, ktorých výklad nájdeme v ustanovení § 123 tr. zák. Ublížením na zdraví sa na účely trestného zákona rozumie také poškodenie zdravia iného, ktoré si objektívne vyžiadalo lekárske vyšetrenie, ošetrovanie alebo liečenie, počas ktorého bol nie iba na krátky čas sťažený obvyklý spôsob života poškodeného.

Ťažká ujma na zdraví je podľa dikcie ustanovenia § 123 odst. 2 tr. zák. určená hneď dvomi podmienkami, ktoré musia byť kumulatívne splnené. V prvom rade musí ísť o vážnu poruchu zdravia alebo vážne ochorenie. V druhom rade musí ujma na zdraví zodpovedať niektorému z prípadov, taxatívne uvedených v ustanovení § 123 odst. 2 trestného zákona:

- a) zmrzačenie,
- b) strata alebo podstatné zníženie pracovnej spôsobilosti,
- c) ochromenie údu,
- d) strata alebo podstatné oslabenie funkcie zmyslového ústrojenstva,
- e) poškodenie dôležitého orgánu,
- f) zohyzdenie,
- g) vyvolanie potratu alebo usmrtenie plodu,
- h) mučivé útrapy, alebo
- i) porucha zdravia trvajúca dlhší čas.

Poruchou zdravia trvajúcou dlhší čas sa na účely trestného zákona rozumie porucha, ktorá si objektívne vyžiadala liečenie, prípadne aj pracovnú neschopnosť, v trvaní najmenej štyridsaťdva kalendárnych dní, počas ktorých závažne ovplyvňovala obvyklý spôsob života poškodeného.

Oproti pojmu „Ťažká ujma na zdraví“ pojem „Ublíženie na zdraví“ nie je v trestnom zákone jednoznačne vymedzený. Pri jeho použití je potrebné vychádzať z judikátov. V týchto, ako aj v praxi je obvykle pre konkrétny prípad zvažované, či poškodenému vznikla porucha zdravia v takom rozsahu, ktorá mu mení obvyklý spôsob života, znemožňuje alebo neumožňuje mu vykonávať obvyklé činnosti a nie je iba prechodného charakteru, t.j. prekračuje hranicu času 7 dní. Za ublíženie na zdraví sa obvykle považuje otras mozgu, pomliaždenie mäkkých častí tela, tržné rany, ale aj hematómy, zlomeniny malých kostí rúk a chodidiel, ostatné zlomeniny, poranenie krčnej chrbtice apod.. Jedným z kritérií pre posúdenie či v danom prípade ide o ublíženie na zdraví je dĺžka pracovnej neschopnosti. Z praxe je známe, že toto kritérium má pre posudzovanie prakticky rozhodujúcu váhu aj keď ho nie je možné stotožniť s pojmom „mení sa obvyklý spôsob života a znemožňuje mu, alebo neumožňuje vykonávať obvyklé činnosti“. V dôsledku uvedených skutočností je zrejmé, že vymedzenie pojmu „Ublíženie na zdraví“ by v mnohých prípadoch prispelo k objektívnejšiemu zhodnoteniu poškodenia zdravia poškodeného. Z praxe je tiež známe, že súčasná klasifikácia znakov zmeny zdravotného stavu poškodenej osoby môže byť výrazne ovplyvnená a to predovšetkým:

- subjektívnym hodnotením pacienta o čase nevyhnutnom k vyliečeniu,
- hodnotením ošetrojúceho lekára aj v prípade, že liečba nie je vykonávaná spôsobom potrebným pre jej najkratšiu výslednú dobu.

Pre právnu kvalifikáciu skutku je v takýchto prípadoch rozhodujúci spôsobený následok, ktorý nemožno oddeľovať od konania páchatel'a, pretože medzi konaním a následkom musí existovať príčinný vzťah.

V súčasnej dobe nie je využívaný štandardný spôsob hodnotenia miery poškodenia zdravia a ani štandardný postup pri jeho určovaní. Preto nie je možné vylúčiť, že následkom súčasnej praxe môže dôjsť aj k nesprávnemu posúdeniu miery poškodenia zdravia poškodenej osoby so všetkými, z toho vyplývajúcimi negatívnymi následkami a výraznými disproporciami pri porovnaní jednotlivých prípadov. Prípadné neúplnosti sa následne prejavujú v plnej miere pri následnom rozhodovaní o finančných náhradách v rámci neskorších civilných konaní.

POTREBA ŠTANDARDIZÁCIE MIERY PORANENIA

Je zrejmé, že zákonodarca nemal reálnu možnosť vymedziť predmetný pojem „Ublíženie na zdraví“ bližšie, nakoľko zaužívaný stav dokumentovania poranení a jeho klasifikácie to neumožňuje. Berieme pritom na zreteľ, že určenie poškodenia zdravia je možné z hľadiska vyšetrovania zaradiť do procesných úkonov ako obhliadku tela s nevyhnutnou mierou kriminalistického zdokumentovania (napr. vyhotovenie popisu a fotodokumentácie). Je zrejmé, že takýto postup by si vyžadoval okrem popisu poranení ak jeho štandardizované ohodnotenie. K tomuto účelu sa využitie tabuliek podľa Zákona č. 427/2004 Z.z. – „Zákon o náhrade za bolesť a o náhrade za sťaženie spoločenského uplatnenia“, nejaví ako vhodné nakoľko účel, metodika ako aj časový horizont hodnotenia nezodpovedajú predpokladaným potrebám pre bezodkladné a štandardné hodnotenie miery poškodenia zdravia v čase po vzniku predmetných poranení. Tiež využitie ostatných používaných metód nespĺňa požiadavky na objektívnu parametrizáciu poranení akejkol'vek

časti ľudského tela pre daný účel.

V stručnosti je možné k týmto uviesť nasledovné:

AIS - škála zranení

Za klasický spôsob hodnotenia parametrov poranenia po stránke medicínskej je v súčasnosti považovaná škála zranenia AIS/ISS, pričom uvedená parametrizácia vychádza z medicínskeho posúdenia rozsahu a druhu poranení a jeho následkov vzhľadom k zmene zdravotného stavu pacienta.

Metodika skóre vážnosti poranenia AIS/ISS

Hodnoty bodov podľa *Abbreviated Injury Score* (AIS) a *Injury Severity Score* (ISS) pri poraneniach (upravené podľa *Baker et al.*, 1974, 1984, *Moore et al.*, 1998):

0	Bez zranenia	0
1	Lahké zranenie	1
2	Stredne ťažké zranenie	4
3	Závažné zranenie	9
4	Ťažké zranenie	16
5	Život ohrozujúce zranenie	25
6	Smrteľné zranenie	36

$$\text{ISS} = \text{AIS2 max1} + \text{AIS2 max2} + \text{AIS2 max3} \quad (0 \dots 75 \text{ bodov})$$

K ďalším najznámejším patria GSI (Gaddov index zranenia), HIC (parameter zranenia hlavy), 3MS, TTI (parameter zranenia hrudníka), VC (parameter zranenia mäkkých tkanív), EIC (rozšírený parameter zranenia) [8].

Systém, ktorý spĺňa uvedené požiadavky bol vyvinutý na Ústave súdneho lekárstva LF UPJŠ v Košiciach pod názvom **FORTIS** (Forensic Traumatology Injury Scale). Systém FORTIS používa vlastný modifikovaný bodový systém, ktorý navrhuje rozdelenie komplikácií do dvoch skupín: priame pourazové komplikácie a pridružené komplikácie, čo umožňuje možnosť nepriamo hodnotiť aj kvalitu poskytnutia zdravotnej starostlivosti v prípade prežívania poškodeného. Pre overenie vlastného modifikovaného systému FORTIS bolo o.i. vyšetrených súdnolekársky 12 prípadov smrteľných poranení následkom dopravných nehôd, ktoré sa vyhodnotili každý prípad ako celok, a následne bola podobným spôsobom vyhodnotená aj každá relevantná položka pitevného nálezu. Výsledky získané vyššie uvedenou analýzou boli porovnané s klasickým spôsobom hodnotenia parametrov poranení AIS/ISS s cieľom ukázať nové možnosti systému FORTIS v kvantifikácii parametrov poranení najmä v prípadoch prežívania chodcov po dopravných úrazoch, pre vypracovanie podkladov pre zdravotné poisťovne týkajúcich sa analýzy kvality poskytovania zdravotnej starostlivosti a taktiež pre prípadnú prognózu pourazových stavov. Pre vizualizáciu kontaktných miest na povrchu tela (lokálit kontaktov následkom ktorých došlo k vzniku poranení) bol vypracovaný vlastný softvér, (PC FORTIS) ktorého použitie pri kontakte lekára s pacientom pri prvom a následných ošetrení by malo mať za následok celkové skvalitnenie podkladov o poraneniach pre ďalšiu potrebu v konaní vo veci (posudzovanie, dokazovanie). Ako pomocný grafický softvér bol použitý predikčný program statických zaťažení v trojrozmernom priestore – 3DSSPP (University of Michigan, USA, freeware) – použitom k demonštrácii výsledkov a k nasledujúcemu porovnaniu metodík FORTIS a AIS/ISS [1].

Bodové hodnotenie 12 vyšetrených prípadov smrteľných dopravných úrazov chodcov s použitím klasickej metodiky AIS/ISS a vlastného modifikovaného systému FORTIS je uvedené v tabuľke 1[1].

Tabuľka 1 Bodové hodnotenie dopravných úrazov chodcov s použitím klasickej metodiky AIS/ISS a vlastného modifikovaného systému FORTIS

Prípad č.	Meno, vek	MM/Ž	Vozidlo	Doba prežívania (hod)	ISS	FORTIS celk.	FORTIS ZPZ	FORTIS Ko1	FORTIS Ko2
1	P.U., 41 r.	M	DMV	0	66	44,1	22,4	11,7	13
2	M.J., 38 r.	M	OMV	0	75	82,8	47,7	16,1	19
3	A.P., 67 r.	Ž	OMV	0	75	78,2	53,6	17,6	7
4	E.P., 9 r	M	OMV	0	75	57,1	41,1	9	7
5	P.S., 49 r	M	NMV	0	75	66,3	65,3	1,0	0
6	A.Č., 80 r.	Ž	OMV	0,8	57	83,2	66,2	12	5
7	J.N., 58 r	M	OMV	2	75	97,4	77,4	7,3	12,7
8	J.B., 57 r	M	OMV	24	75	99,2	60,8	20,7	17,7
9	I.M., 47 r	M	OMV	72	75	102,7	46,9	16,1	37,7
10	Š.Ch., 57 r.	M	NMV	239	75	59	19,1	14,5	25,4
11	F.K., 51 r	M	OMV	288	75	27	9,3	7,7	10
12	M.P., 39 r	M	OMV	291	75	60,8	24,2	8,5	28,1

Skratky: DMV-dodávkové motorové vozidlo
OMV-osobné motorové vozidlo NMV-nákladné motorové vozidlo.

Metodika FORTIS *versus* AIS/ISS [1]

- Bodové hodnoty poranení a ich komplikácií podľa upravených tabuliek *Injury Score in Forensic Medicine*
- Zvláštne bodové hodnotenie základného porušenia zdravia (ZPZ)
- Komplikácie sa delia do dvoch skupín:
 - 1) priame poúrazové komplikácie (Ko1)
 - 2) pridružené komplikácie (Ko2)
- Bodové hodnoty obsahujú aj desatinné miesta
- Maximálna bodová hodnota FORTIS sa neobmedzuje

Je nepopierateľné, že možnosti bodového hodnotenia poranení systémom **FORTIS** sú širšie, systém je flexibilnejší a relevantne diferencuje stupeň poškodenia zdravia pri samotnom úraze

(ZPZ - základné porušenie zdravia), pri priamych poúrazových komplikáciách (Ko1 - napr. traumatický šok, hemoragický šok, tamponáda srdca, hemotorax, pneumotorax) a pri pridružených komplikáciách (Ko2 - napr. zápalové zmeny, edémy neúrazovej etiológie, trombózy, stavy po chirurgických operáciách atď.) [1].

Klasické spôsoby štandardizácie parametrov poranení ako AIS/ISS GSI, Gaddov index zranenia), HIC (parameter zranenia hlavy), 3MS, TTI (parameter zranenia hrudníka), VC (parameter zranenia mäkkých tkanív), EIC (rozšírený parameter zranenia), ktoré spôsoby parametrizácie poranení neposkytujú univerzálny informačný prostriedok pre celé telo poranenej osoby ako ani pre všetky druhy poranení. Preto sa ukázali byť z hľadiska hodnotenia rozsahu poranení nedostatočné, keďže najmä pri pôsobení vyšších energií na organizmus sa už tieto hodnotovo nelíšia (AIS/ISS). Na rozdiel od týchto odráža rozsah poranení systémom FORTIS presnejšie, vďaka čomu sa stáva uvedená kvantifikácia poranení možným východiskom pre jeho prípadné využitie za využitia bodovacej hodnoty FORTIS (BF – body Fortis) poranenej osoby, keďže systém FORTIS odráža univerzálnym spôsobom závažnosť poranení v závislosti od mechanickej energie, ktorou boli tieto poranenia spôsobené [2].

Je otázkou, či by predmetná kvantifikácia poranení v bodoch Fortis nevystihovala lepším spôsobom aj trestnoprávne hodnotenie rozsahu poškodenia zdravia, nakoľko súčasné právne hodnotenie, ktoré vychádza z doby liečenia (do 7 dní, nad 42 dní) nie je kompatibilné s mierou násillia, ktoré uvedené poranenia spôsobilo a samotná dĺžka doby liečenia, ako u ž bolo uvedené, je parameter do veľkej miery stanoviteľný a ovplyvniteľný aj na základe subjektívneho hodnotenia zo strany pacienta, resp. ošetrujúceho lekára. Je zrejmé, že táto doba liečenia tiež nepostihuje vplyvy nesprávnych liečebných postupov alebo aj iných komplikácií, ktoré s vlastným poranením nemajú priamy súvis, ale tieto majú vplyv na dĺžku liečenia.

Pre zjednodušenie použitia systému FORTIS bol vytvorený program PC FORTIS, ktorý je v ďalšom predstavený

PROGRAM PC FORTIS

Je ovládaný pomocou jednoduchej navigácie nasledovných krokov pomocou príkazu „Ďalej“ a má predpoklady pre široké využitie v medicínskej praxi pre úrazové poranenia a aj súdnoznaleckej praxi.

Je vytvorený s cieľom jeho použitia od prvého kontaktu lekára s pacientom pri ktorom zabezpečuje úplnosť údajov a hodnotení stavu pacienta lekárom pre ďalšie potreby (pre PZ, znalcov apod.) až po sledovanie voľby a vývoja liečebných postupov ako aj prípadných následkov až do ukončenia liečenia [2].

Jeho použitie znázorňujú nasledovné zobrazenia a popisy:

1. FORMULÁR „ÚDAJE O PACIENTOVI“

obsahuje

- názov záznamu
- meno a priezvisko pacienta
- jeho ostatné nevyhnutné údaje (rodné číslo, zdravotnú poisťovňu, adresu s možnosťou doplnenia v rubrike „rôzne“)
- pohlavie
- dátum narodenia

- hmotnosť, výšku
- oblečenie

The screenshot shows a software window titled "Údaje o pacientovi" (Patient Data). It contains several input fields and controls:

- Meno:** Text input field.
- Priezvisko:** Text input field.
- Pohlavie:** Dropdown menu with "Muž" selected.
- Dátum narodenia:** Date input field with a "Napr. 28.2.1980" example.
- Hmotnosť:** Spin box with "80" and "kg" unit.
- Výška:** Spin box with "170" and "cm" unit.
- Oblečenie:** Text area with a scrollbar.
- Rôzne:** Text area with a scrollbar.
- Rodné číslo:** Text input field.
- Zdravotná poisťovňa:** Dropdown menu with "Všeobecná ZP" selected.
- Adresa:** Text area with a scrollbar.
- Navigation:** "<< Späť" and "Ďalej >>" buttons.
- Status:** "Poranenia:" label in the bottom right corner.

Obrázok 1 Zobrazenie formulára „Údaje o pacientovi“

2. FORMULÁR „LEKÁRSKA SPRÁVA – NÁLEZ“

obsahuje

- názov adresáta - účel
- číslo protokolu
- klinickú diagnózu
- vykonané šetrenie
- dátum, názov
- text lekárskej správy

The screenshot shows a software window titled "Lekárska správa - nález" (Medical Report - Finding). It contains several input fields and a large text area:

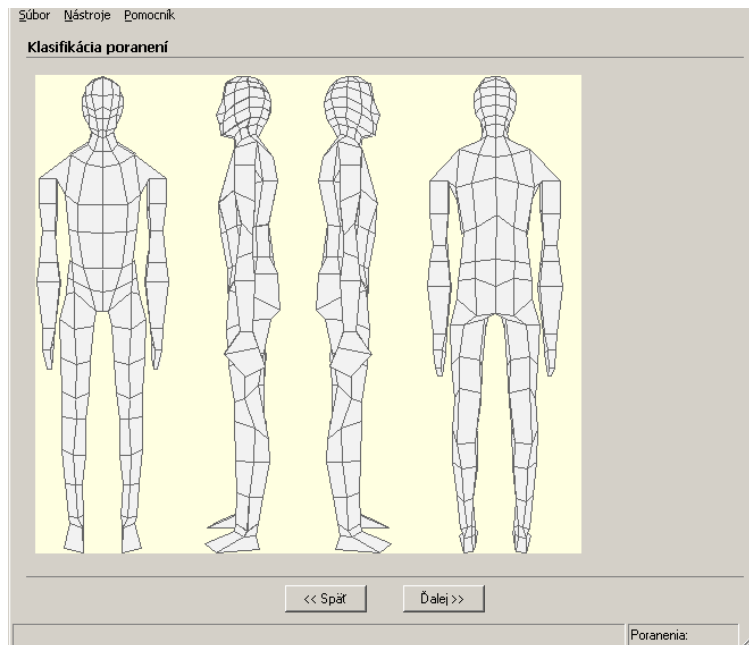
- Pre:** Text input field.
- Č. prot.:** Text input field.
- Klin. dg.:** Text input field.
- Vykonané šetrenie:** Text input field.
- Dňa:** Date input field.
- Názov:** Text input field.
- Main Content:** Large text area with a scrollbar for the medical report text.
- Navigation:** "<< Späť" and "Ďalej >>" buttons.
- Status:** "Poranenia:" label in the bottom right corner.

Obrázok 2 Zobrazenie formulára „Údaje o pacientovi“

3. ZOBRAZENIE „KLASIFIKÁCIA PORANENÍ“

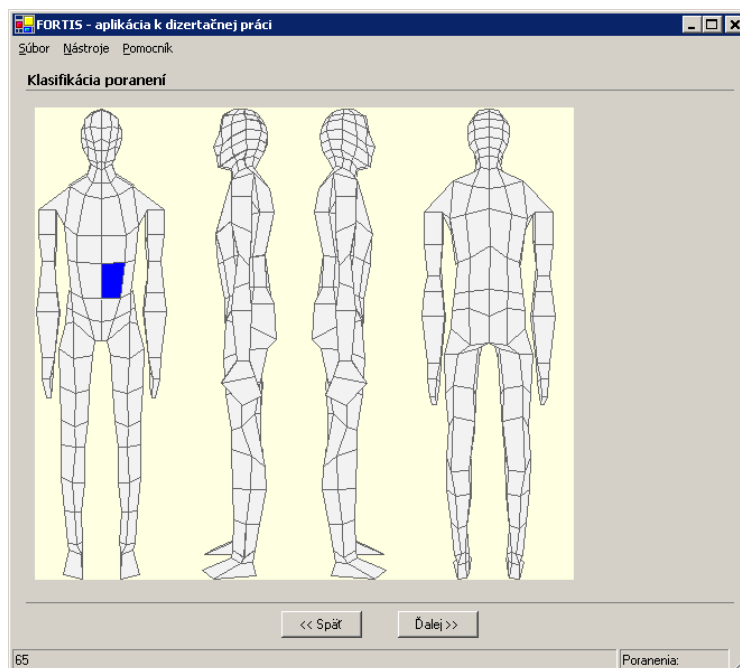
zobrazuje

- postavu rozdelenú na segmenty zobrazenú frontálne, zadopredne, z ľavej strany a z pravej strany
- toto zobrazenie umožňuje vykonať parametrizáciu poranení nasledovným postupom

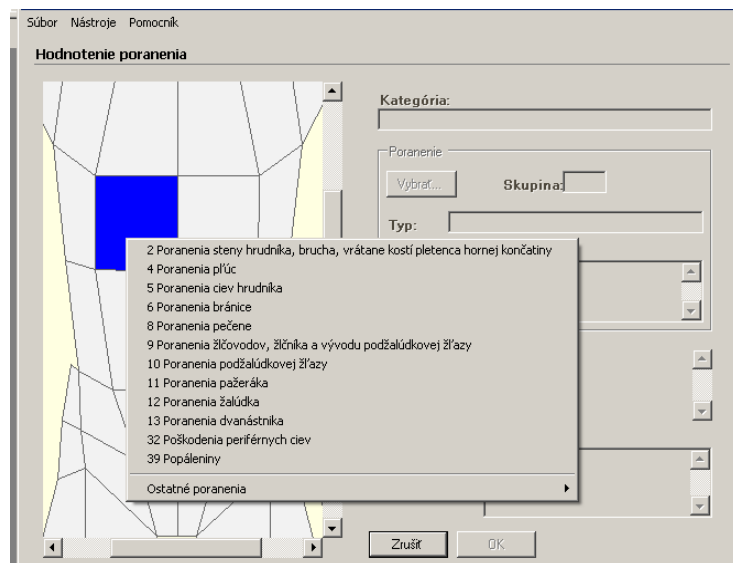
Obrázok 3 Zobrazenie „Klasifikácia poranení“

Pričom zobrazenie umožňuje vyznačenie miesta poranenia :

Obrázok 4 Zobrazenie zadávania lokalizácie poranení

a jeho následnú klasifikáciu pomocou už prezentovaných tabuliek, ktoré program obsahuje spolu s prípadnými inštrukciami pre lekársku parametrizáciu zistených a vyznačených poranení (viď príklad)

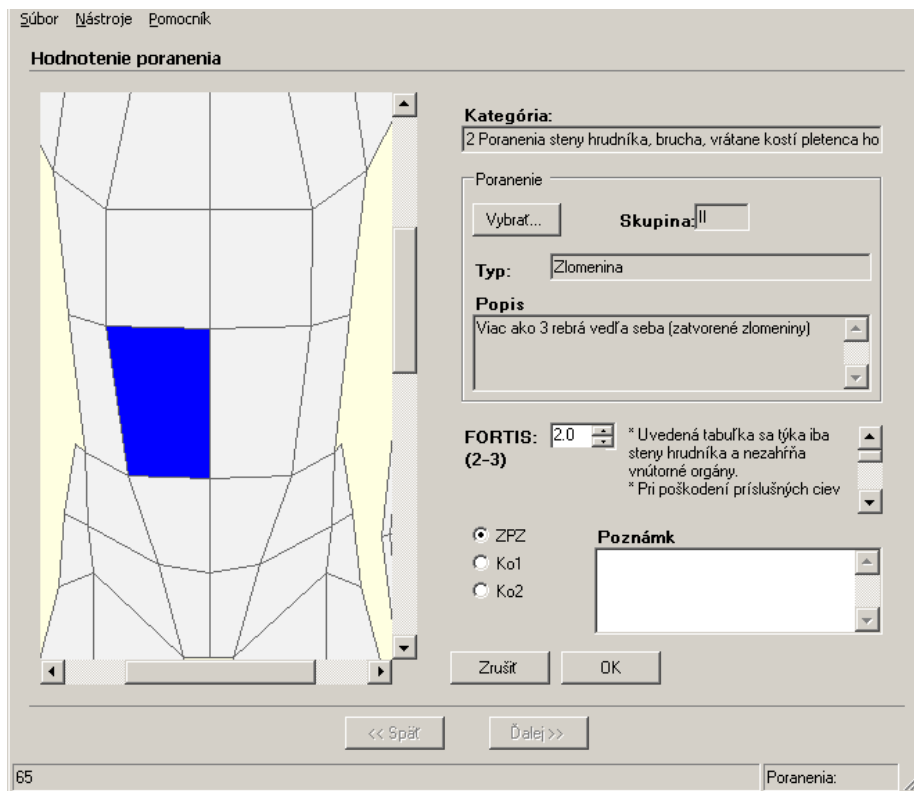
Obrázok 5 Zobrazenie základného rozdelenia klasifikačných tabuliek

tabuľka je detailná a v ďalšom je možné túto upresniť, resp. vyhľadať poranenie zodpovedajúce charakterom (viď príklad)

Poranenia steny hrudníka, brucha, vrátane kostí pletenca hornej končatiny		
Skupina	Typ poranenia	Popis poranenia
I	Pomliaždenie	Tupé poranenie kože a podkožia za každých 100 cm ²
	Roztrhnutie	Tupé poranenie svaloviny steny hrudníka a brucha za každých 10 cm ²
	Zlomenina	Koža a podkožné tkanivo, podľa rozsahu Menej ako 3 rebra (zatvorené zlomeniny) Zlomenina kľúčnej kosti bez posunutia úlomkov
II	Roztrhnutie	Koža, podkožné tkanivo a svalovina
	Zlomenina	Viac ako 3 rebra vedľa seba (zatvorené zlomeniny) Otvorená alebo trieštivá zlomenina kľúčnej kosti Zatvorená zlomenina mostíka Zatvorená alebo otvorená zlomenina tela lopatky
III	Roztrhnutie	Celá hrúbka steny hrudníka s poškodením pohrudnice
	Zlomenina	Otvorená alebo trieštivá zlomenina mostíka Trieštivé zlomeniny menej ako troch rebier na jednej strane
IV	Roztrhnutie	Roztrhnutie tkanív steny hrudníka so zlomeninami rebier
	Zlomenina	Trieštivé zlomeniny viac ako troch rebier na jednej strane
V	Zlomenina	Trieštivé zlomeniny viac ako troch rebier obojstranne - známky flail chest

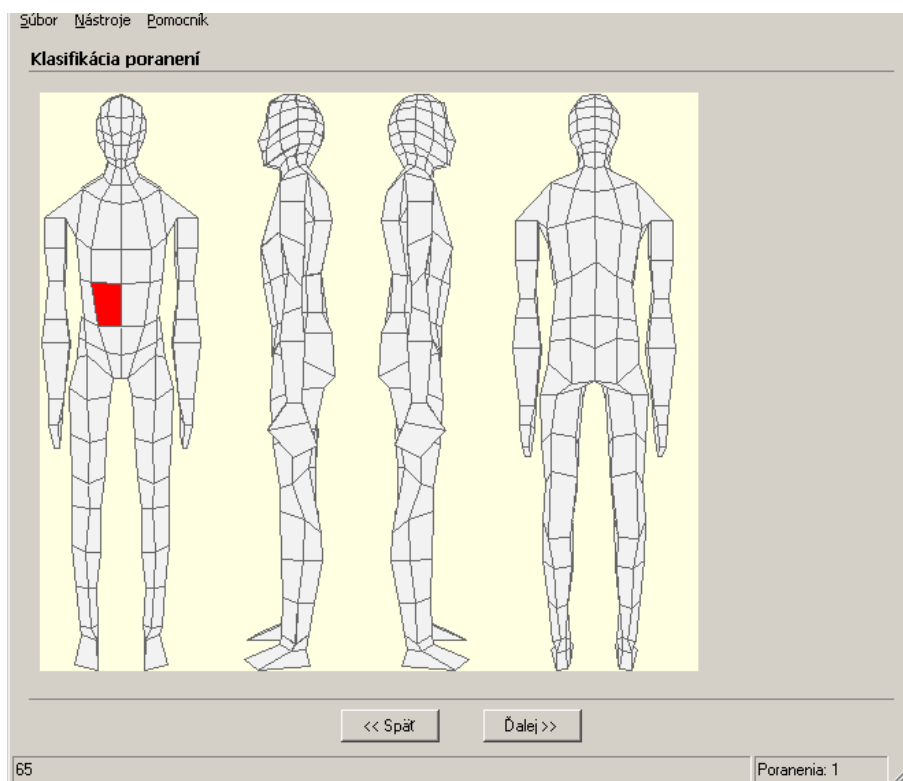
Obrázok 6 Zobrazenie vybratého obsahu klasifikačných tabuliek

výsledok klasifikácie metodikou FORTIS je okamžite následne zobrazovaný a zaraďovaný ako aj je upresňovaný rozsah a závažnosť poranenia po stránke medicínskej (ZPZ, Ko1. Ko2)

Obrázok 7 Zobrazenie vykonanej klasifikácie poranení

a po prevedenej klasifikácii konkrétneho poranenia je možné následne prejsť na klasifikáciu ďalšieho poranenia

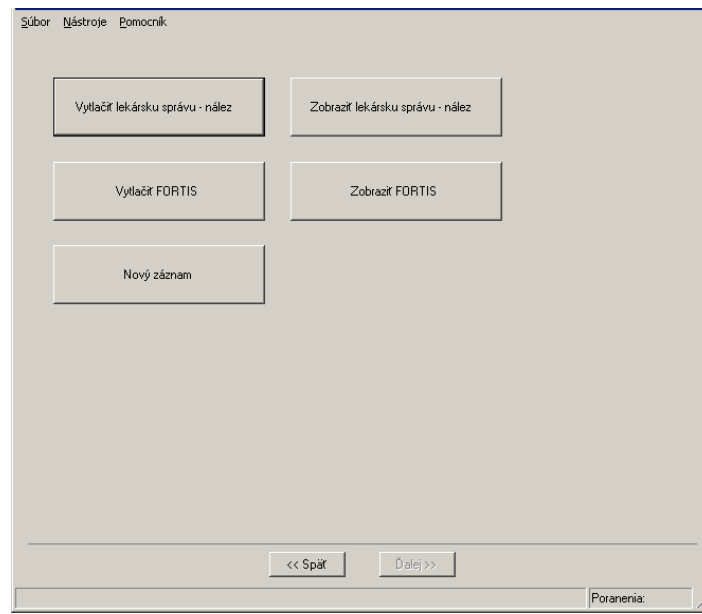

Obrázok 8 Zobrazenie stavu po klasifikácii jedného poranenia

4. ZOBRAZENIE „VÝSTUPY A OSTATNÉ OVLÁDANIE PROGRAMU“

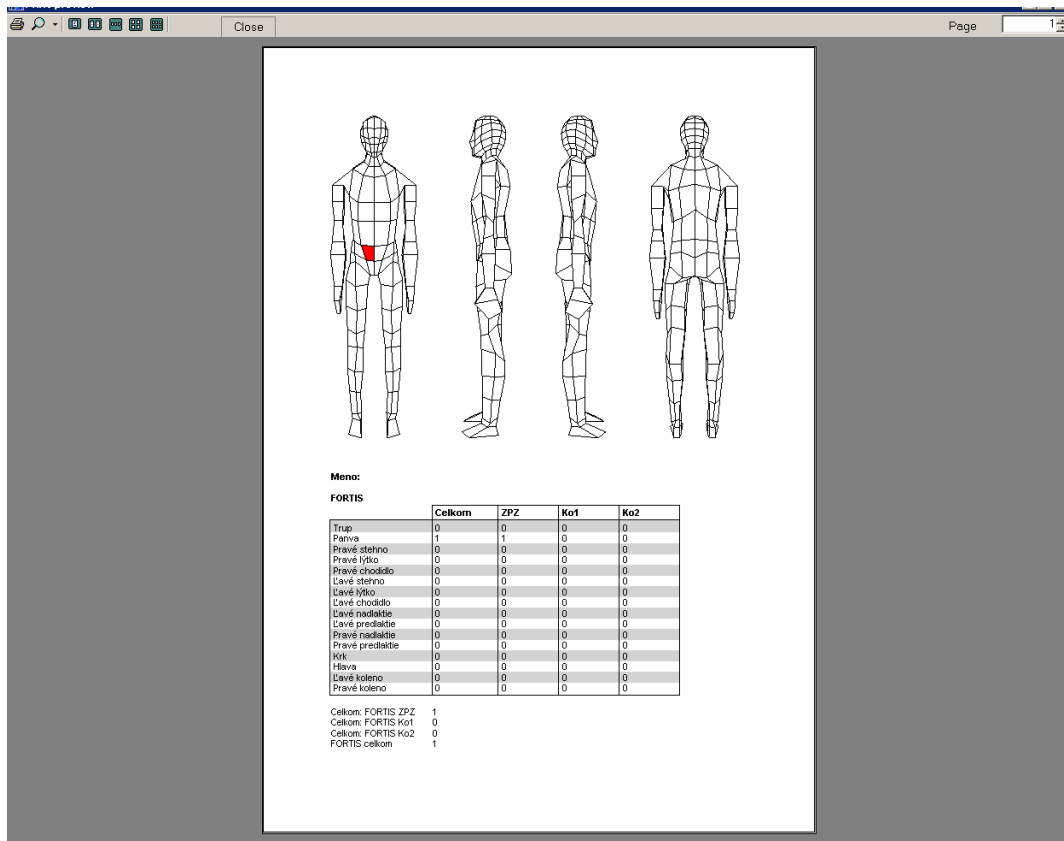
obsahuje

- zobrazit' lekársku správu - nález
- vytlačiť lekársku správu - nález
- zobrazit' FORTIS
- vytlačiť FORTIS
- nový záznam s možnosťou archivácie vykonanej parametrizácie v databanke

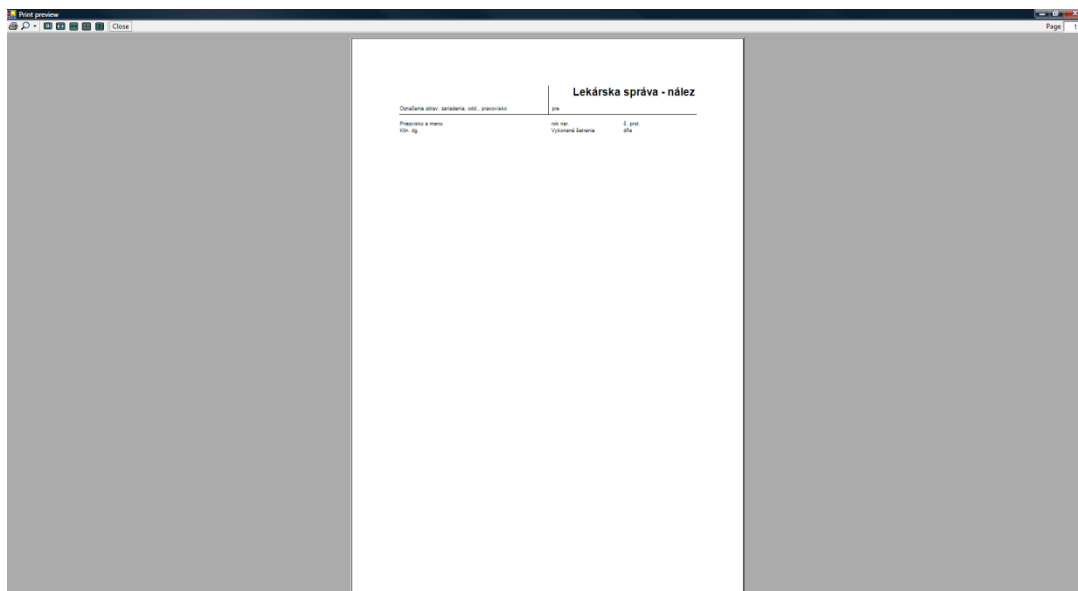

Obrázok 9 Zobrazenie stránky „Výstupy a ostatné ovládanie programu“

prícom výstup FORTIS (zobrazit', vytlačiť') je možné pokladať za komplexnú informáciu o poraneniach a ich závažnosti a lokalizácii a tento spĺňa požiadavky na parametrizáciu zistených poranení a poškodenia zdravia [2].

Obrázok 10 Zobrazenie grafického výstupu FORTIS po klasifikácii jedného poranenia s celkovým tabuľkou bodov Fortis

Obrázok 11 Zobrazenie lekárskej správy pripravenej na tlač

ZÁVER

Z vyššie uvedených dôvodov bol predstavený súdnolekársky systém pre parametrizáciu poranení, ktorého využívanie od prvého kontaktu lekára s pacientom až do ukončenia liečenia by mohlo výrazne zvýšiť efektivitu a objektivnosť celého postupu v danej trestnej veci a aj nasledovných konaniach, pričom uvedený systém FORTIS je schopný po krátkom zaškolení používať každý lekár.

Je zrejmé, že uvedené skutočnosti a predpoklady pre využitie prezentovaného systému platia v plnej miere aj v prípade trestných konaní, kde je skutková podstata určená pojmom „Ujma na zdraví“, nakoľko procesy dokumentácie stavu a dokazovania sa prakticky nelíšia. Ako bolo už uvedené systém FORTIS umožňuje zváženie miery poškodenia zdravia v troch rovinách: ZPZ – základné porušenia zdravia, Ko1 – priame poúrazové komplikácie, Ko2 – pridružené komplikácie, ktorou kategorizáciou umožňuje hlbšie právne posúdenie celého poranenia, jeho následkov ako aj priebehu liečby.

Autori sú toho názoru, že uvedené hodnotenie má výrazne vyššiu hodnotu ako, pre právne hodnotenie, najčastejšie používaná prostá doba práceneschopnosti resp. doba liečenia a že využívanie uvedeného systému pre hodnotenie miery poškodenia zdravia by prispelo k objektivizácii celého konania od vzniku skutku až po jeho výsledné právne posúdenie vo všetkých kontextoch aj v prípade, že by miera hodnotenia poškodenia zdravia bola vyjadrená nie iba v bodoch FORTIS ale aj s prihliadnutím na doposiaľ používané hodnotenia.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BOBROV N., LONGAUER F., SZABO M., MANDELÍK J., MANDELÍKOVÁ Z.
Štandardizácia parametrov poranení pri dopravných úrazoch chodcov v súdnom lekárstve, Zborník vedeckých a odborných prác k 80. výročiu založenia FN L. Pasteura v Košiciach, 2004, ISBN 80-969218-4-3

MANDELÍK Ján: Dizertačná práca – „Parametrizácia poranení chodcov a možnosti jej využitia pri riešení nehodového deja“, ŽU ÚSI, 2006

SZABO M., BOBROV N., VYHNÁLKOVÁ V., GROCHOVÁ Z., MANDELÍK J.:
Znalectvo. Skúsenosti s používaním programu PC-CRASH. ŽU ÚSI v Žiline, 1-2/2002, 54-59 s., ISSN 1335 – 1133

BOBROV N., MANDELÍK J., LONGAUER F., SZABO M.: VI. Slovenský kongres úrazovej chirurgie, Počítačová rekonštrukcia dopravných úrazov, 12. – 13. jún 2003, Košice

BOBROV N., LONGAUER F., SZABO M., MANDELÍK J.:44. Májová súdnolekárska konferencia, Význam parametrov poranení pri počítačovej rekonštrukcii dopravných úrazov, 27. - 29. máj 2003, Bratislava

BOBROV N., LONGAUER F., MANDELÍK J.: XXth Congress of International Academy of Legal Medicine, Documentation of fatal road traffic injuries – a new approach by FORTEST method., 23.-26.08.2006, Budapest (Hungary)

BOBROV N., MANDELÍK J. st., MANDELÍK J. ml., LONGAUER F.: Nové možnosti využitia informácií o spôsobe, rozsahu a lokalizácii poranení chodca v priebehu nehodového deja. Nitrianske súdnolekárske dni, Mojmirovce 12. -14.11.2008.

BOBROV N., GINELIOVÁ A., MANDELÍK J.: Hodnotenie poranení pri dopravných nehodách s prežívaním, (VEGA č. 1/0428/11)

- MANDELÍK J., BOBROV N., MOROCHOVIČ R.: Kvantifikácia poranení a ich komplikácií pri dopravných nehodách, odborný seminár SLaPA ÚDZS Košice, 31.8.2011
- Bobrov N., Gineliová A., Mandelík J., Longauer F., Mátyás T.: Posudzovanie rozsahu poškodenia mäkkých tkanív v rámci polytraumy pri dopravných nehodách chodcov, Folia Societatis Medicinæ Legalis Slovaciæ, May 2012, volume 2 nr.1, ISSN 1338-4589
- BOBROV N., GINELIOVÁ A., MANDELÍK J., LONGAUER F., MÁTYÁS T.: Posudzovanie rozsahu poškodenia mäkkých tkanív v rámci polytraumy pri dopravných nehodách chodcov, Folia Societatis Medicinæ Legalis Slovaciæ, May 2012, volume 2 nr.1, ISSN 1338-4589
- Bobrov N., Gineliová A., Mandelík J.: Kvantifikácia poranení pri dopravných nehodách: signatúra poranení, 4. Česko-Slovenský sjezd súdneho lekárství s mezinárodnou účasťou, 15.-16.5.2014, ISBN 978-80260-6083-3
- Bobrov N., Mandelík J.: Parametrizácia a lokalizácia poranení chodcov pomocou systému FORTIS a využití programu PC FORTIS, Soudní inženýrství 4 ročník 25 - 2014, USI VUT Brno, AZO, EVU, ISSN 1211-443X
- Bobrov N., Mandelík J., Havaj P.: Možnosti súdneho lekárskeho hodnotenia úrazov a jeho využitia pri interdisciplinárnom riešení dopravných nehôd. Monografia, Košice, 2017, ISBN 978-80-8185-021-9
- Bobrov N., Mandelík J., Havaj P., Rábek V., Piwowarski J.: Possibility of the Evaluation of Injuries of an Unbelted Passenger in a Vehicle and the Need for Special Procedures while Inspecting the Site of the Accident, Security Dimension, International&National Studies, ERIH, No.20, 2016 (132-164) DOI 10.24356/SD/20/7
- BOBROV N., MANDELÍK J., MACEJ P.: Program PC Fortis ©

Ján MANDELÍK
Peter HAVAJ
Stanislav KRIŽOVSKÝ
Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach

GLOBALIZÁCIA AKO AKTÉR MEDZINÁRODNEJ BEZPEČNOSTI 21. STOROČIA

GLOBALIZATION AS THE ACTOR OF INTERNATIONAL SECURITY AT THE TIME OF THE 21st CENTURY

Ján MAREK

ABSTRACT

The biggest challenge at the beginning of the 21st century is the effective prevention of all the negative phenomena and processes of globalization, which in its aggregate impact, deepens the differences between the advanced and safe countries of the world on the one hand and the poor and fragile states on the other. Developments so far have shown that these differences are a welcome excuse for spreading extremism and terrorism.

Keywords: globalization, safe countries, extremism and terrorism.

ÚVOD

Medzinárodné bezpečnostné vzťahy predstavujú veľmi zložitú a tiež dynamickú sféru vývoja ľudstva. Vyvíjajú sa ako výslednica vzájomného pôsobenia životných záujmov a cieľov jednotlivých štátov, medzinárodných organizácií a neštátnych aktérov. Je v záujme celého ľudstva, aby v tomto vzájomnom pôsobení boli čo najviac eliminované strety a konfrontácie, a aby v čo najväčšom možnom rozsahu prevládali vzťahy znášanlivosti, porozumenia, kooperácie alebo dokonca integrácie.

Nezastupiteľným činiteľom medzinárodných bezpečnostných vzťahov zostáva aj na začiatku 21. storočia sila, vrátane vojenskej sily. Jej uplatňovanie by ale malo byť až tým posledným, najkrajnejším riešením, na ktorom sa uznesie skutočne reprezentatívne medzinárodné spoločenstvo. Žiadne nasadenie vojenskej sily by nemalo byť samoučelné, vždy by malo byť súčasťou akejkoľvek politickej stratégie dlhodobého alebo aspoň strednodobého charakteru. Malo by byť otvorením cesty pre budovanie fungujúceho a predovšetkým bezpečného štátu po nevyhnutnom vojenskom zásahu. Jeho výsledkom by vždy malo byť hmatateľné zlepšenie podmienok každodenného života najširších vrstiev obyvateľstva.

Medzinárodné bezpečnostné vzťahy na začiatku 21. storočia sú pod vplyvom mnohých tendencií a činiteľov. Najvýznamnejšia tendencia je globalizácia, dynamický proces, ktorý odstraňuje bariéry a hranice, prepojuje jednotlivé štáty aj kontinenty a vytvára celkom nový rámec nielen v oblasti politických alebo ekonomických, ale taktiež medzinárodných bezpečnostných vzťahov.

1. GLOBALIZÁCIA AKO ĎALŠIE OSLABENIE BARIÉR

Panuje absolútna zhoda na tom, že globalizácia sa vyznačuje predovšetkým ekonomickou otvorenosťou, politickou priehľadnosťou a globálnou, celosvetovou kultúrou. Z tohto pohľadu základné vymedzenie globalizácie znie, že ide o celosvetovo prepojený voľný pohyb kapitálu, tovaru, služieb a ľudí. Vo všetkých týchto základných rysoch sa

globalizácia výrazne odlišuje od toho, čo Európa a svet prežívali v dobe studenej vojny, hlavne potom po roku 1985.

Súčasná globalizácia má tiež svoju tienistú stránku, a tou je nárast zraniteľnosti ktoréhokoľvek štátu alebo dokonca medzinárodného spoločenstva. Z nedávnej minulosti veľmi dobre vieme, že napr. ekonomická a finančná kríza sa stali hrozbou pre plynulý rozvoj svetovej ekonomiky.

Všetky prístupy sa zhodujú na tom, že globalizácia neznamená zásadnú zmenu medzinárodných vzťahov, ale že predovšetkým vytvorila nový rámec pre ďalší vývoj. Globalizácia je ponímaná ako nové, neutrálne prostredie, v ktorom štáty alebo medzinárodné organizácie usilujú o presadzovanie svojich záujmov a zaistenie svojej bezpečnosti.

Realisti zdôrazňujú, že aj v dobe globalizácie štáty naďalej spoliehajú sami na seba a nemôžu si robiť ilúzie o dobrej vôli iných. Súčasne tým upozorňujú, že aj v tejto dobe sa zvyrazňuje hegemonizmus najsilnejších štátov sveta a môže dochádzať ku stretom záujmov, k nárastu zraniteľnosti a nakoniec i ku konfliktom.¹

Neoliberálni inštitucionisti sa najviac zameriavajú na jedinečnosť tohto procesu. Prikladajú veľký význam vytváraniu nových medzinárodných inštitúcií, ktorých poslaním je ďalší rozvoj vzájomnej spolupráce medzi štátmi, odvíjajúcich sa od spoločne schválených zásad, noriem a pravidiel. Predpokladajú, že sa štáty budú stále viac odkláňať od úsilia dosahovať krátkodobých taktických výhod, tým viac ich budú zaujímať dlhodobé prínosy konsenzuálnej medzinárodnej spolupráce.²

Konstruktivisti zdôrazňujú, že štruktúra medzinárodných vzťahov v dobe globalizácie a tiež ich obsah sú výsledkom sociálnych interakcií. Očakávajú, že v medzinárodnej politike budú oslabovať boje o moc a stále väčší význam bude mať boj o myšlienky a o ich napĺňanie. Veľký význam prikladajú rozvoju globálnej kultúry, základne na vyznávanie spoločných ideálov, cieľov a záujmov.

2. ETAPY GLOBALIZÁCIE V MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOCH

Názory na globalizáciu nie sú zďaleka jednotné. Dodnes sa vedú spory hlavne o dvoch základných názoroch spojených s týmto fenoménom. Prvá otázka znie, kedy vlastne globalizácia začala a akým vývojom doposiaľ prešla. Zároveň s tým sa stále diskutuje tiež o tom, ako by globalizácia mala byť definovaná. Na obe otázky je mnoho rôznych, často protichodných odpovedí.

Pokiaľ hovoríme o prvej otázke, hovorí sa o niekoľkých etapách globalizácie. *Prvá etapa* globalizácie zahŕňa obdobie od začiatku 2. polovice 19. storočia až po vypuknutie druhej svetovej vojny. Táto etapa sa vyznačovala predovšetkým obrovským nárastom medzinárodnej výmeny, vytváraním najrôznejších medzinárodných organizácií či združení a jednaním medzinárodných konferencií v oblasti finančníctva, dopravy, nových technológií a ďalších oblastiach³.

Druhá etapa globalizácie začala v posledných mesiacoch 2. svetovej vojny a mala dva hlavné rysy. Prvým z nich sa stalo OSN, v rámci ktorého sa vytvorili aj nové medzinárodné organizácie. Zapojenie týchto organizácií do rámca OSN bolo veľmi symbolické, pretože

¹ John J. Mearsheimer, "Structural Realism," in Tim Dunne, Milja Kurki, and Steve Smith, eds., *International Relations Theories: Discipline and Diversity*, 3rd Edition (Oxford: Oxford University Press, 2013), pp. 77-93

² Keohane, Robert: "Organizational Ecology and Institutional Change in Global Governance," *International Organization* 70:2 (spring 2016): 247-278, with Kenneth W. Abbott and Jessica Green.

³ Murphy, Craig: *International Organisation and Industrial Change*, Polity Press, 1994.

každá z týchto organizácií si ponechala svoju nezávislosť aj špecializáciu a zároveň tým vyjadrovala presvedčenie, že klasická kolektíva bezpečnosť na strane jednej a medzinárodná ekonomická spolupráca na strane druhej sú dva neoddeliteľné aspekty upevňovania mieru⁴. Dokonca sa uvažovalo o koordinácii makroekonomických politík na celosvetovej úrovni. Druhým rysom tejto etapy bol dôraz položený na vytvorenie konceptu medzinárodného práva. Veľmi skoro po skončení 2. svetovej vojny nastúpila studená vojna a tá svet rozdelila do dvoch nepriateľských blokov. Úvahy o akejsi svetovej vláde na dlhú dobu upadli do zabudnutia

Nástup tretej etapy globalizácie sa datuje od začiatku 70. rokov minulého storočia, kedy menová kríza 1971 a ropný šok 1973 ukázali, že opatrenia na úrovni štátov sú v porovnaní s ekonomickými hrozbami neúčinné a že treba hľadať medzinárodné riešenie, dokonca globálneho rozmeru. Začalo sa tak hovoriť o vzájomnej prepojenosti a závislosti. Najvyspelejšie štáty Západu vytvorili G7, prvú inštitúciu pre spoločné vodcovstvo. Svet ale naďalej bol rozdelený do dvoch antagonistických blokov. OSN bola rozdelená v prístupe ku hlavným problémom medzinárodnej bezpečnosti, vedľa nezmieriteľného rozdelenie Západ a Východ a zvýrazňovali rozdiely medzi bohatým Severom a chudobným Juhom, a tak nebolo možné uvažovať o vytvorení rozhodovacích mechanizmov s celosvetovou pôsobnosťou.

Zlomovým okamihom sa stal koniec studenej vojny, symbolizovaný zánikom SSSR a svetovej socialistickej sústavy a znovu zjednotením Nemecka. Od tejto doby sa hovoríme o *štvrtjej etape globalizácie*. Tá sa od predchádzajúcich etáp líši tým, že celosvetovo prevláda jeden ekonomický a politický model, teda kapitalizmus a liberalizmus. Od začiatku 90. rokov sa mohlo začať uvažovať o zavedení globálnych postupov, o politickej globalizácii.⁵

3. SÚČASNÁ ETAPA GLOBALIZÁCIE

Skutočná globalizácia sa začala až na konci studenej vojny. Existuje niekoľko smerov ako sa dá chápať globalizácia v kontexte dejín, stretu civilizácií, alebo syntézou týchto chápaní.

3.1 POŇATIE GLOBALIZÁCIE AKO KONCA DEJÍN

V dohľadnej budúcnosti bude svet rozdelený na dve časti: posthistorickú, a tú, ktorá doposiaľ zostáva v dejinách, a to v tom zmysle, že je rozdelená radom náboženských, národnostných a ideologických konfliktov.⁶ Pod pojmom posthistorický svet sme mali na mysli tú časť našej planéty, ktorá už prekonala potrebu viesť vojny kvôli územiám, surovinám, obyvateľstvu alebo túžbe po uznaní a prestíži. Je to časť sveta, v ktorej s konečnou platnosťou zvíťazila trhová ekonomika, demokracia a liberalizmus. Posthistorická časť sveta sa teda už vymanila z dejín bežiacich ako sled nikdy nekončiacich vzájomných vojen, a preto hovoríme o konci dejín. V posthistorických krajinách nikto neuvažuje o vojne ako nástroji k obsadeniu nových území alebo k pomste starých krívd a utrpenia.

Napriek tragickej skúsenosti z 11.9.2001 u tohto poňatia globalizácie zostávame v presvedčení, že sme na konci dejín, pretože existuje jediný systém, ktorý bude vo svete politiky dominantný, a tým je liberálny systém demokratického Západu. Zároveň s tým ale priznávame závažnosť dvoch tendencií vo vývoji svetovej politiky. Tou prvou je posun

⁴ Andréány Gilles: Gouvernance globale, origines de lidée. 2001

⁵ Stanley Hoffmann, World Disorders: Troubled Peace in the Post-Cold War Era, Updated ed., (Rowman & Littlefield, 2000)

⁶ Fukuyama, Francis: The Origins of Political Order New York, NY: Farrar, Straus and Giroux. 2011.

americkej bezpečnostnej stratégie od odstrašovania k politike klasickej *preempce* terorizmu.⁷ Druhou tendenciou sa stal rozdiel medzi dvoma prístupmi k súčasnému svetu. Prvým prístupom je nárast americkej odhodlanosti použiť kdekoľvek vo svete silu, druhý prístup sa prejavuje v snahe Európanov o dialóg, vyjednávanie, hľadanie konsenzu a medzinárodného usporiadania založeného na dodržiavaní medzinárodného práva.

3.2 POŇATIE GLOBALIZÁCIE AKO STRETU CIVILIZÁCIÍ

Po skončení prvého desaťročia súčasnej etapy globalizácie sa globálna politika odvíja od kultúrnych a civilizačných línií rovnako ako v minulosti, vyznačuje sa vyhroteným bojom o moc.⁸ Za jej hlavný rys považujeme existenciu jedinej svetovej superveľmoci, ktorá prešla od praxe unilaterálneho globalizmu v dobe studenej vojny ku globálnemu unilateralizmu v dobe globalizácie. Hlavnými nástrojmi tohto unilateralizmu sú ekonomické sankcie alebo vojenské údery proti vytipovaným štátom.

Z hľadiska svetového usporiadania hodnotíme súčasnú etapu globalizácie ako sústavné striedanie dvoch rozdielnych predstáv. Tou prvou je americká vízia monopolárneho sveta, ktorú popri USA podporujú ich anglosaskí spojenci, teda Veľká Británia, Kanada, Austrália a Nový Zéland. Proti tomu však pôsobí snaha regionálnych mocností o presadenie multipolarity ktorú podporujú Rusko, Čína, India, Japonsko, Irán, Brazília, Južná Afrika a Nigéria.

Západný univerzalizmus je nebezpečenstvo pre zostatok sveta a mohol by viesť k vojne medzi prednými štátmi svetovej civilizácie.⁹ Za zvlášť veľké riziko súčasnej etapy globalizácie je možné považovať zasahovanie Západu do záležitostí ostatných civilizácií a hlavne o presadenie zásadných zmien do pomeru síl vo vnútri jednotlivých civilizácií alebo medzi nimi.

USA môžu voliť medzi dvomi základnými variantmi svojej svetovej politiky. Na jednej strane by USA ovplyvňovali svet, ale zároveň by pôsobila spätná väzba. Na druhej strane by dominovala snaha USA pretvárať svet podľa svojich predstáv, vnucovať mu svoje vlastné hodnoty a záujmy a vyhľadávať a ničiť nepriateľa kdekoľvek na svete. Priklonenie sa k tej či onej variante bude mať zásadný vplyv tak na Ameriku ako aj na celý svet.

3.3 POŇATIE GLOBALIZÁCIE AKO SYNTETICKEJ KONCEPCIE STRETU

Model víťaznej globalizácie varovne poukazuje na to, že proces zvýraznil rozdiely medzi štátmi aj v ich vnútri. Ako dôkaz uvedieme tri rozmery globalizácie.¹⁰ Tým prvým je *ekonomická globalizácia*, ktorej výsledkom je zvýrazňujúci nepomer medzi nespornou účinnosťou na strane jednej a rozdielnosť dopadov na strane druhej. Globalizácia generuje úzku skupinu víťazov, teda „*winner*s“ a súčasne s tým vytvára aj omnoho početnejšiu skupinu porazených, teda „*loser*s“.

Druhý rozmer dnešnej globalizácie zahŕňa *kultúru* a vedie k voľbe medzi uniformizáciou a snahou o uchovanie rozmanitosti. Behom súčasnej etapy globalizácie sa ako prejav odporu voči šíriacej amerikanizácii oživila celá rada lokálnych jazykov a kultúrnych zvykov. To bola nevyhnutná a celkom spontánna reakcia na inváziu západnej kultúry.

⁷Fukuyama, Francis. *Political Order and Political Decay: From the Industrial Revolution to the Present Day*. New York: Farrar, Straus and Giroux. 2014

⁸ Huntington, Samuel: *Who Are We? The Challenges to America's National Identity* (2004).

⁹ Huntington, Samuel: *Culture Matters: How Values Shape Human Progress* (2000).

¹⁰ Hoffmann, Stanlay: *Clash of Globalisations*. Foreign Affairs, 2002.

Tretím rozmerom je *politická globalizácia*. Táto sa vyznačuje jednoznačnou prevahou USA vo svetovej politike. USA majú hlavné slovo pri riešení všetkých základných problémov medzinárodných vzťahov, rozhodujú o východiskách zo všetkých medzinárodných kríz, v prípade potreby vyhlasujú a dávajú dokopy aliancie a koalície. Politická globalizácia sa prejavuje tým, že víťazi v krajinách svojej ekonomickej expanzie presadzujú právne a politické usporiadanie, ktoré im dáva záruku pre ich investície a ďalšie podnikanie.

Z dôvodu exkluzívneho charakteru globalizácie sa ocitol celý rad chudobných krajín úplne mimo. Preto sa stal jedným z výsledkov globalizácie nárast násillia a hlavne terorizmu. Prejav odporu voči nespravodlivej ekonomickej globalizácii a náporu západnej kultúry je považovaný za hrozbu pre lokálne náboženstvo a kultúru. Globalizácia niektorých obohacuje, ale mnohých vykoreňuje, a tak mnohí vykorenení a schudobnení môžu hľadať pomstu a možnosti na obnovenie sebaúcty práve v terorizme.

V dobe globalizácie bude Západ musieť preplávať medzi dvoma úskaliami. Tým prvým sú zásahy kdekoľvek vo svete, o ktorých jednostranne rozhodne USA, ktoré je presvedčené o svojom globálnom poslaní vyplývajúcom z hrozby kolosálneho rozmeru. Druhým úskalím je potom rezignácia a nečinnosť tvárou v tvár celosvetovému chaosu. Najlepšie je vyhýbať sa obom týmto úskaliam a presadzovať veľmi uvážlivú politiku.

Výraz globalizácia sa používa na označenie toho, že sa v celosvetovom, teda globálnom rozsahu presadil jeden ekonomický a politický model - tržné hospodárstvo a politický liberalizmus. Až po páde železnej opony sa globálne presadil jeden ekonomický i politický model. Je to výsledok úspechu USA, ktoré po celú dobu po skončení 2. svetovej vojny dôsledne presadzovali myšlienku mieru, demokracie a slobodného trhu.

4. PARAMETRE SILY V DOBE GLOBALIZÁCIE

V súčasnosti je sila ponímaná predovšetkým ako schopnosť ovplyvňovať rozhodovanie a konanie iných štátov či aktérov medzinárodných bezpečnostných vzťahov. Atribúty sily štátov sa delia na krátkodobé a dlhodobé. Do prvej skupiny patrí demografia, geografia a prírodné zdroje, ktoré sa vôbec nemenia alebo len veľmi pomaly. V druhej skupine sa najväčší význam prikladá vojenskej sile, potom vojenskému priemyslu a štátnemu aparátu. Ďalej sa hovorí o tzv. ťažko merateľných, nehmotných atribútoch, ktorými sú najmä lojalita národa a jeho podpora vládnej politike. Do rovnakej skupiny patria aj morálne aspekty, ktoré prejavujú dôraz na veľké slová, pretože správne zdôrazňovanie, dôraz na magické slovo, a sloboda ním jednoznačne je, zvyšuje všestrannú účinnosť vojenskej akcie.

Uplatnenie sily sa naďalej najvýraznejšie prejavuje v niekoľkých kľúčových oblastiach. Prvá z nich je *vojenstvo*, kde už nejde len o počty jadrových hlavíc alebo divízií, delostreleckých prostriedkov, lietadiel a lietadlových lodí. Stále viac narastá význam kvality zbraňových systémov a miery ich sofistikovanosti. Najväčšiu vojenskú silu majú tie štáty, ktoré dokážu viesť vojnu na základe využitia najmodernejšej a najvýkonnejšej informatiky, disponujú dostatočným počtom veľmi presných riadených striel, systému pozorovania, zachytávania a vyhodnotenia cieľov a prenosu dát.

Ďalším dôležitým ukazovateľom sily je *nerovnosť bohatstva*. Ani tento rozmer sily však nemožno absolutizovať. Stačí pripomenúť kontrast medzi silnou ekonomikou Japonska, ktoré je chudobné na prírodné zdroje, a Ruska, ktorého situácia je celkom opačná. Samotné nerastné bohatstvo môže mať aj paradoxné výsledky. V rozvojovom svete je dokonca príčinou mnohých ozbrojených konfliktov, napr. Libéria, Kongo a Angola.

V dobe globalizácie stále viac narastá význam hospodárskej schopnosti, hlavne zvládnutie *najnovších technológií*. Najlepšie reagujú tie spoločnosti, ktoré dokážu dynamicky

rozvíjať vedu, výskum a školstvo. Práve také spoločnosti budú mať vplyv na vývoj medzinárodných bezpečnostných vzťahov. S tým veľmi tesne súvisí takzvaný „lov mozgov“, v ktorých najlepšie výsledky dosahujú najbohatšie štáty Severu, hlavne USA.

Kľúčovým ukazovateľom celkovej sily akéhokoľvek štátu je jeho *ekonomická vyrovnanosť* vyjadrená hodnotou HDP, prípadne HDP na obyvateľa. Tento ukazovateľ má určujúci význam aj pri zaistení najvyššieho záujmu každého štátu, ktorým je jeho bezpečnosť. Bohaté štáty si môžu udržiavať silné a moderné vyzbrojené armády, na ktoré vynakladajú mnoho finančných prostriedkov. Ešte dôležitejšie je ale to, že bohaté štáty dobre uspokojujú potreby svojich obyvateľov, vďaka tomu si zaisťujú podporu obyvateľov.

Nesporný význam si uchová aj ďalší parameter sily, ktorým je *demografia a pôrodnosť*. Spolieha na ňu napr. Irán na svojej ceste k dosiahnutiu ústrednej úlohy v Perzskom zálive, rovnako ako Etiópia a Nigéria v úsilí o prvenstvo v rámci Organizácie africkej jednoty. Ale ani vysoký počet obyvateľstva sám o sebe nestačí, pokiaľ nie je správne využívaný v rámci dobre fungujúcej spoločnosti, ktorá sa opiera o vzdelanosť občanov, o ich vzájomnú súdnosť a hodnoty, na ktorých daný štát spočíva.

Trvale bude narastať význam kozmického priestoru a jeho ovládnutie. Je základným predpokladom pre úspešné vedenie tzv. Network Centric Warfare. Jeho prostredníctvom je možné získavať presné údaje v reálnom čase, ktoré možno využívať nielen vo vojenstve, ale tiež v prípade najrôznejších prírodných katastrof. Z hľadiska vojenského účelu využívanie kozmického priestoru umožňuje získavať, zhromažďovať a spoľahlivo vyhodnocovať presné informácie o vlastných a nepriateľských ozbrojených silách, a tým optimalizuje rozhodovacie procesy veliteľov a štábov.

ZÁVER

Najväčšou výzvou na začiatku 21. storočia je účinná prevencia všetkých negatívnych javov a procesov globalizácie, ktorá vo svojom súhrnom dopade prehľbuje rozdiely medzi vyspelými a bezpečnými krajinami sveta na strane jednej a chudobnými a nestabilnými štátmi na strane druhej. Doterajší vývoj totiž ukazuje, že práve tieto rozdiely sú vítanou zámienkou pre šírenie extrémizmu a terorizmu. Ich zmiernenie je základným predpokladom na upevnenie nielen regionálnej, ale tiež celosvetovej bezpečnosti, ktorá je v dobe globalizácie skutočne nedeliteľná. Predstavuje najvyšší záujem a najcennejšiu hodnotu nielen v živote jednotlivých štátov, ale celého medzinárodného spoločenstva v najširšom zmysle slova.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

MEARSHEIMER, John, "Structural Realism," in Tim DUNNE, Milja KURKI, and Steve SMITH, eds., *International Relations Theories: Discipline and Diversity*, 3rd Edition (Oxford: Oxford University Press, 2013), pp. 77-93.

KEOHANE, Robert: "Organizational Ecology and Institutional Change in Global Governance," *International Organization* 70:2 (spring 2016): 247-278, with Kenneth W. Abbott and Jessica Green.

FUKUYAMA, Francis: *The Origins of Political Order*. New York, NY: Farrar, Straus and Giroux. 2011.

FUKUYAMA, Francis. *Political Order and Political Decay: From the Industrial Revolution to the Present Day*. New York: Farrar, Straus and Giroux. 2014.

HUNTINGTON, Samuel: *Who Are We? The Challenges to America's National Identity* (2004).

HUNTINGTON, Samuel: *Culture Matters: How Values Shape Human Progress* (2000).

MURPHY, Craig: *International Organisation an Industrial Change*, Polity Press, 1994.

ANDREÁNY Gilles: *Gouvernance globale,origines de lidée*. 2001.

HOFFMANN Stanley, *World Disorders: Troubled Peace in the Post-Cold War Era*, Updated ed.,(Rowman & Littlefield, (2000).

HOFFMANN, Stanlay: *Clash of Globalisations*. Foreign Affairs, 2002.

Ing. Ján MAREK, doktorand externého štúdia Katedry bezpečnosti a obrany,
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika,
Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš
jan.marek@aos.sk

SPRACOVANIE PREHLADU ZÁSLOB V BEZPEČNOSTNÝCH INFORMAČNÝCH SYSTÉMOCH

STOCKS PROCESSING IN SECURITY INFORMATION SYSTEM

Martin MARCHEVKA

ABSTRACT

The aim of work is to provide information on how to inventory reports are processed in security information systems. The first part dedicates description of the current state of the available information systems. The second part is evaluated legislative environment regarding security information systems in the Slovak armament forces. The last part suggests solutions to improve the current situation.

Keywords: stocks, stocks processing, Information and communication system.

ÚVOD

Pre zabezpečenie nepretržitého a plynulého zásobovania je potrebné a nevyhnutné nastaviť a zabezpečiť opatrenia, ktoré budú viesť k nepretržitej aktuálnej a presnej evidencii zásob. Táto nevyhnutnosť sa stáva akútnejšou najmä počas participácie na celi/úlohe vychádzajúcej z medzinárodnej zmluvy (§4 Zákona č. 321/2002 Z. z. o ozbrojených silách). Autori Kešel a Jurčák uvádzajú, že „globálne bezpečnostné prostredie a z neho vyplývajúce možné hrozby nás neustále presviedčajú o potrebe disponovať reakcie schopnými a hlavne rýchle nasaditeľnými vojenskými silami“¹. V rámci svojej pôsobnosti okrem ochrany a obrany Slovenskej republiky prispievajú aj ku kolektívnej ochrane a obrane krajín NATO a Európskej únie.²

Rozvojom informačných technológií sa aj evidencia a sledovanie zásob presunuli na elektronické médiá. Spracovanie a evidencia je jednoduchšia, rýchlejšia a pri držaní stanovných postupoch aj presnejšia. Oproti klasickej papierov písanej podobe umožňuje v reálnom čase spracovanie a prezeranie aktuálneho stavu zásob a jednotlivé toky materiálu v informačných systémoch.

V podmienkach ozbrojených síl sa na evidenciu a účtovanie materiálu využíva integrovaný informačný systém SAP (IIS SAP). Tento informačný systém je okrem iného v rámci sledovania zásob používaný iba na evidenciu a účtovanie materiálu, ktorý nie je potrebný utajovať.

Na spracovanie a evidenciu utajovaných skutočností sú v podmienkach ozbrojených síl používané technické prostriedky TEMPEST-D-2010 a technické prostriedky IS MILSEC.

Technické prostriedky TEMPEST-D-2010 nie sú napojené do žiadnej siete a spracovanie, uchovávanie dát je vykonávané nezávisle na inom technickom prostriedku. Prakticky sa jedná o vedenie ručnej evidencie v elektronickej podobe.

IS MILSEC umožňuje vzájomné prepojenie pracovných staníc, ale v súčasnosti neumožňuje vedenie centrálnej evidencie a účtovania materiálu. Praktické využitie pracovných

¹ KEŠEL, J. a JURČÁK, J. Koncept bojových skupín Európskej únie.

² ŠKOLNÍK, M. a TREBULA, M. Tvorba a udržiavanie zásob materiálu letectva a protivzdušnej obrany pre čas krízovej situácie v ozbrojených silách slovenskej republiky.

staníc je preto iba v rovine vytvárania, spracovávania, uchovávanía, prezerania, tlače a archivovania utajovaných skutočností.

V súčasnej dobe nedisponujú ozbrojené sily žiadnym informačným systémom, ktorý by umožnil centrálnu evidenciu zásob materiálu a sledovanie materiálových tokov, ktoré je vzhľadom na ich charakter potrebné utajovať.

Návrhy na zlepšenie súčasného stavu evidencie zásob a sledovania materiálových tokov sa budem snažiť ozrejmiť v tejto práci. V práci sa nebudem venovať informačnými systémami používanými v rámci NATO (napr. CRONOS, LOGFAS a pod.).

1. POPÍSANIE SÚČASNÉHO STAVU

V súlade s dlhodobým plánom rozvoja ministerstva obrany s výhľadom do roku 2015 sa začal budovať jednotný Informačný systém pre ekonomiku, personalistiku a plánovanie. V roku 2010 bol SAP R/3 (v súčasnosti IIS SAP) „Smernicami Ministerstva obrany Slovenskej republiky č. 27/2010 o integrovanom informačnom systéme“ zavedený do celorezortného používania.³

Centrálna evidencia zásob ozbrojených síl je vedená v IIS SAP. Tento spôsob nám umožňuje sledovanie výšky zásob v reálnom čase. Samozrejme je závislý od aktuálnosti dát, ktorými je informačný systém dopĺňaný. IIS SAP slúži k uchovávaniu, prenosu, vyhodnocovaniu a prezentácii informácii. Nakoľko sa jedná o podstatné informácie IIS SAP umožňuje, aby informácie boli chránené tak, aby:

- k nim mali prístup iba oprávnení používatelia,
- sa spracovávali nefalšované informácie,
- sa dalo zistiť kto vytvoril, zmenil alebo odstránil informácie,
- neboli nekontrolovaným spôsobom tieto informácie kompromitované,
- boli dostupné vtedy, kedy sú potrebné.

Charakteristickým rysom IIS SAP je, že svoje poslanie plní pomocou prepojených informačných a komunikačných systémov budovaných na báze informačných a komunikačných technológiách vo vnútri organizácie.

IIS SAP je kontinuálne aj periodický zálohovaný tak, aby v prípade výpadku alebo zničeniu časti informačnej siete, bolo možné čo najpresnejšie obnoviť celý informačný systém.

Tento informačný systém nám však v súčasnosti neumožňuje vzhľadom na zvolenú bezpečnostnú politiku sledovať a vyhodnocovať utajované informácie spojené s uložením a použitím zásob v období krízovej situácie.

Pre vytváranie, spracovávanie, uchovávanie, prezeranie, tlač a archivovanie utajovaných skutočností dokumentov spojených s evidenciou materiálu sa v podmienkach ozbrojených síl (ako som už v úvode spomínal) používajú technické prostriedky TEMPEST-D-2010 a technické prostriedky IS MILSEC.

Technický prostriedok TEMPEST-D-2010 pracuje ako samostatná pracovná stanica. Slúži nám na jednoduché vytváranie, uchovávanie, prezeranie a tlač utajovaných skutočností. Neumožňuje nám ich zálohovanie, ale len ich archivovanie. Pracovná stanica, resp. technický prostriedok TEMPEST-D-2010 musí mať certifikát technického prostriedku vydaný Národným bezpečnostným úradom a schválený protokol o udelení technického prostriedku do prevádzky. Pracovná stanica musí byť zriadená v miestnosti, ktorá spĺňa štandardy pre príslušný stupeň spracovávania utajovaných skutočností. Každý zriaďovateľ musí mať na používanie

³ TREBULA, M. Metódy optimalizácie materiálového manažmentu aplikovateľné v podmienkach vzdušných síl ozbrojených síl Slovenskej republiky.

technického prostriedku TEMPEST-D-2010 spracovanú vlastnú bezpečnostnú politiku v „*Smernici o používaní technického prostriedku TEMPEST-D-2010 používateľ*“.

Technický prostriedok IS MILSEC je určený pre spracúvanie národných utajovaných skutočností do stupňa utajenia „Dôverné“ vrátane.⁴ Pracuje ako pracovná stanica pripojená k sieti. Technický prostriedok je určený na vytváranie, spracovávanie, prezeranie, ukladanie, tlač a archivovanie národných utajovaných skutočností a vykonávanie utajovaných telefónnych hovorov v závislosti od určenia chráneného priestoru. IS MILSEC môžu používať len oprávnené osoby rezortu Ministerstva obrany Slovenskej republiky v zmysle vyhlášky o personálnej bezpečnosti a o skúške bezpečnostného zamestnanca a majú platné vyjadrenie Národného bezpečnostného úradu v zmysle §84 ods. 9 zákona č. 215/2014 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností a o zmene a doplnení niektorých zákonov alebo vydané osvedčenie v zmysle §26 ods. 1 citovaného zákona na základe bezpečnostnej previerky II. stupňa alebo vyššie.⁴

Postup na vykonanie opatrení k manipuláciám s utajovanými skutočnosťami po schválení technického prostriedku IS MILSEC do prevádzky je stanovený v „*Pokynoch k zabezpečeniu ochrany utajovaných skutočností po schválení technického prostriedku IS MILSEC do prevádzky, č.: VSF-380/2016*“.

2. LEGISLATÍVNE PROSTREDIE

Koncepcia ochrany utajovaných skutočností Slovenskej republiky je súbor cieľov, obmedzení, požiadaviek, pravidiel a postupov, ktoré určujú spôsob a rozvoj ochrany utajovaných skutočností. Koncepciu ochrany utajovaných skutočností Slovenskej republiky schvaľuje vláda Slovenskej republiky na návrh riaditeľa Národného bezpečnostného úradu.⁵

Utajované skutočnosti je možné spracovávať len na schválených technických prostriedkoch. Vyhláška Národného bezpečnostného úradu č. 339/2004 o bezpečnosti technických prostriedkov ustanovuje podrobnosti o bezpečnosti technických prostriedkov, o schvaľovaní technických prostriedkov do prevádzky, o ich použití a podrobnosti o požiadavkách kladených na technické prostriedky, na ktorých sa vytvárajú, spracúvajú, prenášajú, ukladajú a archivujú utajované skutočnosti, podrobnosti o postupe pri certifikácii technických prostriedkov a podrobnosti o spracúvaní bezpečnostného projektu na technické prostriedky a o vydávaní a používaní bezpečnostných štandardov. Rozsah úkonov, ktoré môže oprávnená osoba vykonávať na technickom prostriedku, určuje bezpečnostný správca. Rozsah úkonov je zakódovaný prostredníctvom identifikátora používateľa v priamej väzbe na technický prostriedok na základe znalosti informácie dostupnej iba používateľovi, ktorou sa technickému prostriedku identifikuje, a autentizáciou používateľa. Autentizácia používateľa je overenie jeho totožnosti podľa požadovanej miery záruky na princípe porovnania prístupového identifikátora používateľa s hodnotou, ktorá je uložená v prístupovom prostriedku.⁶

Prevádzkovateľ informačného systému zabezpečuje jeho prevádzku prostredníctvom správcu informačného systému a bezpečnostného správcu a zodpovedá za bezpečnosť jeho prevádzky v súlade s bezpečnostným projektom a so smernicami. Informačným systémom sa rozumie jeden počítač alebo viac počítačov, ich programové vybavenie, periférne zariadenia, procesy alebo prostriedky, ktoré tvoria celok schopný vykonávať zber, tvorbu, spracovanie, ukladanie, zobrazenie a prenos utajovaných skutočností.⁶

O potrebe smerníc, resp. pravidiel a nevyhnutností ich dodržiavania nie len v oblasti informačných a komunikačných technológií, ale taktiež v oblastiach etiky, práva apod. nikto

⁴ Smernica o používaní technického prostriedku IS MILSEC používateľ.

⁵ Zákon č. 215/2014 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností.

⁶ Vyhláška Národného bezpečnostného úradu č. 339/2004 o bezpečnosti technických prostriedkov.

nepochybuje. Preto sa zo zavádzaním takýchto smerníc zaoberajú samostatné inštitúcie, ktoré prirodzene majú i medzinárodný charakter.

Z hľadiska vytvárania národného normatívneho prostredia pre informačnú bezpečnosť na Slovensku významnú úlohu zohráva Slovenský ústav pre technickú normalizáciu (SÚTN), ktorý okrem iného zodpovedá za vydávanie technických noriem.

Hlavným dokumentom, ktorý sa zaoberá oblasťou informačnej bezpečnosti, je „*Národná stratégia pre informačnú bezpečnosť SR*“, ktorú 27. augusta 2008 schválila bez pripomienok vláda SR.

Dokument má tri základné úrovne: prvá úroveň popisuje strategické ciele Slovenskej republiky v informačnej bezpečnosti, ktoré majú dlhodobý charakter a pokrývajú všetky dôležité problémy, druhá úroveň je zameraná na popis strategických priorít a tretia úroveň definuje najdôležitejšie problémy, ktoré sú premietnuté do kľúčových úloh. Obsahom stratégie sú aj východiská, kompetenčné rozloženie právomocí, návrh smerovania, priorít a krokov k dosiahnutiu cieľa. Súčasťou dokumentu je aj základný popis jednotlivých úloh s cieľom zabezpečiť ochranu digitálneho priestoru Slovenska v rozsahu neutajovaných informácií. Z hľadiska práce s informáciami sem patria najmä, únik informácií, neoprávnené použitie informácií a narušenie integrity údajov.⁷

Cieľom dokumentu je vytvoriť základný rámec informačnej bezpečnosti Slovenskej republiky. Obsahom stratégie sú východiská, kompetenčné rozloženie právomocí, návrh smerovania, priorít a krokov k dosiahnutiu stanoveného cieľa. Súčasťou dokumentu je aj základný popis jednotlivých úloh s cieľom zabezpečiť ochranu celého digitálneho priestoru Slovenskej republiky.⁸

3. NÁVRH RIEŠENÍ NA ZLEPŠENIE SÚČASNEJ STAVU

Predpokladom pre zaistenie zabezpečenia obrany štátu a zabezpečenia jeho bezpečnosti, zároveň aj aktívneho podieľania sa na medzinárodných záväzkoch je vytvorenie dostatočného množstva zásob pre činnosť ozbrojených síl Slovenskej republiky. Rýchlo meniacia sa situácia asymetrických ohrození v súčasnosti si vyžaduje mať aktuálny prehľad o zdrojovom krytí. Informačné systémy používané ozbrojenými silami Slovenskej republiky v súčasnosti neumožňujú dostatočnú pružnosť poskytovania vierohodných informácií o materiálovom zabezpečení v období krízovej situácie.

Pritom legislatívny rámec a používané informačné systémy používané v súčasnosti umožňujú poskytovať aktuálne informácie týkajúce sa materiálového zabezpečenia pre čas krízovej situácie. V súčasnosti sú dokumenty týkajúce sa tvorby zásob spracovávané na samostatných pracovných staniciach a pre používateľov sú poskytované v písomnej podobe. Takýto spôsob zdieľania informácií je zdĺhavý a neposkytuje požadovaný komfort pri hľadaní potrebných informácií.

Potreba ozbrojených síl na zabezpečenie úloh a použitia ozbrojených síl Slovenskej republiky v zmysle zákona č. 321/2002 Z. z. o ozbrojených silách Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov je každoročne spracovávaná v dokumente „*Straty, spotreba a plánovaná úhrada materiálu, zabezpečenie služieb v období krízovej situácie*“ (ďalej len „dokument o úhrade“), ktorá stanovuje prehľad o:

- a) druhoch materiálu a množstve, ktoré je potrebné zabezpečiť na úhradu strát a spotreby, prípadne je ho potrebné doplniť do základnej výbavy,
- b) rozložení zásob (materiálu) v členení základná výbava, pohyblivé zásoby, centrálné zásoby a požadovaná výroba v krízových situáciách pre deklarované jednotky a ostatné sily,

⁷ Aktuálne strategické dokumenty.

⁸ Pokyny k zabezpečeniu ochrany utajovaných skutočností po schválení technického prostriedku IS MILSEC do prevádzky.

- c) opravárenských kapacitách vojnovozvo rozvinovaných prostriedkov technického zabezpečenia ozbrojených síl a zabezpečenie vojnových opráv techniky vo vojenských opravárenských podnikoch, leteckých opravovniach, prípadne v civilnom sektore,
- d) potrebách zaistenia služieb v civilnom sektore nevyhnutných pre ozbrojené sily v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu alebo núdzového stavu.

Podkladom pre spracovanie dokumentu sú pritom všetky útvary ozbrojených síl, ktoré na základe tabuliek vojnových počtov a stanovených spôsoboch výpočtov podľa vopred definovaných koeficientov si vypočítavajú vlastnú materiálovú potrebu. Súhrn všetkých materiálových potrieb a spôsob ich zabezpečenia tvorí základný prehľad informácií, ktorý nám poskytuje dokument o úhrade. V prípade spracovávaní všetkých podkladov v informačnom a komunikačnom systéme, by nám dokument o úhrade poskytoval aj ďalšie informácie, ktoré potrebujeme zistiť v rámci prípravy zásob na obdobie krízovej situácie, napr.: celkové finančné vyčíslenie, miesto a spôsob zabezpečenia apod.

Z dokumentu o úhrade je na základe „Vojenského prepisu Log-2-2 o systéme a metodike tvorby zásob a zabezpečení služieb pre ozbrojené sily Slovenskej republiky na obdobie krízovej situácie“ každoročne s výhľadom na ďalšie dva roky spracovávaný dokument „*Návrh požiadaviek na dodávky materiálu a zabezpečenie služieb ozbrojených síl v období krízovej situácie*“. Tento dokument by v prípade funkčného informačného a komunikačného systému nemusel byť vôbec spracovaný. Aktuálna potreba zabezpečenia potrebného materiálu by bola okamžite „online“ dostupná na základe posúdenia skladových zásob a požadovanej potreby. Táto potreba by bola dostupná príslušným zložkám Ministerstva obrany Slovenskej republiky na zabezpečenie požadovaného materiálu mimo rezortu Ministerstva obrany. Zároveň by takto nastavený informačný a komunikačný systém bol efektívnym nástrojom pre získavanie podkladov do obranného plánovania.

ZÁVER

Nová éra informatizovanej spoločnosti so sebou prináša širokú škálu možností ako prácu zefektívňovať a urýchľovať. V rámci týchto činností sa však často zabúda na možnosti zraniteľnosti dôležitých informácií, ktoré sú uchovávané v digitálnej podobe.

Moderné ozbrojené sily využívajú aj efektívne nástroje, ktoré poskytujú informačné a komunikačné systémy. Informácie sú rýchlejšie dostupné, sú zrozumiteľnejšie a podrobnejšie. Umožňujú nám jednoduchší spôsob systému velenia a riadenia, ale zároveň v prípade nedostatočného zabezpečenia sa môžu stať zdrojom potrebných informácií pre neželateľného prijímateľa informácií.

Súčasnú ozbrojenú silu vzhľadom na nové spôsoby boja, ale najmä z dôvodu nových nepredvídateľných asymetrických ohrození si musia vymieňať aktuálne informácie v konkrétnom čase. Vedenie potrebných dokumentov o materiálovom zabezpečení na obdobie krízovej situácie v papierovej podobe poskytuje dostatočnú mieru zabezpečenia pred nežiaducim prijímateľom utajovaných skutočností, ale zároveň robí ozbrojenú silu zraniteľnými z dôvodu poskytovania nedostatočných a neaktuálnych informácií v aktuálnom čase.

Vytvorenie informačného a komunikačného systému, ktorý by poskytoval potrebné informácie o materiálovom zabezpečení a materiálových tokoch aj napriek značným finančným nákladom, by mal byť jedným z dôležitých cieľov budovania nových moderných ozbrojených síl. Zabezpečenie dostatočného množstva technických prostriedkov, vybudovanie modernej komunikačnej infraštruktúry zabezpečí nevyhnutnú mieru poskytovania informácií a zabezpečenie efektívneho systému velenia a riadenia, ktoré moderné ozbrojené sily nevyhnutne potrebujú.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Aktuálne strategické dokumenty [online]. [cit. 2017-06-01]. Dostupné na internete: <[http://informatizacia.sk/aktualne-/11146s#Národná stratégia pre informačnú bezpečnosť SR](http://informatizacia.sk/aktualne-/11146s#Národná%20stratégia%20pre%20informačnú%20bezpečnosť%20SR)>.

KEŠEĽ, Juraj., JURČÁK, Ján. 2015. Koncept bojových skupín Európskej únie. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2015. 6. medzinárodná vedecká konferencia. Zborník vedeckých a odborných prác*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2015, s. 256-265. ISBN 978-80-8040-515-1.

Národná stratégia pre informačnú bezpečnosť v Slovenskej republike. [online]. [cit. 2017-06-01]. Dostupné na internete: <[http://informatizacia.sk/aktualne-/11146s#Národná stratégia pre informačnú bezpečnosť SR](http://informatizacia.sk/aktualne-/11146s#Národná%20stratégia%20pre%20informačnú%20bezpečnosť%20SR)>.

Pokyny k zabezpečeniu ochrany utajovaných skutočností po schválení technického prostriedku IS MILSEC do prevádzky, č.: VSF-380/2016.

Smernica o používaní technického prostriedku IS MILSEC používateľ, č. p.: ZaSKIS-V-15-18/2016.

ŠKOLNÍK, Miroslav., TREBULA, Martin. 2016. Tvorba a udržiavanie zásob materiálu letectva a protivzdušnej obrany pre čas krízovej situácie v ozbrojených silách slovenskej republiky. In *Košická bezpečnostná revue 2/2016*. Košice : Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, 2016, s. 397-403. ISSN 1338-4880.

TREBULA, Martin. 2016. Metódy optimalizácie materiálového manažmentu aplikovateľné v podmienkach vzdušných síl ozbrojených síl Slovenskej republiky. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2016. 7. medzinárodná vedecká konferencia. Zborník vedeckých a odborných prác*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2016, s. 533-543. ISBN 978-80-8040-534-2.

Vojenský prepis o systéme a metodike tvorby zásob a zabezpečení služieb pre ozbrojené sily Slovenskej republiky na obdobie krízovej situácie. Evid. zn. Log-2-2.

Vyhláška Národného bezpečnostného úradu č. 339/2004 z 10. mája 2004 o bezpečnosti technických prostriedkov.

Zákon č. 215/2014 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Ing. Martin MARCHEVKA, externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémie ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš
martin.marchevka@gmail.com

ZÁVÄZNOŠŤ BEZPEČNOSTNEJ, OBRANNEJ A VOJENSKEJ STRATÉGIE SR

THE AUTHORITY OF THE SECURITY, DEFENSE AND MILITARY STRATEGY OF SLOVAK REPUBLIC

Tomáš MARTAUS, Petra KAŠELÁKOVÁ

ABSTRACT

The submitted article deals with the question whether the Security strategy, the Defense strategy and the Military strategy of the Slovak Republic are capable to influence the activities of the public authorities of the Slovak Republic, as well as the question whether the fact, that these documents are approved by the National Council of the Slovak Republic, affects their enforceability.

Keywords: obligation, liability, activity of Parliament of the Slovak Republic

ÚVOD

V aktuálnom období prebiehajú v rezorte obrany rozsiahle formálne i neformálne diskusie k návrhom troch základných strategických dokumentov týkajúcich sa národnej obrany a bezpečnosti nášho štátu, a to navrhovanej Bezpečnostnej stratégie Slovenskej republiky, Obrannej stratégie Slovenskej republiky a Vojenskej stratégie Slovenskej republiky. Rozsiahly záujem o predmetné dokumenty, konkrétne o ich materiálnu stránku, ktorý je pochopiteľne plne legitímny, nakoľko „súčasný pohľad našej spoločnosti na bezpečnosť je vlažný“¹, v nás vyvoláva nevyhnutnosť zamyslieť sa nad ich spoločenským významom v podobe schopnosti reálne ovplyvniť vzájomné vzťahy orgánov verejnej moci v Slovenskej republike spôsobom, ktorý tieto dokumenty predpokladajú. V nastávajúcej časti sa preto budeme zaoberať záväznosťou týchto strategických dokumentov, ako základnou vlastnosťou spôsobilou regulovať spoločenské vzťahy v rámci nášho štátu.

1. UZNESENIE AKO FORMA ČINNOSTI NÁRODNEJ RADY SR

Národná rada Slovenskej republiky ako kolegiálny orgán verejnej moci Slovenskej republiky, pozostávajúci zo 150 poslancov Národnej rady Slovenskej republiky, prijíma svoje rozhodnutia uznesením. Explicitné vyjadrenie generálneho oprávnenia rozhodovať na schôdzach národnej rady uzneseniami, nemožno nájsť ani v Ústave Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. (ďalej len „ústava“), ani v inom podústavnom všeobecne záväznom právnom predpise. Ústava Slovenskej republiky, či Zákon č. 350/1996 Z. z. o rokovacom poriadku Národnej rady Slovenskej republiky (ďalej len „zákon o rokovacom poriadku“) výslovne upravujú len jednotlivé konkrétne typy rozhodovacej právomoci národnej rady, ktorých zavŕšenie explicitne spájajú práve s „uzneseniami“. Je tomu tak napr. pri rozhodnutí o prerušení zasadania národnej rady (čl. 82 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky), pri rozhodovaní o ľudovom hlasovaní o odvolaní prezidenta Slovenskej republiky, o podaní obžaloby na prezidenta Slo-

¹ MAREK, Ján, ONDREJKOVÁ, Ivona.: Manažér – líder v ozbrojených silách Slovenskej republiky v etape globalizácie. In: Manažment – teória, výučba a prax 2016. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši, 2016. ISBN 978-80-8040-536-6, s. 208.

venskej republiky, o vypovedaní vojny inému štátu, na prijatie ústavy a zmenu ústavy (čl. 84 ods. 4 Ústavy Slovenskej republiky), či napr. pri rozhodnutí o určení dňa skončenia schôdze Národnej rady (§ 26 ods. 2 zákona o rokovacom poriadku). Všeobecné pravidlo rozhodovania národnej rady formou „uznesení“ možno však interpretačne vyvodit' zo znenia § 26 zákona o rokovacom poriadku upravujúceho začatie rokovania na schôdzach národnej rady, v zmysle ktorého pri prerokovaní akejkoľvek veci z programu schôdze národnej rady musí predkladateľ predložit' spolu s návrhom na prerokovanie príslušnej veci i „návrh uznesenia, ktoré sa odporúča národnej rade schváliť“. V dôsledku uvedeného tak národná rada jednou a tou istou formou činnosti – prijímaním uznesení rozhoduje o návrhu ústavy, jej zmene, o návrhu ústavného zákona, ale napr. i o takom určení dĺžky času na rozpravu k bodu zaradenému do programu schôdze národnej rady (§ 29a ods. 1 zákona o rokovacom poriadku). Medzi uzneseniami národnej rady tak po obsahovej stránke existuje významný a výrazný rozdiel z hľadiska ich dopadu na spoločenské vzťahy. Kým určenie dĺžky času na rozpravu k bodu programu národnej rady nijakým spôsobom priamo nereguluje správanie subjektov práva, taká zmena ústavy stojacej na vrchole právneho poriadku, predurčujúca jeho podobu, je schopná ovplyvniť spoločenské správanie na celom území Slovenskej republiky, či v dôsledku exteritoriálnej pôsobnosti nášho právneho poriadku i za hranicami nášho štátu. Preto, i keď z formálneho hľadiska medzi finálnou formou činností národnej rady neexistujú rozdiely², z hľadiska materiálneho je nevyhnutné rozlišovať v prípade uplatňovania právomoci národnej rady to, aký význam pripisuje právny poriadok veci, ktorej sa jej činnosť týka.

2. UZNESENIA NÁRODNEJ RADY SR S PRÁVOTVORNÝM VÝZNAMOM

Pre demonštráciu záväznosti Bezpečnostnej, Obrannej a Vojenskej stratégie Slovenskej republiky bude z materiálneho hľadiska najvýznamnejším rozlíšením skutočnosť, či výsledkom činnosti národnej rady je tvorba práva alebo nie. Inak povedané, či predmetným uznesením, prijatým národnou radou, národná rada tvorí všeobecne záväzné pravidlo spoločenského správania v štátom stanovenej alebo uznanej forme, vynútiteľné štátnou mocou alebo nie. Ústava Slovenskej republiky v čl. 2 ods. 2 stanovuje základné pravidlo právneho štátu, a to princíp sebaobmedzenia štátu právom, známe tiež ako tzv. princíp legality, v zmysle ktorého môžu štátne orgány konať výlučne iba na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon. Z uvedeného je tak zrejmé, že medze a rozsah činnosti národnej rady určuje Ústava Slovenskej republiky. Tá z hľadiska tvorby práva umožňuje národnej rade prijímať v podobe prameňov práva výlučne ústavu, ústavné zákony, zákony a vyslovovať súhlas s vybranými normatívnymi medzinárodnými zmluvami. Výlučne týmto právnym aktom preto možno priznať účinnosť a zaradiť ich do právneho poriadku Slovenskej republiky. Pod účinnosťou právneho aktu pritom rozumieme, že tento právny akt záväzným spôsobom normuje správanie sa adresátov úpravy, ktorá je v ňom obsiahnutá, a že sa teda jeho obsahu možno domôcť právom predpísaným spôsobom.³ Vďaka účinnosti je preto právny akt právom. Je nárokovateľným a jeho rešpektovanie je vynútiteľné štátnym donútením.

² Jediný formálny rozdiel medzi uzneseniami prijímanými národnou radou možno nájsť v spôsobe ich prijímania, ktorý jednak môže spočívať v kvóre potrebnom na prijatie uznesenia národnej rady (napr. kým na prijatie uznesenia, ktorým sa schvaľuje návrh ústavného zákona je potrebná trojpäťtinová väčšina poslancov národnej rady, na prijatie uznesenia, ktorým sa schvaľuje návrh zákona je potrebná nadpolovičná väčšina prítomných poslancov), a jednak v podobe rozsahu formálnosti procesu prijímania predmetného uznesenia (napr. kým uznesenie o schválení návrhu zákona je prijímané v zásade v treťom čítaní, také uznesenie národnej rady, ktorým národná rada navrhuje Prezidentovi Slovenskej republiky kandidátov na sudcov Ústavného súdu Slovenskej republiky je prijímané po bežnej rozprave bez prvého, druhého či tretieho čítania).

³ PROCHÁZKA, Radoslav, KÁČER, Marek.: Teória práva. Bratislava: C.H.Beck, s.r.o., 2013. ISBN 978-80-89603-14-5, s.169.

3. UZNESENIA NÁRODNEJ RADY SR S PRÁVNymi ÚČINKAMI

Ústava Slovenskej republiky upravuje rozhodovacie procesy národnej rady, ktoré síce nemôžeme označiť za právotvorné, nakoľko ich výsledkom nie je prijatie všeobecne záväzného pravidla spoločenského správania v predpísanej či uznanej forme, avšak s ich rozhodnutím väčšinou priamo ústava, resp. právny poriadok Slovenskej republiky spája konkrétne právne dôsledky (účinky). Ide napríklad o uznesenie Národnej rady Slovenskej republiky o vyhlásení referenda, ktorému zodpovedá právna povinnosť na strane prezidenta Slovenskej republiky, takéto referendum v zmysle čl. 95 ústavy do 30 dní od prijatia uznesenia vyhlásiť či uznesenie Národnej rady Slovenskej republiky o ľudovom hlasovaní o odvolaní prezidenta Slovenskej republiky, na základe ktorého vzniká predsedovi Národnej rady Slovenskej republiky povinnosť dané ľudové hlasovanie v zmysle čl. 106 ústavy vyhlásiť do 30 dní od prijatia uznesenia alebo i napríklad také uznesenie o žalobe vo veci porušenia zásady subsidiarity legislatívnym aktom Európskej únie, ktorou je v zmysle § 58b zákona o rokovacom poriadku viazaná vláda Slovenskej republiky⁴. V ilustrovaných prípadoch tak národná rada síce uzneseniami neschvaľuje návrhy prameň práva, avšak prijíma rozhodnutia, s ktorými právo spája predpokladané dôsledky. Ich právny význam je tak zabezpečený tým, že právny poriadok Slovenskej republiky na nich pamätá a cielene im prikladá určený právny význam.

4. UZNESENIA NÁRODNEJ RADY SR O SCHVÁLENÍ BEZPEČNOSTNEJ, OBRANNEJ A VOJENSKEJ STRATÉGIE SR

Pokiaľ však ide o Bezpečnostnú, Vojenskú a Obrannú stratégiu Slovenskej republiky, schválenú Národnou radou Slovenskej republiky naposledy v roku 2005, je nevyhnutné konštatovať, že ich prijatie národnou radou nemožno začleniť ani pod jednu z vyššie uvedených skupín, teda ani medzi prameň práva tvorený národnou radou a ani medzi typ rozhodnutia národnej rady, s ktorým by právny poriadok Slovenskej republiky spájal právne následky. Ústava Slovenskej republiky totiž „Bezpečnostnú stratégiu Slovenskej republiky“ ani „Obrannú stratégiu Slovenskej republiky“ či „Vojenskú stratégiu Slovenskej republiky“ nepozná, v dôsledku čoho ich nemôže ani povolávať za prameň práva a v dôsledku čoho predmetné dokumenty nedisponujú účinnosťou, ktorej charakteristiku možno nájsť v texte vyššie. Rovnako ani zákon o rokovacom poriadku neupravuje proces prijímania týchto aktov osobitnými ustanoveniami, a pre proces ich prijímania je nevyhnutné siahť len k analógii ku najvšeobecnejším ustanoveniam o rokovaní Národnej rady Slovenskej republiky. Navyše z obsahu týchto dokumentov prijatých národnou radou vyplýva, že len nesmierne ťažko by sme našli v nich vyjadrené právne normy so svojim typickým imperatívom a svojou tradičnou vnútornou štruktúrou, priamo regulujúce spoločenské vzťahy adresátov práva. Predmetné dokumenty skôr len informujú, proklamujú hodnoty, z ktorých Slovenská republika vychádza, ktoré si ctí a stanovuje ciele vlastnej bezpečnostnej a obrannej politiky. Predmetné dokumenty tak priamo nezakladajú ani práva a ani povinnosti subjektov práva, čo by bránilo predmetné akty klasifikovať za prameň práva aj v situácii, že by priamo ústava formálne tieto dokumenty označovala za prameň práva Slovenskej republiky.

Pokiaľ ide o nemožnosť klasifikovať Bezpečnostnú stratégiu Slovenskej republiky, Vojenskú stratégiu Slovenskej republiky a Obrannú stratégiu Slovenskej republiky ako výsledok rozhodovacej činnosti národnej rady spätý s právnymi účinkami, je nevyhnutné konšta-

⁴ Podobne i: uznesenie o vypovedaní vojny, ak je Slovenská republika napadnutá alebo ak to vyplýva zo záväzkov z medzinárodných zmlúv o spoločnej obrane proti napadnutiu, uznesenie o uzavretí mieru po skončení vojny, uznesenie o súhlase s vyslaním ozbrojených síl mimo územia Slovenskej republiky, uznesenie o súhlase s prítomnosťou zahraničných ozbrojených síl na území Slovenskej republiky, uznesenie o nedôvere vláde Slovenskej republiky a iné.

tovať, že právny poriadok spomedzi všetkých svojich právnych noriem upravuje tieto dokumenty *expresis verbis* výlučne v rámci § 6 ods. 2 písm. a) s § 6 ods. 3 písm. a) Zákona č. 321/2002 Z. z. o ozbrojených silách Slovenskej republiky. Z predmetných ustanovení zákona možno vyčítať jedine to, že tieto dokumenty predstavujú „základné koncepčné dokumenty pre rozvoj a výstavbu ozbrojených síl“ a to, že ich návrhy schvaľuje vláda Slovenskej republiky, ktorá ich predkladá národnej rade Slovenskej republiky. Schválené stratégie však právny poriadok Slovenskej republiky nespája so žiadnymi povinnosťami ani právami, čo bráni tomu, aby bolo možné im pripisovať právny význam, ako je tomu napr. pri rozhodovaní národnej rady o schválení vyslania ozbrojených síl mimo územia Slovenskej republiky, a pod. (viď vyššie).

ZÁVER

Z pohľadu práva je preto možné konštatovať, že pre objektívne právo Slovenskej republiky Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky, Obranná stratégia Slovenskej republiky a Vojenská stratégia Slovenskej republiky neexistuje. Jej obsah nie je priamo záväzný a ani nárokovateľný. Jeho plnenie je ponechané na slobodu voľby orgánov verejnej moci, bez možnosti uplatnenia právnej zodpovednosti pri nerešpektovaní týchto dokumentov. Predmetné dokumenty preto možno označiť skôr za manifesty poňatia prístupu exekutívy a parlamentu k bezpečnosti a obrane Slovenskej republiky, ktorých význam záleží výlučne na orgánoch tvoriacich a aplikujúcich právo, či predmetné politiky vyjadrené v týchto dokumentoch nájdu svoje zrkadlenie v prameňoch práva Slovenskej republiky a v činnosti orgánov verejnej moci Slovenskej republiky alebo nie. Ich nerešpektovanie preto zakladá výlučne politickú zodpovednosť vyvodzovanú národnou radou voči vláde prostredníctvom vyslovenia nedôvery vládou, jej členovi, alebo predsedovi vlády a politickú zodpovednosť vyvodzovanú voličmi voči politickým stranám a ich reprezentantom pri obnovovaní mandátov poslancov národnej rady.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

MAREK, Ján - ONDREJKOVÁ, Ivona: Manažér – líder v ozbrojených silách Slovenskej republiky v etape globalizácie. In: Manažment – teória, výučba a prax 2016. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši, 2016. ISBN 978-80-8040-536-6.

PROCHÁZKA, Radoslav - KÁČER, Marek: Teória práva. Bratislava: C.H.Beck, s.r.o., 2013. ISBN 978-80-89603-14-5, s.169.

JUDr. Tomáš MARTAUS

Katedra bezpečnosti a obrany, Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš,

tomas.martaus@aos.sk

JUDr. Petra KAŠELÁKOVÁ, externá doktorandka Katedry bezpečnosti a obrany, Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika,

Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš,

petra.kaselakova@mod.gov.sk

DLHO OČAKÁVANÁ AKTUALIZÁCIA: BEZPEČNOSTNÁ A OBRANNÁ STRATÉGIA SR 2017

LONG-AWAITED UPDATE: SECURITY AND DEFENCE STRATEGY OF THE SR 2017

Monika MASARIKOVÁ, Jaroslav NAĎ

ABSTRACT

In October 2017, the Government of the Slovak Republic has approved proposal of the new Security, Defence and Military Strategy of the SR. Expert community have welcomed proposals, since these documents will replace more than decade-old strategic documents from years 2005 and 2001, which no longer reflected current challenges of the security environment. Updated documents confirm our pro-European and pro-Atlantic orientation, while pointing out new security threats. For the first time, both updated security and defence strategy recognize potential threat of the armed conflict within our territory and for the first time also promise to increase the spending on defence - to 1,6 % of GDP until 2020 and to 2 % in 2024. Nevertheless, these high-quality strategies offer only political-strategic framework for the security and defence policy. Their success will depend on their implementation in practice.

Keywords: security strategy, defence strategy, Slovak Republic, security environment, threats

ÚVOD

Začiatkom októbra 2017 vláda Slovenskej republiky schválila návrh nových strategických dokumentov z dielne rezortov zahraničných vecí a obrany – Bezpečnostnú stratégiu SR, Obrannú stratégiu SR a Vojenskú stratégiu SR. Trojica dokumentov, ktorú ešte čaká prerokovanie v Národnej rade SR, tak nahrádza viac ako dekádu staré stratégie. Kým poslednú Bezpečnostnú a Obrannú stratégiu SR prijala Slovenská republika ešte v roku 2005, posledná Vojenská stratégia je v platnosti ešte dlhšie, od roku 2001. Vzhľadom na výrazné zmeny bezpečnostného prostredia, ktorým sa bude neskôr venovať aj táto práca, bola aktualizácia bezpečnostnej a obrannej stratégie nevyhnutnosťou. Odborníci Generálneho štábu OS SR odporučili politickému vedeniu MO SR aj vypracovanie Vojenskej stratégie SR, ktorej neaktualizovanie v roku 2005 a prakticky jej nahradenie obrannou stratégiou bolo podľa ich názoru chybou. Nasledujúce podkapitoly priblížia obsah nových strategických dokumentov a zmeny oproti stále platným dokumentom z roku 2005, s dôrazom na odporúčania ďalšieho napredovania pri ich implementácii. S ohľadom na rozsah bude práca venovať pozornosť iba Bezpečnostnej stratégii SR a Obrannej stratégii SR, pričom obranná stratégia vecne nadväzuje na bezpečnostnú stratégiu a určuje politicko-strategický rámec pre vojenskú stratégiu.

1. POTREBA AKTUALIZÁCIE STRATEGICKÝCH DOKUMENTOV

Ku aktualizácii bezpečnostnej a obrannej stratégie sa zaviazala vláda SR vo svojom programovom vyhlásení na roky 2016-2020. Za úlohu si stanovila najneskôr v roku 2017

sformulovať „základné ciele bezpečnostnej a obrannej politiky a parametre zachovania bezpečnosti občanov a štátu v súčasnom a budúcom bezpečnostnom prostredí“¹, s cieľom zabezpečiť ich schválenie a dlhodobú podporu implementácie naprieč politickým spektrom.

Následne uznesením č. 275/2016² zo 7. júla 2016 vláda SR uložila Ministerstvu zahraničných vecí a európskych záležitostí SR vypracovať novú Bezpečnostnú stratégiu SR a Ministerstvu obrany SR novú Obrannú stratégiu SR na báze novej Bezpečnostnej stratégie SR. Oba dokumenty mali uzrieť svetlo do 30. júna 2017. Revíziu predpokladala aj samotná Bezpečnostná stratégia SR z roku 2005, ktorá uvádza, že „Bezpečnostná stratégia SR bude revidovaná podľa potreby odzrkadľujúc zásadné zmeny v bezpečnostnom prostredí, nový vývoj bezpečnostnej politiky SR pri realizácii jej bezpečnostných záujmov alebo nové možnosti a potreby pre zaručenie bezpečnosti občana a štátu.“³

Aktualizáciu obrannej stratégie zas predpokladala Obranná stratégia SR z roku 2005 v prvom článku. Ten uvádza „Obranná stratégia Slovenskej republiky, vychádzajúc z Bezpečnostnej stratégie Slovenskej republiky, formuluje politicko-vojenské východiská obrany Slovenskej republiky s perspektívou desiatich rokov.“⁴

V poradí malo ísť o tretiu bezpečnostnú a tretiu obrannú stratégiu od vzniku samostatnej Slovenskej republiky.

Aktuálne platná Bezpečnostná stratégia SR z roku 2005 reagovala na situáciu krátko po vstupe SR do euroatlantických integračných štruktúr. SR bola v nej prvýkrát explicitnejšie definovaná ako súčasť euroatlantického priestoru, stratégia vyjadrovala aktívny postoj voči ďalšiemu rozvoju NATO. Medzi záujmami sa objavilo aj posilňovanie transatlantického strategického partnerstva, posilňovanie efektívnosti medzinárodných organizácií ako EÚ a NATO, ktorých bola SR členom, a tiež ambícia prispievať k posilňovaniu a šíreniu slobody a demokracie, dodržiavania ľudských práv, právneho štátu, medzinárodného práva, mieru a stability vo svete.

Za základnú tendenciu vývoja bezpečnostného prostredia stratégia považovala⁵ prehlbovanie nestability, neurčitosti a nepredvídateľnosti, ako dôsledku zlyhávajúcich štátov, ktoré sa objavujú v rámci strategických dokumentov po prvýkrát. V porovnaní so svojou predchodkyňou z roku 2001 prvýkrát stratégia upozorňovala na hrozbu šírenia zbraní hromadného ničenia, živelných pohrôm, havárií a katastrofy. Medzi hrozby ďalej radila terorizmus, zlyhávajúce štáty, pretrvávajúce regionálne konflikty, medzinárodný organizovaný zločin, zraniteľnosť informačných a komunikačných systémov, nelegálnu a nekontrolovateľnú migráciu, aktivity cudzích spravodajských služieb zamerané proti záujmom SR, globalizáciu, prehlbujúcu sa ekonomickú nerovnováhu vo svete, nevyvážený demografický vývoj, nárast radikálneho nacionalizmu a neznášanlivosti a nárast energetickej závislosti.

Najvýznamnejším determinantom bezpečnostného prostredia pre Slovenskú republiku bolo teda dianie mimo európskeho teritória, ktoré malo vplyv na bezpečnostnú situáciu v Európe. Túto charakteristiku reflektovala aj Obranná stratégia SR z roku 2005, ktorej návrh prišiel súbežne s bezpečnostnou stratégiou, a z ktorej aj vychádzala. Obranná stratégia z roku 2005 teda zdôrazňovala princíp kolektívnej obrany a pôsobenie Ozbrojených síl Slovenskej republiky v misiách a operáciách mimo územia SR.

¹ Programové vyhlásenie vlády SR na roky 2016-2020, str.8.

² Uznesenie vlády SR č. 275/2016 zo dňa 7. júla 2016.

³ Bezpečnostná stratégia SR, 27. september 2005, str. 15.

⁴ Obranná stratégia SR, 27. september 2005, str. 3.

⁵ Bezpečnostná stratégia SR, 27. september 2005, str. 4-7.

Cieľom obrannej politiky mala byť schopnosť brániť Slovenskú republiku a súčasne prispievať ku kolektívnej obrane NATO a vojenským spôsobilostiam EÚ, pripravenosť systému obrany podieľať sa na aktivitách medzinárodného spoločenstva zameraných na boj s medzinárodným terorizmom, proti šíreniu zbraní hromadného ničenia, na prevenciu konfliktov a riešenie krízových situácií v nestabilných regiónoch sveta a nasaditeľnosť a udržateľnosť ozbrojených síl Slovenskej republiky v širokej škále operácií vedených NATO a ďalšími medzinárodnými organizáciami alebo koalíciami⁶.

I keď obranná stratégia zdôrazňovala, že nie je možné úplne vylúčiť vznik rozsiahleho konvenčného ozbrojeného konfliktu v euroatlantickom priestore, na základe vývoja bezpečnostného prostredia prijala záver, že Slovenskej republike v dlhodobom časovom horizonte nehrozí bezprostredný rozsiahly konvenčný vojenský konflikt a znižuje sa závažnosť a rozsah ďalších hrozieb vojenského charakteru. Zvyšovať sa mala naopak pravdepodobnosť a nebezpečenstvo nevojenských hrozieb⁷.

Nasledujúca viac ako dekáda však priniesla niekoľko nových fenoménov, ktoré prekreslili bezpečnostné prostredie Európy.

Priamo u susednej krajiny Slovenska, na Ukrajine, koncom roku 2013 prepukla kríza, ktorá dosiahla významné rozmery. Rozhodnutie vtedajšieho prezidenta Viktora Janukoviča o prerušení rokovaní s Európskou úniou o Asociačnej dohode na summite vo Vilniuse, vyústilo do protivládnych protestov, krviprelievania a následného pádu vlády. Zároveň pokračovalo ruskou anexiou polostrova Krym na základe nelegitímneho a nelegálneho referenda, čím došlo ku násilnému narušeniu medzinárodne platných hraníc a výraznému porušeniu medzinárodného práva zo strany Ruskej federácie. Rusko, s ktorým zdieľa hranicu až päť krajín EÚ, sa behom niekoľkých dní zmenilo zo „strategického partnera“, ako ho zvykli označovať stovky významných stratégií a dohôd, na rivala Európskej únie. V súvislosti s ukrajinskou krízou tiež viaceré štáty Európskej únie zaznamenali nárast šírenia konšpirácií, falošných správ a dezinformácií, s cieľom spochybniť súdržnosť a hodnotovú orientáciu členských krajín EÚ, zasiahť medzi obyvateľmi pochybnosti o pravdivosti správ a prispieť k radikalizácii či dezintegrácii únie.

Druhým významným faktorom zmeny bezpečnostného prostredia sa stalo prehlbovanie nestability na juhu Európy. Séria povstaní, ktoré sa začali v centrálnom Tunisku v roku 2010, postupne viedli k zosadeniu dlhoročných vodcov v štyroch krajinách a vojnám v Líbyi, Sýrii a Jemene. Tzv. Arabská jar sa priamo dotkla Egypta, Jemenu, Sýrie, Bahrajnu, Líbye, Ománu, Jordánska a Maroka, a nepriamo tiež ďalšie krajiny na Blízkom východe či v severnej Afrike a významne ovplyvnila nekontrolovateľnú a nelegálnu migráciu do Európy. Podľa posledných dostupných údajov Európskej komisie za rok 2015 bol odhadovaný počet migrantov do EÚ z nečlenských krajín až 2,7 milióna⁸.

V neposlednom rade bezpečnostnú situáciu v Európe formujú aktivity teroristického hnutia Islamský štát, ktorý v roku 2014 vyhlásil kalifát na území Sýrie a Iraku. Islamský štát, ktorý vyzýva svojich sympatizantov k útokom v Európe, mal v roku 2016 na svedomí 13 teroristických útokov (útokov, vrátane zmarených pokusov) v európskych metropolách. Počas nich zahynulo až 135 obetí z celkového počtu 142 obetí terorizmu v príslušnom roku. V roku 2015 bolo útokov 17, pričom obetí bolo až 150⁹.

⁶ Obranná stratégia SR, 27. september 2005, str. 5.

⁷ Obranná stratégia SR, 27. september 2005, str. 4.

⁸ EUROSTAT. Migration and migrant population statistics.

⁹ EUROPOL. Terrorism Situation and Trend Report 2017, str. 10.

2. BEZPEČNOSTNÁ A OBRANNÁ STRATÉGIA SR 2017

Na základe usmernenia zo strany vlády SR, zodpovedné ministerstvá zriadili prakticky hneď po nástupe novej vlády na jar roku 2016 interné pracovné tímy pod vedením štátnych tajomníkov, ktoré zahájili prácu na nových strategických dokumentoch.

Prvým spoločným výstupom práce oboch rezortov boli Východiská aktualizácie Bezpečnostnej stratégie Slovenskej republiky a Obrannej stratégie Slovenskej republiky¹⁰ zo septembra 2016. Východiská konštatovali zhoršenie bezpečnostného prostredia Slovenskej republiky v roku 2014 aj 2015, pričom zásadnú zmenu bezpečnostného prostredia mal priniesť vyššie spomínaný krízový vývoj na Ukrajine, prehlbovanie sa nestability južne od hraníc EÚ a riziko hrozieb terorizmu a masovej migrácie.

Ako na MZVaEZ SR v prípade prípravy novej Bezpečnostnej stratégie SR, tak aj na MO SR v prípade prípravy novej Obrannej stratégie SR, boli následne zriadené medzirezortné pracovné skupiny, ktoré zasadali v podstate až do predloženia oboch materiálov do medzirezortného pripomienkového konania s cieľom integrovať do navrhovaných textov oboch strategických dokumentov čo najviac bezpečnostných resp. obranných aspektov celospoločenského charakteru vychádzajúc z agendy zodpovedných rezortov.

Obe stratégie v znení, ako boli schválené 4. októbra 2017 na rokovaní vlády SR, predstavujú dokumenty na kvalitatívne vysokej úrovni, ktoré adekvátne reflektujú súčasné bezpečnostné hrozby a výzvy pre SR a tiež jej spojencov v rámci EÚ a NATO.

Bezpečnostná stratégia SR 2017 jasne reflektuje prepojenosť vnútornej a vonkajšej dimenzie bezpečnosti a teda aj potrebu komplexného prístupu k bezpečnostnej politike. Kľúčovým prvkom dokumentu je kontinuita proeurópskej a proatlantickej orientácie bezpečnostnej politiky SR, založenej na širokej politickej zhode. Bezpečnostná stratégia definuje Európsku úniu ako pre SR „základný životný priestor“. Obrana a bezpečnosť SR je postavená na kolektívnej obrane v rámci NATO. Bezpečnostná stratégia SR je v súlade s Globálnou stratégiou pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku EÚ a Strategickou koncepciou NATO.

Ako hlavné bezpečnostné záujmy SR definuje Bezpečnostná stratégia SR 2017 najmä: dodržiavanie základných princípov a noriem medzinárodného práva; posilňovanie bezpečnosti a stability euroatlantického priestoru, vrátane posilňovania solidarity a súdržnosti NATO a EÚ; posilňovanie bezpečnosti a stability v širšom susedstve EÚ a NATO; zvyšovanie schopnosti presadzovať bezpečnostné záujmy štátu v medzinárodnom prostredí; zaručenie bezpečnosti a obrany štátu, vrátane rozvoja obranných spôsobilostí, riadneho a efektívneho fungovania bezpečnostného systému štátu; zvyšovanie odolnosti štátu voči bezpečnostným hrozbám, vrátane zaistenia riadneho fungovania ústavných orgánov; budovania bezpečného a odolného kybernetického priestoru; prevencie a riešenia extrémizmu a radikalizácie a rozvoj ekonomických, materiálnych a environmentálnych predpokladov bezpečnosti a stability štátu.¹¹

Pri definovaní bezpečnostného prostredia, bezpečnostná stratégia kladie kľúčovú úlohu pri tvorbe noriem medzinárodného práva a ich následnej ochrane na Organizáciu spojených národov, pričom OSN definuje ako základnú platformu riešenia problémov medzinárodnej bezpečnosti. Na druhej strane vníma oslabovanie pozície a schopnosti OSN, ale aj OBSE v oblasti predchádzania kríz a konfliktov a ich následnej stabilizácie. V tejto

¹⁰ Východiská aktualizácie Bezpečnostnej stratégie Slovenskej republiky a Obrannej stratégie Slovenskej republiky. 13. september 2016.

¹¹ Pozri viac: Bezpečnostná stratégia SR 2017 schválená na rokovaní vlády SR 4.10.2017, str. 3, článok 6.

súvislosti bezpečnostná stratégia jednoznačne tvrdí, že „z pohľadu ochrany bezpečnostných záujmov SR je mimoriadne znepokojujúcim prípadom porušenia základných princípov a noriem medzinárodného práva pričlenenie časti územia Ukrajiny k Ruskej federácii vojenskou silou na základe nelegitímneho a nelegálneho referenda na Kryme a v Sevastopole, a jej podiel na vytvorení a udržiavaní ozbrojeného konfliktu v susedstve SR, ktorý má dopad na bezpečnosť a stabilitu celého regiónu.“¹² Ruská federácia je teda v základnom bezpečnostnom strategickom dokumente SR otvorene pomenovaná ako krajina, ktorá je zodpovedná za protiprávnu anexiu územia Ukrajiny a tiež za vytvorenie a udržiavanie ozbrojeného konfliktu na území Ukrajiny, čo je v súlade so strategickými dokumentmi EÚ a NATO, ale tiež viacerých členských krajín týchto organizácií, vrátane susedných krajín SR.

Bezpečnostná stratégia vníma ako bezpečnostnú hrozbu aj šírenie zbraní hromadného ničenia a ich nosičov, nelegálnu a nekontrolovateľnú migráciu či teroristické útoky. Ako regióny, ktoré z hľadiska bezpečnosti predstavujú zdroje nestability, označuje Bezpečnostná stratégia SR región Východného susedstva NATO a EÚ, najmä Ukrajinu a oblasť Čierneho mora, ďalej oblasť Západného Balkánu a Blízkeho a Stredného východu.

Dokument sa tiež vôbec po prvýkrát venuje problematike šírenia propagandy a dezinformačnému pôsobeniu vonkajších a vnútorných aktérov, ktorých cieľom je oslabiť alebo znefunkčniť fungovanie EÚ a NATO, zvrátiť integračný proces, a tým poškodiť bezpečnostné záujmy Slovenskej republiky. V tejto súvislosti stratégia definuje potrebu vytvárať adekvátne kapacity pre strategickú komunikáciu ako doma, tak aj v zahraničí, a to aj v partnerstve s relevantnými mimovládnyimi organizáciami.

Zásadným posunom oproti zneniu Bezpečnostnej stratégie z roku 2005 je konštatovanie, že „vážnou potenciálnou bezpečnostnou hrozbou pre zachovanie štátnej existencie, zvrchovanosti, územnej celistvosti a nedotknuteľnosti hraníc SR je ozbrojené napadnutie. Túto hrozbu vzhľadom na prehlbovanie nestability, eskaláciu prebiehajúcich konfliktov a nestabilitu v regiónoch susediacich s územím členských štátov NATO a EÚ nemožno vylúčiť. Potenciál konvenčných zbraní štátov a neštátnych aktérov sa pritom neustále zvyšuje a do výzbroje sú zavádzané sofistikované prostriedky vedenia bojovej činnosti.“¹³ Ozbrojené napadnutie teda analytické zložky SR, vrátane spravodajských služieb, považujú za možné, pričom existuje predpoklad, že táto analýza vychádza aj zo spravodajských informácií našich spojencov, ktoré zdieľajú v rámci NATO či EÚ. V tejto súvislosti stratégia definuje aj hybridné hrozby ako „široký súbor nátlakových a podvratných činností, konvenčných a nekonvenčných, vojenských a nevojenských metód a nástrojov, využívaných koordinovane na dosiahnutie konkrétnych politických cieľov bez formálneho vyhlásenia vojny a pod prahom zvyčajnej reakcie“¹⁴, vrátane samostatných odsekov venujúcich sa kybernetickým útokom a pôsobeniu cudzích spravodajských služieb na území SR.

Z hľadiska vnútornej bezpečnosti štátu stojí za špeciálny zreteľ časť venujúca sa šíreniu intolerancie, neznášanlivosti, extrémizmu a nárast prejavov radikalizácie a násillia v spoločnosti. Tieto aspekty dáva stratégia do súvisu aj so silnou protizápadnou propagandou šírenou najmä prostredníctvom sociálnych sietí.

Text vládou schválenej Bezpečnostnej stratégie SR je výrazne proeurópsky a proatlantický. Stratégia presadzuje úzku spoluprácu medzi EU a NATO a tiež ich ďalšie rozširovanie. Zároveň tvrdí, že „členstvo v NATO predstavuje pre SR najvyššiu záruku bezpečnosti a nástroj presadzovania jej bezpečnostných záujmov. Bude presadzovať, aby

¹² Tamže, str. 5-6, článok 10.

¹³ Tamže, str. 8, článok 26.

¹⁴ Tamže, str. 8, článok 27.

NATO zostalo hlavnou platformou pre rozvoj multilaterálnej a bilaterálnej spolupráce v bezpečnostnej a vojenskej oblasti v euroatlantickom priestore.“¹⁵ V tejto súvislosti stratégia vyzdvihuje osobitné postavenie z hľadiska presadzovania bezpečnostných záujmov Slovenskej republiky, ktoré majú vzťahy so Spojenými štátmi americkými, ktoré SR pokladá za kľúčové pre bezpečnosť Európy.

V časti obrana štátu, ktorej spracovanie prebiehalo v úzkej súčinnosti s MO SR, Bezpečnostná stratégia SR jasne deklaruje vôľu vlády SR dôsledne naplňať svoju prvoradú zodpovednosť za vlastnú obranu, pričom sústrediť sa bude najmä na zvyšovanie interoperability svojich ozbrojených síl a prijímanie opatrení na zdokonaľovanie svojej schopnosti poskytovať spojencom podporu hostiteľskej krajiny.

Vôbec po prvýkrát základný strategický bezpečnostný dokument SR jasne deklaruje vôľu po konkrétne stanovenom zdrojovom rámci pre rezort obrany. Slovenská republika deklaruje, že „zabezpečí potrebné zdroje na obranu štátu najmä postupným zvyšovaním obranných výdavkov na úroveň 1,6% HDP do roku 2020 a ich smerovaním k úrovni 2% HDP“¹⁶. Takto stanovený zdrojový rámec je plne v súlade so stanoviskami, ktoré vrcholní predstavitelia SR deklarovali na summitoch NATO vo Walese v roku 2014, vo Varšave v roku 2016 a aj v Bruseli v tomto roku.

Aj dikcia **Obrannej stratégie SR 2017** podporuje proeurópske a proatlantické smerovanie Slovenskej republiky. V časti charakterizujúcej obranu štátu v aktuálnom bezpečnostnom prostredí tvrdí, že úroveň zabezpečenia obrany štátu sa zvýšila vstupom Slovenskej republiky do NATO a EÚ, pričom jasne potvrdzuje základné obranné garancie, ktoré Slovenskej republike vyplývajú z členstva v NATO a EÚ, a zároveň deklaruje záväzok poskytnúť pri ozbrojenom útoku proti inému členskému štátu alebo štátom NATO alebo EÚ pomoc, ktorú považuje za potrebnú, vrátane použitia ozbrojenej sily.¹⁷

Politicko-vojenské závery z hodnotenia bezpečnostného prostredia do veľkej miery odrážajú závery Bezpečnostnej stratégie SR 2017 s rozdielom zjavnej snahy o vyhýbanie sa pomenovania konkrétnych štátov pri vymenovávaní konkrétnych príčin zhoršeného bezpečnostného prostredia¹⁸. Na rozdiel od Českej republiky, kde Bezpečnostná stratégia využíva skôr diplomatické a všeobecné deklarácie a Obranná stratégia konkrétne pomenúva Ruskú federáciu ako príčinu zhoršeného bezpečnostného prostredia v Európe¹⁹, na Slovensku bol zvolený presne opačný prístup.

Hrozbu ozbrojeného útoku proti Slovenskej republike definuje Obranná stratégia SR rovnako ako Bezpečnostná stratégia SR ako *nízku*, nemožno ju však úplne vylúčiť. „Zhoršené bezpečnostné prostredie v Európe, zvyšovanie nestability a napätia medzi štátmi a koncentrácia rozsiahleho a moderného konvenčného vojenského potenciálu v blízkosti východných hraníc členských štátov NATO alebo EÚ môžu viesť ku vzniku krízovej situácie ohrozujúcej ich členské štáty a následnému plneniu zmluvných záväzkov Slovenskej republiky vyplývajúcich z jej členstva v NATO, EÚ alebo Organizácii Spojených národov.“²⁰

Ako ďalšie potenciálne vojenské hrozby obranná stratégia považuje šírenie ZHN a s tým súvisiace použitie raketových systémov, ktoré umožňujú zasiahnuť územie Slovenskej republiky alebo iného členského štátu NATO alebo Európskej únie z veľkej vzdialenosti

¹⁵ Tamže, str. 12-13, článok 55.

¹⁶ Tamže, str. 18, článok 78.

¹⁷ Pozri viac: Obranná stratégia SR 2017 schválená na rokovaní vlády SR 4. októbra 2017, str. 4-5, článok 8-9.

¹⁸ Tamže, str. 5, článok 14.

¹⁹ Obranná stratégia Českej republiky schválená vládou ČR 13. marca 2017, str. 1, článok 4.

²⁰ Obranná stratégia SR 2017 schválená na rokovaní vlády SR 4. októbra 2017, str. 5, článok 15.

(zjavná narážka na zhoršujúcu sa bezpečnostnú situáciu na kórejskom polostrove) a tiež kybernetické útoky.

Medzi nevojeniské formy ohrozenia stratégia zaraďuje škodlivú strategickú propagandu, vrátane dezinformačných aktivít z vonkajšieho aj z vnútorného prostredia Slovenskej republiky (pričom podobne ako Bezpečnostná stratégia SR 2017 tejto problematike venuje adekvátny priestor), terorizmus, masívnu nelegálnu migráciu a činnosť cudzích spravodajských služieb.

Vychádzajúc so zníženej obranyschopnosti OS SR, ktorá vznikla dlhodobým zdrojovým poddimenzovaním a nepovažovaním obrany a bezpečnosti za politicky prioritnú agendu zo strany viacerých vlád po vstupe SR do NATO a EÚ, a tiež zo zhoršeného bezpečnostného prostredia, Slovenská republika v zmysle vládou schválenej Obrannej stratégie SR posilní svoju obranu tzv. strategickou adaptáciou, a to konkrétne dôsledným napĺňaním dvoch pilierov:

- 1) primárna zodpovednosť Slovenskej republiky za vlastnú obranu (zjavné prepojenie s článkom 3 Washingtonskej zmluvy NATO);
- 2) zodpovednosť Slovenskej republiky za plnenie jej záväzkov vyplývajúcich z medzinárodných zmlúv v oblasti obrany, ktorými je viazaná (zjavné prepojenie s článkom 5 Washingtonskej zmluvy NATO a článkom 42.7 Lisabonskej zmluvy).²¹

Už dlhodobým problémom v otázkach bezpečnosti a obrany v Slovenskej republike je nedostatočne fungujúci komplexný bezpečnostný systém. Je potrebné oceniť, že obranná stratégia sa zaoberá aj touto skutočnosťou, keď popisuje potrebu zefektívnenia funkčnosti systému obrany štátu ako súčasť bezpečnostného systému SR, formou precizovania kompetencií jeho prvkov, ich vzájomných väzieb a opatrení, vrátane úpravy príslušných právnych predpisov.

Mimoriadne dôležitou časťou Obrannej stratégie SR je stanovenie politicko-vojenskej ambície Slovenskej republiky. Na rozdiel od stanovenia politicko-vojenskej ambície v Obrannej stratégii z roku 2005, v aktuálne platnej stratégii nie je politicko-vojenská ambícia vyjadrená aj v konkrétnom vyjadrení deklarovaných jednotiek na zabezpečenie naplnenia stanovenej ambície. V rámci politicko-vojenskej ambície Slovenskej republiky sú ozbrojené sily svojimi kapacitami a spôsobilosťami pripravené zabezpečovať:

- a) nedotknuteľnosť vzdušného priestoru Slovenskej republiky v rámci integrovaného systému protivzdušnej a protiraketovej obrany NATO,
- b) plnenie úloh súvisiacich s podporou zahraničných ozbrojených síl, ktorú poskytuje Slovenská republika ako hostiteľská krajina,
- c) plnenie úloh v silách rýchlej reakcie NATO a EÚ,
- d) medzinárodnú spoluprácu ozbrojených síl vrátane spolupráce v oblasti výcviku,
- e) plnenie úloh mimo územia Slovenskej republiky v rámci posilnenej predsunutej prítomnosti na území členského štátu NATO a humanitárnej pomoci,
- f) vyčleňovanie vojenského personálu do štruktúr a vojenských veliteľstiev NATO a EÚ²².

Politicko-vojenskou ambíciou Slovenskej republiky je tiež pripravenosť ozbrojených síl plniť tieto úlohy:

²¹ Tamže, str. 5, článok 22.

²² Tamže, str. 11, článok 56.

- a) „efektívne zaručovať obranu Slovenskej republiky samostatne alebo kolektívne s ozbrojenými silami iných členských štátov NATO alebo s ozbrojenými silami iných členských štátov EÚ, pričom pri bezprostrednej hrozbe ozbrojeného útoku a pri ozbrojenom útoku zvýšiť svoje kapacity a spôsobilosti v rámci mobilizácie ozbrojených síl a dodávkami tovarov a služieb v rámci podpory obrany štátu; na prevenciu a odstrašenie nepretržite udržiavať kapacity a spôsobilosti a zvýšiť ich pri narastaní hrozieb a rizík na úseku obrany štátu,
- b) poskytnúť pomoc zmluvnej strane alebo zmluvným stranám Severoatlantickej zmluvy podľa jej čl. 5 v rámci kolektívnej obrany kapacitami a spôsobilosťami v rozsahu záväzkov Slovenskej republiky v rámci naplňania úrovne ambície NATO a poskytnúť pomoc a podporu aj zmluvnej strane Zmluvy o EÚ a Zmluvy o fungovaní EÚ v rovnakom rozsahu kapacít a spôsobilostí,
- c) prispievať k mieru, stabilite a bezpečnosti mimo územia Slovenskej republiky spravidla pod vedením medzinárodných organizácií v súlade s medzinárodným právom v rozsahu deklarovaných kapacít a spôsobilostí,
- d) poskytnúť pomoc pri riešení mimoriadnych udalostí a nevojenských krízových situácií a pri odstraňovaní následkov výnimočného a núdzového stavu a podieľať sa na plnení niektorých úloh Policajného zboru v rozsahu kapacít stanovených v príslušných plánoch použitia ozbrojených síl alebo rozhodnutím vlády Slovenskej republiky.“²³

Obranná stratégia tiež prináša posilnenie aspektu podpory národného obranného priemyslu. Podpora samozrejme a úplne oprávnene smeruje aj k ekonomickým výhodám pri podpore slovenských spoločností, Slovenská republika si ale tiež uvedomuje nevyhnutnosť zabezpečenia a stability dodávok tovarov a poskytovania služieb na zabezpečenie obrany štátu aj v stave bezpečnosti, ale najmä v čase vojnového stavu a vojny. Dôležité je, iba boli správne formulované tézy v novej Obrannej stratégii SR reflektované aj do praxe, keďže sťažnosti o chýbajúcej podpore MO SR najmä pri zahraničných aktivitách slovenského obranného priemyslu pribúdajú.

Samostatnou a z hľadiska obsahu aj rozsahu výraznou časťou novej Obrannej stratégie SR je kapitola venovaná príprave obyvateľstva na obranu štátu. Príprava obyvateľstva má v zmysle obrannej stratégie tri zložky: brannú výchovu, informačnú zložku a vojenskú prípravu vykonávanú dobrovoľne či v rámci programu aktívnych záloh. Branná výchova má predpoklad byť dôležitou súčasťou vzdelávania obyvateľstva, dôležité ale bude obsahové naplnenie tejto formy vzdelávania. Rovnako strategická komunikácia je veľmi dôležitou a zodpovednou aktivitou, kde je potrebné objektívne vyhodnotiť výstupy MO SR ako nedostatočné a nekvalifikované, pričom veľakrát sme svedkami situácie, keď MZV a EZ SR alebo dokonca mimovládne organizácie musia suplovať chýbajúcu strategickú komunikáciu MO SR.

Zdrojové zabezpečenie rezortu obrany, a obrany štátu ako takej, je dlhodobo výrazne poddimenzované, pričom rôzne analýzy odhadujú vnútorný dlh len na modernizačných projektoch v hodnote približne 3 mld. EUR. Rovnako ako v prípade novej Bezpečnostnej stratégie SR aj Obranná stratégia SR stanovuje ambíciu dosiahnuť úroveň obranných výdavkov 1,6 % HDP do roku 2020, pričom za primeranú úroveň obranných výdavkov považuje 2 % HDP, ku ktorej smeruje v dlhodobom horizonte. Na obstaranie hlavnej výzbroje a techniky ozbrojených síl a súvisiaceho výskumu a vývoja plánuje SR podľa kritérií NATO vyčleniť minimálne 20 % z obranných výdavkov.²⁴ Uvedené čísla sú v súlade

²³ Tamže, str. 11, článok 55.

²⁴ Tamže, str 15, článok 82.

s deklarovanými záväzkami v rámci NATO. Dôležité bude, aby boli uvedené ciele naplnené, ale tiež aby rezort obrany realizoval také vnútorné opatrenia, ktoré zvýšia transparentnosť v procesoch obranného plánovania, rozpočtovania, ale aj vyzbrojovania, kde sú dlhodobé výrazné problémy, pričom napríklad transparentná forma obstarávania prostredníctvom agentúr NATO či EÚ sa nevyužíva.

ZÁVER

Vládni aj mimovládni experti a analytici, rovnako ako niektorí politici už dlhodobo upozorňovali na to, že stále platné slovenské strategické dokumenty z roku 2005 potrebovali aktualizáciu. Všetky susedné krajiny Slovenskej republiky postupne spracovali aktualizované znenia svojich strategických bezpečnostných a obranných dokumentov, či už po schválení novej Strategickej koncepcie NATO v roku 2010, alebo po ruskej anexii Krymu v roku 2014. Slovenská republika meškala. Je preto dobré, že súčasná vláda zatiaľ plní v tejto oblasti svoje programové vyhlásenie. Aj keď proces bude úspešne ukončený až schválením všetkých návrhov strategických dokumentov v Národnej rade Slovenskej republiky. Vzhľadom k prebiehajúcim politickým diskusiám to môže byť ešte relatívne komplikovaný proces.

Je však možné konštatovať, že strategické bezpečnostné a obranné dokumenty, tak, ako boli schválené vládou Slovenskej republiky, sú kvalitnými dokumentmi, ktoré adekvátne reflektujú aktuálne bezpečnostné prostredie a hrozby a výzvy, ktoré z neho vyplývajú. Napriek svojej strategickej dôležitosti sú však primárne politicko-strategickým východiskom na vypracovanie príslušných koncepcií a implementačných plánov, ktorých úlohou bude zabezpečiť napĺňanie dikcie strategických dokumentov do praxe.

Obrana a bezpečnosť sú základným predpokladom pre úspešný rozvoj každého štátu. Od vstupu do NATO a EÚ v roku 2004 viaceré vlády akoby sa uspokojili s realizovanými integračnými krokmi a následne rezignovali na ďalšie potrebné investície a systémové opatrenia. Úroveň implementácie vládou schválenej Bezpečnostnej a Obrannej stratégie závisí najmä od politickej vôle. Od tej bude závisieť aj úroveň naplnenia predpokladov vývoja obranných výdavkov a realizácia ďalších systémových opatrení predbežne plánovaných expertmi. Vzhľadom k tomu, že bezpečnostné a obranné otázky sú dnes citlivejšie vnímané aj občanmi (nielen) Slovenskej republiky, je možné predpokladať, že politici budú k tejto téme pristupovať s vyšším záujmom, zodpovednejšie a so zámerom zvýšiť bezpečnosť občanov a obranyschopnosť Slovenskej republiky ako zodpovedného a spoľahlivého člena NATO a EÚ.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Bezpečnostná stratégia SR, 27. september 2005. Dostupné na internete:
<<http://www.mod.gov.sk/data/files/833.pdf>>

Bezpečnostná stratégia SR, 4. október 2017. Dostupné na internete:
<<http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=26912>>

EUROPOL. Terrorism Situation and Trend Report 2017, str. 10. Dostupné na internete:
<<https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/eu-terrorism-situation-and-trend-report-te-sat-2017>>

EUROSTAT. Migration and migrant population statistics, marec 2017. Dostupné na internete:
<http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics>

Obranná stratégia SR, 27. september 2005. Dostupné na internete:
<<http://www.mod.gov.sk/data/files/832.pdf>>

Obranná stratégia SR, 4. október 2017. Dostupné na internete:
<<http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=26914>>

Obranná stratégia Českej republiky, 13. marec 2017. Dostupné na internete:
http://www.mocr.army.cz/images/id_40001_50000/46088/OS.pdf

Programové vyhlásenie vlády SR na roky 2016-2020. Dostupné na internete:
<<http://www.vlada.gov.sk/programove-vyhlasenie-vlady-sr-na-roky-2016-2020/>>

Uznesenie vlády SR č. 275/2016 zo dňa 7. júla 2016. Dostupné na internete:
<<http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=25729>>

Východiská aktualizácie Bezpečnostnej stratégie Slovenskej republiky a Obrannej stratégie Slovenskej republiky. 13. september 2016. Dostupné na internete:
<<http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=25878> >

Mgr. Monika MASARIKOVÁ, doktorandka externého štúdia Katedry bezpečnosti a obrany,
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš
masarikova.monika@gmail.com

PhDr. Jaroslav NAĎ, doktorand externého štúdia Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš
jaroslavnad@gmail.com

PERSPEKTÍVY TRVALEJ SLOBODY V AFGANISTANE

PERSPECTIVES OF ENDURING FREEDOM IN AFGHANISTAN

Martin MAŠLAN

ABSTRACT

Enduring Freedom is the first military operation of the US and its allies in the war against terrorism, which began on 7 October 2001. From the US point of view, it is the longest military conflict in their history. Moreover, this conflict also reduces the international prestige of this state. The war in Afghanistan lasts for more than 30 years. During the years 1979-1989, the Soviet army operated on its territory, after their departure, the power have been gradually taken by Taliban. The current situation is very similar because the real power of the Kabul government supported by the US and its allies is bordered by several large cities, more than 2/3 of the country territory is under the control of e Taliban. Afghan war can be called as some kind of retain war, which means a lower number of victims than in times of Soviet intervention but has no significant impact on the overall military situation. Foreign military presence in the country is steadily strengthening the Taliban's position. The best solution of this problem is the withdrawal with a honor and the subsequent financial and economic support of a country that is in a socio-economic disintegration, otherwise the Afghan crisis may expand to the whole region and also affect neighboring countries such as Pakistan and some of the Central Asian republics.

Keywords: Enduring freedom, Taliban, combat mission, retain war, military logistics, regional crisis.

ÚVOD

V roku 1989 odchádza z Afganistanu posledný sovietsky vojak a končí sa 10-ročná éra prítomnosti sovietskych okupačných vojsk na území tohto štátu. Na porážke a odchode týchto vojsk sa spolupodieľali aj Spojené štáty, ktoré skryto podporovali protisovietsku militantnú opozíciu-mudžahedínov. V roku 1989 stáli teda Američania na strane víťazov, aj napriek tomu, že v Afganistane ostáva pri moci prosovietsky prezident disponujúci vládnymi Sovietmi vyzbrojenými a vycvičenými vojenskými jednotkami. Jeho reálna moc je už aj v čase odchodu otázna, postupne o ňu prichádza úplne, jeho vláda sa končí popravou a k moci sa dostáva vláda Talibanu. V roku 1989 sa začína 12 ročné obdobie, ktoré síce nie je bez vojen, ale je bez prítomnosti okupačných vojsk pôsobiacich na území tohto štátu. Toto obdobie je charakteristické oteplením afgánsko-amerických vzťahov, enormným znížením pestovania ópia, o ktoré sa zaslúžila talibanská vláda pri snahe o jej medzinárodnú akceptáciu. Obdobie je ukončené útokom na americké obchodné centrum, pádom dvojičiek a vojnou proti terorizmu, ktorú vyhlásil americký prezident George W. Bush mladší. Prvou vojenskou operáciou bojovej misie Trvalá Sloboda a vojny proti terorizmu bol nálet na afgánsku metropolu Kábul zo 7.10.2001 uskutočnený silami USA a Veľkej Británie. Rok 2001 je aj rokom, opätovnej vojenskej intervencie síl svetových mocností na územie Afganistanu. 7.10.2017 sme si teda pripomenuli 16 rokov od začiatku tejto operácie, počas tohto obdobia sa tu bojovalo s rôznou intenzitou, menil sa tu počet bojových jednotiek a zainteresovaných krajín. Základný cieľ Trvalej slobody v Afganistane, ktorým bolo usporiadanie demokratických volieb, z ktorých vzíde akceptovaná vláda, ktorá bude schopná riadiť túto krajinu, sa zatiaľ naplniť nepodarilo. V prípade, že by sa takéto voľby aj podarilo uskutočniť, čo je v súčasnej situácii v podstate nemožné, voľby by neboli automatickou zárukou, že

v nich aj zvi'azi demokrat. Príkladom môže byť víťazstvo Moslimského bratstva po arabskej jari v Egypte, alebo stále väčšie problémy s rastúcou popularitou pravicových strán v samotnej Európe.

VOJNY V AFGANISTANE A ICH VPLYV NA DESTABILIZÁCIU REGIÓNU

Afganistan je územím s pohnutou a turbulentnou minulosťou, súčasťou ktorej boli časté a krvavé boje, pre potreby tohto článku sa autor zameria na vojny vedené na tomto území od roku 1979 po súčasnosť. Teda na obdobie sovietskej okupácie, ktorá tu prebiehala v rokoch 1979-1989 a na vojenskú prítomnosť krajín NATO a USA trvajúcu od roku 2001. Obe vojenské intervencie vykazujú vysoký počet spoločných znakov a skončili alebo skončia s rovnakým, alebo veľmi podobným výsledkom. Nenaplnia ciele, ktoré pôvodne sledovali a zanechajú v lepšom prípade destabilizovanú krajinu, v horšom celý región.

SOVIETSKA VOJENSKÁ INTERVENCIA V AFGANISTANE A PRÍČINY JEJ NEÚSPECHU

Príčinou sovietskej vojenskej prítomnosti v Afganistane bol vojenský prevrat uskutočnený jednotkami LSA-Ludovodemokratickej strany Afganistanu voči vládnucemu prezidentovi Muhammadovi Dáud Chánovi. Po nástupe socialistickej vlády dochádza k vyhrocovaniu situácie a ľudovému odporu, Moskva chce za každú cenu situáciu a vládu stabilizovať, preto naplánuje inváziu, ktorej cieľom bola rýchla porážka existujúceho odporu, ovládnutie afgánskeho územia a následný výcvik afganskej armády. Táto invázia začína 26. decembra 1979, kedy pristáli na letisku v Kábule prvé sovietske invázne jednotky. Súčasťou stabilizácie bolo odstránenie predsedu vlády Hafizulláha Amína a jeho nahradenie Babrakom Karmalom. Sovietske jednotky v krátkom čase obsadili aj veľkú časť afgánskeho územia, čím došlo k naplneniu primárnych cieľov a podľa pôvodného plánu sa mala táto bleskurýchla akcia skončiť. Afgánci však prechádzajú na partizánsky spôsob boja, čo vyvolá ničivú 10 rokov trvajúcu vojnu, do ktorej sa postupne skryto zapájajú aj USA a jeho spojenci. Na území Pakistanu sú budované výcvikové tábory, v ktorých sa cvičili a vyzbrojovali Mudžahedíni (svätí bojovníci) Táto podpora USA pomohla vyzbrojiť a vycvičiť približne 100.000 bojovníkov z mnohých moslimských krajín. Na jednej strane to v značnej miere prispelo k porážke sovietskych vojsk, na druhej strane to však znamenalo aj radikalizáciu Moslimov v oblasti, čo sa v konečnom dôsledku v roku 2001 obrátilo proti samotným USA. Neúspech vo vojne a s ňou spojené ekonomické náklady sa pre Sovietsky Zväz postupne stávajú neúnosnými, dôsledkom čoho sa nový generálny tajomník KSSZ M.S.Gorgačov rozhodol krátko po svojom nástupe do funkcie, vojská z Afganistanu stiahnuť. V roku 1988 dochádza k podpisu dohody, ktorá určuje spôsob a dátum odchodu sovietskych vojsk, ktorým bol 15. február 1989. V tento deň odchádza z Afganistanu posledný sovietsky vojak, pri moci však v krajine ostáva prosovietsky orientovaná vláda vedená prezidentom Muhammadom Nadžibulláhom. V tejto vojne zomrelo asi 2 milióny Afgáncov a asi 13 tisíc sovietskych vojakov. Dopady vojny na Sovietsky Zväz boli katastrofálne. Problémy spôsobovalo opätovné spoločenské zaradenie vojakov stiahnutých z Afganistanu, z ktorých mnohí trpeli Afgánskym syndrómom. Sovietska ekonomika sa už nedokázala spamätať zo strát, ktoré v tejto vojne utrpela, navyiac prehrou utrpelo aj medzinárodné renomé tohto štátu. Vojna v Afganistane bola jednou z príčin Gorbačovovej Glasnosti a perestrojky a v konečnom dôsledku viedla k pádu sovietskeho impéria v roku 1991.

Po skončení vojny ostáva v Afganistane pri moci Muhammad Nadžibulláh-prezident bez reálnej moci a podpory. K moci sa dostáva v roku 1986, kedy pod tlakom ZSSR odstupuje Babrak Karmal. Odchodom sovietskych vojsk sa vojna na území Afganistanu mení

z vojny proti okupantom na občiansku vojnu, prebiehajúcu medzi vládnymi silami a Mudžahedínmi. V roku 1992 je Kábul obsadený svätými bojovníkmi a nastolená je dočasná vláda islamského štátu. Nadžibulláh teda po troch rokoch od odchodu vojsk prichádza o moc, ale dočasná vláda sa nezaobrá jeho potrestaním. Od roku 1994 postupne moc preberá hnutie Talibán, ktoré postupne ovláda afgánske územie a v roku 1996 dobyje Kábul, čím sa bývalý prezident Nadžibulláh, ako prosovietsky orientovaný politik a predstaviteľ bezbožného ateistického systému dostáva do diametrálne odlišnej situácie. V tom istom roku ho radikálni moslimskí bojovníci hnutia zavraždili, zneuctili jeho telesné pozostatky, ktoré následne vystavili na verejnom mieste. Rovnaký osud stihol aj jeho brata. Moc v krajine preberá do svojich rúk hnutie Taliban, vládne tu až do roku 2001, kedy je vláda tohto hnutia zvrhnutá vojenskou intervenciou USA a NATO, uskutočnenou v rámci vyhlásenej vojny proti terorizmu.

OPERÁCIE TRVALÁ SLOBODA, ISAF A ROZHODNÁ PODPORA

Príčinou vojenskej intervencie USA a jeho spojencov na územie Afganistanu bol útok na svetové obchodné centrum v New Yorku v septembri roku 2001 uskutočnený teroristickou sieťou Al Kaidá. Vládnuce afgánske hnutie Taliban odmietlo američanom vydať vodcu tejto teroristickej siete Usámu bin Ládina, čo viedlo k vyhláseniu vojny proti terorizmu a operácii Trvalá sloboda. V krajine sa od roku 2002 uskutočňovala na základe rezolúcie BR OSN č. 1386 z 20. decembra 2001 operácia ISAF (International security assistance force). Okrem USA sa v rámci tejto misie, ktorej velenie prebralo za podivných okolností v lete 2003 NATO, sa na konflikte zúčastňovalo ďalších 48 štátov (medzi nimi všetky členské štáty NATO). Bojové misie NATO a USA boli ukončené ku koncu roka 2014, čo ale neznamenal stiahnutie ich jednotiek z Afgánskeho územia, pretože bojové misie boli od začiatku roka 2015 nahradené nebojovou misiou Rozhodná podpora (Resolute support) v rámci ktorej pôsobí viac ako 10.000 vojakov z USA. Úlohou nebojovej misie je boj proti terorizmu a výcvik ďalších asi 350.000 vojakov a policajtov, ktorí majú postupne prebrať plnú zodpovednosť za bezpečnosť svojej krajiny. Spoľahlivosť takto vycvičených afgánskych vojsk je veľmi otázná, je isté, že určitá časť z nich v prípade potreby proti Talibanu bojovať nebude. Bežnými sa stávajú incidenty, keď vycvičení vojaci a policajti útočia na vojakov aliancie. Problémy s využitím svojich vojakov z moslimských krajín v afgánskych bojoch mal už sovietsky zväz, rovnaké problémy a vernosť vládných vojsk musel riešiť aj prezident Nadžibulláh. Najvyšší početný stav mali jednotky aliancie v roku 2011, keď tu pôsobilo v rámci Trvalej Slobody a ISAF viac ako 140.000 vojakov, z toho asi 130.000 v ISAF (100.000 z USA) a 10.000 z USA v Trvalej slobode. Ako raritu a svojrázny príklad proashingtonskej lojality je možné uviesť Gruzínsko, ktoré malo v tomto období v Afganistane vyše 1 500 vojakov, čo predstavovalo asi 7% celkového početného stavu armády tejto krajiny. Podobne k misii ISAF pristupovali aj pobaltské republiky, teda štáty, ktoré majú z minulosti zlé skúsenosti so spozúžitím s Rusmi a týmto svojim prístupom deklarujú oddanosť USA ako k svojmu hlavnému spojencovi.

Základnými cieľmi vojenskej intervencie boli zvrhnutie Talibanu, zničenie teroristickej siete Al Kaidá, chytenie Bin Ladina a nastolenie demokraticky zvolenej vlády. Pomerne rýchlo sa podarilo zvrhnúť Taliban, chytiť Bin Ladina a nastoliť, nie zvoliť proamericky orientované vedenie krajiny. Toto sú v podstate paralely s plánmi rýchlej sovietskej intervencie v tejto krajine. Cieľom Sovietov samozrejme nebola demokraticky zvolená vláda, ale táto nebude ani výsledkom misie USA. Koalícii sa síce podarilo zvrhnúť Taliban, no zatiaľ ho vojensky neporazili, tak ako sa ani Sovietom nepodarilo poraziť mudžahedínov. Ani v rámci misie ISAF ani v rámci Rozhodnej podpory spojenecké vojská na rozdiel od sovietskych, nebojujú priamo s protivládnymi silami, ale zamieravajú sa na

hliadkovú a vyčistiavaciu činnosť. Počas sovietskej okupácie formálne viedlo krajinu afgánske vedenie, ktoré aj napriek podpore a výcviku vládnych vojsk ostalo pri moci 3 roky po odchode Sovietov. Rovnaké odhady sú reálne aj pre súčasného formálne nastoleného afgánskeho prezidenta Ašrafa Gháního v prípade odchodu vojsk USA. Navyiac koalícia a provládne sily v súčasnosti ovládajú menej ako 1/3 územia Afganistanu a pri súčasnej vojenskej aktivite spojencov je uskutočnenie demokratických volieb absolútne nereálne, čo si uvedomujú všetky zúčastnené strany.

Najdôležitejšími negatívnymi dopadmi misí v Afganistane je:

- **radikalizácia moslimov v oblasti** (tak ako tomu bolo počas sovietskej intervencie), pretože cudzia vojenská prítomnosť má za následok neustály rast počtu bojovníkov Talibanu. Navyiac sa toto hnutie od začiatku roku 2015, kedy boli ukončené bojové misie spojencov, neustále aktivizuje
- **rast objemu dopestovaného ópia** na území Afganistanu. Hektárová výmera a objem dopestovaných makovíc od roku 1999 neustále rastie. V roku 1999 bol tento objem kontrolovaný vládou Talibanu, ktorá ho znižovala, pretože sa snažila o medzinárodnú akceptáciu. V súčasnosti je pestovanie makovíc v podstate bez kontroly a profituje z neho hlavne toto hnutie, nakoľko ovláda väčšinu územia.

Obrázok 1 Pestovanie ópia v hektároch rok 2016

Afganistan exportuje viac ako 90 % svetovej produkcie ópia. Výsledky úsilia medzinárodného spoločenstva o premenu Afganistanu z tzv. „zlyhávajúceho“ a terorizmu podporujúceho štátu, na stabilnú a prosperujúcu krajinu, sú zatiaľ teda viac ako rozporuplné

- **problém fungovania vojsk aliancie v bojovom nasadení.** V rámci misií sa objavil fenomén národných výnimiek. Krajiny, ktoré obdržali takúto výnimku sa v maximálnej možnej miere snažili vyhnúť ozbrojeným konfliktom, majú rozkaz sa ich nezúčastňovať. Ak sa v zóne takejto krajiny objaví jednotka Talibanu, tak dôjde k vyjednávaniu a nie k otvorenému boju. Toto je výsledkom nesúrodého nasadenia rôznych armád na území Afganistanu. Pôsobia tu aj vojaci, ktorých krajiny si ich nasadením iba plnia spojenecké záväzky, aj napriek tomu, že nie sú presvedčení o potrebe tejto vojny. V konečnom dôsledku to teda nie je ich vojna a nevidia dôvod, aby v nej bojovali a nasadzovali životy. Navyiac v afgánskych misiách pôsobia profesionálni vojaci, účasť ktorých je podmienená ekonomickými dôvodmi-sú to teda v podstate žoldnieri, ktorí si tu nechcú peniaze iba zarobiť, ale aj následne užiť, čoho základným predpokladom je ich prežitie a návrat. V Afganistane teda pôsobia armády štátov, ktoré tu pravidelne bojujú, akými sú USA, Veľká Británia, Kanada alebo napr. pobaltské štáty, ako aj armády štátov s národnými výnimkami, ktoré sa bojom pravidelne vyhýbajú.
- **problém frekvencie striedania národných kontingentov** pôsobiacich v rámci ISAF. Tieto sa v Afganistane striedali po štyroch až šiestich mesiacoch, teda odchádzajú sotva sa bližšie zoznámili s prostredím. Navyiac tieto kontingenty sa nezúčastňovali bojových operácií počas Rammadánu, v zime bojovali iba v minimálnej miere
- **problém destabilizácie regiónu,** podobne ako tomu bolo počas sovietskej intervencie na tomto území. Výsledkom prvej destabilizácie bol vznik Talibanu a Al Kaidy. Aký bude vývoj v krajine a regiónu po prípadnom odchode vojsk USA a jeho spojencov je veľmi zložité predpovedať. Oveľa jednoduchší je odhad osudu proashingtonských síl, ktoré by ostali pôsobiť na afgánskom území po odsune horeuvedených vojsk.
- **reálna moc, ktorú sa počas misií podarilo získať** pre nastolenú kábulskú vládu. Táto moc je ohraničená väčšími mestami nachádzajúcimi sa pri vojenských základniach. 2/3 až 3/4 územia ovláda Taliban, ktorého vplyv neustále rastie. Toto hnutie je síce kábulskou vládou pozývané na rokovania o mieri a možnom budúcom usporiadaní krajiny, no svoju účasť na takýchto rokovaniach odmieta a podmieňuje ju odchodom všetkých zahraničných vojakov z Afganistanu.

Uvedené dôvody a celkový neúspech 16 ročnej vojenskej operácie vedú k americkým úvahám o ukončení najdlhšej vojny v ich dejinách. Prvé sľuby o jej ukončení boli súčasťou už prvej prezidentskej kampane Baracka Obamu v roku 2008. Postupné reálne znižovanie početného stavu vojsk až na približne 10.000 vojakov z roku 2016, však viedlo k aktivizácii Talibanu a vytváraniu priestoru pre pôsobenie bojovníkov ISIL utekajúcich zo Sýrie a Iraku. Novovzniknutá situácia zmenila avizovaný úplný odchod z oblasti na potrebu zvyšovania vojenskej aktivity USA. V prvom polroku 2017 uskutočnili USA trojnásobný počet náletov na ciele Talibanu a ISIL ako v roku 2016. Intenzita bombardovania je porovnateľná s rokom 2012, keď v oblasti pôsobilo viac ako 80.000 amerických vojakov. Zvýšenie počtu náletov znamenalo aj 43%-ný nárast počtu civilných obetí. USA sa v Afganistane v podstate dostávajú do fázy z úplného začiatku konfliktu, keď bolo a teraz znovu bude potrebné poraziť Taliban, s tým rozdielom, že toto hnutie je v súčasnosti omnoho silnejším protivníkom, akým bolo v roku 2001 alebo 2002. Súčasná taktika boja proti Talibanu dlhodobo zlyháva, jej výhodou je síce pomalší nárast obetí na cintoríne v Arlingtone, ale v žiadnom prípade nevedie k celkovej zmene situácie. Na oslabenie alebo prípadné zničenie hnutia bude potrebný sovietsky model priamych bojov s protivládnyimi jednotkami partizánskeho typu. Takéto boje budú jednak omnoho nákladnejšie, ich výsledok bude neistý a určite si vyžadujú podstatný nárast počtu amerických obetí. Afganistan je niekedy nazývaný aj sovietskym Vietnamom, v prípade, že sa USA rozhodnú pre radikálne vojenské riešenia, môže v tejto krajine vzniknúť aj ďalší Vietnam, tentoraz americký.

ZÁVER

Termíny a možnosti ukončenia vojny v Afganistane boli teda obľúbenými predvolebnými témami v amerických prezidentských kampaniach už pred prvým funkčným obdobím prezidenta Baracka Obamu. Opätovne sa tejto téme venuje aj v nasledovnej kampani, kde v prípade svojho zvolenia deklaruje stiahnutie všetkých amerických vojsk z územia tohto štátu do konca svojho druhého funkčného obdobia, teda do konca roka 2016. Rovnakej téme sa pred svojim zvolením venoval aj súčasný prezident Donald Trump. Obamovi sa síce podarilo znížiť početný stav amerických vojsk zo 110.000 v roku 2011 na približne 10.000 v roku 2016, ale už počas jeho druhého funkčného obdobia bolo jasné, že vojenská prítomnosť USA v Afganistane bude zachovaná aj po jeho ukončení. Početné zníženie stavu vojsk viedlo k aktivizácii síl Talibanu, ktorú kábulska vláda sama zvládnuť nedokáže. Nakoľko k tejto aktivizácii dochádza postupne už od roku 2015, minimálne prezident Trump musel vedieť, že deklarované ukončenie vojny je absolútne nereálne. V súčasnosti už tento prezident, ani nie rok po nástupe do úradu, opätovne zvyšuje početné stavy amerických vojsk, čím v podstate potvrdzuje fakt, že vláda v Kábule sama nie je schopná zabezpečiť stabilitu krajiny, ako aj zlyhanie 16 ročného úsilia spojencov.

Vo všeobecnosti je možné konštatovať, že svetová politika je od roku 2001 nervóznejšia, agresívnejšia a militantnejšia, čo spôsobuje aj problémy spojené s možným odsunom amerických vojsk z Afganistanu. V prípade rozhodnutia o ukončení misie bude potrebné zabezpečiť aj stiahnutie bojovej techniky USA dislokovanej na tomto území. Väčšina z nej-asi 75% sa sem na začiatku konfliktu dostala po železnici, cez stredoázijské republiky- Turkménsko, Tadžikistan, Kazachstan a následne Rusko. Ruský prezident Putin z roku 2016 už ale nie je Putinom z roku 2001 a takýto presun po území svojej krajiny nepovolil. Ďalšou možnosťou je presun techniky cez územie Pakistanu do prístavu Káračí v Indickom oceáne. Americké protiteroristické útoky na území Pakistanu s množstvom civilných obetí viedli k zhoršeniu vzájomných vzťahov a následnému uzatvoreniu tohto koridoru. Treťou možnosťou je letecký odsun, ktorý je však najpomalšou, najnebezpečnejšou a najdrahšou možnosťou. Aj Američania, tak ako pred nimi Sovieti teda podcenili prípravu ústupových ciest z tejto krajiny. Prípadný odsun koalíčných vojsk tiež vyvoláva obavy z následného vývoja krajiny podľa irackého scenára. Dnes je možné s istotou povedať, že prípadné stiahnutie vojenských jednotiek z tejto krajiny bude koncom afgánskej vojny pre USA, ale určite nie koncom vojny v Afganistane.

Už od roku 2008 je pravidlom, že sa v amerických prezidentských kampaniach dozvedáme termín ukončenia tejto nekonečnej vojny. Ak sa teda nestane nič neobvyklé, čomu súčasný vývoj charakterizovaný eskaláciou napätia nenasvedčuje, tak sa termín opätovne dozvieme v kampani roku 2020. To už ale k tejto vojne bude patriť nelichotivý prívlastok dvadsaťročná.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

NEUMANN, E.R.: The Other War: Winning and Losing in Afghanistan, Potomac Books 2012, ISBN-978-1-59797-427-1.

RIEDEL, B.: What We Won: Americas Secret War in Afghanistan, 1979-89. Brookings Institution Press 2014. ISBN-978-0-8157-2585-5.

RASHID, A.: Taliban: The Power of Militant Islam in Afghanistan and Beyond, I.B.Tauris 2010, ISBN-978-1-84885-446-8.

NOVÁK, M.: Džihád proti Kremlu. Sovětská válka v Afganistanu a zrod Al Kaidy. EPOCHA 2014

STEHLÍK, P.: Já, voják z Afganistanu, CPRESS 2017, ISBN – 978-80-26414-31-5.

ZAHER, Z.J.: Afganistan-história-boje-prežitie, Zaher International Trade 2014. ISBN-978-80-97170-20-2.

SARIN, O. - DVORECKIJ, G.L.: Afgánsky syndrom. JOTA, Brno, 1996. ISBN 80-85617-862.

ŠIŠKA, J.: Bojište Afganistán. (Sovietsko – afgánský válečný konflikt 1979 – 1989). Svet krídel, Cheb, 2015. ISBN – 978- 80 - 87567 – 72 - 2.

<https://www.saylor.org/site/wp-content/uploads/2011/08/HIST351-11.2.3-Taliban.pdf>

<http://www.mod.gov.sk/operacia-resolute-support-afganistan/>

<http://www.rs.nato.int/index.php?lang=en>

<https://www.globalsecurity.org/military/ops/enduring-freedom.htm>

http://www.mod.gov.sk/data/disk/casopis/Obrana_09_2014.pdf

http://www.nato.int/cps/ua/natohq/topics_69366.htm

Martin MAŠĽAN, doktorand externého štúdia Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémie ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš
martin.maslan@vsbm.sk

RÁMEC PRO PLÁNOVÁNÍ SCHOPNOSTÍ V PROSTŘEDÍ JEDNOTLIVÉHO STÁTU

FRAMEWORK FOR CAPABILITIES PLANNING IN A SINGLE STATE ENVIRONMENT

Josef MELICHAR

ABSTRACT

The article discusses Methodological Framework for Capability Based Planning (MFCBP) as one of the partial outputs of the research program „STRATAL“, focused on strategic alternatives of building and improving the Armed forces of the Czech republic, of the Centre of Security and Military-Strategic Studies of the Defence university in Brno. The article brings a brief conceptual description of the planning cycle of a defence planning process that is based on the NATO defence planning process (NDPP). MFCBP provides a tool to the defence planners for identifying capabilities specific for a particular state, while at the same time working on capability requirements for NATO (Capability Targets). The article offers an innovative methodology for further discussion in support of developing a sound defence planning process.

Keywords: capabilities, development, requirements, assessment, capability gaps, planning

ÚVOD

Cílem článku je nabídnout metodologický rámec plánování podle schopností (MRPPS) k podpoře rozhodování při plánování a zajišťování obrany země. Metodologický rámec nabízí aplikaci postupů vhodných v prostředí s vysokým stupněm nejistoty, asymetrie, dynamiky a nepředvídatelnosti. MRPPS je jedním z dílčích výstupů dlouhodobého záměru pro rozvoj organizace (DZRO) s názvem STRATAL (Strategické alternativy výstavby a rozvoje ozbrojených sil ČR) Centra Bezpečnostních a Vojensko-Strategických studií Univerzity obrany Brno.

MRPPS vychází primárně z procesu obranného plánování NATO, zachovává návaznosti na tento proces a zároveň při jeho aplikaci nabízí možnost identifikovat požadavky na schopnosti reflektující individuální zájmy státu, které nejsou a nebudou zajištěny v rámci kolektivní obrany.

Článek přináší metodické postupy pro podporu a posílení procesu obranného plánování státu v kontextu kolektivního prostředí.

1. METODOLOGICKÝ RÁMEC PLÁNOVÁNÍ PODLE SCHOPNOSTÍ

Metodologický rámec plánování podle schopností (MRPPS) jako nástroj pro systematické a dlouhodobé plánování schopností relevantních jak pro současné, tak zejména pro budoucí bezpečnostní prostředí, je jedním z výstupů dlouhodobého záměru pro rozvoj organizace (DZRO) s názvem STRATAL (Strategické alternativy výstavby a rozvoje ozbrojených sil ČR), realizovaným Centrem Bezpečnostních a Vojensko-Strategických studií Univerzity obrany v Brně od roku 2016.

MRPPS byl vytvořen jako koncepční model na základě přístupů nejlepší praxe uplatňované v NATO, EU, vybranými spojenci a partnery. MRPPS vychází z teorie procesního řízení, jeho využitím by bylo možné v podmínkách ČR významným způsobem posílit existující proces obranného plánování jak na národní tak i na rezortní úrovni. Tato úvaha je dána především komplexní povahou MRPPS a faktem, že v obdobné podobě je využíván výše uvedenými zeměmi a organizacemi.

Základním východiskem pro zpracování MRPPS byl proces obranného plánování NATO (NDPP) a poznatky získané o současném stavu obranného plánování ČR. MRPPS vychází z potřeby zachovat návaznost národního procesu obranného plánování na NDPP, což vychází ze skutečnosti, že bezpečnost ČR je více než kdy jindy závislá především na schopnosti zajistit funkčnost multilaterálních mechanismů v rámci NATO a EU.

Severoatlantická aliance a funkční systém kolektivní obrany představuje hlavní garanci naší bezpečnosti. Lze však očekávat, že bezpečnostní garance se budou přímo odvíjet od schopnosti plnit spojenecké závazky¹. Při tvorbě MRPPS byly rovněž zvažovány vývojové trendy bezpečnostního prostředí, které jasně signalizují potřebu plánovat obranu státu komplexním způsobem a ne se pouze zaměřovat na generování spravedlivého příspěvku v kontextu aliančního systému kolektivní obrany (plnění tzv. cílů rozvoje schopností (Capability Targets – CTs)).

Ze strategických a koncepčních dokumentů ČR vyplývají požadavky nejen na způsob zajišťování obrany státu a rozvoj schopností jednotlivých prvků systému obrany státu, ale je možné z nich odvodit i požadavky na další posilování systému obranného plánování. Pro efektivní zajišťování bezpečnosti občanů a obrany státu je zásadním předpokladem institucionální a věcné provázání a koordinace všech nástrojů, které má ČR k dispozici. Účinný systém obranného plánování je právě tím prostředkem, který by měl přispět k potřebnému provázání a koordinaci těchto nástrojů².

Obranné plánování, jak na národní tak na alianční úrovni, má charakter *procesu*. Každý proces je z pohledu teorie managementu charakterizován svými vstupy, výstupy, jednotlivými činnostmi, vazbami, regulátory řízení a zdroji. Pohled na obranné plánování s využitím procesního přístupu je komplexní, úplný a poskytuje možnost popsat jednotlivé činnosti ve vzájemné návaznosti a vyjádřit souvislosti mezi jednotlivými činnostmi³.

MRPPS pojímá obranné plánování jako proces iterační povahy, ve kterém se některé činnosti opakují nebo vzájemně prolínají. Jedná se například o činnosti spojené s hodnocením rizik v procesu plánování, či prioritizací. Tyto činnosti jsou nebo by měly být realizovány v procesu plánování vždy, když je řešen rozhodovací problém⁴.

2. NASTAVENÍ PROCESU

MRPPS je postaven na procesu zahrnujícím následujících 5 fází plánovacího cyklu: (1) Aktualizace politického zadání, (2) Stanovení požadavků na schopnosti, (3) Plánování rozvoje schopností (4) Realizaci a (5) Hodnocení rozvoje schopností. MRPPS vychází z procesu obranného plánování NATO (NDPP)⁵ a existujících návazností na tento proces.

¹ Bezpečnostní strategie České republiky 2015, dostupná z:

http://www.mocr.army.cz/images/id_40001_50000/46088/Bezpecnostni_strategie_2015.pdf

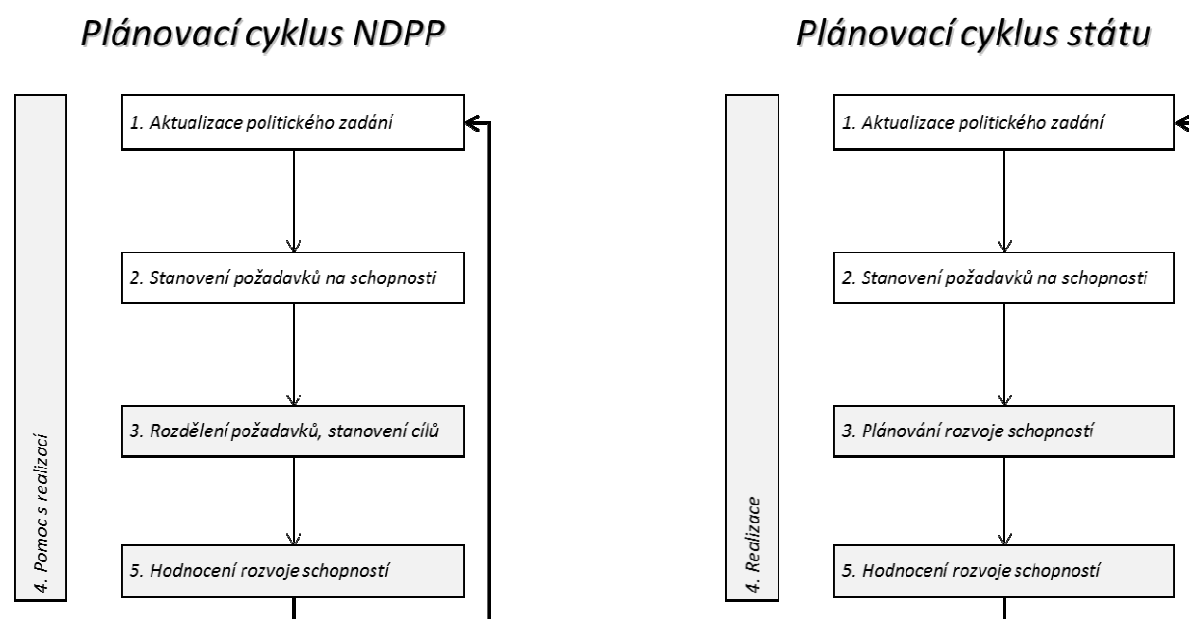
² Bezpečnostní strategie České republiky 2015, dostupná z:

http://www.mocr.army.cz/images/id_40001_50000/46088/Bezpecnostni_strategie_2015.pdf

³ GRASSEOVÁ, Monika, Radek DUBEC a Roman HORÁK. *Procesní řízení ve veřejném sektoru: teoretická východiska a praktické příklady*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2008, v. 266 s. ISBN 978-80-251-1987-7

⁴ Analysis Support Guide for Risk-Based Strategic Planning. Science and Technology Organisation, Technical Report *STO-TR-SAS-093-Part-I.2017*.

⁵ Obranná strategie České republiky, Praha, 2017, ISBN 978-80-7278-702-9

Obrázek 1 Plánovací cyklus státu (základní fáze MRPPS) v návaznosti na plánovací cyklus NDPP

NDPP je založen na zajišťování obrany v kolektivním prostředí, tomu odpovídá jeho struktura, tvořená následujícími fázemi: (1) Aktualizace politického zadání, (2) Stanovení požadavků na schopnosti, (3) Rozdělení požadavků, stanovení cílů, (4) Pomoc s realizací, (5) Hodnocení rozvoje schopností. Při porovnání jednotlivých fází NDPP a MRPPS je vzájemná návaznost zřejmá. Fáze (1) a (2) jsou u obou procesů obdobné, fáze (3) – (5) reflektují u MRPPS národní specifika a skutečnost, že tyto fáze probíhají v prostředí jednotlivého státu. Tyto fáze probíhají způsobem, který umožní plánování a rozvoj schopností odrážejících individuální potřeby státu a zároveň plánování a rozvoj schopností komplementárních NATO. Z obrázku je patrný iterační charakter obou procesů, kromě fáze (4), která probíhá v obou procesech trvale a paralelně s ostatními fázemi, fáze (1) – (3) a (5) probíhají cyklicky v pravidelných časových intervalech.

Při tvorbě MRPPS byly analyzovány přístupy k plánování a zkušenosti USA⁶, Kanady⁷ Norska⁸ a zemí participujících na programu technické spolupráce⁹, stejně jako zkušenosti a poznatky zejména NATO¹⁰ a EU.

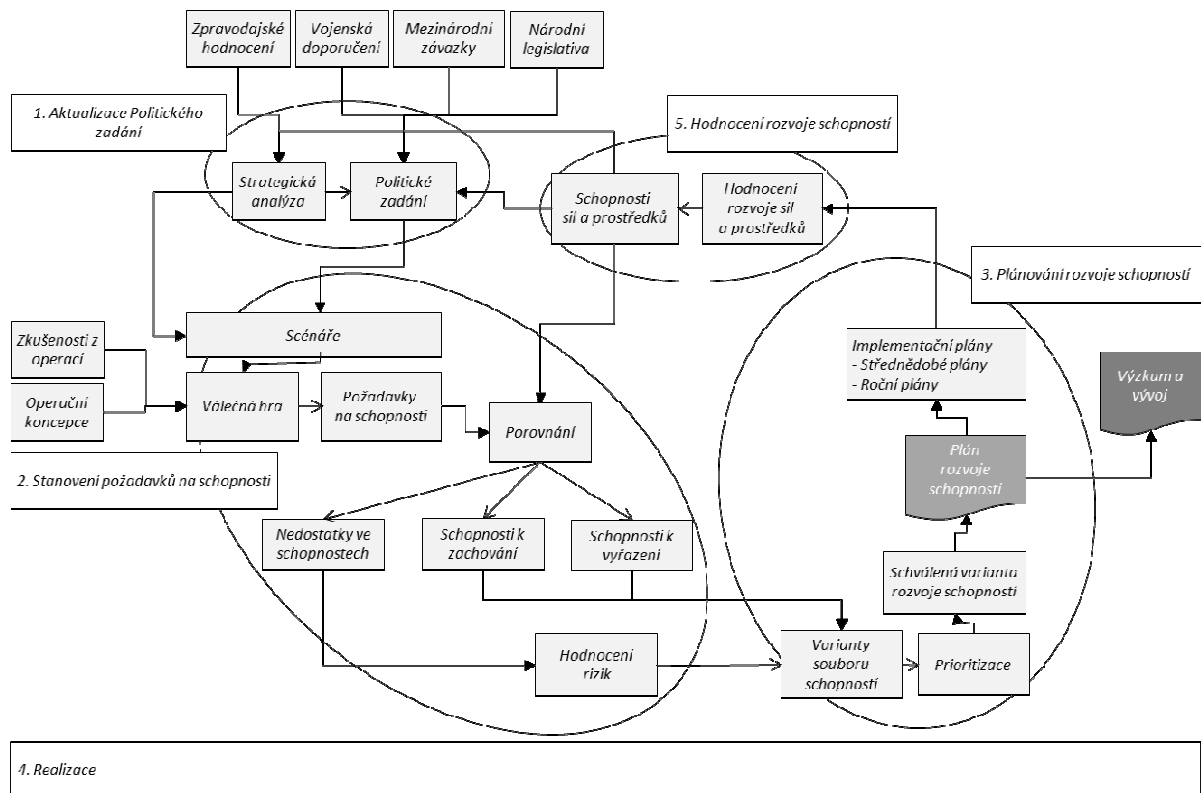
⁶ DAVIS, Paul. *Analytic architecture for capabilities-based planning, mission-system analysis, and transformation.*

⁷ *Capability Based Planning Handbook, MOD Canada, June 2014.*

⁸ GLAERUM, Sigurd a Christian HENNUM. *Analytical Support to Norwegian Long-Term Defence Planning.*

⁹ DAVIE, Malcolm. *DAVIE, Malcolm, Comparative Defence Planning Lessons for New Zealand, Massey University, Palmerston North, New Zealand, 2013.*

¹⁰ RTO, *Handbook on Long Term Defence Planning, RTO/NATO 2003 ISBN 92-837-1089-3*

Obrázek 2 Metodologický rámec plánování podle schopností (MRPPS)

2.1 AKTUALIZACE POLITICKÉHO ZADÁNÍ

Cílem první fáze procesu plánování a plánovacího cyklu je aktualizovat politické zadání. Politické zadání vychází se ze závěrů strategické analýzy, v jejímž rámci jsou analyzovány vývojové tendence vnějšího prostředí a vyhodnocovány silné a slabé stránky systému obrany státu a ozbrojených sil.

Primární vstupy pro aktualizaci politického zadání představují: zpravodajské hodnocení, vojenská doporučení, mezinárodní závazky, právní předpisy (národní legislativa), hodnocení dosažené úrovně schopností. Dalším základním vstupem pro aktualizaci politického zadání jsou výsledky hodnocení dosažené úrovně rozvoje sil a prostředků (dosažená úroveň schopností). Toto hodnocení je využíváno rovněž zpracovateli strategické analýzy.

Vojenská doporučení představují zejména vojenské odborné hodnocení možností zvládnutí budoucích krizí a souvisejících rizik. Vojenská doporučení vycházejí z kalkulace sil a prostředků ve vztahu ke stanoveným úkolům, předpokládaných způsobů použití ozbrojených sil, z charakteristik budoucího operačního prostředí, ze zkušeností z operačního nasazení apod. Mezinárodní závazky představují závazky vůči organizacím, jichž je stát členem (NATO, EU, OSN, OBSE, V4, atd.). Požadavky vyplývající z národní legislativy, respektive platné právní úpravy, vyjadřují zákonem stanovené povinnosti a úkoly, které musí plnit ozbrojené síly. Jedná se o úkoly, které zahrnují kromě obrany státu i celou řadu dalších povinností, které vyžadují specifické schopnosti nebo odebírají ozbrojeným silám jejich kapacity. V případě ČR se jedná o úkoly plněné ozbrojenými silami např. ve prospěch Integrovaného záchranného systému (IZS) nebo ve prospěch Policie České republiky (PČR).

Hlavním výstupem z fáze *aktualizace politického zadání* je politické zadání (Political Guidance). Politické zadání však zpravidla není vyjádřeno výhradně jedním formalizovaným dokumentem. V podmínkách ČR jsou za politické zadání považovány především bezpečnost-

ní a obranná strategie, které obsahují zejména bezpečnostní zájmy státu, vymezují bezpečnostní hrozby a stanovují politicko-vojenské ambice státu. Především politicko-vojenské ambice lze považovat za základní rámec pro plánování dalšího rozvoje ozbrojených sil, protože vymezují jak rámec pro použití (operace), tak i síly a prostředky, které je ČR ochotna do těchto operací nasadit. Lze říci, že bezpečnostní zájmy a bezpečnostní hrozby tvoří základní rámec uvažování o předpokládaném budoucím použití ozbrojených sil. V kombinaci s politicko-vojenskými ambicemi je tak vytvořen nezbytný koncepční rámec pro zpracování scénářů (plánovacích situací), které jsou ve druhé fázi plánovacího cyklu využívány ke stanovení a ověření požadavků na schopnosti.

2.2 STANOVENÍ POŽADAVKŮ NA SCHOPNOSTI

Cílem druhé fáze procesu plánování a plánovacího cyklu je stanovit požadavky na schopnosti, kterými musí ozbrojené síly disponovat k úspěšnému zvládnutí krizových situací. Jak již bylo naznačeno, požadavky na schopnosti jsou odvozovány od předpokládaného použití ozbrojených sil, za tímto účelem jsou vytvářeny scénáře (plánovací situace).

V podmínkách zvýšené míry nejistoty a obtížné předvídatelnosti je žádoucí odvozovat požadavky na schopnosti od širšího spektra možných plánovacích situací a vytvořit tak předpoklady pro víceúčelové použití ozbrojených sil. Scénáře (plánovací situace) by měly vycházet z bezpečnostních hrozeb¹¹ ohrožujících bezpečnostní zájmy státu a z politicko-vojenských ambic. Takto je možné vytvořit soubor scénářů¹² možných budoucích projevů hrozeb a zabývat se možnostmi jejich řešení v rámci vymezeném politicko-vojenskými ambicemi.

Ve druhé fázi plánování je nezbytné požadavky na schopnosti rovněž ověřit. K tomu účelu mohou být využity různé formy experimentů. Vhodným nástrojem může být například válečná hra.

Jako další vstupy potřebné pro stanovení požadavků na schopnosti slouží zkušenosti z operací a operační koncepce, které mají svoje využití především při realizaci válečné hry. Výsledkem válečné hry jsou ověřené požadavky na schopnosti, které jsou následně porovnávány s existujícími případně plánovanými schopnostmi sil a prostředků. V tomto případě hovoříme o analýze schopností.

Výsledkem analýzy schopností je přehled rozdílů ve formě nedostatků ve schopnostech, schopností, které ztratily svoji relevanci a budou navrženy k utlumení a vyřazení a schopností, které je třeba zachovat.

U nedostatků ve schopnostech je třeba posoudit rovněž tzv. operační rizika, která s těmito nedostatky souvisí a která mají dopad na efektivní plnění všech úkolů vyplývajících z operačního nasazení ozbrojených sil a na celkové zajištění bezpečnostních zájmů státu. Výstupy z fáze (2) představují vstupy potřebné pro zpracování variant rozvoje schopností, které jsou vytvořeny se zohledněním úrovně rizik souvisejících s jednotlivými nedostatky ve schopnostech, a se zohledněním zdrojových možností státu.

2.3 PLÁNOVÁNÍ ROZVOJE SCHOPNOSTÍ

Plánování rozvoje schopností představuje tvorbu alternativních řešení k odstranění identifikovaných nedostatků ve schopnostech (fáze třetí). Alternativy v podobě jednotlivých

¹¹ MELICHAR, Josef. Scénáře – tvorba, vnitřní struktura, scénáře a bezpečnostní hrozby. *Vojenské rozhledy*. 2017, 26 (2), 18-32. DOI: 10.3849/2336-2995.26.2017.02.018-032. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (online). Available at: www.vojenskerozhledy.cz

¹² Procházka, Josef, Mičánek, František, Šmondrk, Jozef, Melichar, Josef, Scénáře v procesu plánování schopnost, *Vojenské rozhledy*, 2016, roč. 25 (57), č.1, s. 44–60, ISSN 1210-3292 (tištěná verze), ISSN 2336-2995 (online). Dostupné z: www.vojenskerozhledy.cz

variant řešení nedostatků ve schopnostech mohou zahrnovat jak materiální, tak i nemateriální způsoby řešení. Varianty mohou vycházet jak z pořízení vlastních, tak i případného využívání vnějších tzv. outsourcovaných schopností, případně mohou odrážet národní i mnohonárodní řešení. Varianty řešení jsou hodnoceny podle předem připravených kritérií zahrnujících nejen vojenské, ale i ekonomické, technologické a politické aspekty. Výběr variant je opětovně postaven na hodnocení souvisejících rizik a jejich prioritizaci. Schválené varianty řešení jsou následně rozpracovány v plánu rozvoje schopností. Zásadní je, aby rozpracování mělo komplexní podobu zahrnující opatření ve všech tzv. funkčních oblastech (DOTMLPFI) a odhady očekávaných nákladů braly v potaz analýzu nákladů celého životního cyklu. Plán rozvoje schopností představuje dokument, který se zabývá výhledem do relativně vzdálené budoucnosti (10 – 25 i více let) v podobě projektů na rozvoj schopností a projektů na vývoj nových schopností ve formě zadání pro vědu a výzkum. Vzhledem k časovému horizontu, který plán rozvoje schopností pokrývá, je velmi těžké udržet tento plán aktuální po celou dobu jeho platnosti. To vyžaduje jeho pravidelnou aktualizaci, zpravidla při každém cyklu obranného plánování a představuje kompletní revizi všech částí plánu.

Plán rozvoje schopností by měl být schválen v rámci státu orgány a institucemi zodpovědnými za zajišťování obrany státu (parlamentem, vládou, atd.), tímto způsobem získají političtí představitelé státu povědomí o budoucích schopnostech a o akceptovaných rizicích spojených s nedostatky ve schopnostech, které nebudou do budoucna řešeny. Plán rozvoje schopností představuje výchozí dokument pro aktualizaci a zpracování návazných střednědobých a ročních plánů. V podmínkách Ministerstva obrany ČR se jedná především o Střednědobý plán činnosti a rozvoje rezortu Ministerstva obrany a návazné roční plány, ale v širším kontextu zajišťování obrany státu je nezbytné, aby se dlouhodobé záměry promítly do plánů všech prvků systému obrany státu, kterých se plánovaný rozvoj schopností dotýká.

2.4 REALIZACE

Fáze (4) je fází realizace plánovaných opatření a úkolů. Realizace probíhá trvale a paralelně s ostatními fázemi procesu. Zahrnuje především přípravu rozpočtu a jeho realizaci, přípravu investičních záměrů a jejich realizaci cestou akvizic, realizaci dalších opatření nemateriální povahy (výcvik, doktrinální činnost, standardizaci, mezinárodní spolupráci apod.). Tato fáze není realizována cyklicky v pravidelných intervalech, na rozdíl od ostatních fází MRPPS. Hlavními vstupy a podklady pro implementaci této fáze jsou plány rozvoje schopností v podobě dlouhodobého plánu rozvoje schopností, střednědobého a ročního plánu. Hlavními výstupy z této fáze jsou síly a prostředky s dosaženou plánovanou úrovní schopnosti. Fáze (4) rovněž poskytuje podklady pro hodnocení rozvoje schopností, které je předmětem fáze (5).

2.5 HODNOCENÍ ROZVOJE SCHOPNOSTÍ

Pátá a poslední fáze plánování zahrnuje hodnocení dosažené úrovně rozvoje schopností. Rozvoj schopností je monitorován průběžně a je hodnocen v pravidelných intervalech. V ideálním případě by měly být výstupy dostupné pro potřeby řízení v čase blízkém reálnému. V běžné praxi jsou však poskytovány exekutivní sféře v pravidelných (zpravidla v ročních intervalech). V rámci NATO je tento cyklus dvouletý.

V podmínkách ČR je každoročně vypracována Zpráva o zajišťování obrany, do které se hodnocení rozvoje schopností promítá. Výsledky hodnocení dosaženého stavu rozvoje schopností poskytují informace o tom, zda nedochází k případným odchylkám od cílového stavu rozvoje schopností. V případě, že k této situaci dojde, by tento zpětnovazební systém měl umožnit identifikovat případné příčiny a přijmout nápravná opatření. V každém případě porovnání požadavků na schopnosti se stávajícími a plánovanými schopnostmi slouží opětov-

ně pro následný cyklus procesu obranného plánování a je využíván jako jeden z důležitých podkladů pro aktualizaci strategické analýzy.

Popsaný metodologický rámec pro obranné plánování vychází z potřeby státu využívat účinný nástroj, který umožní dlouhodobé plánování a zejména plánovitě čerpání finančních prostředků, které jsou se zajišťováním obrany země neodmyslitelně spojeny.

ZÁVĚR

Cílem článku bylo přispět ke zvýšení zájmu odborné veřejnosti o problematiku obranného plánování a nabídnout podněty k diskusím o možnostech posílení procesu obranného plánování státu při zachování návazností zejména na NDPP, jako na nástroj k obrannému plánování v kolektivním prostředí. Článek popisuje MRPPS jako dílčí výstup dlouhodobého zá- měru pro rozvoj organizace (DZRO) s názvem STRATAL (Strategické alternativy výstavby a rozvoje ozbrojených sil ČR), na kterém pracuje Centrum Bezpečnostních a Vojensko- Strategických studií Univerzity obrany v Brně.

MRPPS představuje proces, který poskytuje kontext a možnost volby pro vrcholové vedoucí pracovníky při realizaci strategických dlouhodobých rozhodnutí o budoucím rozvoji ozbrojených sil. MRPPS je nástroj, ne řešení, umožňuje plánovačům identifikovat budoucí požadavky vyžadující rozhodnutí o investování, utlumení investic, a zabezpečení udržitelnosti sil a prostředků.

Popsaný metodologický rámec byl vytvořen a přizpůsoben pro podporu informovaného a na důkazech založeného rozhodování na strategické úrovni v rámci resortu Ministerstva obrany České republiky.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZŮ

Analysis Support Guide for Risk-Based Strategic Planning. Science and Technology Organisation, Technical Report STO-TR-SAS-093-Part-I.2017.

Bezpečnostní strategie České republiky 2015, dostupná z: http://www.mocr.army.cz/images/id_40001_50000/46088/Bezpecnostni_strategie_2015.pdf

Capability Based Planning Handbook, MOD Canada, June 2014.

DAVIE, Malcolm. DAVIE, Malcolm, Comparative Defence Planning Lessons for New Zealand, Massey University, Palmerston North, New Zealand, 2013.

DAVIS, Paul, K. RAND National Defence Research Institute, 2002. Analytic Architecture for Capabilities-Based Planning, Mission-System Analysis, and Transformation, dostupné na internetu: http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1513.html

GLAERUM, Sigurd a Christian HENNUM. Analytical Support to Norwegian Long-Term Defence Planning.

GRASSEOVÁ, Monika, Radek DUBEC a Roman HORÁK. Procesní řízení ve veřejném sektoru: teoretická východiska a praktické příklady. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2008, v, 266 s. ISBN 978-80-251-1987-7.,

MELICHAR, Josef. Scénáře – tvorba, vnitřní struktura, scénáře a bezpečnostní hrozby. Vojenské rozhledy. 2017, 26 (2), 18-32. DOI: 10.3849/2336-2995.26.2017.02.018-032. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line). Available at: www.vojenskerozhledy.cz

Obranná strategie České republiky, Praha, 2017, ISBN 978-80-7278-702-9

Procházka, Josef, Mičánek, František, Šmondrk, Jozef, Melichar, Josef, Scénáře v procesu plánování schopnost, *Vojenské rozhledy*, 2016, roč. 25 (57), č.1, s. 44–60, ISSN 1210-3292 (tištěná verze), ISSN 2336-2995 (on-line). Dostupné z: www.vojenskerozhledy.cz

RTO, Handbook on Long Term Defence Planning, RTO/NATO 2003 ISBN 92-837-1089-3

plk. Ing. Josef MELICHAR
Kounicova 65 / 662 10 Brno
josef.melichar@unob.cz

ŠPECIFICKÉ ÚČINKY STRELIVA KRÁTKYCH PALNÝCH ZBRANÍ

SPECIFIC EFFECTS OF SHORT FIREARMS

Peter PALKO

ABSTRACT

The aim of this article is to elucidate the effects of spells that cause fire injuries and are caused by the specific effects of firing short firearms. The processed material covers the entire range of ammunition, which is not prohibited by law in the sense of the law. The study further includes the concepts of the effect and efficacy of selected cartridges and the arrays in them, with measurable values of the stopping effect. At the end of the study, he / she specifies the lessons learned from the issue, following the possible limitation of the ammunition used for defense purposes.

Keywords: effect, effectiveness, firearm, weapon

ÚVOD

V posledných rokoch čoraz častejšie rezonuje v Európskom parlamente problematika súvisiaca s držbou zbraní. Tendencie obmedzenia vybraných druhov zbraní, najmä samonabíjacích, ale taktiež obmedzenie zbraní s kapacitou zásobníkov nad 10 nábojov a pod. To všetko je odôvodňované údajne zvýšeným rizikom v prípade útoku jednotlivca. Dnes už ale zo štatistík vyplýva, že útočníci prestávajú používať palné zbrane, zrejme z dôvodu, že výstrel je hlučný a následne prichádza takmer okamžitá eliminácia útočníka bezpečnostnými zložkami. Teroristi používajú chladné zbrane a na hromadný útok voči davu je účinný aj automobilový prostriedok. Takže je na mieste oponovať, či je potrebné limitovať držbu palných zbraní u psychicky a odborne spôsobilých držiteľov zbraní pod zámienkou rizika zneužívania, ak hromadný útok na obyvateľov je možné aj úplne iným účinnejším spôsobom. Ak sa to aj v minulosti stalo, ide o zlyhanie jednotlivca-človeka (skratu z neriešiteľných životných situácií) a toto je možné v akejkolvek inej ľudskej činnosti.

Na zamyslenie stojí fakt, akú možnosť má človek na svoju obranu v súčasnej dobe. Ľudia sú k sebe neznášateľní a sú prípady brutálnych útokov na jednotlivcov a osôb s predpokladom slabej obrany. Čo nastane ak u nás nastane doba ak migranti presídlení na Slovensko sa začnú násilne správať, ako to je v Nemecku alebo ostatných krajinách kde sa usídľujú. Polícia je zavalená administratívou a rýchla a účinná pomoc je z časti reálna len vo veľkých mestách, kde na hliadkovú a zásahovú činnosť sú aspoň čiastočne vyčlenené sily. Na základe preukázateľných faktov a štatistík je aktuálne, aby sa človek o svoju ochranu v prvom rade postaral sám a až v kritickej situácii žiadal políciu. Pre tento účel je potrebné vedieť o účinku striel a ich dopad na človeka v prípade použitia palnej zbrane, nakoľko rozhodnutie sa použiť palnú zbraň proti človeku hoci aj v prípadoch okolností vylučujúcich protiprávnosť činu vyžaduje vážne rozhodnutie, nepochybne s vedomím účinku strely a následných právnych a morálno-spoločenských dopadov.

1. PRINCÍP ÚČINKU STRELY

Účinok strely hodnotíme v podstate spätne na základe výsledku zásahu. Je daný účinnosťou strely, umiestnením zásahu a psychickým a fyzickým stavom zasiahnutého. Každý jednotlivec a teda každý živý organizmus je jedinečný a reaguje na podnety z okolia rôzne. Taktiež psychický stav človeka (respektíve zvierat'a), je v momente zásahu pre účinnosť

strely veľmi dôležitý. Vplyv psychiky na účinok strely sa dá názorne predstaviť na niekoľkých typických situáciách. Zasiahnuté osoby môžeme rozdeliť do troch typických skupín (Kneubuehl, 2002):

1. Zasiahnutou osobou je nezúčastnená osoba, ktorá bola náhodou bez vlastného zavinenia (neúmyselne) zasiahnutá. V týchto prípadoch zohráva veľkú úlohu moment prekvapenia. Účinok zásahu je v tomto prípade znásobený účinkom strely a traumatickým šokom¹. Ako príklad môžem uviesť nič netušiaceho človeka, ktorého pri prechádzke parkom zasiahne „zablúdená“ strela. Nemusí ísť pritom o zásah životne dôležitých orgánov. Následky šoku a účinku zásahu môžu mať fatálne následky pre náhodne zasiahnutého.
2. Do druhej skupiny môžeme zaradiť osoby, ktoré pripúšťajú s tým, že môžu byť strelbou zasiahnuté, ako napríklad vojaci počas vojenského konfliktu, alebo policajti, ktorí sa zúčastňujú služobného zákroku proti ozbrojenému páchatel'ov (napríklad zásah policajtov voči ozbrojených páchatel'om pri lúpežných prepadoch bánk, alebo benzínových čerpadiel). V prípade, že strela zasiahne osobu, ktorá je psychicky stotožnená (či už vedome alebo podvedome si uvedomuje, že môže byť zasiahnutá palnou zbraňou) aj s touto alternatívou vývoja ozbrojeného stretnutia, je psychický účinok strely na tieto osoby vo väčšine prípadov výrazne menší, ako pri prvej skupine.
3. Táto skupina zahrňuje osoby, ktorých vnímanie je obmedzené silným vzrušením, vyplavením adrenalínu do krvi, fanatizmom, alebo sústredením sa na bojové stretnutie (tzv. osoby s „klapkami na očiach“). V súčasnosti môžu nastať aj situácie, pri ktorých sa policajti pri ozbrojenom stretnutí dostanú do konfliktu s páchatel'om, ktorý je pod vplyvom drog, alkoholu, alebo halucinogénnych látok, ktoré môžu ich vnímanie bolesti znížiť na minimum. U osôb z tretej skupiny skúsenosti ukazujú, že sú často zasiahnuté orgány, ktoré nie sú životne dôležité, títo ľudia zo začiatku ani necítia a až neskôr po odznení vzrušenia, alebo zníženia množstva omamných látok v krvnom obeh, respektíve podľa vytekajúcej krvi z rany zistia, že boli zranení strelou. Ani smrteľné zranenie (napr. strelné poranenie tepny, alebo srdca) nemusí vyústiť k okamžitému prerušeniu činnosti, s výnimkou bezprostredného postihnutia životne dôležitých nervových centier.

Nielen u človeka, ale aj u zvierat'a, zohráva psychický stav v momente zásahu, rozhodujúcu úlohu (s vylúčením ostatných nemenej dôležitých faktorov ranivého účinku). Inak sa po zásahu správa zviera, ktoré sa voľne pasie (netuší nebezpečenstvo) a zasiahne ho strela z loveckej zbrane a inakšia bude reakcia rozzúreného strážneho psa. po zásahu strelou.

Ako bolo na úvod spomenuté, ranivý účinok strely je závislý od viacerých faktorov. Jedným z nich a veľmi dôležitým je aj vplyv psychiky človeka v momente zásahu, ktorý často rozhoduje o tom, ako zasiahnutá osoba na strelné zranenie zareaguje.

2. PRINCÍP ÚČINNOSTI STRELY

Energia strely sama o sebe nemôže slúžiť ako merítka účinnosti strely. Účinnosťou teda rozumieme veličinu strely, ktorú chápeme aj ako spôsobilosť k účinku.

Pri vniknutí strely do tela (cieľová balistika) dochádza ku deštrukcii tkaniva, zasiahnutých orgánov a nervových vlákien. Tieto javy následne vyvolávajú pocit bolesti spojeného s krvácaním. Zasiahnutý týmto stráca alebo je u neho znížená schopnosť jednania. Strelné poranenia, ktorých dôsledkom je okamžitá smrť, s výnimkou zasiahnutia životne dôležitých orgánov sú skôr výnimočné. Samozrejme, že na mysli máme použitie strely

¹ traumatický šok - to je kriticky nebezpečný stav tela, ktorý sa vyskytuje kvôli vážnemu poškodeniu, ktoré vedú k nedostatočnej dodávky krvi do orgánov a porúch nervového systému.

celoplášťovej, teda takej, ktoré nepatrí do kategórie zakázaného streľiva. Doba od zasiahnutia do straty akcieschopnosti útočníka závisí predovšetkým na mieste zásahu a druhu zasiahnutých tkanív. Zmena zásahu niekedy v len v niekoľkých milimetroch môže mať na účinok zásadný vplyv. Dôležitú úlohu na účinok strely má aj fyzický stav zasiahnutého (množstvo stratenej krvi, krvný tlak, srdечná činnosť) Ak nedôjde ku zásadnej strate krvi a následne poklesu krvného tlaku, efektivita „zastavovacieho účinku strely“ je daná iba intenzitou pocitu bolesti. V prípade útočníka, ktorý je v značnom psychickom rozrušení v závislosti na množstve adrenalínu v krvi je spomínaný pocit vnímania bolesti znížený a priamo úmerný zastavovaciemu účinku.

Predstava o sile zrážajúceho účinku strely, ako výsledku pôsobenia telesa na hmotnosť tela vplyvom čoho by mala „zraziť ho k zemi“ je zložitým problémom. Podstatou účinnosti strely je miesto zásahu, teda či strela prekonáva odpor svaloviny, kostí alebo brušnej dutiny (obsah tekutín a následok hydrodynamického šoku). U krátkych guľových zbraní, určených na civilné použitie sa energia strely v závislosti od hmotnosti strely a rýchlosti pohybuje v rozsahu od 200 do 700 J.

Súčasná právna úprava nosenia a držania krátkych guľových zbraní umožňuje držiteľovi použiť zbraň v prípadoch okolnosti vylučujúcich protiprávnosť činu. Medzi tieto sa zaraďuje nutná obrana, krajná núdza a oprávnené použitie zbrane, tak ako ich definuje súčasne platný trestný zákon. Pre účel tohto spracovania ak zoberieme do úvahy situáciu keď má dôjsť použitiu palnej zbrane proti človeku v prípade nutnej obrany, keďže i o priamo hroziaci alebo trvajúci útok (na život a zdravie človeka) je na mieste uvažovať o:

- Spôsobe použitia zbrane
- Účinnosti použitého typu náboja

Spôsob použitia zbrane musí byť adekvátny útoku. Teda primerane k hroziacej ujme na živote alebo zdraví človeka, za predpokladu že aj ujma spôsobená útočníkovi musí byť primeraná. Zákon nedefinuje spôsob použitia zbrane, mám na mysli priamy výstrel do tela útočníka. Možnosťou je výstraha pred ozbrojením, hrozba použitia namierenou zbraňou, úder zbraňou, varovný výstrel až po použitie výstrelu do tela útočníka s cieľom šetriť život a zdravie útočníka.

Je definovaný postup ako je možné účinnosť strely zmerať, alebo vypočítať. Základom tohto vyjadrenia sú veličiny: **hybnosť a energia**.

Z hybnosti strely vyplývajú dve známe kritéria účinnosti. Prvým kritériom je „relatívna zastavovacia schopnosť“², vyjadrený nasledovne:

$$RSP = k_1 \cdot H \cdot A \cdot f$$

kde:

$k_1 = 0,01793$ (prevod amerických jednotiek na jednotky SI)

m - hmotnosť strely (g)

v - rýchlosť strely (m/s)

A - prierez strely (cm² – výnimočne, kvôli uvádzaným americkým výsledkom)

H - hybnosť strely (N.s)

f – tvarový súčiniteľ strely pre SP a RSP – 0,9 (celoplášťová zaoblená (ogiválna) strela)

² RSP (Relative Stopping Power)

Kritérium vychádzajúce z energie strely sa nazýva „zastavovacia schopnosť“³, vyjadrená nasledovne:

$$SP = k_2 \cdot E \cdot A \cdot f$$

kde:

k_2 – 0,5885 (prevod amerických jednotiek na jednotky SI)

E – dopadová energia (J)

A - prierez strely (cm^2 – výnimočne, kvôli uvádzaným americkým výsledkom)

f – tvarový súčiniteľ strely pre SP a RSP – 0,9 (celoplošťová zaoblená (ogiválna) strela)

Nasledujúca tabuľka č.1 vykazuje vypočítané hodnoty „RSP“ a „SP“ účinnosti strely vybraných druhov nábojov. Hodnota vyššieho čísla pomerne vyjadruje zastavovaciu účinnosť daného druhu streliva. Úplné parametre jednotlivých typov nábojov sú uvedené v katalógoch výrobcov streliva, čím je daná možnosť širokého výberu vhodného streliva pre účel obrany.

Tabuľka č. 1 Prehľad zastavovacích účinností striel podľa vybraného druhu streliva

Kaliber	Hmotnosť strely [g]	Rýchlosť strely V_u [m/s]	Energia strely E [J]	Hybnosť strely H [N.s]	Priemer strely [cm] ⁴	Prierez strely A [cm^2]	RSP	SP
9 mm Browning	6,1	290	256	1,77	0,9	0,636	18	86
9 mm Makarov	6,5	325	343	2,11	0,92	0,664	23	120
9 mm Luger	7,5	360	486	2,7	0,9	0,636	28	164
	8,0	355	504	2,84	0,9	0,636	29	170
	9,0	320	460	2,88	0,9	0,636	30	155
.40 S&W	11,7	295	509	3,45	1,016	0,810	45	218
.45 ACP	14,9	260	504	3,87	1,143	1,026	65	274
.38 Special	10,2	315	506	3,21	0,91	0,65	34	174
.357 Mag	10,25	385	760	3,95	0,91	0,65	41	262

ZÁVER

Cieľom tohto spracovania bolo stručne a zrozumiteľne vyjadriť možnosti použitia zbrane v prípadoch okolností vylučujúcich protiprávnosť činu. Ak by v kritických situáciách došlo k nutnosti použiť palnú zbraň na obranu pred útočníkom, ozrejmiť účinky a účinnosť striel na zasiahnutej osobe.

Z uvedených hodnôt v tabuľke č. 1 vyplýva, že na účinnosť na odvrátenie útoku použitím palnej zbrane vplyvajú viaceré faktory. Nezanedbateľným faktorom je taktiež rozhodnutie či nosiť, alebo držať revolver, alebo pištoľ. Nosenie ťažkej zbrane má svoje negatíva. Taktiež či zbraň nosí muž, alebo žena. Z tabuľky vypočítaných hodnôt vyplýva, že vhodným nábojom, ktorý je však len na spodnej hranici účinnosti podľa indexu RSP, alebo SP je náboj 9mm Browning, pre ktorý sú vhodné ľahké pištole s neuzamknutým záverom a kapacitou zásobníka maximálne osem nábojov. Taká zbraň je vhodná na bežné súvislé nosenie. Ďaleko účinnejším nábojom je .40 S&W, alebo .45 ACP, ktorých zastavovací účinok podľa indexu RSP a SP je skutočne excelentný. Na druhej strane však treba zvážiť rozmery a hmotnosť zbrane, či ju použiť na bežné nosenie, alebo len na ochranu obydlia.

³ SP Stopping Power

⁴ Prekonvertované s anglo-americkéj dĺžkovej miery na metrickú

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

KNEUBEHL B., Balistika, NAŠE VOJSKO, Praha, 2013, s. 235, ISBN 80-206-0749-8

ČENTÉŠ J., 2012, KOMENTÁR k Trestnému zákonu č. 300/2005 Z. z., nepublikované

PALCO P., REPČÍK D., Importance of Weapons Amnesties in Slovakia, in: SECURITY DIMENSIONS INTERNATIONAL AND NATIONAL STUDIES, Ročník 19 , č.3 (2016), str.106-113, Krakow: APEIRON, 2016, ISSN 2353-7000

PALCO P., 2015, Zbrane a výbušniny, Košice, Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach 2015, 99 s. ISBN 978-80-89282-57-9

SMERNICA EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY, ktorou sa mení smernica Rady 91/477/EHS o kontrole získavania a vlastníctva zbraní, zo dňa 18.11.2015 (2015/0269, COD)

Návrh SMERNICE EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY, ktorou sa mení smernica Rady 91/477/EHS o kontrole získavania a vlastníctva zbraní, zo dňa 21.3.2017, (7272/17)

Zákon NR SR č. 190/2003, Z.z. o strelných zbraniach a strelive

<http://www.sellier-bellot.cz/produkty/pistolove-a-revolverove-naboje/pistolove-a-evolverove-naboje/seznam-produktu/detail/284/>

Ing. Peter PALCO, MBA, doktorand externého štúdia Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémie ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika,
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš
peter.palko@vsbm.sk

SOCIAL ENGINEERING IN INFORMATION INFRASTRUCTURE - CYBERSPACE

Istvan PARADA

ABSTRACT

In the information society, information infrastructures encompass our everyday lives. This result the people connects a network, cyberspace every hour of the day. We are online. Are there operations in this environment? Is this secure? In order to answer the questions, we have think with the opponent viewpoint. If a stranger try to collect data, and find security holes about our informatics system, it is crucial to understand the process he has committed. This topic will show how we can find vulnerabilities, and how to use them. This is proof of the importance of IT security and the relevance of the topic.

Keywords: Information infrastructure, cyberspace, social engineering, hacking

INTRODUCTION

It is important to put the subject on time and even in space, as it covers a field of expertise that is still unknown to many people, with many professional overlaps and still significant thematic differences. In addition, it is a technology-based discipline that is characterized by the most rapid development in today's world. This is why sometimes they adopt thematic views, but it is not unprecedented that the younger generation sees this different way and uses it many times more efficiently. The speed of technical development, results in a highly variable, flexible area, which technologically generates an incredibly broad spectrum. In this section of the article, a Web site hack method is presented to help you get the password and username. This method is performed and examined by the author. Methodists will use the Social Engineering, Web site clone, Fake E-mail header and Data Phishing.

This publication will draw attention about this spectrum is how dangerous and how important the security and the vulnerability in the information society, information infrastructure, cyberspace.

1. INFORMATION SOCIETY - INFORMATION INFRASTRUCTURE - CYBERSPACE

To better understand this measurement, first of all I would like to introduce some very important definitions. In these days the information technology is surrounding our everyday-life. The people using electrical devices in the most different areas of their lives. For example, financial processes, during their work, entertainment issues and social life processes. According to the statistics and technology wide-ranging accessibility the numbers of the users are growing. This reason our society became Information Society. There are some definitions, which are describes very well this social form. I would like present two of these: "An information society is a society where the creation, distribution, use, integration and manipulation of information is a significant economic, political, and cultural activity. Its main

drivers are digital information and communication technologies, which have resulted in an information explosion and are profoundly changing all aspects of social organization, including the economy, education, health, warfare, government and democracy.¹ The People who have the means to partake in this form of society are sometimes called digital citizens. This is one of many dozen labels that have been identified to suggest that humans are entering a new phase of society. The markers of this rapid change may be technological, economic, occupational, spatial, cultural, or some combination of all of these.² Information society is seen as the successor to industrial society.” The second definition approaches this society, with a viewpoint about network. “Manuel Castells describes the shift from an industrial society to an informational society, which started in the 1970s. This Network Society is structured around networks instead of individual actors, and works through a constant flow of information through technology.”³

The Information Society based on Information Infrastructures. Every society has got systems, which are contributes to proper functioning. In this case this process is the same. This society is requiring some necessary systems and elements, which are support the main task. “The nationwide interconnection of communications networks, computers, databases, and consumer electronics that make vast amounts of information available to users. The national information infrastructure encompasses a wide range of equipment, including cameras, scanners, keyboards, facsimile machines, computers, switches, compact disks, video and audio tape, cable, wire, satellites, fiber-optic transmission lines, networks of all types, televisions, monitors, printers, and much more. The friendly and adversary personnel who make decisions and handle the transmitted information constitute a critical component of the national information infrastructure. Also called NII. See also defence information infrastructure; global information infrastructure; information.”⁴ As can be seen from the definition, the main parts of this infrastructure are the active and passive electrical devices.

We can summarize in a simpler formulation that nowadays our society is an Information society which is served by Information Infrastructures. This Infrastructures consists of electrical devices, which are become almost the most important part of our everyday life, and make our live comfortable. Where these devices working? Are they secure?
5

“The term “cyber” has been used to describe almost anything that has to do with networks and computers, especially in the security field. Another emerging field of study is looking at conflicts in cyberspace, including state-on-state cyber warfare, cyber terrorism, cyber militias etc. Unfortunately, however, there is no consensus on what “cyberspace” is, let alone what are the implications of conflicts in cyberspace. In order to clarify this situation, the authors offer the following definition: cyberspace is a time-dependent set of interconnected information systems and the human users that interact with these systems. They describe the background of the definition and show why this approach may be preferable over others.”⁶ There is a very key word in the definition, which is the interconnected. This means the information systems connected within a common network. These computers, servers, router, switches, smartphones, and other electrical devices, make an own environment, space. This space can be interpreted in two dimensions of the information environment. The cyberspace is

¹ HILBERT, M. Digital Technology and Social Change

² WEBSTER, F. Theories of the Information Society.

³ MANUEL C. The Rise of the Network Society. The Information Age: Economy, Society and Culture. Volume 1. Malden: Blackwell. Second Edition.

⁴ JP 1-02 JOINT PUBLICATION 1-02 Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms

⁵ TIBOR F., ERIK P. Az információtechnológiai rendszer veszélyeztetettségi kérdései a rendvédelem területén

⁶ OTTIS, R. & LORENTS, P. Cyberspace: Definition and Implications

appearing in the physical and the informatics dimension. On the one hand, physical links are the element of the networks, which are in the Cyberspace. In other hand the delivered data which carrying value.⁷

2. CYBER OPERATIONS – PENETRATION TEST

In the Cyberspace there are activities, it is called Cyber operations. According to the goal, these executes may be offensive and defensive.⁸ All of the operations there is an exceptionally complex, which is a defence action that will provide protection through attack. This is the Penetration Test. It is a way to simulate methods an attacker can use to take over our security management system or reach to higher access in the system. The process itself involves the risk and risk factors of filtering, collecting and then discovering and exploiting the attacks. From time to time, news shows that big companies and state administration systems are hit by hacking attacks. These systems can lose valuable data through security vulnerabilities, which should be improved. The Penetration test allows you to find these gaps before the attackers, and propose correction to avoid these incidents in the future. The penetration test has some elaborate recommendations that suggest the phases of the attacks. The most popular is PTES model. It was created in early in 2009 by security information group. This guide recommends seven levels.

- Pre-engagement Interactions
- Intelligence gathering
- Threat Modelling
- Vulnerability Analysis
- Exploitation
- Post Exploitation
- Reporting

So this directive helps to make a plan with information collecting, and analysing. Then it allows detecting vulnerability in the system. Finally, it recommends attack to exploit these opportunities. In the next chapter I would like to present a web site clone attack method that can be used to hack webpages password for example Facebook. Of course the PTES model was a great support to lead my steps, but of course the pen test recommendations depend largely on the system and the attacker's IT personality. So I missed some phases and focused to the technically implementation.⁹

3. TEST

3.1. APPLIED SOFTWARE AT THE TEST

In this section of the article, a Web site hack method is presented to help you get the password and username. This method is performed and examined by the author. First of all, it is necessary to define the environment, where the test will be running. There is an attacker and a victim computer. The Attacker operation system is Kali Linux. The set toolkit software performs the cloning attack, which is making a fake Facebook webpage. Of course, the attacker must force the victim to log in the clone web site. Because of this I created a php file that allows you to replace the e-mail header. So we can send official e-mails, requiring logins. This is a way to direct the fake page.

⁷ HAIG ZS: Információ Társadalom Biztonság

⁸ TIBOR F. , ANDRÁS T. Electronic warfare in full spectrum operation

⁹ DAVID K., JIM O'G., DEVON K., AND MATI A. Metasploit The Penetration Tester's Guide

The most important software used during the test:

- Kali Linux
- SET Toolkit

Kali Linux

Shortest definition: operating system. This upgrade version of backtrack5 was released on March 13, 2013, based on Debian. It can be used for Penetration and Safety tests. Almost all programs are in Kali, include network security testing programs, proxy, fuzzer, and crawler, everything that is needed to test vulnerabilities in hacking. One of the most important advantage about the OS is the free usage.¹⁰

Set Toolkit

The Social-Engineer Toolkit (SET) is specifically designed to perform advanced attacks against the human element. SET was designed to be released with the <https://www.social-engineer.org> launch and has quickly become a standard tool in a penetration tester's arsenal. SET was written by David Kennedy (ReL1K) and with a lot of help from the community it has incorporated attacks never before seen in an exploitation toolset. The attacks built into the toolkit are designed to be targeted and focused attacks against a person or organization used during a penetration test.

3.2. SOCIAL ENGINEERING – FAKE EMAIL – DATA PHISHING

The first step in Kali is, that opening the Set Toolkit program. Then you have to choose the right attack method, in this case the website cloning. There is a menu in this toolkit which is making it an easier process. SET is a menu driven based attack system, which is fairly unique when it comes to hacker tools. The decision not to make it command line was made because of how social-engineer attacks occur; it requires multiple scenarios, options, and customizations. If the tool had been command line based it would have really limited the effectiveness of the attacks and the inability to fully customize it based on your target. The first option is “1- Social Engineering Attacks”¹¹

¹⁰ DANIEL W. D. Basic Security Testing with Kali Linux 2,

¹¹Social-Engineer-Toolkit-Set

```
Applications ▾ Places ▾ Terminal ▾ Thu 11:14 1
Terminal
File Edit View Search Terminal Help
[---] Created by: David Kennedy (ReL1K) [---]
[---] Version: 6.5.8 [---]
[---] Codename: 'Mr. Robot' [---]
[---] Follow us on Twitter: @TrustedSec [---]
[---] Follow me on Twitter: @HackingDave [---]
[---] Homepage: https://www.trustedsec.com [---]

Welcome to the Social-Engineer Toolkit (SET).
The one stop shop for all of your SE needs.

Join us on irc.freenode.net in channel #setoolkit

The Social-Engineer Toolkit is a product of TrustedSec.

Visit: https://www.trustedsec.com

Select from the menu:

1) Social-Engineering Attacks
2) Fast-Track Penetration Testing
3) Third Party Modules
4) Update the Social-Engineer Toolkit
5) Update SET configuration
6) Help, Credits, and About

99) Exit the Social-Engineer Toolkit
set> █
```

Picture 1 Set Toolkit

Then the attacker have to dive deeper and choose the option 2 which is the “Website Attack Vectors ”. The Social-Engineer Toolkit “Web Attack” vector is a unique way of utilizing multiple web-based attacks in order to compromise the intended victim.

```
The Social-Engineer Toolkit is a product of TrustedSec.

Select from the menu:

1) Social-Engineering Attacks
2) Fast-Track Penetration Testing
3) Third Party Modules
4) Update the Metasploit Framework
5) Update the Social-Engineer Toolkit
6) Update SET configuration
7) Help, Credits, and About

99) Exit the Social-Engineer Toolkit
set> █
```

Picture 2 Social-Engineering Attacks

The next step is the option 3. It means the credential harvester attack method is used when you do not want to explicitly get a shell but perform phishing attacks in order to obtain username and passwords from the system. In this attack vector, a website will be cloned, and when the victim enters the user credentials, the usernames and passwords will be posted back to your machine and then the victim will be redirected back to the legitimate site. The first method will allow SET to import a list of pre-defined web applications that it can utilize within the attack. The second method will completely clone a website of your choosing and allow you to utilize the attack vectors within the completely same web application you were attempting to clone. The third method allows you to import your own website, note that you should only have an index.html when using the import website functionality. In this case we

have to choose the 2 options which is the “Site Cloner”. Email harvester will allow you to utilize the clone capabilities within SET to harvest credentials or parameters from a website as well as place them into a report.¹²

```
The TabNabbing method will wait for a user to move to a different tab, then refresh the page to something different.

The Web-Jacking Attack method was introduced by white_sheep, emgent. This method utilizes iframe replacements to make the highlighted URL link to appear legitimate however when clicked a window pops up then is replaced with the malicious link. You can edit the link replacement settings in the set_config if its too slow/fast.

The Multi-Attack method will add a combination of attacks through the web attack menu. For example you can utilize the Java Applet, Metasploit Browser, Credential Harvester/Tabnabbing all at once to see which is successful.

1) Java Applet Attack Method
2) Metasploit Browser Exploit Method
3) Credential Harvester Attack Method
4) Tabnabbing Attack Method
5) Web Jacking Attack Method
6) Multi-Attack Web Method
7) Full Screen Attack Method

99) Return to Main Menu

set:webattack>
```

Picture 3 Credential Harvester Attack Method

```
File Edit View Search Terminal Help
99) Return to Main Menu

set:webattack>3

The first method will allow SET to import a list of pre-defined web applications that it can utilize within the attack.

The second method will completely clone a website of your choosing and allow you to utilize the attack vectors within the completely same web application you were attempting to clone.

The third method allows you to import your own website, note that you should only have an index.html when using the import website functionality.

1) Web Templates
2) Site Cloner
3) Custom Import

99) Return to Webattack Menu

set:webattack>2

[-] Credential harvester will allow you to utilize the clone capabilities within SET
[-] to harvest credentials or parameters from a website as well as place them into a report
[-] This option is used for what IP the server will POST to.
set:webattack> IP address for the POST back in Harvester/Tabnabbing:192.168.154.128
[-] SET supports both HTTP and HTTPS
[-] Example: http://www.thisisafakesite.com
set:webattack> Enter the url to clone:https://www.facebook.com

The best way to use this attack is if username and password form fields are available. Regardless, this captures all POSTs on a website.
[*] Social-Engineer Toolkit Credential Harvester Attack
[*] Credential Harvester is running on port 80
[*] Information will be displayed to you as it arrives below:
```

Picture 4 Clone the Facebook website

Then we just have to determine the attacker host IP address, and a chosen website, which will be cloned. The next step is to force the victim to connect our fake website. So I changed the e-mail header, and send an official letter. This letter contains a warning that a friend is tagged in a comment and sign in. When the victim sign up, the username and the password will be saved on the attacker computer, and then automatically will be direct to the real webpage. In this case the facebook.com.

¹² Social-Engineer-Toolkit-Set

```

20 <form method="GET">
21 <input type='text' name='fakeurl1' placeholder='Fake URL' value='http://bit.ly/'><br>
22 <!--<input type='text' name='getername' placeholder='Küldő név'><br-->
23 <input type="radio" name="geter" value="facebook.com" checked>facebook@facebook.com<br>
24 <input type="radio" name="geter" value="faceboook.com">facebook@faceboook.com<br>
25 <!--<input type="radio" name="geter" value=""> <input type='text' name='email2' placeholder='Küldő e-mail'><br-->
26 <input type='text' name='name' placeholder='Fogadó név'>
27 <input type='text' name='email' placeholder='Fogadó e-mail'><br>
28 <!--<input type='text' name='subject' placeholder='Tárgy' value='Új értesítés'><br>
29 <textarea name='mhtext' rows='10'></textarea-->
30 <input type='submit' value='Küldés'>
31 </form>

```

Picture 5 Fake E-mail header

CONCLUSION

The relevance of the tagged topic is unquestionable since it affects all segments of our lives in the world of IoT. As well as private life, it has an astonishing impact on international, domestic political life and the roles of social life as well. In addition, issues of personality rights and areas also raise delimitation issues that complicate the IT security or cyber operations.

In my view, it is essential to advertise and practice relevant education and security awareness. Today's education system is unprepared and does not teach IT skills with the correct topic, so there is a need for reformation at high school level as well. Of course, there are efforts towards this, but the continuous rapid development of the IT field is only another disadvantage, which is also an obstacle to these aspirations.

As a conclusion, however, it can be stated that information technology, both in terms of education and workflows and operations, will always be characterized by a windmill fight against the current, relatively modern technical solutions in time and up-to-date. The conclusion is the same in field of security, where the high prospect of the professionals is that no 100% security exists. Still, in both areas, efforts should be made to ensure that age is adequate. These attitudes are met by the examination, understanding and use of technical and technological processes that ensure the development of exponentially increasing development.

I consider it a great achievement to create very easy and useable methods to get the Username and Password to a website. Also a valuable result is the web site that can replace the email header that manipulates the victim and helps him cheat. By furthering and developing the method, we can go to financial and valuable business information.

BIBLIOGRAPHY

- DANIEL W. D. *Basic Security Testing with Kali Linux 2*, 2013. p. 12-30. ISBN-13: 978-1494861278 (download 2017.04.10)
<http://zempirians.com/ebooks/CreateSpace.Publishing.Basic.Security.Testing.With.Kali.Linux.Jan.2014.ISBN.1494861275.pdf>
- DAVID K., JIM O'G., DEVON K., AND MATI A. METASPLOIT The Penetration Tester's Guide (Metasploit-The Penetration Tester s Guide.pdf) ISBN-10: 1-59327-288-X, ISBN-13: 978-1-59327-288-3, 2011. p. 1-8. (download 2017.04.10)
<http://zempirians.com/ebooks/No.Starch.Metasploit.Jul.2011.pdf>
- HAIG ZS. : *Információ Társadalom Biztonság* ; Budapest, 2015. p. 29-112. ISBN:978-615-5527-08-1

- HILBERT, M. (*Digital Technology and Social Change [Open Online Course at the University of California]*) 2015. freely available at:
<https://canvas.instructure.com/courses/949415>
- JP 1-02 JOINT PUBLICATION 1-02 *Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms* 2010. p. 112. CJCSI 5705.01.
- MANUEL C. *The Rise of the Network Society. The Information Age: Economy, Society and Culture. Volume 1.* Malden: Blackwell. Second Edition. 2010. p. 355-407 ISBN 978-1-4051-9686-4
- OTTIS, R. & LORENTS, P. *Cyberspace: Definition and Implications.* In *Proceedings of the 5th International Conference on Information Warfare and Security*, Dayton, OH, US, 8-9 April. Reading: Academic Publishing Limited, pp 267-270. 2010. (download 2017.04.10)
<https://ccdcoe.org/multimedia/cyberspace-definition-and-implications.html>
- Social Engineer Toolkit (SET) UPDATED April 1 2014 (download 2017.04.10)
<https://www.social-engineer.org/framework/se-tools/computer-based/social-engineer-toolkit-set/>
- TIBOR F., ANDRÁS T. *Electronic warfare in full spectrum operation* 2012. p. 181-188. ISBN:978-80-8040-447-5
- TIBOR F., ERIK P. *Az információtechnológiai rendszer veszélyeztetettségi kérdései a rendvédelem területén* 2009. pp. 127-135. ISBN:978 963 7060 70 0
- WEBSTER F. *Theories of the Information Society.* Cambridge: Routledge 2002. p. 1-98. ISBN 0-203-96282-6

2LT. István Paráda MSC Electric Engineer
National University of Public Service
Faculty of Military Science and Officer Training
H-1101 Budapest, Hungária krt. 9-11.
parada.istvan@uni-nke.hu

MANAŽMENT SOCIÁLNYCH RIZÍK A ĽUDSKÁ BEZPEČNOSŤ

MANAGEMENT OF SOCIAL RISKS AND HUMAN SECURITY

Mária PETRUFOVÁ

ABSTRACT

The author of the article focuses on new phenomenon in security and that is the concept of human security, consisting of economic safety, food safety, health safety, environmental safety, personal safety, safety community and political safety. For better understanding, social risks have its rightful position in security. The aim of the author is to point out the differences within understanding of traditional and human security and its feasible application in the conditions of the Slovak Armed Forces.

Keywords: human security and its´ basic types, threats to human security, concept of human security and the Slovak Armed Forces

ÚVOD

Koncepcia ľudskej bezpečnosti súvisí najmä s problematikou ľudskej spoločnosti a aj s rôznymi aspektmi rizík v súčasnosti. Zaistenie bezpečnosti a prežitia bolo hlavnou úlohou už od počiatku dejín. Bezpečnosť je zložitý multidimenzionálny sociálny fenomén, ktorý je dnes vyjadrený ako istota, ochrana a zabezpečenie medzinárodnej a vnútroštátnej bezpečnosti. Niektorí teoretici ju vnímajú ako najvyššiu hodnotu v živote jednotlivcov, spoločnosti a štátu. V negatívnom zmysle slova sa bezpečnosť chápe ako neexistencia alebo neprítomnosť hrozby, v pozitívnom ju môžeme vnímať ako najvyšší cieľ a zároveň ako proces, ktorý by mal byť výsledkom aktívnych opatrení vo viacerých sférach – politickej, ekonomickej, diplomatickej, no hlavne vojenskej.

Globalizácia ako nový fenomén je najčastejšie charakterizovaná ako „zmenšovanie sveta“, prispel k tomu, že bezpečnosť sa rozšírila do všetkých aspektov a oblastí spoločností. Práve tento fenomén ako dynamický proces, ktorý odstraňuje bariéry a stiera hranice, prepája jednotlivé štáty i kontinenty a vytvára úpone nový ráme medzinárodných bezpečnostných vzťahov (Eichler, J. 2009 s. 99). Transformácia bezpečnosti je charakteristická rozširovaním a prehľbovaním bezpečnostnej agendy. Pri hlbšom skúmaní bezpečnosti treba brať do úvahy aj iné objekty ako je štát, neštátne organizácie, jednotlivca, sociálne skupiny, či dokonca planétu Zem. Bezpečnostné hrozby sú v súčasnosti definované ako javy a procesy ekonomického, politického, sociálneho, vojenského, geopolitického, ekologického, vedecko – technického, informačného, morálno-duchovného charakteru na najrôznejšej úrovni spoločenského života.

Bezpečnostná paradigma v súčasnosti súvisí najmä s typológiou hrozieb, ktorých je celá škála napr.:

- **Priame bezprostredné** – tie, ktorým je vystavený náš štát alebo my sami.
- **Nepriame** – dotýkajú sa spojencov, regionálnej a lebo svetovej stability.
- **Naliehavé** – vyžadujú si neodkladnú okamžitú reakciu.
- **Latentné** – nevyžadujúce si okamžitú reakciu, aj napriek tomu majú potenciál stať sa naliehavými.
- **Zámerné** – vojenská agresia, teroristické útoky, ekonomické sankcie.

- **Nezámerné** – ekonomické krízy, epidémie a pandémie a hrozby vznikajúce v dôsledku plynutia prírodných činiteľov (Káčer, 2017 s. 3- 4).

1. TRADIČNÉ HROZBY V SÚČASNOSTI

Dnes je už známym faktom, že ozbrojené násilie a vojny sprevádzajú ľudstvo od nepamäti. Dávne výboje, veľké ťaženia, umožnili vznik najstarších civilizácií presahujúcich celé kontinenty. Králi, cisári a faraóni si svoje bohatstvo moc a miesto v dejinách zabezpečovali územnými ziskami, ktoré dotvára zvuk zbraní. Aj o poľnohospodársku pôdu bojovali panovnícke a šľachtické rody, ktoré zvädzali ozbrojené súboje, v ktorých zomierali tisíce ľudí. Technologický pokrok umožnil, že človek dokázal prostredníctvom vojenských strojov zabiť viac ľudí omnoho rýchlejšie – prvá a druhá svetová vojna, koncentračné tábory, zavádzanie tankov a lietadiel úplne zmenilo nielen vojenskú stratégiu, ale tiež pozdvihlo schopnosť človeka ničieť, symbolom čoho sa stalo bombardovanie miest, ktoré pochovávalo celé mestá.

Aby sa už takéto utrpenie nikdy neopakovalo, bola podpísaná Charta Organizácie spojených národov (50 štátov sveta podpísalo túto dohodu 26. júna 1945), ktorá zakazuje riešiť spory s použitím sily alebo vyhrážaním sa jej použitím. Útočná vojna sa tak stala v medzinárodnom práve protizákonným konaním a štátom bola ponechaná iba možnosť individuálnej alebo kolektívnej obrany, teda obrannej vojny. Paradoxom je, že k Charte OSN dodnes pristúpilo 193 štátov, no vojna z ľudského sveta nikdy nevymizla – dodnes je jeho každodennou súčasťou. Teda tradičná hrozba môže mať rôzne podoby – okrem vojny medzi štátmi sú často vojny vo vnútri štátu medzi jednotlivými skupinami obyvateľstva – teda vojny občianske, často sa dnes zvyknú vojny deliť podľa druhu použitých zbraní – konvenčné zbrane – napr. delostrelectvo, najničenejšie sú však jadrové zbrane – zbrane hromadného ničenia.

Medzinárodne právo pozná 5 jadrových mocností: Čínu, Francúzsko, Rusko, Spojené štáty a Veľkú Britániu, tieto krajiny ako víťazné mocnosti 2. svetovej vojny sú zároveň členmi Bezpečnostnej rady OSN s právom veta (zvyšných desať členov je volených vždy iba na dva roky). Dnes jadrovými zbraňami disponujú aj ďalšie štáty: India, Pakistan, Izrael a Severná Kórea. Bezpečnostný zámerom medzinárodného spoločenstva vrátane Slovenska je zastavenie ďalšieho šírenia jadrových zbraní. Typickým príkladom pretrvávajúcej hrozby vojenského konfliktu je studená vojna (nielen medzi bývalým Sovietskym zväzom a Spojenými štátmi) sme aj naďalej svedkami nebezpečných precedensov rusko-gruzínska vojna z roku 2008, anexia Krymu a konflikt na východe Ukrajiny z roku 2014, konflikty navyše zúria v širšom susedstve Európy, najmä na blízkom východe a v Afrike. Najzávažnejšie z nich sa odohrávajú v Sýrii, Iraku, Nigérii, Afganistane, Somálsku, či južnom Sudáne.

Dôvodov, prečo je Európa viac menej bezpečným kontinentom je viacero:

1. **Po prvé** – po druhej svetovej vojne sa viaceré krajiny dohodli, že okrem podpisu Charty OSN vytvoria medzi sebou také vzťahy, aby sa už nikdy nechcelo bojovať – nasledovala Parížska zmluva z roku 1951, Rímska zmluva 1957 a Európske svetové hospodárstvo sa stalo zakladateľom súčasnej Európskej únie. Európska únia ako mierový projekt túto funkciu plní doteraz.
2. **Po druhé** – okrem toho bolo v roku 1949 podpísaná Severoatlantická zmluva tzv. Washingtonská teda spojenecká zmluva o vytvorení NATO. Severoatlantická aliancia (je piaty článok hovorí o tom, že v prípade napadnutia členského štátu NATO mu ostatní členovia Aliancie prídu na pomoc- mušketersky princíp kolektívnej obrany platí doteraz a SR je členom tejto spojenej zmluvy
3. **Po tretie** – tretím aspektom ochrany voči tradičným hrozbám je individuálna schopnosť odstrašenia a obrany – teda udržiavanie vojenskej moci štátu- štáty udržiavajú vlastné OS pre prípad vonkajšej agresie – robia to tak aj v mieri. Členské štáty EU a NATO disponu-

jú ozbrojenými silami na vysokej technologickej úrovni. Z uvedeného vyplýva, že *dôsledky tradičných hrozieb súvisia najmä r rozmanitosťou takýchto hrozieb*. Riziko, že SR zapojí do ozbrojeného konfliktu, alebo že bude nejaký prebiehať na jej území je menšie ako riziko vypuknutia migračnej krízy, závažného kybernetického útoku, či aktu terorizmu.

Ozbrojený konflikt má dopady na všetky oblasti fungovania štátu a spoločnosti (vysoké straty na životoch, a zdraví vojakov, civilného obyvateľstva, vyvražďovanie, porušovanie medzinárodného humanitárneho práva, problémy v národnom hospodárstve – nedostatok potravín, tovaru, služby, električka, voda, plyn, kultúrne katastrofy, opustenie domovov, utečenecké tábory) a preto každý štát (vrátane Slovenska) mu musí aj keď len potenciálne venovať patričnú, primeranú, ale hlavne profesionálnu pozornosť.

Slovensko sa nachádza v relatívne nebezpečnej euroatlantickej oblasti, je plne integrované do EÚ a NATO, čo mu dáva istotu, že si tretí štát nedovolí vojensky ho napadnúť. Hoci je kolektívna sila NATO veľká, každý zo spojencov má podľa Severoatlantickej zmluvy v prvom rade povinnosť starať sa o svoju obranu sám. NATO ako medzivládna organizácia totiž nemá vlastne ozbrojené sily: všetci vojaci a drvivá väčšina vojenskej techniky a infraštruktúry je pod kontrolou a vo vlastníctve jeho členských štátov a ich použitie je závislé od suverénneho rozhodnutia týchto členských štátov.

2. ĽUDSKÁ BEZPEČNOSŤ A NOVÉ HROZBY

Bezpečnosť je už oddávna jednou z najsilnejšie pociťovaných ľudských potrieb. V Maslowovej teórii hierarchie potrieb je *bezpečnosť a istota* začlenená na druhé miesto za fyziologické potreby. Okrem nich sú v nej spoločenské potreby, potreba úcty a uznania, potreba seberealizácie (Belan, L. 2016).

Ozbrojené konflikty sú neoddeliteľnou súčasťou ľudskej histórie. Existencia človeka je v ohrození už od samotného počiatku ľudstva. Tradičné hrozby síce nevymysli, no v porovnaní s minulosťou sa dostávajú do úzadia a zvyšuje sa povedomie o iných ohrozeniach, ktoré trápia moderného človeka. Zmena v chápaní súčasných hrozieb nastala v posledných desaťročiach ako jeden z dôsledkov rýchlo napredujúcej globalizácie. Popri tradičnom vnímaní bezpečnosti sa do popredia dostala koncepcia tzv. ľudskej bezpečnosti (human security).

Koncom osemdesiatych rokov sa spolu so zrútením komunistického sveta stal históriou aj medzinárodný systém studenej vojny. Na sklonku studenej vojny však bolo čím ďalej, tým viac zjavné, že tradičné poňatie bezpečnosti v zmysle zaistenia teritoriálnej integrity a nezávislosti štátu, už pre zaistenie bezpečnosti obyvateľov nie je dostatočné. To bolo jedným z impulzov, ktorý viedol akademikov k prehodnoteniu tradičného poňatia bezpečnosti. K týmto snahám prispelo i rastúce uvedomenie si, že práve štáty samotné sú v niektorých prípadoch pre svoje obyvateľstvo tou najväčšou hrozbou (Hofreiter, L. 2009).

Za najväčší prínos koncepcie ľudskej bezpečnosti je preto možné považovať skutočnosť, že *do popredia záujmu medzinárodného spoločenstva sa priniesla otázka bezpečnosti jednotlivca, oproti do tej doby prevažujúcemu záujmu o bezpečnosť štátu*. Nádeje spojené s koncom studenej vojny a tým i veľmocenského súperenia prispeli k možnosti formulovať novú koncepciu bezpečnosti. Medzi zástancami tejto koncepcie prevažoval optimistický pohľad do budúcnosti, prísľub nového medzinárodného systému, v ktorého strede mala byť *bezpečnosť ľudských bytostí*. Koncepcia ľudskej bezpečnosti doposiaľ nenadobudla podobu, ktorá by bola všeobecne prijatá. Mnohí autori ju dokonca považujú za príliš obsérnu a vágnu, pretože na jednej strane síce vypočítava celý rad hrozieb, no na druhej strane prináša rôznoro-

dý a niekedy nie zlučiteľný súbor implementačných opatrení a politických riešení. Aj napriek tejto skutočnosti však autori pripúšťajú, že ľudská bezpečnosť môže slúžiť ako určité „označenie“ pre širokú kategóriu výskumu pre oblasť bezpečnostných štúdií, ktorá sa zaoberá primárne nevojenskými hrozbami, na rozdiel od tradičných prístupov k bezpečnostným štúdiám zameraných na ochranu pred externými hrozbami (Paris, R. 2001).

Komplexná ľudská bezpečnosť je vyjadrovaná prostredníctvom zaistenia bezpečnosti v dimenziách ekonomickej, politickej, osobnej, potravinovej, sociálnej, bezpečnosti komunity a environmentálnej bezpečnosti. Podľa L. Hofreitera sa však toto zaistenie nemá vzťahovať len na stav v mieri, ale aj na ťažké, krízové situácie. Ochrana človeka má byť aj v takejto situácii zaistená tak, aby bol jednotlivec zbavený strachu, že bude žiť v nedostatku a že mu nebude poskytnutá pomoc vtedy, keď ju bude reálne potrebovať (Hofreiter, L. 2014).

O koncepte ľudskej bezpečnosti sa začalo hovoriť v správe OSN o ľudskom rozvoji z roku 1994, kedy bol prvýkrát podrobnejšie definovaný. Rozvojový program OSN je definuje ho ako „ochranu pred trvalými hrozbami, ako sú hlad, choroby a represie. Patrí tu aj ochrana od náhlych a škodlivých narušení každodenného života buď doma, v práci alebo v komunite. Takéto hrozby môžu existovať na všetkých úrovniach národného príjmu a rozvoja.“¹

Toto poňatie bezpečnosti je veľmi široké a zahŕňa všetky oblasti každodenného života a delí sa na tieto kategórie:

- ekonomická bezpečnosť (chudoba, dopady ekonomických zmien vo svete),
- potravinová bezpečnosť (hlad, dopady zmien klímy na poľnohospodárstvo),
- bezpečnosť v oblasti zdravia (prístup k zdravotnej starostlivosti, infekčné nákazy),
- environmentálna bezpečnosť (vyčerpanie zdrojov, znečistenie ovzdušia a pod.),
- osobná bezpečnosť (násilie, prírodné katastrofy, ozbrojené konflikty),
- bezpečnosť komunity (narušenie kultúrnej integrity, kultúrna globalizácia),
- politická bezpečnosť (politické represie, vojny).²

Aj dnes je potreba vyzývať k zmene vnímania bezpečnosti ako ochrany teritória k bezpečnosti zameranej na ochranu jednotlivcov. Bývalý generálny tajomník OSN Kofi Annan na dôležitom miliónovom samite vyzval medzinárodnú komunitu k zaisteniu troch základných cieľov ľudskej bezpečnosti a to – **oslobodenie od strachu** (freedom from fear), upustenie od násilných konfliktov, ktoré majú za následok ohrozenie ľudskej bezpečnosti a straty na životoch, **oslobodenie od biedy** (freedom from want), pomôcť vyriešiť problémy epidémií, potravinového nedostatku a chudoby vo svete, a taktiež **umožnenie dôstojného života** (freedom to live in dignity)³.

V porovnaní s chápaním tradičnej bezpečnosti je **ľudská bezpečnosť** značne odlišná v objektoch ochrany, cieľoch, spôsoboch či aktéroch. Cieľom koncepcie tradičnej bezpečnosti je štát a ochrana jeho hraníc pred extrémnymi hrozbami, dosiahnutie ekonomických a politických cieľov, akými sú prístupy k nerastným surovinám, šírenie ideológie vplyvu, vojny medzi štátmi, občianske vojny, terorizmus, šírenie nukleárnych zbraní, či revolúcie.

V ľudskej bezpečnosti je hlavná myšlienka sústredená okolo základných ľudských práv – práva na slobodný a dôstojný život, s rovnakými príležitosťami na využitie svojich práv

¹ The Global Development Research Centre (2009). Definitions of Human security, <http://www.gdrc.org/husec/Definitions.pdf>, online (cit. 23.8.2016)

² United Nations, An Overview of the Human Security Concept and the United Nations Trust Fund for Human Security, <http://www.un.org/humansecurity/sites/www.un.org.humansecurity/files/human-security-in-theory-and-practice-english.Pdf>, on-line, cit. 23.8.2016

³ United Nations Secretary – General Kofi Annan, Milenium Report, Chapter 3, p 43-44, 08/22/01

a plný rozvoj svojho potenciálu. *Ludská bezpečnosť je zameraná na bezpečnosť samotného človeka, integrity života a napĺňovanie potrieb človeka*, Okrem tradičných ohrození, ľudská bezpečnosť vníma ako ohrozenie najmä choroby, chudobu, prírodné katastrofy, či porušovanie základných ľudských práv – realizujú okrem štátu aj iní aktéri – občania, lokálne komunity a medzinárodne organizácie – bezpečnosť tak stráca výhradne národný charakter, vyžaduje to národnú politickú kultúru, vzájomnú spoluprácu štátov, medzinárodných organizácií a participáciu nižších jednotiek spoločnosti. Obe koncepcie sa však nevyklučujú. Dnes sa dostávajú do popredia popri tradičným hrozbám i nové hrozby ako medzinárodný terorizmus, občianske vojny, degradácia životného prostredia, migrácia, či demografické problémy ako napr. starnutie, či úbytok obyvateľstva. Medzi najkritickejšie však patria environmentálne problémy a degradácia životného prostredia, vysoké využívanie prírodných zdrojov, nadmerný rybolov, ťažba dreva, vymieranie rastlinných a živočíšnych druhov, kvalita ovzdušia, či pitnej vody, mesta plné smogu, kyslé dažde, klimatické zmeny, emisie skleníkových plynov, úrodnosť pôdy a globálne otepľovanie apod. Toto všetko by malo byť predmetom záujmu v oblasti vedy a výskumu v rámci ľudskej bezpečnosti.

3. MANAŽMENT SOCIÁLNYCH RIZÍK

Súčasťou koncepcie ľudskej bezpečnosti je aj identifikovať manažment sociálnych rizík, lepšie pochopiť podstatu rizika a jeho klasifikáciu s dôrazom na riziká verejnej a štátnej správy. V bezpečnostnom manažmente sú dnes už známe aj exaktné postupy manažérstva rizika a potrebné ciele pri implementácii riadenia rizík. druhom rizík a ich posudzovaním, ktoré je potrebné pre zvládnutie celého procesu manažérstva rizika so zameraním na manažment sociálnych rizík, ktoré sa dajú perfektne využiť práve v koncepcii ľudskej bezpečnosti.

Pojem riziko je definované podľa rôznych definícií. Väčšina autorov sa zhoduje, že vyjadruje pravdepodobnosť, nebezpečenstva a odchýlku, pričom práve odchýlka predstavuje možnosť vzniku. Podľa autorov Smejkal a Reisa je riziko charakterizované ako: Pravdepodobnosť akéhokoľvek výsledku, odlišného od výsledku očakávaného. Odchýlenie skutočných a očakávaných výsledkov. Pravdepodobnosť či možnosť vzniku straty, nepodarku, Nebezpečenstvo negatívnej odchýlky od cieľa, Možnosť vzniku straty alebo zisku, Možnosť, že špecifická hrozba využije špecifickú zraniteľnosť systému (Smejkal, V., Rais, K. 2006)

Kategorizácia rizík súvisí s rôznymi faktormi ako napr.: technické riziká, výrobné, obchodné finančné, ekonomické, riziká v oblasti informatiky, politické riziká a pod. Podľa odborníkov na klasifikáciu rizík sa zvyknú riziká deliť na dve základné skupiny:

1. Prvá skupina tvoria tzv. *antropogénne riziká* súvisia s činnosťou človeka a s jeho potrebou si optimalizovať podmienky.
2. Druhú skupinu tvoria tzv. *sociogénne riziká* sú spojené so sociálnymi javmi, správaním jednotlivca sú závislé na kvalite práce jednotlivca, schopnosti ľudí komunikovať navzájom, účinnosti riadenia pracovných kolektívov, pracovných podmienkach vytvorených pre zamestnancov, miere kvality služieb poskytovaných zákazníkom, to je najviac zaujímavé práve pre koncepciu ľudskej bezpečnosti.
3. V súčasnosti sú verejnosti už často známe aj *technogénne riziká*, v súčasnosti predstavujú zásadnú hrozbu pre výrobné procesy a iné služby ich delenie je na riziká ohrozujúce technologické procesy vo výrobe a službách, riziká ohrozujúce technické a technologické zariadenia a prostriedky, riziká ohrozujúce infraštruktúru a energetický systém štátu, riziká ohrozujúce riadiace, informačné a komunikačné procesy. Miera ohrozenia splnenia plánovaných výrobných a produkčných úloh je najväčšia. Krízové javy z tejto skupiny

môžu ohroziť hospodárstvo štátu vo všetkých činnostiach. Dodávky surovín, ohroziť životnú úroveň a komplexné zabezpečenie potrieb občanov.

4. Z hľadiska komplexnosti sú známe aj **agrogénne riziká**, v systéme poľnohospodárskej a potravinárskej produkcie sa objavuje 32 rizík, ktoré majú negatívne dopady na človeka a prírodu. Poľnohospodárskou činnosťou vznikajú aj riziká, ktoré ohrozujú dopravné procesy ako zosuvy pôdy, prepadnutia pôdy a iné. Všetky štyri skupiny rizík sú významné a môžu určitým spôsobom obmedziť alebo znemožniť plynulosť výrobných procesov a služieb.

Dnes je už nepochybný fakt, že **význam a rozsah rizík narastá v období, kedy je v štáte nedostatok verejných financií a ekonomická produktivita hospodárstva štátu je nízka**. Toto sa odráža najmä na v raste nezamestnanosti, na znižovaní úrovne sociálneho zabezpečenia, na snahe o obmedzenie investícií a tlakmi na zhospodárnenie verejnej správy, znižovaní dávok sociálneho zabezpečenia občanov, transformačné procesy vyžadujú zhospodárenie činnosti verejnej správy, znižovanie rozpočtových dotácií do sociálnej oblasti a služieb znižovanie investícií do zdravotníctva, sociálnej starostlivosti o občanov a pod. znižovanie stavu verejného spoločenského života. Toto môže byť príčinou krízových javov ako znižovanie plánovaného HDP, rast nezamestnanosti krach menších organizácií, sociálnymi nepokojmi a iné.

Najčastejšie sa v manažérskej praxi v súčasnosti stretávame s **kombinovanými rizikami** (a to hlavne kombinácia technogénnych a sociogénnych rizík), sú nebezpečnejšie a pravdepodobnosť vzniku je veľmi vysoká a proces ich znižovania ako aj prevencia vzniku krízových javov je náročná na materiálne i ľudské zdroje. Riziká, ktoré nie sú závislé na ľudskej činnosti sú **prírodné riziká**, ich zdrojom je samotná príroda, jej rôznorodosť a zložitnosť. Okrem prírodných rozoznávame aj **kozmogénne riziká**, ktoré sú veľmi nepravdepodobné, ale nemožno ich vylúčiť. Zrážka s inou planétou by malo za následok katastrofálne následky. Riziká pôsobia na všetky sféry spoločnosti, zdravie, životné prostredie, ľudské aktivity a pod.

Podľa objektu svojho pôsobenia poznáme ešte celú škálu rizík ako napr.: riziká nevojenského charakteru, riziká z vývoja vo svete a zo zahraničnej politiky SR, sociálne riziká, riziká vnútornej politiky SR, vrátane straníckopolitických rizík, riziká demografického vývoja, hospodárske riziká, informačné riziká, technické a technologické riziká, riziká energetickej a surovinovej nedostatočnosti, riziká nedostatku základných životných potrieb obyvateľstva, zdravotné riziká, riziká národnostnej, rasovej, náboženskej, ideologickej a kultúrnej neznášanlivosti, riziká vyplývajúce z rastu kriminality, riziká narušenia životného prostredia, riziká vzniku prírodných katastrof, riziká vojenského charakteru a kombinované riziká. Riziká nevojenského charakteru predstavujú širokú škálu rizík, ktoré komplexne ohrozujú kvalitu života, a riziká vzniku vojenského konfliktu je nutné posudzovať spoločne s podstatnou časťou rizík nevojenského charakteru (Šimák, L. 2006).

3.1 MANAŽÉRSTVO – RIADENIE SOCIÁLNYCH RIZÍK

Manažérstvo rizika je termín používaný na označenie metódy, ktorá je metódou určovanie súvislostí, identifikovania, analýzy, vyhodnotenia, zaobchádzania, monitorovania a označovania rizík, ktoré súvisia s akoukoľvek činnosťou, funkciou alebo procesom a to spôsobom, ktorý umožní minimalizovať straty a maximalizovať príležitosti (Mikolaj, J. 2001).

Na SR zatiaľ nemáme spracovanú **metodiku riadenia sociálnych rizík**. Riadenie rizík sa považuje za veľmi dôležitý nástroj zabezpečovania a kontroly kvality v sociálnej oblasti. Sociálna služba je súborom činností, zameraných na uspokojovanie individuálnych aj kolektívnych potrieb, vykonávaný inak ako prevodom materiálnych statkov. Pomáhajú dosiahnuť maximálneho stupňa sociálneho, duševného a telesného blahobytu. Ich hlavnými činnosťami

sú opatrovateľské, rehabilitačné, terapeutické a poradenské procesy, ktoré sa nezaobídu bez ľudského vzťahu, odbornej profesionality personálu, ošetrovateľskej a opatrovateľskej technológie, profesionálnej etiky a poznatky zo sociálneho poradenstva. Potreba odbornosti, profesionality prináša potrebu zavádzania nástrojov na kvalifikované a kvalitné riadenie, spolu s riadením rizík. Riadenie rizík v sociálnych službách je procesom identifikovania, vyhodnocovania a riešenia potenciálnych alebo aktuálnych rizík, ktoré môžu byť zdrojom:

- **Zhoršovania životných podmienok, pre ľudí**, ktorí svoju životnú situáciu nevedia zvládnuť väčšinou sami.
- **Nevytvárania vhodných podmienok**, ktoré by zabránili vzniku, alebo nárastu negatívnych spoločenských javov.
- **Zhoršenia zdravotného stavu** odkázanej na pomoc inej osoby.
- **Nevytváranie podporných aktivít**, ktoré by zamedzili nepriaznivý sociálny vývin jednotlivca, rodiny či spoločnosti, finančné straty zariadenie či jedinca.
- **Neefektívneho a neúčinného hospodárenia** s finančnými, ľudskými či materiálnymi zdrojmi, Straty dobrého mena sociálneho pracovníka či zariadenia.

Riadenie sociálnych rizík z pohľadu bezpečnostnej komunity by malo viesť najmä k:

- Systematickému definovaniu nevyhnutných činností na získanie výsledkov.
- Určenie jasných zodpovedností a povinností za manažérstvo kľúčových činností.
- Meraniu a analyzovaniu spôsobilosti kľúčových činností.
- Identifikovaniu prepojení kľúčových činností alebo medzi funkciami zariadenia.
- Zameraniu na faktory ako sú zdroje metódy a materiály.
- Hodnoteniu rizík, následkov a dopadov činností na prijímateľov sociálnych služieb, dodávateľov a iné zainteresované osoby.

Dnes už vieme aj v bezpečnostnej komunite, že riadenie rizík sa nezaobíde bez rozhodovania na základe údajov, informácií a faktov táto zásada manažérstva kvality prináša pre zariadenie sociálnych služieb len tie najlepšie tieto výsledky. Terminológia, ktorá sa využíva v manažérstve kvality a riadenia rizík a podľa noriem STN EN ISO 9000 (Škrľa, P., Škrlová, M. 2008). Sociálne riziká bezprostredne súvisia s problematikou ľudskej bezpečnosti.

ZÁVER

Ľudská bezpečnosť by nemala a ani nemohla nahradiť národnú bezpečnosť, v konečnom dôsledku by sa mohlo zdať, že absencia ľudskej bezpečnosti a „prebytok“ tej národnej bezpečnosti spôsobuje absolútny kolaps bezpečnosti. Rozdiel medzi bezpečnosťou štátu a individuálnou bezpečnosťou ľudí neznamená, že jedno je nevyhnutne v rozpore s druhým, alebo že dosiahnutie jedného vylučuje dosiahnutie druhého. Naopak že pre bezpečnosť jednotlivcov je bezpečnosť štátu priam nevyhnutná.

Jednotlivec môže byť kvalitne zabezpečený iba v silnom, zodpovednom a dobre riadenom štáte, pretože proces ochrany ľudí pred nezamestnanosťou, chudobou, hladom a zhoršujúcimi sa zdravotnými podmienkami môže mať úspech iba v štáte, ktorý môže riadiť svoje hospodárstvo, inštitúcie a infraštruktúru spôsobom, ktorý zaručuje svojim občanom primerané zamestnanie, primerané príjmy a primeranú úroveň výživy a zdravia. Bez ohľadu na súčasnú kritiku ľudskej bezpečnosti, že nie je jednoznačne definovaná, ľudská bezpečnosť obsahuje dôležité prvky, ktoré by mali byť solídnym základom aj pre našu krajinu.

Uplatňovanie ľudskej bezpečnosti nevyžaduje a priori akceptovanie posunu v rámci medzinárodného bezpečnostného systému, pretože bezpečnosť človeka môže v priebehu času transformovať medzinárodný bezpečnostný systém skôr prostredníctvom praxe v silových zložkách rezortu obrany a vnútra. Udalosti na svete nám neustále dokazujú, že bezpečnosť ľudí v každej krajine je nanajvýš potrebná a priam nevyhnutná k prežitiu nás všetkých.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- ARAB HUMAN DEVELOPMENT REPORT. 2009. Challenge to Human security in Arab countries. United Nations Development Programme. 2009. ISBN: 978-92-1-126211-7.
- BELAN, L. 2016. Vlastnosti bezpečnosti. Zborník vedeckých prác. Medzinárodná vedecká konferencia. Národná a medzinárodná konferencie bezpečnosť. Akadémia ozbrojených síl Liptovský Mikuláš. ISBN 978-80-8040-534-2
- HOFREITER, L. 2009. Bezpečnostná veda na počiatku milénia. Bezpečnosť a bezpečnostná veda. Zborník vedeckých a odborných prác. Liptovský Mikuláš – Liptovský Ján: Akadémia ozbrojených síl M. R. Štefánika. 2009. s. 13-20
- HOFREITER, L. 2014. Nerovnosť a asymetria bezpečnosti ako konfliktogénne činitele. In: Krízový manažment - 1/2014, elektronický časopis. Dostupné na internete: <http://fsi.uniza.sk/kkm/files/admincasopis/KM%201%202014/08%20Hofreiter.pdf>
- KAY, S. 2006. Global security in the 21. century. The Quest for power and the search for peace. Lanhan: Rowman and Littlefield Publishers, Inc. 2006. ISBN: 0-7425-3767-6.
- LOUW, L. – LUBBE, H. 2017. Threats to Security Posed by ISIS in Syria: A Human Security Approach. In: Journal of Human Security. 2017. Vol. 13. Issue 1. ISSN: 1835-3800.
- MIKOLAJ, J. 2001. Rizikový manažment. Žilina : FŠI ŽU, 2001, 170 s
- PARIS, R.: HUMAN SECURITY: Paradigm shift or hot air? In: Quarterly Journal: International Security, vol. 26. no. 2. (Fall 2001). s. 87-102. Dostupné na internete: <http://aix1.uottawa.ca/~rparis/Paris.2001.IS.Human%20Security.pdf>
- SMEJKAL, V., RAIS, K. 2006. Řízení rizik ve firmách a jiných organizacích. 2. aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing a.s., 2006. 296 s. ISBN 80-247-1667-4.
- ŠIMÁK, L. 2006. Manažment rizík. Elektronické skriptá. [on line]. Žilina : FŠI ŽU, 2006. FŠI ŽU, 2006. Dostupné na: http://fsi.uniza.sk/kkm/publikacie/mn_rizik.pdf
- ŠKRLA, P. – ŠKRLOVÁ, M. 2008. Řízení rizik ve zdravotnických zařízeních. Praha : Grada Publishing a.s., 2008. ISBN:978-80-247-2616-8.
- Študijné materiály kolektív autorov. 2017. Zabezpeč si vedomosti. Bratislava. Slovenský inštitút pre bezpečnostnú politiku SSPI (Slovak Security Policy Institute) ISBN 978-80-972228-2-6, EAN 9788097222826.
- ŠKOLNÍK, M., BELAN, L. 2015. Obranné plánovanie : základy plánovania a projektovania v systéme obrany a bezpečnosti Slovenskej republiky. 1. vyd. - Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2015. - 187 s. - ISBN 978-80-8040-522-9.
- WEISS, M. – HASSAN, H. 2016. ISIS, Inside the army of terror. New York: Simon and Schuster. 2016 ISBN: 978-1-941393-71-0.

doc. PhDr. Mária PETRUFOVÁ, PhD., Katedra manažmentu
Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši
maria.petrufova@aos.sk

TERRITORIAL DEFENSE FORCES AS THE FIFTH BRANCH OF THE MILITARY FORCES OF THE REPUBLIC OF POLAND

Juliusz PIWOWARSKI, Piotr MACIEJCZYK-CIEŃ

ABSTRACT

The process of forming the Territorial Defense Forces as the fifth branch of the Military Forces, apart from the Land Forces, the Air Force, the Navy and the Special Forces, commenced at the end of December 2015, until today has become a platform for many discussions, deliberations and disputes on the functioning of the state's defense system. It seems that the Territorial Defense Forces have as many supporters as opponents. A historical outline of the territorial defense in Poland will be presented in the subsequent parts of the paper, since the idea of creating this branch of forces is nothing new in the Polish defense system, but – to the contrary – has many years of traditions and experiences. At the end, the recruitment procedure will be presented for volunteers interested in territorial military service. In the summary, the author will subjectively assess the assumptions of forming TDF (WOT) and the actions taken so far to this end.

Key words: Territorial Defense Forces, territorial defensive service, defense system of the state

INTRODUCTION

Unquestionable is the fact that since the moment of suspending the obligation of serving the basic military service and introducing professionalization in the Polish military forces, the number of trained reserve troops that can be used and effectively operate, should it become necessary to conduct military operations, have gradually been decreasing each year. It is also true that contemporary conflicts more and more often take forms of unconventional, hybrid activities, and, in this context, it is vital to prepare soldiers to counteract and respond to this type of aggression forms. From this point of view, the Territorial Defense Forces appear to be the force which can effectively, at least to some extent, fill the gaps and shortages, both in terms of multiplying the quantities of trained reserves and preparing to respond to hybrid operations of potential aggressors. However, on the other hand, the opponents of establishing TDF raise arguments that there are already sufficiently many forms of voluntary military training, and the tasks designed for TDF already at this time are executed by other branches of the military forces, including adequately prepared military units and institutions, and separation of an additional branch of the Military Forces involves disproportionately high costs and introduces chaos in the functioning of operating units, by delays in equipment deliveries, shortages in uniforms and, first of all, personnel shortages, as the staff forming the headquarters and staff of the Territorial Defense Forces are "taken away" from line units. The author of this paper is of the opinion that assessment of the grounds for establishing this formation will be possible only with hindsight, and thus the subject of the study will be, above all, the analysis of the assumptions adopted by the creators of TDF, including tasks and plan of their formation.

TDF IN THE DEFENSE SYSTEM OF THE STATE

At present, a number of European countries are looking for a method to increase the potential of the military forces at a possibly small financial expense. Also in Poland, attempts

have been made for many years to solve this problem, an example being the formation of the Territorial Defense Forces as an integral part of the operational forces. However, in the years 2008-2011, as a result of consolidation of the Polish Army, some potential of the operational forces, including the Territorial Defense Forces, was liquidated.¹

According to R. Szeremietiew, "The basis for an effective defense strategy of each state, and especially a state like Poland, a medium-sized state, should be the strategic benefits (strengths) for defending its own territory. These are:

- the possibility of creating and using a mass territorial military formation (TD forces);
- the possibility to make use of the whole society to support the military forces and the civil defense;
- its own territory: its space, defense qualities and defensive preparation;
- the possibility of conducting irregular operations on a mass scale by the Territorial Defense Forces, taking advantage of field and atmospheric conditions and support of the society.

Strategic benefits (strengths) of the country's own territory, if prepared beforehand, form (along with the operating forces) a defensive power of the state that can effectively oppose the aggression measures (even if the aggressor's operational army is many times larger). It is those strategic benefits to defend the state's own territory that are managed, transformed into the main component of the defensive power (apart from the operational forces) by territorial defense, including the Territorial Defense Forces."² A view can be often found in the subject literature that territorial defense forces are indispensable to defend the country against foreign aggression.³ The idea of functioning of this branch of military forces in the defense system of the state was reborn in 2015, carrying along a number of questions about the role, the tasks, the structure, etc.

As already mentioned at the beginning of this paper, in accordance with the content of Article 3 section 3 item 5 of the revised Act of 21 November 1967 on the common military service duty in the Republic of Poland⁴, the Territorial Defense Forces are part of the Military Forces, as one of five branches. The Commander of Territorial Defense is in charge of them; he is competent with regard to command of the military units and organizational unions of the Territorial Defense Forces. According to the Decision of the Minister of National Defense⁵, the TDF Commander reports directly to the Minister of National Defense, like the Operating Commander and the General Commander of the Branches of the Military Forces. Owing to the fact that the decision has not been published and its substantiation is unknown, it is difficult to determine the premises to adopt such a solution.

The fact that the Territorial Defense Forces are still in the forming phase and there are no detailed legal regulations, the place of this branch of the military forces in the defense system of the state, taking account of the announced reform in the system of command, is still unclear.

Owing to the above, in the military environment and among experts, debates are underway about various concepts for functioning of the TDF. The authors of the Report issued by the National Center for Strategic Studies⁶ have separated three conceptual models

¹W. SKRZYPCZAK, ANALYSIS: *Territorial Defense Forces – role, place and tasks*, <https://pulaski.pl/analiza-wojska-obrony-terytorialnej-rola-miejsce-zadania/>, [access on 28.09.2017]

²R. SZEREMIETIEW, *The role and importance of the Territorial Defense*, <https://obronanarodowa.pl/artykuly/display/rola-i-znaczenie-obrony-terytorialnej/> [access on 12.09.2017]

³R. JAKUBCZAK, *Territorial Defense Forces*, Ed. Bellona, Warsaw 2002;

⁴Journal of Laws 2017, no. 1430 i.e. as amended

⁵Decision of 20.09.2016, not published.

⁶M. PASZYN, M. KORDOWSKI, W. ZALEWSKI, *Territorial Defense Concept in Poland. Report.*, National Center for Strategic Studies, Warsaw 2016

that indicate the role and place of the Territorial Defense Forces in the defense system of the state, taking account of the tasks that these Forces would pursue.

According to the territorial concept, the main assumption is creation and functioning of the TDF as a separate branch of the military forces. Due to the territorial scope of responsibility, the Territorial Defense formations will not strictly cooperate with the operational forces in the implementation of military assignments, but will be focused on creating favorable operational conditions for them.

The second concept is the mobile – mechanized idea, according to which the Territorial Defense Forces are still an independent branch of the military forces, however, it is also acceptable to incorporate territorial defense into the regular structures of troops in a defensive operation. In this assumption, the TDF would be an indirect form between the front line units and sub-units as well as the mobilization development units. This concept, although apparently seeming to be a good solution due to the possibility to increase the military potential of the army, is a departure from the territorial nature of the formation. At this point, it should be borne in mind that it is the territorial character, the encouragement to take responsibility and defend "small homelands" that was the flagship slogan motivating the creators of this component.

The last concept presented by the authors of the "Report..." is the militia concept, which constitutes a kind of variation of the territorial concept. It assumes the possible subordination both to the Ministry of National Defense and the Ministry of Internal Affairs. It consists in cooperation with the Police, the Border Guard and other entities performing tasks in the field of internal safety to counteract non-military threats. Additionally, the Territorial Defense formations, due to formal and legal conditions, would be able to pursue tasks against unmarked special groups of a foreign state (the so-called "little green men"), running destabilizing operations, unrelated to official statements and political-military activities.⁷

However, at this stage of forming the TDF, it is difficult to determine, with all confidence, what role of the fifth branch of the military forces it will be. It seems to be unquestionable that the mere increase in the number of the troops is already a value in itself, while the actual potential and scope of use of the formation, subject to the restrictions resulting from its territorial nature, can be debated no sooner than after determination of the detailed scope of operations of the TDF.

HISTORY OF THE TERRITORIAL DEFENSE FORCES

The establishment of territorial defense is not a new idea and so far, unknown in Poland. Actions have been taken a couple of times over the last 80 years in order to organize this kind of formation.

The first attempt to form territorial forces was in the second half of the 1930's. These forces were then called National Defense, harking back to the tradition of the Polish levy in mass (mass mobilization). In January 1937, the first battalions were formed, deployed in Silesia, the Coast and Pomerania. They consisted of reservists and men not drafted to compulsory military service (over-contingent of conscripts). In April 1937, a division of the military forces was adopted into the permanent army, the Borderland Protection Corps (reporting to the Ministry of Internal Affairs) and the National Defense.⁸ According to the command of the Ministry of Military Affairs of 12 March 1937, the purpose of creating the National Defense was to "further deepen the military training of the society and increase the number of the troops during peace" as well as increase reserves of the infantry and cover as well as improve the

⁷ *Ibidem*, p. 28

⁸ A. ŁYDKA, Territorial Defense – re-activation, polska-zbrojna.pl, [access on 12.09.2017]

mobilization.⁹ National Defense soldiers kept their equipment and uniforms at homes, while weapons and ammunition of particular platoons were stored in the nearest posts of the State Police, the Border Guard, regiments of the Polish Army or watchtowers of the Borderland Protection Corps. The basic unit of the National Defense was a battalion, which could be mobilized within 2-4 hours. From 4 to 8 battalions created a brigade, or 2-3 battalions – a half-brigade. These territorial defense units, first in the history of Poland, survived until the beginning of the September Campaign in 1939.

Further territorial formations was the Armed Combat Association of the National Army (ZWZ-AK). The territorial character was proved by the organizational structure of ZWZ-AK. The whole country was divided into areas and independent regions. The regions were divided into inspectorates, these in turn into districts and outposts. The basic tactical and calculation unit was a platoon in the number of approx. 50 soldiers. There were also skeletal platoons with approx. 20 soldiers.¹⁰

Establishment or reconstruction of the territorial defense forces directly resulted from the conclusions drawn after World War II and a conviction that the whole area of Poland may be endangered by attacks of the enemy as well as the determinations at the level of member states of the Warsaw Pact, pursuant to which the previous land forces, the air force and the navy, as operational troops, were supposed to operate under the United Forces of the Warsaw Pact, while defense of the state's own territory was to be the responsibility of specially formed internal forces, separated from the operational troops.¹¹ The Territorial Defense Forces of the Country (OTK) were formed in Poland by virtue of the resolution of the National Defense Committee of 14 May 1959, as forces of the so-called internal system.¹² The tasks of OTK forces, except for defense of the territory of the People's Republic of Poland (PRL) against air attacks and attacks of ground forces (among others, sea landing operations, air landing operations, sabotage and reconnaissance groups), were to include protection of important structures, support for civil forces during natural disasters, construction of the state's infrastructure as well as, characterized as one of vital responsibilities, preparation and maintenance of the transport system and bases for the needs of the state's forces and the allied forces of the Warsaw Pact, first of all, for the Red Army being regrouped towards the west.¹³

The actual forming of the OTK was started in 1963. Initially, they included OTK land forces, air defense of the country and the territorial defense forces of the navy.¹⁴ It was ordered to form one Territorial Defense regiment in each province and a separate city at the provincial level, and in the cities with a county status and in counties – one Territorial Defense battalion. The plan provided for establishment of 330 units from scratch. One brigade, 18 regiments and 67 battalions were formed in total.¹⁵ In 1989, as part of reduction of the Military Forces of the People's Republic of Poland (PRL), the OTK land forces were dissolved. The reason was the need to reduce the number of the Military Forces resulting from disarmament treaties in Europe. Particular units were dissolved in the years 1988-1990.¹⁶

"The Territorial Defense development concept" was adopted again in 1997. The Territorial Defense Forces were to become the military force intended for defensive activities within particular provinces, and the most important tasks assigned to this formation were to

⁹ *Ibidem.*

¹⁰ *Ibidem.*

¹¹ Territorial Defense Forces in Poland in the period 1990-2008, militariom.net [access on 12.09.2017]

¹² J. KAJETANOWICZ. *Territorial Defense Forces of the Country in the safety system of Poland in the years 1959-1989*. "Poligon". 2(37)/2013, p. 2-13, 2013.

¹³ Territorial Defense Forces in Poland in the period 1990-2008, militariom.net [access on 12.09.2017]

¹⁴ A. ŁYDKA, Territorial Defense – re-activation, polska-zbrojna.pl, [access on 12.09.2017]

¹⁵ T. BANASZEK. *Territorial Defense of the Country in the Kieleckie province (1963-1975). Organization and operations*. "Przegląd Historyczno-Wojskowy". 2/2013. Warsaw: Wydawnictwo Czasopisma Wojskowe, p. 213

¹⁶ J. KAJETANOWICZ, p. 13

include: defense of the country in collaboration with operating forces, cover for the mobilization regions of units and reserves, protection for the reception of allied armies, protection of military structures and critical infrastructure facilities as well as cooperation with local state authorities in removing the consequences of natural disasters. Development of the Territorial Defense Forces was to be executed in all branches of the military forces – mostly in the Land Forces, but also in WLiOP (Air and Borderland Protection Forces) and MW (Navy), in these two cases, sub-units of the Territorial Defense were to perform specialized tasks, in order to relieve basic units of these branches of forces.¹⁷ It was planned to form 16 Territorial Defense brigades, one in each province, the total number of which was planned at approx. 10 thousand soldiers during peace. Unfortunately, only 7 Territorial Defense brigades were created, in which 2 thousand soldiers served in total. Due to the adopted professionalization program of the army, the existing Territorial Defense brigades were dissolved at the end of 2007 and transformed into mechanized battalions. In the new conditions it was assumed that, according to the mobilization plan, the Territorial Defense forces would be mobilized only during a crisis or war.

Now actions are taken again to form the territorial defense forces.

TDF'S TASKS

As already signaled, to identify the place and role of the Territorial Defense Forces in the defense system of the state, a specification of the tasks and indication of the priorities in the operations of this formation is of fundamental importance. Article 11 c of the Act on common military service duty of the Republic of Poland, by defining the scope of activities of the Commander of the Territorial Defense Forces, very generally formulates the type of tasks that are to be performed by the units and sub-units of the Territorial Defense. Among these tasks, the legislator has mentioned participation of resources and measures of the Territorial Defense Forces in military operations and performance of tasks related to the participation of TDF's units and subunits in counteracting natural disasters and liquidation of their effects, protection of property, exploration campaigns and rescuing or protecting human health and life as well as participation in pursuing tasks related to crisis management.

In the already quoted Report of the National Center for Strategic Studies¹⁸ the authors emphasize that "a starting point for a complex analysis of the future shape of the territorial defense component must be a definition of the intended purpose of the described formation. On its basis, particular assumptions of the given concepts are prepared. All expert centers agree that territorial defense should execute five kinds of tasks:

1. Military combat operations.
2. Military support operations.
3. Non-military militia-preventive operations.
4. Non-military activities related to counteracting the effects of natural disasters.
5. Socio-promotional actions."¹⁹

Military combat operations are the basic type of tasks on the tactical level, related to running direct combat. They include defense, attack, delaying operations as well as supplementary operations.²⁰ This type of operations is characterized by close or direct presence of the enemy's forces. With regard to the Territorial Defense forces, combat

¹⁷ Territorial Defense Forces in Poland in the period 1990-2008, militariom.net [access on 12.09.2017]

¹⁸ M. PASZYN, M. KORDOWSKI, W. ZALEWSKI, *Territorial Defense Concept in Poland. Report*, National Center for Strategic Studies, Warsaw 2016

¹⁹ Ibidem, p. 13-14

²⁰ M. LAPRUS, *Military knowledge lexicon*, Ed. By the Ministry of National Defense, 1979, p. 101

operations refer mostly to defensive operations, delaying operations and tasks related to combat-related backup for the operational forces. The focus of the described formation on direct cooperation with the operational forces would require a relatively high (as for a territorial army) mobility and centralized military structures. It would involve the need for equipping the Territorial Defense formation with heavy military equipment.²¹

On the other hand, military supporting operations are such operations in an armed conflict that are characterized in most cases by the absence or avoidance of direct contact with the enemy's regular forces. They are implemented, in the most part, beyond the line of one's own troops. Supporting tasks include defense and protection of structures particularly important for safety and defense of the state (the so-called category one structures) and critical infrastructure facilities, protection of logistic activities, protection of the civil population, traffic regulation as well as anti-sabotage operations. Their objective is to counteract the enemy's sabotage, reconnaissance, air landing subunits and armed mission groups. The group of these tasks also includes irregular operations behind the enemy's line. The focus of the Territorial Defense on the activities described would restrict the need to purchase heavy equipment and would determine a decentralized structure of the subunits.²²

Non-military militia-preventive operations, according to the Report's authors, is a set of tasks supporting the responsibilities of the security services of the Ministry of Internal Affairs, with a particular focus on the operations of the Border Guard and selected police formations. Reference is made here mainly to tasks related to counteracting smuggling, organized criminal groups or illegal immigration. Tasks against unmarked special groups of a foreign country should also be qualified here (the so-called "little green men") who run destabilizing operations, and are not connected with official statements and political or military activities on the part of the potential aggressor. The focus of the Territorial Defense formation on the activities described would generate the demand for similar equipment and structural requirements as group two tasks. However, a high level of activity during peace would require different organizational and formal-legal conditions related to a greater degree of subordination to the local government authorities, permanent cooperation with MSW (Ministry of Internal Affairs) units, permanent access to firearms as well as a different training process.²³

Non-military rescue actions and operations related to counteracting the effects of natural disasters are all types of tasks involving exploration and rescue and engineering and mine-sweeping operations. The set of these tasks includes both mass large-area operations such as floods or fires, and spot events related to missing persons or transport accidents. Priority given to this kind of tasks would determine both the need for having a decentralized structure and heavy equipment (mostly engineering equipment).

Socio-promotional operations related to preparation of the population to the common military service duty and related to promotion of the military forces among the society. It is known that this scope of operations will be of auxiliary nature, nevertheless, it may be significant for increasing the general level of safety of the state, due to the increased awareness and basic skills of the general public in the defense field. Effective execution of this type of tasks requires great decentralization of the Territorial Defense units during peace, which may affect the potential promotional-training impact on a greater part of the society.²⁴

²¹ M. PASZYN, M. KORDOWSKI, W. ZALEWSKI, *Territorial Defense Concept in Poland. Report*, National Center for Strategic Studies, Warsaw 2016, p. 14

²² *Ibidem*, p. 15

²³ *Ibidem*, p. 16

²⁴ M. PASZYN, M. KORDOWSKI, W. ZALEWSKI, *Territorial Defense Concept in Poland. Report*, National Center for Strategic Studies, Warsaw 2016, p. 14-16

At present, however, at this stage of forming the Territorial Defense Forces, the above-presented perspective of the responsibilities of the fifth branch of the military forces remains in the sphere of debate and conjecture. As already mentioned at the beginning of this chapter, the only legally regulated group of the tasks stipulated for the Territorial Defense formation are support tasks for the operational forces and participation in the mentioned non-military rescue operations. However, without particularizing the scope of operations of particular subunits, knowledge about the type, quantity and quality of resources and measures being at their disposal, it is difficult to subject the problem area of the tasks to any analysis and assessment. The assumption that establishment of an additional branch of the forces would increase the potential of the military forces, without further clarification on what terms, in which areas and to which extent, has not had any reflection in reality so far.

TDF'S CONSTRUCTION PLAN

1. According to the information from the official website of the Ministry of National Defense²⁵ 17 territorial defense brigades are to be created in Poland as a target. The concept adopted by the Ministry of National Defense (MON) assumes the below presented stages of forming the Territorial Defense Forces as the fifth branch of the forces, apart from the Land Forces, Air Force, the 1 July 2016, under Decision no. 503/MON of the Minister of National Defense dated 30 December 2015 on establishing the Office for Establishment of the Territorial Defense²⁶ the Office for Establishment of the Territorial Defense was created. Until the end of 2017 it will be transformed into the Command of the Territorial Defense based in Warsaw.
2. Pursuant to Decision no. 504/MON of the Minister of National Defense of 30 December 2015²⁷ the Representative of the Minister of National Defense for Establishment of the Territorial Defense has been appointed. This function has been delegated to Mr. Grzegorz Kwaśniak, whose responsibilities include, among others, presentation of the territorial defense organization and functioning concept, prepared in cooperation with the Chief of Staff of the Polish Armed Forces, and agreed in the ministry of national defense, to the Minister of National Defense by 1 May 2016.
3. On 16 August 2016, the responsibilities on their respective positions were taken up by the first three commanders of territorial defense brigades. The following have been formed:

Navy and the Special Forces:

- a. 1. The Territorial Defense brigade based in Białystok and two subordinate battalions – 5th Territorial Defense battalion in Siedlce and 25 Territorial Defense battalion in Białystok;
 - b. 2. Territorial Defense brigades based in Lublin and 23rd Territorial Defense battalion in Lublin;
 - c. 3. Podkarpacka Territorial Defense brigade with the command in Rzeszów and 24th Territorial Defense battalion based in Rzeszów.
4. Before the end of 2017 it is planned to form three subsequent territorial defense brigades (two in the Mazowieckie Province and one in the Warmińsko-mazurskie province).
 5. Before the end of 2018 five subsequent territorial defense brigades are to be deployed in Bydgoszcz, Gdańsk, Kielce, Krakow and Łódź and two additional ones within the

²⁵ mon.gov.pl/obrona-terytorialna/o-nas/plany-budowy-wot-q2016-12-27/ [dostęp z dn08.08.2017]

²⁶ Official Journal MON 2016, item 1

²⁷ Official Journal MON 2016, item 2

Śląskie and Wielkopolskie provinces, the establishment of which was initially planned for the year 2019.

6. The concept of creating TDF assumes that the last stage of forming the units will start in the early 2019 and will cover the western part of Poland, i.e. the provinces: Opolskie, Dolnośląskie, Lubuskie and Zachodniopomorskie.

At the same time, it should be mentioned that forming of the last brigades will not imply the end of development of the Territorial Defense Forces. It is estimated that the whole system will be ultimately built in 2021. In addition, on military web sites there is information about plans to establish the Training Centre of the Territorial Defense Forces.²⁸ The schedule of creating TDF is illustrated in Fig. no. 1.

STAGE 1 / 2016 year 3 x Territorial Defense brigades	ETAP 1 / 2016 rok 3 x BOT
STAGE 2 / 2017 year 3 x Territorial Defense brigades	ETAP 2 / 2017 rok 3 x BOT
STAGE 3 / 2018 year 7 x Territorial Defense brigades	ETAP 3 / 2018 rok 7 x BOT
STAGE 4 / 2019 year 4 x Territorial Defense brigades # Territorial Defense	ETAP 4 / 2019 rok 4 x BOT #Obrona Terytorialna

Figure 1 The schedule of forming Brigades of the Territorial Defense Forces in the period 2016-2019. Source: www.mon.gov.pl

As a target TDF is to count approx. 53000 soldiers. In the mass media and press information, it is emphasized that "formation of the Territorial Defense brigades in the eastern part of Poland results from the conducted analysis of the military potential of the Armed Forces of the Republic of Poland and the current political and military situation. Albeit, formation of the Territorial Defense brigade in the Warmińsko-mazurskie Province is planned in the second

²⁸ dziennikzbrojny.pl/aktualności [access on 08.08.2017]

stage of creating TDF structures, due to the fact that on the area of this province the military units subordinate to the 16th Armored Division are currently being deployed."²⁹

The territorial nature of the fifth branch of the military forces is to also be reflected in profiles of particular companies included in the structures of battalions, depending on the area where they would have to operate. These will be subunits ready for campaigns in the mountains, in developed areas and in waterlogged areas, in water (inland waters). Differences will be visible in the method of training and in the equipment of soldiers of the particular subunits.³⁰

CONCLUSION

It seems that the idea of establishing or restoring the structures of the Territorial Defense has been another attempt in recent years to increase the defensive potential of our country. Suspension of the obligation of serving the basic military service in 2010 and professionalization of the Military Forces have not remained without effect on the resources of trained staff reserves. After not entirely implemented announcements about increasing the army numbers with soldiers of the National Reserve Forces, the creation of the Territorial Military Service seems to be another attempt to "attract" persons to the military. At this stage, it is difficult to subject both the idea as well as the way of its execution to a reliable assessment. However, doubts are raised by the fact of different rights of soldiers serving in other forms of active military service. Nonetheless, it is worth appreciating the fact that, in their concept of creating another branch of the military forces, the decision-makers stress the territorial nature aspect of the service, that they do not only refer to material benefits from the service, and that they see the potential in pro-defensive organizations and profiled uniformed classes.

Undoubtedly, at this moment many problems remain unclear – starting from the tasks, to the armament and equipment of a single soldier or subunit.

Certainly, the formation of TDF in the assumed shape and numbers will involve the need for increased expenditures for safety and defense of the state. However, in the opinion of the author of this work, it is worth looking at these problems through the prism of the benefits that the country may undoubtedly achieve, by developing, for small and larger communities, the possibilities of actual and measurable commitment in the matters of safety of a given region or town. Any initiatives to increase the awareness of the society, stimulate a sense of responsibility for the Homeland every day rather than only in the moments of great disasters, crises and conflicts, deserve recognition and support.

BIBLIOGRAPHY

Decision no. 503/MON of the Minister of National Defense of 30 December 2015 on establishing the Office for Establishment of the Territorial Defense (Official Journal of MON 2016, item 1),

²⁹ Territorial Defense Forces in the defense system of the state, http://choroszcz.pl/app/b/img/fm/1/2016/12/Wojska_Obrony_Terytorialnej_w_pytaniach_i_odpowiedziach.pdf [access on 08.08.2017]

³⁰ P. GLIŃSKA, M. KOWALSKA-SENDEK, *WOT – mission, structure, training*, <http://www.polska-zbrojna.pl/> [access on 08.08.2017]

Decision no. 504/MON of the Minister of National Defense of 30 December 2015 on appointment of the Authorized Representative of the Minister of National Defense for Establishment of the Territorial Defense (Official Journal of MON from 2016, item 2),

Act of 16 November 2016 amending the Act on common military service duty in the Republic of Poland and other acts (Journal of Laws of 23rd December 2016, item 2138 as amended).

Regulation of the Minister of National Defense of 24 February 2017 on drafting staff to the territorial military service and the method of performing the service (Journal of Laws 2017, item 465).

BANASZEK T., Territorial Defense of the Country in the Kieleckie province (1963-1975). Organization and operations. "Przegląd Historyczno-Military". 2/2013. Ed.: Warsaw: Wydawnictwo Czasopisma Wojskowe.

GLIŃSKA P., KOWALSKA-SENDEK M., TDF – mission, structure, training, <http://www.polska-zbrojna.pl/>, access on 25.08.2017

JAKUBCZAK R., Territorial Defense Forces, Ed. Bellona, Warsaw 2002;

KAJETANOWICZ J.. Land Territorial Defense Forces of the Country in the internal safety system of Poland in the years 1959-1989. "Scientific Notebooks of the University of National Defense no. 4/2008". Warsaw: Wydawnictwo Czasopisma Wojskowe.

LAPRUS M., Military knowledge lexicon, Ed. Ministry of National Defense, 1979

ŁYDKA A., Territorial defense – re-activation, <http://www.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/=Obrona-terytorialna-reaktywacja>, access on 20.08.2017

PASZYN M., KORDOWSKI M., ZALEWSKI W., Territorial defense concept in Poland. Report., National Center for Strategic Studies, Warsaw 2016

SKRZYPCZAK W., ANALYSIS: Territorial Defense Forces – role, place and tasks, <https://pulaski.pl/analiza-wojska-obrony-terytorialnej-rola-miejsce-zadania/>, access on 28.09.2017

SOBIECH N., What are the tasks of the Territorial Defense Forces, <http://www.gazetaprawna.pl/artykuly/1064527,macierewicz-wot-zadania-rekutacja-struktura.html> access on 19.08.2017

SZEREMIETIEW R., The role and importance of the Territorial Defense, <https://obronanarodowa.pl/artykuly/display/rola-i-znaczenie-obrony-terytorialnej/> access on 28.08. 2017 r.

<http://www.mon.gov.pl/obrona-terytorialna>

<http://dziennikzbrojny.pl/aktualnosci/news,1,10598,aktualnosci-z-polski,wojska-obrony-terytorialnej-stan-na-maj-2017-roku>

http://choroszcz.pl/app/b/img/fm/1/2016/12/Wojska_Obrony_Terytorialnej_w_pytaniach_i_odpowiedziach.pdf

dr hab. Juliusz PIWOWARSKI, prof. WSBPI
MGR Piotr MACIEJCZYK-CIEN
Krupnicza 3 st.; 31-123 Krakow
science2@apeiron.edu.pl

ПЕРВАЯ КОЛОННА КУЛЬТУРЫ БЕЗОПАСНОСТИ: БЕХАВИОРАЛЬНЫЕ И ЛИЧНОСТНЫЕ ФАКТОРЫ ПОВЕДЕНИЯ СУБЪЕКТА ПЕРЕД ЛИЦОМ ОПАСНОСТИ

Юлиуш ПИВОВАРСКИ, Войцех ЧАЙКОВСКИ

ABSTRACT

The article presents results of the empirical research on identification of a behaviour pattern which serve interpretation of a social stereotype concerning a group of functionaries of uniformed services. The article is an extension of the article “*Axiological, personality and behavioral determinants of an individual’s behaviour in a situation of danger*”. The obtained results lead to serious cognitive and social conclusions.

Keywords: values, security, uniformed services, security culture, motivational processes

ВВЕДЕНИЕ

В научном проекте исследовано влияние физической культуры¹ на уровень культуры безопасности², на личностные, бехавиоральные и аксиологические обусловленности функционирования индивидуума в контексте физической активности в условиях опасности. Мы сосредоточились на тестировании группы людей, которых готовят к действиям в ролях тесно профессионально связанных с безопасностью, в том числе к рукопашному бою. Предполагалось, что их личность будет развиваться в направлении определённых черт, ассоциируемых с культурой безопасности и проявлять эти качества. Размышляя над этим вопросом, принято секьюритологическую³ перспективу, в особенности акцентируя первое (из трёх: ментального, организационного и материального) измерение культуры безопасности. В исследовании поднято вопрос личностных и нормативных модификаций поведения⁴. Мы также коснулись вопроса интерпретации человеческого поведения в аксиологических категориях, существенных для полного образа боевых искусств.

Теоретические основания проекта. Категория *Type “A” Behavioral Pattern (TABP)*, так называемое поведение типа «А» (ПТА) была во введении указана как конструкт, полезный для описания и выяснения функционирования индивидуума в разных контекстах, связанных с проблематикой безопасности в широком смысле. Под ПТА мы понимаем бехавиоральный показатель, описывающий относительно устойчивое поведение индивидуума, определяющее способ его вступления в отношения с

¹ J. Piwowarski, T. Ambroży, *The impact of physical culture on realization of human security need*, [в:] *Medzinarodny Vedecko-Odbrony seminar*, Akademia Ozbroyenych Sil, Liptovský Mikuláš 2012: 294–303.

² J. Piwowarski, *Kultura bezpieczeństwa*, „Kultura Bezpieczeństwa. Nauka – Praktyka – Refleksje”, Apeiron WSBPI, 2012, № 12.

³ В. И. Ярочкин, *Секьюритология – наука о безопасности жизнебезопасности*, Ось – 89, Москва 2000.

⁴ W. Czajkowski, *Warunki normatywne nawiązywania kontaktu a manipulowanie w relacjach organizacyjnych i administracyjnych*, [в:] *Człowiek – praca – organizacja. Wymiary socjologiczne, psychologiczne i zarządcze*, F. Byłok, A. Czarnecka, A. Słocińska (ред.), Wydawnictwo Politechniki Częstochowskiej, Częstochowa, с. 38–46.

окружением (физическим и социальным). На уровне бихевиоральных показателей ПТА характеризуется следующими качествами: 1) интенсивно ощущаемый прессинг к достижению самостоятельно выбранных, но не очень чётко определённых целей, 2) глубоко укоренённая тенденция к интенсивной конкуренции, 3) постоянное стремление к успехам и подтверждению своей ценности, 4) постоянное вовлечение во множественные и разнообразные действия, обычно обусловленные сроками выполнения, 5) привычная склонность к ускорению темпа выполнения многих физических и умственных действий, 6) необычная физическая и умственная бдительность⁵. Одним из наиболее распространённых методов исследования ПТА является *Jenkins Activity Survey – JAS* (Выявление Активности Дженкинса - ВАД). ВАД было применено в описываемых исследованиях. Разрабатывая свой метод на пути факторного анализа, проведённого для вопросов ВАД, Дженкинс выделил три измерения ПТА: 1) **H-D** (*hard-driving, competitiveness*): ангажированность, старательность, стремление к конкуренции, 2) **S-I** (*speed, impatience*): динамичность поведения, способ высказывания, склонность к раздражению, нетерпеливость, 3) **J - I** (*job involvement*): степень ангажирования в профессиональную деятельность⁶.

Анкетный лист состоит из шкалы ПТА, включающей вопросы наилучшим образом диагностирующие этот бихевиоральный показатель и под-шкалы ПТА, состоящей из трёх вышеуказанных факторов, выделенных на основе факторного анализа. Выделенные характеристики ПТА приспособлены к стереотипному пониманию индивидуума, играющего роль лидера, командира, менеджера, предводителя – особы, демонстрирующей ангажированность, интенсивность прилагаемых усилий, а также психологические и соматические издержки эмоциональной и физической нагрузки. Этот аспект функционирования субъекта обычно интерпретируется в категориях неприспособленного значения ПТА.

СФЕРА ИССЛЕДОВАНИЯ

Данный проект касается аксиологических, личностных и бихевиоральных обусловленностей деятельности индивидуума в контексте угрозы безопасности. Это касается чувства безопасности индивидуума, которое может формироваться по-разному в зависимости от индивидуальных черт личности и проявляемых повторяющимся способом образцов поведения, как это имеет место в случае образца поведения типа «А» (ПТА)

Категория образца поведения типа «А» (ПТА) является конструктом полезным для создания описания и объяснения функционирования индивидуума в разных контекстах, связанных с проблематикой широко понимаемой безопасности. ПТА понимается как бихевиоральный показатель, описывающий относительно устойчивое поведение индивидуума, определяющее способ вступления её в отношения с окружением (физическим и социальным). Одновременно обращается внимание на факт, что приобретение ПТА путём общественных и культурных контактов и в связи с определённым психофизическими особенностями субъекта ведёт к автоматизированному обращению к нему как к инструменту приспособления к условиям жизни. Одновременно в результате многих эмпирических исследований

⁵ Ср. R.H. Rosenman, M. Friedman, *Neurogenic factors in pathogenesis of coronary heart disease*, "Medical Clinics of North America", 1974, 58, с. 269–279.

⁶ К. А. Matthews, *Assessment issues in coronary-prone behavior*, [в:] *Biobehavioral basis of coronary heart disease*, Т.М. Dembroski, Т.Н., Schmidt, G. Blümchen (ред.), Basel, Karger, New York 1983.

установлено, что развитие ПТА может иметь неадаптивные последствия в форме опасности заболевания ишемической болезнью сердца (ИБС). Итак, приобретение ПТА может являться угрозой для здоровья субъекта, несмотря на некоторую пользу, связанную с темпераментной характеристикой поведения такого человека. Предполагалось, что проводимые исследования покажут адаптивное или неадаптивное влияние *ПТА* благодаря большому значению выступающих в этой модели поведения черт интенсивности поведения.

Цель исследования, исследовательские вопросы. В исследованиях экспонировано бихавиоральные обусловленности в форме ПТА, заключающиеся в анализе бихавиорального синдрома, являющегося стабильным, предпочитаемым индивидуумом способом поведения, характеризующим способ его функционирования в отношениях с физическим миром и с социальной средой⁷. Из так сформулированной исследовательской цели следует исследовательский вопрос, поставленный авторами и касающийся значения *ПТА* в функционировании индивидуума в ситуационных контекстах, связанных с безопасностью/угрозой.

Исследовательские гипотезы. Тестировано гипотезу, что особы обучающиеся в сфере теории и практики безопасности, а также интенсивно тренирующие рукопашный бой, будут характеризоваться низкими показателями поведения, характерными для *ПТА*. Принятие этого предположения было следствием потребности научной верификации функционирующего в общественном сознании стереотипа личности работника пенитенциарных служб. От обговариваемой группы людей согласно с общественной ролью и указанным стереотипом обычно ожидается действий с большой интенсивностью (проявление таких черт как динамика поведения, склонность к раздражению, импульсивность), с ангажированностью и активностью (склонность к конкуренции) и ответственностью (ангажирование в профессиональную деятельность). В исследованиях важным вопросом оказалась потребность построения интегрированной модели функционирования субъекта в профессиональной роли должностного лица, который тренируется к ведению непосредственного боя, противодействует угрозам, активно действуя для удовлетворения потребности безопасности у граждан⁸. В представленной модели предполагается большое значение ценностей и позиций, являющихся основными регуляторами человеческого поведения и значительно влияющих на качество жизни, которая является важным аспектом культуры безопасности⁹.

Принятый методологический подход требует различения *явных ценностей* и *скрытых ценностей* и детерминированных ими *позиций*. Эта методологическая перспектива предполагает существование разницы в сфере испытываемых ценностей и позиций. В своей интерпретации авторы исследуют последствия представления индивидуумом определённых образцов поведения для результатов его деятельности, хода его общественных отношений и функционирования в области культуры. Авторы предполагают аксиологические и бихавиоральные обусловленности *ПТА*. В своей интерпретации они исследуют последствия проявления индивидуумом определённых образцов поведения для результатов её деятельности, а в особенности для хода его общественных отношений и актуализации ценностей. Авторы предполагают, что ПТА имеет свои последствия в отношении аксиологических вопросов. Особы с ПТА

⁷ Ср. W. Czajkowski, *Type A Behavioral Pattern and Coronary Heart Disease...*, *op. cit.*

⁸ Ср. Т. Кочовски, *Potrzeby człowieka. Koncepcja systemowa*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1982.

⁹ W. Czajkowski, J. Piwowarski, *Administrowanie jakością życia*, „IDO – Ruch dla kultury”, № 10, Rzeszów 2010.

автоматически акцентируют ценности, связанные с этим образцом поведения. Этот механизм касается скрытых ценностей, которые носят вне-умозрительный характер. Механизмы создания системы ценностей и нормативных убеждений, являющихся основой первой колонны культуры безопасности, становятся важным элементом в процессе образования молодых людей. Это особенно важно по отношению к профессиональным группам, функционирующим в сфере широко понимаемой безопасности. Постановка проблемы психологических и аксиологических регуляторов деятельности индивидуума в ситуации угрозы ведёт к вопросу анализа и интерпретации моральных границ поведения субъекта. Интерпретация системы универсальных ценностей неизменно ведёт к проблеме допускаемых границ поведения, которые могут быть приняты. В исследованиях над социальным влиянием констатировано значение социального и ситуационного контекста для существенной модификации стандартного поведения индивидуума выходящих за рамки общих понятий в сфере ценностей, и тем самым таких, которые не могут быть приняты и вызывающих протест. В то же время такие случаи также ведут к категории героизма как поведения, являющегося второй крайностью в диапазоне изменчивости описываемого измерения поведения человека. Такая методологическая перспектива предполагает существование разницы в сфере испытываемых ценностей и позиций и предлагает различение *явных ценностей* и *скрытых ценностей* и определяемых ними позиций. Важно также модифицировать поведение, особенно в случае скрытых ценностей. Указание на такое различие имеет обоснование особенно тогда, когда поднимается вопрос самосовершенствования в рамках профессиональных действий в работе со студентами, обучаемыми в области боевых искусств¹⁰. Это может вести к серьёзным последствиям, касающимся получаемых результатов. Обращение к методам самонаблюдения в форме шкал ценностей обычно ведёт к проявлению респондентами декларации акцептации определённых ценностей. Однако это не является достаточным материалом, позволяющим на вывод о выражении этих ценностей на скрытом уровне (ценности, выражаемые *implicite*). Достижение результатов, связанных с выражением ценностей на явном уровне (ценности данные *explicite*) кажется менее достоверным источником информации о важных, реальных регуляторах поведения индивидуума. Это сложный вопрос по причине естественных различий в диапазоне возможности доступа к функционированию субъекта, обусловленное личностными переменными. Ценности, выражаемые *explicite* являются не очень достоверным материалом, получаемым от респондентов. Это прежде всего связано с конструкцией методов самонаблюдения, в которых респонденты декларируя, что разделяют определённые ценности, выражают скорее мнения и взгляды, акцептируемые и ожидаемые в определённых социальных и культурных условиях, чем такие, с которыми они полностью бы идентифицировались. Доступ к глубоко интернализированным ценностям и нормативным убеждениям, выражаемым *implicite*, является на много больше правдоподобным в случае применения исследовательских процедур, дающих доступ к скрытым ценностям. Принимая во внимание общественные и культурные детерминанты поведения индивидуума в ситуации угрозы и контроля уровня

¹⁰ В. Заплатинский, Й. Матис, *Безопасность в эру глобализации. Монография*, Киев–Липтовиский Микулаш 2010, с. 83.

безопасности, целесообразно, чтобы такие исследования проводила международная группа.

МЕТОД ИССЛЕДОВАНИЯ

В характеристике метода, принятого в реферированных эмпирических исследованиях, мы подаём описание группы респондентов, представляем переменные, которые были анализированы в проекте, ход исследования, исследовательские вопросы и гипотезы, результаты исследований и выводы.

Группа респондентов. Группа респондентов состояла из студентов Высшего учебного заведения публичной и индивидуальной безопасности «Апейрон» в Кракове во время тренировочных сборов по боевым видам спорта и методам борьбы в мае 2011 года. Здесь учат дзюдо, каратэ, кикбоксингу и джиу-джитсу¹¹. В описываемую группу вошли 64 osoby, 27 женщины и 37 мужчин. Исследование имело групповой характер. Во время исследования группа респондентов, то есть студенты, тренирующиеся в области боевых видов спорта, отвечали на вопросы анкетного листа *ВАД*, служащего измерению *ПТА*. Полученные результаты были дополнены демографическими данными. В исследовательском проекте авторы поставили вопрос о значении разного рода переменных для функционирования индивидуума, действующего в сфере общественного и персонального порядка и безопасности. Анализ проблематики предмета () указывает на существование стереотипов в способе восприятия людей, исполняющих свои профессиональные роли в сфере охраны безопасности, свидетельствующих о наличии черт поведения, связанных с его интенсивностью. Предполагалось возможность ослабления этого тренда в способе поведения должностных лиц как результат существующего изменения ожиданий общества по отношению представителей правоохранительных служб, в связи с чем результаты исследований, касающихся наличия *ПТА*, будут указывать скорее на *ПТБ*, понимаемого как своего рода характеристики противоположные по отношению к *ПТА*. Принято также дополнительную гипотезу, предполагающую, что результаты, получаемые в анкетном листе *ВАД* могут быть модифицированы демографическими переменными. Согласно классической интерпретацией значения пола в построении *ПТА* предполагалось, что в подопытной группе появляются различия в этой сфере.

РЕЗУЛЬТАТЫ ИССЛЕДОВАНИЙ

1. Результаты анкетного листа *ВАД* для тренирующих рукопашный бой всей группы студентов характеризуются *отрицательными* величинами для всех исследуемых переменных, которыми являлись: динамика поведения и нетерпеливости, фактор ангажированности в профессиональную деятельность, *Поведение Типа А* и фактор ангажированности и соперничества.
2. Результаты анкетного листа *ВАД* для женщин, так же, как в случае всей подопытной группы, также являются *отрицательными* результатами для всех переменных, содержащихся в анкетном листе.
3. Мужчины, аналогично результатом, полученным женщинами, также во всех шкалах анкетного листа *ВАД* получили *отрицательные* результаты.
4. В методе Дженкинса (*ВАД*) *ПТА* идентифицируется в случае положительных результатов. Вышеуказанные **отрицательные результаты подтверждают**

¹¹ J. Piwowarski, *Samodoskonalenie i bezpieczeństwo w samurajskim kodeksie Bushido*, Collegium Columbinum, Kraków 2011.

гипотезу о сомнениях, касающихся появления *ПТА* в подопытной группе адептов боевых искусств и боевых видов спорта.

5. В исследовании создано также модель регрессии для переменной зависимой *ПТА* опираясь на три подшкалы *ВАД*: динамики поведения и нетерпеливости (*S-I*), ангажированности и соперничества (*H-D*). В принятой модели доказано зависимость между подшкалой (*S-I*) и подшкалой (*H-D*) и шкалой *ВАД*. В первом случае получено величину $t=5,34$ при $p<0,00001$, во втором $=4,09$ при $p<0,0001$. В случае подшкалы (*J-I*) зависимость не выявлена. Анализ подтверждает правильность характера конструкции метода, для которого указанные шкалы в существенной мере определяют объясняемую переменную – *ПТА*. Статистическому анализу поддано результаты подшкалы (*H-D*), тестируя их переменность при помощи метода ANOVA в зависимости от пола, места жительства и социального происхождения. В случае пола получено результат $F(2,61)=1,33$, $p=0,27$, что указывает на отсутствие переменности результатов в связи с полом. Анализ влияния социального происхождения принёс результат $F(2,59)=0,59$, $p=0,55$, что также указывает на отсутствие переменности результатов в связи с анализируемой переменной. Анализ влияния социального происхождения принёс результат $F(4,59)=0,21$, $p=0,92$, аналогично как в предыдущих случаях не дифференцирующий результатов в подшкале ангажированности и соперничества.
6. **Полученные результаты исследований подтверждают поставленную гипотезу**, касающуюся в проекте к отсутствию распространения *ПТА* в подопытной группе адептов боевых искусств, студентов факультета внутренней безопасности. Согласно предположениям, принятым для концептуализации проблематики **стереотип личности адептов военного искусства, утверждающий, что они имеют бехавиоральные качества, определяемые как *ПТА* (результат черт их личности), в результате проведённых исследований не был идентифицирован в исследованиях.** Это связано с изменениями в общественном сознании, касающимися обсуждаемых вопросов в контексте ожиданий общества по отношению к особом, исполняющим указанные профессиональные роли. Здесь дополнительно действует сильное влияние широко распространённых видов боевых искусств, через круги, связанные с физическим воспитанием, ассоциированный с идеей благородного пути воина.

Проблематика, касающаяся методов исследования поведения и личности индивидуумов в контексте их черт и свойств имеет существенное теоретическое и практическое значение как для физической культуры, так и для культуры безопасности. Проведение анализа желательных личностных и бехавиоральных характеристик имеет также обоснование в исследовании профессиональных ролей служащих силовых структур. Это люди, часто действующие в ситуации угрозы безопасности и поэтому некоторые качества считаются здесь полезными и хорошо приспособленными к исполняемым ими заданиям.

В проводимых исследованиях изначально предполагалось, что по отношению к группе, профессионально занимающейся безопасностью, объединяющей адептов боевых искусств, функционирует культурно и социально обусловленный стереотип. Близкий к *ПТА*, согласно ожиданиям по отношению к поведению и качествам, которые проявляют члены силовых структур. Окончательные результаты исследований позволяют сделать вывод о *отсутствии подтверждения* указанного стереотипа в подопытной группе. Особы, обучающиеся профессии, связанной с охраной

безопасности, связанной с холистическим тренингом боевых видов спорта¹² не вмещается в стереотипном образце *ПТА* – особы, ведущей себя интенсивно, нетерпеливой, с чрезмерной ориентированностью на соперничество и агрессивным поведением.

В предпринятой интерпретации появляется также вопрос значения проблематики ценностей в анализе черт поведения индивидуума. Презентация определённых ценностей (скрытых и явных, связанных с вопросами значения жизни, здоровья, субъективности, открытости, ответственности, честности и чести является значительным инструментарием, интенсивно модифицирующим поведение индивидуума в ситуации угрозы¹³. Из этой интерпретации сделано вывод о потребности проведения исследований в описываемом профессиональном контексте, сопоставленных с явными ценностями, скрытыми ценностями и с позициями. Это связано с пониманием ценностей как факторов, являющихся существенными регуляторами поведения индивидуума в критических ситуациях¹⁴.

Дальнейший вывод, следующий из интерпретаций проводимых исследований. Ведёт к констатации значения действий, проводимых во время обучения боевым искусствам, связанных с проблематикой ценностей. Акцентирование ментального слоя функционирования адепта боевых искусств является естественным путём восприятия добродетелей воина. В этом контексте приведём мнение дзюдоиста Язарина: «Те, которые считают (боевые виды спорта) только спортом, а силу и победу единственными целями, ошибаются. Настоящей победой является наше освобождение: полная эластичность духа, управляющего послушным ему без остатка телом».¹⁵ В проводимых исследованиях указывалось на значение культурных обусловленностей приобретения и развития *ПТА*. Существует потребность создания в Европе дальнейших международных исследовательских программ, служащих верификации ранга факторов этой группы в развитии качеств индивидуума. Конструкт *ПТА* был построен в США и там он был признан своего рода нормативным убеждением, стимулирующим потребность функционирования согласно ему. Указанная проблематика будет также существенным элементом модели функционирования индивидуума, действующего в ситуации угрозы безопасности – адепта боевых видов спорта или подготавливаемому к рукопашному бою сотрудника силовых структур. Следующими важными элементами механизмов, помогающих приспособиться и справиться с трудными ситуациями являются ценности, позиции и нормативные убеждения. Их нужно принимать во внимание при построении модели функционирования индивидуума в кризисной ситуации.

Эти действия должны быть существенным элементом обучения, связанным в равной степени с курсом этики, создающим абстрактную основу понимания проблематики

¹² Т. Ambroży, *Kultura fizyczna a bezpieczeństwo*, [в:] „Zeszyt Naukowy Apeiron”, 2006, № 6, сс. 247–263.; J. Piwowarski, Т. Ambroży, *The impact of physical culture on realization of human security need*, [в:] *Medzinarodny Vedecko-Odbrony seminar*, Akademia Ozbroyenych Sil, Liptovský Mikuláš 2012, с. 294–303.

¹³ Ср. Z. Uchnast, *Koncepcja człowieka jako osoby w psychologii humanistyczno-egzystencjalnej*, [в:] *Człowiek – pytanie otwarte*, К. Popielski (red.), Redakcja Wydawnictw KUL, Lublin 1987.

¹⁴ Ср. *Psychologia. Podręcznik akademicki*, J. Strelau (ред.), т. II–III, Gdańskie Towarzystwo Psychologiczne, Gdańsk 2000.

¹⁵ Ср.: Mark Edward Cody, *Bushido: A Modern Adaptation of the Ancient Code of the Samurai*, 1st Books Library, 2000.

ценностей, как и с тренингом боевых искусств, в которых восприимчивость к аксиологическим проблемам является неотъемлемым стандартом¹⁶. Они также являются прекрасным шансом, чтобы заняться проблематикой просоциального и альтруистического поведения, существенно связанного с вопросами героизма, важными в теоретической и практической сфере для адептов военного искусства. Проблематику героизма исследует Зимбардо, автор стэнфордского тюремного эксперимента¹⁷. В своей книге, описывая жестокие действия человека, он указывает на основании контраста банальность героизма, обусловленного сферой ценностей и нормативных убеждений индивидуума. В такой интерпретации стоит возвращаться к механизмам мышления и помнить о эмпирически обоснованной интерпретации, осуществлённой Кахнеманом, который выделяет быстрое и медленное мышление¹⁸. В первом случае это акты, совершаемые автоматически, что недоступно в механизмах доступа субъекта. В другом случае мышление касается актов, совершаемых интроспективно контролируемым способом.

Обсуждение проблематики работы в контакте с молодыми адептами военного искусства, являющейся предметом вышеуказанных размышлений, может являться дополнительным материалом к расширению перспективы понимания собственного существования в психологической и аксиологической сфере. Авторы исследовательского проекта понимают такие действия как стандарт, реализуемый в контакте со слушателями как во время занятий по этике, психологии и управления, так и тренингов по боевым искусствам. В рамках обговариваемого исследовательского проекта мы понимаем такие процедуры как реализация миссии учебного заведения, состоящей в совершенствовании и самосовершенствовании студента школы безопасности. Основной целью и результатом таких действий должно быть углубление доступа к своему функционированию и лучшее понимание проблематики общественного влияния, появляющегося в общественных отношениях.

При осуществлении концептуализации проблематики ценностей, образцов поведения и нормативных убеждений появляется потребность проведения исследований международного или внекультурного характера. Проведение исследований в разных культурных условиях позволит принять во внимание специфику механизмов создания и функционирования системы ценностей, а также подтвердить их универсальность. Авторы, занимающиеся проблематикой значения культурных обусловленностей поведения индивидуума обращают внимание на потребность открытия собственного и чужого отличия¹⁹. Функционирование в типических для XXI века условиях плюрализма и глобализма требует таких действий от людей, сознающих свои возможности и открытых на приобретение нового опыта, связанного с различиями, но также со сходствами и анализа в действиях представителей других культур. Проведение так направленных исследований может позволить на более полную идентификацию универсальных механизмов функционирования ценностей и нормативных убеждений, регулирующих поведение индивидуума. Такие исследования могут также облегчить объяснение и интерпретацию создания иерархии ценностей, а

¹⁶ Cp. J. Piwowarski, *Samodoskonalenie...*, *op. cit.*; idem, *Etyka...*, *op. cit.*

¹⁷ P. Zimbardo, *Efekt Lucyfera. Dlaczego dobrzy ludzie czynią zło?*, PWN, Warszawa 2008.

¹⁸ D. Kahneman, *Pułapki myślenia. O myśleniu szybkim i wolnym*, Media Rodzina, Poznań 2012.

¹⁹ См. P. Boski, *Kulturowe ramy zachowań społecznych. Podręcznik psychologii międzykulturowej*, PWN, ACADEMICA Wydawnictwo Szkoły Wyższej Psychologii Społecznej, Warszawa 2009.

также позволят лучше понимать влияние явных и скрытых ценностей на поведение субъекта в стандартных и экстремальных ситуациях. Это также может создать возможность ясного различения и интерпретации абсолютных и инструментальных ценностей. Сравнение обоих ситуационных контекстов может быть решающим в лучшем понимании сходства и различия в действии психологических и аксиологических механизмов, регулирующих поведение субъекта. Мы считаем, что было бы также целесообразно предпринять действия концептуализационного характера, которые служили бы упорядочиванию способа понимания и интерпретации основных понятий в сфере проблематики ценностей и нормативных убеждений.

ВЫВОДЫ И РЕЗЮМЕ

1. Проблематика, касающаяся методов исследования личности индивидуума в контексте его характеристик и качеств имеет существенное теоретическое и практическое значение²⁰ как для физической культуры, так и культуры безопасности. Проведение анализа желаемых личностных и бихевиоральных характеристик имеет обоснование также в исследовании профессиональных ролей работников силовых структур. Это особы, которые часто действуют в ситуациях угрозы безопасности и поэтому некоторые качества считаются здесь полезными и хорошо приспособленными к исполняемым ими профессиональным ролям.
2. В проведённых исследованиях мы ссылались на социальный стереотип, согласно которому по отношению к группе, профессионально занимающейся безопасностью, объединяющей adeptов боевых искусств, существует культурно и социально обусловленный стереотип, близкий *ПТА*, согласно ожиданиям относительно поведения и качеств, проявляемых членами силовых структур. Окончательные результаты исследований позволяют сделать вывод, что *не подтверждено* существование указанного стереотипа в подопытной группе. Тем самым это является подтверждением гипотезы о низких результатах или же отсутствии *ПТА* у людей, обучающихся профессии, связанной с охраной безопасности. Это также является аргументом в пользу целесообразности холистического тренинга боевых видов спорта²¹, не совпадающего со стереотипным образцом *ПТА* – особы, ведущей себя интенсивно, нетерпеливой, с чрезмерной ориентацией на соперничество и агрессивным поведением.
3. Существуют основания, чтобы в теоретическом анализе ставить важные вопросы, касающиеся **приспособляемости versus неприспособляемости** поведения *ПТА*, что связано со стереотипами и предубеждениями по отношению описываемой профессиональной группе²².
4. В проведённой интерпретации появляется также вопрос значения проблематики ценностей в анализе характеристик поведения индивидуума. Представление определённых ценностей (скрытых и явных), связанных с вопросами значения жизни, здоровья, субъективности, открытости, ответственности, честности и чести является значительным инструментарием, интенсивно модифицирующим

²⁰ Ср. А. Węgrzecki, *O poznawaniu drugiego człowieka*, „Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie”, Monografie № 51, Kraków 1982.

²¹ Т. Ambroży, *Kultura fizyczna a bezpieczeństwo*, [В:] „Zeszyt Naukowy Apeiron”, 2006, № 6, сс. 247–263.; J. Piwowarski, Т. Ambroży, *The impact of physical culture on realization of human security need*, [В:] *Medzinarodny Vedecko-Odbrony seminar*, Akademia Ozbroyenych Sil, Liptovský Mikuláš 2012, с. 294–303.

²² См. Т.Д. Nelson, *Psychologia uprzedzeń*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2003.

поведение индивидуума в ситуации угрозы²³. Из этой интерпретации сделано вывод о необходимости проведения исследований в описываемом профессиональном контексте, относящимся к явным ценностям, скрытым ценностям и позициям. Это связано с пониманием ценностей как факторов, являющихся важными регуляторами поведения индивидуума в кризисных ситуациях²⁴.

5. дальнейший вывод, следующий из проведённых исследований ведёт к утверждению значения действий, предпринимаемых в тренинге боевых искусств, связанных с проблематикой ценностей. Акцентирование ментального слоя функционирования адепта боевого искусства является натуральным путём восприятия добродетелей воина²⁵. В этом контексте приведём мнение мастера дзюдо, Язарина: «Те, которые считают (боевые виды спорта) только спортом, а силу и победу единственными целями, ошибаются. Настоящей победой является наше освобождение: полная эластичность духа, управляющего послушным ему без остатка телом».
6. В проведённых исследованиях мы обращали внимание на значение культурных обусловленностей приобретения и развития *ИТА*. Существует потребность создания в Европе дальнейших международных исследовательских программ, служащих верификации ранга факторов этой группы в развитии качеств индивидуума. Конструкт *ИТА* был построен в США и там он был признан своего рода нормативным убеждением, стимулирующим потребность функционирования таким способом. Указанная проблематика будет также важным элементом модели функционирования индивидуума, действующего в ситуации угрозы безопасности – адепта боевых искусств или подготавливаемого к ведению рукопашного боя работника силовых структур.

ЛИТЕРАТУРА

- AMBROŹY T., Kultura fizyczna a bezpieczeństwo, [в:] „Zeszyt Naukowy Apeiron”, 2006, № 6, сс. 247–263.
- CZAJKOWSKI W., Type A Behavioral Pattern and Coronary Heart Disease: Theoretical and Methodological Dilemmas, [в:] Kliś M., Kossewska J., Czajkowski W., Studies on Communication and Stress, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2006.
- CZAJKOWSKI W., Warunki normatywne nawiązywania kontaktu a manipulowanie w relacjach organizacyjnych i administracyjnych, [w:] Człowiek – praca – organizacja. Wymiary socjologiczne, psychologiczne i zarządcze, Byłok F., Czarnecka A., Słocińska A. (ред.), Wydawnictwo Politechniki Częstochowskiej, Częstochowa 2010, с. 38-46.
- CZAJKOWSKI W., PIWOWARSKI J., Administrowanie jakością życia, „IDO – Ruch dla kultury”, № 10., Rzeszów 2010

²³ Cp. Z. Uchnast, *Koncepcja człowieka jako osoby w psychologii humanistyczno-egzystencjalnej*, [в:] *Człowiek – pytanie otwarte*, K. Popielski (ред.), Redakcja Wydawnictw KUL, Lublin 1987.

²⁴ Por. *Psychologia. Podręcznik akademicki*, J. Strelau (ред.), t. II–III, Gdańskie Towarzystwo Psychologiczne, Gdańsk 2000.

²⁵ J. Piwowarski, *Siedem cnót Bushido*, „Zeszyt Problemowy. Nauka – Praktyka – Refleksje”, Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego „Apeiron” w Krakowie, 2011, nr 5, s. 9–19.

- KLIŚ M., KOSSEWSKA J., CZAJKOWSKI W., *Studies on Communication and Stress*, Wydawnictwo Naukowe Akademi Pedagogicznej, Kraków 2006.
- KOCOWSKI T., *Potrzeby człowieka. Koncepcja systemowa*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1982.
- MATTHEWS K.A., *Assessment issues in coronary-prone behavior*, [B:] *Biobehavioral basis of coronary heart disease*, Dembroski T.M., Schmidt T.H., Blümchen G. (ред.), Basel, Karger, New York 1983.
- PIWOWARSKI J., *Samodoskonalenie i bezpieczeństwo w samurajskim kodeksie Bushido*, Collegium Columbinum, Kraków 2011.
- PIWOWARSKI J., *Kultura bezpieczeństwa*, „Kultura Bezpieczeństwa. Nauka – Praktyka – Refleksje”, Apeiron WSBPI, 2012, № 12.
- PIWOWARSKI J., *Siedem cnót Bushido*, „Zeszyt Problemowy. Nauka – Praktyka – Refleksje”, Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego „Apeiron” w Krakowie, 2011, № 5.
- PIWOWARSKI J., AMBROŻY T., *The impact of physical culture on realization of human security need*, [B:] *Medzinarodny Vedecko-Odbrony seminar*, Akademia Ozbrojonych Sił, Liptovský Mikuláš 2012, 294–303.
- PIWOWARSKI J., CZAJKOWSKI W., SOLIŃSKI B., KOČAN Š., *Axiological, personality and behavioral determinants of an individual’s behaviour in a situation of danger*, “*Ido – ruch dla kultury. Movement for Culture*”, т. 15, № 1-4, с. 86-93, Rzeszów 2015.
- Psychologia. Podręcznik akademicki*, Strelau J. (ред.), т. II–III, Gdańskie Towarzystwo Psychologiczne, Gdańsk 2000.
- ROSENMAN R.H., FRIEDMAN M., *Neurogenic factors in pathogenesis of coronary heart disease*, “*Medical Clinics of North America*”, 1974, 58.
- UCHNAST Z., *Koncepcja człowieka jako osoby w psychologii humanistyczno-egzystencjalnej*, [B:] *Człowiek – pytanie otwarte*, K. Popielski (ред.), Redakcja Wydawnictw KUL, Lublin 1987.
- WĘGRZECKI A., *O poznawaniu drugiego człowieka*, „Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie”, Monografie № 51, Kraków 1982.

dr hab. Juliusz PIWOWARSKI, prof. WSBPI, dr Wojciech CZAJKOWSKI
Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego „Apeiron” w Krakowie
ul. Krupnicza 3, 31-123 Kraków
science2@apeiron.edu.pl, paksos@gmail.com

FENOMÉN POJMU BEZPEČNOST, BEZPEČNOSTNÍ VĚDY, BEZPEČNOSTNÍ VÝZKUM

THE PHENOMENON OF THE CONCEPT OF SECURITY, SECURITY SCIENCES, SECURITY RESEARCH

Viktor PORADA, Květoň HOLCR

ABSTRACT

Safety Science has so far constituted a universally recognized as a science, goes far only hypothetical construct and the process of constituting their development. It can be understood as a science dealing with ensuring the safety of citizens and the state. While security is performing as protection against the hazards of various kinds. The term security is not an abstract concept but reflects the complex subject-object relationships of multiple entities and objects. The authors present a clear table of subject-object relationships in which security can be identified, understood as a social phenomenon and a system consisting of individual sectors. On this basis, they formulate the assumptions and starting points of the security sciences, and on this basis they propose a structure of security research oriented towards security science.

Keywords: Security, social phenomenon, system, sectors, security sciences, security research.

ÚVOD

Bezpečnostní vědy se prozatím nekonstituovaly jako všeobecně uznaný vědní obor, proto o nich můžeme hovořit jen jako o hypotetickém konstruktu a procesu konstituování a rozvoje. V literatuře, která se vyslovuje pro vznik bezpečnostních věd, se zdůrazňuje význam bezpečnosti v současném světě, jakož i složitost tohoto jevu a jeho zkoumání¹. Bezpečnostní vědy možno chápat (v prvním přiblížení) jako vědy, které se zabývají zajištěním bezpečnosti občana a státu². Přitom bezpečnost zde vystupuje jako ochrana před nebezpečími nejrůznějšího druhu (ohrožujícími např. život, zdraví a majetek občanů, životní prostředí, lidská práva, celistvost a integritu státu apod.). Mezi takto chápané bezpečnostní vědy nebo jejich zárodky, tak můžeme zařadit např. vojenské vědy, teorii diplomacie, teorii civilní obrany, teorii požární ochrany, teorii záchranné služby apod.

1. VZTAHY BEZPEČNOSTI A REFERENČNÍ OBJEKTY BEZPEČNOSTI

Pojem bezpečnost není abstraktní pojem, ale odráží složité subjekto-objektové vztahy rozmanitých subjektů a objektů. Erneker a Holcr uvádějí přehlednou tabulku (viz. Tab. 1) skupin subjekto-objektových vztahů, ve kterých je možno identifikovat bezpečnost. Následující tabulka naznačuje kvantitativní i kvalitativní polykomponentnost bezpečnosti jako objektu zkoumání.

¹ ERNEKER, J., HOLCR, K. Gnozeologické východiská konštituovania policajnej vedy.

² PAWERA, R. Bezpečnostno-vedná rovina konštituovania policajnej vedy.

Tabulka 1 Subjekt-objektové vztahy bezpečnosti jako objekt zkoumání

Objekt. nebezpeč.			
Subjekt nebezpeč.	Příroda	Lidé	Technika (technologie)
Příroda	Bezpečnost přírody před přírodou <i>zemětřesení, uragány, sucha...</i>	Bezpečnost lidí před přírodou <i>zemětřesení, sucho, mrazy, neúroda, kosmické záření</i>	Bezpečnost techniky před přírodou <i>zemětřesení, mrazy, vedra, vlhkost ..</i>
Lidé	Bezpečnost přírody před lidmi <i>znečistění vzduchu, vody, narušení rovnováhy, fauny, týraní zvířat ...</i>	Bezpečnost lidí před lidmi <i>usmrcení, zranění, poškození, odcizení majetku, omezení svobody a práv ...</i>	Bezpečnost techniky před lidmi <i>zničení, poškození atomových elektráren, přehrad leteckými údery, teroristy ...</i>
Technika (technologie)	Bezpečnost přírody před technikou <i>jaderné havárie, havárie chemických provozů, zamoření vzduchu, vody technologické odpady</i>	Bezpečnost lidí před technikou <i>jaderné havárie, chem. havárie, nadměrný hluk, usmrcení, zranění při manipulaci s technikou, autohavárie</i>	Bezpečnost techniky před technikou <i>havárie provozů vyvolané selháním technických regulačních systémů ...</i>

Zdroj: Erneker, Holcr 1997, s. 15.

Ze sociologického hlediska se bezpečnost spojuje vždy s konkrétními sociálními subjekty a jejich aktivitami. „Nositelem”, *subjektem bezpečnosti*, může být nejen jednotlivec, ale i sociální skupina, stát, lidstvo, národ, resp. civilizace. Moller poukazuje na tři základní „*referenční objekty bezpečnosti*”, které se vzájemně odlišují svým obsahem (viz. tab. 2).

Tabulka 2 Referenční objekty bezpečnosti

REFERENČNÍ OBJEKT	OBSAH
Stát	Suverenita, moc
Kolektivity (sociální skupiny)	Identita
Jednotlivci (individuální subjekty)	Přežití, blahobyt

Zdroj: Moller 2001

Každý z uvedených referenčních objektů je zároveň relativně samostatným systémem se zvláštní vnitřní strukturou a vazbami na okolní prostředí a vnější systémy. Zvláště složitost kooperace a interakce sociálních subjektů s bezpečnostním prostředím, ve kterém se nacházejí nejen negativní faktory (bezpečnostní hrozby a rizika), ale i pozitivní stimuly (životní příležitosti a společenské výzvy) způsobuje, že bezpečnost je charakterizovaná z více aspektů a má množství

přívlastků. Nejčastěji se uvedená adjektiva podle M. Mareše vztahují především k charakteru (původu):

- *hrozeb*, které ohrožují bezpečnost,
- *opatření, nástrojů, nebo institucí*, které mají bezpečnost zajišťovat a chránit,
- *objektů*, jejichž bezpečnost má být chráněna³.

Podle objektů, které mají být chráněné, rozlišujeme bezpečnost „*mezinárodní*“, „*národní*“, „*ekonomickou*“, „*ekologickou*“, „*energetickou*“, „*sociální*“, „*potravinovou*“, „*informační*“ atd. V návaznosti na předcházející klasifikaci bezpečnostních hrozeb můžeme hovořit o bezpečnosti „*vojenské*“ a „*nevojenské*“, o „*vnitřní a vnější*“ bezpečnosti atd. Z hlediska přijímaných opatření, nebo charakteristiky institucí, které se podílejí na zajišťování bezpečnosti, rozeznáváme např. „*kooperativní bezpečnost*“, „*koaliční bezpečnost*“ ap.

Rozhodující význam při analýze problematiky bezpečnosti mají tyto čtyři základní otázky:

- *bezpečnost koho?* („*security of whom, or for whom*“) - otázka soustředující pozornost na konkrétní „*referenční objekt bezpečnosti*“ (jednotlivec, stát, kolektivita),
- *bezpečnost před kým, před čím, resp. před jakými hrozbami* („*security from whom, from what, or from what threats*“) - otázka na zdroje nebezpečí v různých oblastech (politika, ekonomika, sociální oblast, vojenství, životní prostředí atd.),
- *bezpečnost v zájmu čeho, resp. v zájmu jakých hodnot?* („*security of what values*“) - otázka strategického významu o smyslu bezpečnosti v hodnotovém systému společnosti,
- *bezpečnost jakými nástroji?* („*security by which means, or of what means*“) - otázka na použité nástroje a prostředky pro zajištění bezpečnosti⁴.

Subjekt-objektový charakter bezpečnosti, jakož i předcházející otázky naznačují, že bezpečnost ve vymezeném sociálním prostoru se stává specifickým „*sociálním fenoménem*“, resp. „*sociálním systémem*“. Modernizace společnosti způsobuje, že se neustále rozšiřuje bezpečnostní prostředí a okruh problémů, které se stávají součástí bezpečnostní diskuse. Hledání odpovědi na otázku, co je bezpečnost, komplikují každodenní reálné bezpečnostní problémy, se kterými je sociální subjekt konfrontovaný. Tak jako každý pojem i pojem bezpečnost musí reflektovat na měnící se dynamiku společenského života i bezpečnostního prostředí. Bezpečnost v kontextu permanentního společenského vývoje neustále zvětšuje svůj realizační a komunikační prostor.

Bezpečnostní diskuse se tak postupně dostává do nových společensko-politických oblastí, ve kterých se v minulosti o bezpečnostních problémech nevedla systematická rozprava. Bezpečnost je tedy velmi složitý multidimenzionální sociální fenomén, který se spojuje s rozmanitými formami lidského chování a jeho existence (duchovní, materiální, fyziologické, individuální, společenské). Pojem dimenze v odborné terminologii vyjadřuje kromě rozměru, rozlohy a rozsahu i určitou vlastnost, která charakterizuje intenzitu, velikost, míru něčeho, především v prostoru, případně v čase. Bezpečnost zahrnuje nespočetné množství otázek a problémů týkajících se jak jednotlivců, tak i lidských kolektivit a realizace jejich protikladných společenských zájmů. Multidimenzionální charakter bezpečnosti vyjadřuje proto skutečnost, že tento fenomén má velmi široký rozměr. Bezpečnost je součástí základních lidských potřeb, stává se společenským cílem, ideálem a hodnotou. Bezpečnost má zároveň výrazný

³ MAREŠ, M. Bezpečnost.

⁴ MOLLER, B. Global, National, Societal and HumanSecurity a General Discussion with a Case Study from the Middle East.

emocionální, sociálně-psychologický, ale i společensko-politický dopad. Je nejen součástí lidských pocitů, vyjadřuje určitý stav společnosti, ale je zároveň i globálním existencionálním problémem lidské civilizace. Problematika bezpečnosti v dosavadní teorii není uceleně prozkoumaná, což má výrazné dopady na politickou, řídicí a další činnost v naší společnosti. Je zřejmá nová kvalita, úroveň a podoba objektu zkoumání ve vztahu k dynamickému vývoji v oblasti evropského integračního procesu, stavu evropské bezpečnostní architektury a následných změn v Evropské unii.

Postupně se konstituující Bezpečnostní vědy představují výrazně interdisciplinární systém podsystému vědy, který se vztahuje na oblasti existující v rámci dílčích styčných ploch daných existencí bezpečnostních problémů. Bezpečnostní vědy se zabývají především zajišťováním bezpečnosti občana a státu ve vztahu k nejrůznějším druhům ohrožení. Určují rozsah a způsoby využití prostředků a takových činností, které minimalizují rizika. Obsah bezpečnostních věd se odráží v bezpečnostní doktríně. Potvrdilo se, že do procesu tvorby bezpečnosti vstupuje ekonomika, politika, kultura společnosti a osobnosti, úroveň vědy a technologií, geopolitická a geostrategická situace a aktivita veřejnosti. Bezpečnostní věda by měla akceptovat existenci bezpečnostních rizik, komponentů a existenci základních cílů bezpečnosti. Současná bezpečnostní diskuse odhaluje nové a nezodpovězené otázky, které si zaslouží seriózní pozornost a analýzu. Například řešení problémů terorizmu, či životního prostředí, které ohrožují lidstvo jako celek, si vyžaduje kolektivní a soustředěnou snahu všech zainteresovaných subjektů. Do stejné kategorie ohrožení bezpečnosti je nutné zařadit otázky migrace, uprchlíků a přistěhovalců, jejich statuty ve společnosti. Kritickou otázkou, která v uvedené souvislosti rezonuje, je, zda úspěšné řešení bezpečnostních problémů post bipolárního světa může zaručit plošná expanze různých koncepcí globální bezpečnosti, nebo komplexní analýza bezpečnostních rizik a jednotlivých komponentů bezpečnosti. Za základ je přitom potřebné považovat zajištění bezpečnosti občana a Unie a na tomto základu tedy minimalizovat různé druhy ohrožení. Každá z dimenzí bezpečnosti obsahuje relativně široký okruh bezpečnostních problémů, subjektů, institucí, činností, aktivit a vztahů. Multidimenzionalita bezpečnosti umožňuje analyzovat i některé její další dimenze.

Po analýze subjekt-objektových vztahů bezpečnosti jako objektu zkoumání jsme předložili předběžně tuto definici: Bezpečnostní vědy zkoumají subjekt-objektové vztahy identifikace bezpečnosti (příroda, lidé technika), s cílem vypracování efektivních metod predikce, plánování a realizace bezpečnostních činností a opatření, zaměřených na monitorování, prevenci a eliminaci bezpečnostních hrozeb⁵.

2. BEZPEČNOST JAKO SOCIÁLNÍ FENOMÉN A SOCIÁLNÍ SYSTÉM

Pojem *sociální systém* plní v teorii minimální dvojí funkci: (1) umožňuje vydělit oblast „*společenského*“, jako specifickou oblast bádání, která vyžaduje přístup odlišný od přístupu jiných vědných disciplín, především přírodních věd; (2) propůjčuje předmětu zkoumání systémový charakter, resp. umožňuje aplikovat ve výzkumu tzv. *systémový přístup*, který zpravidla zahrnuje: (1) vymezení systému jako celku (prvky, hranice, vazba na okolí, k prostředí); (2) postihu vnitřních vztahů, struktury a organizace; (3) rozlišení jednotlivých úrovní (hierarchizaci); (4) charakteristiku procesů řízení, autoregulace; (5) identifikaci cílů systému; (6) řešení otázek fungování a vývoje systému⁶.

⁵ PORADA, V. a kol. Bezpečnostní vědy. Úvod do teorie a metodologie.

⁶ ŠKRVNDA, F. Sociologická charakteristika medzinárodnej bezpečnosti.

Z uvedeného důvodu považujeme za mimořádně inspirativní podnět, vzít v úvahu charakteristiku bezpečnosti jako „sociálního fenoménu“ od Škvrndy, který v kontextu různorodých významů bezpečnosti zdůrazňuje, že bezpečnost patří k velkým a rozsáhlým oblastem společenského života. Poukazuje na zejména následující základní atributy bezpečnosti:

- ✓ *dynamický a procesuální charakter*, který se vytváří a projevuje *systemovým způsobem* (vyjadřuje stav, který vzniká ve vývoji v určitém prostředí a souvisí s aktuálním fungováním konkrétního nositele - subjektu nacházejícího se ve vztazích k jiným subjektům, subsystémům),
- ✓ *subjekt-objektový charakter* (působení subjektu se vytváří ve vztahu různých prvků, přičemž v závislosti na postavení je prvek jednou objektem působení jiných subjektů, ale v jiném vztahu na ně může působit),
- ✓ *strukturovaný (diferencovaný) charakter* (nejde jen o vzájemné působení jednotlivých prvků a vztahů mezi nimi, ale i o to, že bezpečnost má mnohé podoby - aspekty, dimenze, stránky, prvky apod.)⁷.

Mesjasz se pokouší sumarizovat jednotlivé komponenty a prvky bezpečnosti do uceleného systému. Jádro schématu tvoří následující subsystémy, v jejichž rámci dochází k vzájemné interakci následujících komponentů, objektů, oblastí, procesů a vztahů:

- ✓ *Referenční objekt* - stát, region, aliance, societa, rozdílné sociální skupiny - národy, minority, etnické skupiny, jednotlivci, globální systém, lidská civilizace.
- ✓ *Prostředí*, ve kterém se vynořují hrozby - politické, vojenské, ekonomické, ekologické, sociální.
- ✓ *Metody predikce (identifikace)* - počínajíc zkoumáním objektivnosti hrozby a končíc jejím subjektivním vnímáním, též vyplývajícím ze sociálního diskurzu („*sekuritizace*“).
- ✓ *Metody plánování a realizace* zvláštních opatření a činností zaměřených na monitoring, prevenci a eliminaci bezpečnostních hrozeb⁸.

3. BEZPEČNOSTNÍ SEKTORY SOCIÁLNÍHO SYSTÉMU BEZPEČNOSTI

Pojem „bezpečnostní sektor“ použil poprvé Short v roce 1997 a později tuto koncepci rozpracovali v bezpečnostních studiích mnozí britští autoři (M. Clark, A. Forster, O. Green, T. Edmunds, M. Chalmers, D. Hendrikson atd.). Na potřebu jeho zkoumání upozornili např. Korba a Škvrnda, kteří v návaznosti na zahraniční diskuze zdůrazňují především potřebu formování bezpečnostní komunity. Škvrnda vymezuje pojem „bezpečnostní sektor“ jako speciálně vytvořené subjekty - instituce a organizace (jejich soubor), jejichž hlavní úlohou nebo jedinou funkcí je zajištění bezpečnosti ve společnosti. Pojem bezpečnostní sektor se úzce váže k pojmu bezpečnostního systému a měl by se podle něho charakterizovat v kontextu s ním⁹.

⁷ ŠKRVNDA, F. Sociologická charakteristika medzinárodnej bezpečnosti.

⁸ MESJACZ, C. Security As An Analytical Concept. Paper presented at the 5th Pan European conference on International Relations.

⁹ ŠKRVNDA, F. Sociologická charakteristika medzinárodnej bezpečnosti.

Korba v definici bezpečnostního sektoru poukazuje na jeho užší a širší pojetí. V užším významu je bezpečnostní sektor ohraničený mocenskými institucemi státu, vládními orgány řízení a parlamentními orgány kontroly. Jako příklad uvádí definici Hendriksona a Karkoszky, kteří vymezují čtyři různé skupiny aktérů, kteří vytvářejí bezpečnostní sektor. První skupinu tvoří *mocenské instituce státu*, které jsou autorizované na použití síly (ozbrojené síly, policie, paravojenské jednotky, zpravodajské služby, pohraniční a pobřežní stráž, celní orgány, struktury civilní ochrany a další vnitrostátní bezpečnostní agentury).

Druhou skupinu tvoří *instituce pověřené řízením a kontrolou* první skupiny (nejvyšší ústavní činitelé a jejich úřady, koordinační bezpečnostní rady na celostátní úrovni, vybrané parlamentní výbory, jednotlivá ministerstva a další relevantní orgány státní správy). Třetí skupinu tvoří *soudy a orgány spravedlivosti* (systém soudnictví, státního zastupitelství, resp. prokuratury a vyšetřování, jakož i institut ombudsmana, resp. další orgány na ochranu lidských a občanských práv). Čtvrtou skupinu tvoří tzv. *nezařazení aktéři* (soukromé bezpečnostní služby, povstalecká hnutí nebo nestátní milice)¹⁰.

V širším chápání je bezpečnostní sektor vymezený nejen státními institucemi, ale i dalšími aktéry. Bezpečnostní sektor v širším významu překračuje hranice bezpečnostního systému státu a má širší záběr. Kromě exekutivních nástrojů bezpečnostního systému státu, a kromě managementu bezpečnostního systému státu jsou do bezpečnostního sektoru zařazováni i specifictí aktéři např. relevantní mimovládní organizace, zájmová sdružení, výzkumná centra, média a další nestátní organizace působící ve sféře bezpečnosti, včetně soukromých bezpečnostních služeb¹¹.

4. PŘEDPOKLADY A VÝCHODISKA BEZPEČNOSTNÍCH VĚD

Jak jsme naznačili, není problematika bezpečnosti v dosavadní teorii uceleně prozkoumaná, což má výrazné dopady na politickou, řídicí a další činnost. Je zřejmá nová kvalita, úroveň a podoba objektu zkoumání ve vztahu k dynamickému vývoji v oblasti evropského integračního procesu, stavu evropské bezpečnostní architektury a následných změn v Evropské unii. Potvrdilo se, že v současné diskusi ještě stále převažuje pojetí vnější bezpečnosti společnosti, zužované především na rozvoj vojenských věd, nebo vnitřní bezpečnosti vztahující se především na rozvoj policejních věd. Bezpečnostní vědy představují výrazně interdisciplinární systém podsystemu vědy, který se vztahuje na oblasti existující v rámci dílčích styčných ploch daných existencí bezpečnostních problémů, např. doposud nefunkční model komplexní bezpečnostní architektury, existující bezpečnostní rizika, reálná existence válečných konfliktů, hrozba pronikání mezinárodního zločinu, prudký a soustavný nárůst kriminality, problematika migrace a azylu, environmentální krize apod. Bezpečnostní vědy se zabývají především zajišťováním bezpečnosti občana a státu a tedy minimalizací nejrůznějších druhů ohrožení. Určují rozsah a způsoby využití prostředků a takových činností, které minimalizují rizika. Obsah bezpečnostních věd, jak jsme již uvedly, se odráží v bezpečnostní doktríně. Potvrdilo se, že do procesu tvorby bezpečnosti vstupuje ekonomika, politika, kultura společnosti a osobnosti, úroveň vědy a technologií, geopolitická a geostrategická situace a aktivita veřejnosti.

¹⁰ KORBA, M. Bezpečnostné analýzy.

¹¹ KORBA, M. Bezpečnostné analýzy.

5. NÁVRH BEZPEČNOSTNÍHO VÝZKUMU ZAMĚŘENÉHO NA BEZPEČNOSTNÍ VĚDY

Pro řešení problematiky bezpečnosti je nevyhnutné určit předmět a objekt zkoumání bezpečnostních věd. Některé názory upozorňují na nedostatečnou širší chápání bezpečnosti, resp. bezpečnostních věd tak, aby byly zahrnuty všechny potřeby bezpečnosti společnosti. Šířka a rozdíly ve vymezení bezpečnosti vytvořily dojem nesouladu potenciálních bezpečnostních věd. Když však prozkoumáme obsah literatury o bezpečnosti, tak vidíme, že jsou před námi hluboké, komplexní vědní disciplíny, které se doposud nekonstituovaly jako všeobecně uznané vědní obory, protože byly nesystematicky a nerovnoměrně rozvíjeny jejich komponenty. Různé definice bezpečnosti a vymezení bezpečnostní vědy svojí nevyhnutnou jednostranností jen odrážejí různé stránky jednoho a téhož předmětu.

Rozdíl mezi předmětem a objektem výzkumu bezpečnostních věd je důležitý: ukazuje se, že různé vědy mohou zkoumat různé druhy zákonů fungování toho samého objektu a současně, že jedna věda může zkoumat zákony společné mnohým, kvalitativně rozdílným objektům. Lze predikovat, že předmět bezpečnostních věd bude užší, speciálnější než jejich objekt, který se vyznačuje vysokou abstraktností, zprostředkovaností vazeb mezi komponenty bezpečnostní vědy.

Struktura nových poznatků v uvedeném směru by mohla být zaměřená na tento obsah (okruh problémových úkolů), který by mohl být součástí bezpečnostního výzkumu orientovaného na konstituování a rozvoj bezpečnostních věd:

1. Metodologické analýzy (přístupy a úrovně) a formování bezpečnostních věd. Zde se nabízí pojednání o praxeologii jako vědě o správném jednání, o metodologii, její struktuře, funkcích, úlohách a cílech. V další části jsou lze předpokládat zařazení základních komponent vědeckého poznání, jeho objekt a subjekt, stupně, roviny a jejich vzájemné souvislosti. Následně je třeba popsat algoritmus vědeckého poznání a uvést, jak jsou charakterizovány jeho základní formy, počínaje vědeckým faktem přes vědecký problém, hypotézy až po vědeckou teorii a její základní znaky a funkce.
2. Teoretická východiska metodologie orientovat na vymezení praktických věd, a jejich zaměření na praktické vědy jako vědy o umělém a o jednání, a uvedení základních charakteristik praktických věd a naznačit celý cyklus praktického poznání.
3. Bezpečnostní vědy tedy rozvíjet jako „vědy praktické“, tzn. předložit základní pojmy a východiska teorie bezpečnostních věd, předmět bezpečnostních věd, kategorie bezpečnost a bezpečnostní jednání, profesní profil a profesní činnost bezpečnostního pracovníka a charakteristické aspekty teorie bezpečnostní činnosti, která obsahuje základní aspekty bezpečnostní činnosti, která je zaměřena na teoreticko-metodologická východiska zkoumání a podstatu bezpečnostních činnosti a její determinanty, charakteristické rysy bezpečnostních činnosti a základní principy bezpečnostní činnosti. Dále rozpracování otázky: pojem, obsah a hlavní organizačně taktické formy bezpečnostních činnosti.
4. Gnozeologické a sociální komponenty bezpečnostních věd. Tento okruh problémů může být zaměřen na systémové uspořádání bezpečnostně-vědního poznání. Zde lze předpokládat popis geneze, strukturu, základní metodologické instrumentarium bezpečnostně-vědního poznání a také předložení klasifikace metod vědeckého poznání. Dále objasnit společenské komponenty bezpečnostních věd, zejména jejich vědecké společenství, společenskou objednávku vyvolávající potřebu konstituování

bezpečnostních věd a popis specifík komunikace mezi představiteli bezpečnostních věd a bezpečnostní praxe.

5. Rozvíjet znalostí o potřebách vědeckých poznatků v současné bezpečnostní praxi. Východiskem bude samotné filozofické chápání vztahu teorie a praxe, které analyzuje a definuje složitě strukturovaný fenomén potřeb bezpečnostní praxe z hlediska psychologického, sociologického a profesiografického přístupu a uvádí indikátory pro poznání potřeb bezpečnostní praxe. V rámci potřeb včasnosti nových vědeckých poznatků obsahuje prognózování jako specifický druh vědeckého poznání, metodiku a metody získávání prognostických poznatků a využívání prognostických poznatků v prostředí bezpečnostní organizace.
6. Transfer vědeckých poznatků do bezpečnostní praxe, analyzuje charakteristické rysy, stránky transferu a uvádí možné pohledy a přístupy na jeho chápání, v rámci informačního transferu vědeckých poznatků do bezpečnostní praxe se prezentuje globální plán informačních potřeb, informace jako prostředek poznání bezpečnostní situace, informační cyklus a proces praktické realizace informačního cyklu, který je završen celkovým přehledem na různé aspekty transferu vědeckých poznatků do praxe.

ZÁVĚR

Předkládané odborné sdělení, které jsme uvedli, není v žádném směru závazné pro budoucí řešitele v tomto směru, jde pouze a myslíme si, že o podložený podnět, námět pro vytvoření smysluplné struktury nového mezinárodního bezpečnostního výzkumu zaměřeného na teoretické a metodologické problémy konstituování a rozvoj bezpečnostních věd. Jsme si samozřejmě vědomi toho, že výstupy vědeckých aktivit, které byly dosaženy pro konstituování policejních věd, nepretendují na jejich úplnost, tím méně na jejich korektní vyřešení¹². Spíše naopak, předkládané výstupy považujeme za vstupní etapu procesu dalšího rozvíjení policejních, ale i bezpečnostních věd. Jejich budování jako plnohodnotného (a vědeckou komunitou akceptovaného) vědního odboru bude žádoucí kriticky přehodnotit námi předložené názory na meritorní problémy a postupně je rozšiřovat, prohlubovat, zpřesňovat a systémově integrovat.

1. Vědeckým problémem s nejvyšší prioritou je a nesporně bude i v bližší budoucnosti precizace samotného předmětu bezpečnostních věd.

Aktuálním tématem doposud neuzavřených odborných diskusí jsou zejména otázky spojené se vztahy mezi policejními vědami na straně jedné a vědami právními a rodícími se vědami bezpečnostními na straně druhé. Většinou již bylo dosaženo shody v tom, že policejní vědy vcházejí do (konstituujících se) věd bezpečnostních. Dramatičtější diskuse doposud probíhají mezi odborníky, kteří až hypertrofizují právní aspekty policejních a bezpečnostních věd a odborníky, kteří obhajují jejich autonomii (bez toho, že by význam právních věd pro policejní a bezpečnostní činnosti ignorovali). Pro řešení problematiky bezpečnosti je nevyhnutné určit předmět a objekt zkoumání bezpečnostních věd. Některé názory upozorňují na nedostatečnou šíři chápání bezpečnosti, resp. bezpečnostních věd tak, aby byly zahrnuty všechny potřeby bezpečnosti společnosti. Šířka a rozdíly ve vymezení bezpečnosti vytvořily dojem nesouladu potenciálních bezpečnostních věd. Když však prozkoumáme obsah literatury o bezpečnosti, tak vidíme, že jsou před námi hluboké, komplexní vědní disciplíny,

¹² PORADA, V., HOLCR, K. et al. *Policejní vědy*; HOLCR, K., PORADA, V. et al. *Policejní vědy. Úvod do teorie a metodologie*.

kteře se doposud nekonstituovaly jako všeobecně uznané vědní obory, protože byly nesystematicky a nerovnoměrně rozvíjeny jejich komponenty. Různé definice bezpečnosti a vymezení bezpečnostní vědy svojí nevyhnutnou jednostranností jen odrážejí různé stránky jednoho a téhož předmětu. Rozdíl mezi předmětem a objektem výzkumu bezpečnostních věd je důležitý: ukazuje se, že různé vědy mohou zkoumat různé druhy zákonů fungování toho samého objektu a současně, že jedna věda může zkoumat zákony společné mnohým, kvalitativně rozdílným objektům. Lze predikovat, že předmět bezpečnostních věd bude užší, speciálnější než jejich objekt, který se vyznačuje vysokou abstraktností, zprostředkovaností vazeb mezi komponenty bezpečnostní vědy.

2. Druhým meritorním problémem bezprostředně podmiňujícím další rozvíjení bezpečnostních věd je jejich metodologické instrumentarium.

Jinak řečeno, vědecké teorie nemohou získat status vědeckosti bez toho, aniž by byly uvedeny i nástroje, pomoci kterých byly tyto teorie budované. V tomto směru se nabízí využití doposud nedocenenou metodologii věd praktických, jakožto věd o bezpečnostních činnostech, věd o jejich projektování a konec konců o jejich optimalizaci. Poukazuje na malou efektivnost předtím upřednostňované metodologie věd fundamentálních, jež svoje poslání, být nástrojem rozvíjení bezpečnostních věd neprokázala. Neméně významné úlohy jsou spojené s dalšími adaptacemi metod jiných (příbuzných) věd v prospěch věd bezpečnostních.

3. Třetím základním vědeckým problémem, který bude před vědeckým společenstvím bezpečnostních věd s větší či menší naléhavostí vyvstávat, nesporně bude potřeba systematického rozšiřování a zpřesňování kategoriálního aparátu.

Samotná bezpečnostní praxe si vynutila vytvoření všeobecně užívaných pojmů, které také v každodenní komunikaci víceméně uspokojivě fungují. Třeba však přiznat, že jejich neurčitost, nepřesnost a nejednoznačnost způsobuje nejednou komunikační nedorozumění. Od jazyka vědy se však požaduje určitost, přesnost a jednoznačnost. To ale neznamená, že jazyk vědy a jazyk hovorový jsou od sebe oddělené. Jazyk hovorový do jazyka vědy vchází, avšak po předchozím definování jeho pojmů, po vymezení jejich rozsahu a obsahu. Právě tyto operace s pojmy jsou a zůstanou i v budoucnosti významnou úlohou rozvíjejících se bezpečnostních věd.

4. Čtvrtým základním znakem vědních oborů je budování systému vlastních vědeckých teorií.

Bylo-li řečeno, že policejní vědy je žádoucí rozvíjet jako vědy praktické, pak tím nebylo míněno, že nemají svoji teorii. Bezpečnostní vědy bez vlastní teorie by samozřejmě ztratily status vědního oboru. Bezpečnostní vědy se liší od věd fundamentálních především typem otázek a adekvátních odpovědí, jejichž systémová integrace tvoří systém teorie. Za meritorní otázky věd fundamentálních jsou považovány otázky „co je a proč to je?“ a věd praktických „co má být a jak toho co nejefektivněji dosáhnout?“. Hlavní funkcí věd fundamentálních je „vysvětlování jevů“, věd praktických „projektování efektivního jednání“. Artefakty věd fundamentálních jsou hodnoceny jako „pravdivé nebo nepravdivé“, věd praktických jako „správné nebo nesprávné“. Bezpečnostní vědy jako vědy praktické si tak budují svůj systém teorie, avšak jiným způsobem nežli vědy fundamentální. Jeho další rozvíjení tedy patří k trvalým úlohám vědeckého společenství bezpečnostních věd.

5. Konstituování a rozvíjení bezpečnostních věd je nemyslitelné bez vědeckého společenství, tedy vysoce kvalifikovaných odborníků aktivně působících v policii a jiných bezpečnostních sborech. Jeho příprava se musí stát integrální součástí rozvíjení policejních i bezpečnostních věd. Obsah a metodiku přípravy vědeckého společenství těchto věd nelze volit subjektivně, bez zohledňování objektivních faktorů, které náplň a formy jeho přípravy

bezprostředně anebo i zprostředkovaně ovlivňují. Ať už bude zvolený jakýkoliv model přípravy vědeckého společenství, musí podle nás splňovat tyto požadavky:

a) přípravě profesionálů působících v bezpečnostních organizacích zajišťujících bezpečnost občanů a státu by mělo předcházet vypracování profesiogramů rozhodujících činností;

b) následně by mělo být vypracování profilů absolventů, vybavených znalostmi a dovednostmi korespondujícími s odpovídajícími profesiogramy. Odborně náročné úlohy spojené s rozvíjením bezpečnostních věd budou nutně vyžadovat obrat v přípravě studentů třetího stupně vysokoškolského studia (doktorandů). Bude žádoucí posílení vědecké části jejich studia a také důslednější orientace jejich vědeckých aktivit na aktuální problematiku bezpečnostních věd;

c) teprve pak by mohl být vypracovávaný obsah a voleny cíle studijních oborů, zejména studijních odborů doktorandského studia.

Rozvíjení bezpečnostních věd se neobejde ani bez aktivní a systematické spolupráce s vědeckými domácími a zahraničními vědeckými nebo vědecko-pedagogickými institucemi. Již navázané kontakty by měly být posíleny (resp. obnoveny) a formou mezinárodních výzkumných týmů, autorských kolektivů nebo mezinárodních konferencí, seminářů, workshopů a jiných vědecko-teoretických aktivit integrovat rozptýlené odborné, personální, finanční a další potenciály participujících zemí.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

ERNEKER, J., HOLCR, K. Gnozeologické východiská konštituovania policajnej vedy. In: ŠIMOVČEK, I. a kol. *Policajná veda*. Bratislava: A PZ, 1997.

HOLCR K., PORADA V. *Úvod do teorie a metodologie policejních věd*. Praha: PA ČR, 2004. ISBN 80-7251-154-8.

HOLOMEK, J. Niektoré špecifické rysy praktických vied. In: *Aktuálne problémy rozvoja policajných vied a policajnej praxe. 1. rokovanie stálej medzinárodnej konferencie*. Bratislava: A PZ, 2001, s. 54 - 60. ISBN 80-8054-174-4.

KORBA, M. Bezpečnostné analýzy. In: *Listy SFPA*, 2004, roč. 8, Marec, Apríl, Máj, Jún.

MAREŠ, M. Bezpečnost. In: Kol. autorů. *Česká bezpečnostní terminologie. Výklad základních pojmů*. Brno: ÚSS VA v Brně, 2002, s. 11 – 14.

MOLLER, B. Global, National, Societal and HumanSecurity a General Discusion with a Case Study from the Middle East. In: *Paper for the 4th Pan European Conference at the University of Kent at Canterbury*, U.K., 2001.

MESJACZ, C. Security As An Analytical Concept. In: *Paper presented at the 5th Pan European conference on International Relations*. The Hague 2004.

PAWERA, R. Bezpečnostno-vedná rovina konštituovania policajnej vedy. In: ŠIMOVČEK, I. a kol. *Policajná veda*. Bratislava: A PZ, 1997.

PORADA, V. a kol. *Bezpečnostní vědy. Úvod do teorie a metodologie*. Plzeň: A. Čeněk, 2017. ISBN 978-80-7380-658-3.

PORADA, V., HOLCR, K. a kol. *Policejní vědy*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-314-8.

ŠKRVNDA, F. Sociologická charakteristika medzinárodnej bezpečnosti. In: *Sociológia*, 2003, roč. 35, č. 5. s. 391 – 410. ISSN 0049 – 1225.

Příspěvek (publikace) byl podpořen z prostředků Institucionální podpory na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace Vysoké školy finanční a správní.
The paper (The book) has supported by the Institutional support for long-term strategic development of the research organization University of Finance and Administration

Prof. JUDr. Ing. Viktor PORADA, DrSc.

Institut kriminologie, bezpečnostních věd a výzkumu negativních jevů ve společnosti

Fakulta právních a správních studií, Vysoká škola finanční a správní Praha

Estonská 500, 101 00 Praha 10, Česká republika

viktor.porada@mail.vsfs.cz

prof. PhDr. Květoň HOLCR, DrSc.

Výskumné kriminologické centrum

Fakulta práva, Paneurópska vysoká škola v Bratislavě

Tomášikova 20, 821 02 Bratislava, Slovenská republika

kveton.holcr@paneurouni.com

AKTUÁLNE OTÁZKY VZDELÁVANIA ŠTUDENTOV APZ V BRATISLAVE V PREDMETOCH MANAŽMENTU V PODMIENKACH GLOBALIZÁCIE

CURRENT ISSUES FOR THE EDUCATION OF APZ STUDENTS IN BRATISLAVA IN THE SUBJECT OF MANAGEMENT IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION

Stanislav PREČUCH

„Globalizácia je fakt, nie otázka politickej voľby“
Prof. RNDr. Ivanička Koloman, DrSc.

ABSTRACT

The social development in Slovakia recorded at the turn of the millennium revolutionary historical changes in the political, economic, social and security spheres. The present time is characterized by globalization in the world, the consequences of which we try to understand and adapt to our efforts and needs, with the main goal of successfully and safely surviving the dynamically developing period. Globalization has affected all areas of our life, both in the practical plane and in the theoretical plane, when all the trade unions deal with the phenomenon of this phenomenon in the world. This is also the case for social management discipline and its specific type of security management. The submitted contribution tries to point to positive and negative impacts on the elements of the safety management in the conditions of the education process at the Academy of the Police Force in Bratislava.

Keywords: globalization, globalizácia, impacts of globalization, education, management, security management,

ÚVOD

Globalizácia - slovo, ktorému sa v dnešnej dobe nemôžeme vyhnúť – útočí na nás zo všetkých strán a či chceme či nie, sme jej svedkami a súčasťou. Svet ešte nikdy nebol taký prepojený ako dnes. Sú to prepojenia nie len politické, ale hlavne ekonomické, sociálne, kultúrne či vojenské. Je to proces, ktorý už bol nezvratne zahájený, a preto je nutné ju prijať ako fakt, aj so všetkými novinkami a problémami, ktoré so sebou prináša. Po hospodársko-ekonomickej stránke je to snaha o prebudenie a rast ekonomiky u hospodársky slabších krajín a ich prispôsobenie svetovému štandardu, udávanému hospodársky silnými a rozvinutými štátmi. [3]

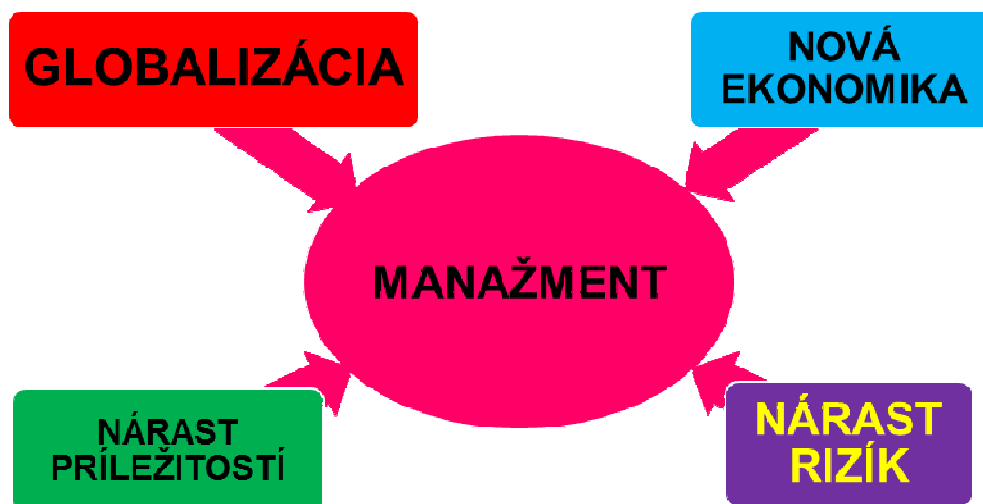
Globalizácia teda zasiahla všetky oblasti nášho života, ako v praktickej rovine, tak i v rovine teoretickej, kedy sa v všetky vedné odbory zaoberajú vplyvom tohto fenoménu na dianie vo svete. Tak je to i v prípade spoločenskovednej disciplíny manažment a jej špecifického druhu bezpečnostného manažmentu. Podľa Národnej stratégie SR pre globálne vzdelávanie na roky 2012–2016 je globálne vzdelávanie vzdelávacím prístupom, ktorý zdôrazňuje v rôznych školských predmetoch globálne pohľady, globálne rozmery a globálne súvislosti vyučovanej problematiky.

Vo svojom príspevku sa ako stúpenec kritického konštruktivismu pokúsím poukázať na niektoré prvky globalizácie, ktoré vplývajú na výučbu predmetov manažmentu v APZ.

1. ZÁKLADNÉ RYSY GLOBALIZÁCIE

Slovo globalizácia vyjadruje pomerne triviálny fakt – vzájomnú prepojenosť a závislosť častí svetového systému. Netriviálne sú však dôsledky a interpretácie tohto faktu. Globalizácia je novým historickým trendom - predznačuje typ novej civilizácie tretieho tisícročia. Má bezvýhradných stúpencov, ktorí globalizáciu považujú za prostriedok zvyšovania a vyrovnávania sa sociálno-ekonomickej a kultúrnej úrovne rôznych krajín sveta, rovnako má aj výrazných odporcov, ktorí globalizáciu považujú za novú formu neokolonializmu a hrozbu pre kultúru a tradície. . [1] Problematika globalizácie ako vývojového trendu sa stala predmetom samostatnej vednej disciplíny rezolutiky, ktorá sa začala zaoberať vysvetľovaním globálnych problémov ľudstva a hľadaním možností systémových riešení. . [9] Na teoretické východiská rezolutiky nadväzuje globalistika ako veda interdisciplinárna a prognostická, ktorá skúma črty súčasnej doby, megatrendy celosvetového rozvoja a načrtáva nové možnosti riešenia celosvetových problémov. K najznámejším predstaviteľom vedy o globálnych rozvojových trendoch patria Toffler, Hassner, King, Schneider, Naisbitt, Aburdenová, Samuelson, a na Slovensku Ivanička a ďalší [4]

V súčasnej dobe nenájdeme žiadnu oblasť spoločenského diania, v ktorej by sa neskloňoval pojem globalizácia. Veľmi intenzívne v tomto smere pôsobia najmä prostriedky masovej komunikácie, predovšetkým zo štátov, ktorých hlavný politický a ekonomický predstavitelia majú eminentný záujem na vytvorení tzv. globálneho sveta. Fenomén globalizácie zasahuje predovšetkým do praktickej oblasti života ľudstva, ale zároveň vplýva aj na vývoj teórie väčšinou spoločenskovedných disciplín. A pretože manažment je interdisciplinárna vedná disciplína, zasahuje priamo do teórie a praxe manažmentu. V súčasnej štvrtej etape vývoja manažmentu sa dokonca udáva ako hlavná hybná sila. Vplyvy pôsobiace na vývoj manažmentu v súčasnej dobe sú uvedené na obrázku 1. [2]

Obrázok 1: Vplyvy pôsobiace na súčasný manažment
Zdroj: Vlastné spracovanie

V globálnom prostredí vecný spor medzi teóriou a praxou preniká aj do manažmentu. Manažment organizácií musí byť pripravený na to, aby dokázal predvídať smerovanie vývoja a tomu prispôbiť zameranie organizácií. To však nie je možné bez teoretických poznatkov a východísk. Teoretické manažérske práce sú v podstate práce s pojmami, ktoré umožňujú abstrahovať od menších jednotlivostí a smerujú k podstatným javom alebo procesom. Zároveň umožňujú nájsť východisko z množstva faktorov ich spojením do súdržného a zmysluplného celku, ktorý sa dá hlbšie posúdiť a podľa neho možno predvídať jeho účinok. Toto prepojenie

umožňuje formulovať teoretické východiská schopné adekvátnej aplikovateľnosti v realite. To všetko sa odráža aj v nových trendoch manažérskej teórie a praxe. Nové trendy budú prinášať nové nároky na zamestnancov i na manažérov. [3]

2. AKTUÁLNE ÚLOHY VÝCHOVY A VZDELÁVANIA ŠTUDENTOV APZ

Povaha modernej výkonovej a demokratickej spoločnosti a jej orientácia na kvalitu života vyžaduje, aby výchova a vzdelávanie boli zamerané do nasledujúcich oblastí: [7]

- A) *Vo vzťahu k mladej a strednej generácii* na pragmatickú prípravu na život vo v globalizovanom svete, najmä na rozvoj schopností presadiť sa v globálnej super konkurencii,
- B) *Vo vzťahu k staršej generácii* na udržanie profesijnej a zvyšovanie sociálnej kvalifikácie, rozvoja osobnostného potenciálu.

Aktuálnou úlohou **výchovy** a vzdelávania je aj **zmena v tradičných a zaužívaných postupoch, návykoch a myslení ľudí**. Existuje množstvo tradičných, ale i nových sociálno-ekonomických, psychických, kultúrnych a iných bariér, ktoré bránia v premene schopnosti jedincov i skupín na vzdelávacie výsledky.

Vyjadrením cieľového stavu vzdelávania, teda výchovných a vzdelávacích ideálov, by mali byť hodnoty, ktoré vyznávame a v našom živote uplatňujeme. Hodnota vzniká pri konfrontácii reality s určitou uvedomovanou alebo neuvedomovanou normou. Norma nám tak pomáha pochopiť ideál, pričom rôzne normy môžu ukazovať rôzne cesty, ako ho dosiahnuť. Pre formovanie postojov preto najprv musíme poznať normy, na základe ktorých hodnotíme seba samých a svoje okolie, a teda formulovať hodnoty, ktoré v našom živote platia. Základnými hodnotami, z ktorých vychádza multikultúrna výchova, sú:

- neopakovateľnosť individuálneho života;
- hodnota komunity ako prirodzeného prostredia pre individuálny život.

Z prvej hodnoty vyplýva rešpekt voči individuálnym potrebám človeka. Z druhej hodnoty vyplýva rovnosť všetkých ľudí z hľadiska ich prirodzenosti, rovnosť ich potrieb. Pretože túto rovnosť upravuje zákon (právo), tak hodnotou je rovnosť pred platnými zákonmi. Na základe týchto hodnôt je možné dosahovať hlavné ciele multikultúrnej výchovy – sociálnu rovnosť a kultúrnu rôznorodosť.

Akadémia PZ je štátnou vysokou školou, ktorá vzdeláva a vychováva odborníkov pre Policajný zbor, ďalšie štátne a neštátne bezpečnostné v študijnom odbore ochrana osôb a majetku (8.3.1 OOM) a odborníkov v študijnom odbore bezpečnostné verejno-správne služby (8.3.2 BVSS) podľa akreditovaných študijných programov. Hlavným poslaním Akadémie PZ je rozvíjať harmonickú osobnosť, vedomosti, múdrosť, dobro a tvorivosť v človeku a prispievať k rozvoju vzdelanosti, vedy, kultúry v oblastiach dôležitých pre vnútornú bezpečnosť Slovenskej republiky. Akadémia PZ samostatne a slobodne rozvíja pedagogickú, vedeckú, výskumnú, vývojovú činnosť a ďalšie tvorivé činnosti, ktoré sú v súlade s jej hlavným poslaním a zákonom. Akadémia PZ spolupracuje s domácimi a zahraničnými vysokými školami, vedeckými a výskumnými inštitúciami, štátnymi orgánmi, inými právnickými osobami a fyzickými osobami. Akadémia PZ sa podieľa na vzdelávacích aktivitách príslušníkov Policajného zboru v spolupráci s medzinárodnými a zahraničnými policajnými inštitúciami.

Súčasťou Akadémie PZ je i katedra informatiky a manažmentu (ďalej len katedra), ktorá zabezpečuje výučbu predmetov, ktoré sú uvedené v tabuľke 1. Uvedené predmety vyučuje katedra v internom i externom, bakalárskom i magisterskom štúdiu.

Tabuľka 1 Predmety vyučované katedrou informatiky a manažmentu na APZ

ŠO	Forma štúdia	NÁZOV PREDMETOV	
		Interné štúdium	Externé štúdium
8.3.1 OOM	Bakalárske Bc.	Informatika I Manažment Moderné metódy spracovania informácií Informatika II	Informatika I Praktická informatika Manažment Moderné metódy spracovania informácií Informatika II
	Magisterské Mgr.	Informačná bezpečnosť Bezpečnostný manažment Manažérske metódy a techniky	Informačná bezpečnosť Bezpečnostný manažment Manažérske metódy a techniky
	Magisterské konverzný ŠP Mgr.		Manažment I Moderné metódy spracovania informácií Informatika Manažment II Informačné systémy PZ
	Doktorandské PhD.	Štatistické metódy Strategický manažment	Štatistické metódy Strategický manažment Modelovanie bezpečnostných systémov
8.3.2 BVSS	Bakalárske Bc.	Informatika I Praktická informatika Manažment Moderné metódy spracovania informácií Informatika II	Informatika I Praktická informatika Manažment Moderné metódy spracovania informácií Informatika II
	Magisterské Mgr.	Informačná bezpečnosť Riadenie a financovanie projektov Manažérske metódy a techniky	Informačný manažment Informačná bezpečnosť Manažérske metódy a techniky
	Doktorandské PhD.	Štatistické metódy Strategický manažment	Štatistické metódy Strategický manažment Modelovanie bezpečnostných systémov

Základnými hodnotami, z ktorých vychádza globálne vzdelávanie, a ktoré sa na katedra snažíme študentom vštepiť, sú:

- dôstojnosť človeka (vedomie, že každý človek si zaslúži dôstojný život);
- rovnosť všetkých ľudí v potrebách ich rozvoja (vedomie, že nemožno potreby jedného človeka nadradovať nad potreby iného);
- rôznorodosť ľudstva (vedomie, že iní ľudia majú iné potreby ako ja);
- zodpovednosť (vedomie, že nikto nežije izolovane, ale život v komunite núti každého z nás uvedomovať si zodpovednosť aj za druhých) a z nej vyplývajúca solidarita;
- spravodlivosť (vedomie, že ľudstvo by sa malo snažiť, aby naplnilo potreby každého človeka).

Na základe týchto hodnôt je možné dosahovať základné ciele globálneho vzdelávania – globálne uvedomenie a akceptovanie globálnej solidarity.

V cieľoch, obsahu i metódach vzdelávania sa na katedre informatiky a manažmentu Akadémie Policajného zboru v Bratislave zameriavame na to, aby sa výraznejšie *odrážal charakter a nové požiadavky súčasnej doby* plnením nasledujúcich úloh.

2.1 AKCEPTÁCIA INDIVIDUALITY ŠTUDENTA

Katedra vzdeláva študentov, ktorí nie sú v služobnom pomere a taktiež ďalšie vzdelávanie príslušníkov Policajného zboru a ďalších štátnych a neštátnych bezpečnostných služieb. Rešpektujúc špecifičnosť a rôznorodosť odborného zamerania, ako aj vekového rozdielu sa na katedre snažíme akceptovať princíp jedinečnosti osobnosti študenta, v zmysle princípu „*každý má právo na názor*“ a taktiež princípu že „*každý má právo na omyl*“ (vyplývajúci z ochoty riskovať, z nedostatku informácií, rýchleho životného štýlu a pod.) a umožňovať mu šancu na nové profesijné a životné príležitosti. Tento prístup sa darí úspešne realizovať najmä na cvičeniach jednotlivých predmetov, kedy majú študenti nie iba povinnosť, ale i možnosť prezentovať svoje názory, nápady. Ako dôkaz tejto akceptácie môžeme uviesť skutočnosť, že každý študent v závere každého predmetu musí vytvoriť samostatnú prácu, projekt, resp. učebnú pomôcku, pritom tému tohto projektu si môže vybrať sám. Katedre realizuje výučbu vo všetkých študijných odboroch, vo všetkých formách výučby a vo všetkých ročníkoch štúdia. V prvých ročníkoch štúdia sa snažíme dostať do študentov čo najsprávnejší učebný štýl. Vysvetľujeme im, že učebný štýl je spôsob, ktorý študentovi uľahčuje vzdelávanie, pochopenie podstaty učiva, nadobúdanie nových vedomostí, ktorý je charakteristický pre každého študenta. Je to postup, ktorý mu najviac vyhovuje a preto ho má poznať študent, ako aj pedagóg, ktorý by mal rešpektovať potenciál, individuálne osobitosti a spôsobilosti svojich študentov, aby mohli zvýšiť kvalitu svojho vzdelávania. Pedagógovia katedry na základe tohto poznania vypracovávajú metodické prístupy a aplikačné úlohy k učebným štýlom, ktoré v konečnom dôsledku vedú k zlepšeniu výsledkov vo vyučovacom procese.

2.2 DEMOKRATIZÁCIA A LIBERALIZÁCIA PEDAGOGICKÉHO PROSTREDIA

Demokratizáciu a liberalizáciu pedagogického prostredia sa na katedre snažíme zabezpečovať vytváraním atmosféry pre rozvoj individuálneho ľudského potenciálu v zmysle princípu „*každý má talent na niečo iné.*“ Na katedre si plne uvedomujeme a snažíme sa uplatňovať princíp jedinečnosti osobnosti študenta, ktorý určuje požiadavky na výučbu: na jednej strane personalizovať proces výučby a na strane druhej individualizovať učebné postupy akceptovať potreby, záujmy a skúsenosti študenta cítiť si osobnosť študenta tolerovať individuálne odlišnosti a názory Princíp vyjadruje požiadavku sústredovať výučbu na študenta ako na jedinečnú osobnosť so všetkými jeho právami, uznávať jeho hodnoty ako človeka zasluhujúceho si pozornosť i dôstojnosť bez ohľadu na jeho momentálny stav. Každý študent je individualita a je nutné rešpektovať jeho individuum v diferencovanom prístupe, mať individuálny prístup.

Študentom sa snažíme vštepiť, že majú byť stredobodom úsilia a diania, majú sa rešpektovať práva ich individuálneho potenciálu, zabezpečovať rovnoprávnosť všetkým a spravodlivé zaobchádzanie. Poskytovať študentom náležitú mieru voľnosti vo vyučovaní, rešpektovať vlastné potreby a vývinové zvláštnosti. Preukazovať patričnú úctu k hodnotám a ľudskej dôstojnosti. Akceptovať každú osobnosť ako najvyššiu, nenahraditeľnú hodnotu, dôverovať jej a dôveru spájať s primeranou náročnosťou.

Študenta treba rešpektovať ako neopakovateľnú individualitu, svojrázneho sebatvorcu a nositeľa ľudských práv, zodpovedností, potrieb a hodnôt, jedinečnú ľudskú bytosť s

vlastnými osobnými potenciálmi, potrebami, záujmami, aspiráciami, skúsenosťami, problémami a inými zvláštnosťami.

2.3 REALIZÁCIA ZMIEN V RIADENÍ VÝUČBY

Zabezpečenie splnenia predchádzajúcich dvoch úloh si pochopiteľne vyžadovalo v procese profesijnej prípravy realizovať zmenu v riadení od klasickej metódy „*riad' a kontroluj*“ k participatívnym metódam vzdelávania - k metódam spolupráce, akceptácie osobnosti a podpore kooperatívneho ducha v skupine. Katedra pristúpila na takéto zmeny po poslednej akreditácii APZ v roku 2015, ktorá povýšila akadémiu na vysokú školu univerzitného typu. Jednotlivé učebné skupiny sú na cvičeniach a praktických zamestnaniach do podskupín, tímov. Tak sa nám darí formovať potenciál budúcich manažérov - schopnosti spájať *potenciál jednotlivcov v pracovnom procese* do synergetického efektu v tímovej práci (*tímového potenciálu*).

2.4 VYVÁŽENOSŤ TEÓRIE A PRAXE VO VZDELÁVANÍ

Veľmi dôležitou úlohou každej vzdelávacej inštitúcie je zabezpečiť optimálnu vyváženosť teórie a praxe vo vzdelávaní. Na katedre informatiky a manažmentu sa snažíme vyvažovať teoretické a pragmatické vo vzdelávaní metódami dopĺňania encyklopedického a teoretického systému cestou praktickej aplikácie poznatkov. Študentom sú po každom prednáškovom bloku zadané konkrétne úlohy z policajnej praxe, ktoré riešia formou projektov, prípadových štúdií, metódami rôznych analýza používaných v teórii a praxi manažmentu pod. Z hľadiska vzájomného pomeru hodín vyčlenených na teoretické a praktické otázky prevažuje praktická časť, na ktorú je vyčlenených 60 % a viac hodín.

2.5 ROZVOJ ŽIVOTNÉHO ŠTÝLU

Jeden z najdôležitejších pozitívnych, ale i negatívnych vplyvov globalizácie na spoločnosť, je určite vplyv na životný štýl ľudí. Tento fakt si uvedomujeme i my na katedre a snažíme sa vo výučbe jednotlivých predmetov študentom zdôrazňovať, že životný štýl je funkčná a estetická integrácia spoločenského života prejavujúca sa v jednotnom výraze foriem pracovných vzťahov a ľudských vzťahov, správania, vedomia a vecného prostredia. Mladým ľuďom je v dnešnej hektickej dobe zdôrazňovať filozofiu spomalenia životného tempa a preto sa i my vo výučbe snažíme vytvárať podmienky pre rozvoj celistvého a alternatívneho životného štýlu. Pripravujeme ich na to, aby sa ich životný štýl vyznačoval vyváženosťou a harmonizáciou pracovnej, rodinnej a individuálnej sféry ich života.

2.6 VÝZNAM VYVÁŽENOSTI PRACOVNÉHO VÝKONU A REGENERÁCIE SÍL

Na katedre informatiky a manažmentu APZ si uvedomujeme, že kvalitný pracovný výkon a študijné výsledky našich študentov závisia, okrem iného, tiež na kvalite odpočinku, čiže celkovej regenerácii fyzických a psychických síl. Študentom taktiež prízvukujeme dôležitosť rodinného zázemia a spôsobu trávenia voľného času. S týmto tiež súvisí problematika celkového režimu dňa, spánku, výživy, oblečenia, hygieny, pohybových aktivít, kompenzácia jednostranného zaťaženia z práce atď. Toto naše pôsobenie na študentov sa neobmedzuje iba na čas strávený štúdiom na APZ, ale sa ich snažíme pripravovať na nástrahy, ktoré ich čakajú v reálnej praxi pri náročnom povolení policajta. Zdôrazňujeme im praktický význam vyvažovania vysokého výkonu v práci s regeneráciou síl v osobnom živote t.j. kombinácia práce a oddychu.

2.7 ROZVOJ POCITU ZODPOVEDNOSTI

Ako je už uvedené vyššie, jednou zo základných hodnôt globálneho vzdelávania, ktorú sa snažíme študentom na katedre vštepiť a rozvíjať je pocit zodpovednosti jednotlivca tak za seba samého (za svoje zdravie, profesijnú kariéru a pod.), ako aj za širšie, napr. (ekologické, sociálne, morálne) dôsledky svojho konania. Pojem zodpovednosť zahŕňa celú škálu ľudských vlastností napr. uvedomelosť, dochvilnosť, dôslednosť, zdvorilosť, opatrnosť, poslušnosť... a mohli by sme menovať ďalšie kladné vlastnosti, ktoré by sme tak radi videli u našich študentov. Psychológia definuje zodpovednosť ako pohotovosť konať podľa požiadaviek a noriem, ktorá má charakter povinnosti. Iná definícia hovorí o schopnosti odôvodniť svoje konanie. Zodpovedný človek rozmýšľa, ako má konať a je si vedomý následkov svojich činov. Možno s určitým zadosťučinením konštatovať, že drvivá väčšina študentov, ktorí boli a sú vyučovaní na katedre informatiky spĺňa uvedené požiadavky.

2.8 USMERŇOVANIE INDIVIDUÁLNEHO A SPOLOČENSKÉHO VEDOMIA

Z hľadiska plnenia tejto aktuálnej úlohy treba zdôrazniť jej veľkú dôležitosť. Vyplýva to už z vyššie uvedených hodnôt, ktoré by mal človek uznávať aj v podmienkach globálneho sveta. Každá životná hodnota vzniká pri konfrontácii reality s určitou uvedomovanou alebo neuvedomovanou si normou. To znamená, že hodnoty ako dôstojnosť, rovnosť, rôznorodosť, zodpovednosť a spravodlivosť sú výsledkom individuálneho vedomia každého jedinca. Individuálne vedomie je teda tvorené súborom všetkých skúseností jednotlivca, ktoré získal v ontogenéze jednak priamo, jednak prostredníctvom reči od ostatných členov spoločnosti. Spoločenské vedomie je odrazom spoločenského bytia. Subjektom spoločenského vedomia je spoločnosť. Jadrom spoločenského vedomia sú vedomosti nahromadené ľudstvom, ktoré sú viac-menej zovšeobecnené

Usmerňovanie individuálneho a spoločenského vedomia *ku globálnej stratégii života* a k rozvoju schopností v praxi uplatňovať spomínaný globálny princíp „mysli lokálne a konaj globálne“, je úloha veľmi náročná. Faktom je, že globalizácia ma svoje pozitívne, ale aj negatívne dôsledky a prejavy v spoločnosti. Mnoho konkrétnych analýz dokazuje, že práve na Slovensku má globalizácia prevažne negatívne dôsledky najmä v ekonomickej a sociálnej oblasti. A toto si uvedomujú i pedagógovia katedry, ktorí veľmi citlivo pristupujú k objasňovaniu vznikajúcich problémov vo výučbe v podmienkach globalizácie.

2.9 VYVÁŽENOSŤ GLOBALIZÁCIE

Globalizácia na jednej strane urýchľuje vývoj v oblasti vedy, techniky, politiky, ekonomiky, kultúry a na strane druhej prináša nové problémy, ktoré sú zákonitým dôsledkom rýchlosti a naliehavosti, s akou následné zmeny prebiehajú. Aj keď nás na Slovensku tiež ohrozujú globálne dôsledky regionálnych kríz, chýb a ľudských omylov, ekologické katastrofy, záujmy nadnárodných koncernov apod., musíme objektívne priznať, že denne vznikajú vo svete i u nás nové, spoločensky významné technické, medicínske a i. objavy, ktoré sa vďaka informačnej technike rýchle a na rôznych miestach sveta uplatňujú v praxi. Možno uviesť aj ďalšie pozitívne dôsledky globalizácie na Slovensko, ktoré sa snažíme študentom na katedre prezentovať, ako sú to napríklad: [6]

- nezávislosť jednotlivcov a skupín od lokálnych zdrojov informácií,
- rýchle šírenie dôležitých informácií, bez hraníc a politických obmedzení,
- dostupnosť svetovej vedy, knižníc, múzeí, archívov a služieb všetkého druhu,
- individuálne vzdelávanie, možnosť sebarealizácie, slobody podnikania,

- zvyšovanie možností schopných jedincov obstať v konkurencii, šance každého na bohatstvo, úspech, uplatniť individuálne záujmy a talent aj v geograficky vzdialených podmienkach,
- možnosť vedeckých, odborných a aj osobných kontaktov prostredníctvom video komunikácií (napr. videokonferencií),
- rozvoj mobility, svetovej turistiky,
- poznávanie inakosti a hodnôt v ideách svetových náboženstiev, filozofie a kultúry.

2.10 PESTOVANIE VLASTENECTVA

Procesy globalizácie a ich dôsledky pretínajú slovenskú spoločnosť vo všetkých podstatných aspektoch – od formovania národnej kultúry, národnej identity a národných záujmov, cez právny a politický systém, ekonomickú výkonnosť a konkurencieschopnosť krajiny, vzdelávanie, trh práce, životné prostredie, až po životné štýly a kvalitu života.

Aký najpravdepodobnejší vývoj môžeme očakávať na Slovensku v podmienkach globalizácie? Tí, ktorí budú schopní držať krok s modernizáciou, tí ktorí si udržia šancu „byť pri tom“, nesporne posilnia svoj pocit slobody a individuálnej dôstojnosti – kvalitu svojho života. Najpravdepodobnejšia cesta Slovenska do blízkej budúcnosti je teda cestou krajiny integrovanej do Európskej únie a NATO a prostredníctvom tejto príslušnosti sa podieľajúcej na tvorbe a riešení globálnych problémov. Súčasne však treba jasne konštatovať, že pôjde o participáciu „chudobného príbuzného“. Potrvá desaťročia, kým budú odstránené deficity ekonomického a sociálneho kapitálu. Spoločný trh, voľný pohyb pracovných síl a kolektívna bezpečnosť však budú tmiť pocit frustrácie, ktorý bude tento fakt vyvolávať. V týchto podmienkach bude úloha cieľavedomejšieho pestovania vlastenectva a vzťah najmä mladej generácie k tradíciám rodiny, komunity, národa, a prepájať myšlienky globalizmu s vlastenectvom, veľmi ťažko splniteľná.

ZÁVER

V súčasnej dobe nenájdeme žiadnu oblasť spoločenského diania, v ktorej by sa neskloňoval pojem globalizácia. Veľmi intenzívne v tomto smere pôsobia najmä prostriedky masovej komunikácie, predovšetkým zo štátov, ktorých hlavný politický a ekonomický predstavitelia majú eminentný záujem na vytvorení tzv. globálneho sveta. V tejto súvislosti je však treba zdôrazniť, že prevažná väčšina populácie našej planéty nemá ani len elementárnu predstavu o tom, čo vlastne globalizácia predstavuje, čo pre nich znamená, čo môžu od nej očakávať. V súčasnej dobe, každý normálne zmysľajúci človek na svete, na základe geopolitických procesov prebiehajúcich na našej planéte pochopil, že globalizácia v súčasnej podobe sa proklamuje ako proces, ktorý riadia trhové sily, a nie sily solidarity sveta alebo záujmy zachovania života. Práve takto chápaná a uplatňovaná v praxi globalizácia je hlavnou príčinou všetkých konfliktov a kríz vo svete. A sily, ktoré túto globalizáciu presadzujú ignorujú záujem prevažnej väčšiny ľudstva o globálnu bezpečnosť ľudstva.

Samostatný „balík“ problémov pre Slovensko – z hľadiska globalizácie – predstavujú chvenia vo svetovom systéme. Ťažko dnes predvídať, aké nové ohniská konfliktov (pandémií nebezpečných chorôb, migrácie obyvateľstva, typov organizovaného zločinu a spoločenských deviácií) sa objavia v horizonte najbližších desaťročí. Netreba však pochybovať o tom, že vo veku globalizácie budú tieto problémy rovnako slovenské ako celosvetové.

Trend ku globalizácii je nezvratný a „globálna dedina“ vyžaduje pravidlá a kontrolu. Preto narastá úsilie budovať efektívne inštitúcie správy a riadenia procesov globalizácie v politickej, ekonomickej a bezpečnostnej oblasti. Centrálnym problémom je pritom mechanizmus nominácie a demokratickej kontroly kľúčových aktérov procesov globalizácie. Úplne

na záver by som v súvislosti s témou príspevku chcel citovať amerického spisovateľa, žurnalistu a prebysteriánskeho kňaza Chrisa Hedgesa, ktorý na otázku, čo si myslí o globalizácii povedal: „*Žijeme v časoch, keď lekári ničia zdravie, právnici ničia spravodlivosť, univerzity ničia vzdelanosť, vlády ničia slobodu, médiá ničia informovanosť, cirkvi ničia morálku a banky ničia ekonomiku.*“ Osobne si myslím, že Hedges má pravdu. **Ak je to, čo hovorí, dôsledkom a, nedajbože, zmyslom globalizácie, tak takú globalizáciu odmietam.**

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH

BENDL, S.: Globalizace a její důsledky pro chování člověka. Pedagogické spektrum, 10, 2001, č. 7-8.

DRUCKER, P. F. [2000]: Výzvy managementu pro 21. století. Praha: Management

DUDINSKÝ, V. Globalizácia a niektoré problémy trvalo udržateľného rozvoja. In: Spoločnosť a občan v horizonte 21. storočia. Zborník. Prešov: ManaCon, 1998. Globalizácia a výzvy pre Slovensko. Dokument vlády SR, Bratislava 2012.

IVANIČKA, K.: Globalistika: IURA EDITION, Bratislava 2006. 283 s. ISBN 80-8078-028-5

LYSÁK, L. Globalizácia a zachovanie identity národných a štátnych záujmov. Slovenská republika 16. 10.1997, s. IV.

SAMUELSON, J., R. Svet aký sme nepoznali. Globalizácia je prosperita. Literárny týždeň, 13, 1998,9. apríla.

TOKÁROVÁ, A.: Paradoxy globalizácie, vzdelanie a sociálny rozvoj, Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity, 2002.

doc. Ing. Stanislav PREČUCH, CSc.
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Sklabinská 1, 835 17 Bratislava 35
stanislav.precuch@minv.sk

NĚKTERÁ OPATŘENÍ EVROPSKÉ UNIE V BOJI PROTI TERORISMU

SOME OF THE MEASURES OF THE EUROPEAN UNION IN THE FIGHT AGAINST TERRORISM

Zdeněk RAJDA, Štefan JAKABOVIČ

ABSTRACT

Terrorism has become a global problem and its solution requires the international cooperation. Since its foundation, the European Union has been dealing with the fight against terrorism. It adopts the measures at all levels which are adopted by the Member States in their legal systems. This paper analyses some selected decisions by EU institutions in the fight against terrorism. It deals partly with the development of appropriate measures. In general, it solves the individual terminology and fundamental directions of defence against terrorism. From the point of view of criminal law, it tends to the adoption of tougher criminal law measures. Finally, it generally evaluates the EU action in the fight against terrorism.

Keywords: terrorism, global problem, the European Union, criminal law

ÚVOD

Boj proti terorismu přešel již v minulosti na mezinárodní úroveň, kdy jednotlivá společenství vyhodnotila terorismus jako nebezpečný prvek, proti kterému je třeba bojovat koncentrovaně, sjednoceně, systémově a mezinárodně. Z hlediska trestně právního je nutno uvést Úmluvu Rady Evropy ze dne 27.1.2017 o potlačování terorismu, kde teroristické trestné činy nelze považovat za politické trestné činy, které jsou s politickou trestnou činností spojeny. To se odrazilo i v některých rezolucích Organizace spojených národů, ať již přímo či nepřímo, a samozřejmě i v jednotlivých směrnících Evropského parlamentu a Rady, nařízeních Evropského parlamentu a Rady, v rámcových rozhodnutích Rady, v nařízeních Rady a nařízeních Komise Evropské unie. Organizace spojených národů schválila v roce 1977 Úmluvu o potlačování teroristických bombových útoků a následně v roce 1999 Úmluvu o zamezení financování terorismu.

1. PŘIJATÁ OPATŘENÍ EU V BOJI PROTI TERORISMU

Evropská unie se od samotného vzniku zabývá bojem proti terorismu. V roce 1998 schválila Rada Evropské unie Akční plán Rady a Komise o způsobech provádění ustanovení Amsterodamské smlouvy týkající se bezpečnosti, svobody a práva.¹ V roce 2001 byly schváleny Závěry rady týkající se Akčního plánu o boji proti terorismu. Dále Evropský parlament schválil v září 2001 Doporučení o úloze Evropské unie v boji proti terorismu. Jedno ze zásadních rozhodnutí bylo Rámcové rozhodnutí Rady ze 13.6.2002 o boji proti terorismu (2002/475/SVV, Úř. věst. L164, 22.6.2002, s.3). Zde byly odcitovány základní principy Evropské unie, které se zakládají na všeobecných hodnotách lidské důstojnosti,

¹ Rámcové rozhodnutí Rady ze dne 13.6.2002 o boji proti terorismu (2002/474/SVV, článek 2., odst.1),

svobody, rovnosti a solidarity, na úctě k lidským právům, svobodám, demokracie a právního státu.²

Ve výše uvedeném Rámcovém rozhodnutí Rady došlo určitým způsobem ke sjednocení definice teroristických trestných činů včetně trestných činů teroristických skupin. Na tyto závažné trestné činy navazuje i tomu odpovídající sankce jak pro fyzické, tak pro právnické osoby. Zde bylo definováno, že za tyto trestné činy nebudou trestány jen osoby, které je spáchaly, ale i osoby, ať již právnické či fyzické, které jsou za ně zodpovědné. Na samotnou trestnost teroristických trestných činů úzce navazuje i systém soudní příslušnosti a účinné stíhání těchto trestných činů. Dochází zde i k určité definici obětí trestné činnosti.

Jak je již výše uvedeno, není možné uspokojivě řešit teroristické trestné činy pouze na úrovni jednotlivých členských států. Jelikož tyto trestné činy přesahují hranice jednoho státu, bylo nutné přijmout i na úrovni unie určitá opatření, aby došlo ke sjednocení postupu jednotlivých států v evropském a světovém boji proti terorismu.

Rámcové rozhodnutí Rady z roku 2002 o boji proti terorismu má 13 článků a za stěžejní je třeba považovat článek 1, kterým se vymezují teroristické trestné činy, základní práva a zásady. Teroristické trestné činy můžeme rozdělit rámcově do několika oblastí a jsou to trestné činy zaměřené na úmyslné poškození jednotlivých zemí, členských států, mezinárodních organizací. Další skupinou teroristických trestných činů jsou trestné činy zaměřené na zastrasování obyvatelstva, vlád, mezinárodních organizací a s tím související vynucení jejich jednání. Zde může být trestným činem i donucení výše uvedených subjektů k samotné nečinnosti a tím dojde k naplnění skutkové podstaty trestného činu. Další oblast trestných činů vyplývající z Rámcového rozhodnutí Rady z roku 2002 o boji proti terorismu je oblast politická, hospodářská a sociální, se záměrem destabilizace politického zřízení či jeho změny narušení politické a ústavní integrity a v neposlední řadě i ekonomické a hospodářské činnosti jednotlivých subjektů, ať již se jedná o samotné vrcholové orgány státní moci a správy, rozhodující ekonomické subjekty společnosti.

Směrnice řeší i samotnou rozsáhlou trestnou činnost zaměřenou na poškozování rozhodujících zařízení, dopravních systémů, infrastruktury, narušování určitých dodávek rozhodujících pro samotnou činnost společnosti organizací či jedince, a to především v oblasti vody, všech energií. Pokud se jedná o útoky na fyzické osoby, a to především útoky ohrožující lidský život, integritu, nakládání s nebezpečnými látkami, žhářství, vyvolání různých katastrof, ať již formou výbuchů či jiných, kdy je ohrožen lidský život, má zakotvení v uvedené směrnici do právních řádů jednotlivých členských států EU velký význam i přesto, že jsou tyto trestné činy v převážné míře již zakotveny v jednotlivých trestních rádech členských zemí, neboť zde dochází k přísnější kvalifikaci vysoce společensky nebezpečné trestné činnosti a při její implementaci do jednotlivých trestních rádek členských států došlo i k přiřazení odpovídající zvýšené trestní sazby. V následujícím odstavci se směrnice zabývá teroristickými skupinami:

„1. Pro účely tohoto rámcového rozhodnutí se „teroristickou skupinou“ rozumí: strukturované sdružení více než dvou osob existující po delší dobu, které jedná ve shodě s cílem páchat teroristické trestné činy. „Strukturovanou skupinou“ se rozumí skupina, která není nahodile vytvořena za účelem bezprostředního spáchání trestného činu, její členové nemusejí mít formálně vymezené úlohy, není nezbytná kontinuita členství ani rozvinutá struktura.“³³

²Úř. věst. C19, 23.1.1999, s. 1.,

³ Rámcové rozhodnutí Rady ze dne 13.6.2002 o boji proti terorismu (2002/474/SVV, článek 2., odst.1),

V článku 3 je poměrně podrobně vymezen pojem veřejné podněcování, nábor teroristů a výcvik teroristů, kde je konkrétně stanoveno:

„1. Pro účely tohoto rámcového rozhodnutí se rozumí:

- a) *„veřejným podněcováním ke spáchání teroristického trestného činu“ šíření nebo jiné zpřístupnění zprávy veřejnosti s úmyslem podnítit spáchání některého z trestných činů uvedených v čl. 1 odst. 1 písm. a) až h), pokud toto jednání přímo či nepřímo obhajující teroristické trestné činy způsobí nebezpečí, že může být spáchán jeden či více takových trestných činů;*
- b) *„nábořem teroristů“ získání jiné osoby ke spáchání některého z trestných činů uvedených v čl. 1 odst. 1 písm. a) až h) nebo v čl. 2 odst. 2;*
- c) *„výcvikem teroristů“ poskytování pokynů ohledně výroby či používání výbušnin, střelných či jiných zbraní nebo škodlivých či nebezpečných látek nebo ohledně dalších konkrétních metod či postupů za účelem spáchání některého z trestných činů uvedených v čl. 1 odst. 1 písm. a) až h) s vědomím, že poskytované dovednosti jsou určeny k použití za tímto účelem.“⁴*

Tato směrnice má nemalý význam i proto, že mimo konkrétní definice teroristické trestné činnosti uvedené v článku 1 až 3 vymezuje pojem pomoc, návod a pokus, který zpětně je navázán na článek 1 až 3 této směrnice.

Pro sjednocení odpovídající trestní sankce za teroristické trestné činy, ať již dokonané či nedokonané, pomoci, návodu či pokusu, které jsou vysoce společensky nebezpečné, bylo nutno přistoupit i k vymezení trestu tak, aby tyto tresty byly účinné, přiměřené a odrazující. Bylo zde nastaveno pravidlo, že za teroristické trestné činy bude možné ukládat vyšší sazby trestu odnětí svobody. Vznikl zde nový pojem, v trestním řádu jednotlivých členských států se doposud vyskytující pouze zřídka, existence zvláštního úmyslu, který je nastaven pro vyšší trestní sazbu. Došlo zde i ke konkrétní určení horní hranice trestní sazby, kde za trestné činy uvedené v čl. 2 bylo možné uložit odnětí svobody s horní hranicí nejméně 15 let, za trestné činy v čl. 2 odst. 2 písm. a) vedení teroristické skupiny nejméně 8 let a za trestné činy uvedené v čl. 2 odst. 2 písm. b) účast na činnosti teroristické skupiny, včetně dodávání informací nebo materiálních zdrojů, financování činností jakýmkoliv způsobem s vědomím, že uvedená účast napomáhá trestné činnosti teroristické skupiny, je horní hranice sazby nejméně 8 let.

Tato směrnice nezapomněla ani na trestání právnických osob, prostřednictvím kterých je teroristická činnost organizována či zabezpečována. V podstatě se jedná o zbavení oprávnění, veřejných výhod, zákaz obchodní činnosti, ať již na konkrétní činnost nebo trvalý, uložení soudního dohledu, uzavření provozoven či soudní zrušení celé společnosti.

Pro sjednocení příslušnosti soudu a samotného trestního stíhání bylo výše uvedenou směrnicí uloženo jednotlivým členským státům implementovat příslušnost soudů a samotné trestní stíhání do úrovně vyšší společenské nebezpečnosti, kde v prvním stupni jedná vyšší soudy, zpravidla soudy odvolací, a samotné trestní stíhání je zabezpečováno zpravidla speciálními útvary, které jsou podřízeny přímo centrálním orgánům. Došlo zde k rozšíření působnosti příslušných soudů ve vztahu k trestným činům spáchaným na území některého členského státu. Rozšíření se týkalo i samotných pachatelů, kteří jsou příslušníci jednotlivých členských států nebo v tomto státu mají bydliště.

Po přijetí tohoto Rámcového rozhodnutí Rady byla přijata řada dalších velmi významných rámcových rozhodnutí a na to navazujících rozhodnutí Rady de facto upřesňující

⁴ Rámcové rozhodnutí Rady ze dne 13.6.2002 o boji proti terorismu (2002/474/SVV, článek 3., odst.1),

konkrétně rozhodující, kterým jsou naplňovány rámcová rozhodnutí Rady. Pokud bychom měli uvést zásadní rámcové rozhodnutí Rady týkající se terorismu, nesmíme opomenout:

- Rámcové rozhodnutí Rady ze dne 13.6.2002 o evropském zatýkacím rozkazu a postup předávání mezi členskými státy,
- Rámcové Rozhodnutí Rady 2005/671/SVV ze dne 20.9.2005 o výměně informací a spoluprací v oblasti teroristických trestných činů,
- Rámcové rozhodnutí Rady 2008/919/SVV ze dne 28.11.2008, kterým se mění Rámcové rozhodnutí Rady 2002/475/SVV o boji proti terorismu.

Ze směrnic Evropského parlamentu a Rady považujeme za důležité v oblasti boje proti terorismu uvést:

- Směrnici 2005/60/ES ze dne 26.10.2005 o předcházení zneužití finančního systému, praní peněz a financování terorismu,
- Směrnici 2014/41/EU ze dne 3.4.2014 o Evropském vyšetřovacím příkazu v trestních věcech,
- Směrnice 2006/24/ES ze dne 15.3.2006 o uchovávání údajů vytvářené ve zpracovaných v souvislosti s poskytováním veřejně dostupných služeb elektronických komunikací nebo veřejných komunikačních sítí a o změně Směrnice 2002/58/ES,
- Směrnice 2015/849/EU ze dne 20.5.2015 o předcházení využívání finančního systému právní peněz nebo financování terorismu a o změně Nařízení Evropského parlamentu a Rady EU č. 648/12 a o zrušení Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/60/ES a Směrnice Komise 2006/70/ES
- Směrnice 2016/681/EU ze dne 27.4.2016 o používání údajů jmenné evidence cestujících pro prevenci odhalování vyšetřování a stíhání teroristických trestných činů a závažné trestné činnosti,
- Směrnice 2017/541/EU ze dne 15.3.2017 o boji proti terorismu, kterou se nahrazuje Rámcové rozhodnutí Rady 2002/475/SVV a mění Rozhodnutí Rady 2005/671/SVV.

V souvislosti s přijetím jednotlivých směrnic a rozhodnutí byly průběžně od roku 2002 předkládány zprávy Komise Radě a Evropskému parlamentu týkající se naplňování jednotlivých směrnic a rozhodnutí v boji proti terorismu. V některých případech byly tyto zprávy směřovány na konkrétní předměty činnosti boje proti terorismu.

Pokud chceme aktivně bojovat proti terorismu, musíme se zabývat jednotlivými toky finančních prostředků, neboť bez finančních zdrojů není možné samotné jednotlivé teroristické útoky, ať již se jedná o útoky politické, ekonomické, rasové, útoky na fyzickou integritu a další, provést.

Ve směrnici Evropského parlamentu a Rady 2005/60/ES z října 2005 je výčet rozsáhlých opatření, která je třeba v souvislosti s praním peněz a financováním terorismu provádět na úrovni jednotlivých členských států EU. Je zde poukázáno na skutečnost, že kromě represivních opatření na úrovni trestního práva může přinést výsledky také preventivní úsilí, do kterého můžeme zařadit kontrolu a evidenci toku jednotlivých finančních prostředků. Nejedná se pouze o kontrolu finančních institucí, ale o vytvoření systému, který udrží stabilitu a důvěru finančních systémů, které budou schopny analyzovat zdroje, které jsou určeny na teroristické účely. V současné době, kdy je celý systém tvořen volným pohybem kapitálu, volným pohybem finančních služeb, nebylo příliš složité bez přijetí konkrétní směrnice EU integrovat finanční prostředky z trestné činnosti či jiné do finančních

systémů jednotlivých států, a tím tyto systémy narušit a vytvořit si zdroje pro případnou trestnou činnost. Historicky najdeme základ v Úmluvě Rady Evropy z roku 1990 o praní, vysledování, zajištění a propadnutí výnosu z trestné činnosti. V souladu s těmi potřebami byla následně přijata Směrnice Rady 91/308/EHS ze dne 10.6.1991 o předcházení zneužívání finančního systému k praní peněz.⁵ Tato směrnice se v převážné míře zabývala identifikací totožnosti klientů jednotlivých peněžních ústavů. Pokud došlo k podezření z praní peněz, byly tyto instituce zavázány podávat oznámení příslušným orgánům. Praní špinavých peněz je třeba řešit celosvětově, ne jen na úrovni států Evropské unie. Výraznou roli zde sehrává Finanční akční výbor, který je nejpřednějším mezinárodním orgánem činným v boji proti praní peněz a financování terorismu. Toto Společenství spolupracuje a nadále hodlá spolupracovat v boji proti financování terorismu a praní špinavých peněz se všemi mezinárodními finančními organizacemi. Na úrovni Společenství jsou uzavírány jednotlivé smlouvy s ostatními státy, kde na základě těchto smluv dochází zejména k výměně jednotlivých informací a k další spolupráci. Aniž bychom si to uvědomovali, i jednotlivé informace o pohybu osob, které jsou na základě vzájemné spolupráce předávány smluvním státům a zpětně, napomáhají velmi významně k odhalování příprav teroristické činnosti, praní peněz a finančnímu terorismu. Zde se můžeme odvolat na Směrnici EU 216/681 ze dne 27.4.2016 o používání údajů jmenné evidence cestujících (PNR) pro evidenci ohladování, vyšetřování a stíhání teroristických trestných činů a závažné trestné činnosti. Na základě této směrnice byly jednotlivé členské státy zavázány určit orgán příslušný pro prevenci odhalování vyšetřování a stíhání teroristických trestných činů a závažné trestné činnosti či pobočku tohoto orgánu jako svůj „Útvar pro informace o cestujících“.⁶ Toto totožně můžeme uvést i o nařízení EU týkající se posílení kontrol vnějších hranic za použití příslušných databází. Určitý průlom uchování a zpracování osobních údajů přinesla Směrnice EU 206/24/ES ze dne 15.3.2006 o uchování údajů vytvářených nebo zpracovávaných v souvislosti s poskytováním veřejně dostupných služeb elektronických komunikací nebo veřejných komunikačních sítí a o změně směrnice 2002/58/ES.⁷ V souvislosti s přijímáním výše uvedených a dalších směrnic musí jít ruku v ruce i ochrana osobních údajů, neboť by mohlo dojít ke zneužití jednotlivých databází. Pokud tato ochrana nebude důsledná, mohla by nastat až situace, že tyto databáze by se dostaly do rukou teroristických skupin. Proto EU přijala příslušná opatření.

V případě použití definice praní špinavých peněz je nutné se podívat do historie, kdy tato definice vznikala. Bylo to v době, kdy finanční systémy byly v převážné míře ohrožovány výtěžkem z nedovolené činnosti související s drogami. Později se definice rozšířila o další trestné činy.

K aktivní účasti na zneužití finančního systému praní peněz a finančního terorismu byla snaha, aby došlo k určitému průlomů mlčenlivosti u určitých profesí, které až doposud tuto mlčenlivost měli zákonem chráněnou. Jedná se převážně o profese právnické, především o notáře a jiné samostatně výdělečně činné právníky, kdy tito právníci podléhali ustanovení směrnice, pokud se zúčastní příslušných finančních transakcí. Zde zvítězil názor, že právní poradenství podléhá i nadále povinnosti zachovávat profesní tajemství mimo výjimky, kdy se právní poradce, advokát, účastní praní peněz nebo finančního terorismu. V profesní mlčenlivosti je vyjmuté i právní poradenství, které je přímo poskytováno za účelem praní

⁵ Úř. věst. L166, 28.6.1991, s.77 - Směrnice ve znění směrnice Evropského parlamentu a Rady 21/97/ES (Úst. Věst. L344, 28.12.2001, s.76)

⁶ Úř. věst. L 119/132, 5.4.2016 – Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/681 ze dne 27.4.2016 o používání údajů jmenné evidence cestujících (PNR) pro prevenci, odhalování, vyšetřování a stíhání teroristických trestných činů a závažné trestné činnosti,

⁷ Úř. věst. L105/54, 13.4.2006,

peněz nebo financování terorismu. V této směrnici jsou na úroveň právních služeb týkající se mlčenlivosti postaveny i další profesní služby, převážně služby ekonomické, ať již se jedná o auditory, externí účetní či daňové poradce. Zde je třeba dát do souladu příslušné zájmy, které chceme chránit s evropskou Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod.

Na finanční terorismus a jeho vývoj reagovala Směrnice EU 2015/849 ze dne 20.5.2015. Tato směrnice si klade za cíl předcházet využívání finančních systémů unie k praní peněz a finančnímu terorismu. Výslovně je zde uvedeno, že členské státy ve svých právních rádech zakáží praní peněz a finanční terorismus. V kapitole 1 oddíle 1 čl. 1 odst. 3 došlo ke konkrétní definici praní peněz, kde praní peněz je:

„a) přeměna nebo převod majetku s vědomím, že tento majetek pochází z trestné činnosti nebo z účasti na takové činnosti, za účelem zatajení nebo zastření nezákonného původu majetku nebo za účelem pomoci jakékoliv osobě, která se účastní páchaní takové činnosti, aby se vyhnula právním následkům svého jednání;“

b) zatajení nebo zastření skutečné povahy, zdroje, umístění, nakládání, pohybu, práv k majetku nebo jeho vlastnictví s vědomím, že tento majetek pochází z trestné činnosti nebo z účasti na takové činnosti;

c) nabývání, držení nebo užívání majetku s vědomím, v době jeho obdržení, že tento majetek pochází z trestné činnosti nebo z účasti na takové činnosti;

d) účast na spáchání, spolčení ke spáchání, pokus o spáchání, pomoc, usnadňování a návod ke spáchání jakéhokoliv jednání uvedeného v písmenech a), b), a c).“⁸

V této směrnici došlo k podrobnému výčtu institucí i fyzických osob, na které se směrnice vztahuje. Pokud opomenou instituce úvěrové a finanční, které je potřeba považovat za samozřejmost, dochází zde k výčtu fyzických a právnických osob souvisejících s výkonem jejich profesní činnosti. Zde už se konkrétně objevují, jak jsme již výše uvedli, auditoři, externí účetní, daňoví poradci, notáři, samostatně výdělečně činní právníci, které jsou zde blíže specifikováni.

V oblasti právní pomoci mezi jednotlivými členy EU nelze opomenout Rámcové rozhodnutí Rady 2002/584/SVV ze dne 13.6.2002 o Evropském zatýkacím rozkazu a postupu předávání mezi jednotlivými členskými státy. Na to navazovala Směrnici Evropského parlamentu a Rady 2014/41/EU ze dne 3.4.2014 o Evropském vyšetřovacím příkazu v trestních věcech.

ZÁVĚR

Oblast terorismu je velmi citlivou záležitostí, a proto je třeba proti ní bojovat všemi prostředky v naprosté jednotě všech světových společností a států. Pokud probereme jednotlivé právní akty Evropské unie zabývající se terorismem, máme za to, že zde není mnoho, co by se dalo Evropské unii vytknout. Zabývala se terorismem ve všech oblastech, ať již politických, ekonomických a právních. Určitý problém bychom mohli spatřovat v implementacích rozhodnutí orgánů EU do jednotlivých právních řádů členů EU. V souvislosti s touto činností EU a její tlak na zakotvení do právní úpravy jednotlivých členských států určitě přineslo výsledky, které jsou jen velmi složitě měřitelné. Dochází zde k odhalování trestné činnosti na základě předávání informací, ať již o cestujících, tocích finančních prostředků, zdrojích finančních prostředků a jiných, kde se vychází z jednotlivých rozhodnutí orgánů EU. Tyto informace sloužily k odhalování teroristické trestné činnosti a jednotlivých

⁸ Úř. věst. L141/83, 5.6.2015,

teroristických trestných činů. Zřízení jednotlivých institucí na základě výše uvedených rozhodnutí se do určité míry může jevit ze strany EU jako byrokratické kroky, ovšem s ohledem na současnou světovou situaci a vývoj terorismu ve všech oblastech společenského života, nám tuto domněnku vyvrací a staví tato rozhodnutí do kategorie rozhodnutí správných a nutných. Nadále bude třeba reagovat na jednotlivé změny týkající se teroristické trestné činnosti a implementovat tyto změny do nových rozhodnutí EU. Otázkou zůstává, zdali je dostačující současný počet a stav výkonných orgánů na úrovni bezpečnosti v EU.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZŮ

Rámcové rozhodnutí Rady ze dne 13.6.2002 o boji proti terorismu (2002/474/SVV, odst.1),
Úř. věst. C19, 23.1.1999, s. 1.,

Rámcové rozhodnutí Rady ze dne 13.6.2002 o boji proti terorismu (2002/474/SVV, článek 2.,
odst.1),

Rámcové rozhodnutí Rady ze dne 13.6.2002 o boji proti terorismu (2002/474/SVV, článek 3.,
odst.1),

Úř. věst. L166, 28.6.1991, s.77 - Směrnice ve znění směrnice Evropského parlamentu a Rady
21/97/ES (Úst. Věst. L344, 28.12.2001, s. 76),

Úř. věst. L 119/132, 5.4.2016 – Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/681 ze
dne 27.4.2016 o používání údajů jmenné evidence cestujících (PNR) pro prevenci,
odhalování, vyšetřování a stíhání teroristických trestných činů a závažné trestné činnosti,

Úř. věst. L105/54, 13.4.2006,

Úř. věst. L141/83, 5.6.2015,

JUDr. Ing. Zdeněk RAJDA, externí doktorand Katedry bezpečnosti a obrany,
Akademie ozbrojených sil gen. M. R. Štefánika v Liptovském Mikuláši
Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš 6
zdenek@ak-judrrajda.cz

JUDr. Štefan JAKABOVIČ, externí doktorand Katedry bezpečnosti a obrany,
Akademie ozbrojených sil gen. M. R. Štefánika v Liptovském Mikuláši
Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš 6

BEZPEČNOSTNÁ HROZBA NÁBOŽENSKÉHO RADIKALIZMU V BOSNE A HERCEGOVINE V KONTEXTE TERORIZMU

SECURITY THREAT OF RELIGIOUS RADICALISM IN BOSNIA AND HERTSEGOVINA IN THE CONTENT OF TERRORISM

Ladislav REGENDA, Rastislav KAZANSKÝ

ABSTRACT

The contribution will present the contemporary focus to the roots of religion radicalism in the content of contemporary theats. The social security level is the importaant source but also aim of the phenomom of terrorism.The main focus of research is appointed to the situation in Bosnia and Hercegovina.

Keywords: Religious radisalism, Bosnia and Hertsegovina, terrorism, security threath

ÚVOD

Globálne bezpečnostné prostredie prvých dekád 21. storočia je ovplyvnené výraznou zmenou vnímania bezpečnostných hrozieb. Najmä teroristické skupiny spájané s ideológiou radikálneho islamu majú potenciál negatívne vplyvať na bezpečnostné prostredie krajín hlásiacich sa k tradičným hodnotám západnej kultúry.

Nárast teroristických hrozieb radikálnych islamských skupín je dôsledkom geopolitických posunov a narastajúcich ambícií krajín „tretieho sveta“. Rozpad bipolarity viedol k viacerým ozbrojeným konfliktom, medzi inými aj k vojnám v bývalej Juhoslávii. Tieto vojny umožnili prienik radikálnych náboženských skupín do Európy a ich pevné ideologické zakorenenie sa na Balkáne. V nasledujúcom texte sa snažíme odpovedať na otázky akým spôsobom došlo k prieniku extrémistických foriem islamu do Bosny a Hercegoviny, nakoľko radikálne ideí islamu predstavujú nebezpečenstvo pre hodnotový svet západnej kultúry a akou formou dochádza k šíreniu takýchto myšlienok je ambíciou nasledujúcich riadkov.

1. ISLAM V BOSNE A HERCEGOVINE

Moslimské obyvateľstvo krajín bývalej Juhoslávie, charakteristické náboženskou toleranciou a akceptáciou religióznej rozmanitosti, je vo všeobecnosti považované za vyznávačov umierneného islamu, orientuje sa na vyznávanie Hanafskej školy sunitského islamu. V priebehu dejín bolo formované pod výrazným osmanským vplyvom v multi-etnickom a viacjazyčnom prostredí. Počas obdobia komunistickej Juhoslávie islam nebol zakázaný, ale jeho praktizovanie prebiehalo v súkromí. Päťdesiat rokov komunistickej vlády v regióne sa podpísalo pod sekularizmus balkánskych moslimov a ich tradícií, ktoré sa v interpretácii a praktizovaní viery výrazne odlišujú od konzervatívnejších vyznávačov islamskej viery Arabského polostrova. Sekularizáciou sa vyznačovalo aj obyvateľstvo Bosny a Hercegoviny, ktoré podľa sociologického prieskumu z roku 1990 mierou sekularizácie presahovalo juhoslovanský priemer.¹

¹ LEDERER, Gustav. (2005). Semantic scholar.

Konzervatívnejšie interpretácie islamu ako aj jeho militantná forma sa začali šíriť na Balkáne začiatkom 90-tych rokov minulého storočia spoločne s príchodom arabských mudžahedínskych bojovníkov, ktorí došli na Balkán bojovať na strane bosnianských moslimov počas juhoslovanských vojen. Viacerí mudžahedíni získali občianstvo Bosny a Hercegoviny a zotrvali v krajine, kde sa podieľali na organizovaní výcvikových táborov teroristických skupín a indoktrinácii miestnej mlade. Konzervatívna ideológia sa šírila medzi miestnou populáciou aj po odchode väčšieho počtu mudžahedínov z Bosny a Hercegoviny. Aj keď neexistujú presné štatistické údaje o počte stúpcov radikálneho islamu, odhady poukazujú na dramatický nárast prívržencov salafizmu. Počet vyznávačov salafizmu sa podľa dostupných údajov v priebehu 10 rokov zvýšil z približne 3 000 na 20 000 až 50 000.²

Zahraniční islamskí bojovníci sú dôležitým, ale nie jediným segmentom mozaiky radikálneho islamu v Bosne a Hercegovine. Kľúčovými prvkami šírenia ideológie radikálneho islamu sú: prítomnosť mudžahedínov, prítomnosť „humanitárnych organizácií“, prítomnosť štátnych sponzorov terorizmu, prítomnosť teroristických organizácií a manipulácia náboženstva v prospech teroristických organizácií v povojnovom období. O miere radikalizácie bosnianskej spoločnosti a závažnosti problematiky svedčí nasedujúci údaj: štátna bezpečnostná služba Bosny a Hercegoviny identifikovala na území Bosny a Hercegoviny viac ako 3000 potenciálne nebezpečných jednotlivcov s napojením na medzinárodný terorizmus, z ktorých iba 3 % tvorili cudzinci.³

V súčasnosti je šírenie zahraničných doktrín v Bosne a Hercegovine zo strany misionárov z krajín Blízkeho Východu obmedzený. Bosna a Hercegovina disponuje novou generáciou islamských kazateľov, ktorí boli v povojnovom období vzdelávaní na islamských univerzitách v Saudskej Arábii, Jordánsku, Sýrii a ďalších krajinách Blízkeho Východu. Táto nová generácia kazateľov má oveľa lepšiu znalosť náboženského a politického vývoja v krajine. Nepozostáva z cudzincov, ale z obyvateľov Bosny a Hercegoviny s koreňmi v miestnej spoločnosti. Z uvedeného dôvodu viac nie je možné ďalej rozlišovať medzi importovanou a lokálnou verziou islamu v Bosne a Hercegovine.⁴

Vo všeobecnosti sa očakávalo, že znížením vplyvu zahraničných moslimských misionárov dôjde k zníženiu vplyvu na zahraničných náboženských doktrín na obyvateľstvo Bosny a Hercegoviny. Naopak, narastajúci počet miestnych imámov, ktorí získali svoje náboženské vzdelanie v Saudskej Arábii, Egypte a Jordánsku prispel k väčšej akceptácii Salafizmu na Balkáne. Imámovia po návrate zo zahraničných štúdií do svojej domovskej krajiny využívajú mešity a ďalšie inštitúcie na šírenie extrémistických náboženských ideí nadobudnutých štúdiom v zahraničí. Vzhľadom k ich miestnemu pôvodu a veľmi dobrej znalosti spoločnosti, jej sociálnych, ekonomických a spoločenských problémov dokážu efektívnejšie a úspešnejšie šíriť náboženské myšlienky v spoločnosti. Miestni vedúci členovia náboženskej komunity pôsobia vierohodnejšie než cudzinci a dokážu odovzdať svoje náboženské poslanstvo výrazovými prostriedkami, ktorým domáce obyvateľstvo najlepšie rozumie. O ich efektívite významne vypovedá počet zahraničných bojovníkov zúčastnených na vojne v Iraku a Sýrii v radoch islamských militantných skupín, ktorý sa pohybuje na úrovni 330 zahraničných bojovníkov s pôvodom v Bosne a Hercegovine.⁵

Väčšina bosnianských salafistov sa snaží o život podľa ich interpretácie islamu a nie sú stúpcami násilia. Najväčším problémom tejto skupiny „mainstreamovej skupiny“ je, že ich vnímanie vlastnej umiernenosti nie je zdieľané väčšinou bosnianských moslimov, resp.

² BEČIREVIĆ, Emir. (2016). Salafism vs. moderate islam.

³ TRIFUNOVIĆ, Darko. (15. november 2010). International institute for counter-terrorism.

⁴ tamtiež

⁵ PETROVIĆ, Petar. (10. jún 2016). EU Institute for security studies.

obyvateľov Bosny a Hercegoviny, ktorí vnímajú všetkých salafistov ako radikálov. Je to najmä v dôsledku šírenia salafistickej ideológie. „Mainstreamové skupiny“ stúpcov salafizmu sa javia byť veľmi dobre organizované, aktívne využívajú virtuálny svet internetu, organizujú bezplatnú výuku a iné náborové aktivity za účelom prilákania nových členov. Ich cieľovou skupinou sú tradiční bosnianski moslimovia, ale tiež zraniteľní mladí ľudia s minimálnou náboženskou afiliáciou, ktorí sa stali obeťami násilia alebo sa dopustili páchania trestnej činnosti. Pokiaľ v minulosti sa salafistické skupiny organizovali najmä v odľahlých vidieckych častiach krajiny, súčasný trend poukazuje na postupné šírenie salafizmu do mestských oblastí s orientáciou na mladú skupinu.⁶

2. INTEPRETÁCIA RADIKALIZMU

Pojem islamský radikalizmus sa začal intenzívne využívať v období po bombových útokoch v Madride (v roku 2004) a Londýne (v roku 2005). Európska komisia definuje radikalizmus ako fenomén ľudí s názorom, pohľadom, ideami ktoré môžu viesť k terorizmu.⁷ Radikalizmus v kontexte náboženského extrémizmu je tiež definovaný ako vôľa zabíjať v dôsledku prijatia teológie, ktorá povoľuje páchanie násilia pri službe Bohu.⁸ Peter Neumann, riaditeľ Medzinárodného centra pre štúdiá radikalizácie, pod pojmom radikalizácia vníma všetko to, čo prebieha pred výbuchom bomby.⁹ Náboženský extrémizmus je ideologickou vierou a správaním ďaleko za hranicami „normálnosti“ v politickom, kultúrnom, náboženskom a morálnom kontexte. Uvedenú definíciu je nutné vnímať v intenciách premenlivosti prostredia – fundamentalizmus nie je extrémnym v kultúre, kde je spoločenským štandardom, ale v širokom kozmopolitnom kontexte môže predstavovať extrém.¹⁰

Hľadanie spoločných črt pri identifikácii predispozícií na radikalizáciu je predmetom pretrvávajúcej odborných debát. Podľa niektorých autorov najväčšími sklonmi k radikalizácii disponujú jednotlivci s problémami v rámci svojej komunity, najmä v oblasti kriminality – či už ako obeť, páchatelia alebo svedkovia. Takéto závery sú v mnohých prípadoch ovplyvnené medializovanými správami popisujúcimi históriu aktérov teroristických činov bez možnosti ich verifikácie z nezávislých zdrojov. Na druhej strane sa množia prípady účasti vzdelaných jednotlivcov s privilegovaným postavením na teroristických aktivitách, ktorí nezapadajú do zaužívanej schémy. Evidentne neexistuje jednoznačná korelácia medzi spoločensko-ekonomickým štatútom a demografiou mladistvých a pravdepodobnosťou stať sa radikálom.

Úspech náboženských extrémistov pri regrutovaní ľudských zdrojov ťaží z obmedzeného prístupu k vzdelaniu, zdravotnej starostlivosti, miere chudoby a politickej reprezentácii. Radikálne organizácie pri svojej činnosti dokážu využiť chyby vlád, pričom svojim potenciálnym členom poskytujú atraktívne alternatívy, čím nahrádzajú rolu štátu. Finančne zabezpečené radikálne náboženské organizácie môžu zabezpečiť duchovné a materiálne potreby členov spoločnosti.¹¹

Proces radikalizácie nie je priamočiary a je závislý na individualite osobnosti. Radikalizácia prebieha postupne s premenlivou mierou progresu a v mnohých prípadoch

⁶ BEĆIREVIĆ, Emir. (2016). Salafism vs. moderate islam.

⁷ ORAV, Antony. (marec 2015). European parliament.

⁸ RICHARDSON, Cara,- BERLOUIS, Katherina M., CAMERON, Paul A.. (2017). Journal for Deradicalization

⁹ BEĆIREVIĆ, Emir. (2016). Salafism vs. moderate islam.

¹⁰ WILDMAN, Wilson. J. (30. september 2011). The religious violence project.

¹¹ RICHARDSON, Cara,- BERLOUIS, Katherina M., CAMERON, Paul A.. (2017). Journal for Deradicalization.

môže nastať až po včlenení sa do náboženskej skupiny za iným účelom. Ľudia vstupujúci do extrémistických náboženských skupín nemusia v čase pridruženía sa ku komunite disponovať radikálnymi postojmi.

Z mikroekonomického pohľadu vnímame teroristu, ako racionálne sa správajúceho jedinca, ktorý sa snaží maximalizovať účinok. Týmto účinkom môžeme mať na mysli dosiahnutie politických cieľov, v prípade medzinárodného terorizmu je to často vstup do moslimského raja, materiálne zabezpečenie rodiny alebo uznanie rodiny. Dôvodmi podnecujúcimi teroristickú činnosť a proces radikalizácie môžeme zhrnúť do troch hlavných okruhov, ako sú publicita, destabilizácia politického zriadenia a narušenie ekonomiky.¹²

V súčasnosti je odborná verejnosť rozdelená do dvoch vzájomne si oponujúcich myšlienkových prúdov. Podľa jedného názorového tábora sú teroristi v podstate normálni ľudia. Oponenti naopak tvrdia, že mentálna porucha je kľúčovým faktorom predurčujúcim jednotlivca k radikalizácii. Stúpenci tohto názoru sa opierajú o výsledky výskumu mentálneho zdravia zahraničných bojovníkov, ktorý poukázal na mentálnu chorobu približne 60 % podozrivých džihádistov. Výskum nedokázal odpovedať na otázku, do akej miery sú mentálne poruchy dôsledkom procesu radikalizácie jednotlivcov. Dostupná odborná literatúra venujúca sa psychologickým profilom teroristov neposkytuje dostatok dôkazov o patologickom modeli teroristov. Napriek tomu, súčasné výskumné trendy poukazujú na možnú prítomnosť patologických osobnostných čŕt u teroristov, pričom prítomnosť diagnostikovateľnej psychickej poruchy nebola preukázaná. (Cara Richardson, Katherina M. Berlouis, Paul A. Cameron, 2017)

Tradičné akademické teórie náboženstva vnímajú príslušníkov extrémistických skupín ako obeť ignorancie, nátlaku, zavádzania alebo psychopatológie. Iannaccone a Berman pri posudzovaní náboženského extrémizmu vnímajú náboženstvo ako trh na ktorom sa stretá dopyt s ponukou. Náboženský trh je vymedzený umiernenosťou s nízkymi požiadavkami na svojich nenáročných členov na strane jednej a „extrémom“ vyžadujúcim veľmi vysokú mieru obete pre náročných členov na strane druhej. Skupina náročných zákazníkov javí známky exkluzívnej uzavretej skupiny prísnych pravidiel podozrievavej k ostatným skupinám a kritickej k sekulárnej spoločnosti. Na druhej strane nízkonákladová skupina sa prejavuje umiernenosťou, toleranciou k sekulárnym hodnotám a otvorenosťou k voľnosti členstva jej príslušníkov. Náboženské sektárstvo náročných nepriťahuje ľudí v dôsledku ich zvrátených potrieb - skupina náročných ponúka kolektívne podmienky v ktorých môže dôjsť k naplneniu normálnych, ale nenaplnených požiadaviek. Extrémistické „seky“ sú nábožensky založené komunity venujúce sa produkcii spoločenských statkov za účelom naplnenia spoločenského cieľa. Extrémistické náboženstvá sú zakorenené v separácii a v tenzii so širokou verejnosťou. Napriek svojim vysokým požiadavkám, extrémistické náboženské skupiny môžu ponúknuť nezvyčajne veľké benefity svojim potenciálnym členom pochádzajúcim najmä z okraja spoločnosti.

Podľa McCauley a Moskalenka vhodnejšie než teoretizovať nad samotnou radikalizáciou je potrebné oddelene posudzovať radikalizáciu názorov a radikalizáciu činnosti. Tento názor je založený na modeli dvoch pyramíd – pyramída názorov a pyramída akcie, na základe ktorých je nutné rozlišovať medzi osobami s vybudovanými radikálnymi názormi a osobami odhodlanými konať na ich základe. Pyramída názorov vrství osoby na základe ich myšlienok vzostupne od osôb s neutrálnymi postojmi po osoby s morálnou povinnosťou násilne konať v záujme vecí. Pyramída akcie člení vzostupne osoby na základe ich činnosti od pasivity po osoby zaangažované v nezákonných aktivitách zameraných voči

¹² TRNKA Maroš, BUČKA Pavel (2016). Porovnanie terorizmu, gerily a konvenčnej vojny. Národná a medzinárodná bezpečnosť 2016.

civilnému obyvateľstvu. Model je založený na pozorovaní z ktorého vyplýva, že 99 % ľudí s radikálnymi názormi nikdy nekoná. Naopak, mnoho jednotlivcov sa zúčastňuje radikálnych aktivít pri absencii radikálnych názorov.¹³ Vo vedeckej literatúre zameranej na radikalizáciu dominujú viac teoretické než empirické prístupy, pričom jej autori sa zameriavajú na militantov a na záverečnú fázu procesu radikalizácie, pričom samotný proces radikalizácie je skúmaný iba zriedka. A tak odpoveď na otázku „aký má dopad náboženstvo na radikalizáciu“ nie je relevantne zodpovedaná, pretože dostupné teórie sa opierajú o empirickú prácu v minimálnej miere.¹⁴

Existujúca literatúra poukazuje na nespočetné množstvo faktorov predurčujúcich jednotlivca k inklinácii k radikálnym ideológiám. Nejedná sa však o jediný faktor, či už psychologický alebo okolnostný, rozhodujúci o účasti osoby na teroristickom čine. Je to kombinácia osobnostných črt a podmienok prostredia, ktoré ovplyvňujú náchylnosť jednotlivca a skupín extrémistickej rétorike. (Cara Richardson, Katherina M. Berlouis, Paul A. Cameron, 2017)

Balkánske krajiny boli v nedávnej minulosti v epicentre náboženských a etnických konfliktov, no v súčasnosti ostávajú, z pohľadu vedeckého výskumu súčasného terorizmu, nepovšimnuté. Niektorí vedci teoretizujú, že pozostatky Juhoslovanských vojen sa priamo podpísali pod nárast radikalizmu a poskytli úrodnú pôdu extrémistickým skupinám. Militantné moslimské hnutia si efektívne vybudovali masívnu infraštruktúru na podporu svojej agendy. Balkánski náboženski extrémisti podporovaní bohatými donormi z krajín Blízkeho Východu majú k svojej dispozícii širokú škálu prostriedkov na efektívne šírenie svojej propagandy.¹⁵ V prostredí Západného Balkánu zohráva sociálno-ekonomický štatút jednotlivcov dôležitú rolu ako predispozičný faktor radikalizácie. Vysoká miera nezamestnanosti mladých (na úrovni 40 – 45 %) je živnou pôdou na šírenie myšlienok náboženského extrémizmu. Radikálne skupiny využívajú ekonomickú situáciu regiónu a zlyhania vlád zabezpečiť obyvateľstvu prístup k základným službám, vrátane vzdelania a zdravotnej starostlivosti. Najmä mladé obyvateľstvo s prístupom k virtuálnemu prostrediu sociálnych sietí je náchylné na politickú a náboženskú radikalizáciu.

Sociálne siete a internet v posledných pár rokoch naberali na vplyve napríklad aj v Líbyi. Ten vplyv bol využitý počas nepokojov ktorým hovoríme „Arabská jar“. Internet, ktorý bol zavedený koncom 90-tych rokov, poskytoval všetkým jeho užívateľom slobodné informácie, ktoré neboli cenzurované štátom. Preto to bol vynikajúci prostriedok, prostredníctvom ktorého šírila napríklad arabská televízia Al-Jazeera rozhovory s líbyjskými disidentmi ako aj informácie o negatívnych stránkach režimu s cieľom poukázať na nezávideniahodnú politickú a hospodársku situáciu obyvateľstva.¹⁶ Problematika moslimskej radikalizácie v Bosne a Hercegovine získala v dôsledku vzostupu DAEŠ a prebiehajúcich bojov v Iraku a Sýrii nový rozmer. Počtom zahraničných bojovníkov sa Bosna a Hercegovina radí na popredné miesta prispievateľov v prepočte na počet obyvateľov. Bosniacky zahraniční bojovníci konfliktov v Iraku a Sýrii sú regrutovaní z prostredia komunity Salafistov. Vypuknutie vojny v Sýrii viedlo k schizme v rámci militantnej časti salafistického hnutia v Bosne a Hercegovine. Časť vyznávačov salafizmu sa priklonilo k ideológii DAEŠ a časť podporila Front Al-Nusra, čo zákonite viedlo k účasti na vzájomných bojoch na bojiiskách Blízkeho Východu. Niektorí z nich sa už vrátili z bojov do svojej krajiny, iní sa

¹³ McCAULEZ, Clark R., MOSKALENKO, Sophia. (2017). Bryn Mawr College.

¹⁴ BEĆIREVIĆ, Emir. (2016). Salafism vs. moderate islam.

¹⁵ RICHARDSON, Cara,- BERLOUIS, Katherina M., CAMERON, Paul A.. (2017). Journal for deradicalization

¹⁶ BUČKA, Pavel. – TRNKA, Maroš. (2016). Arabská jar a Líbya.

postupom času vrátia. Mieru hrozieb plynúcu z návratu zahraničných bojovníkov doposiaľ nebola relevantne posúdená.¹⁷

Pojem zahraniční bojovníci môže pôsobiť zavádzajúco, pretože nie všetci moslimovia odcestovali do Sýrie za účelom zúčastniť sa bojových operácií. Niektorí mohli byť motivovaní vierou v povinnosť poskytnúť humanitárnu pomoc trpiacim, poprípade cítili potrebu života v spoločnosti riadiacej sa právom šaría. V mnohých prípadoch sa zahraniční bojovníci ocitli v bojoch proti sunitským moslimom bojujúcim v radoch rôznych strán zúčastneným na neprehľadnej vojne znepriatelených frakcií. Táto skutočnosť v mnohých prípadoch viedla k dezilúzii zahraničných bojovníkov, čo sa mohlo odraziť na znížení záujmu o účasť na bojoch na Blízkom Východe zo strany obyvateľov Západného Balkánu. Niektorí odborníci zastávajú názor, že tí z bývalých zahraničných bojovníkov vracajúcich sa v dezilúzii a pravdepodobne traumatizovaní svojimi skúsenosťami v Iraku a Sýrii potrebujú viac psychologickú pomoc než pozornosť bezpečnostných zložiek štátu.¹⁸ Pričom neposkytujú návod na efektívne rozlíšenie rozčarovaných zahraničných bojovníkov od indoktrinovaných, ktorí po svojom návrate do domovských krajín budú s najväčšou pravdepodobnosťou pokračovať šírení radikálnej náboženskej ideológie, náborovej činnosti a hľadať cesty na pokračovanie džihádu, u ktorých je pozornosť bezpečnostných zložiek štátu viac než žiadaná.

Proces radikalizácie v Bosne a Hercegovine nie je spontánnym procesom, ale procesom založeným na viacerých faktoroch. Aj keď nie je možné zreteľne stanoviť vzorec procesu radikalizácie, je možné jednoznačne zavrhnúť zaužívaný stereotyp podľa ktorého v Bosne a Hercegovine sa jedine chudobní, nevzdelaní a problematickí jednotlivci stávajú prívržencami radikálneho islamu. Aj keď je nutné rozlišovať medzi radikalizáciou názorov a radikalizáciou správania, výsledky výskumu poukazujú na skutočnosť, že salafistická indoktrinácia vedie k radikalizácii správania – ovplyvňuje formovanie osobnostnej a skupinovej identity všetkých stúpencom a u malého percenta vedie k násiliu. Obe predstavujú bezpečnostné výzvy, pretože prispievajú k atmosfére nedôvery a znižujú pocit bezpečia a nemôžu ostať nepovšimnuté.¹⁹ Všetky teroristické činy spáchané v povojnovej histórii Bosny a Hercegoviny boli spáchané prívržencami salafizmu, alebo útočníkmi inšpirovanými ideológiou.²⁰

Najväčším problémom v potláčaní radikalizácie je absencie prevencie v krajinách Západného Balkánu. Chýbajú relevantné štúdie o príčinách, sprievodných javoch, zdrojoch a miere radikalizácie a jej potenciálnych dôsledkoch. Nepostačujúce sú mechanizmy spájajúce rôzne centrálné inštitúcie štátu s lokálnymi aktérmi a autoritami za účelom včasnej detekcie prejavov radikalizácie a poskytnutia asistencie jednotlivcom, ktorí sa vydali na púť radikalizácie. Miera akceptácie radikálnych a konzervatívnych náboženských myšlienok sa preukázala počas prieskumu verejnej mienky v roku 2013. V uvedenom prieskume 15% obyvateľov Bosny a Hercegoviny podporilo zavedenie tradičného islamského práva šaría. Použitie samovražedných útočníkov a iných násilných aktov v mene ochrany viery podporili iba 3% obyvateľstva Bosny a Hercegoviny.²¹ (Petrović, 2016) Pri zavádzaní relevantných prevenčných opatrení voči radikalizácii je nutné mať na mysli nasledovné: všetci bosniacky teroristi boli naviazaní na salafizmus, ale nie všetci salafisti sú teroristi.²²

¹⁷ BEĆIREVIĆ, Emir. (2016). Salafism vs. moderate islam.

¹⁸ WITHER, James. K. (2016). Salafi - Jihadists: a threat to the Western Balkans. Violent Extremism in the Western Balkans, s. 39 - 57

¹⁹ ONDRIA, Peter – KOLLÁR, Dávid. (2011). Vplyv globalizácie na národnú bezpečnosť.

²⁰ BEĆIREVIĆ, Emir. (2016). Salafism vs. moderate islam.

²¹ PETROVIĆ, Petar. (10. jún 2016). EU Institute for security studies.

²² BEĆIREVIĆ, Emir. (2016). Salafism vs. moderate islam.

ZÁVER

Vývoj islamu a jeho radikalizácie v Bosne je ovplyvnený rôznymi vplyvmi: od ukončenia obdobia socializmu a rozpadu Juhoslávie, prejavmi utrpenia Bosniakov počas vojny, zapojenie sa zahraničných bojovníkov z krajín Blízkeho Východu do vojny v Juhoslávii, činnosť islamských misionárov... Aj keď extrémistické islamské hnutie na Balkáne nie je natoľko výrazné ako v iných regiónoch s veľkou moslimskou populáciou, jednoznačne predstavuje signifikantnú hrozbu. Ignorovaním hrozieb radikalizácie dôjde k ďalšiemu šíreniu extrémistických náboženských myšlienok a doktrín. Aj keď väčšina stúpencov ideológie salafizmu žije mierumilovným životom, riadia sa ideológiu „čistého islamu“ a teda myšlienkami očistenia tradičného islamu Bosny a Hercegoviny. Skutočnosť, že neobhajujú páchanie násilia neznamená, že nenapomáhajú vytvárať prostredie ktoré stupňuje nepriateľstvo voči každému mimo komunitu. Takéto prostredie je živnou pôdou radikalizmu, ktoré sa nezastaví pred obhajovaním násilia.²³

Nakoľko bude Bosna a Hercegovina naďalej vhodnou živnou pôdou na šírenie myšlienok náboženského radikalizmu je do veľkej miery závislé od vnútropolitických pomerov v krajine a na úrovni funkčnosti Bosny a Hercegoviny. Pokiaľ nedôjde k výraznému zlepšeniu spoločensko-ekonomickej situácie v krajine, jej obyvatelia budú naďalej dychtivo hľadať posolstvo viery a nádeje v lepšie fungujúcu spoločnosť podávanú náboženskými predstaviteľmi šíriacimi fundamentalistické doktríny krajín Blízkeho východu. Šírenie týchto myšlienok nemusí byť zákonite sprevádzané promóciou a nárastom násilia.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

IANNACONNE, - Berman, Eli (september 2005). *The national Bureau of economic research*. Dostupné na Internete: <http://www.nber.org>: <http://www.nber.org/papers/w11663>

BARDOS, Gyula. N. (november 2014). *World Affairs Journal*. Dostupné na Internete: <http://www.worldaffairsjournal.org>: <http://www.worldaffairsjournal.org/article/jihad-balkans-next-generation>

BUČKA Pavel, TRNKA Maroš (2016). Arabská jar a Líbya. Riadenie bezpečnosti zložitých systémov: 6. medzinárodná vedecko-odborná konferencia (s. 54-59). Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika. 2016. ISBN 978-80-8040-530-4.

BEĆIREVIĆ, Emir. (2016). *Salafism vs. moderate islam*. Sarajevo: Atlantic initiative.

RICHARDSON, Cara,- BERLOUIS, Katherina M., CAMERON, Paul A.. (2017). *Journal for Deradicalization*. Dostupné na Internete: <http://journals.sfu.ca>: <http://journals.sfu.ca/jd/index.php/jd/article/viewFile/102/85>

McCAULEZ, Clark R., MOSKALENKO, Sophia. (2017). *Bryn Mawr College*. Dostupné na Internete: brynmawr.edu: http://repository.brynmawr.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1059&context=psych_pubs

HEĆIMOVIĆ Emir. (2008). *Bundesheer*. Dostupné na Internete: <http://www.bundesheer.at>: http://www.bundesheer.at/pdf_pool/publikationen/rel_exterm_vs_fried_beweg_05_radical_movements_moderate_balkan_islam_e_hecimovic_17.pdf

²³ tamtiež

- ONDRIA, Peter - KOLLÁR, Dávid. (2011). Vplyv globalizácie na národnú bezpečnosť. In Bezpečnostné fórum 2011. Banská Bystrica: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB, 2011. s. 11-17. ISBN 978-80-557-0136-3
- LEDERER, Gustav. (2005). *Semantic scholar*. Dostupné na Internetete: <https://semanticscholar.org>:
<https://pdfs.semanticscholar.org/537b/398a4fc72a6a807b92d8d74639dfc27f8acf.pdf>
- OLUIC Semir. (január 2008). *Researchgate*. Dostupné na Internetete: <https://www.researchgate.net>:
https://www.researchgate.net/publication/27205281_Radical_Islam_on_Europe's_Frontier_-_Bosnia_Herzegovina
- ORAV, Antony. (marec 2015). *European parliament*. Dostupné na Internetete: <http://www.europarl.europa.eu>: <http://www.europarl.europa.eu/EPRS/EPRS-briefing-551342-Religious-fundamentalism-and-radicalisation-FINAL.pdf>
- PETROVIĆ, Petar. (10. jún 2016). *EU Institute for security studies*. Dostupné na Internetete: <https://www.iss.europa.eu>: <https://www.iss.europa.eu/content/islamic-radicalism-balkans>
- TRIFUNOVIĆ, Darko. (15. november 2010). *International institute for counter-terrorism*. Dostupné na Internetete: <http://www.ict.org>:
<http://www.ict.org.il/Article/587/Islamic%20Radicalization%20Processes%20in%20South%20East%20Europe>
- TRNKA Maroš, BUČKA Pavel (2016). *Porovnanie terorizmu, gerily a konvenčnej vojny*. Národná a medzinárodná bezpečnosť 2016. Dostupné na internete: http://www.aos.sk/struktura/katedry/kbo/NMB2016/Zbornik_NMB_2016.pdf.
- WILDMAN, Wilson. J. (30. september 2011). The religious violence project. *Boston University*. Dostupné na Internetete: <http://www.bu.edu>:
<http://www.bu.edu/sth/files/2013/06/Wildman-The-Religious-Violence-Project.pdf>
- WITHER, James. K. (2016). Salafi - Jihadists: a threat to the Western Balkans. *Violent Extremism in the Western Balkans* (s. 39 - 57). Viedeň: National Defence Academy, Vienna, Austria.

Príspevok bol publikovaný s podporou grantu Vega č. 1/0545/17 Transformácia bezpečnostného prostredia :aplikácia skúseností štátov Vyšehradskej štvorky na príklade Ukrajiny.

Ladislav REGENDA Mgr., pplk.

Kontaktná adresa Embassy of the Slovak Republic, Trnovska 6 710 00 Sarajevo, BiH
lacoregenda@yahoo.com

Rastislav KAZANSKÝ, doc. PhDr. PhD. MBA

Kontaktná adresa FPVaMV UMB, Kuzmányho 1, 97401 Banská Bystrica
rastislav.kazansky@umb.sk

VÝZNAM MORGENTHAUOVHO DIELA POLITIKA MEDZI NÁRODMI PRE FORMOVANIE MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV POVOJNOVÉHO OBDOBIA 20. STOROČIA

SIGNIFICANCE OF MORGENTHAU'S WORK POLITICS AMONG NATIONS FOR FORMING OF INTERNATIONAL RELATIONS AFTER WORLD WAR II PERIOD OF THE 20th CENTURY

Peter ROZEMBERG

ABSTRACT

This article deals with the work of Hans Joachim Morgenthau *Politics Among Nations*. Morgenthau was one of the major figures of the twentieth-century in the study of international politics. Morgenthau's works belong to the tradition of Realism in international-relations theory, and he is usually considered, along with George F. Kennan and Reinhold Niebuhr, one of the three leading American realists of the post-World War II period. Morgenthau made landmark contributions to international relations theory and the study of international law. His *Politics Among Nations*, first published in 1948, went through five editions during his lifetime.

Key words: Hans Joachim Morgenthau, political realism, concept of power, national interest.

ÚVOD

Hans Joachim Morgenthau je americký politológ nemeckého pôvodu a jeden z najvýznamnejších predstaviteľov v oblasti medzinárodných vzťahov. Napísal prácu *Politika medzi národmi*, ktorá bola vydaná v roku 1948 a patrí medzi hlavné diela medzinárodných vzťahov. V tomto diele píše, že poznávacím znakom politiky je moc a každá politická akcia je bojom o moc. Usilovanie o moc sa premieta do štátneho záujmu. V prípade, že sa viacero štátov zaujíma o to isté, vedie to k vzniku konfliktov, nemusí to však hneď smerovať k vzniku vojen. Úlohou diplomacie je potom vytvoriť prostredie smerujúce k tomu, aby uspokojovanie štátneho záujmu nevedlo následne k vzniku vojen ako jedného z prejavov absolútneho boja o moc (Lid'ák, 2000).

Morgenthau (1904-1980), ktorý vyštudoval predovšetkým právo, bol na počiatku 30. rokov sudcom vo Frankfurte, odkiaľ odišiel učiť do Ženevy. Protižidovské opatrenia Hitlerovej moci ho pripravili o post sudcu a do Nemecka sa už nevrátil. Pracoval neskôr v Madride, v Paríži, opäť v Ženeve a v roku 1937 prišiel spolu s manželkou do USA. Morgenthau sa snažil vytvoriť racionálnu a empiricky overiteľnú teóriu medzinárodnej politiky, ktorá by mala stáť na realistických základoch. Morgenthau tvrdil, že politika je autonómnou sférou ľudskej činnosti, ktorá sa riadi objektívnymi a poznateľnými zákonmi. V knihe *Politika medzi národmi*, ktorá sa označuje aj ako „biblia realizmu“ opísal Hans Joachim Morgenthau 6 princípov sveta spočívajúcich na protikladných záujmoch rôznych štátov. Za objektívnu a univerzálne platnú kategóriu označil národný záujem a za absolútny záujem označil prežitie štátu. Pri presadzovaní týchto záujmov vznikajú vzájomné interakcie, ktorých určujúcim činiteľom je sila jednotlivých štátov vnímaná ako súhrn ekonomických zdrojov, technologických vyspelosti a vojenských nástrojov bezpečnosti. V medzinárodných bezpečnostných vzťahoch tak vzniká anarchický stav a jednotlivé štáty naňho reagujú

primerané svojej zemepisnej polohe, svojej veľkosti a mocenským schopnostiam (Eichler, 2009, s.16-17).

1. ŠEŠŤ PRINCÍPOV POLITICKÉHO REALIZMU.

1. Politický realizmus vychádza z názoru, že politika sa riadi objektívnymi zákonmi, ktorých pôvod pochádza z ľudskej prirodzenosti. Je nevyhnutné, aby človek týmto zákonom, na základe ktorých táto spoločnosť funguje porozumel, a to z dôvodu možnosti zdokonalenia spoločnosti. V politike je dôležité rozlišovať medzi pravdou a názorom a teda medzi tým, čo je podložené dôkazmi a subjektívnym úsudkom, ktorý nie je spätý s faktami. Teória politiky realizmu je založená na zisťovaní faktov a na hľadaní ich zmyslu prostredníctvom rozumu. Realizmus predpokladá, že len preskúmaním vykonaných politických aktov a ich dôsledkov možno objasniť povahu zahraničnej politiky. To nám dáva možnosť odhaliť, aké kroky urobili štátnici v politike a aké ciele pri tom sledovali (Morgenthau, 1948).

2. Hlavný ukazovateľ, ktorý pomáha politickému realizmu v snahe etablovať sa v medzinárodnej politike, je koncept záujmu definovaného v zmysle moci, ktorý slúži ako spojivo medzi rozumom a faktami. Súčasne robí z politiky oblasť činov a zámerov. Z toho vyplýva, že politika je autonómna oblasť ľudskej činnosti, ktorá sa líši od iných oblastí ako napríklad ekonomika, náboženstvo, umenie a podobne. Neprítomnosťou takéhoto konceptu by bolo veľmi ťažké rozpoznať v rámci teórie politiky, ktoré fakty sú politické a ktoré naopak nepochitické. Koncept záujmu definovaného v záujme moci núti pozorovateľa k racionálnemu prístupu k skúmaniu politiky, zavádza do jej predmetu racionálny poriadok a umožňuje ju teoreticky pochopiť, na druhej strane aktívneho aktéra vybavuje racionálnymi pravidlami konania a vytvára súvislosť v zahraničnej politike. Bez existencie koncepcie záujmu je teória politiky nemysliteľná. V minulosti sme sa mohli stretnúť s prípadmi kedy sa štátnici snažili zmeniť svet k lepšiemu ale nevyšlo im to, a naopak ho ešte viac zhoršili. Príkladom môže byť Neville Chamberlain a jeho politika appeasementu. Chamberlain vystupoval ako štátnik s dobrými úmyslami, snažil sa o mier, bohužiaľ jeho politika prispela k nevyhnutnosti vzniku druhej svetovej vojny, v ktorej zažili utrpenie milióny ľudí. Politika sira Winston Churchila bola oveľa viac zameraná na zvýšenie osobnej moci, moci v krajine na čele ktorej stál a jeho zahraničná politika, ktorú viedol mala nepochybne vyššie a morálne politické kvality. Dobré motívy dávajú záruku voči zámerne zlej politike, no negarantujú morálne dobro a úspech politiky, ktorú ovplyvňujú (Morgenthau, 1948).

3. Realizmus predpokladá, že koncept záujmu moci je síce všeobecne platnou objektívnou kategóriou, no nedáva mu raz a navždy nemenný význam. Obsah a spôsob používania moci určuje politické a kultúrne prostredie. Moc zahŕňa sociálne vzťahy, zahŕňa nadvládu človeka nad človekom v prípade, že je zviazaná morálnymi cieľmi a všetko, čo nastoľuje a udržuje kontrolu nad človekom. Politický realizmus nepredpokladá, že podmienky fungovania zahraničnej politiky nemožno nijakým spôsobom zmeniť. Realista je presvedčený, že záujem je trvalým kritériom, ktorým musia byť posudzované i riadené politické činy (Morgenthau, 1948).

4. Politický realizmus si uvedomuje nevyhnutnosť napätia medzi morálnym príkazom a požiadavkou na úspešné politické konanie. Štát si nemôže dovoliť aby jeho nesúhlas s obmedzením slobody zabránil úspešnému politickému jednaniu, ktoré je motivované morálnym princípom prežitia národa, naproti tomu jednotlivec má morálne právo na sebaobetu v mene morálneho princípu (napríklad princípu slobody). Nemôže existovať politická morálka bez múdrosti, teda bez zvažovania politických dôsledkov zdanlivo morálneho činu. Realizmus považuje múdrosť za najvyššiu politickú cnosť. Etika v

abstraktnom zmysle súdi čin podľa súladu s morálnym zákonom, politická etika posudzuje čin jeho politickými dôsledkami (Barša – Cisár, 2008).

5. Politický realizmus odmieta stotožňovať morálne aspirácie konkrétneho národa s morálnymi zákonmi, ktoré vládnu vesmíru. Je rozdiel medzi presvedčením, že všetky národy sú podrobené božiemu súdu a názorom, že boh je vždy na našej strane a všetko, čo si prajeme, nám boh nemôže nepriať. K politickým entitám v rámci národných štátov, ktoré sledujú svoje vlastné záujmy, sme spravodliví, a to dvoma spôsobmi: sme schopní posudzovať ostatné národy rovnako ako ten náš a sme schopní viesť takú politiku, ktorá rešpektuje záujmy iných národov a zároveň chráni a presadzuje tie naše (Morgenthau, 1948).

6. Politický realista trvá na autonómii politickej sféry, rovnako ako trvá ekonóm, právnik na autonómii svojich sfér. Politický realizmus je založený na pluralistickom chápaní ľudskej prirodzenosti (Morgenthau, 1948). V človeku sa spája „politický človek“, „ekonomický človek“, „morálny človek“ atď. Politickí realisti však tvrdia, že na to, aby sme pochopili politickú prirodzenosť človeka a boli schopní rozvinúť autonómnu teóriu politického správania, musíme odhliadnuť od tejto mnohostrannosti ľudskej prirodzenosti (Straka – Klavec, 2007).¹

2. DEFINÍCIA KONCEPTU MOCI.

Morgenthau chápe moc subjektu ako jeho kontrolu nad činmi a konaním iných subjektov. Ide o vzťah medzi tými, ktorí moc vykonávajú a tými voči ktorým je moc vykonávaná. Možnosť použitia sily je dôležitým zdrojom moci. Najdôležitejším zdrojom štátnej moci v medzinárodných vzťahoch je vojenská sila. Existujú však aj ďalšie zdroje moci, ktoré Morgenthau zoraďuje podľa miery ich nemennosti. Podľa Morgenthaua sa moc opiera o:

- „Zemepisnú polohu
- Prírodné zdroje
- Priemyslovú základňu
- Vojenskú pripravenosť
- Počet obyvateľov
- Národný charakter
- Rozhodnosť
- Vytrvalosť národa
- Kvalitu diplomacie“ (Drulák, 2003, s. 59).

2.1 VNÍMANIE NÁRODNÉHO ZÁUJMU: Národný záujem štátu je chápaný ako zhromažďovanie moci, je daný objektívne bez ohľadu na predstavy konkrétnych predstaviteľov štátu a vnútroštátnych aktérov. Medzinárodná politika je stretom rôznych národných záujmov, ktoré sú v rozpore, keďže zvýšenie moci jedného štátu znamená úbytok moci ostatných štátov. Tento rozpor vedie k vojne, ktorej výsledok ukáže skutočné rozloženie moci. Medzinárodné vzťahy nepredstavujú nepretržitú vojnu, sú stabilizovaným systémom

¹ In: BLACHA, M.: Politika medzi národmi, ročníková práca. Dostupné online na: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Olostiak7/subor/Blacha.pdf>

mocenskej rovnováhy, v rámci ktorého sa štáty bránia pred nárastom moci iných štátov. Uzatváranie aliancií brzdí mocenské ambície štátov, proti ktorým bola aliancia uzatvorená, vedie ich k umiernenosti čím sa stabilizuje medzinárodný systém (Drulák, 2003).

2.2. TEÓRIA MOCENSKEJ ROVNOVÁHY. V problematike mocenskej rovnováhy je Morgenthau názoru, že slovo rovnováha sa používa aj v iných vedách, v ktorých znamená stabilitu systému zloženého z viacerých samostatných častí. V rámci jednej spoločnosti môžeme napríklad hovoriť o rovnováhe medzi geografickými oblasťami, hospodárstvom, priemyslom, veľkými či malými obchodmi, výrobcami a spotrebiteľmi, zamestnávateľmi a pracujúcimi, mestom a dedinou alebo aj medzi ekonomikou a politikou. Bez rovnováhy je ohrozená existencia viacerých nezávislých elementov systému. Nerovnováha znamená, že jeden získa prevahu nad ostatnými, môže im začať škodiť a v tom najhoršom prípade môže ohroziť aj ich samotnú existenciu. Morgenthau píše, že *„účelom všetkých rovnováh je udržať stabilitu systému bez zničenia mnohosti prvkov, ktoré ho tvoria. Pokiaľ by jediným cieľom bola stabilita, potom by tento cieľ mohlo byť dosiahnutý tak, že jednému prvku by sa dovolilo zničiť alebo premôcť ostatných a zaujať ich miesto. Pretože cieľom je stabilita + zachovanie všetkých prvkov systému, rovnováha musí smerovať k tomu, aby každému prvku bolo zabránené získať prevahu nad ostatnými“* (Morgenthau, 1993, s. 185).

Vo vnútornej politike je princíp rovnováhy zaisťovaný oddelením troch vzájomne sa kontrolujúcich zložiek moci a stranickým pluralizmom. Tento systém bráni tomu, aby akákoľvek skupina získala definitívnu moc nad ostatnými. Na podobnom princípe ako je systém brzd a protiváh funguje aj medzinárodný systém mocenskej rovnováhy. Oba tieto systémy zabezpečujú stabilitu a autonómiu svojich prvkov prostredníctvom mechanizmu vyvažovania. Medzinárodná rovnováha sa realizuje prostredníctvom zbrojenia a vojny a to z dôvodu, že medzinárodná politika nemá spoločnú politickú autoritu, ktorá by stanovila zákonné pravidlá boja o moc (Morgenthau, 1993). Morgenthau prisudzuje termínu mocenská rovnováha 4 rôznych významy.

1. *„Ako politika zameraná na dosiahnutie určitého stavu*

2. *Ako existujúci stav vecí*

3. *Ako rovnaké rozdelenie moci*

4. *Ako akékoľvek rozdelenie moci“* (Barša, Cisár, 2008, s. 73).

Pre medzinárodnú rovinu je typický boj moc, ktorí proti sebe stavia tých, ktorí sa snažia o udržanie aktuálneho rozloženia moci a tých, ktorí sa rozloženie moci snažia zmeniť. Svetový poriadok má dve hlavné črty a to rovnováhu moci a normatívne mechanizmy. Podľa Morgenthaua rovnováha moci nie je záležitosťou politickej voľby ale je to skôr jav prirodzený a nevyhnutný. Rovnováha moci má povahu prirodzeného a priameho dôsledku boja o moc. Cieľom je stabilita a zachovanie všetkých prvkov systému. Morgenthau neveril, že rovnováha moci musí nutne fungovať. Podľa jeho názoru nie je rovnováha moci schopná zaručiť kontrolu nad konfliktami. Vyplýva to z týchto dôvodov: 1. *„Moc nie je absolútnou kategóriou, je relatívna a musíme ju porovnávať s mocou ostatných štátov. 2. Moc nie je trvalá, pretože faktory moci sa menia 3. Neexistuje žiadny faktor, z ktorého by sme mohli moc odvodiť, a už vôbec ním nie je vojenská sila“* (Guzzini, 2004, s. 42 – 43).

Podľa Morgenthaua neexistujú argumenty, ktoré by potvrdzovali funkčnosť rovnováhy moci ako nástroja k zachovaniu mieru. Taktiež nemôžeme považovať rovnováhu moci za účinný nástroj k obmedzeniu konfliktov. Morgenthau tvrdil, že rovnováha moci nie je mechanická, ale vyplýva z povahy intelektuálnych a morálnych prvkov. Každý medzinárodný systém,

ktorý sa považuje za mierový a usporiadaný sa musí spoliehať na normatívne mechanizmy. Morgenthau vyčlenil tri rôzne mechanizmy, ktoré zoradil vzostupne podľa miery ich skutočného vplyvu:

1. Etika vrátane mravov a práva
2. Svetová verejná mienka
3. Medzinárodné právo

V prípade, že sa nám ich nepodarí vytvoriť, systém sa vždy zvráti k stretu jednotlivých štátov. Boje, ktoré nastanú povedú k vzniku mechanizmu vyvažovania, ktorý si k svojmu fungovaniu vyžaduje normatívne mechanizmy. Mocenská politika štátov a rovnováha moci sú pre všetky medzinárodné systémy akýmsi východiskom z núdze. Základným hľadiskom realizmu sa teda stáva myšlienka, že boju o moc sa nie je možné vyhnúť (Guzzini, 2004).

Morgenthau v rámci boja o moc a nastolenia mocenskej rovnováhy rozlišuje dva základné vzorce. Prvým je model priamej opozície a druhým modelom je súťaž (Barša, Cisár, 2008). Model priamej opozície: Národ A začne vykonávať imperialistickú politiku voči národu B. Národ B má dve možnosti. Prvá možnosť spočíva v tom, že národ B začne vykonávať vlastnú imperialistickú politiku a druhá možnosť je založená na tom, že začne presadzovať politiku so snahou o udržanie statusu quo. V oboch prípadoch tým pádom dochádza k vyrovnávaniu síl, pričom nárast útočného potenciálu na jednej strane systematicky vedie aj k nárastu útočného potenciálu na druhej strane. Pokračuje až dovtedy, pokiaľ si jeden z národov začne uvedomovať, že získal rozhodujúcu výhodu nad druhým a vyhlási vojnu. Samotná voja ukáže či táto rozhodujúca výhoda bola skutočnou výhodou alebo iba mylnou predstavou (Barša – Cisár, 2008).

Model súťaže: Konflikt národa A presadzujúceho imperialistickú politiku s národom B udržiavajúcim status quo sa odrazí vo vzťahu k ďalším národom. Národ C môže udržať nezávislé postavenie spôsobom, že naznačí možnosť pridať sa k národu B. Môže sa ale aj pridať k národu A čím dôjde k nerovnováhe, alebo sa môže spojiť s národom B proti národu A. Ďalšou možnosťou je, že nemožnosť ovládnuť národ B a nakloniť si C prinúti národ A k tomu, aby hľadal nového spojenca. V prípade, že národ A je úspešný a zväčší svoju kontrolu o národ D, potom sa opäť môže pokúsiť ovládnuť národ B (Barša – Cisár, 2008). V ďalšej časti knihy Politika medzi národmi opisuje Morgenthau štyri metódy zaisťovania týchto modelov. Tri z nich patria do modelu súťaže a štvrtá patrí k modelu opozície.

Prvá metóda je založená na hesle Rozdeľuj a panuj, ktoré používali Francúzi voči rozkúskovanému Nemecku.

Druhou metódou je kompenzácia v zmysle teritoriálnej kompenzácie a rozdeľovania územia medzi víťazov, rešpektujúcich princíp rovnováhy. Príkladom môže byť delenie Poľska v rokoch, 1773, 1793 a 1795, ktoré rešpektovalo rovnováhu územných ziskov Rakúska, Pruska a Ruska. Môže ale napríklad ísť aj o rozdelenie sfér vplyvu, ktoré sa konalo v Afrike na konci 19. storočia medzi koloniálnymi mocnosťami. Rozdelenie sféry vplyvu neznamena suverénnu vládu nad daným územím, ale nárok na jeho použitie pre komerčné a vojenské účely.

Tretou metódou je spojenectvo, ktoré je založené na spoločnom záujme. Príkladom môže byť Veľká Británia, ktorá mala záujem na mocenskej rovnováhe v Európe. Spojenectvo môže byť založené aj na komplementárnych záujmoch spojencov sledujúcich úplne odlišné ciele – spojenectvo Ameriky s Pakistanom. Ďalším typom spojenectva je spojenectvo založené na zdieľaní ideologického stanoviska, aké predstavujú napríklad Svätá Aliancia z roku 1815

alebo Severoatlantická aliancia z roku 1949. Tieto aliancie boli založené na formálnych princípoch, pravidlách a cieľoch, ktoré sa spojenci snažili dodržiavať.

Poslednou štvrtou metódou, ktorá patrí k modelom opozície je závod v zbrojení, prostredníctvom ktorého sa štáty snažia udržať krok s nárastom sily svojich protivníkov. Táto rovnováha moci je dynamická a pre ekonomiky jednotlivých štátov veľmi vyčerpávajúca. V prvej svetovej vojne sa táto rivalita prejavovala medzi Nemeckom a Veľkou Britániou a medzi Nemeckom a Francúzskom (Barša – Cisár, 2008).

3. ŠTÁTNY ZÁUJEM² A CIEĽ/ÚČEL ZAHRANIČNEJ POLITIKY V DIELE HANSA MORGENTHAUA.

V roku 1952 sa Hans Morgenthau pokúsil, zrejme neúspešne, rozprúdiť „ďalšiu veľkú debatu“³ s otázkou, čo je národný záujem v Spojených štátoch. Článok bol zhrnutím jeho predchádzajúcej práce In Defense of National Interest z roku 1951 a tézy v ňom prítomné boli ďalej rozpracované v monografii The Purpose of National Politics z roku 1960. Ďalšie články týkajúce sa vzťahu formovania zahraničnej a vnútornej politiky, štátneho záujmu USA a identifikovanie jeho zmyslu nájdeme aj v zbierke esejí z 60. rokov Dilemmas of Politics: dá sa povedať, že tieto témy hrajú kľúčovú úlohu v intelektuálnom snažení Hansa Morgenthaua v 50. rokoch.

Čo je teda štátny záujem? V prvom rade sa jedná o veľké zovšeobecnenie: „obsahuje síce zbytkový zmysel inherentný pojmu samému, za touto minimálnou požiadavkou ale môže byť jeho obsahom celá plejáda významov, ktoré sú s týmto zbytkovým zmyslom kompatibilné. Pojem národný záujem teda obsahuje dva prvky – prvý je vynútený logikou pojmu a teda nutný, druhý je variabilný, určený okolnosťami“ (Morgenthau 1952, s.972).⁴

Samotné spojenie štátu a záujmu je historickej povahy – môže ju nahradiť iná entita: Morgenthau uvádza založenie nadnárodných foriem organizácie ako Európske spoločenstvo uhlia a ocele ako možnosť tohto vývoja. Určenie štátu ako základného nositeľa (politického) záujmu je historickej povahy, a spojenie štátu ako nositeľa a predmetu záujmu je preto otvorené zmene¹¹⁷: ta je síce možná, a v kontexte jadrového veku a ekonomických trendov po ropnom šoku podľa Morgenthaua aj nutná (Morgenthau 1974, s.97) Každopádne taký posun sa môže udiť len v kontexte dobývania alebo v kontexte súhlasu štátov.⁵

Nutný prvok štátneho záujmu Morgenthau identifikuje ako zachovanie fyzickej, politickej a kultúrnej identity (územie, inštitúcie a kultúru) (Morgenthau 1952, s.973) tj. zachovanie existencie v kontexte ostatných štátov, vôle byť „hráčom v hre“. V situácii vojny, keď sú

² Štátny záujem a jeho naviazanie na identitu/kultúru, hrá dôležitú úlohu v prácach mnohých realistov. Katastrofálne dôsledky nemeckej zahraničnej politiky bol u Morgenthaua aj Kissingera vysvetľovaný problémom uchopenia štátneho záujmu: „Prečo boli Nemeckí štátnici posadnutí holou mocou? Na rozdiel od iných národných štátov Nemecku chýbal integrujúci filozofický rámec. Bismarckova stavba neobsahovala žiadne ideály, ktoré v zbytku Európy utvárali moderný národný štát“ (Kissinger 1996, s.176) Javí sa „...ako by Nemecko vynaložilo toľko energie na vytvorenie národného štátu, že už nemalo silu sa zamyslieť, akému účelu by nový štát mal slúžiť. Cisárske Nemecko nikdy nevytvorilo koncepciu štátneho záujmu. Nemeckí vodcovia po smrti Bismarcka podliehali chvíľkovým emóciám a trpeli mimoriadnym nedostatkom citlivosti k psychike iných národov. Spojovali v sebe agresivitu s nerozhodnosťou. (Kissinger 1996, s.177)

³ „Another Great Debate“ je názov článku, ktorý publikoval, a to hneď trikrát pod rôznymi názvami (Morgenthau 1952), (1958, s.47-87), (1960, s.79-113). Aj to naznačuje veľkú dôležitosť, ktorú Morgenthau danej téme pripisoval.

⁴ LAŠŠUT, J.: Pojatie politiky v realistickej teórii medzinárodných vzťahov, Dizertačná práca, Ústav politológie, Univerzita Karlova, Praha, 2016, s. 110.

⁵ Tamtiež, s. 110.

práve tieto základné podmienky politického existovania národa v ohrození, považuje Morgenthau za prirodzené zjednotenie a „nadstranícke“ vedenie zahraničnej politiky – ako napr. vláda labouristov a konzervatívcov v priebehu druhej svetovej vojny.⁶

Oproti nutným prvkom štátneho záujmu má tento pojem aj variabilnú zložku: tá nie je preddefinovaná – jej obsah je určovaný svetonázorom osôb v úrade, spoločenskou mienkou, sektorovými záujmami, straníckou politikou, politickými a morálnymi stereotypmi v spoločnosti (Morgenthau 1952, s.973) mimo hraničných situácií ohrozenia je obsah zahraničnej politiky určovaný súhrou v konflikte protichodných záujmov, vízií a inštitúcií, je objektom sporu medzi nositeľmi rozličných predstáv. A nakoniec je treba zdôrazniť, že koncepcia štátneho záujmu si je vedomá nielen vlastného záujmu ale aj záujmu ostatných štátov – vlastný záujem musí byť definovaný kompatibilne so záujmom ostatných – „to je požiadavka politickej morálky vo svete plurality štátov, v ére totálnych vojen je to podmienka prežitia“ (Morgenthau 1952, s.977).⁷

Štátny záujem môže byť definovaný rôznym, dokonca extenzívnym spôsobom – je preto nutné pridať rôznym záujmom ich dôležitosť, prioritu, porovnať záujem s možnosťami/schopnosťami ho dosiahnuť. Vytváranie koncepcie štátneho záujmu v kontexte mnohých sektorových záujmov si vyžaduje určitý politický talent štátnika, ktorý prípadné sektorové záujmy je schopný zladiť s víziou „štátneho záujmu“. Štátny záujem dokonca môže prestať byť štátnym, ale môže byť uzurpovaný subštátnym (typicky záujmom národnej menšiny⁸ alebo špecifickým ekonomickým záujmom) (Morgenthau 1952, s.974), nadštátnym (náboženské organizácie a medzinárodné organizácie) záujmom. Alebo mimoštátnym záujmom (univerzálnou víziou – utopistickou predstavou zdrojom rizika nacionálneho univerzalizmu). Aj vzťah trvalej a variabilnej zložky národného záujmu nie je zrejмый – v kontexte nutnosti mobilizácie verejnosti a presadenia svojho záujmu sa „variabilný“ záujem prezentuje ako nutný – Morgenthau uvádza ako príklad podobnej situácie otázku obrany Tajwanu, a neskôr aj problém Vietnamskej vojny.⁹

Toto základné vymedzenie – a naznačenie komplikovanosti pri určovaní obsahu štátneho záujmu Morgenthaua viedlo k hľadaniu spôsobu, ako štruktúrovať diskusiu o obsahu štátneho záujmu Spojených štátov. Pri určovaní zahraničnej politiky štátu sa uchádzajú o slovo (súkromné) záujmy a sily, ktorých koncepcia/záujem je jasná a často aj dobre organizovaná, rôzne ekonomické, národnostné, náboženské lobby, alebo utopické vízie (určené kategorickými imperatívmi resp. logikou zmyšľania, povedané weberovsky). V definovaní zahraničnej politiky hrajú tiež svoju úlohu rôzne sektorové záujmy naviazané na politické strany – to je normálna a v pluralitnej spoločnosti aj prirodzená situácia. Je nutné ale vytvoriť rámec, povedzme jadro – rámec diskusie, v rámci ktorej sa má určovať obsah národného záujmu, odkazy ktoré sa počítajú a ako argument pri konkrétnom určovaní zahraničnej politiky (USA). V zásade Morgenthau postupuje v dvoch krokoch – v prvom kroku určuje a obhajuje pojem národného záujmu, vymedzujúc ho voči utopizmu sveta bez mocenskej politiky alebo križiackeho ťaženia proti nepriateľom v mene presadenia univerzálnych hodnôt a definuje dilemy a riziká, ktoré sa s koncepciou národného záujmu spájajú. V druhom kroku sa snaží prezentovať kontext, v ktorom by sa malo definovanie štátneho odohrávať – štátny záujem sa má definovať v kontexte identifikovaného zmyslu: existencia štátu – jeho cieľa a

⁶ Tamtiež, s. 110.

⁷ Tamtiež, s. 110.

⁸ Príkladom môže byť analýza Walta a Mearsheimera o vplyve izraelskej lobby na formulovanie zahraničnej politiky spojených štátov.

⁹ Tamtiež, s. 111.

účelu. Aby štátny záujem neuzurpoval iný záujem, a štátny záujem je do veľkej miery prázdny, a to nielen jeho variabilná, ale aj nutná zložka (mimo územnej integrity je otázka ochrana politickej a ešte viac kultúrnej jednoty obsahovo „prázdna“) je potrebné vytvoriť predstavu politickej identity, identifikovanie štátneho záujmu by mal v sebe obsahovať odkazy na pojmy a hodnoty, ktoré pri určovaní pôsobia ako argument, a ktoré vytvárajú súvislosť medzi chápaním seba ako občana a praktikovanou politikou.¹⁰

Okrem štátneho záujmu venoval Morgenthau v oblasti medzinárodnej politiky veľkú pozornosť aj ďalším trom faktorom. A to myšlienkam (ideám), morálke a diplomacii.

Idey: V myšlienkovvej oblasti sa Morgenthau zaoberá aj vzťahom racionálneho a emociálneho poznania. Ako uvádza: „V súlade s modernou psychológiou nie je možné vysvetliť presvedčenie/vieru čisto iba na základe „studeného poznania“. Presvedčenie/viera je tiež ovplyvnená emóciou, záujmom a individuálnym vnímaním. Morgenthau vidí, že „rozum/racionalita je ako svetlo, ktoré sa vlastnou vnútornou silou nepohne nikam. Aby sa pohlo, musí byť prenesené. Rozum je nesený iracionálnymi silami ZÁUJMU a EMÓCIE tak, kde ho tieto sily chcú preniesť. A to preto, že človek je ovládaný záujmami a riadený emocionálnymi impulzmi a tiež motivovaný rozumom a rád sám seba vníma ako rozumného, čo je výsostne ľudská vlastnosť. Preto svojim iracionálnym vlastnostiam priraduje rozumné/zmysluplné označenie. Ideológia je tak výsledkom tohto procesu racionalizácie.“¹¹

Morálka: Otázka morálky v medzinárodnej politike hrá podľa Morgenthaua veľmi dôležitú úlohu. Morgenthauov pohľad na vzťah sebeckta a morálky nie je jednoduchý, avšak z jeho diela je jasné, že morálka hrá a musí hrať veľmi veľkú úlohu pri výbere národných cieľov a prostriedkov. Z dôvodu získania trvalých sympatií, národ musí sledovať svoje záujmy kvôli vyšším transcendentným dôvodom, ktoré dávajú zmysel denno-dennému vykonávaniu zahraničnej politiky (Morgenthau, 1960, s. 8).¹²

Moc ako emócií zbavený racionálny základ zahraničnopolitických rozhodnutí vysvetľuje väčšinu pozorovateľných skutkov štátnikov a diplomatov, určite však nie všetky. Politický realizmus, ako ho načrtnol Hans Morgenthau, neodmieta dobro a zlo ako referenčné kategórie. Koniec koncov, jednou z jeho zásad je uvedomovanie si morálnej závažnosti politických skutkov. Hans Morgenthau vo svojej práci *Politika medzi národmi* doslova napísal: „*Politický realizmus nevyžaduje, ani neospravedlňuje ľahostajnosť k politickým ideálom a morálnym zásadám, ale vyžaduje jasné rozlíšenie medzi tým, čo je žiaduce, a tým, čo je možné: medzi tým, čo je žiaduce všade a v každej dobe, a tým, čo je možné za konkrétnych okolností na danom mieste a v danom čase*“ (Morgenthau, 1948). Určite to však nie je cynický relativizmus, z ktorého Morgenthaua toľkí obvinili. Držať sa pri zemi nemusí byť veľkolepé, je to však spravídla rozumné.

Diplomacia: Aj keď Morgenthau vo svojom diele kladie veľmi veľký dôraz najmä na úlohu štátnika a štátnictva, nie je prekvapením, že autor kladie dôležitý význam aj diplomacii. Morgenthau zasvätil poslednú kapitolu svojej knihy *Politika medzi národmi* diplomacii. Ako uvádza: „*Sila a vojna nebudú nikdy úplne vylúčené z medzinárodnej politiky, avšak pri vykonávaní múdrej politiky zvyčajne tieto prostriedky zostávajú v úzadí. Diplomacia musí byť*

¹⁰ Tamtiež, s. 111-112.

¹¹ JERVIS, R.: Hans Morgenthau, Realism. and the Scientific Study of International Politics, Social Research, Vol. 61, No.4 (Winter 1994), s. 864. Dostupné online na:

https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/364769/mod_resource/content/1/jervis_1994.pdf

¹² Tamtiež, s. 867.

zbavená ducha križiackych výprav. Diplomacia musí nazerať na politickú scénu z pohľadu iných národov. Národy musia byť ochotné ku kompromisu vo všetkých otázkach, ktoré nie sú pre ne životne dôležité. Nikdy sa nepostavte do pozície, z ktorej sa nedá vycúvať bez straty svojej tváre a z ktorej sa nedá profitovať bez vážnych rizík. Nikdy nedovoľte slabému národu, rozhodovať za vás. Ozbrojené sily sú nástrojom zahraničnej politiky, nie jej veliteľom.“¹³

ZÁVER.

Dielo Hansa Joachima Morgenthaua je považované za „bibliu“ realizmu v medzinárodných vzťahoch. Jeho dielo ovplyvnilo myslenie a konanie politikov (štátnikov) celej povojnovej generácie nielen v Spojených štátoch amerických, ale aj v krajinách tzv. Západu, ako aj v mnohých rozvojových krajinách. Pojem štátny záujem, ktorý hrá v jeho diele ústrednú úlohu je stále aktuálny a aj v súčasnosti ovplyvňuje myslenie celej rady politických predstaviteľov. V povojnových rokoch sa jeho myšlienkami riadil mimo iných aj Henry Kissinger.

Klasický politický realizmus, napriek tomu, že ho Morgenthau formuloval ako teóriu, ktorou potom ovplyvnil celé generácie politikov aj akademikov, nie je uzavretý doktrínarsky systém a nie je ani cynickou rezignáciou na hodnoty v prospech čistej logiky moci. Vo svojej akademickej i praktickej podobe je skôr systematickou snahou o pochopenie medzinárodného diania bez ideologických okuliarov a ilúzií. Jeho paradoxom je, že hoci spravidla opisuje svet v celej jeho neidealistickej škaredosti, teda taký, akým naozaj je, práve tá pravdivosť býva zdrojom hnevu jeho kritikov.

Morgenthau patril k tým, ktorí veria, že aj v pozadí tých najzložitejších politických procesov existuje vplyv akýchsi objektívnych zákonov, ktoré môže človek jednak odhaliť a prispôbiť im svoje konanie, a ktoré sú zároveň zakorenené v ľudskej prirodzenosti, ktorá sa už od vekov nemení.

Sedem turbulentných desaťročí, ktoré uplynuli od čias, keď Hans Morgenthau formuloval svoje zásady politického realizmu, je nabitých dôkazmi, že sa vo svojich úvahách zväčša nemýlil ani on. *„Realizmus, vďaka svojmu presvedčeniu o objektivite zákonov politiky, musí tiež veriť, že možno vytvoriť racionálnu teóriu, ktorá by – hoci nedokonale a jednostranne – tieto zákony vystihovala. Realizmus je zároveň presvedčený, že v politike je možné rozlišovať medzi pravdou a názorom, teda medzi tým, čo je objektívne a racionálne pravdivé, čo je podložené dôkazmi a osvietené rozumom, a tým, čo je iba subjektívnym úsudkom, ktorý nie je spätý s reálnymi faktami a je naopak vytváraný predsudkami a zbožnými želaniami,“¹⁴* napísal vo svojej Politike medzi národmi (Morgenthau, 1948)..

Nešlo mu o velebenie moci, išlo mu predovšetkým o rozumové pochopenie a uchopenie toho, čo sa v medzinárodnej politike deje. Nemá k moci štátov a štátnikov nijaký citový vzťah, iba ju predpokladá ako základný motív: Aktívneho účastníka politiky vybavuje pri politickom konaní racionálnou disciplínou a vytvára onú ohromujúcu kontinuitu v zahraničnej politike, vďaka ktorej nám pripadajú americká, britská či ruská zahraničná politika ako zrozumiteľné a racionálne kontinuum, ktoré je vcelku vnútorne konzistentné, bez ohľadu na odlišné pohnútky, preferencie a intelektuálne a morálne kvality jednotlivých po sebe nasledujúcich štátnikov. Realistická teória medzinárodnej politiky sa teda vyhýba dvom všeobecne rozšíreným omylom: nezaobrá sa pohnútkami ani ideologickými preferenciami.

¹³ Tamtiež, s. 870.

¹⁴ Tamtiež, s. 865.

Politický realista Hans Morgenthau videl, prirodzene, že ľudia nekonajú vždy racionálne a že nepochopiteľné, nerozumné či priamo iracionálne rozhodnutia a skutky nie sú v zahraničnej politike štátov nijakou výnimkou. Robia ich predsa ľudia. Ak sú rozhodnutia v moci diktátora, ktorý je navyše vo svojich motívoch iracionálny, prichádza často tragédia jeho vlastného národa, ale aj iných národov, ktoré majú historickú smolu, že s ním susedia. Ani demokracia však netvorí automatickú záruku racionality rozhodovania. Morgenthau si uvedomoval tieto obmedzenia svojej teórie, nevedel si s tým celkom rady a hovoril to otvorene: „*Náhodné rysy osobnosti, predsudky, subjektívne preferencie a všetky slabosti intelektu a vôle, ktoré človek môže zdediť, musia nevyhnutne odkloniť zahraničnú politiku z jej racionálnej dráhy. Najmä tam, kde sa zahraničná politika robí pod demokratickou kontrolou, treba zmobilizovať na podporu zahraničnej politiky emócie ľudí, čo musí nevyhnutne oslabiť jej racionalitu. Teória zahraničnej politiky zameraná na racionalitu však zatiaľ musí odhliadať od týchto iracionálnych prvkov a musí sa snažiť načrtnúť taký obraz zahraničnej politiky, ktorý ukazuje racionálnu podstatu obsiahnutú v skúsenosti, a to bez náhodných odchylov od racionality, ktoré sa tiež dajú v tej skúsenosti nájsť*“ (Morgenthau, 1948).

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BLACHA, M.: Politika medzi národmi, ročníková práca.

JERVIS, R.: Hans Morgenthau, Realism. and the Scientific Study of International Politics, Social Research, Vol. 61, No.4 (Winter 1994)

LAŠŠUT, J.: Pojatie politiky v realistickej teórii medzinárodných vzťahov, Dizertačná práca, Ústav politológie, Univerzita Karlova, Praha, 2016,

MORGENTHAU, H.J.: Politics Among Nations, Peking University Press, Beijing

plk. Ing. Peter ROZEMBERG, externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémie ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika
Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš 6
rozemberg@centrum.sk

TERRITORIAL DEFENSE FORCES GUARANTY OF LOCAL COMMUNITY SAFETY IN POLAND

Mariusz ROZWADOWSKI

ABSTRACT

The author introduced the definitions of security and the factors determining them. The concept and stages of the uprising and the specific forms of recruitment and full service in the Territorial Defence Forces are the main issues discussed in the article. There are also detailed statements of this type of troops during peace and during the war. The specificity of this kind of military is that they do not only deal with the defence of the state during the war. During peace, they protect the local population from the effects of natural disasters, eliminate their effects, conduct search actions, and protect local communities from the effects of destabilization, disinformation, and cyber threats. The scope of their tasks and forms of cooperation with local authorities and communities predestine this kind of military as a guarantee of the security of local communities.

Keywords; Security, Territorial Defence Forces, local communities

INTRODUCTION

In today's world, there are a number of threats that the average citizen did not meet ten years ago. Particular attention should be paid to terrorist threats and threats in cyberspace. In addition to these particular hazards in everyday life, there are so-called citizens. Standard threats such as floods, frosts, landslides, hurricanes. Local government services, the police, the police are not always able to properly remove the effects of the aforementioned threats. It was advisable, therefore, to create a kind of army capable of carrying out tasks that were adequate to the threats. In 2015, the Minister of National Defence decided to set up the Territorial defence Forces /TDF/, which is governed by the Act of 16 November 2016 amending the Act on the Universal Defence Obligation of the Republic of Poland¹. In addition to defensive actions in the event of a war, these troops will carry out the following tasks: protection of the population from the effects of natural disasters and the elimination of their effects, protection of property, search and rescue or protection of health and human life, participation in crisis management tasks, protection of local communities the effects of destabilization and disinformation, cooperation with the elements of the state's defence system, especially with the voivodes and local authorities, the protection of local communities against the effects of attacks on cyberspace, the spread of patriotic education in society. It should be noted that these troops will carry out tasks tailored to the specific security threats that occur in the present day to the communities concerned.

¹ Ustawa z dnia 16 listopada 2016 r. o zmianie ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej /Dz. U. z 2016 r., poz. 2032/.

1. SELECTED DEFINITIONS AND SECURITY DETERMINANTS

All socioeconomic formations treat safety as one of the most important values in human life. Man with the development of civilization creates for himself and others more and more threats, therefore security, as a value is appreciated by both individuals and entire societies. Security is the ability of the creative activity of the subject and is an objective condition consisting in the absence of danger, perceived by individuals or groups². Some authors distinguish a positive understanding of security as a way of shaping the certainty of survival, possession, and developmental freedom of others³, as a negative understanding of security as non-threatening⁴. Security is a function of many different factors. Due to the hazard classes, you can distinguish the types (classes) of safety:

- Objective or subjective security,
- Internal or external security,
- Individual or group security,
- Abstract or specific security,
- Potential or active safety,
- Individual or group security,
- Static or dynamic security.

Porada the Czech researcher's thesis defines the state of security as a system of interrelated and varying degrees of influencing factors and their properties that influence the emergence, development and outcomes of social phenomena that negatively affect health, life and all other values in a particular society⁵.

Specialists dealing with the physical and mental health of people, including Mohan, define safety as a condition in which hazards and conditions that result in physical, mental, psychological or material injury are controlled to preserve the health and well-being of individuals and the entire community⁶. In colloquial language, it means the state in which the individual has a sense of confidence, support in the other person or in a well-functioning legal system⁷. When analysing the word "security" from an etymological perspective, it should be considered that it derives from the words "without" and "caustic". Custody means effort, caring, protection, and the prefix "without" indicates a lack of a characteristic, thing, or person⁸.

The primary determinant of security is the threat. According to Korzeniowski, the threat is a potential cause of undesirable condition⁹. Threats are not an inherent category, always refer to an entity. They have a destructive character for this entity. These hazards can cause harmful consequences for a given subject. To create threats, you need specific opportunities that lie within the entity they are in, its surroundings, or the relationships of the

² Korzeniowski L., Zarządzanie bezpieczeństwem. Rynek, ryzyko, zagrożenia, ochrona, PSB, Kraków, 2000, s. 437.

³ Nye J.S.Jr., Problemy badań nad bezpieczeństwem, Sprawy Międzynarodowe, 1989, nr 6, s. 51-64.

⁴ Sak P., Bezpečnostniveda – dusledek do vyvojecivilizace, Praha: European Police Science and Research Conference, 2004.

⁵ 2004Korzeniowski L.F., Securitologia na początku XXI wieku, „Securitologia/Securitology”, 2007, nr 6, s. 181-192.

⁶ Porada V., Teoritecky rozbor policejni informace, situace, a identifikace policejni cinnosti, Praha, „Bezpečnostni teorie a praxe“, Sbornik Policejni akademie CR, 2003, s. 259 – 271.

⁷ Mohan D., Safety as a Human Right, Bombay(pol. Bezpieczeństwo jako prawo człowieka), Indian Institute of Technology, Bombay, 2003

⁸ Ibidem, s. 456.

⁹ Korzeniowski L.F., Securitologia - Nauka o bezpieczeństwie człowieka i organizacji społecznych, EAS, Kraków, 2008, s. 58.

subject to the environment¹⁰. According to the definition presented in Polish dictionaries, the threat is considered in terms of:

- objective (dangerous situation for life and health)¹¹;
- subjective (psychological or legal state in which the individual does not feel confident, supportive in the other person, or in a functioning system)¹².

Objective threats are real, real, human-destructive and harmless, and subjective threats relate to:

- awareness of the existence of threats,
- lack of awareness of threats,
- lack of knowledge about the possibilities of preventing danger¹³.

Another determinant of safety is risk. Risk is the objectified uncertainty of the occurrence of an adverse event, the risk changes with uncertainty and not with the degree of probability¹⁴. According to Samuelson and Marx, the risk or alternation of uncertainty occurs when there is more than one possible outcome of our decision¹⁵. Another opinion is that Kaczmarek, who claims that risk is a possibility of failure, in particular the possibility of events independent of the acting entity, which he cannot accurately predict and cannot fully prevent them and which - by reducing the useful results and / or Increasing inputs - they take actions in whole or in part to characterize effectiveness, profitability or profitability¹⁶.

The sense of security of the external and internal citizens is the result of many different factors. Objectively existing conditions, as well as past experiences and the activities of the mass media, which often present and exacerbate extreme and atypical events, but which have an impact on public awareness, are affected.¹⁷ Security is inextricably linked to the functioning of the state and its organs, and to the idea of law and its shaping. The Territorial Defence Force, in pursuit of a specific type of armed force, becomes a guarantor of the security of the citizens of the Commonwealth of Poland

2. GENERATION OF MILITARY DEFENCE

The emergence of the Defence Forces Territory was preceded by the decision of the Minister of National Defence, the Plenipotentiary of the Minister of National Defence to create a Territorial Defence called "Plenipotentiary". By Dec. 30, 2015 The Minister of National Defence appointed a Plenipotentiary¹⁸. Its tasks include the following:

- submit to the Minister of National Defence by 1 May 2016, elaborated in cooperation with the Chief of Staff of the Polish Army, and the concept of

¹⁰ Korzeniowski L., Zarządzanie...op.cit.2001, s. 21.

¹¹ Słownik współczesnego języka polskiego, Wilga, Warszawa 1996, s. 1313.

¹² Słownik współczesnego języka polskiego, Leader Digest Przegląd, Warszawa, 2001, tom 2 s. 607.

¹³ ¹³ Korzeniowski L.F., *Securitologia - Nauka o bezpieczeństwie człowieka i organizacji społecznych*, EAS, Kraków 2008, s. 59.

¹⁴ Willet A.H., *The Economic Theory of Risk Insurance*, Philadelphia, 1951, s. 6.

¹⁵ Samuelson W.F., Marks S.G., *Ekonomia menedżerska*, PWE, Warszawa, 1998, s. 323.

¹⁶ Kaczmarek T., *Zarządzanie ryzykiem handlowym i finansowym dla praktyków*, Ośrodek Doradztwa i Doskonalenia Kadr, Gdańsk, 1999, s. 11.

¹⁷ Moczuk E., *Postrzeganie bezpieczeństwa publicznego w środowisku lokalnym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów, 2003, s. 73.

¹⁸ Decyzja Ministra Obrony Narodowej z dnia 30 grudnia 2015 r. w sprawie powołania Pełnomocnika Ministra Obrony Narodowej do Spraw Utworzenia Obrony Terytorialnej, Dec. Nr 504/MON, (Dz.U. Ministra Obrony Narodowej, Warszawa, dnia 4 stycznia 2016 r.)

organization and operation of territorial defence as agreed in the national defence ministry;

- directing the work of the Bureau for the Establishment of Territorial Defence, hereinafter referred to as "the Office";
- coordinating actions concerning the creation of territorial defence implemented in the national defence ministry;
- initiating and supporting activities of organizational units of the Ministry of National Defence and organizational units of the Ministry of National Defence in the field of undertakings related to the establishment of territorial defence;
- submitting to the Minister of National Defence quarterly reports from the Plenipotentiary's undertakings and tasks;
- performing other tasks assigned by the Minister of National Defence in the field of territorial defence.

The Office for the Establishment of Territorial Defence is an organizational unit directly subordinated to the Minister of National Defence, competent to prepare the legal and legal basis for the establishment of territorial defence and organizational, logistic and training guidelines concerning the functioning of territorial defence units. The main objective of the operation is to develop the basic directions of development of territorial defence in Poland and to prepare proposals for directions of implementation of tasks in the area of creating another independent type of Armed Forces of the Republic of Poland - Territorial Defence Force (TDF). Its competence is to work out proposals for changes in legal regulations and preparation of draft legal acts in the area of creating territorial defence and defence system of the state. It also plays a leading role in the development of the principles of territorial defence in times of peace, crisis and war. The office fulfils its tasks with the cells and organizational units of the Ministry of National Defence, scientific and research institutions, pro-defence organizations and state and local administration organs.

The formation of the Territorial defence Forces is governed by the Act of 16 November 2016 on the amendment of the Act on the Universal Obligation of Defence of the Republic of Poland and on certain other acts¹⁹. It establishes, among other things, the powers of the Commander of the Territorial Defence Force, which is competent in commanding military units and organizational unions of the Defence Forces territorial. Its scope includes in particular:

- implementation of the Armed Forces development programs;
- planning, organizing and conducting training for subordinate units of military and organizational organizations
- planning and organizing the mobilization and operational development and use of the Territorial Defence Force
- preparing the forces and resources of the Territorial Defence Force for combat operations;
- performing tasks related to the participation of branches and sub-units of the Territorial Defence Force in the fight against natural disasters and the elimination of their effects, protection of property, exploration and rescue or protection of health and human life, and participation in the implementation of crisis management tasks;
- cooperation with other bodies and entities in defence matters;

¹⁹ USTAWA z dnia 16 listopada 2016 r. o zmianie ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw, (Dz.U. Warszawa, dnia 23 grudnia 2016 r. Poz. 2138).

- management and control of subordinate military units and organizational unions

The Commander of the Territorial Defence Forces performs his tasks with the help of the Command of the Territorial Defence Forces. The Minister of National Defence shall determine, by way of ordinance, the detailed scope of the action, the seat and the organizational structure of the Military Forces Command²⁰.

3. TASKS, STAGES FOR FORMING TERRITORIAL PROTECTION IN POLAND

In Poland, the following types of troops are currently active: Land Forces, Air Forces, Navy and Special Forces. The Territorial Defence Forces are the fifth type of army. They are distinguished from the other types of troops by the sentences they are to execute. The tasks given to territorial defence troops are very specific and include:

- conducting military actions in cooperation with operational troops (in the event of a conflict). These actions will be aimed at destroying or stopping the forces of a potential opponent,
- the protection of the population from the effects of natural disasters, the elimination of their effects, the protection of property,
- search and rescue or protection of health and human life,
- participation in the implementation of crisis management tasks,
- protecting local communities from the effects of destabilization and disinformation,
- cooperation with elements of the state's defence system, especially with voivodes and local self-government authorities,
- protecting local communities from the effects of cyber-attacks,
- spreading the idea of patriotic education in society.

Creating a territorial defence unit is a long-term process, preceded by tedious analysis and planning. In order to ensure efficiency and flexibility in terms of recruitment, financing, equipment and training, it is necessary to distribute it for the coming years. Ultimately, 17 territorial defence brigades are to be established in Poland. The process of creating territorial defence in Poland is as follows:

- On 1 July 2016, the Office for the Establishment of Territorial Defence was established,
- By the end of 2017, it will be transformed into the Territorial Defence Forces Headquarters in Warsaw, in parallel with the 3 territorial defence brigades, concentrated in Rzeszów, Białystok and Lublin respectively.
- Three more territorial defence brigades will be established by the end of 2017 (two in the Mazowieckie Province and one in the Olsztyn area).
- Five new territorial defence brigades will be created by the end of 2018 (Bydgoszcz, Gdańsk, Kielce, Cracow, Łódź).
- The last six territorial defence brigades will be established in 2019 (one in the Silesian Voivodship, the other in the Opole, Poznan, Szczecin, Wrocław and Zielona Góra regions)²¹.

²⁰ Ustawa z dnia 16 listopada 2016 r. o zmianie ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw, (Dz.U. Warszawa, dnia 23 grudnia 2016 r. Poz. 2138).

²¹ Dane Dowództwo Wojsk Obrony Terytorialnej, wywiad kierowany.

The formation of the last brigade is not tantamount to ending the development of the Territorial Defence Force. It is estimated that the whole system of territorial defence construction in Poland will be finally completed by 2021.

4. SPECIFIC FORMS OF RECEIVING AND FULFILLING OF SERVICES IN THE TERRITORY OF MILITARY ARMY

The recruitment for the Territorial Defence Army is in a completely different form than for other types of troops. It is defined by the Ordinance of the Minister of National Defence of 24 February 2017 on the appointment to territorial military service and the way it is performed²². According to this regulation, the appointment is made on a voluntary basis. The applicant for military service submits a request to the military commandant for additions. The application includes: personal details, the person applying for service, the name of the military commandant of the supplements to which the request is based and the justification. The application shall be accompanied by the following documents: a copy, a certified copy or, upon presentation of the original, a copy of the document stating the educational background; A copy of the ID card upon presentation of the original. Applications may be accompanied by documents or, upon presentation of the original, copies of documents likely to affect the appointment to service, in particular the recommendation of a pro-active authority, a certificate from a school implementing an innovative or experimental defensive or security education program - if the applicant is graduated from this school; evidence of qualifications, including language certificates, school certificates, courses or professional training, and a certificate of professional conduct; Information on the preferred way of basic training. The military commandant replenishes the person who applied to the military unit in which the person wants to serve to get acquainted with the terms of service. There are recruitment procedures that include: analysis of complex documents and data contained in military records; qualification interview, in particular: the state of general knowledge and the predispositions to perform the service of a person who was not active in military service and did not make a military oath, a predisposition to serve a person who was active in military service and made a military oath; Verifying that the person applying for service was punished for intentional offense.

The recruitment process is a competitive one, and the recommendations for appointing a person for service or lack of this recommendation are: the results of the training and the level of qualifications, resulting from the contents of the certificates and other documents, the outcome of the qualification interview, the needs of the Armed Forces of the Republic of Poland, Army of Territorial Defence. He conducts the recruitment commission, commanded by the military commandant of the supplements. The military commanding officer immediately after receiving the recommendation is: a person seeking military service: a military medical commission - in order to determine the person's ability to perform active military service, to a military psychological laboratory - to declare In this person there are no contraindications for active military service. Other people are referred to the military psychological laboratory - in order to declare in those persons no contraindications to active military service.

Appointment to service in the case of the Territorial Defence Forces has a specific form, occurs once a month on the first day in which a mandatory duty of rotation is

²² Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 24 lutego 2017 r. w sprawie powoływania do terytorialnej służby wojskowej i sposobu jej pełnienia /Dz.U. 2017 Warszawa 3 marca 2017. poz.465/

established in a given military unit. In the case of persons who have not previously performed active military service and have not made a military oath, the appointment is made once a quarter, on a working day Monday. Appointment to the service is a calling card. The military commandant replenishes the appointment card for service to a person appointed to this service not later than 14 days before the date of appearance of that person. The military commandant replenishes the appointment of a person to serve: the commander; Commander - for those who have not previously served in military service and have not made a military oath. The commander, and in the case of persons who have not previously performed active military service and have not made a military oath, the commandant shall notify the military commandant of the addition of the appearance or absence of a person appointed to serve. The Commander then informs the Commander that the DF Soldier will be sent to the Military Unit after the training basic. A Territorial Defence Soldier is placed in a military unit on the first day in which a duty of rotation is mandated in that military unit. Polish nationals who choose to serve in the Territorial Defence Forces, both men and women, will have the chance to sign contracts between 1 and 6 years. All those who would like to fund the corps of TDF officers - according to the decision of the Minister of National Defence - will be able to apply for the training position of the Military Forces of Territorial Defence. Such training may be offered to graduates of the following disciplines: defence and security, crisis management, social sciences, humanities, physical education, education and economics. This is to meet the key demand for sensitive experts for this formation. Service in the Territorial Defence Forces is: the possibility of bringing your own civic contribution to the Polish security system, working in a young and similarly based team (there is a possibility of group submissions, which will, if possible, be taken into account in the selection of places of service), service near the place of residence participation in dynamic exercises and the ability to use top-class equipment, attractive forms of funding for activity or permanent service within the Territorial Defence. All this creates a unique perspective for people who, as patriots, want to do something more for Poland.

CONCLUSION

Territorial defence services provide great opportunities for professional development, often in very specialized fields, and the common goal of all those involved in its establishment and operation is to create a harmonious team that also values the trust, honour, courage, respect, Prudence, dedication and teamwork. Soldiers performing rotary service in the Territorial Defence Forces, will often perform it close to home, taking care of the security of local communities. So they will participate in the liquidation of the effects of natural disasters in the place of residence. Rotational service also gives you the opportunity to refrain from work in your occupation at the time of service. By specifying through their tasks, the specific nature of the call, the form and the place of service, the soldiers of the Territorial Defence Force become a guarantee of security for local communities. Often the soldiers will derive from the local community. This gives a high sense of security to the residents of these communities.

BIBLIOGRAPHY

„Bezpiecnošni teorie a praxe“, Sbornik Policejní akademie CR, 2003.

- Decyzja Ministra Obrony Narodowej z dnia 30 grudnia 2015 r. w sprawie powołania Pełnomocnika Ministra Obrony Narodowej do Spraw Utworzenia Obrony Terytorialnej, Dec. Nr 504/MON, (Dz.U. Ministra Obrony Narodowej, Warszawa, dnia 4 stycznia 2016)
- Kaczmarek T., Zarządzanie ryzykiem handlowym i finansowym dla praktyków, Ośrodek Doradztwa i Doskonalenia Kadr, Gdańsk, 1999.
- Korzeniowski L., Zarządzanie bezpieczeństwem. Rynek, ryzyko, zagrożenia, ochrona, PSB, Kraków, 2000.
- Korzeniowski L.F., Securitologia -Nauka o bezpieczeństwie człowieka i organizacji społecznych, EAS, Kraków, 2008.
- Korzeniowski L.F., Securitologia na początku XXI wieku, „Securitologia/Securitology”, 2007, nr 6,
- Moczuk E., Postrzeganie bezpieczeństwa publicznego w środowisku lokalnym, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów, 2003
- Mohan D., Safety as a Human Right, Bombay (pol. Bezpieczeństwo jako prawo człowieka), Indian Institute of Technology, Bombay, 2003.
- NyeJ.S.Jr., Problemy badań nad bezpieczeństwem, Sprawy Międzynarodowe, 1989, nr 6.
- Porada V., Teoritecky rozbor policejni informace, situace,a identifikace policejni cinnosti, Praha, Sbornik Policejni akademie CR, 2003
- Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 24 lutego 2017 r. w sprawie powoływania do terytorialnej służby wojskowej i sposobu jej pełnienia /Dz.U. 2017 Warszawa 3 marca 2017. poz.465/
- Sak P., Bezpečnostniveda – dusledek do vyvojecivilizace, Praha: European Police Science and Research Conference, 2004.
- Samuelson W.F., Marks S.G., Ekonomia menedžerska, PWE, Warszawa, 1998.
- Słownik współczesnego języka polskiego, Leader Digest Przegląd , Warszawa, 2001, tom 2.
- Słownik współczesnego języka polskiego, Wilga, Warszawa 1996.
- Ustawa z dnia 16 listopada 2016 r. o zmianie ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw,(Dz.U. Warszawa, dnia 23 grudnia 2016 r. Poz. 2138).
- Ustawa z dnia 16 listopada 2016 r. o zmianie ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw,(Dz.U. Warszawa, dnia 23 grudnia 2016 r. Poz. 2138).
- Ustawa z dnia 16 listopada 2016 r. o zmianie ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej /Dz. U. z 2016 r., poz. 2032/.
- Willet A.H., The Economic Theory of Risk Insurance, Philadelphia, 1951.

Mariusz ROZWADOWSKI PhD.,
Institute for Security and Citizens Education, Pedagogical University in Cracow
str. Ingardena 4, Krakow, Poland.
rozwadam@uek.krakow.pl

ŠTRUKTÚRA HYBRIDNÝCH HROZIEB

HYBRID THREAT STRUCTURE

Jakub SASARÁK

ABSTRACT

The contribution deals with hybrid threat structure. The Hybrid Threat reflects the characteristics of military and irregular forces that may be present in the operational environment, where Slovak armed forces could be deployed. This contribution introduces the baseline organizational structures of a flexible, thinking, adaptive hybrid threat.

Keywords: hybrid threat, hybrid warfare, force structure, table of organization and equipment

ÚVOD

Vplyvom zmien v bezpečnostnom prostredí Slovenskej republiky sa do popredia dostáva pojem hybridných hrozieb. Tento pojem sa objavil aj v nových strategicko-bezpečnostných dokumentoch, ktoré v uplynulých týždňoch schválila Vláda Slovenskej republiky. Vo vojenskej stratégii SR je uvedené, že „pôsobenie Ozbrojených síl Slovenskej republiky môže byť zamerané voči protivníkovi používajúcemu regulárny spôsob boja alebo kombináciu regulárneho, neregulárneho a hybridného spôsobu boja v rôznych štádiách konfliktu na otvorenom území, v mestských aglomeráciách, ale aj v kybernetickom priestore. Ozbrojené sily Slovenskej republiky môžu viesť činnosť aj voči protivníkovi, ktorý používa výlučne neregulárny spôsob boja (dlhodobá povstalecká činnosť), a to prevažne v urbanizovanom prostredí.“¹ Na efektívne čelenie hybridným hrozbám je nutné vykonávať prípravu bezpečnostných zložiek štátu zameranú na tieto hrozby. Príprava by mala zahŕňať vykonávanie medzirezortných a vojenských cvičení zameraných na rozhodovací proces, systémy velenia a riadenia ako aj vykonávanie taktických činností. Aby cvičenia boli čo najviac podobné realite je potrebné upriamiť pozornosť predovšetkým na tvorbu štruktúr a bojových zostáv hybridných hrozieb. Výcvik jednotiek pred nasadením do operačného prostredia si vyžaduje iný prístup ako v minulosti. Jednotky musia byť pripravované vykonávať celý rozsah operácií tvárou v tvár širokej škále možných hrozieb a zároveň byť pripravený vysporiadať sa s tretími stranami, ktorých záujmy budú odlišné. Žiadne z hybridných hrozieb nemajú čisto vojenský charakter.

Tento príspevok je zameraný na štruktúry hybridných síl, ktoré predstavujú reprezentatívny kompozit vojenských a polovojenských organizácií. S týmto základom môžu disponovať riadiaci cvičení a vytvárať tak štruktúry síl protivníka, aby naplnili učebné ciele cvičení a precvičili celé spektrum spôsobilostí.

1. ŠTRUKTÚRY HYBRIDNÝCH HROZIEB

Na objasnenie obsahu pojmu hybridné hrozby vychádzame z definície uvedenej v ADP 3-0. Podľa tejto publikácie sú hybridné hrozby „rôznorodá a dynamická kombinácia

¹ Vojenská stratégia Slovenskej republiky, 2017

pravidelných síl, nepravidelných síl, teroristických síl, kriminálnych živlov, alebo kombinácia týchto elementov vytvorená na dosiahnutie vzájomne podporujúcich sa cieľov.“²

Hybridné hrozby sú inovatívne, adaptívne, globálne prepojené, zapojené do siete a úzko prepojené s domácim obyvateľstvom. Hybridní protivníci môžu disponovať širokou škálou starej, modernizovanej alebo pokročilej výzbroje vrátane zbraní hromadného ničenia. Môžu operovať konvenčným aj nekonvenčným spôsobom a používať adaptívne a asymetrické kombinácie tradičnej, nepravidelnej a kriminálnej taktiky vrátane použitia tradičných vojenských spôsobilostí novými spôsobmi. Hybridné hrozby sa snažia nasýtiť celé operačné prostredie účinkami, ktoré podporujú nimi zvolený variant činností a snažia sa prinútiť svojich protivníkov, aby museli reagovať v mnohých líniách operácie. Jednoduchý vojenský útok nepredstavuje dostatočnú komplexnosť, aby prinútil protivníka rozvinúť celú svoju zostavu a obmedzil mu slobodu pohybu. Naproti tomu hybridné hrozby dokážu súčasne vytvárať ekonomickú nestabilitu, podporovať podryvanie autority existujúcej správy, útočiť na informačné siete, spôsobujú humanitárne krízy a fyzicky ohrozujú oponentov. Synchronizované a synergické hybridné akcie sa môžu uskutočniť v informačnej, sociálnej, politickej, ekonomickej a vojenskej oblasti.

Oponentov hybridných hrozieb čakajú ťažkosti pri izolácii jednotlivých línií pôsobnosti. Budú prinútení vykonávať dôsledné plánovanie obmedzených zdrojov v jednej alebo viacerých líniách operácie. Medzitým hybridné hrozby budú naďalej klásť úsilie a dôraz, aby sa zdali všetky možnosti márne. Hybridné hrozby sú siete ľudí, spôsobilostí a zariadení, ktoré sa zlučujú, rozdeľujú a spájajú v činnostiach naprieč celým operačným prostredím. Každý samostatný aktér alebo samostatná akcia hybridnej hrozby môže byť eliminovaná, ak bude izolovaná a nasadené vhodné protiopatrenie. Vytváraním viacerých účinkov naprieč operačným prostredím sa hybridné hrozby chránia proti svojmu protivníkovi, aby jednoducho segregoval konflikt do ľahko ovládnuteľných častí. Často krát vojenské činnosti budú najmenej dôležité aktivity a budú nasadené až po vyčerpaní protivníka vo všetkých ostatných úrovniach operačného prostredia. Rýchly taktický úspech nie je pre víťazstvo nevyhnutný. Protivník nepotrebuje vyhrať bitky, stačí jednoducho neprehrať vojnu. Negatívne ovplyvniť verejnú mienku spojeneckých krajín na konkrétne vojenské operácie jednoducho stačí na dosiahnutie patovej situácie z vojenského hľadiska a tak dosiahnuť víťazstvo. Najväčšou výhodou hybridných jednotiek je ich schopnosť prispôbiť sa zmenám v operačnom prostredí. Ich rýchlosť, agilita, všestrannosť a schopnosť reagovať na zmeny sú kľúčom k úspechu v boji proti väčšiemu a silnejšiemu protivníkovi.

Čo sa týka štruktúry, hybridné hrozby sú kombináciou regulárnych, neregulárnych síl a iných prvkov operačného prostredia. Regulárne sily tvoria legitímne ozbrojené sily s hierarchickou štruktúrou. Medzi neregulárne sily zaradzujeme povstalecké, partizánske a kriminálne organizácie. Súčasťou operačného prostredia sú aj iní kombatanți a nekombatanti.

1.1. REGULÁRNE SILY

Regulárne sily sú legitímne ozbrojené sily, ktorých zriaďovateľom je štát. Štát buduje a udržiava svoje ozbrojené sily spolu s ostatnými mocenskými nástrojmi, aby dosahoval svoje taktické, operačné a strategické ciele a naplňal svoju národnú bezpečnostnú stratégiu. Národnú úroveň velenia predstavuje ministerstvo obrany a generálny štáb. Ozbrojené sily sa skladajú z jednotiek rôznych špecializácií, ktoré sú zaradzované do odvetví ako sú pozemné sily, vzdušné sily, námorné sily, strategické sily, špeciálne sily a vnútorné bezpečnostné sily. Ďalej ozbrojené sily môžu tvoriť aj rezervné jednotky a milície.

² Army Doctrine Publication (ADP) 3-0 (2011)

Taktická úroveň jednotiek je štandardne unifikovaná a tvorba TOE (tabuľky počtov vojenskej jednotky) podlieha určitým zákonitostiam. Najväčšou taktickou jednotkou je divízia. Divízie sú navrhované tak, aby dokázali pôsobiť pod velením operácie buď samostatne alebo sformovaním divíznej taktickej skupiny. Manévrové brigády sú tvorené jednotkami viacerých odborností. Sú buď základnými prvkami divízií alebo sú formované tak, aby dokázali pôsobiť samostatne. Tieto samostatné brigády majú schopnosť plniť misie bez ďalšieho alokovania a pridružovania jednotiek. Prápor je základnou operačnou jednotkou. Prápory sú navrhované tak, aby boli schopné vykonávať základné bojové misie ako súčasť väčších taktických jednotiek. Roty sú súčasťou práporov. Roty špecifických odborností, napríklad ženijné, rchbo, sú vyčleňované ako dodatočné jednotky k brigádam. Čata je najmenšia jednotka, ktorá dokáže vykonávať samostatné palebné a manévrové úlohy.

Ďalej existujú takzvané nedivízne jednotky, ktoré netvoria divízie. Sú to jednotky špeciálnych odborností alebo jedného druhu zbraní a tvoria buď brigády alebo prápory/oddiely.

1.2. NEREGULÁRNE SILY

Neregulárne sily sú jednotlivci alebo skupiny, ktorí nie sú členmi pravidelných ozbrojených síl, polície alebo inej pravidelnej súčasti štátnej moci. Za neregulárne sily považujeme predovšetkým povstalcov, partizánov, kriminálne skupiny alebo akúkoľvek kombináciu, ktorá obsahuje ozbrojených a neozbrojených kombatantov. Každá z týchto osôb, skupín, organizácií, jednotiek alebo síl môže byť prepojená so žoldnierstvom, skorumpovanými vládnymi úradníkmi, kompromitujúcimi komerčnými alebo verejnými subjektmi, aktívnymi alebo tajnými podporovateľmi. Komplikáciou je určiť koho považovať a ako rozlíšiť kombatanta neregulárnych síl. Neregulárne organizácie sú odlišné od regulárnych síl suverénnych štátov, ale môžu im byť podobné v štruktúrach, vybavení, výcviku alebo úlohách

S neregulárnymi silami je často spojený terorizmus. Teroristické činy demonštrujú úmysel spôsobiť značné psychologické a fyzické účinky na príslušnú populáciu prostredníctvom hrozby násilím. Teroristické činy negatívne ovplyvňujú dôveru populácie v lídrov krajiny a verejné inštitúcie. Konvencie a dohody medzinárodného práva nepredstavujú pre teroristov žiadne obmedzenie..

Povstanie je v slovníku termínov a definícií NATO AAP-6 definované ako: „akcie organizovanej, často ideologicky motivovanej skupiny alebo hnutia, ktoré sa snažia uskutočniť alebo odvrátiť politickú zmenu štátnej moci v regióne presvedčaním alebo donucovaním obyvateľstva prostredníctvom násilia a podvratníctva.“³

Povstalecké organizácie nemajú žiadne štandardné usporiadanie ani výzbroj. Prvky operačného prostredia ako ciele, prostredie, geografické faktory podmieňujú konfiguráciu a zloženie povstaleckých organizácií a ich podriadených buniek. Typicky sa povstalecké organizácie skladajú z minimálne troch buniek, no môžu obsahovať aj vyše tridsať rôznych buniek. Základný prvok tvoria vykonávacie bunky, ktoré bývajú multifunkčné, viacúčelové alebo špecializované na jeden druh akcie. Tieto špecializované bunky môžu byť zamerané na atentáty, ostreľovanie, prepady, únosy, vydieranie, branie rukojemníkov alebo mínometné a raketometné útoky. Povstalecké organizácie sú ďalej tvorené bunkami, ktoré poskytujú podporu vykonávacím bunkám alebo organizácii ako celku. Povstalecké organizácie vykonávajú svoje aktivity na alebo v blízkosti suverénneho územia štátu. Niektoré aktivity, predovšetkým ovplyvňovanie verejnej mienky a získavanie zdrojov sa môžu objaviť aj mimo cieľového územia povstalcov. Povstalecké organizácie vznikajú ako lokálne a môžu nimi aj ostať. Lokálne povstalecké organizácie existujú v štvrtiach, obciach alebo mestách. Môžu expandovať a spájať sa s ostatnými lokálnymi organizáciami a vytvoriť tak vyššie povstalecké organizá-

³ Slovník termínov a definícií NATO AAP-6

cie, ktoré pôsobia na regionálnej, národnej alebo medzinárodnej pôde. Operačné prostredie determinuje veľkosť, zloženie a rozsah aktivít každej povstaleckej organizácie. Povstalecké organizácie disponujú predovšetkým ručnými zbraňami, ľahkými mínometmi, ručnými protitankovými a protiletadlovými strelami a improvizovanými výbušnými prostriedkami.

Niekoľko faktorov, predovšetkým štruktúra a spôsobilosti, odlišujú povstalecké a partizánske organizácie. Povstalecké organizácie sú poväčšine tajné organizácie s bunkovou štruktúrou, aby predišli ich odhaleniu. Väčšia časť organizačnej štruktúry je ukrytá medzi miestnym obyvateľstvom. Na druhej strane, partizánske organizácie sa vyznačujú hierarchickou vojenskou organizáciou, uniformami a hodnotami.

Partizánske organizácie sú skupina osôb, hlavne domáceho obyvateľstva, vojensky organizovaných, aby vykonávali vojenské a polovojenské operácie na nepriateľom obsadenom území. Partizánska organizácia pôsobí buď ako samostatná polovojenská organizácia alebo ako vojenská súčasť rozsiahleho povstania. Partizáni sa sústreďia na taktické aktivity s operačným dosahom. Partizánske organizácie sú neregulárnymi organizáciami predovšetkým pre ich legitimitu. V oblasti velenia a riadenia, taktiky a výzbroje sú podobné regulárnym ozbrojeným silám. Partizánske organizácie využívajú výhodu znalosti oblastí, kde pôsobia a využívajú miestne zdroje na udržanie a rozvoj svojho bojového potenciálu. Na rozdiel od povstaleckých organizácií, partizáni disponujú aj zbraňami väčších kalibrov vrátane ťažkých mínometov, bezzáklzových kanónov, raketometov, riadenými protitankovými a protiletadlovými strelami. Dokážu tiež vykonávať ťenijné práce vrátane polozenia mínových polí. Veľké množstvo malých partizánskych oddielov môže byť rozptýlených vo veľkom priestore operácie samostatne vykonávajúc aktivity. V iných prípadoch môžu pôsobiť celé brigády alebo prápory.

Zloženie partizánskych brigád je flexibilné. Vo vidieckych, horských alebo zalesnených oblastiach pôsobia brigády len s jedným alebo dvoma prápormi a len malým počtom jednotiek bojovej podpory a bojového zabezpečenia. Brigáda pôsobiaca na hlavných smeroch alebo pri veľkých mestách obsahuje značnú bojovú silu a interoperatívne jednotky bojovej podpory a zabezpečenia. Príklad zloženia takejto brigády:

- Veliteľstvo brigády
- Tri a viac bojových práporov
- Prápor bojovej podpory
- Prieskumná rota
- Ťenijná rota
- Dopravná rota
- Čata KIS
- Obväzisko ROLE 2

Partizánsky prápor je podriadená jednotka brigády, alebo pôsobí samostatne. Skladá sa z viacerých bojových rôt, zabezpečovacích a podporných prvkov. Partizánska rota sa skladá z čiat, družstiev a palebných tímov. Môže sa však skladať aj zo skupín lovcov-zabijakov. Takáto organizácia je ideálna v ťažko dostupnom teréne a v mestských bojoch.

Hybridné hrozby môžu zahŕňať kriminálnikov a kriminálne skupiny využité v spojení s pravidelnými alebo nepravidelnými silami. Kriminálne organizácie sú skupiny osôb, ktoré páchajú protiprávne činy s cieľom finančného zisku. Individuálni kriminálnici a malé gangy obvykle nemajú spôsobilosti a kapacity, aby dokázali ohroziť legitímne štátne inštitúcie. Veľké kriminálne organizácie však môžu dosahovať negatívny vplyv v regióne, celom štáte alebo aj na medzinárodnej scéne a pôsobiť ako polovojenská organizácia. Výzbroj a použité techniky sa líšia podľa druhu a rozsahu páchanej trestnej činnosti.

Po vzájomnej dohode a ak sa ich záujmy zhodujú, sa môžu zločinecké organizácie pri-družiť k iným neregulárnym aktérom. Povstalci a partizáni ovládajúci alebo pôsobiaci v istej oblasti môžu kriminálnikom poskytnúť bezpečné úkryty a ochranu výmenou za finančnú alebo materiálnu pomoc, predovšetkým dodávky zbraní. Ďalej môžu tieto neregulárne organizácie vykonávať diverzné akcie, prieskum a včasné varovanie, pranie špinavých peňazí, pašovanie a páchať iné trestné činy v mene zločineckej skupiny. Ich spoločným záujmom je zabrániť štátnym aktérom zasahovať do sfér a oblastí ich vplyvu. Kriminálne skupiny môžu byť spojené a podporované regulárnymi silami znepriateleného štátu. Počas vojny alebo tajných operácií môžu podporovať tieto kriminálne aktivity týchto skupín s cieľom prispieť k rozpadu civilnej kontroly v záujmovej krajine.

Miestna populácia obsahuje rôzne typy neozbrojených ľudí, ktorí sa za istých okolností môžu rozhodnúť podporovať opozičné sily v boji proti nepriateľovi. Táto aktívna podpora má viaceré podoby, ktoré nutne nevyžadujú vlastnenie alebo použitie zbraní. Napríklad v neregulárnych organizáciách títo ľudia vykonávajú regrutáciu nových členov, získavanie finančných prostriedkov, pranie špinavých peňazí, zhromažďovanie spravodajských informácií, zásobovanie, prepravy, kuriérske služby. Ďalej vykonávajú akcie spojené s informačnou vojnou ako sú tvorba videí, propagačných materiálov, článkov a iných publikácií alebo spravovanie stránok na sociálnych sietiach. Technici a pracovníci, ktorí vyrábajú improvizované výbušné zariadenia takisto nemusia byť ozbrojení. To isté platí pre osoby, ktoré poskytujú úkryt bojovníkom. Ďalším príkladom neozbrojených aktívnych podporovateľov sú náboženský, politický alebo kmeňoví vodcovia. Za neozbrojených kombatantov považujeme aj zdravotnícky personál. Títo neozbrojení jedinci, ktorí nútene alebo dobrovoľne podporujú nepriateľské akcie môžu byť v niektorých prípadoch považovaní za kombatantov. Z pohľadu štátnych autorít, každá osoba, ktorá sa zapája do bojov alebo ich aktívne podporuje je považovaná za kombatanta.

V každom operačnom prostredí sú osoby, ktoré nie sú príslušníkmi žiadnej vojenskej alebo polovojenskej skupiny, ale sú ozbrojené. Tieto osoby môžu byť oportunistami, ktorí sa rozhodnú so zbraňou v ruke napadnúť iné osoby alebo skupiny osôb. Motívy môžu byť ekonomické, náboženské, rasové, kultúrne, pomsta, nenávisť alebo chamtivosť. Ozbrojení kombatanti predstavujú široký segment nerozhodnutých elementov v populácii. Zranenie alebo smrť príslušníka rodiny, strata majetku, vnímaná neúcta ich kultúry, náboženstva alebo sociálnej skupiny sú udalosti, ktoré môžu vyvolať u týchto osôb podporu opozičných síl. Ozbrojení kombatanti sú schopní, na základe okolností priamo ovplyvňujúcich ich životné podmienky, viackrát zmeniť stranu, ktorú budú podporovať.

Ďalším aktérom operačného prostredia sú nekombatanti. Nekombatanti sú osoby, ktoré sa nezapájajú do bojov a ani aktívne nepodporujú bojujúce strany. Môžu byť neutrálni alebo spriatelení. Ďalej môžu byť ozbrojení alebo neozbrojení. Aj nekombatanti majú potenciál sa za istých okolností stať kombatantmi. Neregulárny nepriateľ považuje nekombatantov za potenciálny významný zdroj spravodajských informácií, technickej pomoci a inej podpory. Snaží sa získať ich podporu pre svoje ciele a využiť ich na zvýšenie svojej efektivity. Takisto využíva prítomnosť nekombatantov v operačnom prostredí, aby limitoval efektívitu svojich protivníkov a využíva ich aby splynul s davom a zakryl svoje aktivity.

Ozbrojení nekombatanti sú osoby, ktoré legálne vlastnia zbrane na ochranu osoby a majetku, alebo pre výkon svojho povolania. Ďalší môžu byť malí kriminálnici, ktorí využívajú zbrane na páchanie trestných činov ako sú prepady a lúpeže. Prihliadnuc na fakt, že tieto osoby sú ozbrojené, je jednoduché, aby sa stali kombatantmi, ak sa zmení ich motivácia. Príkladom ozbrojených nekomatantov sú príslušníci súkromných bezpečnostných služieb, podnikatelia vlastníaci zbraň na osobnú ochranu, súkromné osoby legálne vlastniace zbrane, rôzni príslušníci domobrany alebo susedských hliadok.

Neozbrojení nekombatanti sú všetky osoby nachádzajúce sa v operačnom prostredí, ktoré nedisponujú zbraňou a ani aktívne nepodporujú akékoľvek nepriateľské činy. Môžu byť neutrálni alebo váhajúci, na ktorú stranu konfliktu sa pridať. V tomto prípade akákoľvek spáchaná krivda ich môže presvedčiť, aby začali podporovať nepriateľské aktivity, a tak sa stali neozbrojenými kombatantmi. Medzi významných neozbrojených nekombatantov patria zástúpovia médií, mimovládnych organizácií, zamestnanci nadnárodných spoločností, diplomatický personál tretích krajín. Špecifický typ neozbrojených nekombatantov tvoria utečenci a vnútorne vysídlené osoby.

ZÁVER

Analyzovať nové hrozby a pripravovať sa na pôsobenie proti nim je nevyhnutné na zabezpečenie vlastnej bezpečnosti. V prípade hybridných hrozieb je však tento proces zložitý. Hybridný protivník je rýchlo sa meniaci, flexibilný a adaptabilný. Tento príspevok mal ambíciu objasniť jeho štruktúry pre lepšie pochopenie jeho možného pôsobenia. Avšak je potrebné si uvedomiť, že jeho štruktúry sú veľmi rozsiahle a rôznorodé. Aktivity jednotlivých zložiek môžu byť riadené z jedného koordinačného centra pre dosiahnutie maximálneho synergického efektu alebo sú jednotlivé prvky nezávislé a každý sleduje svoj vlastný záujem. Pri tvorbe nepriateľských síl hybridného charakteru pre potreby vojenských cvičení je preto nutné nasimulovať komplex jednotlivých aktérov v operačnom prostredí a ich vzájomné vzťahy.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- Headquarters, Department of the Army. *Army Doctrine Publication (ADP) 3-0, Unified Land Operations*, [online] Washington, D.C. Government Printing Office, 2011, [cit. 2016-10-05] Dostupné na internete: <https://www.army.mil/e2/rv5_downloads/info/references/ADP_3-0_ULO_Oct_2011_APD.pdf>
- Headquarters, Department of the Army. *Training circular No. 7-100 (TC 7-100) Hybrid threat*. [online] Headquarters Washington, DC: Government Printing Office, 2010, [cit. 2016-10-05] Dostupné na internete: <https://www.apd.army.mil/epubs/DR_pubs/DR_a/pdf/web/tc7_100.pdf>
- Headquarters, Department of the Army. *Training circular No. 7-100.2 (TC 7-100.2) Opposing force tactics*. [online] Headquarters Washington, DC: Government Printing Office, 2011, [cit. 2017-10-03] Dostupné na internete: <https://www.apd.army.mil/epubs/DR_pubs/DR_a/pdf/web/tc7_100x2.pdf>
- Headquarters, Department of the Army. *Training circular No. 7-100.3 (TC 7-100.3) Irregular opposing forces*. [online] Headquarters Washington, DC: Government Printing Office, 2014, [cit. 2017-10-03] Dostupné na internete: <https://www.apd.army.mil/epubs/DR_pubs/DR_a/pdf/web/tc7_100x3.pdf>
- Headquarters, Department of the Army. *Training circular No. 7-100.4 (TC 7-100.4) Hybrid treat force structure*. [online] Headquarters Washington, DC: Government Printing Office, 2015, [cit. 2017-10-03] Dostupné na internete: <https://www.apd.army.mil/epubs/DR_pubs/DR_a/pdf/web/tc7_100x4.pdf>
- HOFFMANN, F. *On not-so-new warfare: political vs hybrid threats*. In War on the rocks [online] [cit. 2016-10-04] Dostupné na internete: <<http://warontherocks.com/2014/07/on-not-so-new-warfare-political-warfare-vs-hybrid-threats/>>

PAWLAK, Patryk. *Understanding hybrid threats*. [online] [cit. 2016-10-06] Dostupné na internete: <<https://epthinktank.eu/2015/06/24/understanding-hybrid-threats/>>

SASARAK, J. *Hybridné hrozby – analýza pojmu*. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2016: zborník vedeckých a odborných prác*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M.R. Štefánika, 2015, s. 467-474, ISBN 978-80-8040-534-2

Vojenská stratégia Slovenskej republiky, 2017

por. Mgr. Jakub SASARÁK doktorand externého štúdia Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl gen. M.R. Štefánika, Liptovský Mikuláš
jsasarak@gmail.com

EXTRÉMIZMUS - AKTUÁLNA BEZPEČNOSTNÁ HROZBA VY- PLÝVAJÚCA Z NÁSILNÝCH ČINOV

EXTREMISM - CURRENT SECURITY THREAT RESULTING FROM VIOLENT ACTS

Janka SCIGELOVÁ

ABSTRACT

The purpose of this article is to present one of the actual security threats resulting from violent acts – extremism.

The threat of extremism is nowadays highly actual and important to notice. The manifestations of hatred against members of other races, nations, national minorities and ethnic groups, as well as religions, bring with them the danger of directly jeopardizing the proper functioning of a democratic society.

The attitudes of the population to foreigners and national minorities, the policy of the state in relation to national minorities and in relation to foreigners, democracy versus authoritarianism, the manifestations of right-wing extremism, right-wing extremism and the media, right-wing extremism associated with public officials are topics that resonate not only in the media.

Keywords: violent act, extremism, the media, democracy, liberalization

ÚVOD

Duchovný život človeka, jeho osobná viera a život v spoločnosti – toto všetko je vecou slobodného rozhodnutia každého z nás. Toto právo nám zaručuje Deklarácia ľudských práv aj Ústava. Je však zrejmé, že právo veriť podľa svojej voľby neopravňuje človeka v mene tejto viery konať bezohľadne a manipulovať iných tak, aby tomu uverili tiež. Čo teda s tým, keď nejde o slobodné rozhodnutie človeka? Keď je psychickou manipuláciou „vodcu“ a jeho totalitného spoločenstva o slobodu v duchovnom živote oberaný bez toho, aby s tým súhlasil a uvedomoval si to? Kam siahajú hranice našej tolerancie voči takémuto správaniu?

1. AKTUÁLNE BEZPEČNOSTNÉ HROZBY NÁSILNÝCH ČINOV

Mimoriadne udalosti nie sú výnimočné vo svete a ani na Slovensku. K predchádzaniu ich vzniku a včasnej eliminácii následkov je potrebné rozpoznať príčiny spojené so zdrojmi rizík a definovať možnosti a druhy zneužitia ľudského i technického potenciálu. Bezpečnosť chráneného objektu je potrebné posudzovať v kategórii nevojenských rizík. Ide hlavne o:¹

- *environmentálne riziká*, medzi ktoré patria záplavy, blesky, zemetrasenia, pády vesmírnych telies, priemyslové a dopravné havárie, atď.

¹ ŠČUREK, R.: *Aktuální bezpečnostní hrozby plynoucí z násilných činů, terorismus, extremismus a organizovaný zločin*. Ostrava: Fakulta bezpečnostního inženýrství. [online]. 2007 [cit. 2017.08.30]. s. 4 – 7. Dostupné z: <<https://www.fbi.vsb.cz/export/sites/fbi/040/.content/sys-cs/resource/PDF/bezpecnostni-hrozby.pdf>>.

- *riziká spôsobené vadou technického charakteru*, tu patrí napr. únik nebezpečných látok, nebezpečné predmety, prerušenie dodávky vody alebo pohonných hmôt, elektrickej energie, poškodenie technických zariadení, strata dát, poruchy komunikačnej siete, atď.
- *riziká súvisiace s násilnými činmi* (kriminálnou činnosťou alebo terorizmom), tu možno zaradiť bombový útok a hrozbu útokom, podpaľáčstvo, ekonomickú špionáž, prepadnutia, únosy, vydieranie, krádeže, sabotáže, nedodržanie ochrany utajovaných skutočností a pod.
- *sociálne riziká*, ktoré zahŕňajú zlyhanie ľudského faktoru, úrazy, stávky personálu, občianske nepokoje, terorizmus, vojenský konflikt.
- *systémovo procesné riziká*, kde patria nedostatky v riadení a plánovaní, slabé kontrolné mechanizmy, neefektívne využitie nových technológií, závislosť na tretích stranách, ľudské a systémové chyby, strata dôvery, strata informácií či kľúčových zamestnancov a pod.

Politická a sociálna situácia v Európe ale i vo svete je v dnešnej dobe charakterizovaná hospodárskym útlmom a ťažkosťami vo všetkých oblastiach verejného aj súkromného života. Sociálna a ekonomická neistota je symbolom prebúdzania národných, územných a iných ideí, predovšetkým politického nacionalizmu. Extrémne formy prejavovania sympatií k rôznym radikálnym ideológiám je možné sledovať už celé dve desaťročia. Ako sa mení charakter Európy mení sa aj formát, na základe ktorého sa presadzujú skupiny presadzujúce obnovenie archaických symbolov a riešení. Z pohľadu vývoja spoločnosti je týmito skupinami ohrozená predovšetkým mladá generácia, ktorá nemá osobnú skúsenosť s negatívnymi aspektmi totalitných režimov. Preto je oveľa viac náchylná veriť overenej rétorike, ktorá im ponúkne jednoduché a rýchle východisko z ťažkej spoločenskej situácie. Dôvodom je neustále sa zväčšujúci vplyv kriminogénnych a násilníckych skupín na mládež a ohrozovanie jej pozitívneho vývoja.²

Liberalizácia a obecné rozšírenie škály slobôd viedlo k nárastu problémov a umožnilo vytvorenie sociálnych skupín, ktoré nemali za sociálno-monopolistického totalitného režimu šancu uchytiť sa. Prechodom spoločnosti k liberalizmu sa vytvorila oproti sociálnemu monolitu celá nová, veľmi široká sociálna škála, ktoré však nadobúda extrémneho vyjadrenia len na svojich póloch, teda v extrémoch. Nazývame ju teda extrémizmom.³

2. EXTRÉMIZMUS

ČO JE VLASTNE EXTRÉMIZMUS?

Pojem **extrémizmus** nie je v právnom poriadku Slovenskej republiky definovaný. Vymedzuje ho Koncepcia proti extrémizmu na roky 2015 – 2019 ako konanie a prejavy vychádzajúce z postojov krajne vyhrotenej, demokratickému systému nepriateľskej ideológie, ktoré či už priamo, alebo v určitom časovom horizonte deštruktívne pôsobia na existujúci demokratický systém a jeho základné atribúty⁴.

² MÁTEL, A., JANECHOVÁ, L., ROMAN, L. (eds.): *Sociálna patológia a intervencia sociálnej práce*. Bratislava: VŠZaSP sv. Alžbety, 2011. s 327.

³ ŠČUREK, R.: *Aktuální bezpečnostní hrozby plynoucí z násilných činů, terorismus, extremismus a organizovaný zločin*. Ostrava: Fakulta bezpečnostního inženýrství. [online]. 2007 [cit. 2017.08.30] s. 35. Dostupné z: <<https://www.fbi.vsb.cz/export/sites/fbi/040/.content/sys-cs/resource/PDF/bezpecnostni-hrozby.pdf>>.

⁴ Extrémizmus a divácke násilie [cit. 2015.04.02] Dostupné z: <<http://www.minv.sk/?extremizmus>>.

„Obecne možno pojem extrémizmus definovať a chápať ako súhrn určitých sociálno-patologických javov vytváraných viac alebo menej organizovanými skupinami osôb a ich priaznivcami, ktorým je spoločné predovšetkým spochybňovanie demokratických základov alebo určitých ľudských práv a slobôd v danej spoločnosti.“⁵

Extrémizmus a aktivity s ním spojené útočia na systém základných práv a slobôd, ktoré sú garantované ústavou a medzinárodnými ľudsko-právnymi dokumentmi, alebo sa snažia svojimi aktivitami uplatňovanie týchto práv sťažiť, či znemožniť. Charakteristickými znakmi extrémizmu je aj snaha o obmedzenie, potláčanie, znemožnenie výkonu základných práv a slobôd pre určité skupiny obyvateľstva definované ich pohlavím, národnosťou, rasou, farbou pleti, vierovyznaním, sexuálnou orientáciou, príslušnosťou k spoločenskej triede, ako aj používanie fyzického násillia namiereného voči názorovým či politickým oponentom alebo ich majetku.⁶

Extrémizmus je logicky prepojený so samotnou podstatou demokracie, na ktorú nebola naša spoločnosť po roku 1989 morálne ani materiálne pripravená. Výskyt nadčasových fenoménov ako je migrácia, prostitúcia, kriminalita, alkoholizmus boli prepojené s novými problémami, ktoré boli špecifické pre toto obdobie. Mnohí obyvatelia stratili sociálne istoty a sociálne identity, došlo k miešaniu kultúr a pod. V súčasnej demokratickej spoločnosti je výskyt akejkoľvek formy extrémizmu pravicových či ľavicových hnutí častokrát sprevádzaný krízou v rodine, rozpadom vžitých morálnych princípov a je hodnotený ako nežiadúci a negatívny sociálny jav, ktorému sa spoločnosť bráni.⁷

KTO JE EXTRÉMISTA?

Extrémistom sa rozumejú osoby alebo skupiny, ktoré sa vyznačujú výraznou odchýlkou od obecných zavedených a v aktuálnej dobe prijímaných noriem najmä:⁸

- vysokou mierou demagógie a názorovej neznášanlivosti, odmietaním kompromisných riešení. Ich argumentácie poskytujú rýchle a nereálne riešenia zložitých problémov v spoločnosti,
- svoj útok smerujú proti skupinám obyvateľov bez ohľadu na to, či sú títo obyvatelia nositeľmi prvku, proti ktorému je snaha extrémistov vedená (napr. agresivita hnutia Skinheads proti všetkým občanom tmavej pleti, a pod.),
- absenciou hmotných pohnútok, ideovou motiváciou trestného jednania a pod.

PRÍČINY EXTRÉMIZMU možno rozdeliť do dvoch kategórií:⁹

- vnútorné príčiny, medzi ktoré patria biologické a psychologické faktory, ktoré determinujú osobnosť človeka,

⁵ ŠČUREK, R.: *Aktuální bezpečnostní hrozby plynoucí z násilných činů, terorismus, extremismus a organizovaný zločin*. Ostrava: Fakulta bezpečnostního inženýrství, [online]. 2007 [cit. 2017.08.30]. s. 36. Dostupné z: <<https://www.fbi.vsb.cz/export/sites/fbi/040/.content/sys-cs/resource/PDF/bezpecnostni-hrozby.pdf>>.

⁶ Konceptia boja proti extrémizmu na roky 2015 – 2019 [cit. 2015.04.02] Dostupné z: <<https://lt.justice.gov.sk/Document/DocumentDetails.aspx?instEID=-1&matEID=7955&docEID=410109&docFormEID=-1&docTypeEID=1&langEID=1>>.

⁷ ŠČUREK, R.: *Aktuální bezpečnostní hrozby plynoucí z násilných činů, terorismus, extremismus a organizovaný zločin*. Ostrava: Fakulta bezpečnostního inženýrství, [online]. 2007 [cit. 2017.08.30]. s. 35. Dostupné z: <<https://www.fbi.vsb.cz/export/sites/fbi/040/.content/sys-cs/resource/PDF/bezpecnostni-hrozby.pdf>>.

⁸ ŠČUREK, R.: *Aktuální bezpečnostní hrozby plynoucí z násilných činů, terorismus, extremismus a organizovaný zločin*. Ostrava: Fakulta bezpečnostního inženýrství, [online]. 2007 [cit. 2017.08.30]. s. 40. Dostupné z: <<https://www.fbi.vsb.cz/export/sites/fbi/040/.content/sys-cs/resource/PDF/bezpecnostni-hrozby.pdf>>.

⁹ ŠČUREK, R.: *Aktuální bezpečnostní hrozby plynoucí z násilných činů, terorismus, extremismus a organizovaný zločin*. Ostrava: Fakulta bezpečnostního inženýrství, [online]. 2007 [cit. 2017.08.30]. s. 42 – 43. Dostupné z: <<https://www.fbi.vsb.cz/export/sites/fbi/040/.content/sys-cs/resource/PDF/bezpecnostni-hrozby.pdf>>.

- vonkajšie príčiny – prostredie, do ktorého sa človek narodí, v ktorom vyrastá. Komunikuje, rozvíja sa, uspokojuje svoje primárne a sekundárne potreby.

ORIENTÁCIE EXTRÉMIZMU

Podľa Ministerstva vnútra Slovenskej republiky v súčasnosti pôsobia na Slovensku tieto extrémistické skupiny¹⁰:

Pravicoví extrémisti - presadzujú ideí rasizmu, fašizmu, nacizmu a neonacizmu, (tento pojem a zároveň aj skupina ľudí, ktorá sa k nemu hlási úzko súvisí s pojmom rasistický extrémizmus)

- neonacistickí skinheads,
- divácke násilie /hooligans/,
- rasistický extrémizmus.

Pravicoví extrémisti najčastejšie páchajú trestné činy ako je podpora a propagácie hnutí smerujúcich k potlačaniu práv a slobôd občanov, hanobenie národa, rasy a presvedčenia, ublíženie na zdraví a výtržníctvo. Ide o skupiny, v ktorých existuje istá hierarchia, spoločný cieľ, vyhlásený alebo prirodzený vodca, ktoré sa zviditeľnili ako skupina na Slovensku alebo v zahraničí buď protiprávnym konaním (fyzický útok, internetová stránka s rasistickým obsahom a i.), alebo ako skupina majú svoju symboliku, pravidelné miesto stretávania a pod. Ide o skupiny s názvami: Blood and Honour Slovakia, Blood and Honour Cassovia, Slovakia Hammers Skins, SS AG SLOVAKIA – Security Service Action Group Slovakia, Engerau Crew – Bratislava - Petržalka. Ide o skupiny všeobecne sa označujúce za "Skinheads" pôsobiace v mestách Malacky, Stupava, Trnava, Skalica, Holíč, Prievidza, Nové Mesto nad Váhom, Topoľčany, Nitra, Žilina, Martin, Zvolen, Detva, Veľký Krtíš, Prešov, Humenné, Poprad, Bardejov, Vranov nad Topľou, Košice, Rožňava.

Ľavicoví extrémisti - prezentujú anarchistické a antiglobalistické ideí

- extrémne anarchistické hnutia,
- extrémne ľavicové hnutia,
- ekologický extrémizmus,
- militantné antifašistické hnutia.

Náboženský extrémisti – sústredenie sa na autoritu vodcu určitej náboženskej ideológie, sekty, organizácie, ktorý svojim autoritárskym vedením posúva členom radikálne poznatky a formy riešenia problémov, ktoré pramenia z patologických prejavov vnímania reality. Je prezentovaný náboženskými zoskupeniami, ktoré svojou ideológiou a názormi ohrozujú životy, zdravie alebo majetok osôb a porušujú všeobecne záväzné právne predpisy.

Riaditeľ Dominikánskeho centra pre pokoj James Channan uviedol pre agentúru Fides, že koreňom náboženského extrémizmu v Pakistane je výchova k netolerancii na školách, slabá náboženská sloboda a nestabilita krajiny. Páter Channan, ktorý už desaťročia pracuje v oblasti vyučovania a medzináboženského dialógu v Lahore, vyzýva k reforme školského systému. Zdôrazňuje, že „v učebniciach, ktoré sa aktuálne používajú vo verejných školách, sa otvorene propaguje netolerancia a označuje islam ako jediné a nadradené náboženstvo všetkým ostatným – negatívnym – náboženstvám. Tieto idey dezorientujú a manipulujú zmysľanie mladých“¹¹.

¹⁰ Vývoj a chápanie rasizmu [cit. 2015.04.02] Dostupné z:

<<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:1AiKYK8jXygJ:theses.cz/id/iwhn93/123527-164803467.doc+&cd=1&hl=sk&ct=clnk&gl=sk>>.

¹¹ Náboženský extrémizmus je dôsledkom výchovy na školách [cit. 2015.05.01] Dostupné z:

<<http://www.tkkbs.sk/view.php?cisloclanku=20111110022>>.

Ďalej rozlišujeme:

- politický extrémizmus – ide o extrémizmus, ktorého odchylenie sa od všeobecne platných a v aktuálnej dobe prijímaných noriem má podobu politického programu s výraznými prvkami názorovej neznášanlivosti a odmietania kompromisných riešení. Prejavuje sa aj radikálnym až militantným odmietaním politiky štátu, ústavného zriadenia a to aj za použitia násilia.
- hnutie (extrémistické hnutie) – ide o neoficiálne, viac či menej pevné združenie občanov rovnakých alebo podobných extrémnych názorov na spoločenské vzťahy, postavenie človeka, národa, rasy, prípadne náboženstva v spoločnosti, usilujúce sa o presadenie svojich cieľov aj za využitia protiprávných prostriedkov.
- extrémistická skupina – štruktúrovaná skupina osôb s všeobecne rovnakou ideológiou a zameraním na politický extrémizmus.

Viaceri filozofi a politológovia naznačujú, že moderná civilizácia má už vo svojej podstate symptómy, ktoré môžu rozpútať masové vraždenie. Takéto nebezpečenstvo vzniká vždy, keď duchovnosť kultúry začne upadať a zaniká, keď spoločnosť zachvátia etické driemoty a citlivosť na zlo a rozvrat sú utlmené. Dnešná doba nevyvíka citlivosťou ani na náznaky hriechu a často ani na jeho najhrubšie podoby.¹²

3. SÚČASNÝ STAV PROBLEMATIKY EXTRÉMIZMU NA ÚZEMÍ SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Slovenská republika podnikla prvé kroky v boji proti extrémizmu materiálom „Návrh koncepcie boja proti extrémizmu“ schváleného vládou Slovenskej republiky v roku 2006. Koncepcia boja proti extrémizmu na roky 2015 – 2019 dnes predstavuje základný dokument definujúci strategické priority Slovenskej republiky v oblasti predchádzania a eliminácie radikalizácie, extrémizmu a s nimi spojenej protispoločenskej činnosti ohrozujúcej základné práva a slobody osôb a základy demokratického právneho štátu¹³. Problematika extrémizmu je stále živá, rôznorodá, rýchlo prispôsobivá vývoju spoločnosti a berie na seba nové podoby. Z tohto dôvodu ju nie je možné riešiť živelne a nárazovo, ale ide o dlhodobý cieľavedomý proces. Koncepcia je dokument dlhodobého charakteru. Vychádza predovšetkým z konkrétnych poznatkov získaných v boji s extrémizmom, ale aj z informácií z najrôznejších oblastí spoločenského života, ako z domácich, tak aj zo zahraničných zdrojov.¹⁴

Hlavné strategické ciele koncepcie:

1. Posilniť odolnosť komúnit a jednotlivcov voči nedemokratickým ideológiám a extrémizmu.
2. Zvyšovať povedomie o prejavoch a spoločenskej závažnosti extrémizmu a následkoch radikalizácie.
3. Efektívne monitorovať a odhaľovať trestné činy extrémizmu, stíhať ich páchatel'ov.

¹² ŠVERHA, S.: *Religionistika*. Liptovský Mikuláš: Vojenská akadémia v Liptovskom Mikuláši, 2003. s. 141.

¹³ Koncepcia boja proti extrémizmu na roky 2015 – 2019 [cit. 2017.10.06] Dostupné z: <<https://lt.justice.gov.sk/Document/DocumentDetails.aspx?instEID=-1&matEID=7955&docEID=410109&docFormEID=-1&docTypeEID=1&langEID=1>>.

¹⁴ Návrh koncepcie boja proti extrémizmu. [cit. 2015.04.02] Dostupné z: <http://www.google.sk/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=9&ved=0CFIQFjAI&url=http%3A%2F%2Fwww.multikulti.sk%2Fdok%2Fpravicovy-extremizmus%2FNavr-h-koncepcie-boja-proti-extremizmu.doc&ei=Mv9CVaSwMILaUZvHgLAM&usg=AFQjCNHuN8dNxAEqnKp_03S7namaq5IJag&sig2=nBWKgQUazjTLeC-tPh6kCg&bvm=bv.92291466,d.d24>

4. Vytvárať inštitucionálne a personálne kapacity pre štátne orgány plniace úlohy vo veciach ochrany ústavného zriadenia, vnútorného poriadku a bezpečnosti štátu

Účelom koncepcie je efektívny, aktívny a multidisciplinárny boj proti radikalizácii a extrémizmu, jeho prejavom a sympatizantom ale hlavne spoločenským dôsledkom čo je možné dosiahnuť iba splnením všetkých štyroch strategických cieľov.

Podľa čl. 2 ods. 7 Nariadenia ministra vnútra Slovenskej republiky o postupe v oblasti boja s extrémizmom a o úlohách monitorovacieho strediska rasizmu a xenofóbie sa kriminalitou extrémistov a kriminalitou extrémistických skupín sa vo všeobecnosti rozumejú trestné činy a iná protispoločenská činnosť s extrémistickým prvkom vrátane trestných činov a priestupkov motivovaných rasovou či národnostnou neznášanlivosťou, alebo spáchaných priaznivcami extrémistických skupín. Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky na svojom webovom sídle uverejňuje štatistiku kriminality. Medzi trestnými činmi sú vedené aj trestné činy s rasovým motívom a extrémizmus. Prehľad údajov o spáchaných trestných činoch, objasnenosti a údaje o stíhaných, prípadne vyšetrovaných osobách sú zosumarizované v tab. č. 1. Zarážajúci je podiel počtu mladistvých a maloletých páchatel'ov, obvinených v súlade so spáchanými trestnými činmi s rasovým motívom a extrémizmom, ktorý je 20,83%!

V dnešnom svete vynakladajú štáty (najmä členské krajiny Európskej únie) nemalé prostriedky na korektnú výchovu mladých. Už od základných škôl sú deti vychovávané k hodnotám dneška – multikulturalizmu, liberalizmu, „tolerancii“ či voľnomyšlienkarstvu. Kresťanská morálka, mravnosť, zdržanlivosť, láska k národu a vlasti ostali niekde v pozadí, sú zaznávané a odmietané a pokladané za cnosti „včerajška“.

Tabuľka 1 Trestné činy s rasovým motívom, extrémizmus spáchané na území Slovenskej republiky – Štatistika kriminality, Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky

Rok	Údaje o trestných činoch (škody v tisíc €)								Údaje o stíhaných, vyšetrovaných osobách			
	Zistené	Objasnené	t.j. %	Ško-da	Dodatoč. objasnené	Vplyv alkoholu	Maloletý páchatel'	Mladis. pácha- tel'	Celkom osôb	Počet malolet.	Počet mladist.	Vplyv alkoholu
2012	104	43	41		12	8	2	11	49	2	11	8
2013	78	40	51		17	8	1	13	64	2	13	11
2014	66	33	50	1	9	6	3	8	40	3	8	6
2015	30	17	57		6	4			20			5
2016	58	21	36		3	6		2	23		2	7
1. 1. - 31. 07. 2017	92	22	24		1	8			20			8
Spolu	428	176	259	1	48	40	6	34	216	7	38	45

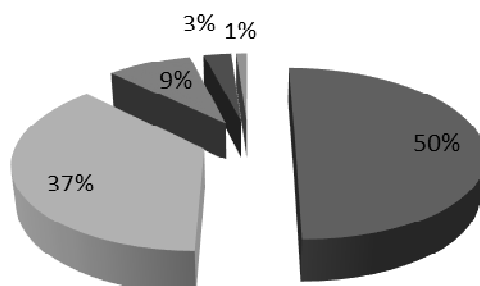
(Zdroj: Vlastné spracovanie)

Podľa Správy generálneho prokurátora Slovenskej republiky o činnosti prokuratúry v roku 2016 (ďalej len „Správa“) bolo v roku 2016 pre rasovo motivované trestné činy a trestné činy s prvkom extrémizmu (vrátane diváckeho násillia) uvedené v ustanovení § 140a Trestného zákona vznesené obvinenie proti 20 osobám (v roku 2015 proti 35 osobám) a proti 25 osobám (v roku 2015 proti 36 osobám) bolo trestné stíhanie ukončené. Z uvedeného vyplýva pokles v počte trestne stíhaných osôb ako aj pokles v počte osôb, proti ktorým bolo trestné stíhanie skončené. Najviac osôb bolo trestne stíhaných pre trestný čin podpory a propagácie skupín smerujúcich k potlačeniu základných práv a slobôd (12 osôb) a pre trestný čin prechovávanie extrémistických materiálov (5 osôb). Najvyšší nápad trestných vecí s prvkami extrémizmu eviduje Krajská prokuratúra Bratislava. Problematickým sa javí preukazovanie protiprávnosti konania páchatel'a, ktoré je na jednej strane vyjadrením

slobody prejavu a na strane druhej naplňa obligatórne znaky trestného činu. Propagované symboly a heslá sú zväčša pozmenené oproti pôvodným, čo spôsobuje problémy pri dokazovaní v trestnom konaní. Správa uvádza, že jednou z najpodstatnejších zmien účinných od 1. januára 2017 pri posudzovaní trestnej zodpovednosti je, že trestná je nielen podpora a propagácia hnutí smerujúcich k potlačeniu základných práv a slobôd, ale aj založenie takéhoto hnutia.

V roku 2012 bol v spolupráci Centra pre výskum etnicity a kultúry a Nadácie otvorenej spoločnosti – Open society foundation realizovaný výskum „Verejná mienka v oblasti pravicového extrémizmu“.¹⁵ Hlavným cieľom výskumu bolo zistiť, aký je potenciál šírenia myšlienok pravicového extrémizmu v populácii na Slovensku. Podľa respondentov výskumu by mal štát pristupovať k zoskupeniam pravicových extrémistov najmä represívne. Značná časť respondentov odpovedala, že by im štát vôbec nemal dať možnosť zoskupovať sa (45,7%), alebo že by im mal umožniť len zoskupovanie v súkromí bez propagácie ich činnosti na verejnosti (34%). Iba malá časť respondentov sa priklonila k tomu, že by tieto zoskupenia mali mať možnosť formálne sa zaregistrovať (7,9%) alebo vytvoriť politické strany či hnutia (2,6%).

- nemali mať vôbec dovolené sa stretávať
- sa mali stretávať len v súkromí a nepropagovať svoje názory navonok
- mali mať možnosť fungovať aj oficiálne ako zaregistrované organizácie
- by mali mať možnosť vytvoriť politické strany alebo hnutia
- iný názor

Graf 1 Odpovede na pravicovoextremistické zoskupenia by (%)
(Zdroj: Vlastné spracovanie)

Podľa údajov uvedených v Konceptii boja proti extrémizmu na roky 2015 – 2019 na území Slovenskej republiky pôsobia

- a) subjekty s extrémistickými prejavmi:
 1. Ľudová strana Naše Slovensko „LSNS“
 2. Národný odpor Slovensko „NOS“
 3. Slovenská pospolitosť „SP“
 4. Nové slobodné Slovensko „NSS“
 5. Slovenské Hnutie Obrody „SHO“
- b) športovo – branné organizácie:
 1. Akčná skupina Vzдор Kysuce
 2. športovo – branná skupina „oddiel Dobrovoľníkov“
 3. Slovenskí branci

¹⁵GALLOVÁ KRIGLEROVÁ, E., KADLEČÍKOVÁ, J.: Výskumná správa *Verejná mienka v oblasti pravicového extrémizmu*. 2015 [cit. 2015.04.02] Dostupné z: <<http://www.osf.sk/media/docs/pages/extremizmus-vyskum-2012.pdf>>.

- c) chuligáni podporujúci neonacizmus – tzv. nazi hooligans
- d) subjekty pôsobiace na ľavicovej extrémistickej scéne
 - 1. hnutie Antifa, tiež aj AFA
 - 2. Československá anarchistická federácia
- e) zahraničné extrémistické subjekty pôsobiace v Slovenskej republike
 - 1. Jobbik – Hnutie za lepšie Maďarsko
 - 2. Mládežnícke zhromaždenie – Hnutie 64 Žúp.

Dnes už takmer nepredstaviteľnú súčasť každodenného života tvoria médiá. Stretáme sa s nimi denne prostredníctvom televízie, tlače, rozhlasu a v neposlednom rade aj čoraz viac používaným internetom. Médiá majú neobyčajne silnú moc. Na základe Dohody medzi vládou Slovenskej republiky a Organizáciou spojených národov bolo zákonom Národnej rady Slovenskej republiky č. 308/1993 Z. z. zriadené Slovenské národné stredisko pre ľudské práva (ďalej len „Stredisko“), ktorého úlohou je monitorovanie dostupných médií a získavanie informácií o situácii na Slovensku v súvislosti s prejavmi extrémizmu. Podľa výsledkov monitorovania sa s prejavmi rasizmu, xenofóbie či antisemitizmu možno stretnúť v súčasnosti častejšie ako v nedávnej minulosti. Mediálne správy boli v kalendárnom roku 2016 plné informácií o migračnej kríze a o tzv. prejavoch extrémizmu, ktoré v sebe nesú rasistické a xenofóbne prvky. V roku 2016 bolo častokrát medializované napríklad neposkytnutie ubytovania tureckým študentom, ktorí si rezervovali ubytovanie v ubytovacom zariadení prostredníctvom internetového portálu. Spoločné znaky vykazuje aj medializovaný prípad diskriminácie Rómov ubytovňou v Bratislave. Aj v 21. storočí sa na území Slovenskej republiky objavujú antisemitistické názory, ktoré sú verejne prezentované najmä prostredníctvom sociálnych sietí.¹⁶

V otázke boja proti prejavom extrémizmu, rasizmu, xenofóbie či antisemitizmu je dôležitá nielen represia, ale nemenej dôležitým nástrojom je prevencia. Vhodnou reakciou je šírenie osvetu napr. v boji proti antisemitizmu (otvorenie prvého múzea holokaustu v Sereďi 26. januára 2016), či v boji proti extrémizmu vzdelávaním študentov základných a stredných škôl (študentmi anglistiky a amerikanistiky z Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach).¹⁷

Slovenské národné stredisko pre ľudské práva vo svojej správe za rok 2016 navrhuje médiám, aby nezneužívali svoje silné mienkotvorné postavenie v spoločnosti a snažili sa informovať verejnosť objektívne aj pokiaľ ide o informovanie o migračnej kríze; aby prispeli k boju proti šíreniu rasistických, xenofóbnych či antisemitistických prejavov častým poukazovaním na zločiny minulosti, ktoré boli výsledkom šírenia takýchto názorov.

ECRI¹⁸ vo svojej správe z roku 2014 žiada, aby orgány prijali opatrenia vo viacerých oblastiach a predkladá viacero odporúčaní medzi ktorými je napr. ustanovenie rasového motívu ako príťažujúcej okolnosti pri všetkých trestných činoch, uvádzanie občan-

¹⁶ CENKNER, M.: *Správa o monitoringu médií so špeciálnym zameraním na prejavy rasizmu, xenofóbie a antisemitizmu za rok 2016*. 2017. [online]. 2017 [cit. 2017.10.06] Dostupné z: http://www.snslp.sk/CCMS/files/Správa_xenofobia_rasizmus_antisemitizmus_2016_-_finalna_verzia.pdf.

¹⁷ CENKNER, M.: *Správa o monitoringu médií so špeciálnym zameraním na prejavy rasizmu, xenofóbie a antisemitizmu za rok 2016*. 2017. [online]. 2017 [cit. 2017.10.06] Dostupné z: http://www.snslp.sk/CCMS/files/Správa_xenofobia_rasizmus_antisemitizmus_2016_-_finalna_verzia.pdf.

¹⁸ Európska komisia proti rasizmu a intolerancii (ECRI) je nezávislým monitorovacím orgánom pre oblasť ľudských práv, ktorá bola zriadená v rámci Rady Európy. Špecializuje sa na otázky súvisiace s rasizmom a intoleranciou. Monitorovanie krajín prebieha v 5-ročných cykloch a ročne sa vykonáva v 9 až 10 krajinách. Správy boli vypracované v rokoch 1998, 2002, 2007 a 2014.

stva a jazyka medzi charakteristickými znakmi potenciálnych obetí rasistického správania a rasovej diskriminácie, ktoré sú trestne stíhateľné podľa Trestného zákona, ratifikácia Dodatkového protokolu k Dohovoru o počítačovej kriminalite týkajúci sa kriminalizácie činov rasistickej alebo xenofóbnej povahy spáchaných prostredníctvom počítačových systémov, či odporúčanie aby jednotlivé ministerstvá medzi sebou povinne koordinovali svoju činnosť v oblasti začleňovania Rómov a bezodkladne by sa malo dokončiť vyhodnotenie Národnej stratégie Slovenskej republiky pre integráciu Rómov. Zároveň odporúča aby transrodoví ľudia na Slovensku mali mať prístup k liečbe potrebnej na zmenu priradenia rodu (zmenu pohlavia), ktorej náklady by sa mali hradiť zo systému verejného zdravotného poistenia.¹⁹

ZÁVER

Extrémizmus predstavuje ohrozenie demokracie v jej základoch a preto je nevyhnutné aby sa dokázala brániť. Obrana demokracie by mala byť rovnako silná a efektívna ako odhodlanie jej nepriateľov zničiť ju. Slovenská republika, vychádzajúc z historickej skúsenosti s totalitnými režimami, sa plne hlási k princípom a východiskám konceptu brániacej sa demokracie.²⁰

V Slovenskej republike možno považovať situáciu v oblasti radikalizácie a extrémizmu za stabilnú, bez významnejších incidentov ohrozujúcich stabilitu štátu. No napriek tomu je potrebné, aby sa k možným zmenám pristupovalo predvídavo a najmä s ohľadom na okolité štáty, či celkovú bezpečnostnú situáciu v Európe. V krajinách postihnutých vnútornými konfliktami za hranicami Európskej únie dochádza k nárastu radikalizácie obyvateľstva, vznikajú ozbrojené skupiny s extrémistickou ideológiou. Zapájanie občanov krajín Európskej únie do takýchto konfliktov priamo ovplyvňuje aj bezpečnostnú situáciu krajín Európskej únie, vrátane Slovenska. Do budúcnosti možno očakávať silnejúce úsilie pravicovo-extrémistických skupín, ich predstaviteľov a sympatizantov o vlastné zviditeľňovanie sa prezentovaním ideológií a tém, ktoré môžu vyvolávať napätie v širšej spoločnosti či jej polarizáciu. Ambície predstaviteľov pravicovej extrémistickej scény hovoria o širší prienik do politického a verejného života.

V poslednom období sa doba zmenila a na Slovensku žijú aj príslušníci iných etnických skupín, vyznávači rôznych náboženstiev a kultúr. Mnohí ľudia k nim však stále pristupujú s predsudkami. Zmeniť ich zmýšľanie, bojovať proti diskriminácii týchto skupín a eliminovať prejavy extrémizmu sú dôležité úlohy. Extrémizmus a jeho formy patria k závažným sociálno-patologickým javom a úlohou všetkých členov spoločnosti je ochrániť pred ním najmä deti a mladých ľudí.

Šírenie osvetu a pravidelné vzdelávanie, či poukazovanie na výstrahy minulosti, ktoré so sebou nesú uvedené prejavy je jednou z najúčinnějších foriem prevencie. K uvedenému je ideálnym miestom pre poukazovanie na nebezpečenstvá ich šírenia mediálny priestor. Média by si mali uvedomiť svoje dôležité postavenie pri vytváraní verejnej mienky a pred ziskami a čitateľnosťou by mali mať záujem na uprednostňovaní verejného

¹⁹ *Správa ECRI o Slovensku* (piaty monitorovací cyklus), ECRI Secretariat Directorate General II - Democracy Council of Europe, 2014. [online]. 2017 [cit. 2017.10.06] Dostupné z: http://www.snsfp.sk/CCMS/files/Správa_ECRI_o_Slovensku.pdf.

²⁰ *Koncepcia boja proti extrémizmu na roky 2015 – 2019* [online]. 2015 [cit. 2017.10.06] Dostupné z: <https://lt.justice.gov.sk/Document/DocumentDetails.aspx?instEID=-1&matEID=7955&docEID=410109&docFormEID=-1&docTypeEID=1&langEID=1>

záujmu, ktorý v žiadnom prípade nepredstavuje šírenie skresľujúcich informácií, či nachádzanie senzačných titulkov, ktorých zámerom je len zvýšenie miery čitateľnosti.²¹

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

ŠČUREK, R.: *Aktuální bezpečnostní hrozby plynoucí z násilných činů, terorismus, extremismus a organizovaný zločin*. Ostrava: Fakulta bezpečnostního inženýrství, Katedra bezpečnostního managementu, Oddělení bezpečnosti osob a majetku. 142 s. [online]. 2007 [cit. 2017.08.30] Dostupné z: <<https://www.fbi.vsb.cz/export/sites/fbi/040/.content/sys-cs/resource/PDF/bezpecnostni-hrozby.pdf>>.

ŠVERHA, S.: *Religionistika*. Liptovský Mikuláš: Vojenská akadémia, 2003. 148 s. ISBN 80-8040-214-0.

CENKNER, M.: *Správa o monitoringu médií so špeciálnym zameraním na prejavy rasizmu, xenofóbie a antisemitizmu za rok 2016*. Bratislava: Slovenské národné stredisko pre ľudské práva, 2017. 19 s. [online]. 2017 [cit. 2017.10.06] Dostupné z: <http://www.snslp.sk/CCMS/files/Správa_xenofobia_rasizmus_antisemitizmus_2016_-_finalna_verzia.pdf>

GALLOVÁ KRIGLEROVÁ, E., KADLEČÍKOVÁ, J.: *Verejná mienka v oblasti právoveho extrémizmu*. - Výskumná správa. Bratislava: Nadácia otvorenej spoločnosti, 2012. 86 s. ISBN 978-80-89571-03-1. [online]. 2015 [cit. 2015.04.02] Dostupné z: <<http://www.osf.sk/media/docs/pages/extremizmus-vyskum-2012.pdf>>.

Správa ECRI o Slovensku (piaty monitorovací cyklus), Prijatá 19. júna 2014, Uverejnená 16. septembra 2014, ECRI Secretariat Directorate General II - Democracy Council of Europe, 2014. 58 s. [online]. 2017 [cit. 2017.10.06] Dostupné z: <http://www.snslp.sk/CCMS/files/Správa_ECRI_o_Slovensku.pdf>

Správa generálneho prokurátora Slovenskej republiky o činnosti prokuratúry v roku 2016 a poznatkoch prokuratúry o stave zákonnosti v Slovenskej republike. [online]. 2017 [cit. 2017.10.06] Dostupné z: <<https://www.nrsr.sk/web/Page.aspx?sid=zakony/cpt&ZakZborID=13&CisObdobia=7&ID=556>>

MÁTEL, A., JANECHOVÁ, L., ROMAN, L. (eds.) 2011. *Sociálna patológia a intervencia sociálnej práce*. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Bratislava: VŠZaSP sv. Alžbety. 464 s. ISBN 978-80-8132-018-7.

Koncepcia boja proti extrémizmu na roky 2015 – 2019. [online]. 2015 [cit. 2017.10.06] Dostupné z: <<https://lt.justice.gov.sk/Document/DocumentDetails.aspx?instEID=-1&matEID=7955&docEID=410109&docFormEID=-1&docTypeEID=1&langEID=1>>

Nariadenie ministra vnútra Slovenskej republiky o postupe v oblasti boja s extrémizmom a o úlohách monitorovacieho strediska rasizmu a xenofóbie zo dňa 15. júna 2004. [online]. 2017 [cit. 2017.10.06] Dostupné z: <<http://security.sk.cx/?q=node/1370>>

Návrh koncepcie boja proti extrémizmu. [online]. 2015 [cit. 2015.04.02] Dostupné z:

²¹ CENKNER, M.: *Správa o monitoringu médií so špeciálnym zameraním na prejavy rasizmu, xenofóbie a antisemitizmu za rok 2016*. 2017. [online]. 2017 [cit. 2017.10.06] Dostupné z: <http://www.snslp.sk/CCMS/files/Správa_xenofobia_rasizmus_antisemitizmus_2016_-_finalna_verzia.pdf>

http://www.google.sk/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=9&ved=0CFIQFjAI&url=http%3A%2F%2Fwww.multikulti.sk%2Fdok%2Fpravicovy-extremizmus%2FNavrh-koncepcie-boja-proti-extremizmu.doc&ei=Mv9CVaSwMILaUZvHgLAM&usg=AFQjCNHuN8dNxAEqnKp_03S7namaq5lJag&sig2=nBWKgQUazjTLeC-tPh6kCg&bvm=bv.92291466,d.d24>.

Štatistiky Ministerstva vnútra Slovenskej republiky.[online]. 2017 [cit. 2017.08.28] Dostupné z: <<https://www.minv.sk/?statistika-kriminality-v-slovenskej-republike-xml>>.

Článok: *Náboženský extrémizmus je dôsledkom výchovy na školách.* [online]. 2011 [cit. 2015.05.01] Dostupné z: <<http://www.tkkbs.sk/view.php?cislocianku=20111110022>>

Článok: *Extrémizmus a divácke násilie.* [online]. 2015 [cit. 2015.04.02] Dostupné z: <<http://www.minv.sk/?extremizmus>>

Článok: *Vývoj a chápanie rasizmu.* [online]. 2015 [cit. 2015.04.02] Dostupné z: <<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:1AiKYK8jXygJ:theses.cz/id/iwhn93/123527-164803467.doc+&cd=1&hl=sk&ct=clnk&gl=sk>>

Mgr. Ing. Janka SCIGELOVÁ, externá doktorandka
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika
Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš 6
janka.scigelova@aos.sk

VYBRANÉ ASPEKTY PLÁNOVANIA OPERÁCIÍ

SELECTED ASPECTS OF THE OPERATIONS PLANNING

Peter SPILÝ

ABSTRACT

Conceptual planning, where the central actor is the commander, creates an ideological idea of achieving desired military goals and the end state of the operation. On the other hand, detailed planning is aimed at the development of command ideas and results in the operational plan. During conceptual planning and detailed planning, due to the level of operations, several planning methods are used: operations design, decision-making process and troop leading procedures.

Keywords: operation, operations planning, conceptual planning, detailed planning

ÚVOD

Kontinuálne a dynamické zmeny operačného prostredia sú pre Organizáciu Severoatlantickej zmluvy (ďalej len „NATO“) výzvami, ktoré naskoľujú potrebu adaptovať prístupy v teoretickom chápaní ako aj v praktickom vykonávaní operácií. Operácie NATO už nepostihujú len boj proti identifikovanému nepriateľovi. Rozsah taktických úloh plnených počas operácií je značne variabilný. Definícia, ktorá špecifikuje operáciu ako „vojenskú činnosť alebo vykonanie strategickkej, taktickkej, podpornej, výcvikovej alebo administratívnej vojenskej misie; spôsob vedenia boja vrátane presunov, zásobovania, útoku, obrany a manévrov nevyhnutných na dosiahnutie cieľov každého boja alebo vojenského ťaženia“¹, už neodráža realitu. Podstatne narástla rôznorodosť aktérov participujúcich na riešení krízy. Zásadným spôsobom sa adaptovalo spoločné pôsobenie aliančných jednotiek s nevojenskými aktérmi, ktoré označujeme termínom komplexný prístup. Na tieto zmeny musia adekvátne reagovať všetky aktivity realizované v rámci velenia a riadenia operácií, medzi ktoré patrí aj plánovanie operácií. Potreba zlepšenia integrovaného civilno-vojenského plánovania a vytvorenie procesov a štruktúr pre efektívnu spoluprácu a koordináciu aktivít s inými aktérmi sa zakotvila v doktrínálnych dokumentoch NATO². Za pozornosť stojí aj prepojenie tzv. koncepčného (ideového) plánovania operácií s detailným plánovaním. Koncepčné plánovanie, kde ústredným aktérom je veliteľ, vytvára ideovú predstavu o dosiahnutí vytýčených vojenských cieľov a želaného koncového stavu operácie. Naproti tomu detailné plánovanie je zamerané na rozpracovanie veliteľových predstáv a vyúsťuje do realizovateľného operačného plánu.

1. OPERÁCIE NATO

V súčasnosti je v NATO akceptovaná definícia operácie, ktorá vytvára predpoklady pre jej uplatnenie v celom spektre konfliktu a v celom rozsahu operácií NATO. Vymedzenie obsahu pojmu operácia je teda voľnejšie v tvare „postupnosť koordinovaných činností so stanoveným cieľom,“³. K definícii sú pripojené dve poznámky, ktoré sú pre NATO podstatné:

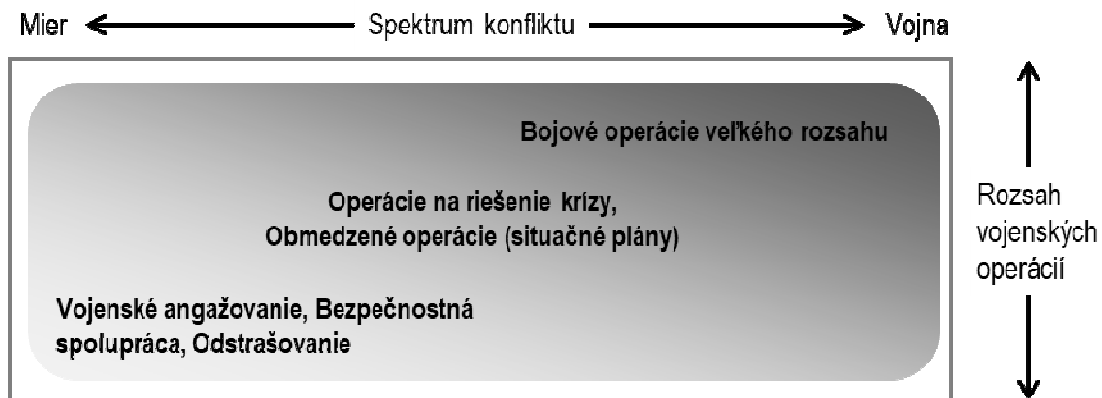
¹ SOŠ 3680 AAP-6 Slovník termínov a definícií NATO. Vydanie 6. 2013. s. 484.

² *Allied command operations comprehensive operations planning directive COPD*, interim V2.0. 2013. p. 1-1.

³ SOŠ 3680 AAP-6 Slovník termínov a definícií NATO. Vydanie 8. 2016. s. 475 – 476.

1. operácie NATO sú vojenské operácie,
2. operácie NATO prispievajú k širšiemu prístupu zahrnujúcemu aj nevojenskú činnosť.

Po skončení studenej vojny sa zaužíval fakt, že pravdepodobnosť vzniku rozsiahleho konvenčného ozbrojeného konfliktu v euroatlantickom priestore v predvídateľnej budúcnosti je nízka. Vývoj na Ukrajine a skúšky jadrových zbraní v Severnej Kórei sú dôkazom nestálosti takéhoto stavu. Znovu oživenie prípravy na možný rozsiahly konflikt demonštrujú nielen praktické kroky NATO (vyslanie obrnených jednotiek do východných krajín NATO, námety cvičení) ale aj aktualizované doktrínálne dokumenty. Jedným z príkladov je aj manuál Armády Spojených štátov (ďalej len „*US Army*“) zameraný na operácie, ktorý bol publikovaný v októbri 2017. V ňom sa uvádza, že proliferácia pokrokových technológií, dôraz protivníkov na výcvik síl, modernizáciu a profesionalizáciu, nárast revizionistických, revanšistických a extrémistických ideológií, stále rastúca rýchlosť ľudskej interakcie spôsobujú, že pozemné operácie veľkého rozsahu budú viac ničivé, viac pravdepodobné ako tomu bolo počas generácií.⁴ Aktualizovaný rozsah vojenských operácií *US Army* vzhľadom na spektrum konfliktu je na obrázku 1.

Obrázok 1 Spektrum konfliktu a rozsah vojenských operácií⁵

Vrcholová doktrína NATO kategorizuje dva základné typy operácií⁶:

- bojové (*combat operations*),
- riešenie krízy (*crisis response operations*).

Operácie na riešenie kríz sa členia, vzhľadom na charakter krízy, na ďalších osem kategórií.

Spektrum konfliktu, rozsah vojenských operácií, operačné témy⁷ (v niektorých prípadoch sa uvádza aj pojem operačné námety) a typy operácií dokumentujú variabilitu vojenských aktivít a taktických úloh, ktoré sú vedené počas operácií. Ich efektívnosť je podmienená správnym plánovaním vojenských činností na operačnej a taktickej úrovni.

⁴ FM 3-0 *Operations*. 2017. Foreword.

⁵ FM 3-0 *Operations*. 2017. p. 1-1 (upravené).

⁶ AJP-01(E) *Allied joint doctrine*. 2017. p. 2-19.

⁷ V doktrínach NATO sa rozlišujú sa štyri operačné témy: boj, bezpečnosť, podpora mieru a mierové vojenské angažovanie.

2. PLÁNOVANIE OPERÁCIÍ NATO

Plánovaním sa vytvárajú realizovateľné možnosti na dosiahnutie prijateľného výsledku z neprijateľnej situácie. Vojenské plánovanie je postupnosť činností vykonávaných veliteľmi a štábmi na všetkých úrovniach. Plánovaním sa identifikujú požadované akcie, efekty a ciele potrebné na splnenie úlohy.

Plánovanie operácií (*operations planning*) je v aliančných publikáciách definované ako „plánovanie vojenských operácií na strategickej, operačnej alebo taktickej úrovni“⁸. Opäť tu môžeme vidieť striktnú väzbu len na vojenské operácie. Tento termín je používaný pre všetky tri úrovne velenia a riadenia. Je uprednostňovaný pred termínom „operačné plánovanie“ (*operational planning*). Dôvodom je možná zámena s pojmom „plánovanie na operačnej úrovni“ (*operational-level planning*). Zámena je zrejma len v anglickom jazyku, ktorý je však jazykom NATO.

Vojensko-strategická úroveň je úroveň, na ktorej sa rozhoduje o rozsahu a spôsobe použitia vojenskej sily na dosiahnutie strategických cieľov.

Na operačnej úrovni sa plánujú, vedú a udržiavajú ťaženia a hlavné operácie na splnenie strategických cieľov v rámci dejísk (*theatres*)⁹ a v priestoroch operácií. Po schválení strategického OPLAN Severoatlantickou radou ho operačný veliteľ rozpracuje do operačného OPLAN.

Na taktickej úrovni sa plánujú a vedú aktivity, bitky a boje na splnenie vojenských cieľov pridelených taktickým zoskupeniam a jednotkám.¹⁰

V zmysle prijatej zásady, že operácie NATO sú riadené na vojensko-strategickej úrovni a plánované a vedené na operačnej a taktickej úrovni, bude ďalej v texte koncepcné a detailné plánovanie operácií vzťahované na operačnú a taktickú úroveň. Napriek faktu, že plánovanie operácií na operačnej a taktickej úrovni sa navzájom dopĺňa je zameranie jednotlivých úrovní plánovania odlišné.

Plánovanie na operačnej úrovni zahŕňa širšie dimenzie v zmysle času, priestoru a zámeru. Je viac komplexné. Plánovači na operačnej úrovni musia v prvom rade pochopiť situáciu (*situational understanding*). Za tým účelom analyzujú a popisujú operačné prostredie (*operating environment*) v zmysle ôsmich vzájomne súvisiacich operačných premenných: politická situácia, vojenské spôsobilosti všetkých relevantných aktérov, ekonomika, sociálna situácia a sociálne hodnoty, systém zberu, spracovania a šírenia informácií, infraštruktúra, fyzická zložka prostredia a čas. Operačné premenné sa označujú akronymom PMESII-PT.¹¹

Plánovanie operácií na taktickej úrovni vychádza z plánovania na operačnej úrovni. Taktický veliteľ má z nadriadenej úrovne zvyčajne vymedzený priestor operácie, má identifikované ciele a dostupné sily a má špecifikovaný sled aktivít. Na taktickej úrovni je priestor operácií charakterizovaný taktickými premennými (*mission variables*). Tieto sú zamerané na celkovú úlohu (*mission*), nepriateľa, terén a počasie, jednotky a podporu, dostupný čas a civilné hľadisko. Taktické premenné sa označujú akronymom METT-TC. Z hľadiska operá-

⁸ SOŠ 3680 AAP-6 Slovník termínov a definícií NATO. Vydanie 8. 2016. s. 482.

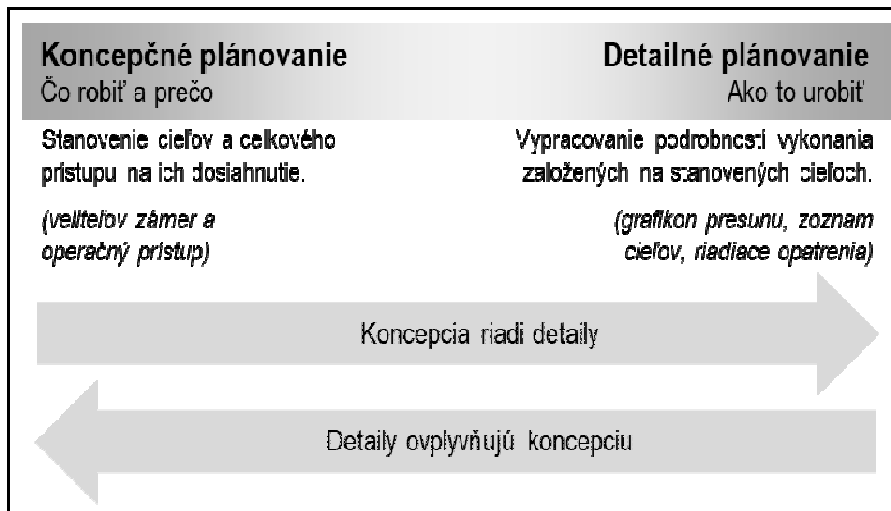
⁹ SOŠ 3680 AAP-6 Slovník termínov a definícií NATO. Vydanie 8. 2016. s. 479 - nesprávne preložený termín „*theatres*“ ako „bojiská“. Bojisko zodpovedá pojmu *battlefield*. *Theatre* je definované v aliančnej publikácii AJP-3 (B) *Allied joint doctrine for conduct of operations*, 2011, p. 1-23 ako rozsiahly geografický priestor určený SACEUR, ktorý zahŕňa a obklopuje priestor spoločných operácií (JOA), v ktorom môžu prebiehať strategické a operačné aktivity na podporu úlohy stanovenej veliteľovi spoločných síl (JFC).

¹⁰ SOŠ 3680 AAP-6 Slovník termínov a definícií NATO. Vydanie 8. 2016. s. 633.

¹¹ HRNČIAR, M. Informačné aktivity v operáciách proti povstaniu. 2016. s. 153.

cií na riešenie krízy má významné miesto posudzovanie civilného hľadiska. Zvažuje sa vplyv infraštruktúry, civilných inštitúcií, civilní vodcovia, populácia, civilné a náboženské udalosti.

Koncepčné plánovanie primárne používajú velitelia a štáby na aliančných veliteľstvách spoločných síl, čo predstavuje operačnú úroveň. Koncepčné plánovanie má uplatnenie aj na „hornej hranici“ taktickej úrovne, ktorú v NATO reprezentujú veliteľstvá jednotlivých druhov síl (*Component Command Headquarters*). Velitelia a štáby aliančných mnohonárodných veliteľstiev pod touto úrovňou (stupeň prápor až zbor) spadajú do taktickej úrovne a používajú prevažne detailné plánovanie. Poslanie a interakcia koncepčného a detailného plánovania je znázornená na obrázku 2.

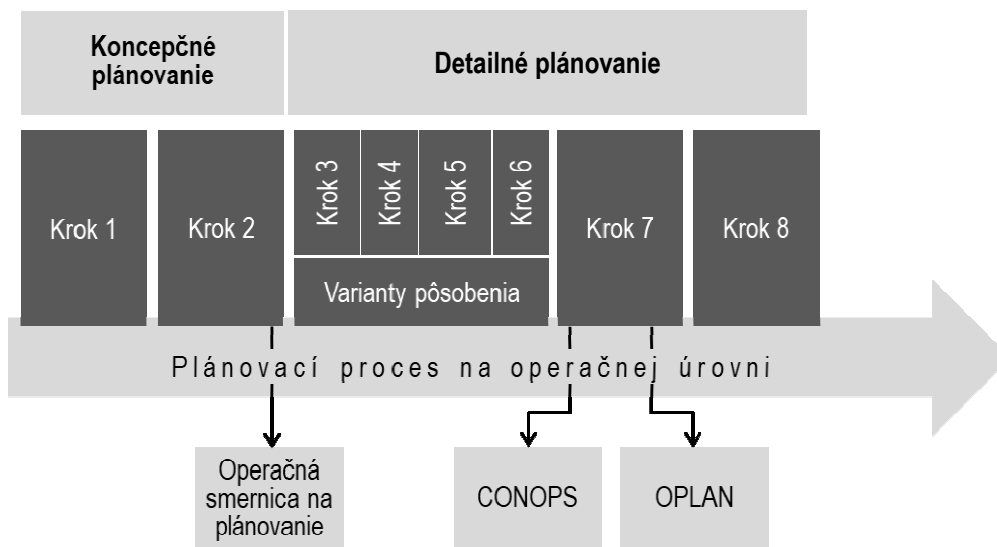

Obrázok 2 Kombinácia koncepčného a detailného plánovania¹²

Pojem koncepcia je v rámci koncepčného plánovania chápaný ako vedúca idea alebo myšlienková osnova. Nemá súvis s pojmom „koncept operácie“ (*concept of operations*, CONOPS), ktorý podáva „jasné a výstižné vyjadrenie zámerov prijatých veliteľom na splnenie jeho celkovej úlohy“¹³. Tvorba CONOPS spadá do oblasti detailného plánovania (obrázok 3).

¹² ATP 5-0.1 *Army design methodology*. 2015. p. 1-3 (upravené).

¹³ SOŠ 3680 AAP-6 *Slovník termínov a definícií NATO*. Vydanie 8. 2016. s. 177.

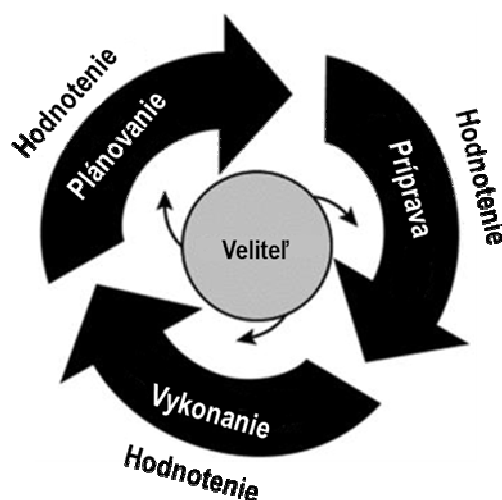

Krok 1 – Iniciácia
 Krok 2 – Analýza problému a úlohy
 Krok 3 – Príprava variantov činnosti (COA)
 Krok 4 – Analýza COA

Krok 5 – Porovnanie COA
 Krok 6 – Výber COA veliteľom
 Krok 7 – Vydanie CONOPS a OPLAN
 Krok 8 – Hodnotenie a revízia OPLAN

Obrázok 3 Konceptné a detailné plánovanie v rámci plánovacieho procesu na operačnej úrovni¹⁴

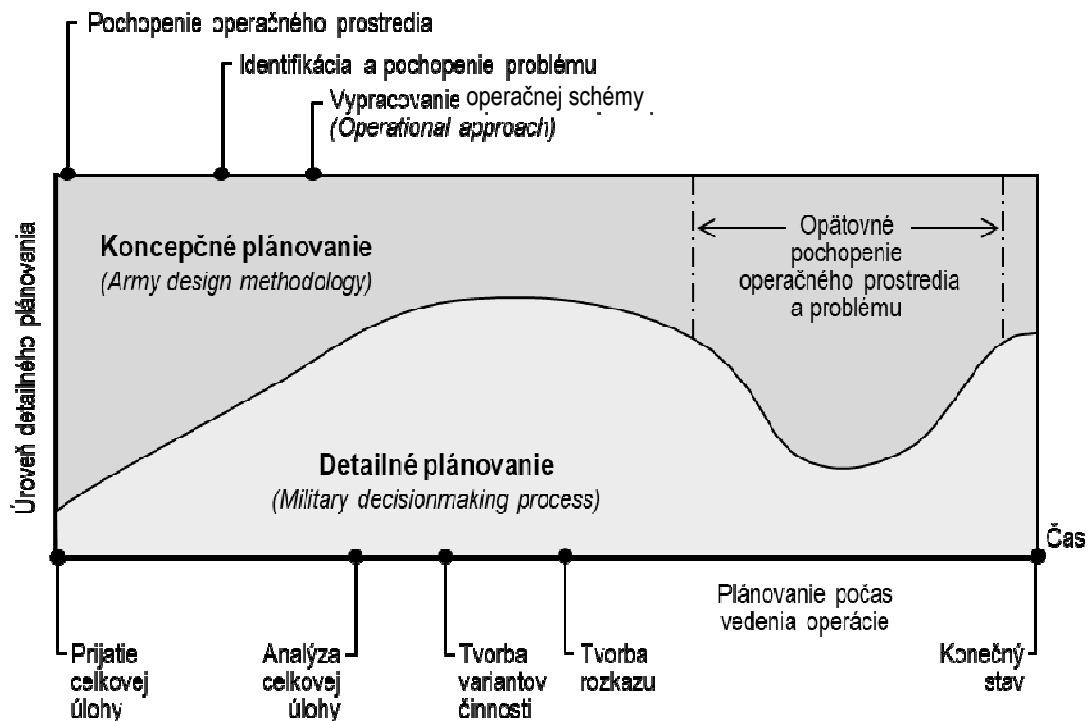
Striktné oddelenie konceptného a detailného plánovania počas plánovania na operačnej úrovni nie je celkom reálne. Z obrázku 3 je zrejmé, že konceptné plánovanie sa realizuje v prvých dvoch krokoch plánovania s dôrazom na krok 2. Hodnotenie situácie je však kontinuálnou činnosťou počas všetkých aktivít velenia a riadenia (obrázok 4).

Obrázok 4 Hlavné aktivity velenia a riadenia v rámci operácií (operations process)¹⁵

¹⁴ AJP-5 Allied joint doctrine for operational-level planning. 2013. p. 3-63 (upravené).

Efektívne zosúladienie koncepčného a detailného plánovania je predpokladom úspešnej prípravy a vedenia operácie. Miera ich aplikácie, od iniciácie (prijatia úlohy) až po dosiahnutie konečného stavu, sa mení (obrázok 5).

Obrázok 5 Integrácia koncepčného a detailného plánovania¹⁶

Počas koncepčného a detailného plánovania, vzhľadom na vojenskú úroveň velenia a riadenia, sa používajú viaceré metódy plánovania:

- operačný dizajn (*operations design*),
- rozhodovací proces (*decision-making process*),
- plánovací proces malých taktických jednotiek (*troop leading procedures, TLP*).

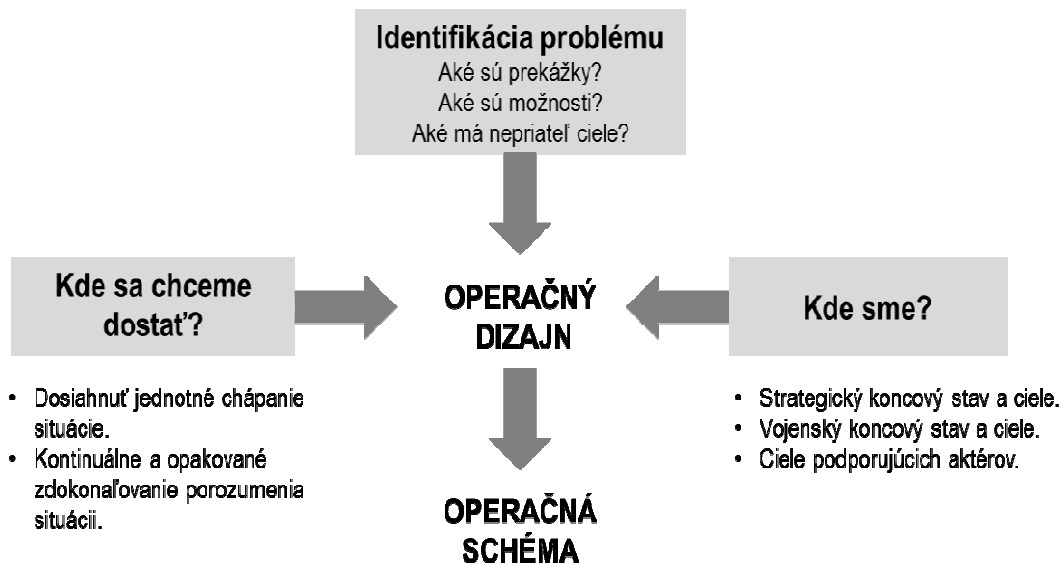
Operačný dizajn je proces opakujúceho sa pochopenia a rámcového usporiadania problému, ktorý podporuje veliteľov a štábov pri ich aplikácii operačného umenia. Použitím operačného dizajnu veliteľ vyjadruje svoju víziu, vytvára a zdokonaľuje predstavy, ktoré sú ďalej rozpracované do detailných a vykonateľných plánov.¹⁷ V prostredí *US Army* sa koncepčné plánovanie označuje termínom „*Army design methodology*“¹⁸. Výsledkom uplatnenia operačného dizajnu je vytvorenie operačnej schémy (môžeme sa stretnúť s pojmom *operational approach* alebo aj *operational framework*) (obrázok 6, obrázok 7).

¹⁵ ATP-3.2.2 *Command and control of Allied land forces*. 2106. p. 1-4 (upravené).

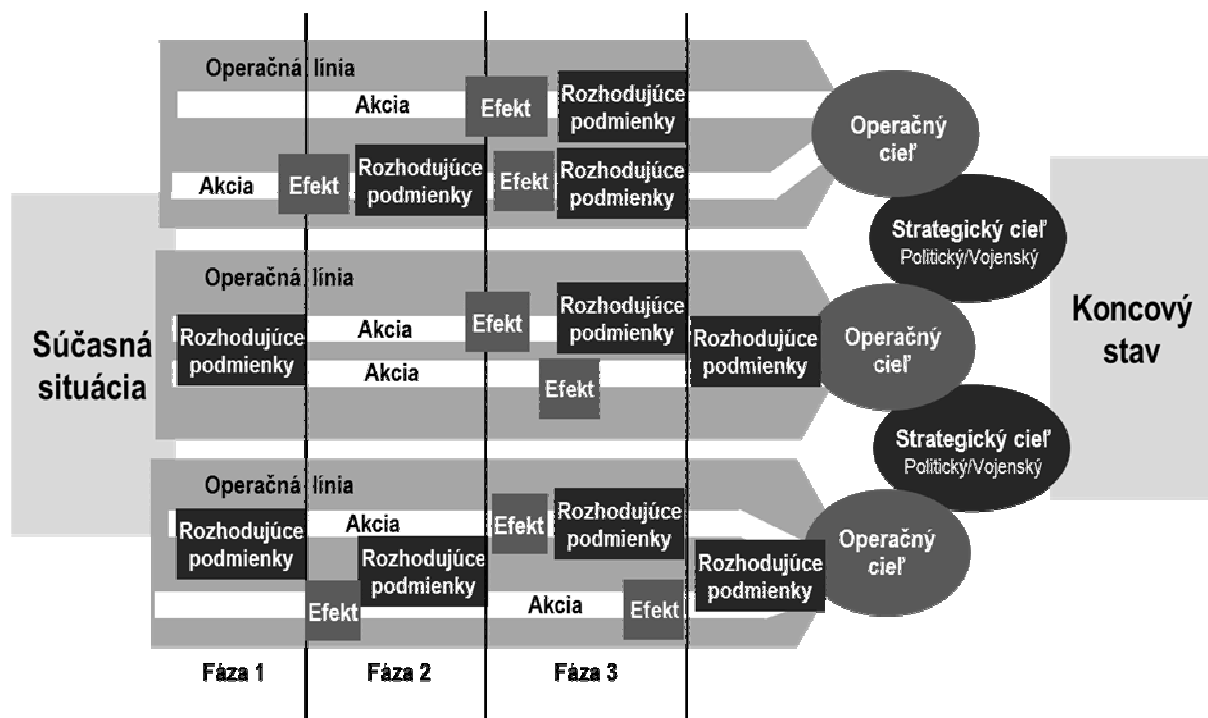
¹⁶ ATP 5-0.1 *Army design methodology*. 2015. p. 2-2 (upravené).

¹⁷ AJP-5 (A) *Allied joint doctrine for the planning of operations*. 2017. p. 3-1.

¹⁸ ATP 5-0.1 *Army design methodology*. 2015.

Obrázok 6 Uplatnenie operačného dizajnu.¹⁹

Obrázok 7 Operačná schéma²⁰

V rámci uplatnenia operačného dizajnu sa pri tvorbe operačnej schémy používajú koncepčné nástroje označované ako operačné koncepty (*operations design concepts*). Tieto tvoria:

- koncový stav,

¹⁹ JP 5-0 *Joint Planning*. 2017. p. IV-2 (upravené).

²⁰ AJP-5 (A) *Allied joint doctrine for the planning of operations*. 2017. p. 3-9 (upravené).

- prechod a ukončenie,
- ťažisko,
- priamy a nepriamy prístup,
- ciele,
- rozhodujúce podmienky,
- efekty a akcie,
- operačné línie,
- kulminácia,
- operačná prestávka,
- radenie a fázovanie.

Operačná schéma stanovuje zameranie detailného plánovania a určuje hranice pre vytvorenie variantov činnosti.

Na taktickej úrovni NATO pod úrovňou veliteľstiev jednotlivých druhov síl (*Component Command Headquarters*) sa na plánovanie operácií štandardne používa rozhodovací proces (*decision-making process*). Rozhodovací proces sa uplatňuje u jednotiek a zoskupení, ktoré vo svojej organizačnej štruktúre disponujú vlastným štábom (od stupňa prapor vyššie). Kroky tohto procesu zhruba kopírujú 8 krokov procesu plánovania na operačnej úrovni²¹ (viď obrázok 3) a jednotlivé krajiny NATO používali svoje postupy. Nedávne operácie NATO ukázali nárast nasadenia mnohonárodných veliteľstiev pod úrovňou veliteľstiev jednotlivých druhov síl. Za účelom zlepšenia interoperability a efektívnosti plánovania je v NATO pripravovaný spoločný štandard, ktorý zaisťuje rovnaký prístup k plánovaniu operácií na taktickej úrovni (*tactical planning process*, TPP)²². TPP pozostáva zo siedmich krokov²³:

1. prijatie úlohy,
2. analýza úlohy,
3. spracovanie variantov činnosti,
4. analýza variantov činnosti,
5. porovnanie variantov činnosti,
6. rozhodnutie veliteľa,
7. spracovanie a vydanie operačného rozkazu (OPORD).

Malé taktické jednotky (od stupňa rota nižšie) nedisponujú vlastným štábom. Na tejto úrovni veliteľia používajú jednoduchší plánovací proces (*Troop leading procedures*, TLP). TLP pozostáva z ôsmich krokov:²⁴

1. prijatie celkovej úlohy (*mission*),
2. vydanie predbežného nariadenia (*WNGO*),
3. spracovanie prvotného plánu operácie (*tentative plan*),
4. presun,
5. prieskum,
6. dokončenie plánu operácie,
7. vydanie operačného rozkazu (OPORD),
8. dohľad a doladenie.

Pretože veliteľ malej taktickej jednotky musí rozumieť zámeru a úlohám o dva organizačné stupne vyššie, TLP je zviazaný s rozhodovacím procesom (*decision-making process*).

²¹ ATP-3.2.2 *Command and control of Allied land forces*. 2106. p. 4-8.

²² APP-28 *Tactical planning for land forces*. 2016.

²³ APP-28 *Tactical planning for land forces*. 2016. p. 1-5.

²⁴ SPILÝ, P., HRNČIAR, M. *Vojenská taktika*. 2013. s. 41.

ZÁVER

Koncepčné a detailné plánovanie sa uplatňuje naprieč všetkými úrovňami plánovania operácií NATO. Na operačnej úrovni zastáva koncepčné plánovanie významnú pozíciu a jeho produkty (zámer veliteľa, operačná schéma) tvoria ideové usmernenie pre následné detailné plánovanie. V rámci oboch kategórií plánovania sa uplatňujú viaceré metódy plánovania. Na operačnej úrovni sú to operačný dizajn a rozhodovací proces, na taktickej úrovni rozhodovací proces a plánovací proces malých taktických jednotiek. Operačný dizajn je kreatívnym myšlienkovým procesom závisiacim na intelektu a skúsenostiach veliteľa. Rozhodovací proces je viac technickým rozpracovaním ideí veliteľa. Do súčasnej doby nie je rozhodovací proces striktne regulovaný a velitelia a štáby môžu používať svoje národné postupy. Prax však ukazuje, že aj táto metóda musí byť štandardizovaná. Dôkazom je novo zavádzaný štandard usmerňujúci taktické plánovanie pozemných síl.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- AJP-01(E) *Allied joint doctrine*. Brusel : NATO Headquarters – NSO, 2017. 88 s.
- AJP-5 *Allied joint doctrine for operational-level planning*. Brusel : NATO Headquarters – NSA, 2013. 172 s.
- AJP-5 (A) *Allied joint doctrine for the planning of operations*. V1. Study draft 3. Brusel : NATO Headquarters – NSO, 2017. 140 s.
- Allied command operations comprehensive operations planning directive COPD*. Interim V2.0. Brusel : NATO Headquarters, 2013. 444 s.
- APP-28 *Tactical planning for land forces*. Study draft 2. Brusel : NATO Headquarters – NSO, 2016. 58 s.
- ATP-3.2.2 *Command and control of Allied land forces*. Edition B. V1. Brusel : NATO Headquarters – NSO, 2016. 263 s.
- ATP 5-0.1 *Army design methodology*. Washington, DC : Headquarters, 2015. 82 s.
- FM 3-0 *Operations*. Washington, DC : Headquarters, Department of the Army, 2017. 364 s.
- HRNČIAR, M. Informačné aktivity v operáciách proti povstaniu. In : *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2016 [elektronický zdroj]* : zborník vedeckých a odborných prác. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2016. ISBN 978-80-8040-534-2. CD-ROM, s. 153 - 158.
- JP 5-0 *Joint Planning*. Washington, DC : Joint staff Pentagon, 2017. 360 s.
- SOŠ 3680 AAP-6 *Slovník termínov a definícií NATO*. Vydanie 6. 2013. 710 s.
- SOŠ 3680 AAP-6 *Slovník termínov a definícií NATO*. Vydanie 8. 2016. 696 s.
- SPILÝ, P., HRNČIAR, M. *Vojenská taktika*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2013. 272 s. ISBN 978-80-8040-471-0.

doc. Ing. Peter SPILÝ, PhD.
Akadémia ozbrojených síl
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš
peter.spily@aos.sk

NOVÉ POHLEDY NA MOBILIZACI A ROZVINUTÍ OZBROJENÝCH SIL

NEW VIEWS ON MOBILIZATION AND DEVELOPMENT OF ARMED FORCES

Jaroslav STANĚK

ABSTRACT

The deployment of the Armed Forces of the Czech Republic, or mobilization, is one of the basic building blocks of the Czech Republic's security system in the 21st century. The background for this article are the current problems of the Czech Armed Forces Deployment System and their idea of the current system of mobilization in the light of the modern concept of the collective security of the European states. The article deals with the issue and justification of whether the current system of mobilization of the Czech Armed Forces really reflects the change in the security environment of Europe, after the end of the Cold War. Furthermore, it will examine, whether the activity, purpose and functioning of this system is now sufficiently effective, given the ratio of the degree of imminent danger on the one hand to the economic and human resources on the other hand.

Keywords: army, mobilization, defense, Armed Forces.

ÚVOD

Existence systému mobilizace, jako způsobu rozvinutí ozbrojených sil České republiky (ČR) byla v historii českého státu od začátku velmi důležitá. Evropské prostředí, ve kterém ČR leží, vykazoval v minulosti vyšší míru válečné hrozby a s ním spojených rizik. Z tohoto důvodu má současný vybudovaný systém mobilizace své opodstatnění. Vstupem ČR do Severoatlantické aliance¹ (NATO) a posléze do Evropské unie² (EU) se situace v systému rozvinutí ozbrojených sil nijak radikálně nezměnila. ČR sdílí podobné životní hodnoty v rámci začlenění do těchto mezinárodních společenství, ať již v oblasti politické, ekonomické či kulturní. Hrozba otevřeného válečného konfliktu s ohledem na bezprostřední ohrožení z dlouhodobého časového hlediska ČR nehrozí. Pomineme-li současné návrhy pro řešení krizí na evropském kontinentu společnou evropskou armádou, nikoliv však na bázi jednotek NATO, lze s velkou pravděpodobností říci, že ČR nepovede ozbrojený konflikt na vlastním území.

V nedávné minulosti od doby vzniku studené války, přes společenské změny v Evropě a v geopolitickém prostředí po roce 1989, svět následně postihlo několik menších válečných teritoriálních krizí. Žádná z nich však nedosáhla a nepřerostla do celosvětových rozměrů. Podle řady odborníků na vyzbrojování a analytiků se může tato situace v dohledné době ovšem změnit. Dle podávaných informací v médiích, světové mocnosti nechtějí nic ponechat náhodě. Zbrojí proto více než před lety a vyvíjejí nové a nové systémy a zbraně, kterými však v tuto chvíli své potenciální nepřátele pouze zastrašují. Zatím. Na základě komplexnějšího pohledu na celosvětový vývoj v oblastech, kdy probíhal, probíhá, a nebo může potenciálně

¹ Vstup České republiky do Severoatlantické aliance (NATO) dne 12.3.1999.

² Vstup České republiky do Evropské unie dne 1.5.2004.

probíhat válečný konflikt, je možné si v úvodu položit otázku: „Je systém mobilizace, a s tím spojené válečné rozvinutí ozbrojených sil již jen historie?“.

1. TEORETICKÁ VÝCHODISKA MOBILIZACE

Jak praví jedno moudro „Poznatky z historie jsou k tomu, abychom mohli psát budoucnost“. Pokud chceme si vzít poznatky z historie a na jejich základech psát budoucnost, je potřeba se zamyslet i nad způsobem mobilizace a jeho realizací v dnešním moderním, globálně propojeným světě, v návaznosti na nové poznatky a přístupy vědy.

Pojem „mobilizace“ nám obecně označuje proces přípravy na válečný konflikt. Slovo pochází z latiny a znamená uvedení někoho nebo něčeho v pohyb. V tomto případě se uvádí v pohyb armáda, logistika a ekonomika státu směrem k zajištění potřeb a zdrojů pro vedení ozbrojeného boje. Mobilizací se také označuje odvod záložníků do armády a formování nových jednotek. Vláda společně s vrchním velením armády se tak snaží navýšit početní stavy ozbrojených složek v očekávání vojenského konfliktu či jiné mimořádné události³.

Pojem „mobilizace“ ovšem vojenskou terminologií je možné chápat jako akt shromažďování a připravování vojsk a vojenských zásob. Organizovanější způsob výstavby armády a její rozvinutí byl v minulosti podpořen řadou technologických a společenských změn. Lze sem zařadit vynález telegrafu pro přenos on line informací, či rozvoj železnice pro poskytnutí rychlého pohybu a soustředění vojsk na potřebné místo. Mobilizační teorie a techniky se neustále mění, na něž reagují jednotlivé zpracované koncepce⁴. Opakem pojmu mobilizace a při ní vyvíjené činnosti je pak demobilizace.

Je paradoxem, že po vzniku Československa, byla nejdříve prováděna demobilizace po následném ukončení první světové války, návratu legií ze zahraničí a to až do 28. 2. 1921. První opravdu realizovaná částečná mobilizace byla nařízením rozhodnutím prezidenta po slyšení vlády 23. 10. 1921, z důvodu návratu uherského krále Karla IV. do Maďarska, s úmyslem obnovy Rakouska-Uherska. To byl pro Československo důvod k válce ve spojení se státy Malé dohody (Rumunskem a Jugoslávií). Návrat krále byl ovšem maďarskou vládou odmítnut, celá akce o znovu nastolení habsburské monarchie zkrachovala a následně byla vyhlášena demobilizace 8. 11. 1921. Od konce druhé světové války do současné novodobé historie ČR, nebyl použit princip mobilizace, ať již jako částečné či všeobecné a to i s ohledem jak na vývoj mezinárodní situace tak i vnitřních společenských změn.

K tomu, aby byla provedena mobilizace, je nutné mít k dispozici zdroje. Pro potřeby lidských zdrojů jsou to základní data, nebo li specifická vojenská evidence občanů pro službu v ozbrojených silách. Obecně se tato činnost nazývá konskripce a jejím cílem je vytvořit vhodný předpoklad pro výběr osob pro potřeby mobilizace. Tato činnost má charakter systematického sběru údajů dle nastavené legislativy o osobách připadajících do úvahy pro mobilizaci. Jde tedy o sběr dat pro potřeby rezortu obrany s využitím branné povinnosti, jako doplňku zvýšení akceschopnosti současných profesionálních ozbrojených sil ČR. Vedle dat o lidských zdrojích, je nutno vést evidenci materiálních zdrojů s určitými daty pro majetkové a ekonomické zabezpečení mobilizace.

Pojem mobilizace má v dnešní legislativě ČR své ukotvené místo, pro případ vyhlášení stavu ohrožení státu a válečného stavu. Mobilizaci a její opak demobilizaci nařizuje prezident ČR na návrh vlády. Mobilizace může být částečná, vztahující se na část vojáků nebo část území státu ve stavu ohrožení, popř. všeobecná za válečného stavu, vztahující se na celé úze-

³ https://cs.wikipedia.org/wiki/Mobilizace#cite_note-1 (text on line 31.8.2017)

⁴ Koncepce mobilizace ozbrojených sil ČR. 2013.

mí. Mobilizace se vyhláší mobilizační výzvou. Stav ohrožení státu vyhláší parlament na návrh vlády, je-li bezprostředně ohrožena svrchovanost státu nebo územní celistvost státu anebo jeho demokratické základy. Stav ohrožení státu je ústavní podmínkou pro vyhlášení částečné mobilizace. Záleží pak na rozhodnutí prezidenta, zda po rozhodnutí parlamentu nařídí částečnou mobilizaci. Válečný stav, který je vyšší než stav ohrožení státu, na který pak navazuje všeobecná mobilizace, je vázán obdobně.

Historie Československa a zkušenosti z mobilizace roku 1938 ukazují, že prezident republiky přistoupil k vyhlášení všeobecné mobilizace dne 23. 9. 1938 i bez předchozího jednání vlády a parlamentu, na základě aktuální mezinárodní situace. Důvodem přijetí takového rozhodnutí prezidenta republiky v září 1938 byly paradoxně parlamentní prázdniny poslanců a senátorů. Předchozí akt, vyhlášení částečné mobilizace z 20. 5. 1938, kdy šlo pouze o povolání jednoho záložního ročníku a příslušníků technických a zvláštních oddílů, lze přirovnat k mimořádnému povolání záloh na cvičení.

Vzhledem k současné legislativě, kdy se při stavu ohrožení státu a válečného stavu počítá s přítomností parlamentu, který ovšem svou povahou není určen pro přijetí rychlých řešení krizových situací, je tudíž nanejvýš vhodné, aby parlamentní usnesení bylo přijato dříve, na základě dostupných zpravodajských informací, nikoli až při kritickém vyhocení mezinárodní situace. Nabízí se tedy legislativní návrh, aby prezident a vláda měli možnost operativně nařídít, při vznikající eskalaci a zhoršení mezinárodní situace, určitý stupeň krizové situace, u kterého je možné využít princip částečné, popř. všeobecné mobilizace. I když jak uvádí ve svém článku Zetocha⁵, „*Všeobecná mobilizace je již historickým příkladem, protože při cenách a komplikovanosti současné techniky není žádný stát schopen moderně vybavit a udržet armádu v rozsahu všeobecné mobilizace.*“ Princip vyhlášení obecných krizových stavů je nyní prakticky realizován a delegován v oblasti krizového řízení už na nižší úroveň výkonu státní správy a samosprávy v podobě stavů, jako je vyhlášení např. stavu nebezpečí a nouzového stavu bez účasti právě parlamentu. Tady lze tedy spatřit zřejmou svázanost a nelogičnost naší legislativy v případě náhlého vojenského útoku, v době již zmíněných takzvaných parlamentních prázdnin, kdy prezident republiky čeká na přijaté a vydané usnesení obou komor parlamentu a „cizí vojska“ třeba již vykonávají přehlídku na pražské letenské pláni.

K dalším úvahám a zamýšlení využití částečné či všeobecné mobilizace se nabízí rozdělení a vysvětlení pojmu válečný stav a vyhlášení války. Zdali vyhlášením války jsem ve válečném stavu či nikoliv. Tato úvaha vyžaduje ovšem hlubší rozbor a je spíše určena pro znalce práva vnitrostátního a mezinárodního. Není tedy součástí tohoto článku.

2. HISTORIE BRANNÉ POVINNOSTI

Stálé armády (profesionální), jak je známe v dnešní podobě, byly do poloviny 18. století složeny převážně z vojáků najatých za plat na určitou dobu nebo doživotně. To se ovšem týkalo především českých zemí, respektive zemí bývalé habsburské monarchie. Situace v jiných evropských armádách panovníků se příliš nelišila od situace v zemích českých, byly určité rozdíly, že se jejich dalším popisem z pohledu historie nebudu zabývat.

Tedy z hlediska historického vývoje můžeme říci, že až do 12. století byla uplatňována všeobecná branná povinnost. V případě ohrožení země se shromáždilo vojsko z mužů schopných nést zbraň kolem svých pánů. V dalším vývoji vojenství došlo k přeměně shromážděného vojska z pěšího na jezdecké, tvořené zejména ze šlechty, neboli rytířích na koních. Toto vojsko bylo v období míru rozpuštěno. V době husitských válek existovalo stálé vojsko tvoře-

⁵ Zetocha K. Princip obrany České republiky 2030, s. 59.

né žoldnéři, jehož základ se přenesl i do dalších století, kdy si panovník najímal vojáky za plat. Třicetiletá válka je tak někdy nazývaná, jako válka žoldnéřů a právě v době třicetileté války, přivádí švédský král Gustav Adolf na evropská válčiště novou formu vojska a to stálou armádu, doplňovanou odvody. Vojsko najímané za peníze ovšem přetrvává až do druhé poloviny 18. století, kdy stálé vojsko na našem území zavádí Marie Terezie⁶. Nařizuje soupis všech mladíků dospívajících do věku branné povinnosti, již zmíněnou konskripcí a ustanovuje doplňovací okresy. Následný výběr rekrutů je prováděn vrchností pouze ze selských a řemeslnických vrstev obyvatelstva. Osvobození šlechty a jiných stavů od vojenské povinnosti je zrušeno až roku 1852. Vojenská služba byla prakticky doživotní, ovšem odvedenci se z ní mohli vykoupit. Roku 1781 vychází branný zákon, který stanovil zásady konskripce. V době napoleonské války, která měla vliv na organizaci a výcvik rakouského vojska, je presenční služba zkrácena na 14 let pro Čechy a dalších 13 let je nutno odsloužit v tzv. zeměbraně, což je rezerva vojska tvořená vojáky starších ročníků. Roku 1852 je doba presenční služby stanovena pro občany v celé rakouské monarchii jednotně na 8 let, plus 2 roky rezervní služby. Do roku 1866 je tato služební doba postupně ještě zkracována, kdy vojáci jsou po 1-1,5 letém výcviku propuštěni na dovolenou. Roku 1866 je vydán nový branný zákon, který zavádí 3 letou presenční službu (u námořnictva 4 letou). Znovu je zřízena zeměbrana a posléze domobrana (nesloužící branci od 19-42 roků). Tímto zákonem se zeměbrana stala zvláštním záložním vojskem. Po dlouhém období míru v Evropě bylo uvažováno o zkrácení vojenské služby na 2 roky, ale další vývoj přerušila první světová válka.

Všeobecná branná povinnost v průběhu první světové války zabezpečovala proces mobilizace a obrany státu (monarchie). Všeobecná branná povinnost ve 20. století, s možným procesem mobilizace se pak stala pastí, pro všechny osoby mužského pohlaví. Řádový muž, který neměl a nemohl výrazně ovlivnit vývoj mezinárodní situace a společenského režimu, ve kterém žil, mohl být následně přinucen se zúčastnit válečného dobrodružství svého vlastního státu. Z pohledu minulosti na první světovou válku se dá s nadsázkou říci, že šlo o celosvětové válečné dobrodružství. Následně pak i v dalším celosvětovém konfliktu v uniformě německého wehrmachtu, či sovětské rudé armády byla situace obdobná. V druhé polovině 20. století se mohlo klidně stát, že by se čeští mladíci, kteří byli zrovna v tu chvíli na vojně, museli se zbraní v ruce zúčastnit bojové akce mimo naši republiku, jako např. v roce 1981 krize v Polsku, či intervence v roce 1968 do tehdejšího Československa. V případě neuposlechnutí by je jinak čekal vojenský soud, který je mohl odsoudit i k trestu smrti. Co se tedy týká lidských zdrojů, z minulosti víme, že bylo nutno strpět dobu základní vojenské služby, s tím spojené určité výkony s posouzením schopnosti občana k výkonu této služby, ať již jako brance⁷, či po odvodním řízení jako odvedence⁸. Nyní je tento proces obecně označován jako tzv. rekrutace. Se společenskými změnami na konci 20. století a začátku 21. století následovala i změna v systému obrany státu, a to ukončení povinné základní služby a postupný přechod na profesionální armádu. To přineslo i částečné změny do zavedeného systému mobilizace v podobě centralizace výkonu jednotlivých prvků, snižování zásob majetku, zavedení principu odložené potřeby a z toho vyplývající změny v legislativě.

3. TVORBA ZÁLOH V ČR A ZEMÍCH SPOJENCŮ

Současné mezinárodní spolenectví států Evropy na bázi členství v NATO a EU nedává příliš pravděpodobnosti přímé hrozby a rozpoutání válečného konfliktu na území států Evro-

⁶ Marie Terezie (1717 -1780), rod Habsburků. Byla jedinou vládnoucí ženou na českém trůně. Za její vlády došlo k mnohým reformám státní správy, armády a školství.

⁷ Branec – dosažení věku 18 let.

⁸ Odvedenec – schopen nastoupit vojenskou službu

py. Nicméně i ostatní státy mimo NATO a EU (nebo významní aktéři mezinárodní politiky) nadále udržují zálohy pro mobilizační systémy v různých podobách nebo variantách. Následující tabulka 1 vychází ze zveřejněných dat Mezinárodního institutu strategických studií z roku 2017, z nichž jsou vybrány tyto údaje.⁹

Tabulka 1 Početní stavy aktivních sil a záloh vybraných ozbrojených sil

Země		Aktivní síly ozbrojených sil (tis)	Zálohy pro válečně rozvinuté ozbrojené síly	Aktivní zálohy, polovojenské (vycvičené zálohy)
Srovnatelné	ČR	21,950	0	3,100
	Slovensko	15,850	0	0
	Maďarsko	26,500	44,000	12,000
	Nizozemí	35,410	4,500	6,060
	Belgie	29,600	6,750	0
	Dánsko	16,600	45,700	0
Neutrální	Švédsko	29,750	0	21,950
	Švýcarsko	20,950	144,270	74,000
Vojensky významné	Německo	176,800	27,600	0,500
	Francie	202,950	68,100	103,400
	USA	1 347,000	865,050	14,850
Významní aktéři mezinárodní politiky	Rusko	831,000	2 000,000 ¹⁰	659,000
	Čína	2 183,000	510,000	660,000
	Korea	1 190,000	6 300,000	189,000

Pro základní porovnání mezi ozbrojenými silami ČR, jejich rozdělením, aktivními počty a počty záloh jsem vybral po jednom státu srovnatelně velkým, neutrálním a velkým. Porovnání mezi ČR a Slovenskem jsem nerealizoval, neboť oba modely realizace způsobu provedení mobilizace, potažmo rozvinutí ozbrojených sil vycházely ze stejného způsobu do roku 1993 a dá se říci, že jejich současný způsob je téměř totožný.

3.1. Česká republika¹¹

Ozbrojené síly ČR prošly obdobně jako další ozbrojené síly v rámci demokratických procesů v Evropě postupnými procesy reorganizace a dalším mezníkem, v podobě vzniku samostatného státu ČR v roce 1993¹². ČR dne 12. března 1999 vstoupila do NATO. Ozbrojené síly jsou od roku 2005 plně profesionální. Vojenskou službu nyní vykonává okolo 23 184 osob. Dělí se na Vojenskou kancelář prezidenta republiky, Hradní stráž a Armádu. Což je z hlediska základního dělení ostatních států zcela nestandardní. Branná povinnost je od 18 do 60 let věku. Aktivní zálohy jsou nyní na počtech okolo 2 000 osob. Pokud zálohy vykonávají svoji aktivní službu, požívají stejné výsady jako vojáci z povolání (mzdu, zdravotní péči, vybavení, uniformu atd.). Nyní mohou být i využity pro doplnění profesionálních ozbrojených sil s aktivní účastí na mírových operacích mimo území státu. Maximální délka cvičení je stanovena na 6 týdnů v kalendářním roce. Z hlediska budoucnosti je záměrem v roce 2025 mít po-

⁹ https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_number_of_military_and_paramilitary_personel#IISS2017 (text on line, 31. 8. 2017).

¹⁰ Potenciální rezervní personál Ruska může být až 20 milionů, v závislosti na tom, jak se počítají. Přesto, že v posledních pěti letech došlo k vojenské službě zhruba 2 miliony lidí.

¹¹ https://en.wikipedia.org/wiki/Army_of_the_Czech_Republic (text on line, 17. 8. 2017).

¹² Samostatný stát Československo vznikl dne 28. října 1918. Ve své současné státoprávní podobě vznikl mírovým dělením dvou národů na dva nové státy, Českou republiku a Slovenskou republiku 1. ledna 1993. Článek je zaměřen na problematiku ozbrojených sil České republiky.

čty aktivních záloh na 5 000 osob a v roce 2020 mít 26 600 profesionálních vojáků. Vedle aktivní zálohy je povinná záloha, do které jsou určeny všechny osoby, které kdy prošly vojenským výcvikem. Ozbrojené síly ČR jsou doplňkem Integrovaného záchranného systému pro řešení krizových situací nevojenského charakteru, jakými mohou být následky přírodní a průmyslové katastrofy, případná ochrana obyvatelstva.

3.2. Srovnatelný stát: Nizozemí¹³

Ozbrojené síly Nizozemí jsou zakládajícími členy NATO. Od roku 1996 jsou plně profesionální. Vojenskou službu nyní vykonává okolo 59 400 osob¹⁴. Dělí se na námořnictvo, armádu, letectvo, vojenskou policii a logistiku. Délka služby profesionálního vojáka bez kariéry je od 2 do 20 let. Profesionální vojenská kariéra končí ve věku mezi 45 až 60 lety. Branná povinnost je od 17 let věku. Ve věku 20 let je nyní dostupných pro vojenskou službu cca 7 700 000 osob, ovšem vhodných pro vojenskou službu v tomto věku je cca 6 300 000 osob. Mobilizační zálohy jsou udržovány na počtech okolo 32 000 osob. Z hlediska budoucnosti je záměr navýšit tyto počty o dalších cca 25 000 osob. Vedle povinné zálohy jsou budovány dobrovolné zálohy čítající cca 5 000 osob.¹⁵ Tyto dobrovolné zálohy jsou cvičeny tak, že část, cca 4 000 osob je z nich předurčena pro domobranu a pro posílení národního záchranného systému. Minimální doba aktivní služby těchto dobrovolných záloh je stanovena na 100 dní v kalendářním roce, včetně výcviku. Výcvik probíhá převážně přes víkendy, ve výjimečných případech i během pracovního týdne. Pokud zálohy vykonávají svoji aktivní službu, požívají stejné výsady jako vojáci z povolání (mzdu, zdravotní péči, vybavení, uniformu atd.).

3.3. Neutrální stát: Švédsko¹⁶

Švédsko buduje své ozbrojené síly v podmínkách deklarace své vlastní neutrality a ve vojenské oblasti spolupracuje s mnoha zeměmi. Ozbrojené síly se dělí na pozemní síly, letectvo a vojenské námořnictvo. K 1. červenci 2010 byla zrušena všeobecná branná povinnost, kdy každý občan, včetně cizích státních příslušníků trvale žijících na území Švédska, ve věku od 16 let do 70 roků podléhal mobilizační registraci a musel být připraven se vojensky či jinou svojí pomocí podílet na odvrácení ozbrojené agrese. Povolání k základnímu výcviku bylo pro muže ve věku od 20 do 25 let na dobu 9 až 11 měsíců. První důvod proč byla opětovně zavedena k 1. červenci 2017, je zhoršená mezinárodní bezpečnostní situace. Druhý důvod je, že rezort obrany nedokázal nabrat dostatek dobrovolníků. Vojenskou službu nyní vykonává cca 22 500 osob, z toho tvoří 16% žen. Současnou domobranu zaměřenou na místní teritoriální obranu území v době vojenských i nevojenských krizí (odstraňování následků hromadného ničení, podpora bojovým jednotkám, neodkladná a další lékařská pomoc, vyhledávání osob, apod.) tvoří okolo 35 400 vojáků.

3.4. Velký stát: Německo¹⁷

Německo ukončilo všeobecnou brannou povinnost v roce 2011 a má plně profesionální armádu. Ještě v roce 2008 byl koncept plně profesionální armády odmítán. Branná povinnost se týká mužstva od 17 do 45 let, u důstojníků do 60 let. Nyní je možno v tomto věku po-

¹³ <https://en.wikipedia.org/wiki/Netherlands#Military> (text on line, 17. 8. 2017).

¹⁴ https://en.wikipedia.org/wiki/Armed_forces_of_the_Netherlands (text on line, 17. 8. 2017).

¹⁵ Data získána ze Sekce rozvoje a plánování schopností MO/Odbor obranných příprav/NRFC dne 16. 5. 2017.

¹⁶ https://en.wikipedia.org/wiki/Swedish_Armed_Forces (text on line, 17. 8. 2017)

¹⁷ <https://en.wikipedia.org/wiki/Bundeswehr> (text on line, 17. 8. 2017)

volat celkově 29,5 miliónů osob. Ozbrojené síly Německa se dělí na armádu, letectvo a námořnictvo. V současné době čítají počty 178 831¹⁸ vojáků z povolání. Vzhledem ke zhoršení mezinárodní bezpečnostní situace se Německo rozhodlo do roku 2024 zvýšit počet svých profesionálních vojáků o dalších 20 000. Dále má na 20 751 příslušníků aktivních záloh a cílem je v roce 2024 dosáhnout počtu 35 400 těchto vojáků. Operativní mobilizační záloha čítá okolo 621 000¹⁹ osob. U všech vojáků je počítáno s možností jejich nasazení v zahraničních misích.

4. SOUČASNÝ ZPŮSOB ŘEŠENÍ MOBILIZACE V ČR A ZEMÍCH SPOJENCŮ

Systém mobilizace států, patří i nadále k jednomu ze stálých a neopomenutelných bezpečnostních systémů, jak států Evropy, tak i u ostatních významných aktérů mezinárodní politiky. Mezi jednotlivými státy je možné najít rozdílné přístupy k válečné výstavbě ozbrojených sil v návaznosti na současném způsobu výstavby těchto sil. Tedy, zda jsou budovány na plně profesionálním principu, či všeobecné branné povinnosti (vykonání základní vojenské služby, evidence záloh) nebo popřípadě kombinací obou těchto systémů. Co se týká současného způsobu pojetí výstavby ozbrojených sil, je možné rozdělit uvedené země v tabulce 1 z hlediska doby zabezpečení systému mobilizace do tří skupin takto:

- první skupina - země, které své rozvinutí ozbrojených sil budují na jejich plné profesionalizaci. Do takových zemí je možné zařadit USA, Francii, Německo, Nizozemí a Belgie. Použití ozbrojených sil je zaměřeno především na vnější obranu státu. Vnitřní obrana státu je z hlediska bezpečnostního systému budována na dobrovolných (aktivních) zálohách. Jejich výcvik a příprava je zaměřena především k likvidaci přírodních a průmyslových následků a k ochraně obyvatelstva na daném teritoriu. Současně se využívají pro doplnění profesionálních ozbrojených sil a aktivní účastí mírových operací mimo území státu. Vedle této zálohy existují zálohy z bývalých profesionálních vojáků a vycvičených dobrovolných záloh, u kterých ovšem neprobíhá intenzivní výcvik, ale je možné jejich povolání do vojenské služby v případě válečného stavu země. Stát se snaží rozvíjet občanské aktivity směrem k poskytování pomoci ve zdravotnictví, sociálních službách, záchranných pracích, apod. Tím si stát, vytváří podmínky pro dobrovolný vstup občanů do mobilizačního systému.

- druhá skupina - země, které využívají systém všeobecné branné povinnosti ve věkové hranici v rozmezí od 16 do 70 let. Do takových zemí je možné zařadit Švédsko, Dánsko nebo Švýcarsko. Tyto státy mají vytvořeny ozbrojené síly, jako malé jádro profesionálních vojáků, okolo něhož se organizuje systém rozvinutí ozbrojených sil, složený z občanů, kteří prošli vojenským výcvikem, a mají povinnost v případě potřeby kdykoliv nastoupit vojenskou službu. Ozbrojené síly jsou tak připraveny k použití jak při vnější obraně státu, tak ale i k teritoriální obraně, a to především opět k likvidaci přírodních a průmyslových katastrof a ochraně obyvatelstva. V tomto případě opět stát podporuje a rozvíjí občanské iniciativy směřující k zapojení se do práce organizací na pomoc v oblasti zdravotnictví, sociálních služeb, záchranných prací, apod.

- třetí skupina - země bývalého východního bloku. Do této skupiny lze zařadit ČR, Slovensko nebo Maďarsko. Tyto země měli v minulosti rozvinutí svých ozbrojených sil vybudovány na základě všeobecné branné povinnosti a propracovaným systémem doplnění. Prostřednictvím transformačních procesů a teorie výstavby ozbrojených sil, se rozhodli zredukovat své početní stavy ozbrojených sil a provést jejich plnou profesionalizaci. Problém je

¹⁸ <https://de.wikipedia.org/wiki/Bundeswehr> (text on line, 17. 8. 2017)

¹⁹ Data získána ze Sekce rozvoje a plánování schopností MO/Odbor obranných příprav/NRFC dne 16. 5. 2017.

ovšem v tom, že u těchto zemí se stále hledá optimalizace vyváženosti mezi vnější a vnitřní (teritoriální) obranou. Dá se říci, že tyto země postupně směřují do první skupiny, tedy v případě zabezpečení rozvinutí ozbrojených sil, realizovat doplnění pomocí dobrovolných (aktivních) záloh. Tato cesta je ovšem závislá na politickém rozhodnutí a přístupu k této oblasti (např. finanční motivace, daňové úlevy) a na členství v mezinárodním uskupení NATO a EU.

ZÁVĚR

Většina států má ve své legislativě zakotvenu povinnost občanů v případě vzniku možné vojenské hrozby. Otázka výstavby, potažmo rozvinutí ozbrojených sil ČR patří mezi jednu z rozhodujících priorit a je záležitostí každého státu. Na základě položené otázky z úvodu zda-li: „Je systém mobilizace, a s tím spojené válečné rozvinutí ozbrojených sil již jen historie?“ a výše uvedených skutečností, se dá usuzovat, že ČR bude svoje zálohy a systém rozvinutí ozbrojených sil budovat podle vzoru zemí, které mají již nějakou zkušenost s tvorbou záloh při plné profesionalizaci svých ozbrojených sil.

Během uplynulého dvanáctiletého období od začátku plné profesionalizace ozbrojených sil ČR, jsou legislativně zakomponovány prvky, potřebné pro systém rozvinutí ozbrojených sil, které se přibližují vzoru zemí uvedených v první skupině. Jde zejména o aktivní zálohy, jejich přípravu, způsob motivačního ohodnocení, či možnost zapojení do zahraničních misí s řadovými profesionály. Dále dobrovolná registrace povinné zálohy a její dobrovolnost výcviku. Navíc probíhají projekty, kdy ozbrojené síly aktivně seznamují a podporují osobní zodpovědnost občanů ČR na obranu své země a rozšiřují povědomí o systému zabezpečení bezpečnosti jejich země proti vnějšímu napadení.

Potřeba systému rozvinutí ozbrojených sil (mobilizace) vykazuje značnou variabilitu, se kterou je potřeba neustále pracovat. Stát si u svých občanů cíleně posiluje osobní zodpovědnost za obranu země, vyzdvihuje potřebu a prestiž vlastních ozbrojených sil.

S ukončením systému odvodů ztratily ozbrojené síly faktický přehled o stavu populace branců, tedy osob, na něž se vztahuje branná povinnost. Z tohoto pohledu není zcela jasné, v jakém rozsahu je nyní možné mobilizovat určitou část populace v případě potřeby rozvinutí ozbrojených sil. Není známo, kolik branců nám odmítne nástup služby dle nastavené legislativy. Je tedy důležité sledovat rozevření pomyslných nůžek, aby se příliš nerozevřely mezi společností a vojenskými profesionály.

Mimo lidské zdroje patří k dalším zdrojům pro mobilizaci i ekonomická stránka, jenž by se realizovala v rámci reorganizace národního hospodářství. Reorganizace a výstavba ozbrojených sil je plánována tak, aby co nejúčinněji využívala zdroje na podporu celkového válečného úsilí. Dostupné zdroje a výrobní schopnosti určují míru a intenzitu ekonomické mobilizace. Mobilizace ekonomických zdrojů pro podporu válečného úsilí je složitý proces, který vyžaduje plánování a materiální schopnosti v celostátním měřítku.

Nový pohled na způsob realizace mobilizace a tím rozvinutí ozbrojených sil ČR reaguje na současnou bezpečnostní situaci a podmínky v rámci zemí mezinárodního společenství NATO a EU. Země bývalého východního společenství doposud neopustily úplně dříve zavedený systém mobilizace, ale naopak se snaží účelově přizpůsobit systém mobilizace na nově vybudované plně profesionální armády. Další možné změny a přístupy v systému rozvinutí ozbrojených sil jsou dány ovšem ekonomickou náročností, ale i realizací konkrétních změn v legislativním prostředí.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Diplomová práce Bc. Štefan Živčák, Systém mobilizace ozbrojených sil České republiky na počátku 21. století: přežití minulosti nebo nezbytnost současnosti?. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií, Praha, 2009.

Kolektiv autorů, 2008. Principy obrany České republiky "2030". Brno: Univerzita obrany. ISBN 9788072315130.

Koncepce mobilizace ozbrojených sil ČR. Praha. 2013.

Elektronické dokumenty

https://cs.wikipedia.org/wiki/Mobilizace#cite_note-1

https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_number_of_military_and_paramilitary_personnel#IISS2017

https://en.wikipedia.org/wiki/Army_of_the_Czech_Republic

<https://de.wikipedia.org/wiki/Bundeswehr>

<https://en.wikipedia.org/wiki/Bundeswehr>

<https://en.wikipedia.org/wiki/Netherlands#Military>

https://en.wikipedia.org/wiki/Armed_forces_of_the_Netherlands

https://en.wikipedia.org/wiki/Swedish_Armed_Forces

<https://www.euroskop.cz/9001/17973/clanek/konec-branne-povinnosti-aneb-navrat-do-stredoveku/>

<http://www.militaria.cz/cz/clanky/miscellanea/branna-povinnost-v-ceskych-zemich.html>

Ing. Jaroslav STANĚK
Univerzita obrany
Kounicova 65, 621 10 Brno
jaroslav.stanek@unob.cz

TYOLOGIE SOUDOBÝCH OZBROJENÝCH KONFLIKTŮ

TYOLOGIES OF CONTEMPORARY ARMED CONFLICTS

Richard STOJAR

ABSTRACT

The text focuses on the conflict analysis and application of current typologies and methods. At present time the characteristic features of military conflicts have appreciably changed in comparison with military conflicts which have been happening in the past. Modern military conflicts are describe as hybrid conflicts, proxy-conflicts, network conflicts, distance conflict etc. The conflicts parties quite often have character of all sorts and one can observe chaotic alliances of state and non-state actors with different interests and different views on the projection of power and the use of armed force. The text highlights the necessity of adaptation of current typologies or at least their components and the development and changes which take place in contemporary conflicts.

Keywords: typologies, armed conflict, war, conflict analysis

ÚVOD

V posledních dekáдах byla analýze ozbrojených konfliktů věnována poměrně velká pozornost, a to jak ze strany mezinárodních institucí a organizací zabývajících se či vstupujících do probíhajících konfliktů, tak i ze strany akademických a expertních pracovišť, která ze výzkumem a analýzou konfliktů zabývají spíše z teoretického hlediska. V posledních desetiletích byly vypracovány kvalitní metodologické nástroje a z nich vycházející typologie konfliktů, které vhodně reflektovaly ozbrojené konflikty a války probíhající v tomto období. V současnosti lze však sledovat, že dosavadní přístupy výzkumu konfliktů nestačí zcela reflektovat aktuální trendy a začínají být v některých ohledech problematické i doposud nejčastěji používané typologie konfliktů. Samotný termín konflikt díky svému širšímu významu, zahrnuje rozsáhlejší spektrum nekompatibilních cílů a širší škálu jednání aplikovatelného za účelem jeho dosažení a je nadále využívanějším termínem než válka. Válka, jako největší stupeň ozbrojeného konfliktu, klade primární důraz na roli silových prostředků pro dosažení stanovených politických cílů, nicméně v uplynulých letech se stala termínem na jedné straně neadekvátně používaným či nadužívaným. Na druhé straně se stala pojmem, který bývá v mnoha probíhajících konfliktech z pragmatických důvodů obcházen a není aplikován v praktické rovině.

Obecně se zdá být potvrzován dlouhodobý trend vypovídající o stále výraznějším podílu vnitrostátních konfliktů, ty jsou však většinou doprovázeny i stále výraznějším zapojením externích aktérů, kteří často určují zásadní parametry konfliktu a stanovují pro místní aktéry řadu omezení. Jistý problém představuje skutečnost, že dosavadní přístupy jsou při hodnocení konfliktů výrazně ovlivňovány státocentrickým pojetím mezinárodních vztahů. V řadě z nich je stát základní jednotkou analýzy a většina proměnných je se státem svázána. Dochází tak k příliš velké simplifikaci, kdy množství aktérů není postižitelné. Se státocentrickým pojetím je spojen i geografický charakter typologizace konfliktů, který je také nedostatečný. Velmi často se jako rámeček ozbrojeného střetu udává celé území státu, což nemusí vždy odpovídat realitě. Řada regionálních konfliktů bývá striktně, alespoň co se bojových aktivit týká, geogra-

ficky omezena. I současný konflikt v oblasti Donbasu, pokud jej budeme vnímat primárně jako ukrajinsko-ruský konflikt a nikoliv konflikt mezi ukrajinskou vládou a separatistickými entitami DNR a LNR, zůstává ve své horké fázi omezen pouze na vymezené teritorium.

1. AKTÉŘI KONFLIKTU

Prakticky všechny existující typologie dnes pracují s pojmy státní a nestátní aktér, pro přesnější analýzu či klasifikaci by ovšem toto rozdělení nebylo dostačující a tak se objevují i další členění, která mají za cíl lépe identifikovat pozici a působení jednotlivých stran zúčastněných v konfliktech. V odborné sféře je asi nejvíce respektované členění dle Uppsala Conflict Data Program, které rozlišuje tři typy aktérů a dvě úrovně v konfliktu:

- 1) primární aktéři, 2) sekundární aktéři, neválčící, 3) sekundární aktéři, válčící

Výhodou tohoto přístupu je zjednodušení, které umožňuje lepší deskripci a zachycení velkého množství dat. Slabinou tohoto pojetí je fakt, že nedovede plně zachytit dynamiku konfliktu a tím znesnadňuje v některých případech jeho lepší pochopení.

Na primární úrovni se jedná se o aktéry, kteří mezi sebou deklarují vzájemně neslučitelné zájmy. Může se jednat jak o vládu a nestátního aktéra v případě vnitrostátního konfliktu, tak i o dvě vlády v případě mezistátního konfliktu.

Větší problém nastává při použitelnosti definic sekundárních aktérů. Podle UCDP poskytuje sekundární neválčící aktér primárnímu aktéru podporu, která nějakým způsobem ovlivňuje vývoj a průběh konfliktu.¹ Podporou v tomto případě jsou dodávky zbraní, financí, zajištění logistiky atd., nikoliv ale přímé bojové zapojení vlastních vojenských jednotek. Cokoliv, co je spojeno s normální interakcí mezi těmito státy a není poskytováno s přímým úmyslem pomoci v boji, není chápáno jako podpora primární straně i kdyby to mělo přímý dopad na průběh bojů (např. dodávky potravin, strategických surovin či pohonných hmot). Tato podpora tak může přijít od sousedních států, různých organizací či třeba diaspory (např. albánská diaspora, kurdáská diaspora, arménská diaspora v lokálních konfliktech).

Sekundární válčící aktér vstupuje do konfliktu přímým vojenským zapojením na straně některého z primárních aktérů a může utvářet stranu konfliktu. S primárním aktérem sdílí stejnou pozici v inkompatibilitě, ale nepodílí se přímo na formulaci neslučitelných zájmů. Sekundárním přímo zapojeným, tj. aktivně bojujícím aktérem ale může být podle typologie UCDP pouze stát. V případě vnitrostátního konfliktu to znamená, že tuto pozici může zastávat pouze externí aktér. Současná situace ale umožňuje ozbrojené zapojení dalších aktérů na straně primárních aktérů i bez toho, aby sdíleli pozici v inkompatibilitě. Typickým představitelem mohou být soukromé vojenské společnosti či jiní nestátní aktéři disponující relevantní vojensky využitelnou silou a specifickými, např. čistě materiálními motivy. Nedostatkem UCDP typologie se jeví neadekvátní zohlednění významu některých vnitrostátních a nestátních aktérů a její obtížná použitelnost při analýzách velké části soudobých ozbrojených konfliktů, kde je dvouúrovňové pojetí často nedostatečné.² V současnosti patrně nejvíce užívanou typologii vypracoval rovněž UCDP, který samotný ozbrojený konflikt definuje jako soupeření týkající se neslučitelných zájmů v jehož rámci je nasazena ozbrojená síla a v němž je minimálně jedna ze stran konfliktu vládou státu. Z konfliktů lze rozlišit čtyři typy, které mohou podle UCDP nastat:

¹ The Uppsala Conflict Data Program, online edition, Uppsala, 2017,

<http://www.pcr.uu.se/research/ucdp/definitions>

² DYČKA, L. *Typologie aktérů v konfliktech: Angolský případ*. Politologická revue, Issue1/18/ 2012, s. 73-93.

Mezistátní konflikt probíhá mezi dvěma vládami států. Vládami států musí být primární aktéři, kteří formulovali neslučitelné cíle. Pouhá přítomnost státních aktérů na obou stranách konfliktu, není dostačujícím kritériem pro zařazení do kategorie mezistátních konfliktů, protože se může jednat i vnitrostátní konflikt se zahraniční účastí. Jedná se o nejméně problematickou kategorii, která odráží standardní pojetí ozbrojených konfliktů v rámci klasicky pojatého systému mezinárodních vztahů. Nicméně se jedná o kategorii, která v současnosti nemusí mít zcela zřetelné hranice a často se prolíná s níže uvedenou hybridní formou.

Vnitrostátní konflikt předpokládá, že primárními aktéry jsou vláda státu a nestátní aktér bez účasti jiných zemí. Tato typologie ale už neřeší, co nastane v případě, že se do konfliktu zapojí nestátní aktér mající původ (sídlo, centrum, těžiště operací) v zahraničí. To lze ilustrovat na řadě případů, typu prvotních aktivit Islámského státu (etablovaného v Iráku) či ozbrojených formací libanonského hnutí Hizballáh v občanské válce v Sýrii. Pokud by takovýto druh zapojení byl jedinou zahraniční účastí v konfliktu, pak se dle tohoto vymezení teoreticky stále jednalo o vnitrostátní konflikt.

Hybridní formu představuje *Vnitrostátní konflikt s vnějším zapojením*, ten opět zahrnuje vládu a nestátního aktéra na primární úrovni. Navíc ale jeden, nebo oba primární aktéři, dostávají přímou vojenskou podporu od vlády jiného státu. Stejně jako u vnitrostátního konfliktu, i tato kategorie je v současnosti ovlivněna probíhajícími změnami a ilustrativní může být občanská válka v Sýrii. Kvantita externí vojenské podpory zúčastněným stranám totiž v mnoha směrech přesahuje vlastní kapacity domácích aktérů, takže vnitrostátní charakter je zde daný spíše jen dílčím geografickým omezením konfliktu. Po několika letech intenzivní bojové činnosti jsou např. syrské vládní síly natolik vyčerpána, že výrazněji vyšší kvantitativní i kvalitativní zastoupení při obhajobě zájmů dosavadního vládního režimu mají v pozemních silách iránské formace či jednotky libanonského Hizballáh, než Syrská arabská armáda. Podobná situace je i u vzdušných sil, kde je dominantním prvkem ruský letecký kontingent. Nicméně externí fyzická podpora je neméně výrazná i v případě opozičních formací, ať již zahraničních džihádistů a iráckých sunnitů v řadách Islámského státu či dalších externích prvků v řadách syrské opozice či kurdevských formací. Prakticky všechny bojující strany jsou zde zásadně odkázány na externí podporu, a byť se syrský konflikt nedá označit za proxy válku mezi dominantními vnějšími aktéry, nelze jej ani omezit na konflikt vnitrostátního charakteru.

UCDP vymezuje i non-state konflikt. Jedná se o použití ozbrojených sil mezi dvěma aktéry, z nichž ani jeden není vládou státu, pokud je naplněna podmínka organizovanosti aktérů a dosažení 25 obětí konfliktu v jednom kalendářním roce. I zde je však možné mluvit o určité problematičnosti této kategorie. V podmínkách zhroutených států nemusí být ani jeden z bojujících aktérů pokládán za aktéra státního, even. může dojít k situaci, kdy v těchto podmínkách vystupuje více bojujících aktérů, kteří ovšem nemusí být v přímém konfliktu s aktérem disponujícím určitou třeba jen externě udělenou legitimitou. V soudobých konfliktech probíhajících např. v Libyi či Somálsku sice můžeme identifikovat jednoho mezinárodně uznaného představitele státní moci, nicméně ten zdaleka neovládá většinu státního teritoria a často nemá prakticky žádný vliv na ostatní ozbrojené aktéry, byť se s některými z nich se nachází v ozbrojené konfrontaci. V těchto konfliktech dochází k zásadnímu stírání rozdílů mezi státními a nestátními aktéry a je otázkou, zda je tedy takto vymezená typologie zcela relevantní pro uvedené případy. Problém s touto typologizací konfliktů je ovšem i v tom, koho lze za státního aktéra považovat, resp. jak nestranně vyhodnotit míru jejich legitimacy.³ I dnes je řada státních útvarů, jejichž legitimita, resp. mezinárodní uznání je předmětem kon-

³ NYE, S. J., WELCH, A. D. *Understanding Global Conflict and Cooperation: Intro to Theory and History* Harlow: Pearson, 2014. ISBN 978-1-29202-318-2., s. 48.

troverzí a zcela odlišných přístupů. Potenciální ozbrojený konflikt mezi Gruzii a separatistickou Jižní Osetií by mohl být klasifikován jako mezistátní i vnitrostátní konflikt, zaleželo by jen na perspektivě pohledu. I nestátní aktér může v konfliktu disponovat charakteristikami státního aktéra, tj. regulární konvenční armádou, vládou, vymezeným teritoriem apod. Bylo by tedy možná vhodné pracovat i s kategorií *quasi* či spíše *semi* státních aktérů, jakým je kurdská autonomie v Iráku.

Obdobně jako UCDP klasifikuje konflikty i další v akademické sféře velmi respektovaná instituce Heidelberg Institute for International Conflict Research. Metodologie HIIK rozlišuje mezi mezistátním, vnitrostátním a substátním konfliktem. Mezistátní konflikt probíhá výhradně mezi mezinárodně uznávanými státními aktéry, vnitrostátní zahrnuje státní i nestátní aktéry. Substátní konflikt probíhá pak výhradně pouze mezi nestátními aktéry.⁴ Některé konflikty jsou ovšem v použitých typologiích obtížně zařaditelné, mohou měnit své základní parametry a může být zde obtížně stanovitelná inkompatibilita zúčastněných stran. Např. konflikt v Kosovu z let 1998-1999 lze označit v první fázi za vnitrostátní konflikt, v druhé za vnitrostátní konflikt s vnějším zapojením a ve třetí i za mezistátní konflikt, neboť zde je možné mluvit i o inkompatibilitě primárních státních aktérů. Lze také nalézt konflikty vnitrostátní, v nichž nemusí být externí podpora, nicméně v nichž parametry konfliktu určují externí aktéři, aniž by je bylo možné označit za primární či sekundární. Mohou zásadně ovlivnit průběh i výsledek konfliktu a neměly by tedy být i v typologiích opomíjeni. Tito aktéři mohou např. vymezit bezletové zóny či tzv. bezpečné zóny, které limitují jednu ze stran či jí přímo znemožňují dosažení vojenské převahy a nepřímo tak prodlužují konflikt (viz např. válka v BaH)

2. TYPOLOGIE KONFLIKTU DLE INTENZITY

Je možné analyzovat a zařadit konflikty dle intenzity, resp. intenzity ozbrojeného násilí stanovené primárně dle počtu obětí, které mají za následek. Výzkumníci M. Small and D. Singer, kteří vyvinuli konceptualizaci a typologii válek v rámci *Correlates of War Project* kladli značný důraz na kvantitativní kritéria a snažili se jimi odlišit válku od konfliktů jiného typu a nižší intenzity.⁵ Podle nich, počet 1000 mrtvých způsobených kontinuální aktivitou organizovaných ozbrojených sil odděluje válku od jiných typů konfliktů a násilného chování. Toto kritérium přejala a používala řada dalších autorů a významných výzkumných institucí, a dále jej rozpracovala i UCDP.⁶ Počty obětí má za jeden z indikátorů závažnosti a intenzity ozbrojených konfliktů i HIIK, který má ovšem jinak nastavená kvantitativní kritéria.⁷ Vypovídající hodnotu kvantitativních indikátorů nicméně v praktické rovině často komplikuje omezená dostupnost věrohodných dat v rámci probíhajících konfliktů. Strany konfliktu mají často velký zájem na zkrácení skutečného počtu ztrát, a dochází ke značným deformacím ve zveřejňovaných údajích, ať již se snahou je maximalizovat či minimalizovat. Motivy jsou většinou politické či propagandistické, řada falešných údajů však může mít poměrně dlouhou životnost i po skončení vlastního konfliktu. Příkladem může být informace o 200 tisících obětech konfliktu v BaH, která se objevila již v prvních měsících jeho trvání. V poválečném období však byl počet potvrzených obětí stanoven díky rozsáhlému výzkumu OSN na 96 tisíc. I po více než 20 letech od ukončení tohoto konfliktu se lze i v akademických textech setkat

⁴ Heidelberg Institute for International Conflict Research, *Conflict Barometer 2016*, No. 25, online edition, Heidelberg, 2017, http://www.hiik.de/en/konfliktbarometer/pdf/ConflictBarometer_2016.pdf

⁵ SINGER, J. D., SMALL, M. *The Wages of War, 1816-1965: A Statistical Handbook*. New York: John Wiley & Sons Inc. 1972, s.8.

⁶ The Uppsala Conflict Data Program, online edition, Uppsala, 2017, <http://www.pcr.uu.se/research/ucdp/definitions>

⁷ Heidelberg Institute for International Conflict Research, *Conflict Barometer 2016*, online edition, Heidelberg, 2017, https://www.hiik.de/en/konfliktbarometer/pdf/ConflictBarometer_2016.pdf

s výše uvedeným nadsazeným údajem.⁸ Je zde však i otázka relevance podobných kvantifikací v soudobých či budoucích konfliktech. Hodnota lidského života není univerzálně platnou jednotkou a může vést ke značným zkreslením při hodnocení a analýze konfliktů. Jsou zde konflikty, které vzhledem k počtu obětí zcela naplňují parametry konfliktů nejvyšší úrovně, vzhledem k místnímu kontextu však mohou být i ze strany samotných aktérů vnímány jako méně závažné. Významnou je míra senzitivity k vlastním i celkovým lidským ztrátám, která může být u aktérů z různého prostředí diametrálně odlišná. Omezená eskalace ozbrojeného násilí (ať již časově či geograficky), například v rámci pohraničních střetů může v některých regionech světa mít za následek velké množství obětí, ať již z řad komбатantů či civilní populace, z pohledu státních aktérů však může jít o relativně nevýznamnou konfrontaci vymezující jejich vzájemné pozice a mocenské postavení. Kvantitativně srovnatelný incident by však v jiných případech mohl být interpretován jako rozsáhlý válečný konflikt. Senzitivita ke ztrátám může pochopitelně významně ovlivňovat průběh konfliktu či chování aktérů a odrazit se i v hodnocení konfliktu samotného, ať již ze strany zúčastněných či jeho percepce ze strany okolí. Rozdílná senzitivita se pochopitelně týká především aktérů samotných a jejich jednání, v rámci obecné typologizace však může vést i k dílčím zkreslením konfliktu a jeho závažnosti. Ztráta několika vojáků během US intervence v Somálsku vedla k úplné rezignaci světové supervelmoci na původní cíle, naopak řádově nesrovnatelně vyšší ztráty, k nimž došlo téměř ve stejném časovém období, nijak zásadně neovlivnily ruskou snahu eliminovat čečenský separatismus. Za 15 let svého nasazení v Afghánistánu ztratily ozbrojené síly USA 2400 osob vojenského personálu v globálně sledovaném konfliktu, srovnatelné množství ztrát na lidských životech bylo však prakticky denní kvótou mediálně nepokryté tzv. Druhé válce v Kongu. Zmínit lze v této souvislosti např. i dekádu trvající mexickou drogovou válku, která má za následek desetitisíce obětí a mohla by být klasifikována jako vnitrostátní či nestátní konflikt s vysokou intenzitou, nicméně stojící stranou mediální pozornosti a v minulosti i stranou přehledu zpracovávaného UCDP. Význam, jaký má tzv. hierarchie smrti pro globální mediální pozornost byl již častokrát popsán, nicméně ve vztahu k analýze konfliktu není zcela reflektován. Při kritickém hodnocení těchto kvantitativních indikátorů dnes však nejde jen o poněkud kontroverzní hodnocení či odlišné vnímání hodnoty lidského života. Technologický pokrok vede již dnes k dynamickému zavádění robotických prostředků, které v tomto směru mohou velmi významně ovlivnit podobu a průběh konfliktů. Lidské ztráty nemusí být zcela spolehlivým indikátorem intenzity ozbrojeného násilí již dnes. Tzv. dronová válka, kterou vedou USA v některých regionech, zcela minimalizuje vlastní fyzické lidské ztráty, nevyžaduje vlastní dlouhodobou vojenskou přítomnost v prostoru nasazení a často probíhá bez jakékoliv autorizace ze strany místních státních autorit, byť se může jednat i o americké spojení. Takovýto konflikt vytváří z USA specifického aktéra, který jen obtížně může být zařazen v dosavadních typologiích. Proces robotizace však perspektivně může ve velké míře potlačit lidský prvek v přímém vedení bojové činnosti a učinit tak kvantitativní indikátor založený na počtu lidských ztrát stále méně relevantním. Již dnes jsou jako reálné hodnoceny scénáře, při kterých by ve střednědobém časovém horizontu mohlo dojít k rozsáhlé vojenské konfrontaci technologicky vyspělých státních aktérů, při níž by však docházelo k minimálním lidským ztrátám. Takovýto konflikt by primárně probíhal mezi robotickými ozbrojenými systémy, ať již leteckými drony, či námořními i pozemními zbraňovými systémy bez lidské posádky a který by byl v případě průkazné superiority jedné strany či vyčerpání dostupných prostředků ukončen, aniž by došlo k významnějšímu nasazení lidského komponentu do válečných operací a tím i potenciálním lidským ztrátám.

⁸ STOJAROVÁ, V. *Současné bezpečnostní hrozby západního Balkánu. Kritická analýza konceptu bezpečnosti Kodaňské školy*. Brno: CDK 2007, s. 70.

ZÁVĚR

Neexistuje všeobecně akceptovaná typologie a pro výzkum či kategorizaci ozbrojených konfliktů se nabízí celá řada dalších přístupů. Volit lze jak podle osobních preferencí, tak podle zaměření konkrétního výzkumu. V období druhé poloviny 20. století, v němž se poprvé akademická sféra zásadně věnovala výzkumu konfliktů, byla většina sledovaných konfliktů spojena s rozpadem koloniální soustavy a následných nástupnických válek o lokální či regionální dominanci (africký a asijský kontinent), či o něco později s rozpadem mnohonárodnostních státních útvarů, které se z vnitřních příčin nebyly schopny adaptovat na demokratické procesy, k nimž došlo po rozpadu bipolárního světa (východoevropský prostor). Pro konflikty 21. století však typologie vycházející primárně z tohoto období přestávají být vhodné, neboť plně nereflektují jak společenské tak např. i technologické změny, a do určité míry i vývoj v mezinárodních vztazích. Aktuálně probíhající intenzivní konflikty, typu občanské války v Sýrii, se často odehrávají na pozadí rozsáhlejších a komplexnějších událostí, které je třeba rovněž brát v úvahu při jejich analýze a klasifikaci. Ozbrojené konflikty nepochybně nebudou věcí minulosti a budou i nadále poskytovat prostor k výzkumu. Nové diskutované formy konfliktů, stírající hranici mezi válkou a mírem, tzv. hybridní války mohou přinést další impuls pro aplikaci nových kritérií či indikátorů a odrazit se i v nových přístupech a typologiích.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- DYČKA, Lukáš. Typologie aktérů v konfliktech: Angolský případ. *Politologická revue*, Issue 1/18/ 2012, s. 73-93.
- Heidelberg Institute for International Conflict Research, *Conflict Barometer 2016*, No. 25. online edition, Heidelberg, 2017, [cit. 2017-09-11]. Dostupné na internete: https://www.hiik.de/en/konfliktbarometer/pdf/ConflictBarometer_2016.pdf
- NYE, S. Joseph, WELCH, A. David. *Understanding Global Conflict and Cooperation: Intro to Theory and History* Harlow: Pearson, 2014. 370 s. ISBN 978-1-29202-318-2.
- SINGER, D. Joel, SMALL, Melvin. *The Wages of War, 1816-1965: A Statistical Handbook*. New York: John Wiley & Sons Inc., 1972, s. 428. ISBN 978-0471793007.
- STOJAROVÁ, V. *Současné bezpečnostní hrozby západního Balkánu. Kritická analýza konceptu bezpečnosti Kodaňské školy*. Brno: CDK, 2007. 296 s. ISBN 978-80-7325-134-5.
- The Uppsala Conflict Data Program, online edition, Uppsala, 2017, [cit. 2017-09-11]. Dostupné na internete: <http://www.pcr.uu.se/research/ucdp/definitions>

Richard STOJAR, PhD.
Univerzita obrany, Kounicova 65, Brno 662 10
richard.stojar@unob.cz

STAVBY NA BÝVANIE A UBYTOVANIE A ICH POŽIARNA OCHRANA

BUILDINGS FOR LIVING AND ACCOMODATION AND OUR FIRE PROTECTION

Marian SUJA, Vladimír ANDRASSY

ABSTRACT

The article is characterized by a structure in terms of existing legislation, as well as the use of the building, but most are analyzed by processing solutions of fire safety of the finished structure changes aimed at building housing and accommodation.

Keywords: building; use of a building; change of building; fire protection of buildings

ÚVOD

Odborná verejnosť nemá jednotný názor, podľa čoho sa majú riešiť zmeny dokončených stavieb (ďalej len „zmeny stavieb“), keďže do dnešnej doby nie je spracovaný právny predpis ohľadne zmien stavieb. Začiatok článku sa zameriava na stavbu a jej užívanie, definuje čo je to stavba, podľa akých kritérií sa delia a ako sa užívajú stavby, hlavne so zameraním na stavby na bývanie a ubytovanie. Ďalej je rozpracovaná protipožiarna bezpečnosť zmien stavieb, kedy nastávajú zmeny stavieb z protipožiarného hľadiska, riešenie protipožiarnej bezpečnosti zmien stavieb a podľa čoho sa majú riešiť zmeny stavieb. V článku nie sú zahrnuté pamiatkovo chránené stavby a kultúrne pamiatky, ktoré sú špecifické pre svoju historickú hodnotu (duchovnú hodnotu dejín kultúry a umenia) a riešenie protipožiarnej bezpečnosti týchto stavieb by malo byť špecifické. Zmeny stavieb sú v súčasnosti riešené podľa slovenskej technickej normy pod názvom Požiarna bezpečnosť stavieb - Zmeny stavieb (ďalej len „STN 73 0834“).

1. STAVBA A JEJ UŽÍVANIE

Stavba podľa stavebného zákona je stavebná konštrukcia postavená stavebnými prácami zo stavebných výrobkov, ktorá je pevne spojená so zemou alebo ktorej osadenie vyžaduje úpravu podkladu. Pevným spojením so zemou sa rozumie:

- spojenie pevným základom,
- upevnenie strojnými súčiastkami alebo zvarom o pevný základ v zemi alebo o inú stavbu,
- ukotvenie pilótami alebo lanami s kotvou v zemi alebo na inej stavbe,
- pripojenie na siete a zariadenia technického vybavenia územia,
- umiestnenie pod zemou.

Stavby sa podľa stavebnotechnického vyhotovenia a účelu členia na:

- a) pozemné stavby, ktoré sú priestorovo sústredené zastrešené budovy vrátane podzemných priestorov, ktoré sú stavebnotechnicky vhodné a určené na ochranu ľudí, zvierat alebo vecí; nemusia mať steny, ale musia mať strechu. Podľa účelu sa členia:
 - bytové budovy,
 - nebytové budovy,

b) inžinierske stavby:

- diaľnice, cesty, miestne a účelové komunikácie, nábrežia, chodníky a nekryté parkoviská,
- železničné, lanové a iné dráhy,
- vzletové dráhy, pristávacie dráhy a rolovacie dráhy letísk,
- mosty, nadjazdy, tunely, nadchody a podchody,
- prístavy, plavebné kanály a komory, úpravy tokov, priehrady a ochranné hrádze, závlahové a melioračné sústavy, rybníky,
- diaľkové ropovody a plynovody, miestne rozvody plynu,
- diaľkové a miestne rozvody vody alebo pary, úpravne vody, miestne kanalizácie a čistiarne odpadových vôd,
- diaľkové a miestne elektronické komunikačné siete a vedenia, telekomunikačné stožiare, transformačné stanice,
- diaľkové a miestne rozvody elektriny, stožiare, transformačné stanice, televízne káblové rozvody,
- banské stavby a ťažobné zariadenia,
- stavby energetických zariadení, plynárne a spaľovne odpadu,
- stavby na spracovanie a ukladanie jadrového materiálu a rádioaktívneho odpadu,
- stavby chemických zariadení, rafinérie a koksovne,
- stavby ťažkého priemyslu, napríklad vysoké pece, valcovne a zlievarne,
- nekryté športové ihriská, automobilové, motocyklové a bicyklové dráhy, golfové ihriská, lyžiarske trate a vleky,
- zábavné a oddychové parky, zoológické a botanické záhrady,
- reklamné stavby,
- ostatné inžinierske stavby, napríklad skládky odpadu.

Bytové budovy sú stavby, ktorých najmenej polovica podlahovej plochy je určená na bývanie. Medzi bytové budovy patria:

- bytové domy,
- rodinné domy,
- ostatné budovy na bývanie, napríklad detské domovy, študentské domovy, domovy dôchodcov a útulky pre bezdomovcov.

Bytový dom je budova určená na bývanie pozostávajúca zo štyroch a z viacerých bytov so spoločným hlavným vstupom z verejnej komunikácie. Rodinný dom je budova určená predovšetkým na rodinné bývanie so samostatným vstupom z verejnej komunikácie, ktorá má najviac tri byty, dve nadzemné podlažia a podkrovie. Byt je obytná miestnosť alebo súbor obytných miestností s príslušenstvom usporiadaný do funkčného celku s vlastným uzavretím, určený na trvalé bývanie. Obytná miestnosť je miestnosť, ktorá svojím stavebnotechnickým riešením a vybavením spĺňa podmienky na trvalé bývanie. Príslušenstvo bytu sú miestnosti, ktoré plnia komunikačné, hospodárske alebo hygienické funkcie bytu.

Nebytové budovy sú stavby, v ktorých je viac ako polovica ich využiteľnej podlahovej plochy určená na nebytové účely. Medzi nebytové budovy patria:

- hotely, motely, penzióny a ostatné ubytovacie zariadenia na krátkodobé pobyty,
- budovy pre administratívu, správu a na riadenie, pre banky a pošty,
- budovy pre obchod a služby vrátane autoservisov a čerpacích staníc,
- dopravné a telekomunikačné budovy, stanice, hangáre, depá, garáže a kryté parkoviská,
- priemyselné budovy a sklady, nádrže a silá,
- budovy pre kultúru a na verejnú zábavu, pre múzeá, knižnice a galérie,
- budovy pre školstvo, na vzdelávanie a výskum,

- nemocnice, zdravotnícke a sociálne zariadenia,
- kryté budovy pre šport,
- poľnohospodárske budovy a sklady, stajne a maštale,
- budovy a miesta na vykonávanie náboženských aktivít, krematóriá a cintoríny,
- kultúrne pamiatky, ktoré nie sú bytovými budovami,
- ostatné nebytové budovy, napríklad nápravné zariadenia alebo kasárne.

Ak sú budovy určené na rôzne účely, rozlišujú sa podľa hlavného účelu, na ktorý pripadá najväčšia časť využiteľnej podlahovej plochy. Ak časť nebytovej budovy slúži na bývanie, vzťahujú sa na túto časť požiadavky na bytové budovy.

Stavba musí byť ako celok a vo svojich častiach vhodné na zamýšľané použitie, a to najmä vzhľadom na zdravie a bezpečnosť ľudí počas ich celého životného cyklu. Stavba musí pri bežnej údržbe spĺňať nasledujúce základné požiadavky na stavby počas ekonomicky primeraného obdobia životnosti:

- mechanickú odolnosť a stabilitu,
- bezpečnosť v prípade požiaru (ďalej len „protipožiarna bezpečnosť stavby“),
- hygienu, zdravie a životné prostredie,
- bezpečnosti a prístupnosti pri používaní,
- ochranu proti hluku,
- energetickú hospodárnosť a udržiavanie tepla,
- trvalo udržateľné využívanie prírodných zdrojov.

Z hľadiska protipožiarnej bezpečnosti stavby sa musí stavba navrhnuť a postaviť tak, aby v prípade vypuknutia požiaru:

- si počas určitého času zachovala nosnosť konštrukcie,
- sa obmedzila tvorba a šírenie ohňa a dymu v stavbe,
- sa obmedzilo rozširovanie požiaru na susedné stavby,
- osoby nachádzajúce sa v stavbe z nej mohli odísť alebo aby mohli byť zachránené iným spôsobom,
- sa zohľadnila bezpečnosť záchranných tímov.

Stavby, ich zmeny a udržiavacie práce na nich sa môžu uskutočňovať iba podľa stavebného povolenia alebo na základe ohlásenia stavebnému úradu. Stavebné povolenie sa vyžaduje, pokiaľ stavebný zákon a vykonávacie predpisy k nemu alebo osobitné predpisy neustanovujú inak, pri stavbách každého druhu bez zreteľa na ich stavebnotechnické vyhotovenie, účel a čas trvania; stavebné povolenie sa vyžaduje aj pri zmenách stavieb, najmä pri prístavbe, nadstavbe a pri stavebných úpravách. Ohlásenie stavebnému úradu postačí:

- pri jednoduchej stavbe, jej prístavbe a nadstavbe, ak tak určil stavebný úrad v územnom rozhodnutí,
- pri drobných stavbách, ktoré plnia doplnkovú funkciu k hlavnej stavbe a ktoré nemôžu podstatne ovplyvniť životné prostredie;
- pri stavebných úpravách, ktorými sa podstatne nemení vzhľad stavby, nezasahuje sa do nosných konštrukcií stavby, nemení sa spôsob užívania stavby a neohrozujú sa záujmy spoločnosti;
- pri udržiavacích prácach, ktoré by mohli ovplyvniť stabilitu stavby, požiarne bezpečnosť stavby, jej vzhľad alebo životné prostredie a pri všetkých udržiavacích prácach na stavbe, ktorá je kultúrnou pamiatkou,
- pri stavbách elektronických komunikačných sietí (nosiče telekomunikačných zariadení) umiestňovaných na existujúcich objektoch, ktoré nepresahujú výšku 6 m, šírku 2,5 m a nezasahujú do nosných konštrukcií stavby,

- pri prízemných stavbách elektronických komunikačných sietí, ak ich zastavaná plocha nepresahuje 25 m² a výška 4,5 m,
- pri výmene alebo dopĺňaní telekomunikačných zariadení na existujúcich stavieb elektronických komunikačných sietí, keď nedôjde k zmene stavby.

Stavebné povolenie ani ohlásenie sa nevyžaduje:

- pri banských dielach, banských stavbách pod povrchom a pri stavbách v povrchových lomoch a skrývkach, pokiaľ podliehajú schvaľovaniu a dozoru orgánov štátnej banskej správy podľa banských predpisov,
- pri nadzemných a podzemných vedeniach elektronických komunikačných sietí, vrátane oporných a vytyčovacích bodov,
- pri krátkodobých prenosných zariadeniach, ako sú predajné stánky, konštrukcie a zariadenia na slávnostnú výzdobu a osvetlenie budov,
- pri scénických stavbách pre film a televíziu,
- pri geodetických drevených a prenosných meračských vežiach, signáloch a pyramídach,
- pri konštrukciách chmeľníc a vinogradov,
- pri stavebných úpravách elektrických vedení bez obmedzenia napätia, pokiaľ sa nemení ich trasa,
- pri udržiavacích prácach, pri ktorých nie je predpísané ohlásenie,
- pri rozvodoch elektronických komunikačných sietí a zvodoch antén, ktoré sú umiestňované v uzavretých priestoroch stavieb.

Dokončenú stavbu, prípadne jej časť spôsobilú na samostatné užívanie alebo tú časť stavby, na ktorej sa vykonala zmena alebo udržiavacie práce, pokiaľ tieto stavby vyžadovali stavebné povolenie, možno užívať len na základe kolaudačného rozhodnutia. Kolaudačné rozhodnutie sa vyžaduje aj pre jednoduché stavby, ich prístavby a nadstavby, ktoré postačilo ohlásiť, ak tak určil stavebný úrad v územnom rozhodnutí. Stavebný úrad môže od kolaudácie upustiť, ak ide o:

- drobné stavby, stavebné úpravy a udržiavacie práce, po ktorých ohlásení stavebný úrad určil, že podliehajú stavebnému povoleniu,
- jednoduché stavby a ich zmeny s výnimkou stavieb na bývanie, stavieb na individuálnu rekreáciu, garáží a stavieb s prevádzkovým alebo výrobným zariadením.

Stavbu možno užívať len na účel určený v kolaudačnom rozhodnutí, prípadne v stavebnom povolení. Zmeny účelu užívania stavby, ktoré spočívajú v zmene spôsobu užívania stavby, jej prevádzkového zariadenia, v zmene spôsobu a v podstatnom rozšírení výroby alebo činností, ktoré by mohli ohroziť život a zdravie ľudí alebo životné prostredie, vyžadujú rozhodnutie stavebného úradu o zmene v užívaní stavby. Zmenu v užívaní stavby, ktorá je spojená so zmenou stavby, prerokuje stavebný úrad pri stavebnom konaní a po jej dokončení vykoná kolaudáciu zmeny stavby. Zmenu v užívaní stavby, ktorá je spojená so zmenou stavby spočívajúcou v stavebných úpravách, ktorými sa podstatne nemení vzhľad stavby a nezasahuje sa do nosných konštrukcií stavby, môže prerokovať stavebný úrad v spojenom konaní o zmene v užívaní stavby.

2. PROTIPOŽIARNA BEZPEČNOSŤ ZMIEN STAVIEB

Z hľadiska protipožiarnej bezpečnosti stavieb, v zmysle STN 73 0834, je zmena užívania stavby alebo prevádzky iba zmena funkcie, ktorá vedie:

- k zvýšeniu náhodného požiarneho zaťaženia pn, alebo
- k zvýšeniu hodnoty súčiniteľa horľavých látok an, alebo

- k zvýšeniu počtu osôb,¹ osôb s obmedzenou schopnosťou pohybu alebo neschopných samo-statného pohybu alebo
- k dodatočnému zatepleniu stavieb kontaktným zatepl'ovacím systémom² alebo
- k zmene doterajšieho technologického súboru za technologický súbor vyššej generácie (napr. k zmene obsluhovanej prevádzky za prevádzku plne automatizovanú) alebo
- k zmene účelu stavby (vecne príslušnej projektovej normy podskupiny STN 73 08.. - stavby na bývanie a ubytovanie za stavby zdravotníckych zariadení a pod.).

Zmeny stavieb, v zmysle STN 73 0834, sa podľa rozsahu a závažnosti z hľadiska protipožiarnej bezpečnosti triedia do troch skupín:

- *I. skupinu* „zmeny stavieb s uplatnením obmedzených požiadaviek protipožiarnej bezpečnosti stavieb“ tvoria zmeny stavieb, ktorými nedochádza k zmene užívania stavby a ktorých predmetom sú:
 - úpravy, opravy, výmeny alebo nahradenie jednotlivých prvkov stavebných konštrukcií;
 - výmena, zámena alebo nová inštalácia systémov, sústav, poprípade prvkov technického alebo netechnologického zariadenia stavieb, ktoré svojou funkciou podmieňujú prevádzku stavby, a ktoré nie sú súčasťou technologickej časti stavby (kotolňa, strojovňa vzduchotechniky, strojovňa výťahu a pod.);
 - výmena, zámena alebo nová inštalácia technologického zariadenia, ktorá nevedie k zmene užívania stavby alebo prevádzky;
 - zmena vnútorného členenia priestoru, ktorou nevzniknú miestnosti väčšie ako 100 m², priestor väčší ako 100 m² však môže vzniknúť rozdelením pôvodne väčšieho priestoru.

Zmeny stavieb I. skupiny nevyžadujú ďalšie opatrenia, pokiaľ spĺňajú nasledovné požiadavky:

- požiarne odolnosť menených prvkov stavebných konštrukcií sa neznížila pod pôvodnú hodnotu;
- šírky a výšky požiarne otvorených plôch v obvodových stavebných konštrukciách sa nezväčšili o viac ako 100 mm v prípadoch, ak sa nepreukáže, že odstupová vzdialenosť vyhovuje platným právnym predpisom;
- novozriadované prestupy vzduchotechnických a technologických zariadení cez požiarne deliace konštrukcie sú utesnené v súlade s platnými právnymi predpismi;
- pôvodné únikové a zásahové cesty nie sú zúžené ani predĺžené, alebo ich výsledné rozmery vyhovujú platným právnym predpisom;
- pri zmenách technických zariadení stavieb výmena, zámena alebo nová inštalácia systémov, sústav, poprípade prvkov technického alebo netechnologického zariadenia stavieb, ktoré svojou funkciou podmieňujú prevádzku stavby, a ktoré nie sú súčasťou technologickej časti stavby je vytvorený požiarne úsek z priestorov, u ktorých to platné právne predpisy taxatívne vyžadujú.
- *II. skupinu* „zmeny stavieb s uplatnením špecifických požiadaviek protipožiarnej bezpečnosti stavieb“ tvoria zmeny stavieb, ktoré presahujú rámec I. skupiny a nedosahujú rámec III. skupiny. Postupuje sa podľa zásad:
 - vnútorný priestor stavby dotknutý zmenou stavby sa posúdi z hľadiska nutnosti delenia na požiarne úseky;

¹ v norme zmeny stavieb je uvádzané „podľa STN 73 0818“, ale v súčasnosti sa počty osôb určujú podľa STN 92 0241 Požiarne bezpečnosť stavieb. Obsadenie stavieb osobami.

² ide o zmenu stavieb skupiny II. a rieši sa podľa článku 117a) STN 73 0802, ktorý pojednáva o požiarne pásach. Podľa tohto istého článku sa rieši aj kontaktný zatepl'ovací systém pre zmenu stavieb, ktoré vyhovujú skupine III. podľa článku 7 STN 73 0834

- posúdi sa horľavosť použitých stavebných materiálov (triedy reakcie na oheň) a požiarne odolnosť konštrukcií požiarneho úseku, a to:
- posúdi sa únikové cesty z menších častí stavby;
- posúdi sa odstupové vzdialenosti v prípade, že sa zväčšuje obostavaný priestor stavby prístavbou, nadstavbou, alebo sa zväčšujú požiarne otvorené plochy, prípadne náhodné požiarne zaťaženie $p_n > 50 \text{ kg.m}^{-2}$;
- posúdi sa zariadenia pre protipožiarne zásah hasičských jednotiek a požiarotechnické zariadenia v prípadoch, keď sa zmenou stavby zväčšuje úžitková plocha nadstavbou, prístavbou alebo vstavbou alebo keď dochádza k zmene účelu stavby.

Zmeny stavieb skupiny II. sa vždy dovoľuje riešiť ako zmeny stavieb skupiny III.

- *III. skupinu* „zmeny stavieb s plným uplatnením požiadaviek platného právneho predpisu, ktorým sa ustanovujú technické požiadavky na protipožiarne bezpečnosť pri výstavbe a pri užívaní stavieb“ tvoria zmeny stavieb, kde predmetom zmeny stavieb je:
 - stavba, v ktorej sa menia (zosilňujú, odstraňujú, nahrádzajú, rozširujú nadstavbou alebo vstavbou) nosné konštrukcie stropov v rozsahu vzhľadom k jej pôvodnej podlahovej ploche:
 - väčšom ako 50 %, pri najviac dvoch pôvodných podlažiach, alebo
 - väčšom ako 30 %, v ostatných prípadoch;
 - požiarne úseky, ktoré tvoria z viac ako 50 % celkovej podlahovej plochy prístavba.

Pri zmene stavby alebo pri zmene užívania priestorov stavby sa nesmie znížiť protipožiarne bezpečnosť celej stavby alebo jej časti a bezpečnosť osôb alebo sťažiť zásah hasičskej jednotky. Zmeny stavieb sa z hľadiska protipožiarnej bezpečnosti navrhujú podľa vyhlášky, ktorou sa ustanovujú technické požiadavky na protipožiarne bezpečnosť pri výstavbe a pri užívaní stavieb (ďalej len „vyhláška PBS“). V stavbách, v ktorých sa protipožiarne bezpečnosť navrhla a realizovala do 30. septembra 2000, sa zmeny stavieb z hľadiska protipožiarnej bezpečnosti môžu navrhnúť podľa STN 73 0834 v súlade s podmienkami na požiarne odolnosť³ a reakciu na oheň⁴ alebo stupeň horľavosti, index šírenia plameňa a schopnosť odkvapkávať, ktoré sú určené pre stavebné materiály podľa doterajších predpisov a bolo ich možné používať do 31. decembra 2007.

3. RIEŠENIE PROTIPOŽIARNEJ BEZPEČNOSTI ZMIEN STAVIEB

Vzhľadom na to, že slovenské technické normy nie sú záväzné, špecialista požiarnej ochrany nemusí v riešení protipožiarnej bezpečnosti pre zmeny uvedených stavieb rešpektovať v plnom rozsahu požiadavky technických noriem. V tomto prípade však musí zdôvodniť, že navrhovaným riešením sa dosiahne minimálne taká úroveň protipožiarnej bezpečnosti, ako riešením podľa slovenskej technickej normy. Ak je riešenie protipožiarnej bezpečnosti navrhnuté v súlade slovenských technických noriem, nemali by byť zo strany orgánu štátneho požiarneho dozoru žiadne pripomienky. Riešenie protipožiarnej bezpečnosti stavieb, pokiaľ nejde o zmenu stavieb s plným uplatnením požiadaviek platného právneho predpisu, ktorým sa ustanovujú technické požiadavky na protipožiarne bezpečnosť pri výstavbe a pri užívaní stavieb – vyhláška PBS, sa spracováva nasledovne:

- výrobné stavby a priestory výrobného charakteru, ktorých projekt stavby bol dokončený:
 - ku dňu 14.5.1991 podľa STN 73 0804 [5] s metodickým postupom podľa STN 73 0834,
 - po 14.5.1991 a stavebné povolenie bolo vydané do 31.12.2001 podľa STN 73 0804,

³ § 8 vyhlášky PBS č. 94/2004 Z. z.

⁴ § 9 vyhlášky PBS č. 94/2004 Z. z.

- zhromažďovacie priestory, ktorých projekt stavby bol dokončený:
 - ku dňu 31.12.1981 podľa STN 73 0834,
 - po 31.12.1981 a stavebné povolenie bolo vydané do 31.12.2001 podľa STN 73 0831,
- stavby a priestory na bývanie a ubytovanie, ktorých projekt stavby bol dokončený:
 - ku dňu 31.12.1981 podľa STN 73 0834,
 - po 31.12.1981 a stavebné povolenie bolo vydané do 31.12.2001 podľa STN 73 0833,
- stavby a priestory zdravotníckych zariadení, ktorých projekt stavby bol dokončený:
 - ku dňu 31.12.1981 podľa STN 73 0834,
 - po 31.12.1981 a stavebné povolenie bolo vydané do 31.12.2001 podľa STN 73 0835,
- stavby a priestory jednotlivých a radových garáží, ktorých projekt stavby bol dokončený:
 - ku dňu 31.12.1981 podľa STN 73 0834,
 - po 31.12.1981 a stavebné povolenie bolo vydané do 31.12.2001 podľa STN 73 0837,
- stavby a priestory hromadných garáží, ktorých projekt stavby bol dokončený:
 - ku dňu 31.12.1981 podľa STN 73 0834,
 - po 31.12.1981 a stavebné povolenie bolo vydané do 31.12.2001 podľa STN 73 0838,
- stavby a priestory servisov a opravovní motorových vozidiel, ktorých projekt stavby bol dokončený:
 - ku dňu 31.12.1981 podľa STN 73 0834,
 - po 31.12.1981 a stavebné povolenie bolo vydané do 31.12.2001 podľa STN 73 0839,
- stavby a priestory pre živočíšnu a rastlinnú výrobu skolaudované:
 - ku dňu 1.11.1978 podľa STN 73 0834,
 - od 1.11.1978 do 30.9.2000 podľa STN 73 0842,
- stavby a priestory spojov skolaudované:
 - ku dňu 1.10.1979 podľa STN 73 0834,
 - od 1.10.1979 do 30.9.2000 podľa STN 73 0843,
- stavby a priestory skladov v jednopodlažných stavbách skolaudované:
 - ku dňu 30.9.2000 podľa STN 73 0844,
- ostatné stavby a priestory (nevýrobné stavby), ktorých projekt stavby bol dokončený:
 - ku dňu 31.12.1981 podľa STN 73 0834,
 - po 31.12.1981 a stavebné povolenie bolo vydané do 31.12.2001 podľa STN 73 0802,
- stavby a priestory horľavých kvapalín, ťažkých vykurovacích olejov a rastlinných a živočíšnych tukov a olejov podľa:
 - vyhlášky MV SR č. 96/2004 Z. z.,
- stavby a priestory, v ktorých sa vykonáva povrchová úprava výrobkov náterovými látkami podľa:
 - vyhlášky MV SR č. 142/2004 Z. z.,
- stavby a priestory, v ktorých sa ustanovujú zásady požiarnej bezpečnosti pri činnostiach s horľavými plynmi a horenie podporujúcimi plynmi podľa:
 - vyhlášky MV SR č. 124/2000 Z. z.,
- stavby a priestory uvädnutého krmu, sena, slamy a iných suchých rastlín, dreva a tuhého paliva podľa:
 - vyhlášky MV SR č. 258/2007 Z. z.

Riešenie protipožiarnej bezpečnosti stavieb, pokiaľ ide o zmenu stavieb s plným uplatnením požiadaviek protipožiarnej bezpečnosti stavieb, sa spracováva pre všetky stavby a priestory okrem stavieb a priestorov horľavých kvapalín, ťažkých vykurovacích olejov a rastlinných a živočíšnych tukov a olejov, stavieb a priestorov, v ktorých sa vykonáva povrchová úprava výrobkov náterovými látkami a stavieb a priestorov uvädnutého krmu, sena, slamy a iných suchých rastlín, dreva a tuhého paliva podľa vyhlášky PBS, ktoré sú spracovávané podľa osobitných právnych predpisov.

ZÁVER

Z článku vyplýva, že zmeny stavieb podľa STN 73 0834, je možné riešiť požiadavky protipožiarnej bezpečnosti len tých stavieb, ktoré boli skolaudované alebo projekt stavby bol dokončený podľa hore uvedených dátumov (najneskôr do 31.12.1981), ak projektová dokumentácia bola pred 1.4.1977 rozpracovaná podľa dovtedy platných technických noriem. STN 73 0834 nemožno uplatniť pre zmeny stavieb, v ktorých sa v hore uvedenom texte nenachádza (III. skupina zmien stavieb; jednopodlažné sklady; stavby spracované podľa STN 73 0802 až STN 73 0843; stavby, na ktoré sa vzťahujú všeobecne právne predpisy a pod.). Protipožiarnu bezpečnosť všetkých zmien stavieb možno vypracovať podľa vyhlášky PBS, ak iný všeobecne právny predpis neustanovuje inak.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- STN 73 0834 Požiarna bezpečnosť stavieb. Zmeny stavieb.
- Zákon č. 50/1976 Zb. Zákon o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení neskorších predpisov.
- Príloha I nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 305/2011 z 9. marca 2011, ktorým sa ustanovujú harmonizované podmienky uvádzania stavebných výrobkov na trh a ktorým sa zrušuje smernica Rady 89/106/EHS (Ú. v. EÚ L 88, 4. 4. 2011).
- Vyhláška MV SR č. 94/2004 Z. z., ktorou sa ustanovujú technické požiadavky na protipožiarnu bezpečnosť pri výstavbe a pri užívaní stavieb v znení neskorších predpisov.
- STN 73 0804 Požiarna bezpečnosť stavieb. Výrobné objekty.
- STN 73 0831 Požiarna bezpečnosť stavieb. Zhromažďovacie priestory.
- STN 73 0833 Požiarna bezpečnosť stavieb. Budovy na bývanie a ubytovanie.
- STN 73 0835 Požiarna bezpečnosť stavieb. Budovy zdravotníckych zariadení.
- STN 73 0837 Požiarna bezpečnosť stavieb. Jednotlivé a radové garáže.
- STN 73 0838 Požiarna bezpečnosť stavieb. Hromadné garáže.
- STN 73 0839 Požiarna bezpečnosť stavieb. Servisy a opravovne motorových vozidiel, čerpace stanice pohonných hmôt.
- STN 73 0842 Požiarna bezpečnosť stavieb. Objekty pre poľno-hospodársku výrobu.
- STN 73 0843 Požiarna bezpečnosť stavieb. Objekty spojov. STN 73 0844 Požiarna bezpečnosť stavieb. Sklady.
- STN 73 0802 Požiarna bezpečnosť stavieb. Spoločné ustanovenia.
- Vyhláška MV SR č. 96/2004 Z. z., ktorou sa ustanovujú zásady protipožiarnej bezpečnosti pri manipulácii a skladovaní horľavých kvapalín, ťažkých vykurovacích olejov a rastlinných a živočíšnych tukov a olejov.
- Vyhláška MV SR č. 142/2004 Z. z., o protipožiarnej bezpečnosti pri výstavbe a pri užívaní prevádzkarne a iných priestorov, v ktorých sa vykonáva povrchová úprava výrobkov náterovými látkami.
- Vyhláška MV SR č. 124/2000 Z. z., ktorou sa ustanovujú zásady požiarnej bezpečnosti pri činnostiach s horľavými plynmi a horenie podporujúcimi plynmi.

Vyhláška MV SR č. 258/2007 Z. z., o požiadavkách na protipožiarnu bezpečnosť pri skladovaní, ukladaní a pri manipulácii s tuhými horľavými látkami.

Príspevok bola podporený výstupmi projektu s názvom: „Systém prípravy a spolupráce jednotiek OS SR a zložiek „Integrovaného záchranného systému“ aplikáciou krízových scenárov s podporou simulačných nástrojov“ financovaného Ministerstvom obrany SR v súlade s kontraktom č.: SEMI-18-1/2017-OdRV na rok 2017.

mjr. Ing. Marian SUJA, PhD.,
Katedra verejnej správy a krízového manažmentu, Akadémia Policajného zboru v Bratislave,
Sklabinská 1, 835 17 Bratislava
Marian.Suja@minv.sk

Ing. Vladimír ANDRASSY, PhD.,
Katedra bezpečnosti a obrany, Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava
Štefánika, Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš
vladimir.andrassy@aos.sk

VYBRANÉ OTÁZKY OBOROVÉ DIDAKTIKY VÝUKY ODBORNÝCH PŘEDMĚTŮ PRÁVA A BEZPEČNOSTI PŘI VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH

SELECTED QUESTIONS OF FIELD DIDACTICS OF TEACHING OF SUBJECTS OF LAW AND SECURITY IN ADULT EDUCATION

Ivo SVOBODA

ABSTRACT

The presented study is devoted to the professional didactics of legal and security subjects in adult education. The aim of the study is to present author's results of research in the concept and structure of this extremely necessary discipline. The introduction referred to the justification for topicality and necessity of the solved problems, defined clear objectives of the study, the content of the study and possible use of the result in educational practice in given fields. We focused on the concept of didactics, justification for its erudition and scientificity, interdisciplinarity and proposed concrete structuring of this discipline.

Keywords Didactics, professional didactics, didactics of subjects of law and security.

ÚVOD DO PROBLEMATIKY

Otázky práva a bezpečnosti ve vzdělávání dospělých jsou v současné době vysoce aktuálním národním i nadnárodním nosným tématem. Bezpečnostní experti jsou dnes nuceni čelit rozmanitým hrozbám v oblasti kriminality (krádeže, podvody, vraždy, znásilnění, terorismus, kyberzločiny, kyberšikana...atd.) a proto příprava odborníků v této oblasti vyžaduje propracovaný vědecký systém výuky těchto oborů a předmětů. Toto nás vede k řešení otázky zpracování koncepce oborové didaktiky při vzdělávání dospělých se zaměřením na tuto oblast. Proto jsme si položili následující otázky, na které dále hledáme odpovědi:

- Jak lze zdůvodnit aktuálnost a potřebnost této oborové didaktiky a pro koho je určena?
- Co je předmětem zájmu oborové didaktiky předmětů práva a bezpečnosti?
- Jak lze doložit její vědeckost?
- Jaká je její vazba na další vědní disciplíny (pedagogika, psychologie, právo, kriminalistika, technické vědy, další vědy...)?
- Jaká je její strukturace odpovídající současným požadavkům pedagogiky a oborových didaktik?

Cílem předloženého článku je předložit odborné veřejnosti z daného oboru k diskusi výsledky výzkumů autora v oblasti návrhu řešení v problematice pojení oborové didaktiky při vzdělávání dospělých, zdůvodnění její vědeckosti, objasnění její vazby na další vědní obory a konkretizovaný návrh strukturace této oborové didaktiky. Obsah studie tvoří následující dílčí témata:

- Teoretická východiska oborové didaktiky předmětů práva a bezpečnosti.

- Pojetí oborové didaktiky předmětů práva a bezpečnosti.
- Fundovanost a vědeckost didaktiky předmětů práva a bezpečnosti.
- Interdisciplinarita didaktiky předmětů práva a bezpečnosti.
- Strukturace oborové didaktiky předmětů práva a bezpečnosti.

Článek může posloužit odborníkům, kteří danou problematiku vyučují na středních a vysokých školách nebo ji vyučují v rámci nejrůznějších kurzů a školení. Dále potom oborovým didaktikům odborných i jiných předmětů a případně i studentům učitelských fakult zaměřených na tuto oblast.

AKTUÁLNÍ STAV ŘEŠENÉ PROBLEMATIKY

V současné době neexistuje v České republice žádný propracovaný a ucelený systém oborové didaktiky předmětů práva a bezpečnosti. Můžeme vyjít z analýzy učebních textů a výukových opor, které se v této oblasti používají a na základě toho zčásti posoudit didaktickou úroveň těchto materiálů. Nelze však dělat jakékoliv závěry co se týká efektivity a kvality výuky těchto oborů a předmětů. Odborníkům, kteří se danou oblastí zabývají a vyučují ji, lze doporučit informační zdroje z oblasti oborové didaktiky odborných předmětů našich autorů (Kropáč a kol., 2004, Pecina, 2012, Friedmann, Pecina, 2013, Veteška 2010). V oblasti některých dílčích problémových okruhů lze čerpat z vybraných monografických publikací nebo i učebních textů. V oblasti výukových metod lze čerpat ze studie T. Kotrby a L. Laciny (2010). K otázkám rozvoje tvořivosti studentů v odborném vzdělávání lze využít studii M. Kožuchové (1995) a P. Peciny (2008). Neméně důležité pro nás byla i východiska zahraničních autorů (Šapovalenko, 1960, Turek, 1978, 1990, Bajtoš, 1999). S ohledem na to, že se jedná o oblast středoškolského i vysokoškolského vzdělávání, jsou pro nás důležité i prameny věnované vysokoškolské pedagogice (Slavík a kol., 2012, Rohlíková, Vejvodová, 2012).

TEORETICKÁ VÝCHODISKA DIDAKTIKY PŘEDMĚTŮ PRÁVA A BEZPEČNOSTI

Na úvod připomeneme, že oborovou didaktiku při vzdělávání dospělých můžeme chápat ve dvou významech - v *širším významu a užším významu*. V širším významu rozumíme oborovou didaktikou specifika a zákonitosti vyučování skupiny příbuzných předmětů daného oboru (elektrotechnické předměty, strojírenské, dřevařské...apod.) ve vztahu ke vzdělávání dospělých. V tomto případě tedy hledáme průnik, společné prvky, zákonitosti, strategie výuky dané skupiny předmětů. Pokud hovoříme o *oborové didaktice v užším pojetí*, rozumíme tím obor jako konkrétní předmět (všeobecně vzdělávací, odborný). V dalším textu se zaměříme na vybrané otázky didaktiky skupiny odborných předmětů práva a bezpečnosti v podmínkách středoškolského a vysokoškolského odborného vzdělávání. Z tohoto hlediska můžeme hovořit o této didaktice jako o skupinové oborové didaktice, *didaktice v širším pojetí*.

Oborové didaktiky jsou aplikované vědní disciplíny mimořádného významu. Tvoří profilovou roli v oborové přípravě učitelů daných oborů. Z hlediska širších souvislostí čerpají nejen z obecné pedagogiky a didaktiky, ale i z příslušné odborné dimenze přípravy učitelů. Naopak na dimenzi oborové didaktiky navazuje a čerpá z ní pedagogická praxe v odborných předmětech těchto oborů. Jak poukazuje O. Asztalos (2008), oborové didaktiky mají objektivní charakter a jsou aplikovanými pedagogickými disciplínami. Pro oborové didaktiky jsou stěžejní dva momenty. Vazba přechodu a aplikace obecného na zvláštní a zvláštního na

konkrétní (rozumí se tím samozřejmě v oblasti vzdělávání i výchovy). Zkoumají objektivní zákonitosti výuky daného oboru. Je však nutné doplnit i jejich subjektivní charakter, protože vychází ze zkušeností výchovných pracovníků.

PŘÍSTUPY K VYMEZENÍ DIDAKTIKY PŘEDMĚTŮ PRÁVA A BEZPEČNOSTI

Didaktika předmětů práva a bezpečnosti představuje disciplínu, která aplikuje obecně didaktické poznatky na výuku předmětů, které se vztahují k oblasti práva a bezpečnosti (trestní právo, extrémismus a terorismus, bezpečnostní politika, ochrana za mimořádných událostí apod.). Bohužel nemůžeme vyjít z žádné dosud existující definice této vědní disciplíny, protože taková žádná v současné době není, zejména v souvislosti s multidisciplinárním charakterem dané oblasti. Vycházíme proto z příbuzných disciplín, zejména oborové didaktiky odborných předmětů.

Podle J. Bajtoše (1999) je didaktika odborných předmětů disciplínou, která zkoumá specifické zákonitosti výuky odborných předmětů na středních školách. Její strukturu tvoří cíle, obsah, organizace, formy, metody, zásady a prostředky vyučování (Bajtoš, 1999). M. Čadílek (2005) definuje didaktiku odborných předmětů jako disciplínu, která zkoumá obsah a průběh vzdělávacího procesu včetně didaktické transformace výsledků technických věd. Podstata transformace spočívá ve formulaci cílů vzdělávání, výběru teoretických i praktických poznatků a jejich uspořádání do didaktické soustavy (Čadílek, 2005, s. 12).

Uvedené přístupy k vymezení předmětu zájmu didaktiky odborných předmětů jsou sice relativně výstižné, avšak zúžené a nedostatečně konkretizované. Záběr této mimořádně významné vědní disciplíny je širší. V případě předmětů práva a bezpečnosti se jedná o vědní disciplíny, které jsou výrazně internidisciplinární a zasahují do mnoha rozličných vědních oborů.

Kritickými analýzami a prací v této oblasti jsme dospěli k definici oborové didaktiky předmětů práva a bezpečnosti. *Didaktika předmětů práva a bezpečnosti se zabývá otázkami požadavků praxe na přípravu kvalifikovaných a kompetentních odborníků v této oblasti, stanovování výukových cílů, obsahu výuky, aplikací didaktických zásad, pouček, pravidel, výukových metod, organizačních forem a materiálních prostředků na výuku předmětů práva a bezpečnosti na středních a vysokých školách. Její pole působnosti zahrnuje otázky spojené s požadavky na učitele předmětů práva a bezpečnosti, žáky a studenty těchto oborů a otázky spojené s výchovným působením ve výuce (výchova k řešení problémových situací, rozvoj formativních stránek osobnosti, morální výchova apod.). Neméně důležité je řešení koncepčních otázek výuky těchto předmětů, otázek souvisejících s obory vzdělání a dále potom i otázky související s profesním vzděláváním, profesními kvalifikacemi, celoživotním vzděláváním a rekvalifikacemi v této oblasti.* Východiskem didaktiky předmětů práva a bezpečnosti nejsou vybrané konkrétní vyučovací předměty, ale soubor vědních oborů a předmětů se svými specifiky a obsahem. Na úroveň vyučovacích předmětů (a tedy předmětových didaktik) se však dostáváme sekundárně v aplikační rovině (specifika využití konkrétních vyučovacích prostředků, konkrétní obsah výuky, aplikační modelové příklady apod.). Mezi oborovou didaktikou a předmětovou didaktikou těchto předmětů je silná vnitrooborová vazba. Dále je třeba zdůraznit, že oborová didaktika je do značné míry odrazem specifik, metod a obsahu příslušných vědních disciplín, v našem případě práva a bezpečnosti.

FUNDOVANOST A VĚDECKOST DIDAKTIKY PŘEDMĚTŮ PRÁVA A BEZPEČNOSTI

Pokud má věda být vědou, musí být splněny tři předpoklady:

- Objekt zkoumání dané vědy, paradigma.

- Vědeckovýzkumná metodologie příslušné vědy.
- Institucionální základna dané vědy.

Didaktika předmětů práva a bezpečnosti má za objekt svého zkoumání zákonitosti výuky vybrané skupiny příslušných předmětů a pracuje s vědeckovýzkumnou metodologií pedagogiky. Obecně se pedagogické výzkumy považují za aplikované (Janík, 2009). Oborové didaktice předmětů práva a bezpečnosti by se měli věnovat zejména oborová didaktici zaměřením na tuto oblast (například bakalářský studijní obor učitelství praktického vyučování/právo a bezpečnost je připravován na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity, katedra fyziky, chemie a odborného vzdělávání). S výstupy oborových didaktiků by měli pracovat zejména učitelé, kteří tyto předměty na střední a vysoké škole vyučují, případně se věnují tomuto vzdělávání v podobě školení, kurzů a dalšího vzdělávání.

Oborová didaktika předmětů práva a bezpečnosti by měla odpovědět učitelům na dvě základní otázky: Co učit? Jak to učit? Oborové didaktiky (dříve metodiky) se dříve vyvíjely jako praktické disciplíny bez sofistikovanější vazby na pedagogické disciplíny. Převládalo prakticistické pojetí a metodikaření, kterému se věnovali zejména učitelé z praxe. Z tohoto důvodu byly spíše despektovanými oblastmi poznání než uznávanými vědními disciplínami. Pragmatismem přitom rozumíme preferenci konkrétních postupů a podceňování fundované teorie a koncepce oborové didaktiky (Kilián, 2008). Tato situace se však naštěstí změnila a dnes jsou považovány za plnohodnotné aplikované vědy, i když s různou mírou rozpracovanosti. Metodika (oborová didaktika) však není pouhým metodikařením a tzv. receptářstvím (praktické pokyny, postupy). Rozvoj oborové didaktiky představuje fundovanou práci, při které aplikujeme ověřené a osvědčené známe poznatky z oblasti pedagogiky, didaktiky a teorie výchovy na výuku konkrétního oboru. Složka teoretických východisek i složka aplikace a modelových příkladů nese svůj význam a důležitost. Z tohoto hlediska je práce na učebních textech, metodikách a metodických materiálech pro výuku a praxi důležitá, i když ji úrovní a náročností nelze s vědeckými výzkumy srovnávat. I přesto se jedná o práci interdisciplinární, vyžadující znalosti didaktické, oborové didaktické a znalosti z vybraných odborných disciplín.

Znalost oborové didaktiky je zejména pro učitele nezbytná. To však pro pedagogickou praxi nestačí. Cílem oborové ani předmětové didaktiky není předložit učiteli hotovou „kuchařku“, podle které by mohl pracovat. Vyučovací proces je dynamickým systémem, se kterým je třeba pracovat tvořivě. Učitelé tedy musí být schopni aplikovat poznatky širší oborové didaktiky předmětů práva a bezpečnosti na výuku konkrétního předmětu (předmětů), který vyučují (Pecina, Sládek, 2013). Vývoj společnosti a oblasti bezpečnosti vyžaduje průběžné vzdělávání a inovaci vzdělávacích obsahů technických oborů. Z tohoto hlediska je nezbytná znalost nejen aktuálních poznatků v oblasti jednotlivých oblastí práva i souvisejících disciplín, ale zejména poznatků z oblasti andragogiky a vzdělávání dospělých. To zahrnuje poznatky didaktické transformace poznatků vědeckého systému na úroveň didaktického systému a projektu výuky a dobrou znalost technologie výuky předmětů práva a bezpečnosti.

INTERDISCIPLINARITA DIDAKTIKY PŘEDMĚTŮ PRÁVA A BEZPEČNOSTI

Zmínili jsme, že didaktika předmětů práva a bezpečnosti je vědou s multidisciplinárním rozsahem, a proto je třeba k němu přistupovat s interdisciplinárním přístupem. Tato kategorizace si však vyžaduje podrobnější analýzu. Interdisciplinaritu této vědní disciplíny vyjadřuje následující schéma:

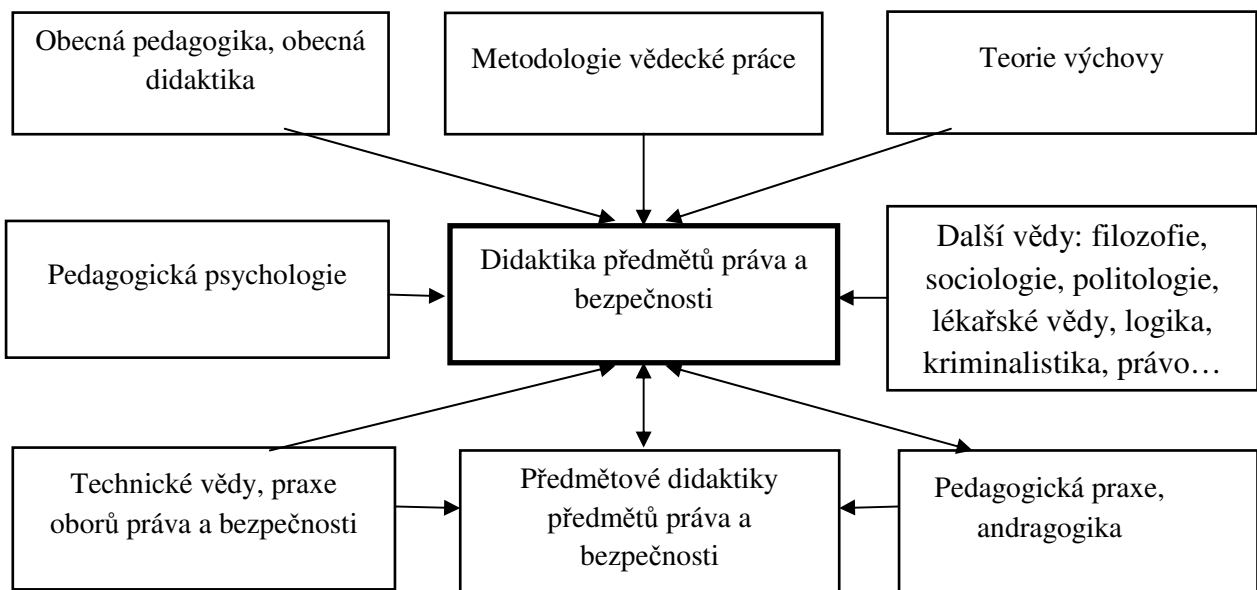

Schéma 1 Vztah didaktiky technických předmětů k dalším vědám

Je třeba poukázat na vazbu mezi oborovou didaktikou a předmětovými didaktikami, která je oboustranná. Neméně důležitá je vazba na technické vědy i pedagogickou praxi a odbornou praxi daných oborů. Oborový didaktik musí sledovat nejen aktuální trendy v pedagogických vědách a aplikovat je odpovídajícím způsobem na oborovou didaktiku, ale musí sledovat i vývoj daných věd a být vzdělán v některé disciplíně (byť i dílčí) na úrovni školy, pro kterou se didaktikou zabývá (např. bezpečnostní politika, trestní právo, zabezpečovací systémy, ochrana obyvatelstva apod.) a současně zohlednit věk a aktuální kompetence studentů (Veteška 2010). V opačném případě není schopen aplikovat didaktické poznatky na výuku daného oboru ve vztahu k požadavkům studentů – zejména jejich věku, dosavadní praxi a získaným kompetencím. Musí mít schopnost vidět problém systémově, ve vzájemných vazbách a analyticko - syntetickým přístupem využívat možnosti vztahů mezi oborovými a předmětovými didaktikami a danými odbornými disciplínami. Didaktika práva a bezpečnosti se prolíná s určitou oblastí filozofie a sociologie a to v oblasti filozofie bezpečnostních rizik a jeho vlivu na společnosti. Společná je i metodologická koncepce.

PŘÍSTUPY KE STRUKTURACI DIDAKTIKY PŘEDMĚTŮ PRÁVA A BEZPEČNOSTI - OBECNÁ VÝCHODISKA PRO STRUKTURACI DIDAKTIKY PŘEDMĚTŮ PRÁVA A BEZPEČNOSTI

Při koncipování struktur oborových didaktik vycházíme z požadavků pedagogické praxe a trhu práce v oblasti přípravy kvalifikovaných učitelů daných oborů. Důležité jsou operacionalizované cíle dané oborové didaktiky, ze kterých vycházíme. Důležité informace nalzáme v obecně didaktických pramenech i výzkumných zprávách. Specifika a originalita oborových didaktik předurčují vlastní strukturaci dané oborové didaktiky. Vlastní strukturu mají i předmětové didaktiky. Strukturu oborové didaktiky lze rozdělit na obecnou a zvláštní část. Obecná část je věnována společným problémům oborové didaktiky, zvláštní část je zaměřena na didaktickou analýzu jednotlivých částí daného oboru nebo předmětu (O. Asztalos, 2008). Pro koncipování struktury oborové didaktiky je často využíván Malířův model oborové didaktiky, který pracuje s následujícími částmi (F. Malíř, 1971):

- Predidaktická realita – zabývá se průzkumem trhu práce a požadavky na pracovníky v příslušné profesi.

- Didaktická realita – postihuje vlastní pedagogický proces, při kterém jsou osvojovány poznatky. Ta se dále dělí na didaktické operace (konstituování předmětu, selekce, realizace a transformace) a na produkty (výběr poznatků z jednotlivých vědních oborů a praxe a jejich zařazení do obsahu výuky). Realizací se zabývá materializace učiva (tvorba pomůcek) a transformace vyjadřuje poměrně složitý proces osvojování poznatků žáky za působení učitele.
- Didaktické produkty – zařazení předmětu do učebního plánu, vypracované osnovy předmětů, připravené učební pomůcky a osvojené znalosti žáků.
- Didaktické okolí – vybavení odborných učeben, laboratoře, dílny, kabinetů apod.
- Postdidaktická realita – představuje výzkum uplatnění absolventů školy v praxi oboru. Je to výzkum výsledků výuky a slouží jako zpětná vazba mezi školou a praxí.

Malířův koncepční model přistupuje k řešení problému komplexně a v relativně ucelené podobě, avšak je třeba mít na zřeteli specifika ve vzdělávání dospělých, zejména co se týká aktuálních kompetencí studentů a jejich schopnost si nové kompetence doplnit, případně rozšířit (I. Svoboda, L. Kubínyi, 2013). Na uvedenou koncepci (F. Malíř, 1971) se odkazují i další autoři (O. Asztalos, 2008). Pro reálný výukový proces výuky technických předmětů je jádrem zejména didaktická realita, didaktické produkty a didaktické okolí. Musíme však vycházet z predidaktické reality a naopak sledovat i postdidaktickou realitu. V těchto momentech spatřujeme východisko pro výzkumná šetření většího rozsahu a to nejen ve školách technického směru. Při koncipování oborové didaktiky bychom tedy měli vycházet zejména z požadavků soudobé praxe daných oborů a požadavků trhu práce. Postdidaktická realita naopak představuje zpětnou vazbu o míře efektivity zvolených strategií. Koncepční modely je však třeba konkretizovat do podoby přesnějších a zaměřenějších didaktických struktur. G. S. Šapovalenko (1960) uvádí následující okruh problémových úkolů oborové didaktiky:

1.
 - Obsah vyučování.
 - Organizace a metody vyučování.
 - Učební příručky a metodické prostředky.
 - Problémy učení se danému předmětu ze strany žáků.
 - Cesty a způsoby předcházení neúspěchu.
 - Obsah, organizace a metody přípravy budoucích učitelů a další zlepšení kvalifikace učitelů ve školské službě.
 - Systém řízení vyučování vyučovacím předmětům ve škole.
 - Cesty a prostředky zvýšení výchovného významu školy a vyučovacích předmětů.
2.
 - Systém vědeckotechnických pojmů a zákonitostí jejich úspěšného formování.
 - Dovednosti a návyky a zákonitosti jejich formování a praktického použití.
 - Podmínky úspěšného rozvíjení vloh žáků.
3.
 - Předmět oborové didaktiky a jejich úkoly.
 - Souvislost oborové didaktiky s jinými vědami.
 - Problém objektivního zákona v oborové didaktice.
 - Všeobecné metody vědeckého výzkumu v oborových didaktikách.

Výše uvedený přehled úkolů oborové didaktiky je inspirativní. Sledujeme zde kromě klasických úkolů oborové didaktiky i hledisko související s otázkami problému učení se

danému předmětu (předmětům). Obory práva a bezpečnosti jsou rozmanité a velká část vzdělávacích obsahů vyžaduje mimořádnou metodickou pozornost z důvodů své náročnosti. O konkretizaci a precizaci problémových okruhů oborových didaktik včetně vztahu ke vzdělávání dospělých se pokusilo několik dalších našich autorů (S. Havelka, J. Kopecký, A. M. Dostál, O. Kilián, J. Veteška a d.). Z těchto uvedeme relativně zdařilý obecný přístup ke strukturaci oborové didaktiky příslušného předmětu O. Kiliána (Kilián, 2008. s. 15 - 16):

1. Didaktika daného předmětu (oboru) jako vědecká pedagogická disciplína:
 - Předmět, úkoly a význam oborové didaktiky daného vyučovacího předmětu.
 - Struktura vyučovacího oboru (předmětu).
 - Místo oborové didaktiky v systému věd.
 - Výzkumná práce v oborové didaktice daného oboru.
2. Výchovně vzdělávací cíle vyučovacího předmětu:
 - Formulace a analýza cílů.
 - Pojetí studijního oboru a profilu absolventa.
 - Formulace a analýza cílů daného oboru, komplexní pojetí vyučovaného oboru, analýza cílů, jejich proměnlivost a ovlivnění technickým rozvojem.
3. Obsah a struktura vyučovacího oboru:
 - Učivo.
 - Uspořádání učiva v učebních dokumentech.
 - Didaktická analýza z hlediska výchovného působení obsahu daného oboru.
 - Vnitropředmětové a mezipředmětové vztahy.
 - Posouzení obsahu učebnic daného vyučovacího oboru (předmětu).
 - Zpracování vědeckotechnických informací.
4. Prostředky vyučování danému vyučovacím předmětu:
 - Plánování učiva v předmětu.
 - Metodika využívání didaktických zásad a vyučovacích metod v daném předmětu.
 - Organizační formy výuky a jejich aplikace v předmětu.
 - Hmotné vyučovací prostředky v daném předmětu.
 - Analýza obsahu vyučovací jednotky na základě přípravy, realizace a zhodnocení vyučovacího procesu.
 - Prověřování a hodnocení výkonu žáků z hlediska výukových cílů v daném předmětu.
5. Metodické postupy a rozbor vybraných tematických celků a témat v daném předmětu.
 - Formulace výchovně vzdělávacích cílů předmětu.
 - Formulace a analýza těchto cílů a úkolů v závislosti na cílech a úkolech dané školy.
 - Stanovení obsahu a struktury na základě didaktické analýzy. Formulace obsahu v podobě základních obecných vědomostí a dovedností.
 - Prostředky vyučování tematických celků a témat v daném vyučovacím předmětu.

Výše uvedenou relativně komplexní logickou strukturu lze využít ke koncipování konkrétní struktury předmětových didaktik. Z tohoto modelu jsme také mimo jiné vyšli při koncipování struktury didaktiky předmětů práva a bezpečnosti pro potřeby středoškolského i vysokoškolského vzdělávání. Je však třeba si uvědomit, že širší oborová didaktika se v mnoha oblastech dostává na úroveň průniku širšího okruhu daných předmětů a na úroveň předmětů se dostáváme v konkretizovaných případech modelování a při zpracování fundovaných konkrétních příkladů (konkrétní ukázky správně formulovaných cílů, demonstrace ukázkové osnovy předmětů, ukázka učiva, příklady využití specifických metod a forem prostředků, konkrétní příklady výzkumů v oblasti konkrétního předmětu apod.).

NÁVRH KONKRÉTNÍ STRUKTURY OBOROVÉ DIDAKTIKY PŘEDMĚTŮ PRÁVA A BEZPEČNOSTI

Na základě existujících struktur oborových didaktik a didaktik odborných předmětů a na základě specifík předmětů práva a bezpečnosti jsme navrhli následující konkrétní strukturu širší oborové didaktiky předmětů práva a bezpečnosti se specifickým přístupem ke vzdělávání dospělých:

1. *Vymezení řešené problematiky, didaktika předmětů práva a bezpečnosti jako studijní a vědní disciplína*
 - Didaktika předmětů práva a bezpečnosti jako věda a její postavení v systému pedagogických věd.
 - Interdisciplinarita didaktiky předmětů práva a bezpečnosti.
 - Vědeckovýzkumná činnost v oborové didaktice.
 - Struktura didaktiky předmětů práva a bezpečnosti.
2. *Vzdělávání v oblasti předmětů práva a bezpečnosti.*
 - Předměty práva a bezpečnosti ve vzdělávání žáků, specifika předmětů práva a bezpečnosti.
 - Vzdělávací obory, studijní obory.
3. *Výukový proces ve výuce odborných předmětů*
 - Výukový proces, fáze výuky, typy výuky.
 - Systémový přístup ve výuce.
4. *Aplikace didaktických principů, pouček a pravidel ve výuce předmětů práva a bezpečnosti*
 - Vymezení problému.
 - Klasické didaktické principy.
 - Moderní didaktické principy.
 - Vztah didaktických principů k ostatním didaktickým kategoriím.
 - Didaktické poučky a pravidla.
5. *Výukové cíle ve výuce předmětů práva a bezpečnosti*
 - Výukové cíle ve výuce.
 - Hierarchie výukových cílů.
 - Taxonomie výukových cílů.
 - Práce učitele s cíli ve výuce.
6. *Obsah výuky předmětů práva a bezpečnosti*
 - Vymezení problému, obsahová stránka výuky.
 - Základní učivo, rozšiřující učivo, prohlubující učivo.
7. *Výukové metody ve výuce*
 - Vymezení problému, členění výukových metod a specifika využití metod ve výuce předmětů práva a bezpečnosti.
 - Aplikace klasických (tradičních) metod výuky.
 - Aktivita žáků ve výuce.
 - Učební úlohy.
 - Aplikace aktivizujících metod výuky.
 - Aspekty volby výukových metod.
8. *Organizační formy ve výuce*
 - Vymezení problému.
 - Vyučovací jednotka.
 - Praktické vyučování a specifika praktické přípravy.

- Propojení teorie s praxí, propojení školy se životem. Exkurze, praxe, stáže a vycházky ve výuce předmětů práva a bezpečnosti.
9. *Učební pomůcky, didaktická technika a vybavení škol, učeben a jiných výukových pracovišť*
- Vymezení problému.
 - Specifika využití učebních pomůcek ve výuce.
 - Didaktická technika.
 - Vybavení učeben a jiných výukových pracovišť.
 - Možnosti využití distančního vzdělávání a e – learningu ve výuce.
 - Zásady používání učebních pomůcek a didaktické techniky, údržba pomůcek a didaktické techniky.
10. *Hodnocení studentů ve výuce*
- Hodnocení žáků ve výuce, ústní, písemné a praktické zkoušky.
 - Didaktické testy.
 - Závěrečné zkoušky.
11. *Mezipředmětové vztahy ve výuce předmětů práva a bezpečnosti*
- Vymezení problému.
 - Obsahové, časové a metodické vztahy ve výuce.
12. *Projektování a příprava výuky*
- Postup při projektování výuky.
 - Učební dokumenty vztahující se k výuce (RVP, ŠVP, vzdělávací programy).
 - Perspektivní (dlouhodobá) příprava výuky.
 - Aktuální (krátkodobá) příprava výuky.
13. *Učitel a student ve výuce*
- Osobnost učitel předmětů práva a bezpečnosti.
 - Hospitace ve výuce.
 - Student ve výuce.
 - Zájmová činnost studentů.
14. *Výchovné působení ve výuce*
- Vymezení problému.
 - Výchovné metody a principy.
 - Tvořivost a rozvoj tvořivostí studentů ve výuce.
15. *Příklady dobré pedagogické praxe*
- Ukázka učebního plánu.
 - Ukázka ŠVP.
 - Ukázka vzdělávacího modulu.
 - Ukázky konkrétních písemných příprav na výuku.
 - Ukázka výukové prezentace a výukové opory.
 - Ukázka didaktického testu.
 - Ukázka hospitačního záznamu (pozorovacího schématu).
 - Multimediální ukázky (vyučovací hodiny s metodickými listy, animace, instruktáž).

Výše uvedené stěžejní problémové okruhy oborové didaktiky pro nás jsou výchozím bodem pro projektování a přípravu výuky didaktiky předmětů práva a bezpečnosti jako studijní disciplíny v rámci připravovaného bakalářského studijního oboru učitelství předmětů práva a bezpečnosti.

ZÁVĚRY A DALŠÍ VÝZKUMNÉ PLÁNY

V naší studii jsme se věnovali otázkám oborové didaktiky předmětů práva a bezpečnosti ve vztahu ke vzdělávání dospělých. Vymezili jsme podstatu řešené problematiky v širších souvislostech a zaměřili se na strukturaci této vědecké a studijní disciplíny. Jedná se o aktuální a specifickou oblast, ve které se nám otvírá řada nových otázek, na které je třeba hledat odpovědi. Lze prohlásit, že zatím v této oblasti nemáme dostatek informačních zdrojů (učební texty, odborné knihy, výzkumné zprávy, články). Proto se jeví jako potřebné rozpracovat naznačenou koncepci do konkrétní podoby a zpracovávat jednak učební texty a výukové opory do této oborové didaktiky a dále potom provádět výzkumná šetření v této oblasti (zejména výzkumy výuky daných předmětů).

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZŮ

- ASZTALOS, O. Konstituování oborové didaktiky jako (OD) jako pedagogické disciplíny. In“ Podpora rozvoje oborových a předmětových didaktik v odborném vzdělávání.“ Praha: NUOV, 2008. s. 7- 9. ISBN 978-80-87063-05-7.
- BAJTOŠ, J. Úvod do didaktiky odborného výcviku. Bratislava: Metodické centrum města Bratislavy, 1997. ISBN 80-7164-180-4.
- BAJTOŠ, J. Didaktika technických predmetov. Žilina: Žilinská univerzita v Žilině, 1999. ISBN 80-7100-646-7.
- ČADÍLEK, M. Didaktika odborného výcviku technických oborů. Brno: MU, 1995. ISBN 80-210-1081-9.
- ČADÍLEK, M. Didaktika praktického vyučování I. Brno: CERN, S.R.O. 2003.
- DRAHOVZAL, J., KILIÁN, O., KOHOUTEK, R. Didaktika odborných předmětů. Brno: Paido, 1997. ISBN: 80-85931-35-4.
- FRIEDMANN, Z., PECINA, P. Didaktika odborných předmětů technického charakteru. Brno: PdF MU, 2013. ISBN 978 – 80 – 210 – 6300 – 6.
- JANÍK, T. a kol. Kurikulum - výuka - školní klima - učitelské vzdělávání. Brno: MU, 2009. ISBN 978-80-210-4771-6.
- KILIÁN, O. Základní otázky oborových didaktik. In“ Podpora rozvoje oborových a předmětových didaktik v odborném vzdělávání.“ Praha: NUOV, 2008. s. 9- 18. ISBN 978-80-87063-05-7.
- KOTRBA, T., LACINA, L. Praktické využití aktivizačních metod ve výuce. Brno: Barrister& Principal, 2010. ISBN 978-80-87029-12-1.
- KROPÁČ, J. a kol. Didaktika technických předmětů, vybrané kapitoly. Olomouc: UP. 2004. ISBN 80-244-0848-1.
- MALÍŘ, F. Didaktiky cizích jazyků jako vědní obory k problematice jejich předmětu. Praha: Academia, 1971.
- MELEZINEK, A. Inženýrská pedagogika. Praha: ediční středisko ČVUT, 1994. ISBN 80-01-01214-X.
- NEZVALOVÁ, N. Didaktika fyziky v České republice: trendy, výzvy a perspektivy. In“ Pedagogická orientace“, roč. 21, č. 2, s. 171 – 192. ISSN 1211 - 4669

- PECINA, P. Didaktika odborných předmětů. Výuková opora. Brno: PdF MU, 2012. 200 s.
- PECINA, P., SLADEK, P. Pojetí a struktura didaktiky technických odborných předmětů pro střední odborné školy. In. Břehovský, J., Novotný, J. Zukerstein, J. Strategie technického vzdělávání v reflexi doby 2013. 1. Vyd. Ústí nad Labem: UJEP v Ústí nad Labem, 2013. s. 131 – 141, 10 s. ISBN 978-80-7414-577-3.
- PECINA, P., FRIEDMANN, Z. Didaktika odborných předmětů technického charakteru. Brno: MU, 2013. ISBN 978-80-210-6300-6.
- PÍŠOVÁ, M. Didaktika cizích jazyků: otázky identity In“ Pedagogická orientace“, roč. 21, č. 2, s. 142 – 155. ISSN 1211 - 4669
- ROHLÍKOVÁ, L., VEJVODOVÁ, J. Vyučovací metody na vysoké škole. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4152-9.
- SEMRÁD, J., ŠKRABAL, M. Úvod do studia odborných předmětů. Praha: ČVUT, 2007. ISBN 978- 80-01-03744-7.
- SLAVÍK, M. Vysokoškolská pedagogika Pro odborné vzdělávání. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4054-6.
- SVOBODA, I., KUBINYI, L. Efektivita vzdělávání managementu v oblasti krizového řízení. In. Sborník z mezinárodní konference „Metody a postupy ke zkvalitnění výuky krizového řízení a přípravy obyvatelstva na řešení krizových situací. Uherské Hradiště: UTB ve Zlíně, Fakulta logistiky a krizového řízení, 2013, s. 337 – 343. ISBN 978-80-7454-282-4.
- ŠAPOVALENKO, G., S. Hlavní zásady výchovy a vyučování. Gottwaldov: Ústav pro další vzdělávání učitelů a výchovných pracovníků, 1960.
- TRNA, J. Nastává éra mezioborových didaktik? Pedagogická orientace, Brno: Konvoj, 2005, roč. 2005, č. 1, s. 89-97. ISSN 1211-4669.
- TUREK, I. Didaktika technických predmetov. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1990. ISBN 80-08-00587-4.
- VETEŠKA, J. Kompetence ve vzdělávání dospělých. Praha, UJAK, 2010, ISBN 978-80-86723-98-3.

doc. JUDr. PhDr. Ivo SVOBODA, Ph.D.,
Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Sklabinská 1, 835 17, Bratislava.
Dr.Svoboda.Ivo@zoznam.sk

PUBLIC INTERNATIONAL LAW AND THE SELF-PROCLAIMED NEWLY-DECLARED REPUBLICS

Slavomír ŠAHIN

ABSTRACT

The Donetsk People's Republic and the Luhansk People's Republic control large areas of eastern Ukraine, including almost 3 million people, and possess some of the more capable armed forces in Europe. While the concept of territorial integrity is at the core of the international law, the separatists' claims of sovereignty are nominally in line with the declarative state theory. It is argued here that this is not sufficient for the DPR and the LPR to be considered sovereign states. However, a case is made they can be considered entities short of statehood and are thus subjects to international law.

Keywords: Ukraine, Donbas, public international law, declarative state theory, law of war, insurrection, Donetsk, Luhansk

INTRODUCTION

In February 2014 popular unrest toppled Ukrainian government of Viktor Yanukovich and demanded pro-European direction of the country. The opportunity was seen by Russia to stage insurgencies in Crimea and the Donbas region to destabilise Ukraine and grab strategically important peninsula housing Russian Black sea fleet. While the Crimea annexation was quick the war in Eastern Ukraine is slowly turning into a frozen conflict daily claiming lives of soldiers and civilians alike¹.

This paper looks into claims of sovereignty by the Donetsk People's Republic and the Luhansk People's Republic, considers them vis-à-vis the declarative state theory, which is part of the common international law, and discusses what are the implications of them being subject to the international law.

1. TERRITORIAL INTEGRITY

Inviolability of frontiers in one way or another has been at the centre of interactions between polities since the Ancient times. The current state practice on inviolable frontiers coupled with territorial integrity can be traced back to the *Peace of Westphalia* in 1648, but the modern interpretations rely on *Helsinki Accords* of 1975. In the documents states committed to upholding each other's borders, as well as territorial integrity and political unity². Relevant to the conflict in Eastern Ukraine are also the *Budapest Memorandum*³ and the *Treaty on Friendship, Cooperation and Partnership between Ukraine and the Russian Federation*⁴, both of which ensure territorial integrity and sovereignty of Ukraine. In light of these it is undeniable the territory now claimed by the DPR and the LPR was considered Ukrainian without any dispute before the beginning of hostilities.

¹ OSCE SMM Status Report, October 2017.

² Helsinki Accords, 1975.

³ Budapest Memorandum, 1994.

⁴ Treaty on Friendship, 1997.

In April 2014 administrative buildings across Eastern Ukraine were occupied by protestors and armed men, and creation of the Donetsk and Luhansk People's Republics was proclaimed. A range of demands was issued mainly centred around local autonomy followed by independence referendums on 11th May. These are regarded as illegitimate and illegal by the Western countries⁵, but resulted in DPR and LPR declaring independence. Ukraine considers them terrorist organisations⁶, Russia recognises the documents they issue, whilst not officially recognising them as states⁷ and the rest of the world ignores their claims.

2. DECLARATIVE STATE THEORY

The declarative state theory has been part of the customary international law already at the time of the Montevideo Convention, which treated it as the state practice. The main tenet of the declarative state theory is that states do not require recognition by other state to exist. The Convention considers state recognition as merely a symbolic gesture⁸.

During the break-up of Yugoslavia the Arbitration Committee opined on legal issues about the dissolution and emergence of new states. It claimed the 'existence or disappearance of the State is a question of fact,' and further confirmed the declarative state theory to be part of customary international law⁹. One of the most recent major documents to confirm the theory as state practice is the Report of the Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia (IIFMCG) which states 'recognition is *not* constitutive of a state.'¹⁰ [Sic]

The declarative state theory as espoused by these documents defines four requirements for any state: 1, possession of a permanent population; 2, possession of a defined territory; 3, possession of an effective government; and 4, a capacity to enter foreign relations.

Checking the DPR and the LPR against these criteria shows that their fulfilment is only partial and are not considered full states under the international law.

2.1 PERMANENT POPULATION

From the pre-war population of the Donetsk and Luhansk Oblasts of almost 7 million people about 2.7 million people currently live in the self-proclaimed republics with around two million being displaced from the area altogether¹¹. Whilst their populations seem high, it should be noted that as many as half of the inhabitants of the republics are old-age pensioners¹². None of the definitions mentions any requirements regarding the demographic composition, nor the size of the people. However, the extremely high proportion of retirees in the general population casts a shadow of doubt on the permanency of the population. Despite not disqualifying the republics from this criterion, it should be noted to threaten the long-term viability of any would-be state.

⁵ Sonne, P. and Shishkin, P. Ukraine Separatists Ask to Join Russia.

⁶ KyivPost, Ukraine's Prosecutor General Classifies Self-Declared Donetsk and Luhansk Republics as Terrorist Organizations.

⁷ Reuters, Putin Orders Russia to Recognize Documents Issued in Rebel-Held East Ukraine.

⁸ Montevideo Convention, 1933.

⁹ Ragazzi, M. Conference on Yugoslavia Arbitration Commission, p. 1495.

¹⁰ IIFMCG vol. II, p. 134.

¹¹ Report on the human rights situation in Ukraine 16 November 2015 to 15 February 2016.

¹² Piechal, T. The War republics in the Donbas one year after the outbreak of the conflict.

What is more troubling is the extent of human rights abuses on the territories controlled by the DPR and the LPR. They include killings, arbitrary detention, kidnappings, torture and ill-treatment, as well as prosecution and intimidation of religious minorities¹³.

2.2 DEFINED TERRITORY

Both, the Donetsk PR and the Luhansk PR claim the entire areas of their respective Oblasts from Ukraine, in the same borders. This agrees with *uti possidetis juris*, which means any new state can only possess territories of the administrative unit it emerges from¹⁴.

2.3 EFFECTIVE GOVERNMENT

An effective government is defined by the IIFMCG report as both, exercising authority with respect to persons and property within its territory, and with respect to other states. Both aspects require independence of decision-making and of action on a permanent basis¹⁵.

However, neither of the republics has full authority over the territories they nominally control already. Large areas are under de facto rule of independent armed groups, especially the Cossacks¹⁶.

In the first months after their declarations of independence the central governments had very little actual control over its territory. To stabilise the situation, the DPR and the LPR successfully took over much of the administration apparatus from pre-war times, especially the police officers, public prosecutors and the law enforcement officers.

However, large areas are still practically out of their control due to independent military groups, mainly the Cossacks. Infighting between the various armed groups is relatively commonplace¹⁷. The entire government effort focused on maintaining military needs where the groups effectively act as feudal rulers over their territories – regulating business, tax collection, policing, and defence¹⁸.

Furthermore, much of the early organisation of the republics was staffed by Russian military and security personnel, only later were the posts released to the chosen locals to give an appearance of homegrown rebellion. Russian officials there still deliver orders and act as arbiters¹⁹. Since the leading figures in both separatist organisations were foreign agents it is clear the DPR and the LPR were not independent to act without foreign approval. As long as the situation remains where Russian foreign officials make the important decisions it cannot be claimed the DPR and LPR governments are effective.

2.4 CAPACITY TO ENTER FOREIGN RELATIONS

The Donetsk and Luhansk People's Republics have been officially recognised only by South Ossetia, itself an unrecognised separatist entity. Non-recognition by states, as was mentioned above, does not necessarily limit an emerging state's capacity to enter foreign relations. In fact, there are several examples of non-state actors and states concluding treaties.

¹³ Report on the human rights situation in Ukraine 16 November 2015 to 15 February 2016.

¹⁴ Pellet, A. The Opinions of the Badinter Arbitration Committee, p. 180.

¹⁵ IIFMCG vol. II, pp. 131-132.

¹⁶ Piechal, T. The War republics in the Donbas one year after the outbreak of the conflict.

¹⁷ Losh, J. Paranoia and Purges

¹⁸ Coynash, H. Large protest in occupied Horlivka against crippling militant 'taxes'.

¹⁹ Piechal, T. The War republics in the Donbas one year after the outbreak of the conflict.

For example, the Belfast Agreement²⁰ and various treaties between Russia, Georgia and its two separatist regions South Ossetia and Abkhazia²¹. Similarly, DPR and LPR are signatories to international documents along with actual states, namely the Minsk Protocol²² and the Minsk II²³.

Lending further support is the Russian decision to accept the validity of documents issued by the separatists like birth and marriage certificates, diplomas and identity documents.²⁴ Despite this clear capability to engage in relations with foreign countries there is still no broader recognition and no official diplomatic relations with any state.

3. ENTITIES SHORT OF STATEHOOD

Depending on how the actor fares in the previous test the IIFFMCG report lists three classes into which the actor can be categorised:

- 1, '(full) states fulfilling the relevant criteria for statehood and universally recognised;'
- 2, 'state-like entities fulfilling the relevant criteria, but which are not, or not universally, recognised;'
- 3, 'entities short of statehood (not fulfilling the relevant criteria, or only some of them, or only in a weak form, but eventually recognised by one or more states).'²⁵

As both Donbas republics do not fulfil all the criteria to be states – they are not recognised, nor do they possess an effective government - they fit only the lowest of these categories: *entities short of statehood*. If the conflict drags on and they improve their government effectiveness, there is a potential for both separatist republics to be considered state-like entities, even *de facto* states. This categorisation gives both actors a legal status under public international law.

CONCLUSIONS

Previous sections of this paper show the DPR and the LPR are not sovereign states, but still clearly possess a legal status – an entity short of statehood. They are thus subject to international law. Even though they do not receive the full benefits granted to states, they are under obligation to uphold the international law.

The rules most important for this case are the law of war and international humanitarian law as these have largely entered the domain of common international law²⁶. Their armed forces are thus subject to norms like wearing distinct uniforms, humane treatment of prisoners of war, appropriate treatment of civilian populations caught in the fight, etc. It also means the self-proclaimed republics are now subject to prohibition on the use of force, and their aggression condones use of individual and collective self-defence.²⁷

²⁰ Morgan, The Belfast Agreement, pp. 6-7.

²¹ IIFFMCG vol. II. pp. 76-117.

²² Minsk Protocol, 2014.

²³ Minsk II. 2015.

²⁴ Reuters, Putin Orders Russia to Recognize Documents Issued in Rebel-Held East Ukraine.

²⁵ IIFFMCG vol. II. pp. 128-129.

²⁶ United Nations Security Council resolution 827 (1993), 25 May 1993.

²⁷ Školník, M., Belan, L. *Obranné plánovanie*, p. 10.

BIBLIOGRAPHY

- Conference on Security and Cooperation in Europe, *The Final Act of the Conference on Security and Cooperation in Europe, Aug. 1, 1975, 14 I.L.M. 1292 (Helsinki Declaration)*. Dostupné na internete: <<http://hrlibrary.umn.edu/osce/basics/finact75.htm>>
- COYNASH, H. *Large protest in occupied Horlivka against crippling militant 'taxes'*. In: *Human Rights in Ukraine* [online] [cit. 02. 10. 2017]. Dostupné na internete: <<http://khp.org/en/index.php?id=1468789216>>.
- HILPOLD, P. *Ukraine, Crimea and New International Law: Balancing International Law with Arguments Drawn from History*. In *Chinese Journal of International Law*, 2015, vol. 14, no. 2, pp. 237–270. <<https://doi.org/10.1093/chinesejil/jmv011>>.
- LOSH, J. *Paranoia and Purges: The Dark and Dirty Battle for Power in Rebel-Held Ukraine*. In: *VICE News* [online] [cit. 01. 10. 2017]. Dostupné na internete: <<https://news.vice.com/article/paranoia-and-purges-the-dark-and-dirty-battle-for-power-in-rebel-held-ukraine>>.
- Memorandum on Security Assurances in connection with Ukraine's accession to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (Budapest Memorandum)*, 1994. Dostupné na internete: <<http://www.pircenter.org/media/content/files/12/13943175580.pdf>>.
- MORGAN, A. *The Belfast Agreement*. 1st ed. London: Belfast Press, 2000. 601 p. ISBN 0-9539287-0-5.
- Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. *Report on the human rights situation in Ukraine 16 November 2015 to 15 February 2016*. 3 March 2016. Dostupné na internete: <http://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/Ukraine_13th_HRMMU_Report_3March2016.pdf>
- Organization for Security and Co-operation in Europe. *Package of Measures for the Implementation of the Minsk Agreements* [online]. 12 February 2015. Dostupné na internete: <<http://www.osce.org/ru/cio/140221?download=true>>.
- Organization for Security and Co-operation in Europe. *Minsk Protocol*. [online] 5 September 2014. Dostupné na internete: <<http://www.osce.org/ru/home/123258?download=true>>.
- Organization for Security and Co-operation in Europe. *OSCE SMM Status Report, October 2017*. [online]. 4 October 2017. [cit. 05. 10. 2017] <<http://www.osce.org/special-monitoring-mission-to-ukraine/348246?download=true>>.
- Organization of American States, *Convention on Rights and Duties of States (Montevideo Convention)*, 1933.
- PELLET, A. *The Opinions of the Badinter Arbitration Committee: A Second Breath for the Self-Determination of Peoples*. In *European Journal of International Law*, 1992, vol. 3, no. 1, pp. 178-185.
- PIECHAL, T. *The War republics in the Donbas one year after the outbreak of the conflict*. In: *Osw.waw.pl* [online] [cit. 05. 10. 2017]. Dostupné na internete: <<https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2015-06-17/war-republics-donbas-one-year-after-outbreak-conflict>>.
- Putin orders Russia to recognize documents issued in rebel-held east Ukraine*. In: *Reuters* [online] [cit. 04. 10. 2017]. Dostupné na internete:

<<https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-russia-documents/putin-orders-russia-to-recognize-documents-issued-in-rebel-held-east-ukraine-idUSKBN15X0KR>>

RAGAZZI, M. Conference on Yugoslavia Arbitration Commission: Opinions on Questions Arising from the Dissolution of Yugoslavia. In *International Legal Materials*, 1992, vol. 31, no.6, pp. 1488-1526. <www.jstor.org/stable/20693759>.

SONNE, P., SHISHKIN, P. *Ukraine Separatists Ask to Join Russia*. In: *Wall Street Journal* [online] [cit. 05. 10. 2017]. Dostupné na internete: <<https://www.wsj.com/articles/russia-calls-for-civilized-implementation-of-east-ukraine-referendum-results-1399884791>>

SOROKOWSKI, A. D. Treaty on Friendship, Cooperation, and Partnership between Ukraine and the Russian Federation. In *Harvard Ukrainian Studies*, 1996, vol. 20, pp. 319–329. <www.jstor.org/stable/41036701>.

ŠKOLNÍK, M., BELAN, L. *Obranné plánovanie. Základy plánovania a projektovania v systéme obrany a bezpečnosti SR* 1.vydanie. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika.2015. 189 s. ISBN 978-80-8040-522-9.

The Report of the Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia (IIFFMCG), 2009.

Ukraine's prosecutor general classifies self-declared Donetsk and Luhansk republics as terrorist organizations. In: *KyivPost* [online] [cit. 01. 10. 2017]. Dostupné na internete: <<https://www.kyivpost.com/article/content/war-against-ukraine/ukraines-prosecutor-general-classifies-self-declared-donetsk-and-luhansk-republics-as-terrorist-organizations-348212.html>>

United Nations Security Council resolution 827 (1993), 25 May 1993.

MSc Slavomír ŠAHIN, External PhD student of Security and Defence Department,
Armed Forces Academy of gen. M.R. Štefánik, Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš
s.sahin.11@aberdeen.ac.uk

DIMENZIE VÝVOJA VONKAJŠEJ A VNÚTORNEJ BEZPEČNOSTI PRVÝCH SLOVANSKÝCH ÚTVAROV NA NAŠOM ÚZEMÍ

DIMENSIONS OF EXTERNAL AND INTERNAL SECURITY DEVELOPMENT OF EARLY SLAVIC STATHOODS ON OUR TERRITORY

Juraj ŠIMKO

ABSTRACT

The article deal with development of external and internal security of first slavic tribes settled in Middle Europe. It describes struggle against external enemies which was Avarian nomadic tribes in 7th century. It also describes defense against East Francia in 9th century, importance of fortified settlements. It characterizes warrior groups as main element of defence. Third part focused basic elements of Great Moravian's internal security such as law codex named "Law codex for people".

Keywords: Early slavic states, Great Moravia, Slavic tribes, Avars, Charlemagne, duke Svätopluk, early slavic law, slavic expansion,

ÚVOD

Predkladaný článok naznačuje dimenzie vývoja vonkajšej a vnútornej bezpečnosti útvarov našich slovanských predkov. Nakoľko ide o pomerne rozsiahlu a širokú tematiku je zameraný na stručné priblíženie a charakteristiku skúmanej problematiky. Naznačuje ďalšie možné riešenia uvedených tém v jednotlivých segmentoch.

Aj v súčasnosti sa musí slovenská spoločnosť potýkať s tradovanými mýtmi o povahe našich slovanských predkov, ktoré vykresľujú Slovanov ako národ holubičí, siahajúci po zbrani len v čase najväčšieho ohrozenia. Jedná sa však o romantizujúce predstavy tendenčných autorov z obdobia slovenského národného obrodovania. Výskumy historických prameňov nám naopak podávajú svedectvo o tom, že Slovania v prvopočiatkoch svojej existencie v geopolitickom priestore strenej Európy boli aktívnymi účastníkmi procesov ústiacich do vytvorenia štátnych útvarov, ktoré v nijakom prípade nemôžeme nazývať mierumilovnými. Slovania usídlení na území dnešného Slovenska sa stali politickými konkurentmi okolitých štátnych celkov, pričom si museli svoj spôsob života, zvyky, tradície, výrobné prostriedky i územie brániť.

Okrem archeologického materiálu poukazujúceho na odlišnú kultúru novoprišlého obyvateľstva nám migračnú vlnu zachytávajú súdobé písomné pramene národov do ktorých susedstva sa Slovania dostávali. Z nich vyplýva, že Slovania obývali dnešné slovenské územie už v prvej polovici 6. storočia¹, pričom pramene z predchádzajúceho 5. storočia pri popise pohybov rôznych etník v tomto priestore Slovanov nespomínajú, čo teda vylučuje autochtónnosť Slovanov na našom území.

Usídlenie slovanského etnika v susedstve germánskych kmeňov predstavovalo prísun nielen nového kultúrneho elementu, ale aj vznik politicko vojenských interakcií, sprevádzajúcich snahy o teritoriálnu expanziu. V rámci nich do priestoru Karpatskej kotliny

¹ FUSEK, G., Najstaršie slovanské osídlenie Slovenska, str.15

začínajú v závere 6. storočia prenikať nomádskí Avari podrobujúci si miestne obyvateľstvo, čím sa ešte viac komplikujú vzťahy medzi etnikami v tomto regióne.

Vznik Avarskeho kaganátu však nezasiahol všetkých Slovanov. Podrobení boli len Slovania žijúci na severnom okraji avarskej domény. Severne od dominancie Avarov rástla hustota a rozsah slovanského osídlenia a tiež jeho hospodárska sila. Dochádzalo k rozkladu kmeňového zriadenia slovanskej spoločnosti, pričom postupne preberali model organizácie spoločnosti charakteristický pre západnú Európu, presnejšie Franskú ríšu. Je zaujímavé, že v priebehu tohto procesu Slovania, ktorí si vydobyli svoju pozíciu v Karpatskom priestore ešte pred príchodom Avarov, vojensky pomohli Avarom pri etablovaní kaganátu. Aktívne sa zúčastňovali avarsko-byzantských vojen či konfliktov Avarov proti Frankom.

1. DIMENZIE VÝVOJA VONKAJŠEJ BEZPEČNOSTI U SLOVANOV V PREDVEĽKOMORAVSKOM OBDOBÍ

Avarský despotizmus a intolerancia vyvolali u podmanených Slovanov vlnu odporu. Výsledkom bol vznik slovanského nadkmeňového zväzu na strednom Dunaji, známy ako Samova ríša.

Písomné pramene ako napr. Fredegarova kronika, nás informujú o formách nadvlády Avarov nad Slovanmi. Popisujú ako Avari využívali miestne slovanské obyvateľstvo, pričom si násilne prisvojovali produkty poľnohospodárskej výroby a avarskí bojovníci si vynucovali spolužitie so slovanskými ženami. Z týchto vynútených zväzkov vzišla vrstva obyvateľstva, ktorá nebola prijímaná ani Slovanmi ani Avarmi, nakoľko sa jednalo o miešancov. Títo miešanci sa ocitli mimo tradičných rodových zväzkov, boli vydedencami, ktorým sa núkala len jediná možnosť a to vojenská služba. Bojovali na najťažších miestach, väčšinou ako tzv. befulkovia (menejcenní, neplnoprávni bojovníci). Takto vyrástla uprostred slovanskej roľníckej spoločnosti organizovaná vrstva bojovníkov².

Násilie zo strany Avarov vyústilo do vypuknutia povstania proti avarskej nadvláde a jeho hlavnou vojenskou silou bola práve spomínaná skupina bojovníkov. K povstaniu sa pripojil franský kupec Samo, ktorého, hoci sa jednalo o cudzinca, za jeho zásluhy v úspešnom boji Slovania zvolili za svojho kráľa. Jeho ríša sa v rokoch 623 – 658 stala dôležitým mocensko-politickým prvkom v Karpatskej kotline. Vojenská sila Samovej ríše vzrástla natoľko, že sa k nej ako spojenci pridali slovanské kmene Srbov kniežaťa Dervana a tiež Česi. Po prvý raz v dejinách Slovanov usídlených na našom území tak môžeme hovoriť o úspešných vojenských akciách, ktorých cieľom bolo zaistiť bezpečnosť vlastného rodu ako aj rozširovať svoju doménu.

Okrem dočasnej eliminácie³ avarskeho ohrozenia naddunajských Slovanov musel tento nadkmeňový útvar čeliť ďalším ohrozeniam zvonku. Vzrast vojenského potenciálu Slovanov a ich teritoriálna expanzia narazili na Franskú ríšu. V roku 631 je zaznamenané vojenské ťaženie Frankov proti Samovej ríši, ktoré Slovania dokázali odraziť (známa bitka pri Wogastisburgu), a v nasledujúcom období vykonávali lúpeživé nájazdy do susedného Durínska. Hoci nemáme správy o presnom spôsobe organizácie obrany proti vonkajšiemu ohrozeniu, na základe správ o podnikaní vojenských výprav do susedných krajov je možné predpokladať istú úroveň organizácie vojska, zabezpečujúceho nielen obranu ale aj útok.

² SEGEŠ, V., ŠEĎOVÁ, B. Pramene k vojenským dejinám Slovenska, str. 112.

³ Termín dočasný je namieste nakoľko avarská hrozba nebola vojenskými akciami Samovej ríše odstránená natrvalo. K zániku avarskej domény došlo až neskôr, pod vplyvom výprav Karola Veľkého.

Vzniká oprávnená domnienka o tom, že si Samo mohol vytvoriť vojenskú družinu, na svoju dobu kvalitne vyzbrojenú, ktorá tvorila jadro jeho vojenskej sily⁴.

Po Samovej smrti sa jeho ríša rozpadla a zosilnel vplyv avarského kaganátu. V poslednej štvrtine 7. storočia sa prejavila istá slovansko avarská symbióza, pričom slovanská spoločnosť si dokázala uchovať autonómne postavenie⁵. Postupná avarská asimilácia bola len jedným z prejavov vývoja. Druhým bol silnejší tlak na Avarský kaganát zo strany Franskej ríše. V rokoch 791-796 Avari utrpeli v bojoch s vojskami Karola Veľkého tvrdé porážky a avarská moc v karpatskom priestore rýchlo slabla. Posledná správa o Avaroch pochádza z roku 822.

Tento vývoj využívali predovšetkým Slovania, ktorí postupne zaberali avarské pozície. Na pozadí zániku avarského panstva sa vytvárali predpoklady pre štátoprávny proces naddunajských Slovanov a Moravanov.

Vzrastajúca vojenská moc Slovanov, spojená s postupnou likvidáciou avarského panstva bola zámkou na vojenské angažovanie Karola Veľkého v bojoch proti Slovanom. Pôvodné avarské susedstvo u Slovanov vyvolalo zjednocovací proces a zrejme aj vojenské spojenectvá. Pritom vzrastá osobitné postavenie jazdeckej družiny ako záruky postavenia vedúcej vrstvy spoločnosti a základnej časti vojenskej organizácie⁶. Slovanské etnikum sa začiatku 9. storočia ukázalo ako životaschopný element. Paradoxne avarský útlak a zasahovanie Franskej ríše nespôsobili jeho zánik, naopak v našom priestore práve v týchto dimenziách vznikajú pevnejšie zväzky, ústiace do prvých zárodkov štátnych útvarov.

2. DIMENZIE VÝVOJA VONKAJŠEJ BEZPEČNOSTI U SLOVANOV VO VEĽKOMORAVSKOM OBDOBÍ

V procese postupnej asimilácie avarského etnika v Karpatskom priestore a silnejšej snahy o expanziu Franskej ríše na východ sa do popredia postupne dostali moravské a nitrianske kniežatstvo. Moc kniežat pochopiteľne závisela na ich vojenskej sile ako hlavnom atribúte vonkajšej i vnútornej bezpečnosti územného celku. V našom prostredí sa začínajú budovať hradiská, ktoré mali početné funkcie súvisiace s výrobou, obchodom, obranou a predovšetkým s organizáciou a výkonom politickej moci. Z týchto sídlisk mohli slovanskí predstavitelia najmocnejšej, čiže vládnucej vrstvy postupne konsolidovať svoje územie a posilňovať svoju moc.

Včasnostredoveké písomné pramene zaznamenávajú celkovo 65 vojenských udalostí týkajúcich sa veľkej Moravy. Z nich sa vyskytuje šesť zmienok o vnútorných rozbrojoch, šesťnásť zmienok o vojenskej expanzii Veľkej Moravy, 23 popisuje obranu vlastného územia a jedenásť sa týka prímeria⁷. Tento výpočet určite nie je definitívny, nakoľko sa predpokladá, že nie každú udalosť sa autorom podarilo zaznamenať, prípadne máme k dispozícii len časť dochovaných prameňov z množstva nenávratne stratených. Každopádne už len správy popisujúce spojenie Nitrianska s Moravským kniežatstvom ústiacim do vytvorenia Veľkej Moravy v roku 833 sa dá interpretovať ako konkurenčný boj medzi dvoma najsilnejšími slovanskými predstaviteľmi vtedajšej moci. Podobný charakter rozmachu je badateľný aj z dobyvačných vojen proti Vislanom, Čechom a Lužickým Srbom. Pravdepodobne tu išlo

⁴ KLUČINA, P. Člověk, zbraň a zbroj v obraze doby, str. 38.

⁵ SEGEŠ, V., ŠEĐOVÁ. Pramene k vojenským dejinám Slovenska, str. 112.

⁶ KLEIN, B., RUTTKAY, A., MARSINA.R. Vojenské dejiny Slovenska I, str. 66.

⁷ tamtiež, str. 68.

o snahu o rozšírenie počtu exploatovaného obyvateľstva ako základného hospodárskeho zdroja spolu so ziskom poľnohospodárskej pôdy a zdrojov surovín (napr. rúd). Že sa jednalo o obyvateľstvo (takmer) rovnakej etnicity nás môže viesť k myšlienkam že tieto výboje boli ľahšie alebo ospravedlniteľné zlepšením ochrany svojho vlastného územia, zvýšením vojenského potenciálu ako aj znásobením pracovnej kapacity obyvateľstva. Každopádne sa ovládnutie takéhoto územia sa stávali zdrojom nestability a napätia a pri mocenskom zakolísaní mohol konkurenčný vládca situáciu využiť.

Podobná nestabilita charakterizovala aj samotných veľkomoravských vládcov. Vyhnaný knieža Nitrianskeho kniežatstva Pribina bojoval (a zrejme aj padol v boji) proti Mojmiróvmu nástupcovi Rastislavovi. Rastislav bol za dramatických okolností vydaný svojim synovcom Svätoplukom do rúk Frankov a zomrel vo väzení.

Stabilnejšiu pozíciu získala Veľká Morava za panovania Svätopluka I., keď sa stala stredoeurópskou mocnosťou. Svätopluk si politickým sobášom pripútal najvýznamnejší český kniežací rod Přemyslovcov, mierová zmluva s Ľudovítom II. Nemcom v roku 874 mu umožnila podniknúť výboje do okolitých slovanských krajín. Do roku 890 si podrobil kniežatstvo Vislanov, prevzal vládu nad Čechami a podriadil si Chorvátov v Dolnom Sliezsku a polabských Slovanov. Kniežatá dokázali postaviť do boja pomerne mohutnú vojenskú silu – v obrane i pri výpadoch na cudzie územie. Organizačným základom bola hlavná jednotka teritoriálneho hospodárstva a vojenskopolitického členenia – hradský systém.

Stabilným vojenským prvkom s pomerne ustáleným počtom bojovníkov bola vojenská družina. Príslušníkov týchto družín hospodársky zabezpečoval knieža. Jednou z tradičných odmien bol podiel na koristi. Časť príslušníkov družín bola umiestnená ako stály ozbrojený kontingent v hradných strediskách. Druhou, potencionálne a v prípade potreby početnejšou časťou ozbrojených síl bola vojenská pohotovosť ktorú tvorili nižšie vrstvy slobodného obyvateľstva⁸. Čo sa týka tvrdenia, že Veľká Morava bola v čase panovania Svätopluka oprávnené pokladaná za významný činiteľ v politike Európy, dokladajú pramene skutočnosť že disponovala veľkým počtom vojska. Na zaistenie svojej dŕžavy podnikal Svätopluk viaceré plienivé výpady na územie s cieľom zlomiť jeho zásobovanie alebo zlikvidovať priestor z ktorého mohol byť protivníkom ohrozený. Fuldské anály nás informujú o jeho výprave do Panónie z roku 884, pričom: „mal na tejto výprave taký veľký počet ľudí, že bolo vidieť jeho vojsko prechádzať na jednom mieste od svitu do súmraku“⁹. Na základe toho záznamu sa odhaduje počet vojska na minimálne 25 000 pešiakov a 8 000 jazdcov spolu s trénom¹⁰

3. DIMENZIE VNÚTORNEJ BEZPEČNOSTI U SLOVANOV VO VEĽKOMORAVSKOM OBDOBÍ

Okrem potreby zaistiť vonkajšiu bezpečnosť, na stabilite veľkomoravskej spoločnosti sa predovšetkým podieľalo zaistenie vnútorného poriadku. Hlavným atribútom vynucovania poriadku bola ozbrojená moc vladára, v tomto prípade jeho ozbrojený sprievod – vojenská družina. Tá zabezpečovala dohľad nad plnením povinností obyvateľstvom. Patrílo k nim odovzdávanie „darov“ kniežaťu. jednalo sa v podstate o odvádzanie časti produktov

⁸ SEGEŠ, V., ŠEĎOVÁ, B. Pramene k vojenským dejinám Slovenska, str. 117.

⁹ tamtiež, str. 222.

¹⁰ CHOC, P, S mečem i štítem, str. 58-59.

hospodárskej činnosti pre zabezpečenie života kniežat'a. K ďalším povinnostiam patrilo budovanie a udržiavanie opevnení.

Pre používanie stabilných právnych noriem, zaisťujúcich vnútornú bezpečnosť nemáme veľmi veľa dokladov. Predpokladá sa, že na Veľkej Morave existovala istá forma právneho poriadku, ktorého základom bolo obyčajové právo. S postupujúcou kristianizáciou slovanskej spoločnosti sa postupne začínajú uplatňovať zásady vychádzajúce z kresťanskej morálky. Cyrilometodská misia predstavuje nielen šírenie kresťanstva ale v súvislosti s týmto procesom je zviazané aj upevňovanie moci panovníka v intenciách ako je jeden Pán na nebi tak je jeden pán na zemi.

Ako je zrejmé, stabilita Veľkej Moravy bola dlhú dobu veľmi otázná, predovšetkým vo svetle faktu, že každý konkurenčný boj domácich slovanských veľmožov sa stával nielen príčinou ale aj vítaným prostriedkom zasahovania do jej vnútorných záležitostí zo strany Východofranskej ríše. Na tomto mieste je potrebné zdôrazniť, že nešlo len o vojenské zásahy, ale v čase „mieru“ pretrvávali snahy o prienik do politiky zo strany východofranského kléru. Konkrétnym príkladom je snaha o diskreditáciu arcibiskupa Metoda, pričom Metodovo uväznenie kritizoval aj pápež Ján VIII.¹¹

V potieraní pohanstva spolu s rozširovaním kresťanstva u slovanského obyvateľstva tu vystupuje významný význam novej mocenskej štruktúry, ktorá vybavila klérus aj právnou kodifikáciou. Za najstaršiu slovanskú písomnú pamiatku je považovaný dokument známy ako Súdny zákon pre ľudí (Zakon sudnyj ljudem). Pôvodne bol tento dokument pokladaný staroruskú alebo starobulharskú písomnú pamiatku. Najnovšie výskumy preukázali jeho súvis s cyrilometodskou misiou, aj keď sa na území Veľkej Moravy príliš dlho nepoužíval, Prostredníctvom Metoda dostal Svätopluk od Pápeža Jána VIII. zvláštny zákonník – tzv. Rozšírenú Dioniziádu.¹²

Okrem Súdneho zákona alebo Dioniziády nás o zvykoch a právnych obyčajoch Slovanov informujú aj správy dobových kupcov a cestovateľov. Tie oveľa pútavejšie než zákonné články sprístupňujú konkrétne príklady využívania práva. Pre ilustráciu je možné uviesť, že trestancom bol udeľovaný trest vyhnanstva, resp. núteného pobytu v odľahlom a nevlúdnom kraji. Údaj vyplýva zo svedectva arabsko-perzského encyklopedistu a geografa Abú 'Alího Ahmada ibn Umara ibn Rusta, ktorý vo svojom diele Kniha vzácnych drahocenností (Kitáb al-a'alák an nafisa) uvádza: „ak v kráľovstve Slovanov chytia zlodēja, ich vládca ho dá obesiť alebo ho pošle do Džíry – najvzdialenejšej provincie svojej ríše“¹³. Podľa J. Paulíniho ide o ťažko identifikovateľný názov. Jedno z možných vysvetlení snád ponúka P. Kónya, ktorý pri geografickej charakteristike historického územia Uhorska popisuje pahorkatinu vzniknutú nahromadením viatych pieskov s presypmi, nachádzajúcu sa v centrálnej časti Veľkej dunajskej nížiny, medzi Dunajom a Tisou na území dnešného Maďarska. Nakoľko bolo toto miesto pre svoju chudobnú a neúrodnú pôdu až do začiatku 10. storočia veľmi riedko osídlené, bolo nazývané „Džíra“. Moravia tam posielali zločincov za trest¹⁴ Slovo „Džíra“ by sa tak mohlo vysvetliť ako diera, zapadákov, teda ideálne miesto pre izoláciu asociálnych živlov.

¹¹ Ján VIII. v liste pápežskému legátovi biskupovi Pavlovi necháva inštrukcie ako komunikovať so salzburským a pasovským arcibiskupom a zaväzuje ho aby im tlmočil nasledovné: „Vy ste bez kanonického rozsudku odsúdili biskupa,... väznili v žalári a trápili zauškovaním,... a tri roky odháňali od biskupského stolca.“ SEGEŠ, V., ŠEĎOVÁ, B. Pramene k vojenským dejinám Slovenska, str. 252.

¹² SEGEŠ, V., ŠEĎOVÁ, B. Pramene k vojenským dejinám Slovenska, str. 231.

¹³ tamtiež str. 270.

¹⁴ KÓNIA, P. a kol. Dejiny Uhorska, str.11.

ZÁVER

Od usídlenia Slovanov na našom území do obdobia zániku Veľkej Moravy prešlo toto etnikum významnou zmenou. Základnými dimenziami vývoja vonkajšej a vnútornej bezpečnosti Slovanov v predveľkomoravskom období bol rozklad kmeňového zriadenia prebiehajúci na pozadí obrany proti avarskej hrozbe. Do tohto procesu vstupovali obrana svojho územia pred expanzívnou politikou Franskej ríše.

Vo Veľkomoravskom období do tohto procesu, vrcholiacom etatizáciou vo forme štátneho útvaru nazývaného v dobových prameňoch ako Veľká Morava, sa vytvárali prostriedky na zaistenie bezpečnosti – systémy hradísk ako centier obrany ale aj správy územia a vlastné vojsko s jeho vonkajšou i vnútornou úlohou. Pochopiteľne tento proces nebol priamočiary. Vplývali naň odstredivé tendencie vo forme vnútorného mocenského boja, neraz posilňované zvonku snahou o politickú resp. ideologickú expanziu. Pochopenie a analýza tohto procesu pomôžu doplniť obraz o vývoji spoločnosti našich slovanských predkov, ktorí sa v ňom stali pevnou súčasťou európskej spoločnosti a kultúry.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

FUSEK, G. Najstaršie slovanské osídlenie Slovenska. In: Historická revue č.12/2016.

Choc. P. S mečem i štítem. Praha : Naše vojsko 1967, 576 s.

Klein, B., Ruttkay, A., Marsina.R. Vojenské dejiny Slovenska I. Bratislava : Ministerstvo obrany, 1993, 184 s. ISBN 80-967113-1-8

Klučina, P. Člověk, zbraň a zbroj v obraze doby. Praha : Naše vojsko, 1984. 344s. ISBN 28-013-85.

KÓNYA, P. a i. Dejiny Uhorska. Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove, 2013. 787 s. ISBN 978-80-555-0921-1.

Segeš, V., Šeďová, B. Pramene k vojenským dejinám Slovenska I/1. Bratislava : Vojenský historický ústav Bratislava, 2010. ISBN 978-80-970434-8-3.

Mgr. Juraj ŠIMKO, PhD.,

Katedra bezpečnosti a obrany, Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš

juraj.simko@aos.sk

PRÍPRAVA ODBORNÍKOV VOJENSKEJ LOGISTIKY NA AKADÉMII OZBROJENÝCH SÍL GMRŠ TRAINING OF MILITARY LOGISTICS EXPERTS AT THE ACADEMY OF THE ARMED FORCES GMRŠ

Miroslav ŠKOLNÍK

ABSTRACT:

This article deals with requirement for future officers in logistics of the Armed forces of Slovak Republic in lower level of command. The requirements are analyzed in four main spheres. These spheres are definable as special army capabilities language skills, law knowledge's and logistics information's. The possibility of preparing in the curriculum security and defense. In conclusion of paper were concerned with possibilities of preparation in future officers of logistics of the Armed forces of Slovak Republic.

Keywords: education in Logistics, officers in lower level of command, officers of logistics, officers of logistics of the Armed forces of Slovak Republic.

ÚVOD

Kvalitatívne nové požiadavky kladené na Ozbrojených síl Slovenskej republiky (OS SR) budú v oblasti strategickej, operačnej i taktickej logistiky vyžadovať zabezpečenie takých kľúčových spôsobilostí, akými sú nasaditeľnosť a udržateľnosť deklarovaných síl OS SR v širokej škále operácií pod vedením NATO a v operáciách krízového manažmentu pod vedením Európskej únie. K splneniu týchto náročných úloh potrebujú mať OS SR kvalitne pripravených dôstojníkov pre plnenie komplexných a všestranných úloh logistickej podpory. Príprava budúceho dôstojníka OS SR stojí v centre pozornosti najvyšších zodpovedných funkcionárov OS SR v kontexte dokončenia transformácie vojenského vysokého školstva. Hlavným poslaním Akadémie ozbrojených síl (AOS) v tomto procese je vzdelávať, vychovávať a cvičiť študentov AOS v rámci vysokoškolského a celoživotného vzdelávania, rozvíjať ich harmonickú osobnosť, poznanie, tvorivosť a posilňovať ich motiváciu pre službu vlasti.

V článku sú prezentované v jednotlivých kapitolách súčasné požiadavky na budúceho začínajúceho dôstojníka logistiky v OS SR. V praxi to znamená nástup absolventa vojenskej vysokej školy na základnú (logistickú) funkciu. Aby takýto nový absolvent – dôstojník logistiky sformulované požiadavky dokázal splniť je nevyhnutné, aby bol na to čo najlepšie pripravený. V tretej kapitole článku je uvedený plánovaný a realizovaný koncepčný spôsob takejto prípravy na AOS GMRŠ.

1. ANALÝZA POŽIADAVIEK NA VÝKON DÔSTOJNÍCKYCH FUKCIÍ L 10

Dôstojníci vykonávajú v ozbrojených silách doma aj v mnohonárodných operáciách rôzne funkcie (profesie), ktoré sú určené vojenskou odbornosťou a špecializáciou vojenskej odbornosti. Vzájomne odlišné dôstojnícke funkcie majú *spoločné, všeobecné, typické znaky*: predmet práce a hlavné pracovné prostriedky a všeobecné, hlavné požiadavky na dôstojníka.

Predmetom práce sú procesy riadenia organizačného prvku vojenskej organizácie a systému „človek – vojenská technika“; informácie (analýza dát a faktov), situácia a deje; nepriamo objekty vojenského a nevojenského charakteru.

Hlavné pracovné prostriedky sú podriadení profesionálni vojaci (resp. zamestnanci) a vojenská technika (zbrane, zbraňové systémy, munícia, vozidlá a ďalšia technika, špeciálne zariadenia, prístroje, výpočtové a informačné technológie a pod.) v zjednodušenom poňatí systém „človek - vojenská technika“.

Predmet práce a hlavné pracovné prostriedky určujú všeobecné hlavné požiadavky na dôstojníka. Spolu predurčujú zameranie jeho vysokoškolského vzdelania a vo všeobecnosti zameranie obsah a rozsah vojenského odborného vzdelávania a výcviku, ale aj najvhodnejší model vzdelávacej ustanovizne.

Dôstojník – odborník logistiky musí byť:

a) manažér (veliteľ, náčelník, nadriadený)

vykonáva riadiace, veliteľské a štábne funkcie v kariérom poli získanej logistickej odbornosti a špecializácie odbornosti, v priebehu kariéry aj funkcie nezávislé na logistickej odbornosti, v organizačných štruktúrach OS SR ako vojenskej organizácie a politickej inštitúcie.

b) vodca

vedie podriadených k dosiahnutiu stanovených cieľov v súlade s vojenskou prísahou.

Byť vodcom je základnou požiadavkou na každého manažéra, ale nie každý manažér v skutočnosti vodcom aj je. Je treba aby dôstojník bol vodca (formálny aj neformálny).

c) právne vyspelý

s rozvinutým právnym vedomím, ktorý sa v svojej práci dôsledne riadi ústavou, príslušnými všeobecne záväznými právnymi predpismi, služobnými predpismi a internými normatívnymi aktmi podľa svojej pôsobnosti a dbá aby ich dodržiavali aj podriadení.

d) odborne (logisticky) vyspelý

s rozvinutým logistickým a ekonomickým vedomím, ktorý hospodárne využíva pridelené zdroje v snahe o zabezpečenie economickej efektívnosti obrany v oblasti svojej pôsobnosti. Ovláda pridelenú vojenskú techniku, výpočtové a informačné technológie na užívateľskej úrovni.

e) jazykovo pripravený,

v kontexte s členstvom SR v NATO, EÚ a plnením úloh v mnohonárodných operáciách.

f) fyzicky a psychicky zdatný.

2. POŽIADAVKY ODBORNÍKA MANAŽMENTU LOGISTIKY V OS SR NA ZÁKLADNOM (TAKTICKOM) STUPNI RIADENIA.

Na základe vyššie uvedeného môžeme pre daný stupeň riadenia stanoviť **nasledujúce kritériá:**

- **Organizačný stupeň riadenia – čata.** (veliteľ čaty logistiky, dôstojník logistiky, dôstojník logistiky štábu na vyššej zložke).
- **Plánovaná hodnosť: por., npor.**
- **Vzdelanie:** vysokoškolské vzdelanie 2. stupňa na AOS GMRŠ logistického modulu. Možné a v súčasnej dobe vysoko preferované, je tiež adekvátne vzdelanie z civilnej vysokej školy a absolvovanie Dôstojníckeho kurzu absolventov vysokých škôl (DKVŠ) modul (špecializácia) logistika. Je veľkým podnetom do diskusie, ako sa takýto systém prípravy dôstojníkov, nielen L10 verifikuje a uplatní v praxi OS SR.

Odborník manažmentu logistiky

Opis charakteristických činností

Vykonáva riadiace manažérske veliteľské a štábne manažérske funkcie v jednotlivých systémoch logistiky podľa odborného zamerania ekonomického charakteru a technického charakteru v jednotkách, útvaroch, zariadeniach a po nadväznej odbornej príprave aj na vyšších stupňoch velenia OS SR. Koordinuje zabezpečenie vojsk tabuľkovým materiálom na stanovené normy a materiálom na osobné používanie podľa zamerania danej zásobovacej triedy. Riadi zabezpečovanie a vykonávanie verejného obstarávania tovarov a služieb v rozsahu svojej pôsobnosti. Vykonáva plánovaciú, rozhodovaciú, organizátorskú, kontrolnú a hodnotiacu činnosť v oblasti svojej pôsobnosti, analyzuje stav (zabezpečenia) a hospodárenia s daným materiálom, riadi zabezpečovanie vedenia stanovenej evidencie (vrátane účtovej), riadi spracovanie a vedenie odbornej, plánovacej a riadiacej dokumentácie, má zodpovednosť za efektívne využívanie pridelených finančných a materiálových prostriedkov. Plánuje, organizuje a riadi odbornú prípravu príslušníkov a všestrannú prípravu podriadenej jednotky, vykonáva odbornú prípravu v oblasti svojej pôsobnosti, profesionálnych vojakov, vojenských jednotiek a vedie podriadených.

Zabezpečuje dodržiavanie stanovených bezpečnostných opatrení, zásad protipožiarnej ochrany, zásad a noriem ochrany životného prostredia, ovzdušia, vody a pôdy pred znečistením a poškodením svojimi najbližšími podriadenými a v oblasti svojej pôsobnosti. Predmetom práce sú procesy riadenia, informácie (analýza dát a faktov), situácie a deje (ich riešenie za účelom dosiahnutia stanovených cieľov) a ľudia. Hlavnými pracovnými prostriedkami sú ľudia - podriadení (predovšetkým ich výkonové, všeobecné a odborné schopnosti a vlastnosti) a slovo. Práca sa vykonáva v relatívne čistom prostredí, v nútenom pracovnom tempe, v poľných podmienkach za každých klimatických podmienok.

Požadované vedomosti a zručnosti

Povolanie vyžaduje podrobné vedomosti z princípov a zásad všeobecného personálneho a vojenského manažmentu, manažmentu logistiky a služieb, zručnosti v stanovovaní cieľov na základe aktuálnych zdrojov (ľudia, materiál, technika, financie) v plánovaní, organizovaní, rozhodovaní, kontrolovaní, komunikovaní v jednotlivých oblastiach svojej pôsobnosti; zručnosti z oblasti získavania, spracovania a analýzy informácií, situácií a dejov; vedomosti o štruktúre obsahu a forme mobilizačných dokumentov, zo zásad vedenia vojenskej administratívy, odbornej, plánovacej, riadiacej dokumentácie, určenej evidencie a zručnosti v ich spracovaní a vedení. Vojenské povolanie vyžaduje rýchle a logické usudzovanie, pamäťové schopnosti, samostatné tvorivé myslenie, pozornosť, ostražitosť, vysokú úroveň kombinačných schopností, praktickej vynachádzavosti a improvizácie, verbálnu aj písomnú schopnosť vyjadrovania, vysokú úroveň plošnej a priestorovej predstavivosti a priestorovej orientácie.

Schopnosť viesť podriadených, organizovať ich prácu, niesť za nich zodpovednosť, schopnosť pracovať sám a v tíme. Vzbudzovať dôveru, mať rešpekt a vysokú autoritu. Schopnosť adaptovať sa na nové prostredie a nových ľudí. Zároveň vyžaduje základné vedomosti z ekonomiky obrany a ekonomiky armády a podrobné vedomosti z ekonomiky marketingu, financií a účtovníctva. Komplexné vedomosti a zručnosti z plánovania, vyžadovania, preberania, skladovania materiálu, z optimalizácie a efektívnosti hospodárenia s materiálom z možností a spôsobov využitia technických prostriedkov, vedomosti a zručnosti z oblasti riadenia prevádzky zariadení v svojej pôsobnosti. Povolanie vyžaduje vedomosti a zručnosti z oblasti obsahu, princípov, foriem, metód a prostriedkov plánovania, riadenia a vedenia základnej a odbornej prípravy a výcviku podriadených a odbornej prípravy určených príslušníkov útvaru.

Povolanie vyžaduje vedomosti zo zásad vojenskej doktríny, o medzinárodných vzťahoch, o ekonomických a právnych skutočnostiach a vzťahoch v predmetnej oblasti, zručnosti z ich využívania a uplatňovania, pedagogické, psychologické, sociologické a právne vedomosti a zručnosti z oblasti vedenia, vzdelávania a výchovy podriadených s dôrazom na formovanie správnych interpersonálnych vzťahov, disciplínu, zodpovednosť, rozhodnosť, iniciatívnosť vlastenectvo a morálku.

Požadované osobnostné predpoklady, vlastnosti, špecifické schopnosti:

Povolanie predpokladá schopnosť dohovoriť sa v anglickom jazyku, ochotu učiť sa a zdokonaľovať sa v zručnostiach, vysokú mieru vytrvalosti, trpezlivosti, pevnú vôľu, rozhodnosť, schopnosť rýchlo vyriešiť i nebezpečné (rizikové) situácie, disciplinovanosť, schopnosť predpokladať správanie (intuícia), spoľahlivosť, pedantnosť, schopnosť podriaďovať osobné záujmy a ciele iným úlohám, schopnosť sebaobetovania, čestnosť, zmysel pre povinnosť a psychickú odolnosť voči stresu, schopnosť pozitívnym spôsobom zdolávať prekážky, napätie a osobné konflikty. V oblasti ekonomického zamerania povolanie vyžaduje rozvinutú matematickú schopnosť, zmysel pre obchod a chápanie ekonomických vzťahov.

Možnosti uplatnenia:

Profesionálni vojaci v tejto špecializácii môžu vykonávať funkcie v hodnosti poručík až plukovník v útvaroch a jednotkách logistiky, odborné funkcie v skupinách, oddeleniach alebo odboroch logistiky vo veliteľstvách a štáboch jednotiek útvarov a zariadení ozbrojených síl. Možný je prechod do všeobecnej vojenskej odbornosti.

3. EFEKTÍVNA PRÍPRAVA DÔSTOJNÍKOV - ODBORNÍKOV LOGISTIKY

3.1 Vzdelávanie a výcvik budúcich dôstojníkov

Na základe naformulovaných požiadaviek v 2. bode článku, by mala adekvátne vyzeráť príprava budúceho začínajúceho dôstojníka logistiky. V súčasnej dobe táto príprava prebieha na Akadémii ozbrojených síl (AOS) generála Milana Rastislava Štefánika a praktická časť vo vybraných útvaroch a zariadeniach OS SR¹.

Do hodnostného zboru dôstojníkov vstupujú záujemcovia, občania SR, ktorí boli odvedení (registrovaní), regrutovaní a úspešní v procese výberu do profesionálnej služby a absolvovali prípravnú štátnu službu. Profesionálny vojak vo vojenskej hodnosti vojak I. stupňa (OR-1) vo funkcii kadeta vykonáva prípravnú štátnu službu na AOS. Počas jej výkonu poberá služobný plat vo výške minimálnej mzdy. Kadeti vykonávajú prípravnú štátnu službu dvomi spôsobmi v závislosti na dosiahnutom stupni vzdelania.

Prípravná štátna služba kadetov – študentov plynie od prijatia do štátnej služby a končí dňom promócie, kedy je úspešný absolvent zaradený do dočasnej štátnej služby a menovaný do vojenskej hodnosti poručík.

Počas prípravnej štátnej služby kadet vykonáva v mesiaci september základný výcvik v trvaní štyroch týždňov. Po jeho ukončení nastúpi na vysokoškolské štúdium prvého a druhého stupňa (od r.2016) na AOS vo zvolenom študijnom programe.

V priebehu vysokoškolského štúdia 1-2 stupňa v rámci študijného programu, podľa požiadaviek a rozhodnutia MO SR, získava vedomosti z oblasti vojenskej teórie, študuje predmety všeobecného vojenského zamerania, vrátane základnej telesnej prípravy, získava jazykovú spôsobilosť na úrovni STANAG 2 a vyššie. Mimo vysokoškolského štúdia

¹ MARCHEVKA M. Vytváranie zásob pre krízové situácie. Zborník z konferencie „Národná a medzinárodná bezpečnosť 1015. AOS, Katedra bezpečnosti a obrany. Liptovský Ján. 2015. ISBN-978-80-8040-427-07.

absolvuje povinný vojenský program a výcvik vrátane vojenského sústredenia a špeciálnej telesnej prípravy.

Na základe platnej akreditácie je v súčasnej dobe na AOS, podľa rozhodnutia Ministerstva obrany SR a vedenia akadémie, vykonávané vzdelávanie vo všetkých troch stupňoch vysokoškolského vzdelávania v akreditovaných študijných programoch².

Základným východiskom pre prípravu dôstojníkov v logistických odbornostiach sú zvýraznené akreditované študijné programy uvedené v tabuľke č.1³.

Tabuľka 1 Súčasné akreditované študijné programy na AOS. Zdroj: web AOS

Študijný program, (študijný odbor)	Štúdium:			
	stupeň	forma	dĺžka	titul
<u>Bezpečnosť a obrana štátu</u> (8.4.4 národná a medzinárodná bezpečnosť)	1.	denná	3	Bc.
Elektronické systémy (5.2.13 elektronika)	1.	denná	3	Bc.
Počítačové systémy, siete a služby (9.2.4 počítačové inžinierstvo)	1.	denná	3	Bc.
Vojenské spojovacie a informačné systémy (8.4.6 vojenské spojovacie a informačné systémy)	1.	denná	3	Bc.
<u>Zbraňové systémy, zbrane a ich časti</u> (8.4.3 výzbroj a technika ozbrojených síl)	1.	denná	3	Bc.
<u>Bezpečnosť a obrana štátu</u> (8.4.4 národná a medzinárodná bezpečnosť)	2.	denná externá	2/2	Mgr.
Vojenské spojovacie a informačné systémy (8.4.6 vojenské spojovacie a informačné systémy)	2.	denná externá	2/2	Ing.
Vojenské spojovacie a informačné systémy (8.4.6 vojenské spojovacie a informačné systémy) (konverzný)	2.	denná externá	3/3	Ing.
<u>Výzbroj a technika ozbrojených síl</u> (8.4.3 výzbroj a technika ozbrojených síl)	2.	denná externá	2/2	Ing.
<u>Bezpečnosť a obrana štátu</u> (8.4.4 národná a medzinárodná bezpečnosť)	3.	denná externá	3/5	PhD.
Vojenské spojovacie a informačné systémy (8.4.6 vojenské spojovacie a informačné systémy)	3.	denná externá	3/5	PhD.
<u>Výzbroj a technika ozbrojených síl</u> (8.4.3 výzbroj a technika ozbrojených síl)	3.	denná externá	3/5	PhD.

V súlade s ďalším prioritizovaným zameraním AOS GMRŠ na **oblasť výskumu 23 - Bezpečnostné služby, po vykonanej komplexnej akreditácie na AOS GMRŠ a schváleného uceleného (variantneho) interného 5 ročného štúdia**, sú v nasledujúcom období študijné programy (zvýraznené pre prípravu budúcich dôstojníkov logistiky) na AOS GMRŠ schválené **komplexnou akreditáciou nasledovné**⁴.

² ŠKOLNÍK, M. a kol. Rozvoj ľudských a materiálových zdrojov v rezorte MO SR

³ Internetové zdroje < www.aos.sk >.

⁴ Internetové zdroje < www.aos.sk >.

Študijné programy po komplexnej akreditácii:

- Elektronické systémy (1. stupeň,)
- Počítačové systémy, siete a služby (1. stupeň),
- Zbraňové systémy, zbrane a ich časti (1., 2. a 3. stupeň),
- Bezpečnosť a obrana štátu (1., 2. a 3. stupeň),
- Vojenské spojovacie a informačné systémy (1., 2. a 3. stupeň,)
- Elektronické zbraňové systémy (1., 2. a 3. stupeň).

Akreditácia habilitačného konania a konania na vymenúvanie profesorov v študijnom odbore:

- 8.4.2 Národná a medzinárodná bezpečnosť,
- 8.4.6 Výzbroj a technika ozbrojených síl (nová požiadavka).

3.2 PRÍPRAVA ODBORNÍKOV L10 V JEDNOTLIVÝCH ŠPECIALIZÁCIÁCH

- DISKUSIA

Ako bolo uvedené v predchádzajúcej kapitole príprava odborníkov L 10 je sústredená po komplexnej akreditácii do študijných programov:

- Zbraňové systémy, zbrane a ich časti (1., 2. a 3. stupeň),
- Bezpečnosť a obrana štátu (1., 2. a 3. stupeň), (cestou povinne voliteľných predmetov logistiky).

Ked' hodnotíme možnosti prípravy v uvedených študijných programoch z hľadiska počtu ich absolventov a profilácie do špecializácií logistiky zistíme závažné problémy, ktoré sa presúvajú z roka na rok a ich koncepčné riešenie absentuje.

Ako príklad sú uvedené súčasné špecializácie L10:

Vojenská odbornosť logistika L10

Špecializácie vojenskej odbornosti (ŠVO)

1. ŠVO 140 - Odborník prevádzky podvozkov bojovej, dopravnej a manipulačnej techniky.
2. ŠVO 148 - Odborník opráv výzbroje a techniky.
3. ŠVO 175 - Odborník manažmentu logistiky.
4. ŠVO 187 - Odborník štábu útvaru, jednotky a zariadenia všeobecnej logistiky.
5. ŠVO 225 - Odborník na prevádzku zbraní, zbraňových systémov, výbušnín a munície.
6. ŠVO 266 - Odborník zásobovania materiálom technického zabezpečenia.
7. ŠVO 292 - Odborník vyzbrojovania a technického zabezpečenia.
8. ŠVO 296 - Odborník metrologickej služby.
9. ŠVO 425 - Odborník zásobovania letiskovou technikou a materiálom.
10. ŠVO 439 – Odborník zásobovania leteckým materiálom.
11. ŠVO 442 - Odborník zásobovania leteckým, rádiotechn. a rádiolokačným materiálom.
12. ŠVO 705 – Odborník dopravnej logistiky (aj pre 710 – Odborník vojenskej dopravy).
13. ŠVO 740 - Odborník zabezpečenia pohonnými látkami a mazivami.
14. ŠVO 760 – Odborník zabezpečenia proviantným materiálom.
15. ŠVO 780 - Odborník zabezpečenia výstrojovým materiálom.
16. ŠVO 940 - Odborník stavebno-ubytovacieho materiálu.
17. ŠVO 946 – Odborník požiarnej ochrany z ekológie.

Vojenská odbornosť finančno-ekonomická služba S14

1. ŠVO 950 – Odborník finančno-ekonomickej služby.

Zdroj: Personálne štandardy dôstojníkov. Príloha č. 1k ŠbPO-1486/2009-OdPeM.

Už samotný *počet špecializácií, u niektorých nemožnosť kompability a absencia samostatnej Katedry logistiky na AOS*, ukazuje problém, ktorý je potrebné do budúcnosti riešiť. Je zrejmé, že riešenie môže byť hľadané len v úzkej spolupráci najvyšších orgánov logistiky (rezortu MO SR) s Akadémiou ozbrojených síl GMRŠ v súčinnosti s personálnymi orgánmi.

Obsadzovať funkcie profesionálnych vojakov (poručícke) absolventami iných (civilných) vysokých škôl je riešenie, ktoré malo byť dočasné (náhradné). Na druhej strane je to riešenie sociálne a ekonomicky veľmi príťažlivé a hlavne rýchle. Tu je ale zrejmé určité potencionálne riziko pre budúcnosť OS SR. Možným riešením je koncepčný systém vysokoškolského vzdelávania na AOS v akreditovaných študijných programoch s následným podmienením na personálne zaradenie do OS SR (napr. už zavedení **garanti** špecializácií logistiky), za participácie najvyšších kompetentných zložiek rezortu MO SR.

Po vykonanej úspešnej komplexnej akreditácii a následnom zastabilizovaní výučby v uvedených programoch sa podľa nášho názoru *efektívnym a účelným spôsobom* priblíži príprava dôstojníkov logistiky na AOS potrebám vojenskej praxe. Vo vojenskej praxi sa ukázala nevyhnutnosť *odborného* zamerania vysokoškolskej prípravy vojenských profesionálov. I napriek týmto pozitívnym tendenciám, sú ešte rezervy v priestore pre prípravu dôstojníkov logistiky v jednotlivých špecializáciách (služby, PHM, proviant, výstroj, ubytovanie, doprava, materiálový manažment...) Uvedené je síce predmetom prípravy v niektorých krátkodobých odborných kurzoch (KOK) na AOS GMRŠ v mnohých prípadoch to však zostáva na nadobudnutie vedomostí a zručností výkonom praxe na funkcii, niekedy na vlastných chybách a omyloch.

Otvorená je aj príprava vojenského zdravotníka, ktorá v súčasnej dobe absentuje⁵ a je riešená regrutáciou absolventov civilného zdravotníckeho vzdelávania. Čiastkovým riešením je možnosť štúdia na zdravotníckej fakulte Univerzity národnej obrany v Brne v gescii AOS.

V neposlednej rade sa tu otvárajú aj širšie možnosti pri využívaní programu ERAZMUS, vzájomných výmenných pobytov učiteľov, vedeckých pracovníkov a študentov a tiež ďalšej užšej spolupráce s našou partnersky najbližšou vysokou vojenskou školou Univerzitou obrany v Brne, ale i ďalšími vojenskými vysokými školami v zahraničí.

3.3 PRIEBEH ĎALŠIEHO VZDELÁVANIA DÔSTOJNÍKOV

Jednou z podmienok kariérneho postupu dôstojníkov, podporným prostriedkom ich odborného a osobnostného rozvoja je ďalšie vojenské vzdelávanie a výcvik špecifikované pre určené vojenské hodnosti.

Cieľom vojenského vzdelávania a výcviku dôstojníkov je neustále zdokonaľovanie všeobecne vzdelaných manažérov (veliteľov) v manažérskych, líderských, taktických a operačných zručnostiach a v technických vedomostiach a tak ich pripravovať na výkon veliteľských, štábnych a pedagogických funkcií na konkrétnom stupni riadenia a velenia.

Ďalšie vzdelávanie a výcvik dôstojníkov sa uskutočňuje formou kurzov - kariérnych na hodnosť a odborných kurzov na funkciu a vysokoškolským vzdelávaním druhého a tretieho stupňa. *V každom kurze je podľa požiadaviek jeho úrovne, zaradená v požadovanom rozsahu a predmetnej skladbe problematika vojenskej logistiky.* Od vyšších dôstojníkov sa očakáva všeobecná znalosť problematiky logistiky v OS SR, nie vždy sú však potrebné aktuálne vedomosti a zručnosti k dispozícii. Preto je aktuálna aj v čiastočná diferenciácia a variantnosť v kariérnych kurzoch. Táto je ale viazaná na pedagogický potenciál AOS

⁵ GUBÁŠ, F. Medical Support of Military Operations Led by Organizations of International Crisis Management. In Science and Military 1/2015

GMRŠ (ďalších predmetných škôl a zariadení) a lektorov z praxe od jednotiek, útvarov a celého rezortu MO SR, kde je riešenie personálnych zdrojov neľahké.

ZÁVER

V článku boli prezentované požiadavky na prípravu a možnosti kvalitnej prípravy budúceho dôstojníka – odborníka logistiky OS SR na základnom stupni velenia. Na tomto stupni sa požaduje 2.stupeň vysokoškolského vzdelania, ktoré je vzdelanostným predpokladom na výkon funkcií vo vojenských hodnostiach poručík až kapitán.

Bez kvalitnej logistiky by nebolo možné zabezpečiť vojská potrebným množstvom materiálu a služieb, čo by spôsobilo kolaps pri nasadení jednotiek do vojenských operácií. Preto je veľmi dôležité aby sa na oblasť logistiky pozeralo nielen ako na oblasť zásobovania, ale aj ako na oblasť, ktorá sa spolupodieľa na zaistení bezpečnosti ako takej. Cielenu alokáciou dostupných zdrojov sú zabezpečené prioritné úlohy OS SR⁶. Na ich plnenie však nevyhnutne potrebujeme vzdelaných a kvalitne pripravených odborníkov.

Aby dokázal budúci dôstojník - odborník logistiky splniť aj ďalšie požiadavky uvedené v predchádzajúcich kapitolách, bude potrebné doriešiť mnoho ďalších úloh. Medzi dôležité úlohy patria napríklad: zabezpečiť kontinuálny nábeh nového 5 ročného systému štúdia, logistické zameranie (modulové) a skladba jednotlivých študijných predmetov v kontexte s vytvorením teoretického základu pre odborné dôstojnícke kurzy, konkrétny obsah a dĺžka týchto kurzov v odbore (špecializácii) logistiky, stanovenie ročnej potreby otvárania štúdia v jednotlivých študijných programoch (moduloch) a odborných kurzoch logistiky, riešenie prípravy dôstojníkov logistiky na vyšších stupňoch riadenia a mnohé ďalšie. Jedným z dôležitých aspektov významne a bezprostredne ovplyvňujúcich stupeň pripravenosti ozbrojených síl je informačná podpora.⁷ V roku 2010 bol Smernicami Ministerstva obrany Slovenskej republiky č. 27/2010 o integrovanom informačnom systéme zavedený do celorezortného používania SAP R/3⁸. V koncepcii študijného programu je teda potrebné zamerať sa aj na výuku informačných systémov logistiky ako nevyhnutnej spôsobilosti budúceho dôstojníka – odborníka logistiky. Aj keď konečné výsledky ukáže až prax, je určite v našich silách vyriešiť problémy a splniť stanovené úlohy tak, aby budúci dôstojník - odborník logistiky L10 v OS SR bol čo najlepšie pripravený na splnenie súčasných požiadaviek nielen v poslaní a službách obrany SR, Aliancie a EU ale aj pri plnení ďalších všestranných náročných úloh logistickej podpory operácií všetkého druhu.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BREZULA, J. Prvky obrannej infraštruktúry a ich vedenie v ústrednej evidencii. Zborník z 8. medzinárodnej vedeckej konferencie „Národná a medzinárodná bezpečnosť 2017. AOS, Katedra bezpečnosti a obrany. Liptovský Ján. 2017. ISBN-978-80-8040-551-09.
- MARCHEVKA, M. Vytváranie zásob pre krízové situácie. Zborník z konferencie „Národná a medzinárodná bezpečnosť 1015. AOS, Katedra bezpečnosti a obrany. Liptovský Ján. 2015. ISBN-978-80-8040-427-07.

⁶ BREZULA, J. Prvky obrannej infraštruktúry a ich vedenie v ústrednej evidencii.

⁷ TREBULA, M. Aktuálne nároky na manažéra materiálu letectva a protivzdušnej obrany v oblasti logistických informačných systémov

⁸ TREBULA, M. Metódy optimalizácie materiálového manažmentu aplikovateľné v podmienkach vzdušných síl Ozbrojených síl Slovenskej republiky

- TREBULA, M. Aktuálne nároky na manažéra materiálu letectva a protivzdušnej obrany v oblasti logistických informačných systémov. Zborník z 8. medzinárodnej vedeckej konferencie „Národná a medzinárodná bezpečnosť 2017“. AOS, Katedra bezpečnosti a obrany. Liptovský Ján. 2017. ISBN-978-80-8040-551-09.
- TREBULA, M. Metódy optimalizácie materiálového manažmentu aplikovateľné v podmienkach vzdušných síl Ozbrojených síl Slovenskej republiky. In Zborník vedeckých a odborných prác „Národná a medzinárodná bezpečnosť 2016“. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši, 2016, s. 615. ISBN 978-80-8040-534-2
- GUBÁŠ, F. Medical Support of Military Operations Led by Organizations of International Crisis Management. In Science and Military 1/2015, 2015, 1/2015, Liptovský Mikuláš: AOS gen. M. R. Štefánika. s. 25-29. ISSN 1335-8885. Internetové zdroje < www.aos.sk >.
- SAHIN, S. Public international law and the self-proclaimed newly declared republics. Zborník z 8. medzinárodnej vedeckej konferencie „Národná a medzinárodná bezpečnosť 2017“. AOS, Katedra bezpečnosti a obrany. Liptovský Ján. 2017. ISBN-978-80-8040-551-09.
- ŠKOLNÍK, M. a kol. Rozvoj ľudských a materiálových zdrojov v rezorte MO SR. Záverečná správa o riešení projektu vedy a výskumu VVV-05/2013, SEOP-31/20-1-2012-OdPP. AOS GMRŠ, Liptovský Mikuláš 2014.
- ŠKOLNÍK, M., BELAN, L. Obranné plánovanie. Základy plánovania a projektovania v systéme obrany a bezpečnosti SR. 1. vydanie. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika. 189 s. ISBN 978-80-8040-522-9.

doc. Ing. Miroslav ŠKOLNÍK, PhD.,

Katedra manažmentu, Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš
mskolnik@centrum.sk

HISTORICKO-GEOGRAFICKÉ DETERMINANTY OVPLYVŇUJÚCE ZAHRANIČNOPOLITICKÚ IDEOVÚ ORIENTÁCIU RUSKEJ FEDERÁCIE

HISTORICAL AND GEOGRAPHICAL DETERMINANTS INFLUENCING FOREIGN POLICY ORIENTATION OF RUSSIAN FEDERATION

Jozef ŠVARNÝ

ABSTRACT

This article presents selected historical and geopolitical events contributing to formation of specific Russian identity throughout its earliest times up to security developments in 21st century. Cultural awareness formed by those events does contribute to current Russian foreign policy formulation not only to relation to its „near neighbourhood“, but also within broader ontological forces shaping current processes of globalization. Ontological narrative of specific Russian „Self“ within international security environment does shape its actions in world affairs. and to a significant degree can point to likely future behaviour. Such ontologically based security behaviour will be thus based more on epistemological rather than on „rational actor behaviour“ approach. We will try to prove this concept throughout the text by defining driving forces forming identity of Russian federation and consequently on two major security involvements in Ukraine and in Syria.

Keywords: foreign policy, historical sources of national identity, ontological security, orthodoxy, Russian federation.

ÚVOD

Ruská federácia sa rozkladá na území viac ako 17 miliónov km² a rozprestiera sa na území dvoch kontinentov – Európy a Ázie. Svojou rozlohou je najväčším štátom na svete. S demografickou koncentráciou obyvateľstva prevažne v Európskej časti a pri stagnujúcom trende obnovy starnúcej populácie predstavuje toto rozsiahle územie pre vládnucu elitu vážnu výzvu pre zachovanie stability ako aj presadzovania národných záujmov v regionálnom ako aj globálnom kontexte.

Regionálne ako aj globálne postavenie Ruskej federácie sa dobovo menilo a to súbežne s geografickou expanziou, ktoré prebiehalo významnejšie v troch fázach. Počas prvej fázy v 15. storočí smerom na západ k Pripetovevým močiarom, na sever smerom k Arktiku a severovýchodne k prirodzenej geografickej bariére, k pohoriu Ural. V uvedenom období Ruská federácia čelila hrozbe z dvoch strategických smerov – zo západu v podobe Rádu Teutónskych rytierov a z juhovýchodu v podobe mongolských nájazdov. Významným medzníkom je v uvedenom období prijatie ortodoxie ako štátneho náboženstva a prebratie zodpovednosti za ochranu ortodoxnej viery od Byzancie. V druhej fáze počas 16. storočia sa Ruskej federácii podarilo významne zredukovať obe externé hrozby, pričom Rusko pokračovalo v expanzii smerom na juh a východ. V tretej fáze za vlády Petra VEĽKÉHO a Kataríny VEĽKEJ (18. storočie) Ruská federácia obsadzuje významné geografické územia, pričom dochádza aj k anexii územia súčasnej UKR a získaniu prístupu k Baltskému moru. V Ruskej federácii sa rodí identita veľmoci založená na výnimočnosti z pohľadu svetského ako aj duchovného.

Ruské geopolitické školy, ktoré prichádzajú na intelektuálnu scénu začiatkom 20. storočia, plne integrujú doterajšiu historickú skúsenosť Ruskej federácie expanzie a rámcujú ju do geografického, geopolitického a geostrategického kontextu národných záujmov RUS. V jednotlivých kapitolách tejto práce sa zastavíme pri vybraných historicko-geografických a ideových determinantoch formovania RUS „výnimočnosti“ a poukážeme na niektoré aspekty dvoch konfliktov súčasnosti, na UKR a v SYR, kde je možné identifikovať ich význam z pohľadu historicko-geografických skúsenosti a normatívnych prístupov RUS. Tie ovplyvňujú jej ontologickú bezpečnosť¹ a sú tlmočené prostredníctvom jednotlivých ruských geopolitických škôl a sú transformované aj do strategických bezpečnostných dokumentov Ruskej federácie². Výsledkom je geopolitický prístup, v ktorom v rámci ontologickej bezpečnosti a jej politickej kultúry bol „tradičnou odpoveďou Ruskej federácie ... vždy nárast posilnenia štátu, sprísnenia administratívnej kontroly, využívania zdrojov a zvyšovania (vlastnej) inovácie (ТУЛЬЧИНСКИЙ 2014).“

1. HLAVNÉ HISTORICKÉ UDALOSTI FORMUJÚCE IDENTITU RUSKEJ FEDERÁCIE

Ruská federácia si ako každý štátny aktér buduje obraz vlastnej identity, ktorý je súčtom významných historických udalostí a interpretáciou ich významu³. Na základe budovania historického povedomia formou výučby na školách sa buduje duch patriotizmu, pomocou ktorého sa formuje povedomie špecificky ruských historických mýtov. Tie slúžia nielen na budovanie spoločenskej kohézie a patriotizmu, ale aj na definovanie hodnôt, ktoré daný štát chráni, a ktorých ohrozenie predstavuje preňho bezpečnostnú hrozbu.

Societálna bezpečnosť a jej ontologický charakter sú hlavnými silami vnímania hrozieb.⁴ RUS sa identifikuje ako štátny celok, ktorý má svoj pôvod v syntéze pôsobenia východných Slovanov a ugrofínskych kmeňov. Samotný názov Ruská federácia sa podľa jednej z verzí mytologicky odvádza od mena ugrofínskeho kmeňa Rurikovcov, ktorý bol východnými Slovanmi údajne pozvaný na riadenie ich vzájomných konfliktných vzťahov. Prvý protoštátny celok východných Slovanov sa historicky objavuje v spojitosti s ugrofínskym kniežaťom Olegom v roku 886, ktorý dobyl mesto Kyjev a vytvoril základ formovania štátneho útvaru „Kyjevská Rus“.

Začali sa formovať tri základné piliere ruskej identity ktoré budú ovplyvňovať zahranično-politickú ideovú orientáciu Ruskej federácie po nasledujúce storočia, a síce „prirodzené (geografické) prostredie, kresťanské dedičstvo a kontakty zo západom (BILLINGTON 2010).“ Obdobie existencie Kyjevskej Rusi je dodnes považované v Ruskej federácii za nosný pilier jej identity.

¹ Viac k ontologickej bezpečnosti vo všeobecnosti, ako aj v rámci aplikácie pre podmienky Ruskej federácie vid' príspevok zo 7. Medzinárodnej vedeckej konferencie "NÁRODNÁ A MEDZINÁRODNÁ BEZPEČNOSŤ 2016" s názvom „Zdroje ontologickej bezpečnosti a jej aplikácia na podmienky ruskej federácie“ (strana 506). http://aos.sk/struktura/katedry/kbo/NMB2016/Zbornik_NMB_2016.pdf

² Viac k ruským geopolitickým prístupom vid' príspevok z 9. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie „BEZPEČNOSTNÉ FÓRUM 2016“ s názvom „Neoeuráziaska geopolitická škola v podaní Alexandra Dugina a jej prejavy v zahraničnej politike ruskej federácie“ (strany 227-237).

³ História RUS je bohatá na mnohé historické udalosti, ktorých význam bol regionálneho alebo globálneho geopolitického významu. V tejto práci však vyberáme iba tie, ktoré z nášho pohľadu najviac súvisia s nosnými tézami budovanej identity RUS a síce otázkou pôvodu RUS, ochrany ortodoxie a budovania rovnocenného postavenia s hlavnými geopolitickými aktérmi súčasnosti.

⁴ Viac k societálnej bezpečnosti vid' príspevok zo 6. Medzinárodnej vedeckej konferencie "NÁRODNÁ A MEDZINÁRODNÁ BEZPEČNOSŤ 2016" s názvom „Zdroje ontologickej bezpečnosti a jej aplikácia na podmienky Ruskej federácie“ (strana 506). http://aos.sk/struktura/katedry/kbo/NMB2016/Zbornik_NMB_2016.pdf

1.1 OBDOBIE KYJEVSKEJ RUSI

Ako najstarší východoslovanský štátny celok existovala Kyjevská Rus v období 9. - 11. storočia a zjednocovala zárodky neskorších štátnych útvarov v podobe kmeňov tzv. Veľkorusov, Ukrajincov a Bielorusov. Všetky tri novodobé štátne útvary, RUS, UKR aj Bielorusko, považujú Kyjevskú Rus za pôvodný štátny útvar, z ktorého sa odvíjala ich nasledovná história. Všetky tri štáty sú prevažne ortodoxného vyznania, ktoré má svoj pôvod práve v tomto historickom období. Počas obdobia vlády Vladimíra Veľkého (980 – 1015)⁵ dochádza k štátnemu prijatiu ortodoxnej viery ako štátneho náboženstva, keď sa Vladimír osobne nechá pokrstiť a následne vydáva dekrét, v ktorom určuje celé územie Kyjevskej Rusi a obyvateľov v nej žijúcich za nasledovníkov tejto viery. K pokrsteniu malo dôjsť na Krymskom polostrove. „Ruská vládnuca elita dokonale pochopila nutnosť prijatia kresťanstva. Po prvé si to vyžadovali záujmy rozvoja krajiny. Zotrvávanie v kresťanskom svete ako pohanské uskupenie znamenalo izoláciu od ostatných krajín európskeho spoločenstva. Po druhé, nové náboženstvo s jej monoteizmom (jednobožstvom) bolo v súlade s duchom nového zjednoteného štátu na čele s panovníkom (ГОЛОВАШИИ 2004).“

Táto historická udalosť mala vážny dopad na vytváranie historického mýtu o identite Ruskej federácie, ktorá odvádza svoj vznik nielen od vytvorenia štátneho celku v podobe Kyjevskej Rusi, ale aj od prijatia „pravej“ ortodoxnej viery práve na Kryme. „V skutočnosti, uplatnenie prikázania kresťanskej lásky ... sa prejavilo nielen v osobnom živote, ..., ale aj v živote politickom (ЛИХАЧЕВ 2000).“

Uvedený fakt je relevantný aj v súčasnosti a je ho možné do určitej miery spájať aj s iniciatívou bývalého prezidenta RUS, MEDVEDEVA z roku 2009, v ktorej oznámil sformovanie prezidentskej komisie. Jej úlohou malo byť „analyzovanie a potlačenie všetkých pokusov o falzifikáciu histórie s cieľom poškodenia národných záujmov Ruskej federácie“. Ako taká bola uvedená iniciatíva čiastočne aj o uchovaní tzv. duchovného dedičstva, ktoré v konečnom dôsledku začína v Kyjevskej Rusi⁶ a ortodoxnej viere, ktorá je stabilným komponentom ruskej kultúrnej identity.

1.2 NÁSTUP VÝZNAMU MOSKOVSKÉHO KNIEŽATSTVA

Ďalšou významnou historickou etapou v kolektívnej pamäti Ruskej federácie (RUS) je obdobie existencie Moskovského kniežatstva (1283 – 1547). V uvedenom období sú významné pre budovanie novodobej národnej identity dve skutočnosti. Po invázii Mongolov na územie Kyjeva odchádza z mesta ortodoxný metropolita (1325) a usádza sa v Moskve. „To bol kľúčový moment: od tej doby, Moskva sa stala centrom ruského ortodoxného kresťanstva, aj keď miestami spochybňovaného Kyjevským metropolitom za podpory Litvy (HOSKING 2012).“, Neskôr po obliehaní hlavného mesta byzantskej ríše, Konštantínopolu (dnes Istanbul) a jeho následnom páde (1453), postupne preberá Moskovské kniežatstvo úlohu ochrancu ortodoxnej viery. IVAN III (1440-1505) si vzal za manželku neter byzantského cisára Sofiu, čím začal postupný proces identifikácie RUS ako ochrancu pravej viery a predstaviteľa „Tre-

⁵ V nasledujúcej časti sa budeme venovať vybraným panovníkom, ktorí z nášho pohľadu najviac prispeli k formovaniu súčasnej identity Ruskej federácie a vynecháme tých, ktorí sú z nášho pohľadu síce významní, avšak nedosiahli porovnateľné úspechy v zahranično-politickom smerovaní dobového Ruska a tým pádom ich vplyv sa nám javí ako relatívne menej významný.

⁶ Práve táto identita v kontexte neskoršej dobovej interpretácie na jednej strane ideovo posúva RUS bližšie smerom na Západ a na strane druhej čiastočne argumentačne podporuje zahranično-politické kroky pri „ochrane ortodoxnej viery“, tak v kontexte vojen s mongolskými kmeňmi, Litovsko-Poľskou úniou alebo s Otomanskou ríšou.

tieho Ríma“⁷. U Ivana III je badateľný bigotný vzťah ku katolíckej viere, ktorý následne negatívne pôsobil na vzťahy so Západom. Počas vládnutia Ivana III sa územie Moskovského kniežatstva zväčšilo trojnásobne a to prevažne formou integrácie samostatných ruských kniežatstiev pod jeho vládu. IVAN III ako prvý vládca dokázal potlačiť vplyv Zlatej Hordy na ním ovládané územia. Významné rozšírenie územia Moskovského kniežatstva počas vlády Ivana III, oslobodenie sa z vazalského postavenia voči Zlatej Horde a vyzdvihnutie ortodoxnej viery vytvorili základný predpoklad pre následné predstavenie RUS ako významného regionálneho geopolitického hráča. „Ivan III systematicky používal titul "cára všetkej Rusi", a v jeho vládnutí sa prejavujú znaky samovládcu. Objavujú sa symboly kráľovskej moci ako žezlo, guľa, "Monomakh" - kniežacia koruna... (ЛИБИЧАК 2001)“. Začína vznikať imperiálny základ budúceho mnohonárodného štátu.

1.3 ZROD IMPERIÁLNEJ IDENTITY POČAS OBDOBIA CÁRSKEHO RUSKA

Obdobie cárskeho Ruska (1547-1721) predstavuje ďalšiu vývojovú etapu, ktorá významne prispela k formovaniu identity novodobej RUS. V uvedenom období dochádza k významnému geografickému rozšíreniu územia a postupnej transformácii RUS z lokálnej mocnosti na mocnosť regionálnu. V tomto období sa riadenie krajiny presúva z rodu Rurikovcov na rod Romanovcov. V počiatočných fázach vládnutia Ivana IV Hrozného (1530-1584) došlo k porazeniu a následnému pripojeniu Kazaňského a Astracháňskeho chanátu. V tomto období dochádza aj k obsadeniu Sibíri. IVAN IV rozšíril územie cárskeho Ruska na viac ako 4 milióny km², pričom z RUS vytvoril multietnický a multikontinentálny štát. Bol prvým vládcom, ktorý sa nechal korunovať ako „Cár všetkých Rusov“. „Počas vlády Ivana IV (1547-1584) sa rozširuje územie ruského štátu formou kolonizácie nových teritórií z rozpadajúceho sa (územia) Zlatej hordy. V roku 1552 Ivan Hrozný dobyl kazanský chanát. V roku 1556 vojská Ivana Hrozného dobyli astracháňsky chanát. ... Obchodná oblasť povolžia, pomocou ktorej sa dalo doplávať do Kaspického mora a odtiaľ do Perzie, Turecka a ďalej na východ, patrila Rusku. V roku 1581 kozáci vedení Jermakom obsadili sibírsky chanát. ... Teraz (Cárske Rusko) ovládalo celú východnú Európu a rozšírilo svoje hranice ďaleko za Ural (РАДУГИН 2004).“ Expanziou smerom ku Kaspickému moru a na Sibír IVAN IV vytvoril geografickú realitu, ktorá prakticky pretrváva do súčasnosti. V roku 1613 nastúpila k moci dynastia Romanovcov. Ich vláda bola v počiatočných fázach slabá. Najvýznamnejším predstaviteľom dynastie bol v uvedenom období Peter VELKÝ (1672-1725), ktorý v roku 1721 zmenil Cárske Rusko na Ruské impérium.

1.4 UPEVNENIE CIVILIZAČNEJ IDENTITY POČAS OBDOBIA RUSKÉHO IMPÉRIA

Počas trvania existencie Ruského impéria (1721 – 1917) došlo k potvrdeniu pozície Ruska ako významnej Eurázijskej mocnosti. Peter VELKÝ (1672-1725) bol reformátor, ktorý implementoval európsky systém riadenia štátu v ruských podmienkach. Pre súčasné budovanie identity RUS je dôležitý fakt, že v rámci reforiem čiastočne inkorporoval Ortodoxnú cirkev do fungovania štátneho aparátu. Tým prakticky z cirkvi vytvoril nástroj štátnej moci. Ďalším významným prínosom Petra VELKÉHO bolo získanie prístupu k Baltskému moru a vybudovanie silnej námornej flotily. Ako znak potvrdenia zmeny orientácie z kontinentálneho, na Euráziu orientovaného impéria na impérium zamerané námorne a na Európu, Peter VELKÝ presunul centrum riadenia štátu z Moskvy do Petrohradu. „Výz-

⁷ Tento prvok identity RUS ako „ochrancu pravej viery“ z pozície „Tretieho Ríma“ je badateľný v RUS aj v súčasnosti.

namným úspechom počas založenia prvého oficiálneho ruského impéria bolo v osemnástom storočí vojenské víťazstvo Petra I nad vojskami švédskeho kráľa Karola XII a jeho ukrajinských spojencov. Prvé oficiálne zabranie Ukrajiny Ruskom bolo teda dôsledkom vojnového práva na vojnovú korisť po víťazstve (nad Švédskom) (McNABB 2016).“ Vplyv RUS sa v tomto období rozšíril aj do oblastí tradičného vplyvu Perzie na Kaukaze a v oblasti Kaspického mora. Počas Vlády Petra VELKÉHO sa RUS stáva najväčšou krajinou na svete.

Ďalšou významnou panovníčkou z uvedeného obdobia je Katarína VELKÁ (1729 – 1796). Počas jej vlády došlo k rozšíreniu kontroly nad Poľsko-Litovskou úniou, čím sa významne posunul vplyv dobového RUS smerom k centrálnej a západnej Európe. „Intervencia v Poľsku v roku 1768 viedla k vojne s Tureckom a následný mier (potvrdený) zmluvou z Küçük Kaynarca v roku 1774 priniesol nielen osamostatnenie Krymu, ale aj (umožnil) ďalšiu intervenciu Rakúska a Pruska v Poľsku (History Today Ltd. 2005).“ Úspešné vedenie vojen proti Osmanskej ríši rozšírilo prístup RUS k Čiernemu moru.

Alexander I (1777-1825) získal po vojnách s Perziou Gruzínsko, Azerbajdžan a Dagestan⁸. „V medzinárodnom meradle sa snažil stabilizovať povojnové usporiadanie (a dominantné postavenie v ňom) tým, že zjednocoval monarchov Európy v kozmopolitnej, ekumenickej "Svätej aliancie"; a v prípadoch, keď jeho domáca politika bola inovatívna a liberálna - ako keď vydal ústavy Fínska a Poľska, alebo zrušil nevoľníctvo v baltských provinciách – bolo to často vykonané spôsobom, ktorý privilegoval perifériu oproti centru (impéria) (LIEVEN 2006, str. 149).“ Alexander II (1818 – 1881) bol po Petrovi VELKOM druhý najvýznamnejší reformátor. Okrem iného v roku 1861 ukončil nevoľníctvo, kedy dochádza k jednému z mála momentov prelínania zahranično-politických ideových naratívov Ruska a Spojených štátov amerických. Ešte pred jeho ukončením „poznámenal pre amerického veľvyslanca v Rusku Cassiusa Claya, že Rusko a Amerika sú spolu spojený spoločným zámerom ukončiť nevoľníctvo (FRANKLIN 2012, str. 79).“

Jeho nástupca ALEXANDER III (1881-1894) bol zástancom tézy, že RUS je protagonistom „ortodoxie, autokracie a národného charakteru“. Nastáva opätovný návrat k typicky ruskému imperiálnemu naratívu, ktorý sa zakladá na hodnotách, ktorých protagonistom nie sú univerzálne princípy, ale princípy budované od prvopočiatkov v rámci ruskej identity. „Jeho ideálom bol patriarchálny systém vládnutia, jednota cisára (jeho) ľuďom, udržanie spoločenskej stability a suverénny národný rozvoj (НИКОЛАЕВ, И., М., БАРАБАНОВ, В., В., РОЖКОВ, Б., Г., 2003, str. 121).“ Posledným vládcom Ruského Impéria bol MIKULÁŠ II (1868 – 1918). Príznačným znakom jeho vládnutia bol nárast nespokojnosti s imperiálnym riadením RUS, podporený pokračujúcou priemyselnou revolúciou, porážkou v Rusko-Japonskej vojne, ako aj celkovou vyčerpanosťou krajiny z udržiavania si svojho imperiálneho postavenia. „ Počas prvej svetovej vojny, Rusko zaznamenalo významné porážky a prechádzalo obdobím extrémnej chudoby a vysokej inflácie. Ruská verejnosť obviňovala Mikuláša II zo zlých vojenských rozhodnutí a panovníčku Alexandru zo zle mienených rád (v procese) vládnutia (Biography.com 2016)“. Obdobie Ruského impéria je významne poznačené počiatocnými významnými teritoriálnymi úspechmi, inváziou a následnou porážkou Napoleona v RUS, anexiou Krymu, porážkou RUS na Ďalekom východe Japonskom v roku 1905, ako aj počiatocnou fázou prvej svetovej vojny, ktorá viedla v konečnom dôsledku k ukončeniu vlády Romanovcov a pádu Impéria. Vpád Napoleona na územie RUS, Rusko-Japonská vojna ako aj prvá svetová vojna majú zásadný vplyv na posilnenie vnímanie hrozieb

⁸ Význam Alexandra I na dobovej geopolitickej mape je podstatne väčší, hlavne v súvislosti so zohrávaním úlohy balancéra moci v Európe, avšak v tejto práci vo všeobecnosti uvádzame len tie udalosti, ktoré formovali geografické a/alebo ideovo-historické povedomie RUS v Eurázijskom priestore a to najmä v prihraničných oblastiach RUS súčasnosti.

RUS, ktoré v rámci Eurázijského geografického priestoru tradične prichádzajú primárne zo západného a východného geografického smeru.

1.5 TRANSFORMÁCIA CIVILIZAČNEJ IDENTITY POČAS EXISTENCIE ZVÄZU SOVIETSKÝCH SOCIALISTICKÝCH REPUBLÍK

Počas obdobia existencie ZSSR (1922-1991) dochádza k napĺňaniu globálnych funkcií štátneho útvaru, ktorý vymenil štátnu ideológiu a interpretáciu chodu dejín z monarchisticko-autokratických na totalitnú dialekticko-materialistickú, s deklarovanou snahou zmeny spoločnosti smerom od kapitalizmu k socializmu. V uvedenom období dochádza k zmene paradigmy vnímania svojho pôvodu, kde vagarianska/nordická minulosť⁹ je nahradená minulosťou slovanskou. V období medzi prvou a druhou svetovou vojnou dochádza ku kolektivizácii a transformácii prístupu k minoritám, tak aby sa myšlienka sovielizácie spoločnosti v geografickom priestore pod kontrolou ZSSR dala úspešne realizovať. V súlade s Marxistickou ideológiou ZSSR začal propagovať ateizmus a materializmus za účelom podlomenia moci Ortodoxnej cirkvi.

ZSSR sa začal významne industrializovať a profilovať ako ideovo antagonistický pól na globálnej scéne. K takémuto posunu dochádza významnejšie po druhej svetovej vojne počas pôsobenia generálneho sekretára ÚV KSSS Jozefa STALINA (1922 – 1952). ZSSR vstupuje do tzv. studenej vojny z dôvodu protichodných národných záujmov s USA a z dôvodu snahy o uchovanie svojho dominantného postavenia v geografických oblastiach, ktoré oslobodilo od nacistického Nemecka. ZSSR pod vedením Jozefa Stalina sa prejavuje ako silná kontinentálna mocnosť so snahou ovládnutia námorných periférií Eurázijskeho priestoru. Na dosiahnutie tohto cieľa potreboval Stalin tak ako mnohokrát predtým v histórii Ruska jeho predchodcovia, konsolidovať moc a použiť mocenské nástroje na odstránenie akéhokolvek odporu voči jeho politike. „Stalin používal teror na „revitalizáciu“ v radoch vlastných stúpenčov, a to nielen na zaistenie spoľahlivosti svojich stúpenčov, ale aj ostatných politikov (WILLERTON 1992, str. 31)“.

Tento trend ustupuje za pôsobenia Nikity CHRUŠČOVA (1958-1964), sovieta ukrajinského pôvodu, ktorý začal presadzovať politiku koexistencie kapitalizmu a komunizmu. Tá sa prejavila v podobe tzv. rozmrazovania vzťahov so Západom. Chruščov testuje možnosti reformovania a transformácie sovietskeho systému riadenia ekonomických a spoločenských procesov avšak bez zásadnejšieho oslabenia ideologického upevňovania vplyvu v sovietskej sfére vplyvu. Jeho pôsobenie na poste generálneho sekretára je spojené s narastajúcim politickým rozkolom s komunistickou Čínou, vybudovaním Berlínskeho múru, vznikom Karibskej krízy a administratívnym transferom Krymu Ukrajinskej Sovietskej socialistickej republiky.

Počas pôsobenia CHRUŠČOVA sa pozícia ZSSR v globálnom systéme oslabila a zvýšila sa ekonomická záťaž ochrany svojej sféry vplyvu z dôvodu dlhodobej štrukturálnej poddimenzovanosti inovácií mimo centralizovaného systému plánovania. „V rokoch 1954-6 centrálna autorita vykonali postupné kroky na decentralizáciu. Pokúšali sa o oslabenie časti svojich právomocí formou redukcie počtu plánovacích direktív vydávaných vládou (DAVIES 1998, str. 77)“. Chruščov si uvedomuje, že dochádza k ekonomickému oslabovaniu ZSSR a postupne dochádza k čiastočnému uvoľňovaniu konfrontácie s krajinami tzv. Západu.

Nástupom Leonida BREŽNEVA (1964-1982) do vedenia ÚV KSSS dochádza k pokračovaniu politiky détente voči Západu. Jeho známa, tzv. Brežnevova doktrína postulo-

⁹ Odvodzovaná od vzniku svojej štátnosti spojenej s vplyvom a následnou vládou nordického kmeňa Rurikov na slovanských územiach v oblastiach vzniku ruských protoštátnych útvarov.

vala, že ZSSR má právo intervenovať v krajinách vo svojej sfére vplyvu, pokiaľ sa tie odklonia od Sovietskeho modelu rozvoja. „Západnými pozorovateľmi označovaná ako Brežnevová doktrína obmedzenej suverenity, nová politika sa spoliehala na implicitnú hrozbu vojenskej intervencie na zamedzenie akéhokoľvek regionálneho odklonu od noriem schválených Sovietskym zväzom (OUIMET 2003, str. 40).“ V praxi tento krok ZSSR realizoval napríklad v roku 1968 v bývalej ČSSR. Počas svojho pôsobenia na čele ZSSR Brežnev napriek stagnujúcemu ekonomickému rastu štátu pokračoval v expanznej politike a konfrontácii so Západom avšak skôr na periférii vlastnej sféry vplyvu, ako v regiónoch mimo neho. Začína postupná deflácia revolučného nasadenia hlavného protagonistu tzv. Východného bloku. Z dôvodu obavy zo straty vplyvu v Strednej Ázii v roku 1979 začal vojenskú intervenciu do Afganistanu. Celkovo je obdobie rokov 1964 -1982 možné hodnotiť ako prehlbovanie systémového zaostávania ZSSR za tzv. Západom vo väčšine ekonomických parametrov.

Posledným významným predstaviteľom ZSSR bol Michail GORBAČOV (1985 – 1991), ktorý sa pokúšal o odstránenie systémového zaostávania ZSSR predstavením reformných programov „glasnosť¹⁰“ a „perestrojka¹¹“, ktoré boli dôsledkom koncepcie tzv. „nového myslenia“. Podobne ako Chruščev, aj Gorbačov sa pokúšal reformovať nevykonný sovietsky centralizovaný politicko-ekonomický systém tak aby bol konkurentejší tomu západnému a súčasne aby bol viac v súlade s univerzálnymi princípmi rozvoja ľudstva. „Účelom odklonu ku (konceptu) nového myslenia bol pokus o komplexné vyhodnotenie (situácie) nie z pohľadu triedneho záujmu, alebo národného záujmu, ale z pohľadu širšieho: daním priority na záujmy celého ľudstva z ohľadom na čím ďalej viac zjavným prepojením celého sveta, vzájomnej závislosti krajín a ľudí, humanistických hodnôt, ktoré sa formovali celé stáročia (GORBACHEV 2000, str. 59).“ Napriek tomu vysoká miera neflexibility, zhoršujúca sa ekonomická situácia spôsobená vysokou závislosťou na exporte nerastných surovín, ich nízka cena, ako aj štrukturálne problémy v celom východnom bloku viedli v konečnom dôsledku ku kolapsu vplyvu ZSSR v tzv. Východnom bloku a následne k rozpadu ZSSR¹². Gorbačov bol jediný významný vodca Ruska počas celej jej dlhej histórie, ktorý mal idealistický pohľad o fungovaní medzinárodného bezpečnostného systému a ktorý bol presvedčený, že je možné ideologicky sa priblížiť západnému modelu riadenia štátu bez oslabenia vlastnej pozície vo vysoko centralizovanom systéme riadenia vzťahov. Aj táto skúsenosť viedla najmä prezidenta Putina k návratu k pôvodným historicko-geografickým prioritám pri posilňovaní geopolitickej pozície Ruskej federácie v Euroázijskom geografickom priestore.

1.6 BUDOVANIE ZAHRANIČNO-POLITICKEJ ORIENTÁCIE V NOVODOBEJ HISTÓRII

Nástupníckym štátom ZSSR sa stala Ruská federácia. Počas pôsobenia jej prvého prezidenta Borisa JELCINA (1991-1999) dochádza k významnému ekonomickému poklesu výkonnosti RUS a k hyperinflácii. Ekonomický systém po „divokej“ privatizácii ovládli oligarchovia. „Niektorí z týchto takzvaných oligarchov obratom za podpory Jelcina v prezidentských voľbách získali posty v Jelcinovej vláde (BRESLAUER 2002, str. 216).“ V zahraničnej politike RUS v uvedenom období prechádza významnou kontrakciou spôsobilostí konať mimo vlastného územia. Pokračujúca degradácia schopností RUS konať, ako aj zlá ekonomická situácia, vedú v decembri 1999 k rezignácii Jelcina. V marcových prezidentských voľbách v roku 2000 vyhráva bývalý príslušník KGB a neskorší riaditeľ nástupníckej organizácie FSB Vladimír PUTIN (2000-2008). Počas osemročného pôsobenia vo funkcii

¹⁰ Zameraný na zvýšenie transparentnosti fungovania štátneho aparátu.

¹¹ Reštrukturalizácia politického a ekonomického systému ZSSR.

¹² 1989 – 1991.

prezidenta významne posilňuje funkciu prezidenta, získava kontrolu nad parlamentom a celkovo konsoliduje a koncentruje štátnu moc. Po počiatocnom testovaní možnosti zlepšenia vzťahov so Západom dochádza v RUS ku „konzervatívne“ odvráteniu sa od Západu. „Pokračovanie krízy identity v Rusku znovu otvorilo otázku ako podporiť v národe pocit kultúrnej hrdosti bez nejakej formy tvrdej (konfrontačnej) ideológie (TSYGANKOV 2010, str. 165).“ Putin obnovuje prednostné postavenie ortodoxnej cirkvi v spoločnosti a podporuje budovanie mýtu jedinečnosti a špecifickosti RUS v globálnom politickom systéme. Súčasne deklaruje, že rozpad ZSSR bol najväčšou katastrofou 20. storočia, čím potvrdzuje ambíciu RUS vrátiť sa v geopolitickom zápase o vplyv na globálnu scénu. V tomto období dochádza k obnoveniu ekonomického rastu, ktorý za prvých osem rokov vo funkcii prezidenta predstavuje 800% nárast v nominálnej hodnote HDP. Avšak prevažná väčšina tohto rastu bola založená na zvyšujúcich sa cenách uhl'ovodíkov.

V roku 2008 sa stáva prezidentom bývalý riaditeľ GAZPROMU Dmitri MEDVEDEV (2008-2012). Oproti bývalému prezidentovi Putinovi sa profiluje ako liberálny prezident, avšak v reálnom výkone funkcie pokračuje v trende konsolidácie moci RUS a podpore nárastu významu tradícií a budovania „RUS špecifickej identity“. „Nový prezident Ruskej federácie, Dmitri Medvedev, posilňuje asertívnu víziu Putina so snahou ustanoviť Ruskú federáciu ako globálneho hráča a formovateľa nových globálnych pravidiel (TSYGANKOV 2010, str. 178).“ Počas Rusko-Gruzínskej vojny (2008) RUS demonštruje pripravenosť hájiť svoje záujmy v blízkom zahraničí a indikuje, že obdobie Jelcinovej nečinnosti v zahraničnej politike je minulosťou. Po opätovnom zvolení Vladimíra Putina (2012) za prezidenta RUS dochádza ku anexii Krymu, podpore separatistických regiónov DĽR a LĽR na východe Ukrajiny (UKR), ako aj otvorenej vojenskej podpore prezidenta SYR na Blízkom Východe.

2. VPLYV ORTODOXIE A GEOGRAFIE NA ZAHRANIČNÚ POLITIKU RUS

V histórii RUS sa do identity štátu najzásadnejšie premietli dve paradigmy. Tou prvou, ktorá v období ZSSR bola na obdobie skoro jedného storočia umelo potlačovaná, je ortodoxná viera a kľúčové postavenie RUS pri jej ochrane. „Keďže národná identita je kultúrnym fenoménom rovnako ako je aj ideológiou resp. politickým projektom, je náboženstvo kľúčovým (faktorom) národnej identity. V prípade Ruskej federácie je kľúčové skúmať národnú identitu a náboženskú identitu, ako aj spôsob ako sa nacionalizmus prejavuje v národnom povedomí a to nielen z pohľadu oficiálnych stanovísk moskovského patriarchátu, alebo prezidentskej administratívy (KNOX 2005).“ Vládna administratíva si uvedomuje silné prepojenie národnej identity s identitou ortodoxnej cirkvi a po konzervatívnom obrate od krajín tzv. Západu ju aj v praktickej rovine posilňuje ako jeden z pilierov vlastnej civilizačnej jedinečnosti. Tou druhou paradigmou, ktorá podmieňuje jej zahranično-politické správanie je geografická rozsiahlosť získaného územia zvyšujúca potenciálnu zraniteľnosť RUS a z toho plynúca dlhodobá dilema, ako uvedené územie brániť. Ide najmä o regióny, kde sú zmiešané etnicko-náboženské skupiny, alebo rozširujúce sa vplyvy súperiacich regionálnych veľmocí v blízkosti geografických hraníc RUS. V nasledujúcej časti si bližšie uvedieme základné kontúry oboch paradigiem.

2.1 KATECHON A TRETÍ RÍM

Teologický koncept „Katechon“ pochádza z čias Byzantskej ríše a reprezentuje prístup, v ktorom sa subjekt reprezentujúci tento koncept stavia do polohy ochrancu sveta pred Antikristom. Vychádza z eschatologickej interpretácie Katechonu založenom na druhom liste

sv. Pavla Solúnčanom¹³. V ponímaní Byzantskej ríše, ktorá sa považovala za „Druhý Rím“, bolo jej úlohou ochraňovať ortodoxnú vieru až do druhého príchodu Ježiša Krista. Po dobytí Konštantínopolu dochádza k prebratiu tejto úlohy RUS.

2.2 HISTORICKÉ KONTÚRY IDENTITY RUSKEJ FEDERÁCIE AKO TRETIEHO RÍMA

V tradícii RUS je tento koncept prvýkrát zachytený v období rokov 1523-1524 mníchom FILOTEUSOM, pôsobiacom v Belozerskom kláštore (RUS), v doktríne definujúcej Moskvu ako „Tretí Rím“. Oficiálne je doktrína, že RUS je „Tretím Rímom“, spečatená pri založení Moskovského patriarchátu v roku 1589. Doktrína postuluje, že ruský národ je vyvolený národ a bola mu daná ťažká úloha bojovať proti Antikristovi. Tento doktrinálny mesianistický koncept sa následne prejavil aj v štýle vládnutia dobových vládcov RUS, ktorí tento naratív používali na mobilizáciu populácie a na budovanie spoločnej identity. „Mesianizmus a poslanie misií sú ďalšími črtami ruskej povahy. Tie sa prejavili v 16. storočí v podaní teórie... Moskvy ako tretieho Ríma (ИВАНОВ 2004, str. 104). Táto idea bola v histórii RUS dlhodobo akceptovaná a až príchodom revolúcie a nástupom ZSSR bol tento koncept systematicky potlačovaný do úzadia.

2.3 OBNOVENIE KONCEPTU „TRETIEHO RÍMA“ PO ROZPADE ZSSR

Po rozpade ZSSR a odmietnutí marxizmu, RUS nemala ideologickú alternatívu k liberálnemu modelu domácej, zahraničnej a bezpečnostnej politiky štátu. V pravicových intelektuálnych kruhoch, ktoré sú v rámci bezpečnostných štúdií zastúpené hlavne v neoeurázijskej geopolitickej škole, dochádza k znovu prijatiu konceptu RUS ako „svetového štítu proti apokalyptickým silám chaosu“. Súčasne rétoriku politických špičiek RUS o „tradičnom prístupe RUS k ľudským právam“, „RUS prístupe k ľudským právam“, „potláčaní pôsobenia „agentov vplyvu“, „suverénnej demokracii“ a aktivity namierené proti NGO je možné vnímať ako spôsob geopolitického profilovania sa v katechonickom štýle. Cieľom je ideovo chrániť RUS pred liberálnymi trendmi a uchovať si identitu založenú na ortodoxnej viere a globálnej pozícii ako jedného z pólov globálnej moci.

Postulovanie RUS ako predstaviteľa Katechonou, ako štítu proti moci Antikrista, je podporované aj ideológiou „Atómovej ortodoxie“, v ktorej sa spája kresťanský mesianizmus s jadrovou obrannou politikou. Koncept ruského mesianizmu vnímajú jeho protagonisti ako alternatívu k doktríne americkej výnimočnosti. Týmto dochádza ku kolízii dvoch mesianistických konceptov, ktoré majú svoj pôvod v kresťanskej eschatológii a európskom politickom

¹³ „1 Čo sa týka príchodu nášho Pána Ježiša Krista a nášho zhromaždenia okolo neho, prosíme vás, bratia, 2 nedajte sa hneď vyvieť z rovnováhy a naplašit' ani duchom, ani slovom, ani listom, údajne naším, akoby už Pánov deň nastával. 3 Nech vás nezvedie nik nijakým spôsobom. Lebo nenastane, kým nepríde najprv odpad a nezjaví sa človek nepravosti, syn zatratenia, 4 ktorý sa protiví a povyšuje nad všetko, čo sa nazýva Bohom alebo čo sa uctieva, takže sa posadí v Božom chráme a bude sa vydávať za Boha. 5 Nepamätáte sa, že som vám to hovoril, ešte keď som bol u vás? 6 A teraz viete, čo ho zadržá, aby sa zjavil až v pravom čase. 7 Lebo tajomstvo nepravosti už pôsobí; ale len dotiaľ, kým nebude odstránený ten, čo ho teraz zadržá. 8 Potom sa zjaví ten zločinec, ktorého Pán Ježiš zabije dychom svojich úst a zničí jasom svojho príchodu; 9 toho, ktorý príde pôsobením satana so všetkou mocou, znameniami a klamnými zázrakmi 10 a s každým zvodom do nepravosti pre tých, čo idú do záhuby, lebo neprijali lásku k pravde, aby mohli byť spasení. 11 A preto Boh na nich posielal silu bludu, aby verili ľži 12 a boli odsúdení všetci, čo neuverili pravde, ale obľúbili si nepravosť. 13 My však musíme ustavične vzdávať vďaka Bohu za vás, bratia, Pánom milovaní, že si vás Boh vyvolil ako prvotiny na spásu v posvätení Duchom a vierou v pravdu, 14 k čomu vás povolal skrze naše evanjelium, aby ste získali slávu nášho Pána Ježiša Krista. 15 A tak teda, bratia, stojte pevne a držte sa učenia, ktoré ste prijali či už slovom a či naším listom.“

myslení. Na rozdiel od európskeho racionalizmu, RUS konzervativizmus, ktorý ponúka tento ideologický koncept, neprijíma teóriu racionálneho občana, ale občana zanieteného a emocionálneho, schopného obety a pripraveného k heroickým činom. Medzi hlavných protagonistov tohto prúdu patria post sovietski konzervatívci ako Alexander PROCHANOV, Sergej KURGINYAN a Alexander DUGIN. V geopolitickej rovine postulujú obnovenie moci Tretieho Ríma v podobe „Piateho impéria“, „Sovietskeho zväzu 2.0“, „Eurázijskej únie“ a pod. Propagujú pritom používanie nástrojov štátneho mesianizmu, imperiálneho utopizmu a protizápadnej rétoriky.

Vplyv imperiálnych nekonzervatívnych intelektuálnych kruhov, zástancov budovania „Tretieho Ríma“, narastá po vypuknutí farebných revolúcií v postsovietskom priestore¹⁴. Alexander Dugin v článku „Katechon a Revolúcia“ opätovne predstavil myšlienku Katechonou ako normatívu pre RUS a jeho zahraničnú politiku.

2.4 ATÓMOVÁ ORTODOXIA

Významným prispievateľom do mesianisticko-apokaliptického zobrazenia historickej úlohy RUS pri ochrane ortodoxnej viery, ktorá je v praxi štátnym náboženstvom, je *Jegor CHOLMOGOROV*¹⁵, ktorý prišiel s nekonzervatívnym konceptom „atómovej ortodoxie“.

Medzi jeho základné tézy patrí:

- „Náboženská a historická misia RUS je zabezpečenie čo najlepších podmienok pre RUS a jej obyvateľov, slovami sv. Serafíma zo Sarova za účelom posvätenia Duchom Svätým, na získanie milosti Božej“,
- „Za účelom dosiahnutia tohto cieľa, RUS nesmie ostať iba Ortodoxným štátom, mala by byť silným štátom, ktorý nebude môcť umlčať žiaden iný štát ani zbrane, pri jeho vyznaní Krista“,
- „Vybudovanie čo možno najdokonalejších vojenských, organizačných a iných spôsobilostí na ochranu našej suverenity je nielen vojensko-politickým ale aj duchovným poslaním, cieľom, v ktorom svetský a duchovný aspekt idú ruka v ruke.“

S myšlienkou ochrany identity RUS, s jej historickými a ideovými skúsenosťami hlboko vtlačenými do kolektívneho povedomia národa, sa stotožňoval aj významný predstaviteľ RUS, bývalý šéf KGB a neskorší premiér RUS Jevgenij PRIMAKOV. Ten presadzoval rozvoj a postavenie novodobého RUS v globálnom bezpečnostnom prostredí „s ohľadom na vlastné tradície, dejiny, mnohonárodný charakter štátu a jeho zemepisnú polohu“.

Význam konceptu Atómovej Ortodoxie medzi vládnu špičkou je viditeľný aj v najvyšších kruhoch. Novinár so Sarova sa prezidenta PUTINA v roku 2007¹⁶ spýtal dve otázky: „Aká je budúcnosť Ortodoxie?“ a „Aká je jadrová stratégia RUS?“. PUTIN odpovedal nasledovne: „Obe témy spolu súvisia, lebo tradičná viera RUS a jadrový dáždík RUS sú komponenty, ktoré posilňujú RUS a vytvárajú potrebné predpoklady pre vnútornú a vonkajšiu bezpečnosť krajiny. To jednoznačne naznačuje ako bude k obom otázkam pristupovať RUS v súčasnosti a budúcnosti.“

¹⁴ V uvedenom období narastá počet konzervatívnych spoločensko-politických hnutí, think-tankov a médií (napr. Eurázijská politická strana, klub Seraph, Eurázijská únia mládeže, Centrum pre konzervatívny výskum, Inštitút dynamického konzervativizmu, Liga konzervatívnych žurnalistov, Izborský klub, almanach Severný Katechon,).

¹⁵ Ruský politologický komentátor a nacionalista. Hlavný redaktor informačných kanálov „Ruskij Obozrevateľ“ a „Novije chroniky“. Ideovo blízko predstaviteľom Eurázijskej geopolitickej školy. Niektoré vyššie uvedené zastávajú aj významní predstavitelia Izborského klubu.

¹⁶ Mesto v ktorom sa testovala prvá atómová bomba.

„Jednou z hlavných dogiem tejto doktríny je, že kresťanská pokora je extrémne nebezpečná pre ruský národ a štát (ENGSTROM 2014, str. 370).“ Koncept „Atómovej Ortodoxie“ sa v oficiálnych kruhoch RUS stáva identickým s vojensko-priemyselným komplexom a funkčne predstavuje ochranu jej suverenity.

2.5 GEOGRAFIA RUSKEJ FEDERÁCIE – PERMANENTNÝ ZÁPAS O BEZPEČNOSŤ A KOHÉZIU ÚZEMIA

Geografická expanzia RUS bola historicky podmienená oslabením vplyvu dobových protivníkov, ako aj rastúcou mocou RUS. Avšak jej expanzia jej nepriniesla stabilné pohraničné územie, v ktorom by mala dostatočne nepreniknuteľné nárazníkové zóny. Na Západe Pripetové močiare je možné jednoducho obísť, získanie Severného Kaukazu ako etnicky neruských etník zvýšilo potenciálnu volatilitu samotného RUS a neposkytlo dostatočné garancie ochrany proti regionálnym mocnostiam. Obsadenie veľkých území na východe, ktoré môžu spomaliť preniknutie potenciálneho protivníka do tradičného centra RUS štátnosti v jej európskej časti, je nedostatočnou garanciou jej bezpečnosti pri snahe zachovania územnej celistvosti štátu.

Významný demografický deficit populácie v ázijskej časti RUS pocit zníženej bezpečnosti ešte umocňuje. RUS sa historicky snažilo kompenzovať zníženú obranyschopnosť svojho obrovského územia ďalšou expanziou a to minimálne vytváraním spojení v prihraničnej oblasti, ktoré mali de facto slúžiť ako nárazníkové zóny v prípade ozbrojeného konfliktu s tretími aktérmi. Počas ZSSR to bolo formou kolektívnej obrany vo forme Varšavskej zmluvy. Po rozpade ZSSR to bolo budovaním Spoločenstva nezávislých štátov (SNŠ), Organizácie dohody o kolektívnej bezpečnosti (ODKB) a Eurázijskej ekonomickej únie a snahou o obnovenie vplyvu v geografických oblastiach, kde tradične ZSSR pôsobil. Farebné revolúcie v post sovietskom priestore, štátny prevrat na UKR, arabská jar a nárast islamského extrémizmu (a z toho plynúce obavy o import extrémizmu a separatizmu do RUS), rozšírenie NATO do bezprostrednej geografickej blízkosti RUS, ako aj pokračujúce prenikanie liberálnych ideí, pôsobia eróziou na vnímanie bezpečnosti medzi vládnu elitou RUS. RUS ako reakciu na tieto kroky sa snaží o udržanie vplyvu v kľúčových geografických regiónoch a to aj formou otvorenej vojenskej intervencie.

3. ZAHRANIČNÁ POLITIKA RUS

Zahraničná politika RUS sa odvíja od Konceptu zahraničnej politiky ako aj hodnotenia aktuálneho globálneho a regionálneho prostredia. Medzi najvýznamnejšie udalosti sú v súčasnosti z pohľadu RUS štátny prevrat na UKR a pokračujúci konflikt v SYR, kde súčasný režim je dlhodobým spojencom RUS v regióne. Preto sa v tejto kapitole sa v krátkosti zameriame na tieto dve geopolitické ohniská. V oboch prípadoch ide o koncepčne normatívne otázky vychádzajúce z dlhodobého snaženia sa RUS o napĺňanie svojich ambícií byť relevantným bezpečnostným aktérom na medzinárodnej scéne.

3.1 VÝZNAM UKR PRE BEZPEČNOSŤ RUS

UKR dlhodobo predstavovala pre RUS prioritu v rámci rozvoja bilaterálnych vzťahov po rozpade ZSSR. Ako hlavné dôvody je možné uviesť nasledovné:

- kultúrno-normatívny naratív, v ktorom RUS identifikuje UKR ako súčasť „Ruského sveta“,

- geopolitický a geostrategický význam UKR pre obnovenie regionálneho vplyvu RUS po rozpade ZSSR.

3.2 UKRAJINA AKO SÚČASŤ „RUSKÉHO SVETA“

Koncept „Ruského sveta“ je aktualizovaná verzia starovekého vnímania „sveta“ ako civilizačného priestoru. V minulosti sa tento termín používal napr. v Grécku, Ríme a Byzancii a ohraničoval geografické územia, v ktorých mali uvedené dobové ríše vplyv, a ktoré s uvedenými ríšami zdieľali kultúrno-hodnotové paradigmy. Súčasne preukazovali týmto ríšam politickú lojalitu a boli integrované do ich ekonomického systému. Pôvodný termín „Ruského sveta“ je možné nájsť už u Kyjevského veľkokniežaťa Iziaslava JAROSLAVIČA, ktorý v liste adresovanom pápežovi KLEMENTOVI označil svoje územia ako „Cherson a Ruský svet“. Termín používal aj gróf Sergej UVAROV (1786-1855), prezident Imperiálnej akadémie Vedy a minister vzdelávania, ktorý pripravil ruskému cárovi MIKULÁŠOVI I známu tézu „autokracia, ortodoxia a národ“¹⁷. V súčasnosti tzv. „Ruský svet“ je charakterizovaný dvoma aspektmi. Tým prvým je kultúrno-ideový mesianizmus a tým druhým mobilizačno-pragmatický nástroj na presadzovanie záujmov RUS v blízkom zahraničí. V tomto kontexte je nutné vnímať aj význam pojmu tzv. „Ruský svet“ v prípade UKR. RUS odvodzuje svoju identitu od obdobia Kyjevskej Rusi. „Súčasne z Kyjeva preberá ortodoxný patriarchát a stáva sa ochrancom ortodoxnej viery pričom preberá titul „Tretí Rím“. Z tohto pohľadu je UKR kultúrno-duchovne neoddeliteľnou súčasťou RUS. „Putin spomenul Ruský svet ... 18. marca 2014 počas obhajoby anexie Krymu. Povedal, že dúfal, že Nemcko, krajina, ktorá bola rozdelená, bude rozumieť a podporí „ašpiráciu Ruského sveta ruskej histórie znovu obnoviť jednotu“ (LARUELLE 2015, str. 14).“ Ak chce RUS ostať verná konceptu tzv. „Ruského sveta“, ako aj naratívu o svojom postavení „Tretieho Ríma“, nemôže dovoliť odštiepenie časti tohto „Ruského sveta“. V opačnom prípade by riskovala vytvorenie dominového efektu, ktorý by v konečnom dôsledku významne oslabil regionálne postavenie RUS v Eurázijskom priestore.

3.3 UKRAJINA AKO GEOSTRATEGICKY PRVOK BEZPEČNOSTI RUS

UKR je pre RUS dôležitá aj z geostrategického hľadiska na projektovanie sily na južno-západnom strategickom smere. Pri budovaní multipolárneho sveta formou budovania EAÚ RUS rátala s UKR, ktorá mala v únii zohrávať kľúčovú úlohu. Odvrátením sa UKR smerom k EU a NATO stráca EAÚ významný potenciálny ekonomicko-politický prvok. Zámer UKR výhľadovo vstúpiť do NATO vytvára z pragmatického hľadiska pre RUS vážnu bezpečnostnú hrozbu, kedy potenciálne môže dôjsť k priblíženiu sa vojenskej infraštruktúry NATO do bezprostrednej blízkosti hlavného mesta RUS¹⁸. Vážnou geostrategickou hrozbou bola po štátnom prevrate na UKR potenciálna možnosť straty prístavu pre svoje Čiernomorské loďstvo na Kryme. Tým by sa významne znížila schopnosť RUS projektovať námornú moc v Čiernom mori. Inkorporácia Krymu do RUS sa táto hrozba dočasne eliminuje. Súčasne RUS otvorene podporuje odštiepené republiky DĽR a LĽR, čím realizuje podobný scenár, ako aj v GEO. Vznikom nestability na UKR a nedoriešením otázky odštiepených republík RUS dosahuje významný cieľ a to znemožnenie skorého prijatia UKR do NATO¹⁹.

¹⁷ Tézu o „Ruskom svete“ pod termínom „Ruský duch“, „Ruská idea“ a pod. používali aj doboví slavofili ako Aleksei PROCHANOV a neskôr predstavitelia ako Vladimir SOLOVIEV, Nikolaj BERDIAREV, či neoeurázijec Alexander DUGIN apod.

¹⁸ Ruská diaľnica M3 smerujúca od Moskvy k hranici s UKR je len 490 km.

¹⁹ Doterajší úzus NATO pre kandidátske krajiny bol, že musia byť stabilné a musia mať vyriešené teritoriálne záležitosti.

3.4 GEOPOLITICKÝ VÝZNAM SYR PRE RUS

SYR bola jednou z mála krajín Blízkeho a stredného východu, ktorá si uchovala nadštandardné vzťahy s RUS po rozpade ZSSR. Pre RUS má spojenectvo so SYR význam pre budovanie vplyvu v regióne bohatom na uhľovodíky. Súčasne RUS má záujem uchovať si prístup k nezamrzajúcemu/teplému prístavu v Stredozemnom mori²⁰, prostredníctvom ktorého môže projektovať svoju silu aj v Indickom oceáne. Ďalším prvkom spolupráce RUS so SYR je jej obava o možné rozšírenie islamského extrémizmu a fundamentalizmu do oblastí Severného Kaukazu. Snaha vojensky posilniť OS SYR v boji s ozbrojenou opozíciou umožňuje RUS nútiť krajiny Západu k dialógu ohľadne spolupráce tak v SYR, ako aj o ostatných regiónoch, kde RUS má vitálne záujmy. Podobne ako v prípade UKR, ak by RUS prejavila slabosť a nerozhodnosť, tentokrát pri obrane svojho spojenca, mohla by očakávať zhoršenie svojej pozície v rámci regionálnych zoskupení, ktorých je členom. Tým by sa zásadne oslabil aj celkový vplyv RUS v blízkom zahraničí a jej zahraničná politika by sa pravdepodobne musela pretransformovať na viac kooperatívnu smerom k významným geopolitickým hráčom pôsobiacim na západnom ako aj východnom strategickom smere RUS.

ZÁVER

Cieľom tohto príspevku bolo prostredníctvom stručného popisu vybraných historických a geografických determinantov formovania novodobej identity Ruskej federácie (RUS) poukázať na fakt, že zahraničná politika RUS je významne ovplyvnená jej ontologickým vnímaním vlastnej identity. Je možné predpokladať, že RUS s vysokou pravdepodobnosťou bude pokračovať v zahraničnej politike, v ktorej sa bude snažiť predstavovať „garanta Ruského sveta“, ochrancu ortodoxnej viery ako aj jedného z geopolitických pólov, ktorý sa bude snažiť o zmenu súčasného hegemonného globálneho systému na systém multipolárny. Štúdium historických prameňov, ako aj ideovo-normatívnych téz, ktoré sú účelovo a účelne budované v kolektívnom duchu občanov RUS nám naznačuje, že spôsob uvažovania RUS o racionalite vynakladaného úsilia pri presadzovaní svojich národných záujmov sa môže diametrálne líšiť od „západného“ vnímania racionality. Z toho dôvodu je nutné pri hodnotení pravdepodobného správania sa RUS v medzinárodných vzťahoch vychádzať aj z jej normatívnej interpretácie bezpečnostného prostredia a hrozieb z nich plynúcich²¹. Tým sa predíde potenciálnej chybnéj interpretácii dôvodov správania sa RUS ako aj potenciálne nesprávneho hodnotenia o „neracionálnom“ správaní sa RUS pri tom, čo definuje ako „ochranu svojej identity a suverenity“.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BILLINGTON, J. *The Icon and the Axe: An Interpretative History of Russian Culture*. Kindle. New York: Random House, 2010.
- Biography.com. *Nicholas II Biography*. 2016. <http://www.biography.com/people/nicholas-ii-21032713#synopsis> (cit. 23. 02 2017).
- BRESLAUER, G., W. *Gorbachev and Yeltsin as Leaders*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.

²⁰ Prístav v Tartuse.

²¹ Normatívna interpretácia reality nemá nič spoločné s racionalitou. Podobá sa dogme, ktorá jednoducho je akceptovaná a akákoľvek diskusia o jej platnosti je neprípustná. V tomto normatívnu interpretáciu reality nie je možné ani potvrdiť, ani vyvrátiť, avšak ak sa neakceptuje, tak jej zástancovia v prípade nutnosti sú schopní potenciálneho nepriateľa dogmy eliminovať.

- DAVIES, R. W. *Soviet economic development from Lenin to Khrushchev*. Cambridge: Cambridge University Press, 1998.
- ENGSTROM, M. „Contemporary Russian Messianism and New Russian Foreign Policy.“ *Contemporary Security Policy* (Routledge) 35, 3. vyd. (2014): str. 356-379.
- FRANKLIN, R. R. „Tsar Alexander II and President Abraham Lincoln: Unlikely Bedfellows?“ 2012. <https://hilo.hawaii.edu/academics/hohonu/documents/Vol10x19TsarAlexanderIIandPresidentAbrahamLincoln.pdf> (cit. 20. 02 2017).
- GORBACHEV, M. *On my country and the World*. New York: Columbia University Press, 2000.
- History Today Ltd. „Catherine the Great - Enlightened Ennpress?“ 03 2005. http://xiarhos.weebly.com/uploads/8/1/7/2/8172582/catherine_the_great.pdf (cit. 20. 02 2017).
- HOSKING, G. *Russian History: A Very Short Introduction*. New York: OUP Oxford, 2012.
- KNOX, Z. *Russian Society and the Orthodox Church*. Abingdon: RoutledgeCurzon, 2005.
- LARUELLE, M. „Center on Global Interests.“ *The “Russian World”: Russia’s Soft Power and Geopolitical Imagination*. 05 2015. http://www.globalinterests.org/wp-content/uploads/2015/05/FINAL-CGI-Russian-World_Marlene-Laruelle.pdf (cit. 24. 02 2017).
- LIEVEN, Dominic. *The Cambridge History of Russia, Volume II, Imperial Russia, 1689-1917*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
- McNABB, D. E. *Vladimir Putin and Russia’s Imperial Revival*. Boca Raton: CRC Press, 2016.
- OUMET, M., J. *The Rise and Fall of the Brezhnev Doctrine in Soviet Foreign Policy*. The University of North Carolina Press, 2003.
- TSYGANKOV, A., P. *Russia’s Foreign Policy: Change and Continuity in National Identity*. Plymouth: Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 2010.
- WILLERTON, J., P. *Patronage and Politics in the USSR*. Cambridge: Cambridge University Press, 1992.
- ГОЛОВАШИН, В.А. *ОЧЕРКИ ИСТОРИИ РУССКОЙ КУЛЬТУРЫ*. Тамбов: Тамбовский государственный технический университет, 2004.
- ИВАНОВ, Е., П. *История отечества: Проблемы, взгляды, люди*. Псков: ПГПИ им. С.М.Кирова, 2004.
- ЛИХАЧЕВ, АС. *Русская культура*. Москва: искусство, 2000.
- ЛЫСАК, И.В. *ИСТОРИЯ РОССИИ С ДРЕВНЕЙШИХ ВРЕМЕН ДО КОНЦА XIX ВЕКА*. Таганрог 2001: Таганрогский государственный радиотехнический университет, 2001.
- НИКОЛАЕВ, И., М., БАРАБАНОВ, В., В., РОЖКОВ, Б.,Г.,. *История России с древнейших времен до конца XX века*. Москва: Астрель, 2003.
- РАДУГИН, А. А. *История России. Россия в мировой цивилизации*,. Москва: Центр, 2004.
- ТУЛЬЧИНСКИЙ, Г. Л. *Российская политическая культура: особенности и перспективы*. Санкт-Петербург: АЛТЕЙЯ, 2014.

Ing. Jozef ŠVARNÝ, externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika
Demänová 393, 03106 Liptovský Mikuláš 6
jozef.svarny@gmail.com

ANALÝZA KOORDINÁCIE PROCESOV JEDNOTLIVÝCH ETÁP OBRANNÉHO PLÁNOVANIA

ANALYSIS OF THE COORDINATION OF PROCESSES OF THE INDIVIDUAL PHASE OF DEFENSE PLANNING

Gustáv TARCSI

ABSTRACT

Defence planning is one of the key activities of the state in the field of security and defence, as it is linked to almost all activities in the functioning of a society. Defence planning involves complex of subsequently sequenced and overlapping processes, practices and procedures and accordingly, improvement and optimization of the defence planning system in developed democracies is considered as an important duty of the state. Society and technology development brings about the need to continuously react and optimize the defence planning procedures in the form of constant confrontation with practice.

Key words: defence, defence planning, security and defence, defence planning process.

ÚVOD

Základom každého plánovacieho procesu a rovnako aj spracovaného plánu sú ciele, ktoré chce plánujúci subjekt dosiahnuť. Cieľom je očakávaná budúcnosť stanovená v kvalitatívnej alebo kvantitatívnej forme, ktorá je podstatou plánu a príčinou plánovania. V jednotlivých odvetviach ľudskej činnosti sú vytyčované rôzne ciele, ktorých charakter, forma a obsah sa podstatným spôsobom odlišujú. Základné rozdiely vyplývajú z miesta a pôsobnosti plánovacieho subjektu.

V rámci krízového manažmentu Národná rada Slovenskej republiky, vláda Slovenskej republiky a Bezpečnostná rada Slovenskej republiky stanovujú politicko-bezpečnostné ciele Slovenskej republiky a v nadväznosti na tieto ciele určujú aj poslanie krízového manažmentu. Základným politicko-bezpečnostným cieľom Slovenskej republiky hneď po jej vzniku v roku 1993 bolo dosiahnutie požadovanej miery bezpečnosti prostredníctvom radu strategických opatrení na medzinárodnopolitickej i vnútroptickej úrovni. Medzi základne úlohy na medzinárodnopolitickej úrovni patrilo zabezpečenie kolektívnej bezpečnosti vstupom do EÚ a NATO, ale tiež akceptovanie významu Slovenska v OSN a v medzinárodných bezpečnostných a humanitárnych misiách.

Slovenská republika posilnila členstvom v NATO a EÚ nielen svoje medzinárodné postavenie, ale zároveň prevzala na seba zodpovednosť za napĺňanie poslania a úloh týchto globálne pôsobiacich medzinárodných organizácií pri udržiavaní mieru, bezpečnosti a stability vo svete. Bezpečnosť občanov a zaručenie obrany štátu Slovenskej republiky spočívajúce vo využívaní vlastných síl v kombinácii s možnosťami kolektívnej obrany, aktívnym predchádzaním nestability a vzniku krízových situácií je základným cieľom obrannej politiky Slovenskej republiky. Poslaním tejto politiky je zabrániť ohrozeniu bezpečnostných záujmov Slovenskej republiky vrátane odvrátenia ozbrojeného konfliktu na jej území.

1. VPLYV BEZPEČNOSTNÉHO PROSTREDIA NA OBRANNÉ PLÁNOVANIE

Systém obranného plánovania Slovenskej republiky sa vytvára ako integrálna súčasť riadenia štátu. Jeho prostredníctvom realizuje vláda Slovenskej republiky svoju riadiacu a koordinačnú funkciu pri vytváraní a udržiavaní nevyhnutných kapacít na zabezpečenie obrany a ich použitia.

Za prípravu obranného plánovania a plnenie opatrení, ktorými sa určí stupeň obranyschopnosti štátu, zodpovedajú v rozsahu svojej pôsobnosti ministerstvá, ostatné ústredné orgány štátnej správy a ďalšie orgány štátnej správy s celoštátnou pôsobnosťou. Koordináciu obranného plánovania vykonáva Ministerstvo obrany Slovenskej republiky.

Základné procesy obranného plánovania tvoria:

- plánovanie, ktoré predstavuje strategické resp. dlhodobé plánovanie;
- programovanie, ktoré predstavuje strednodobé plánovanie;
- rozpočtovanie, ktoré predstavuje krátkodobé plánovanie.

Ministerstvo obrany Slovenskej republiky plní v rámci svojej pôsobnosti rozhodujúcu riadiacu a koordinačnú úlohu pri realizácii opatrení, ktoré vytvárajú predpoklady na zabezpečenie obrany štátu a na plnenie záväzkov vyplývajúcich z medzinárodných zmlúv a dohovorov, ktorými je Slovenská republika viazaná. Hlavnou doménou dlhodobého plánovania je plánovanie síl a ich spôsobilostí. Pre naplnenie cieľov obrannej politiky štátu, je navrhnutý model dosiahnuteľných síl a spôsobilostí, podľa ktorého sa vykonáva výstavba Ozbrojených síl Slovenskej republiky.

Model dosiahnuteľných síl predstavuje štruktúru síl, ktorá je nositeľom vojenských a nevojenských spôsobilostí na riešenie krízových situácií v rozsahu súboru scenárov. Model predstavuje dlhodobý cieľ rozvoja rezortu obrany s dôrazom na rozvoj ozbrojených síl, ktorý je realizovaný na základe dlhodobého plánu. Základným vstupom do spracovania návrhu modelu síl je súbor minimálnych vojenských a nevojenských spôsobilostí Ozbrojených síl Slovenskej republiky spracovaný na základe súboru scenárov. Model síl je vyjadrený organizačnou štruktúrou počtom personálu, počtom a kvalitou hlavných druhov vojenských zbraní, vojenských zbraňových systémov a ostatnej výzbroje, techniky, materiálu a komunikačných a informačných systémov požadovaných na dosiahnutie kvantitatívnych a kvalitatívnych ukazovateľov. Štruktúra síl a spôsobilostí je vypracovaná do úrovne práporu, oddielu podľa druhov síl a oblastí. Súčasťou modelu sú aj rozhodujúce organizačné opatrenia a predpokladané náklady na jeho realizáciu. Model síl vyjadruje požadovanú štruktúru síl a spôsobilostí nevyhnutných na plnenie budúcich poslání a úloh OS SR, ktoré sú vyjadrením politicko-vojenskej ambície Slovenskej republiky.

Súčasná všeobecná právna úprava obranného plánovania predstavuje hierarchicky usporiadaný, systémovo upravený a obsahovo vyvážený súbor práv a povinností ústavných činiteľov, ústavných orgánov a orgánov štátnej a verejnej správy, ich poradných a pracovných orgánov, ktoré sa podieľajú na príprave a zabezpečení obrany štátu, riadení, koordinácii a plnení úloh obranného plánovania zameraného na realizáciu požiadaviek na zabezpečenie obranných spôsobilostí. Správne zadefinovanie základných pravidiel a deklarovanie základných požiadaviek vo všeobecne právnych predpisov a ich interná normatívna úprava ovplyvňuje funkčnosť systému obranného plánovania v kontexte nevyhnutného vytvárania systémového predpokladu na realizáciu úloh zabezpečenia obrany štátu.

Jednou z kľúčových úloh štátu je zaistenie bezpečnosti svojich občanov. Táto úloha sa s premenami moderného sveta, ktorého nedeliteľnou súčasťou je permanentné prehlbovanie, diverzifikácia a globalizácia rizík, stáva ťažším. Objav alebo zavedenie novej technológie

alebo výrobku, každá inovácia narušuje spoločenskú, technologickú, ekonomickú i politickú rovnováhu. Bez definovania a vymedzenia vzájomných vzťahov je problematické uskutočniť funkčnú analýzu bezpečnostného prostredia a riešiť bezpečnostnú problematiku.

Terorizmus, organizovaný zločin a možné surovinové alebo informačné vojny predstavujú v súčasnosti podstatu asymetrických hrozieb, ktoré majú schopnosť zamerať sa na čokoľvek. V súvislosti so zhoršovaním globálneho medzinárodného bezpečnostného prostredia, sa oveľa častejšie stretávame s informáciami o asymetrických bezpečnostných hrozbách, asymetrických konfliktoch, asymetrických operáciách, či asymetrickom prístupe k ich riešeniu. Asymetrické hrozby sa prejavujú v zložitom bezpečnostnom prostredí a za podmienok, ktoré majú často náhodný charakter. Vzhľadom k uvedenému môže rozhodovanie, z hľadiska informovanosti príslušného subjektu rozhodovania, prebiehať v podmienkach istoty, rizika alebo neistoty. V súčasnosti sa venuje terorizmu mimoriadna pozornosť predovšetkým pre jeho výrazný politický charakter a snahu presadiť sa ako alternatívna metóda riešenia hlavných problémov či rozporov vývoja súčasného sveta. Stáva sa natoľko nebezpečným fenoménom doby, že už dnes spôsobuje obrovské obete a ohrozuje civilizačné hodnoty. V budúcnosti môže vážne ohroziť celé ľudstvo, lebo jeho fanatická podoba nepozná obmedzenia a pred ničím sa nezastaví. Vnímanie európskych domácich teroristických skupín Európanmi sa značne zmenilo od roku 2001 a nástupu vlny medzinárodného islámistického terorizmu. Európe je kultúrne cudzia v súčasnosti čoraz častejšie používaná taktika samovražedných teroristov „na jedno použitie“, ktorá však prináša omnoho väčšiu pozornosť verejnosti ako akýkoľvek iný spôsob prevedenia teroristického útoku.

Terorizmus sa stal jednou z hlavných príčin vyvolávajúcich vážne reálne hrozby bezpečnosti štátov, ich občanov, majetku, demokratického zriadenia a prirodzeného rozvoja ľudskej spoločnosti a jej civilizácií. Terorizmus je násilným nezákonným prostriedkom činnosti a politiky štátu alebo určitých spoločenských vrstiev či skupín v boji o politickú moc a jej udržanie, alebo zameranú na dosiahnutie určitých ziskov náboženského, ideologického, etnického, sociálneho či ekonomického charakteru.

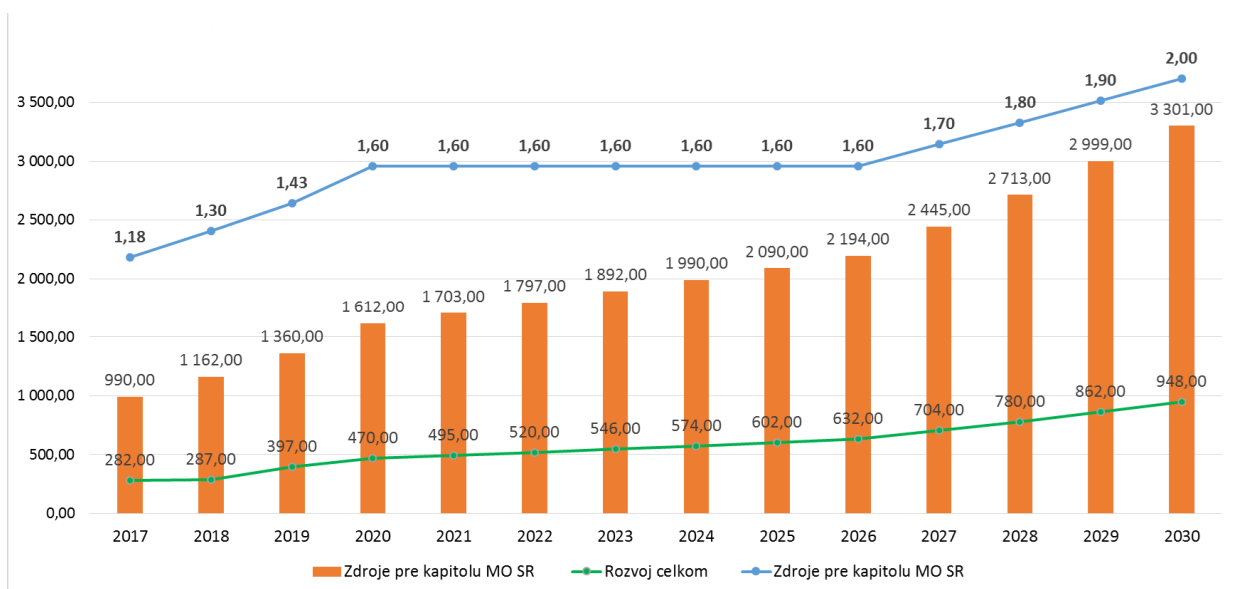
Okrem terorizmu existuje mnoho iných bezpečnostných výziev, ktorým Aliancia čelí a sú vysoko rizikové. Na plnenie celého spektra týchto úloh vo sfére obrany a bezpečnosti je tak isto nevyhnutné zabezpečiť zodpovedajúce zdroje zahrnuté v rámci systému obrany štátu. Okrem vojenských rizík je SR vystavená pôsobeniu nevojenských rizík. Medzi tieto patria nekontrolovaná migrácia alebo masový prívál utečencov, náboženský alebo etnický extrémizmus a rozbroje, medzinárodne organizovaná kriminalita, teroristické aktivity, nezákonný obchod so zbraňami, prírodné katastrofy a veľké ekologické nešťastia a iné, ktoré v prípade, že nie sú riešené, môžu prerásť aj do ozbrojeného konfliktu. Od skončenia studenej vojny sa tak v bezpečnostnom prostredí SR, na jeho globálnej, regionálnej aj lokálnej úrovni významne uplatňuje trend zvyšujúceho sa významu bezpečnostných rizík nevojenského charakteru. Plánovanie zvyrazňuje potrebu zmien v budúcnosti, vidieť veci také ako majú byť a nie také aké sú. Dobré plánovanie vytvára dynamiku ako aj stabilitu a dlhodobú orientáciu systému do budúcnosti. Všetky odchýlky definujú celkovú odchýlku. Nevyhnutné je podotknúť, že kontrola je účinná iba vtedy, ak sa na základe zistených skutočností vyvodí patričné opatrenia na odstránenie odchýlok. Poslaním riadenia je vymedziť a hospodárne zaistiť plánované a iné nevyhnutné činnosti ľudí pri plnení cieľov a ďalších potrieb systému.

V obrannom plánovaní, pri limitovanej dostupnosti zdrojov, nie je možné eliminovať všetky riziká a hrozby ktoré sa môžu v súčasnosti a v budúcnosti vynoriť. Z toho dôvodu bude potrebné prioritne zamerať úsilie na najpravdepodobnejšie riziká a hrozby. Jedným zo základných východísk obranného plánovania je stanovenie jasných parametrov, v rámci ktorých budú hodnotené riziká a hrozby v našom strategickom výhľade. Predovšetkým je

potrebné rozhodnúť, do akej miery sú tieto riziká a hrozby akceptovateľné a ktoré riziká a hrozby bude nevyhnutné eliminovať.

Definovanie požiadaviek na spôsobilosti predstavuje osobitne dôležitý krok v procese obranného plánovania. Spôsobilosti vyjadrujú kvalitu a použiteľnosť ozbrojených síl. Je podmienená predovšetkým kvalitou personálu, zodpovedajúcich štruktúr, kvalitou výzbroje a úrovňou všestranného zabezpečenia. Požiadavky na spôsobilosti sú spravidla definované v rámci dlhodobej fázy obranného plánovania. Sú odvodené z potrieb čeliť súčasným a budúcim potenciálnym hrozbám v období nasledujúcich 10 až 15 rokov, ktoré sú ťažko predvídateľné. Požiadavky na spôsobilosti musia byť generované systémovo. Musia vychádzať z jasne stanoveného politicko-vojenského a zdrojového rámca uvedeného v relevantných dokumentoch obrannej politiky a obranného plánovania, ktorými sú najmä Obranná stratégia Slovenskej republiky a Smernice pre obranné plánovanie Slovenskej republiky. Požiadavky na spôsobilosti sú obsiahnuté / rozpracované v dlhodobom pláne a ďalších dokumentoch obranného plánovania podľa funkčných oblastí.

Kľúčovým momentom v oblasti obranného plánovania musí byť dôsledná implementácia odsúhlasených procesov. Bude potrebné zlepšiť koordináciu previazanosti jednotlivých domén obranného plánovania a stanoviť jasnú zodpovednosť jednotlivých zložiek po funkčných oblastiach. Presadiť predstavený základný rámec procesov obranného plánovania na národnej (nadrezortnej) a rezortnej úrovni s dôrazom na procesy v rezorte obrany Slovenskej republiky do pôsobnosti jednotlivých organizačných zložiek zodpovedných za jednotlivé domény systému obranného plánovania vymedzených v Organizačnom poriadku MO SR. Osobitne dôležitým krokom je spracovanie komplexného dlhodobého plánu. Na naplnenie zámerov vyplývajúcich z dlhodobých cieľov sa predpokladá zvyšovanie rozpočtu kapitoly ministerstva obrany na úroveň 1,6% podielu HDP do roku 2020 a následného zvyšovania až na úroveň 2% podielu HDP v roku 2030.

Obrázok 1 Prognóza makroekonomického vývoja SR a odhadovaný vývoj obranných výdavkov kapitoly Ministerstva obrany SR

Zdroj: Vlastné spracovanie údajov: MO SR, MF SR, IFP a EK

2. PREPOJENOSŤ PROCESOV A ETÁP OBRANNÉHO PLÁNOVANIA

Navrhované procesy v oblasti obranného plánovania musia korešpondovať jedným zo základných východísk obranného plánovania a to je stanovenie jednoznačných parametrov na hodnotenie rizík a hrozieb v strategickom výhľade obrany. Tieto kritériá prinášajú komplexnú informáciu pre dlhodobé plány, ktoré stanovujú spôsob a postupy rozvoja spôsobilostí Ozbrojených síl Slovenskej republiky a podpory obrany štátu na napĺňanie politicko-vojenskej ambície Slovenskej republiky v dostupnom zdrojovom rámci. Rešpektovaním princípu komplexnosti v základných strategických, koncepčných a plánovacích dokumentoch musí byť jasné prepojenie medzi strategickými cieľmi, prioritami a zdrojmi. Koncepčný rámec optimalizácie systému obranného plánovania a predovšetkým prijatie chýbajúceho dlhodobého plánu, reflektujúceho aj zmenu bezpečnostného prostredia napomôže eliminovať vznik možných nedostatkov v rámci previazania strategických cieľov, programových priorit a rozpočtu s obstarávaním. V intenciách záväzkov Slovenskej republiky v rámci NATO do modernizácie v tomto roku sa investuje asi 20 % z celkového rozpočtu na obranu. Pritom etapy vyzbrojovania boli rozdelené na dve fázy, kde v období rokov 2017 až 2020 sa úsilie zameriava na realizáciu už zmluvne dohodnutých projektov a v druhej fáze v období rokov 2021 až 2030 by sa mali dokončiť strategické projekty z prvej etapy a realizovať nové podľa prijatých rozhodnutí počas prvej etapy.

Cieľom strednodobej fázy obranného plánovania je vytvorenie strednodobého plánu, ktorý by mal odrážať vyvážený postup a efektívne rozloženie ľudských, vecných a finančných zdrojov na zabezpečenie požadovaných kapacít a schopností ozbrojených síl Slovenskej republiky, ktoré budú na dané obdobie v súlade s reálnymi finančnými zdrojmi pridelenými rozpočtovej kapitole Ministerstva obrany Slovenskej republiky a zároveň reflektujú rozpracovanie tých opatrení, ktoré vychádzajú z Dlhodobých cieľov výstavby a rozvoja ozbrojených síl Slovenskej republiky s výhľadom do roku 2030. Vyvážené rozdelenie štruktúry výdavkov rezortu obrany by malo predstavovať 55 % výdavkov na personál, 25 % výdavkov na prevádzku a údržbu a 20 % výdavkov na modernizáciu a obstarávanie hlavných druhov výzbroje a techniky.

Strednodobé plánovanie (programovanie) v nepredvídateľnom zdrojovom prostredí bez jasne stanovených východísk je ťažko realizovateľné. Zmysluplný prístup k plánovaniu zdrojov si vyžaduje definovanie jasných limitov zdrojov a ich stabilitu. Je však zrejmé, že ani v takto definovanom zdrojovom rámci a stanovených limitoch nie je možné financovať všetky požiadavky na spôsobilosti. V tomto duchu musí byť uplatnený princíp jasnej prioritizácie. Na naplnenie cieľov rozvoja obrany v programovacom období do roku 2023 sa vzťahuje smerovanie ku zvyšovaniu kvality spôsobilosti, nasaditeľnosti a cieleného prezbrojenia Ozbrojených síl Slovenskej republiky prostredníctvom plnenia hlavných úloh a ich podúloh.

V rámci strednodobého cyklu obranného plánovania bude nevyhnutné prehodnotiť zámery a ciele programov programovej štruktúry a ich častí tak, aby korešpondovali so závermi strategického hodnotenia obrany a prioritami vlády Slovenskej republiky. Je potrebné položiť dôraz na jasné zdôvodnenie požiadaviek na zdroje na základe schválených požiadaviek na spôsobilosti s dôrazom na nedostatkové spôsobilosti. Hodnotenie rizík a dopadov alokácie finančných zdrojov na dosahovanie požadovaných spôsobilostí musí byť neoddeliteľnou súčasťou plánovacích dokumentov. Ako podporný nástroj obranného plánovania bude slúžiť integrovaný informačný systém, zahŕňajúci všetky moduly. Kľúčovou otázkou bude harmonizácia a vzájomná prepojenosť a využiteľnosť údajov v integrovanom informačnom systéme s cieľom prepojiť plánovanie a realizáciu.

V systéme obranného plánovania je podstatné stanoviť programovú štruktúru tak, aby jednak bola stabilná a zároveň zabezpečila vhodný pomer medzi centrálnym a decentralným riadením daného systému. Neustále zmeny programovej štruktúry v doterajšej aplikačnej praxi a konvergovanie k centralizácii rozhodovania a plánovania spôsobilo stratu flexibility v rámci zabezpečenia prevádzky vecných zdrojov a neefektívne vynakladanie finančných zdrojov. V strednodobej fáze je významným procesným krokom vyvažovanie požiadaviek na zdroje a jeho posudzovanie pomocou čoho sa komparatívnym spôsobom sleduje dosahovanie strednodobých cieľov a merateľných ukazovateľov a primeranosť týchto požiadaviek na personálne, vecné a finančné zdroje. Súčasne integrovaný tím rezortu obrany posudzuje vhodnosť a finančnú dostupnosť decentralizovane a centralizovane zabezpečovaných personálnych a vecných zdrojov a projektov modernizácie výzbroje techniky a materiálu, resp. komunikačných a informačných systémov a rozvoja infraštruktúry. V súčasnosti vhodnosť a finančná dostupnosť zdrojov na zabezpečované úlohy Ozbroyených síl Slovenskej republiky, vymedzené všeobecne záväznými právnymi predpismi a medzinárodnými záväzkami v rozsahu platných medzinárodných zmlúv a dohôd sa realizuje prostredníctvom centralizácie nákladov.

Obranné plánovanie je systém racionálneho vyvažovania požiadaviek zabezpečenia obrany krajiny s jej finančnými, vecnými a ľudskými zdrojmi. Tvorí integrálnu súčasť riadenia štátu. Predstavuje špecifický proces plánovania súboru opatrení, prostredníctvom ktorého štát realizuje svoju funkciu pri obrane slobody, nezávislosti, suverenity, územnej celistvosti, zásad demokratického ústavnoprávneho poriadku a pri ochrane života a majetku občanov. Obranné plánovanie slúži na zabezpečenie funkčnosti systému obrany štátu, spresňuje práva, povinnosti a vzájomné vzťahy jeho jednotlivých prvkov. Obranné plánovanie je súčasťou procesu plánovania, ktorého prostredníctvom štát realizuje svoju riadiacu a koordinačnú funkciu pri vytváraní, udržiavaní a používaní nevyhnutných obranných kapacít na zabezpečenie obrany štátu. SR má zámer aj naďalej flexibilne reagovať na požiadavky vyplývajúce z vývoja medzinárodného bezpečnostného prostredia, prispievať k rozvoju komplexného civilno-vojenského pôsobenia pri predchádzaní a riešení kríz, koordinovane budovať civilné a vojenské spôsobilosti v MKM a efektívne prispievať do krízového manažmentu medzinárodných organizácií, ktorých je členom (EÚ, NATO, OSN, OBSE).

Bezpečnostná rada a vláda SR schválili strategické dokumenty, konkrétne Obrannú a Vojenskú stratégiu Slovenskej republiky a Dlhodobý plán rozvoja obrany s dôrazom na výstavbu a rozvoj Ozbroyených síl SR s výhľadom do roku 2030. Ako uviedol minister obrany, prioritou je pokračovať v systémovom a systematickom rozvoji a budovaní Ozbroyených síl SR, tak aby disponovali s adekvátnym potenciálom na zaručovanie obrany SR a na kolektívnu obranu v rámci NATO a EÚ. Obranná stratégia SR špecifikuje základné parametre výstavby a rozvoja ozbrojených síl v meniacom sa bezpečnostnom prostredí v súlade s ich strategickými cieľmi a úlohami. Na tieto strategické dokumenty nadväzuje Dlhodobý plán rozvoja obrany s dôrazom na výstavbu a rozvoj Ozbroyených síl Slovenskej republiky s výhľadom do roku 2030, ktorý predstavuje plán obranných investícií do roku 2030.

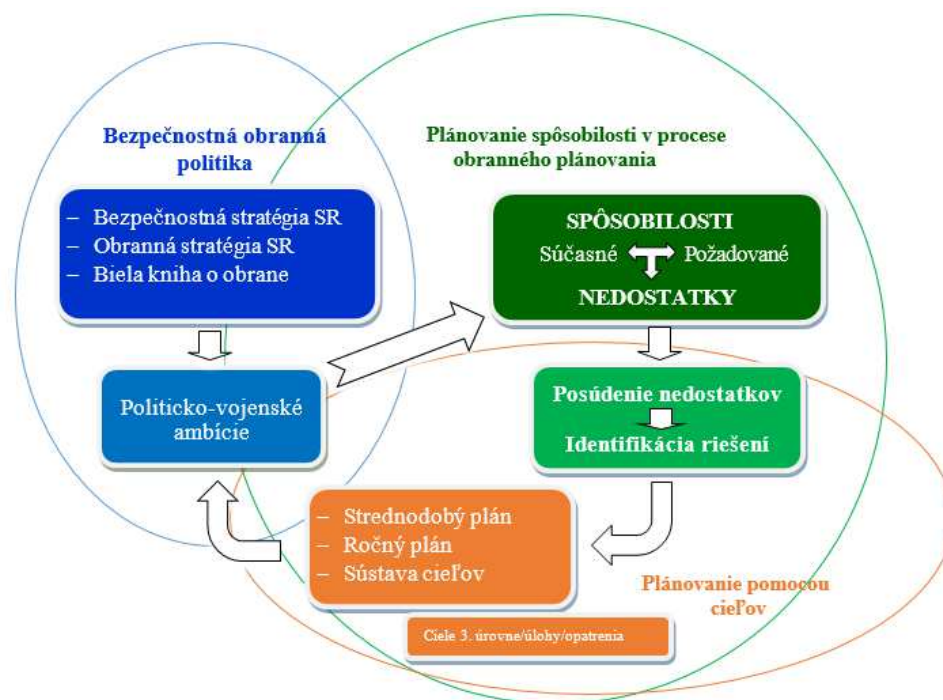
ZÁVER

Obranné plánovanie, tak ako to vyplýva aj z jeho charakteristiky v rámci analýzy jeho systému vo všeobecnosti je v podstate úzko spojené a prelína sa s rôznymi činnosťami štátu a tým zaraďuje túto oblasť medzi najdôležitejšie, ale zároveň aj najzložitejšie oblasti. Predmetnú zložitnosť implicitne ovplyvňuje nutnosť zladenia množstva rôznych opatrení v rámci nespočetných prelínajúcich sa a na seba nadväzujúcich krokov, pričom časová náročnosť správnosti pozitívneho alebo negatívneho dopadu mnohých opatrení delimituje

dôležitosť procesov daného systému. To znamená, že keď všetky možnosti a dopady rôznych opatrení v priebehu procesu musia byť zväžené aj ohľadom na všetky etapy jeho realizácie, tak procesy obranného plánovania musia reflektovať princíp komplexnosti. To prináša aj nevyhnutnosť zapojenia všetkých subjektov do procesu, ktorých sa plán týka, čo na druhej strane spôsobuje nutnosť zrozumiteľnosti výsledkov procesu pre tých, ktorí rozhodnutia prijímajú, pričom aj krátkodobé rozhodnutia musia korešpondovať a musia podporovať strednodobé a dlhodobé strategické ciele. Okrem týchto atribútov je potrebné, aby bola stanovená jasná zodpovednosť riadiacich funkcionárov a relevantných zložiek za plnenie úloh v jednotlivých fázach procesu plánovania a tým zabezpečené, že aj zložité procesy obranného plánovania budú zrozumiteľné a transparentné.

Obranné plánovanie musí rešpektovať princíp komplexnosti. Uvedený princíp sa musí presadiť v základných strategických, koncepčných a plánovacích dokumentoch. Základom musí byť jasné prepojenie medzi strategickými cieľmi, prioritami a zdrojmi. Zlepšiť plánovanie a prehľad o predpokladaných dlhodobých výdavkoch a vytvárať úspory v kontexte znižovania finančných nákladov na nepotrebné spôsobilosti a kapacity.

Všetky časti zabezpečovaných úloh pri zaručovaní obrany sú polysúvisiace a úspešnosť procesov v jednotlivých etapách ovplyvní ich realizáciu a prepojenie na ďalšie procesy v ostatných etapách a preto je nevyhnutné všetky procesy navrhovať pod prizmou komplexného riešenia. Na základe získaných poznatkov v etape strednodobého obranného plánovania sa najmarkantnejšie prejaví vplyv dlhodobého plánovania a následne v tejto strednodobej fáze nazývanej aj etapou programovania sa dopracovávajú a definujú procesy, ktoré následne jednoznačne ovplyvnia realizačnú fázu, teda krátkodobé obranné plánovanie. Z tohto princípu vychádza potvrdenie opodstatnenosti jednotlivých fáz obranného plánovania. Z aplikačnej praxe vychádzala nevyhnutnosť aktualizácie dlhodobého plánovania a jeho podstatného vplyvu na strednodobú fázu obranného plánovania, ktorá následne jednoznačne ovplyvní krátkodobé obranné plánovanie.

Obrázok 2 Schéma základných prvkov, vstupov a výstupov systému obranného plánovania
Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov MO SR

Ako to vyplýva z výsledkov analýzy všetky fázy a procesy obranného plánovania sa navzájom prelínajú a ovplyvňujú a preto je potrebné riešiť problematiku komplexne a koordinovať jednotlivé etapy celého systému obranného plánovania. Vzájomné vplyvy, prieniky a prelínanie možných prvkov, vstupov a výstupov skúmaného systému obranného plánovania sú ilustrované na obrázku č. 2. Obranné plánovanie už v dnešnom štádiu vývoja tvorí bohato štruktúrovaný systém so zložitým riadením. Komplexný prístup k obrannému plánovaniu zahŕňa riešenie celého spektra potrebných úloh vo všetkých fázach obranného plánovania, ktoré sú navzájom previazané a ktorých splnenie je nevyhnutné pre zvýšenie efektivity procesov obranného plánovania. Efektivita procesov obranného plánovania je posudzovaná na základe hodnotenia zámerov, cieľov a merateľných ukazovateľov vo vzťahu k požadovanej úrovni udržiavania a zvyšovania obranných spôsobilostí na zabezpečenie obrany štátu. Tieto úlohy je potrebné zapracovať do postupov jednotlivých etáp obranného plánovania tak, aby dodržiavaním časovej postupnosti plnenia týchto úloh došlo k optimalizácii systému obranného plánovania.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- DUBOVSKÝ, Anton 2013 *Návrh optimalizácie systému obranného plánovania*. Bratislava: Kolégium ministra obrany SR č. SEOP-21-9/2013-OdSaRO, 2013. 16 s.
- IVANČÍK, R. 2012 *Alokačná a technická efektívnosť financovania obrany v Slovenskej republike*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2012. 146 s. ISBN 978-80-8040-444-4.
- NEČAS, P. – IVANČÍK, R. 2011. *Globalizácia, obrana a bezpečnosť*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2011. 190 s. ISBN 978-80-8040-425-3.
- JURČÁK, V. 2013. *Vplyv globálnej finančnej krízy na bezpečnosť Európskej únie*. In Riadenie bezpečnosti zložitých systémov 2013 : medzinárodný vedecko-odborný seminár. - Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2013. – str. 11-18. ISBN 978-80-8040-462-8.
- MO SR. 2016 Rozpracovanie Programového vyhlásenia vlády SR v rezorte obrany na roky 2016-2020 zo dňa 31. mája 2016, 20 s. MO SR č. SEOP-68-47/2016-OdSaRO
- MO SR, GR SEKRO: Smernice ministra obrany SR pre obranné plánovanie na roky 2018 až 2023 – č. SEKRO-35-15/2016, Bratislava
- Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 319/2002 Z. z. o obrane Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.
- Zákon NR SR č. 321/2002 Z. z. o ozbrojených silách Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov

pplk. Ing. Gustáv TARCSI, PhD.
Vojenský úrad sociálneho zabezpečenia Bratislava
gtarcsi@gmail.com

PROCES PRÍPRAVY ZMIEN PRÁVNÝCH PREDPISOCH VZHLADOM NA MENIACE SA BEZPEČNOSTNÉ PROSTREDIE

PROCESSING OF LEGAL REGULATIONS IN RELATION TO THE SAFETY ENVIRONMENT

Peter TOMA

ABSTRACT

The article deals with the issue of adoption and changes of legislation in the Slovak Republic affecting the security environment. Legislative developments in the democratic countries of Europe are geared towards the need to address a wide range of diverse tasks that are typical of today's society. These changes are influenced by the constantly changing global security environment, which also greatly affects the process of legislative change.

Keywords: Security, defence, migration, strategy, legislation, law

ÚVOD

Bezpečnosť Slovenskej republiky je významným atribútom fungovania štátu, no nie vždy sa bezpečnosti venuje náležitá pozornosť a tak sa mnohokrát zdá, akoby bola bezpečnosť zabudnutým rozmerom štátnosti, pričom ide o životne dôležitú funkciu štátu. Ak štát stratí schopnosť garantovať bezpečnosť občanov, znamená to ohrozenie prežitia a rozvoja celej spoločnosti. Zaručenie bezpečnosti občanov je základným predpokladom realizácie ich ľudských a občianskych práv a harmonického rozvoja celej spoločnosti.

S nárastom počtu právnych predpisov dochádza k zníženiu koordinácie medzi viacerými textami právnych predpisov upravujúcich tú istú právnu oblasť. Pri neustálej zmene právnych predpisov sa znižuje právna istota účastníkov právnych vzťahov. Objektívnou príčinou „nekvalitnej legislatívy“ je predovšetkým zvyšujúce sa tempo spracovania nových právnych predpisov, čím dochádza aj k zníženiu kvality technickej stránky legislatívnej činnosti. Táto problematika sa netýka len legislatívneho procesu Slovenskej republiky, ale ide o problém celoeurópskeho rozmeru.

Uvedomením si týchto skutočností, ich eliminovaním a vytvorením vhodných predpokladov k prijímaniu právnej úpravy regulujúcej zabezpečenie bezpečnosti spoločnosti sa vytvorí rámec právnych istôt a garancií pre občanov Slovenskej republiky.

1. BEZPEČNOSŤ ŠTÁTU

Bezpečnosť štátu je stav, ktorý umožňuje fungovanie, stabilitu a rozvoj štátu, zachováva mier, zvrchovanosť, územnú celistvosť a nedotknuteľnosť hraníc, vnútorný poriadok v štáte, základné práva a slobody občanov a ochranu životov a zdravia osôb, majetku a životného prostredia¹.

¹ Terminologický slovník krízového riadenia, 2005, Fakulta špeciálneho inžinierstva, Žilinská univerzita, ISBN 80-88829-75-5

Väčšina obyvateľstva spoločnosti považuje bezpečnosť za samozrejmosť. S nárastom globalizácie sa mení aj bezpečnostné prostredie, Slovenskú republiku z tohto procesu nevynímajúc. V prípade Slovenskej republiky, krajiny s krátkou tradíciou štátnosti, je osobitnou výzvou slabo rozvinuté strategické myslenie – schopnosť definovať miesto a úlohu štátu na medzinárodnej scéne a efektívne investovať zdroje do dosiahnutia národno-štátnych záujmov. Príprava na členstvo v NATO priniesla zásadnú reformu celého bezpečnostného sektora, ktorá sa po vstupe mala ešte zintenzívniť až do plnohodnotného začlenenia do jej politických a vojenských štruktúr. Jedným z kľúčových, no nesplnených záväzkov bolo každoročne vyčleňovať zdroje na obranu vo výške 2 % HDP. Efektívne využitie zdrojov v takejto výške zaručuje nielen spravodlivý príspevok do kolektívnej obrany, ale naplnenie vlastného záujmu mať ozbrojené sily pripravené na súčasné, ale aj budúce hrozby. Vyčleňovanie výdavkov 2% HDP na obranu je v súčasnosti nanajvýš aktuálne, najmä po prezidentských voľbách v USA, kde po nástupe nového prezidenta sa stále častejšie ozývajú kritické slová k jednotlivým členským štátom o plnenie si tohto záväzku voči aliancii.

Príčinou nedodržovania spomenutého záväzku či výsledkom tohto javu je slabé bezpečnostné povedomie občanov aj politikov, deformácia politického rozhodovania skupinovými záujmami, absencia dlhodobého stabilného rámca pre rozvoj bezpečnosti a obrany, neustály pokles obranného rozpočtu, neefektívne vynakladané zdroje, oslabenie dôveryhodnosti Slovenska voči partnerom a erózia celospoločenského konsenzu o základných otázkach bezpečnosti a zahraničnej politiky. Napriek týmto nepriaznivým dominantným trendom existujú aj pozitívne momenty. Za hlavný úspech možno považovať pôsobenie Ozbrojených síl SR (ďalej len OS SR) v operáciách medzinárodného krízového manažmentu, z ktorých najmä nasadenie v Afganistane, Iraku a na Balkáne poskytlo silné impulzy na rozvoj ozbrojených síl, morálku, profesionalitu a medzinárodný kredit vojakov OS SR.

Hlavným garantom bezpečnosti Slovenska zostáva systém kolektívnej obrany a bezpečnosti NATO. Výraznou mierou k našej bezpečnosti v najširšom zmysle prispieva aj integračný proces v rámci Európskej únie, vrátane postupného vyzrievania Európskej bezpečnostnej a obrannej politiky. Medzi základné problémy bezpečnosti Slovenskej republiky dnes patrí nedostatočná politická pozornosť a verejná podpora otázkam bezpečnosti. V prípade, že takýto trend bude pokračovať, môže to znamenať, že sa Slovenská republika v budúcnosti bude musieť väčšmi spoliehať na vlastné sily, na spoluprácu v stredoeurópskom regióne a na bilaterálne vzťahy so strategickými partnermi.

2. VÝCHODISKOVÝ RÁMEC PRE LEGISLATÍVNU OBLASŤ REGULUJÚCU OBLASŤ BEZPEČNOSTI ŠTÁTU

2.1 Uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 275

Z pohľadu vývoja bezpečnostnej situácie vo svete, s nárastom extrémizmu, terorizmu a nekontrolovateľnej migrácie schválila Vláda Slovenskej republiky uznesením č. 275 zo dňa 7. júla 2016 Správu o bezpečnosti Slovenskej republiky. Správa charakterizuje bezpečnostné prostredie Slovenskej republiky za rok 2015 a politiky realizované v jednotlivých aspektoch zachovávaní bezpečnosti občana a štátu spolu s predpokladanými trendmi vývoja bezpečnostnej situácie v najbližších rokoch. Zároveň obsahuje opatrenia na zachovanie bezpečnosti občanov a štátu. Výsledkom je ucelená informácia určená na podporu rozhodovacích činností Vlády Slovenskej republiky (ďalej len „vláda SR“) v oblasti bezpečnosti štátu. Správa ďalej konštatuje, že vláda SR a Bezpečnostná rada pravidelne vyhodnocovali bezpečnostnú situáciu v SR a vo svete. Bezpečnostné prostredie, v ktorom sa nachádzala SR, bolo ovplyvňované ekonomickými, politickými, sociálnymi, vojenskými,

informačnými a geopolitickými faktormi, pričom toto sa vyznačovalo dynamickým vývojom. Pretrvávanie zvýšenej nestability na východ a juh od hraníc EÚ a predovšetkým nárast nelegálnej migrácie do Európy do masových rozmerov a teroristické útoky v Paríži, ale aj riziká narušenia jednoty EÚ (Grexit a Brexit) potvrdzujú, že rok 2015 nebol pokojnejší ako predchádzajúci².

Charakter súčasných bezpečnostných hrozieb a trendov vyžaduje komplexný prístup k zachovaniu bezpečnosti, kombinujúci nevojenské a vojenské nástroje. SR prijíjala a implementovala široké spektrum opatrení ako na národnej úrovni, tak aj v multilaterálnych a bilaterálnych medzinárodných vzťahoch. Správa o bezpečnosti položila základ pre ďalší postup zabezpečovania bezpečnosti štátu a určila nasledovné legislatívne úlohy:

- Vypracovanie novej Bezpečnostnej stratégie SR, ako gestor bolo určené Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR v spolupráci s ďalšími ústrednými orgánmi štátnej správy v termíne do 30. 6. 2017;
- Vypracovanie novej Obrannej stratégie SR na báze novej Bezpečnostnej stratégie SR, gestor Ministerstvo obrany SR v spolupráci s ďalšími ústrednými orgánmi štátnej správy do 30. 6. 2017;
- Vypracovanie analýzy súčasného bezpečnostného systému SR a pripraviť návrh opatrení na jeho optimalizáciu gestor Ministerstvo vnútra SR, Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR a Ministerstvo obrany SR v spolupráci s ďalšími ústrednými orgánmi štátnej správy a štátnymi orgánmi s celoštátnou pôsobnosťou do 31. 12. 2017;
- Zabezpečiť podporu prípravy a realizácie dvoch nových cezhraničných prepojení elektrizačných sústav Slovenska a Maďarska, gestor Ministerstvo hospodárstva SR do 31. 12. 2016;
- Zabezpečiť podporu realizácie prioritných plynárenských projektov (prepojenie SK-PL, EASTRING), gestor Ministerstvo hospodárstva SR do 31. 12. 2016;
- Vykonávať riadiacu, koordinačnú a kontrolnú činnosť voči obciam v takom rozsahu, aby obce v územnej pôsobnosti okresu používali na spracovávanie a aktualizovanie informácií potrebných na vykonávanie opatrení hospodárskej mobilizácie špecifický aplikačný program jednotného informačného systému hospodárskej mobilizácie s ochrannou známkou EPSIS® JISHM, zodpovedajú : prednostovia okresných úradov do 31. 12. 2016;
- Vykonať analýzu pre zabezpečenie dobudovania komunikačnej a informačnej technológie, navýšenia počtov príslušníkov Hasičského a záchranného zboru SR a doplnenia ich technického vybavenia za účelom zefektívnenia činnosti integrovaného záchranného systému. Zodpovedá: Ministerstvo vnútra SR do 31. 12. 2016;
- Vykonať audit materiálno-technického zabezpečenia odborov krízového riadenia okresných úradov za účelom plnenia úloh vyplývajúcich zo všeobecne záväzných právnych predpisov v oblasti krízového riadenia. Zodpovedá: Ministerstvo vnútra SR do 31. 12. 2016.

² Správa o bezpečnosti Slovenskej republiky za rok 2015, Uznesenie Vlády SR č. 275/2016

2.2 Uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 380

Materiál k Východiskám aktualizácie Bezpečnostnej stratégie Slovenskej republiky a Obrannej stratégie Slovenskej republiky bol na rokovanie vlády SR predkladaný ako iniciatívny návrh v súlade s úlohou z Programového vyhlásenia vlády SR aktualizovať Bezpečnostnú stratégiu SR a Obrannú stratégiu SR. Programové vyhlásenie vlády SR ukladá predloženie oboch stratégií do Národnej rady SR najneskôr v roku 2017. Predložený materiál je zároveň súčasťou plnenia úlohy vyplývajúcej z uznesenia vlády SR č. 275 zo 7. 7. 2016 k Správe o bezpečnosti SR za rok 2015, ktorým sa uložilo splniť opatrenia na zachovanie bezpečnosti SR vrátane vypracovania návrhu novej Bezpečnostnej stratégie SR a vypracovania návrhu novej Obrannej stratégie SR na báze novej Bezpečnostnej stratégie SR v termíne do 30. 6. 2017. Cieľom prerokovávaného materiálu bolo určiť obsahové východiská a procesné podmienky vypracovania návrhov novej Bezpečnostnej stratégie SR a novej Obrannej stratégie SR pri zohľadnení požiadaviek Programového vyhlásenia vlády SR, ako aj prijatých rozhodnutí o základných termínoch vypracovania týchto stratégií³.

Potreba vypracovania novej Bezpečnostnej stratégie vyvstala z potreby aktualizovania súčasne platnej Bezpečnostnej stratégie, ktorá bola prijatá v roku 2005. K prijatiu tejto Bezpečnostnej stratégie došlo krátko po vstupe SR do euroatlantických integračných štruktúr. S poukázaním na čl. 81 tejto Bezpečnostnej stratégie (2005) ktorý predpokladá jej revíziu t.j. za predpokladu potreby, ktoré majú príčinu v zásadnej zmene v bezpečnostnom prostredí. Za zásadné zmeny bol považovaný najmä krízový vývoj na Ukrajine, nestabilita hraníc EÚ na juhu v dôsledku nekontrolovanej migrácie.

V porovnaní platnej Bezpečnostnej stratégie SR z roku 2005 so súčasnou bezpečnostnou situáciou tkvie zásadný rozdiel v aktuálnosti definovaných hrozieb a to aj v kontexte ich nových foriem. Popri „nadčasovosti“ hrozieb sú to aj obnova ozbrojeného konfliktu v blízkosti hraníc SR, nové bezpečnostné ohrozenia a trendy pre euroatlantický priestor, vrátane porušovania medzinárodného práva sprevádzaného násilným narušením medzinárodne platných hraníc, migračné tlaky a hybridné hrozby.

Vývoj na východ a juh od hraníc členských štátov NATO a EÚ potvrdzuje narastanie komplexnosti bezpečnostných hrozieb (prelínanie vonkajšej a vnútornej bezpečnosti, vojenského a nevojenského charakteru hrozieb, hybridný charakter konfliktov), na čo je potrebné zodpovedajúco reagovať v bezpečnostnej politike SR³.

Obsahovým zameraním novej Bezpečnostnej stratégie Slovenskej republiky má byť reagované na zmeny ovplyvňujúce bezpečnostné prostredie. Bezpečnostná stratégia SR určí základné parametre bezpečnostnej politiky. Zadefinuje súčasné bezpečnostné prostredie (hrozby a výzvy) a trendy jeho vývoja. Zohľadní meniaci sa rozsah a charakter hrozieb. Pri tvorbe stratégie sa bude venovať pozornosť hrozbe šírenia zbraní hromadného ničenia, terorizmu, politického a náboženského extrémizmu, hybridným hrozbám vrátane ich prejavov v mediálnom a kybernetickom priestore, energetickej bezpečnosti, ale aj ďalším hrozbám v oblasti vnútornej bezpečnosti, sociálnej stability, životného prostredia a v ostatných oblastiach bezpečnosti. Poukáže sa na nové bezpečnostné hrozby, medzi ktoré sa počíta vplyv nových aktérov a spôsob presadzovania ich záujmov vrátane sofistikovaného používania ozbrojenej sily a vplyv nevojenských hrozieb vrátane hrozieb v oblasti energetiky a migrácie) na zhoršenie bezpečnostnej situácie v Európe a rast významu ochrany kritickej infraštruktúry. Bezpečnostná stratégia zdefinuje bezpečnostné záujmy SR, základné ciele bezpečnostnej politiky SR a spôsoby ich implementácie v jednotlivých oblastiach bezpečnosti SR. Posilní sa prepojenie bezpečnostných záujmov s

³ Uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 380 z 13.09.2016

vyjadrením cieľov, postupu a nástrojov bezpečnostnej politiky SR v kľúčových oblastiach bezpečnosti pri ich presadzovaní v súlade s komplexným prístupom k bezpečnosti. Nová stratégia bude vychádzať zo záverov nedávno prijatej Globálnej stratégie zahraničnej a bezpečnostnej politiky EÚ. Zohľadnia sa pritom aj závery strategickej adaptácie NATO a EÚ a s tým súvisiace požiadavky na schopnosť SR efektívne prispievať k riešeniu kríz v zahraničí, vrátane širšej angažovanosti v oblasti rozvojovej a humanitárnej pomoci. Nová stratégia zohľadní súvislosti rozhodnutia NATO zo samitu vo Varšave, potvrdiť kybernetický priestor ako novú operačnú doménu. Nová bezpečnostná stratégia sa na základe novo definovaného stavu bezpečnosti zameria na schopnosť SR odolávať bezpečnostným hrozbám prostredníctvom adaptovaného bezpečnostného systému SR, vrátane skvalitnenia schopnosti predvídať a vyhodnocovať hrozby a riešiť krízové situácie. Ako dôležitý predpoklad tejto schopnosti SR bude potvrdený aj rozvoj jej obranných kapacít. Tak ako v súčasnej stratégii, k dôležitým nástrojom realizácie bezpečnostnej politiky SR bude patriť zahraničná politika SR a jej členstvo v medzinárodných organizáciách: OSN, EÚ, NATO, OBSE, OECD, Rade Európy a platformách regionálnej spolupráce ako napr. V4. Účasť v týchto organizáciách a zoskupeniach určí dôveryhodnosť SR ako partnera a schopnosť konštruktívneho vstupu do riešenia problémov³.

Obranná stratégia SR z roku 2005 odráža charakter doby jej prijatia zvýraznením kolektívnej obrany a pôsobenia ozbrojených síl v misiách a operáciách mimo územia SR v kontexte najpravdepodobnejších hrozieb. Vývoj bezpečnostného prostredia potvrdzuje nie len pretrvávanie prítomnosti ozbrojenej sily v konfliktoch rôzneho typu vo svete, ale najmä jej nové využitie v rámci sofistikovaných foriem vedenia bojovej činnosti. Nejednoznačnosť a nepredvídanosť takýchto spôsobov skracuje čas na reakciu.

Základným dôvodom aktualizácie obrannej stratégie je zásadná zmena politicko-vojenských aspektov bezpečnostného prostredia spôsobená predovšetkým použitím ozbrojenej sily proti zvrchovanosti, územnej celistvosti a nedotknuteľnosti hraníc európskeho štátu v rozpore s medzinárodným právom. Systematické posilňovanie vojenských kapacít cudzej moci v blízkosti členských štátov NATO a EÚ, vrátane SR, zvyšuje riziko ohrozenia jej bezpečnostných záujmov. Obsahové zameranie aktualizovanej Obrannej stratégie SR určí základné parametre obrannej politiky, vrátane požiadaviek na zdrojové zabezpečenie zaručovania obrany štátu. Zároveň vytvorí rámec na vypracovanie dokumentu Vojenská stratégia SR. V reakcii na zásadnú zmenu bezpečnostného prostredia Obranná stratégia SR položí dôraz na dôsledné napĺňanie národnej zodpovednosti za obranu štátu. Z toho vyplýva jednoznačná požiadavka na zvyšovanie obranyschopnosti SR rozvojom individuálnej a kolektívnej schopnosti odolávať ozbrojenému útoku v súlade s ústavno-právnym rámcom SR a jej medzinárodnými zmluvnými záväzkami. K cieľom a úlohám obrannej politiky SR a požiadavkám na rozvoj jej obranných kapacít sa stanoví primeraná úroveň obranných výdavkov vychádzajúc z predpokladu postupného rastu obranných výdavkov v súlade s potrebami obrany štátu a spojeneckými záväzkami. V tomto kontexte bude ťažisko úsilia zamerané na skvalitnenie riadenia obrany štátu, rozvoj podpory poskytovanej ozbrojeným silám pri obrane SR ďalšími prvkami systému obrany štátu, prípravu orgánov štátnej správy a obyvateľstva na obranu štátu. V súvislosti s rastom hrozieb v kybernetickom priestore bude adekvátne reflektovať aj rozvoj obranných kapacít SR v tejto oblasti.

Zvyšovaniu pripravenosti ozbrojených síl na plnenie úloh obrany SR vlastnými silami a s využitím kolektívnej obrany a nástrojov spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky EÚ a na plnenie medzinárodných zmluvných záväzkov, a to v operáciách proti sofistikovanému a moderne vyzbrojenému protivníkovi, budú zodpovedať požiadavky na zvyšovanie počtu a kvality vojenského personálu, zameranie výcviku ozbrojených síl na operácie na obranu SR

a jej spojencov ako aj požiadavky na vyzbrojovanie ozbrojených síl ťažšou a odolnejšou výzbrojou s veľkou palebnou silou.

Vláda Slovenskej republiky týmto uznesením uložila povinnosti:

- ministromi zahraničných vecí a európskych záležitostí, predložiť návrh Bezpečnostnej stratégie Slovenskej republiky na prerokovanie vláde SR do 30.06.2017;
- ministromi obrany, predložiť návrh Obrannej stratégie Slovenskej republiky na prerokovanie vláde SR do 30.06.2017.

V duchu načrtnutých zmien boli uvedené dokumenty spracované a v súčasnosti (september 2017) sú v štádiu pripomienkovania, resp. vyhodnocovania pripomienkového konania:

- Návrh Bezpečnostnej stratégie s číslom legislatívneho procesu: LP/2017/627 ukončenie medzirezortného pripomienkového konania 14.09.2017;
- Návrh Obrannej stratégie s číslom legislatívneho procesu: LP/2017/640 ukončenie medzirezortného pripomienkového konania 18.09.2017;
- Návrh Vojenskej stratégie s číslom legislatívneho procesu: LP/2017/645 ukončenie medzirezortného pripomienkového konania 20.09.2017;

Po vyhodnotení pripomienkového konania a schválení týchto dokumentov vládou SR sa novo prijaté stratégie (Bezpečnostná, Obranná, Vojenská) stanú rámcom pre prípadné legislatívne zmeny platnej právnej úpravy upravujúcej a garantujúcej zabezpečenie bezpečnosti štátu.

3. OD NÁVRHU PO PRIJATIE PRÁVNEHO PREDPISU- LEGISLATÍVNY PROCES

Legislatíva je výstižne zadefinovaná v knižnej publikácii „Teória a prax legislatívy“, ako pravidlami riadená činnosť orgánov a inštitúcií, pri ktorej v rozsahu svojej právomoci a presne stanoveným postupom sa tvoria právne predpisy. Zahŕňa obsahové a formálne spracovanie, proces tvorby a prijímania textov právnych predpisov, analýzu očakávaného pôsobenia textov právnych predpisov v praxi ako aj hodnotenie efektívnosti platného právneho predpisu, teda praktické dosahovanie cieľov v aplikačnej a realizačnej praxi⁴.

Základné vymedzenie:

Platný právny poriadok Slovenskej republiky je členený hierarchicky, podľa „sily zákona“ a to:

- Ústava SR, ústavné zákony, výsledky referenda so silou ústavného zákona;
- Medzinárodné zmluvy o ľudských právach a slobodách;
- Zákony, iné medzinárodné zmluvy a výsledky referenda o dôležitých otázkach verejného záujmu;
- Nariadenia vlády, vyhlášky ústredných orgánov štátnej správy, výnosy;

⁴ Kukliš,P. - Svák, J.: Teória a prax legislatívy. Bratislava: Poradca podnikateľa, spol. s.r.o, 2007, s.43

- Všeobecne záväzné nariadenia orgánov územnej samosprávy a miestnych orgánov štátnej správy.

Podľa článku 2 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky :

Štátna moc pochádza od občanov, ktorí ju vykonávajú prostredníctvom svojich volených zástupcov alebo priamo.

Podľa článku 2 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky :

Štátne orgány môžu konať iba na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon.

Podľa článku 2 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky :

Každý môže konať, čo nie je zákonom zakázané, a nikoho nemožno nútiť, aby konal niečo, čo zákon neukladá.

Uvedené členenie je základom platnej právnej úpravy v Slovenskej republike a taktiež z tohto členenia resp. z príslušných právnych noriem vyplývajú aj pravidlá pre legislatívnu činnosť.

S poukazom na citované ustanovenia Ústavy SR, najmä na čl. 2 ods. 2, je jediným zákonodarným orgánom v Slovenskej republike Národná rada Slovenskej republiky, teda disponuje legislatívnou iniciatívou. Legislatívna iniciatíva je právo podávať návrhy zákonov. Legislatívna iniciatíva patrí predovšetkým vláde SR, poslancom NR SR, výborom NR SR a ústredným orgánom štátnej správy, najmä ministerstvám. Vláda SR uplatňuje legislatívnu iniciatívu ako kolektívny orgán t.j. ako celok. Poslanci NR SR môžu podávať návrhy zákonov jednotlivo alebo v rámci jednotlivých zoskupení ako tzv. poslanecké návrhy zákonov. Vláda SR ako výkonný orgán verejnej moci k naplneniu jej práva legislatívnej iniciatívy vypracúva plán legislatívnych úloh vlády. Z tohto plánu je možné predpokladať pravdepodobný zámer vlády k úprave spoločenských vzťahov vo vnútri štátu a kto bude zodpovedný za prípravu návrhu.

Postup legislatívnej činnosti je upravený v § 67 až 97 zákona č. 350/1996 Z. z. o rokovacom poriadku NR SR v znení neskorších predpisov a v Legislatívnych pravidlách, ktoré boli uverejnené v Zbierke zákonov SR pod č. 19/1997 Z. z. V legislatívnych pravidlách sú upravené požiadavky na predkladanie jednotlivých návrhov na legislatívne zmeny.

Legislatívny zámer je potrebné vypracovať najmä pri zákonoch, ktoré majú dopad na ekonomiku, hospodárstvo a financie. Takýmto procesom legislatívneho zámeru je potrebné podrobiť aj návrhy právnych predpisov strategických dokumentov štátu ako aj zákonov upravujúcich vnútornú alebo vonkajšiu bezpečnosť. Úlohou legislatívneho zámeru je vytvoriť podmienky k prijatiu perfektnej právnej normy. Právna norma, ktorá má upravovať bezpečnosť a obranu musí byť vypracovaná jednoducho, zrozumiteľne, usporiadane, musí byť terminologicky presná a zrozumiteľná, nesmie transponovať (preberať) ustanovenia iných zákonov.

Po vypracovaní textu návrhu nového zákona a súvisiacich materiálov, najmä dôvodovej správy, je celý materiál predkladaný na tzv. vnútorné pripomienkové konanie na danom ministerstve, kde sa v určenej lehote môžu k návrhu vyjadriť všetky sekcie ministerstva a jeho ďalšie organizačné útvary. Po vnútornom pripomienkovom konaní je návrh zákona v súlade s legislatívnymi pravidlami zverejňovaný na portáli právnych predpisov a odoslaný na pripomienkovanie v medzirezortnom pripomienkovom konaní určeným subjektom (najmä ústredným orgánom štátnej správy), taktiež prostredníctvom portálu www.slov-lex.sk sa k návrhom právnych predpisov môže vyjadriť aj verejnosť.

Po ukončení a vyhodnotení pripomienkového konania je návrh zákona predkladaný predsedovi NR SR v predpísanom počte výtlačkov. Po prijatí návrhu zákona sa začína legislatívny proces v NR SR. Predložený návrh zákona sa zaradí na program najbližšej schôdze a doručí poslancom minimálne 15 dní pred schôdzou. Návrh uvedie „navrhovateľ“ spravidla zástupca vlády SR (minister) alebo zástupca niektorého z výborov NR SR, následne začne k návrhu rozprava. V tomto procese nemožno k návrhu predkladať žiadne pozmeňovacie návrhy, hlasuje sa o návrhu ako celku, výsledok hlasovania môže byť:

NR SR vráti návrh na dopracovanie;

NR SR návrh odmietne t.j. ďalej nebude pokračovať v rokovaní o tomto návrhu;

NR SR odsúhlasí, že návrh postupuje do druhého čítania.

V ktoromkoľvek štádiu legislatívneho konania v NR SR môže vziať predkladateľ návrh späť, pokiaľ je však návrh už v treťom čítaní, so späť vzatím musí súhlasiť NR SR. Zákon, ktorý je schválený v NR SR podpisuje predseda vlády SR, predseda NR SR a prezident SR. Schválený a podpísaný zákon zašle predseda NR SR najneskôr do 21 dní odo dňa jeho schválenia na uverejnenie do Zbierky zákonov SR. Dňom vyhlásenia v Zbierke zákonov sa zákon stáva platným. Účinnosť nadobudne vyhlásený zákon 15. dňom po vyhlásení alebo dátumom, ktorý je ako účinnosť vyznačený priamo v zákone.

Legislatívny proces prijímania zákonov bol v krátkosti spomínaný z dôvodu navodenia a uvedomenia si náročnosti takéhoto procesu. Práve pre potreby prijatia zákonov resp. ich noviel v oblasti úpravy bezpečnosti štátu je potrebné pristupovať s veľkou zodpovednosťou a neprijímať takéto právne zmeny v rámci tzv. skráteného legislatívneho konania, ktoré skraca lehoty na pripomienkovanie. Skrátené legislatívne konanie sa môže použiť len za mimoriadnych okolností, keď môže dôjsť k ohrozeniu základných ľudských práv a slobôd alebo bezpečnosti alebo ak hrozia štátu značné hospodárske škody. Rozhoduje o tom NR SR na návrh vlády SR.

K skrátenému legislatívnemu konaniu by však v stave relatívnej bezpečnosti nemalo dochádzať, no i napriek tomu prax v NR SR je iná (napr. balíček tzv. protiteroristických zákonov – zmena Trestného zákona v r.2015 – účinnosť od 01.01.2016, zmena bola schválená v skrátenom legislatívnom konaní a pritom nehrozilo žiadne nebezpečenstvo ani reálne ani teoretické).

V záujme bezproblémového fungovania spoločnosti je nevyhnutné sa aktívne zaoberať procesom tvorby práva. Súčasný legislatívny proces sa vyznačuje viacerými nedostatkami, ktoré negatívne ovplyvňujú výslednú podobu zákonov. Pri neustálej zmene právnych predpisov sa znižuje právna istota účastníkov právnych vzťahov.

ZÁVER

Vyhodnotením pripomienkového konania na jeseň 2017 v rámci schvaľovania novej Bezpečnostnej stratégie, Obrannej stratégie a Vojenskej stratégie dôjde k vytvoreniu vecného rámca pre budúci legislatívny proces, v ktorom by sa mali pripraviť zmeny pre platnú právnu úpravu upravujúcu a vytvárajúcu predpoklady pre riadne a plnohodnotné zabezpečenie bezpečnosti Slovenskej republiky. Tieto očakávané zmeny vzhľadom na bezpečnostnú situáciu je potrebné rozpracovať v čo najkratšom čase, s cieľom vytvoriť dostatočný čas na odbornú diskusiu, ale i verejnú diskusiu a to najmä z dôvodu, že takéto zmeny v právnej oblasti sa dotknú každého občana a každý občan má právo od štátu očakávať, že štát zabezpečí čo najvhodnejšie prostriedky k zabezpečeniu bezpečnosti obyvateľov, ich majetku a nedotknuteľnosti štátneho územia.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Ústava Slovenskej republiky 460/1992 Zb.

Ústavný zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu v znení neskorších predpisov,

Zákon č. 350/1996 Z. z. o rokovacom poriadku Národnej rady Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov,

Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky,

Obranná stratégia Slovenskej republiky,

Kukliš,P. - Svák, J.: Teória a prax legislatívy. Bratislava: Poradca podnikateľa, spol. s.r.o, 2007

Uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 380 z 13.09.2016

Správa o bezpečnosti Slovenskej republiky za rok 2015, Uznesenie Vlády SR č. 275/2016

Terminologický slovník krízového riadenia, 2005, Fakulta špeciálneho inžinierstva, Žilinská univerzita, ISBN 80-88829-75-5

JUDr. Peter TOMA, externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany,
Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš
peter.toma13@gmail.com

INTERNATIONAL INFORMATION SECURITY IN HUNGARY

Andras TOTH

ABSTRACT

Hungary, as a member of NATO, EU and V4, must pay particular attention to the protection of sensitive information. A huge number of international laws and measures have been taken to ensure how the protection of information networks among international organizations can be properly deployed and operated. In this article, I analyze these existing laws and draw conclusions about what activities and results are needed to create a safe information security environment that complies with the stated requirements to protect the national and international networks and information.

Keywords: information security, cybersecurity, National Cyber Security Strategy, international and national standards

INTRODUCTION

In parallel to the extraordinary development of info-communication tools and services affecting the state and the civil sector by cyberattacks is becoming more common. In the last few years, several international organizations lay down recommendations, strategies and norms to enable their member states and socio-economic actors to develop their own cage-protection structure and to lay down the minimum conditions that are essential for cybersecurity. At NATO it is the National Cyber Security Strategy Guidelines, which were developed in 2013 by the NATO Cooperative Cyber Defense Centre of Excellence (NATO CCD COE), and these complement the NATO CCD COE National Cyber Security Strategy Framework Manual. The Guidelines take a comprehensive approach to cyber security, reaching out to a broad range of relevant actors and aspects. The generalized structure offered in the document can be tailored by each country according to the characteristics of their political, strategic, legal and organizational frameworks, as well as national vulnerabilities and existing capabilities.¹

One of these documents for the United Nations is the ITU National Cybersecurity Strategy Guide, which is made by the UN International Telecommunication Union (ITU). This document focuses on the issues that countries should consider when elaborating or reviewing national cybersecurity strategies. As national capabilities, needs and threats vary, it recommends that countries use national values as the basis for strategies for two main reasons. Firstly, culture and national interests influence the perception of risk and the relative success of defenses against cyber threats. Secondly, a strategy rooted in national values is likely to gain support of stakeholders such as the judiciary and private sector. Since cybersecurity is a branch of information security, the document adopts global security standards.²

In the European Union the European Network and Information Security Agency (ENISA) is the centre of the network and information security. ENISA develop advices and

¹ NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence: National Cyber Security Strategy Guidelines, p. 6

² Dr. Frederick Wamala: The ITU National Cybersecurity Strategy Guide, p. 5

recommendations according to information security for the EU, its Member States, the private sector and Europe's citizens. One of these documents is the National Cyber Security Strategies, Practical Guide on Development and Execution. This guidebook was developed to identify the most common and recurrent elements and practices of national cyber security strategies (NCSSs). It is aimed at Member State policy makers interested in managing the relevant cyber security processes within their country. Within this context, ENISA has identified a set of concrete actions, which if implemented will lead to a coherent and holistic national cyber-security strategy.³

These different international recommendations help for every member state to lay down the national cyber defense strategy and legislation system, and creating of roles and responsibilities. They help to establish a safe information environment focusing on these three fundamental security situations:

- all members of the IT and communication networks – whether international, public or civilian – may be a potential victim of malicious attacks from cyberspace;
- cyber-attacks can have serious consequences for national security, economic or social life;
- avoiding threats is a task for players of the international and national, and individual user levels as well.

1. INFORMATION SECURITY FOUNDS IN HUNGARY

According to the above documents and international organisations' guidelines the Hungarian Government approved the National Cyber Security Strategy of Hungary with the Government Decision No. 1139/2013 on 21 March 2013. The purpose of this Strategy is to determine national objectives and strategic directions, tasks and comprehensive government tools which enable Hungary to enforce its national interests in the Hungarian cyberspace, within the context of the global cyberspace. Still in this year the Act L. of 2013 on the information security of state and self-government organisations was approved, and since 2013 this document and Hungary's National Cybersecurity Strategy deal with the cyber defense structure. Following the entry into force of these legislations, the Government Computer Emergency Response Team (in the following: GovCERT) was established. The GovCERT is part of the Hungarian and international network security and critical information infrastructure protection organizations. As the national coordinating body manages the handling and elimination of incidents that use the Internet as an attack channel, and publishes the detected and published – by other organizations – software vulnerabilities. The Center provides its services to governmental organizations and local governments, which can be:

- preventive service: generate and forward network security status reviews and reports on a daily basis, and send prompt warnings about critical network security events;
- incident management and coordination (continuous availability): the Center provides 7/24 hours of service to handle network security incidents and attacks on customers at international and domestic levels and to coordinate remediation;
- injury management service: continuous assessment, analysis, translation, risk grading and reporting of vulnerability information from trusted sources (international CERT

³ European Network and Information Security Agency: Practical Guide on Development and Execution, National Cyber Security Strategies, p.1

communities, software vendors, security organizations, etc.) for state and government organisations.

There were some previous regulations on the security of domestic systems, government institutions and networks related to public administration. The government's intention was to manage this field by creating detailed measures such as:

- Act III. of 2003 – on the disclosure of the secret service activities of the Communist Regime and on the establishment of the Historical Archives of the Hungarian State Security;
- Government decree No. 43/2003. (III. 31.) on the execution of Act III of 2003;
- Act C. of 2003 on the Electronic Telecommunication;
- Government decree No. 100/2004. (IV. 27.) about the emergency management and classified period operation system in electronic telecommunication, about the tasks of public administration organizations, and the provisions of proper conditions for their operation;
- Act CLV. of 2009 – on the protection of qualified data;
- Government decree No. 90/2010. (III. 26.) on the order of the operation of National Security Authority, and the handling of classified data;
- Government decree No. 161/2010. (V. 6.) on the detailed rules of electronical safety of classified data , and the authorisation of encryption activity and official supervision;
- The National Media and Infocommunications Authority decree of 4/2012. (I. 24.) on the data protection and confidentiality obligations related to public electronic telecommunication service, special terms of data management and confidentiality, the security and integrity of networks and services, the management of traffic and invoice figures, furthermore the regulations related to ID display and call forwarding.⁴

These documents form the subject of the Government decree No. 187/2015. (VII. 13.) on the authorities carrying out the security supervision of electronic information systems, the scope of activity of the information security supervisor, and the definition of closed electronic information systems. In this legislation, there are specified the main tasks of the National Electronic Information Security Authority by the Government, what is empowered by the Fundamental Law of Hungary and the Act L. of 2013 on the information security of state and self-government organisations. These tasks are the following:

- authorizes the operation of electronic information systems by the organizations concerned in the Member States of the European Economic Area (EEA);
- controls the operation of electronic information systems by the organizations concerned outside the EEA Member States;
- controls the fulfillment of information security requirements in information technology development projects;
- records the name of the organization's electronic information systems, the security classifications of the electronic information systems, and the necessary data of the physical, logical and administrative security measures for the classification of the electronic information system;

⁴ Krasznay Csaba – Török Szilárd. Hungary's cyber defense readiness from the perspective of international recommendations, p. 212

- keeps and publishes on its website the security incidents received from the GovCERT;
- performs physical, logical and administrative security controls as defined by laws;
- cooperates with the international bodies responsible for the security of the network and information systems, especially the Cooperation Groups of the European Union purposed for these tasks;
- represents Hungary in international organizations responsible for the security of network and information systems.⁵

In 2016, the European Union published the Network and information systems (NIS) Directive (Directive (EU) 2016/1148 of the European Parliament and of the Council), concerning measures for a high common level of security of network and information systems across the Union as a single effort in the area of network security and information security, requiring Member States to have a Cyber Security Strategy in the areas covered by the Directive. According to this document Hungary had two options, either modifying the existing cyber security strategy, or forming a new strategy in line with this directive. The unified view of professionals aimed at creating a new strategy, so the preparation of legislation began. It is formulated in the Directive, that Member States should be adequately equipped, in terms of both technical and organizational capabilities, to prevent, detect, respond to and mitigate network and information system incidents and risks. Member States should therefore ensure that they have well-functioning computer security incident response teams (CSIRTs), also known as computer emergency response teams (CERTs), complying with essential requirements to guarantee effective and compatible capabilities to deal with incidents and risks and ensure efficient cooperation at Union level. In order for all types of operators of essential services and digital service providers to benefit from such capabilities and cooperation, Member States should ensure that all types are covered by a designated CSIRT. Given the importance of international cooperation on cybersecurity, CSIRTs should be able to participate in international cooperation networks in addition to the CSIRTs network established by this Directive. So Hungary started in the near past to identify one or more (or sector-specific) CSIRTs that are at least responsible for incident management in the given sector or sectors. The core group of service providers is also defined, including digital infrastructures, energy, transport, banking, financial services and the health sector, and we can find the group of providers of digital services, such as the online marketplace, search engines, social networks and cloud service providers. Accordingly, Hungary has started to designate the companies and providers under the scope of application of the given criteria.⁶

To reach this capability of Hungary and other Member States, ENISA should assist them and the Commission by providing expertise and advice and by facilitating the exchange of best practice. In particular, in the application of this Directive, the Commission and Member States should be able to consult ENISA. To build capacity and knowledge among Member States, the Cooperation Group should also serve as an instrument for the exchange of best practice, discussion of capabilities and preparedness of the Member States, and on a voluntary basis, to assist its members in evaluating national strategies on the security of

⁵ Government decree No. 187/2015. (VII. 13.) on the authorities carrying out the security supervision of electronic information systems, the scope of activity of the information security supervisor, and the definition of closed electronic information systems

⁶ Rajnai Zoltán, Fregan Beatrix: Új alapokon a magyarországi kibervédelmi stratégia, New funds of the cyber security strategy in Hungary, p. 353

network and information systems, building capacity and evaluating exercises relating to the security of network and information systems.⁷

With this assist Hungary will be able to build up a strong cyber security strategy that meets the following areas:

Table 1 The different domains within the term cybersecurity⁸

Communications Security	Protection against a threat to the technical infrastructure of an information system which may lead to an alteration of its characteristics in order to carry out activities which were not intended by its owners, designers or users.
Operations Security	Protection against the intended corruption of procedures or workflows which will have results that were unintended by its owners, designers or users.
Information Security	Protection against the threat of theft, deletion or alteration of stored or transmitted data within an information system.
Physical Security	Protection against physical threats that can influence or affect the well-being of an information system. Examples could be physical access to servers, insertion of malicious hardware into a network, or coercion of users or their families.
Public/National Security	Protection against a threat whose origin is from within cyberspace, but may threaten either physical or cyber assets in a way which will have a political, military or strategic gain for the attacker. Examples could be 'Stuxnet' or wide-scale DOS attacks on utilities, communications financial system or other critical public or industrial infrastructures.

2. THE INTERNATIONAL INFORMATION SECURITY MANAGEMENT IN HUNGARY

In 2000, the decisions taken by the Heads of State and Government of NATO Member States and by the European Council, that consultations and cooperation will be developed on questions of common interest relating to security, defense and crisis management, so that crises can be met with the most appropriate military response and effective crisis management ensured. In 2003, the Agreement between the European Union and the North Atlantic Treaty Organization on the security of information entered into force, and it formulated, that each Party shall:

- protect and safeguard classified information or material subject to the agreement provided or exchanged by the other Party;
- ensure that classified information or material subject to the agreement provided or exchanged keeps the security classification given to it by the providing Party. The receiving Party shall protect and safeguard the classified information or material

⁷ Directive (EU) 2016/1148 of the European Parliament and of the Council concerning measures for a high common level of security of network and information systems across the Union

⁸ European Network and Information Security Agency: Definition of Cybersecurity, Gaps and overlaps in standardisation V1.0, p. 11-12

according to the provisions set out in its own security regulations for information or material holding an equivalent security classification;

- not use such information or material subject to the agreement for purposes other than those established by the originator and those for which the information is provided or exchanged;
- not disclose such information or material subject to the present agreement to third parties, without the consent of the originator.

It is also specified, that each of the entities of the Parties shall have a security organization and security programs, based upon such basic principles and minimum standards of security which shall be implemented in the security systems of the Parties to ensure that an equivalent level of protection is applied to classified information or material subject to the agreement.⁹

2.1 EUROPEAN UNION

According to this agreement and the Council decision of 2011/292/EU on the security rules for protecting EU classified information, Hungary has begun creating laws for the protection of international classified information. In 2012, the agreements were formulated between Czech Republic (Act CIX. of 2012 on Agreement between the Czech Republic and Hungary on the exchange and mutual protection of classified information), Slovak Republic (Act XCI. of 2012 on Agreement between the Slovak Republic and Hungary on the exchange and mutual protection of classified information) and Hungary. In 2014, the agreement with the Government of the Republic of Poland was entered into force (Act LVI. of 2014 on Agreement between the Government of Hungary and the Government of the Republic of Poland on the exchange and mutual protection of classified information). The different agreements specify the security principles on the same ways:

The originating party shall:

- ensure that classified information is marked with appropriate security classification markings in accordance with its national legislation;
- inform the recipient party of any use conditions of classified information;
- inform the recipient party without undue delay of any subsequent changes in the security classification level.

The recipient party shall:

- ensure that classified information is marked with equivalent security classification marking in accordance with Article 4 of the Act;
- afford the same degree of protection to classified information as afforded to its own classified information of equivalent security classification level;
- ensure that classified information is not declassified nor its security classification level changed without the prior written consent of the originating party;
- ensure that classified information is not released to a third party without the prior written consent of the originating party;

⁹ Agreement between the European Union and the North Atlantic Treaty Organization, 14. 03. 2013.

- use classified information only for the purpose it has been released for and in accordance with release conditions of the originating party.

It is also formulated, that in order to maintain comparable standards of security, the Competent Security Authorities shall, on request, inform each other of their national legislation concerning protection of classified information and the practices stemming from their implementation. On request, the Competent Security Authorities shall, in accordance with their national legislation, assist each other during the personnel security clearance procedures and facility security clearance procedures. The contracting parties shall on request and in accordance with their national legislation, recognize the personnel security clearance certificates and facility security clearance certificates issued by the other Contracting Party. The Competent Security Authorities shall promptly notify each other about changes in the recognized personnel security clearance certificates and facility security clearance certificates, especially in case of their withdrawal.

Classified contracts shall be concluded and implemented in accordance with the national legislation of each contracting party. On request, the Competent Security Authorities shall confirm that proposed contractors as well as individuals participating in pre-contractual negotiations or in the implementation of classified contracts have appropriate personnel security clearance certificate or facility security clearance certificate. The Competent Security Authority may request its counterpart that a security inspection is carried out at a facility located in the territory of the other contracting party to ensure continuing protection of classified information. Classified contracts shall contain project security instructions on the security requirements and on the security classification level of each element of the classified contract. A copy of the project security instructions shall be forwarded to the Competent Security Authority of the contracting party under whose jurisdiction the classified contract is to be implemented. Classified information shall be transmitted in accordance with the national legislation of the originating party through diplomatic channels or as otherwise agreed between the Competent Security Authorities in executive protocols. The contracting parties may transmit classified information by electronic means in accordance with the security procedures approved by the Competent Security Authorities.¹⁰

2.2 NATO

The international information security management starts almost at the same time, when a state connected to an alliance. Hungary is a member state of NATO since 1999, and the Hungarian Government in 2000 approved the Act IV. of 2000, and with it confirms and publishes the Agreement between the Parties to the North Atlantic Treaty for the security of information. It is the fund of management of classified information among Hungary and other NATO member states. In the Agreement it is formulated, that the Parties shall protect and safeguard classified information, marked as such, which is originated by NATO, or which is submitted to NATO by a member state; classified information, marked as such, of the member state submitted to another member state in support of a NATO programme, project, or contract; maintain the security classification of information, and make every effort to

¹⁰ Act XCI. of 2012 on Agreement between the Slovak Republic and Hungary on the exchange and mutual protection of classified information

safeguard it accordingly; not use classified information for the purposes other than those laid down in the North Atlantic Treaty and the decisions and resolutions pertaining to that Treaty; and not disclose such information to non-NATO Parties without the consent of the originator.¹¹

Hungary joined to the NATO CCD COE as a Sponsoring Nation in June 2010. The country contributes to the main aims of the Centre of Excellence and participates to enhance the cyber defense capability, cooperation and information sharing within NATO. Hungary places great emphasis on education, research and development, and consultation within the CCD COE. In 2012, the Hungarian Government adopted the Government decree of 1656/2012 on Hungary's National Military Strategy. This strategy was the first official declaration of Hungary considering cyberspace as the fifth domain. According to the document, the Hungarian Defense Forces (HDF) are facing threats not just from the physical dimension but from cyberspace as well, and preparing to wage a new type of war, and it was the same view as NATO's to follow the declaration at the Chicago Summit, that cyber capabilities are vital to achieve military goals in today's wars. In 2013, the Ministry of Defense issued the Minister of Defense decree of 60/2013 on Cyber Defense Concept of Hungarian Defense Forces. This concept outlines the main directions for the HDF and defines general requirements of the cyber security task required of the HDF and their organizations. In late 2014, the Minister of Defense ordered the Military National Security Service to set up and continue to develop the Military Computer Incident Response Capability (MilCIRC) and afterwards to establish a Military Computer Emergency Response Team (MilCERT). The MilCERT cooperates with GovCERT-Hungary and different NATO Members' CERTs in incident handling, and is authorized to perform vulnerability tests in the military defense sector. MilCERT is an umbrella organization incorporating the main stakeholders of defense sector of NATO and EU.¹² On 9 July 2016, the Government of Hungary signed the new Memorandum of Understanding (MOU) on cyber defense cooperation with NATO. This second generation MOU aims to further improve cyber defense cooperation and assistance between NATO and national cyber defense authorities. The Memorandum contributes to the enhancement and interoperability of NATO and national cyber defense capabilities and facilitates information sharing and assistance to improve cyber incident prevention, resilience and response capabilities.

CONCLUSION

Communication networks and information systems have become an essential factor in economic and societal development. The security of communication networks and information systems, in particular their availability, is therefore of increasing concern to society not least because of the possibility of problems in key information systems, due to system complexity, accidents, mistakes and attacks, that may have consequences for the physical infrastructures which deliver services critical to the well-being of EU and NATO members. To use an international classified system, the users must know the rights, acts and

¹¹ Act IV. of 2000 on the Confirmation and Publication of the NATO Agreement of 6 March 1997 on the Security of Information in Brussels

¹² László Kovács, Gergely Szentgáli: National Cyber Security Organisation: Hungary, p. 10-11

legislations to avoid the compromising of information. The parties shall know how to store the materials (for instance: in a locked filing cabinet, book case, desk or other such container), the national and international materials are filed separately, the national or international transmission of classified material shall be through the registry system using a cleared government courier service and the systems must be accredited specifically to handle classified information.

These are still a big challenge to reach these goals during multinational tasks and exercises. There are different standards from international to national level. The organizations of international standardization can be for example: the International Organization for Standardization, the Technical Committee, the International Electro technical Commission, the International Telecommunication Union, the Institute of Electrical and Electronics Engineers, or in Europe: the European Standardization Organizations, the European Committee for Standardization and the European Committee for Electro technical Standardization. The national organizations are including but not limited to the American National Standards Institute, the British Standards Institution and the Hungarian Standards Institution.¹³ These standards, made by different organizations, can define different procedures and requirements, for instance an American document can have a US classification, what means it is reachable just from US classified systems and networks. It can cause difficulties if we do not know how we can manage to get that document from NATO networks. That is one of the main reasons why we must know the procedures how it can be released to a third party with the prior written consent of the originating party.

Accordingly, the Hungarian Defense Sphere and Public Service must always pay attention to update their information security strategies and documents in the context of these national and international laws to be able to work in multinational environment, and able to ensure the requirements of saving the classified information from third non-legitimate persons, organizations. These documents shall connect to the National Cyber Security Strategy of Hungary, what is going to update to be better suited to international (EU and NATO) trends and the domestic environment, and it can become a cyber security indicator that enhances both individual user security and national security. The international information security is a big challenge for everyone to reach minimum scale of communications, operations, information, physical and public/national security.

BIBLIOGRAPHY

Act IV. of 2000 on the Confirmation and Publication of the NATO Agreement of 6 March 1997 on the Security of Information in Brussels

Act XCI. of 2012 on Agreement between the Slovak Republic and Hungary on the exchange and mutual protection of classified information

Agreement between the European Union and the North Atlantic Treaty Organization, 14. 03. 2013.

¹³ Andras KERTI, Zoltan NYIKES: The Information Security Standards Dealing with Hungarian and International Organizations

Andras KERTI, Zoltan NYIKES: The Information Security Standards Dealing with Hungarian and International Organizations < <http://mechedu.vts.su.ac.rs/wp-content/uploads/2015/06/20.pdf>>

Directive (EU) 2016/1148 of the European Parliament and of the Council concerning measures for a high common level of security of network and information systems across the Union

Dr. Frederick Wamala: The ITU National Cybersecurity Strategy Guide, Geneva, 2012. p. 122

European Network and Information Security Agency: Definition of Cybersecurity, Gaps and overlaps in standardisation V1.0, Heraklion, 2015. p. 35

European Network and Information Security Agency: Practical Guide on Development and Execution, National Cyber Security Strategies, Heraklion, 2012. p. 45

Government decree No. 187/2015. (VII. 13.) on the authorities carrying out the security supervision of electronic information systems, the scope of activity of the information security supervisor, and the definition of closed electronic information systems

Krasznay Csaba – Török Szilárd: Hungary's cyber defense readiness from the perspective of international recommendations. In Hadmérnök, IX. Évfolyam 1. szám, 2014, ISSN 1788-1919 p. 209-216

László Kovács, Gergely Szentgáli: National Cyber Security Organisation: Hungary, Tallin, 2015. p. 14

NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence: National Cyber Security Strategy Guidelines, Tallinn, 2013. p. 27

Rajnai Zoltán, Fregan Beatrix: Új alapokon a magyarországi kibervédelmi stratégia, New funds of the cyber security strategy in Hungary. In A XXII. fiatal műszakiak tudományos ülészak előadásai, Proceedings of the XXII-th international scientific conference of young engineers, 2017, ISSN 2393 – 1280, p. 420

„ This paper is supported by the ÚNKP--17-4-IV-NKE-5 New National Excellence Program of the Ministry of Human Capacities”

Andras TOTH
Assistant professor
National University of Public Service

AKTUÁLNE NÁROKY NA MANAŽÉRA MATERIÁLU LETECTVA A PROTIVZDUŠNEJ OBRANY V OBLASTI LOGISTICKÝCH INFORMAČNÝCH SYSTÉMOV

THE CURRENT CLAIMS ON THE AVIATION AND AIR DEFENCE MATERIAL MANAGER IN THE FIELD OF LOGISTICS INFORMATION SYSTEMS

Martin TREBULA

ABSTRACT

This article discusses about the current claims on the aviation and air defence material manager in the field of logistics information systems in the context of the Conception of the integrated information system of the Ministry of Defense of the Slovak Republic.

Keywords: logistics information system, material manager, aviation and air defence material

ÚVOD

Jedným z dôležitých aspektov významne a bezprostredne ovplyvňujúcich stupeň pripravenosti ozbrojených síl je informačná podpora. V oblasti materiálového manažmentu to znamená nepretržitú dosiahnuteľnosť relevantných (pravdivých a aktuálnych) informácií v reálnom čase potrebných v rozhodovacom procese materiálového manažéra, optimalizáciu logistických procesov likvidáciou redundantných postupov, ako aj objektivizáciu finančných nákladov. Informačnú podporu možno chápať ako samostatnú funkčnú oblasť logistiky ktorej výstupy sú informačného charakteru napr. rôzne druhy plánov, ale aj ako podporu znamenajúcu informačný tok, ktorého cieľom je zabezpečiť informačné systémy požadovanou informáciou potrebnou na uskutočnenie rozhodovacieho procesu.

Informačná podpora je v Ozbrojených silách Slovenskej republiky (ďalej len „OS SR“) zabezpečovaná prostredníctvom Integrovaného informačného systému a ďalších súbežne využívaných softvérových prostriedkov poskytujúcich informácie z prevádzky techniky a materiálového manažmentu.

1. LOGISTICKÝ INFORMAČNÝ SYSTÉM

Jedným z určujúcich pojmov v logistike je pojem „logistický systém“. Systémový prístup k analýze a projektovaniu radiacích štruktúr predurčil vznik logistiky, koncepcnej základom ktorej je komplexnosť riadenia materiálov so sprievodnými tokmi od momentu vzniku až do momentu spotreby.¹

Logistiku chápeme ako vednú disciplínu, ktorá sa zaoberá komplexným plánovaním, riadením, realizovaním a kontrolovaním hmotných a informačných tokov.

Objektom riadenia logistiky sú „toky“ materiálový, informačný, finančný. Logistický informačný systém je súčasťou logistického systému a objektom jeho riadenia je informačný tok. Je to interaktívna štruktúra zložená z častí, ktoré sú prepojené do jedného informačného toku pre potreby plánovania, riadenia, kontroly a analýzy fungovania logistického systému.

¹ BALOG, M., STRAKA, M. Logistické informačné systémy. s. 15-19

Základný rozdiel medzi pojmami logistický systém a logistický informačný systém je spojený s objektom ich riadenia. V jednom prípade je to tok materiálu a v druhom prípade tok informačný.²

Materiálový tok je definovaný a charakterizovaný materiálom a informačný tok je tok informácií o danom materiáli v akejkoľvek forme, generovaný vstupným materiálovým tokom sledovaného logistického reťazca. Materiálový tok je fyzicky realizovaný prvkami logistického systému, ktorými sú objekty nepodliehajúce ďalšej dekompozícii v rámci tohto systému, plniace svoju lokálnu úlohu spojenú s určitými logistickými operáciami, alebo funkciami.

Za prvky logistického systému v rámci OS SR možno považovať napr. zásobovacie základne, distribučné strediská s ich dopravnými prostriedkami, dielne, sklady a jednotky jednotlivých útvarov. Prvky logistického informačného systému možno definovať ako informačnú sieť, technologickú infraštruktúru, komunikačnú infraštruktúru vrátane prostriedkov výpočtovej techniky na jednotlivých stupňoch velenia a riadenia, ktoré v rámci rozhodovacieho procesu využívajú informáciu o materiálovom toku.

Logistický informačný systém využívaný v OS SR by mal byť integrovaný, komplexný, poskytujúci podporu a všetky relevantné informácie potrebné k plánovaniu, riadeniu a vyhodnocovaniu na všetkých stupňoch velenia a riadenia v požadovanom čase, odpovedajúcom rozsahu a vhodnej forme.

2. ZAVÁDZANIE LOGISTIKÝCH INFORMAČNÝCH SYSTÉMOV V OS SR

V československom vojenskom letectve boli snahy o vytvorenie logistického informačného systému už od roku 1960. V tomto období začal po príchode nových typov leteckej techniky sortiment materiálu narastať a tým sa zvyšovalo množstvo a hodnota skladových zásob. Evidencia materiálu bola ručná (evidenčné listy) a bola presná maximálne na taktickom stupni. Na vyšších stupňoch velenia a riadenia bola evidencia len operatívna a značne nepresná.

Výsledkom 11 ročného úsilia bol systémový projekt „**Modernizácia zásobovania leteckým materiálom triedy 03“-MOZALEM**, ktorý sa stal nástrojom riadenia zabezpečenia Československej ľudovej armády (ďalej len „ČSLA“) leteckým materiálom. Tento projekt bol koncipovaný ako otvorený a dynamický, umožňujúci stavebnicových spôsobom ďalší rozvoj, prípadne vylúčenie niektorých prvkov z projektu. 30. augusta 1973 bol oponovaný a schválený vedecko technickou radou, čím sa stal záväzným projektom pre užívateľov na všetkých stupňoch velenia a riadenia v oblasti automatizácie spracovania informácií o leteckom materiáli v celej ČSLA.

Do roku 1973 bolo riadenie materiálovo technického zabezpečenia letectva riešené mechanizovane na počítači MINSK-22 raz ročne s tým, že vstupom boli nahlásené požiadavky útvarov. Po schválení ideového projektu nasledovala etapa realizačných projektov na ktorých sa podieľali tri výpočtové strediská. Technickým vybavením týchto stredísk boli v tej dobe počítače 2. generácie ZPA-600 a DP-100 ktoré využívali diernoštítkovú technológiu.³

V roku 1993 bol pre oblasť materiálo - technického zabezpečenia rozpracovaný projekt **AIS MTZ LaPVO číslo 64051 – EVID** (ďalej len „EVID“), ktorý mal komplexne spracovávať a riadiť oblasť logistiky letectva a protivzdušnej obrany (ďalej len „LaPVO“). Riešenie úloh bolo spracované na základe vzájomnej integrity jednotlivých systémov, ktoré

² BALOG, M., STRAKA, M. Logistické informačné systémy. s. 19

³ VOREL, O., Trendy ve vytváření ASŘ v oblasti MTZ letectva, s.6-12,84.

mali relatívne samostatne spracovávať potrebné údaje materiálneho zabezpečenia a prevádzky leteckej, zabezpečujúcej, rádiotechnickej, letiskovej a techniky PVO.

Projekt bolo možné rozdeliť do dvoch hlavných oblastí ktoré sú spracovávané relatívne samostatne ale v rámci projektu veľmi úzko spolupracujú :

- Oblasť materiálového zabezpečenia materiálom LaPVO
- Oblasť prevádzkového zabezpečenia techniky LaPVO

Na sledovanie prevádzky leteckej techniky bol v databázovom systéme FoxPro vytvorený a od 1.1.1994 využívaný softwarový produkt **ILS-S**, ktorý riešil nasledujúce skupiny úloh:

- evidencia stavu lietadiel, údaje o nich
- evidencia samostatných letov, letových akcií
- evidencia prác na motoroch a drakoch
- výpočet rezurzov lietadiel, motorov, agregátov,
- technický zápis draku a motora
- mesačné a ročné uzávierky .

V roku 1998 bol v skúšobnej prevádzke podprojekt ILS projektu 64051 AIS MTZ, ktorý už komplexne riešil otázku sledovania, vyhodnocovania prevádzky a spoľahlivosti leteckej techniky. Podprojekty pre sledovanie a vyhodnocovanie prevádzky zabezpečovacej, rádiotechnickej, letiskovej a PVO techniky boli v štádiu rozpracovania.

Ministerstvo obrany Slovenskej republiky (ďalej len „MO SR“) v tom čase pochopilo, že správne zvolená integrácia dokáže rapídne zvýšiť efektivitu procesov hlavne odstránením nutnosti opakovaného zadávania dát a práce užívateľov v rôznych systémoch. Výsledkom čoho by mal byť jednotný, komplexný, integrovaný informačný systém využívaný v celom rezorte.

Podľa zmluvy o dielo č.j. 3658, zo dňa 12.06.1998, bol spracovaný „Ideový projekt **informačného systému logistiky ASR a Ministerstva obrany SR – LOGIS**“.⁴ Budovanie tohto informačného systému sa však po transformácii z 27 na 10 a následne v roku 2005 na 5 zásobovacích tried zastavilo.

V súlade so závermi 4. kolégia ministra obrany Slovenskej republiky (ďalej len „MiO SR“) zo 16. apríla 1997 bola rozkazom MiO SR č. 54/1999 nariadená realizácia výstavby ekonomického informačného systému a rozkazom MiO SR č. 21/2000 z 15. júna 2000 o organizačnej štruktúre projektu ekonomického informačného systému bol od 15. júna 2000 zavedený ekonomický informačný systém.⁵

Rozkaz MiO SR č. 10/2005 o využívaní ekonomického informačného systému určil prioritné úlohy zamerané na efektívne využívanie modulov ekonomického informačného systému a na dosiahnutie úplnej funkčnosti systému v oblasti finančnej služby, logistiky, infraštruktúry a obranného plánovania.⁶

V roku 2010 bol Smernicami MO SR č. 27/2010 o **integrovanom informačnom systéme** (ďalej len „IIS“) definovaný informačný systém ako jednotný zdroj dostupných údajov, ktoré sú výstupmi procesov plánovania, správy ľudských, vecných a finančných zdrojov a bolo ustanovené zloženie, správa, používanie a zabezpečenie prevádzky integrovaného informačného systému.

⁴ „LOGIS“ Ideový projekt logistického informačného systému rezortu ministerstva obrany SR, s.1-5/105, 2-19/105

⁵ Rozkaz ministra obrany Slovenskej republiky č. 21/2000 o organizačnej štruktúre projektu ekonomického informačného systému, s.2

⁶ Rozkaz ministra obrany Slovenskej republiky č. 10/2005 o využívaní ekonomického informačného systému

System bol zložený z nasledujúcich modulov:

- požiadavky na udržiavanie spôsobilostí,
- požiadavky na rozvoj spôsobilostí,
- programový plán,
- plán obstarávania predmetov zákaziek,
- organizačná štruktúra,
- ľudské zdroje,
- zúčtovanie miezd, platov a služobných platov,
- finančné účtovníctvo,
- pohľadávky štátu,
- plánovanie a správa rozpočtu,
- sledovanie a vyhodnotenie nákladov a výnosov,
- dlhodobý majetok,
- materiálové hospodárstvo,
- prevádzka, údržba a opravy výzbroje a techniky,
- nakladanie s prebytočným a neupotrebitelným majetkom štátu,
- zabezpečenie profesionálnych vojakov výstrojovými náležitosťami a výstrojom,
- zahraničné služobné cesty a návštevy,
- domáce služobné cesty,
- analytické a vrcholové výkazníctvo,
- administrácia a údržba databázy,
- interný portál.⁷

V roku 2005 na základe Zmluvy o uzatvorení budúcej zmluvy č. 25/572 začalo Veliteľstvo vzdušných síl OS SR budovať **Centrálny informačný systém letectva – AVIS** (ďalej len „AVIS“), ktorého rozsah by mal zabezpečiť pokrytie všetkých oblastí činnosti letectva na taktickom a operačnom stupni a ktorého technicky prispôsobené dátové výstupy z jednotlivých oblastí by mali predstavovať vstupy pre iné kompatibilné informačné systémy rozvíjajúce riešenie nasledujúcich procesov letectva:

- proces vytvárania a sledovania osobných a profesných údajov zabezpečujúcich podporu jednotlivých častí aplikácie
- proces plánovania, sledovania a vyhodnocovania výcviku príslušníkov letového, technického personálu a personálu riadenia letovej prevádzky
- proces sledovania operačnej schopnosti príslušníkov letového, technického personálu a personálu riadenia letovej prevádzky
- proces vytvárania, sledovania, plánovania prevádzky a opráv leteckej techniky, ako aj vyhodnocovanie jej operačnej schopnosti
- proces rozhodnutia o spôsobe a druhu vykonania letovej činnosti – vytvárania požadovanej dokumentácie
- proces plánovania letovej činnosti
- proces priamej prípravy letovej misie
- proces simulácií plánovaných a uskutočnených letových misií
- proces zrealizovania plánu letových misií
- proces sledovania bezpečnosti letu
- proces evidencie, štatistiky a vytvárania automatizovaných hlásení o stave vycvičenosti a dlhodobom vyhodnocovaní kvality výcviku.

⁷ Smernice Ministerstva obrany Slovenskej republiky č. 27/2010 o integrovanom informačnom systéme, s.2-3

- proces podpory operačného plánovania letectva
- proces zberu informácií, vytvárania preukazov spôsobilosti a vedenia registra leteckého personálu a leteckej techniky
- proces administrácie vo vybraných častiach aplikácie⁸

V roku 2017 bol na základe zmluvy Letter of Offer and Acceptance (LOA): LO-B-UCI na dodávku viacúčelových vrtuľníkov UH-60M Blackhawk dodaný **Aircraft Maintenance System (AMS) – Inventory Manager (IM)** (ďalej len AMS-IM), ktorý sa využíva na správu náhradných dielcov v skladových zásobách, tvorbu objednávok, faktúr, baliacich listov a výpočet prevádzkových nákladov tejto konkrétnej leteckej techniky. Je predpoklad, že Inžinierska letecká služba pristúpi k akvizícii modulu **Aircraft Maintenance System (AMS) - Aircraft Maintenance Manager (MM)** na (okrem iného) sledovanie prevádzkových parametrov jednotlivých komponentov vrtuľníka, čo sú nevyhnutné údaje k zabezpečeniu správnej činnosti materiálového manažmentu.

3. AKTUÁLNY STAV VYUŽITIA ZAVEDENÝCH LOGISTICKÝCH INFORMAČNÝCH SYSTÉMOV MANAŽÉROM MATERIÁLU LaPVO

Manažéra materiálu LaPVO možno definovať ako dôstojníka OS SR, ktorý riadi a koordinuje komplex zložitých systémov s rozsiahlymi vnútornými a vonkajšími väzbami v oblasti materiálového zabezpečenia leteckou a PVO technikou, jej pozemných prevádzkových zariadení a príslušných náhradných dielcov.

Z modulov IIS manažér materiálu LaPVO pri svojej činnosti využíva jednotlivé moduly integrovaného informačného systému, najmä:

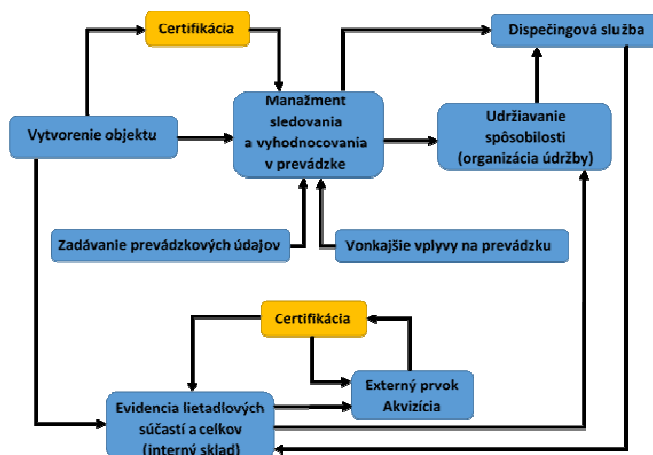
- **Modul plán obstarávania predmetov zákaziek** (modul POZ) poskytuje nástroje, ktoré na základe programového plánu a požiadaviek na obstaranie predmetu zákazky vygenerujú výstupnú zostavu – plán obstarávania predmetov zákaziek v určenom obsahovom členení.⁹
- **Modul organizačná štruktúra** (modul TOE) poskytuje nástroje na vedenie prehľadu o organizačnej štruktúre ministerstva, generálneho štábu, útvarov, úradov a štátnych rozpočtových organizácií v zriaďovateľskej pôsobnosti ministerstva.
- **Modul dlhodobý majetok** (modul FI-AA) poskytuje nástroje na údržbu a udržiavanie stavových údajov a údajov o pohybe v dlhodobom majetku. Správcom modulu je generálny riaditeľ sekcie majetku a infraštruktúry.
- **Modul materiálové hospodárstvo** (modul MM) poskytuje nástroje na evidenciu a udržiavanie stavových údajov a údajov o pohybe materiálu a zásob.
- **Modul prevádzka, údržba a opravy výzbroje a techniky** (modul PM) poskytuje nástroje na plánovanie, riadenie a vyhodnocovanie prevádzky, údržby a opráv výzbroje a techniky.
- **Modul nakladanie s prebytočným a neupotrebitelným majetkom štátu** (modul SD-MS) poskytuje nástroje na prípravu podkladov na vydanie rozhodnutí o prebytočnosti majetku štátu a rozhodnutí o neupotrebitelnosti majetku štátu a o jeho likvidácii, na sledovanie nakladania s prebytočným majetkom štátu po jeho prevod (darovanie,

⁸ Komplexná analýza CISL – AVIS, Analýza požiadaviek na technickú a implementačnú architektúru, s.10

⁹ Smernice Ministerstva obrany Slovenskej republiky č. 31/2008 o verejnom obstarávaní v znení smerníc Ministerstva obrany Slovenskej republiky č. 37/2009

prevod správy, odpredaj) a na sledovanie nakladania s neupotrebitelným majetkom štátu po jeho likvidácii.¹⁰

V informačnom systéme AVIS, by mal manažér materiálu LaPVO pre svoju činnosť využívať najmä oblasť technického modulu - „Logistické zabezpečenie prevádzkyschopnosti leteckej techniky“. Uvedená časť hovorí o evidencii či už využitých, alebo voľných lietadlových častí, lietadlových celkov - (interný sklad), ako aj o požiadavkách na obstaranie – akvizíciu nových lietadlových častí, celkov (prostredníctvom externého systému). V samotnej aplikácii sa uvedená problematika rieši v tzv. „Katalógu lietadlových častí a celkov“. V principiálnej schéme uvedenej na (obr.1) je uvedená oblasť znázornená časťami – „Evidencia lietadlových súčastí, celkov (interný sklad)“ a „Akvizícia – obstaranie“.¹¹ Tento systém v súčasnosti (rok 2017) obsahuje len databázu dielov leteckej techniky prevádzkovej na taktickom krídle Sliač.

Obrázok 1 Principiálna schéma logistického zabezpečenia prevádzkyschopnosti leteckej techniky¹¹

V informačnom systéme EVID, bolo okrem bežných základných logistických informácií pri každom materiáli LaPVO s atestátovou povinnosťou uvedené: ročník, séria, životnosť, konzervácia, evidenčné číslo, medziopravný technický rezurz. Na základe týchto údajov bolo možné vykonať analýzu zásob aj keď v obmedzenom rozsahu. Po prechode z EVID-u na IIS, materiálový manažment prišiel o všetky údaje o materiáli bez náhrady. Vzhľadom na modulový systém IIS a rozdelenie zásob na dlhodobý majetok (modul FI-AA) a zásoby (modul MM), sú zásoby jedného materiálu (jedno – vojenské číslo materiálu - VČM) v module MM vedené ako množstvo – počet, čiže sú len kvantitatívne definované. Tzn. stratili sa evidenčné čísla jednotlivých materiálových položiek charakteru zásob. Ďalšou, pre analýzu a rozhodovací proces mimoriadne dôležitou informáciou, ktorá nebola pri prechode na nový informačný systém zachovaná, je informácia o príslušnosti materiálu (náhradného dielu) k typu techniky na ktorú je použiteľný.¹² Z uvedených dôvodov a z dôvodu, že v technickom module systému AVIS nie je kompletná databáza techniky a materiálu LaPVO je EVID stále používaný vo všetkých útvaroch a zásobovacích základniach OS SR obhospodarujúcich materiál LaPVO a aj na vyšších stupňoch riadenia a velenia.

Vo vrtuľníkovom krídle Prešov, ktoré ako jediné disponuje novou technikou UH-60M Blackhawk a v Zásobovacej základni – centre zásob Poprad, ktoré skladuje náhradné dielce

¹⁰ Smernice Ministerstva obrany Slovenskej republiky č. 27/2010 o integrovanom informačnom systéme, s.4-5

¹¹ AVIS, Používateľská príručka, Technický modul – konfigurácia systému, s.28

¹² TREBULA, Martin. Metódy optimalizácie materiálového manažmentu aplikovateľné v podmienkach vzdušných síl Ozbromených síl Slovenskej republiky, s.535

do tejto techniky ako aj na nadriadených stupňoch bude po zahájení produktívnej prevádzky (predpoklad - od začiatku roka 2018) využívaný aj systém Aircraft Maintenance System (AMS) nakoľko databáza náhradných dielcov na UH-60M Blackhawk nie je v systéme AVIS, ani v systéme EVID.

Tabuľka 1 Nároky na manažéra materiálu LaPVO v oblasti informačných systémov,

zdroj: vlastné spracovanie

Zložka s materiálovým manažmentom LaPVO	Informačný systém					
	EVID		IIS	AVIS	AMS-IM/(MM*)	
	materiálové/ evidenčné dáta	technické dáta	materiálové/ evidenčné dáta	technické dáta	materiálové/ evidenčné dáta	technické dáta
Úrad logistického zabezpečenia Trenčín	x	x	x	x	x	x
Veliteľstvo vzdušných síl Zvolen	x	x	x	x	x	x
Vrtuľníkové krídlo Prešov	x	x	x		x	x
Dopravné krídlo Kuchyňa	x	x	x			
Taktické krídlo Sliach	x	x	x	x		
Protiletadlová raketová brigáda Nitra	x	x	x			
Krídlo velenia, riadenia a prieskumu Zvolen	x	x	x			
Zásobovacia základňa I. Nemšová	x	x	x			
Zásobovacia základňa I. Nemšová - Centrum zásob Poprad	x	x	x		x	

* v prípade akvizície

Legenda:
 EVID - AIS MTZ LaPVO číslo 64051 – EVID
 IIS - Integrovaný informačný systém MO SR
 AVIS - Centrálny informačný systém letectva – AVIS
 AMS-IM/(MM*) - Aircraft Maintenance System (AMS) – Inventory Manager (IM)/Maintenance Manager (MM*)

Z uvedenej tabuľky vyplýva, že manažér materiálu LaPVO od operačného stupňa vyššie, potrebuje na získanie informácií nevyhnutných k plánovaciemu a riadiacemu procesu v oblasti materiálového manažmentu LaPVO, pracovať až v štyroch informačných systémoch.

Informačný tok o materiáli LaPVO, ktorý je generovaný vstupným materiálovým tokom sledovaného logistického reťazca teda zabezpečuje nepretržitú dosiahnuteľnosť relevantných (pravdivých a aktuálnych) informácií potrebných v rozhodovacom procese materiálového manažéra v reálnom čase, nie však na jednom mieste. Informácie sú v tomto prípade poskytované viacerými heterogénnymi subsystémami, bez potrebnej integrácie.

4. ODPORÚČANIA V RÁMCI VYUŽITIA LOGISTICKÝCH INFORMAČNÝCH SYSTÉMOV V OS SR

Zvýšenie efektívnosti logistického reťazca môže byť dosiahnuté aj lokálnymi informačnými systémami. Skutočná efektivita však môže byť dosiahnutá len komplexným integrovaným informačným systémom, pretože optimalizáciu je potrebné vykonať na celom logistickom reťazci, nie len optimalizáciou jednotlivých funkcií.

Integrácia je zložitý proces vzájomného prepojenia väčšinou heterogénnych subsystémov do jedného logického celku poskytujúceho vzájomnú integráciu a podporu cieľových funkcií a služieb, ktorý možno ju realizovať vo viacerých rovinách:

- **Dátová** - cieľom je vytvoriť jednotnú databázu, ktorá je zdrojom informácií pre všetky integrované heterogénne subsystémy, čím sa dosiahne nutnosť len primárneho zdávania údajov. V prípade potreby informácií využívaných výlučne v jednotlivých

subsystémoch sa pre tieto nevytvára databáza nová, ale sa o potrebné údaje dopĺňa existujúca databáza.

- **Aplikačná** - V tomto prípade sa vytvorí jednotná integračná platforma, ktorá prepojí jednotlivé subsystémy. Všetci užívatelia pracujú v aplikácii na ktorej užívateľské prostredie sú zvyknutí, využívajú funkcionality a historické dáta jednotlivých subsystémov.
- **Používateľská** - Vytvorí sa nová aplikácia, v ktorá prepojí jednotlivé subsystémy. Užívatelia pracujú v novom, ale v rovnakom užívateľskom prostredí, využívajú funkcionality a historické dáta jednotlivých subsystémov.

Najoptimálnejšie riešením integrácie informačných systémov, je kombinácia uvedených prístupov.

MO SR v rámci integrácie preto pristúpilo ku kombinačnému riešeniu. V rámci materiálového manažmentu bol za základ budúcej integrácie, spomedzi v tom čase používaných systémov, vybraný informačný systém - EVID. Keďže išlo o systém využívaný výlučne v letectve a PVO jeho databáza bola doplnená o komodity ostatných bývalých materiálových tried. Týmto spôsobom bola využitá dátová integračná rovina. Za novú aplikáciu ktorú by mali využívať všetci užívatelia bol vybraný dovtedy používaný „Ekonomický informačný systém“, čím by došlo k aplikácii používateľskej integračnej roviny. Definícia tohto integračného postupu však nebola naplnená, pretože nedošlo k prepojeniu s ostatnými heterogénnymi systémami. V rámci Ekonomického informačného systému boli dopracované ďalšie moduly a heterogénne systémy boli postupne bez systémovej podpory a aktualizácie dát odsúdené na zánik. Cieľom integrácie bolo využívanie jednotného informačného systému na pokrytie väčšiny procesov MO SR v oblasti plánovania, manažmentu financií, ľudských zdrojov a logistiky. Integráciou však došlo k strate obrovského množstva relevantných dát poskytovaných heterogénnymi systémami bez náhrady a heterogénne systémy boli postavené do pozície pomocnej evidencie.

Pred samotným procesom integrácie bola budúcim dodávateľom vykonaná GAP aj SWOT analýza celého integračného procesu, ktorej výsledky stanovili smer, priority a rámcový návrh rozvoja integrovaného informačného systému.

SWOT analýza bol vykonaná z pohľadu stavu využívania aplikačných modulov IIS, pokrytia súvisiacich procesov MO SR a kľúčových faktorov úspechu implementácie jednotlivých modulov a IIS ako celku. Ukázalo sa, že významná časť zistení sa týka organizačnej stránky implementácií a priebehu procesov na MO SR.

Napriek tomu, že analýzy ukázali viac negatívnych stránok integračného procesu, ako pozitívnych, integrácia prebehla.

Ako silné stránky integračného procesu boli vyhodnotené:

- využívanie informačného systému, ktorý predstavuje overené riešenie, disponujúce transakciami „najlepšej praxe“, pričom je dobre lokalizované na legislatívu a prostredie štátnej správy SR
- celý integrovaný systém je prevádzkovaný na jednej databázovej platforme a jednom operačnom systéme
- zákaznícky realizované moduly sú v tom istom prostredí ako štandardné moduly
- zvýšenie usporiadanosti v evidenciách, transparentnosti pohybov (skladových, účtovných), tokov dokladov a financií.

Slabé až negatívne stránky integračného procesu:

- V niektorých aplikačných oblastiach neboli dostatočne využité systémom ponúkané štandardné transakcie, ale namiesto nich špecifické, na mieru

vyhotovené tzv. zákaznicke transakcie. Príčinou bolo, že nevyhovovali interným (často špecifickým, a v niektorých prípadoch zastaraným) pracovným postupom,

- mnohé prínosy systému, ako ich využívajú iní zákazníci systému SAP ERP, v implementácii na MO SR nie sú k dispozícii
- novo vytvorené transakcie sú nesúrodým prvkom v IIS a vyžadujú, a aj v budúcnosti budú vyžadovať veľké úsilie na to, aby spolupracovali s ostatným štandardným prostredím.
- časti IIS (moduly) sa nerozvíjali dostatočne konzistentne – výsledkom sú medzery v integrácii modulov, alebo naopak duplicitná integrácia
- nie sú automatizované všetky vstupy údajov, ktoré by mohli byť automatizované, podiel ručných vstupov má potenciál na redukciu
- nedostatočné využívanie integračného potenciálu SAP na integráciu so zákaznickými aplikáciami
- zdĺhavé aplikovanie zmien v IIS v dôsledku zložitých procesov v MO SR
- používateľmi namietaná nerovnováha medzi úrovňou implementácie ekonomických a logistických modulov - subjektívne pociťovaná ako nedostatočné zohľadnenie potrieb MO SR v oblasti nefinančných modulov.¹³

ZÁVER

MO SR nastúpilo na cestu integrácie informačných systémov, ktorou však došlo k strate mnohých informácií potrebných k rozhodovaciemu procesu materiálového manažera materiálu LaPVO. Z uvedeného dôvodu sú až dodnes využívané informácie z dovtedy používaných heterogénnych informačných systémov, ktoré však už nie sú systémovo podporované a aktualizované. Implementácia týchto informácií do integrovaného informačného systému by si zrejme vyžiadala modifikáciu pracovných postupov na strane MO SR, resp. požiadavky na dodávateľa k odklonu od štandardov IIS. Pretože na MO SR neexistuje prvok ktorý by koncepčne riadil integráciu informačných systémov, napriek koncepcii jednotného – IIS dochádza v oblasti LaPVO k akvizícii nových informačných systémov bez plánovanej integrácie. Manažér materiálu LaPVO je tak nútený čerpať informácie potrebné pre svoju činnosť z viacerých systémov.

Keďže odklon od štandardov IIS bol analýzami hodnotený negatívne, riešením by bola akvizícia bežne dostupného komerčného softvérového nástroja využívaného v letectve, ktorý by poskytoval všetky potrebné „technické“ informácie o všetkých typoch zavedenej leteckej techniky potrebných pre rozhodovací proces. Akvizícii by musela predchádzať dôkladná analýza integračných možností napríklad cestou transakčných systémov pomocou softwarových komponentov – dátových púmp (ETT - Extraction, Transformation, Transport) resp. dátových skladov (data warehouse). Uvedeným spôsobom by došlo k extrakcii údajov (výber dát prostredníctvom rôznych metód), ich transformácii (overenie, čistenie, integrovanie a časové označenie dát) a následnému transportu (premiestnenie dát do dátového skladu).

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

AVIS, Používateľská príručka, Technický modul – konfigurácia systému, 2005, Košice: PWC
Avis s.r.o.,2.vydanie, Verzia 2.0, 90 s.

¹³ Integrovaný informačný systém (IIS SAP) – Stratégia ďalšieho rozvoja IIS - štúdia realizovateľnosti.

- BALOG, M., STRAKA, M. 2005. Logistické informačné systémy. Košice: EPOS, 208 s. ISBN:80-8057-660-2
- BALOG, M., STRAKA, M. 2004. Logistický informačný systém. Transport and Logistics 6/2004. Košice ISSN 1451-107X s. 15
- Integrovaný informačný systém (IIS SAP) – Stratégia ďalšieho rozvoja IIS - štúdia realizovateľnosti. Bratislava, 2011. 29 s.
- Komplexná analýza CISL – AVIS, Analýza požiadaviek na technickú a implementačnú architektúru, 2007 Bratislava: ProWeb Consulting, a.s., 54 s.
- „LOGIS“ Ideový projekt logistického informačného systému rezortu ministerstva obrany SR, © LOG SLOVENSKO, spol. s r.o., november 1998, 105 s.
- Rozkaz ministra obrany Slovenskej republiky č. 21/2000 o organizačnej štruktúre projektu ekonomického informačného systému, Ministerstvo obrany, ročník 2000, čiastka 12, Bratislava, 14. júna 2000, 6 s.
- Rozkaz ministra obrany Slovenskej republiky č. 10/2005 o využívaní ekonomického informačného systému, Ministerstvo obrany, ročník 2005, čiastka 15, Bratislava, 7. apríla 2005, 8 s.
- Smernice Ministerstva obrany Slovenskej republiky č. 27/2010 o integrovanom informačnom systéme, Ročník 2010, Čiastka 23, Bratislava, 14. apríla 2010
- Smernice Ministerstva obrany Slovenskej republiky č. 31/2008 o verejnom obstarávaní v znení smerníc Ministerstva obrany Slovenskej republiky č. 37/2009
- TREBULA, Martin. Metódy optimalizácie materiálového manažmentu aplikovateľné v podmienkach vzdušných síl Ozbrojených síl Slovenskej republiky. In Zborník vedeckých a odborných prác „Národná a medzinárodná bezpečnosť 2016“. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši, 2016, s. 615. ISBN 978-80-8040-534-2
- VOREL, Ota. Trendy ve vytváření ASŘ v oblasti MTZ letectva. Praha, 1982. 57 s. Závěrečná práce postgraduálního studia ASŘ-I-6. Vysoká škola ekonomická, příloha k č.j.:021297

Ing. Martin TREBULA, externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika,
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš
martin.trebula@mil.sk

PROGNÓZY A PERSPEKTÍVY VYŠEHRADSKÉJ SPOLUPRÁČE

PREDICTION AND PERSPECTIVE OF THE VISEGRAD GROUP COOPERATION

Jaroslav UŠIAK, Dominika KOSÁROVÁ

ABSTRACT

In the recent years, major changes have occurred in the countries of Central Europe in terms of the direction of their security as well as other policies. How will these new challenges affect the cooperation between the states? The aim of the contribution will be to define the future direction of Central European cooperation in the Visegrad Group format. By comparing the mutual security threats, and in particular the challenges faced by the states, we will define a framework of possible intersections that positively and negatively affect security cooperation. It turns out that the states will succeed in reaching consensus and cooperation, especially in matters arising from issues related to their survival.

Keywords: Visegrad Group, Central Europe, security, cooperation,

ÚVOD

Vyšehradská skupina predstavuje neinštitucionalizovanú spoluprácu štyroch štátov v strednej Európe, ktorá vznikla po páde železnej opony a pretrvala aj po integrácii všetkých štyroch štátov do Severoatlantickej aliancie a Európskej únie. Česká republika, Slovenská republika, Poľsko a Maďarsko sú malé postkomunistické štáty bývalého sovietskeho bloku, čo podmieňuje ich životné záujmy ako aj schopnosti presadenia a ochrany týchto záujmov. Obmedzené možnosti sebarealizácie malých štátov na medzinárodnej úrovni a limitované kapacity zaistenia vlastnej bezpečnosti považujeme za impulz pre voľbu kooperatívnej stratégie v ich vzájomných vzťahoch, pretože práve spolupráca môže malým štátom zaistiť viditeľnejšie miesto na medzinárodnej scéne a priniesť lepšie istoty v oblasti bezpečnosti. Príspevok si kladie za cieľ objasniť dôvody a hlavnú podstatu prečo sa práve Česko, Slovensko, Poľsko a Maďarsko rozhodli spolupracovať a následne vymedziť budúce smerovanie tejto stredoeurópskej spolupráce vo formáte Vyšehradskej štvorky. Na tento cieľ sa pozrieme optikou či, sú bezpečnostné hrozby / výzvy, ktorým štáty v súčasnosti čelia rovnaké / rozdielne? Metódou komparácie a analýzy bezpečnostných hrozieb a najmä výziev, ktorým štáty čelia vymedzíme rámec možných priesečníkov, ktoré pozitívne a negatívne ovplyvňujú spoluprácu v bezpečnostnej oblasti pre budúcnosť. Medzi hlavné zdrojové dokumenty patria predovšetkým oficiálne dokumenty prístupné na stránkach ministerstiev ako aj Medzinárodného vyšehradského fondu, spoločné deklarácie a stanoviská všetkých štyroch štátov ako aj výročné správy.

1. HISTORICKÉ POZADIE SPOLUPRÁČE MEDZI KRAJINAMI STREDNEJ EURÓPY

Prvým predpokladom existencie spolupráce štátov v rámci zoskupenia V4 je príslušnosť k regiónu strednej Európy a ich geografická blízkosť, keďže sa jedná o susedné štáty. Teritórium štátov Vyšehradskej skupiny tvorí súvislý geografický útvar rozprestierajúci sa južne od Baltského mora až po sever Balkánskeho polostrova. Zároveň ide o územie

významné z hľadiska rozvinutej infraštruktúry, obchodných ciest a komunikačných sietí, čo umožňovalo už po stáročia udržiavať intenzívne styky medzi politickými jednotkami nachádzajúcimi sa v tomto regióne. (Lukášek, 2010)

Stredná Európa predstavuje teritórium, ktorého vývoj bol podmienený svojím umiestnením medzi ideologickými blokmi alebo mocnosťami, ktoré týmto smerom neraz orientovali svoje expanzívne nároky. Vzhľadom na svoju polohu v minulosti predstavovala strategicky významné nárazníkové pásmo, čo sa najvýraznejšie prejavilo najmä v bipolárnom rozdelení sveta, kedy sa stredoeurópske štáty nachádzali medzi komunistickým Ruskom a kapitalistickým západom. Situácia sa zmenila až po páde železnej opony, kedy sa z nárazníkového pásma stáva bránový región umožňujúci nadviazať kontakty medzi západom a postkomunistickými krajinami. Východnej Európe sa naskytla možnosť priblížiť sa západu zatiaľ čo západná Európa mohla šíriť svoje hodnoty smerom na východ. Kľúčovú úlohu v približovaní kapitalistického západu a postkomunistického východu zohrávali práve štáty strednej Európy, s čím súvisí aj obojstranná vôľa začleniť ich do európskych integračných zoskupení. Z geografickej príslušnosti štátov k regiónu strednej Európy vyplýva niekoľko dôležitých implikácií pre ich zahraničnú a bezpečnostnú politiku, pričom je nevyhnutné opierať sa predovšetkým o historický vývoj daného územia ako aj o dôležité historické medzníky jednotlivých štátov.

Počas dejín sa v strednej Európe nesformoval jeden ucelený štát, ale práve naopak, územie bolo väčšinou súčasťou mnohonárodných monarchií a federatívnych štátnych útvarov, v ktorých predstavovali príslušné národy často iba jedno z etníc podriadených centrálnej vláde. Hoci historický vývoj Poľska, Česka, Slovenska a Maďarska podlieha viacerým špecifikám, v každom z týchto prípadov podnietil silný nacionalizmus, túžbu po vlastnom štáte a mieste na medzinárodnej scéne, prostredí.

Ak nazrieme do historického exkurzu v podaní viacerých teoretikov (Gniazdowski, 2015; Veselý, 2010; Lukášek, 2010; Marušiak, 2015b; Deák, 2010; Rupnik, 1992) zistíme, že všetky štyri stredoeurópske štáty prekonalí v histórii zápas za svoju vlastnú existenciu a národnú identitu a stali sa obeťami mocenských ambícií expanzívnych štátov alebo mocných utláčateľov. Tieto udalosti viedli k posilneniu národného povedomia, patriotizmu a nacionalizmu, ktoré ovplyvňujú politické rozhodovanie vo všetkých štyroch štátoch dodnes. Zároveň všetky štáty prekonalí v histórii určitú traumu, či už ide o september 1939, Jaltu, Mníchov, Trianon, či sovietsku dominanciu, ktorá zanechala v ich strategickom myslení podobné syndrómy, a to: nedôvera voči západným spojencom, ktorých obviňujú z neochoty obetovať vlastné záujmy v prospech malých štátov, potreba bezpečnostných garancií prostredníctvom paralelného členstva vo viacerých medzinárodných organizáciách, resp. snaha budovať svoje vlastné kapacity a nespoliehať sa výlučne na pomoc konkrétneho partnera. Charakteristickým znakom Poľska, Česka, Slovenska a Maďarska ako malých alebo stredných stredoeurópskych štátov je snaha prežiť ako nezávislé politické jednotky a zabrániť mocnostiam rozhodovať o ich osude.

Spoločné historické skúsenosti, nacionalistická ideológia, geografická príslušnosť k regiónu strednej Európy, transformácia smerom k demokracii a skutočnosť, že ide o malé štáty, tvoria základ existencie Vyšehradského zoskupenia, ktorej hlavnými črtami, ako poukážeme v ďalšej časti prezentácie, sú snaha o prežitie, zachovanie identity, zaistenie obrany, upevnenie demokracie a posilnenie stability v Európe prostredníctvom dialógu a aktívnej účasti na integračných procesoch.

Posilňovanie vlastných kapacít sa prejavuje predovšetkým v prípade Poľska, ktoré sa navyše snaží kompenzovať syndróm z obdobia kedy zmizlo z mapy sveta tým, že sa usiluje o pozíciu regionálneho lídra.

2. ZAČIATKY A ÚSPECHY SPOLUPRÁCE KRAJÍN V4

Stredoeurópske štáty si boli vedomé svojho znevýhodneného postavenia postkomunistických štátov voči demokratickej Európe, v ktorej už od polovice 20. storočia prebiehala integrácia na báze trhovej ekonomiky a liberalizmu. Vzhľadom na ich pozíciu malých štátov si uvedomovali, že svoj cieľ môžu dosiahnuť rýchlejšie a efektívnejšie pokiaľ budú postupovať v transformačnom a integračnom procese koordinovane. Myšlienku koordinovaného postupu odôvodňovali geografickou blízkosťou, zdieľanými historickými skúsenosťami, hodnotovými preferenciami a kultúrnou príbuznosťou. (Šoth, 2010) Navyše príslušnosť k stredoeurópskemu bezpečnostnému prostrediu znamenala podobné vnímanie hrozieb a výziev. Riziko oživenia ruských ambícií, nedôvera voči mocnostiam a snaha nastúpiť na cestu transformácie primäli štáty ku vzájomnému približovaniu a spolupráci, čo im umožnilo uplatniť vo svojich vzájomných vzťahoch kooperatívnu stratégiu.

Je preto možné konštatovať, že prvoradým impulzom pre vytvorenie Vyšehradskej skupiny bola bezpečnostná problematika a potreba zaistenia stability stredoeurópskeho regiónu. Zároveň v podmienkach nestability a neistoty po páde železnej opony a rozpade ZSSR sa štáty strednej Európy potrebovali niekam začleniť a získať tak pocit, že niekam patria, aj keď iba do neformálneho zoskupenia. (Šoth, 2010, p. 12)

Dodnes vo vývoji V4 je možné zaznamenať tri významné strategické medzníky, kedy došlo k naplneniu stanovených cieľov a prehodnocovaniu ďalšieho smerovania. Prvým medzníkom je rok 1999, kedy sa Poľsko, Česká republika a Maďarsko stali členmi NATO. Slovenská republika vzhľadom na nepriaznivý vývoj v 90. rokoch počas vlády Vladimíra Mečiara. Zároveň rok 2004 predstavuje druhý významný medzník vo vývoji V4 a vyvstala otázka, kam bude zoskupenie V4 smerovať a či je jeho ďalšia existencia opodstatnená, keďže hlavné ciele vymedzené vo Vyšehradskej deklarácii boli naplnené. Za tretí významný medzník môžeme považovať vstup krajín do schengenského priestoru, ktorý vytvoril spoločné zdieľané teritórium – najmä z hľadiska vnútorných hrozieb.

Regionálne zoskupenie nemalo slúžiť ako určitá forma integrácie vo vnútri EÚ, ale malo pomôcť zúčastneným krajinám úspešne sa podieľať na fungovaní Únie, plniť si svoje záväzky, ako aj dokázať presadiť vopred skoordinované ciele. (Dangerfield, 2008) veď stretnutia zástupcov Vyšehradských štátov sa uskutočňujú vždy pred zasadnutím Rady EÚ ako aj pred rokovaním Európskej rady. Štáty sa na týchto stretnutiach snažia skoordinať svoje stanoviská, aby na pôde EÚ mohli vystupovať jednotne. (Report of the Slovak..., 2015) Prínosom je predovšetkým koordinácia postojov v oblasti energetickej bezpečnosti, či migračnej politiky.

Vyšehradská skupina sa stala nástrojom ako zabrániť diktátu z Bruselu, keďže ani jeden zo štátov nechcel opäť zažiť podriadenie sa externému mocenskému centru na úkor politickej nezávislosti a svojich vlastných potrieb a záujmov, ako to bolo v období sovietskej dominancie.

Z geopolitického hľadiska sa stredná Európa v roku 2004 stala novou východnou hranicou Európskej Únie a NATO a tejto skutočnosti sa prispôbili aj nové strategické ciele V4 vymedzené v deklarácii prijatej na stretnutí predsedov vlád v Kroměříži. Štáty v nej vyjadrili vôľu na ďalšom rozvíjaní spolupráce už ako členské štáty NATO aj EÚ a zároveň prejavili záujem na začlenení do Schengenskej zóny, čo sa zrealizovalo v roku 2007. (Kroměříž declaration, 2004) Voľný pohyb osôb bol jednou z priorit všetkých štyroch štátov už od pádu bipolarity vzhľadom na dlhotrvajúce obdobie zatvorených hraníc počas studenej vojny.

Strategickým cieľom Vyšehradskej skupiny sa od začlenenia do EÚ stalo vybudovanie prosperujúcej, stabilnej a zjednotenej Európy prostredníctvom posilňovania demokratických princípov a európskych hodnôt na východnej a juhovýchodnej periférii Únie. Východná Európa a západný Balkán boli zadané ako geografická priorita Vyšehradskej skupiny, pričom predmetom spolupráce s príslušnými štátmi má byť odovzdanie skúseností z transformačného a integračného procesu. Vyšehradská skupina vidí svoj unikátny potenciál v pomoci štátom príslušného regiónu v ich prointegračných snahách vzhľadom na svoje vlastné skúsenosti a znalosti z obdobia transformácie, ktoré chce odovzdať ďalším krajinám aspirujúcim o členstvo v európskych štruktúrach. (Kroměříž declaration, 2004) Politickí predstavitelia krajín V4 vyzdvihujú záväzok skupiny alebo dokonca morálnu povinnosť poskytnúť týmto krajinám pomocnú ruku pri implementovaní reforiem a integračných stratégií. (Pulišová, 2010, p. 109) Východné partnerstvo a Európska politika susedstva sa stali strategickou prioritou štátov V4 v rámci EÚ. Rozširovaním zóny stability smerom na východ a juhovýchod chce Vyšehradské zoskupenie prispieť k vybudovaniu mieru a udržateľného rozvoja v Európe.

3. KLÚČOVÉ ROVNAKÉ / ROZDIELNE BEZPEČNOSTNÉ VÝZVY

Z hľadiska bezpečnosti integrácia do NATO a EÚ znamenala pre V4 začlenenie do európskeho a transatlantického bezpečnostného prostredia, z ktorého vyplynuli pre zoskupenie nielen nové záruky v zmysle kolektívnej bezpečnosti, ale aj nové hrozby súvisiace s rozšírenou bezpečnostnou agendou. Spadajú sem predovšetkým hrozby ako terorizmus, obchodovanie s ľuďmi a s drogami, nelegálna migrácia, extrémizmus, kyberterorizmus, klimatické zmeny a chudoba. (The Bratislava declaration..., 2011) Vymedzené hrozby reagujú nielen na členstvo v NATO a EÚ, ale odzrkadľujú aj špecifické postavenie a vývoj strednej Európy. v Bezpečnostných stratégiách sú spoločné, ale prístup/identifikácie nositeľa k nim je rozdielny dnes sem môžeme zaradiť aj nárast nacionalizmu, šírenie propagandy, alebo hybridné hrozby.

Medzi kľúčové rovnaké a rozdielne bezpečnostné výzvy dnes môžeme zaradiť:

Rovnaké:

- Kolektívna bezpečnosť Euro-Atlantického priestoru;
- Spoločné participácia v misiách;
- Spoločná bojová skupina EÚ;
- Energetická bezpečnosť;
- Migračná kríza.

Rozdielne:

- Rusko;
- EÚ (jadro EÚ a iné témy);
- Vojenský priemysel;
- Výmena spravodajských informácií.

Hoci všetky štáty V4 prešli v prvej dekáde 21. storočia na plnú profesionalizáciu armády, v modernizácii pretrvávajú aj naďalej výrazné nedostatky. Navyše vo všetkých štátoch V4 s výnimkou Poľska došlo od vstupu do NATO k poklesu výdavkov na obranu, čo môže byť zdôvodnené absenciou priamej vojenskej hrozby a získaním garanta bezpečnosti – čo sa zmenilo až vojnou na Ukrajine po 2013. Už v roku 2007 prijali štáty rozhodnutie o vytvorení spoločnej bojovej jednotky, ktorá bude nasaditeľná do operácií krízového manažmentu EÚ v prvej polovici roku 2016 a opätovne v roku 2019. Poľsko označilo

Vyšehradskú Battlegroup za dôkaz toho, že zoskupenie V4 je schopné vytvoriť svoju vlastnú vojenskú formáciu, ktorá pozitívne ovplyvní celkovú interoperabilitu a participáciu v operáciách. Okrem kreovania spoločnej Battlegroup hľadajú štáty aj ďalšie spôsoby ako zvýšiť svoju obranyschopnosť. Dochádza k spolupráci v oblasti zbrojného priemyslu, technického zabezpečenia, výmeny informácií a skúseností a koordinácii spoločného postoja voči bezpečnostným problémom. V jednotlivých operáciách a misiách vytvárajú štáty V4 spoločné jednotky, ako napríklad v prípade česko-slovenského práporu v rámci misie KFOR v Kosove, slovensko-maďarského kontingentu v rámci UNFICYP na Cypre alebo spoločného zapojenia Poľska a Slovenska v Iraku. (Nad' a kol., 2010)

Z hľadiska bezpečnosti stredoeurópskych štátov je významná aj energetická bezpečnosť, vzhľadom na to, že stredná Európa predstavuje tranzitný región, cez ktorý sú strategické suroviny prepravované na západ. Región je vo veľkej miere závislý predovšetkým od ruských strategických surovín, a preto v strategickom myslení zoskupenia V4 prevláda snaha o diverzifikáciu tranzitných ciest a zdrojov, aby tým znížili závislosť od Ruska, ktorá vystavuje štáty nebezpečenstvu v prípade prerušenia dodávok ako sa ukázalo počas plynovej krízy v roku 2009. Agendu energetickej bezpečnosti Vyšehradská skupina úspešne presadzuje aj na rokovaníach na úrovni EÚ.

Avšak práve vzťah vyšehradských štátov s Ruskom predstavuje oblasť, v ktorej krajiny V4 nedokázali nájsť konsenzus, a to predovšetkým v kontexte súčasného diania na Ukrajine. V postojoch štátov sa prejavuje rozdielne vnímanie bezpečnostných rizík a odlišné národné záujmy. Hoci všetky štyri štáty odsúdili anexiu Krymu a presadzujú mierové riešenie situácie na Ukrajine, nezhodli sa v otázke, ako postupovať voči Rusku. Najviac ohrozené sa vzhľadom na historické skúsenosti cíti Poľsko a podporuje mechanizmus sankcií voči Ruskej federácii zatiaľ čo Slovenská republika a Maďarsko sa naopak odklňajú od európskej politiky voči Rusku, nesúhlasia so sankciami, ktoré môžu uškodiť ich národným záujmom a vo vyjadreniach ich politickej elity prevláda proruská orientácia. Maďarsko zo všetkých štátov V4 udržiava najbližšie vzťahy s Moskvou a chce posilňovať spoluprácu s Ruskom v oblasti energetiky. (Marušiak, 2015a, p. 43) Nejednotný postoj k Rusku poukazuje na špecifiká štátov V4 a ich národných záujmov, ktoré môžu v niektorých prípadoch zabrániť nájdeniu konsenzu. Medzi takéto výzvy dnes môže zaradiť aj diskusiu o „jadre EÚ“.

Napriek tomu podobná história, príslušnosť k stredoeurópskemu bezpečnostnému prostrediu, percepčia hrozieb, zdieľané demokratické princípy, idey a západné hodnoty sú predpokladom pre harmonizáciu zahraničnej a bezpečnostnej politiky štátov V4. Zoskupenie od svojho vzniku funguje na princípe „v jednote je sila“ alebo „spolu môžeme znamenať viac“. Zároveň ale kladú dôraz na to, aby si zoskupenie zachovalo svoju neformálnosť a flexibilitu, ktorá je umožnená nízkou mierou inštitucionalizácie a nezáväzným charakterom prijatých rozhodnutí.

ZÁVER

Štáty Vyšehradského zoskupenia disponujú spoločnými črtami, ktoré formujú ich záujmy v oblasti zahraničnej politiky a bezpečnosti. Všetky štáty V4 prekonali v minulosti boj o identitu a prežitie v dôsledku expanzívnych ambícií mocností a zrad spojencov, čo vyvolalo narastajúci nacionalizmus. V strategickom myslení štátov sa tieto skutočnosti prejavili v snahách o nájdenie garantov bezpečnosti a posilňovaním regionálnej spolupráce v oblasti obrany a bezpečnosti.

Napriek tomu, že zoskupenie nedisponuje žiadnou inštitúciou s politickými kompetenciami na pravidelných koordinačných stretnutiach sa politickí predstavitelia snažia

zjednotiť svoj postoj a nájsť konsenzus v oblastiach ich spoločného záujmu. Koordinovaný prístup sa prejavuje najmä v oblasti východnej Európy a západného Balkánu, regiónov, pre ktoré je prínosnou skúsenosť stredoeurópskych štátov s prekonávaním autoritatívneho režimu a následným procesom transformácie, integrácie a implementácie západných demokratických hodnôt. K snahám o efektívnu kvadrilaterálnu spoluprácu dochádza aj v oblasti energetickej a sociálnej bezpečnosti, krízového manažmentu a posilňovania obranyschopnosti.

Jednotný postoj a zhodné záujmy nie sú ale dosiahnuteľné vždy a za každú cenu, ako sa to prejavuje v aktuálnom postoji štátov voči Rusku. Hierarchia priorít a hrozieb sa mierne líši medzi štátmi prihliadnúc na špecifické záujmy vyplývajúce z geopolitického postavenia každého z nich a z partikulárnych historických skúseností. Naopak je ale pravdepodobné, že štáty uspejú v dosiahnutí konsenzu v záležitostiach vyplývajúcich z otázok týkajúcich sa ich prežitia.

Sme toho názoru, že Vyšehradské zoskupenie vzniklo v prvom rade účelovo na splnenie špecifického cieľa, ktorým bol koordinovaný transformačný proces smerom k liberálnej demokracii a trhovej ekonomike, stabilizácia regiónu a návrat do Európy prostredníctvom integrácie do európskych štruktúr. Po dosiahnutí uvedených cieľov slúži V4 ako platforma pre dialóg a spoluprácu, ktorá je komplementárna ku spolupráci v rámci EÚ a NATO.

Zároveň je možné predpokladať, že spolupráca medzi štátmi V4 sa bude vyvíjať aj naďalej a že vlády budú hľadať jednotný postoj v oblastiach ich spoločných záujmov, aby tým zvýšili šancu ich presadenia na medzinárodnej úrovni, čo sa výrazne prejavuje najmä v kontexte súčasnej migračnej krízy.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

FABIAN, Karol, KOTTMAN, Peter: Krízový management pri bezpečnostných hrozbách z kybernetického priestoru, Proceedings of Bezpečnostné Fórum 2014, ISBN 978-80-557-0677-1

GAWRON-TABOR, Karolina: „NOVÁ KVALITA“ OBRANNÉ SPOLUPRÁCE VISEGRÁDSKÉ SKUPINY V LETECH 2010–2014. [online]. Portál Obrana a Strategie, 2015. [cit. 2016.02.25.] Dostupné na internete: <<http://www.obranaastrategie.cz/cs/archiv/rocnik-2015/1-2015/clanky/nova-kvalita-obranne-spoluprace-visegradske-skupiny-v-letech-2010-2014.html#20>> .

MAJER, Marián: Practical challenges of regional defense cooperation:.. In Regional Defense Cooperation: Lessons from Norden and Visegrad. Bratislava : Institute of European Studies and International Relations, Comenius University in Bratislava, 2014. 24 – 27 s.

NAXERA, Vladimír, KRČÁL, Petr: Obrazy ne-bezpečnosti v projevech slovenských politiků. Politics in Central Europe, roč. 12, č. 1S/2016, s. 49–61.

UŠIAK, Jaroslav: Security and Strategic Culture of the Visegrad Group Countries. Banská Bystrica : Matej Bel University in Banská Bystrica Faculty of political Sciences and International Relations, 2013. 200 s. ISBN 978-80-557-0515-6.

VALÁŠEK, Tomáš a kol.: DAV4 Full Report: Towards a Deeper Visegrad Defence Partnership : výskumná správa. Bratislava : CEPI, 2012. [online]. Portál cepolicy.org, 2016 [cit. 2016.03.07.] Dostupné na internete: <<http://www.cepolicy.org/publications/dav4-full-report-towards-deeper-visegrad-defence-partnership>> .

- DANČÁK, BŘETISLAV, MATEUSZ GNIAZDOWSKI, JUDIT HAMBERGER, AND ADAM HUDEK. (2011) Two Decades of Visegrad Cooperation. Bratislava: International Visegrad Fund.
- DANGERFIELD, MARTIN. (2008) The Visegrád Group in the Expanded European Union: From Preaccession to Postaccession Cooperation. *East European Politics and Societies*. 22 (3): 630–667.
- DEÁK, LADISLAV. (2010) Od Trianonu po malú vojnu. [From Trianon to the Little War] Bratislava: Eko-konzult.
- EICHLER, JAN. (2011) Bezpečnostná a strategická kultúra USA, EÚ a ČR. [Security and strategic culture of the USA, EU and the Czech Republic] Prague: Karolinum.
- GNIAZDOWSKI, MATEUSZ. (2015) Historická pamäť a poľské zahraničnopolitické myslenie po roku 1989. [Historical memory and Polish foreign policy thinking after 1989] In (Dez)integračná sila stredoeurópskeho nacionalizmu. Prípady štátov Vyšehradskej skupiny. [Desintegration force of Central European nationalism. The case of Visegrad Group.] Bratislava: Univerzita Komenského.
- KROMĚŘÍŽ DECLARATION. (2004) Prime Ministers' Summit in Kroměříž, May 12, 2004. Available at: <http://www.visegradgroup.eu/documents/visegrad-declarations/visegrad-declaration-110412-1>. (Accessed March 10, 2016)
- LUKÁŠEK, LIBOR. (2010) Visegrádská skupina a její vývoj v letech 1991-2004. [Visegrad Group and its evolution in 1991-2004] Prague: Karolinum.
- MARUŠIAK, JURAJ (2015) a. Russia and the Visegrad Group – More Than a Foreign Policy Issue. *International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs* 24 (1-2): 28-46.
- MARUŠIAK, JURAJ (2015) b. Stredná Európa a problematika práv národov na sebaurčenie. [Central Europe and the right of nations to self-determination] In (Dez)integračná sila stredoeurópskeho nacionalizmu. Prípady štátov Vyšehradskej skupiny. [Desintegration force of Central European nationalism. The case of Visegrad Group.] Bratislava: Univerzita Komenského.
- NAĎ, JAROSLAV, TOMASZ SZATKOWSKI, ISTVÁN GYARMATI AND LIBOR FRANK. (2010) Visegrad Security Cooperation Initiative: Trans-Atlantic Security. Policy paper. Bratislava: Slovak Atlantic Commission.
- ONDREJCSÁK, RÓBERT. (2007) Vývoj strategického myslenia v stredoeurópskych štátoch. [Evolution of strategic thinking in Central European states] In *Panoráma globálneho bezpečnostného prostredia 2006-2007*, [Panorama of global security environment] edited by Ľubomír Lupták, Róbert Ondrejcsák, and Vladimír Tarasovič. Bratislava: Ministerstvo obrany Slovenskej republiky.
- PULIŠOVÁ, VERONIKA. (2010) V4 in the Area of Security and Defence: The United Divides, the Divided United. In *Panorama of global security environment 2010*, edited by Marian Majer, Róbert Ondrejcsák, Vladimír Tarasovič, and Tomáš Valášek. Bratislava: CENAA.
- REPORT OF THE SLOVAK PRESIDENCY OF THE VISEGRAD GROUP JULY 2014 – JUNE 2015. Ministry of Foreign and European Affairs of the Slovak Republic. 2015. Available at: <http://www.visegradgroup.eu/documents/annual-reports>. (Accessed March 10, 2016)
- RUPNIK, JACQUES (1992) Jiná Evropa. [Another Europe] Prague: Prostor.

ŠOTH, JÁN. (2010) Visegrad as a Challenge: Success and Failures. In Panorama of global security environment 2010, edited by Marian Majer, Róbert Ondrejcsák, Vladimír Tarasovič, and Tomáš Valášek. Bratislava: CENAA.

THE BRATISLAVA DECLARATION OF THE PRIME MINISTERS OF THE CZECH REPUBLIC, THE REPUBLIC OF HUNGARY, THE REPUBLIC OF POLAND AND THE SLOVAK REPUBLIC ON THE OCCASION OF THE 20th ANNIVERSARY OF THE VISEGRAD GROUP. February 15, 2011. Available at: <http://www.visegradgroup.eu/2011/the-bratislava>. (Accessed March 20, 2016)

V4 COUNTRIES PROGRESS IN DEFENCE COOPERATION. Ministry of Defence & Armed Forces of the Czech Republic. December 18, 2015. Available at: <http://www.army.cz/en/ministry-of-defence/newsroom/news/v4-countries-progress-in-defence-cooperation-118019/>. (Accessed March 18, 2016)

VESELÝ, ZDENĚK. (2010) Dějiny mezinárodních vztahů. [History of international relations] Plzeň: Aleš Čeněk.

VISEGRAD DECLARATION 1991. February 15, 1991. Available at: <http://www.visegradgroup.eu/documents/visegrad-declarations/visegrad-declaration-110412-2>. (Accessed March 20, 2016)

Tento príspevok je publikovaný v rámci projektu VEGA č. 1/0545/17 – Transformácia bezpečnostného prostredia: aplikácia skúseností štátov Vyšehradskej štvorky na príklade Ukrajiny.

doc. Mgr. Jaroslav UŠIAK, PhD., Katedra bezpečnostných štúdií
Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Kuzmányho 1, 974 01 Banská Bystrica
jaroslav.usiak@umb.sk

Mgr. Dominika Kosárová, M.A., Katedra bezpečnostných štúdií
Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Kuzmányho 1, 974 01 Banská Bystrica
dominika.kosarova@umb.sk

NOVÉ VÝZVY PRE OZBROJENÉ SILY SLOVENSKEJ REPUBLIKY

NEW CHALLENGES FOR THE ARMED FORCES OF THE SLOVAK REPUBLIC

Jaroslav VARECHA

ABSTRACT

The development of the situation to the east and south of NATO and EU borders confirms the increasing complexity of security threats, which is manifested in particular by the overcoming of external and internal security, the military and non-military nature of the threats and the hybrid status of the conflicts. It requires appropriate responses in the Slovak Republic security policy, to update the political-military conclusions according to the severity and extent of the current threats and, last but not least, to formulate requirements for a higher level of preparedness of the Slovak Republic for defense, including the preparedness of its defense capabilities, especially the armed forces.

Keywords: combat tasks, new threats, armed forces, capability, conventional threats

ÚVOD

V súčasnom období sme svedkami tvrdení, že bezpečnostné prostredie, v ktorom Slovenská republika (ďalej len SR) naplňa svoje bezpečnostné záujmy, sa výrazne zhoršilo. Je to predovšetkým preto, že sa bezpečnostné prostredie mení rýchlo a častokrát nepredvídane, ovplyvňujú ho vnútorné a vonkajšie faktory, ktoré sú navzájom úzko previazané, pričom ich hranica je čoraz nejasnejšia. Dôležitá je aj skutočnosť, že krízové situácie môžu vznikáť bez akéhokoľvek varovania, pričom reakcia medzinárodného spoločenstva nemusí byť okamžitá. Je možné konštatovať, že sa podstatne znižuje konsenzuálnosť v medzinárodných vzťahoch, oslabujú sa hodnotové základy medzinárodnej politiky, znižuje sa dôvera a porozumenie medzi štátmi, narastá nestabilita a napätie, ale predovšetkým sa dynamicky mení prerozdelenie moci a vplyvu.

Vzhľadom na to, že SR je zvrchovaným demokratickým štátom, ktorý je plne integrovaný v euroatlantickom priestore a ktorý má dobré predpoklady politického, ekonomického, kultúrneho a spoločenského rozvoja, musí na vrchole jeho bezpečnostných záujmov stáť zaisťovanie politickej nezávislosti, zvrchovanosti, územnej celistvosti, nedotknuteľnosti hraníc a integrity. Vo všeobecnosti je možné konštatovať, že zachovanie existencie ľubovoľného štátneho útvaru je závislé na jeho schopnosti ubrániť si svoju zvrchovanosť a územnú celistvosť, preto je obrana štátu pred akoukoľvek formou agresie jednou zo základných funkcií štátu. Vykonáva ju predovšetkým použitím vojenskej sily, pričom nositeľom vojenskej sily štátu sú ozbrojené sily (ďalej len OS), ktoré boli a sú aj dnes jednou z jeho základných inštitúcií.

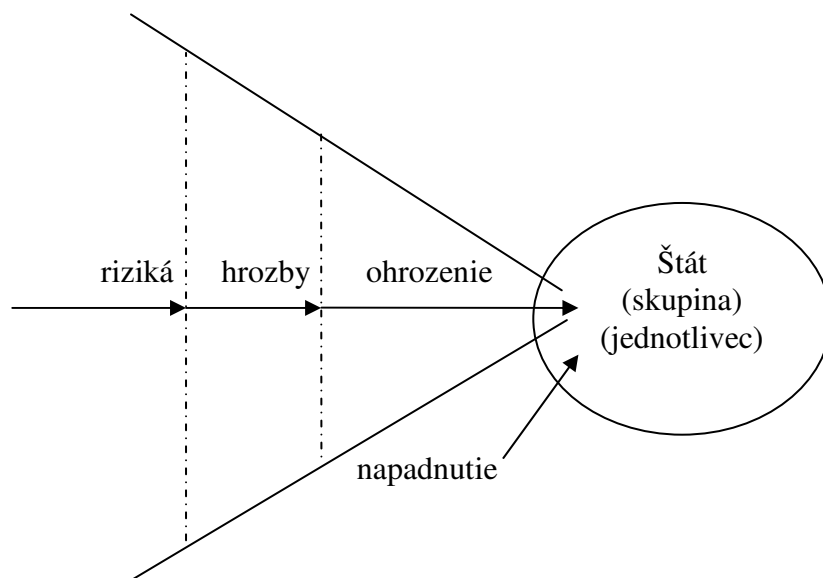
Súčasná analýza bezpečnostného prostredia SR poukazuje na prehlbovanie rizík v zabezpečovaní obrany štátu, preto SR vo svojej obrannej politike na túto skutočnosť reaguje strategickou adaptáciou obrany štátu, ktorá je založená na dôslednom naplňaní dvoch základných pilierov, ktorými sú primárna zodpovednosť SR za vlastnú obranu a zodpovednosť SR za plnenie jej záväzkov vyplývajúcich z medzinárodných zmlúv v oblasti obrany, ktorými je viazaná.

1 TRADIČNÉ VS. NOVÉ HROZBY

Vo všeobecnosti je možné konštatovať, že existencia človeka je v ohrození už od samotného začiatku ľudstva. V jednotlivých obdobiach ľudskej spoločnosti sa menili len zdroje tohto ohrozenia. V ranných dobách to boli dravé zvieratá, výkyvy počasia, či nedostatok potravín, čo ohrozovalo ľudí. Zdokonaľovanie poľnohospodárstva, lovu a stavby príbytkov priniesli dobu medziľudských konfliktov, ktoré v podstate trvajú dodnes. Práve v dobe, keď najvyššou hodnotou bola poľnohospodárska pôda, zvädzali rôzne kmene a neskôr aj panovnícke a šľachtické rody či kráľovstvá ozbrojené súboje, ktorými si zabezpečovali svoje bohatstvo, moc a miesto v dejinách, predovšetkým územnými ziskami. Neskôr kráľovstvá, mestské štáty aj samotné štáty používali násilie na riešenie náboženských a politických sporov, medzištátnych aj vnútroštátnych sporov. Tradícia násilia viedla v moderných dejinách k tragédiám, ktoré vyvrcholili prvou a druhou svetovou vojnou¹.

Z uvedeného sa dá konštatovať, že ozbrojené násilie a vojny sprevádzajú ľudstvo od nepamäti, resp. že ozbrojené konflikty sú neoddeliteľnou súčasťou ľudskej histórie, preto zistenie bezpečnosti a prežitia bolo hlavnou ľudskou úlohou už od začiatku dejín. Je to predovšetkým pre dôsledky, ktoré ozbrojené konflikty so sebou prinášajú. Medzi dôsledky ozbrojených konfliktov patria predovšetkým straty na životoch a zdraví vojakov aj civilného obyvateľstva, nútené opúšťanie domovov a hľadanie bezpečnejších oblastí pre život, humanitárne problémy, ekonomické, environmentálne a kultúrne problémy až katastrofy. Vzhľadom na uvedené sú dnes ozbrojené konflikty vnímané ako tradičné hrozby.

Pri používaní jednotlivých pojmov vychádzam z Terminologického slovníka krízového riadenia Bezpečnostnej rady SR², kde pojem *riziko* je definované ako „miera ohrozenia, vyjadrená pravdepodobnosťou vzniku nežiadúceho javu a jeho dôsledkami“, pojem *hrozba* je definovaný ako „objektívne existujúca možnosť, ktorej naplnenie je schopné spôsobiť negatívne dôsledky“ a pojem *ohrozenie* je definované ako „aktivovaná hrozba v priestore a čase“.

Obrázok 1 Riziká, hrozby, ohrozenie a napadnutie³ (upravené)

¹ MASARIKOVA, M., NAĎ, J. Tradičné hrozby a ich význam v súčasnosti, 2017.

² Bezpečnostná rada SR. Terminologický slovník krízového riadenia a zásady jeho používania, 2017.

³ VOLNER, Š. Bezpečnosť, riziká a hrozby 21. storočia, 2005.

Na obrázku 1 je naznačený možný prístup k chápaniu a objasňovaniu definícií jednotlivých pojmov. *Riziká* môžeme chápať ako také javy a procesy, ktoré síce priamo a bezprostredne nepôsobia na ľudstvo, národy, štáty, skupiny či jednotlivcov, ale ktoré za istého „neadekvátneho“, či „chybného“ správania sa (napríklad štátu vo vnútornej alebo zahraničnej politike), alebo za konkrétnej situácie, za istých konkrétnych podmienok, v istej fáze svojho vývoja môžu vyvolať javy a procesy, ktoré sa transformujú na hrozby. Pre štát by mali byť riziká tzv. varovné signály, alebo rizikové polia, kritická fáza či etapa, kde by nemal vstúpiť, ak nechce, aby sa postavili alebo otočili proti nemu, aby ho neohrozovali. Riziko je teda možné chápať ako objektívny jav, ktorý predstavuje základ budúcich hrozieb, ktorý vytvára isté podmienky a priestor pre budúce možné hrozby. Riziko je to, čo sa môže, ale nemusí nevyhnutne reálne stať; javy, z ktorých môžu, ale nemusia vzniknúť reálne hrozby⁴.

Hrozby vyjadrujú objektívny jav, ktorý je oproti pojmu riziko aktuálnejší, reálnejší, otvorenejší, časovo bližší, obsahovo užší, identifikovateľnejší, „hmatateľnejší“, disponibilnejší, ktorý reálne „negatívne“, či „deštruktívne“ pôsobí na konkrétny jav, systém. Hrozba je teda jav, ktorý reálne a evidentne priamo začína deštruktívne pôsobiť. Ak poznáme riziká, potom môžeme predísť vzniku alebo pôsobeniu hrozieb. *Ohrozenie* sa môžeme chápať ako ešte bezprostrednejšie a priamejšie deštruktívne pôsobenie už celostnosti a funkčnosti systému, priame prenikanie do jeho vnútornej štruktúry, ohrozovanie jeho ďalšieho vývoja a existencie.

Na ešte bližšie objasnenie rozdielu týchto pojmov je možné použiť príklad zbraní hromadného ničenia (ZHN). Už úspešný laboratórny pokus rozbitia jadra atómu (jadrová reakcia) priniesol riziko jeho využitia na výrobu atómových zbraní. Existencia atómovej bomby v laboratóriu v sebe nesie riziko jej možného použitia. Zaradenie atómovej bomby do armádnych štruktúr sa stáva hrozbou ich použitia (typické pre obdobie studenej vojny medzi USA a ZSSR). Využívanie ZHN ako faktora vojenského nátlaku, silového pôsobenia medzi štátmi, ktoré sú v konflikte, alebo nepriateľskom vzťahu, sú ohrozovaním. Najhorším prípadom je otvorený útok (napadnutie) resp. použitie atómovej bomby. Použitie atómovej bomby na Hirošimu už nebolo rizikom, ani hrozbou, ani ohrožením, ale priamo katastrofou. Zároveň však vznikla hrozba pre všetky ostatné štáty, ktoré tieto zbrane nevlastnili a proti ktorým by mohli byť kedykoľvek použité. Preto v „záujme bezpečnosti“ a odstrašenia od ich použitia sa ostatné mocnosti veľmi rýchlo poponáhľali takúto zbraň vyrobiť a vlastniť. Na tomto mieste je asi vhodné položiť si otázku „aké hrozby a ohrozenia by nastali, ak by takéto zbrane vlastnil každý štát alebo dokonca iný aktér ako štát? Odpoveď na túto otázku by iste mohla každého zmraziť, preto sa venuje taká veľká pozornosť bezpečnostným aktérom otázkam kontroly jadrových programov v jednotlivých štátoch.

Ďalším frekventovaným pojmom je pojem *bezpečnosť*. Podľa terminologického slovníka krízového riadenia Bezpečnostnej rady SR⁵ je bezpečnosť definovaná ako „stav spoločenského, prírodného, technického, technologického systému alebo iného systému, ktorý v konkrétnych vnútorných a vonkajších podmienkach umožňuje plnenie určených funkcií a ich rozvoj v záujme človeka a spoločnosti“. Z uvedenej definície je zrejmé, že bezpečnosť je mimoriadne komplexným a viacrozmerným fenoménom, ktorý zahŕňa veľké množstvo oblastí a dimenzií. Dokonca existuje niekoľko definícií bezpečnosti, pričom záleží na tom, kto túto definíciu formuluje. Môžu to byť ekonómovia, právnici, sociológovia, politici, ale aj vojaci. Pri ich zhrnutí by sa všeobecne mohlo konštatovať, že ide o stav, kedy daný aktér (jednotlivec, skupina, štát alebo iný typ aktéra) nepociťuje nebezpečenstvo, respektíve bezprostredné ohrozenie, respektíve ide o snahu odstrániť hrozby. V súvislosti s pojmom bezpečnosť sa čas-

⁴ VOLNER, Š. *Bezpečnosť, riziká a hrozby 21. storočia*, 2005.

⁵ Bezpečnostná rada SR. *Terminologický slovník krízového riadenia a zásady jeho používania*, 2017.

to stretávame s pojmami bezpečnostné riziko, bezpečnostné hrozby, bezpečnostný aktér a pod.

Podpísaním Vestfálskeho mieru v roku 1648, ktorým sa skončila tridsaťročná vojna, bol po prvýkrát deklarovaný štát ako suverénny aktér navonok aj dovnútra, ktorý sa opiera o medzinárodné právo a prostredníctvom neho sa snaží predchádzať anarchii⁶. Štát sa stal hlavným garantom bezpečnosti a hlavným aktérom medzinárodných vzťahov. V prípade bezpečnostných záujmov štátov sa uplatňoval podobný princíp ako pri jednotlivcovi tzn., že štáty motivuje predovšetkým zachovanie svojej vlastnej existencie. Centrom koncepcie tradičnej bezpečnosti je štát a ochrana jeho hraníc pred externými hrozbami, dosiahnutie politických a ekonomických cieľov, akými sú napríklad prístup k nerastným surovinám, šírenie ideológie či sféry vplyvu. Za najväčšie hrozby sa považujú vojny medzi štátmi, občianske vojny, šírenie nukleárných zbraní či revolúcie. Štát teda vyhodnocuje a reaguje na skupinu tradičných hrozieb.

Zmeny v globálnom bezpečnostnom prostredí po skončení studenej vojny ovplyvnili aj pozíciu štátu. Orientácia v medzinárodnom prostredí sa sťažila a eróziu mocenského monopolu štátu umocnili aj globalizácia, technologická revolúcia a sekuritizácia nových oblastí, ktoré dovtedy neboli vnímané ako bezpečnostné hrozby. Ozbrojený konflikt zrazu nebol jedinou bezpečnostnou hrozbou a štáty museli pri svojom strategickom plánovaní brať do úvahy aj ekonomický vývoj vo svete, životné prostredie či migráciu. Do popredia sa dostáva nová koncepcia bezpečnosti tzv. ľudská bezpečnosť⁷, ktorá je sústredená na základné ľudské práva. Okrem tradičných hrozieb vníma ľudská bezpečnosť aj iné hrozby ako sú choroby, chudobu, prírodné katastrofy či porušovanie ľudských práv.

Takéto poňatie bezpečnosti je veľmi široké a zahŕňa takmer všetky oblasti každodenného života a dalo by sa rozdeliť na kategórie:

- ekonomická bezpečnosť (chudoba, dopady ekonomických zmien vo svete),
- potravinová bezpečnosť (hlad, dopady zmien klímy na poľnohospodárstvo),
- bezpečnosť v oblasti zdravia (prístup k zdravotnej starostlivosti, infekčné nákazy),
- environmentálna bezpečnosť (vyčerpanie zdrojov, znečistenie ovzdušia),
- osobná bezpečnosť (násilie, ozbrojené konflikty, prírodné katastrofy),
- bezpečnosť komunity (narušenie kultúrnej integrity, kultúrna globalizácia),
- politická bezpečnosť (politické represie, vojny).

Pri koncepcii ľudskej bezpečnosti, ktorá je sústredená okolo základných ľudských práv, bezpečnosť stráca výhradne národný charakter. Väčšina bezpečnostných hrozieb prekračuje hranice štátu a ohrozuje ľudí na celom svete, čo spôsobuje vzájomnú závislosť štátov. Riešenie bezpečnostných hrozieb presahuje národnú politickú úroveň a vyžaduje si vzájomnú spoluprácu štátov, medzinárodných organizácií a aj participáciu nižších jednotiek spoločnosti.

Aj keď koncepcie tradičnej a ľudskej bezpečnosti majú veľa odlišností, nevylučujú sa vzájomne. Štát stále ostáva hlavným garantom bezpečnosti, ale bezpečnosť hraníc a štátu nie je jediným faktorom zaisťujúcim bezpečnosť človeka. Na druhej strane úroveň ľudskej bezpečnosti dokáže podstatne ovplyvniť stabilitu štátu, preto je možné konštatovať, že obidve koncepcie sa navzájom podporujú a jedna nedokáže existovať pri absencii druhej.

⁶ KAČMÁR, R. Čo je to bezpečnosť, 2017.

⁷ KIRŇÁK, M. Nové hrozby, 2017.

2 NOVÉ VÝZVY PRE OZBROJENÉ SILY SR

Získaním zmluvných garancií v oblasti obrany, najmä od roka 2004 členstvom v NATO a EÚ, sa posilnil pocit bezpečnosti občanov a spoločnosti. V súvislosti s vyhodnotenou nízkou úrovňou rizík a hrozieb na úseku obrany štátu sa SR v minulosti angažovala predovšetkým v podpore mieru, bezpečnosti a stability vo svete, čo viedlo k prednostnému využívaniu zdrojov na zabezpečenie plnenia úloh OS SR mimo územia SR⁸. Tento dlhotrvajúci trend, ako aj postupné znižovanie vyčleňovaných zdrojov na obranu, spôsobili postupné znižovanie obranyschopnosti SR.

Vývoj na východ a juh od hraníc členských štátov NATO a EÚ potvrdzuje narastanie komplexnosti bezpečnostných hrozieb, čo sa prejavuje najmä prelínaním vonkajšej a vnútornej bezpečnosti, vojenského a nevojenského charakteru hrozieb i hybridným charakterom konfliktov. To si vyžaduje zodpovedajúco reagovať v bezpečnostnej politike SR, aktualizovať politicko-vojenské závery o pravdepodobnosti, závažnosti a rozsahu hrozieb a v neposlednom rade formulovať požiadavku na vyššiu úroveň pripravenosti SR na obranu, vrátane pripravenosti jej obranných kapacít, najmä OS SR⁹. Zo súčasného vyhodnotenia bezpečnostného prostredia vyplýva, že tradičná hrozba rozsiahleho ozbrojeného konfliktu je nízka, ale hrozba regionálneho ozbrojeného konfliktu je zvýšená. Aj keď vezmeme do úvahy, že pravdepodobnosť ozbrojeného konfliktu na území SR je oveľa nižšia ako pravdepodobnosť vypuknutia migračnej krízy, závažného kybernetického útoku či aktu terorizmu, tak vzhľadom na závažnosť dopadov uskutočnenia ozbrojeného konfliktu na štát a jeho obyvateľstvo, by dopady mohli byť natoľko devastáčne, že ani malé riziko nemožno brať na ľahkú váhu.

Hoci je kolektívna sila NATO veľká, každý zo spojencov má podľa Severoatlantickej zmluvy v prvom rade povinnosť starať sa o svoju obranu sám. NATO, ako medzivládna organizácia, nemá vlastné ozbrojené sily. Všetci vojaci a drvivá väčšina vojenskej techniky a infraštruktúry je pod kontrolou a vo vlastníctve jeho členských štátov, preto je ich použitie závislé od suverénneho rozhodnutia týchto členských štátov. Podľa terminologického slovníka krízového riadenia Bezpečnostnej rady SR¹⁰ je výzva definovaná tak, že „v bezpečnostnej politike štátu spravídla prezentuje existenciu aktuálnych príležitostí alebo bezpečnostných rizík a ohrození, ktoré majú nadnárodný až globálny charakter, dynamický vývoj a ktoré vyžadujú sformulovanie nových cieľov a úloh štátu a prijímanie zodpovedajúcich opatrení“. V súvislosti s uvedenou definíciou a predchádzajúcim textom článku bude nevyhnutné zaoberať sa prehodnotením východísk a cieľov použitia a rozvoja spôsobilostí OS SR, ktoré sú potrebné na zaručovanie obrany štátu, aby OS SR disponovali vyšším bojovým potenciálom, účinnou bojovou podporou i efektívnym bojovým zabezpečením, ale aj vyššou mierou schopnosti včasnej reakcie na rôzne hrozby (tradičné aj nové) a to v rámci kolektívnej obrany na vlastnom území, ako aj v operáciách mimo územia SR.

Postupné znižovanie obranyschopnosti SR v predchádzajúcom období, v kontexte súčasného hodnotenia bezpečnostného prostredia, je „novou“ a veľkou výzvou pre SR riešiť stav pripravenosti OS SR na obranu štátu a to aj na najnáročnejší scenár. Cieľom má byť udržiavanie a rozvíjanie OS, ktoré disponujú adekvátnym bojovým potenciálom a reálnou bojovou silou, pripravené na použitie v súlade so svojim poslaním. Pojmy „bojový potenciál“¹¹ a „bojová sila“¹² sú najmä laickou verejnosťou často používané zameniteľným spôsobom. Vo vojenskej teórii sú však obidva pojmy odlišné, ale vzájomne súvisiace. Bojový potenciál sa

⁸ Obranná stratégia Slovenskej republiky, 2017 (návrh).

⁹ Vojenská stratégia Slovenskej republiky, 2017 (návrh).

¹⁰ Bezpečnostná rada SR. Terminologický slovník krízového riadenia a zásady jeho používania, 2017.

¹¹ VARECHA, J. Možný pohľad na parametre bojového potenciálu, 2016.

¹² ŽIDEK, R. MAJCHÚT, I. Ozbrojené sily demokratického štátu, 2015.

vzťahuje na predpokladanú akcieschopnosť vojenského celku v prípade jeho použitia v operácii. Bojová sila predstavuje realizovaný bojový potenciál vojenského celku v konkrétnej situácii proti definovanému nepriateľovi v priestore operácie. To znamená, že sa bojový potenciál konvertuje na reálnu bojovú silu v procese interakcie s konkrétnym nepriateľom.

Pre lepšie porozumenie odlišnostiam uvádzaných pojmov je možné uviesť podstatné diferencie. Nositeľom bojového potenciálu sú „nasaditeľné vojenské celky“, ale nositeľom bojovej sily sú „nasadené vojenské celky“ do operácie. Rozhodujúcim kvalitatívnym parametrom bojového potenciálu je úroveň osvojenia si tradičných vojenských spôsobilostí (spôsobilosť prieskumnej a spravodajskej činnosti, spôsobilosť velenia a riadenia, spôsobilosť manévrovať, spôsobilosť palebného ničenia, spôsobilosť ochrany i spôsobilosť udržateľnosti), ale rozhodujúcim kvalitatívnym parametrom bojovej sily je úroveň uplatnenia tradičných vojenských spôsobilostí proti konkrétnemu nepriateľovi v konkrétnom čase. Podstatnou odlišnosťou je skutočnosť, že hodnota bojového potenciálu nie je ovplyvňovaná činiteľmi (faktormi) operačného prostredia, ale hodnotu bojovej sily množstvo faktorov operačného prostredia ovplyvňuje podstatne. Napríklad drsný terén, alebo zlá viditeľnosť či klimatické podmienky môžu výrazne redukovať použiteľnosť zbraní, bojovej techniky a agilnosť vojsk v procese uplatňovania vojenských spôsobilostí¹³. Obdobne aj právne obmedzenia deštruktívneho pôsobenia môžu výrazne ovplyvniť hodnotu bojovej sily. V dôsledku toho bude vždy existovať určitá diferencia medzi hodnotou bojového potenciálu a bojovej sily. Aby diferencia medzi hodnotou bojového potenciálu a bojovej sily bola čo najmenšia je nevyhnutné, aby nasaditeľné vojenské celky čo najviac cvičili. Inými slovami povedané, „poľný“ výcvik, organizovaný a vykonávaný za rôznych podmienok, sa opäť musí stať základom na dosahovanie požadovaných spôsobilostí OS SR.

ZÁVER

OS SR majú nezastupiteľné miesto pri napĺňaní úloh, ktoré súvisia so zabezpečením zvrchovanosti a územnej celistvosti štátu, ale aj bezpečnosti a ochrany občanov SR. V dôsledku zásadných zmien bezpečnostného prostredia je nevyhnutná aj zmena priorit z expedičného charakteru pôsobenia OS SR v operáciách MKM na celé spektrum úloh obrany SR, bojové aktivity nevynímajúc.

Veľkou výzvou a cieľom SR v nasledujúcom období je mať ozbrojené sily, ktoré disponujú adekvátnym bojovým potenciálom, ktoré sú bojaschopné a pripravené na použitie v súlade so svojim poslaním, sú akcieschopné a dôveryhodné pri zaručovaní obrany štátu, pri plnení úloh kolektívnej obrany spojencov, pri riešení konfliktov v misiách a operáciách mimo územia Slovenskej republiky a pri podpore štátnych orgánov, ktoré riešia nevojenské ohrozenia. Po naplnení tohto cieľa bude platiť, že OS SR sú nezastupiteľným, najvýznamnejším a najsilnejším nástrojom štátu, ktorý zabezpečuje jeho nezávislosť, územnú integritu a neporušenosť štátnych hraníc. V zahraničnopolitickom meradle predstavujú základný symbol jeho zvrchovanosti a hlavného garanta jeho medzinárodnoprávnej subjektivity. Procesy na dosiahnutie tohto cieľa boli začaté. Je nanajvýš žiadúce, aby neostali jednotlivé zámery, najmä politickej špičky, len na papieri, ale aby sa v praxi realizovali. V tejto súvislosti je potrebné poznamenať, že ozbrojené sily sú špecifickou formálnou spoločenskou organizáciou, ktorá uplatňuje ozbrojené násilie v záujme toho subjektu, ktorý ich vytvoril a využíva na mocenské presadzovanie svojich politických cieľov. To znamená, že ozbrojené sily sú prostriedkom uplatňovania moci a nie nositeľom moci, ktorý by mohol rozhodovať o svojej veľkosti a použití.

¹³ SPILÝ, P., HRNČIAR, M. Vojenská taktika, 2013.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky, 2017 (návrh).

Biela kniha o obrane Slovenskej republiky, 2016.

Dlhodobý plán výstavby a rozvoja ozbrojených síl Slovenskej republiky s výhľadom do roku 2030. 2016.

Doktrína Ozbrojených síl Slovenskej republiky (D), 2015.

KAČMÁR, R. Čo je to bezpečnosť? In: ZaBEZPEČ si vedomosti. [online]. Bratislava : Slovenský inštitút pre bezpečnostnú politiku, 3/2017. [cit. 2017-09-28]. Dostupné na internete: <https://slovaksecurity.org/wp-content/uploads/2017/03/Zabezpe%C4%8D-si-vedomosti-online.pdf>. ISBN 978-80-972228-3-3.

KIRŇÁK, M. Nové hrozby. In: ZaBEZPEČ si vedomosti. [online]. Bratislava : Slovenský inštitút pre bezpečnostnú politiku, 3/2017. [cit. 2017-09-28]. Dostupné na internete: <https://slovaksecurity.org/wp-content/uploads/2017/03/Zabezpe%C4%8D-si-vedomosti-online.pdf>. ISBN 978-80-972228-3-3.

MASARIKOVÁ, M., NAĎ, J. Tradičné hrozby a ich význam v súčasnosti. In: ZaBEZPEČ si vedomosti. [online]. Bratislava : Slovenský inštitút pre bezpečnostnú politiku, 3/2017. [cit. 2017-09-28]. Dostupné na internete: <https://slovaksecurity.org/wp-content/uploads/2017/03/Zabezpe%C4%8D-si-vedomosti-online.pdf>. ISBN 978-80-972228-3-3.

Obranná stratégia Slovenskej republiky, 2017 (návrh).

SPILÝ, P., HRNČIAR, M. 2013. Vojenská taktika. 1. vyd. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2013. 272 s. ISBN 978-80-8040-471-0.

Vojenská stratégia Slovenskej republiky, 2017 (návrh).

VARECHA, J. Možný pohľad na parametre bojového potenciálu. In: Národná a medzinárodná bezpečnosť 2016 [elektronický zdroj] : Zborník vedeckých a odborných prác. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2016. ISBN 978-80-8040-534-2, s. 569-577.

VOLNER Š., Bezpečnosť, riziká a hrozby 21. storočia. In: Obrana a stratégie, 2005, roč. 2005, č. 2/2005, ISSN 1214-6463, s. 71-86.

ŽÍDEK, R., MAJCHÚT. I. 2015. Ozbrojené sily demokratického štátu. 1. vyd. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2015. 254 s. ISBN 978-80-8040-521-2.

doc. Ing. Jaroslav VARECHA, PhD., Katedra bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika Liptovský Mikuláš
jaroslav.varecha@aos.sk

HROZBA NEOFAŠIZMU V SÚČASNEJ EURÓPE

THREAT OF NEO-FASCISM IN CONTEMPORARY EUROPE

Adriana VASILKOVÁ

ABSTRACT

The subject of the analysis of the submitted paper is the question: How has the rise of neo-fascism in the European environment over the past two decades changed and still continues to change more or less stable political climate built on both liberal and conservative values. The aim of the analysis is to give, in particular the young generation, knowledge of the causes, sources, consequences and illusions of neo-fascism, despite the fact that Europe has a fatal historical experience with fascism, the ideological predecessor of neo-fascism. The analysis will also focus on the negative impact that neo-fascism has on the strengthening of integration and transition processes of so far not integrated states.

Keywords: fascism, neo-fascism, nazism, neo-nazism, transition process

ÚVOD

Odborná terminológia ako dôležitá súčasť metodológie vied prešla za posledné storočie obrovskými premenami a to v globálnom zmysle. Nielen jazykovedcom je známe, že všetky jazyky sveta majú dva základy – národný a inonárodný. V závislosti od veľkosti územia, od diverzity susedných území, od znalosti a zložitosti písma, od prebiehania vzájomnej asimilácie a akulturácie sa formoval špecifický jazykový fond, založený najmä na poznávacej aktivite ľudí¹. Bohatstvo jazyka však záviselo aj od iných udalostí, kedy a ako dlho bol štát okupovaný iným štátom, či bol súčasťou mnohonárodnej ríše, či mal umelé alebo prirodzené hranice, ktoré mohli alebo nemuseli vytvárať izolácie. V súčasnosti je každý jazyk ovplyvňovaný „mierovými prostriedkami“. Prostredníctvom moderných komunikačných technológií sa stierajú hranice medzi jazykmi tak rýchlo, že jazykovedci nie sú schopní okamžite reagovať. V národnej slovnej zásobe tak dochádza k používaniu rôznych termínov pre jeden predmet, k nekritickému a ne odbornému preberaniu „poslovenčených inojazyčných termínov“, čo je viac záležitosťou módy ako jazykovej vybavenosti. Problémy sú však najmä v nejednotnosti odbornej terminológie. Je to spôsobené nielen vyššie uvedenými príčinami, ale aj stratou úcty k národným jazykom. Internacionalizácia vo vede je dnes samozrejmosťou, ale rovnako dôležité je aj kultivovať národný jazyk, napríklad aj z dôvodu dôkladnej informovanosti širokej verejnosti, najmä ak sa informácie týkajú bezpečnosti občanov. Tejto chyby - nezamýšľať sa nad obsahom v súvislosti s jazykovou prezentáciou - sa dopúšťajú rovnako novinári ako politici, občas aj akademická sféra. Uvedené súvisí aj s našou témou.

I. NEONACIZMUS A NEOFAŠIZMUS

Pojmy ako neonacizmus a neofašizmus sa často zamieňajú, pričom nie sú identické. Podľa charakteristík z odborných zdrojov je fašizmus ideológia, ktorá zasiahla veľkú časť teritória Európy (Taliansko, Nemecko, Portugalsko, Španielsko) s presahom aj na iné kontinenty (napr. vybudovanie osi Berlín – Rím – Tokio) v čase pred II. svetovou vojnou.

¹ ŠÚTOVEC, M. Literatúra a návod.

Nacizmus je špecifický typ fašizmu spojený ideovo aj teritoriálne s Nemeckom a s typickou formou národného socializmu. V domácej politike európskych štátov pred II. svetovou vojnou bol fašizmus aj reakciou na krízu liberálnych inštitúcií, finančného hospodárenia a sociálneho systému, ktoré nastali po skončení I. svetovej vojny. Odpoveďou fašizmu bol nárast represívneho až totalitárneho aparátu štátu v domácej politike a tiež nárast rozpínavosti v zahraničnej politike, ktorý už pôsobil v Mussoliniho doktríne, ale uskutočniť sa mal podľa predstáv nacizmu ako Hitlerova *Tretia ríša*. Tieto precedensy bolo užitočné objasniť, aby sme mohli pristúpiť k definovaniu toho, čo je to neofašizmus, čo je neonacizmus, aké hodnoty uznávajú a aké historické rezíduá obsahujú.

Neonacizmus vychádza z nacionálno – socialistickej koncepcie zjednotenej Európy z 30. - 40. rokov 20. storočia². Koncept pracuje s tézou, že predstava o tom, ako nacionálny socializmus veril len národnému štátu ako uznávanej primárnej entite je absolútne mylná. Prívrženci pluralitou štátov opovrhovali, bol to pre nich neprehľadný, chaotický systém. Od nacizmu pochádza i termín *Grossraumwirtschaft*, čiže veľkopriestorové hospodárstvo, čím sa mala Európa v budúcnosti stať s tým, že vybraný štát (Nemecko !) by si zachoval úlohu lídra³. Ako vieme, koniec II. svetovej vojny urobil koniec týmto predstavám.

Dnes sa požiadavky súčasných neonacistov pohybujú najmä v deklaratórnej rovine. Ich idey možno zhrnúť nasledovne: národný štát je dôležitý, ale nie rozhodujúci pre budúci vývoj. Základným pilierom vývoja je posilňovanie existencie bielej rasy, ktorá je ohrozená a je potrebné ju chrániť ako základnú európsku hodnotu. Multikulturalizmus nie je východisko, je to len nástroj medzinárodného kapitálu ako zničiť národy a ich „biele identity“. Boj na ochranu národov a ich identít musí mať medzinárodný rozmer a spoluprácu. Čiže aj v neonacizme sa evokuje jedna zo základných ideí fašizmu o rasovej nerovnosti. Spojenie národov a spolupráca medzi nimi nemôže teda fungovať na teritoriálno – geografickej úrovni, ale len na rasovej. Od toho sa až ako dôsledok odvíja politická a ekonomická kooperácia⁴.

Neofašizmus je definovaný ako hnutia, ktoré sa pokúšali obnoviť fašistické ideály hneď po skončení II. svetovej vojny. V 60. rokoch 20. storočia sa objavila nová interpretácia fašizmu, už ako neofašizmus. Bol to pomerne masívny rozvoj radikalizmu prave v zmysle tradičných konzervatívnych hodnôt, posunutie smerovalo už extrémne doprava. Dôraz bol kladený na kontinuitu s minulosťou, aby bola zachovaná úloha silného štátu založeného na silnom národe. S postupom európskej integrácie sa však neofašizmus orientoval na revoltu proti modernizmu (nech to už v jeho ideách predstavovalo čokoľvek), ale bola to najmä revolta proti integrácii v sociálnom a kultúrnom prostredí Európy. Základnou ideou neofašizmu bola a zostáva i naďalej požiadavka takého systému, aby sa posilnila totalitná moc štátu na úkor liberalizácie, pretože len tak môže v spoločnosti nastať poriadok. Neofašistické programy sú postavené na masovej účasti, na sile propagandy, až teatrálnosti, s používaním tradičných kultových symbolov. Svoju identitu si budujú na propagácii sily, prezentovanej ako osobná, národná, alebo aj náboženská, „riadená“ sila, na propagovaní tzv. všeľudskej túžby po jednote spoločnosti, po solidarite a po bezpečnosti národa zvonku aj zvnútra. A ak národ pod vplyvom moderných ideológií nie je schopný tieto hodnoty budovať a chrániť, je potrebné ho k tomu – pre jeho vlastné dobro – prinútiť. Práve týmto postojom je totalitný neofašizmus nebezpečný, pretože ospravedlňuje nástroje, ktorými sa to má dosiahnuť⁵.

² VEJVODOVÁ, P. Neonacistická vize sjednocené Evropy a její kořeny v nacistické ideologii.

³ Ibid.

⁴ SCHIEDEL, H. Extreme Rechte in Europe.

⁵ LAQUEUR, W. Faszyzm. Wczoraj, Dziś, Jutro.

Z uvedeného vidíme, že neonacizmus a neofašizmus má základné i rozdielne črty. Vzhľadom na toto rozlíšenie budeme v nasledujúcom texte preferovať termín neofašizmus, ako ideológiu požadujúcu posilnenie národného štátu, národnej identity a katolíckej cirkvi na úkor supraregionálnych a globálnych hodnôt.

II. FAŠIZMUS – DOKTRÍNA, IDEOLOGICKÁ PROPAGANDA, PROGRAM/POLITICKÝ SYSTÉM

Predložený príspevok nemá ambíciu otvoriť nový pohľad na fašizmus. Sme presvedčení, že doterajší výskum v tejto oblasti bol komplexný. Skôr nám ide o súhrn fenoménov, ktoré boli príčinou formovania troch vyššie uvedených znakov fašizmu.

Termín je etablovaný v odbornej literatúre od 20. rokov 20. storočia, ako výraz pre spojenie – zväzok určitých spoločenských síl, ktoré majú spoločnosť meniť k lepšiemu⁶. Išlo teda o istý typ politickej doktríny, zameraný na to, ako (a prečo) je potrebné získať moc v spoločnosti, ako a za akých podmienok ju udržať. Moc mala zabrániť degradácii spoločnosti preto, aby ju ochránila zvnútra i navonok. Ako reakcia na dekadenciu západnej spoločnosti na prelome 19. a 20. storočia, zapríčinenú laxnosťou a nezáujmom štátnych elít mala byť doktrína fašizmu transformovaná do ideológie a spoločnosti tak, aby štát bol schopný kontrolovať a usmerňovať všetky zložky súkromného aj verejného života, za účelom nastolenia poriadku a disciplíny. Doktrína sa takto mala týkať rodiny ako takej, výchovy, vzdelania, kultúry, ekonomiky, formovania „novej“ ideológie i politického systému⁷. Poriadok a disciplína však mali mať pevné pravidlá. Fungovať mohli len v dokonale zorganizovaných masových štruktúrach, vo všetkých vekových skupinách.

Takto vnímaná doktrína začala žiť samostatným životom. Stala sa nielen podkladom pre reálnu ideológiu, ale v nasledujúcom polstoročí aj námetom pre moderné dystopie, ktoré ešte aj dnes pôsobia desivo a predstavujú aktuálne varovanie⁸. Práve spomínané prvky prežívajú reanimáciu v rámci informačných technológií a ich hrozieb, ktoré sú súčasťou neofašistických hnutí v Európe.

Ideológia fašizmu, ako väčšina totalitných ideológií, má eklektický charakter. Buduje na biologických, resp. psychologických danostiach jednotlivca a jeho „vôli k moci“, ako tento fenomén pomenoval F. Nietzsche. Obe danosti sú však neoddeliteľnou súčasťou humánneho vývoja. Ideológia fašizmu však prekvapujúco čerpá aj z osvietenскеj tradície, aj keď paradoxne – pretože poukazuje na to, ako môžu idey slobody a absolútnej rovnosti ľudí (etnickej, náboženskej, rasovej) viesť k takým – pre fašizmus neprijateľným dôsledkom, ako je liberalizmus a komunizmus. Pre ideológiu fašizmu znamená rovnosť najmä totožnosť rasovú, ktorá má presne stanovené parametre. Ideológia fašizmu bola však aj reakciou na I. svetovú vojnu a jej dôsledky pre medzinárodný systém, ktorý v dôsledku Versaillských zmlúv devastoval najmä Nemecko – ako štát, aj ako bývalú ríšu. Eklektický charakter ideológie dokazujú aj ďalšie spojenia, napr. s krajným nacionalizmom, rasizmom, antisemitizmom, ale aj so syndikalizmom a korporativizmom.

Práve eklektický charakter spôsobil, že ideológia fašizmu je schopná transformovať aj do neo – foriem, pretože rad aktivít v neonacionalistickom prostredí získal transnacionálny charakter a jednotlivé akcie sú navštevované neonacistami z rôznych krajín, neofašizmus sa

⁶ ZMIERCZAK, M. Spory o istote faszyzmu. Dzieje i krytyka.

⁷ Ibid.

⁸ NAXERA, V., STULÍK, O., BÍLEK, J. Literární a filmové dystopie pohledem politické vědy.

prelína s neonacizmom a rieši témy spoločné pre celú Európu⁹ a ani nie je rozhodujúce, či konkrétna krajina mala fašistickú, alebo antifašistickú minulosť.

Príťažlivosť ideológie vplýva aj na nadhodnocovanie pôvodného fašistického politického programu a fašizmu ako politického systému, najmä pre tých občanov, ktorí nie sú spokojní s daným stavom spoločnosti, hľadajú vinníkov v integračných programoch ale aj v liberálnych postojoch voči neprispôsobivým menšinám, či už domácim alebo z prostredia migrantov. Z histórie je známe, že nástup fašizmu bol vlastne vytvorením a uskutočnením politického programu zameraného na riešenie krízy v spoločnosti, aká nastala v medzivojnovom období 20. - 30. rokov 20. storočia. Program fašizmu mal jednu diskutabilnú prednosť – bol to „program činov“. Demagogická propaganda umožnila tieto činy (tzv. nápravu) uskutočňovať tak, aby rekompensovali nedostatky, ktoré spôsobil najmä v ekonomike liberalizmus aj socializmus. Program fašizmu bol príťažlivý aj pre občanov, ktorí trpeli infláciou, nezamestnanosťou, biedou, pretože staval na vôli prekonať ťažkosti, na vitalite, činoch, disciplíne a poriadku. Samotný Hitlerov *Mein Kampf* obsahuje množstvo výrokov o tom, ako národ, ľud, mládež kazí inteligencia, ktorá je proti fašistickému programu „činu“. Program „činu“ je aj dnes súčasťou neofašizmu. Ciele sú národné ale tiež paneurópske. Je to najmä dôraz na zachovanie identity, národnej, ale aj čistej európskej, dôraz na autenticitu štátu, napriek integrácii, dôraz na rovnosť, ale len v rámci rasy. Toto názorové spektrum je súčasťou všetkých súčasných antiemigračných hnutí.

Na to, ako relatívne krátko trvala reálna dominancia fašizmu ako režimu v jednotlivých štátoch, aj v Európe ako celku, sa pretrvávajúce jeho doktríny, ideológie aj programu javí ako prekvapujúco trvanlivé. Keď by sme nemali na zreteli už nič iné, ako parlamentné a iné voľby v jednotlivých štátoch, pri každých sa zaznamenáva zvýšenie aktivity, aj popularity politických subjektov, ktoré sa konotujú s neofašizmom/neonacizmom, extrémnou pravitou. Je to vážny dôvod na zamyslenie nielen pre politikov, ale najmä pre výskum v tejto oblasti.

III. EXISTUJÚ NÁSTROJE NA ELIMINÁCIU NEOFAŠIZMU?

Nástroje na elimináciu neofašizmu a príbuzných hnutí samozrejme existujú. Sú súčasťou demokratického režimu, na ich formovaní sa v každom štáte podieľajú všetky tri zložky moci. Základným predpokladom však je, aby sa trvalo vykonávala štrukturálna prevencia, ktorú tvoria najmä dlhodobé iniciatívy zameriavajúce sa na príčiny vzniku týchto hnutí. Spoločnou príčinou vzniku je však spoločenská nespokojnosť s realitou. Väčšinou sa v tejto súvislosti hovorí o tzv. tranzičných štátoch. Sú to štáty strednej, východnej a juhovýchodnej Európy, ktoré sa v priebehu posledných dvoch dekád stali, alebo sa stanú súčasťou európskeho integračného celku. Pravdepodobne v asociačnom období budúceho členstva sa v spoločenskej komunikácii zanedbala dôkladná explikácia budúcich integračných pravidiel i spoločenská diskusia k nim. Prevládal populistický entuziazmus a len optimistické vízie. Hoci existovali aj expertmi doložené pesimistické vízie, zakladali sa však na ťažkej zvládnuteľnosti objemnej transformačnej agendy a nie na predpoklade, že občania budú nespokojní.

Práve Slovensko je krajina, kde je – v porovnaní s inými stredoeurópskymi súputníkmi - najväčšia kumulácia historicky podmienených úloh, ktoré štát musel riešiť nie po sebe, ale simultánne. Tranzícia bola štvornásobná – ekonomická, politická, štátna a neukončený proces národnej integrácie¹⁰. Hoci národná integrácia na Slovensku sa datuje už od 18. storočia,

⁹ VEJVODOVÁ, P. s195.

¹⁰ SZOMOLÁNYI, S. Cesta Slovenska od devianta k štandardne problémovej krajine EÚ.

úspešne prebehla len dvakrát, počas existencie Slovenského štátu a v roku 1993 po rozdelení Československa. Historici sa domnievajú, že štvrtstoročie je krátky čas na to, aby staronová národná identita mala len pozitívne črty. Diverzity názorov národa na národnostné a etnické menšiny sa objavujú vždy, keď je zaznamenaný nárast nespokojnosti najmä v sociálnej oblasti. Vtedy sa zákonite objavujú doktríny, ideológie a programy, ktoré čerpajú z fašizmu a nacizmu. Hľadá sa vinník, nie v nedokonalosti systému, ktorý môže byť príčinou, ale v tradičných animozitách, vo vždy jestvujúcej intolerancii, v neschopnosti politickej elity. Opozícia, ktorá sa postupne inštitucionalizuje ako hnutie, alebo politická strana, je súčasťou agendy demokratického štátu. Môže však nadobúdať aj rizikové formy.

Sú však aj horšie udalosti – národnostné a náboženské konflikty, ako sa to dialo a ešte stále deje v južnej Európe/Balkáne. Keď na tento stav tranzície uplatníme všeobecnejšie kritériá, môžeme konštatovať, že aj štáty západnej Európy sa museli v poslednom štvrtstoročí prispôbovať novej situácii – spolunažívaniu. Svojim spôsobom to tiež bola tranzícia, príkladom za všetky je zjednotenie dvoch nemeckých štátov. Ekonomické krízy, bezpečnostné hrozby a riziká, nekontrolovateľná migrácia vytvárajú predpoklady pre vznik nových hnutí. Nebezpečné je, že či už ich považujeme za extrémistické, neonacistické, neofašistické, či identitárne, všetky majú takmer paneurópsky rozsah a často sa pohyujú na hranici legálnosti. Ako teda používať nástroje štrukturálnej prevencie, aby bola účinná?

1. určiť presnejšie kontúry vedy a výskumu v tejto oblasti, doterajší prístup nemožno považovať za koordinovaný;
2. racionalizovať ochranu národnostných menšín, nielen agendou Ústavy SR, ale mala by byť konkrétnou agendou jednotlivých ministerstiev;
3. inovovať tvorbu príslušných plánov škôl všetkých stupňov, aby bola edukácia v spoločenských vedách schopná trvalo budovať protiváhu voči hodnotovému systému, ktorý denne zdôrazňuje „hodnoty“ fašizmu a nacizmu v kyberpriestore a vytvára falošnú identitu „hrdinstva – ochrancu štátu“ pre mládež;
4. pôsobiť proti latentnej i otvorenej marginalizácii menšín, ktoré pochádzajú z domáceho prostredia aj z migrácie. Latentná i otvorená ostrakizácia menšín môže viesť k tomu, že sa ich príslušníci budú utiekať k nenávisti¹¹. To vyvoláva negatívnu odozvu v majoritnej väčšine a najmä v tých jej členoch, ktorí vyznávajú extrémizmus ako riešenie a dokážu túto problematiku dôsledne sekuritizovať. Špirála násillia sa odvíja postupne. Je potrebná zmena myslenia najmä v občianskych postojoch. To je jedna z najdôležitejších úloh najmä pre médiá.

ZÁVER

Násillie a fašistická ideológia je nielen historická európska trauma, ale bohužiaľ aj módna záležitosť. Je to jeden zo spôsobov ako sa odlišujú mladí od majority, ktorá im nedokázala zabezpečiť istoty do budúcnosti. Je to druh revolty. Nedopustíme, aby sa do Európy prostredníctvom týchto neo – ideológií vrátil antisemitizmus, antifeminizmus a rasizmus¹².

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

KOOP, V. Nacionální socializmus. 2012. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3909-0.

¹¹ PAVOLKA, D. Terorizmus.

¹² MARENČINOVÁ, V. Gender a bezpečnosť.

- LAQUEUR, W. 1998. *Faszyzm. Wczoraj, Dziś, Jutro*. Varšava: Da Capo, 1998. 232 s. ISBN 83-7157-213-1.
- MARENČINOVÁ, V. Gender a bezpečnosť. In: *Národná a medzinárodná bezpečnosť*. 7. medzinárodná vedecká konferencia. Zborník vedeckých a odborných prác. Liptovský Mikuláš, AOS, 2016. s. 261 – 268. ISBN 978-80-8040-534-2.
- NAXERA, V., STULÍK, O., BÍLEK, J. 2015. *Literárni a filmové dystopie pohľadom politickej vedy*. Banská Bystrica: Belianum, 2015. 119 s. ISBN 978-80-557-1060-0.
- PAVOLKA, D. *Terorizmus*. In: *Panoráma globálneho bezpečnostného prostredia 2004 – 2005*. Bratislava: Ministerstvo obrany SR, 2005. s. 505 – 518. ISBN 80-88842-84-0.
- SCHIEDEL, H. *Extreme Rechte in Europe*. 2011. Wien: Edition Steinbauer, 2011. 120 s. ISBN 978-3902-4945-42.
- SZOMOLÁNYI, S. *Cesta Slovenska od devianta k štandardne problémovej krajine EÚ*. In: *Odkiaľ a kam. 20 rokov samostatnosti*. Bratislava: Kalligram, 2013. s. 89 – 103. ISBN 978-80-89345-42-7.
- ŠÚTOVEC, M. *Literatúra a návod*. In: *Slovenské pohľady*, č. 1, 1988, Bratislava: Vyd. slovenský spisovateľ, s. 115 – 124.
- ÚSTAVA SR. 53 s. [cit. 2017-10-02]. Dostupné na internete: <<https://www.prezident.sk/upload-files/20522.pdf>>
- VEJVODOVÁ, P. *Neonacistická vize sjednocené Evropy a její kořeny v nacistické ideologii*. In: *Politické vedy*, roč. XVIII, č. 3 (2015), Banská Bystrica: Belianum, s. 194 – 2013. ISBN 1335-2741.
- ZMIERCZAK, M. 1988. *Spory o istote faszyzmu. Dzieje i krytyka*. Poznań: Wydawn Nauk Uniwersytetu im Adama Mickiewicza w Poznaniu, 1988.

doc. PhDr. Adriana VASILKOVÁ, PhD.
Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB
Banská Bystrica

MOŽNÉ PRÍSTUPY K VOJENSKEJ STRATÉGIÍ

ALTERNATIVE APPROACH TO MILITARY STRATEGY

Vladimír ZIKMUND

ABSTRACT

Military strategy is a way of definition of generic national military response options to probable main crisis. Importance of discussion about this is multiplicative in current course of international relations.

Keywords: strategy, military strategy, military response options, fighting power, capability, joint functions, joint operation, conventional threat, irregular threat, hybrid threat

ÚVOD

Hlavným bezpečnostným záujmom štátu je zachovanie jeho štátnej existencie, zvrchovanosti, územnej celistvosti a nedotknuteľnosti hraníc, čo je zároveň základným smerovaním jeho bezpečnostnej a obrannej politiky a nevyhnutnou podmienkou pre zachovanie základných funkcií štátu, vrátane zaistenia bezpečnosti jeho občanov. Na tento účel je nevyhnutné proporcionálne využívať všetky mocenské nástroje, vrátane vojenskej sily, ktorých uplatňovanie je smerované bezpečnostnou, obrannou a vojenskou stratégiou.

Prístup k spracovaniu stratégií môže v zásade byť dvojaký, buď „politicko-deklaratórny“, ako je to v prípade aktuálne platných dokumentov alebo „vojenskoodborný“, tak ako je to v prípade napríklad stratégií iných krajín a v nasledovnom texte.

1. „VOJENSKOODBORNÁ“ VOJENSKÁ STRATÉGIA

V zmysle významu slova stratégia je z hľadiska vojenskoodborného vyjadrením generickej vojenskej odpovedi štátu na pravdepodobné krízy. V podmienkach SR je možné spresniť, že obsahom by malo byť exaktné vymedzenie príspevku OS SR do komplexného (comprehensive/whole government) úsilia o zaručenie bezpečnosti a obrany SR, teda filozofie a hlavných zásad použitia jednotlivých stránok vojenskej sily (jej spôsobilostí) ako jedného z mocenských nástrojov. Vojenská stratégia je potom vrcholový vojenský dokument vojenskoodborne formulujúci hlavné východiská pre vojenskú doktrínu a dlhodobý plán rozvoja.

2. BEZPEČNOSTNÉ VÝZVY PRE SLOVENSKÚ REPUBLIKU

2.1 BEZPEČNOSTNÉ PROSTREDIE SR

Vývoj na medzinárodnej scéne za obdobie od schválenia predchádzajúcej stratégie sa ďalej skomplikoval. Jestvuje celý rad štátov a vplyvných neštátnych síl s nepredvídateľným správaním a ochotných neočakávane použiť na presadenie svojich záujmov aj nátlakové prostriedky za hranicou medzinárodného práva.

Bezpečnosť SR ako členskej krajiny NATO a EÚ je zmluvne garantovaná, avšak zodpovednosť za vlastnú obranu sa musí pri súčasných trendoch vývoja medzinárodnej bezpečnosti stať prioritou s tým, že len potrebná úroveň vlastnej obranyschopnosti vytvára podmienky na realizovateľnosť obrany kolektívnej. S postupom technologického pokroku sa rozvíja a zintenzívňuje používanie mocenských nástrojov zameraných na ovplyvnenie myslenia a konania cieľových skupín obyvateľstva, na rast ich protestného potenciálu, na narušovanie fungovania základných služieb obyvateľstvu a konzekventne na fungovanie štátu ako legitímnej inštitúcie riadenia krajiny. Takýto vývoj nastoľuje nevyhnutnosť zvyšovať pružnosť, akcioskopnosť a pohotovosť bezpečnostného systému ako celku a každého jeho prvku súčasne, adekvátne a komplexne reagovať na vznik a vývoj krízovej situácie každého druhu a každej intenzity vo svete aj v domácich podmienkach. Bezpečnostné prostredie SR má dve strategické zložky – vonkajšiu a vnútornú, ktoré majú každá svoje osobitné charakteristiky a navzájom sa ovplyvňujú. Všetky hrozby voči bezpečnosti v SR a voči jej zmluvným partnerom majú z vojensko-strategického hľadiska charakter konvenčnej¹ alebo neregulárnej, alebo hybridnej povahy² a účinnosť vojenskej reakcie/odpovede (military response option) na tieto hrozby je závislá od úrovne spôsobilosti viesť štandardizovaným spôsobom³ celými OS SR vojenské ťaženia relevantné jednotlivým hrozbám alebo sa do mnohonárodných vojenských ťažení zapájať.

2.2 OPERAČNÉ PROSTREDIE OS SR

Operačné prostredie každej vojenskej operácie bude diametrálne odlišné a jeho objektívny charakter ovplyvňujúci požiadavky na vojenské spôsobilosti sa bude odvíjať od miery používaného násillia a cieľov a štruktúry aktérov krízovej udalosti. Zásadným faktorom účinnosti vojenského príspevku budú preto spôsobilosti spravodajstva a úroveň súčinnosti a koordinácie s ostatnými prvkami BeSy SR. Subjektívna stránka, ktorú do operačného prostredia vnášajú ozbrojené sily, musí reagovať predovšetkým na kvalitatívnu zmenu ťažiska súčasných operácií, predstavujúcu posun od obrany územia k získavaniu mysle a srdca ľudí (názorov a postojov obyvateľstva). Ale zároveň je nevyhnutné spôsobilosť intenzívnej a účinnej fyzickej obrany územia stále zdokonaľovať. V tomto prostredí majú ozbrojené sily SR ako OS členskej krajiny NATO a EÚ nezastupiteľnú úlohu prispievať k udržiavaniu bezpečného prostredia nevyhnutného na fungovanie občianskej spoločnosti doma aj v členských krajinách, pričom príspevok OS SR v prípade, že nevojenské prostriedky a opatrenia svojou kapacitou na udržiavanie bezpečnosti nedostačujú, významne narastá. Zásadným faktorom pri plnení nezastupiteľného poslania OS SR je ich vysoká autonómnosť a schopnosť sústrediť rozhodujúcu silu v krátkom čase na potrebnom mieste.

3. POSLANIE A STRATEGICKÉ CIELE OS SR

3.1 POSLANIE

Bezpečnostná stratégia SR je postavená na troch základných pilieroch – odhodlaní, odolnosti a obrane. Obranná stratégia SR stanovuje základný cieľ – strategickú adaptáciu obrany štátu, ktorá je pri primárnej zodpovednosti Slovenskej republiky za vlastnú obranu a zodpovednosti Slovenskej republiky za plnenie jej záväzkov vyplývajúcich z medzinárod-

¹ Regulárny nepriateľ – pravidelná vojenská sila používaná v zmysle vojnového práva.

² Hybridná hrozba – protivník používa koordinovane a súbežne regulárne, neregulárne silové a nátlakové mocenské nástroje na dosiahnutie svojich politických cieľov.

³ Pozri zákon č. 11/2004 Z.z., § 2, ods. (1).

ných zmlúv v oblasti obrany, ktorými je viazaná, založená na raste obranného potenciálu krajiny.

Základným východiskom zostáva, že OS SR sú integrálnou súčasťou bezpečnostného systému SR a ich fungovanie je od ostatných zložiek BeSy SR priamo závislé, pričom efektívnosť vojenskej akcie je úrovni fungovania ostatných zložiek BeSy SR priamo úmerná.

V súlade s uvedenými základnými piliermi bezpečnostnej a obrannej stratégie Vojenská stratégia stanovuje strategické úlohy a ciele OS SR pre zaručovanie obrany SR a bezpečnosti štátu. V rámci strategických úloh OS SR určuje vojenské ciele, prostriedky a spôsoby ich dosiahnutia.

3.2 STRATEGICKÉ CIELE

Hlavným politicko-strategickým cieľom OS SR je vojensky centralizovane aj decentralizovane brániť SR pri ozbrojenom napadnutí cudzou mocou, a plniť vojenské záväzky vyplývajúce z medzinárodných zmlúv. Pre naplnenie strategicko-adaptívnej obrany schopnosti v rozsahu úrovne ambície stanovenej v Obrannej stratégii budú OS SR plniť tieto strategické ciele:

1. OS SR SA PRIPRAVUJÚ NA VEDENIE SYMETRICKÝCH A ASYMETRICKÝCH OPERÁCIÍ VYSOKEJ INTENZITY PROTI KONVENČNÉMU A HYBRIDNÉMU NEPRIATEĽOVI SAMOSTATNE A V RÁMCI KOLEKTÍVNEJ OBRANY PARTNERSKÝCH ŠTÁTOV S CIEĽOM – ODRADIŤ, ZABRÁNIŤ A PORAZIŤ NEPRIATEĽA SR.
2. OS SR SA PODIEĽAJÚ NA OPERÁCIÁCH K ZAISTENIU BEZPEČNOSTI PROTI NEREGULÁRNEMU PROTIVNÍKOVI S CIEĽOM: – ROZVRÁTIŤ, ROZLOŽIŤ A PORAZIŤ NEPRIATEĽSKÉ EXTRÉMISTICKÉ ORGANIZÁCIE.
3. OS SR SA PRIPRAVUJÚ NA PRISPIEVANIE K OPERÁCIÁM VEDENÝM NA PODPORU MIERU A V ČASE MIERU S CIEĽOM – PRISPIEVAŤ K RIEŠENIU KRÍZOVÝCH SITUÁCIÍ A POSILŇOVAŤ SPOLUPRÁCU SO SPOJENCAMI A ĎALŠÍMI PARTNERMI.

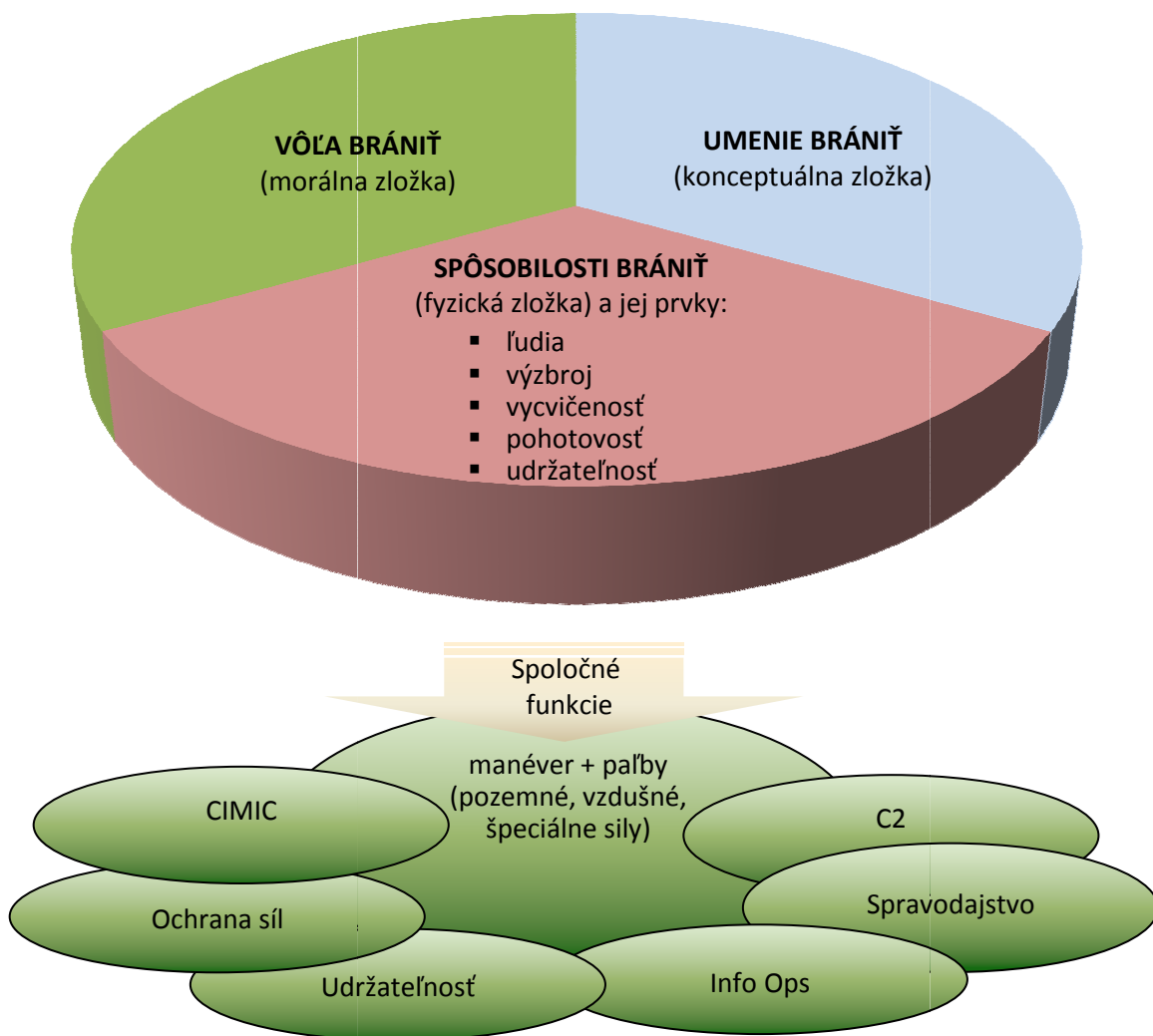
4. STRATEGICKÉ VÝCHODISKÁ A SPÔSOBILOSTI

4.1 STRATEGICKÉ VÝCHODISKÁ

Základnou podmienkou úspešného použitia vojenskej sily je vôľa občanov a príslušníkov OS SR brániť SR (odhodlanie brániť), profesionálna pripravenosť príslušníkov OS SR na vedenie obrany SR (účinnosť obrany štátu) a zároveň dostupnosť potrebných ľudských, materiálnych a finančných zdrojov na obranu SR (komplexná odolnosť). Súhrn týchto východísk generuje obranný potenciál, ktorého zvyšovanie je podmienené rozvojom jeho jednotlivých častí:

- morálneho prvku – OS SR sa zamerajú na výchovu k občianstvu a vlastenectvu,
- vedomostného prvku – OS SR vytvoria podmienky na prehĺbenie procesu obrannej štandardizácie a využívanie najskúsenejších vojakov a zamestnancov na podporu výučby vo vojenských kurzoch a školách,
- fyzického prvku, vytváraného:
 - ľudskými zdrojmi – OS SR sa budú orientovať na zvyšovanie adresnosti hodnotení a motivácie v súlade s dosahovanými výsledkami,

- výzbrojou a výstrojom – OS SR budú prehĺbovať technické znalosti a zručnosti pri exploatacii výstroja a výzbroje,
- výcvikom – skvalitňovanie pripravenosti riadiacich výcviku a efektívnejšie využívanie času a pridelených zdrojov,
- pohotovosťou – spresňovaním generických a vytváraných štruktúr nastavovať profesionálnym vojakom podmienky na zvládnutie činností v zvýšených stupňoch pohotovosti,
- udržateľnosťou – efektívne vytváranie a nakladanie so zásobami.

Obrázok 1 Vzťah obranného potenciálu a vojenských spôsobilostí

4.2 SPÔSOBILOSTI

Rozvoj obranného potenciálu umožňuje a zároveň je podmienkou výstavby a zdokonaľovania spôsobilostí, ktoré všetky spolu tvoria nástroj na efektívne a úspešné používanie vojenskej sily ako celku a jej jednotlivých zložiek. Ako východisko pre zdokonaľovanie a generovanie spôsobilostí nevyhnutných na prípravu a realizáciu všetkých operačných námetov bude využívaný systém spoločných funkcií (joint functions), kde bude úsilie zamerané na:

- rozvoj spôsobilosti viesť manéver, paľby a generovať požadované účinky modernizáciou výzbroje a zefektívňovaním štruktúr pozemných síl, vzdušných síl a síl špeciálneho určenia,
- rozvoj spôsobilosti vytvárať systém a prvky velenia celých OS SR a jej zložiek pre potrebu veliť a riadiť operácie vysokej intenzity a operácií na zaistenie bezpečnosti,
- rozvoj systému a analytických spôsobilostí spravodajstva OS SR,
- vytvorenie spôsobilostí celého spektra informačných operácií (psychologických operácií, prezentácie, operačnej bezpečnosti, informačnej bezpečnosti, klamania, elektronického boja a operácií v počítačových sieťach (kybernetických operácií),
- rozvoj udržateľnosti v oblasti žienijnej, logistickej a zdravotníckej,
- rozvoj a zefektívňovanie ochrany síl v oblasti protivzdušnej obrany, CBRN, CIED a krízového riadenia,
- dobudovanie strategických a operačných úrovní civilno-vojenskej spolupráce (CIMIC).

ZÁVER

Úroveň plnenia cieľov vojenskej stratégie závisí od vytvorenia zodpovedajúcich legislatívnych, zdrojových a inštitucionálnych podmienok.

Vojenská stratégia je hlavný východiskový dokument pre strategické plánovacie dokumenty, koncepcie a doktríny OS SR a zásadný referenčný materiál pre plánovacie dokumenty rezortu MO SR a ďalších orgánov štátnej správy.

V prípade zmeny bezpečnostného prostredia bude realizované strategické hodnotenie obrany, následne revízia úsilia a vojenských cieľov pre zaručovanie obrany SR.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

AJP-01 (E): NSO NATO 2017

AAP-6: NSO NATO 2016

CONCISE OXFORD DICTIONARY 2011

Ing. Vladimír ZIKMUND

Veliteľstvo pozemných síl OS SR

Martina Rázusa 7, 911 08 Trenčín

vladimir.zikmund@mil.sk

IDEOLÓGIA V TEÓRII A PRAXI VOJENSKEJ DIPLOMACIE ČĽR

IDEOLOGY IN THEORY AND PRACTICE OF THE PRC MILITARY DIPLOMACY

Jozef ŽIGRAY, Dávid KOLLÁR

ABSTRACT

The complex growth of the PRC's power is accompanied by the rise in its military and diplomatic activities. China calls for its more equitable participation in solving global problems and the need for changes in the world order. Development is moving towards the global transition of power with new hegemony of international relations. Historically, these changes are nothing new and so far have been the privilege of the West. In the case of China the new phenomenon will be the fact that it is an Asian and Communist power. The current generation of Chinese leaders more actively uses a combination of a wide range of tools of foreign and security policy implementation, including diplomacy. The consistent application of ideology in the theory and practice of military diplomacy, a part of state diplomacy, is seen as a precondition for the political success and consolidation of the China Communist Party positions beyond the borders as well as inside the state.

Keywords: China, communist ideology, military diplomacy, People's Liberation Army

ÚVOD

Od nástupu KS Číny k moci, popri dôraze na tradičné čínske hodnoty a silné nacionalistické základy, určujúcu úlohu v diplomacii ČĽR zohrávajú tzv. *"revolučné princípy komunistickej ideológie triedneho boja"*. Ideológia prirodzene sprevádza aj vývoj vojenskej diplomacie ČĽR od jej vzniku až po súčasnosť. V konečnom dôsledku jej určujúci vplyv smeruje aj do budúcnosti, nakoľko jedným z cieľov vládnučích čínskych elít je presvedčiť vlastné obyvateľstvo i svet o správnosti nastúpenej cesty a aktuálnosti hodnôt komunizmu v procese nástupu Číny do pozície globálneho hráča a v jej ambícii nahradiť USA v pozícii hegemóna medzinárodných vzťahov.

Pozn. čínske názvy a mená sú uvedené v oficiálnej čínskej transkripcii tzv. *"pinyin"*.

1. VÝVOJ VOJENSKEJ DIPLOMACIE ČĽR

1.1 HISTORICKÉ VÝCHODISKÁ VOJENSKEJ DIPLOMACIE ČĽR

"Najlepší nie je ten kto zvíťazil v stovkách bitiek, ale ten kto cudzie vojská pokoril bez bitky".¹ Vojenská diplomacia v Číne nie je novým pojmom. V starobylej Číne bola významne integrovaná minimálne od *"obdobia bojujúcich štátov"* (475 - 221 p.n.l.). Svedčí o tom vyššie uvedený citát z diela *"The Art of War"* od Majstra Suna (Sun Tzu, alebo aj Sun C'). Kniha o jeho výrokoch nie je len o umení poraziť nepriateľa v boji a vyhrať vojnu, ale aj o dosiahnutí cieľov bez ozbrojeného násillia, teda aj s využitím nástroja vojenskej diplomacie (VD). Dielo Majstra Suna si spolu s inými filozofickými prácami starovekých čínskych autorov zachováva svoju aktuálnosť. V mnohom sa nimi riadi aj moderná Čína a jej súčasná VD.

Pri hodnotení histórie diplomacie komunistickej Číny, ktorej základy položil samotný Mao Zedong, nemožno opomenúť nacionalistický podtext a vývojovú cestu s komplikovaným nacionalistickým cítením. Ale nahliadať na Mao Zedonga iba ako na nacionalistu a zároveň

¹ SUN, Tzu. The Art of War.

ignorovať vplyvnú úlohu triednej analýzy a ideológie triedneho boja v jeho politike diplomacie a zahraničných vzťahov Číny je zrejme odsúdené na deformáciu histórie a zavádzanie čitateľov.² Čína chápe vojenskú diplomáciu ako špecifickú súčasť diplomacie štátu. Uvedené umocňuje fakt, že vznik a formovanie štátnej diplomacie ČĽR pod vedením KS Číny je úzko späté s udalosťami a javmi, ktoré v súčasnosti označujeme termínom "*vojenská diplomacia*".³

V auguste 1944 vydal ÚV KS Číny prvú "*Directive for Diplomatic Policy*", týkajúcu sa princípov diplomatickej činnosti a medzinárodnej spolupráce najmä v kontaktoch s vojenskými pozorovateľmi USA a zahraničnými novinármi.⁴ Po skončení 2. svetovej vojny pokračovala zaangažovanosť USA v občianskej vojne v Číne a tým aj ich medzinárodné kontakty s KS Číny, ktorá v roku 1949 nastupuje k moci.

Direktíva ÚV KS Číny z roku 1949 už formuluje rozdielne politiky a stratégie voči jednotlivým štátom a nutnosť "*prikloniť sa na jednu stranu*" definujúc "*priateľov a nepriateľov*" pri rešpektovaní princípov medzinárodného triedneho boja.⁵ Po nástupe KS Číny k moci si ČĽR, pri dôslednom aplikovaní revolučnej ideológie triedneho boja, udržiavala v rozvoji jej VD dostatočný kontakt so svetom. Popri rešpektovaní základných trendov teoretického rozpracovania a praktickej realizácie VD si zároveň rozvíjala aj vlastné špecifické prístupy, všeobecne označované ako tzv. "*čínske charakteristiky*".

V období rivality superveľmocí sa vojenská diplomacia prejavovala najmä vo forme vojenskej pomoci a obrannej spolupráce. Súperiacimi štátmi bola využívaná v prospech dosahovania strategických cieľov vrátane posilňovania vojenských kapacít spojencov namierených proti spoločným nepriateľom (vnútorným i vonkajším) a udržiavania sfér vplyvu.⁶ Úloha ideológie v zahraničnej politike ČĽR sa v dobe studenej vojny najmarkantnejšie prejavovala najmä v podpore národnooslobodzovacích hnutí, vysielaní jednotiek ozbrojených dobrovoľníkov, alebo priamej vojenskej pomoci v konfliktoch podporujúcich vypuknutie a víťazstvo "*svetovej revolúcie*" (napr. Kórea, Vietnam).

Podľa čínskych hodnotení bola implementácia takejto stratégie zahraničnej politiky ČĽR v dobách imperializmu a proletárskej revolúcie správna a vhodná.⁷

1.2 SÚČASNÁ VOJENSKÁ DIPLOMACIA ČĽR

Aktívna implementácia súčasnej vojenskej diplomacie ČĽR začala súbežne s reformami realizovanými od roku 1978 ako integrálna súčasť celkovej zmeny kurzu založeného na

² YANG, K. The theory and implementation of the People's Republic of China's revolutionary diplomacy.

³ KS Číny vznikla v roku 1921. Do roku 1930 ideológia KS Číny nemala vypracovanú žiadnu koncepciu vzťahov medzi štátmi. Jej absenciu nahradzovala tzv. "*koncepcia antiimperializmu*". Po roku 1936 začína KS Číny koncepcie pracovať na prvých politikách jej zahraničných vzťahov s cieľom vytvárať o nej pozitívny obraz v zahraničí. V roku 1940 ÚV KS Číny zaviedol termín "*jednotný front*" (United Front) pre označenie toho, čo bolo predtým chápané ako "*zahraničné vzťahy*". V roku 1944 bol zavedený termín "*zahraničná diplomacia*" (Foreign Diplomacy) obsahujúci v sebe zahraničnú politiku i diplomatickú činnosť. V tej dobe USA vyslali do mesta Yan'an (provincia Shaanxi) skupinu vojenských pozorovateľov. Yan'an bolo od roku 1935 (koniec "*Dlhého pochodu*" (Long March) do roku 1947 (dobytie mesta Kuomintangom) hlavným mestom komunistami kontrolovanej Číny. Prítomnosť amerických vojenských pozorovateľov tak umožnila KS Číny rozvíjať prvé formálne vzťahy s predstaviteľmi cudzieho štátu a tým začať aj jej diplomatické aktivity (v skutočnosti skôr medzinárodnú stykovú činnosť). V štruktúrach KS Číny následne vznikol prvý "*Výbor zahraničných vzťahov*". Počas 7. politickej konzultatívnej konferencie čínskeho ľudu v roku 1945 Mao už zdôrazňoval dôležitosť a význam diplomatickej práce.

⁴ Chinese Communist Party Central Committee. Directives from the Chinese Communist Central Committee Regarding the Work of Foreign Diplomacy.

⁵ MAO, Z. Report to the Second Plenary Session of the Seventh Central Committee of the Communist Party of China.

⁶ COTTEY, A., FORSTER, A. Reshaping Defense Diplomacy: New Roles for Military Cooperation and Assistance.

⁷ LUO, Y. An Accurate Appraisal and Analysis of New China's Diplomatic History.

konceptii nezávislej mierovej politiky.⁸ VD ČĽR sa stala významnou súčasťou novej éry všestranného rozvoja Číny ihneď po začatí reforiem a jej otvorení sa vonkajšiemu svetu, najmä po rokovaníach 4. plenárneho zasadnutia XIII. ÚV KS Číny v roku 1989. Súčasná VD ČĽR má v sebe viaceré atribúty porovnateľné s vývojom VD liberálnych demokracií. Zároveň naďalej obsahuje niektoré prvky aplikované aj v dobe studenej vojny (napr. zriaďovanie úradov vojenských pridencov v zahraničí, oficiálne a pracovné návštevy predstaviteľov a funkcionárov, príprava a výcvik príslušníkov ozbrojených síl, spolupráca vo vyzbrojovaní, rokovania, uzatváranie zmlúv a dohôd). USA často definujú VD ako "bezpečnostnú spoluprácu" zdôrazňujú národné záujmy a strategické priority štátu. Čína tiež chápe VD ako bezpečnostnú spoluprácu, označuje tak aj kapitoly v tzv. "China Defense White Papers", ktorej periodické vydania obsahujú kapitolu "Military and Security Cooperation". V tomto je možné badať zhodné prístupy USA a ČĽR. Ich plné prekrytie v teórii a praxi ich VD však nie je reálne.

1.3 IDEOLÓGIA V SÚČASNEJ VOJENSKEJ DIPLOMACII ČĽR

V pohľadoch na základné filozofické východiská súčasnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky ČĽR v zásade pretrvávajú dva prístupy. Prvý akcentuje tradičný historický vývoj Číny, staré filozofické školy opierajúce sa najmä o učenie, hodnoty a morálku konfucionizmu, imperiálny systém riadenia štátu a sinocentrizmus. Druhý prístup akcentuje moderný vývoj krajiny a na Čínu nahliada v prvom rade ako na socialistický štát s komunistickou ideológiou. Xi Jinping po nástupe do funkcie prezidenta ČĽR stmelil oba tieto pohľady v jeden, keď predstavil tzv. "čínsky sen", t. j. dosiahnutie historického obrodenia čínskeho národa, jeho bývalej veľkosti a centrálnej pozície vo svete, a to pod ideologickým vedením KS Číny. Predtým ako Xi "čínsky sen" prezentoval, uplatňovanie komunistickej ideológie v diplomacii ČĽR podstúpilo určitý vývoj v jednotlivých obdobiach vlády generácií jej lídrov.

Maov nástupca, Deng Xiaoping navonok pôsobil ako pragmatickejší a menej zapálený predchádzajúcim revolučným dianím. Deng neveril, že ideologická posadnutosť je v novej dobe vhodná a obhajoval "politiku postavenú nad ideológiu a sociálny systém" ako nové smerovanie diplomacie ČĽR vo svete.⁹ Prístup Denga neznamenal odklon od komunistickej ideológie, čo potvrdzuje aj jeho hodnotenie udalostí na námestí Tiananmen v roku 1989. Deng ich chápal ako súčasť celosvetového boja proti socializmu v dobe, keď sa Čína (po kolapse ZSSR a demokratických revolúciách v štátoch Východnej Európy) stala podľa Denga jeho jediným reprezentantom. Rovnako Dengov nástupca Jiang Zemin veril v konšpirácie USA voči ČĽR a považoval ich za hlavnú prekážku diplomatických aktivít Číny. Líder 4. generácie čínskych vodcov Hu Jintao sa o význame ideologického boja vyjadril v nasledovne: "ak sa objavia problémy na tomto poli, môže to viesť k sociálnym nepokojom, alebo dokonca ku strate našej politickej moci. V prospech vytvorenia chaosu v spoločnosti a zvrhnutia vlády naši nepriatelia obyčajne začínajú vytváraním dier v našom ideologickom systéme, s cieľom zmiatnuť myslenie ľudí". Súčasný líder 5. generácie čínskych vodcov, Xi Jinping, ako predstaviteľ tzv. "ko-runných princov" generácie Mao Zedonga, je rovnako presvedčený o nutnosti zachovania čistoty marxisticko-leninskej ideológie v prebiehajúcom globálnom ideologickom boji kapitalizmu (vedenom USA) a socializmu (vedenom Čínou). "Strategická kalkulácia štátov Západu, zdržiavať rozvoj Číny, sa nikdy nezmení. Nikdy nebudú chcieť, aby socialistická krajina akou je naša mala hladký pokojný vývoj" uvádza sa v citácii Xi Jinpinga.¹⁰ Ideológia teda zostáva aj v súčasnosti určujúcim determinantom stratégie diplomacie ČĽR, pričom komplexne vychádza z dôsledných analýz situácie, stanovenia cieľov, plánovania prístupov, prijatia metód, vytvárania podmienok a vytýčenia výziev. Podľa hodnotení čínskych akademikov a odborní-

⁸ RAJAN, D. S. Indian Perspective on China.

⁹ TIAN, Z. Chinese Diplomacy after Reformation and Opening up.

¹⁰ MAOCHUN, Y. Marxist ideology, revolutionary legacy and their impact on China's security policy.

kov z praxe ide súčasná diplomacia komunistickej Číny s časom. Prvok ideológie je od nástupu KS Číny k moci nepretržite vnášaný aj do VD. Rozdiely sú len v spôsobe jeho prezentácie a intenzite otvorenej konfrontácie so Západom.

2. TEÓRIA VOJENSKEJ DIPLOMACIE ČĽR

2.1 VÝVOJ TEORETICKÉHO MYSLENIA VO VOJENSKEJ DIPLOMACII ČĽR

Termín "*vojenská diplomacia*" v roku 1998 prvýkrát oficiálne uvádza dokument "*China's National Defense*" ako v poradí prvý "*China Defence White Paper*" o obrannej politike Číny.¹¹ Odvtedy je termín "*vojenská diplomacia*" súčasťou významných dokumentov týkajúcich sa najmä bezpečnostnej a obrannej politiky ČĽR. Významným fórom ďalšieho teoretického rozpracovania vojenskej diplomacie ČĽR bola *Konferencia generálneho štábu ČĽOA* konaná v roku 2011 z príležitosti 60. výročia vzniku *Ministry of National Defence Foreign Affairs Office* venovaná budúcnosti VD.

Vojenská diplomacia sa, ako oficiálne používaný vojenský termín, v roku 2011 dostala do "*Terminologického slovníka ČĽOA*".¹² Konceptiu VD ČĽR, formuluje dokument "*Research and Development History of Military Diplomacy in New China*" formálne schválený na rokovaní *Ústrednej vojenskej komisie* (Central Military Commission) v máji 2012. Súčasnú teoretické myslenie diplomacie ČĽR vychádza z teórií a skúseností predchádzajúcich generácií čínskych komunistických lídrov. Dynamické vnútorné a vonkajšie zmeny spôsobili, že Čína vo svete rastie a jej vplyv sa diverzifikuje. Inovácia a explorácia sú prioritami aj nového diplomatického myslenia.

Základné faktory ovplyvňujúce charakter súčasnej diplomacie ČĽR sú: Čína je socialistická mocnosť, Čína je rozvojová mocnosť, Čína je nastupujúca globálna mocnosť. Čína predpokladá, že nové myslenie sa v jej diplomacii bude šíriť úmerne rastu jej moci, čo napomôže extenzívnemu presadzovaniu jej kultúry a ideológie vo svete a zároveň uľahčí jej širšiu akceptáciu a uznanie zo strany medzinárodného spoločenstva.¹³ Podľa profesora Su Changhe, čínske vedenie popri posilňovaní materiálnej bázy diplomacie venuje tiež pozornosť formovaniu ideologických základov posilňujúcich sebadôveru čínskeho ľudu a povzbudzovaniu Číny v účasti na medzinárodných výmenách s väčšou sebaistotou a sebavedomím. Cieľom je položiť ideologické základy pre vedenie nezávislých diplomatických aktivít ČĽR.¹⁴ Popri uvedenom, nepokoje v Severnej Afrike a na Strednom Východe spolu s rastom extrémizmu a terorizmu vyvolali v diplomatickom myslení Číny zvýšenie dôrazu na komplexnú bezpečnosť a posilnili presvedčenie o správnosti nastúpenej cesty, teórie, systému a hodnôt. Dynamický globálny vývoj poskytol socializmu nové ideologické poznatky a skúsenosti.¹⁵ Podľa Yanga dáva Čína nový zmysel základným stavebným prvkom jej diplomacie, za ktoré považuje "*päť princípov mierového spolužitia*".¹⁶ Dnes ČĽR tieto princípy vysvetľuje termínmi: zvrchovaná rovnosť, spoločná bezpečnosť, spoločný rozvoj, vzájomne prospešná spolupráca, inkluzívnosť a vzájomné učenie sa, férovosť a spravodlivosť.¹⁷ Komunistická Čína chápe jej nové diplomatické myslenie ako spravodlivejšiu alternatívu prístupov Západu, prinášajúcu nové teoretické a praktické prístupy. V konečnom dôsledku Čína očakáva že tieto prístupy, spočívajúce na

¹¹ Information Office of the State Council. China's National Defense in 1998.

¹² Zhongguo Renmin Jiefangjun Junyu. PLA Military Terms. s. 1063.

¹³ YANG, J. China's Innovative Diplomatic Strategy in the New Era.

¹⁴ SU, C. Four aspects of Xi Jinping's diplomatic thoughts. s. 28-30.

¹⁵ Xinhuanet. Xi Jinping's speech At Meeting Marking the 60th Anniversary Of the Initiation of the Five Principles of Peaceful Coexistence.

¹⁶ Čína od roku 1954 deklaruje päť princípov mierového spolužitia uplatňovaných v jej zahraničnej politike: vzájomný rešpekt pre suverenitu a teritoriálnu integritu, vzájomné neútočenie, vzájomné nezasahovanie do vnútorných záležitostí, rovnosť a vzájomný prospech, mierová spolupráca.

¹⁷ YANG, J. China's Innovative Diplomatic Strategy in the New Era.

komunistickej ideológii s čínskymi charakteristikami, nájdú v jej periférii i globálne pochopenie a akceptáciu. Stanú sa tak súčasťou celkového víťazstva ideí socializmu.

2.2 ZADEFINOVANIE VOJENSKEJ DIPLOMACIE ČĽR

Napriek vyššie naznačenému boomu vojenskej diplomacie ČĽR, v súčasnosti nie je známa jej plne akceptovaná oficiálna definícia.¹⁸ Čínski akademici ale tvrdia, že v porovnaní so zahraničnými kolegami venovali zadeninovaniu VD viac pozornosti. Výsledkom ich úsilia sú ich vlastné definície VD, ktorých komponenty (v porovnaní so zahraničnými) vykazujú určité zhody, ale tiež špecifiká. Napriek súčasnému politickému režimu ČĽR založenému na vedúcej úlohe KS Číny, z vonkajšieho uhla pohľadu nepôsobia národné definície VD ČĽR natoľko konzistentne, ako by sa dalo očakávať. V nazeraní na VD sa prejavujú rôzne pohľady na jej zadeninovanie, podliehajúce najmä rozdielnym prostrediam ich vzniku. Podľa tohto kritéria môžeme definície VD ČĽR deliť na: akademické, zahraničnopolitické a vojenské.

Akademický pohľad reprezentujú definície VD od autora Yang Songhe z PLA University of International Relations uvedené v prácach "Introduction to Military Diplomacy" a "China Military Encyclopedia". Práca "Introduction to Military Diplomacy"¹⁹ je jednou z prvých a málo početných teoretických prác týkajúcich sa vojenskej diplomacie ČĽR.

Yang definuje VD ako *"zahraničné aktivity realizované ozbrojenými silami vyjadrujúce záujmy vojenskej bezpečnosti štátu, alebo skupiny štátov.(...) Dôležitá integrálna súčasť diplomacie štátu chápaná v užšom i širšom slova zmysle, pričom v širšom chápaní zahŕňa všetky zahraničné aktivity spojené s národnou bezpečnosťou a ozbrojenými silami, zatiaľ čo v užšom slova zmysle zahŕňa zahraničné záležitosti, realizované štruktúrami organizácie národnej obrany a ozbrojených síl"*.²⁰

V novelizovanom vydaní "China Military Encyclopedia" autor definíciu VD spresnil, aktualizoval a rozšíril o jej úlohy a funkcie, čím ju charakterizoval ako *"obecný termín pre zahraničné aktivity vedené štátom, alebo skupinou štátov vo vojenskej, alebo s vojenstvom spojenej oblasti.(...) Primárnym cieľom VD je chrániť, realizovať a rozširovať národný záujem, čím priamo slúži výstavbe národnej obrany a vojenskej stratégii štátu. Je dôležitou súčasťou štátnej diplomacie ako jej špecifický odraz vo vojenskej oblasti a rozšírením obrannej politiky štátu. Obecne sleduje a slúži štátnej diplomacii. VD zohráva rozdielne úlohy v rôznych druhoch vzťahov štátu a to v dobe mieru i v dobe vojny, vo vzťahoch priateľských a nepriateľských. Hlavnou úlohou VD je: realizovať a implementovať národnú diplomatickú stratégiu, smery politiky a princípy VD, vytvárať a rozvíjať vojenské vzťahy s inými štátmi a skupinami štátov, udržiavať kontakty a vojenské výmeny s organizáciami národnej obrany a ozbrojenými silami cudzích štátov, riešiť medzinárodné vojenské kontroverzie a spory, formovať medzinárodné bezpečnostné prostredie, zlepšovať zahraničný vplyv štátu"*.²¹

Zahraničnopolitický pohľad reprezentuje definícia autora Qian Qichen²² v "Dictionary of World Diplomacy" podľa ktorej je VD *"pojem zameraný na zahraničné výmeny vedené organizáciami národnej obrany a ozbrojených síl štátu vo vojenskej oblasti v prospech zlepšovania vzťahov medzi štátmi. V Číne tento druh výmen realizuje MNO a ČĽOA. VD je považovaná za významný komponent diplomacie štátu. Správanie sa štátu s použitím vojenských nástrojov koordinácie diplomatických aktivít štátu nemôže byť považované za vojenskú diplo-*

¹⁸ YANG, C. A Review on the Study of Military Diplomacy of New China in the Last Decade.

¹⁹ Práca bola súčasťou vedeckého výskumného projektu týkajúceho sa rozvoja ozbrojených síl v 8. päťročnici (1991-1995).

²⁰ YANG, S. An Introduction to Military Diplomacy. s. 1.

²¹ GU, D. China Military Encyclopedia: International Military Relations.

²² QIAN Qichen - bývalý minister zahraničných vecí a podpredseda vlády ČĽR.

maciu".²³ Táto definícia vymedzuje VD najmä na diplomatické rokovania. Záver definície sleduje cieľ zdôrazniť rozdiel medzi VD a tzv. "koerzívnu diplomaciou", resp. tzv. "diplomaciou delových člnov". Zdá sa však, že kritérium použitia resp. nepoužitia vojenských nástrojov nie je zvolené správne, nakoľko VD ich pre svoj výkon potrebuje. Tento prístup vyčleňuje z VD také aktivity ako napr. mierové operácie OSN, operácie odstraňovania následkov prírodných katastrof, humanitárne operácie a aktivity medzinárodného krízového manažmentu, predstavujúce významné komponenty aktivít súčasnej VD.

Vojenský pohľad na definíciu VD ponúka práca "PLA Military Terms", podľa ktorej je VD "integrálna súčasť diplomacie zahrňujúca výmenné zahraničné aktivity štátu, alebo skupiny štátov vo vojenskej oblasti, resp. v oblastiach s ňou spojených, predstavujúce výmeny vojenského personálu, vojenské rokovania, rokovania o kontrole zbrojenia, vojenskú pomoc, spoluprácu vojenského spravodajstva, spoluprácu v oblasti vojenských technológií, medzinárodné mierové operácie, aktivity vojenských aliancií, apod."²⁴ Definície VD od čínskych autorov vykazujú niektoré spoločné črty, akými sú najmä: snaha zachytiť maximum podstatného i cez neúmerný rozsah, akcent na šírku vojenskopolitického záberu VD, vyčlenenie štruktúr obrany a ČĽOA ako jediných relevantných výkonných prvkov, dôsledné vybalansovanie bilaterálnej a multilaterálnej dimenzie VD, zdôrazňovanie mimoriadneho významu VD pre realizáciu národných záujmov.

Aj podľa zahraničných autorov sú medzinárodné vojenské vzťahy ČĽOA považované za aktivity strategickej úrovne, od ktorých sa očakáva asistencia pri dosahovaní cieľov národnej bezpečnosti ČĽR.²⁵ VD ČĽOA je strategickou politickou činnosťou vedenou s cieľom podporovať národné záujmy čínskej vlády.²⁶ Zadefinovanie VD ČĽR domácimi i zahraničnými autormi jej, v porovnaní so štátmi EÚ, prisudzuje väčší význam nielen vo vzťahu k zahraničnej a bezpečnostnej politike, ale aj ako dôležitého prostriedku dosahovania strategických cieľov a hlavných národných záujmov.

3. VOJENSKÁ DIPLOMATICKÁ PRAX ČĽR

3.1 VÝVOJ VOJENSKEJ DIPLOMATICKEJ PRAXE ČĽR

Súčasná vojenská diplomatická prax ČĽR reaguje na novú realitu medzinárodných vzťahov a presadzuje ciele zahraničnej a bezpečnostnej politiky Číny. V aktuálnom období, okrem prioritných vzťahov s vojensky najsilnejšími štátmi USA a Ruskom, kladie dôraz na vzťahy so štátmi jej periferie s cieľom naplniť tézy o mierovom rozvoji a vzájomne výhodnej spolupráci. Čína tiež využíva VD na zvyšovanie úrovne stále problematickej transparentnosti vo výstavbe ČĽOA, podporu exportu a importu zbraní, výmenné návštevy jednotiek a prístavov, pravidelné dialógy o obrane a bezpečnosti, medzinárodné kombinované cvičenia. Súčasná VD ČĽR slúži dvom vzájomne spojeným a zároveň sa vylučujúcim cieľom: 1. presvedčiť partnerské štáty, že ČĽOA pre ne nepredstavuje bezprostrednú vojenskú hrozbu a 2. poukázať na rastúce kapacity odstraňovania, ako aj vôľu a potenciál ich použiť. Od konca studenej vojny prax VD ČĽR zaznamenala významné zmeny. Postupne prešla od zamerania na vojenskú spoluprácu v prospech posilňovania kapacít obrany vybraných strategických partnerov a účasti na aktivitách v dobe mieru smerom k významnej podpore cieľov zahraničnej a bezpečnostnej politiky a posilňovaniu celkového vplyvu Číny na úkor iných mocností vrátane USA. Významným limitom VD ČĽR vo vzťahu k periférii zostávajú teritoriálne spory. Reakcia

²³ QIAN, Q. *Dictionary of World Diplomacy*.

²⁴ PLA Military Terms. s. 1063.

²⁵ FINKELSTEIN, D., McDEVITT, M. Competition and Consensus. China's New Concept of Security and the United States security strategy for the East Asia-Pacific region.

²⁶ GUNNESS, K. China's Military Diplomacy in an Era of Change. s. 2.

ČLR na vývoj VD na Západe postupne prekročila niektoré hranice princípov jej tradičnej bezpečnostnej a zahraničnej politiky, zároveň pre ňu stanovila určité limitujúce štandardy: 1. Čína vyjadrovala nezáujem o účasť vo formálnych alianciách, čím sa vymedzila od otázok interoperability výzbroje, doktrín a medzinárodných vojenských cvičení, ktoré sa stali napr. dôležitou bežnou súčasťou opatrení budovania a posilňovania dôvery v Európe. 2. Čína neudržovala jej ozbrojené sily v zahraničí. Vplyvom udalostí a prostredníctvom VD Čína svoje štandardy postupne korigovala. Čína v súčasnosti rozširuje účasť na spoločných medzinárodných cvičeniach najmä so štátmi Strednej Ázie a Pakistanom. Čína tiež ponúkla jej ČĽOA v súlade s Chartou ŠOS v prospech ochrany integrity a suverenity členských štátov proti hrozbám terorizmu, extrémizmu a separatizmu, čo je možné hodnotiť ako jej prvé záväzné rozhodnutie vyslať ozbrojené sily za hranice štátu. VD ČLR je súčasťou širokej stratégie štátu orientovanej na zvýšenie vplyvu v Ázii. Je realizovaná stále intenzívnejšie, efektívnejšie a rôznorodnejšie aj ako nástroj štátnického umenia. Napriek naznačeným spoločným rysom medzi VD ČLR a VD liberálnych diplomacií pretrváva zásadný rozdiel. Na rozdiel od apolitických armád liberálnych demokracií, je ČĽOA striktne "*straníckou armádou*". Mnoho príslušníkov ČĽOA je členov KS Číny s významným zastúpením priamo v jej ÚV. Presadzovanie vplyvu KS Číny v ČĽOA na všetkých úrovniach umožňuje systém politických komisárov, systém straníckych výborov a systém inšpekcie straníckej disciplíny. Udržanie tohto stavu zostáva prioritou politickej práce KS Číny v ČĽOA aj počas v súčasnosti prebiehajúcej reorganizácie systému obrany ČLR.

Čína využíva VD v rámci jej komplexnej diplomatickej stratégie s cieľom získavať benefity pre jej národnú bezpečnosť a usmerňovať medzinárodný vývoj v jej prospech. Inak povedané, VD ČLR nie je viditeľná ako bežná diplomatická činnosť v politickej a ekonomickej sfére, ale ako diplomacia strategického a vojenského významu.²⁷

Podľa Yanga súčasné politické vedenie ČLR v diplomatickej praxi vychádza z dobrých praktických postupov predchodcov, ktoré charakterizuje najmä komplexnosť, perspektívnosť, spravodlivosť, rovnosť, pragmatizmus a populizmus. Rozvíja tiež nové prvky: dynamické uplatňovanie a pragmatické prispôsobovanie tradičných postupov, jasné vymedzenie hraníc diplomatických ústupkov vo vzťahu k národným záujmom, spojené s potvrdzovaním slov skutkami, nový štýl vedenia diplomacie uplatňovaný súčasnými čínskymi lídrami, stabilné princípy a trvalé priateľstvo.²⁸ V posledných dvoch desaťročiach (popri raste vojenskej sily ČLR) rastie podiel ČĽOA na realizácii zahraničnej a bezpečnostnej politiky štátu, čím sa VD ČLR stáva súčasťou modelu správania sa štátu v zahraničných vzťahoch. Pri realizácii aktivít vojenskej bilaterálnej spolupráce Čína dôsledne vychádza z úrovne vzťahov nastolených s jej partnermi. Tieto tzv. "*strategické vzťahy*" sú jedným z podstatných výsledkov oficiálnych diplomatických aktivít predstaviteľov a funkcionárov ČLR, KS Číny a ČĽOA.

Od začiatku 90. rokov 20. storočia ČLR buduje s inými štátmi a regiónmi jej strategické vzťahy na troch úrovniach (strategické partnerstvá, strategické dialógy a strategické konzultácie) s cieľom prediskutovať kľúčové otázky ako napr.: opatrenia proti proliferácii, boj s terorizmom, bezpečnostná a vojenská bilaterálna spolupráca.²⁹ V súčasnosti má ČLR naviazané strategické vzťahy s cca 50 štátmi.³⁰ Aktivity vojenskej spolupráce ČĽOA sa v posledných rokoch vyznačujú mimoriadnou dynamikou, čím potvrdzujú otváranie sa ČLR spojené s rastom kapacít jej ČĽOA. Obecne, uvedené aktivity VD slúžia v prospech cieľov zahraničnej a bezpečnostnej politiky štátu a zároveň plnia funkcie, ktoré je možné kategorizovať do troch skupín: 1. upevňovanie dôvery, 2. potvrdzovanie kapacít, 3. zvyšovanie transparentnosti. Zahraniční autori ponúkajú aj inú kategorizáciu cieľov.

²⁷ MATSUDA, Y. An Essay on China's Military Diplomacy: Examination of Intentions in Foreign Strategy.

²⁸ YANG, J. China's Innovative Diplomatic Strategy in the New Era.

²⁹ Information Office of the State Council. China's National Defense in 2010.

³⁰ ALLEN, K. The Top Trends in China's Military Diplomacy.

Farley tvrdí, že Čína od zvýšeného dôrazu na VD očakáva možné zisky: spravodajské informácie o vojenských štruktúrach cudzích štátov, budovanie osobných kontaktov s vojenskými partnermi a prezentáciu vlastnej vojenskej sily.³¹ Podľa Tiezzi, Čína sleduje realizáciou jej VD v súčasnosti tri ciele: 1. odstrašovanie (ako prínos ČĽOA k realizácii "čínskeho sna" o mocnej Číne, vojenskom a ideologickom lídrovi). 2. riešenie agendy (oficiálne a pracovné kontakty predstaviteľov a funkcionárov ČĽOA so zahraničnými partnermi na troch úrovniach strategických vzťahov, resp. účasť ČĽOA v medzinárodných mierových operáciách OSN). 3. ubezpečovanie o mierovom rozvoji ČĽR a výstavbe ČĽOA (operácie *HA/DR* (Humanitarian Assistance and Disaster Relief) resp. *MOOTW* (Military Operations Other Than War)).³²

3.2 AKTUÁLNE TRENDY VOJENSKEJ DIPLOMATICKEJ PRAXE ČĽR

ČĽOA stále pružnejšie, efektívnejšie a intenzívnejšie reaguje na zmeny medzinárodného prostredia demonštrujúc jej rastúci potenciál, vyspelosť a sebadôveru, čo je obecné vítané. Trend vo VD ČĽR udávajú a potvrdzujú oficiálne diplomatické aktivity najvyšších predstaviteľov a funkcionárov ČĽR, KS Číny a ČĽOA na čele s prezidentom Xi Jinping (tiež GT ÚV KS Číny, predseda Ústrednej vojenskej komisie KS Číny a predseda Ústrednej komisie národnej bezpečnosti KS Číny), ako aj podpredsedovia ÚVK KS Číny, členovia ÚV KS Číny poverení otázkami bezpečnosti a obrany, minister národnej obrany ČĽR a hlavní funkcionári ČĽOA. Čína plne zachytila aktuálne trendy rozširovania záberu vojenskej diplomatickej praxe pri riešení otázok medzinárodnej bezpečnosti. Príkladom sú významné aktivity súčasnej VD ČĽR: *MOOTW*, *HA/DR*, *PKO* (Peace Keeping Operations) a *Non-ETF NPC* (Non-Exchange Traded Funds Naval Port Calls).

Inklinovanie k VD a iniciatívam ktoré ju dopĺňajú indikuje, že Čína ovláda širokú škálu diplomatických a strategických nástrojov moci a rastie jej sebadôvera tieto nástroje uplatňovať v celej Ázii. Podľa rýchlosti pokračovania tohto trendu sa Čína skôr či neskôr stane v Ázii hlavným aktérom a svoju pozíciu bude môcť ďalej konsolidovať.³³

3.3 LIMITY VOJENSKEJ DIPLOMACIE ČĽR

Výnimočnú dynamiku rozširovania aktivít VD Číny a ich prekrývanie s aktivitami VD Západu paradoxne oslabuje práve marxistická ideológia. Dôvody sú nasledovné:

1. Reforma bezpečnostného systému a rozvoj demokratických ozbrojených síl, ako významné elementy vojenskej diplomacie Západu, nemohli byť prioritou praxe VD ČĽR.
2. Pozícia nezasahovania Číny do vnútorných záležitostí iných krajín niekedy vyúsťuje do jej vojenskej pomoci štátom majúcim ťažkosti napr. s uplatňovaním ľudských práv.
3. Čína ako autoritársky štát nie je v pozícii radiť partnerom o civilno-vojenských vzťahoch v demokratickom štáte.³⁴

Rozvoj teórie preto musí systematickejšie posilňovať vnútorné a vzájomné logické spojenia medzi rôznymi novými koncepciami a myšlienkami. Stratégia musí zahŕňať dôkladnejšie zvažovanie a vyvažovanie strategických cieľov, podmienok a základov. Politická iniciatíva sa musí stať komplexnejšou a posilniť bilaterálne, multilaterálne a reverzné vzťahy. Usmerňovanie verejnej mienky musí byť realizované s väčšou predvídavosťou, pričom externá a vnútorná komunikácia by mala byť vykonávaná metodicky a energicky.³⁵ VD ČĽR brzdia aj prvky nacionalizmu generality ČĽOA. Nacionalizmus môže za určitých podmienok

³¹ FARLEY, R. China's New Age of Military Diplomacy.

³² TIEZZY, S. *3 Goals of China's Military Diplomacy*.

³³ BLANK, S. Defense diplomacy, Chinese style.

³⁴ STOREY, I. China's Bilateral Defense Diplomacy in Southeast Asia.

³⁵ YANG, J. China's Innovative Diplomatic Strategy in the New Era.

významne posilňovať legitimitu KS Číny v rámci ČĽOA, ale tiež limitovať flexibilitu jej vojenských funkcionárov v diplomatických rokovaníach.

Badateľný je trend zamerania VD Číny na štáty Juhovýchodnej Ázie, s ktorými má teritoriálne spory. Je potvrdením, že táto oblasť sa stala rozhodujúcou pre formulovanie zahraničných a bezpečnostných kalkulácií ČĽR. Navzdory tomu, že teritoriálne spory sú problémami suverenity a teda zahraničnej politiky štátu, má ČĽOA dôveru politických lídrov ju implementovať, čo je tiež potvrdením jej významu a vplyvu na zahraničnú politiku najmä v oblasti národnej bezpečnosti. V tejto situácii sú limity VD ČĽR zrejmé.³⁶ VD ČĽR tiež nebola vždy dostatočne efektívnou súčasťou zahraničnej politiky založenej na tzv. "core interests", nakoľko sa jej nepodarilo dostatočne rozptýliť obavy viacerých štátov (napr. Japonsko, Vietnam, India, Filipíny) z eventuálnej vojenskej expanzie ČĽR.

ZÁVER

VD predstavuje pre Čínu významný podporný prostriedok úspechu jej celkovej modernizácie, zabezpečujúci stabilné medzinárodné prostredie a garantujúci jej mierovú periferiu. Z týchto dôvodov jej KS Číny venuje mimoriadnu pozornosť. Súčasnosť VD ČĽR ovplyvňujú tri základné faktory: tradičné čínske hodnoty, nacionalizmus a najmä ideológia. VD ČĽR musí byť zo zahraničia skúmaná v tomto širokom kontexte, vrátane jej historického vývoja. Ideológia je to, čo zásadne odlišuje VD ČĽR od liberálnych demokracií. Pochopenie významu ideológie je nutné pre ďalší výskum problematiky. Bude zohrávať určujúcu úlohu v prístupoch ČĽR aj počas jej predpokladaného nástupu do pozície superveľmoci. Je tiež zásadnou podmienkou úspešného výsledku vojenských diplomatických rokovaní s Čínou. Komunistická ideológia zostane limitujúcim faktorom budúcej teórie, stratégie i praxe VD ČĽR. Predpoklad jej ďalšieho globálneho presadzovania bude podmienený pokračovaním rastu komplexnej moci Číny a schopnosťou dosiahnuť štatút hegemóna medzinárodných vzťahov.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

ALLEN, Kenneth. The Top Trends in China's Military Diplomacy [online]. The Jamestown Foundation. China Brief. 2015. Volume XV s Issue 9 s may 1, 2015 [cit. 2017-29-09]. Dostupné na internete: <<https://jamestown.org/program/the-top-trends-in-chinas-military-diplomacy/>>.

BLANK, Stephen. Defense diplomacy, Chinese style. Asia Times Online. 2003.

Chinese Communist Party Central Committee. Directives from the Chinese Communist Central Committee Regarding the Work of Foreign Diplomacy. August 18, 1944, in Nanfangju dangshi ziliao, vol. 3, 118–21. In Yang Kuisong (2009) The theory and implementation of the People's Republic of China's revolutionary diplomacy, Journal of Modern Chinese History, 3:2, 127-145, DOI: 10.1080/17535650903345346. [cit. 1997-29-09]. Dostupné na internete: <<http://dx.doi.org/10.1080/17535650903345346>>.

COTTEY, Andrew, FORSTER, Anthony. Reshaping Defense Diplomacy: New Roles for Military Cooperation and Assistance. Adelphi Paper No. 365 (Oxford: Oxford University Press for the International Institute of Strategic Studies, 2004), s. 7, 15.

³⁶ RAJAN, D. S. Indian Perspective on China.

- FARLEY, Robert. China's New Age of Military Diplomacy [online]. The diplomat. August 21, 2014 [cit. 2017-29-09]. Dostupné na internete: <<http://thediplomat.com/2014/08/chinas-new-age-of-military-diplomacy/>>.
- FINKELSTEIN, D., McDEVITT, M. Competition and Consensus. China's New Concept of Security and the United States security strategy for the East Asia-Pacific region. PacNet Newsletter, 8 January 1999.
- GU, Dexin. Zhongguo Junshi Baike Quanshu: Guoji Junshi Guanxi (China Military Encyclopedia: International Military Relations). Vol. 1, Beijing: Zhongguo Dabaike Quanshu Chubanshe, 2007, s.14.
- GUNNESS, Kristen. China's Military Diplomacy in an Era of Change. National Defense University's Pacific Symposium, June 2006, s. 2.
- Information Office of the State Council. China's National Defense in 2010 [online]. March 2011, Beijing. [cit. 2017-29-09]. Dostupné na internete: <http://www.nti.org/media/pdfs/1_1a.pdf?_id=1316627912>.
- LUO, Yanming. An Accurate Appraisal and Analysis of New China's Diplomatic History. http://www.iccs.cn/detail_cg.aspx?sid=516. In The theory and implementation of the People's Republic of China's revolutionary diplomacy [online]. Yang Kuisong. Journal of Modern Chinese History, Volume 3, 2009 - Issue 2. Pages 127-145. 11 Dec 2009. [cit. 2017-29-09]. Dostupné na internete: <<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/17535650903345346?src=recsys&journalCode=rmoh20>>.
- MAO, Zedong. Report to the Second Plenary Session of the Seventh Central Committee of the Communist Party of China. March 5, 1949, in Mao Zedong xuanji, 1435–36; Zhou Enlai, "Xin zhongguo de waijiao" [New China's Diplomacy], November 8, 1949, in Zhou Enlai waijiao wenxuan [Selected Works of Zhou Enlai's Diplomacy], eds. The Diplomatic History Research Office of the PRC's Ministry of Foreign Affairs and the Party Literature Research Centre (Beijing: Zhongyang wenxian chubanshe, 1990), 1–7. In Yang Kuisong (2009) The theory and implementation of the People's Republic of China's revolutionary diplomacy, Journal of Modern Chinese History, 3:2, 127-145, DOI: 10.1080/17535650903345346 [cit. 1997-29-09]. Dostupné na internete: <<http://dx.doi.org/10.1080/17535650903345346>>.
- MAOCHUN, Yu. 27 May 2015. Marxist ideology, revolutionary legacy and their impact on China's security policy from: Routledge Handbook of Chinese Security Routledge. Accessed on: 29 Sep 2017 <<https://www.routledgehandbooks.com/doi/10.4324/9781315712970.ch2>>.
- MATSUDA, Yasuhiro. An Essay on China's Military Diplomacy: Examination of Intentions in Foreign Strategy [online]. NIDS Security Reports, No. 7 (December 2006), s.1-40. [cit. 2017-29-09]. Dostupné na internete: <http://www.nids.mod.go.jp/publication/kiyo/pdf/bulletin_j8_6.pdf>.
- QIAN, Qichen. Shijie Waijiao Dacidian (Dictionary of World Diplomacy). Beijing: Shijie Zhishi Chubanshe, 2005, s. 956.
- STOREY, Ian. China's Bilateral Defense Diplomacy in Southeast Asia. 2012 [online]. Asian Security, 8:3, 287-310, DOI: 10.1080/14799855.2012.723928. [cit. 2017-29-09]. Dostupné na internete: <<http://dx.doi.org/10.1080/14799855.2012.723928>>.

- SU, Changhe: Four aspects of Xi Jinping's diplomatic thoughts [online]. People's Forum, Volume 6, 2014, pp.28-30. [cit. 2017-29-09]. Dostupné na internete: <http://www.ciis.org.cn/english/2015-05/27/content_7937633.htm>.
- SUN, Tzu. The Art of War. [online]. Sonshi Educational Resource for Sun Tzu's The Art of War 1999 [cit. 2017-29-09]. Dostupné na internete: <<https://www.sonshi.com/original-the-art-of-war-translation-not-giles.html>>.
- TIAN, Zengpei. Gaige kaifang yilai de Zhongguo waijiao. Chinese Diplomacy after Reformation and Opening up. The World Knowledge Press. Tian Zengpei, ed , Beijing: World Knowledge Press, 1993, s. 6.
- TIEZZY, Shannon. 3 Goals of China's Military Diplomacy [online]. The Diplomat January 30, 2015 [cit. 2017-29-09]. Dostupné na internete: <<http://thediplomat.com/2015/01/3-goals-of-chinas-military-diplomacy/>>.
- Xinhuanet. Xi Jinping's speech At Meeting Marking the 60th Anniversary Of the Initiation of the Five Principles of Peaceful Coexistence (full text)" [online]. Xinhuanet.com, June 28, 2014. [cit. 2017-29-09]. Dostupné na internete: <http://news.xinhuanet.com/world/2014-06/28/c_1111364206.htm>.
- YANG, Chao. Jinshinian Xinzhongguo Junshi Waijiao Yanjiu Shuping" (A Review on the Study of Military Diplomacy of New China in the Last Decade). Social program of "the Eighth Five-Year Plan" of PLA military research. Sciences Perspective in Higher Education, No. 3 2011. s. 19-26.
- YANG, Kuisong. The theory and implementation of the People's Republic of China's revolutionary diplomacy [online]. Journal of Modern Chinese History, 3:2, 127-145, DOI: 10.1080/17535650903345346 11 Dec 2009 [cit. 1997-29-09]. Dostupné na internete: <<http://dx.doi.org/10.1080/17535650903345346>>.
- YANG, Jiemian. China's Innovative Diplomatic Strategy in the New Era [online]. CIIS. May 27, 2015.[cit. 2017-29-09]. Dostupné na internete. <http://www.ciis.org.cn/english/2015-05/27/content_7937633.htm>.
- YANG, Songhe. Junshi Waijiao Gailun (An Introduction to Military Diplomacy). Beijing: Junshi Yiwen Chunbanshe, 1999, s. 1.
- Zhongguo Renmin Jiefangjun Junyu (PLA Military Terms), Beijing: Junshi Kexue Chubanshe, 2011, s. 1063.

Tento článok je publikovaný v rámci projektu VEGA 1/0545/17 - Transformácia bezpečnostného prostredia: aplikácia skúseností štátov Vyšehradskej štvorky na príklade Ukrajiny.

Jozef ŽIGRAY, Ing., Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Kuzmányho 1, 974 01, Banská Bystrica
jozef.zigray@umb.sk

Dávid KOLLÁR, Mgr., PhD., Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Kuzmányho 1, 974 01 Banská Bystrica
david.kollar@umb.sk

OSOBNOSŤ MANAŽÉRA, SOCIÁLNA ROLA, POZÍCIA MANAŽÉRA THE PERSONALITY OF THE MANAGER, THE ROLE, THE POSITION OF THE MANAGER

Antoni OLAK, Karolina OLAK

ABSTRACT

The Manager of the position, his personality and function, as well as the fundamental role that performs in carrying out daily activities. His position since the industrial revolution and the advent of manufacturing goods has changed significantly. At present, the Manager asked the high demands not only on his education and expertise, in particular on how to properly lead the people, motivate them to a higher power, to successfully communicate not only inside the company, but also externally. If he wants to be a successful Manager, you must be constantly flexible monitor and observe the surroundings, to receive information, to know the proper process and, in particular, to initiate change for the better. Daily routine for it becomes decision-making at the level of the operational, tactical and strategic.

Keywords: Manager, personality, communication Manager, organization.

ÚVOD

V súčasnosti sa azda žiadna firma nezaobíde bez manažmentu, ktorého súčasťou sú manažéri. Tí dnes už nevykonávajú iba základné funkcie fungovania firmy, akými sú riadenie výroby a jednotlivých procesov a ich kontrola, ale vplyvom priemyselnej revolúcie, zavádzania nových technológií a zmenou k veľkovýrobe tovarov získala ich pozícia vo firme nový rozmer. Obohatila sa o nové role, zväčšili sa ich kompetencie a právomoci, čím sa stala ich pozícia vo firme rôznorodjšia. Z vedúceho pracovníka sa stal manažér- líder, ktorý je denne pri vykonávaní svojej činnosti v priamom kontakte s ľuďmi, pričom svojou osobnosťou priamo ovplyvňuje pracovný výkon svojich zamestnancov. Otvorená komunikácia medzi zamestnancami, ich vhodná motivácia, informovanosť, ako aj včasné rozpoznávanie a riešenie sporov na pracovisku sú predpokladom úspešnosti každého manažéra. Zároveň pomáhajú manažérovi prijať rozhodnutia na úrovni riadenia svojho tímu, útvaru či dokonca celej organizácie.

Keďže je v súčasnosti téma manažmentu a riadenia firiem a podnikateľských subjektov veľmi aktuálna, vybrali sme si ju aj v rámci nášho príspevku. Príspevok pod názvom „Osobnosť manažéra, sociálna rola, pozícia manažéra“ odкрýva iba časť teoretických poznatkov z oblasti manažmentu a úspešného vykonávania manažérskej práce. Zamieriava sa najmä na manažéra, jeho osobnostné charakteristiky podporené jeho schopnosťami, znalosťami a zručnosťami, doplnené príslušnými kompetenciami, čo je predpokladom úspešného riadenia organizácie.

Článok obsahuje teoretické poznatky, ktoré sme čerpali z dostupných zdrojov – knihy, internetové zdroje, články.

1. ZÁKLADNÁ DEFINÍCIA MANAŽMENTU

„Manažment je veľmi dôležitou oblasťou súčasnej ľudskej civilizácie. Využíva sa vo všetkých druhoch organizácií a na všetkých stupňoch ich riadenia.“¹

Pojem „manažment“ charakterizuje viacero významov, pričom jeho základným významom je charakteristika vednej disciplíny, zahŕňajúca poznatky o princípoch, metódach a postupoch riadenia. Okrem iného charakterizuje činnosť, resp. prácu určitej skupiny ľudí – manažérov, ktorí svojou prácou prispievajú k naplneniu strategických cieľov organizácie. Manažment je teda procesom, v ktorom jeden alebo spravidla viacero jednotlivcov plnia ciele prostredníctvom pôsobenia na iných ľudí. Manažment ako proces zahŕňa činnosti plánovania, organizovania, vedenia ľudí a kontrolu, pričom jednotlivé činnosti na seba nadväzujú a sú medzi sebou vzájomne prepojené. Pojem „manažment“ však môže byť chápaný aj ako profesia, pričom sa vzťahuje na určitú skupinu ľudí zabezpečujúcich proces manažmentu, ktorí sú zodpovední za riadenie celej organizácie.

Vzhľadom na výber témy sa budeme v našej práci zaoberať najmä profesiou manažéra a jeho osobnosti. Nielen charakter jeho osobnosti, ale i jeho kvalifikačné, odborné, no častokrát i ľudské hodnoty sú predpokladom úspešnosti vykonávania rôznorodých činností a plnenia rôznych rolí manažéra v organizácii. Je všeobecne známe, že manažéri sú rozhodujúcim činiteľom riadenia každej firmy, jej rozvoja a budovania dobrého mena, preto výber a vzdelávanie manažérov sa pokladá za dôležitú oblasť manažmentu firmy.

Vznik profesie manažéra úzko súvisí s vývojom teórie a praxe manažmentu. Siahla až do čias priemyselnej revolúcie a rozvoja priemyselnej výroby, kedy sa prechádzalo od domácej, ručnej výroby tovaru k priemyselnej veľkovýrobe, kde sa riadenie výroby zabezpečovalo na základe skúseností odovzdávaných z generácie na generáciu. Moderná veľkovýroba a rozvoj nových technológií podnietili aktívnu účasť každého človeka v tomto procese a prispeli k vzniku a postupnému rozvoju teórií riadenia a manažmentu. Ako prvý zdôraznil význam spolupráce medzi robotníkmi a vedúcimi ako i rozdelenie zodpovedností medzi nimi F.W. Taylor vo svojich princípoch riadenia, ktoré neskôr rozvinul ďalší predstaviteľ klasickej teórie riadenia H. Fayol a definoval už konkrétne základné funkcie riadenia (predvídanie, organizovanie, prikazovanie, koordinovanie, kontrola). No až predstavitelia neoklasickej teórie riadenia sa začali viac sústreďovať na psychologicko-sociologickú stránku riadenia ako sú podmienky pracovného prostredia, ale i rozvoj medziľudských vzťahov na pracovisku a riešenie konfliktov.

2. OSOBNOSŤ MANAŽÉRA

„Keď hovoríme o osobnosti človeka, máme na mysli konkrétneho jedinca, jeho silné aj slabé stránky, klady a zápory, ktoré sa u neho formovali v aktívnom živote, v procese výchovy a vzdelávania“.²

Osobnosť ako takú možno chápať ako určitú integritu všetkých biologických, psychických i sociálnych vlastností človeka. To, čo špecifikuje jedinečnosť osobnosti tzv. štruktúru osobnosti tvorí súhrn schopností, temperamentu, záujmov a potrieb, ako i charakteru a vôle, ktoré sú čiastočne ovplyvňované individuálnymi vnútornými faktormi, dedičnosťou ale i vplyvom sociálneho prostredia. Každý človek je v živote ovplyvňovaný prirodzenými a získanými vlastnosťami, pričom prirodzené vlastnosti tvoria prirodzenú podstatu človeka

¹ Dravecký, J. Základy manažmentu 1 s.5.

² EuroEkonom: Osobnosť manažéra – vlastnosti, schopnosti a charakteristiky.

(organické potreby, temperament) a získané vlastnosti sú získavané vývinom človeka (úprimnosť, presnosť, zodpovednosť, intrigánstvo a pod.).

Osobnosť manažéra je jedinečné spojenie psychických črt, ktoré charakterizujú jednotlivca. Určujú spôsob, akým prežíva okolité dianie, jednanie v rozličných situáciách i zámery, ktoré chce dosiahnuť. Výrazne sa prejavuje na výsledkoch práce i vzťahoch voči iným ľuďom. Osobnosť manažéra by sa vo všeobecnosti dala charakterizovať ako súhrn jeho: schopností; temperamentu; charakteru; záujmov.

Z psychologického hľadiska by sa dali k uvedeným skupinám zaradiť aj postoje, potreby, a motivačné hodnoty.

2.1 Schopnosti a znalosti

Pod schopnosťami rozumieme určité danosti, ktoré sú vrodené a môžu sa dediť z generácie na generáciu. Sú to individuálne vlastnosti osobnosti a predstavujú množstvo najrôznejších osobnostných predpokladov, ktoré vedú k úspešnému výkonu jednotlivých činností manažéra. Schopnosti, ktorými by mal každý manažér disponovať, definujeme ako manažérske zručnosti resp. manažérske kompetencie.

Tu rozlišujeme:

- - Rozumové/ intelektuálne schopnosti – inteligencia, ktorá zahŕňa schopnosti rýchleho uvažovania a dlhodobej pamäti, ako aj vizuálnych schopností. Podľa Šuleřa najvýznamnejšou schopnosťou manažéra je pružnosť myslenia, ako aj strategické a operatívne myslenie.
- - Mechanické schopnosti zahŕňajú porozumenie vzťahom medzi predmetmi a manipuláciou s nimi.
- - Motorické schopnosti zahŕňajú zručnosť, koordináciu očí aj rúk, ako aj správnu motoriku.

Znalosti sú teoretické informácie a poznatky o ich súvislostiach, ktoré možno získať štúdiom. Najväčšia dôležitosť sa pripisuje odborným znalostiam a znalostiam managementu. Skúsenosti sú definované ako súhrn prežitých situácií obohacujúce poznanie manažéra a ktoré mu umožňujú správne odhadnúť ďalší vývoj alebo reakciu okolia. Skúsenosti sa získavajú praxou.

2.2 Temperament

Na základe odlišných reakcií, chovania a vystupovania, ako aj vonkajších prejavov možno jednotlivca podľa Hippokratovej typológie zaradiť do jednej zo štyroch skupín temperamentu:

- flegmatik je pokojný a pomalší typ, charakterizuje ho trpezlivosť a rozvážnosť a pomalšie sa adaptuje;
- sangvinik je charakterizovaný vysokou pracovnou aktivitou a sebaovládaním. Je sústredený, rýchlo a ľahko sa učí, vie sa prispôbiť okoliu;
- choleric je zo všetkých typov temperamentu najimpulzívnejší, prudký a agresívny. Je vytrvalý, ale i tvrdohlavý a konfliktný a ťažko prispôbujúci sa okolitej situácii;
- melancholik je zo všetkých typov temperamentu najmenej iniciatívny, veľmi citlivý a samotársky typ. Je často pesimistický, ľahko ovládateľný a pomaly sa prispôbujúci jedinec.

Čakrt (2009) popisuje štyri typy temperamentu osobnosti a to:

- Dionysovský temperament možno charakterizovať ako spojenie zmyslov a vnímania. Manažéri tohto typu majú zo všetkých najväčší zmysel pre realitu. Maximálna

flexibilita a prispôsobivosť a ľahká adaptácia na nové podmienky a situácie im zabezpečujú prirodzený rešpekt a autoritu. Sú rodenými vyjednávačmi, s ľahkosťou sa púšťajú do riešenia konfliktov a ťažkých situácií.

- Epimetheovský temperament je kombináciou zmyslového vnímania a úsudku. Stredobodom záujmu tohto typu manažéra je organizácia ako celok a jej záujmy, ktoré povyšuje nad svoje vlastné. Je známy zmyslom pre poriadok a kladným vzťahom k povinnostiam. K jeho schopnostiam patrí zostavovanie postupov, predpisov a pravidiel, pričom ich dodržiavanie aj kontroluje.
- Prometheovský temperament je kombináciou intuície a myslenia. Sú otvorení novým výzvam, zároveň hrdí na svoju znalosť a schopnosť zvládnuť komplexné systémy, pričom radi uplatňujú svoj intelekt pri riešení najzásadnejších a čo najviac do hĺbky idúcich najzložitejších úloh. Silnou stránkou týchto manažérov je schopnosť vidieť, ako by mala organizácia vyzerat' v budúcnosti.
- Apollónsky temperament je definovaný kombináciou intuície a cítenia. Pre tento typ manažérov je charakteristické ich orientácia na ľudskú stránku organizácie, na pracovníkov. Starajú sa o potreby a rast ostatných a sú tomuto cieľu oddaní. Vytvárajú atmosféru vzájomného porozumenia a pochopenia, sú veľkorysí, často a úprimne chvália druhých ľudí. Bývajú väčšinou výreční a presvedčiví, majú na veci svoj názor, vedia trafiť na citlivú strunu.

Podľa C.G. Junga možno zaradiť človeka na základe jeho vzťahu k vlastnej osobe a vonkajšiemu svetu ako:

- Extrovert je otvorený typ, orientovaný na vonkajší svet, formovaný vonkajším prostredím, v ktorom sa pohybuje a v ktorom sa dobre a ľahko adaptuje. V spoločnosti je nenútený a bezprostredný, ľahko nadväzuje kontakt s ľuďmi a je zhovorčivý.
- Introvert je uzavretým typom, orientovaný na vlastný vnútorný svet. V cudzom prostredí je neistý, ťažko sa adaptuje a je zdržanlivý voči okoliu.

2.3 Charakter, vlastnosti a správanie manažéra

Charakter manažéra je výsledkom jeho osobných skúseností, ktoré získal pri preberaní a pretransformovaní sociálnych a kultúrnych vplyvov, názorov, presvedčení no i pri prekonávaní predsudkov. Možno ho spájať s vôľou. U manažéra je cenená pevná vôľa, ráznosť, vytrvalosť, ale i vôľa ovládať sa a vôľa presadiť sa. Pevnosť charakteru a zásadovosť manažéra často overia vzniknuté krízové situácie.

Jednou z najdôležitejších vlastností úspešného manažéra je jeho autorita, pretože ak má byť manažér lídrom a riadiť ľudí, musia ho rešpektovať. K tomu je však potrebné vybudovať si dôveru, byť otvorený rôznym názorom, vedieť správne argumentovať a komunikovať. Jednoducho, stručne a jasne správne motivovať a čo je najdôležitejšie, preukázať svoje schopnosti a sebadôveru.

Predpokladom úspešného manažéra sú vo všeobecnosti nasledujúce vlastnosti:

- Charakterové - ako čestnosť, zásadovosť, priamosť, úprimnosť, spravodlivosť a zmysel pre povinnosti
- Vôľové - ako húževnatosť, vytrvalosť, samostatnosť, rozhodnosť, odvaha a cieľavedomosť
- Pracovné - ako kladný vzťah k práci a k firme, pre ktorú pracuje, dôslednosť a svedomitosť pri plnení pracovných úloh, odolnosť voči stresu
- Intelektuálny profil manažéra zahŕňajúci zodpovedajúce vzdelanie a intelektuálna úroveň, schopnosť logického myslenia, tvorivosť

- Emocionálne vlastnosti ako schopnosť vysokej empatie, emocionálne ovládanie, optimizmus, trpezlivosť, zmysel pre humor
- Spoločenské vlastnosti ako spoločnosť, družnosť, ohľaduplnosť, taktnosť, vľúdnosť, prívetivosť a srdečnosť

Správanie manažéra nielen v pracovnom, ale i v mimopracovnom prostredí by malo byť úmerné dodržiavaniu príslušných etických kódexov, ako i pravidiel slušného spoločenského správania, zvykov a pravidiel. K tomu prináleží i primerané odievanie a úprava zovňajšku manažéra.

2.4 Postoje, hodnoty a motívy

Postoje vyjadrujú určitý vzťah jedinca k iným ľuďom, predmetom a skutočnostiam. Vzhľadom na činnosť manažéra sa pripisuje najväčšia dôležitosť orientácii na výkon a výsledky práce, orientácii na zákazníka a svoj tím a oddanosť voči firme.

Motívy a potreby predstavujú určitý popud alebo pohnútku, resp. psychologickú príčinu správania sa a konania ľudského jedinca pričom individualizuje jeho prežívanie a celkovo dáva ľudskej činnosti psychologický zmysel. Vychádza z ľudskej potreby, ktorá vyjadruje nedostatok alebo prebytok niečoho, čo daného jedinca uspokojuje. Medzi najdôležitejšie motívy a potreby manažéra patria:

- Potreba moci – ide o snahu manažéra riadiť zamestnancov, ovplyvňovať ich konanie a byť za nich zodpovedný.
- Potreba výkonu sa prejavuje u tých manažérov, ktorí túžia po osobnej zodpovednosti a neustálom prekonávaní prekážok a pritom vždy potrebujú spätnú väzbu svojho konania. Zameriavajú sa na manažérske pozície, ktoré vyžadujú osobnú zodpovednosť, radi pracujú samostatne a radi súťažia.
- Potreba priateľstva sa prejavuje u manažérov, dávajúcich prednosť kolektívnej práci, snažia sa o vytvorenie a udržiavanie priateľských vzťahov

Hodnoty možno definovať ako spôsoby konania, ktoré považujú jedinci za dôležité. Patria tu najmä:

- Ekonomické hodnoty – peniaze a výroba tovaru
- Teoretické hodnoty – získavanie znalostí
- Sociálne hodnoty – priateľstvo, pomoc, kolegalita
- Politické hodnoty – politická moc, vplyv a uznanie
- Estetické hodnoty – vzhľad
- Náboženské hodnoty – morálne princípy

V práci manažéra vynikajú pracovné hodnoty, medzi ktoré patrí práca, peniaze, postavenie vo firme, osobný rozvoj, spolupracovníci a priatelia.

3. ROLE MANAŽÉRA

Rolu možno charakterizovať ako očakávané prejavy správania sa jednotlivca v konkrétnej situácii s ohľadom na jeho sociálnu pozíciu, ktorú zaujíma, i na jeho základné charakteristiky. Každá rola v sebe zahŕňa práva, povinnosti a záväzky spojené s danou pozíciou. Podľa Henryho Mintzberga by mal manažér pri vykonávaní svojej funkcie plniť manažérske role – interpersonálna, informačná a rozhodovacia.

3.1 Interpersonálna rola

Interpersonálna rola je kľúčovou rolou každého manažéra firmy, nakoľko sa týka medziľudských vzťahov ako aj riešenia rôznych konfliktov. Interpersonálna rola manažéra zahŕňa:

- Rola reprezentanta – kedy manažér reprezentuje konkrétnu firmu, útvar alebo jednotku, ktorú riadi a za ktorú priamo zodpovedá a tak plní právne, spoločenské a ceremoniálne povinnosti.
- Rola vodcu táto rola je azda najdôležitejšou v práci manažéra, charakterizuje priamy vzťah manažéra so zamestnancami, pričom rola vodcu zahŕňa nielen riadenie a koordinácia práce zamestnancov, ale aj činnosti súvisiace s personálnym zabezpečením a motiváciou zamestnancov. Ťažisko tejto role spočíva v úspešnej komunikácii a motivácii vo vzťahu manažér – zamestnanec.
- Rola mediátora súvisí s rolou vodcu a to v situáciách riešenia konfliktov na pracovisku. V tejto roli pôsobí manažér ako mediátor, pričom napomáha objasniť príčiny konfliktu a snaží sa o jeho uspokojivé vyriešenie. Táto rola ho nabáda aj k včasnému rozpoznaní konfliktu, pretože nevyriešený konflikt vedie mnohokrát k demotivácii zamestnanca, ba dokonca aj k zníženiu či strate jeho pracovného výkonu.
- Rola styčného dôstojníka – v tejto roli manažér zabezpečuje interpersonálne vzťahy s ostatnými zamestnancami v rámci firmy. Podporuje navzájom ľudí tak, aby výsledkom bola efektívna spolupráca.

3.2 Rozhodovacia rola

Rozhodovacia rola je azda najdôležitejšou rolou manažéra, pretože správne rozhodnutie úzko súvisí s budúcim vývojom celej firmy. Čím je manažér na vyššej pozícii, tým viac ma jeho rozhodovanie strategický rozmer. Z toho dôvodu musí vedieť rozlišovať medzi podstatným a nepodstatným, ako aj medzi krátkodobým a dlhodobým. Rozhodovacia rola zahŕňa:

- Manažér ako podnikateľ – všetky zmeny okolia by mal vedieť pretransformovať v rámci firmy na zdokonalenie fungujúceho systému. Súčasťou tejto role je poznať a v predstihu reagovať na potreby zákazníkov. Pôsobí ako zlepšovateľ firmy, hľadá nové nápady, sám iniciuje potrebné zmeny, vytvára program týchto zmien a kontroluje ich priebeh, pritom však musí vedieť správne posúdiť možné riziká a zisk, ako aj zhodnotiť návratnosť vynaložených investícií. Príkladom by mohlo byť zavedenie nových produktov na trh alebo zmena technológie.
- Manažér ako alokátor zdrojov – v tejto roli manažér rozhoduje o rozdelení disponibilných zdrojov a to nielen finančných, ale i ľudských, časových a materiálových zdrojov. Pridelovanie zdrojov sa stáva jeho každodennou činnosťou, pričom stanovuje priority jednotlivým činnostiam tak, aby boli vynaložené zdroje využité v maximálnej miere.
- Manažér ako vyjednávač v tejto roli manažér vyjednáva pre svoju organizáciu (útvar, skupinu) čo najlepšie podmienky. Zároveň prezentuje nové nápady a buduje stabilitu firmy.
- Manažér ako eliminátor chýb zabraňuje akékoľvek hrozbe v činnosti svojho útvaru, úseku alebo skupiny. V prípade stretov strán alebo cieľov odstraňuje rozpory, eliminuje ich následky a vracia organizácii stabilitu. Keďže táto rola prináša často manažérovi prekonávanie rôznych prekážok musí vedieť manažér odolávať nežiadúcim tlakom a kritickým situáciám.

3.3 Informačná rola

Informačná rola manažéra zahŕňa prijímanie a odovzdávanie informácií prostredníctvom rôznych komunikačných kanálov. Informačná rola manažéra zahŕňa:

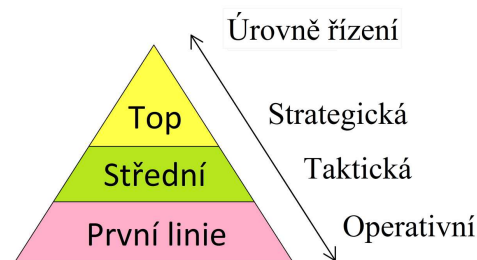
- Manažér ako pozorovateľ pozoruje okolie, zbiera a vyhodnocuje dostupné informácie priamo a nepriamo týkajúce sa firmy alebo útvaru či skupiny. Informácie získava jednak pomocou formálnych zdrojov (porady) alebo neformálnych zdrojov (rozhovory), pričom využíva ústne, písomné a vizuálne formy komunikácie.
- Manažér ako hovorca - tato rola manažéra je chápaná v dvoch súvislostiach. Môže ísť o rolu hovorcu v rámci firmy, kedy manažér zastupuje svoj útvar alebo skupinu alebo navonok firmy, kedy manažér ako hovorca poskytuje informácie alebo stanoviská pre zákazníkov, masovokomunikačné prostriedky alebo štátne orgány.
- Manažér ako informátor – v tejto roli manažér sprostredkováva získané informácie svojim zamestnancom, pričom musí podať tieto informácie určenej osobe v správnom čase a v požadovanom rozsahu.

4. POZÍCIA MANAŽÉRA

Vo všeobecnosti možno pojem „pozícia“ definovať ako miesto, ktoré daný jedinec zastáva v skupine, pričom táto pracovná pozícia môže byť daná vekom, funkčným zaradením, schopnosťami či vzdelaním. Pozícia v pracovnej skupine má však formálny charakter a je daná funkčným miestom, ktoré jednotlivec zastáva.

Vo všeobecnosti sa podľa úrovne riadenia vo firme rozdeľujú manažéri na:

- Vrcholový manažment (Top manažment) predstavuje strategickú úroveň riadenia firmy ako celku. V menších firmách zastupuje vrcholový manažment vlastník firmy, vo väčších firmách tvoria vrcholový manažment najvyšší predstavitelia firmy, ako sú riaditeľ, predstavenstvo firmy či konatelia firmy, ktorí prijímajú strategické rozhodnutia týkajúce sa vnútorných záležitostí firmy, zároveň reprezentujú firmu aj navonok voči zákazníkom, dodávateľom, bankám, štátu a pod.
- Stredný manažment tvorí taktickú úroveň riadenia, možno ho považovať za určitý spojovací článok medzi riadením prvej línie a vrcholovým manažmentom. Tvorí ho mnohopočetná a rôznorodá skupina manažérov ako manažéri firmy, vedúci útvarov a pod. zodpovední za ten ktorý útvar resp. technický úsek.
- Prvostupňový manažment (prvá línia) tvorí operatívnu úroveň manažmentu, riadiaci pracovníci pôsobia na prvom, najnižšom stupni riadenia. Sú to najmä majstri, predáci, vedúci skupiny, ktorí dozerajú na prácu svojho tímu preberajú za neho zodpovednosť.

Obrázok 1 Rozdelenie manažmentu organizácie do troch úrovní
Zdroj: <http://docplayer.cz/docs-images/26/7027802/images/17-0.png>

Podľa úrovne právomocí a zodpovedností vo firme rozdeľujú manažéri na:

- Manažéri generalisti majú komplexnú právomoc a zodpovednosť za celú organizačnú jednotku, pričom zabezpečujú taktické aj operatívne riadenie všetkých oblastí vo firme. K manažérom generalistom patria generálny riaditeľ, riaditeľ závodu, vedúci prevádzky

- Manažéri špecialisti riadia chod jednotlivých funkčných oblastí a riešia problémy iba vo vymedzených a špecifických činnostiach. Sú užšie špecializovaný so zameraním na určité činnosti ako napríklad marketing, výskum a vývoj, personalistika, logistika a pod. Väčšinou nemajú rozhodovacie právomoci manažérov generalistov, ale majú vedomosti a schopnosti riešiť problémy v špeciálnych oblastiach a ich činnosť aj usmerňovať. K manažérom špecialistom možno zaradiť personálneho riaditeľa, technického riaditeľa, vedúceho logistiky a pod.

Manažéri generalisti a špecialisti sa vo svojej práci navzájom dopĺňajú. Keďže špecialisti zodpovedajú iba za určitý konkrétny úsek firmy, pracujú detailnejšie a disponujú s konkrétnejšími informáciami daného úseku, vnášajú na daný problém či situáciu analytickejší pohľad. Manažéri generalisti riešia problémy komplexne, pomáhajú špecialistom pri riešení špeciálnych problémov.

ZÁVER

Cieľom tohto príspevku bolo priblížiť pozíciu manažéra, jeho osobnosť a funkciu, ako i základné role, ktoré plní pri vykonávaní každodennej činnosti. Jeho pozícia sa od čias priemyselnej revolúcie a nástupu veľkovýroby tovaru podstatne zmenila. V súčasnosti sú na manažéra kladené vysoké požiadavky nielen na jeho vzdelanie a odbornú stránku, ale najmä na to, ako správne viesť ľudí, motivovať ich k vyšším výkonom, úspešne komunikovať a to nielen vo vnútri firmy, ale i navonok.

Ak chceme, aby bol manažér úspešný, musí byť neustále flexibilný, sledovať a pozorovať okolie, prijímať informácie, vedieť ich správne spracovať a najmä iniciovať zmeny k lepšiemu. Každodennou rutinou sa pre neho stáva rozhodovanie na úrovni operatívnej, taktickej či strategickej. Osobnosť manažéra ako celku a jeho role som rozpracovala na základe teoretických poznatkov v seminárnej práci, v štyroch kapitolách.

V prvej kapitole sme definovali základné pojmy manažmentu a vysvetlili sme jeho významy, pričom jednému z jeho významov – manažment ako profesia, sa venujem podrobnejšie v ďalších kapitolách. Konkrétne v druhej kapitole sme vysvetlili všeobecný význam pojmu osobnosť a konkrétne popísali jednotlivé zložky a charakteristiky osobnosti manažéra.

Tretia kapitola sa venuje rolám, ktoré zastáva manažér pri vykonávaní svojej činnosti, zdôrazňuje význam interpersonálnej, informačnej a rozhodovacej role.

Posledná, štvrtá kapitola popisuje členenie jednotlivých pozícií manažmentu jednak podľa úrovne riadenia a jednak podľa rozsahu právomocí a zodpovednosti vo firme.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BEDRNOVÁ, E. - NOVÝ, I. et. al. 1998. Psychologie a sociologie řízení. Praha: Management Press, 1998. 560 s. ISBN 80-85943-87-3.

ČAKRT, M. 2009. Kdo jsem ja, kdo ste vy? Typologie osobnosti pro manažéry. Praha: Management Press, 2009. 257 s. ISBN 978-80-7261-201-7.

- ČAMBÁL, M. a kol. 2013. Manažment podniku: Kľúčové manažérske kompetencie. Bratislava: STU, 2013. 354 s. ISBN 978-80-227-3926-9.
- DRAVECKÝ, J. 2014. Základy manažmentu 1. Levoča: PF KU v Ružomberku, Inštitút J. Páleša v Levoči, 2014.
- ŠTRACH, P. 2008. Princípy manažmentu. Praha: Vysoká škola ekonomie a manažmentu, 2008. ISBN 978-80-86730-32-5.
- ŠULEŘ, O. 2008. 5 rolí manažéra a jak je profesionálne zvládnout. Praha: Computer Press, 2008, 240s. ISBN 978-80-251-2316-4.
- EuroEkonom. Osobnosť manažéra: vlastnosti, schopnosti a charakteristiky. 10.05.2017 <http://www.euroekonom.sk/osobnost-manazera-vlastnosti-schopnosti-a-charakteristiky>.

Prof. nadzw. dr hab. Antoni OLAK
Katedra Stosunków Międzynarodowych
WSPA w Lublinie

Inż. Karolina OLAK
Uniwersytet Rzeszowski – Inżynieria Produkcji

Zborník vedeckých a odborných prác
NÁRODNÁ A MEDZINÁRODNÁ BEZPEČNOSŤ 2017
8. medzinárodná vedecká konferencia

Editor: Vladimír ANDRASSY
Grafická úprava: Mgr. Robert KANDRIK
Počet strán: 614
Náklad: 100 (CD)
Formát: A4, elektronický
Vydavateľ: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika

Za obsahovú stránku, odbornú a jazykovú úroveň príspevkov zodpovedajú v plnom rozsahu autori. Uverejnené príspevky neprešli jazykovou korektúrou.

ISBN 978-80-8040-551-9

© Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika (2017)